Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale

DISCURSURI PARLAMENTARE

P. P. CARP

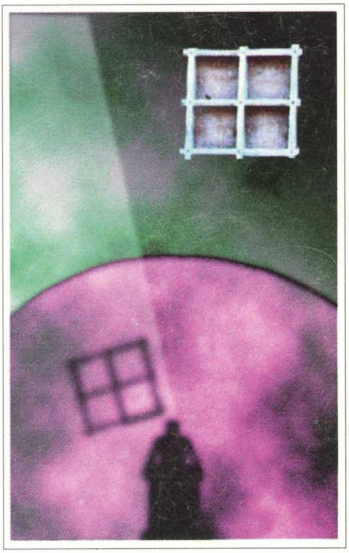

EDITURA "GRAI ŞI SUFLET - CULTURA NAŢIONALĂ"

P. P. CARP

DISCURSURI PARLAMENTARE

Colecția
CĂRȚI FUNDAMENTALE
ale
CULTURII ROMÂNE

Coperta:
Cătălin Popa

Colecție inițiată, coordonată și finanțată de
Fundația pentru o Societate Deschisă – România

Tiparul executat la tipografia Editurii *PARALELA 45*
str. Frații Goleşti 128-130, Piteşti, 0300
tel/fax: 048 - 21.45.33, 048 – 63.14.92, 048 - 63.14.39

ISBN 973-9232-57-X

P. P. CARP

DISCURSURI PARLAMENTARE

Ediție îngrijită
de
MARCEL DUȚĂ

Studiu introductiv
de
ION BULEI

EDITURA „GRAI ŞI SUFLET – CULTURA NAȚIONALĂ“
BUCUREŞTI • 2000

P.P. CARP – UN ARISTOCRAT AL POLITICII ROMÂNEȘTI

Greu de refăcut viața unuia din oamenii politici români care, alături de cei doi Brătieni, Ion şi Ionel, a dominat o jumătate de secol de viață politică modernă română. Greu pentru că Petre P. Carp nu lasă memorii, cum o face prietenul său Titu Maiorescu. Nu lasă nici măcar scrisori. Nu numai scrisorile sale nu le lasă (lucru, de altfel, firesc. Acelaşi T. Maiorescu păstrează însă şi ciornele scrisorilor trimise de el), dar nici pe cele primite, pe care avea obiceiul să... le ardă. Aşa că pe Carp îl cunoaştem doar din manifestările publice care au fost consemnate de acte oficiale sau de alte persoane publice. Îl ştim din discursurile parlamentare şi din cele electorale, câte ni s-au păstrat, din actele de guvern, din corespondența păstrată de alții (de pildă de D. A. Sturdza sau T. Maiorescu), indirect din amintirile prietenilor sau din ecoul faptelor şi ziselor sale la unii şi la alții.

O viață care pare încifrată în sine şi care nu ne este dezvăluită decât de alții (oare corect?). Carp cel de acasă, al ceasurilor de familie, al gândurilor cu sine însuşi, ne rămâne o curiozitate nesatisfăcută. Cu atât mai mult simțim acest lucru la un alt sfârşit şi început de veac, dominat de paparazzii care suntem noi toți. Despre Carp, cel din viața privată, ştim că se căsătoreşte, în 1873, cu domnişoara Cantacuzino, fiica lui Ion Cantacuzino. Ştim că familia Carp locuia la Iaşi, în casa părintească a lui Carp. În 1874 au un copil, pe Elsa (măritată mai apoi cu Al. Sturdza). Doi ani mai târziu pe Ion. Vin apoi Grigore, Petre, Nicu. Între timp moare socrul lui Carp, în 1878. O parte din casa acestuia din Strada Doamnei, de la Iaşi, rămâne moştenire soției lui Carp.

Cum ocupațiile politice ale lui Carp se înmulțesc şi politica îl absoarbe tot mai mult, în 1880 se mută cu întreaga familie la Bucureşti. În 1890 îşi construieşte propria lui casă în strada Dorobanți, unde va locui până la moarte. Vara familia pleca la Țibăneşti, la moşie.

Carp nu obişnuia să se ducă în Apus, cum o făceau atâţia şi atâţia boieri ai vremii. El se ducea la moşie. Nu avea încredere în arendaşi. Prefera să-şi administreze singur moşia. Şi bine făcea. Înţelegerea lui pentru problemele agriculturii din această experienţă venea. Pentru el relaţia proprietarului cu ţăranul era esenţială. Era mai importantă decât relaţia de proprietate. Ceea ce îi lipsea ţăranului, va crede el tot timpul şi, desigur, nu neinteresat, nu era pământul, ci educaţia muncii, mentalitatea „lucrătoare". Carp a respins totdeauna concepţia burgheză a proprietăţii. Nu credea că aceasta poate fi impersonală. Proprietatea oferea celui care o deţinea anumite privilegii şi obligaţii, era legată de onoarea personală a proprietarului. Omul politic român făcea distincţie între un proprietar „autentic" şi unul întâmplător. Onoarea proprietăţii autentice nu era transferabilă. Era o relaţie non fungibilă între o determinată proprietate şi un determinat proprietar şi orice proprietate trebuia impregnată de acest raport personal. Deci o relaţie vie, care refuza abstractul, anonimul.

P.P. Carp e neam de boier. „Nu de boier mare, ci de boier vechi", cum observa C. Gane (1). E din mijlocul Moldovei, din Ţibăneşti, cu un lung şir de înaintaşi mărturisiţi de documente, înşiruiţi cum se înşiruie dealurile din valea Socovăţului, de lângă Ţibăneşti, spre Prut sau spre Siret. Tatăl său era mare stolnic. Iar mama sa era fata lui Iorgu Radu, boier bogat din Dealul Mare, de lângă Bârlad.

Se naşte la Iaşi, la 29 iunie 1837, în casa părintească de la oraş. Copilăria şi-o petrece iarna la Iaşi şi vara la Ţibăneşti, urmând translaţia sat-oraş, oraş-sat pe care cei mai mulţi boieri ai vremii o practicau. La 13 ani tatăl său îl trimite la Berlin (şi el făcuse şcoală la Viena). Cu rădvanul încărcat, tatăl şi fiul pleacă prin Suceava, Cernăuţi, Lemberg, Cracovia, Breslau. De aici „începea Europa". Părăseşte rădvanul şi pleacă mai departe cu trenul (P.P. Carp va rămâne toată viaţa marcat de această călătorie). Pentru studiile fiului său, tatăl alege Französische Gymnasium, unde se preda în franceză şi germană. Era şcoala coloniei francezilor din Berlin, protestanţi stabiliţi aici după expulzarea lor din Franţa prin Edictul de la Nantes. Alegerea a fost foarte bună, şcoala aceasta cultivând gândirea liberă şi gândirea neîngrădită nici de rigiditatea spiritului prusac, nici de canoanele catolice (cu pastorul coloniei franceze din Berlin, Souchon, învăţaseră M. Kogălniceanu şi fiii lui M. Sturdza, Dumitru şi Grigore). P.P. Carp avea astfel precedenţi moldoveni. Tatăl lui Carţ

are şi buna idee de a-l da în gazdă pe fiul său în sânul familiei Hardy (O.L. Hardy era directorul şcolii), unde se va simţi foarte bine; între multe altele aici va învăţa şi să cânte la pian. Şi va cânta foarte bine. De atâtea ori în zbuciumata-i carieră, Carp, revenit acasă, se va linişti şi întrema nervos în jocul clapelor pianului, joc intermediar între lumea din afară şi clocotul interior. O. L. Hardy îl acceptase în sânul familiei sale pe copilul venit tocmai din Moldova din cauza inteligenţei sale neobişnuite, de care şi-a dat seama de la prima discuţie. Carp va fi din întâia până în ultima clasă „primus omnium". Multe din cărţile bibliotecii sale în aceşti ani de şcoală le-a primit ca premiu de învăţătură. În 1858 termină Französische Gymnasium, lăudat de toţi profesorii. Dincolo de numeroase şi utile cunoştinţe, şcoala aceasta i-a dat lui Carp o foarte bună cunoaştere a limbilor germană şi franceză, pe care le vorbea cu precizii gramaticale şi intimă nuanţă.

În toamna anului 1858 se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii din Bonn, oraşul scăldat de apele Rhinului, pe atunci cu deosebire pitoresc şi romantic şi, în plus, cu o mentalitate aproape „galică", într-un pronunţat contrast cu spiritul teutonic al Berlinului. Oraşul acesta şi anii studenţiei îl vor marca profund pe P.P. Carp. Trei ani va studia la Bonn. Pe lângă drept şi ştiinţe politice, va urma şi cursuri de filosofie, istorie, artă, literatură, sociologie. Cultura lui foarte serioasă, cu care va impresiona totdeauna (avea şi o foarte bună memorie), acum şi-o va forma în datele sale esenţiale. Studia meticulos şi disciplinat. Carp nu iubea entuziasmul facil şi nici dezordinea. Lumea germană şi şcoala germană i-au cultivat şi întreţinut aceste calităţi.

CARP – JUNIMISTUL

Se întoarce în ţară la 25 de ani. Prima lui grijă e să-şi găsească prieteni potriviţi. Cât de mare valoare puteau aveau prietenia şi asocierea prietenilor între ei şi-a putut da seama tot în Germania, unde şi el făcuse parte din acele societăţi studenţeşti, Burchenschaften, care cultivau valoarea unor principii etice şi forţa solidarităţii de grup. Alegerea prietenilor o face după principiul călăuzitor al vieţii sale, „excelsior", cum îi plăcea să spună. Adică valoarea înaltă,

refuzul mediocrității. Întâmplarea, o întâmplare voită, a făcut să-i răsară în cale, chiar de la întoarcerea sa în țară, doi oameni de valoare: Titu Maiorescu şi Vasile Pogor, primul foarte cult şi foarte inteligent, al doilea foarte bogat, plin de imaginație şi cu simțul umorului. Curând lor li s-au adăugat Theodor Rosetti, cumnatul lui Cuza, om de mare generozitate şi de bun simț şi Iacob Negruzzi, care-l cunoscuse pe Carp dintr-una din venirile sale în vacanță, în țară şi care-l aprecia înainte de a se cunoaşte mai îndeaproape, după cum ne mărturiseşte el în *Amintiri din Junimea* (2). Toți cinci făcuseră studii în Occident. Formau, cum zice Gane „o comunitate intelectuală". Nu se ştie cine a avut ideea asocierii lor. Poate n-a avut-o nici unul şi ea s-a născut în lungile seri ieşene, întreținute cu vin bun sau un pahar de coniac, pe care Carp nu le-a disprețuit nici mai târziu, când se antrena la pocker la Jokey – clubul bucureştean. Poate a apărut în timpul procesului intentat lui Maiorescu cu Fracțiunea separatistă ultraliberală a lui Nicolae Ionescu, proces dușmănos, pornit din invidie şi răutate, de fracționiştii ieşeni, care se vedeau puşi în umbră de înzestratul tânăr. P.P. Carp arată în aceste momente că ştie ce înseamnă solidaritatea de grup. El susține peste tot şi cum poate cauza lui Maiorescu ca şi cum ar fi susținut cauza sa proprie. Alături de N. Mândrea, G. Mârzescu, I. Negruzzi, V. Pogor, publică broşura *Procesul Maiorescu, cu acte autentice*, pe care apoi o trimite tuturor, împreună cu ceilalți prieteni junimişti, „inundând lumea" (3). Împreună cu Negruzzi, Carp, aducându-şi aminte de Bonn, umblă pe străzile şi prin saloanele ieşene amenințând cu provocări la duel pe orice adversar real sau potențial.

Maiorescu îi scria Emiliei la 26 martie 1864: „am izbutit, în fine, să adun în jurul meu, într-o unitate, cele mai viabile elemente din Iaşi: Rosetti, Carp, Pogor, acum şi Negruzzi, în curând Boian ş.a.m.d. Alcătuim o societate bazată pe principii de încetățenit împreună. În legătură cu ea, am intenții de largă perspectivă..." (4).

Cu sprijinul prietenilor săi şi, fireşte, cu atuurile pregătirii sale şi ale clasei din care făcea parte, Carp îşi începe viața în mediul de acasă. Toate drumurile păreau a i se deschide. La Junimea ține conferințe. Subiectele sunt semnificative pentru felul său de a fi, un anumit tip de personalitate pe care îl propune celor din jur: „Trei Cezari: (Cezar, Carol cel Mare, Napoleon I)", „Tragedia antică şi modernă" ş.a.; traduce (ce altceva decât *Macbeth*). De altfel, lectura traducerii lui *Macbeth*, la 10/22 februarie, înseamnă chiar botezul

Junimii. Scrie T. Maiorescu: „Ieri, întorcându-mă acasă, i-am găsit pe Carp, Negruzzi şi Rosetti (era printre ei şi N. Burghele n.n.) şi am citit împreună traducerea (magnifică) a lui *Macbeth*" (5). Datorită obiectului ei literar această lectură de grup e considerată prima şedinţă a cenaclului Junimea.

Tânărul „junimist" scrie cu pornire şi de sus (fără altă justificare decât cea a vârstei şi a unui orgoliu pe care de la început şi-l arată), scrie, deci, contra lui Hasdeu (nici nu se putea lega de altcineva decât de cel mai luminat spirit al vremii sale din lumea românească); contra operelor acestuia *Ioan Vodă cel Cumplit* şi *Răzvan şi Vidra* (6). Împotriva primei scrie în octombrie 1865 în „Cugetarea, jurnal politic, comercial şi literar", al lui Lazăr Vlăsceanu (reluată în 1866 în „Revista Dunării"), semnând cu pseudonimul P. Bătrânul. Hasdeu crease un Ion Vodă imaginar, mare general, patriot, bun administrator, democrat. Carp dă personajului alte proporţii: un aventurier, un condotier viteaz şi genial ca mai toţi condotierii, a cărui singură ţintă era Tronul, nu binele Moldovei şi ale cărui singure mijloace erau cruzimea şi tirania. Face observaţii de bun simţ: sufragiul universal nu avea de a face cu divinitatea, avuţia şi sărăcia unui stat nu ţineau doar de modul de a percepe dările, boierii nu puteau fi doar izvorul tuturor relelor, iar însuşirea de bastard a lui Ion Vodă nu-i asigura „un drept incontestabil" la Tronul Moldovei. „Strămoşii noştri n-au fost bastarzi", tresare boierul Carp. În reluarea criticii sale din 1866, Carp discută de obiectivitatea şi subiectivitatea istoricului, mutând părerile pe această temă din şcoala istorică germană într-un climat încă deloc pregătit să le înţeleagă. „Ucigând în sine orice individualitate, istoricul se adânceşte în timpurile trecute şi se identifică astfel cu ele încât ieri a devenit pentru dânsul azi. Nemaiavând nici simpatii, nici antipatii personale, spiritul său oglindeşte lucrurile în adevărata lor natură şi magica sa pană redă viaţa secolelor ce fatala lege a vremii făcuşe să dispară (imagine frumoasă, dar desigur ideală). De aceea istoricul nu este un artist, după cum ziceţi dvs. Artistul nu are de a face, d-le Hasdeu, cu adevărul întâmplat, ci numai cu adevărul posibil". Istoria, scrie Carp, cere „obiectivitate, adâncimea cunoştinţelor, respectul ştiinţei, iubirea de oameni". Or Hasdeu nu era deloc obiectiv. Absolut deloc. Şi atunci scrierea sa trebuia trimisă la „Aghiuţă", revista satirică pe care o edita. Sentinţă excesivă.

Carp era negativ, global negativ, fără nuanţe şi concesii. O demonstra şi mai limpede în a doua sa critică, la adresa piesei *Răzvan*

şi Vidra, al cărei succes de public îl irita. El porneşte de la condiţia ideală a dramei (în articolul anterior pornise de la condiţia ideală a istoricului). Defineşte drama după Aristotel şi Schopenhauer. Scrie că eroii lui Hasdeu n-au pasiuni covârşitoare, deci n-au calitatea de a fi eroi. Şi Macbeth, Wallenstein, Phedra mor, scrie Carp, dar moartea lor „era o fatală consecinţă a furtunii ce stârniseră în jurul lor". Eroii lui Hasdeu n-aveau însă decât sentimente minore.

Carp avea dreptate din punctul de vedere al dramei clasice, Nu însă şi din cel al dramei moderne, care accepta discontinuitatea şi stări sufleteşti diverse. Scrie Lovinescu, referindu-se anume la critica lui Carp: „eroul modern, dostoievskian sau proustian nu mai era nici unitar, nici dual, ci plural". Aşadar din nou exces de severitate pe care Hasdeu îl întâmpină cu eleganţă şi superioară ironie, punând critica lui Carp drept prefaţă la a 3-a ediţie a piesei sale. În întâlnirea dintre cei doi, Carp demonstra că era doctrinar, intransigent, de o mare demnitate morală, autoritar, iar Hasdeu că era geniul romantic, inconsecvent, incoerent, nepolitic (când dinastic, când antidinastic), capricios, scăpărător de inteligent şi până la urmă superb în omenescul lui.

Al treilea articol al lui Carp e îndreptat împotriva lui Sion şi e publicat în „Convorbiri literare" din 1870. Şi aici pleacă de la o condiţie ideală, aceea a fabulei, pleacă şi de la opera lui Lessing, şi, prin prisma acesteia, critică opera lui G. Sion.

În iunie 1878 mai publică un articol *O nouă poemă şi un nou poet*. Poetul era Ranetti Roman, iar poemul *Radu*. Tonul e mai blând, dar atacul e doar învăluit. Scrie Carp: „Cu cât o individualitate e mai puternică, cu cât ceea ce o deosebeşte de altă individualitate e mai plastic simţit, cu atât şi conflictul dintre dânsa şi lume e mai măreţ şi mai atrăgător. Un om molatec care moare fiindcă este prea slab pentru lumea aceasta, sau un om nervos care se roade zilnic pentru că fiecare necaz îi pare o nenorocire pot fi eroii unei efuziuni lirice, iar nu ai unei concepţii dramatice". Iar viaţa e o concepţie dramatică. El cere „pasiuni tari, care ne dau normele puterii umane", iar nu „naturi molatice ce nu răspund aspiraţiunilor poetice decât în epocile de oboseală în care popoarele pierd vremelniceşte simţul bărbăţiei, sau în epoci de decadenţă, unde fiind noi înşine noi şi slabi, căutăm în concepţia istorică o scuză neconştientă pentru nenorocirea noastră". Virilitate şi forţă de caracter, aşadar. Scrisul lui Carp are, într-adevăr, forţă. „Dl Ranetti Roman recunoaşte, este drept, că poema nu e gata,

dar nouă ni se pare că nici poetul nu este gata şi când el se mângâie cu ideea că: Pârâul care-n munte s-asvârle de pe stâncă / Nu cată drumul neted în cursu-i furtunos, îi vom aminti că pâraele care nu ajung a-şi regula cursul sunt menite a seca la o mică distanţă de obârşie".

Comentând aceste rânduri, E. Lovinescu, care s-a ocupat de Carp literatul, are următoarea reflecţie: „Dacă n-ar fi fost atras de politică, e lesne de închipuit ce contribuţie originală ar fi adus prezenţa unei minţi atât de ascuţite, de categorice şi de autoritare în epoca luptelor pentru afirmarea unei direcţii noi în literatura şi cultura română" (7).

Carp reprezintă junimismul în politică (cum Maiorescu îl reprezintă în cultură).

Reprezintă grupul tinerilor de la Iaşi, constituit la 10/22 februarie 1864, şi care ia numele de „Junimea", la propunerea lui Th. Rosetti. Toţi membrii erau atunci tineri. T. Maiorescu avea 24 de ani, V. Pogor – 31, P.P. Carp – 25, Th. Rosetti – 27, I. Negruzzi – 22... La sfârşitul lui 1865 erau 29 de membri: pe lângă profesori, erau jurişti, militari. Se constituie în cenaclu în octombrie 1865, după ce o lună mai înainte îşi dăduseră un program. La 1 martie 1867, Cenaclul „Junimea" tipăreşte o revistă, devenită repede esenţială în literatura română: „Convorbiri literare" (8). Tinerii se întruneau nu doar în banchete (o întreagă literatură memorialistică a evocat aceste banchete de neuitat), dar şi cu prilejul conferinţelor ţinute de T. Maiorescu, I. Negruzzi, I. Caragiani, Mandrea..., la care toată floarea intelectuală a Iaşului era prezentă. Revista, pe de o parte, aceste conferinţe, şedinţele cenaclului, dar mai ales scrierile lui T. Maiorescu (ale acestuia cu deosebire), între care: *Despre scrierea limbii române...* şi *Dreptul public al românilor...*, din 1868, şi apoi excelenta carte *Direcţia nouă în poezia şi proza română*, din 1872, toate la un loc impun o şcoală nouă în cultura română, un nou curent, ba chiar o nouă ideologie.

Manifestările Junimii aduc spiritul critic în societatea românească. Esenţial pentru români mai cu seamă în acea perioadă de trecere. În cultură, prin Junimea românii încep să fie europeni. Încep să aşeze dialogul dintre ei pe baze constructive. Un dialog cu stil, cu mult umor, destins, de salon. Junimiştii sunt de la început un grup de presiune, solidar, organizat, bazat pe o strategie pe termen lung. Un grup eficient. O demonstraţie limpede de ceea ce pot face nişte

intelectuali, care nu disperă în fața formelor goale, care nu părăsesc România pentru cariere în altă parte, care dau un exemplu personal, de inteligență, probitate și, de fapt, de superioritate. Junimiștii impun în cultura română gândirea de grup și totodată de creație individuală (ceea ce a încercat să facă mai târziu, în anii '30, „Criterion"). Carp e de la început un membru activ al Junimii...

E și el mason, inițiat în 1867, în societatea „L'Amitié Parfaite", filiala „Etoile de Roumanie", alături de V. Pogor și T. Maiorescu (amândoi din 1865, membrii fondatori ai lojei), de Iacob Negruzzi (din 1867). Participă și el la campania împotriva grupului condus de Simion Bărnuțiu, naționalist „a outrance", cu „deșarte declamații întru lauda nemărginită a ginții latine" (S. Bărnuțiu îi învinuia pe junimiști de cosmopolitism, de intenția de a germaniza România și de a o vinde evreilor). Nu va rămâne mult timp în masoneria organizată (de fapt, în 1876 nu mai era nici un junimist în „Steaua României") (9). Dar spiritul de toleranță și de umanitarism rămâne. Mai rămân și câteva obiceiuri: obligația junimiștilor de a se aduna o dată pe săptămână, atitudinea filantropică față de studenții lipsiți de mijloace dar meritorii, „democrația ostentativă" a aristocraților față de poporul de rând (apropiere dar... lumea să afle. Cum spunea cu umor Victor Eftimiu: „eu sunt modest, dar vreau ca să se știe") sau banchetele anuale cu un anumit ritual.

La ședințele Junimii Carp participă de câte ori poate, contribuind cu pregătirea lui la închegarea teoriei „formei fără fond", pe care prietenul său Maiorescu o va fundamenta și așeza la temelia evoluției culturii române, iar el îi va prelungi efectele în viața politică românească.

Chemarea adevărată a lui Carp n-a fost să fie scrisul. A fost să fie politica. Era, de fapt, chemarea generației de la 1848 și va fi și a celei care a urmat-o. Într-o țară în care totul era de făcut. Prietenul său, Th. Rosetti, cumnatul lui Cuza, îi înlesnește numirea la Consiliul de Stat. Nu era decât un auditor fără plată, dar era la primul său post. Și era aproape de putere. Dacă i-a servit la ceva această funcție bucureșteană, apoi i-a servit la cunoașterea multora din oamenii politici cu care, în curând, va colabora sau se va confrunta. Se implică în complotul „Coaliției monstruoase" (dintre junimiști se mai implică V. Pogor, funcționar al statului la Iași. Ceilalți refuză: T. Maiorescu, frații Negruzzi, Gh. Racoviță, Mandrea. Lui Th. Rosetti, cumnatul lui Cuza, firește, nimeni nu-i spune). Complotul îl silește pe

Cuza să abdice. Şi, firește, Carp profită de noua conjunctură politică. Începe să fie luat în seamă. Imediat după izbânda coaliției, la 11 februarie 1866, i se încredințează funcția de secretar al Locotenenței Domneşti (mai târziu el a spus prietenilor că nu a fost un secretar oarecare ci un fel de secretar „intim"). În această calitate el îi telegrafia lui I. Bălăceanu, trimisul României la Paris, la 1 aprilie 1866 (depeşa, scrisă cu cerneală, în franceză, e corectată de Carp cu creionul). Ea minimaliza, cu intenție, importanța manifestării separatiste de la Iaşi. Pornită din ambiții personale (exploatate de agenții Rusiei) de către Constantin şi Alexandru Moruzzi, N. Roznovanu şi mitropolitul Moldovei, Calinic, mişcarea a provocat un incident care a fost mai mult decât „o simplă încăierare", cum scria Carp. Au murit cu acest prilej „câțiva soldați şi 14 demonstranți", după cum îi scrie Ion Ghica la 3/15 aprilie 1866 consulului d'Eder. Tot Ion Ghica spune că primele împuşcături au pornit din casa lui Roznovanu. Soldații n-au tras decât după ce au murit doi dintre ai lor. În urma mişcării au fost arestați între alții N. Roznovanu, Aslan Lățescu. Frații Moruzzi s-au refugiat în Rusia pe la Sculeni. Cât timp au fost tulburările de la Iaşi, Carp s-a aflat şi el aici, împreună cu L. Catargiu şi N. Golescu, doi dintre membrii Locotenenței, care veniseră în Capitala Moldovei, tocmai pentru a controla la fața locului „starea țării de peste Milcov". De fapt îi avertizase V. Pogor, (pe ei şi pe Carp), prefectul Iaşilor, că se pregăteşte ceva (informase de o reuniune a Consiliului județean local, unde N. Rosetti-Roznovanu (cel care în timpul mişcării separatiste îşi pusese candidatura la Scaunul Moldovei) se ridicase contra principelui străin, cerând domn indigen şi descentralizare (10).

Revista „Dezbaterile", de la Bucureşti, îi solicită lui Carp articole de susținere a plebiscitului pentru principele străin şi convocarea Constituantei. Mai mult, guvernul provizoriu al lui Ion Ghica îl trimite la Paris să cerceteze discret intențiile lui Napoleon al III-lea privind România. Aici era deja Ion Bălăceanu, prin care o cunoaşte şi el pe doamna Cornu, prietena din tinerețe a suveranului francez, rămasă în cercurile apropiate acestuia şi se convinge de buna primire a lui Napoleon pentru o soluție cu un principe Hohenzollern pe tronul României. Reîntors în țară, este trimis în Moldova de peste Prut, pentru a studia la fața locului starea de spirit de aici şi ca să țină treaz interesul boierimii moldovene pentru ideea menținerii unității statului (Manolache Costache Epureanu îl felicită la întoarcere pentru

succesul călătoriei). În toamna lui 1867 îşi pune candidatura la Colegiul I Vaslui şi e ales deputat. Carol I se bucura că Parlamentul va avea între membrii săi pe acest „tânăr moldovean care şi-a făcut studiile în Germania, om înţelept şi de un caracter serios". Nu va mai avea aceleaşi cuvinte de laudă după ce Carp critică politica externă a guvernului liberal de încurajare a grupurilor bulgare la nord de Dunăre, acţiune de care nu era străin principele, doritor cum era de a obţine cât mai repede neatârnarea ţării peste care fusese numit domn. De ce critica însă Carp această încurajare a bulgarilor? Pentru că vedea în spatele ei intenţiile Rusiei de a scăpa de strânsoarea Tratatului de la Paris din 1856. Tot puternică era convingerea lui Carp în chestiunea evreiească. Lunga sa şedere în Occident şi lucrul în diplomaţie îl convinseseră că „chestiunea evreească" apăsa greu asupra imaginii ţării în Europa şi, în plus, tulbura ordinea internă. Într-o atare situaţie guvernanţii României trebuiau să găsească soluţii de rezolvare fără asperităţi şi nesinceretăţi. Şi Carp îl acuză pe I.C. Brătianu, care, ca ministru de Interne. trimisese circulare confidenţiale prefecţilor însărcinându-i să expulzeze pe evrei din sate, iar, în Cameră, de ochii lumii, ţinea cuvântări în contra fracţiunii ieşene antisemite. Chestiunea evreiască era şi ea folosită precum se vede şi de Carp, în lupta politică. Ea era mult mai dificil de depăşit decât credea Carp. Evenimentele din anii următori vor dovedi faptul îndeajuns

În orice caz, această primă luare de poziţie într-o astfel de sensibilă chestiune îi va aduce lui Carp învinuirea de filosemit (inclusiv de francmason, cele două atribute mergând, de altfel, împreună). Carol I va zice de Carp că era nepărtinitor. Toată problema era că nu prea puteai fi nepărtinitor într-o astfel de chestiune. Era mai curând o iluzie. „Excitarea politică e mare, scria Carp unui partizan de la Vaslui. Noi facem ce putem".

ÎNCEPUTURI DIPLOMATICE

În 1866, după înscăunarea lui Carol I pe tron, îi cere primului ministru Lascăr Catargiu să-l trimită la Paris, la Agenţia noastră, pe care România voia s-o considere diplomatică, dar pe care Franţa, cum o vor face puţin mai târziu, după 1873, şi Austro-Ungaria şi

Italia, se văd obligate, din cauza opoziției Turciei, să considere agențiile noastre doar agenții personale ale principelui Carol. Până după 1879, adică după recunoașterea independenței României, agențiile noastre nu se bucurau de prerogative diplomatice, de imunități consulare. Agentul nu se putea prezenta oficial la Curte, nu primea invitații la recepțiile oficiale (decât doar ca simplu privat), la audiențe oficiale, nu se bucura de scutiri de vamă, nu era menționată Agenția în Buletinul Oficial al Corpului Diplomatic. Agentul putea, desigur, duce o corespondență cu Ministerul Afacerilor Externe din țara de reședință, dar primea răspunsurile fără a i se menționa adresantului calitatea diplomatică; corespondența se putea referi doar la chestiuni cu un caracter negeneral politic și, pe ansamblu, chestiunile de natură politică erau tratate cu trimișii respectivelor puteri la București (obicei pe care marile puteri îl vor păstra în mare măsură și după recunoașterea independenței României) (11).

La Paris Carp e numit prim secretar al Agenției și lucrează alături de Ion Bălăceanu (care-i era șef) și câteva luni singur. De la Paris Carp va trece, patru ani mai târziu, la Viena. De aici la Roma și din nou la Viena, între 1881-1884, de data aceasta ca ministru. Cât este doar agent, suportă cu greu starea de inferioritate la care îl supune statutul țării sale. Și, alături de alți agenți români, reacționează. La Paris, de unde inițial Agenția era doar a Principelui Carol, pe lângă Curtea franceză, pe clădirea unde avea spațiul e scris Agenția diplomatică a României, cu steagul țării, așa cum aveau toate celelalte Agenții diplomatice, legal recunoscute. Reprezentantul Turciei intervine și trimișii români trebuie să se supună (nu renunță însă la numele de România, folosit într-o convenție poștală cu Austria, și ca atare, considerat acceptat în convențiile internaționale de către români).

Următorul post în diplomație este chiar postul de ministru de Externe! Explicația o găsim în frământarea politică și repedea schimbare de guverne din primii ani de domnie ai lui Carol I. Așa ajunge Carp ministru la nici 32 de ani, în guvernul lui Manolache Costache Epureanu, guvern poreclit „Cloșca cu puii de aur". Era un guvern tânăr, în care dintre junimiști mai intră și Vasile Pogor (nu și Maiorescu, dar nu din cauza opoziției lui Carol, după cum Carp îi spune lui Maiorescu, ci din cauza „aristocraticelor fumuri de castă" ale lui Al. Lahovari și Gh. Gr. Cantacuzino, care n-au voit să accepte alături de ei un avocat și un profesor fără rang și avere) (12). Numirea

lui Carp în guvern, şi încă la Externe, nu părea o surpriză pentru cei care cunoşteau activitatea lui între 1866-1870. Era omul care „venea", lucru de care conservatorii îşi dăduseră seama. Ca ministru de Externe, P. Carp „prinde" un moment de excepţie: războiul franco-prusian. La 5 iulie 1870, deputatul A.I. Gheorghiu îl întreba pe Carp ce va face România în caz de război (va izbucni la 7 iulie): „Onoratul domn Gheorghiu – răspunde lapidar Carp – a făcut o paralelă între politica de la 67 şi 68 şi politica guvernului actual. Dacă nu mă înşel, politica de la 67 şi 68 a fost rezumată în următoarele cuvinte ale d-lui Ion Brătianu: acolo unde este ortodoxia, acolo este România. Daţi-mi voie să rezum şi eu politica noastră în cuvinte tot atât de precise: acolo unde sunt gînţile latine, acolo va fi şi inima României!". P.P. Carp nu putea răspunde altfel, nu pentru că la mijloc era sentimentul public, de care el nu se sinchisea prea mult, dar pentru că Franţa era în acel moment principala garantă a Tratatului de la Paris, pe care Rusia, susţinută de Prusia, voia să-l revizuiască. Ceea ce face Carp în guvernul lui Epureanu nu e ceva care să atragă atenţia, mai ales a istoricului. Ministrul de Externe „păzeşte neutralitatea ţării", cum declara el. O neutralitate care nu era, de altfel, ameninţată de nimeni. Guvernul ca atare e fără istorie. Poate doar că în timpul cât s-a găsit la conducerea ţării, agitaţia se intensifică paroxistic. În războiul dintre Prusia şi Franţa, oamenii politici, presa, populaţia în genere (aceea care s-ar putea spune că forma atunci „opinia publică") se pronunţau entuziast în favoarea Franţei. În paralel creşte aversiunea antiprusacă şi implicit sentimentele şi mai ales acţiunile anticarliste. La 8 august, mişcarea conspirativă împotriva lui Carol se dă pe faţă la Ploieşti (numai aici, din cauza unor nesincronizări) (13). În plus, tot acum afacerea Strousberg începe să devină cu adevărat foarte serioasă. Învinuit că nu a luat măsuri contra lui Ambronn (funcţionarul prusian care fusese desemnat comisar al guvernului român la recomandarea lui Carol I), guvernul lui Epureanu e silit să se retragă în urma unui vot de blam primit în Parlament (14).

După incertitudinile politice din 1870 şi începutul anului 1871, P.P. Carp simte că totuşi, în ţară, vremea lui încă nu venise. Cere să plece din nou în diplomaţie. Şi este numit în fruntea Legaţiei de la Viena (martie 1871-martie 1872) şi apoi a celei de la Roma (aprilie-octombrie 1873). Cum ajunge la Viena este trimis de guvernul Lascăr Catargiu la Berlin pentru a încerca o soluţie în din nou deschisa

afacere Strousberg (în iunie 1871 guvernul aduce în discuție un proiect de convenție cu compania concesionară, încercând soluția concilierii). Între timp Strousberg fusese declarat insolvabil, iar administrarea societății trece în mâinile unui grup al acționarilor din Berlin, reprezentați de Bleichroder și Hansemann (noii acționari cereau garantarea obligațiilor unui împrumut de 78 de milioane de franci și dreptul de inscripție ipotecară asupra liniei ferate construite) (15). Discuțiile sale la Berlin nu duc la rezolvarea chestiunii, după cum nu vor duce nici acelea purtate după Carp de Th. Rosetti. În aceeași chestiune Strousberg, la Viena, se întâlnește de multe ori cu baronul Hofmann, responsabil în Ministerul de Externe cu problemele Europei de Sud-Est și cu alți reprezentanți ai aceluiași minister. Încearcă o soluție mediată, dar n-o găsește. Are apoi dificultăți cu participarea României la Expoziția internațională de la Viena din 1873. România nu voia să fie prezentă la această Expoziție în Pavilionul Turciei, ci pe un loc al ei, distinct. La Ministerul de Externe austriac Carp nu întâlnește multe dificultăți. Contele Andrassy îi declară că România are dreptul de a participa despărțit de Turcia. Baronul Schwartz, președintele Comisiei de Organizare a Expoziției, întâmpină greutăți cu Turcia, care propune un criteriu geografic de distribuire a locurilor, ceea ce încadra România în Imperiu. Carp găsește până la urmă o soluție care împacă cele două poziții, așezând România într-o „subîmpărțire", cum îi zice el, între Turcia și Austro-Ungaria (16). Cere apoi, și obține, o invitație de participare la Expoziție pentru România, care să nu fie trimisă prin Imperiul Otoman, ci direct. La 18 ianuarie 1872, dar nu ca Agent diplomatic al României, ci ca trimis al regelui Carol, e primit de împăratul Franz Josef și prezentat împărătesei la un bal al Curții. Faptul „poate crea un precedent diplomatic fericit, care să mărească distanța noastră de Înalta Poartă – scrie el lui G. Costa-Foru la București. Totul se datorează importanței tot mai crescute pe care România începe să o aibe". În martie 1872 îl primește pe principele Carol I la Viena (voiaja sub numele de „Principele de Vrancea"). Urmărește presa vieneză, dezbaterile Parlamentului. În februarie 1873 e atent la discuțiile în jurul legii electorale și comentează: „Forța rezistenței pasive a provinciilor e imensă și dacă guvernul actual găsește o justificare în exigențele exorbitante ale unei părți a popoarelor Imperiului nu trebuie să se uite că Austria nu va fi cu

adevărat puternică decât în ziua când va fi conciliată unitatea statului cu autonomia diferitelor naționalități" (17).

Activitatea diplomatică cea mai importantă pe care o desfășoară Carp la Viena în acest prim post în capitala Austriei este în legătură cu Convenția Comercială româno-austro-ungară. Încă în 1871, baronul Gagern, director în Ministerul de Externe austriac, avansează României, prin Carp, o propunere de un tratat comercial. Guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu vede în această propunere o posibilitate oferită României de a-și lărgi posibilitățile sale de mișcare în relațiile cu Poarta Otomană, puterea suzerană și de a pregăti astfel, cu încă un act, proclamarea independenței pe cale pașnică. „Când noi, Stat vasal, deprinși a vedea încheindu-se convențiuni peste capul nostru cu suzeranul, am obținut ca un mare imperiu să nu se mai adreseze sultanului și să se adreseze direct cu noi, atunci s-a făcut primul pas serios pentru neatârnarea noastră economică", spunea Carp la 17 decembrie 1893 în Cameră. Și adăuga, cu alt prilej, în 1904: „Înainte de toate trebuia ca tradiția să fie ruptă și nu se putea rupe decât câștigând una din puteri care să recunoască României dreptul de a trata. Numai astfel am fi putut zice celorlalte puteri, când ar fi venit să ne aplice capitulațiunile: ceea ce a făcut Austro-Ungaria trebuie să faci și tu, dacă nu o faci este un act de ostilitate vădită". Pentru conservatori în acel moment, ca și pentru Carp, de altfel, la ordinea zilei „nu era o chestiune industrială, era o chestiune de libertate de stat". Liberalii erau în opoziție și, firește, de pe această poziție, au criticat cu violență tratativele pentru Convenția comercială și încheierea ei în 1875. Nu se știe cum ar fi reacționat dacă erau la guvern. Probabil la fel, cu unele nuanțe schimbate. Pentru că în acel moment nu se putea prevede conflictul dintre ruși și turci din 1877 și cu atât mai puțin ieșirea din acest conflict. Dacă s-ar fi știut e limpede că respectiva Convenție ar fi fost semnată în alți termeni (nu prea diferiți însă, industria română de atunci practic fiind aproape inexistentă) (18). Până în 1873, Carp este cel care asigură la fața locului, în capitala austriacă, legătura guvernului român cu Austro-Ungaria pentru încheierea Convenției.

Tot la Viena fiind, P.P. Carp se însoară. La 31 martie 1873 îi scrie lui P. Mavrogheni, titularul de la Externe: „Am onoarea de a vă ruga să încuviințați căsătoria mea cu d-șoara Cantacuzene, fiica d-lui Iancu Cantacuzene. Rugându-vă de a primi mai dinainte mulțumirile

mele...". În aceeaşi zi, P. Mavrogheni îi dă încuviinţarea. P.P. Carp îşi ia concediu.

Se mai întoarce la Viena, la 1/13 mai 1873, de fapt pentru a pleca la Roma. Încă din februarie 1873 guvernul român îşi manifestă intenţia de a crea noi agenţii diplomatice (în sensul de mai sus) la Atena, Washington şi Roma. Se încerca şi astfel crearea condiţiilor necesare pentru obţinerea independenţei pe o cale diplomatică. Proiectul e redus, din diverse pricini, şi nu se mai duc tratative decât pentru înfiinţarea unei Agenţii la Roma. După cum raporta consulul italian Fava, aflat în România, ceea ce se încerca era influenţarea opiniei publice italiene într-un sens favorabil, în chestiunea evreiească. Visconti Venosta, titularul diplomaţiei italiene nu prea vedea care ar fi putut fi utilitatea unui agent român la Roma din moment ce el nu putea trata chestiuni de politică generală, din cauza statutului României faţă de Turcia, şi nu putea trata nici afaceri private prea multe, date fiind slabele raporturi bilaterale. În ceea ce-i privea pe evrei, alinierea Italiei alături de marile puteri nu putea fi pusă în discuţie. Cu alte cuvinte Italia, indiferent de dorinţele României, tot aceeaşi politică o făcea. Şi atunci la ce să mai fie trimis un agent la Roma? (19). România îi trimite totuşi pe Gheorghe Cantacuzino, apoi pe Constantin Esarcu şi pe P.P. Carp (aprilie-octombrie 1873). Sfera lor de acţiune a fost *per forza* foarte restrânsă.

„ÎN BRAŢELE RUSIEI"

Din exterior, din nou în ţară. Îşi reia locul în Cameră, alături de junimiştii T. Maiorescu, V. Pogor, I. Negruzzi, N. Gane, G. Racoviţă, Th. Rosetti, cărora, la 15 aprilie 1871, Gh. Costa-Foru, în numele conservatorilor, le ceruse la Iaşi colaborarea. Devine chiar ministru (30 ianuarie 1876) la Culte şi Instrucţiuni Publice, luând locul prietenului său T. Maiorescu, încercând, la fel de neizbutit, să treacă proiectul acestuia de lege a învăţământului (20). Face şi el parte din grupul celor 12 miniştri daţi în judecată de parlamentul liberal pentru „violarea Constituţiei, ingerinţe în alegeri, risipa banilor publici, abuz de forţă publică". După şase luni de instrucţie, Comitetul de Acuzare îl scoate basma curată, deoarece „în contra dumisale nu s-a găsit nici un cap de acuzare" (ceilalţi miniştri conservatori mai rămân

şase luni în situaţiunea unor oameni „definitiv acuzaţi, dar indefinitiv nejudecaţi") (14). În aprilie 1877 Carp reintră în parlament (mai încercase şi în 1876, la Colegiul I de Cahul). Reintră la Senat. Şi o face împreună cu Lascăr Catargiu, Gh. Gr. Cantacuzino şi Vasile Boierescu. De la tribuna Senatului e împotriva Convenţiei cu Rusia (guvernul ceruse ratificarea Convenţiei în Parlament). „De ce să cerem Rusiei să înlocuiască ea singură garanţia ce ne-o dădeau până azi şapte Puteri?... Cine ne garantează în contra Rusiei". Şi Carp atacă vehement părăsirea celor şapte garanţii asigurate României de Tratatul de Pace de la Paris, din 1856 şi înlocuirea lor practic cu un protectorat, şi care nu era al oricui, ci al Rusiei. Dezvoltă teoria periculozităţii Rusiei pentru români. E patetic: „Oricare ar fi votul d-voastră, fie *pentru*, fie *contra*, el nu poate fi liber atunci când trei sute de mii de baionete se află pe teritoriul nostru şi oricare ar fi răspunderea materială ce va rezulta din votul nostru, eu resping cu toate puterile răspunderea morală a unui act făcut în asemenea condiţiuni şi, oricât de slab ar fi glasul meu, sunt sigur că, în aceste priviri el va răzbate dintr-un unghi al ţării în altul. Votul nostru nu va fi decât un copil mort născut, ce lasă în spiritul mamei sale amintirea durerilor de facere, luând însă cu dânsul visurile de fericire ce ea făcuse pentru el".

Avea dreptate. Evenimentele vor arăta în curând ce multă dreptatea avea. Numai că România era pusă într-o situaţie fără ieşire. Dacă nu ar fi acceptat trecerea trupelor ruseşti, ele tot ar fi trecut. Şi era, deci, de preferat ca statul român să încerce a da acestei treceri îngrădirile unui act de drept (să încerce, pentru că România nu era independentă şi deci semnăturile sale internaţionale nu aveau valoare juridică). Că Rusia s-a comportat ca şi când n-ar fi semnat această Convenţie, aceasta este altceva. Încercarea însă trebuia făcută (fusese şi sfatul lui Bismarck). Când, în 1878, s-a văzut că România avea dreptate să se teamă de Rusia, P.P. Carp, împreună cu D. Ghica, V. Boerescu, M.C. Epureanu, P. Vioreanu ş.a., propune la Senat o moţiune de neîncredere în guvernul Brătianu, care nu mai avea „destulă autoritate morală pentru a apăra interesele ţării". La 13 februarie el ţine unul din foarte bunele sale discursuri asupra „condiţiilor de pace", cu care prilej dezvoltă teza pericolului rusesc, arătând intenţiile acesteia în Balcani şi Strâmtori. „Este antinaţional de a înlesni Rusiei realizarea politicii sale tradiţionale. Aceasta vă explică pentru ce, în loc de a trage foloasele pe care le aşteptaţi din

intrarea noastră în război, Dvs. veniți astăzi să vă tânguiți că suntem pe cale de a pierde o provincie. Dar Rusia nu ne cere Basarabia decât fiindcă este în interesul ei să ne-o ceară şi nu ne-o cere de azi, ci de mult. Ea face politică rusească. Dvs. însă nu faceți politică românească". Greu de spus cum ar fi putut face altfel România politica sa, în condițiile date. Carp își apăra ceea ce devenise deja convingerea sa cea mai importantă privind politica externă românească. Această politică nu putea fi alta decât întotdeauna, dar absolut întotdeauna, contra Rusiei, „dușmanul nostru natural", cum o numea Take Ionescu, 12 ani mai târziu. „Să nu ni se vorbească în aceste momente, spunea Carp la 28 septembrie 1879, de ortodoxie, căci dacă am permite ca ortodoxia să iasă din biserică şi să intre pe tărâmul politic, cred, cu dl Maiorescu, că am cădea în brațele Rusiei. Şi ce sunt acele brațe noi o ştim aşa de bine, încât ne întrebăm când sunt ele mai periculoase, atunci când ne strâng cu ură sau atunci când ne strâng cu drag?". Cu alte cuvinte cu Rusia apropiere niciodată.

Este activ în Parlament în 1879, în discuțiile privind modificarea art. 7 din Constituție privind cetățenia evreilor. Poziția lui e aceeaşi din 1867: „Munciți şi civilizați-vă, aceasta am spus-o în toate parlamentele de câte ori s-a tratat chestiunea evreilor". Accentuează însă această atitudine, îndemnându-şi conaționalii la o muncă mai serioasă şi constructivă. „În concurența evreilor eu nu văd decât un stimulent de a dezvolta pe câmpul economic o muncă mai intensivă decât cea de astăzi. Convingerea mea este că, dacă am da toți evreii afară, noi în loc de a propăşi economiceşte, ne-am întoarce la lumea noastră tradițională şi am reveni la starea de acum 50 de ani". Carp nu accepta poziția plângătoare a multora din colegii săi parlamentari şi oameni politici. După Carp, românul prea se văita mereu de una sau de alta, în loc să înfrunte lucrurile cu mai multă bărbăție. Replica sa la adresa acelora care se plângeau de prevederile Congresului de la Berlin, invocând demnitatea țării, era una fără echivoc. „Nu chestiunea demnității trebuie să ne preocupe şi eu nu înțeleg rezistența decât atunci când cererile Europei ar fi atât de teribile, încât nu am avea altă alternativă decât de a alege între o moarte demnă sau o moarte ticăloasă. Ei bine, această alternativă nu există şi resping sinuciderea la care ne îmbie dl Blaremberg". Până la urmă țara a găsit soluția, într-adevăr.

DIN NOU ÎN DIPLOMAȚIE

Cel mai important post diplomatic al lui Carp în afară a fost din nou la Viena, între noiembrie 1882-octombrie 1884. Aceasta înainte de a fi din nou şef al diplomaţiei române, între 23 martie-11 noiembrie 1888. În acest post îşi dă măsura capacităţilor sale în diplomaţie. Principala chestiune la ordinea zilei pentru România era Chestiunea Dunării. Implicit orientarea politicii sale externe după cucerirea independenţei. Postul de la Viena era chiar cheia răspunsului pe care trebuia să-l găsească România la cele două esenţiale întrebări ale momentului. Şi în acest post cheie este trimis P.P. Carp. Ni s-a păstrat corespondenţa lui Carp cu D.A. Sturdza (prin grija lui D.A. Sturdza. Carp, cum ştim, nu păstra nimic şi, de aceea este aşa de greu astăzi de refăcut mişcările sale în istoria vremii în care a trăit). D.A. Sturdza era ministru de Externe în guvernul lui I.C. Brătianu (mai exact, între 1 august 1882-1 februarie 1885). Corespondenţa are un caracter oficial. Dar suntem într-o epocă în care caracterul oficial se completează foarte bine, uneori chiar se confundă, cu acela personal, uneori amical, prietenesc (acolo unde e cazul bineînţeles). În cazul nostru, cei doi corespondenţi sunt şi rude (cumnaţi). Aşa că ele încep şi se sfârşesc cu „Al tău devotat frate *for ever*“ (22).

„Chestiunea Dunării merge greu“, îi scria Carp la 5 decembrie 1882. Şi îi comunică discuţiile sale cu Kalnoky, multele lui discuţii cu Kalnoky, ministrul de Externe austriac, cu reprezentanţii Franţei, Germaniei şi Angliei din capitala austriacă. La 11/23 noiembrie 1882 Carp era primit de Kalnoky, care-i exprima regretul că presa din cele două ţări înveninează mult chestiunea Dunării şi cu acest prilej îl anunţă neoficial pe Carp că urma să aibă loc la Londra o conferinţă, pentru organizarea căreia guvernul englez urma să facă în curând invitaţiile. Aşa află guvernul nostru de ceea ce puneau la cale Marile Puteri în chestiunea dunăreană (sic!). Bucureştiul înştiinţează imediat pe Ion Ghica, ministrul nostru la Londra, şi îi cere să facă toate demersurile necesare pentru ca România să fie primită la această Conferinţă. Ceea ce face Ion Ghica la Londra, face şi Carp la Viena. „Toţi au aerul de a ne da dreptate, fără să o zică“ – scrie Carp. Tuturor diplomaţilor străini la Viena Carp le spune că chestiunea era de principiu şi România nu putea ceda, „că sunt lucruri care ţi se impun dar pe care nu le accepţi“. În noiembrie şi decembrie 1882 diplomaţii Marilor Puteri la Viena îi vorbeau de admiterea României

la Conferință ca de un lucru hotărât deja. Carp redactează un memorandum cu propunerile României. Un memorandum întocmit sub mai multe forme. Spera că, pentru întâia dată în istoria ei, România va participa la o conferință europeană". Ambasadorii străini la Viena i-au solicitat textul Memorandumului său. Kalnoky îi ceruse însă să nu-l dea, în speranța ajungerii la o înțelegere. Şi Carp, cu aprobarea lui Sturdza, nu-l dă. Şi el credea că discuțiile diplomatice erau mai prolifice decât „fanfaronadele din Parlament şi din presă".

La 27 decembrie 1882 era încă destul de convins că România va participa la Conferința de la Londra, şi, la îndemnul lui, D.A. Sturdza se duce la Berlin (public se ştia că el se ducea să-şi vadă fiul, student). Sturdza e primit de Bismarck, care-l sfătuieşte să caute o cale de înțelegere cu Austro-Ungaria (i-o declară deschis că Germania va fi oricum de partea Austro-Ungariei). De la Berlin, Sturdza vine la Viena. Însoțit de Carp merge la Kalnoky. Rezultatul nu e deloc încurajator. Austriecii nu voiau să ia în considerație propunerile româneşti, înmânate de Carp. După plecarea lui Sturdza, Carp profită de o invitație la un bal la Curte, pentru a discuta chestiunea şi cu împăratul Franz Iosif. Monarhul nu a ocolit subiectul şi i-a reproşat lui Carp poziția intransigentă a guvernului de la Bucureşti şi criticile din presa română la adresa Austro-Ungariei. Ministrul român îi vorbeşte de interesele majore ale României şi îşi exprimă speranța că la Londra nu se va decide despre soarta României fără ca România sa fie invitată. Franz Iosif lasă să se înțeleagă că Austro-Ungaria va şti să-şi apere interesele cum va crede mai bine. La 7 februarie Carp discută din nou cu Kalnoky. „Oricât de mic stat suntem, nu suntem reduşi la o poziție subalternă". Lui Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena, îi declara la 12 martie: „poate Conferința să redacteze ce va voi, pentru noi faptul numai de a fi fost excluşi ne va face să nu ne supunem".

Conferința, începută la Londra la 8 februarie 1883, cu participarea comisarilor marilor puteri în C.E.D. şi a ambasadorilor marilor puteri acreditați la Londra, nu invită pe reprezentanții României şi Serbiei decât în calitate de consultanți, iar delegatului bulgar i se comunică doar că va fi informat de rezultatul Conferinței prin intermediul ambasadorului Turciei. România refuză statutul care i se acorda. La 11 februarie, Ion Ghica înmâna lordului Granville o notă de protest, prin care declina „onoarea de a asista la şedințele Conferinței" şi protesta împotriva hotărârilor ce vor fi luate,

considerându-le ca neobligatorii pentru ea. Conferința își va încheia lucrările la 10 martie, cu un document semnat de reprezentanții Marii Britanii, Germaniei, Austro-Ungariei, Franței, Italiei, Rusiei și Turciei. În chiar articolul 1, Tratatul stabilea extinderea jurisdicției C.E.D. până la Brăila. România nu făcea însă parte din C.E.D. Și în acest fel se crea un organism străin de supraveghere a navigației în apele teritoriale ale României, Bulgariei și Serbiei, fără ca aceste state să fie luate în considerare (dacă Bulgaria nu era încă decât autonomă, România și Serbia erau, și independența lor fusese recunoscută de un tratat internațional). Guvernul român era îndreptățit să declare: „Neluând parte la dezbaterile Conferinței de la Londra, hotărârile luate de această Conferință nu pot avea forța obligatorie pentru România". Așa îi comunica Ion Ghica, la Londra, lordului Granville; în termeni asemănători o face P.P. Carp la Viena.

Fără acordul României Tratatul de la Londra nu se putea pune în practică. Dar cât timp putea rezista România singură presiunilor unei Europe unite? Ea era complet izolată în acel moment. Nici una dintre Marile Puteri n-o sprijinea. La 25 decembrie 1882, într-un moment în care la Viena și la Berlin toată lumea vorbea de un apropiat război (cum prea bine știm, Bismarck agita mereu pericolul de război pentru motive interne de politică dar mai ales pentru a ține Franța în frâu. El nu avea de gând să provoace nici un război, odată ce își atinsese scopurile, dar adversarul nu trebuia s-o știe), Carp scria de la Viena: „toate acestea nu dovedesc decât un lucru, a.d. nesiguranța în care trăim și care apasă greu asupra respirațiunii tuturor... Dacă am putea să obținem de la Bismarck un sfat pozitiv în pricina atitudinii noastre politice (las la o parte cestia Dunării) față cu Austria, s-ar ridica mult negura ce ne întunecă vederea". Cu alte cuvinte, în loc de confruntare cu Austria, mai bine tratative sub oblăduirea Germaniei. Dar voia Germania să meargă pe această cale? Îndată după Conferința de la Londra, V. Liteanu, trimis de D.A. Sturdza, înmânează contelui Hatzfeld, subsecretar de stat la Ministerul de Externe al Germaniei, protestul României față de deciziile Conferinței. Diplomatul german constata cu acest prilej că ar fi mai util pentru România ca în loc să prelungească fără profit o rezistență față de o mare putere vecină (aluzie la Austro-Ungaria, desigur) ar fi fost de preferat o relație amicală cu acea putere, care, cum credea de altfel și Carp, ar rezolva și problemele în suspensie. Hatzfeld a continuat convorbirea pe același ton, care putea fi de amenințare sau de avertizare (orice

interpretare era liberă). El i-a vorbit lui Liteanu de situația României, care, după el, era dificilă şi putea deveni chiar periculoasă dacă se schimba climatul politic şi militar în Europa, dacă, de pildă, izbucnea un război. Cu alte cuvinte lăsa să se înțeleagă faptul că România era singură şi că Germania ar fi fost dispusă să încurajeze o schimbare de atitudine în politica externă a României. Carp intuise exact. De altfel nu numai el. La fel gândeau şi I. Brătianu şi regele Carol şi D.A. Sturdza (ca să nu mai vorbim de T. Maiorescu cel care făcuse publică această singură opțiune a României încă din 1881). Nu se poate preciza cine avusese primatul ideii. Faptul rămâne puțin important. Important era ca Germania să fie de acord cu susținerea unei apropieri de ea. Pentru Carp, o mai spusese, cel mai mare pericol pentru existența României venea de la vecinătatea cu Rusia, ale cărei intenții expansioniste în Balcani treceau peste trupul României. Or, care dintre marile puteri se opuneau atunci Rusiei? Până la 1871 fusese Franța. Acum însă Franța nu mai conta atât de mult în raportul de forțe de pe continentul european. Şi cum inamicul ei principal era Germania, împotriva acesteia nu putea găsi în viitor un aliat decât în Rusia. Interesele de perspectivă ale României nu mai intrau în concordanță cu ale Franței. Soluția unei apropieri a României de Germania se impunea de la sine. Convorbirile lui Carol I, ale lui Brătianu, Sturdza şi Carp de la sfârşitul verii şi din toamna lui 1883 de la Berlin şi Viena au tatonat terenul în acest sens. Ele erau impulsionate de Bismarck, care voia să asigure flancul de sud al Austro-Ungariei (un an mai înainte Austria încheiase un acord secret cu Serbia). Îndemnurile lui Bismarck se adresau deopotrivă Vienei şi Bucureştiului. La Viena aveau ele vreun ecou? Era treaba lui Carp s-o constate. La 21 martie 1883 îi scria lui Sturdza că l-a întovărăşit pe regele Carol până la Marxburg, prilej cu care a vorbit cu el „toate amănuntele". Tot regele îi spune că se va opri la Sigmaringen, unde ar dori să-l întâlnească pe el, Carp, şi pe D.A. Sturdza „pour mettre les points sur les i", „după cum mi-a zis", adaugă Carp. Discuțiile care se duc în Germania încep deja să aibă efect la Viena. La 28 martie Carp vorbeşte din nou cu Kalnoky (a câta oară?), după care îi scrie lui Sturdza: „M-a întărit în părerea ce ți-am comunicat-o deja că Austria nu are să ne iuțească în chestia Dunării. Mi-a zis între altele că mult mai bine ar fi fost dacă nu ar fi existat niciodată această chestiune între noi. Şi a apăsat asupra împrejurării că Austria nu mai are nici un

rol individual într-o afacere ce a devenit prin tratatul de la Londra o afacere europeană".

Toate păreau aşadar să meargă bine în raporturile româno-austriece, graţie începerii unor tratative de alianţă. În iunie 1883 P.P. Carp tocmai primeşte de la Bucureşti instrucţiunea de a expune prinţului Reuss dorinţa României de a intra în Tripla Alianţă. Intervine însă momentul Grădişteanu, respectiv incidentul diplomatic provocat de toastul senatorului Grădişteanu la serbările de la Iaşi, prilejuite de dezvelirea monumentului închinat lui Ştefan cel Mare. Toastul făcea aluzie la provinciile româneşti care nu erau cuprinse în trupul ţării şi care trebuiau să se întoarcă la locul lor. Baronul Mayr, ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti, în telegrama sa către Viena, reproduce discursul după ziarul „L'Indépendance roumaine" (diplomatul austriac nu cunoştea limba română), care, prin cuvintele lui Grădişteanu, desemna Bucovina, Basarabia, Banatul şi Transilvania ca perlele ce lipseau coroanei lui Ştefan. Era, desigur o exagerare jurnalistică (preluată însă *ad litteram* de diplomatul austriac). Transilvania şi Banatul nu fuseseră niciodată sub stăpânirea Moldovei (părţi din Transilvania da, dar...). Şi apoi chiar la asta se gândise Grădişteanu?. Tot von Mayr mai semnala în telegrama sa (de fapt în a doua telegramă despre acest incident) şi cuvintele finale ale discursului de încheiere, de la acelaşi ceremonial de la Iaşi, al lui C.A. Rosetti, în acel moment preşedinte al Camerei: „Trăiască Regele şi Regina Românilor!". O întreagă campanie se dezlănţuie contra Bucureştiului. Şi Carp va fi acela care îi va ţine piept şi care va contribui nu puţin la aplanarea ei, în numeroasele sale discuţii cu Kalnoky şi cu alţi funcţionari de stat austrieci. Incidentul trece şi convorbirile pentru o alianţă se reiau.

În iulie 1883 I.C. Brătianu se duce „în concediu" la Franzensbad. În drum se întâlneşte la Friedrichsruhe cu cancelarul Bismarck, cu care stabileşte toate detaliile (între altele călătoria lui Carol în Germania, oficial ca naş al viitorului Wilhelm al II-lea, discuţiile pe care urma să le aibă acesta în Germania şi la întoarcere, la Viena ş.a.). Cel care împinge cel mai tare lucrurile înainte e Bismarck, interesat cum era de a asigura flancul stâng al aliatului său austriac. Tot el este acela care dorea această alianţă secretă (pentru a nu irita Rusia). În toate aceste preparative Carp e prezent în toate momentele. În iulie 1883 e şi el, alături de Brătianu, la Friedrichsruhe. Biograful său, C. Gane, redă o discuţie a lui Carp cu Bismarck, tot la

Friedrichsruhe (nu ne spune însă sursa, nici data exactă. Reținem însă faptul ca posibil). În această convorbire, Bismarck dă sfaturi României, cum o mai făcuse şi cu prilejul altor întâlniri cu Carol sau cu alți oameni politici români. Îndemnul lui era ca micul regat dunărean să nu-şi îndrepte privirile către Transilvania, încurajând un panromânism fără şansă de realizare. Acolo, în Ardeal, ungurii, saşii şi secuii exercitau o dominație de circa o mie de ani, iar românii de aici erau mai îndrumați spre civilizație şi industrie decât erau românii din Regat. „Dacă se vor alipi la Regat, vreme îndelungată are să fie luptă pentru predominare între voi şi ei". Ca să se întâmple asta, trebuia, desigur, mai întâi să dispară îndoita monarhie. Or, adaugă Bismarck, aceasta ar fi fost o nenorocire pentru echilibrul european. El putea s-o distrugă în 1866, dar ce ar fi pus în loc? Interesul României era, după el, să dezvolte prin munca ei avuțiile ce posedă, să devină un stat puternic la Marea Neagră, cu un port mare ca Odesa şi cu un vot preponderent la Constantinopol. „Nu uitați însemnătatea Mării Negre, căci de acolo începe cheia Dardanelelor. Independența o aveți; cu Occidentul sunteți în legătură directă; Orientul vă este deschis. Deveniți un element de civilizațiune, de ordine şi prin aceasta veți ajunge a domina Peninsula Balcanică". Carp îi răspunde cancelarului german că în România deja se constată un început serios de aşezare a lucrurilor. O dovadă o dădea chiar partidul de guvernământ din acel moment, care din revoluționar cum fusese, devenise partidul serios care tocmai proclamase regatul şi monarhia ereditară. Pentru clasa politică românească era clar că altă soluție pentru țară nici nu era decât aşezarea pe o dezvoltare serioasă, în condiții de linişte şi stabilitate. Ca aceste condiții să existe nu era nevoie doar de vrerea românilor, ci de o situație externă favorabilă, care nu se putea asigura decât printr-o alianță politică defensivă, care să pună țara la adăpost de Rusia. Din nefericire, adaugă el, în Ungaria şovinismul ungurilor era prea evident şi se manifesta prin persecuția românilor de sub dominația lor. Şi românii din Regat nu puteau rămâne nepăsători. Era deci necesar ca ungurii să-şi schimbe atitudinea, pentru a îngădui o alianță a României spre vest şi pentru a nu transforma Centrul şi Estul Europei într-o zonă de instabilitate politică. Carp îi vorbeşte apoi de lipsa de simpatie pentru Rusia în România, mai ales de pe urma atitudinii acesteia în 1878, de faptul că propaganda politică prin ortodoxism nu avea mare influență asupra poporului român, de asemenea de faptul că, din punct de vedere economic, România nu

avea nici un interes să se apropie de Rusia deoarece economiile celor două țări nu erau complementare. Dimpotrivă, ce producea una producea și cealaltă. În concluzie, menționa Carp, „de Rusia totul despărțea România, în timp ce de Puterile Centrale, cu excepția șovinismului maghiar, totul părea s-o lege. În ziua când dinspre Răsărit se va amenința echilibrul european, interesul Puterilor Centrale și interesul României va fi același".

De reținut și discuția (de data aceasta certificată de D.A. Sturdza) pe care o are P.P. Carp cu Kalnoky, la 14 august 1883, la sediul Legației României la Viena (cei doi diplomați deveniseră deja foarte apropiați, după atâtea și atâtea întâlniri în care avuseseră destulă vreme să se aprecieze unul pe celălalt. O dovedea și locul de întâlnire, care nu trebuia să fie doar biroul de la Ministerul austriac de externe). În cazul de față Kalnoky transmite lui Carp „marea plăcere pe care o avea împăratul de a-l avea ca invitat pe regele României" și satisfacția lui de a fi prezentat regelui Carol. Tot el îi spune că era convins că dificultățile din relațiile dintre cele două țări „nu au nimic de netrecut". Și, într-adevăr, în condițiile apropierii, și problema Dunării lua altă înfățișare, după cum îi declara Kalnoky lui Heinrich Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena (Bismarck îi ceruse acestuia din urmă să discute cu ministrul austriac). Adică, în condițiile unei alianțe cu România nu mai avea importanță că România accepta sau nu Tratatul de la Londra. De fapt, era clar că pentru Puterile Centrale, pentru Austro-Ungaria în primul rând, important era ca la Gurile Dunării să fie un stat amic și nu Rusia. Carp îl însoțește pe Carol la întâlnirile sale cu Franz-Joseph, cu Kalnoky și cu prințul de Reuss la Viena în august 1883 (convorbiri neînregistrate). La 26 august P.P. Carp îl informa pe Sturdza că vizita lui Carol a lăsat o impresie excelentă la Viena, că ea a mulțumit foarte mult nu numai pe împărat și pe consilierii săi, dar, cum i s-a părut (și nu se înșela) și pe Carol însuși. După vizită, Kalnoky îi spunea lui Carp că roadele convorbirilor între monarhi era timpul să se traducă în fapte de guvern. „Kalnoky este gata să facă concesii în chestiunea Dunării și să revină asupra Tratatului de la Londra, dar dacă o face aceasta vrea să știe pentru ce". Carp mai intuia exact că, în spatele bunelor intenții austriece stătea nu numai buna impresie a vizitei regelui, ci dorința lui Bismarck de a atrage România, fapt ce presupunea de la sine soluționarea chestiunii Dunării (România nu putea fi aruncată pe această chestiune în brațele Rusiei). „În ziua în

care vom convinge pe prințul de Bismarck de imposibilitatea unei asemenea eventualități, scria el, chestiunea Dunării va deveni indiferentă pentru dânsul şi va fi câştigată pentru noi" (place totdeauna concizia lui Carp; era făcut, se vede, să fie un diplomat excelent).

Se ştie ce a urmat: vizita lui Brătianu în Germania şi Austro-Ungaria, întâlnirile lui cu Bismarck şi Kalnoky şi definitivarea a ceea ce se stabilise de rege în principiu. La convorbirile de la Viena cu Kalnoky participă şi Carp. Cu deosebire el va insista asupra renunțării clare din partea Austro-Ungariei a preponderenței sale în Comisia Dunării (Austro-Ungaria va renunța prin declarația sa expresă de la 15 septembrie 1883). Va cere apoi lui Brătianu să depună toate eforturile ca tratatul să fie anume îndreptat contra intențiilor expansioniste ale Rusiei (ceea ce până la urmă nici Bismarck, nici Wilhelm al II-lea nu vor accepta, decât printr-o formulă indirectă). Cu toată insistența oamenilor politici români tratatul va fi doar bilateral, cu Austro-Ungaria, la el urmând să adere celelalte puteri. Va fi, în acelaşi timp secret, la cererea lui Bismarck, care nu voia o alianță declarată la granița de vest a Rusiei (voia să țină cât mai mult imperiul țarilor departe de tentațiile unei alianțe cu Franța). Şi, desigur, o alianță cunoscută public avea o mai mare valoare decât una ținută în sertarele diplomatice şi ştiută doar de câțiva. În sfârşit, la 30 octombrie 1883, tratatul va fi semnat (în aceeaşi zi va adera şi Germania), la 6 noiembrie va fi ratificat de regele Carol şi de împăratul Franz Iosif, iar la 15 noiembrie la Viena au fost schimbate instrumentele de ratificare, cu care prilej Kalnoky şi Carp au încheiat un proces verbal.

Cu semnarea tratatului cu Puterile Centrale, cel mai important act de politică externă a României până la războaiele balcanice, o perioadă lua sfârşit şi din viața lui Carp. Anul următor el lasă Viena şi lasă şi diplomația. Mai înainte lăsase literatura, de fapt critica literară, pentru politică (din care nu excludea însă şi diplomația). Acum, în 1884, alege definitiv politica, politica în sensul ei cel clasic, de manifestare publică la fața locului, cu meandrele ei cotidiene. În diplomație, dincolo de ceea ce oricare altul ar fi putut face, Carp a ştiut să lase pecetea personalității sale. Rapoartele trimise de el sunt pline de miez, inteligent redactate, cu o largă înțelegere a politicii europene. Discuțiile sale cu personalitățile

politice din țările de reședință dau măsura calităților intelectuale ale personajului Carp.

Ultima scrisoare pe care o scrie Carp de la Viena e de la 1 octombrie 1884: „Eu mâine mă pornesc și am a te ruga să grăbești dacă nu s-a făcut încă ordinele pentru libera intrare a efectelor mele." Înainte de a pleca îl primește împăratul Franz Iosif, care îi dă „Coroana de fier", o decorație care, cum nota Carp, „se dă la toți miniștrii care se duc". Tot înainte de plecare își ia la revedere de la Kalnoky, ministrul cu care pusese la cale toate amănuntele alianței României cu Centralii. Întrevederea de adio a fost cu adevărat încărcată de reciprocă prietenie. Dă un dineu la Legație și își ia la revedere de la ceilalți șefi de ambasade și legații de la Viena. Aristocratul Carp voia să respecte toate regulile. Și o face.

Cu plecarea de la Viena, cariera diplomatică a lui Carp în afară se încheie. Ar fi voit el s-o continue? În corespondența cu D.A. Sturdza există o scrisoare a lui Carp, de la 13 ianuarie 1884 (pe atunci cădea de anul nou ortodox, Carp folosind firește stilul nou, stilul locului). După cuvenitele urări, Carp îi propune, confidențial, lui Sturdza, un plan. Planul nu este încredințat hârtiei și Carp anunță că-l va face cunoscut și lui Brătianu atunci când va veni la București, în februarie (cu acest prilej cere un concediu de 10 zile). Dacă planul îi este aprobat atunci el propune să fie adus Liteanu la Viena în locul său, iar pe el să-l mute la Berlin. „În afară de reînnoirea continuă care mai are vreme (era vorba desigur de reînnoirea tratatului) nu e mare treabă de făcut și mă ruginesc degeaba. Mai gândește-te și tu și dacă crezi că propunerea mea, cu aprobarea se înțelege mai întâi a planului ce-l vom discuta, atunci te-aș ruga să treci în buget o sumă pentru mobilarea legațiunii din Berlin, căci fără aceasta nu mă pot muta la Berlin, mai ales cu o familie crescută ca a mea. Dacă crezi că nu se poate, aruncă scrisoarea de față...". Despre ce plan e vorba nu știm. În orice caz, pentru a-l discuta Carp vine la București. În corespondența cu Sturdza mai apare o singură însemnare în legătură cu această discuție, care a avut loc la București. La 21 februarie îi scrie că a vorbit cu Szozyeny (n-a putut să-l vadă pe Kalnoky pentru că acestuia tocmai îi murise tatăl). A vorbit despre „cele convenite la București". Înaltul funcționar austriac s-a arătat foarte interesat de cele aflate de la Carp dar a amânat orice angajament până la reîntoarcerea lui Kalnoky. Altă însemnare nu mai există. Dacă nu știm despre ce plan a fost vorba (din moment ce a fost împărtășit

austriecilor probabil că era o propunere de lărgire a colaborării cu Centralii) ştim însă că nu s-a realizat. Mai constatăm, în acelaşi timp, că lui P.P. Carp nu-i era dezagreabilă ideea de a mai rămâne în diplomaţie. Dar, fireşte cu condiţii.

Nerealizându-se o astfel de intenţie, Carp se întoarce în ţară. Din nou se găseşte în diplomaţie, din nou în postura de ministru de Externe în guvernele lui Th. Rosetti dintre 23 martie - 11 noiembrie 1888 şi 12 noiembrie - 22 martie 1889. Nu întâmplător în acest guvern P.P. Carp era titularul la Externe (a ţinut şi interimatul la Agricultură, Industrie, Comerţ şi Domenii, în primul guvern Th. Rosetti). Prezenţa lui în acest post constituia în fapt temeiul principal al venirii acestui guvern anume şi nu a altuia. Pentru că trebuia asigurată continuitatea politicii din afară (se apropia şi reînnoirea Tratatului de alianţă cu Puterile Centrale). Carp o şi declara fără echivoc în martie 1889 în Parlament: „(În politica din afară n.n) trebuie să ne asociem cu toţi aceia care au lucrat totdeauna pentru liniştea şi pacea necesară prosperităţii şi măririi poporului român. Aceasta e politica germană şi în acest sens guvernul actual e pentru politica germană pe care a recunoscut-o şi d. Brătianu" (23).

Ca ministru în guvernul lui Rosetti, în care, de fapt, el era vioara întâi, în iunie 1888 P.P. Carp se duce la Berlin unde contractează un împrumut de 93 milioane de mărci de la un consorţiu bancar în care Bleichroder juca rolul principal. La întoarcere, la Viena, îl asigură pe Kalnoky că era cu putinţă reglementarea raporturilor comerciale dintre cele două ţări, dar guvernul nu avea majoritatea în Parlament. De aceea reprezentanţii Puterilor Centrale în România aveau încredere în P.P. Carp şi junimişti (24).

CARP ŞI REGELE CAROL

Când la 29 martie guvernul lui Th. Rosetti e înlocuit de unul al lui Lascăr Catargiu, cu care junimiştii nu se înţelegeau în acel moment, Goluchowski, reprezentantul austro-ungar la Bucureşti, îi reproşa regelui că l-a îndepărtat pe Carp. Carol I, nemulţumit de amestecul ministrului austriac în treburile sale interne, aducea drept explicaţie caracterul aprins şi atitudinea provocatoare a lui Carp, dar îl liniştea cu promisiunea că îl va aduce din nou, pentru a pregăti

drumul lui I.C. Brătianu, „singurul om din România în stare să facă ordine". Carp nu îi era prea mult pe plac lui Carol I (de unde, inițial, lucrurile stăteau invers). Independența pe care şi-o lua acesta în acțiunile sale deranja. „Numai cei rău informați au putut să-şi închipuie că el este sau a fost vreodată favoritul Palatului" îi spunea Carp lui A.C. Cuza (după mărturiile acestuia) la 2 mai 1891. Regele nu-l simpatiza, după spusele lui Carp, pentru că acestuia îi plăceau oamenii mlădioşi, ori el spunea suveranului tot ceea ce credea că trebuie spus. Apoi pentru că regele îl vedea pe Carp prea grăbit să ajungă la posturile cele mai înalte ale statului, sau cel puțin aşa i se părea. Mai era un motiv important, povestit de acelaşi Carp lui A.C. Cuza. El, Carp, i-ar fi spus reginei că, în ceea ce-l priveşte, preferă o femeie care face copii, uneia care scrie versuri (sic!). În acelaşi timp a ocolit invitația reginei la unele din cenaclurile organizate la Palat. Cercul reginei a amplificat zvonurile pe seama lui Carp. Circula la Palat şi o altă vorbă care i-ar fi aparținut lui Carp. Acestuia, deoarece avea nisip la rinichi, un medic din Austria îi recomandase să urineze cât mai mult. „Il faut pisser même devant la reine", i-ar fi spus medicul, la care el ar fi răspuns că în ceea ce o priveşte pe regină „il ferait bien autre, pour le moment, devant elle!". Apoi atmosfera a fost înrăutățită de proiectul de căsătorie al principelui Ferdinand cu domnişoara Elena Văcărescu. Carp îi declară suveranului că românii, încredințând Coroana unui Hohenzollern, voiseră să excludă familii româneşti de la domnie: „Noi am voit ca nimenea să nu se poată ridica cu pretenția până la dânsa şi noi credem că astăzi nimenea din țară nu îndrăzneşte a se gândi că ar putea să aspire la Coroana încredințată unei familii atât de ilustre: Ei bine, nu trebuie ca Monarhia să se părăsească singură şi să se puie în discuție pentru dorințele, de altminterea omeneşti, ale unui tânăr". Regele îi răspunde că e greu să te opui fericirii unui om, la care Carp replică: „regii nu sunt chemați să-şi facă fericirea lor, ci fericirea popoarelor pe care le guvernează. Adeseori aceste amândouă se pot împăca, dar când ele nu sunt compatibile, ca în cazul de față, atunci fericirea poporului trebuie se meargă înaintea fericirii regelui. Că de altmintrelea în cazul de față este şi o imposibilitate morală. Vous représentez-Vous Sire, Claymoor, oncle du roi, et telle damme de la société (Carp se referea la mătuşile domişoarei Văcărescu) que tous le jeunes gens ont eu pour de l'argent, et pas pour beaucoup d'argent, toutes du prince héritier. Ceci est de toute impossibité". (Claymoor

era pseudonimul lui M. Văcărescu, care scria *Carnet du High-Life* în „L'Indépendence roumaine" şi care, pederast pasiv cunoscut, se bucura de o proastă faimă. Ziarele bucureştene începuseră deja să scrie cu umor că după căsătoria Elenei Văcărescu, Claymoor devenea „inviolabil"). La cele spuse de Carp, regele a adăugat că poate prin căsătoria aceasta monarhia ar deveni mai populară în România. Nu se va vorbi de Carol ca de „Neamţul", ca de un străin care nu se lipeşte de ţară. „Dar cine vorbeşte de Neamţul, Sire, îi răspunde Carp. Doar dl Beldiman de la «Adevărul» şi poate dl Panu de la «Lupta». Dacă crede însă Maiestatea Voastră că cuvintele acestora trebuie să aibă mai multă valoare şi înrâurire asupra hotărârilor Majestăţii Voastre, decât sfaturile unor oameni care de douăzeci de ani o slujesc cu credinţă, atunci nu mai este nimic de zis". Regele îl încredinţează pe Carp că oricum căsătoria cu Elena Văcărescu nu se va face, dar se întreabă cum a putut ţara să nu aibă încredere în el. „Aceasta s-a întâmplat Majestate din cauză că se vorbeşte foarte mult de această căsătorie fără ca ţara să-şi fi văzut regele luând vreo măsură în această chestiune pe care eu o ştiu de două luni şi toate gazetele o discută acum de două săptămâni neîntrerupt". „Il y a peine six jours que j'en sais quelque chose", spune regele. „Il est etrange, Sire, qu'il se passe des choses aussi graves derriere Votre dos et que personne ne vienne vous les dire!", îi spune Carp, lăsând a se înţelege indirect că regina era aceea care ţesuse întreaga această intrigă, pentru a bucura şi înălţa pe aceea pe care o chema „Mon Petit". După alte asigurări regale că Mon Petit nu se va căsători cu Ferdinand, Carp îi spune de imposibilitatea pentru Elena Văcărescu de a mai rămâne la Curte. Dacă prinţul se căsătoreşte cu altcineva, atunci noua principesă nu are rost să se găsească faţă în faţă cu Elena Văcărescu, iar dacă n-o face încă, lumea nu poate fi expusă la „o nelinişte nesuferită" în continuare. Regele n-a dat un răspuns şi părerea lui Carp era că voia să se încredinţeze dacă legătura domnişoarei Văcărescu cu principele nu a lăsat urme mai grave. Dacă chiar aşa s-a desfăşurat audienţa lui Carp la rege nu avem de unde ştii. În orice caz, atitudinea lui în chestiunea mariajului principelui era aceeaşi cu a celorlalţi oameni politici, a generalului Lahovary (care îi spune de posibilitatea apelului la fratele principelui, în caz de căsătorie), a lui Catargiu („Aiasta se poate, dar atuncea Dumnealui rămâne un simplu particuler") a lui Ion Brătianu (25).

ÎN LUMEA POLITICĂ A VREMII SALE

Înainte de plecarea de la Viena (ajunge la Bucureşti la 13/25 iunie 1884), Carp ţine să-şi precizeze poziţiile faţă de liberali, cu care în anii săi de diplomaţie de fapt colaborase. S-ar putea zice că de fapt această colaborare nu rămăsese doar la treburile externe (pe de altă parte, nici n-am putea face afirmaţia că s-a mers cu colaborarea până la chestiuni personale, plecând de la un amănunt ca acela că, de pildă, la 17 mai 1883 îi scria lui D.A. Sturdza că i-a găsit lui Brătianu un... grădinar! Lucrul ţine de normalitatea relaţiilor). Nu numai Carp, dintre junimişti, colaborează cu liberalii sau acceptă servicii făcute de aceştia din urmă, care, la putere fiind, erau în stare să le facă. Tot în diplomaţie se duce şi P. Mavrogheni, la Roma, încă de la 25 iulie 1881 (rămâne aici până la 30 septembrie 1882, de unde trece la Constantinopol până la 27 ianuarie 1885 şi apoi la Viena, unde şi moare în 1887). Th. Rosetti îşi păstrează postul de consilier la Curtea de Casaţie. T. Maiorescu e un fel de avocat angajat al statului, după ce refuză alte propuneri. Liberalii oferă junimiştilor 14 locuri în parlamentul din mai 1883. Şi cum opoziţia se retrage, sub motiv că alegerile fuseseră influenţate, junimiştii joacă în acest parlament rolul de „opoziţie miluită" (o expresie pe care şi Maiorescu o găsea „literaliceşte fericită", chiar dacă politiceşte, zice el, era greşită. Expresia era a inteligentului Al. Lahovari). Într-o scrisoare a lui Carp către Sturdza, de la 2 septembrie 1884, liderul junimist îi cerea 19 locuri în Moldova şi 7-8 (cifra urma s-o stabilească mai exact după ce se consulta cu Maiorescu) în Muntenia. Fireşte cifrele erau disproporţionate frapant cu situaţia politică reală a junimiştilor, căci nu se putea spune despre ei că ar fi avut vreo influenţă oarecare asupra corpului electoral. De aceea liberalii reduc pretenţiile lor la cifre mai rezonabile (la 1 noiembrie Carp îi reproşa lui Sturdza greutăţile ce se făceau adepţilor săi). Până la urmă junimiştii obţin 14 locuri în Parlament. Succesul era însemnat, dar toată lumea ştia că era datorat cartelului cu liberalii. La Iaşi, Pogor, Negruzzi, Melik şi Ianov s-au ales pe lista liberală, iar lui P.P. Carp, la Vaslui, i se propune chiar să intre în Comitetul electoral local. O recunoaşte Maiorescu la Cameră, confirmând zisele lui Kogălniceanu. „Braţeta" liberalo-junimistă, chiar dacă nu se manifesta la guvern, era vizibilă în afara lui (26).

Cu atragerea junimiştilor, Brătianu voia să împuşte doi iepuri deodată: să acopere cumva golul lăsat de disidenţa lui C.A. Rosetti şi

a adepților săi, luând cu el un grup de conservatori de stânga, după cum se arătau a fi junimiștii, și, pe de altă parte, să slăbească Partidul Conservator, adversarul la putere. Acest din urmă aspect era de fapt esențialul, pentru că el nu oferea din avantajele puterii unei grupări anume, ci unor membri ai ei, pentru a nu stârni prea multe gelozii în partidul propriu. Junimiștii mergeau cu această colaborare până la un punct. Și nu mergeau fără condiții. Dacă erau invitați să participe la guvern, după cum și sunt în vara lui 1884, ei cereau trei locuri în guvern (Justiție, Interne, Culte sau Domenii), cereau pentru ei administrarea județelor moldovene, acceptarea programului lor (pe lângă, desigur, cât mai multe locuri în Parlament). Mult, prea mult, pentru o grupare politică așa de restrânsă. La 14/26 iunie, la o întâlnire a junimiștilor cu Brătianu, la care participă și Carp, discuția privind o eventuală participare la guvern e mai mult academică decât angajantă. Chestiunea nu se termină totuși așa de brusc. Pentru o eventuală colaborare insistă ministrul Germaniei la București, baronul Saurma, care le declară junimiștilor că „Brătianu e omul situației externe și știe ce se pune la cale acum la curțile străine și inspiră acolo încredere" (27). (Carp era sensibil la astfel de argumente.) Totodată pentru o colaborare insistă și regele, care voia astfel să dea mai multă stabilitate și acceptare politică alianței cu Puterile Centrale. Pentru o alianță la guvern insistă din nou Brătianu.

Junimiștii nu ajung la o colaborare la guvern cu liberalii (ea rămâne doar extraguvernamentală), dar nu se încadrează nici în rândurile conservatorilor. O relație complicată această relație a lor cu Partidul Conservator. Formația intelectuală a junimiștilor, concepția pe care o au despre viață și politică îi îndeamnă la o apropiere de conservatori și nu de liberali (chiar dacă conjunctural vor fi perioade când se vor apropia și de aceștia din urmă). În rândurile conservatorilor erau mulți cu o situație materială foarte bună, formată din averi imobiliare, mai ales din pământuri. Faptul le asigura o independență de mișcare și o securitate garantată. Pentru că nu cunoșteau, vorba lui Eminescu, „elementul zilei, al constrângerii prin nevoi și sărăcie". Această avere era garantată de regimul politic constituțional de după 1866, care făcea imposibilă atingerea intereselor materiale cu sancțiunea politică. P.P. Carp chiar o spunea că deosebirea dintre o țară civilizată și una barbară era aceea că „în țările civilizate atitudinea politică a cuiva nu poate avea consecințe asupra stării sale patrimoniale". Tot el restrângea și dreptul de a face

politică doar la aceia care erau independenți din punct de vedere material, care aveau avere, şi nu orice avere, izvorâtă din speculații de bursă şi sortită să dispară tot aşa de repede cum a apărut, ci avere reprezentată de stăpânirea de pământuri, în acea epocă încă averea cea mai sigură şi la adăpost de sancțiuni politice. Evident că astfel de membri de partid, independenți din punct de vedere material, lăsau foarte adesea să se exprime individualismul şi libertatea până la anarhizare. Nu se lăsau încadrați în reguli şi nu acceptau ceea ce nu voiau să accepte. Lascăr Catargiu, când se supăra îşi trântea demisia şi pleca la Golăşei, unde-şi avea conacul. Petre Carp făcea acelaşi lucru, dar cu şi mai mare ostentație, şi se retrăgea la Țibăneşti.

Înregimentarea lui Carp era însă un lucru greu de realizat. Pentru că nu accepta şefia altora. Un orgoliu de care liberalii au profitat adesea, încurajându-l tocmai pentru a semăna discordia în partidul advers. La timpul său, M. Eminescu aminteşte atitudinea lui I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti care îi încredințau pe junimişti că numai cu ajutorul lor, al liberalilor, puteau să-şi pună în practică ideile, chiar dacă aceste idei erau în fond conservatoare. Succesul acestor încurajări poate n-a fost mare. „A avut însă drept rezultat de-a izola o seamă de oameni eminenți, a steriliza activitatea lor în viața publică, deşi mulți din ei aveau tocmai calitățile necesare pentru a o determina în folosul țării" (28). Alături de conservatori, în timpul guvernării din 1871-1876 şi în anii de opoziție care au urmat imediat, junimiştii sunt prezenți şi în primul comitet al Partidului din 1880, prin T. Maiorescu, Th. Rosetti, M. Ghermani. Nu şi prin P.P. Carp, care refuză deoarece noul partid nu avea un program precis. El remarca la 13 martie 1881: „Libertatea nu este decât un vas care valorează prin conținutul său. Odată ce am obținut Constituțiunea noastră liberală, valoarea ei va atârna de conținutul ei. Vom pune în ea o organizare socială serioasă? Vom beneficia de dânsa: Nu vom face aceasta, în van veți proclama principii, ele nu vor da roade". Or Partidul Conservator, în acel moment proclama doar principii (ca şi Partidul Liberal, de altfel). În 1881 junimiştii încearcă răsturnarea lui Lascăr Catargiu de la conducerea conservatorilor. Îl propun pe Alexandru Ştirbei, fiul fostului domnitor, care în afară de această descendență nu avea nici o altă calitate. (Era o tactică. Se spera că vechii conservatori vor înghiți hapul cu acest os domnesc, care apoi să fie înlocuit cu o personalitate reală, cum era aceea a lui... P.P. Carp). Manevra nu reuşeşte (29). Junimiştii rămân separați de

conservatori (nu definitiv) şi cad în mrejele lui I.C. Brătianu. Apropierea de liberali avea o însemnată doză de oportunism politic, aproape de justificat în acel moment politic al României, de grupări, regrupări şi împerecheri politice aproape de neconceput în altă situaţie. Dar de ce nu se regrupau junimiştii alături de „opoziţia unită" şi preferau apropierea de liberali? Explicaţia o găsim, în principal, în orientarea comună în politica externă a ţării, alături de Germania şi Austro-Ungaria. Carp acceptase bucuros să fie reprezentantul propriilor sale păreri. Apropierea de Centrali o considera foarte necesară şi cum guvernul lui I.C. Brătianu promova această politică, în interesul ei acest guvern trebuia menţinut cât mai mult cu putinţă. „Brătianu (este) inevitabil din cauza politicii externe... El (Brătianu n.n.) nu poate să se retragă, totul e îndreptat în contra Rusiei, şi negreşit lucrurile pot rămâne aşa latent încă 2-3 ani", îi spunea Carp lui Maiorescu la 19/31 mai 1884 (30). Nici regele Carol nu gândea altfel. Şi atunci ce trebuiau să facă junimiştii? Să intre într-o opoziţie, care pentru moment, cel puţin, rămânea sterilă, sau să colaboreze (şi de ce nu?, să profite) cu guvernul liberal. Cea de a doua soluţie părea preferabilă (îşi puteau susţine astfel şi concepţii proprii) cu condiţia ca această colaborare să nu meargă prea departe compromiţând viitorul lor politic.

Şi gruparea lui Carp şi Maiorescu a ştiut până la urmă să-şi păstreze o situaţie suficient de independentă faţă de guvernul liberal, menţinându-şi posibilitatea de a se ridica împotrivă-i atunci când a considerat util s-o facă. Neintrarea în nici un guvern liberal a fost un noroc pentru junimişti, menţinându-le intacte şansele ulterioare de preluare a puterii. A fost un noroc vegheat înţelept de Carp, după renunţarea la diplomaţie în 1884. Unul dintre junimişti, Theodor Rosetti, formează guvernul, în martie 1888, după demisia lui I.C. Brătianu. „Am câştigat pariul, nota Maiorescu cu satisfacţie (pariu făcut la 24 noiembrie 1887 cu V. Pogor şi I. Negruzzi). Nu întâmplător P.P. Carp era titularul la Externe, pentru a asigura continuitatea politicii din afară. Carp era în acelaşi timp şi capul politic al noii combinaţii guvernamentale (Th. Rosetti, pe care liberalii îl numiseră preşedinte al Curţii de Casaţie, *volens nolens* se amestecase mai puţin în politică). Carp ştia că adepţii lui n-aveau nici un contact aproape cu alegătorii din ţară. Dar nu se temea pentru formaţiunea ministerială pe care o înfiripase. Nu-i păsa lui Carp de masa electorală, care ştia că poate fi foarte uşor manevrată de Executiv. „Ţara era guverna-

mentală", cum declara el. Şi adăuga: „Daţi-mi puterea şi mă prind că la cele dintâi alegeri am majoritatea". Alegătorii treceau uşor de la un partid la altul, cu ajutorul administraţiei, tocmai pentru că erau cam aceeaşi, restrânşi ca număr pentru toate partidele (31). C. Bacalbaşa povesteşte o întâlnire a lui P.P. Carp cu un fost deputat liberal, în 1910, căruia şeful guvernului (Carp fusese tocmai numit ca prim ministru) îi spune: „– Păcătoasă ţară! – De ce coane Petrachi? – Să vezi că am să reuşesc în alegeri." (32).

Carp îşi conduce cu destulă dibăcie grupul său de prieteni politici prin hăţişul confruntărilor politice din acei ani. La 12 aprilie 1889 cei 56 de prieteni junimişti se declară chiar club politic separat, „Clubul Constituţional". Carp justifică separaţia cu nevoia celor care-l înconjurau de a nu fi doar „o adunătură de individualităţi cu difirite dorinţe" (cum i se pare lui Carp că ar fi fost Partidul Conservator de sub conducerea lui Lascăr Catargiu). „Tot conservatori suntem şi unii şi alţii, numai nu veţi putea împiedica niciodată ca dl Catargiu să fie conservator de ieri şi eu conservator de mâine". (33). Junimiştii intră în „marea guvernare conservatoare" (dec. 1891-martie 1896), prin Menelas Ghermani la Finanţe, Alexandru Marghiloman la Justiţie şi, desigur, P.P. Carp, de data aceasta la Agricultură, Industrie, Comerţ şi Domenii.

Ca ministru, P.P. Carp este autorul legii învăţământului profesional. Noua organizare instituia practica în cadrul unor ferme model sau în ateliere şcolare pe care urma să le construiască statul şi unde elevii aplicau cunoştinţele teoretice fără a fi expuşi la abuzurile patronilor. Toate aceste prevederi, ca şi altele, erau bune. Ele vor sta la baza viitoarelor structurări ale învăţământului profesional. Faţă de forma iniţială a proiectului, comitetul delegaţilor introduce o modificare. Potrivit ei, copiii neromâni nu puteau pătrunde în şcolile profesionale. Se intenţiona încurajarea elementului românesc în practicarea meseriilor, unde, în acel moment, predominau străinii, cetăţeni români sau nu. Însă măsura era discriminatorie. Ea şi stârneşte cele mai vii discuţii. Până la urmă, la cererea expresă a lui P.P. Carp, comitetul delegaţilor revine asupra acestei restricţii, introducând un amendament, elevii străini fiind admişi, dar numai în proporţia de 1/5 din locurile vacante. Discuţia proiectului a durat în Cameră 8 zile. S-au propus numeroase amendamente: crearea de ferme model în fiecare judeţ, înfiinţarea de şcoli superioare de arte şi meserii şi la Craiova, Ploieşti, trimiterea tinerilor români la şcoli

agricole superioare din străinătate ş.a. Toate acestea cereau însă alte însemnate investiţii, pe care statul român nu le putea suporta în acel moment. Legea lui P.P. Carp statua un început. Va mai trece multă vreme până se vor acoperi nevoile şi, fie şi parţial, tendinţele spre noi progrese.

Un alt proiect de lege, acela al minelor, tot operă a lui P.P. Carp, demonstra categoric faptul că şi conservatorii, nu numai liberalii, erau preocupaţi de dezvoltarea industriei naţionale, devansându-i chiar pe liberali în opera de creaţie de stimulente. „O ţară care este numai agricolă, începe prin a exporta cereale şi sfârşeşte prin a exporta oameni, ducând inevitabil la sărăcie", spunea P.P. Carp.

Bogăţiile miniere nu puteau fi neglijate. Până atunci se făcuseră deja nu mai puţin de cinci proiecte de legi miniere în 1863, 1870, 1873, 1881, 1886. Însă numai cel de al şaselea, al lui P.P. Carp, din 1895, are şansa să fie adoptat de Parlament. Va fi prima lege minieră din România, inaugurând o politică de stat în domeniul industriei miniere şi o importantă reformă în proprietatea minieră. P.P. Carp a stabilit un regim al minelor *sui-generis*, combinând diversele sisteme de proprietate a subsolului cunoscute. Inseparabilitatea proprietăţii suprafeţei de aceea a subsolului în genere era menţinută în principiu. Dar pentru bogăţiile subsolului (aur, argint, fier, cărbune ş.a.) legea a stabilit că, dacă proprietarul suprafeţei nu era dispus să exploateze minele descoperite pe teritoriul său, atunci statul avea dreptul să intervină şi să le dea el în exploatare. Superficiarul primea în acest caz o arendă pentru suprafaţa ocupată, 4% din venitul net şi despăgubiri pentru eventualele pagube. Statul primea şi el o redevenţă de 2%. Minele construite deveneau un bun „distinct de proprietatea suprafeţei". Acest principiu P.P. Carp nu l-a putut aplica la toate bogăţiile subsolului. Substanţele bituminoase (petrolul, asfaltul, ozocherita) erau exceptate şi lăsate la libera dispoziţiune a proprietarului suprafeţei. Astfel că proprietarul putea proceda cum găsea de cuviinţă, fiind obligat să respecte doar dispoziţiile privind poliţia minieră, raporturile dintre muncitori şi concesionari şi să plătească taxele miniere către stat. Faptul va avea consecinţe, căci se deschideau astfel porţile capitalului străin. În proiectul iniţial nu era prevăzută această derogare. Ea e prezentă însă în proiectul adus de guvern în dezbaterea Camerei, prin presiunea marilor proprietari.

Legea lui Carp era „îndrăzneaţă" pentru acel timp. Ea lovea în ideile dominante pe atunci despre proprietatea sacră şi inviolabilă.

Întâia oară de la 1866, încoace statul punea înainte un drept al său şi îl legifera atunci când intra în contradicţie cu sacralitatea proprietăţii private. Liberalii au văzut şi ei faptul, au sesizat „atentatul cel mai îndrăzneţ în contra Constituţiunii", cum îl numea D.A. Sturdza, şi pe această pedală au apăsat în opoziţia lor violentă la adresa legii, atât la Cameră cât şi la Senat. Împotrivirea liberalilor pornea însă din necesităţile luptei pentru putere. Era lupta de partid care condamna tot ce făcea adversarul, cum o făcuseră mai înainte şi conservatorii la adresa lor. În votarea legii minelor (cu 81 voturi contra 6 în Cameră) liberalii au şi găsit un pretext de dezlănţuire a luptei lor deschise pentru guvernare, la 17 aprilie reprezentanţii lor dându-şi demisia din Parlament.

În legea sa, P.P. Carp mai propune o inovaţie: „înfiinţarea caselor de ajutor şi pensii pentru lucrătorii întrebuinţaţi în mine, cariere şi stabilimente şi fabricile dependente de aceste industrii". Ministrul conservator declara că urmăreşte: „de a face pe uvrieri de a nu se crede că sunt nişte paria, că ei fac totul şi că ceilalţi sunt nişte trântori care mănâncă numai, dar să vadă că buna stare a lor o datoresc clasei de sus, guvernului, şi atunci chestiunea socială va fi altfel dezlegată decât cum vrea d-l Mille şi d-l Nădejde". Fondurile acestor case erau constituite din cotizaţiile lucrătorilor şi contribuţiile băneşti ale patronilor. Ce propunea P.P. Carp nu era mult. Şi era limitat doar la o categorie de muncitori. Însă un început trebuia făcut. Şi cel de acum era bun (34).

La guvern fiind, junimiştii nu se consideră organizatoric fuzionaţi cu conservatorii. Ei nu-şi desfiinţează Clubul Central din Bucureşti şi nici pe cel de la Iaşi (despre altele n-avem informaţii). Constituţionalii dădeau impresia (şi, în fapt, aşa şi era) că s-au unit cu vechii conservatori pentru a realiza o concentrare conservatoare la guvern nu şi pentru a fi unul şi acelaşi partid. P.P. Carp rămânea omul plin de mefienţe, frământarea politică de mai înainte oferindu-i un real temei de a rămâne rezervat. În Partidul Conservator voia locul cel mai înalt. Atâta timp cât trăia L. Catargiu el nu avea cum să fie lider. Şi nici după moartea acestuia scaunul cel mai înalt nu urma să-i revină, acesta fiind pregătit pentru Alexandru Lahovari, figura conservatoare cea mai strălucitoare. Lahovari era însă bolnav (de inimă)... Într-o audienţă a lui Maiorescu la rege, acesta îi atrage atenţia fruntaşului junimist că în disputa pentru putere în România nu pot fi mai mult de două partide şi că trebuia ca atare evitată

„lupta pentru şefie în Partidul Conservator". Chestiunea şefiei se complică după ce la 15 martie 1897 moare, la Paris, Alexandru Lahovari, cel care, în ochii celor mai mulţi, urma să fie şeful viitor, singurul care „avea destulă autoritate morală, destul talent şi destulă cultură spre a ţine piept competiţiunei lui Petre Carp la şefia partidului. Pierind Lahovari, mare parte a tineretului îşi întorcea acum privirile către şeful junimiştilor". Şi nu numai tinerii. La 20 martie 1897, din câte ne spune T. Maiorescu, gen. Iacob Lahovari (fratele lui Alexandru) propune candidatura lui Carp la şefia conservatorilor, atunci când Lascăr Catargiu se va retrage (şi în numele lui Jean Lahovari, N. Filipescu, Take Ionescu) (35). Nu avem altă ştire în afara acesteia asupra unei propuneri de şefie adresată lui Carp. Şi încă la un nivel aşa de înalt. Nu ştim de vreo discuţie a lui Carp cu ceilalţi lideri conservatori pe acest subiect şi în acest moment (există o afirmaţie a lui C. Gane – vol. II, 180, dar necertificată). Dacă a existat o astfel de propunere de candidatură la o viitoare şefie (Carp nu era deloc iubit de fruntaşii conservatori, cum, de altfel, o vor dovedi în 1899) probabil că n-a fost ferm făcută, nici direct, nici bine susţinută. Refuzând acum o viitoare şefie sau fiind nevoit s-o refuze (dacă chiar i s-a propus), liderul junimist va fi nevoit zece ani să alerge după ea până când, în sfârşit, s-o obţină în 1907, în plină bătrâneţe, când bucuria nu mai putea avea acelaşi gust. Destinul lui Carp e asemănător altui conservator, Disraeli, care, şi acela, cu toate că inteligenţa, talentul oratoric, puternica virilitate politică îl recomandaseră din tinereţe la şefia partidului, nu obţine înalta funcţie decât la 70 de ani. Însă ceea ce e mai uşor de explicat pentru Anglia, ţara tuturor tradiţiilor, unde bătrâneţea pentru un om politic e o mare virtute, unde tot ce e ornat cu vechime are preţ, în Vechiul Regat, unde nu se poate spune că vreo tradiţie politică se consolidase, explicaţia trebuie căutată în altă parte. În hăţişurile luptei pentru Putere.

În anii guvernării liberale dintre 1896-1899, junimiştii nu se amestecă decât spre sfârşitul guvernării în numeroasele tulburări politice care o însoţesc. Pentru a se apropia de putere, junimiştii preferă calea, verificată şi dovedită ca eficace, a dobândirii bunăvoinţei regale. În 1899 T. Maiorescu şi Al. Marghiloman sunt într-un comitet de rezistenţă, împotriva guvernului D.A. Sturdza, alături de Take Ionescu şi N. Fleva, prezidează întruniri publice, vorbesc sub aprinderea momentului. Maiorescu mărturiseşte în

„Însemnările" sale surescitarea şi contaminarea pe care i-o dădeau participarea la acţiune, implicarea directă. Atât de contaminat încât scria despre Carp în aceste zile că e „un nevolnic", pentru că şeful junimist îşi făcuse o regulă – şi Carp nu-şi călca regulile – de a nu participa la mişcări de stradă. Guvernul Sturdza e retras de Carol şi e chemat la Palat, pentru a forma un alt guvern, Lascăr Catargiu. Dar..., în aceeaşi zi (era 30 martie 1899) Lascăr Catargiu moare de un atac de cord (36).

La două ore după moartea lui Catargiu, nouă din cei 22 membri ai Comitetului Executiv al Partidului Conservator îl proclamă şef pe Gh. Grigore Cantacuzino. Alegerea pripită a lui Gh. Cantacuzino e de presupus că nu s-a făcut fără aprobarea regelui (prin generalul Vlădescu, prefectul Palatului, care, după aceea, se plângea că, odată ajunşi la guvern, conservatorii „nu i-au dat răsplata cuvenită"). Tot aşa e de presupus că alegerea lui Cantacuzino să fi fost sfătuită de Catargiu însuşi, înainte de a se stinge. Fostul lider, fire liniştită, credea că era mult mai bine să fie, în fruntea Partidului, după el, un om ponderat şi nu un impulsiv ca P.P. Carp, cu reacţii imprevizibile, periculoase într-o funcţie de răspundere. Junimiştii sunt luaţi prin surprindere. T. Maiorescu notează: „nu-mi vine să cred". Evident, nici un junimist nu vedea pe altcineva decât pe P.P. Carp drept succesor al lui Lascăr Catargiu. Şi deodată s-au trezit, contra dorinţelor lor, puşi în faţa unui fapt împlinit. Şi nimeni nu-i consultase asupra noii rânduieli din capul partidului. Gestul conservatorilor catargişti părea imprudent, căci atrăgea ruptura de junimişti. Pe de altă parte, ei nu aveau de ales, odată L. Catargiu dispărut, decât între a rezista ascensiunii lui P.P. Carp sau a-i accepta şefia. Au ales soluţia rezistenţei, pentru că personalităţile politice, care fuseseră alături de L. Catargiu, individualităţi puternice, nu voiau să accepte ideea unei tutelări din partea unui politic atât de dominator cum era P.P. Carp. Fruntaşul junimist nu era deloc iubit în rândurile conservatorilor. Toţi însă se temeau de el, de ascuţita lui inteligenţă şi puternicul lui caracter. Unui astfel de om nu te supuneai decât constrâns. Or nici gen. Florescu, nici N. Filipescu, Take Ionescu sau Gh. Cantacuzino nu credeau că sunt în situaţia de a fi constrânşi. P.P. Carp nici nu avusese ştiinţa sau dorinţa să le menajeze orgoliul şi individualitatea. Dacă măcar ar fi venit printre ei, printre ceilalţi fruntaşi conservatori, spunea gen. Manu, s-ar mai fi putut discuta chestiunea şefiei. „D. Carp a voit însă, se vede, să ne căciulim noi la

domnia sa şi a aşteptat să ne ducem noi la clubul junimist şi să-l rugăm a lua şefia partidului conservator, ceea ce ar fi însemnat, după mine, sinuciderea Partidului Conservator şi călcarea demnităţii sale" (37). Gen. Manu îl cunoştea bine pe Carp şi ar fi trebuit să ştie că n-ar fi fost Carp dacă era altfel. P.P. Carp nu iubea oamenii în general vorbind. În viaţa privată se purta foarte rece cu soţia sau cu copiii, în viaţa socială la fel, fie că era cu prietenii, cu partizanii politici, cu adversarii sau cu ţăranii de la moşia sa Ţibăneşti. Nu accepta decât foarte rar să facă vreun serviciu, să aibă grijă de cei din jurul său. Cel mult simpatie dispreţuitoare faţă de partizanii săi, „gugumani", cum le zicea el cu îngăduinţă. În rest, nepăsare, adesea împinsă până la cruzime.

I.Al. Brătescu povesteşte o vizită a lui Carp la Piteşti, în mai 1895 (era ministru la Agricultură şi Domenii, în cabinetul lui Lascăr Catargiu). „Venirea pentru mine n-a avut nimic extraordinar – îi scrie Brătescu lui Maiorescu. A sosit trenul ca toate trenurile. Dl Carp s-a dat jos din tren, ca toţi oamenii care având o pălăriuţă gris şi cu monoclu se dau jos din tren; în mijlocul magistraţilor şi al tuturor notabilităţilor, convocaţi în gară printr-o invitaţiune a domnului prefect, – a trecut printre toţi clătinând din cap fără a da mâna nimănui şi fără să-şi scoată pălăria –, a întrebat pe deputatul Rădulescu de ce nu se strigă „ura!", a intrat în sala de aşteptare, unde a înşelat aşteptările tuturor care credeau că o să-şi scoată pălăria şi că o să le vorbească şi a plecat". Şi mai departe scriitorul comenta reacţia: „Toată lumea e indignată şi arhiindignată de atitudinea domnului Carp. Nu mai auzi decât aceleaşi şi aceleaşi exclamări: Auzi dumneata, să nu-şi scoată nici pălăria! (...). Auzi dumneata, să nu întindă mâna nimănui! Auzi dumneata, să nu ne mulţumească pentru întâmpinare!" (38).

P.P. CARP – PRIM MINISTRU

Acesta era Carp. Puţin îi păsa de părerile comune. Nu-i păsa, de fapt, nici de alte păreri. Regelui, care-i ceruse să se înţeleagă cu adepţii lui Gh. Gr. Cantacuzino pentru un guvern, Carp îi replică: „Que Votre Majesté essaye d'abord toutes les médiocrités, mon tour viendra après şi je ne meurs pas avant" (din nou, nici o modestie). Şi

rândul lui va veni, într-adevăr. Când Carp e numit prim ministru, în vara lui 1900, e ditirambic întâmpinat la Viena. „Neue Freie Presse" scria un articol entuziast: „Vorbeşte foarte bine germana, cu un accent puţin hanovrian. Dar nu numai limba o vorbeşte, sufletul său de asemenea e cu totul german. Dacă e un om în România care să dorească ardent să apropie ţara guvernată de Hohenzolern de Germania, atât din punct de vedere politic cât şi intelectual, acesta e mai ales d-l Carp. El şi-a asimilat educaţia germană până într-atât încât e capabil să găsească expresii de pur rafinament". Ziarul lăuda educaţia pe care o dădea copiilor săi: „ca tată, el nu ştie să aducă copiilor săi o binefacere mai mare decât aceea de a-i creşte în Germania". Unul din copiii lui făcuse studiile la Academia din Kiel. Împăratul Wilhelm al II-lea, scria „Neue Freie Presse", îi caută societatea pentru „spiritul său avansat", contele Bülow îl considera „între amicii săi". „D-l Carp este o personalitate care, prin trecutul său, are aşa o importanţă încât el trebuie luat în raport cu Occidentul (...). El are pretenţia de a fi, înainte de toate, un european, în tot ceea ce a făcut şi în întreaga sa manieră de a acţiona" (39). În 1900, când presa vieneză scria aşa de frumos despre el, avea 63 de ani. Fizic se ţinea destul de bine: talie mijlocie, solid construit, cu ochii foarte vii, cu o faţă deschisă, frunte largă, care părea şi mai largă graţie unei chelii avansate, părul şi mustaţa puternic grisonate. Cabinetul lui, cum scrie şi C. Bacalbaşa, în savuroasele sale amintiri despre Bucureştii de altădată, „deşteptase mari speranţe când a venit la cârmă. Opinia publică îl aştepta ca pe un mântuitor. Toţi se întrebau ce va ieşi din acel cap pe care mulţi îl credeau genial" (40). N-a ieşit nimic deosebit.

Carp nu avea nici un program propriu de redresare a situaţiei financiare. Liderul junimist dovedise în timpul „marii guvernări conservatoare" din anii 1891-1895 cum că are numeroase idei şi îşi poate imprima personalitatea asupra unui guvern întreg. Dar atunci nu era criză, cum se întâmpla să fie la 1900 şi el nu era prim ministru. Acum era şi una şi alta şi lipsit de ştiinţa practică a lui Menelas Ghermani, fostul finanţist junimist, acum decedat, Carp se simţea dezorientat. Era ciudat că în timpul celor 15 luni de guvernare a conservatorilor cantacuzinişti, P.P. Carp nu pregătise nici o soluţie proprie, nici un singur proiect de lege în materie financiară. Declarase doar că era împotriva expedientelor lui Take Ionescu şi a unei politici de economii cu orice preţ, promovate de liberali. Un

program pozitiv însă nu se putea face doar din negații. Și soluțiile improvizate ale lui Carp nu sunt eficace. Nici n-a meditat suficient asupra lor. „Carp n-a luat destul de în serios ministerul – scrie T. Maiorescu. Mai până acum o săptămână în toate diminețile, câte 1 oră lecții de latinește copilului său Grigore. Apoi guvernul nu e Kindergarten" (41). Siguranța de sine pe care o afișa pretutindeni nu părea să fie de ajuns. Și evident nu era. Nu părea omul în posesia unor leacuri care să redreseze situația. Duiliu Zamfirescu, maliții os, scria despre Carp ca despre „frumosul tip de bărbat politic (ce) se cuvine să treacă urmașilor neștirbit. Numai în opoziție" (42). După o discuție la rege, T. Maiorescu nota: „regele vizibil fără încredere în capacitatea financiară a lui Carp". Și adăuga: „Nu e de mirare și eu am pierdut credința în Carp". În fața regelui, Carp își susține planul său financiar (în mare parte același cu al lui Take Ionescu) și nu vrea să cedeze în nici una din prevederile lui. O face și agresiv, iritant. Regele „când se înroșea, când râdea galben", cum scrie Maiorescu. Carol I îi cere să fie mai suplu, că uneori trebuie să cedeze – și el regele a cedat de atâtea ori. La care Carp îi răspunde: „C'est le tort que Votre Majesté a eu". Apoi văzând că regele s-a înroșit de supărare, a încercat s-o mai scalde: „Mais du reste votre Majesté peut ceder parce qu'Elle est permanente et élu a un lendemain, tandis que nous autres ministres, nous n'avons qu'aujourd'hui". Era o vorbă frumoasă, dar ea n-a potolit supărarea suveranului care nu putea decât să regrete felul supus de a fi al unui D.A. Sturdza (care era tot atât de favorabil unei alianțe cu puterile Centrale, cum le declara regele miniștrilor german și austriac de la București, dar care, incontestabil, era de preferat lui Carp. Miniștrii Puterilor Centrale l-au sfătuit însă să nu-l înlăture prematur pe Carp, faptul fiind dăunător intereselor României și creditului acesteia în acel moment. În vizită la Berlin, P.P. Carp afirmă despre rege că era „prea slab", ceea ce, desigur, se află la București, sporind nemulțumirea suveranului. Călătoria la Berlin și Viena a lui Carp e încărcată de strălucire: audiență la împărații Wilhelm al II-lea și Franz Josef, audiență la contele Bülow și Goluchovski, interviuri cu „Localanzeiger" și „Neue Freie Presse", decorat cu marele cordon al Ordinului Leopold. Împăratul Wilhelm al II-lea i-a oferit portretul cu o inscripție *manu propria*. „El a fost primit cu distincție de suverani și de miniștri, și această primire a fost de natură să ridice un pic prestigiul său avariat vis-à-vis de compatrioți", cum scria Henry, ministrul Franței la

Bucureşti, în telegrama sa trimisă la Paris, lui Delcasse. „Se vede că Carp trece de adevăratul purtător al Triplei Alianţe după moartea lui I. Brătianu", nota T. Maiorescu. Dar vreo înlesnire financiară aduce de la Berlin? – se întreba acelaşi Titu Maiorescu. Măcar contocurent de vreo 10 milioane de la Disconto-Gesellschaft? Nimic. Inutilă călătorie" (43).

Întors de la Berlin, Carp e întâmpinat de o tot mai pronunţată opoziţie liberală. Ea propunea ca remediu o politică de economii bugetare. Nu una de impozite directe, cum gândea Carp, care vedea în aceste impozite „adevărata bază a siguranţei generale a statului" (numai că el evalua exagerat veniturile rezultate din impozite). Opoziţia la propunerile financiare ale lui Carp devine mare şi în rândurile conservatorilor. Ea e organizată de Take Ionescu, omul politic lăsat de o parte de noua combinaţie guvernamentală. Take Ionescu are în mână parlamentul şi îi cere lui Carp să accepte sugestiile forului legislativ privind reformele financiare. Carp refuză, ceea ce, cunoscându-l pe Carp, era de aşteptat. La 26 ianuarie 1901, Carp îşi scrie demisia. Miniştrii Germaniei şi Austro-Ungariei la Bucureşti îi cer regelui să nu o accepte (pentru că ar face o foarte proastă impresie la Viena şi Berlin, băncile germane n-ar mai acorda nici un sprijin României. Mai mult, anume pentru a ajunge la urechile regelui, Kiderlen, ministrul Germaniei la Bucureşti, a telegrafiat în clar la Berlin că prin „căderea lui Carp poate că a căzut ultima serioasă tentativă de a restaura finanţele în ţară". Regele respinge demisia. Ceea ce nu face regele, face Camera. La 12 februarie 1901 Carp aduce la cunoştinţa Camerei că nu s-a ajuns la nici o înţelegere între Comitetul delegaţilor şi guvern, că el a vrut să facă finanţe, iar Comitetul Camerei a făcut politică. Sub neînţelegeri de cifre se aflau de fapt neînţelegeri de persoane. „Am poate multe vocaţiuni; o vocaţiune însă nu am, aceea a unui guillotine par persuassion", declară el pentru a pune capăt discuţiei. Camera votează apoi o moţiune de încredere: 74 bile contra 75 (Carp cere miniştrilor să nu participe la vot). Şi guvernul Carp cade. Victimă a firii intransigente a şefului său, dar şi a neînţelegerilor din rândurile conservatorilor (44).

A doua oară când Carp este prim ministru, între 29 decembrie 1910-27 martie 1912 (în acelaşi timp el este şi ministru de Finanţe), el impulsionează şi iniţiază o bună şi bogată activitate legislativă, care pune în aplicare programul anunţat de şeful guvernului la 30 decembrie 1910. Câteva legi sunt de remarcat, unele chiar cu

deosebire (45). La 22 martie este adus în Cameră un proiect de lege pentru ieftinirea traiului; scutirea de impozit funciar a proprietăților rurale mai mici de 6 ha., în afară de vii și livezi de pomi; desființarea taxelor fondului comunal asupra făinei și petrolului; desființarea dobânzii la sumele datorate statului de către țărani de la 1 aprilie 1911 înainte, pentru valoarea porumbului, semințelor și nutreturilor cumpărate și distribuite de stat în anii 1904-1905; abrogarea legilor din 6 aprilie 1889 și 30 martie 1908, prin care se constituia un fond de rezervă al C.F.R.-ului; o lege contra acaparamentelor, a trusturilor și cartelurilor contra instituirii prețurilor de monopol la produse de consum de primă necesitate: făină, carne, unt, fructe. Se prevedeau pedepse cu închisoarea de la 6 luni la 2 ani și o amendă de la 1.000 la 3.000 de lei pentru toți cei care participau la instituirea prețurilor de monopol, iar pentru scumpirea produselor alimentare pedeapsa era între 1 și 5 ani și amendă de 5.000 de lei.

O lege importantă e legea meseriilor, o veche dorință a lui P.P. Carp. Încă de la 1888 elaborase un proiect, nu de reînființare a breslelor (desființate în 1873), cum s-a zis în epocă, ci pentru crearea unor forme organizatorice de încurajare a meseriașului român aflat într-o condiție de totală inferioritate față de cel străin. Un proiect care nu s-a realizat, cum nu s-a realizat nici cel al lui N. Filipescu din 1900, din cauze diverse, în principal pentru că cei doi fuseseră prea puțin miniștri ai resortului industriilor. Ce nu izbutiseră conservatorii, izbutesc liberalii în 1902, prin legea lui B. Missir. O lege deficitară însă, pentru că nu includea muncitorii din fabrici, meseriașii de la sate, nu prevedea aplicarea asigurărilor sociale în cazul accidentelor de muncă și de bătrânețe și, în plus, prin crearea corporațiilor, nu oferea nici un adăpost în fața concurenței. Conservatorii, în 1906, prin legea asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatări miniere, au lărgit prevederile sociale de mai înainte. D. Nenițescu, aduce, în sfârșit, în 1911, o lege care voia să exprime mai clar și mai precis gândirea conservatorilor în materie. Legea Nenițescu avea o primă parte referitoare la organizarea meseriilor și a lucrărilor și o a doua cu privire directă la asigurările muncitorești. Meseriașii și lucrătorii din fabrici erau organizați în bresle și în corporații. Breasla – asociațiunea a cel puțin 25 de meșteri care se îndeletnicesc cu același meșteșug – era organul apărării intereselor profesionale, iar corporația, formată din una sau mai multe bresle în așa fel încât să cuprindă cel puțin 1.000 de

membri, era organul asigurărilor sociale. Aceste asigurări erau pe trei ramuri: contra bolii, accidentelor şi de bătrâneţe. Primele două erau pe baza contribuţiei patronilor şi a lucrătorilor, a treia cu participarea egală a salariaţilor, a patronului şi a statului. Această organizare avea defectele ei: contribuţia lucrătorilor greva asupra salariului lor, conducerea organismului de asigurare revenea de regulă patronilor, sistemul împiedica manifestarea nemulţumirilor. Dar pe plan european atunci cam la fel erau formele sale. Ba chiar asigurarea socială stabilită de legea Nenițescu era mai bună, în sensul unei mai mari eficienţe, decât organizarea asemănătoare din Franţa sau din alte ţări europene. Legea meseriilor ilustra cel mai convingător principiul conservator al intervenţiei statului în reglementarea relaţiilor sociale.

Acelaşi principiu al intervenţiei, dar de data aceasta în mecanismul economiei, împărtăşit chiar cu şi mai multă convingere de liberali, îl ilustrează legea încurajării industriei naţionale. Şi la ea, ca şi la precedentele, P.P. Carp este coautor. Ceea ce se urmărea era înlăturarea neajunsului ca, în perioada de încurajare, unele fabrici (mai nou înfiinţate) să se bucure de avantaje, iar altele nu (legea din 1887 şi corectările ei acordau avantaje doar pentru 15 ani). În acelaşi timp, de încurajare urma să se bucure nu numai fabricile „cu motoare puternice", adică cele mari, cum se prevăzuse în 1887, ci toate, adică şi cele mijlocii şi mici, pentru a se da o posibilitate de dezvoltare şi rezistenţă industriei mici a meseriaşilor şi industriei casnice. În plus, trebuia îndepărtat neajunsul de până atunci, adică acordarea de avantaje şi fabricilor care importau materie primă (legea din 1887 şi cele care i-au urmat scuteau de taxe vamale multe materii prime importante şi multe semifabricate). Proiectul P.P. Carp – D. Nenițescu nu mai acorda avantajele pentru materia primă adusă din străinătate decât cu foarte rare excepţii, şi atunci scădea taxa vamală proporţional cu mărimea întreprinderii, încât toţi producătorii erau favorizaţi deopotrivă.

Întreprinderile ce urmau a se bucura de avantaje erau cele care, în afara personalului administrativ şi tehnic, foloseau 20 de lucrători şi aveau maşini de cel puţin 5 cai putere puse în funcţiune. Totodată se bucurau de ele şi acele întreprinderi care întrebuinţau cel puţin 4 calfe sau meşteri, societăţile cooperative de meseriaşi cu 2000 de lei capital şi cu 10 lucrători sau asociaţi, cooperativele săteşti sau stabilimentele care întrebuinţau la un loc sau la domiciliu 20 de

lucrători în industria casnică. Avantajele erau împărțite în două, pentru 30 de ani și pentru 21 de ani... Proiectul n-a fost criticat în Parlament (de altfel, opoziția se retrăsese și în presă critica e neînsemnată). Camera îl aprobă cu 61 voturi contra 4, iar Senatul în unanimitate. Și legea P.P. Carp - Nenițescu a rezistat până în 1938. Și dacă este adevărat că dintre guvernanții României moderne liberalii contribuiseră cel mai mult la ridicarea unei industrii, în nici un caz nu se poate spune despre conservatori că nu i-au susținut în eforturile lor, consolidându-le.

O lege bună, inspirată tot de Carp, este aceea a vânzării în loturi la țărani a moșiilor de mână moartă. Nu se rezolva problema agrară cu această lege, dar conservatorii țineau să le răspundă liberalilor că și ei erau preocupați de situația țăranului, dar în felul lor, „prin muncă se capătă proprietatea, iar nu prin violență și nici prin cerșetorie".

Alte legi adoptate de guvernarea Carp sunt de organizare a Înaltei Curți de Casație și Justiție, de acordare de drepturi politice depline dobrogenilor, de deschidere a unor conturi extraordinare pentru Ministerul de Război (vor prinde bine în timpul războaielor balcanice), de organizarea cercetării științifice, lărgirea drepturilor de autonomie universitară ș.a. O legislație bogată, bună și foarte utilă. Conservatorii rămâneau aceeași pricepuți organizatori și administratori de țară (46).

P.P. Carp ar fi putut rămâne în funcție până în ajunul crizei balcanice, dacă nu ar fi intervenit „afacerea tramvaielor": Cu ea guvernul conservator este obligat să ducă lupta pe două fronturi: împotriva conservatorilor democrați ai lui Take Ionescu și împotriva liberalilor, care acum nu se mai mulțumesc să sprijine doar pe Take Ionescu, ci intră nemijlocit în acțiunea de răsturnare. Afacerea tramvaielor, în primul rând o afacere liberală, nu era de prea mari proporții. Putea aduce însă o lovitură politică la adresa partidului advers. Guvernul Carp, prin Al. Marghiloman, schimbă statutele Societății de Tramvaie din București în favoarea Primăriei, nu a acționarilor, recte a liberalilor. La 28 noiembrie P.P. Carp ripostează violent lui I.I.C. Brătianu de pe poziția autorității morale pe care i-o dădea „o viață publică dezinteresată și o viață privată corectă" (aluzie la căsătoria doar de o lună a lui Brătianu la Ruginoasa), amenințând cu aplicarea „fierului roșu pe unele răni". Atacul, altfel de mare efect, prilejuind lui Carp și un mare succes

oratoric, era însă prea dur, pentru ca liberalii să-l uite sau pentru a lăsa spațiu unei soluții negociate. „Afacerea tramvaielor" devine platforma opoziției pentru înlăturarea lui Carp. Reprezentanții ei părăsesc Parlamentul și mută lupta împotriva guvernului în manifestații și întruniri la cluburi și în stradă. La București se devastează clubul conservator. Partidul de la guvern organizează și el întruniri și manifestații contra opoziției, fapt mai rar întâlnit în uzanțele vieții politice românești. Carp amenință cu dezvăluirea și a altor afaceri liberale, privind petrolul, pescăriile, și, mai grav, cu dezvăluirea represiunii sângeroase din 1907. Sunt săptămâni și luni de înăsprire a raporturilor între partide. Regele e din ce în ce mai nemulțumit de agitațiile opoziției și îndeamnă stăruitor la ieșirea din criză prin închegarea unei concentrări conservatoare. El însuși are numeroase convorbiri cu Take Ionescu, cu T. Maiorescu, P.P. Carp, încercând să stabilească bazele unei înțelegeri. Barbu Știrbei, administratorul domeniilor regale, e folosit ca mijlocitor. O concentrare conservatoare era greu de realizat însă, deoarece Carp, peste ale cărui puncte de vedere nu se putea trece, atâta timp cât era prim ministru și șef al Partidului Conservator, nu accepta o concentrare decât în condițiile menținerii întregii sale legislații. La începutul crizei, Carp are de partea sa, cel puțin aparent, pe toți conservatorii, inclusiv pe N. Filipescu, care, în lupta declarată împotriva liberalilor îl sprijineau. Dar, în fața insistențelor repetate ale regelui de a se normaliza situația și de a se ajunge la o înțelegere cu Take Ionescu, această solidaritate se sfarmă repede. Sub pretextul destul de plauzibil că Partidul Conservator trebuie să rămână la putere, altfel pierzându-și prestigiul, practic fiecare dintre fruntașii partidului caută să găsească o punte de înțelegere cu Take Ionescu și, pe această bază, să soluționeze criza politică. De dragul puterii, Carp este sacrificat. Până și prietenul de o viață, T. Maiorescu, intră în jocul pentru putere și acceptă propunerea regelui de a forma el un guvern conservator „de detente". Într-o atare conjunctură, când nu mai găsește sprijin nici în propriul guvern, chiar dacă majoritățile parlamentare îi rămăseseră încă fidele, P.P. Carp se vede silit să fie mai concesiv și să încerce el însuși să realizeze o înțelegere cu Take Ionescu și o împăcare cu I.I.C. Brătianu. Nici una din încercări nu reușește. Concesiile lui Carp se opreau înainte de a începe, iar Take Ionescu și I.I.C. Brătianu nu-l voiau pe Carp. Între timp, la 16 martie 1912, Curtea de Casație respinge recursul lui Marghiloman privind statutele Societății de Tramvaie.

Al. Marghiloman își dă demisia. Carp se solidarizează și tot guvernul se retrage (47).

După aceasta n-a mai fost șef de guvern. Și s-ar putea spune că P.P. Carp nu a avut prea mult noroc cu guvernele sale. A căzut cu ele în mijlocul unor confruntări politice acute. Iar intransigența lui le-a acutizat și mai tare. Pentru că nu era omul concesiilor și al luptelor de culise.

P.P. CARP – ORATORUL

P.P. Carp e un talent oratoric puțin obișnuit. Una din cauzele gloriei sale din timpul vieții (dar și după aceea, cum volumul de față stă mărturie) este și acest talent. Glasul său nu avea farmecul pe care-l găseai la T. Maiorescu, Al. Lahovari, Take Ionescu, B. Delavrancea... Avea chiar o stridență supărătoare și un moldovenism încă bine conservat. P.P. Carp vorbea însă totdeauna inteligent, concis și lapidar. Și aceasta într-o vreme în care oratoria politică se caracteriza în parlamentul român prin multă frazeologie romantică, arguție avocățească, analize care adesea nu se mai terminau.

Exprimarea lui părea turnată în bronz. Și astăzi, cum cititorul poate constata, discursurile sale îți stârnesc un viu interes și te lași purtat de remarcabila lor putere deductivă. Discursurile acestea arată o reală și sigură competență în probleme sociale, financiare, economice, politice, în problemele care au agitat vremea în care a trăit Carp. Vădesc un om de mare cultură și de maturitate de concepție.

Nici un alt om politic român nu a putut da o formă atât de sentențioasă, de aforistică gândurilor sale. Nici unul n-a dat cugetării sale o putere de abstractizare atât de mare, n-a fixat mai bine situații sau portrete, n-a avut în discursul său o expresie mai lapidară, mai bine găsită. Titu Maiorescu, prietenul său, era un mare orator academic, P.P. Carp era un pasionat, un improvizator exploziv și patetic. Era ironic, mereu plin de spirit, „o vioiciune cu elemente de improvizație și cu zăngănit de spadă", cum fericit găsește expresia E. Lovinescu. Discursurile lui Carp sunt totdeauna bine îngrijite și bine construite, oferind plăceri estetice. „Intervențiile sale în dezbateri, scria I.G. Duca mai târziu, aveau pururea un adânc și meritat răsunet. În ceea ce privește spiritul, nimeni nu l-a întrecut, el a fost, fără îndoială, omul cel mai spiritual din vremea lui. Replicile lui erau

distrugătoare, din două cuvinte azvârlite cu aerul său ironic dobora cel mai înfocat adversar. S-a zis că era gata să sacrifice o situaţie pentru un cuvânt de spirit. Este exagerat, dar desigur că vorbele lui usturătoare i-au atras adesea duşmănii inutile. În schimb, câte bătălii nu a câştigat cu uimitoarea sa facultate de a dezarma adesea prin claritate. Când îşi punea monoclul şi se uita la cineva, rareori în duelul ce se angaja nu era el învingătorul, nenumărate erau anecdotele ce au circulat despre apostrofele şi jocurile lui de cuvinte" (48).

Lui George Vernescu, atunci când acesta nega existenţa Partidului Conservator, el îi replica: „Îi voi răspunde domnului Vernescu ca Diogene, care faţă cu un adversar ce nega mişcarea, se mărginea a se plimba pe dinaintea lui" (49).

La 4 decembrie 1884, el răspunde unei lungi serii de atacuri ce se aduc în Parlament junimiştilor: „Este un aforism al lui Schopenhauer, care zice că valoarea unui om se judecă şi după umbra care o aruncă. Se vede că umbra este mare, căci aţi dat de dânsa până a nu da de cel care o aruncă, şi aţi condamnat ideile noastre *a priori*, până a nu le cunoaşte. V-aţi luptat cu umbra, să vedem cum stăm cu realitatea".

Împotriva acelora care atribuiau doar lui I.C. Brătianu meritul obţinerii independenţei, el răspunde la 29 noiembrie 1886: „După noi toate acestea au fost făcute şi (el nu-i neagă meritele lui I.C. Bratianu) de doi oameni, din care unul e cheia de boltă şi celalaltă temelia suveranităţii naţionale. Aceştia doi se numesc: unul regele Carol şi al doilea dorobanţul român".

Într-un discurs din Cameră asupra legii comunelor, la 27 noiembrie 1886, el declara: „Suntem huliţi din dreapta şi din stânga, astfel încât am ajuns a crede că în ţara aceasta toţi au caracter afară de Petre Carp". Sau, din aceeaşi şedinţă, deputatul Stanian îl întrerupe: „– Eşti un egoist inteligent. – Domnule Stanian, am eu acest avantaj asupra celor care sunt egoişti, fără să fie inteligenţi".

Iată un model de patetism, rostit la 16 martie 1888, când mişcările de stradă împotriva guvernului Brătianu ajung şi în Cameră, unde un uşier e rănit, iar unii deputaţi, între care N. Filipescu şi N. Fleva, sunt arestaţi: „Dacă îndrăzneala ar fi suficientă ca să acopere o crimă, guvernul ar fi alb ca omătul; dacă numărul ar fi suficient pentru a asigura impunitatea, veţi rămânea nepedepsiţi. Sunt însă pete care odată căzute pe fruntea unui om, trebuie să-l facă să plece capul: orice va face, de răspunderea finală nu va putea scăpa, şi am convingerea că răspunderea aceea va fi mai apropiată decât se

poate crede". Din acelaşi discurs: „recunosc că nu suntem populari; dar sunt două soiuri de popularitate: este popularitatea promisiunilor şi a speranţelor deşarte, pe care n-am căutat-o şi n-am râvnit-o niciodată, şi este popularitatea faptelor ce se îndeplinesc; pe aceea o ambiţionăm şi avem convingerea că, intraţi nepopulari în guvern, vom ieşi populari, contrar cu alţii, care au intrat populari şi au ieşit nepopulari" (era tot o făgăduială, păcatul tuturor oamenilor politici, dar răsturnată). O formulă lapidară dintr-un discurs din 28 martie 1888: „În politică greşelile se îndreaptă, nu se răzbună". O alta, dintr-un discurs de la 27 martie 1892: „Primul semn al unei stări înapoiate sub punctul de vedere al culturii, este netoleranţa. Când cineva crede că numai el are dreptate, când cineva crede că în afară de concepţia creerilor săi nu mai este absolut nimic alt în viaţa socială, acela este un om incult, care n-a avut încă putinţa de a-şi da seama cât de variate, cât de multiple sunt manifestările gândirii omeneşti" (vorbele i se puteau aplica şi lui însuşi pentru intoleranţa pe care a arătat-o în unele situaţii care cereau flexibilitate).

Tot în 1892, când liberalii reclamau iarăşi puterea, în virtutea faptelor înaintaşilor lor: şi când Carp le răspunde ironic: „Credeţi d-voastră că ţările, în istoria lor, au împins vreodată recunoştinţa până acolo încât să dea totul acelora care n-au făcut nimic, dar care invocă numai memoria acelora care au făcut ceva?". Sau: „Credeţi oare că este suficient de a îmbrăca cineva în mantia oamenilor mari şi a zice: eu sunt urmaşul lor".

Lui D.A. Sturdza îi spune la 22 decembrie 1901: „Domnule prim ministru, subscriu la cele ce aţi zis despre Al. Lahovary şi care are o statuie pe o piaţă a Bucureştilor. Pentru că dacă ar trăi, nu ar avea-o şi lipsa lui dintre noi este mai simţitoare decât prezenţa lui pe o piaţă a Bucureştiului".

La 12 februarie 1901, când erau în toi în parlament discuţiile pentru a ajunge la o înţelegere privind reformele fiscale, deputatul Gr. Triandafil exclamă, adresându-se lui Carp: „– Îţi dau capul meu, dar numai să ne înţelegem", la care Carp replică: „– N-am ce face cu el". Stenograful Camerei consemnează „ilaritate" şi vorbele „Ecce Homo".

Discurs electoral la Teatrul Liric, unde se întâlnesc junimiştii, la 24 iunie 1902: „Să nu vă gândiţi că, dacă zic că numărul este absolut indiferent (junimiştii erau, într-adevăr puţini la număr şi atunci construcţia discursului pleca de la această realitate n.n.), sunt şi eu dintre aceia care cred că de îndată ce ai guvernul, atunci cea mai

mare parte va veni la foloasele bugetului şi că, cu puterea, numărul vine de la sine. Să nu credeţi că-mi trece prin gând această idee. Dacă zic numărul vine în urmă, este că eu, care am mare încredere în vitalitatea acestui popor, cred că, dacă îmi dai un guvern bun, numărul vine pe urmă. Îmi dai un guvern rău, chiar dacă ai avut numărul când ai venit, îl pierzi de a doua zi. Şi de aceea numărul e indiferent". Sau, tot aici: „Nu la apetituri, nu la satisfacerea de pofte v-am convocat. V-am convocat ca să vă zicem că relele deprinderi, care au transformat politica la noi într-un mijloc de chiverniseală trebuie să contenească odată în această ţară şi am încredere că acel apel va fi mai puternic decât cred potrivnicii noştri".

În 1904, cu prilejul discuţiei tarifului vamal: „Îmi amintesc o maximă, care este scrisă la Frankfurt, pe palatul imperial şi care glăsuieşte în modul următor: Cuvântul unei părţi este cuvântul nimănui; să se asculte amândouă".

Realpolitik, tot în 1904, în discuţia tarifului vamal: „Se zice: capitalurile străine intră în ţară şi apoi ies din ţară şi se duc la străini înapoi cu un mare câştig. Aşa este. Dar ploaia care a căzut pe pământ se întoarce iarăşi la cer; căzând însă pe pământ, îl îmbogăţeşte, îl alimentează şi-l face mai producător. Aşa şi cu capitalurile străine. Ele vin la noi şi apoi iarăşi se duc; însă în trecerea lor pe la noi va ieşi o întărire atât de mare a muncii naţionale, încât vom fi recunoscători şi acelora care le-au adus şi acelora care le-au întrebuinţat".

Foarte bună întrebarea lui, în acelaşi discurs: „În ultimă instanţă ce numim capitaluri străine? Adică Constituţia noastră nu este capital străin? Oare un creer românesc a inventat libertăţile publice; pe terenul moral ce nu este capital străin? Oriunde ne aruncăm ochii trebuie să zicem că ceea ce suntem astăzi şi ceea ce ne înconjoară este într-adevăr rezultatul unei munci de absorţie a tot ce au muncit alţii înaintea noastră".

La 13 ianuarie 1906, îi replică lui Take Ionescu, al cărui tată era incert, cel puţin ca zvon public: „dl. Take Ionescu v-a spus că se stabilise un fel de raport filial între domnia sa şi domnul Catargi. Sunt convins că în sferele senine în care se află astăzi, va fi auzit cu o legitimă mândrie, că după moartea lui a ajuns şi el să fie tatăl lui Take".

În acelaşi discurs îl caracterizează pe Gh. Gr. Cantacuzino: „Dl. prim ministru (Gh. Cantacuzino) a zis că a fost indicat ca succesor al său (al lui L. Catargiu). Respect aceasta indicaţie. A mai zis că merita poziţiunea pe care o ocupă pentru că viaţa d-sale întreagă este clară

ca un pocal de cristal. O fi! Dar oare nu vedem aşa uşor prin pocal fiindcă e deşert".

Lui I.I.C. Bratianu, în celebrul său discurs din 29 noiembrie 1911, zis al „fierului roşu", privind Societatea de tramvaie din Bucureşti, unde cele mai multe învestiţii le aveau liberalii, P.P. Carp îi spunea: „Autoritatea morală a unui om politic nu se câştigă decât printr-un singur mijloc. În viaţa ta privată să fii totdeauna corect, în viaţa ta publică să fii totdeauna dezinteresat". Sau: „Pe principii se fac revoluţii, pe afaceri nu".

Iată-l pe Carp la 18 decembrie 1915: „Fiecare stat are două chestiuni de studiat, are două probleme de rezolvat: problema existenţei sale şi problema măririi sale. Dar mărirea nu este posibilă decât cu existenţa. Şi când dv. veţi fi sacrificat posibilitatea existenţei statului nostru, atunci în loc să fi venit în ajutorul fraţilor noştri de dincolo, ale căror suferinţe le descrieţi aici, veţi fi adăugat la suferinţele lor şi suferinţele noastre şi în loc să fim egali cu dânşii în fericire, vom fi egali cu dânşii în nenorocire". În acelaşi discurs îl apostrofează pe Take Ionescu, pe tema variaţiilor sale în politica sa externă (în fapt erau variaţiile politicii ţării, determinate de jocul intereselor marilor puteri pe continent): „Să-mi permiteţi să amintesc că talentul nu justifică toate incarnaţiile, precum frumuseţea nu justifică toate prostituţiile". Şi adaugă, cu aceeaşi adresă, întrebându-se când a avut dreptate Take Ionescu: „A avut dreptate atunci, are dreptate şi astăzi, pentru că atunci ca şi astăzi pleda o cauză. N-a avut dreptate nici atunci, nici astăzi, pentru că nici atunci nici astăzi nu apără o convingere".

CARP – IDEOLOGUL

P.P. Carp demonstrează o cultură ieşită din comun, o mare competenţă în tot felul de domenii. Şi foarte adesea soluţiile date de el intră în procedura ce se va urma şi cu alte prilejuri, creează precedente. Profesorul G. Taşcă citează (50) soluţia juridică dată de Carp în succesiunea Bedmar în 1892 (moştenitorii Bedmar, străini, nu aveau drept să deţină bunuri imobiliare în România, potrivit Constituţiei). Soluţia lui Carp, aceea de a-i obliga pe moştenitori sa vândă bunurile imobiliare într-un anumit termen, va fi mai apoi

folosită în toate cazurile de acest gen. Tot el citează lecția de drept roman pe care Carp i-o dă în Cameră lui G. Mârzescu, distinsul profesor de la Facultatea de Drept din Iași, care, în 1894, în plină discuție a legii minelor și în plină întărâtare politică, forțează adevărul pentru a sluji un scop politic imediat, crezând că faptul nu se va observa. Din nefericire pentru el, Carp era de față, și demonstrația lui privind dreptul individual și cel general în legislația romană este pentru toată lumea o dovadă peremptorie a solidei culturi juridice a lui Carp, iar pentru Mârzescu o învățătură: nu trebuie sacrificat nicidecum adevărul științei mai ales pentru a servi măruntele scopuri politice (51).

Cultura juridică l-a ajutat pe Carp să înțeleagă grelele probleme ale politicii economice și sociale. Principiul lui Carp era foarte clar în orientarea acestei politici: „statul să ia în mâna lui protecția claselor muncitoare și să se preocupe de bunul trai al celor de jos". Era principiul școlii economice moderne germane, era principiul după care în Germania se călăuzise Bismarck. Numai că P.P. Carp nu îl preia pur și simplu din Germania și îl aplică *tale quale* în România, cum atâtea alte legi, regulamente și orânduieli de toate felurile fuseseră preluate de guvernanții români, liberali și conservatori deopotrivă. P.P. Carp aduce spiritul critic al Junimii în materie politică și socială. „Reformele la noi s-au făcut până acum fără să se țină seama de ceea ce există deja în țară; s-au luat pur și simplu legi din alte țări, s-au tradus și s-au însoțit de o expunere de motive oarecare". În altă parte el remarca faptul că s-au preluat ideea și legea, nu și metoda care le crease. Sau constata: „În dosul fiecărei idei este o lucrare pregătitoare, o epocă de preparațiune, a cărei rezultantă este legea respectivă". Din această cauză, ceea ce propune Carp în materie economică și socială nu va fi niciodată o schimbare în bloc într-un domeniu sau altul, ci o încercare de a îmbunătăți o situație sau alta. „În toate legile pe care am avut ocazia a le prezenta în viața mea, am ținut cont de aceasta; am căutat să îmbunătățesc o stare de lucruri existentă în această țară" (52). E dealtfel concepția conservatorismului în genere. În felul în care gândește, în problemele economice și sociale, Carp e deosebit de cei mai mulți din oamenii politici ai vremii, care fie că nu aveau pregătirea necesară într-o astfel de materie, deloc ușoară, fie că se mulțumeau cu mai puțin, cu câteva noțiuni generale despre libertatea schimbului, jocul cererii și al ofertei, libera dezvoltare a individului, fără a intra în profunzimea

chestiunilor. „Când la 1881 şi pe urmă la 1888 ne-am ridicat noi în contra tendinţelor diferitelor partide de a se gândi numai la idei generale constituţionale, când am zis: frământările pentru libertăţi, frământările pentru constituirea statului nu mai sunt la ordinea zilei, libertăţile le avem, Regatul l-am făcut, neatârnarea o avem, trebuiesc părăsite vechile idei, atunci am găsit în toate partidele din Ţară constituite de pe vremurile acelea, care erau deprinse cu luptele politice însă numai pe tărâmul constituţional, am găsit acea întâmpinare şi combatere puternică pe care o cunoaşteţi cu toţii" (discurs din 24 iunie 1902, la Congresul Junimiştilor – 53). Carp cere tuturor, chiar de la începuturile sale politice, să mute cu toţii înfruntarea de păreri în domeniul construcţiei de stat. Cu alte cuvinte, un salt de calitate. A fost întâmpinat cu invectiva de reacţionar. Se pleca de la părerea comună că nu ai o opinie sau alta decât în funcţie de interesul personal, de la părerea comună mai ales liberalismului nostru, după care politica nu era decât o confruntare publică de interese personale. La modul reductiv şi simplificator nici nu era altceva. Existau însă excepţii. Carp părea să fie una dintre ele. Nu în sensul că eluda interesul personal (nimeni n-o face), ci în sensul că dădea acestuia o mai înaltă perspectivă. Vorba lui G. Taşcu: „Nu e vina lui (a lui Carp n.n.) dacă a avut nenorocul să lucreze într-un mediu căruia i-a trebuit 50 de ani ca să-l priceapă" (54). Desigur, o exagerare. Exprimă intenţia autorului de a-l singulariza pe Carp.

În materie economică şi socială, P.P. Carp este creatorul programului „Era Nouă", un program cunoscut ca atare încă din 1881, dar care ia forma definitivă abia în 1888. Două principii doctrinare stau la baza acestui program. Primul era recunoaşterea dreptului de intervenţie a statului în raporturile sociale. Intervenţia nu trebuia să se facă însă – şi acesta era al doilea principiu – fără a ţine seama de „starea populaţiei ţării, de obiceiurile ei, de felul ei de trai, de starea ei de cultură, de tradiţii şi de o sumă de alte împrejurări". Principiile „Erei Noi" pleacă de la câteva elemente esenţiale ale doctrinei conservatoare („Era Nouă" este de fapt principalul document al acestei doctrine în România). Nu se pleacă decât de la fapte singulare, de la fapte date. Nu se aruncă spre orizontul de dincolo de aceste fapte imediate. Conservatorismul „Erei Noi" e preocupat să acţioneze imediat cu detalii concrete şi nu se preocupă în general de structura lumii în care trăieşte, nu-şi pune întrebări la care nu are un răspuns în acel moment. Aceasta spre deosebire de

modul de a acționa liberal-burghez, care pleacă de la ceea ce ar putea fi posibil, trecând peste ceea ce este imediat. Reformismul conservator în genere („Era Nouă" nu făcea excepție) tinde totdeauna însă să înlocuiască fapte singulare cu alte fapte singulare. Nu vrea să transforme lumea întreagă, cum o face liberalismul, ci să substituie un fapt singular cu alt fapt singular; să amelioreze o situație, nu să o schimbe. În același timp, înțelegerea particularului de către Carp – și de conservatori în genere – este făcută prin continuarea trecutului. Semnificația unui fapt particular derivă din ceea ce este în spatele lui, în trecut, în ceea ce era prefigurat în germene. Progresistul trăiește prezentul ca început al viitorului. „Era Nouă" vrea să amelioreze, nu să schimbe dintr-o dată (55). „Era Nouă" mai are și o altă semnificație. În ideologia politică românească este un salt, de la tipul de conservatorim tradițional, de contrapunere la reforme și la înnoire, de rezistență la orice nou, la conservatorismul înțeles ca fenomen specific modern. Se trece de la subiectivismul unor indivizi singulari, al „boierilor de modă veche", care reacționau în chip tradiționalist, la conservatorismul care desemnează un fenomen modern, istoric și sociologic determinat. Carp cunoștea scrierile lui Chateaubriand (citise periodicul lui, „Le Conservateur"). Cunoștea scrierile lui Burke, ale lui Tocqueville asupra revoluției franceze și a democrației în America.

Pe baza programului „Era Nouă", P.P. Carp propune și realizează reforme importante deopotrivă în domeniul economic și social. El și alți oameni politici, conservatori sau liberali, „Era Nouă" fiind un program cu largă difuziune în societatea românească. „De la 1866 până la 1916, în decurs de 50 de ani de viață politică, el nu a schimbat, nu a avut nevoie să schimbe, o idee, un rând, din programul alcătuit". Sunt cuvintele lui G. Taşcă (56). Și sunt drepte. „Era Nouă" a fost nu doar un proiect de răspuns la Mesaj, depus de minoritatea junimistă la 1881. A fost un program de o viață.

Concret Carp traduce în practică el însuși unele din ideile sale economice. El introduce sistemul monometalist, prin legea din 17 martie 1890, creație a junimiștilor, punând capăt dezorganizărilor financiare de după 1880 cauzate de deprecierea continuă a argintului și de creșterea agioului. Iar pentru a stăvili criza monetară din țară, tot el este acela care îndeamnă guvernul Manu să contracteze două împrumuturi, unul intern de 32 milioane și altul extern, de 100 de milioane. Cu ele sunt plătite 26 de milioane bilete ipotecare emise de

stat pentru necesitatea războiului din 1877-1878, iar biletele de bancă emise pentru retragerea lor au fost scoase din circulație. Statul restituie Băncii Naționale cele 16 milioane cu care Banca îl împrumutase și în contul cărora emisese bilete fără acoperire. O lege suplimentară, din martie 1892, inspirată tot de Carp, schimbă în aur tot stocul metalic al Băncii. Astfel circulația monetară devine normală, iar situația Băncii Naționale e complet asanată. Sistemul acesta rezistă până la primul război mondial (57).

Ideile lui Carp stau la baza politicii vamale promovate de România după 1891, când sistemul convențiilor vamale trebuie reînnoit (la 28 iunie 1891 expirau convențiile vamale cu Germania, Anglia, Italia, Belgia, Elveția, Serbia...). Este elaborat un nou tarif general al drepturilor de vamă. Comisia delegaților Camerei care lucrează la proiectul acestui tarif îl are pe Carp drept președinte. Proiectul preia prevederile legii din 1886, dar completează și modifică multe din prevederile sale privind industria. P.P. Carp își făcuse, cum am văzut, studiile în Germania, unde la modă și în practică erau ideile lui Frederic List și nu ale lui Adam Smith, David Ricardo sau Stuart Mill. De aceea el credea că statul era dator să intervină și să protejeze atât industria cât și agricultura prin măsuri și taxe protectoare. Existau însă și restricții în aplicarea acestui principiu. Protecția vamală putea sprijini într-adevăr producția unei țări, dar, împinsă prea departe, această protecție „putea face producțiunea să adoarmă la adăpostul unor beneficii nelegitime și a unei siguranțe netulburată... ferită de imboldul, totdeauna necesar, al unei concurențe bine echilibrate". Sub conducerea lui Carp, delegații Camerei, la 1891, au căutat să înlăture piedicile ce decurgeau din inferioritatea unei industrii născânde, dar neîncurajând-o până acolo încât să fixeze taxe ridicate care ar fi creat adevărate monopoluri și ar fi micșorat substanțial posibilitatea concurenței. La prea puține articole s-a admis taxa de protecție de 40-50%. Un partid, cum era cel conservator, trebuia să țină seama de interesele speciale ale marii proprietăți și nu erau puțini mari proprietari care se întrebau dacă nu cumva aspirațiunile industriale ale țării nu sacrificau izvoare certe de avuție („pentru un ideal industrial cam nelalocul lui"). Carp e cel dintâi dintre conservatori care combate o astfel de concepție. Legea minelor, patru ani mai târziu, e o dovadă („când vom da acestei populațiuni pe lângă activitatea ei agricolă și activitatea ei industrială, atunci țara va binecuvânta pe acei care au făcut legea"). Tariful

vamal din 1891, la care Carp este raportor, începe protecția numai de la 10% (în Franța începea de la 25%). De ce se pornea de la o cifră atât de joasă? Pentru că România nu putea proceda altfel. „Industrie națională cereți, industrie națională cerem, declara Al. Lahovari. Totul însă se reduce la o cestiune de prudență". Tariful din 1886 avusese toate calitățile, dar un singur defect: acela de nu se fi putut aplica decât față cu o singură țară, Austro-Ungaria, cu care România era în război vamal. În rest, cu Rusia, Germania, Franța, Belgia, Olanda, Turcia, Suedia, România avea convenții speciale şi se aplicau prevederile lor speciale şi nu tariful autonom. Abia de acum, din 1891, când acele convenții încetau, se putea vorbi de o protecție vamală autonomă egală pentru toate țările. Până atunci liberalii au vorbit de protecție, dar şi ei ştiau prea bine că deocamdată concurența străină avea „vreo nouă uşi deschise şi una singură închisă". Încă prea slabă economiceşte, țara lupta din greu cu economiile străine mai puternice. Mai mult, protecția vamală din 1886 s-a bazat şi pe agiou. Şi în aceste condiții protejând pe industriaş, nu se distribuiau cheltuielile protecției la toate categoriile sociale (1 leu, în condițiile agioului nu valora decât 80 de bani). În ciuda imperfecțiunilor sale şi înainte de toate a unui procent de protecție încă redus, tariful autonom din 1891 a pus în practică ceea ce tariful din 1886 intenționase şi, din motivele arătate, nu reuşise. Pentru Carp un tarif vamal nu trebuia să plece de la ideea că o țară poate şi trebuie să-şi satisfacă toate trebuințele prin munca ei proprie. Era o utopie. Oricum ea trebuia să importe. Chestiunea era de stabilirea unui raport între import şi export. Un tarif vamal în acel moment trebuia să asigure înainte de toate o piață pentru produsele agrare, punându-le în măsură să concureze cu cerealele străine. În privința industriilor nu trebuiau sprijinite decât acelea care găseau elemente de dezvoltare în țară. Altfel era pedepsit inutil şi periculos consumatorul. În al treilea rând, tariful protecționist nu trebuia să fie agresiv, creator de conflicte cu alte țări. Nu trebuia să fie rigid, de protejare a industriei în bloc, pentru a evita războaiele vamale pe care o țară ca România nu le putea suporta. România nu avea o economie puternică, în stare să se confrunte de la egal cu economiile mari şi prospere. Atari principii erau bune, erau singurele care răspundeau unor necesități, oricât ar fi fost criticate, cum au şi fost, de liberalii C. Stoicescu la Cameră sau de D.A. Sturdza la Senat, care nici ei nu puteau aplica altele. Cel mult le nuanțau, mai înmulțeau articolele industriale protejate (cum

va face E. Costinescu în 1904). Dar mai mult nu se putea face. Şi aşa era foarte greu. În 1891, de pildă, când a încetat convenţia comercială cu Germania, guvernul român a invitat-o să continue schimburile comerciale pe baza tarifului vamal tocmai adoptat. Dar germanii refuză să-l recunoască şi impun mărfurile de provenienţă română tarifului ei general, ceea ce putea duce la excluderea cerealelelor româneşti de pe piaţa germană. Era pericolul unui front comun germano-austro-ungar, pentru România în acel moment echivalent cu un faliment comercial şi economic. Şi atunci, guvernul român e silit să acorde numeroase înlesniri exportului german, modificându-se 103 poziţii din tariful vamal abia adoptat. Până şi la articole de tăbăcărie şi lemnărie, adică acolo unde România voia să încurajeze industria proprie, guvernul e silit să acorde avantaje (58).

Rezolvarea chestiunilor sociale ale României de atunci nu putea să nu ocupe la Carp aceeaşi pondere cu aceea a soluţionării chestiunilor economice. Ele de fapt mergeau mână în mână şi nu se puteau rezolva unele (sau încerca să se rezolve) fără implicarea celorlalte. În fond un truism. Nici un om politic serios nu putea în România de atunci să nu se întrebe care era soluţia rezolvării situaţiei ţăranului, pentru că toţi constatau că la 1880 sau la 1900 sau 1907 situaţia lui era mult mai proastă decât la 1864 sau mai înainte. Propunerile lui Carp vin din mentalitatea vremii (nu doar a stării sale sociale şi politice). Şi de multe ori, ca în atâtea alte domenii, îşi depăşeşte contemporanii mai cu seamă prin îndrăzneala de a spune lucrurilor pe nume. Dacă idei ca acelea enunţate în 1881 privind majoratul ţărănesc sau libertatea de a testa nu plac, el nu cere altceva de la legiuitorul, oricare ar fi el, decât „să-mi garantaţi că aveţi să pironiţi proprietatea în mâinile ţăranului; atât şi nimic mai mult", deoarece, „o prea mare diviziune a proprietăţii celei mici... este o cauză de slăbire socială" (discursul de la 4 decembrie 1884). A fost învinuit că vrea să lege din nou ţăranul de glie, că vrea să se întoarcă în Evul Mediu. Dar legea de înfiinţare a Casei Rurale din 1908 prevedea clar: „loturile de 5 hectare, cumpărate prin mijlocirea sau dela Casa Rurală, sunt indivizibile". O recunoaştere a unui principiu pe care toată lumea îl cunoştea, dar nu voia să-l invoce. Carp este acela care prin legea însurăţeilor din 1889 stabileşte principiul că statul vinde bunurile sale nu pentru a răspunde unei necesităţi fiscale, ci exclusiv unei necesităţi sociale. În consecinţă legea promovată de el nu permitea vânzarea decât numai în folosul cultivatorilor săteni,

în loturi de 5 ha (excepțional și în 10 sau 25 ha). În domeniul învoielilor agricole P.P. Carp este împotriva prevederii legii din 1872 (dată sub guvernul L. Catargiu, dar la presiunea marilor proprietari din Senat, între care erau și destui liberali), care prevedea aducerea cu forța la lucru a țăranilor care nu respectau regulile învoielilor, dar este și împotriva încheierii contractelor de învoială pe baza dreptului comun, cum prevedea legea lui C.A. Rosetti din 1882. După părerea lui Carp, și avea dreptate, nu putea exista libertate de contractare între unul slab și unul puternic, între marele proprietar, care avea la dispoziție forța politică și prin ea puterea administrativă și țăranul izolat și fără o autoritate comunală pe care să se bizuie („libertatea de a contracta a acestui om seamănă grozav cu libertatea aceluia care, în desișul pădurii, amenințat de trei indivizi care îndreaptă revolverul spre fruntea lui, le întinde punga"). „A invoca o libertate care vine numai în favoarea celui tare și a crede că suntem apărătorii unui mare principiu este o stranie iluziune". Și, de pe pozițiile conservatoare, care presupuneau o luare în considerație a realităților existente înaintea principiilor generale, Carp atacă liberalismul român, încărcat de prea multă demagogie. Și, de aceea, el propune recurgerea nu la dreptul comun în materie de învoieli agricole, ci la dreptul izvorât din legi speciale, care se ofere posibilități de apărare pentru cel slab. Adversarii politici l-au socotit un reacționar, un dușman al libertăților date de Constituție. Nu era la mijloc decât lupta politică (legea învoielilor agricole din 1893, opera lui P.P. Carp, rămâne valabilă până la 1908). Un reacționar e considerat Carp și la 1907, când, într-o Cameră cu totul speriată de ceea ce se întâmpla la sate, el e singurul care rămâne deasupra furtunii având, e drept, doar iluzia că o stăpânește. În acel moment Carp își reafirmă credința sa că proprietatea mare era „un bine..., o necesitate nu numai pentru clasele conducătoare ale unei țări, dar o necesitate chiar pentru pătura țărănească". Orice măsuri de redresare a situației agrare, devenită acută, nu se puteau lua într-o zi sau într-o noapte (citează ironic, la adresa lui Em. Costinescu, vorba grecească „Andra thelo, tora thelo" – îmi trebuie un bărbat și îmi trebuie chiar acum). Până atunci, cu toate că știa că aceste vorbe le va auzi mereu spărgându-se în capul lui, el crede că nu era decât un singur lucru de făcut: „represiunea. Vom aviza pe urmă" (59). Toți știau că oricum pentru moment altceva nu era de făcut (o revoltă odată izbucnită trebuia și reprimată). Dar Carp e singurul care spune lucrurilor pe nume. Cu toate riscurile care

decurgeau de aici. Nu era un gest de îndrăzneală afişată. Ci de asumare cinstită a unui rol.

În acelaşi timp, încă din 1881 P.P. Carp insistă asupra necesităţii ca ţăranul să se administreze singur, cere o reformare a comunei rurale, reaminteşte proiectul său de lege a meseriilor prin care urmărea să dea meseriaşului „acea mândrie a stării sale" şi posibilitatea să concureze cu cel străin. Carp cere inamovibilitatea magistraturii, reformarea administraţiei („îmi veţi zice: ce face prefectul? Alegeri; ce face Comitetul permanent? Alegeri; ce face subprefectul? Alegeri; ce face primarul? Alegeri. Întreaga noastră administraţiune nu este decât un imens aparat electoral"). Mai cere o lege a şcoalelor („aş dori ca şcoala pentru şcolari, iar nicidecum pentru profesori. Astăzi, d-lor, şcoalele sunt pentru profesori şi nicidecum pentru şcolari") (60).

Era ca o chemare adresată tuturor de a căuta idei practice şi raţionale pentru organizarea statului. O chemare adresată înainte de toate partidului liberal, „ca să nu vă acuze generaţiunea viitoare cum că aţi moştenit un mare partid şi că l-aţi transformat în o numeroasă clientelă".

Liderul junimist nu şi-a renegat niciodată apartenenţa sa la „dreapta" de mai înainte şi de atunci, chiar dacă recunoaşte „o nuanţă" între el şi alţi conservatori. „Conservatorii dacă vor să însemne ceva în această ţară, trebuie să fie cei dintâi a se pune în capul turor reformelor folositoare: dacă vor să nu aibă doar pentru dânşii oleacă de talent şi de ştiinţă, dacă vor să aibă şi înrâurire politică, ei trebuie să dovedească că nici un progres serios ne le e străin şi că nici o nevoie a ţării nu-i lasă nepăsători". In acelaşi timp constată că liberalii au vrut să probeze „cu o energie poate prea mare" că sunt „un partid de guvern". Implicit (nu-i aşa?) erau mai puţin „un partid de idei".

Carp s-a arătat de la bun început aşa cum va fi toată viaţa, adică un om cinstit. Nu numai în sensul obişnuit al termenului, cel material, dar cinstit cu credinţele sale, cu care n-a făcut niciodată tranzacţii, refuzând totdeauna compromisurile. Ceea ce va oferi „un spectacol înviorător" în lumea politică românească foarte obişnuită cu acestea din urmă. Carp era rectiliniu, inflexibil până la încăpăţânare O sinceritate nedezmințită, un caracter egal cu el însuşi. Calităţi cu adevărat de preţ (dar au ele acelaşi preţ în lumea politică? Au, însă nu pentru cel care le propagă, cum cazul lui Carp face dovada).

Cu felul său de a fi, Carp va încerca să influenţeze viaţa politică românească. Vine cu spiritul critic al Junimii şi încearcă să-l aplice în

viața publică. Maiorescu o va face în cultură. Maiorescu este un șef de generație, un șef teoretic. Carp este un îndrumător practic. La el teoria nu are valoare, dacă nu era pusă în practică. Carp este exact omul de care societatea românească, în schimbare, avea nevoie. Alături de Brătieni, de Haret, sau de alții, totuși puțini la număr, Carp este un creator în politica românească. Un mare creator, influențând pe toți și pe toate cu remarcabila sa știință în treburile publice, cu inteligența sa (a fost incontestabil omul politic român cel mai inteligent al timpului său).

El nu este singurul reprezentat al gândirii conservatoare de la noi. Alături de el sunt: M. Eminescu, Barbu Catargiu, T. Maiorescu, Aurel Popovici, A.D. Xenopol, N. Filipescu, Al. Marghiloman, sau, Al. Lahovary, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru... Principalul creator al teoriei formelor fără fond în politică, prima creație a conservatorismului românesc și cea mai importantă este însă P.P. Carp. Această teorie e considerată de unii cercetători drept un mod specific românesc de a răspunde provocărilor istoriei, „o *forma mentis* românească", una din „marile idei teoretice ale Europei". Carp a făcut în politică ceea ce au făcut T. Maiorescu în cultură, A.D. Xenopol în istoriografie, M. Eminescu în gândirea politică. A creat spiritul critic (61).

Ca și lordul Salisbury, P.P. Carp nu se socotea responsabil față de oameni, ci responsabil pentru ei. După el, omul de stat trebuia să se conducă după un principiu de autoritate, adică să nu se lase condus de instinctele mulțimii, ci să le impună el legea rațiunii sale. „Eu admit instinctul la o națiune, admit ca ea să simtă că există un rău, precum fiece om când e bolnav simte că-l doare, dar eu nu admit ca bolnavul să zică el: iată doctoria ce trebuie să mi-o dea doctorul... Noi însă, în loc de a lumina poporul, când venim să primim inspirații de la dânsul, nu facem decât a prostitua inteligența, pe care D-zeu a binevoit să ne-o dea. Și acei care cred că au primit o cultură, aceia au datoria sacră de a veni când poporul a rătăcit să-i zică: nu merg după tine! Tu simți răul, leacul ți-l dau eu".

Ai zice un refuz al masei, chiar un dispreț pentru ea. Carp știa de teoriile care se vehiculau în Europa atunci (și Nietzsche era principalul lor protagonist), teorii potrivit cărora grupurile sociale deveniseră adevăratele protagoniste ale istoriei și personalitatea creatoare se simțea tot mai înstrăinată, într-o lume ce devenise anonimă? Se preocupase Carp de soarta personalității în istorie? Nu

avem nici o mărturie de lecturile lui Carp din scrierile lui Nietzsche: *Genealogia moralei*, apărută în 1878, sau *Uman, prea uman*, din acelaşi an, sau *Aşa grăit-a Zarathustra*, editată în 1883. Mai mult ca sigur că le cunoştea. Ele circulau în toate mediile elevate germane. Şi Carp a rămas toată viaţa cu bucuria lecturii. Din călătoriile sale occidentale se întorcea totdeauna cu noutăţile editurilor. Este probabil deci că s-a lăsat cu plăcere consideraţiilor filosofului german despre condiţia omului modern, presiunea la care era supus acesta din partea mediocrităţii omului comun care-şi făcuse din slăbiciunile sale morala sa, pervertind adevăratele valori. Nietzsche disprețuia omul slab pentru că se mulţumea doar să supravieţuiască şi făcea din sărăcia lui condiţia exprimării personalităţii sale, disprețuia omul mediocru care se consola cu mici satisfacţii, rezolvate cu meschinării individuale, omul care-şi făcea o onoare din a fi la fel cu ceilalţi. Fraze ca: „Trebuie să ai numai duşmani pe care să-i poţi urî, nu duşmani pe care sa-i poţi disprețui. Trebuie să fiţi mândri de duşmanul vostru", sau: „Războiul şi curajul au făcut mari lucruri, mai multe decât dragostea de aproape (aluzie la morala creştină)"; fraze de acest gen nu puteau să nu-i placă lui Carp. Prea i se potrivesc. Nu-i spune el lui C. Stere în Cameră: „Din vremurile Eladei antice, şi chiar mai înainte, de la faraonii Egiptului, demagogii fac apel la patimile plebei şi predică democraţia şi partajul averilor. De milenii, reforme democratice se grămădesc peste reforme democratice... Şi de milenii, mulţimea şi prostimea tot munceşte, iar elita tot guvernează. Mulţumită acestei orânduieli neclintite s-au putut ridica piramidele ca şi templele de la Karnak şi Lucsor, precum mai târziu au putut înflori minunile arhitecturii şi ale artei elene... De atunci şi până astăzi nu s-a schimbat nimic în fond şi nimic nu se va schimba în vecii vecilor... Atât numai că ne costă mai mult aparatul de guvernământ" (toate regimurile democratice au dezvoltat şi structuri instituţionale mai largi decât cele anterioare). Credinţa lui Carp în capacitatea elitei de a făuri ceva durabil este de sorginte aristocrată. Aristocratică este şi neîncrederea lui vădită în puterea formelor. În 1884, când la ordinea zilei era în România modificarea Constituţiei (şi se aveau în vedere mai ales articolele referitoare la lărgirea dreptului de vot), el îi scria de la Viena lui D.A. Sturdza: „relele de care suferă ţara şi care se pun pe contul Constituţiunii vor rămâne aceleaşi cu sau fără modificare (respectiv vor rămâne amestecul deputaţilor în administraţie, înrâurirea alegerilor de către

guvern, conflictul intereselor generale cu cele locale)". De ce se declara el cu hotărâre împotriva revizuirii, din moment ce sistemul oricum rămânea acelaşi? „Îmi pasă mult şi iată pentru ce. Lumea se deprinde a crede că prin modificarea Constituţiei putem realiza progrese sociale şi văzând că noua modificare n-a produs nici un bine ea nu are să zică că a făcut o experienţă greşită şi că trebuie să avizeze şi alte mijloace, ci are să susţie că modificarea n-a fost destul de largă şi prin propria noastră vină are să vină apa la moară oamenilor de şcoala lui Rosetti". Sau, tot la 20 martie 1884, el adăuga: „disciplina morală nu se introduce prin concesiuni zilnice ce se fac capetelor leneşe ce nu sunt decât prea dispuse a pune teorii abstracte mai presus decât studiul serios al nevoilor morale şi (indescifrabil) ale unei ţări. Cât e de uşor a striga: legea electorală e de vină şi traduce la 10 ani o dată legi străine de ţară, dar cât e de greu de a şti ce e de făcut faţă de ţăranul, faţă de meseriaşul, faţă cu organizarea comunală, faţă cu neatârnarea dorită dar nerealizată a justiţiei, faţă, în fine, cu atari probleme sociale ce nu au nimic a face cu Constituţia pentru că sunt aceleaşi oricare ar fi forma unei organizări politice" (62).

Îţi vine să spui că P.P. Carp nu făcea politică pentru interese, ci pentru idei. Şi nu s-ar zice că nu era adevărat. El avere avea. Nu era în situaţia celor mai mulţi dintre liberali, care nefiind cu oarecare stare, foloseau politica pentru a şi-o dobândi. Carp se simţea stăpân pe mişcările sale.

Spre bătrâneţe P.P. Carp se însingurează tot mai tare. Prietenii politici îl părăsesc unul după altul. Puţini, foarte puţini mai rămân alături. Vânturile politice băteau pe alte ţărmuri. Tonusul lui Carp rămânea acelaşi însă. Îl surprinde I. Negruzzi în 1913, într-o scrisoare către Anton Naum: „Eu îl văd foarte des la Jokey Club, cu mina înfloritoare, glumind cu aparenţă veselă. Ce-o fi în inima lui, numai el ştie. Negreşit că pentru situaţia în care se găseşte, vina cade şi asupra altora, dar şi a lui. Vorba ceea: „cum şi-o face omul singur, nu i-o face nici dracul!" Şi tot Negruzzi, într-o altă scrisoare: „După dânsul (Maiorescu n.n) cel mai sănătos e Carp. A fost răcit, i-a trecut în patru-cinci zile, urcă scările în fugă, mănâncă bine, îşi face partida la club regulat. Toate ar fi minunate dacă moralul n-ar fi atins, dar vezi că, după aşteptare, ai ajuns în sfârşit unde doreai şi n-ai fi putut face nimic, şi te-ai prăbuşit răpede, răpede şi fără glorie, e foarte trist (...) E păcat că afurisita de politică a depărtat şi adus răceala

între doi aşa de vechi prieteni şi care lucraseră o viaţă de om împreună în armonie" (63).

Într-adevăr, Carp îi va ierta pe toţi. Şi pe Marghiloman, Filipescu sau pe Arion. Pe Titu Maiorescu, niciodată. Nici măcar în momente de răscruce pentru ţară, cum era în noiembrie 1916, când împreună cu Marghiloman şi T. Maiorescu trebuiau să-i răspundă lui Mackensen, într-un Bucureşti ocupat de acesta din urmă, Carp îi declară lui Marghiloman: „cu Maiorescu niciodată... Cât voi mai trăi, cu Maiorescu n-o să mai am vreo conversaţie politică" (64). Şi nu numai politică. La înmormântarea lui Maiorescu, la 2 iulie 1917, refuză să participe, declarând cinic: „De ce aş face lui Maiorescu o politeţă pe care el nu poate să mi-o dea înapoi" (65). Neobişnuit personaj. O astfel de consecvenţă, dusă până în marginile ei extreme, e unică. Am zice neomenească.

Confruntarea din jurul propunerilor de reformă liberale, din 1913-1914, îl readuce pentru puţin timp în activitatea politică. Însă dinafara organizaţiei Partidului Conservator. În cele trei luări de cuvânt de la Cameră, ca de obicei remarcabile, el respinge „în mod absolut, fără nici un soi de rezervă" propunerile de reformă liberale, motivându-şi răspunsul, între altele, – cât de prevestitor! –, cu dificultăţile interne la care s-ar expune ţara în caz de criză externă (66).

„RISCUL" DE A FI UN CARP

Prevestitor îi spunea P.P. Carp prinţului Bülow, în aprilie 1914, la Roma: „România s-a unit cu Tripla Alianţă numai în credinţa că conducerea acesteia va rămâne în mâna Germaniei, căci între România şi Austro-Ungaria există contraste prea puternice. Astăzi avem în România ca şi în Italia impresia că conducerea Triplicei a alunecat de la Berlin la Viena. România va urma cu greu, în caz de complicaţii războinice, o Triplice dirijată de Austria".

Şi chiar aşa se întâmplă la 3 august 1914, la Consiliul de Coroană de la Sinaia, cu toată insistenţa inversă a regelui Carol şi a lui Carp însuşi. Acesta din urmă argumenta că România nu putea să rămână neutră nici moral, nici material. Moral, pentru că îşi pusese iscălitura pe un tratat şi un stat mic trebuie să-şi respecte iscălitura, material, pentru că România nu putea să rămână neutră, fiind riscul de a fi invadată de unii sau de alţii dintre beligeranţi. Pe de altă parte,

victoria militară a Triplicei e sigură şi atunci întrebarea era dacă România merge cu învingătorii sau cu învinşii. Cu neîntrecutul său talent dezvoltă apoi teza lui cunoscută, a luptei dintre germanism şi slavism, arătând că numai victoria primului este în interesul românilor. Cere, deci, fără ezitare, să se meargă cu Tripla Alianţă. „Ni se vorbeşte de opinia publică. Nu mă preocupă. Datoria omului de stat e să conducă el opinia publică, nu să se lase târât de ea. Opinia publică se putea înşela. Omul de stat clarvăzător trebuia să-şi urmeze calea. Opinia publică îi va fi în urmă recunoscătoare că nu s-a luat după rătăcirile ei". Şi mai departe: „Dacă nu mergem cu Austro-Germania, sau vom înlesni victoria ruşilor şi vom pierde astfel România, sau, ceea ce e convingerea mea, germanii vor birui şi prin neutralitatea noastră vom pierde toate foloasele acestei victorii pe care le vor culege în dauna noastră ungurii şi bulgarii". Discurs superb, dar cu un efect nul. Carp însuşi n-avea nici o speranţă că părerile lui vor învinge. (67).

După Consiliul de Coroană din 1914 se retrage la Ţibăneşti şi nu mai vrea să iasă într-o lume pe care o simţea străină lui. În primăvara lui 1915 simte însă nevoia să arate din nou că orice s-ar fi întâmplat rămânea credincios mărturisirilor dintâi. Şi scoate la 1 martie ziarul „Moldova", a cărei conducere o încredinţează lui Virgil Arion. Un ziar cu totul împotriva curentului ţării.

Nici un bărbat politic de până atunci nu se considerase atât de obligat faţă de sine însuşi ca P.P. Carp. Prefera să se despartă de dorinţa tuturor, să nu împărtăşească aspiraţiile comune, dar să rămână consecvent cu sine, cu toate că şi împrejurările şi oamenii se schimbaseră. „În pragul istoriei – scria Al. Şerban, în revista „Flacăra" – d-sa se opreşte singur, rigid, neînduplecat, cu un zâmbet aspru şi plin de dispreţ, sfidând împrejurările care şi-au permis să se modifice, cerând alte atitudini..." (68).

Andrei Popovici îl vede la Bucureşti în toamna lui 1915. La 78 de ani aceeaşi privire francă, sfidătoare, un pas sigur şi înţepat. Parcă îl vedea pe studentul de odinioară, de la Universitatea din Bonn. Îi lipseau doar Sturmerul, culorile de la piept, brelocul în culori de la ceasornic şi bastonul cu capul de fildeş, încrestat cu cuvintele: *Vivat, Crescat, Floreat!* Într-un rând i-a zis: „Cu cât omul este mai înzestrat, cu atât îi este dat să domine pe ceilalţi şi să li se impuie". Mulţi îl părăsiseră. Chiar şi cei mai intimi. Peste întreg capitolul „De amicitia", putea să scrie: „Vanitas, vanitatum, omnia vanitas". Rămânea la fel de

limpede la minte, aceeaşi inteligenţă scăpărătoare, la fel de vioi în replici (69). Doar, timpul părea să se fi modificat. Carp nu.

Revine iarăşi în prim plan în sesiunea din iarna lui 1915-1916, într-o sesiune de excepţie. La tribuna Camerei. Muşcător, incisiv, ironic, dur şi, ca întotdeauna, foarte logic. El pune problema ţelurilor diverselor puteri în război, căci „trebuie să curăţim terenul investigaţiunilor noastre de o serie de legende şi de pretinse idealuri". Şi, procedând astfel constată că Anglia nu a intrat în război, cum o declară, pentru apărarea statelor mici, ci ca să se servească de ele în intenţia de a zdrobi militarismul german şi a-şi menţine dominaţia mărilor ameninţată de germani. Franţa nu se luptă numai pentru a se apăra civilizaţia contra barbariei germane. „Nu cunosc, d-le Preşedinte, declară el, o civilizaţie specific franţuzească, cunosc o civilizaţie europeană, la care au conlucrat, cu egală măiestrie şi englezii şi francezii şi germanii şi italienii şi când aceste popoare se luptă între ele, ele lovesc deopotrivă într-o civilizaţie care le este comună." Franţa se bate pentru provinciile pierdute şi pentru a-şi redobândi în Europa poziţia preponderentă pe care o avea înainte de 1870. Rusia nu luptă pentru panslavism şi ortodoxie. „Adevărata cauză e că ea se servă de aceste pretinse idealuri pentru ca să mărească şi să întărească autocraţia...". Germania vrea să fie mare şi să se extindă şi n-o poate face decât pe mări, unde se izbeşte însă de Anglia şi Franţa. Austria vrea preponderenţă asupra slavilor apuseni şi să-i reprezinte nu numai în teorie, dar şi în fapt. Şi fatal se întâlneşte cu Rusia... Dacă vorbiţi de idealuri, spune Carp, nu uitaţi, în afară de idealul românesc mai există şi alte idealuri, idealul românesc există numai pentru noi, pentru ruşi, de pildă, nu există decât ideal rusesc". El ştie că orice stat are două probleme de rezolvat, existenţa sa şi mărirea sa. Şi crede că prin intrarea în război de partea Antantei se periclitează existenţa statului şi atunci unirea românilor cum să se mai realizeze? Şi atunci care ar fi după el soluţia? Neutralitatea? Nu. Urmarea ei ar fi „o ţară dezamăgită şi slăbită". Alăturarea de Puterile Centrale? N-o afirmă direct, dar această cale o lasă să se înţeleagă. Dar vrea poporul român un război alături de Austro-Ungaria? El ştie că nu-l vrea. Dar „opinia publică are nevoie şi de rezistenţă atunci când ea vrea să ne conducă pe căi rătăcite şi astăzi aceste rezistenţe se impun". El nu vrea ca România să aibă soarta Poloniei. În încheiere se adresează lui I.I.C. Brătianu, care vorbise la Senat de suferinţele sale ca şef al guvernului în acele momente. „Suferinţele d-tale sunt suferinţele unui om

nehotărât, care este obligat să ia o hotărâre. Încercați, d-le ministru, și luați odată o hotărâre și veți vedea că toate suferințele d-tale au să dispară; și nu uitați preceptul lui Horațiu: Cine nu știe să se opună clamărilor unei mulțimi rătăcite acela nu este un om întreg. Să nu mai uitați încă și un alt adagio latin: cine se lasă să fie purtat de soartă e condus de dânsa; cine rezistă, e târât. Doresc din tot sufletul meu, d-le Brătianu, ca evenimentele să te poarte, iar nu să te târască" (70). Discursul lui Carp nu e aplaudat de nimeni, nu pentru că n-ar fi fost remarcabil, ci pentru că era, în acele împrejurări, cu totul contra curentului, contra politicii „instinctului național", cum numește Take Ionescu politica de alăturare la Antanta și de eliberare a Ardealului.

La Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 are aceste cuvinte excesive: „Doresc să fiți învinși, pentru că victoria voastră ar fi ruina țării" (în varianta lui Marghiloman) (71). Și nu se poate spune că era la o vârstă la care, în general, se zice că îți permiți să spui orice, pentru că nu te mai interesează. La Carp era consecvența unor păreri de aproape cincizeci de ani: România nu se poate alia niciodată cu Rusia, pentru că își distruge viitorul.

Războiul început (și pierdut, în prima parte) îl readuce pe Carp în politica militantă. Pagină tristă din viața sa. El rămăsese în teritoriul ocupat de Puterile Centrale, convins, cum fusese și înainte de război, că Puterile Centrale au câștigat războiul. Și nu rămâne în expectativă, cum o fac alții. Indirect, prin cei câțiva oameni din jurul său, acceptă colaborarea cu administrația militară a ocupanților. Unul din giranții importanți ai „guvernului" de la București era Lupu Costache, la Interne, om de încredere a lui Carp. Treptat carpiștii reușesc să ocupe majoritatea posturilor administrative din teritoriul ocupat. Toți giranții „ministerelor", stabilite la 6 aprilie 1917, „cu încuviințarea Administrației Militare din România", în fapt, numiți de aceasta, sunt adepții mai vechi sau mai noi ai lui Carp: L. Costache, Gr. Antipa, Al.S. Hinna, C. Litzica, D. Nenițescu (acesta din urmă plecat de la Marghiloman). Carp găsește prilejul „potrivit" de a încerca să-și pună în practică „absolut inadmisibila idee", cum o numește Maiorescu, a reorganizării administrative a țării, în patru Guvernăminte, care la rândul lor erau împărțite în circumscripții. Era vorba de vechiul și confuzul său plan de descentralizare după sistemul prusian (singura sa idee de administrație cu adevărat hilară), pe care Carp nu avusese cum s-o ducă la îndeplinire înainte de război, pentru că nimeni nu ar fi acceptat-o și „găsea" acum prilejul

s-o ducă la îndeplinire cu ajutorul ocupanților străini. Autoritățile germane sprijină inițial proiectul, asigurându-și astfel fideli executanți. Dar, mai ales începând cu vara lui 1917, convingându-se că și fără o nouă organizare administrativă, exploatarea bogățiilor țării se înfăptuia, aplicarea reformei lui Carp se amână *sine die* (72).

Carp și adepții săi se cred în stare să aibă păreri și asupra viitorului a ceea ce mai rămăsese din România. Cu regele Ferdinand, credea Carp, România nu putea rezista pretențiilor economice ale învingătorilor (Puterile Centrale), pretențiilor teritoriale ale bulgarilor și austro-ungarilor. Ferdinand, prin ralierea sa la Antantă nu mai avea platforma de credit necesară pentru a apăra interesul țării (și „între el (Ferdinand n.n.) și granițele țării, nu pot alege", declara Carp) (73).

După venirea guvernului Marghiloman, pe care Carp nu-l acceptă, deoarece era adus de Ferdinand și, prin aceasta condamnat să nu obțină nici o clemență de la austro-germani, bătrânul conservator Carp îi trimite regelui, prin Jean Mitilineu, reprezentantul guvernului Averescu la tratativele de pace separată de la Buftea, un mesaj semnificativ: „Dl. P.P. Carp vă roagă să spuneți respectuos M.S. că, după părerea lui, chiar dacă regele ar semna pacea cu Puterile Centrale, rămânerea lui pe Tron ar da naștere la o serie de convulsiuni care ar face dinastia imposibilă și ar îngreuna vindecarea rănilor cauzate printr-o politică fatală" (74).

E ales, pentru ultima oară, ca deputat în parlament, în parlamentul lui Al. Marghiloman de la Iași, din 1918. Nu va participa, după cum era de așteptat, la nici o ședință. Va fi ultima lui însărcinare politică (și aceasta, neonorată). Evenimentele de la sfârșitul anului 1918 îl dau brutal la o parte. Ca o autoapărare rostește această vorbă lapidară, care-i definește intransingența și înalță concepția politică a omului Carp deasupra faptelor istorice: „România are atâta noroc, încât nici nu are nevoie de oameni de stat". Un fel de a nu recunoaște că a greșit. Dar oare chiar a greșit? Pentru că a acceptat să colaboreze cu cei care ocupaseră țara, da. Colaborationismul este totdeauna de condamnat. Nu se acceptă explicațiile. Cu atât mai mult într-o lume guvernată de ideea națională. Și primul război mondial, cu pacea care l-a urmat, înseamnă victoria deplină a principiului naționalităților. Din acest punct de vedere colaborationismul lui Carp (e adevărat, mai mult indirect decât direct) nu are nici o scuză. Nici măcar a vârstei. E limpede o greșeală care distruge un om politic. După decembrie 1918 și împlinirea așa de deplină și de extraordinară a

idealului național românesc întreg, peste el, omul politic Carp, s-a lăsat un val de indignare și de uitare. Dacă procedura politică a lui Carp e condamnabilă, la fel e și concepția, acea credință a lui potrivit căreia România nu poate fi niciodată, absolut niciodată, aliată a Rusiei, această credință de o viață era și ea greșită? Era un fel de incapacitate organică a bătrâneții de a se reîmprospăta, de a se adapta la situații noi sau era urmarea unei înțelegeri de fond a situației unei țări mici, așezată lângă o țară mare și care nu trăiește decât cu frica acesteia din urmă? „Să nu ne unim cu rușii, spunea Carp în 1877 și o va repeta cu și mai mare tărie în 1914 și 1916, căci cine ne garantează împotriva lor?". Rusia era fatalitatea geografică inexorabilă, care nu impunea decât axioma: „în nici un caz cu Rusia". Mai profund decât orice om politic român, Carp studiase istoria Rusiei de la Petru cel Mare încoace. Constatase mai mult decât oricine că România stătea în calea Rusiei în Europa de Sud-Est. Și atunci România nu avea de ales în politica ei externă. Această politică nu putea fi decât „politica fricii", cum o numea Take Ionescu în 1891. A fricii de Rusia și de intențiile ei în această zonă a lumii. Carp n-a putut prevede revoluția bolșevică din 1917, care a dus la prăbușirea temporară a Rusiei și a îngăduit realizarea unității românești integrale. De aceea și vorba lui că românii nici nu aveau nevoie de oameni de stat. Pentru că, nu-i așa, erau ajutați de providență. Dar nu s-au realizat previziunile lui Carp în 1940, în 1944, după aceea? Și nu sunt ele actuale și astăzi? Și nu vor fi și mâine? Dar, dacă așa stăteau lucrurile-și așa stăteau, ceea ce au constatat de fapt toți oamenii politici români, din toate timpurile, în ultimele trei secole, cum putea fi preîntâmpinat răul din punct de vedere al statului românesc? Carp credea că printr-o politică de alianță cu germanii. Dar nici în 1918, nici în 1941 răul n-a putut fi preîntâmpinat cu o astfel de politică. A fost chiar ca o cădere din lac în puț. Și atunci singura politică ce se putea promova era, până la urmă, aceea promovată de Brătieni și de Take Ionescu: așezarea României la adăpostul unor alianțe cu Occidentul (că însemna el în primul rând Franța și Anglia, că, mai pe urmă, însemnă Alianța Atlantică, incluzând desigur și Germania, e indiferent) și a unor relații normale, în măsura posibilului, cu vecinii. Axioma în care a crezut fără nici o clintire Carp, „niciodată cu Rusia", e contenită într-o alta: „totdeauna cu Occidentul". Și a fost o șansă pentru noi existența politică a lui Carp: ne-a făcut conștienți tocmai de acest adevăr. După cum tot o mare șansă a fost existența lui pentru că ne-a

arătat că nu poți face politică mare decât dacă ești condus de idei, nu de interese, că, în general, nu poți face politică decât dacă ești înzestrat pentru asta. Riscul de a fi „guguman" e la îndemâna oricui. „Riscul" de a fi un Carp rămâne, din păcate, doar al lui.

ION BULEI

NOTE

1. C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, București, 1936, vol. I, p. 63. Hagiografică într-un înalt grad, cu informații neverificate, cartea lui C. Gane este astăzi încă citată, deoarece, din păcate, nu există o altă monografie asupra lui Carp.

2. Apud Z. Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, I, ed. II., București, 1997, p. 169.

3. *Procesul Maiorescu cu acte autentice*, Iași, 1865.

4. T. Maiorescu, *Jurnal*, vol. IV, București, 1984, p. 323.

5. *Ibidem*.

6. Vezi pentru Carp literatul excelenta contribuție a lui E. Lovinescu, *P.P. Carp, critic literar și literat*, București, 1941.

7. *Ibidem*.

8. Pentru începuturile Junimii vezi, între altele, I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, p. 313 și urm., I. Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, p.7 și urm., I. Cremer, *Despre începuturile Junimii*, în „Familia", nr. 7/ 1969, p. 18, Z. Ornea, *op. cit*, p. 169 și urm.

9. Vezi Mihai Sturdza, *Junimea, societate secretă* în „Ethos", Paris, 1973, p. 81-110. vezi și Z. Ornea, *op. cit.*, p. 241 și urm.

10. Corespondența lui Carp și a lui I. Ghica se păstrează în Arhiva M.A.E, iar amănuntele celor întâmplate la Iași sunt povestite de T. Maiorescu însuși în articolul său *Ce s-a întâmplat la Iași*, semnat X.Y și preluat de mai toți cei care s-au ocupat de Maiorescu (de Lovinescu, Manolescu, Dan Mănucă – care-l consideră cam imprudent) și de ultimul dintre cei care au scris despre marele junimist, Z. Ornea, în *op. cit.*, vol. I., 202-204).

11. Domenico Caccamo, *L' Italia, la questione d'Oriente e l'indipendenza romena...* în *Storia e Politica*, Anno XVIII, 1979, nr. 1, p. 78-81; Archivio Storico del Ministero degli Affari Esteri, Divisione Amministrativa, Busta 1575, Doc. din 30 gennaio 1879 e 25 settembre 1879; vezi și *Documenti diplomatici*, 1873, doc. nr. 85 din 6 marzo 1873.

12. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. I, București, 1937, p. 139-147.

13. Vezi pe larg I. Bulei, *Mișcarea anticarlistă de la Ploiești*, în „Magazin Istoric", an. XVIII/1982, nr. 17-22, p. 9.

14. Vezi I. Bulei, I. Mamina, *Guverne și guvernanți, 1866-1916*, București, 1994, p. 36.

15. *Ibidem*.

16. Arh. Naţională Bucureşti, Ministerul Lucrărilor Publice, 9/ 1872, fila 11-12, 23.

17. *Ibidem.*

18. Vezi comentariile lui G. Taşcă – cu un parti-pris evident, la adresa lui G. Băicoianu şi a lucrării sale, *Istoria politicii noastre comerciale,* în *op. cit.*, p. 18 şi urm.

19. Archivio Ministero degli Affari Esteri, Divisione politica, Doc. 90, 17.04.1873, Visconti Venosta a Fava, registro 1201, f. 1-3.

20. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. I, p. 168-173.

21. Vezi pe larg I. Bulei, *Liberalii şi conservatorii în proces*, în „Magazin istoric", ian.-febr. 1973.

22. Corespondenţa P.P. Carp – D.A. Sturdza se găseşte în fondul de manuscrise al Academiei Române S.1-113/DCCCLXV... (pentru a nu împiedica lectura nu trimitem la fiecare scrisoare menţionată în parte); Vezi şi Arhiva M.A.E., fond 21, 1878-1913, corespondenţa din Viena din anii 1882-1884, f. 89-92, 343-353.

23. D.A.D., nr. 70, şedinţa din 30 martie 1889, p. 1280.

24. I. Bulei, I. Mamina, *op.cit.*, p. 65.

25. Mărturiile ne-au fost puse la dispoziţie de istoricii Marian Ştefan şi Gheorghe Neacşu.

26. Vezi I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne*, p. 119-120.

27. *Idem*, p. 46.

28. M. Eminescu, *Pita lui Vodă* în *Opera politică,* vol. II, Buc., 1941, p. 359-360.

29. I. Bulei, *op. cit.*, p. 23-26.

30. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 245.

31. Vezi detalii în I. Bulei, *op. cit.*, p. 77 şi urm.

32. C. Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, vol. IV, p. 11.

33. *D.A.D.*, nr. 70, şed. din 30 martie 1889, p. 1285-1286.

34. Vezi pe larg în I. Bulei, *op. cit.*, p. 153-157 şi în I. Bulei, I. Mamina, *Guverne şi guvernanţi...*, p. 87.

35. T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, mss. 3658, jurnal 17, f. 108.

36. Vezi pe larg I. Bulei, *Lumea românească la 1900*, Bucureşti, 1984, p. 68-72.

37. *Idem*, p. 88-92.

38. *T. Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni*. Corespondenţa, p. 54.

39. Arh. Naţ. Buc., Microfilme Franţa, rola 56, cadrul 140.

40. C. Bacalbaşa, *op. cit.*, vol. II, p. 290.

41. T. Maiorescu, *op. cit.*, jurnal 22, mss 11390, ff.

42. Scrisori trimise de D. Zamfirescu lui T. Maiorescu în „Revista Fundaţiilor Regale", an III, nr. 4 din 1 aprilie 1936, p. 140.

43. Vezi pe larg I.Bulei, *op. cit.*, p. 274-276.

44. *Idem*, p. 278-287.

45. Vezi I. Bulei, I. Mamina, *op. cit*, p. 132-135.

46. I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne...*, p. 339-344.

47. *Idem*, 345-349.
48. I.G. Duca, *Amintiri politice*, München, 1981, vol. III. p. 17.
49. Fragmentele din discursurile de mai jos sunt preluate în bună măsură din E. Lovinescu, *op. cit.*, p. 88-113.
50. G. Taşcă, *Politica economico-socială a lui P.P. Carp*, Bucureşti, 1938 (cel dintâi studiu care încearcă o analiză a concepţiilor economico-sociale ale lui P.P. Carp), p. 2.
51. *Idem*, p. 3-4.
52. *Idem*, p. 5.
53. *Idem*, p. 6.
54. *Ibidem.*
55. Vezi I. Bulei, *Conservatorismul românesc* în *Doctrine politice*, volum coordonat de Alina Mungiu-Pippidi, Iaşi, 1998, p. 86-87.
56. G. Taşcă, *op. cit.*, p. 7.
57. *Idem* , p. 7-15.
58. I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne*, p. 159-161.
59. I. Bulei, *Atunci când veacul se năştea*, Bucureşti, 1990, p. 110.
60. I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne*, p. 30-31.
61. *Idem*, p. 469 şi urm.
62. Bibl. Acad. Rom., secţia mss., Corespondenţa P.P. Carp–D.A. Sturdza, S. 15(7)/DCCCLXVII.
63. I.E. Torouţiu, *op. cit.*, vol. V, 1934, p. 142-144.
64. Al. Marghiloman, *op.cit.*, vol II, p. 340-341.
65. Apud Z. Ornea, *op. cit.*, vol. II, p. 261.
66. I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne*, p. 377.
67. Apud I. Bulei, *Arcul aşteptării 1914.1915.1916*, Buc., 1981, p. 46.
68. *Idem*, p. 61-62.
69. Andrei Popovici, *Petre Carp*, Bucureşti, 1915, p. 4-5.
70. D.A.D., nr. 14 din 14 dec. 1915, p. 66-68.
71. Al. Marghiloman, *op. cit.*, vol. II, p. 148.
72. T. Maiorescu, *România şi politica de neutralitate*, Bibl. Acad. Rom., secţia manuscrise, mss. 3, f. 9; Bibl. Naţională, PCCLXXX, dos. 390, f. 81 (aici intervenţia integrală a lui P.P. Carp în original).
73. Vezi detalii în I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne*, p. 416-418.
74. *Idem*, p. 418, 434.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

DISCURSURILE PARLAMENTARE ale marelui om politic Petre P. Carp cuprind două părți distincte: I – Volumul *Discursuri*, publicat în 1907 de Al. Tzigara-Samurcaş, la Editura Librăriei Socec et Co. SA, acoperind perioada 1868-1888, şi II – *Discursuri parlamentare* din perioada 1888-1915, reproduse de noi din „Monitorul Oficial", seriile „Desbaterile Adunării Deputaților" şi „Desbaterile Senatului" (datate şi notate la finalul fiecărui discurs prin: D.A.D. şi D.S.). Această împărțire corespunde nu numai din punct de vedere editorial, dar şi din acela al evoluției ideologico-politice a lui P.P. Carp şi, mai în general, a ideilor junimist-conservatoare ilustrate strălucit de el; prima parte, cu oarecari prelungiri până prin 1890, constituind îndeosebi perioada doctrinară, iar partea a doua, chiar din 1888, punerea în aplicare prin guvernare şi legi. „După munca glorioasă a creării, vine însă munca mai modestă a consolidării. Aceasta ne aparține nouă – spunea însuşi P.P. Carp în cuvântarea de la înființarea „Clubului Constituțional", la 9 mai 1891. Să ne dăm seama că astăzi, când avem toate libertățile înlăuntru şi când ne-am asigurat poziținea în afară, rezolvirea chestiunilor sociale va trebui să fie principala noastră misiune" (Apud: C. Gane, *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a țării*, vol. II, p. 18, Editura ziarului „Universul", Bucureşti, 1936).

Această *operă politică şi oratorică* din perioada de tranziție şi modernizare a Statului Român ar necesita, în ediție completă, aprox. 3 volume, căci, chiar dacă unele *discursuri* ale sale sunt astăzi de o importanță doar documentară şi evident datează, nenumăratele *interpelări parlamentare*, mai lungi sau mai scurte, mai mult sau mai puțin interesante, dar totdeauna incitante, intempestivele *intervenții* în cursul dezbaterilor din Cameră sau Senat, sclipitoarele *replici* – memorabile şi ulterior citate deseori (chiar şi de adversari!), fiind în

guvern ori în opoziție, la care ar trebui firesc adăugate *cuvântările electorale* (uitate în ziare sau în broșuri devenite rarități bibliofile) – toate constituie, fără îndoială, o operă ideologică originală în evoluția conservatorismului românesc, datorată unui mare caracter, integru și consecvent până la tragism în cadrul istoriei naționale, unei rațiuni sistematice și clare, unui patriotism adânc și lucid și, nu în ultimul rând, unui om de cultură vastă și temeinică, demonstrând, prin *arta oratorică*, un simț artistic rafinat și elocvent fără ostentație.

Selecția noastră, din ambele perioade, a ținut seama de percepția necesară, importanța și rezonanța actuală a înțelegerii personalității marelui om politic – definită pertinent și total în *Studiul introductiv* de profesorul universitar Ion Bulei.

Pentru *partea I*, cum unele îndreptări lasă să se înțeleagă o acceptare, poate, ca atare, a lui P.P. Carp însuși, dar având oricum girul unui mărturisit discipol (cf .Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii, I*, p. 78 urm., Editura „Grai și suflet – Cultura națională", București, 1991), am lăsat textul ca în volumul din 1907, intervenind rar, la unele evidente greșeli de tipar și în comentarii, cu câteva completări sau corectări de nume proprii și mici omisiuni actualmente superflui. Câteva titluri, repetate ori vagi, ale discursurilor le-am dublat [în paranteză] cu precizări ale conținutului.

În *partea a II-a*, discursurile au fost reproduse *în întregime*, după „Monitorul Oficial" (seriile D.A.D, și D.S. – precizate mai sus), inclusiv intervențiile unor preopinenți parlamentari în discursul carpist, la care am adăugat scurte note / comentarii la început și la sfârșit, ca și câteva note de *subsol*, pentru a preciza contextul dezbaterii și, uneori, prin reproduceri exacte, citate, formulări consacrate etc., pentru a sugera ceva din specificul atmosferei parlamentare a momentului. *Titlurile*, aici, ne aparțin.

Editarea unor discursuri parlamentare din trecut, în lipsa oricăror manuscrise, întâmpină multe și variate dificultăți: mai întâi, nu există încă reguli bine stabilite de transpunere a oralității în scris; apoi, așa cum apar în „Monitorul Oficial", ele sunt rezultatul evident al mai multor stenografi, aflați nu numai în întrecere cu ritmul verbal al parlamentarului, dar deseori „obturați" și de zgomotul, râsetele, aplauzele etc., care împiedicau o cursivitate normală a stenografierii (menționată prin notația: *nu se aude!*) sau produc uneori fraze obscure; iar promptitudinea tipăririi, uneori aproape de pe o zi pe alta, face ca revizuirea redacțională să fie aproximativă ori inexistentă; în fine,

când e vorba de perioada de tranziție a ortografiei / scrierii, dar și a evoluției vocabularului limbii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cum este cazul nostru: 1868-1915, aceste dificultăți se multiplică. Am optat, așadar, pentru o transcriere cât mai apropiată de ortografia actuală și de vocabularul modern, P.P. Carp fiind în primul rând un *om politic* la care importante sunt *ideile*, dar am menținut ici-colo (ca în „M.O.") – pentru culoarea epocii, dacă nu și pentru documentarea lingvistică – unele variante de evoluție a limbii (vocabular, forme gramaticale etc.) precum: biuroul/biroul, chestiune/chestie/cestie (uneori cu nuanțe de stil), divergință/divergență, epoce/epoci, fonciar/funciar, fundatori/fondatori, panacee/panaceu (universal), periodul/perioada, prezinta/prezenta, secoli/secole, școale/școli, tarifă/tarif, tutulor/tuturor, vițiu/viciu etc.; unele forme învechite dar ușor inteligibile azi: colonelii, competință, falș(ă), obicinuit, pacinic (pron. în două silabe), pericul, rezbel, strade, strein, tractat, veri unul (-una, -o) etc.; forme verbale moldovenești/muntenești învechite: eu crez, el să răspunză, am (ar) trebui, deroagă (de la), erige etc.; am păstrat cuvintele cu sufixul *-iune*: administrațiune, civilizațiune, constituțiune, populațiune, situațiune etc., dar mai rar g.-dat. în *-ei*, articolul multifuncțional *a* (pentru *ai, ale*) și pluralul *cari* (pentru sg. *care*); am adaptat însă cuvintele terminate în *-agiul*: apanagiul, avantagiul, curagiul, mesagiul, pasagiul, tonagiul etc., ca și pe cele cu forme etimologice sau împrumutate ca atare: anarchie, budget, chaos, compt, scompt, maioritate, monetă., rizic etc.

Numele proprii de persoane au fost date în textul discursului ca în „M.O." – fiind evidentă, prin repetare, pronunția de atunci, dar am pus în comentariu forma azi consacrată: Lascar Catargi/Lascăr Catargiu, Ferichidi/Pherekyde, Negruți/Negruzzi, Germani/Ghermani; și, tot astfel, am lăsat unele vechi denumiri de țări: Englitera (Anglia), Francia (Franța), Svițeria (Elveția) etc. uneori dublate cu forma actuală chiar în același discurs. Am scris Minister când sensul era de: guvern, cabinet ministerial. În câteva cazuri am intervenit cu *paranteza dreaptă* pentru a face mai clar sensul, dar nu și cu obișnuitul azi *pe care*, nefolosit atunci (ca și acum, dealtfel, de către unii vorbitori) și nici în cazul cacofoniilor (multe!) probabil pentru urechea epocii nederanjante!?! Pentru unele citate de presă, acte, legi, scurte interpelări etc. am respectat ortografia din „M.O.", ca specimene, comparative, de epocă; la fel și reproducerea exactă a *paragrafării*.

O veritabilă problemă de corectitudine gramaticală o ridică folosirea *punctuației*; în „M.O." este evident că ea a fost „aruncată" de stenograf în funcție de fraza/perioada oratorică, de pauza de respirație a vorbitorului, inclusiv repetiția ori redundanța, topica specifică latină/germană, insistența pe un anume cuvânt etc.; am modificat-o, deci, ici-colo, doar când era necesar pentru înțelegerea exactă a sensului, însă nu am intervenit, din rațiuni de gramatică, acolo unde ar fi distorsionat *arta oratorului P.P. Carp* – pentru cei care vor voi să remarce sau să studieze acel „dar al formulărilor lapidare şi caustice – cum scria Tudor Vianu în *Istoria literaturii române moderne* (1944) – care au impresionat mai cu seamă în discursurile sale".

Un succint *Tabel cronologic* adună datele biografice esențiale situării marelui om politic în vremea sa; iar cele 4 *Anexe* – depun mărturie.

În fine, deosebite mulțumiri se cuvin personalului Bibliotecii Centrale Universitare şi, cu precădere, domnului director Ion Stoica, pentru faza preliminară a acestei lucrări.

MARCEL DUȚĂ

TABEL CRONOLOGIC

1837 **iunie 29**, la Iaşi, într-o veche familie de boieri moldoveni, originari din ţinutul Vasluiului, se naşte Petre Carp, fiul stolnicului Petre Carp, (cu strămoşi menţionaţi în *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir) şi al Smarandei, fiica lui Iorgu Radul, boier din Dealul-Mare (Bârlad).

1850 este la Berlin, unde învaţă la Französische Gymnasium; bacalaureat în 1858, cu Primus Omnium; apoi, trei ani, la Universitatea din Bonn, studiază la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice (fiind preocupat şi de economie politică, istorie, literatură).

1862 **toamna**, revine la Iaşi, unde cunoaşte pe Vasile Pogor, Titu Maiorescu, Jacques Negruzzi...

1863 **toamna**, **iarna**, frecventează saloanele boiereşti (Mavrocordat; ş.a.).

1864 **(februarie 10/22)**, după alte întâlniri, la locuinţa lui Maiorescu, P.P.C. citeşte unui grup format din Maiorescu, Negruzzi, Pogor, Theodor Rosetti, traducerea personală a piesei *Macbeth* de Shakespeare; mai târziu, această întrunire va fi considerată prima şedinţă a Societăţii Junimea – între membrii fondatori aflându-se şi Carp. În primul ciclu al „prelecţiunilor populare" iniţiate de Junimea, conferenţiază despre „Trei cezari" (Caesar, Carol cel Mare şi Napoleon). Tot acum îi apare, în editura Junimii, traducerea lui *Macbeth*, iar cea a lui *Othello* va apare în 1868.

1865 recomandat de prietenul său Theodor Rosetti, cumnatul lui Cuza, este numit auditor onorific la Consiliul de Stat, dar va

intra în coaliția care a determinat îndepărtarea Domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

1866 **februarie 11**, participă la conjurația împotriva lui Al.I. Cuza şi devine secretar „intim" al Locotenenței Domneşti.

1866 **mai – 1867 iulie,** este secretar al Agenției Diplomatice de la Paris.

1867 **octombrie 21,** este inițiat în Loja masonică „Steaua României" (Iaşi). În urma alegerilor parlamentare, în „M.O." nr. 283 din 19/31 decembrie, apare ca deputat de Vaslui, la Colegiul I; va fi mereu, cu unele mici întreruperi, deputat ori senator conservator.

1868 **februarie 1,** debutează în Parlament cu o *interpelare* în „chestiunea bandelor bulgare".

1870 **aprilie 20 – decembrie 14,** este ministru de Externe, iar de la **23 mai** şi ad-interim la ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul Manolache (Emanoil) Costache Epureanu.

1871 **martie – 1873 aprilie,** este agent diplomatic, şeful Legației de la Viena, iar din **aprilie 1873 până în octombrie** şi la Roma.

1873 **martie,** la Viena, se căsătoreşte cu Sevastia (1853-1945), fiica lui Ioan C. Cantacuzino; vor avea o fiică şi patru fii: Ion – intrat în diplomație, Grigore, Petre – căsătorit cu Marie-Jeanne Soutzo, mort la 29 de ani, locotenent, la începutul războiului de reîntregire – şi Nicu.

1876 **ianuarie 30 – martie 30,** este ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice (în locul lui Titu Maiorescu, demisionat) în guvernul Lascăr Catargiu.

1880 se mută cu întreaga familie de la Iaşi la Bucureşti.

1881 **martie 14/26,** Parlamentul votează transformarea României în Regat. La **30 martie,** în Camera Deputaților, P.P.C prezintă ideile programului politic al junimiştilor („Era Nouă"), începând procesul de separare de vechii conservatori.

1882 **ianuarie,** junimiştii, în frunte cu Carp şi Maiorescu, părăsesc Partidul Conservator, în urma neînțelegerilor cu preşedintele Lascăr Catargiu.

1882 **noiembrie – 1884 octombrie,** este Trimis extraordinar şi Ministru plenipotențiar la Viena.

1884 **noiembrie,** revine în Parlament, în minoritatea Camerei Deputaților.

1888 **martie 23 – noiembrie 11,** ministru de Externe, iar de la **4 iunie** şi ad-interim la ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, în guvernul Theodor Rosetti.

1888 **noiembrie 12 – 1889 martie 22,** ministru de Externe în al doilea guvern Theodor Rosetti. În timpul acestor guvernări junimiste se accentuează diferenţierea între grupările conservatoare: conservatorii liberali (Lascăr Catargiu, G. Vernescu), conservatorii puri (G. Manu, Al. Lahovari) junimiştii (P.P. Carp, Th. Rosetti, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman).

1890 îşi construieşte propria casă, pe Calea Dorobanţilor (azi – ambasada Turciei), unde va locui până la sfârşit.

1891 **martie 31,** gruparea junimistă constituie Partidul Constituţional, condus de P.P. Carp şi un „Club Constituţional" (9 mai). „El este acela dintre noi care a contribuit mai mult decât toţi la pregătirea viitorului nostru politic" (Titu Maiorescu).

1891 **decembrie 18,** intră în guvernul Lascăr Catargiu (27 noiembrie – 3 octombrie 1895) ca ministru al Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor (în locul generalului George Manu, demisionat); are o bogată activitate legislativă şi parlamentară. Într-o intervenţie, Take Ionescu invocă o aserţiune scumpă lui Carp: „Cine n-are venit de 40.000 lei, să nu facă politică, să caute să-l câştige".

1895 **octombrie,** cade în alegeri (la Botoşani) şi se retrage 15 luni din viaţa parlamentară.

1896 **mai,** la moşia sa de la Ţibăneşti, face grădinărie şi sădeşte nuci „pentru generaţiile viitoare"...

1897 **ianuarie,** e ales deputat de Vaslui, în alegeri parţiale (candidase şi la Botoşani, dar nu fusese ales!).

martie 31, vorbeşte la întrunirea de la sala „Dacia", împreună cu alţi conservatori, anti-Sturdza.

mai 15, se împacă cu Dimitrie A. Sturdza, despărţiţi de la 15 martie 1888, deşi erau cumnaţi, iar mai apoi, fiica sa Eliza (n. 1874) se va căsători cu Alexandru, fiul lui Sturdza.

1899 **iulie 7,** are loc reîntregirea partidului din conservatori şi junimişti.

1900 **iulie 7 – 1901 februarie 13,** primul guvern P.P. Carp: preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe, Alexandru

Marghiloman – ministru de Externe, Titu Maiorescu – ministru de Justiție, Constantin C. Arion – ministru Cultelor şi Instrucțiunii Publice, Nicolae Filipescu – ministrul Agriculturii, Industriei, Comerțului şi Domeniilor, Constantin Olănescu – ministru de Interne, generalul Iacob Lahovari – ministru de Război, Ion C. Grădişteanu – ministrul Lucrărilor Publice. În primul rând îşi propune redresarea financiară a țării („Remedierea stării actuale"); dar Legea băuturilor spirtoase – după aprecierea lui Titu Maiorescu „a distrus prestigiul lui Carp".

1900 **decembrie,** după o vânătoare la Țibăneşti, cu principele Ferdinand şi colonelul Prezan, începând cu 27 decembrie este la Viena şi Berlin; audiențe la Franz Josef, cancelarul Bülow şi, în fine, la Împăratul Wilhelm II, care îi oferă o fotografie cu autograf şi îl decorează cu Marele Cordon al Ordinului Leopold.

1901 **ianuarie 20,** expune în adunarea majorităților parlamentare programul său, care însă este respins!

ianuarie 26, îşi prezintă demisia în Cameră şi Senat; Regele amână!

februarie 12, în Camera Deputaților, moțiunea de încredere: 75 bile negre şi 74 bile albe (dar fără participarea la vot a miniştrilor!) răstoarnă guvernul; a doua zi, Carp îşi prezintă demisia şi conservatorii intră în opoziție.

octombrie 7 – noiembrie 11, au loc patru mari întruniri la Brăila (7 octombrie), Craiova (21 octombrie), Iaşi (28 octombrie) şi Bucureşti, la sala „Dacia" (11 noiembrie), pentru regruparea partizanilor între „carpişti" şi „takişti". La Craiova, Delavrancea îl prezentase pe P.P. Carp drept un „semizeu".

noiembrie 15, se deschid lucrările Parlamentului şi P.P.C., în Camera Deputaților, are o intervenție dură, la 22 decembrie, în afacerea „Olympicilor", moştenirea averii din România a lui Vanghele Zappa, din care s-au construit la Atena un muzeu, un stadion şi un parc.

1902 **iunie 23-24**, în sala Teatrului Lyric, are loc Congresul Partidului Conservator, la care Carp ține un excelent discurs, iar Maiorescu declară că politica junimistă, începută la 1881, a fost concepută de P.P. Carp.

octombrie 29, în campania de alegeri comunale, Carp ține un discurs electoral remarcabil la Iaşi.

1904 **decembrie 20,** se dizolvă Parlamentul. Căzut în alegeri, Carp se retrage la Ţibăneşti şi va rămâne aproape tot anul 1905; reface şi măreşte conacul, gândeşte la un nou program politic. Tot acum acordă un interviu publicistului francez André Bellesort, care va apare în „La Roumanie contemporaine", Paris, 1905.

1906 **ianuarie 8,** e ales deputat, în alegerile parţiale, la Buzău.

ianuarie 13, în Cameră, rosteşte un violent discurs anti-Catargiu-Cantacuzino, uzurpatori ai conservatorismului. Spiritul său pamfletar-satiric se va manifesta şi anti-Ionel Brătianu (în 1911) şi anti-Take Ionescu (în 1915).

mai 22, prezintă noul program conservator la întrunirea publică de la sala „Eforie".

1907 **martie 13,** declaraţie rezolută în Cameră: „Nu se promit lucruri sub imperiul fricei şi sub imperiul răzvrătirei, al teroarei şi al ruşinei".

aprilie 21, devine şeful Partidului Conservator până la **14 mai 1913.**

mai 20, este, în Camera Deputaţilor, şef al conservatorilor uniţi. La sfârşitul anului, apare volumul *Discursuri* (1868-1888) la editura librăriei Socec et Co. SA, Bucureşti, editat de Al. Tzigara-Samurcaş. Continuarea, propusă la începutul anului 1909, nu se va realiza, din cauza condiţiilor puse de editură, care l-au „ofuscat" pe marele om politic (cf. Al. Tzigara-Samurcaş, *Memorii, I,* Editura „Grai şi suflet – Cultura naţională", Bucureşti, 1991, p. 78 urm.)

1910 **decembrie 29,** i se încredinţează formarea unui nou guvern, care va dura până la **27 martie 1912.** În acest al doilea guvern al său, P.P. Carp deţine şi ministerul Finanţelor, Alexandru Marghiloman – ministru de Interne, Titu Maiorescu – ministru de Externe, Mihail Cantacuzino – ministru de Justiţie, Constantin C. Arion – ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Nicolae Filipescu – ministru de Război, Barbu Delavrancea – ministrul Lucrărilor Publice, Ion Lahovari – ministrul Agriculturii şi Domeniilor, Dimitrie Nenişescu – ministrul Industriei şi Comerţului.

1911 **februarie 9,** la întrunirea electorală de la Iaşi, P.P. Carp prezintă Noul program de guvernare.

1912 **martie 27,** din cauza „afacerii tramvaielor" şi a respingerii bugetului, Carp îşi prezintă demisia Regelui. Va urma, chiar de a doua zi, un guvern alcătuit de Titu Maiorescu – gest definitiv impardonabil şi separator.

aprilie 3, vorbeşte în Cameră despre concentrarea Partidului Conservator iar seara pleacă la Ţibăneşti.

octombrie 21, primeşte de la întrunirea din Craiova o telegramă de sprijin şi simpatie conservatoare.

1913 **aprilie 25,** convoacă Congresul Partidului Conservator (anti-Maiorescu), dar participarea este slabă şi nu durează decât o oră! Mai ţine o cuvântare la Clubul din Capitală al partidului, iar la 14 mai demisionează de la şefia Partidului Conservator şi declară că se retrage în viaţa privată. Îl va urma Nicolae Filipescu, din solidaritate,

1914 **februarie,** revine totuşi în Parlament (Camera Deputaţilor).

aprilie, se află la Roma.

iunie 29, la Ţibăneşti, oferă o recepţie la împlinirea vârstei de 77 de ani.

iulie 21/3 august, participă la Consiliul de Coroană de la Sinaia şi este singurul de părerea regelui Carol I, pentru intrarea în război alături de Germania. Se retrage la Ţibăneşti.

1915 **martie 1,** apare ziarul „Moldova" (până în 14 august 1916), încredinţându-i conducerea lui Virgil Arion.

decembrie 18, după anterioare altercaţii violente cu Take Ionescu şi Barbu Delavrancea, rosteşte ultimul său discurs parlamentar, în Cameră, în chestiunea neutralităţii şi a viitorului Statului Român.

1916 **august 14,** în Consiliul de Coroană de la Cotroceni, prezidat de regele Ferdinand, P.P. Carp are aceeaşi atitudine germanofilă, declarând că va trimite în război pe cei trei fii ai săi, dar doreşte ca armata română să fie bătută! căci numai aşa România va scăpa de la pieire: „A merge cu Rusia, este a izbi în interesele ţării şi în continuitatea dinastiei".

noiembrie 12 şi 20, Regele şi, respectiv, Guvernul părăsesc Capitala şi se instalează la Iaşi.

noiembrie 23, armata germană intră în Bucureşti, primită cu urale de populaţie, îndeosebi germani şi evrei, o veritabilă „surprindere dezagreabilă" pentru Carp, care se confesează prietenilor ca un viitor ministeriabil: „Trebuie să-mi schimb politica în chestia evreiască..." În această perioadă, după ce fusese adus în Bucureşti cu un automobil al armatei, mergea zilnic, între orele 11-12, la ministerul de Interne, pentru a-l sfătui pe Lupu Kostaki (cf. C. Gane, *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării,* 1936).

1917 ianuarie, la două luni după ocuparea Bucureştilor şi după repetate amânări protocolare, P.P. Carp are o întrevedere cu feldmareşalul Mackensen.

1918 mai 8, pleacă la Ţibăneşti.

1919 mai, primeşte, vexat, la moşia sa, vizita unui Comisar regal pentru informaţii, probabil asupra perioadei ocupaţiei germane.

iunie 18, sâmbătă dimineaţa, intră în comă apoplectică, timp de 34 de ore.

1919 iunie 19, duminică, la ora 7 seara, se sfârşi... Fu îngropat în grădina conacului Ţibăneşti, de lângă Vaslui, iar mai târziu mutat alături de părinţii săi Petre şi Smaranda, de bunicii săi Ion şi Safta, de străbunicul Gheorghe Karp banul (†1802), acesta din urmă descinzând din Karp (Policarp) Lungul, armaş la 1646, fiul lui Gavril Lungul şi al Constandei Albotă, – „ridicat la boierie întâi (cum scrie paharnicul Costandin Sion în *Arhondologia Moldovei*) din răzeşi, mazâli de la ţinutul Vasluiului".

M.D.

PARTEA I

1868-1888

Din volum

CHESTIUNEA EVREIASCĂ

Şedinţa Camerei din 26 aprilie 1868

Cu două zile înainte, în cursul discuţiei asupra legii poliţiei rurale, d. P.P. Carp anunţă o interpelare ministrului de Interne I. C. Brătianu, privitoare la „chestiunea evreilor şi a ultimelor evenimente din Bacău".

În şedinţa din 25 aprilie, la art. 9, d. B.P. Hasdeu propune următorul amendament, combătut cu multă vervă de Alexandru Lahovari:

Dispoziţiuni preliminare – Art. 9 – Străinii de orice rit şi de orice naţionalitate sunt opriţi de a se stabili prin sate fără autorizaţiunea prealabilă a autorităţilor comunale.

Art. 10. – Cei actualmente stabiliţi vor avea 6 luni de respect, de la promulgarea legii de faţă, pentru a dobândi o asemenea autorizaţiune sau a se retrage ei înşişi. D-nii B.P. Hasdeu, Pană. Buescu, Gr. Eliad, C. Platon, S. Turnavitu.

În şedinţa următoare, d. Carp este invitat a-şi dezvolta interpelarea.

D. P.P. Carp: Domnilor, mărturisesc că anunţând interpelarea mea nu am avut defel în gând a face o cestiune ministerială; asemenea nu m-a preocupat defel dacă ea este oportună şi dacă poate ea nu va cimenta din nou vechea unire între unele din partidele acestei Adunări.

Sunt cestiuni de principii mai presus de orice cestiuni de oportunitate, de orice tactică parlamentară. Sunt cestiuni de principii pe cari omul nu le poate renega şi nu poate trece cu tăcerea pe lângă dânsele, fără ca să se coboare el singur de pe treapta cea înaltă pe care Dumnezeu a voit să-l ridice.

A nu se pune în mişcare decât pentru un ţel măreţ, dar a se lupta măreţ chiar pentru un pai când este onoarea în joc, aceasta se cheamă a fi măreţ, a zis un mare poet. Cauza e mare, căci în al XIX-lea veac s-au comis acte de prigoniri inumane, onoarea naţiunii e în joc, căci dintr-un capăt la altul al Europei se aruncă oprobriu asupra noastră şi cuvântul de *barbar* întovărăşeşte astăzi pe acela de român.

D-lor, trebuie să vedem într-această cestiune dacă în adevăr naţiunea e vinovată; trebuie să vedem asupra cui cade oprobriu ce se aruncă în contra întregii naţiuni; trebuie să vedem care e rolul ce fiecare partid a jucat într-această cestiune şi care e rolul ce guvernul a luat

asupra-şi de a juca. Mai-nainte însă, să-mi permiteţi să fac puţin istoricul acestei cestiuni.

Înainte de 11 Fevruarie cestiunea evreilor nu a avut la noi decât un rol foarte neînsemnat: din vreme în vreme se da nişte circulări ministeriale în contra modului de port al evreilor şi în contra oarecăror lucruri mici, care se revocau în urmă, când se vedea că nu fac nici un efect. La 11 Fevruarie, cu Constituţiunea, s-a agitat cestiunea de a se şti dacă trebuie să se acorde evreilor drepturi politice sau ba, şi atunci, mărturisesc că partida în capul căreia se afla d. Brătianu, împinsă ca şi noi de acele idei măreţe, era dispusă a face oarecari concesiuni acordând oarecari drepturi politice evreilor. Ştiţi, d-lor, că a doua zi după o revoluţiune, spiritele sunt totdeauna întărâtate şi că cei ce sunt nemulţumiţi de o schimbare radicală şi repede au tot interesul a turbura apa – cum se zice – ca să prinză peşte în apă tulbure: atunci s-au găsit unii, cari în simplul scop de a agita spiritele, au măgulit acele prejudiţii cari sunt contra evreilor şi au împiedicat a se făptui acele idei ce erau apărate şi de stânga şi de dreapta acestei Adunări; dar în fine, cestiunea rămasă acolea, nu devenise, cum vedeţi, o cestiune socială, ci era pur şi simplu o cestiune politică; cestiune agitată în multe puncte ale Europei şi care nu s-a rezolvat în cele mai multe ţări decât în ultimele decenii.

Acum vine la putere d. Brătianu. D. Brătianu 'şi recrutase până atunci colegi numai din partea de dincoa de Milcov. Cestiunea era de a se şti dacă d. Brătianu va avea şi dincolo acelaşi sprijin ca dincoa de Focşani. Dacă, d-lor, e să răspundem într-un mod sincer, trebuie să zicem nu! – şi aşa-numitul partid roşu n-a avut în Moldova niciodată vre-un sprijin. Era dar necesar a se crea acolo un partid care să vină în ajutorul acelora cari sprijină partidul ultra-liberal de dincoa de Milcov. Însă un partid nu se formează numai cu oarecari promisiuni; nu se formează, d-lor, zicându-i-se numai: *voiesc* să fac cutare lucruri. Unui partid, trebuie să i se înfăţişeze un drapel, să i se pună o idee înainte, şi a-i zice: nu eu am s-o fac, dar veniţi să faceţi cu mine. Ei bine, complici ai voit; i-ai avut, d-le Brătiene!

Aşadar, folosindu-se d. Brătianu de starea în care se afla Moldova, văzând că acolo comerţul era în mare parte în mâna evreilor şi că din această cauză [se] născuse un soi de rivalitate socială şi comercială între părţile române-creştine şi române-evreieşti, a gândit cu multă dibăcie de a preface o cestiune politică în o cestiune socială; şi a zice românilor de peste Milcov: evreii au totul în mână; ne cotropesc! naţionalitatea noastră este în pericol, veniţi să o scăpăm!

La acest frumos apel a răspuns acea parte de dincolo de Milcov, acea parte care formează în această Adunare fracțiunea liberă și independentă, – acei tauri sălbatici... (*a! a!*) acei tauri sălbatici... (*Întreruperi, protestări*).

Vă aduceți aminte, d-lor, că atunci când d. Kogălniceanu a comparat fracțiunea liberă și independentă cu juncanii, vă aduceți aminte cum d. Holban s-a sculat și a protestat, zicând că dacă este vorba de comparațiune, apoi d-sa primește comparațiunea nu cu juncanii, ci cu taurul sălbatic care stă pe marca țării. Protestările nu pot dar proveni decât din cauza unei soluțiuni de continuitate în memoria d-lor deputați, și nu înțeleg cum se protestează acum contra acestui cuvânt, când el s-a zis și s-a admis de chiar onorabila fracțiune ca un cuvânt sacramental.

Acum să vedem ce vrea fracțiunea; să vedem cari sunt atențiunile, mijloacele ei; să vedem, în fine, ceea ce a făcut ministerul.

Fracțiunea, d-lor, nu s-a mulțumit de a se menține *statu-quo* care era stabilit la noi în țară de atâtea secole; fracțiunea și-a zis: trebuie să ne eliberăm de evrei prin orice mijloc, trebuie să curățim țara de această plagă.

Însă mărturisesc că aci rolul fracțiunii a fost ceva mai demn decât al ministerului; ea a avut curajul opiniunilor sale; fracțiunea a zis: urâm pe evrei, îi urâm din convincțiune, însă nu voim mijloace arbitrare; nu voim mijloace pezișe, nu voim jumătăți de mijloace, vom veni cu o lege, și a și prezintat proiectul lor de lege și acea lege se va discuta și atunci vom vedea care din noi va fi învins și care învingător. Și mărturisesc, d-lor, că, în cestiunea aceasta, fracțiunea a fost consecuentă și cred că deși deosebirea între noi și între fracțiune este bazată pe deosebirea radicală de principii, și deși o combatem, totuși trebuie să mărturisim că ea a fost francă și leală în această cestiune; a zis: voim să ne scăpăm de evrei, iată o lege, care deși barbară, dar este necesară pentru noi, iat-o dară, așa trebuie să fie.

Ministerul însă nu a făcut așa; ministerul a jucat un îndoit joc, căci dacă nu ar fi voit să joace acest îndoit joc, ar fi trebuit pe dată, dacă era în contra proiectului, să vie și fără nici o sfială, fără nici o temere, ci sigur, tare și ferm să le zică: D-lor, nu aveți nici o dreptate să veniți și să faceți o asemenea lege. Dar ministerul înainte de a procede astfel, și-a zis: trebuie mai întâi să mă asigur în Moldova, trebuie mai întâi să-mi formez un element în Moldova care să mă susțină ca și elementul din Muntenia și atunci când voi avea o partidă în Moldova cum o am în Muntenia, atunci mă voi pronunța asupra prezintatului proiect de lege.

Ştia ministerul foarte bine că o persecuţiune legală în contra evreilor ar putea să ridice în Europa întreagă o furtună, care l-ar fi silit să se oprească; căci, d-lor, numai la ideea prezentării acestei legi, Europa fu cuprinsă de oroare, şi protestările ei siliră pe d. Brătianu, tot pe acel d. Brătianu care dăduse frumoasele circulări, şi care persecuta pe sub mână, să vie în numele civilizaţiunii europene şi să vă arunce epitetul de barbari. D. Brătianu v-a aruncat acest epitet; el care v-a creat, el care v-a crescut! (*Zgomot, protestări*).

O, d-lor! nu de astă dată, nu pentru prima oară s-a văzut că copilul a negat pe părintele său şi părintele a negat pe copiii săi; aceasta s-a văzut mai de multe ori şi o dată mai mult nu însamnă nimic în şirul de triste experienţe ce face omenirea.

Aşadară, d-lor, ministerul a jucat un îndoit joc şi mărturisesc că dacă am contestat totdauna acestui minister francheţa, probitatea, – nu i-am contestat, nici că-i pot contesta vreodată un soi de dibăcie cu care a ştiut şi ştie să guverneze. Căci, după cum am observat, mi se pare că actualul minister a luat acea politică ce s-a jucat de către guvernele ţărilor noastre înainte de 1848, politica aceea care de la 1848 şi până astăzi părea că a trecut în domeniul istoriei noastre naţionale şi astăzi a devenit iarăşi o politică favorită a actualului minister, căci actualul minister întrebuinţează astăzi o politică din veacul domniilor fanariote; din veacul diplomaţiei fanariote, şi cu această. diplomaţie, cu această politică bizantină voieşte să împace şi pe o parte şi pe cealaltă, ca să ajungă mai bine la ţelurile sale.

O voce: Aşa e, aşa e.

D. P.P. Carp: Aşa este, o mărturisiţi şi d-voastră, să vedem însă dacă este şi bine aşa? D-lor, această politică nu este, nu poate să fie bună pentru ţară, dar poate să fie bună pentru d-nii miniştrii, poate să fie bună pentru d. Brătianu.

Urmând dar d. Brătianu această politică, a trebuit să joace un îndoit rol, a trebuit să tacă, pe de o parte, asupra proiectului de lege prezintat de fracţiune, căutând totdeodată să persecute pe evrei cu măsuri administrative şi, pe de altă parte, în faţa Europei se scuză, zicând că nu voieşte să persecute şi că nu persecută el pe evrei, ci că naţiunea nu-i voieşte şi îi persecută.

În adevăr, d-lor, în cât priveşte pe naţiune şi acuzările aduse în contra ei, eu unul resping cu energie acele acuzări; căci naţiunea nu poate fi răspunzătoare decât când noi, reprezentanţii săi, vom face o lege prin care să cerem persecutarea evreilor, din momentul acela naţiunea întreagă va fi răspunzătoare. De aceea eu, în numele naţiunii întregi,

resping şi arunc înapoi Europei cuvântul de *barbari* cu care ne tratează, fiindcă până acum încă nu l-am meritat şi dacă este cineva barbar, nu poate fi altul decât d. Brătianu, care a făcut faimoasele circulări, faimoasele persecuţiuni. (*Zgomot, protestări*).

Puteţi protesta, d-lor, oricât veţi voi; însă nu e mai puţin adevărat că aserţiunile mele nu le bazez pe nişte cuvinte numai, ci le bazez pe fapte cari le-a comis d. Brătianu, şi că s-au comis asemenea fapte în ţara noastră nu puteţi nega d-voastră.

Iată, d-lor, cum începe această cestiune. D-nul Brătianu trimite următoarea circulară către toţi d-nii prefecţi de dincolo de Milcov:

Voci: Ce citeşti? *Monitorul*?

D. P.P. Carp:

«La toate prefecturele de judeţe

Prin art. 50 anexat la litera P. a regulamentului şi pagina 60 a colecţiei întâia judecătoreşti pentru partea României de peste Milcov, se legiueşte oprirea Israeliţilor de a fi arendaşi de moşie, prin diferite circulări repetate şi cu cea sub No. 2.269 din 1866 Fevruarie 5, sunt luate dispoziţiuni pentru România de dincoa de Milcov de a se opri Israeliţilor aşezarea prin comunele rurale cum şi de a se face întreprinzători de hanuri, cârciume şi arendaşi de moşie. M-am informat că aceste dispoziţii nu se păzesc pretutindenea cu exactitate; vă invit dară să observaţi dispoziţia, faceţi a se păzi cu toată stricteţa.

Ministru, **I. Brătianu.**»

Voci: Ce gazetă este acea? *Monitorul*?

D. P.P. Carp: D-lor, această circulară, după cum mi s-a spus, nu a fost publicată în *Monitorul Oficial*.

O voce: Apoi de unde o citeşti d-ta? Din gazeta de Iaşi?

D. P.P. Carp: D-lor, nu vă importă ce gazetă este aceasta; este destul că v-am arătat această circulară care este trimisă de d. ministru Brătianu d-lor prefecţi de dincolo de Milcov şi dacă d. Brătianu contestă, atunci este altceva. Dară faptul este că din ziua aceea de când s-a expediat această circulară, în Moldova a început persecuţiunea în contra evreilor şi a ajuns până astăzi la un grad de intensitate, încât a devenit o cestiune atât de gravă că nu putem şti care-i vor fi consecinţele.

D-lor, navigatorii cari călătoresc pe mările din zonele tropice ne spun că aceia cari au cunoştinţa acelor mări, când văd într-o parte din orizont un mititel punctuleţ alb, un mic nor, îşi strâng pe dată pânzele navelor lor, căci ştiu că acel mic punct e semnul prevestitor al unei furtuni grozave şi astfel scapă de primejdie; iar aceia cari nu ştiu ce însemnează acel nor, plutesc înainte cu pânzele deschise şi furtuna

venind, zdrobeşte pe imprudent, şi nava şi oamenii dispar în adâncimile oceanului. Ministerul a urmat ca navigatorii imprudenţi; furtuna se apropie, el însă merge înainte cu pânzele deschise şi nu mai rămâne decât a ne ruga la Dumnezeu ca nu cumva fulgerul să se descarce pe capetele noastre.

O voce: Nevoie mare. (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: D-lor, frivolităţile nu au fost nici o dată o scuză pentru aceia cari se uită cu uşurinţă la faptele ce aduc o nenorocire asupra capetelor acelora cari nu le-au comis. Şi Volney ne spune cu tot dreptul: Nenorocirea este că greşalele comise de guverne nu cad asupra. celor ce le-au comis, dară de multe ori asupra bietului popor, care fără voia lui trebuie să sufere acele guverne.

De aceea, d-lor, vă rog, nu fiţi frivoli, ci stăruiţi cu toată seriozitatea ca cestiunea aceasta, care a devenit foarte ameninţătoare pentru patria noastră, să fie tratată aci, să fie dezlegată o dată, încât să ştim dacă vom urma înainte tot aşa cum am urmat, sau dacă trebuie să părăsim calea arătată de d. ministru prin circulara d-sale.

Această circulară, atunci aplicată de toţi prefecţii, a produs în Europa o senzaţiune destul de neplăcută. Pe atunci aveam onoarea a înfăţişa România la Paris ca girante, şi am fost, prin urmare, în stare a şti şi a aprecia impresiunea produsă Europei întregi. Atunci, d-lor, mi-am luat libertatea a explica d-lui ministru de externe situaţiunea prin mai multe depeşi, şi prin una din acele depeşi am zis: (sunt convins că d. ministru de externe, care are o vastă memorie la dispoziţiunea unei vaste inteligenţe, îşi va aduce aminte) am zis că cele petrecute sunt lucruri pe cari o putere ce poate avea la dispoziţiunea sa sute de mii de baionete, poate să şi le permită.... Sunt lucruri cari nu şi le poate permite o ţară mică cum e a noastră, care nu poate a-şi asigura liniştea şi repausul în Europa decât numai prin o atitudine demnă.

În altă depeşă îi ziceam: Sunt puncturi ce trebuiesc părăsite, de nu voiţi să perdeţi întreaga poziţiune. D. ministru a gândit altfel şi nu ştiu, d-lor, dacă astăzi întreaga lui poziţiune nu este compromisă. D. ministru însă s-a oprit asemenea în urma agitaţiunii ce opiniunea publică produsese în Europa. Vin atuncea alegerile. Situaţiunea era tot aceeaşi, numai în un grad mai dezvoltat decât acea din timpul faimoasei circulări; trebuia neapărat ca ministerul să vină cu o majoritate puternică în Adunare, pe care nu o putea avea decât numai prin ajutorul taurului. Alegerile se făcură... numai noi ştim cum! În mijlocul alegerilor iarăşi se începu a se face apeluri la toate acele sentimente cari sunt un soi de rămăşiţe ale forţelor telurice ce erau semnul distinctiv al

haosului: reînviară iarăşi ura şi vrajba între clase. Agenţii ministerului iarăşi începură a vorbi de boeri, de democraţi, de clacă, etc. În fine, se întrebuinţară toate mijloacele cari se puteau întrebuinţa ca să se asigure majoritatea, şi veni ministerul în Adunare cu acea majoritate care, cum am mai zis, parte din ea este fracţiunea. Vasăzică, majoritatea nu s-ar fi putut dobândi, dacă nu s-ar fi dat toate asigurările acelei fracţiuni. D. ministru a promis totul, şi am văzut că, chiar în această Adunare, d. I. Negură ne-a vorbit de circulări confidenţiale pe cari eu nu le cunosc...

D. I. Negură: Păcat că sunteţi aşa mare diplomat! (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Vasăzică au fost nu numai promisiuni, dară mai mult decât atâta; numai, fracţiunea a avut un defect. Defectul ei este că a fost francă şi leală. Fracţiunea a zis: Nu voi anarhia administrativă. D. ministru a consimţit la ideile noastre şi astăzi, în urma celor petrecute, venim cu o lege. D. ministru, voind însă nici să vie cu legea, nici să pearză fracţiunea acestei Adunări, a reînceput de la întrunirea acestei Adunări cu acele măsuri anarhice administrative de prigoniri în contra evreilor, cari avuse loc şi în timpul acela pe când eu mă aflam la Paris. Despre acestea am primit multe petiţii de la evreii din districtul meu... (*Ilaritate*). Puteţi crede, d-lor, că curajul meu e la înălţimea întreruperilor d-voastre; vă pot asigura că, cu cât mă veţi întrerupe mai puţin, cu atât voi fini mai în grab, altfel nu scăpaţi de mine; căci, cel puţin dacă nu voiţi să ascultaţi cuvintele mele cu luare-aminte, sunteţi siliţi a păzi tăcerea. Am zis că am primit mai multe petiţiuni de la evreii din judeţul meu, cari înfăţişau mai multe colectivităţi din Vaşlui. Acele petiţiuni, date de mine la biurou, au rămas însă în dosarele comisiunii şi nu au venit înaintea Adunării, nici nu s-a ridicat cestiunea ca să vă arăt ce efect au făcut aceste persecuţiuni. Voi cita un singur exemplu de modul cum s-au exercitat:

Există o dispoziţiune la noi prin care se opreşte cineva a fi posesor de cârciume dacă nu va avea o garanţie care să stabilească faptul că acel care voieşte a fi posesor nu e om fără căpătâi. Obişnuit, asemenea garanţii se dau de către săteni. Ei bine, prefecţii interveneau pe lângă comune îndemnând pe săteni a retrage garanţiile. Oamenii îndemnaţi de către sub-prefecţi îşi retrăgeau garanţiile; erau siliţi dară evreii să găsească alte garanţii. Pe de altă parte, toate comunele şi toate autorităţile din fiecare judeţ aveau ordine a nu întări nici o garanţie a vreunui evreu. Şi astfel, punându-i în imposibilitate de a oferi garanţii, reuşiau a zice că sunt oameni fără căpătâi, şi cu acest mod li se răpea pânea din toate zilele. Şi, nu uitaţi, d-lor, că dacă e cineva evreu nu încetează de a fi om şi ca atare are drept cel puţin la respectul, la mila şi la îndurarea noastră! Iată dară, un mic exemplu din multe câte s-au petrecut.

Veni, în fine, legea. D. ministru combate legea; însă chiar în această împrejurare, el deşi a strigat contra fracţiunii, însă pe sub mână a venit în ajutorul acelor idei; şi am văzut cum acele persecuţiuni făcute într-un mod latent, au luat nişte proporţiuni grave, şi am văzut cum în districtul Bacău puterea administrativă a dat afară din comună sute de familii...

Voci: Nu e exact.

D. P.P. Carp: Iată, d-lor, să vă citesc acte:

1868, Martie 12.

ROMÂNIA
Subprefectura Bistriţii de jos
No. 884.

Domnule Primar,

«Având în vedere că după ordinele D-lui prefect, după ordinul D-lui ministru de interne relativ la neîngăduirea Jidovilor a mai şedea prin comunele rurale, s-au dat şi D-voastre cuvenitele ordine;

«Având în vedere că şi consiliul comunal prin prescriptele verbale ce au încheiat încă din anul contenit coprinzătoare: ca să nu mai îngădue pe nici un Evreu a mai şedea în comunele rurale şi a mai lua parte la vreo întreprindere, pe care prescript verbale ce a încheiat încă înaintându-se onor. comitet permanent, de către care aprobându-se, l-a şi făcut cunoscut D-voastre;

«Având în vedere că cea mai mare parte din Jidovii cari au fost antreprenori de axizuri prin comune a expirat termenul odată cu finele anului 1867, de la care vreme conform ordinului anterior, D-voastră aţi fost datori a-i şi depărta din comună, precum şi pe acei ce şed prin comune, veniţi în urma dispoziţiilor luate de administraţie, fără a-i lăsa un moment;

«Având în vedere că după inspecţia ce am făcut prin comună, am văzut că D-voastră aţi neglijat în totul, vă ordon că pe toţi Jidovii aflaţi în comuna D-tale, acei ce au fost antreprenori de axizuri a cărora termen a expirat; aceia ce au venit în comună în urma regularizărei administraţiei cunoscută D-tale din ordinul No., precum şi pe acei ce li s-au împlinit termenul şi n-au înscrisuri de vreo arendare învestită cu forma legală şi se depărtează din comună până în termenul de cinci zile, fiindcă timpul nu e contrariu pentru permutarea lor din comună. Referaţi-mi rezultatul fără a mai aştepta repetare, căci la din contra veţi fi suspendat şi dat justiţiei.

«Pentru sub-prefect, **Zasto**»

Vasăzică, vedeți un ordin administrativ care ordonă în cinci zile a expulza pe evrei de prin comunele rurale. Asemenea am aci lista familiilor expulzate și deși nu le pot aduce în fața d-voastră ca să mărturisească înșile, puteți însă crede că ea este exactă.

Iată dară, d-lor, cum este cestiunea în starea de față: ministerul, deși a condamnat fracțiunea față cu legea ce a prezentat-o, – și nici nu prea înțeleg pentru ce a atacat-o, fiindcă acea lege nu este nimic alt decât pur și simplu traducerea în paragrafe de lege a circulării d-lui ministru; nu înțeleg nici indignațiunea d-lui ministru, nici mirarea d-sale, și m-am gândit că aceea poate să fie dacă nu alt, dar o simplă manifestare, menită d-a găsi un ecou nu în sânul acestei Adunări, care cunoaște împrejurările, dară un ecou aiurea poate.

Acum, pe lângă această cestiune interioară, care este mai gravă decât se poate gândi cineva, pentru ca să nu uităm că dacă această cestiune n-a avut până acum decât o natură de anarhie pur administrativă, ea de acum se poate întoarce să devie o cestiune de anarhie populară. Fiindcă, fiți siguri, că ministerul nu mai poate urma pe calea administrativă pe care a apucat și nici legea d-voastră nu are să se voteze, căci, fiți convinși, orice Cameră o va vota, va fi dizolvată. Ministerul, care știa că trebuie să ajungă la această concluziune negativă, – căci măsurile și angajamentele luate într-un mod fățiș trebuiau să vie la iveală – trebuia să se ferească a suscita acele cestiuni cari, când nu pot căpăta o soluțiune legală, capătă totdeauna o soluțiune ilegală, și cari când nu se pot dezlega în Cameră, de multe ori se dezleagă în uliță, cestiuni cari dacă nu se pot dezlega prin vocea națiunii, se dezleagă prin vocea plebei...

O voce: Dar plebea nu e națiune?

D. P.P. Carp: Nu! Națiunea suntem noi, reprezentanții ei; niciodată eu nu voi zice că națiunea va să zică acele mase strânse pe uliță, cari din nenorocirea lor au fost silite să rămâe mai pe jos de aceia cari reprezintă omenirea în adevărata sa mărire; nu voi zice aceasta și n-am zis aceasta nici ieri, nici astăzi, niciodată.

Acolo constă primejdia, d-lor. Că ministerul are să fie silit d-a părăsi calea care a urmat-o, nu mă îndoiesc, că legea va fi prezentată de fracțiune, asemenea nu mă îndoiesc; însă mă tem că acele puteri pe care d. ministru le scoate precum a scos Eolus vânturile din chiupul său, acele puteri să nu devie prea mari și să nu vie să pericliteze de nu existența, dar sigur liniștea momentană a țării noastre.

Acum vedeți că aceasta este o acuzare formală ce o fac d-lui ministru, o acuzare de imprudență și de neomenie; d-lui a voit să fie

dibaci, a fost dibaci, însă succesul va fi ca totdeauna asemănător cu acele succese cari nu sunt decât temporare, din simpla cauză că ele nu provin dintr-o idee măreață, nu dintr-un sistem, ci numai din expediente. D. ministru de interne şi întregul minister au format până acum numai politică de expediente şi această politică-i va duce acolo unde duce totdeauna politica de expediente.

Acum, d-lor, cestiunea interioară se complică şi cu o cestiune exterioară. Europa a fost alarmată în adevăr, şi avea dreptul de a se alarma. Nu vorbesc de acele drepturi cari le are fiecare când se găseşte înaintea unui fapt monstruos, dar vorbesc de acele drepturi de ginte, cari zic că un popor, fără primejdie, nu poate să se pună în conflict cu ideile de civilizațiune ale popoarelor care-l înconjoară. Ceea ce se întâmplă pentru individ în restrânsul cerc social, se repetă într-un mod mai larg în cercul social al diferitelor națiuni; şi precum societatea vine şi pune la rațiune pe individul ce nu e la înălțimea misiunii sale de om, aşa şi popoarele vin şi pun la rațiune pe acea societate care uită ideile de civilizațiune şi de umanitate cari fac obiectul unei solidarități comune. Şi să nu vă temeți că făcând aluziune la politica exterioară, vreau să vorbesc de o intervențiune materială, căci Europa ştie foarte bine ce vrea să zică simțul național; Europa ştie că atunci când va voi să intervină, chiar inamicii cei înverşunați ai d-lui ministru, chiar acei cari au protestat în contra ministerului pentru răul care-l aduce, chiar acei oameni atunci se vor duce la fruntarii şi vor zice: suntem în pericol, iată îți dăm mâna, aidem să scăpăm; voi să zic, nu de acea intervențiune mă tem, dar mă tem de acea intervențiune pe care a caracterizat-o d. Lahovari ieri cu atâta elocință; mă tem de acea intervențiune care va zice: A, d-lor! D-voastră înfruntați legile omenirei! ei bine, vom țepui țara d-voastră şi vom opri orice contact între d-voastră şi restul lumii; şi atunci vom vedea că răul ce îl facem noi evreilor, ni se va înapoia cu camătă.

Noi am voit să prigonim pe o sută de mii [de] evrei din țară de la noi, ei vor prigoni pe sute de mii de români din țară de la dânşii; noi am zis că un om oarecare din țara noastră nu are aceleaşi drepturi ca un alt om, şi ei vor zice: aceleaşi precepte le aplicăm şi noi asupra românilor voştri, şi se va întâmpla acel adevăr ce este conținut în proverbul popular: «cine sapă groapa altuia, cade el însuşi într-însa».

În această privință, d-lor, mă tem de o intervențiune străină, şi această perspectivă este atât de dureroasă, încât avem tot temeiul de a ne înspăimânta de starea în care vrea să ne puie d. ministru.

Vasăzică, d-lor, v-am spus cestiunea, v-am arătat cauzele cari au precedat-o, v-am arătat care este poziţiunea stângii, care este a dreptei, şi care a fracţiunii, şi acum nu pot altminteri, decât a cere de la d. ministru ca să contenească cu desăvârşire în luarea de orice măsuri administrative în contra evreilor. Românii au gândit că evreii nu sunt în acea stare de civilizaţiune de a le da drepturile politice. Admit pentru un minut această teorie, dar fiecare om este destul de civilizat ca să aibă un loc unde să-şi aşeze capul, ca să nu i se ridice mijloacele de a-şi hrăni nevasta şi copiii şi să se bucure de acel drept care-l au cele mai infirme fiinţe din lume; şi acel drept cere ca guvernul să-l păstreze evreilor şi la noi, chiar în contra amicilor de ieri, şi poate şi amicilor de mâine.

În privinţa cestiunei exterioare, fiindcă nu ştiu la ce complicaţiuni a putut să dea loc, şi fiindcă nu am încredere că d. ministru, faţă cu această cestiune, nu va arăta tot acea nedibace dibăcie ce a arătat-o în interior, cer publicarea actelor diplomatice, şi o cer cu atât mai mult, că avem temeiuri grave de a crede că d. ministru a urmat în străinătate ca şi înăuntru, avem temeiuri de a crede că şi în străinătate, precum şi înăuntru, după ce face răul, îşi spală mâinile, şi ca copiii zice: apoi eu n-am făcut nimic! D-lor, acestea sunt calomnii ale inamicilor noştri! Familii izgonite? Circulări? Rea interpretare? Ordine ministeriale? D-lor, aceste sunt intrigi străine!... (*Întreruperi*). D-lor, cer cu atât mai mult publicarea actelor diplomatice, cu cât Europa întreagă este agitată, şi cu cât nu ştiu cari vor fi consecinţele pericolului de anarhie ce ne ameninţă. Voi aduce aminte cuvintele unui om mare de Stat, şi a cărui autoritate nu se poate contesta, a lui lord Stanley din Anglia (*Întreruperi*). Ştiu foarte bine deosebirea care există între oamenii de Stat de la noi şi din celelalte ţări, şi că nu se poate compara cu marele bărbat care dirige majoritatea acestei Adunări, însă nu aveţi de rău dacă am încredere în cuvintele unui om de Stat din altă ţară, şi dacă aprecierile lui pot să aibă ceva valoare; cât pentru superioritatea d-lui Brătianu, nici eu nu o contestez.

«Nu cunosc alt exemplu în epoca noastră, asemănător vreunei scene de acte de apăsare săvârşită, nu voi zice numai fără provocare, ci chiar fără nici un motiv raţionabil şi nici inteligibil. Cât pentru permisiunea sau încurajarea ce ar fi obţinut aceste acte de la autorităţile locale, sau, precum crez, chiar de la guvernul român, în oarecari cazuri n-aş putea să explic această conivenţă, decât presupunând unui guvern slab şi puţin scrupulos o tendinţă pozitivă de a specula cu pasiunile cele mai rele ale claselor de jos ale populaţiunei. Pe temeiul acesta e drept ca să zicem că Principele Carol s-a exprimat în mod foarte

energic în privința aceasta, şi cred că, în măsura autorității sale personale, a făcut şi va face încă tot ce-i va fi prin putință spre a precurma continuarea acelor acte de violentă.»

A mai zis lordul Stanley nişte cuvinte foarte aspre, pe cari în numele națiunii le resping, a zis: «nenorocirea este pentru evrei, dezonoarea pentru români». În numele națiunii resping aceasta, pentru că națiunea, precum v-am demonstrat, totdeauna a fost impasibilă în această cestiune, şi dacă s-a pronunțat a fost numai ca să respingă solidaritatea cu cei ce o prigonesc. Dar dacă este dezonoare, dacă este culpă, aceasta nu poate să fie decât a acelora cari au provocat această stare, şi va veni o vreme unde justiția se va face, unde dreptatea va lua pe vinovat în puternica sa mână, îl va strânge, şi când o va descleşta nu va rămânea decât o cârpă care se va arunca în gunoaiele istoriei. (*Întreruperi*).

Sfârşesc repetând concluziunile mele: cer de la guvern ca evreii să fie lăsați în pace de acum înainte.

Replica.

După răspunsul ministrului de Interne la interpelarea d-lui P. Carp, vorbesc d-nii I. Negură şi A.I. Gheorghiu, apoi urmează d. P.P. Carp în replică.

D. P.P. Carp: Domnilor, am fost acuzat de a trăda interesele cele sacre ale țării şi aceasta pentru că ministerul comițând fapte inumane, eu nu am tăcut şi nu am venit să zic că bine a făcut, precum mai înainte se zicea la noi.

Am fost acuzat de trădător pentru că într-o cestiune arzătoare de atunci, nu am voit să întrebuințez acele mijloace de dezmințire pe cari mi le recomanda d. Brătianu şi cari au făcut ca un jurnal din Berlin să-l compare cu baronul de Münchhausen, dându-i încă palma asupra acestui fantastic istoric.

Am mai fost acuzat de trădare, pentru că am rămas la Paris. Am rămas la Paris pentru că împrejurările politice nu permiteau d-lui Brătianu să trimeată un altul, deşi i-am dat de ştire, prin d. Iatropolu, care este [de] față, că nu mai vreau să rămân. Pentru aceasta eram oare silit să urmez ordinelor nedemne ce primeam? Nu, domnilor! Amintiți-vă de acel guvernator, care primind în Franța ordinul de a ucide pe hughenoți, a răspuns «Rege, sunt soldat, iar nu asasin; m-ai trimes să cârmuiesc, iar nu să ucid!» Aşa şi eu am răspuns d-lui ministru. Sunt trimes să serv interesele țării cât voi putea mai bine, iar nu să fiu un mincinos. Oare a refuza de a scăpa o situațiune prin denegări, a cărora descoperire de neadevăr te umileşte şi te înjoseşte, se cheamă a fi trădător? Nu, domnilor! şi când voi putea arăta toate amănuntele, când toate vor ieşi

la lumină, se va vedea că rolul ce am jucat la Paris a fost conform cu demnitatea țării mele. De aceasta mă fălesc și doresc ca toți românii cari vor fi trimiși acolo, să facă așa ca mine și vor fi negreșit buni cetățeni.

În cestiunea însăși, să nu ne zică d. Brătianu că cele relatate de noi în privința celor petrecute în Moldova, în contra evreilor, sunt neadevărate. Căci d-sa nu poate îndrăzni să ne-o zică nouă cari am fost în țară și am văzut că guvernul, sub cuvânt de oameni fără căpătâi, a alungat pe o mulțime de oameni, încât Iașii au rămas săptămâni întregi lipsit de lucrători (*Protestări*). Aceasta, domnilor, asupra modului cum se apără d. ministru.

Dar mai este încă și un alt mod care-l întrebuințează d. ministru cu expusa d-sale dibăcie, este modul de a acuza totdeauna pe alții pentru orice fapt pe care-l comite d-lui; d-sa acuză trecutul, prezentul și va acuza și viitorul totdeauna când trecutul, prezentul și viitorul nu vor fi la umila sa dispoziție. Dacă avem numai astăzi o patrie, nu uita mă rog, d-le Brătianu, că o avem numai și numai pentru că boerii cei vechi au știut prin patriotismul lor să ne-o păstreze, și aceasta ar trebui, dacă nu voiești s-o admiți în interesul general, s-o admiți în interesul individual. Nu ar trebui să arunci imputări asupra acelora cari au știut să conducă această țară până astăzi așa încât să ne-o lase nouă în stare de a fi o națiune, o națiune în care d-ta ești atotputernic.

Acum, d-lor, am să răspunz la o altă acuzațiune ce mi s-a adus mie în persoană. D-sa are un obicei că de câte ori vine un reprezentant și în parlamentul român ridică glasul său asupra unei cestiuni arzătoare, d-sa îi răspunde: de ce ridici glasul tău în această cestiune? nu știi oare că compromiți Tronul?...

D. ministru de Interne: N-am zis aceasta, protestez!

D. P.P. Carp: Ați zis că noi suntem trădători; m-ați acuzat că voiesc să compromit starea de lucruri actuală. Poate că nu ați voit să înțelegeți Tronul prin aceasta. Când toate jurnalele oficiale și oficioase ne tratează de conspiratori, când d. ministru a zis chiar în această Cameră, cu o altă ocaziune, că atacurile noastre trec peste capetele miniștrilor, îmi era permis să dau cuvintelor sale interpretarea ce le-am dat. Dar să știe Tronul cum că nu sunt supuși mai devotați, nu sunt supuși mai credincioși Tronului decât ceia cari de multe ori condamnă faptele d-lui Brătianu. Inimici și adversari ai Tronului nu sunt, d-le Brătiene, acei cari, tari de fruntea lor pură și de conștiința lor curată, vin să arate respectuos, dar cu curaj, părerea lor. Și va veni o zi când se va face lumină, când toate actele comise de d. ministru Brătianu, se vor

arăta în toată mărimea lor, şi atunci dreptatea le va lua, cum am zis, în mâna sa puternică şi le va arunca în gunoaiele istoriei...

D. ministru de Interne: Pentru onoarea Parlamentului român ar trebui ca d. Carp să întrebuinţeze cuvinte mai parlamentare, şi să nu vorbească aci de gunoi, d-sa! (*Aplauze*).

D. P.P. Carp: Acum să vedem ce a zis domnul ministru? D-sa a zis: nu am făcut nimic, decât am pus în lucrare articolele din legile în vigoare. A pus însă în vigoare numai nişte legi cari sunt abrogate de mult.

Voci: Nu este aşa; nu sunt abrogate.

D. P.P. Carp: Sunt abrogate, d-lor, şi de aceea zic că nu ar fi trebuit ca un ministru, fără ca să-şi ia osteneala să studieze puţin legile ţării şi să vază cari sunt abrogate şi cari sunt în vigoare, să vie şi să ne zică că nu a făcut nimic altceva decât a aplicat legea de la 1804, şi acea de la 1806. A voi puterea, când nu suntem în stare a ne împlini datoria, este un ce fără scuză şi este o crimă de a avea o ambiţiune ale cărei talente şi cunoştinţi ne lipsesc.

Acum, d-lor, să-mi daţi voie să vă citesc dispoziţiile legilor.

«Dispoziţiuni legislative sau cari au putere de legi.

1) 1817. Codul Calimach. §. 47. Deosebirea credinţelor nu are nici o înrâurire la particularnicia drepturilor, dacă de către lege, pentru oarecare alte pricini nu s-a hotărât vreo deosebire.

§. 1430. Armenii şi Jidovii sunt opriţi de a pururе de a cumpăra moşii de veci.

§. 1431. Jidovii au voie să cumpere case şi dughene (prăvălii) în oraşe, iar Armenii au voie să cumpere şi vii în podgorii.

§. 1830, Sept. 6. Ofisul poruncitor prin care se pune din nou în lucrare ofisul lui Alexandru Moruzi de la 1804, Maiu 18 poruncitor că: în privirea necuviinţei ce rezultă din înrâurirea Jidovilor ar avea stăpânire asupra creştinilor să se împiedice de la anul viitor Jidovi de a mai cumpăra venituri de moşii, afară numai de arenzile de băuturi de care nu sunt opriţi, căutând însă dregătorii ţinutali ca şi aceşti Jidovi ce s-au aflat arendatori de moşii să nu se păgubească de dreptul lor.»

Vedeţi, d-lor, că tac despre codul civil şi constituţiune, vorbesc numai de legile vechi şi dispoziţiunile ulterioare care ar fi trebuit să împiedice pe ministru a zice, în întâia sa circulară (care, mai repet, nu a fost publicată în *Monitor*), că trebuie să fie dispoziţiuni luate ca să se gonească israeliţii din comunele rurale.

Iată cum, d-lor, am apucat eu lucrurile acestea în Moldova: evreii aveau dreptul a cumpăra proprietăţi în oraşe; a ţine moşii în arendă...

Voci: Nu, nu; vă înşelaţi.

D. P.P. Carp: Nu, d-lor, puteau ține în arendă moșii nelocuite și erau bazați pe starea legală. (*Contestațiuni*).

O voce: Citiți manualul administrativ și vedeți: așa este?

D. P.P. Carp: De acolo am luat citațiunile ce v-am făcut; ceea ce am atestat sunt paragrafe de lege, iar nu închipuiri.

Acum, d-lor, este un lucru curios: D. ministru se vede atacat și de fracțiune și de mine.

O voce: Chiar ca și d-ta.

D. P.P. Carp: Fracțiunea zice că ministerul urmează o politică putredă; eu zic tot aceea. Și mulțumesc adversarului meu, d. Gheorghiu, că mi-a dat o expresiune atât de justă. Diferința numai între noi și fracțiune este că din diferite puncte de vedere ajungem tot la același rezultat...

D. ministru de Interne: Așa, așa!

D. P.P. Carp: Și din diferite puncte de vedere se dovedește că d. ministru a întrebuințat măsuri administrative nelegale și neumane. Urmați o politică putredă pentru că deși una cu noi, n-aveți curajul opiniunilor d-voastră, neîndeplinindu-vă făgăduința să ne ajutați în izbutirea ideilor noastre și gândiți că veți scăpa cu măsuri administrative.

Eu zic că ministerul n-avea dreptul a atinge cestiunea evreilor persecutându-i, ci trebuia, din contră, să le asigure drepturile ce se cuvin fiecărui om, și din aceste puncte de vedere concluziunea e că d. ministru, și după noi și după fracțiune, a urmat o politică putredă.

Viu acum la acuzațiunea de trădare ce mi s-a aruncat, că compromitem și trădăm țara, destăinuind lucruri cari pun opiniunea publică europeană în mișcare.

Domnilor, dacă la toate acuzările care vom aduce ministerului ni se va repeta neîncetat: Compromiteți interesele cele grave ale țării, voiți să aduceți o ocupațiune, atuncea avem să ajungem la acea stare nenorocită de lucruri în care d. Brătianu ar putea să se dedea la toate evoluțiunele imaginațiunii sale politice și noi am trebui să tăcem, din cauză că d. Brătianu are să ne zică că suntem trădători. Trădători! Nu e trădător acela care spune adevărul; trădător e acela care-l ascunde!

Voci: Bandele, bandele armate!

D. P.P. Carp: D. ministru zice că nu am voit să fac cestiune ministerială. Nici nu am voit să fac aceasta, pentru că sunt cestiuni mai presus de tactica parlamentară. Dacă aș fi avut simplă preocupațiune de tactică parlamentară, poate că n-ar fi lipsit elementele de izbutire; și dacă aș fi avut obiceiul d-lui Brătianu să întrebuințez toate mijloacele ca să am puterea în mână, aș fi urmat exemplul d-lui; și, urcându-ne pe

umerile fracțiunii, am fi fost în locul d-sale. Dar fie liniştit d-sa; să nu socoată că întrebuințăm asemenea mijloace a ne sui pe o treaptă mai înaltă, dând cu piciorul principiilor şi credințelor noastre şi acelora cari au servit la înălțarea noastră. Noi nu voim a veni la putere cu asemenea mijloace, ci numai prin propriele noastre puteri.

Voci: Vai de țară atuncea!

D. P.P. Carp: Vasăzică tocmai tărâmul cel vechi îl părăsim, şi dacă voim lupta, voim lupta de principii.

D. ministru ne-a vorbit de naționalitate, de dreptate, egalitate, şi nu mai ştiu ce. Am dovedit că în toate lucrările, de când există la guvern, a dat cu piciorul acelor principii, şi dacă mi-e permis a întrebuința o expresiune aspră, voi zice că şi-a pălmuit trecutul său.

D. Gr. Eliad: Adevărat!

D. P.P. Carp: Libertate! libertatea n-ați acorda-o decât amicilor d-voastră; tot ce nu se închină ideilor d-voastre e inamic, e prigonit. Duceți-vă în Moldova şi veți vedea prigoniți tocmai aceia cari sub guvernul provizoriu au luptat cu mai multă tărie pentru aducerea noii stări de lucruri. Voiți exemple? Ei bine, d. Pogor când a voit să meargă a-şi căuta sănătatea şi-a cerut concediu, d. ministru al justiției i-a răspuns într-un mod ironic şi insultător, zicându-i că sănătatea nu se caută iarna, şi l-a silit să se retragă.

D. ministru de Justiție: Nu îmi permitea legea să-i dau concediul ce cerea.

D. P.P. Carp: D. Maiorescu s-a destituit de la Trei-Ierarchi.

Voci: Nu e adevărat.

D. P.P. Carp. În fine, toți acei juni cari au luptat cu atâta ardoare la 11 Fevruarie pentru stabilirea noii stări de lucruri, toți au fost prigoniți. Unde sunt Mârzescu, Blaramberg, Şuțu, Pogor; unde sunt aceia cari singuri sunt bărbați vrednici şi cari bine-merită de la patria lor? Toți aceia sunt prigoniți şi împiedicați, repet ceea ce a zis d. Vernescu la tribună, împiedicați prin jandarmi să vie să împodobească această Adunare (*Ilaritate*).

Voci: Dacă erau jandarmi nu veneai d-ta.

D. P.P. Carp. D-lor, nu uitați filozofia populară: o floricică nu face primăvara. (*Zgomot*).

Vedeți dar, domnilor, că d. ministru nu avea atâta drept de a zice că combate pe aceia cari sunt inimici înverşunați, cari vor să răstoarne. Au prigonit pe toți aceia cari aveau o frunte pură, un cuget curat şi aveau curajul d-a spune adevărul...

O voce: După d-ta.

D. P.P. Carp. În orice împrejurare, chiar atunci când ştia că acel adevăr 'i va depărta de la putere încă lung timp. Şi dacă ar fi aceea ce zice d. Brătianu, ca să ajungem cu orice preţ la putere, am fi întrebuinţat mijloacele d-sale.

Aceasta pentru ceea ce s-a zis în contra mijloacelor partidului nostru (*Ilaritate*).

Voci: Care e partidul d-tale?

D. P.P. Carp. Să fi întrebat pe d. Brătianu când a vorbit de acest partid; d-lui a acuzat partidul nostru despre aceasta.

D. C.A. Rosetti: Nu spui care este partidul d-tale (*Ilaritate, zgomot*).

D. C. Niculescu: D-le preşedinte, aceasta este o sistemă preconizată de întreruptiune, vă rog să aplicaţi regulamentul.

D. P.P. Carp: Aceasta, domnilor, ca răspuns la acuzările aduse de d. ministru asupra mea, asupra mijloacelor ce întrebuinţăm ca să ajungem la putere, asupra apelului care-l facem noi la alte puteri decât acelea cari ni le dă naţiunea.

În cât priveşte cestiunea evreilor, domnilor, am arătat că d. ministru nu era autorizat prin legile Moldovei a întrebuinţa acele mijloace; am arătat că dacă voia d-lui să suscite această cestiune, singurul drum era acela urmat de fracţiunea liberă şi independentă, d-a prezenta o nouă lege; am arătat că d-lui a făcut aceasta nu din cauză de religiune, căci nici n-am voit să ating această cestiune, căci a fost mai mult o cestiune socială, o cestiune de rivalitate, de negoţ, dacă vreţi; însă faptul nu este mai puţin adevărat în hidoasa sa realitate, că evreii au fost daţi afară prin mijloace ilegale, prin măsuri administrative. (*Denegări*).

Acum eu zic că cer de la d. ministru asigurarea că d-lui nu va lua nici o măsură administrativă, că nu va jigni pe aceşti evrei în drepturile lor umane, pe care Constituţiunea şi legile ţării le asigură.

Am cerut totdeodată şi cer şi acuma a ne pune la dispoziţie [de către] biuroul Adunării actele diplomatice, ca să vază şi naţiunea unde stăm cu puterile europene în această cestiune.

RĂZBOIUL FRANCO-GERMAN
ŞI
NEUTRALITATEA ROMÂNIEI

Şedinţa Camerei din 5 iulie, 1870

Faţă cu iminenta izbucnire a războiului între Franţa şi Germania, deputatul A.I. Gheorghiu adresează o interpelare ministrului de Externe şi guvernului întreg, formulând-o astfel: „Ce atitudine va păzi guvernul în aceste evenimente grave; dacă atitudinea sa va fi conformă constituţiunii noastre, sau dacă va fi o atitudine dictatorială contrară instituţiunilor ce avem". În acest sens acuză pe d. ministru de Externe că „nu voeşte să ţină cont de reprezentanţa naţională, căci ca ministru de externe a tăcut, când trebuia să facă cunoscută corespondenţa sa diplomatică şi să propună şi să ceară avizul asupra măsurilor pe cari le crede trebuincioase să le ia în asemenea împrejurări".

La aceasta răspunde următoarele:

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Domnilor, interpelarea d-lui Gheorghiu se poate rezuma în două puncte. Primul punct este o acuzaţiune directă adusă acestui minister, acuzaţiune din care se deduc apoi consecinţe, după mine, daţi-mi voie a vă spune, extravagante...

D. A.I. Gheorghiu: Când sunt faţă cu d-voastră, nu; da, faţă cu orice alt minister.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: A doua întrebare: care va fi atitudinea guvernului în cestiunea de faţă?

În cât priveşte prima parte, adică partea purtării neconstituţionale a cabinetului în această cestiune, cred că acuzaţiunea cade de la sine.

După d-nul Gheorghiu rezbelul este deja declarat.

Eu, d-lor, vă declar cum că toate informaţiunile pe cari guvernul le-a primit stau deja publicate azi în *Monitor*, şi dacă, în adevăr, d-sa a crezut că rezbelul este iminent şi că nu mai poate fi înlăturat, guvernul însă până azi nu a primit nici o ştire pozitivă că rezbelul este declarat, şi prin urmare această ştire guvernul nici nu poate să o dea. Din tăcerea însă a unei ştiri pe care guvernul nu a primit-o, d-lui conchide că guvernul este atât de neconstituţional, încât ascunde fapte pe cari trebuie să le ştie şi reprezentaţiunea naţională; ba încă că guvernul ar

merge până acolo, încât aducându-şi aminte de uzurile strămbunilor romani, ar vrea să ia dictatura, şi d-lui cere ca prin asigurări pozitive guvernul să-i potolească îngrijirea şi neliniştea.

În privinţa aceasta, d-le Gheorghiu, vă rog să nu vă mulţumiţi niciodată cu asigurări. Nu numai asigurări, dar şi jurăminte s-au făcut de la acea tribună că libertăţile românilor nu vor fi călcate şi cu toate acestea s-au călcat. (*Aplauze*).

Vasăzică, d-lor, nu asigurări din partea noastră cum că Constituţiunea nu va fi călcată trebuie să fie garanţia d-voastră. Garanţia d-voastră stă în energia şi civica putere ce veţi pune în aplicarea libertăţilor noastre, şi această energie sunt convins că este atât de vivace, încât nici un guvern nu va putea cugeta măcar să suspende, pentru un moment chiar, libertăţile noastre constituţionale. (*Aplauze*).

Cât pentru noi, vă declarăm că, în gravele împrejurări în cari ne aflăm, dacă guvernul va fi pus în poziţiunea de a lua o deciziune oarecare, această deciziune nu va fi decât în conformitate cu dorinţele şi în conformitate cu aspiraţiunile d-voastră, nu numai cum le înţelegem noi, dar cum le veţi dicta d-voastră (*Aplauze*), căci într-un asemenea caz vă vom convoca. (*Aplauze*).

De aceea era inutil să facă d. Gheorghiu aluziune la Cavour. Îl rog însă să nu creadă d-lui că un om, fie el Cavour, poate să săvârşească fapte mari fără un popor puternic din care îşi trage inspiraţiunile sale. Nu oamenii cei mari fac pe popoarele cele mari, ci popoarele cele mari pe oamenii cei mari. Şi sunt convins că în împrejurări grave, poporul român va găsi şi el în sânul său omul acela al cărui braţ puternic îl va conduce spre menirile sale.

Acum vin la a doua parte a interpelării d-lui Gheorghiu.

Guvernul este de părere, d-lor, cum că de îndată ce România nu este provocată, trebuie să se mărginească în strictele limite ale neutralităţii. Guvernul mai este de părere cum că trebuie să ia toate măsurile necesare pentru ca neutralitatea aceasta să fie respectată, încât acei ce ar voi să o jignească, să vadă că neutralitatea noastră nu este o simplă clauză de tractat fără valoare şi fără sancţiune, încât neutralitatea noastră nu ar fi decât o iluziune, o deriziune.

D-lor, onor. d. Gheorghiu a mai făcut şi o paralelă; a făcut o paralelă între politica de la 67 şi 68 şi politica guvernului actual.

În această privinţă, d-lor, am conştiinţa foarte împăcată, şi eu cred că nimeni dintre d-voastră nu va fi care să nu declare că se pune alături cu guvernul.

Dacă nu mă înşel, politica de la 67 până la 68 a fost rezumată în următoarele cuvinte ale d-lui Ioan Brătianu: acolo unde este ortodoxia, acolo este România.

Daţi-mi voie să rezum şi eu politica noastră în cuvinte tot atât de precise: acolo unde sunt ginţile latine, acolo va fi şi inima României. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Rezumându-mă, d-lor, vă repet că guvernul nu va lua nici o deciziune fără a convoca totodată şi corpurile legiuitoare; căci numai de la dânsele aşteaptă mijloacele şi forţele necesare pentru a face faţă la toate eventualităţile. Până atunci însă, guvernul nefiind provocat de nimeni, neavând nici un interes direct în lupta ce pare iminentă, guvernul va păzi cea mai strictă neutralitate, convins fiind că numai aşa se pot conjura primejdii serioase şi deznodământuri fatale.

REFORMA LEGII COMUNALE
[TEORIA DREPTURILOR CETĂȚENEȘTI]

Ședința Camerei din 5 februarie 1874

Discuția asupra proiectului de lege pentru modificarea legii comunale din 1864, prezentat de guvernul conservator în ședința de la 24 ianuarie 1874, ocupă o serie de ședințe ale Camerei, în care iau cuvântul deputații: G. Brătianu, I. Pală, G. Manu, raportor; P. Popazu, G. Chițu, M. Cornea, N. Blaremberg, M. Kostake, A. Stolojan, N. Brăiloiu, M. Kogălniceanu, St. Greceanu, P.P. Carp etc.

D. P.P. Carp: Onor. d. Blaramberg a procedat *secundum artem*. D-sa a expus dintâi doctrina și apoi a tras din această doctrină consecințele ce, după d-sa, militează în favoarea tezei sale. Cu doctrinele însă, d-lor, se întâmplă în general un lucru straniu; se întâmplă din două una: sau doctrina este vagă și atunci ea este admisă de toți, pentru că se potrivește atât cu ideile aceluia ce o susține, cât și cu opiniunile, cu principiile adversarilor săi, sau ea este falșă, și în orice caz contestabilă.

Aceste două nenorociri, ce se pot întâmpla în general unei doctrine, s-au întâmplat și aceleia susținută de d. Blaramberg. D. Blaramberg a pus în doctrina sa două principii: întâi că fiecare dintre noi trebuie să tindem a spori cât mai mult drepturile țării, și apoi că nu este drept a se contesta unei părți a națiunii drepturile sale cetățenești. Prima parte a doctrinei d-lui Blaramberg este atât de vagă încât ea poate fi primită de toți cari suntem aci: nu căutăm, fără discuțiune, decât fericirea țării. În practică, însă, această tendință ideală se manifestează sub diferite forme, după cum sunt diferite și principiile și credințele noastre. Din dorul binelui țării nu putem trage deci argumente și asemenea nu putem trage argumente absolut din a doua parte a doctrinei d-lui Blaramberg, căci ea este supusă unei controverse nedezlegată încă.

'Mi aduc aminte, d-lor, că la 11 Fevruarie se formase un comitet de 24 tineri, compus din 12 tineri din stânga și 12 din dreapta. Din acești din urmă am avut onoare de a face parte și eu împreună cu d.

Blaramberg. În sânul acestui comitet s-a pus atunci în discuțiune sufragiul universal şi s-a discutat dacă drepturile cetățeneşti şi politice sunt nişte drepturi absolute ale omului, afară de orice calitate şi de orice dovadă că un om este capabil de a le esercita. Cei 12 din stânga au zis că da; că drepturile sunt *a priori* ale fiecărui om; noi din dreapta însă am susținut contrariul, şi am declarat că drepturile politice sunt bunuri ce se câştigă, ca toate drepturile, iară nu se nasc cu noi.

Teoria dreptului absolut a fost formată într-un timp în care, cu toată vehemența aparentă a revoluțiunii franceze, ideea dreptului divin nu ieşise încă din sângele popoarelor şi combătând ideea pentru Coroană, a admis-o pentru mase, şi a transformat ideea unei sorginți divine, în ideea unui drept absolut, în afară de orice merit şi de orice muncă.

Noi, însă, cari suntem mai departe de acele timpuri, am învățat, sper, a combate dreptul absolut oriunde şi oricum el ni se înfățişează şi, neprimindu-l pentru Tron, nu-l primim nici pentru mase.

Nu înțeleg, deci, cum d. Blaramberg susține că teoria sa este recunoscută de toți, şi nu vede că, din contră, teoria drepturilor cetățeneşti, departe de a fi primită de toți, se va transforma totdeauna după punctul de vedere al acelor mari curente politice ce compun partidele conservatoare şi radicale, curente eterne ca şi omul, căci ele sunt bazate pe legile intime ale naturii sale. Premisa fiind contestată, contestată va fi concluziunea; şi nu mai văd care este baza ideii ce-l face pe d. Blaramberg să susțină că guvernul nu trebuie să aibă un amestec în numirea primarului, şi să ne pună, în fine, dilema că ori va alege guvernul în sensul alegătorilor, şi atunci amestecul lui este inutil, ori se va pune în conflict cu voința alegătorilor, şi atunci amestecul lui e periculos.

Ei bine, nu înțelege d. Blaremberg că aceasta este soarta oricărui corectiv? În orice lucrare umană abuzul e posibil, şi de aceea legiuitorul a pus totdeauna şi leacul alături cu posibilitatea răului. Aş putea zice că întregul sistem constituțional este un sistem de corectivuri. Pe lângă dreptul puterii executive s-a pus controlul Camerei; pe lângă suveranitatea Camerei s-a pus dreptul de veto al Coroanei, şi la toate aceste dispoziții am putea aplica dilema d-lui Blaramherg, care ne duce *ad absurdum*.

Singura întrebare este deci dacă acest corectiv este el la locul său sau nu? Eu găsese că este necesar să se introducă acest corectiv; şi aceasta tocmai cu argumentul pe care l-a adus d. Blaramberg când a zis că nimeni nu contestă că elementele din care se compun consiliile comunale rurale sunt peste tot locul imorale, şi d-voastră ați da drepturi absolute tocmai acelui element a cărui necapacitate morală d.

Blaramberg însuşi o recunoaşte? Nu, d-lor, lăsaţi ca o putere din afară să intervie cu un control superior, şi acesta este dreptul de numire al guvernului, precum îl adoptă comitetul d-voastră.

Căci, dacă vom da drept numai guvernului ca el să-i aleagă, atunci vom cădea într-un alt pericol; precum dacă vom urma ca până acum, atunci vom cădea în pericolul moral semnalat chiar de d. Blaramberg. Deci trebuie să venim şi să alegem un termen de mijloc, adică să lăsăm ca alegătorii să aleagă pe consilierii comunali, şi totodată trebuie să lăsăm şi dreptul guvernului ca el să vină şi să aleagă de primar pe acela care i se va părea lui că merită.

Vin acum şi la modul citaţiunilor şi cred că nu voi ieşi afară din cestiune.

D-lor, ne-am deprins la o importaţiune de legi, de idei şi de citaţiuni din străinătate; am uitat însă că odată cu ideea şi legea am fi trebuit să introducem şi metoda ce le-a creat. În dosul fiecărei idei este o lucrare pregătitoare, o epocă de preparaţiune a cărei rezultantă este legea respectivă; şi a introduce d-a gata ideea, fără ca nimic să o fi pregătit, este a planta, cum zice poetul, flori pe un pământ de nisip; ele de grabă se veştejesc, şi veştede sunt cele mai multe din creaţiunile noastre. La umbra citaţiunii nu se ascunde la noi decât lipsa de muncă; şi lipsa de muncă, împreună cu frazeologia, pierd popoarele, iară nu pericolele imaginare de care ne vorbi onorabilul preopinent. Prin urmare, în sensul acesta eu voi condamna totdeauna autoritatea care ni se aduce, când în dosul acelei autorităţi nu voi vedea că este o lucrare locală care o justifică şi, după ce am făcut experienţa, ne aduce tot la acele concluziuni la cari au ajuns şi străinii.

În cât priveşte Constituţiunea, se poate că unii zic că este: *ad pompas et ostentationem*, dară cu tot atât cuvânt, s-ar putea zice şi de opoziţiune, că, de multe ori, dacă nu este *ad pompas*, ea este cel puţin *ad ostentationem*. Prin urmare vedeţi, d-lor, cum că doctrina pusă înainte de onor. d. Blaramberg nu justifică concluziunile trase de d-sa; pe de altă parte, chiar acele concluziuni trase de d-sa ar tinde a dărâma întregul sistem pe care este bazat jocul, aşezământul constituţional.

Termin, d-lor, rugându-vă să binevoiţi a primi lucrarea comisiunii d-voastră care mi se pare că corespunde mai bine la necesităţile ţării.

LIBERTATEA ALEGERILOR

Şedinţa Camerei din 1 februarie, 1875

La interpelarea sa din ajunul alegerilor, deputatul George Vernescu citează cuvintele primului ministru, Lascăr Catargiu, rostite la 24 ianuarie 1874, care sunau astfel:

«Majoritatea Camerei, prin însemnatele sale lucrări în timpul unei legislaţiuni de patru ani, s-a recomandat, cred, îndestul alegătorilor şi chiar ţării întregi, şi desigur că alegătorii vor fi recunoscători, şi prin realegerea lor vor asigura ţării un viitor sigur şi pacinic. Din parte-mi, asemenea plin de recunoştinţă către această majoritate care ne-a ajutat în opera de regenerare ce am îndeplinit, *nu voi omite a-i recomanda şi eu alegătorilor*».

Aceste din urmă cuvinte oratorul le crede anti-constituţionale şi caută să le pună în contradicţie cu altă declaraţie recentă a ministrului, că garantează libertatea alegerilor. Discută apoi candidaturile oficiale, combătând pe Thiers şi pe Jules Simon. Vorbeşte de situaţia din Franţa, despre descentralizare şi arată că la noi este o ţară care se guvernează de la centru, de aceea această armă a candidaturilor oficiale este pernicioasă în mâinile guvernului. La urmă caută să provoace un vot de blam, propunând votarea unei moţiuni iscălită şi de câţiva membri din majoritate. Răspunde Preşedintele Consiliului şi apoi deputatul Aristide Pascal, care vorbeşte contra moţiunii, cere o lege care să garanteze participarea obligatorie la alegeri a tuturor cetăţenilor cu drept de vot şi se ridică în contra tendinţelor reacţionare; apoi ia cuvântul d. P.P. Carp.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, îmi veţi permite să nu intru în discuţiunea teoriilor emise de onor. preopinent. Mă desfid puţin de medicii politici cari vin cu panaceuri universale pentru înlocuirea tuturor relelor ce pot bântui pe un Stat, şi voi reveni pe tărâmul pe care s-a pus d. Vernescu şi care cred că trebuie combătut de această parte a Adunării. D. Vernescu, cu un aer de perfectă nevinovăţie, face o interpelare a careia concluziune nu are decât pretenţiunea modestă a deschide era libertăţilor publice necunoscute până acum în ţara noastră.

Dacă această moţiune ar fi fost prezentată de un membru din gentria[1] română, de un reprezintant naiv al acelor elemente ce sunt departe de focarul politic, aş fi înţeles că d-sa, speriat pe nedrept, dar în fine speriat de cuvintele d-lui ministru, să vie să pună înaintea ţării

---

[1] *gentry* (engl.) – mica nobilime, apoi burghezii şi oamenii oneşti.

puternicul său piept ca să o apere în contra atacurilor teribile ce i s-ar putea aduce. Dar d. Vernescu este un veteran al Parlamentului român. Mai mult, el vine ca şeful unui Stat-major briliant, a cărui armată ne cere să devenim noi astăzi; şi d-lui este atât de plin de noua sa importanţă, încât s-a dedat, faţă cu d. Thiers, la o luptă oratorie a căreia primejdie era, este drept, micşorată prin depărtarea ce desparte pe combatanţi. De aceea cred că d. Vernescu a lucrat cu deplină cunoştinţă de cauză, şi presupun că nici intenţiunea sa nu a fost atât de naivă, nici zelul său atât de pur, cum voieşte să ni-l prezinte.

D-lor, care e deosebirea între regimul constituţional şi regimul personal? Nu este alt nimic decât că sub regimul constituţional este lupta de partide, care vin, rând pe rând, să satisfacă legitimile lor cerinţe; pe când guvernul personal este lupta ambiţiunei individuale, care de multe ori lucrează în contra intereselor ţării, şi a căror competiţiuni se dezleagă de multe ori în vreo anticameră obscură, fără ştiinţa ţării. La noi nu există aceasta. Sub regimul nostru constituţional a început jocul diferitelor interese generale, care, sub drapelul diferitelor partide, vin a lupta pentru principiile şi credinţele lor. Şi este în contra tutulor faptelor istorice, este în contra mersului natural al lucrurilor, de a pretinde ca un Minister[1], ieşit din un partid care i-a încredinţat interesele sale, să se dezintereseze cu totul, sau să aibă ambiţiunea imposibilă de a da satisfacere tutulor partidelor. Nu un singur şi acelaşi Minister poate să apere toate interesele şi aspiraţiunile unei ţări, poate să îmbrăţişeze şi să facă fericirea tutulor partidelor; fiecare la rândul său, fiecare la timpul său este dator a protege ideile sale şi ale partidului său, şi din suma activităţii succesive a tuturor partidelor naşte binele ţării. De aceea, eu nu admit, o repet, ca un Minister să fie cu totul dezinteresat în asemenea împrejurări. D. Lascar Catargi este ministru, mai întâi, fiindcă Domnitorul ţării i-a dat această sarcină, dar Domnitorul l-a făcut ministru fiindcă d. Lascar Catargi este capul partidului conservator. Dacă d-lui a venit la Minister astfel, este dator a apăra principiile şi interesele partidului care l-a adus la putere şi care îl susţine. De aceea mărturisesc, d-lor, că n-am înţeles nicidecum exemplul candidaturilor oficiale aduse de d. Vernescu, din Francia; nu înţeleg ce asemănări poate să fie între d. Rouher şi Ministerul actual de la noi. D. Rouher nu era capul unei partide în Francia, d. Rouher era acolo omul de credinţă al unui alt om, şi, dar, când el recomanda în alegeri pe cineva să fie ales, nu-l recomanda în

[1] Cu sensul de Cabinet, Guvern.

interesul țării, sau al unui partid, ci în interesul unui singur om. De aceea nu înțeleg, o repet, nicidecum comparațiunea stranie ce d. Vernescu a făcut între d. Rouher şi d. L. Catargi.

În teoria constituțională, apoi, d-lor, mie îmi pare că d. Lascar Catargi, fiind cap şi ministru al conservatorilor, are tot dreptul a zice: eu fiind cap al conservatorilor, ca unul ce reprezint partidul lor la guvern, voi recomanda alegătorilor membrii din partidul conservator. Nimeni, cred eu, nu poate contesta guvernului dreptul de a zice şi a face aceasta; ceea ce i se poate însă contesta este ca să nu-şi permită de a trece peste această margine, este de a nu ieşi din acest rol, de a nu întrebuința violențe şi arbitrarități pentru a-şi ajunge scopul său. Când d. Vernescu ar fi văzut că guvernul a trecut peste această margine, când ar fi văzut că merge prea departe şi întrebuințează în alegeri mijloace neleale, mijloacele de presiune, prin administrațiune, atunci ar fi avut dreptul a striga şi a cere un vot de blam în contra guvernului. Dar d. Vernescu nu a zis aceasta, fiindcă, după cum ați văzut, d-sa din contră a blagoslovit majoritatea aceasta, i-a iertat tot trecutul ei, sperând desigur că şi noi la rândul nostru vom ierta trecutul d-lor, dar se înşeală, noi avem memoria mai bună, noi nu suntem din acei ce uită tot şi nu învață nimic.

Prin urmare, nu înțeleg pentru ce d. Vernescu s-a mai servit cu asemenea teorii, şi pe cât timp d-sa a refuzat de a cerceta trecutul, desigur pentru că nu a avut nimic de zis în contra-i, pentru ce s-a speriat de cele viitoare, pentru care trecutul acestui Minister în alegere îi este un garant? A! dar d-sa s-a agățat de un cuvânt al d-lui ministru-preşedinte, s-a speriat de acel cuvânt foarte natural în gura d-lui Lascar Catargi, care, ca şeful unui cabinet şi cap de partidă, trebuie să se mențină, să se suie sau să cază cu partida care îl susține. Nu cred ca spaima d-lui Vernescu să fie reală. Trebuie deci să căutăm aiurea adevăratul temei al interpelațiunii sale. Oare să fie dorința ce ar fi avut d. Vernescu de a veni şi a cerşi, în numele opiniunii publice, o libertate pe care nu şi-o poate câştiga singur; oare să fi voit, ca un nou lazaril politic, să arunce cu o mână falnică mantaua de hidalgo pe umăr şi să cerşească cu o altă mână, mai modestă, o hrană pe care nu vrea să o câştige cu munca? Libertatea, d-lor, nu se cere, se ia; unde sunt credințe ferme, nici un guvern, oricare va fi, nu poate influența alegerile.

Prin urmare, nici aceasta nu a putut fi. Să examinăm... (*Întreruperi*). Voi examina, d-lor, voi examina trecutul politic în această țară (*Întreruperi*) şi, după o vorbă a lui Goethe: şcolarul cel bun recunoaşte viitorul din trecut. Care au fost manoperile partidului liberal în această țară?

Cunoaştem cu toţii intrigele ce au înconjurat primul Minister al d-lui Lascar Catargi sub regimul actual; cunoaştem cu toţii care a fost tactica partidului liberal spre a ajunge să pună mâna pe poliţia capitalei şi care în fine a ocazionat căderea d-lui Catargi. Succesorul său, d. I. Ghika, mai naiv, a căzut în cursa ce i se întindea şi a numit de prefect al poliţiei pe omul de încredere al stângii. Ei bine, care a fost rezultatul? Un ministru conservator face alegeri pentru partidul liberal şi apoi, când s-au ales Roşii[1], s-a zis: vedeţi, d-lor, că însuşi sub un Minister conservator ţara s-a pronunţat pentru noi; suntem tari prin popularitatea noastră; astfel încât Roşii izbutiseră a înrâuri alegerile nu numai când erau la putere, ci chiar înaintea venirii lor.

D. G. Vernescu: Apoi, prefectul poliţiei a ales? (*Zgomote*).

D. P.P. Carp: Ceea ce s-a întâmplat atunci, s-a repetit şi pe urmă sub al doilea Minister al d-lui I. Ghika (*Întreruperi*). Şi tot acele manopere au fost întrebuinţate cu scop de a ajunge la acelaşi rezultat. Prin urmare, cuvântul de libertate în alegeri, ieşit din gura d-voastră, nu este o convincţiune, ci o nadă cu care voiţi a vă face afacerile. Vă înşelaţi însă, căci nu afacerile d-voastră şi a grupurilor pe care le reprezintaţi aveţi să le faceţi, ci afacerile Roşilor. Şi aci protestez în numele teoriilor constituţionale, căci, ca partid, contestez legitimitatea partidului liberal la noi; el nu este decât un *ce* facticiu. Nu înţeleg partid liberal decât în acele ţări unde munca poporului a avut de rezultat naşterea a noi elemente, cu noi interese, cari cer la rândul lor locul legitim în Stat. Dar nu poate exista partid liberal acolo unde sunt numai nişte fraze create în alte ţări, pentru situaţiuni ce nu există la noi, şi în numele lor se pretinde că există un element a cărui existenţă reală, însă, nu se vede nicăieri.

La noi, partidul liberal nu s-a legitimat, până acum, decât prin ambiţiunea a doi sau trei oameni cari, punând mâna pe putere, au impus ţării un grup de oameni cari în timpuri normale n-ar fi putut aspira la onoarea de a cârmui această ţară: căci nici o muncă, nici o osteneală din partea lor nu dovedeşte că merită încrederea naţiunii. De aceea nu am contat şi nu voi conta cu pretinsul partid liberal; şi când vine d. Vernescu şi neagă, la rândul lui, existenţa partidului conservator, îi voi răspunde ca Diogen, care, faţă cu un adversar ce nega mişcarea, se mărginea de a se preumbla pe dinaintea lui. Negaţi-ne existenţa; noi ne vom mărgini a merge înainte, şi sper că nu d-voastră ne veţi opri în calea ce urmăm.

Când mă gândesc deci la soarta ce ne aşteaptă, dacă va izbuti d. Vernescu, nu văd întâi decât o stare de anarhie, care pe urmă va

[1] Liberalii.

pregăti tărâmul pentru Roşii; şi aceasta apare din chiar compunerea acelui Stat-major ce a iscălit moţiunea. Căzând Ministerul actual, cine are să ia puterea în mână? şi în numele cărui partid? căci suntem într-o ţară constituţională, unde partidele domnesc. Să ia puterea d. Ion Ghika, d. Vernescu, ori d. Kogălniceanu? Dar cel din urmă nu mai are partid, şi cei dintâi au declarat totdeauna că ei nu aparţin la nici un partid; şi cu această ocazie permiteţi-mi a mă ridică în contra acelor oameni cari se izolează şi cari zic: eu nu aparţin la nici un partid; când văd binele, îl aprob, când văd răul, îl condamn, ridicând astfel pretenţiunea că sunt un *criterium* absolut al binelui şi al răului, care nu dovedeşte alt nimic decât o suficienţă pe care nu vreau să o calific aci.

Nu, d-lor; în ţările acele unde experienţa e mai mare, nimeni nu cutează a se izola, căci nici un om, cât de învăţat şi cât de înţelept ar fi, nu poate pretinde ca el singur să reprezinte, să înţeleagă şi să satisfacă interesele multiple cărora sistemul constituţional a dat naştere. Şi Voltaire avea dreptate zicând: *l'esprit de tout le monde est plus fort que l'esprit d'un chacun*. Rezultatul, deci, al venirii la putere a unuia sau a altuia din oamenii politici ce ne atacă astăzi, nu poate să ne dea decât două rezultate: ori ei vin cu toţii la putere şi atunci fiecare dintr-înşii, având sistemul său propriu, nefiind legat cu ceilalţi decât în mod trecător, iar nu prin o comunitate de idei şi de interese, ne vor da exemplul anarhiei în sânul chiar al Ministerului; ori ei vin izolaţi, şi atunci vor fi atât de slabi, încât vor fi siliţi să pregătească tărâmul Roşilor; şi anarhia nu va fi numai în sânul Ministerului, dar în sânul chiar al ţării întregi. Perspectiva aceasta este atât de tristă, încât nu mă îndoiesc un singur moment că Adunarea va respinge moţiunea d-lui Vernescu, şi va da proba unui adevărat patriotism.

Cât pentru mine, respingându-o, voi fi mândru de a purta epitetul de servil, pe care d. Vernescu l-a insinuat la adresa partidului conservator.

Camera, ascultând cuvântările deputaţilor N. Blaremberg, G. Brătianu, Manolake Costache şi ale miniştrilor de Justiţie şi de Externe, a admis eu 83 voturi contra 44 următoarea moţiune propusă de deputatul Brăiloiu şi semnată şi de deputaţii Gr. Ventura, E.C. Vogoride, Gr. Balş, P.P. Carp, G. Caruso, P. Milo şi N. Gane: «Camera, ascultând explicaţiunile ministerului şi convinsă că principiile de ordine, de stabilitate şi de respectarea libertăţilor publice care au condus guvernul în timp de patru ani şi i-au câştigat încrederea Adunării vor continua a-l inspira şi în viitor, trece la ordinea zilei».

ÎN JURUL UNEI CALOMNII

Şedinţa Camerei din 6 februarie 1875

Generalul Christian Tell, denunţase abuzuri necunoscute de Cameră, suspectând întrebuinţarea sumei de 600.000 lei, care figurează ca cheltuieli preliminarii în socotelile regiei monopolului tutunului, şi de 200.000 lei, cari figurau sub aceeaşi denumire în întreprinderea băuturilor spirtoase. Camera numeşte o comisie de anchetă.

În şedinţa de la 6 februarie 1875, raportorul Al. Ştirbey citeşte rezultatul acestor anchete, care arată desăvârşita lipsă de temei a bănuielilor ridicate. În discuţia generală vorbesc Leon Ghica,Chr. Tell, V. Pogor, N.C. Aslan şi apoi G. Vernescu, care încearcă să apere pe Tell şi să menţie bănuielile, propunând simpla trecere la ordinea zilei. Acestuia din urmă răspunde:

D. P.P. Carp: Protestez în modul cel mai puternic contra teoriilor pronunţate de d. Vernescu, şi cari nu pot avea alt rezultat decât de a introduce la noi sistemul sicofanţilor. (*Ilaritate*) 'Mi pare rău că D. Vernescu, care a arătat atâta ştiinţă în chestiune de legi, să arate mai puţină în chestiuni istorice. Sicofanţii, d-le Vernescu, erau la Atena acei impiegaţi cari, însărcinaţi de a percepe birul pus pe smochini, abuzaseră aşa de dreptul de supraveghere, încât intrau în viaţa intimă a tuturor familiilor şi veneau pe urmă şi calomniau pe toată lumea în mijlocul Agorei. Din zilele acele triste ale istoriei Atenei, a rămas numele de sicofant, ca un stigmat la adresa calomniatorilor.

După aceste explicări, cari vor umplea, cred, una din puţinele lacune istorice ale d-lui Vernescu, vin la chestiunea însăşi.

A zice că dacă veţi pedepsi pe un calomniator, mâine nu va mai avea nimeni curajul să dezminţă vreo faptă culpabilă, temând să nu fie lovit de Adunare, nu e admisibil. Ni se cere deci, sub cuvânt să încurajăm denunţările, a lăsa nepedepsită orice calomnie, înconjurându-o chiar de inviolabilitate. Eu nu-mi pot explica această stranie teorie decât ca rezultatul imond al acelei literaturi imonde ce ridică un piedestal femeilor publice şi asasinilor, uitând că femeia onestă şi asasinatul aveau mai mult drept la interesul nostru. Apăraţi pe calomniator, d-le Vernescu, dar calomniatul ce devine? (*Aplauze*).

Protestez încă o dată din toată puterea inimei mele în contra acestor teorii şi sper că această Adunare, şi sper că însuşi d. Vernescu, va sfârşi prin a se asocia cu mine la această protestare.

D. Vernescu, în argumentaţiunea sa, a susţiuut că «aci este ceva care nu e clar» şi, ca primă probă a prezumţiunii sale, spune că nu sunt acţiuni cari să probeze existenţa unei societăţi anonime. Aci mărturisesc că sunt mult mai nesigur, mai puţin încrezător în puterile mele, pentru că mă aflu în faţă cu profundele cunoştinţe ale d-lui Vernescu. Cu toate acestea, d-nul Vernescu pare a crede că acolo unde nu sunt acţiuni tipărite, unde nu există deloc acţiuni, nu există nici acţionari. Pentru a dovedi că d. Vernescu se înşeală cu totul, să vedem, d-lor, care este diferenţa între societăţile anonime cu acţiuni şi alte societăţi. O asociaţiune, o societate întrunită pentru a face o întreprindere oarecare, ia numele de societate anonimă, când acei ce o compun voiesc a nu se face răspunzători în acea întreprindere decât cu suma cu care declară şi se leagă a participa, iar nu cu toată averea lor; şi orice asociaţiune de asemenea natură este recunoscută de societate anonimă prin acţiuni, fie acţiunile ei tipărite sau nu. Însă din momentul ce o asociaţiune de capitalişti se întruneşte pentru a lua o întreprindere şi varsă fiecare suma cu care voiesc a participa pentru a nu risca averea lor întreagă, acea asociaţiune formează o societate anonimă, aibă sau nu acţiuni tipărite, şi este în toate părţile legalmente fundată şi recunoscută ca astfel. Ei bine, d-lor, tot astfel a fost şi în cazul de faţă: o asociaţiune de capitalişti s-a întrunit, fiecare din capitalişti a declarat suma cu care se face răspunzător în întreprindere, cu alte cuvinte, s-au format în societate anonimă, şi după ce s-a îndeplinit vărsarea banilor, guvernul a declarat societatea fondată, deşi ea nu a emis acţiuni tipărite, cum pretinde d. Vernescu că trebuie să fie pentru a exista o societate anonimă.

A confunda dar, d-lor, emiterea acţiunilor cu existenţa acţiunilor, este o erezie la care nu mă aşteptam din partea d-lui Vernescu.

Să vedem cum d. Vernescu, plecând din acest punct greşit, a ajuns la concluziuni ce probează, după d-lui, neregularitatea operaţiunilor financiare ale societăţii ce a luat monopolul tutunului. Ce s-a întâmplat, d-lor, cu luarea monopolului tutunului la noi? Vin două companii să ia monopolul tutunului. Aceste două companii, de îndată ce au monopolul, şi-au zis: este mai bine pentru noi să ne formăm în societate anonimă, pentru ca să fim răspunzători în întreprindere numai cu ce voim să participăm, iar nu cu toate capitalurile, cu averea noastră. După aceea a declarat fiecare partea cu care vine la întreprindere şi societatea anonimă a fost fondată. Dovadă, d-lor, că sunt acţionari în

această întreprindere, este recunoaşterea guvernului a acestei societăţi anonime; dovadă netăgăduită încă este prezenţa între noi a mai multor acţionari ai monopolului. Avem deci acţiuni, avem o ceziune din partea primilor concesionari, şi ne rămâne a vedea forma ce ia în genere câştigul ce fundatorii întreprinderilor financiare îşi rezervă. Această formă este îndoită. Când se emit acţiunile, atunci câştigul se produce prin diferenţa preţului cu care întreprinzătorii au luat afacerea şi preţul emisiunii care este totdauna mai mare. Astfel Offenheim a luat de la guvern suta ferm cu 56 şi a emis acţiunile cu 59. În acest caz, câştigul bancherilor, în loc de a se traduce în cheltuieli preliminare, cum a fost la monopolul tutunului, se traduce în diferenţa dintre preţul primitiv şi preţul emisiunii, care atunci, în 24 ore, a fost de 3 la sută. Prin urmare, când este emisiune, nu mai sunt cheltuieli preliminarii. Când însă dintr-alte împrejurări, sau că concesionarii speră că afacerea are să fie folositoare, şi vor să ţie acţiunile în mâinile lor, sau că nu găsesc credit în piaţă îndestul, pentru a face emisiune de acţiuni; atunci deosebirea aceasta, care există în mod regulat în toate afacerile, între preţul adevărat şi preţul emisiunii, se preface într-o remiză bănească care se acordă fundatorilor şi ia titlul de cheltuieli preliminare. Prin urmare, cheltuielile preliminarii sunt un lucru regulat, şi desfid pe d. Vernescu să-mi găsească vreo societate de asemenea natură, care să nu aibă în registrele sale, fără nici un semn de specificare, sume trecute sub titlul: cheltuieli preliminare, care în toate ţările lumii constituie beneficiuri legitime ale acestor asociaţiuni.

D. Vernescu vă zice acum că această sumă fiind trecută fără nici un fel de specificaţie, bănuiala era legitimă. Era explicabilă, poate din cauza ignoranţei aceluia care a venit să o suspecte, dar legitimă nu era; pentru că în toate părţile lumii aşa se procede, şi aşa s-a procedat şi la noi. Când se vor multiplica interesele şi când vor fi mai multe asociaţiuni de asemenea natură, atunci sper că şi d. Vernescu îşi va da seamă cum se petrec lucrurile, şi nu va mai veni în mijlocul Camerei ca să facă asemenea acuzaţiuni, asemenea denunţări, cari nu tind la nimic mai mult decât a compromite onoarea unui cetăţean. Aceasta este, d-lor, teoria generală.

Voi veni la punctul practic. S-a zis că la această afacere sunt 600.000 franci nelegitimaţi, şi s-a dedus o bănuială de neonestă întrebuinţare a acestor bani. Nu voi discuta cu d. Tell, dacă a acuzat sau nu. Iau act însă de cuvintele sale, când a declarat că a cerut în mod formal să se cheme ajutorul procurorului; vasăzică, când se cheamă ajutorul procurorului în materie criminală, după teoria d-lui Tell, nu

este acuzațiune? Fie și așa; dar faptul este că s-a chemat procurorul ca să constate malversațiunea. Și aci voi răspunde unei acuzațiuni adusă comisiunii, căreia d. Vernescu i-a imputat că s-a declarat prea ușor satisfăcută de refuzul d-lui Herz.

Nu era, d-lor, misiunea noastră de a ști care a fost definitiva întrebuințare a acestor bani; misiunea noastră era de a ști dacă sunt sau nu în această afacere indicii de corupțiune. Și de îndată ce vom putea aduce înaintea Adunării destule probe pentru ca d-voastră să fiți convinși, precum suntem și noi, că în această afacere nu a fost mituire, atunci misiunea noastră este terminată, și nu importă care este partea ce d-nii Herz, Salvado, Malet și alții au putut avea în distribuirea acestei sume. De îndată ce nu a fost mituire, câștigul acestor bani, mare sau mic, specificat sau nespecificat, nu ne privește pe noi, ci pe societatea cu acțiuni; și de îndată ce ea, stăpână pe banii săi, a dat absolutoriul, nici Camera, nici procurorul nu mai au a se amesteca.

Să vedem deci dacă umbră măcar de bănuială poate exista că a fost mituire. Monopolul tutunului începe a funcționa la 6 august; cele 600.000 franci se văd însă luați de d. Herz de la 1 iulie. Mai mult încă, găsim un contract încheiat în ziua chiar a licitațiunii, prin care băncile României și Franco-Ungară își rezervă aceste 600.000 franci. Prin urmare, dacă Regia ar fi avut nevoie să dea miniștrilor sau vreunui funcționar o sumă oarecare pentru a fi avantajată, sigur nu această sumă a servit la aceasta. Prin urmare, era o probă că monopolul tutunurilor n-a avut defel a face cu această sumă, și că ea s-a dat acelora cari s-au ocupat mai întâi cu luarea acestei afaceri. Acum, d-lor, mergând la d. Herz, d-sa nu ne-a răspuns într-un mod așa de puțin convenabil, cum zice d. Vernescu și ceilalți. D-sa ne-a zis: banii aceștia i-am primit, și aceasta, conform cu contractul care-l vedeți, este o sumă rezervată de primii concesionari în beneficiul lor. Ceea ce n-a putut d. Herz să ne arate, este care a fost partea fiecăruia din acești asociați. Însă, d-lor, îndată ce ni s-a dat declarațiunea că acești bani sunt ai băncii Ungare și Române și cari au lucrat împreună, puțin îmi importă mie care este relațiunea de afaceri între ele, și nu aveți să vă amestecați în asemenea afacere. Acum, că această sumă se află trecută ca câștig în registre, nu probează alt nimic decât că directorii, precum se face în genere, au luat acest câștig, este drept, în numele băncilor, dar pentru propriul lor cont, lăsând băncilor numai folosul ce va proveni din partea lor de acțiuni.

Prin urmare, trebuie să ne oprim aci, pentru că am fi trecut peste competința noastră, și am fi fost siliți să întrebuințăm mijloace nepermise pentru ca să aflăm aceea ce nu ne importă pe noi în această

afacere. Să mai vedem încă dacă profitul acesta a fost atât de mare, încât să nască prezumpțiunea că această sumă, trecând peste limitele ordinare unor asemenea afaceri, ar da loc la bănuială. Mai întâi, d-lor, n-am găsit nici la bancă, nici în registrele monopolului tutunurilor, nici un fond pentru studiile preliminare, pentru cheltuielile persoanelor cari au venit să obție această concesiune; nu găsim la nici o bancă, nici la monopol, nici o cheltuială de transmisiune pentru suma de 12 şi jumătate milioane cari au fost vărsați de către primii concesionari în casa monopolului tutunurilor.

Iată deja două condeie cari trebuie să intre în această sumă de 600.000 fr. minimum de $^3/_4$ la sută, cheltuială de transmisiune. Asupra unei sume de 12 milioane avem deja 100.000; puind apoi 50.000 cheltuieli de studiu şi cu venirea persoanelor aici, avem deja 150.000 franci; rămân dar 450.000. Apoi 450.000 lei asupra unui capital de 25 milioane constituie abia 2% de câştig, ceea ce e mai jos decât toate câştigurile ce obicinuit îşi rezervă băncile. Prin urmare vedeți, d-lor, că comisiunea era în tot dreptul de a declara că nu a dat peste nici un indiciu de corupțiune şi că chiar bănuiala trebuie să dispară. În cât priveşte afirmarea d-lui Vernescu, că d. Tell trebuie scuzat pentru că a fost împins de o profundă convincțiune, aceasta se poate. Recunosc că d. Tell a avut convincțiunea că au fost mituiri. Declar însă sus şi tare, că este trist a vedea că un om la etatea d-sale să-şi formeze convincțiuni atât de uşor, şi liber este d. Vernescu să-l urmeze pe această cale şi să-l ia de ideal. Cât pentru noi, sper că ne vom ridica aspirațiunile ceva mai sus decât modestul d. Vernescu.

D. Vernescu a mai bănuit intențiunea noastră, şi a zis că vede aci o chestiune de majoritate şi minoritate. Aceasta ar fi putut-o spune atunci când d-lui ar fi adus vreo probă şi ar fi zis: Iată vă probez că este culpă, d-voastră faceți chestiune de majoritate, chestiune de partid.

Nu e aci, d-lor, o chestiune de număr, e o chestiune de onestitate, şi sper că Adunarea întreagă se va asocia cu mine şi va declara că nu e destul a calomnia pentru a compromite onoarea unui om.

Acum, ca să termin cu aceste explicațiuni lungi, provocate de d. Vernescu, să-mi permiteți, d-lor, a trata chestiunea sub un punct de vedere mai înalt.

Aveți să dați un verdict care va fi hotărâtor pentru viața noastră politică. Astăzi avem să ştim dacă lupta are să urmeze pe terenul legitim al ideilor politice, sau dacă, părăsind datinele strămoşeşti, avem

să ne atacăm cu arma calomniei. Pe terenul acesta vă declar că nu putem ajunge la alt rezultat decât la victoria elementelor neoneste ale națiunii; căci niciodată omul onest, față cu calomniatorul, nu va lupta cu arme egale, şi celor oneşti nu le mai rămâne decât trista soartă de a deplânge în singurătate că s-au născut în această țară. (*Aplauze*).

Camera primeşte moțiunea d-lor Vasile Pogor, P.P. Carp, Nicolae Gane, M. Korne, A. Balş, N. Calimachi-Catargi, Menelas Ghermani etc. prin care se admit concluziunile raportului şi se constată că «alegațiunile aduse în contra guvernului sunt lipsite de orice fundament şi nu pot fi atribuite decât unei neiertate uşurințe».

CONVENȚIA COMERCIALĂ CU AUSTRO-UNGARIA

Ședința Camerei din 29 iunie 1875

În ziua de 27 iunie 1875, Adunarea deputaților a avut să se pronunțe asupra raportului convențiunei comerciale cu Austro-Ungaria, alcătuit de Ion Strat. Atât la început, cât și mai târziu, după discursul lui Mihail Kogălniceanu, raportorul recomandă votarea convențiunei, care prezintă numeroase avantaje pentru produsele solului românesc, respingând aserțiunea că articolul care prevede calitatea supușilor în ambele state ar urmări naturalizarea evreilor pe o cale indirectă. Convențiunea este combătută de Manolache Costache Epureanu, care insistă asupra unei pretinse soluțiuni pe care ar da-o convențiunea chestiunei evreilor, dând dreptul evreilor supuși austro-ungari de a dobândi imobile urbane, pe când unele instanțe judecătorești au luat acest drept până și evreilor pământeni. Ministrul de Externe Vasile Boerescu susține că străinii au avut totdeauna dreptul de a dobândi imobile urbane; ca măsură de prevedere s-au introdus în convențiune toate restricțiunile pe cari le avem față de străini: oprirea de a dobândi pământ rural, așezarea în comună numai cu îngăduirea autorităților locale, regulamentând și chestiunea cârciumelor.

Mihail Kogălniceanu, într-un lung discurs, cere de la început amânarea proiectului pentru sesiunea viitoare, căci urmează să fie bine studiat. Dânsul susține părerea că România slabă oferă mult prea mult monarhiei vecine, care e foarte tare. În primul rând convențiunea nu ține seamă de protecțiunea industriei române născânde. Faptul că grânele românești ar avea libera intrare în Austro-Ungaria, n-ar avea nici o importanță, căci numai în anii de secetă țara vecină cumpără grânele noastre; în anii buni, Ungaria produce atâtea cereale încât poate hrăni Europa întreagă. La alcătuirea cenvențiunei nu s-au consultat camerele de comerț, nici consiliul superior de comerț, pe care îl prevedea legea de la 1864. Scăderea taxei asupra vitelor vine prea târziu, căci acuma nu mai avem vite. Se fac mari concesiuni Austro-Ungariei, care cumpără prea puțin din produsele noastre, pe când de fapt exportul cerealelor noastre se îndreaptă spre Englitera, Franța, Turcia. Dacă acordăm totul Austro-Ungariei, ce vom acorda celorlalte puteri?

I. C. Brătianu este și dânsul pentru amânarea convențiunii. Îi este teamă că cei mai mulți vor căuta să devie supuși austro-ungari, căci convențiunea le oferă drepturi mai mari. Convențiunea acordă Austro-Ungariei avantaje foarte mari, pe când foloasele pe cari le-ar trage România nu se văd nicăieri. Ministrul de Externe a greșit când a comparat convențiunea aceasta cu acea încheiată între Italia și Austro-Ungaria; în monarhia vecină trăiesc mulți italieni, cari dețin o mare parte a comerțului, ceea ce nu e cazul nostru. Convențiunea nu este nici clară. Comerțul mic are să cadă. Tot comerțul orășenesc va intra în mâinile supușilor austro-ungari. Din punctul de vedere

al navigației, România dă tot și nu primește nimic în schimb. Faptul că Franța, Anglia și Italia sunt în contra convențiunii, ar trebui să ne dea de gândit, mai ales că exportul nostru în aceste trei țări este mai mare decât în Austro-Ungaria.

D. P.P. Carp: Domnilor, ați auzit ieri și astăzi pe doi din membrii cei mai însemnați ai opoziției, unul vorbind cu mai mult decât obicinuitul său talent, și celalt cu mai multă decât obicinuita sa lungime, ca să vă probeze că actul care s-a supus la aprobarea noastră, nu este decât un act de înaltă trădare, și că noi, votându-l, am demerita de marii Domni Ștefan, Mircea, Vlad și de toți eroii cari ilustrează trecutul nostru.

Voci: La tribună.

D. P.P. Carp: D-lor, m-ați invitat să vin la tribună, căci în adevăr trebuie să dăm discuțiunii de față o solemnitate mai mare decât chestiunilor obicinuite, fiindcă suntem în ajunul de a săvârși actul cel mai important care s-a făcut la noi de la unire și de la fundarea Dinastiei; suntem în ajun de a săvârși neatârnarea noastră economică. Prin urmare, înțeleg prea bine să dați acestei chestiuni o solemnitate mare, și să ascultați cu luare-aminte toate obiecțiunile cari se supun majorității. D-lor, s-a tratat această chestiune din punctul de vedere politic; argumentele însă aduse de d. Brătianu nu sunt tocmai convingătoare. D-sa ne zice: D-lor, demeritați astăzi de gloriosul trecut al părinților noștri; însă nu ne probează cu nimic cum demeritâm de acel trecut. D. Kogălniceanu zice: D-lor, compromiteți situațiunea d-voastră față cu străinul; însă nu ne probează cu nimic, cum compromitem această situațiune.

D-lor, să tratăm cestiunea mai întâi în partea politică, și aci vă mărturisesc că nu înțeleg de a se juca rolul de *Miles gloriosus* din comedia latină, de a vorbi de opunerea ce trebuie să facem contra cutăreia și cutăreia puteri, de trâmbița de rezbel pe care o suna adineauri pentru a înlătura cotropirea de care suntem amenințați. Nu înțeleg cum se pot face asemenea argumentațiuni.

D-lor, care este situațiunea noastră? Legați cu Poarta Suverană prin lanțuri politice, am susținut totdauna și susțin și azi, că sub punctul de vedere economic am fost și suntem liberi.

Aceasta este, în puține cuvinte, situațiunea noastră politică. Ea ni s-a contestat însă, și nu numai de Poartă în mod direct, ci și din alte părți în mod mai indirect, și ni s-a zis că suntem legați cu Poarta nu numai prin legături politice, ci și prin legături economice. Noi am protestat. O notă însă nu este suficientă ca să creeze un drept, și odată cu protestarea,

trebuia să probăm prin un fapt că suntem în stare a-l exercita. Ei bine, această probă vi se cere astăzi prin votarea acestei convenţiuni.

Ni s-a zis: nu aveţi decât să urcaţi tarifele şi atunci aţi probat prin un fapt îndeplinit cum că nu sunteţi legaţi prin lanţuri economice cu Poarta. Foarte bine; însă, suntem noi siguri că dacă nu vom avea un act internaţional, care să consacre acel drept, suntem siguri că vom găsi toate puterile aplecate să primească aceste tarife? Când însă vom fi legaţi cu o putere prin un act internaţional, cari vor fi acele puteri care vor zice că nu recunosc această internaţionare? pe când dacă avem făcute numai tarife la graniţa noastră, fiecare din puteri, după placul său, poate să zică: tu poţi crede că ai dreptul acesta, însă internaţionalitatea acestui drept nu-l recunosc; prin urmare, orice putere poate să primească aceste tarife, dară eu nu le primesc. Însă, d-lor, situaţiunea se schimbă când ne găsim faţă cu un act internaţional, când dreptul nostru nu este numai o afirmaţiune, ci este recunoscut oficial, şi atunci noi, faţă cu Poarta, am dat probe că ea singură se îndărătniceşte a ne contesta un drept pe care toată lumea ni-l recunoaşte.

Iată, d-lor, în puţine cuvinte, care este starea politică a noastră. Să lăsăm la o parte pe Ştefan cel Mare şi pe Mihai cel Brav, căci ei, pentru timpurile lor, au făcut tot ce au putut. Să recunoaştem însă că, schimbându-se timpurile, se schimbă şi mijloacele, şi că noi, fără să scoatem paloşul, putem crea neatârnarea noastră economică; prin urmare, nu ne mai trimiteţi cu trâmbiţa războinică la fruntarii, ca să le apărăm.

Vin acuma la ceea ce s-a numit din partea preopinenţilor chestiune socială, chestiunea evreilor. Discutând chestiunea, voi lăsa la o parte modul meu personal de a trata chestiunea, căci sub acest punct de vedere am dat probe de un evreofilism care a displăcut chiar la unii din amicii mei. Voi discuta numai din punctul de vedere legal.

Când se tratează cu o putere, şi se cere o excepţiune de la drepturile generale, trebuie să se aducă oareşicari argumente în favoarea acelei excepţiuni. Toate tratatele de comerţ, din toate ţările lumii, – puteţi citi art. 1 al tutulor convenţiunilor încheiate –, stipulează perfecta egalitate între diferiţii supuşi. Noi venim astăzi şi facem o derogaţiune la această reciprocă stipulaţiune din toate tratatele. Pe ce am putut noi să ne bazăm ca să cerem această derogaţiune? Nu pe opiniunea publică; nu pentru că cutare sau cutare lucru va fi greu de executat la noi, dar cu legile noastre existente. Aşa am zis străinilor: evreii, după Constituţiunea noastră, nu pot poseda imobile rurale; prin urmare, nu putem noi să nu introducem în tratat această restricţiune; am mai zis: comuna, după ea, îi poate împiedica de a şedea în comunele

rurale. Iată o bază legală în puterea căreia putem să cerem ca să se introducă această derogațiune în convențiune. Vă întreb însă, care este textul de lege care oprește pe evrei a cumpăra și a poseda imobile urbane? Chemați toți legiștii țării, și veți vedea că toți vă vor spune că nu este nici un text care să oprească aceasta; aceasta nu se deduce decât dintr-o interpretare întortochiată, între români și străini, între românii cu drepturi și românii fără drepturi politice, între streinii de rit israelit. Acesta este singurul lucru pe care s-au întemeiat unele din tribunale de au zis că n-au drepturi evreii să poseadă imobile în târguri; și când aceasta? Când avem texte pozitive de legi care dau asemenea drepturi evreilor, cari aveau permisiunea aceasta chiar sub Regulamentul Organic; căci chiar atunci evreii puteau poseda imobile urbane.

Ei bine, când nu este un asemenea text de lege, cu ce voiți d-voastră să venim față cu streinii, să cerem o nouă derogațiune la principiile generale? Prin ce soi de argumente puteam noi să legitimăm pretențiunea noastră? Înțelegeți dar bine, d-lor, că convențiunea de față, departe de a fi aceea ce spuneți d-voastră, departe de a fi impunere din partea străinului a unor drepturi, cari nu trebuiau să fie, conține într-însa o derogațiune în favoarea noastră, o derogațiune în contra tuturor principiilor cari le veți vedea în toate tratatele. Și ca să vă zic încă ceva în treacăt, gândiți d-voastră că chestiunea evreilor aveți să o regulați prin legi și regulamente pe care le încheiați? Nu. În zadar umblați d-voastră și luptați în această chestiune; în zadar se face din această chestiune o chestiune de popularitate; în zadar veți căuta să faceți în astă chestiune ceva prin mijloacele crude și barbare. De ce vă închideți ochii la evidență. În curs de opt ani de când vă luptați prin mijlocul represiunii, ce ați obținut? Nimic, absolut nimic. Știți cum puteți să dezlegați această chestiune? Să vă spun eu. Să-mi dați voie să aduc înaintea Adunării un fapt petrecut în societatea «Junimei» de la Iași.

Într-o seară am discutat chestiunea evreilor până la 3 ore din noapte; unii erau contra, alții pentru, fără ca să ne putem convinge unii pe alții, ca totdauna când pasiunile se amestecă în asemenea chestiuni. Ieșind de acolo ca să mergem pe acasă, zărim tocmai la ușa casei din care ieșiam, un biet evreu care lucra la 3 ore după miezul nopții, la meseria sa; un adevărat tablou al lui Rembrandt. Dintr-o cârciumă de alături ieșiau trei lucrători români, cântând cântece patriotice și plini de vin. Am arătat atunci contrazicătorilor mei acest contrast și le-am zis: iată toată chestiunea evreilor! Voiți să concurați în mod biruitor cu evreii, fiți muncitori, fiți sobri, fiți economi ca dânșii și nu veți mai avea

de ce vă teme. (*Murmure*). Ceea ce am zis atunci, o repet astăzi: în concurența muncii stă dezlegarea chestiunii evreilor.

Las chestiunea socială de o parte şi viu la partea economică. D. Brătianu s-a întins mult asupra părții de navigațiune cuprinsă în această convențiune, şi ne-a vorbit de starea creată de prințul Ştirbei; a uitat un lucru numai: a uitat că din timpul prințului Ştirbei şi până astăzi a intervenit convențiunea de la Paris, care declară că şi Dunărea este supusă tratatului de la 1815 asupra libertății navigațiunei. Prin urmare şi convențiunea de față trebuia ca în nici un punct să nu deroage la tratatul din 1815, care a fost întins şi asupra Dunării prin tratatul de Paris. Şi dacă este vro derogațiune care s-a făcut, este în favoarea noastră. Căci la Rhin, care este supus la acelaşi tratat, dreptul de peaj se poate primi pretutindeni.

D. Kogălniceanu mai zice: apoi nu vedeți ce se întâmplă? ați făcut o lege care cere să nu se descarce noaptea, şi d-voastră dați dreptul de a se descărca noaptea. Uită d-sa însă, că acea dispoziție introdusă în legea vamală este o prescripțiune ce aiurea nu se aplică decât la porturile de mare; pe fluvii însă este o libertate mai mare, spre a nu se împiedica navigațiunea, şi controlul fiind pe fluvii mai uşor decât pe mare, s-a putut primi uşurarea admisă în toate țările, cum puteți vedea din tratatele privitoare la navigațiunea Rhinului. Şi desfid pe oricine să-mi arate că în privința aceasta s-a creat pentru noi o stare mai defavorabilă decât pentru alții; căci dacă vreo derogațiune s-a făcut la principiile generale, nu s-a făcut în defavoarea noastră, ci în favoarea noastră.

A mai vorbit d. Brătianu de cabotaj. Se înțelege că cabotajul pe malul nostru, pe teritoriul nostru, este al nostru; precum se înțelege că cabotajul austriac pe teritoriul şi malul austriac este al Austriei. Ce nevoie să menționăm anume un drept care este recunoscut, şi care nu se poate tăgădui, căci cabotajul român, pe malul român, aparține României.

Cred, d-lor, că mă veți scuti de a răspunde la argumente ca acele cum că avem să facem două linii de vamă, deoarece convențiunea prevede dreptul de a cere la graniță oarecari documente; aceasta se va regula prin răvaşe de drum, pe cari fiecare primar le va cere, fără să avem nevoie de două cordoane ce ne vor cere o cheltuială de atâtea milioane. Asemenea cu vama. Din cauză că pentru înlesnirea călătorilor şi a comerțului s-au prevăzut ore egale pentru ambele expediții vamale, d. Brătianu conchide la respingerea convețiunei. E cam frivol acest mod de a procede, şi mă mir cum opoziția nu-şi dă osteneala de a discuta mai serios.

A vorbit d-sa de vinuri, a dat câteva exemple, a zis: «D-lor, este câtva timp când noi puteam concura cu vinurile austriace, dar acum nu mai putem concura de când s-au pus taxe mari acolo».

Ar crede cineva că acum 15 ani podgoriile noastre puteau lupta cu Ungaria şi că văzând aceasta, Austria ar fi sporit taxele. Ei bine, ştiţi, d-lor, de când datează taxa asupra vinurilor în Austria? De la tratatul de Passarowitz. De atunci este mai bine de 100 ani! Cum dar voieşte d. Brătianu să dăm argumentelor d-sale o serioasă atenţiune, când vine şi ne cere şase luni ca să studieze această chestiune în care-i lipsesc până şi noţiunile cele mai elementare? Douăzeci [de] ani de ar avea d. Brătianu, şi încă nu va putea înţelege de ce este vorba. Ca să studieze cineva un lucru-i trebuie o sumă de cunoştinţe elementare, fără care orice studiu special devine nefolositor; ei bine aceste cunoştinţe elementare d. Brătianu nu le are, şi când 'i-am acorda amânarea de şase luni, ne-am găsi după aceste şase luni faţă cu tot acea insuficienţă ce ne-a probat-o d-lui astăzi.

Ne mai zice d-sa că grânele noastre sunt mai ieftine decât cele ungare. Aş întreba atunci pe d. Brătianu, de ce Ungaria a pus o taxă la fruntarii ca să nu poată intra? Nu, d-lor, nu sunt agricultor prea savant şi nu este nevoie să fiu, pentru ca să vă spun un lucru ştiut de toată lumea: că pâinea la noi se produce cu a 4 parte mai ieftin decât în Ungaria. În anul acesta chila Moldovei s-a vândut [cu] 4 galbeni şi 6 $^{1}/_{2}$ chila Românească; pe când o chilă de grâu la Pesta a costat 6 $^{1}/_{2}$, 7 şi 9 galbeni. Prin urmare, vedeţi că în teză generală pâinea românească este mai ieftină decât pâinea ungurească.

Aţi vorbit şi de făină şi aţi zis: vedeţi, făina ungară intră liberă la noi şi este mai ieftină decât a noastră. Chiar aşa să fie, unde este răul? Vindem grânele scump, şi mâncăm făină ieftină.

De ce d-voastră voiţi, în interesul unei industrii nedezvoltate încă, ca aceea a morilor, de ce d-voastră voiţi ca să împiedicaţi întreaga populaţiune de a găsi un nutriment ieftin, când în nici o ţară din lume nu veţi vedea că se protege o industrie prin măsuri ce scumpesc pâinea.

În verice ţară din lume şi întotdauna se fac protecţiuni asupra obiectelor de consumaţiuni, dar nu asupra acelor obiecte de prima necesitate. Şi ar fi un crud tratat de comerţ care, sub cuvânt că protege morile, vine şi impune obiectul cel mai necesar, adică pâinea celui sărac (*Aplauze*). Prin urmare, vedeţi că, pe de o parte, interesele noastre sunt ca să vindem grânele mai scump, şi, pe de altă parte, să mâncăm făină mai ieftină decât este în toată lumea. Şi cât pentru mori, nu mă interesez de soarta lor, din cauză că întreprinzătorii lor nu şi-au dat

osteneala ca să producă ieftin, ca acele din străinătate. Voiesc să producă marfă rea şi scumpă, şi să fie protejată. Ei bine, nu avem acest drept. Noi acordăm protecţiune acolo numai unde vedem că, cu toate ostenelele, concurenţa nu este posibilă.

Da! acolo venim în ajutor; dar nu şi acolo unde industriaşul nu şi-a dat osteneala ca să fie la înălţimea întreprinderii sale.

Prin urmare, vedeţi că şi acest argument nu poate fi adus în contra acestei convenţiuni.

Vin la zahăr. Zahărul, zice d-sa, este protejat. În adevăr, aşa este! Însă nu plăteşte taxele comunale; protecţiunea devine deci iluzorie. D. Brătianu bazează această argumentaţiune pe temeiul că zahărul, deşi obiect de consumaţiune, însă nefiind trecut în tabela tarifelor ca *denrées coloniales,* nu mai este privit ca comestibil. Ce aţi zice d-voastră dacă am spune că petroleul nu este un combustibil sub cuvânt că în tabele se află trecut între minerale? Oriunde veţi trece zahărul, el rămâne un comestibil şi prin urmare va fi taxat la intrarea în comune chiar fără să avem similariul. Cu acest mod de argumentare putem respinge orice convenţiune. Nu o convenţiune ca aceasta, în care ambele părţi au şi foloase şi sacrificii, dar chiar una prin care am cotropi noi Austria.

D-lor, se cere din partea opoziţiunii amânarea acestei convenţiuni sub pretext că nu au avut vreme a o studia şi cu toate acestea nu a rămas un singur paragraf, o singură părticică a convenţiunii, care să nu fi fost studiată şi condamnată, se înţelege, cu argumente ce erau la înălţimea fiecărui contradictoriu. Unii cu talent, alţii, din cauză de boală, fără talent (*llaritate*). Însă, d-lor, nu am găsit în toate argumentaţiunile d-lor un singur argument care să răspunză la obiecţiunile fundamentale puse înaintea d-voastră de d. Strat. Nu mergeţi, zicea d-sa ieri, la cutare şi cutare specialitate, la cutare mică industrie uitată în vreun colţ al ţării, ci consideraţi producţiunea totală.

Ei bine, dacă veţi lua producţiunea în bloc, veţi vedea că prin această convenţiune căpătaţi avantaje mai mari decât cele de până acum. Şi d. Strat v-a probat, că din 18 milioane şi jumătate fiorini ce facem negoţ de export în Austria, 16 milioane şi jumătate sunt avantajate. Prin urmare, oricum veţi argumenta, nu puteţi ieşi din acest fapt, cum că convenţiunea de faţă dă imense avantaje.

Ş-apoi, să nu uităm că şi sistemul protecţionist are marginile lui. Să nu credeţi că prin o protecţiune, chiar mare, puteţi în fiecare ţară şi în toate împrejurările să creaţi o industrie; luaţi exemple de aiurea, şi vedeţi că în ţările unde agricultura nu a primit întreaga sa dezvălire, chiar o

protecțiune puternică nu dezvoltă industria; căci capitalurile au în agricultură un câmp mare de activitate și aceasta cu risc mai mic decât în industrie. Ungaria, de exemplu, face tot ce poate ca să-și protegă industria ei; cu toate acestea, fiind o țară în condițiunile ce le indic acum, industria nu [se] naște decât anevoie. Asemenea America de Nord. Știți că una din cauzele rezbelului de secesiune au fost tocmai tarifele urcate în contra cărora Sudul a protestat, văzând că, nefiind în stare a se dezvolta în Sud, ele îngreuiau numai pe consumator, fără niciun folos.

D-lor, nu e bine ca d-voastră să protejați deodată mai multe lucruri, și să credeți că o țară poate produce în sânul ei toate lucrurile. Ceea ce trebuie protejat mai cu deosebire sunt productele acelea care se află strâns legate cu starea momentană, adică la noi agricultura; și acestea s-au protejat prin convențiunea de față precum e, de exemplu, zahărul și spirtoasele.

D. Kogălniceanu a zis că tarifele dimpreună cu cheltuielile de transport nu se suie decât la 40 sau 45. Apoi, d-lor, cu asemenea taxă productele sunt destul de protejate.

Ni se zice: veți avea un proces cu antreprenorii băuturilor spirtoase; însă un articol special ne dă voie de a impune la graniță orice taxe de consumațiune ce sunt admise.

Prin urmare, noi, care nu am dat în antrepriză alta decât o taxă de consumațiune, vom da asemenea dreptul concesionarilor de a percepe la graniță aceeași taxă pentru fiecare vadră care intră.

Nu înțeleg, dar, pentru ce să ne spună că acei domni concesionari au să ne deschiză un proces, sub cuvântul că au să intre rachiuri străine în țară.

Noi le-am dat în antrepriză taxa consumațiunii băuturilor, și d-lor o pot percepe.

Acestea, d-lor, dacă nu mă înșel, sunt principalele argumente care au fost puse înaintea d-voastră de onor. oratori cari au combătut convențiunea. Se poate, d-lor, ca experiența care n-o avem încă astăzi, dar pe care o vom câștiga, să ne probeze mai târziu că în această convențiune sunt părți care pot fi pasibile de perfecțiune. Atunci vom amenda ce va fi de amendat. În așteptare, pericolul nu e mare. Nu cunosc un singur exemplu în istorie care să ne arate că în 10 ani s-ar zdruncina starea economică a unei țări așa de profund, încât să nu mai fie mijloc de îndreptare.

În teză generală, agricultura română va primi un avânt însemnat, și obiectele cari stau în raport cu starea noastră industrială de azi sunt destul de protejate; iar în cât privește celelalte obiecte, repet, d-lor, că

nu înțeleg pentru ce noi am cere o protecțiune care nu este nici în interesul consumatorilor, nici în interesul industriei.

Din toate aceste puncte de vedere, vă rog să votați această convenție şi în cât priveşte cuvântul de ruşine, întrebuințat de d. Brătianu, zicându-ne că ar fi o ruşine de a vota această convenție, vă mărturisesc, d-lor, că n-am avut ruşine în viața mea decât de un lucru: de a face ceva care-l crez în contra conştiinței mele. Apreciațiunile individuale ale d-lui Brătianu şi altor adversari nu m-au preocupat niciodată câtuşi de puțin; căci atunci când e vorba de apreciațiune, aş putea, la rândul meu, întreba pe d-nul Brătianu, cum d-lui, după ce a studiat atât de bine această convenție, vine şi zice că e o ruşine de a o vota.

În urma acestei cuvântări, convenția a mai fost dezbătută de ministrul Finanțelor, de primul-ministru, de ministrul de Externe şi de deputatul V. Alecsandri. Proiectul de lege al convenției a fost adoptat cu 68 contra 22 voturi.

APĂRAREA D-LUI MAIORESCU

Şedinţa Camerei din 17 ianuarie 1876

La dezbaterea bugetului rectificativ al ministerului Instrucţiunii Publice, ministrul Titu Maiorescu se plânsese că n-are mijloace spre a constrânge pe profesorii universitari ca să-şi împlinească datoria; dacă i-ar da judecăţii, tribunalele universitare i-ar achita. De aici porneşte interpelarea deputatului Aristide Pascal, care spune că acuzaţiile aduse profesorilor sau sunt drepte, şi în acest caz ministrul trebuie să dea judecăţii pe cei vinovaţi, sau sunt nefondate, şi atunci aduc dispreţul şi desconsiderația acelora cari sunt chemaţi să dea direcţiune tineretului. Acuzaţia adusă tribunalelor universitare nu este dreaptă; penalităţile legii sunt destul de aspre. Acuzaţia ministrului nu este, deci, adaogă Pascal, nici dreaptă, nici exactă.

Preşedintele Camerei, Dim. Gr. Ghica impută deputatului Pascal forma cuvântării sale, pe când ministrul Instrucţiunii explică de ce a fost nevoit să ia măsuri împotriva unui profesor de drept roman, care îşi făcea cursurile în mod foarte neregulat.

D. P.P. Carp, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice: Domnilor, dacă am avea putere ca să punem înaintea ochilor unor oameni oglinda în care ar putea să-şi vază chipul lor moral, cred că s-ar înfiora ei singuri de imagina ce ar vedea în acea oglindă. Sunt sigur că d. Pascal nu şi-a dat seama de ceea ce face când a venit a face în sânul acestei Adunări interpelarea care a făcut-o şi când a întrebuinţat, ca s-o facă, modul şi expresiunile cari le-a întrebuinţat.

Nu voi trata chestiunea din punctul de vedere al prolegomenelor d-lui Pascal, căci ele nu erau menite decât de a-i da prilejul să vie înaintea Adunării cu o acuzaţiune, pe care cutez a zice că era nedemnă de această Adunare, şi nedemnă chiar de d-sa. Sunt autorizat cu atât mai mult a vorbi în această chestiune, cu cât eu, ca ministru al instrucţiunii publice, am casat această sentinţă care a adus-o d-sa în sprijinul acuzaţiunii sale. Îmi veţi permite să pun lucrurile în adevărata lor lumină, şi atunci veţi vedea dacă d. Pascal are cuvinte de a se felicita de ceea ce a făcut astăzi.

D. Maiorescu, dacă ar avea vreodată îndoială despre meritul său, această îndoială ar trebui sigur să dispară gândindu-se că în toată viaţa lui a fost expus la urile cele mai implacabile şi la atacurile cele mai

violente, dar totdeodată a avut fericirea de a avea lângă dânsul şi amici cari l-au apărat totdeauna, fiindcă erau convinşi şi de dreptatea lui şi de meritul său.

Şi aceasta, d-lor, nu datează de astăzi. De când d. Maiorescu a venit în ţară, a avut un ţel fixat şi spre acel ţel a ţintit continuu, fără să se dezmintă un singur moment. Astfel, d. Maiorescu nu a aşteptat venirea sa la putere pentru ca să deştepte uri înverşunate în contra sa, şi dacă d-sa [nu] este azi ministru de culte, este pentru că de la primul pas a ştiut ce voieşte şi a voit cu stăruinţă îndeplinirea scopului său. Prin urmare era natural, d-lor, ca să [se] nască o luptă crâncenă între d. Maiorescu şi acei cari împărtăşeau credinţele sale, cu acei pe cari d-sa trebuia să-i lovească spre a introduce în instrucţiune reformele ce-şi propuse[se].

Dar să venim, d-lor, la cazul de faţă. D. Maiorescu era atunci bolnav. Noi toţi din Iaşi, cari trăiam zilnic cu dânsul, ştim că d-sa avea la urechi nişte dureri atât de mari încât era ameninţat de surzenie. Atunci, după îndemnul medicilor din Iaşi, îşi cere un concediu şi se duse la Berlin ca să se caute; şi după lecuirea sa, se întoarse. D. Mârzescu, ministru pe acel timp, care aparţinea şi d-lui la acei cari au căutat să prigonească întotdeauna pe d. Maiorescu pentru ideile sale, a profitat de acea ocaziune. A zis că un om care se duce la Berlin nu poate să fie bolnav, ceea ce era absurd ca argument, a dat în judecată pe d. Maiorescu şi l-a destituit. Apoi vă întreb, d-lor, dacă argumentul d-lui Mârzescu poate fi considerat ca serios, dacă un om poate fi considerat ca bolnav numai atunci când nu se poate mişca şi dacă se poate da o sentinţă prin care să se înflige unui profesor o pedeapsă atât de gravă ca destituirea, pe simplul cuvânt că nu a fost bolnav pentru că s-a dus la Berlin? Cu toate acestea, pe o asemenea bază falşă şi pe o procedare violentă din toate puterile s-a întemeiat d. Mârzescu pentru a destitui pe d. Maiorescu, şi aceasta cu o procedare în care ura şi hotărârea luată de mai înainte apărea la fiecare pas. Să vedem, d-lor, ce zice legea instrucţiunii publice relativ la procedura ce trebuie să urmeze pentru a se da în judecată un profesor. Legea zice că ministrul acuză, tribunalul de profesori judecă în prima instanţă şi comitetul permanent judecă apelul. Aşa s-a urmat în cazul de faţă? Nu. Comitetul permanent, adică instanţa de apel, acuză. Ministrul, în contra legii, prezidă tribunalul de profesori şi astfel la fiecare pas vedem că se sustrag acuzatului toate garanţiile pe cari le cerea legea.

Aşa sta lucrul la căderea d-lui Mârzescu. Viind după aceea eu la minister, m-am aflat în faţă cu sentinţa pe care după lege aveam dreptul de a-i da sancţiunea domnească sau să o casez. Văzând viciile de procedare şi călcările de lege ce s-au urmat cu darea acelei sentinţe, nu

am supus sentința la aprobarea Domnitorului. Mi-aduc aminte că în privința aceasta s-a făcut chiar o interpelațiune în Senat, asupra căreia, după ce s-a ascultat d. Racoviță, care a susținut că după lege eram în dreptul meu a nu aplica o asemenea sentință vicioasă și nedreaptă, Senatul a trecut la ordinea zilei. Îmi pare că acea interpelațiune a fost făcută de d. Deșliu; nu sunt sigur de aceasta, dar știu că d. Deșliu are specialitatea interpelațiunilor în Senat.

Aceasta este, d-lor, chestiunea în toată goliciunea ei. Sub cuvânt că un om care este bolnav s-a dus la Berlin ca să se caute, a surprins buna credință a șefului său, el s-a destituit și nu se observă niciuna din garanțiile ce legea dă acuzatului. Vă întreb, când un deputat vine și, întemeiat pe niște date atât de fragile, face asemenea acuzațiuni, și pretinzându-se expresiunea corpului profesoral, ceea ce în această chestiune n-o admit pentru onoarea chiar a corpului profesoral, îi refuză d-lui Maiorescu încrederea și stima ce avem pentru d-sa, cum credeți d-voastră că ar trebui să calific o asemenea purtare a d-sale? Eu nu o voi califica, nu din cauza d-lui Pascal, dar pentru respectul ce datoresc Camerei.

Deputatul G. Meitani, propune o moțiune de neîncredere a Camerei față de Titu Maiorescu, Camera nu adoptă moțiunea și trece la ordinea zilei.

DESFIINȚAREA INTERNATELOR STATULUI

Ședința Camerei din 5 februarie 1876

Camera discuta proiectul de lege a învățământului public, alcătuit de Titu Maiorescu, pe care și-l însușise noul ministru al Instrucțiunii, d. P.P. Carp. Deputatul I.I. Pală se ridică în contra desființării internatelor liceale, așa cum o prevedea art. 132.

D. P.P. Carp, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice: Onorabilul domn Pală, cu ocaziunea internatelor în discuțiune, s-a ocupat și de alte câteva chestiuni asupra cărora îmi veți permite a mă întinde puțin și eu la rândul meu. Mai întâi răspund la o chestiune personală ridicată de d-sa. Declar, d-lor, ceea ce am declarat deja în Adunare, când am arătat că nu retrag legea, – declar că mențin legea în condițiunile arătate în Adunare de predecesorul meu, și că în privința aceasta ministerul nu e schimbat prin înlocuirea d-lui Maiorescu cu d. Carp.

Acum d. Pală a vorbit și de un grup – asupra căruia voi vorbi și eu pentru a termina cu chestiunea personală – de un grup care își are centrul său la Iași, al cărui șef ar fi d. Maiorescu și care ar avea tendințe cosmopolite, adică care ar tinde la distrugerea naționalității în țara noastră. Eu făcând parte din acel grup, negreșit că acuzațiunea adusă de d. Pală acelui grup nu poate decât să atingă, să micșoreze, să nimicească chiar influența mea de ministru; căci ce însemnează, d-lor, un ministru al unei țări care ar tinde să distrugă naționalitatea țării sale? Negreșit că un asemenea ministru nu poate să stea un moment măcar în capul afacerilor. Să ne înțelegem însă, d-lor, în ce voiți d-voastră să fim naționali? În cele ce privesc Statul și politica sa?

Ei bine, în privința aceasta nu veți putea niciodată să ne arătați un singur act al nostru prin care să ne dovediți că noi nu am avut întotdeauna inima tot atât de caldă pentru naționalitatea noastră ca și d-voastră.

Voiți să fim naționali în privirea culturii? Dar atunci vă întreb unde vă este cultura națională? Atunci pentru ce toate încercările făcute de toți în țara aceasta, și de noi și de părinții noștri, pentru a lua din țările străine tot ce constituie cultura unui Stat? Desigur ar fi fost mai bine să fie altfel. Acolo unde cultura se poate face fără amestecul

predominant al unei culturi străine, precum avem în istoria modernă exemplul Angliei, acolo cultura are un caracter individual mai puternic.

Când poporul român s-a trezit însă, în fine, după o lungă adormire şi şi-a deschis toate porţile prin cari toate ideile puteau să intre, atunci România a fost silită, sub pedeapsă de a periclita existenţa sa, să se puie cu o oră mai înainte la înălţimea culturii occidentale, şi, în grăbirea ce instinctiv am avut, am aruncat de la noi şi ultimul vestigiu al culturii noastre anterioare; şi aceasta a făcut-o ţara întreagă. Deosebirea între noi nu este alta decât că fiecare şi-a ales cutare sau cutare civilizaţiune occidentală. De aceea, dacă d-voastră voiţi de la mine ca sub punctul de vedere al politicii să fiu naţional, ei bine, aceasta am făcut-o şi o voi face întotdeauna. Dacă voiţi să fiţi naţionali sub punctul de vedere al culturii, întreb încă o dată: unde vă e cultura naţională? Cred că cu aceste puţine cuvinte am redus acuzaţiunea d-lui Pală la adevărata ei valoare.

Vin la chestiunea internatelor, şi aci să-mi permiteţi să tratez această chestiune sub două puncte de vedere; să o tratez sub punctul de vedere al internatelor gratuite, să mă întreb dacă Statul este obligat să dea întreţinerea materială; şi al doilea, sub punctul de vedere al internatelor plătite. Sub întâiul punct de vedere, care este menirea Statului? Să ne uităm puţin cum se produce dezvăluirea organică în Stat? Se produce prin un joc de puteri, a cărui analiză este atât de grea, încât intervenţiunea Statului poate să devie fatală, rupând proporţiunea ce trebuie să existe în diferite părţi ale activităţii naţionale. Naşte deci întrebarea dacă Statul trebuie să se amestece într-aceasta. Părerea d-lui Pală este, da; a mea, nu. Şi când d. Maiorescu a venit şi v-a spus care este datoria Statului, a vorbit cu mult cuvânt, pentru că datoria Statului este să pună la dispoziţiunea populaţiunii numai instrumentul necesar care servă la dezvoltarea cutărui sau cutărui factor al activităţii individuale. Cu această ocaziune s-a vorbit de aristocraţie, de burghezie. Nu intru în aceste chestiuni; voi reveni însă asupra definiţiunilor falşe ce s-au dat în această Adunare; căci ele sunt hotărâtoare pentru chestiune.

Ce este, d-lor, o aristocraţie? Unii au zis că semnul ei distinctiv este puterea teritorială; alţii, ereditatea sa; alţii, titulatură. Putere teritorială? Dar aristocraţia Veneţiei era o putere teritorială? Aristocraţia de la Roma era ea titulatură! Cea de la Atena, înainte de Pericles, era ea oare ereditară? Şi cu toate acestea, erau aristocraţii şi aristocraţii puternice.

Nu, d-lor, semnul distinctiv al aristocraţiei este că ea are exclusiv puterea şi dreptul de a se ocupa de afacerile publice. Acum, când noi prin legea actuală voim să dăm un mijloc activităţii individuale, încât în

țara aceasta să vină la putere nu o clasă, nu un protejat: cutare om sau cutare clasă, dar să vie la putere oricare în virtutea muncii sale, de ce sunteți în contra noastră?

Ținta noastră este ca în țara aceasta fiecare să-și ia locul la care are drept prin munca sa, prin știința sa, și care muncă va fi mai tare decât alta, aceasta se va proba prin jocul natural al forțelor.

Răul internatelor gratuite este că d-voastră intervenind în această mișcare naturală, aruncați în balanță puterea Statului și deschideți cutare sau cutare parte a activității naționale și produceți astfel o adevărată declasare. Și vom avea oameni cari, neputând face propria lor fericire, se cred apți a face fericirea unui popor întreg, și vor veni cu utopii, cu idei vagi și generale, să aplice în numele libertății, egalității și fraternității teorii răsturnătoare de orice dezvoltare națională.

Odată ce am expus această stare de lucruri generale, înțelegeți prea bine că teoria absolută trebuie să fie că Statul nu este dator a da gratuit întreținerea materială, și dacă este vorba că, pe ici, pe colo, se va ivi câte un geniu, după cum zice d. Pală, noi nu putem pentru asemenea excepțiuni să periclităm întreaga organizațiune socială. Statul nu este obligat să dea decât numai instrumentele, adică învățământul gratuit; însă întrebuințarea ce se va face cu acest instrument nu atârnă decât de brațele acelea cari le întrebuințează, și în loc să cerem de la Stat de a facilita exercițiul acestui braț, trebuie să cerem ca Statul să-l lase să se întărească singur, căci întărirea factice ce-i va da Statul nu va produce decât iarăși o dezvăluire factice.

Acum, d-lor, viu la partea a doua. Odată ce am zis că internatele nu sunt favorabile unei bune organizațiuni sociale, atunci când Statul ar da întreținerea materială; se naște întrebarea dacă ele pot fi bune atunci când sunt plătite, precum este în Franța.

Mai întâi, d-lor, să urmăm istoria acestor internate. Aceste internate mai înainte de Napoleon cel Mare, atât în Franța cât și în celelalte țări, nu erau decât niște stabilimente private; astfel era, de exemplu, în Prusia institutul de la Halle, care era făcut de proprietari privați; tot așa era institutul din Liegnitz din Silezia.

Erau și în Franța asemenea câteva școale, unde proprietarii, particularii, congregațiunile dădeau întreținerea și totdeodată direcțiunea intelectuală și morală. Însă când a venit Napoleon și când a trebuit să primească în sarcina sa pe copiii tuturor acelora cari căzuse[ră] întovărășindu-l în marșul său triumfal din un capăt al Europei la altul, numai de atunci s-au făcut internate în contul Statului. Prin urmare nu este un lucru general acest fel de instituțiune, și când citați exemplul Franței, noi

nu-l putem privi decât ca o excepțiune, ca continuarea pericoloasă a unei stări anormale. Zic primejdioasă pentru că nu trebuie să nesocotim legea naturii.

Când d-voastră extrageți pe copil de la căldura naturală care i-o dă familia, putem zice *a priori* că el nu va ajunge niciodată la dezvoltarea aceea la care ar fi ajuns altfel.

Eu aș primi internatul numai atunci când mi se va da proba temeinică că este absolut imposibil în țara noastră ca copilul să fie crescut în familie. Aș primi atunci când la noi ar fi ca la Sparta, unde familia era condamnată, unde nu se însoțea decât om frumos cu femeie frumoasă ca să producă copii frumoși; atunci aș înțelege să zic că toți acei copii să meargă și să mănânce în comun *supa neagră*. Dar când noi ca bază socială avem familia, vă întreb cu ce cuvinte veniți d-voastră să sprijiniți niște așezăminte cari sunt de natură a distruge tocmai baza noastră socială? Noi, din contră, trebuie să zicem familiei: dacă nu ai deprinderea a-ți crește copiii, eu, Statul, nu pot să favorizez asemenea tendință, și mă opun la orice cerere a populațiunii care ar avea drept consecință întinderea unei propensiuni fatale.

Dovadă, d-lor, că necrești̦erea în familie are rezultate triste, vă pot da exemple de ceea ce se întâmplă în internate. Apoi, fac apel la d-voastră toți cari ați avut ocaziunea să vedeți fructele acelor internate, să-mi spuneți dacă ați voi ca copiii d-voastră să sufere ceea ce suferă de multe ori copiii din internatele din Franța. Este evident că, sub punctul de vedere al igienii și al moralității, internatele nu pot fi privite decât ca un rău într-un Stat.

Acum, d-lor, v-am pus în pozițiune de a judeca asupra internatelor gratuite, ori plătite – și aceasta nu am făcut-o ca să vă impun vreun vot oarecare; însă a trebuit să nu abdic la dreptul de a răspunde d-lui Pală, care a zis ca eu să nu susțin suprimarea internatelor, dar că voiesc să am 10-20 voturi mai mult în favoarea acestei legi. Datoria mea a fost ca să spun părerea guvernului în această privință. D-voastră veți judeca între d. Pală și între mine, și mă voi supune, căci nimeni nu poate face fericirea unei țări în contra voinței ei. Voiți internate? Le puteți avea. În fine adevărul va triumfa. Numai nu uitați că triumful adevărului se manifestă tot atât prin înflorirea popoarelor cari-l recunosc, cât și prin decăderea acelor cari-l nesocotesc.

Mai vorbesc în această chestiune deputații Titu Maiorescu, C. Nanu, C. Brăiloiu, Cezar Bolliac. Suprimarea internatelor liceale se votează cu 51 voturi contra 24.

CONVENŢIA CU RUSIA

Şedinţa Senatului din 17 aprilie 1877

În această şedinţă urma să se înceapă dezbaterea convenţiei încheiate cu Rusia pentru trecerea armatelor acestui imperiu pe teritoriul român. Senatorul Dim. A Sturdza vorbeşte contra convenţiei şi conjură pe senatori a vota contra ei, deoarece înainte de a fi supusă votului Camerei, armatele ruse au trecut fruntariile României, fără ştirea guvernului. Mai vorbeşte şi de proclamaţia comandantului suprem al armatei ruse, tipărită în limba rusă, ca în timpurile grele şi umilitoare înainte de 1828. Convenţia aceasta face ca România, în loc de a rămâne neutrală, devine ostilă. Apoi a vorbit raportorul proiectului, senatorul Dimitrie Gr. Ghica, care, combătând pe cel dintâi, a arătat că este o chestiune de onoare ca România să aibă curajul pe care îl reclamă momentul critic.

D. P.P. Carp: Domnilor senatori. În grabă aleşi, în grabă convocaţi, suntem astăzi în grabă chemaţi să ne dăm părerea, după o liberă şi matură chibzuinţă, asupra convenţiunii de faţă. Chibzuirea va fi desigur matură. Garanţi despre aceasta sunt atâţi iluştri bărbaţi din sânul acestei Adunări, şi aţi avut deja un exemplu în discursul prinţului Dimitrie Ghica, în care experienţa vârstei se uneşte cu un entuziasm cam juvenil.

Prinţul Dimitrie Ghica: Inima nu mi-a îmbătrânit.

D. P.P. Carp: Cât pentru liberă, aceasta o neg cu energie. Oricare ar fi votul d-voastră, fie pentru, fie contra, el nu poate fi liber atunci când 300.000 baionete se află pe teritoriul nostru, şi oricare ar fi răspunderea materială ce va rezulta din votul nostru, eu resping cu toate puterile răspunderea morală a unui act făcut în asemenea condiţiuni, şi oricât de slab ar fi glasul meu, sunt sigur că în aceste priviri el va răzbate dintr-un unghi al ţării în altul. Votul nostru nu va fi decât un copil mort-născut, ce lasă în spiritul mamei sale amintirea durerilor de facere, luând însă cu dânsul visurile de fericire ce ea făcuse pentru el (*Aplauze*). Că votul nostru nu poate fi dat decât sub presiunea cea mai dureroasă, aceasta o mărturiseşte însuşi mesajul care nu este alta decât un lung ţipăt de disperare prin care se zice ţării că «părăsiţi de toţi am fost siliţi să ne aruncăm în braţele Rusiei». Nu mă îndoiesc deci cum va fi votul, dar este bine să ne dăm seama de situaţiunea în care ne aflăm, şi asupra cui cade răspunderea acestei situaţiuni.

Ni se zice că suntem obligați la această alianță pentru că am bătut la toate uşile Europei, cerând să ni se garanteze neutralitatea, şi că peste tot locul nu am găsit decât răspunsuri negative sau o tăcere îndărătnică.

Aş dori să ştiu însă pentru ce am pus întrebări, când ştiam de mai înainte că ele nu puteau avea răspuns? Am cerut să ni se garanteze neutralitatea, însă nu ne-am dat bine seama de poziţiunea în care se află astăzi Europa în mijlocul evenimentelor orientale. Europa se interesează ca şi noi de soarta creştinilor, ce vrea să o amelioreze şi a dobândit convingerea că Turcia refuză aceasta. De aceea a şi consimţit ca armatele Rusiei să treacă Prutul şi să meargă în Turcia, şi când Europa urmăreşte această ţintă, cum voiţi să ne garanteze ea neutralitatea, să zică: «Vreau să ameliorez soarta creştinilor, această ameliorare să fie obţinută prin armele ruseşti, dar totodată voi apăra neutralitatea României şi voi face un *casus belli* din trecerea Prutului». Dar nu vedeţi că ar împiedica tocmai realizarea ţelului ce este comun şi Europei şi Rusiei? Prin urmare, când aţi cerut să ne garanteze neutralitatea, aţi cerut un lucru pe care nu putea să vi-l dea. Cestiunea neutralităţii noastre nu trebuie pusă acum, ea trebuie pusă atunci când Rusia ar voi să tragă din victoriile sale alte consecinţi, când ea nu s-ar mărgini la ameliorarea soartei creştinilor, ci ar voi să dobândească o întindere de teritoriu, o mărire de putere, o modificare în formaţiunile politice din Orient. Atunci numai ar fi o divergință de interese între Rusia şi Europa, şi atunci numai putem să ridicăm şi noi cuvântul. Să nu credeţi, d-lor, că aceasta este o simplă presupunere. Părerea mea este bazată pe însăşi declaraţiunea Lordului Derby şi a comitelui Andrassy. De suntem, deci, sau nu părăsiţi, nu o putem şti decât după război şi ţipătul de durere pe care l-aţi aruncat în ţară nu este pentru mine decât dovada că ori vă speriaţi uşor, ori că vreţi să speriaţi pe alţii, şi poate dovadă şi de una şi de alta.

Să vedem, d-lor, ce obţinem noi prin neaşteptarea noastră, când noi, înainte de vreme, am părăsit singurul tărâm pe care puteam să ne punem, şi am zis: «Ne lepădăm de tratatul de Paris şi cerem ca Rusia să înlocuiască ea singură garanţia care ne-o da până azi şapte puteri?» Cine vă garantează însă în contra Rusiei? Absolut nimeni! Şi nu înţeleg ce fel de speranţă poate cineva întemeia pe această convenţiune, când disproporţiunea de putere este aşa de mare, încât oricâte s-ar zice, niciodată nu am fi pe un picior de egalitate! Ştiţi care este poziţiunea care se face României prin această convenţiune? Este întocmai poziţiunea care o făceau romanii popoarelor pe jumătate cucerite, şi

n-am nevoie să amintesc aci care a fost soarta aşa numitelor *socii populi romani.*

Aceasta însă nu este destul. Dacă ar fi numai atâta că noi, părăsiţi de toate, am fost siliţi să ne apucăm de singura ramură de scăpare care ni se întindea, şi că nevoia ne-a silit să încheiem această convenţiune, tot însă poate că aş tăcea; dar nu este aşa. Pentru mine convenţiunea de faţă nu este decât începutul unei politici pe care eu nu pot s-o aprob, – nu este decât începutul unei alianţe care are să se sfârşească cu cooperaţiunea armatei noastre dincolo de Dunăre; – şi atunci voi întreba ce foloase putem primi noi din o asemenea alianţă, ce ne va impune sacrificii enorme? Întinderea teritoriului? Desigur că nu! Întinderea de drepturi? Vedeţi că nu! – căci convenţiunea aceasta nu ne dă mai mari drepturi decât tratatul de Paris. Tratatul de Paris ne da şapte garanţi, pe când această convenţiune astăzi nu ne dă decât un protector. Prin urmare, pentru ce am jertfi banii noştri şi sângele soldaţilor noştri, când în loc de a mări drepturile noastre noi le micşorăm? Că acesta însă va fi rezultatul politicii de faţă, aceasta cade sub simţul cel mai comun. Gândiţi oare că armata rusă va tolera concentrarea a 50.000 români la flancul ei, fără să ceară ori cooperaţiunea ori dezarmarea lor? – căci atunci când fiii Rusiei îşi vor vărsa sângele, se vor lua toate măsurile ca nici o surprindere să nu li se poată întâmpla.

Asemenea surprinderi s-au văzut în istoria noastră deseori. Astfel un general român, dacă nu mă înşel un străbun al preşedintelui nostru d. Manolache Kostake, a îndreptat armele sale contra Rusiei, deşi la început era aliatul ei.

D. Kogălniceanu, ministru de Externe: Care era acela?

D. P.P. Carp: Acela care până mai deunăzi a fost blestemat în toate bisericele ruseşti.

D. ministru de Externe: Nu a fost hatman, a fost ministru de justiţie, logofăt mare, numele lui era Lupu Kostake (*Aplauze*). V-o spune istoria.

D. P.P. Carp: Poate să mă înşel asupra poziţiunei lui, faptul însă e istoric. Suntem deci în drept a ne aştepta să ni se opună din partea guvernului rusesc această alternativă. O repet însă, nu înţeleg pentru ce noi am merge până a vărsa sângele nostru pentru interesele altora? Prinţul Dimitrie Ghica vorbea de simpatiile pe care trebuie să le avem pentru populaţiile creştine de peste Dunăre; se poate însă să aibă dreptate d-sa, dar nu suntem nici destul de bogaţi, nici destul de fericiţi, pentru ca să putem face fericirea altora; abia de ne ajung toate forţele pentru a ne asigura o înceată dezvoltare. Resping dar, d-lor, orice

încercare de alianță. Înțeleg preocupările ce nasc din intrarea Rusiei cu armata pe teritoriul român, şi era de datoria guvernului să facă ca populația să sufere mai puțin; dar atunci trebuia guvernul să se mărginească la partea a doua a convenţiunii şi nu trebuia să atingă cestiunea drepturilor noastre prin părăsirea drepturilor pe care le am avut până acum, căci faptul de față este o alianță, şi aceasta, ca toate alianțele, este supusă şi la bune şi la rele, şi chiar de ar fi aceasta expusă la bine, tot nu ne poate fi de nici un folos, nici material, nici moral. Mă rezum, d-lor, votez contra acestei convenţiuni, pentru că ea, fără nici un temei, schimbă bazele pe cari tratatul de Paris a aşezat starea politică a României. Votez contra acestei convenţiuni, pentru că este primul pas al unei alianțe care, în schimbul unor mari sacrificii, nu ne va da nici un folos.

Ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu susţine convenţia. După ce mai vorbesc senatorul Manolache Costache Epureanu, ministrul de Finanţe Vasile Boerescu şi primul-ministru Ioan C. Brătianu, Senatul adoptă convenţia cu 41 contra 10 voturi.

n-am nevoie să amintesc aci care a fost soarta aşa numitelor *socii populi romani.*

Aceasta însă nu este destul. Dacă ar fi numai atâta că noi, părăsiţi de toate, am fost siliţi să ne apucăm de singura ramură de scăpare care ni se întindea, şi că nevoia ne-a silit să încheiem această convenţiune, tot însă poate că aş tăcea; dar nu este aşa. Pentru mine convenţiunea de faţă nu este decât începutul unei politici pe care eu nu pot s-o aprob, – nu este decât începutul unei alianţe care are să se sfârşească cu cooperaţiunea armatei noastre dincolo de Dunăre; – şi atunci voi întreba ce foloase putem primi noi din o asemenea alianţă, ce ne va impune sacrificii enorme? Întinderea teritoriului? Desigur că nu! Întinderea de drepturi? Vedeţi că nu! – căci convenţiunea aceasta nu ne dă mai mari drepturi decât tratatul de Paris. Tratatul de Paris ne da şapte garanţi, pe când această convenţiune astăzi nu ne dă decât un protector. Prin urmare, pentru ce am jertfi banii noştri şi sângele soldaţilor noştri, când în loc de a mări drepturile noastre noi le micşorăm? Că acesta însă va fi rezultatul politicii de faţă, aceasta cade sub simţul cel mai comun. Gândiţi oare că armata rusă va tolera concentrarea a 50.000 români la flancul ei, fără să ceară ori cooperaţiunea ori dezarmarea lor? – căci atunci când fiii Rusiei îşi vor vărsa sângele, se vor lua toate măsurile ca nici o surprindere să nu li se poată întâmpla.

Asemenea surprinderi s-au văzut în istoria noastră deseori. Astfel un general român, dacă nu mă înşel un străbun al preşedintelui nostru d. Manolache Kostake, a îndreptat armele sale contra Rusiei, deşi la început era aliatul ei.

D. Kogălniceanu, ministru de Externe: Care era acela?

D. P.P. Carp: Acela care până mai deunăzi a fost blestemat în toate bisericele ruseşti.

D. ministru de Externe: Nu a fost hatman, a fost ministru de justiţie, logofăt mare, numele lui era Lupu Kostake (*Aplauze*). V-o spune istoria.

D. P.P. Carp: Poate să mă înşel asupra poziţiunei lui, faptul însă e istoric. Suntem deci în drept a ne aştepta să ni se opună din partea guvernului rusesc această alternativă. O repet însă, nu înţeleg pentru ce noi am merge până a vărsa sângele nostru pentru interesele altora? Prinţul Dimitrie Ghica vorbea de simpatiile pe care trebuie să le avem pentru populaţiile creştine de peste Dunăre; se poate însă să aibă dreptate d-sa, dar nu suntem nici destul de bogaţi, nici destul de fericiţi, pentru ca să putem face fericirea altora; abia de ne ajung toate forţele pentru a ne asigura o înceată dezvoltare. Resping dar, d-lor, orice

încercare de alianță. Înțeleg preocupările ce nasc din intrarea Rusiei cu armata pe teritoriul român, și era de datoria guvernului să facă ca populația să sufere mai puțin; dar atunci trebuia guvernul să se mărginească la partea a doua a convențiunii și nu trebuia să atingă cestiunea drepturilor noastre prin părăsirea drepturilor pe care le am avut până acum, căci faptul de față este o alianță, și aceasta, ca toate aliațele, este supusă și la bune și la rele, și chiar de ar fi aceasta expusă la bine, tot nu ne poate fi de nici un folos, nici material, nici moral. Mă rezum, d-lor, votez contra acestei convențiuni, pentru că ea, fără nici un temei, schimbă bazele pe cari tratatul de Paris a așezat starea politică a României. Votez contra acestei convențiuni, pentru că este primul pas al unei alianțe care, în schimbul unor mari sacrificii, nu ne va da nici un folos.

Ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu susține convenția. După ce mai vorbesc senatorul Manolache Costache Epureanu, ministrul de Finanțe Vasile Boerescu și primul-ministru Ioan C. Brătianu, Senatul adoptă convenția cu 41 contra 10 voturi.

RĂSPUNSUL LA MESAJ
[GARANȚIILE NEUTRALITĂȚII]

Ședința Senatului din 23 aprilie 1877

După ce raportorul G. Lecca a citit proiectul relativ la recensământ, votat de Adunarea deputaților, a cărui amânare este cerută de senatorul Dim. A. Sturdza, raportorul N. Rosetti-Bălănescu citește proiectul de răspuns la discursul Tronului. Senatorul Dim. A. Sturdza declară că nu se unește cu răspunsul așa cum este alcătuit. Senatorul Dimitrie Ghica vorbește pentru răspunsul la Adresă.

D. P.P. Carp: «Oricare român, care nu are alte preocupațiuni, va vorbi cum am vorbit noi în această adresă». Iată ultimele cuvinte ale d-lui Dimitrie Ghica. Sunt deci obligat să mă apăr din capul locului în contra acestei acuzațiuni; nu suspectez intențiunile nimănui, dar revendic pentru fiecare dreptul de a se crede tot așa de patriot ca ceilalți, și într-un moment în care d-sa, adversar al guvernului, vine să-l susție, să-mi fie permis mie, care nu sunt adversar al d-lui Dimitrie Ghica, să-l combat. Imputările făcute de d-sa la scurtele observațiuni ale d-lui Sturdza nu m-au convins deloc, și credeți că nu vin aci să fac o discuțiune de stil; căci, cum zic scriitorii acestei Adrese, s-a întâmplat că în evenimentele de față rațiunea oamenilor celor mai prevăzători a trebuit să se oprească în fața necunoscutului. Voi vota în contra acestei Adrese din cauza incoerenței de idei care văd într-însa. Această incoerență de idei nu poate fi bine văzută nici chiar de guvern; căci guvernul, când s-a adresat țării, ne-a zis ca să-i indicăm linia de purtare care trebuie să o urmeze. Adresa de față n-o face aceasta; voi avea onoare să v-o probez, că ea spune și alb și negru într-un singur cuvânt; și după zisele unui poet, trebuie să te fereşti de acela din a cărui gură iese și cald și rece. Adresa nu este decât o parafrază a Mesajului Domnesc, prin urmare nu o pot critica fără să ating Mesajul Domnesc și să vedem întru cât acel mesaj exprimă el aceea ce este.

Punctul cel mai important al Mesajului Domnesc este că România este părăsită de toți, că este redusă la propriile ei puteri, și că nu mai poate conta decât pe sine; acestea mi se pare că sunt propriele expresiuni ale acelui Mesaj. Suntem dar în dreptul nostru să ne

întrebăm dacă este aşa, şi dacă avem dreptul a ne crede atât de părăsiţi, cum binevoieşte a o zice guvernul – şi cu această ocaziune voi apăra pe d. Sturdza în contra unei imputări făcute de d. ministru, care zicea că nu este chemat de a lua apărarea Europei.

Este evident că aşa este. Nu un Stat mic, cum suntem noi, suntem chemaţi a ridica glasul nostru în acest eveniment; dar poziţiunea noastră geografică şi starea noastră economică are un drept la solicitudinea Europei, fiindcă interesele ei comerciale sunt angajate. În această cestiune nu avem să ne preocupăm în acest Senat de ceea ce a zis Europa şi de ce are să zică Europa şi nu cred că era politic şi prudent să aruncăm acuzaţiuni Europei cum că ne-a părăsit. Am avut onoare a spune, cu ocaziunea votării convenţiunii ruseşti, pentru ce campania politică începută de guvern nu era la locul ei, şi pentru ce nu putea să obţie nici un rezultat, cum şi că toate chestiunile acestea trebuiau ridicate la încheierea păcii. Sprijin această idee, căci de atunci a venit răspunsul dat de d-nul Lasser, ministrul Austro-Ungariei, la o interpelare care i s-a făcut. D-sa a zis: «*să nu se creadă că imperiul Austro-Ungariei nu este preocupat de ceea ce se petrece la ţărmurile Dunării; însă n-a venit timpul să luăm apărarea intereselor noastre, şi numai când va veni momentul, Austria va şti să-şi apere interesele sale*». Şi celelalte puteri doresc tot în modul acesta, şi aveam dreptate când ziceam că va începe mai de vreme o altă campanie. S-a crezut că oameni ca d-nii Brătianu şi Kogălniceanu nu vor fi făcut asemeni greşeli. Eu cred că de aceea este permis a presupune că greşală n-a fost, ci a fost un pact făcut cu intenţiune ca să se puie la adăpostul răspunderii; pentru aceasta aţi început a acuza Europa că nu ne susţine, ca mai târziu să daţi loc la acţiunea ce voiţi ca guvern să urmaţi. Aţi zis că suntem *părăsiţi de Europa,* ca să deveniţi beligeranţi. Să dea Dumnezeu ca evenimentele să mă dezmintă; dar sunt sigur că aveţi să treceţi ca aliaţi peste Dunăre. Şi mă întreb, cari sunt foloasele care le putem avea din aceasta? Tot ce putem spera este ca puterile, la încheierea păcii, să zică că menţin aci la noi *statu-quo.* Acesta va fi singurul rezultat posibil al politicii de acţiune a guvernului actual, şi atunci mă întreb, era nevoie de acţiune? Era nevoie, pentru a ajunge la acest rezultat, d-a cheltui banii ţării şi a vărsa sângele românilor? Eu zic că nu era nevoie, pentru a ajunge la acest rezultat, de a părăsi, înainte de vreme, o garanţie colectivă şi a o înlocui cu o garanţie *unilaterală.*

Toate acestea, d-lor, mă fac pe mine să votez în contra acestei Adrese, care, o repet, nu este decât parafraza discursului Tronului. Sunt convins că departe de a fi făcut, cum zice Adresa, tot ce este posibil ca

România să nu devie teatrul războiului, guvernul, din contră, a făcut tot ce este posibil ca România să devie teatrul războiului.

Am zis la început, d-lor, că este oarecare incoerență de idei în Adresa de față. După ce în prima parte a acestei Adrese se aruncă acuzări Europei, se aruncă acuzări Turciei, vine pe urmă și cere ca numaidecât și în orice caz să menținem cea mai strictă neutralitate. Când însă ați făcut totul ca neutralitatea noastră să devie imposibilă, când ați părăsit singuri tărâmul pe care ar fi trebuit să vă puneți, nu înțeleg cum Senatul ar mai putea recomanda guvernului să observe cea mai strictă neutralitate?!... Vedeți că este o incoerență de idei...

D. raportor: Unde vedeți în Adresă că se recomandă neutralitate?

D. P.P. Carp: Unde am văzut? Iată acest paragraf unde se zice: Nu Senatul, corp matur și moderator, va consilia o politică hazardoasă etc. (*Citește*).

Prin urmare, recomandă Senatul ca să avem acea cumpănă pentru Rusia, care o avem pentru imperiul Otoman.

D. raportor: D-voastră dați altă tălmăcire, aci este cu totul altă idee!

D. P.P. Carp: Se înțelege, d-le Bălănescu, că nu pot vorbi decât cu inteligența mea și cu modul meu de interpretare; la rândul d-voastră veți veni cu inteligența d-voastră și cu modul d-voastră de interpretare; prin urmare, să mă lăsați să vorbesc. Zic, că nu ați avut aceeași cumpănă pentru ambele puteri cari sunt astăzi în luptă, și aceasta este critica cea mai acerbă care pot să o fac politicii guvernului de astăzi, căci numai așa, menținând cumpăna egală între ambele puteri, am fi putut să ne ferim de pericolele ce ne înconjoară.

Adăogați la sfârșitul Adresei că Convențiunea încheiată cu Rusia a micșorat îngrijirile. Da, le-a micșorat, dar vă asigur că a mărit pericolele.

Mai este un punct care voi să-l ating cu această ocaziune, punct pe care nu-l văd trecut în Adresă, însă fiindcă este în Mesajul Domnesc, să-mi permiteți să-l ating în câteva cuvinte; și acesta este apelul la înfrățire ce-l face guvernul. Așadar să mă explic asupra acestui punct.

Acest apel la înfrățire cred că nu este alt nimic decât o simplă ipocrizie; acest apel la înfrățire mai conține încă în el și o acuzațiune în contra adversarilor reali sau presupuși ai guvernului actual. Să ne întrebăm însă, care este datoria cetățenilor? Datoria cetățenilor este de a spune părerea lor așa cum o cred ei, și atunci când părerea lor este reprezentată prin majoritate, ceilalți să se supuie deciziunii sale. Nu ne veți asigura că numai pe această cale ați voit să aduceți această înfrățire, căci nu noi am zis că este un *abis între Coroană și Țară*...

D. vice-preşedinte: D-le Carp, vă rog...

D. N. Pâcleanu: Aţi ieşit din cestiune.

D. P.P. Carp: Când răspund la discursul Tronului, sunt în drept de a spune că nu noi am trimes răspuns că dacă nu vom ajunge la putere sângele va curge...

Şi dacă acel apel la înfrăţire, zic, se înţelege ca să uităm tot ceea ce s-a practicat; să uităm că sunt oameni daţi în judecată cari aşteaptă justiţia....

D. Al. Giani: Ţara i-a dat în judecată.

D. P.P. Carp: Ţara!! Biată ţară!! Dacă în sensul acesta se face apel la înfrăţire, cred, ca şi mulţi din amicii mei politici, că nu putem răspunde la apelul ce se face. Am zis.

Mai vorbesc în urmă senatorii N. Rosetti-Bălănescu, raportorul răspunsului, Dimitrie Ghica, ministrul de Externe M. Kogălniceanu şi Manolache Costache Epureanu. Proiectul răspunsului se primeşte cu 31 voturi contra 3.

RĂSPUNSUL LA MESAJ
[PROBLEMA INTERVENȚIEI NOASTRE PESTE DUNĂRE]

Ședința Senatului din 26 noiembrie 1877

Raportorul Al. Giani citește proiectul de răspuns la mesajul Tronului.

D. P.P. Carp: Domnilor senatori, dacă un mesaj domnesc nu ar fi, conform cu uzurile și datoriile parlamentare, un act eminamente politic, în care Domnitorul vorbește către țară de țelurile bine definite ale politicii sale, de speranțele pentru viitor, și ar fi numai un imn războinic, n-aș avea absolut nimic de zis. Ca fiecare român, sunt mândru și eu de vitejia armatei noastre și fiți convinși că nu este nimeni între noi cărui să nu i se înalțe inima de faptele săvârșite dincolo de Dunăre.

Când ne punem însă întrebarea dacă vitejia este suficientă pentru a ne desfășura înaintea noastră o situațiune politică, trebuie să răspundem cu o negațiune; căci vitejia poate să fie pusă la serviciul unei bune, precum poate să fie pusă la serviciul unei rele cauze. Vitejia poate să serve în fapt ideile pur naționale și poate să serve a realiza niște idei ce nu sunt conforme cu tradițiunile țării.

Nu am nevoie a merge departe în istorie, ca să vă arăt că asemenea lucruri se pot întâmpla. Nu am nevoie decât să vă amintesc că batalioanele Hanovrei și ale Hessei s-au luptat pe câmpiile Americei pentru cauze care nu aveau nimic a face cu soarta patriei lor.

Nu zic că armata noastră joacă dincolo de Dunăre rolul acelor batalioane, dar este evident că vitejia în sine nu constituie un act politic.

O dată aceasta stabilit, naște întrebarea: pentru ce în proiectul de răspuns la discursul Tronului nu se vorbește absolut nimic nici de situațiunea politică a țării, nici de planurile care le avem, nici de speranțele ce ne sunt permise pentru viitor? Eu cred că aceasta nu s-a făcut pentru că guvernul singur este în neputință de a o ști; pentru că el s-a aruncat în această întreprindere, calificată de primejdioasă chiar de d. ministru de externe, fără să știe care-i vor fi consecințele.

Când în primăvara trecută mi-am luat libertatea, cu ocaziunea Adresei, a vă zice: că interesul țării nu este d-a arunca armata într-o

acțiune ca aceasta, care nu este în conformitate nici cu interesul şi nici cu puterile ei, d-voastră ați zis că vă acuz pe nedreptul, şi că, dacă ar fi adevărat cele ce zic eu, apoi în adevăr ați fi vinovați. Ei bine, d-lor, îmi veți permite a cita propriile cuvinte ale d-lui ministru de externe.

«Dar, zice onor. d. Carp, că vrem să trecem peste Dunăre. A! Aceasta este altă cestiune. Dacă în adevăr s-ar vedea un singur cuvânt prin care s-ar împinge țara de a nu rămânea în hotarele ei şi de a se încerca să primejduiască ceea ce are, atunci onor. d. Carp ar avea dreptate să vie să ne acuze că am aruncat țara în eventualități periculoase».

Vedeți, d-lor, cuvintele nu sunt ale mele, ci sunt ale d-lui M. Kogălniceanu, ministru de externe. Ce s-a petrecut de atunci şi până acum ca d. ministru de externe să-şi modifice convingerile şi ideile sale? Nu este momentul ca să judecăm aceasta şi nici nu vreau să ştiu! Nu am venit aci să atac, nici să acuz, ci am venit numai ca să stabilesc cum că nu cu toții suntem de aceeaşi părere în aprobarea politicii pe care a început-o guvernul actual, şi că sunt oameni care cred că, dacă am fi urmat o altă linie de purtare, poate că politica noastră națională ar fi câştigat mai mult decât până acum!

Tot din cuvintele d-lui ministru de externe vă pot proba cum că guvernul actual a început această acțiune fără să ştie bine ce face.

D-sa, vorbind despre intenționea guvernului, ne zicea: ce vreați să facem? Sunt trei căi: una de a sta cu brațele încrucişate, o altă cale să pregătim apărarea hotarelor noastre, şi, în fine, a treia cale e acea care ne-ar povățui să trecem peste Dunăre.

Îmi veți permite şi aci a cita propriile cuvinte ale onor. d-lui ministru de externe: «Nu vom lua drumul ca să facem ceea ce a făcut Domnul Cantemir, ca să ne unim franc şi direct cu Rusia, să trecem Dunărea şi să luăm şi noi parte la emanciparea popoarelor creştine din Orient. Iată un drum care nu ar fi de aruncat, cu condițiune d-a cere şi obține avantaje ca independența, gurile Dunării, Dobrogea, avantaje pe cari le vede d. Sturdza deja în convențione, dar cari din nenorocire nu există. Am ales deci acel drum care constă nici în a sta cu mânele în sân, nici în a trece Dunărea cu ruşii».

Pentru ce, dar, îndată ce ați trecut Dunărea, n-ați venit să ziceți: «Da, am trecut Dunărea, însă în schimbul acestei cooperațiuni, am stipulat cutare şi cutare avantaj»? N-ați zis-o, pentru că n-ați stipulat absolut nimic, şi situațiunea este astăzi astfel, încât la încheierea păcii noi nu ştim dacă în schimbul sacrificiilor făcute, vom avea acele avantaje care, chiar după cuvântul d-lui ministru de externe, ar fi putut justifica trecerea noastră peste Dunăre.

Temeiul dat de guvern în mesaj, că dacă nu am fi mers la Plevna, armata rusească biruită ar fi fost silită să treacă Dunărea şi astfel ţara noastră ar fi fost deschisă invaziei turcilor, nu are valoare, căci, dacă soarta armatelor ruseşti atârnă de 30.000 de români, atunci ori vom fi ori nu vom fi la Plevna, puterea Rusiei îmi pare prea slabă pentru întreprinderea în care s-a aruncat. Dar nu este aşa, n-aţi scăpat armata rusească, v-aţi aruncat peste Dunăre fără să ştiţi nici unde mergeţi, nici unde aveţi să vă opriţi.

Astăzi ştiu, după cum trebuie să ştie şi guvernul, că dacă sunt prin Dobrogea subscrieri pentru a se alipi pe lângă România, nu e mai puţin adevărat că şi în Basarabia română se fac subscrieri pentru alipirea ei către Rusia.

Nu deduc nici o consecinţă de aci, poate că această ştire să fie fără de nici un temei, dar nu este mai puţin adevărat că aceste vuiete, ca şi ştirile venite de la Berlin, în ce priveşte retrocesiunea Basarabiei, ne dovedesc că situaţiunea noastră este astăzi aşa de puţin lămurită, încât ea dă loc la orice suspiciune şi la orice îngrijire.

Am zis adineauri cum că nu vin nici să acuz, nici să atac, pentru că fiecare acuzare şi fiecare atac politic trebuie să aibă o ţintă când este dirijat în contra guvernului, şi acea ţintă nu poate fi alta decât înlocuirea guvernului şi a politicii sale. Ei bine, aceasta nu se poate; căci astăzi România nu mai are soarta ei în mână; nu ea dispune nici de forţele, nici de hotărârile sale.

În ipoteza chiar a d-lui ministru de externe, cum că pentru participarea la război peste Dunăre ar trebui să primească în schimb Dobrogea şi gurile Dunării, tot avem mâinile legate.

Să admitem că Imperiul Otoman ar zice: Aceasta voiţi? vi le dau; să încheiem pace. Ei! am putea oare să retragem oştirile noastre de la Plevna? Evident că nu.

Repet deci, că nu am astăzi alt ţel decât a stabili că sunt oameni în ţară – şi aceasta o spun nu numai în numele meu propriu, dar şi în numele multor amici politici, – sunt oameni în ţară cari gândesc cum că ar fi fost mai bine să aşteptăm atacul în ţară la noi; cum că ar fi fost mai bine ca să nu ne asociem la întreprinderi calificate chiar de însuşi domnul ministru de externe de primejdioase şi să înlăturăm astfel suspiciunea că în loc de a fi păzitori neutrali ai acelor guri ale Dunării cari voim să le avem, suntem numai instrumentul mlădios al unor interese cari nu sunt europene şi cari prin urmare nu pot fi române.

Ministrul de Externe afirmă că nici în Dobrogea, nici în Basarabia nu putea fi vorba de vreun plebiscit, justifică intervenirea armatei române la Plevna şi spune că contează pe mărinimia şi onoarea împăratului Alexandru al II-lea şi pe dreptatea Europei.

D. P.P. Carp: Nu am luat cuvântul decât pentru o simplă rectificare. Eu singur am zis d-lui ministru de externe că nu e o treabă mare ştirea care am despre ceea ce se petrece în Dobrogea şi Basarabia, că este un zgomot ce circulă, şi pentru mine aceasta nu este decât un adaos la nedumerire. Când însă aceste lucruri merg până a produce o nelinişte în spirite, permiteţi-mi a zice, patriotică, îmi pare rău că d. ministru de externe tratează asemenea lucruri de anecdote.

Au mai luat parte la dezbateri senatorii N. Voinov, V. Boerescu, Dim. Cracte, Const. Bosianu şi ministrul de Externe M. Kogălniceanu. Proiectul de răspuns a fost încuviinţat cu 35 contra a 3 voturi.

ORFELINATE PENTRU COPIII CELOR CĂZUȚI ÎN RĂZBOI

Ședința Senatului din 4 februarie 1878

Guvernul hotărâse să înființeze 4 orfelinate destinate pentru creșterea și învățătura copiilor soldaților morți în luptele peste Dunăre sau ai acelor cari, deși în viață, nu mai pot să-și îngrijească familia. Proiectul de lege fusese votat de Adunarea deputaților în sedința de la 1 decembrie 1877. La Senat, secțiunea a II-a a cerut să se înființeze două școli primare în cari, după unele studii, cursurile să se bifurce în cursuri de agricultură și de meserii. Senatorul Giani crede că îngrijirea orfanilor ar trebui lăsată în sarcina comunelor și că sistemul internatelor este cu totul greșit, mai ales pentru copiii de săteni, cari crescuți în internate, vor fi lipsiți de orice legătură atunci când vor dori să se stabilească într-o comună oarecare. Mai nemerit ar fi ca acești orfani să fie crescuți de locuitori, căror li s-ar putea da subvențiuni, pensiunea cuvenită etc.

D. P.P. Carp: Înainte de toate trebuie să ne deprindem să înlăturăm din discuțiune orice argument care nu stă nici într-un raport cu chestiunile ce tratăm. Este evident că aci nu este cestiunea despre centralizare și decentralizare. Și d. ministru de interne a avut tot dreptul să se mire de aceasta. Eu nu m-am mirat, căci am atribuit slăbiciunea argumentațiunii d-lui Giani emoțiunii sale, emoțiune firească la un om care combate pentru prima oară guvernul (*Ilaritate*).

Întâia întrebare care trebuie să ne-o punem este cine trebuie să vină în ajutorul orfanilor aceștia, căci asupra necesității ajutorului nu pot fi două păreri, și aci mă unesc și eu cu cele zise de d. ministru, că acei oameni au făcut sacrificii și trebuie să li se dea ajutor; dar naște întrebarea, de unde să se dea acest ajutor? La aceasta, spune d. ministru cu un aer de dreptate: că Statul...

Acești oameni au făcut sacrificiile nu pentru o anume localitate, ci pentru țara întreagă, este dar drept că țara întreagă trebuie să le vină în ajutor. Apoi, dacă ar fi numai atât, n-ar fi nimic de răspuns, dar naște întrebarea, dacă ajutorul care-l dă Statul este într-adevăr un ajutor eficace în modul cum se prezintă în legea actuală. Eu cred că este bine ca discuția să fie mai întinsă, ca să vedem dacă se dă un ajutor real, sau dacă în loc de ajutor noi facem prin aceasta un rău imens acestor copii.

În ordinul acesta de idei, întâia întrebare ce trebuie să ne facem este dacă aglomerația de copii, așa cum are loc în internatele înființate de Stat, este un *ce* folositor pentru creșterea morală și materială a copiilor sau nu? Părerea mea este că aglomerația de copii într-o școală dirijată de Stat este un lucru vătămător dezvoltării morale și materiale a copiilor. Aci d. ministru de interne a venit și a zis că adoptându-se o asemenea teorie, ar trebui să se suprime toate internatele; și aci sunt la largul meu, căci pe când eram ministru al instrucțiunii publice, am cerut suprimarea radicală a internatelor. Și Adunarea a primit această propunere. Dacă legea nu a devenit perfectă, aceasta a provenit din cauza unor evenimente ce nu aveau a face nimic cu teoria în sine.

Ni se obiectează că legea de față nu face decât să se conforme cu o stare de lucruri reală și cu niște deprinderi înrădăcinate în poporul nostru. Este drept că o lege, ca să aibă o bază reală, trebuie să ia drept punct de pornire starea prezentului. O lege trebuie însă totodată să aibă în vedere viitorul, și trebuie să aibă drept țintă de a înlocui moravuri rele prin moravuri bune.

Și de aceea nu admit argumentul d-lui ministru de interne, care zice: vedeți, d-lor, că noi nu facem alta decât ne conformăm cu sistema din țară, căci chiar părinții cari pot ține pe copiii lor în case private, îi dau în internate. 'Mi va permite d. ministru de interne a-i spune că acei părinți fac aceasta sau de nevoie sau că nu-și înțeleg interesul lor, căci aglomerând pe copiii lor la un loc, pot să capete moravuri și deprinderi rele.

Nu trebuie asemenea să uităm că educațiunea factice ce o dă Statul în asemenea institute produce o adevărată declasare, creând în mintea și în caracterul acelor tineri nevoi și tendințe cari nu sunt conforme cu starea din care au ieșit, și cu starea în care au să reintre. S-a vorbit mult de datoria Statului, ca și cum ar fi un bine când Statul ar forța în mod sistematic lățirea culturii. Datoria Statului este de a înlătura numai piedicile cari pot întârzia rădicarea nivelului moral și intelectual; el face însă totdeauna un rău când, intervenind în mod sistematic, el alterează jocul firesc al forțelor intelectuale și morale.

D-lor, s-au adus și exemple din alte țări, cum au ajuns alte țări în starea în care se găsesc prin mijlocul internatelor.

Aci este o eroare foarte gravă. Din contra, acele State nu datorează nimic internatelor, și experiența a probat, că au avut să sufere atât de mult din cauza lor, încât a fost o mare reacțiune în contra acestor internate.

Și apoi, sistemul internatelor nu este general în Europa, ci este exclusiv francez, și francez modern, de atunci de când Napoleon-cel-Mare

avea pe seama Statului o mulţime de copii ai căror părinţi rămăsese[ră] pe câmpurile de război ale întregii Europe, şi cărora trebuia să li se dea o creştere. Atunci s-au creat internate nu numai pentru fiii soldaţilor, ci pentru toată lumea. Şi de atunci au luat naştere în Franţa internatele pe un picior mai mare.

Nu puteţi însă susţine că Franţa lui Lamartine este mai presus de Franţa lui Voltaire şi a lui Rousseau, precum nu puteţi susţine că Franţa lui Mac-Mahon este mai presus decât Franţa lui Turenne, şi este învederat că nu putem face nici o deosebire între rezultatele intelectuale şi morale obţinute astăzi şi între rezultatele activităţii şi inteligenţei Franţei pe o vreme când internatele nu erau în Franţa decât la congregaţiunile religioase.

În Anglia, de asemenea, internatele n-au existat niciodată în sensul ce dăm noi acestui cuvânt. În Englitera sunt internatele de la Cambridge şi Oxford, dar nu în sensul nostru.

Acolo sunt interni bursieri şi interni cu pensiune de la părinţii lor; dar fiecare copil are odaia lui şi nu e vorba de nici un fel de aglomeraţiune.

Prin urmare, nu putem pune pe acelaşi picior internatele engleze cu cele franceze şi care se propun şi la noi astăzi.

În Germania, internate n-au existat niciodată, afară de şcoalele militare şi de aşa-numitele Ritter-Academien. Încolo, în toată Germania n-au existat decât două: la Schulpforta şi altul la Graue-Kloster în Berlin.

D. M. Kogălniceanu, ministru de Externe: Este şi internatul din Dresda.

D. P.P. Carp: Vorbesc numai de Prusia. Schulpforta este un aşezământ numai pentru nobilii acelei provincii, unde ei singuri, părinţii, îngrijesc de acest aşezământ. De aceea, nu se poate zice că numai din cauza internatelor Germania este mai mult înaintată. Prin urmare, voi să înlătur cu totul din discuţiune argumentul d-lui ministru că internatele produc ceva pentru dezvoltarea unui Stat şi că noi, dacă am părăsi acest sistem, am face o piedică dezvoltării noastre intelectuale. Eu susţin, din contră, cum că internatele tocmai sunt acelea cari împiedică dezvoltarea reală a unei naţiuni, pentru că împiedică ca forţele să se dezvolte în mod firesc.

Viu la alt argument. D-lor, un copil, şi aci n-am nevoie să intru în multe dezvoltări, un copil dacă-l sustragi de la căldura naturală a familiei, niciodată nu poate da un rod bun, este ca o plantă pe care d-voastră o luaţi din pământul ei firesc şi o puneţi în pământ artificial şi care nu corespunde cu natura ei.

Puteți să forțați un prun să producă fructe în doi ani; totodată veți seca forțele lui, nu veți obține roadele unui copac sănătos, ca să producă ceea ce natura a voit să producă... Ei bine, acest rău imens îl fac internatele şi n-am trebuință să aduc exemple. D. ministru ştie că internatele Franței nu sunt decât o şcoală de adevărată depravațiune. Prin urmare, de îndată ce am ajuns la convingerea că deşi Statul este dator a răsplăti sacrificiile făcute pentru dânsul, el, în cazul de față, cu sistemul propus, în loc de a face un bine, face un rău acelora pe cari vrea să-i ajute. Cer dar să se lase logica abstractă la o parte şi să pună creşterea acelor copii în sarcina comunei; şi aceasta cu atât mai mult, cu cât pentru Stat ar fi o sarcină foarte grea, pe când pentru comună sarcina ar fi foarte uşoară, căci nu cred să fie într-o comună mai mulți decât 3, 4 copii.

Evaluând că suma celor morți şi răniți se urcă la 10.000, ceea ce nu este departe de adevăr, veți avea maximum 30.000 de oameni, cari au lăsat copiii orfani. Ei bine, avem 3000 de comune, şi chiar admițând că nu fiecare comună ar suferi pierderi, totuşi nu veți ajunge la proporțiunea mai mare decât 2 copii pe comună. Înțelegeți că sarcina nu este grea, pentru ca comuna să nu o poată suporta. Mă rezum dar: din partea Statului are să fie o cheltuială mare fără rezultat, din partea comunelor are să fie o cheltuială mică cu mare rezultat.

Vă rog să luați propunerea mea în serioasă discuțiune. Eu cer ca educațiunea să fie impusă comunelor şi totodată ca pe lângă această obligațiune să se adaoge şi cealaltă obligațiune, ca creşterea aceasta să se facă în familie.

CONDIŢIILE DE PACE

Şedinţa Senatului din 13 februarie 1878

Senatorul Dim. Ghica aminteşte că încă de la 7 februarie a depus o interpelare, cerând lămuriri dacă s-au comunicat guvernului condiţiile de pace în ceea ce priveşte România, care sunt principiile care au să conducă guvernul la viitorul congres şi ce dispoziţii s-au luat spre a apăra, pe calea diplomatică, interesele ţării. În răspunsul său, ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu, spune că delegatul României, colonelul Arion, n-a fost primit la Kazanlic şi Adrianopole, deoarece Turcia refuză şi de astă dată să recunoască calitatea statului român ca stat independent. Condiţiile de pace prevăd independenţa României şi o despăgubire teritorială îndestulătoare; dacă această despăgubire se referă la Basarabia, pe care o reclamă Rusia, atunci nu ne putem declara mulţumiţi. La a doua întrebare răspunde că ne vom duce şi noi la congres spre a apăra drepturile şi interesele noastre. În ce priveşte acuzarea că urmează politica rusească, aminteşte că sunt împrejurări care impun părăsirea politicii de sentiment şi practicarea politicii de interese.

D. P.P. Carp: Domnilor, 'mi pare foarte rău că d. ministru de externe, cu ocaziunea unui cuvânt, recunosc cam personal al principelui Dimitrie Ghica, a ţinut la rândul său nu un cuvânt, ci un discurs întreg prea personal. 'Mi pare rău zic, pentru că tonul şi sângele rece cu care d. ministru de externe a răspuns întâiaşi dată, era pentru mine o garanţie că de astă dată cel puţin nu vom trata, cum am tratat în alte ocaziuni cestiunile cele mai vitale ale ţării, cu un entuziasm de multe ori periculos. Vă aduceţi aminte cât de grea era discuţiunea cu actualul guvern când s-a votat convenţiunea cu Rusia; vă aduceţi aminte că argumentele jucau pe banca guvernului un rol foarte modest, dar entuziasmul un rol foarte mare, şi primul pas în politica guvernului o aveau nu interesele ţării, ci Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare. Tot pe atunci se vorbea mult de Piemont şi de gloria lui Cavour! Cu toate acestea ce s-a întâmplat? S-a întâmplat cum că deşi noi, ieşiţi biruitori din acest război, astăzi, departe de a câştiga provincii, cum le-a câştigat Piemontul, noi suntem pe cale de a pierde, şi pentru ce? Pentru că Piemontul a avut multe războaie şi unele nefericite, dar a avut o politică bună, pe când noi am avut un război fericit, însă o politică neprevăzătoare.

Ne acuză d. ministru cum că noi nu ridicăm cestiunea la înălțimea la care trebuie să o punem și că noi facem cestiuni personale. Foarte bine. Să discutăm principiile. Însă nu admiteți cum că principiile în politică, deodată ce s-a discutat în mod doctrinar, trebuie să se aplice și la oameni? Nu recunoașteți cum că atunci când se dovedește că cu idei preconcepute, cu măsuri cugetate de mai înainte ați urmat o politică care are să iasă rea, d-voastră astăzi nu mai sunteți în stare a pricepe o politică contrarie, fiindcă ea este opusă la întregul ordin de idei ce au luat o formă în creierii d-voastră? Prin urmare, cât pentru mine unul, deși voi discuta principii, rog de mai înainte pe guvern să mă ierte dacă voi aplica aceste principii la purtarea lui și dacă îmi pun întrebarea de aveți în țară și în Europa destulă autoritate morală ca să duceți la bun sfârșit politica de astăzi? Aceasta o pot face cu atât mai ușor, cu cât d. ministru ne-a zis: ne-am adresat la Rusia și ne a zis «luați-vă calea care vă va conveni». Sfatul vine cam târziu, însă îl primesc, și vă rog să discutăm împreună, care este calea care convine României. S-a vorbit de politica națională, să fim cu toții români. A repetat d. ministru de externe o frază care a zis-o cu ocaziunea convențiunii, că: «ne vrea binele și să nu credem că nu va avea inimă română». Dară și atunci ați avut inimă română și s-a dovedit că v-ați înșelat; și acum aveți inimă română și iarăși aveți să vă înșelați.

D. N. Voinov: Atunci nu s-a înșelat.

D. P.P. Carp: Prin urmare, să lăsăm intențiunile, căci nu suspectez nici intențiunile, nici patriotismul nimărui, dar să vedem cari sunt adevăratele interese ale țării noastre? Care este politica națională a țării? Și cum se practică ea? Aci, d-lor, din nenorocire sau poate din fericire pentru țara noastră, noi avem o pozițiune geografică care ne impune datoria de a fi, cum am zice, dricul unui mare principiu istoric al acțiunii Orientului contra Occidentului și a reacțiunii Occidentului contra Orientului. Acest rol grandios l-a jucat Grecia în vremile trecute; atunci istoria se mărginea numai în bazinul mării Mediterane, atunci rolul principal în jocul acesta de acțiune și reacțiune între Orient și Occident îl avea Grecia, și ea și-a înțeles misiunea și, deși un popor mic, a fost în fruntea civilizației antice.

Acum nu este bazinul Mediteranei, acum lumea s-a întins, interesele s-au lățit și Europa întreagă se află astăzi în față cu Asia. De aceea punctele de contact s-au înmulțit și rolul care îl juca Grecia are să se joace astăzi la Dardanele și la Dunăre.

Din punctul acesta de vedere să tratăm cestiunea, și pun argumentațiunea mea la adăpostul unui mare diplomat, al generalului

Schweintz, care îmi zicea într-o zi, când discutam cestiunea Orientului: «Ei, d-le Carp, voiți să faceți politică bună? mai înainte de toate studiați harta d-voastră geografică; numai ea trebuie să vă inspire». Să studiem dară și atunci veți vedea că Rusia este mare mijlocitoare între Asia și Europa, și este în interesul ei să aibă totdeauna în mâna ei marile căi de comunicație care au să mijlocească raporturile comerciale între aceste două părți ale lumii, să închidă, pe de altă parte, celelalte căi care ar putea să-i facă concurență. În două cuvinte: deschiderea Dardanelelor, închiderea Dunării, iată cheia politicii rusești. Odată acest principiu stabilit, care era interesul nostru? Interesul nostru era – și aci se înșală d. ministru de externe, când crede că îl acuzăm de ce nu a putut să oprească pe Rusia. Nu, dar se înșală că interesele noastre sunt evident opuse celor rusești, era evident că era antinațional de a facilita Rusiei realizarea politicii sale tradiționale. Aceasta vă explică pentru ce în loc de a trage foloasele care le așteptați, d-voastră veniți astăzi și recunoașteți că suntem pe calea de a pierde o provincie. Căci să nu ne înșelăm, d-le ministru de externe, când afirmați că cestiunea Basarabiei nu este o cestiune de interes, ci o cestiune de amor propriu, comiteți o eroare și o nedreptate în contra Rusiei. Cum? Gândiți d-voastră că Rusia, după ce ne-am vărsat sângele alături cu dânsa, după ce am pus toată țara la dispoziționea ei, după ce în micile noastre puteri am făcut mai mult decât se aștepta Europa întreagă, – d-voastră credeți că pentru o cestiune de amor propriu Rusia ar asuma asupra ei greaua sarcină de a ne cere Basarabia? Nu, d-lor. Ne cere Basarabia pentru că este în interesul ei; ne cere Basarabia nu de astăzi, ci demult. Ea face politică rusească, d-voastră însă nu ați tăcut politică românească (*Aprobări*).

Poate că Rusia nu va lua Basarabia României, va părăsi această revendicare ca un sacrificiu ce va face Europei, rezervând cestiunea la altă ocaziune mai fericită. Însă noi să nu uităm niciodată că nu amorul propriu, ci interesul ei bine cugetat va fi cauza pericolelor ce ne așteaptă din partea ei.

Odată aceasta stabilit, repet că deși nu ați putea opri pe Rusia, dar nimic nu vă obligă să angajați viitorul în detrimentul țării noastre. Trebuie să așteptați arbitrul Europei, pe care suntem datori a o reprezenta la gura Dunării.

Această acțiune pripită era primul pas, prima greșală din care au ieșit toate celelalte rele.

S-a obiectat adeseori, d-lor, că eram siliți să facem aceasta, că nu am putut să facem altfel; bine, rău, am fost siliți să mergem înainte și să ne dăm, cum zice românul, în paza lui Dumnezeu.

Aţi zis: «am făcut apel la toate Puterile Europei, am bătut la toate uşile, şi nimenea nu ne-a deschis, încât noi, părăsiţi de toate Puterile, am fost siliţi să ne aruncăm în braţele Rusiei». Atunci iar am observat d-lui ministru: nu cred că Europa ne-a părăsit, numai nu se poate pronunţa decât atunci când Rusia va şti să tragă foloase din biruinţa ei, care să strice echilibrul Europei; atunci numai Europa va putea să dea un răspuns care nu poate să-l dea astăzi. Prin urmare, pe de o parte, vă daţi pe mâna Rusiei, iar, pe de alta, părăsiţi de mai înainte ajutorul ce putea să-l dea astăzi Europa. Ei bine, era un plan preconceput, ori nu? Suntem noi în drept, constatând din fiecare pas al partidului actual la putere, că s-a executat un program întreg, a zice: că ce aţi făcut era rezultatul unei voinţe, iară nu a unei nevoi? Să luăm şirul evenimentelor de la 1866 şi să examinăm demarşele acestui partid. La 1866, după războiul Germaniei contra Austriei, a crezut Rusia cum că puterea Germaniei, o putere amică, mărindu-se, a venit momentul pentru dânsa, să deschidă ea cestiunea Orientului, adică cestiunea ei vitală. Vedem atunci că se face revoluţiunea de la Creta, cestiunea Bulgariei se ridică, bande de bulgari se organizează, şi vedem atunci pe d. Brătianu, adică pe partidul liberal astăzi la putere, amestecat în aceste răsculări.

Vine apoi 1870. După biruinţa Germaniei, iar se fac oarecari încercări. Pe de o parte, d. Ignatief ne cerea Basarabia deja de pe atunci, şi pe de alta, d. Brătianu, într-un cuvânt memorabil, zice că acolo unde este ortodoxia, este interesul României. Astăzi, când este a se rezolva cestia Orientului, tot d. Brătianu este chemat pentru a face o alianţă cu Rusia. Prin urmare, eu constat o politică preconcepută, şi totdeodată adaog că nu vă pot da aprobarea mea în cât priveşte consecinţele faptelor d-voastră, la cari a ajuns ţara. Mai este un ultim considerent şi acesta este pentru mine de o valoare capitală; trebuie să ştiţi că nu m-aş plânge de pierderea Basarabiei, dacă ar fi numai aceasta. Dar mai este şi altceva: ne poate lua Basarabia astăzi, dar ce ia sabia, sabia poate să o reia, şi mâine vor veni împrejurări europene care să ne permită să o recâştigăm; dar pentru mine, luarea ei are o importanţă vitală, pentru că implică o scădere a conştiinţei naţionale. Şi notaţi bine, că dacă noi avem raţiunea de a fi, avem raţiunea de a fi numai prin conştiinţa naţională şi prin încrederea Europei. Ei bine, încrederea Europei nu o aveţi, au dovedit-o aceasta îndestul toate câte se întâmplă pe fiecare zi; conştiinţa naţională ce aţi făcut cu dânsa?

Mai putem aştepta de la popor acest sacrificiu de sânge şi de avere, atunci când atâtea jertfe au drept rezultat scăderea patriei noastre. Căci un cetăţean când se duce să îşi expue viaţa, el nu merge

ca un mercenar, sau ca un student, fără să ştie pentru ce. El vrea totdauna, jertfindu-şi viaţa, să-şi zică că o face pentru un interes naţional. Gloria nu e suficientă, gloria o ia pentru dânsul; dar interesul naţional satisfăcut îl lasă pentru copii ca moştenire al sacrificiului lui.

D-voastră aţi pierdut, pe de o parte, încrederea Europei, iar pe de alta, aţi surpat conştiinţa naţională. Şi ce valoare are conştiinţa naţională şi încrederea Europei, o puteţi vedea din istoria lui Mihai Viteazul.

El câştigase, cu eroica lui spadă, trei provincii şi cu toate acestea a fost suficient fierul unui lefegiu d-ai generalului Basta ca să prăbuşească întreaga lui clădire. Pentru ce? pentru că pe atunci ne lipsea conştiinţa naţională, ne lipsea încrederea Europei.

Astăzi conştiinţa naţională era reînviată, încrederea Europei începeam s-o avem. Pe una a-ţi surpat-o, pe cealaltă aţi pierdut-o. (*Aplauze*).

DISCUȚIA ADRESEI
(ART. 7)

Ședința Senatului din 6 decembrie 1878

În ședința din 5 decembrie, Senatul a început dezbaterile asupra răspunsului la mesajul Tronului. Ministrul de Finanțe, Dim. A. Sturdza, face o descriere amănunțită a situației politice înainte și după război, arată care e soluția găsită pentru chestiunea israelită.

D. P.P. Carp: În ședința secretă am avut onoarea de a spune Senatului temeiurile cari mă îndeamnă a vota contra acestei Adrese, și nu aș mai avea astăzi nimica de zis, dacă de atunci până acum, atât de pe banca ministerială, cât și din partea comisiunii, nu ar fi intervenit nişte declarațiuni cari mă obligă să iau cuvântul pentru a preciza poziținea noastră față cu noua situație ce se crează prin acele declarațiuni. Voi începe cu guvernul. Onor. d-nul Sturdza a zis că d-sa nu se schimbă, și că nu d-lui, ci Ministerul s-a schimbat.

O cred, dar atunci, dacă d-sa nu s-a schimbat, s-a schimbat d. Brătianu și dacă d-nul Brătianu are facultatea de a-și schimba politica urmată până acum, nu mai este, cum pretind amicii d-sale, rezultatul unui vârtej la care n-au avut puterea de a se opune, ci, cum o pretindem noi, rezultatul unei voințe preconcepute.

Dar mi se va zice că situațiunea s-a schimbat. Dar atunci, dacă situațiunea s-a schimbat pentru d-nul Brătianu, de ce nu s-a schimbat și pentru d-nul Kogălniceanu? Voiți a zice poate că d-nul Kogălniceanu a ieșit din Minister pentru că era singurul inițiator convins al acelei politici și că d-nul Brătianu a adoptat, pe timpul războiului, o politică contrară cu convincțiunile d-sale, numai și numai ca să rămâie cu partidul său la putere?

Vedeți dar în ce *dedal* de confuziune și contradicțiune ne aflăm, dacă admitem declarațiunea d-lui Sturdza ca program ministerial. Declarațiunea d-lui Sturdza n-o pot lua decât ca o convingere personală, dar nu pentru prima oară vom vedea convincțiuni adânci sfetindu-se neputincioase față cu o situațiune mai tare decât ele.

Adevărul e că d-nul Brătianu, simțind că situațiunea îi scapă față cu țara, are nevoie de un *bouc émissaire* și de o nouă față. *Le bouc émissaire* este d. Kogălniceanu, noua față este d. Sturdza. Politica însă, sistemul guvernului este același ca mai-nainte.

Atât în cât privește pe guvern.

Vin la Adresă și la comisiune. Dacă comisiunea noastră n-ar fi avut în sânul ei nici un membru al opoziținii, Adresa nu ni s-ar fi părut decât o parafrază politicoasă, și ca totdeauna cam banală a mesajului Tronului; însă deodată intră d-nul Boerescu în comisiune și, ceea ce în alte condițiuni ar fi fost o parafrază banală, devine un act de politică superioară. Și atunci, se înțelege că trebuie să găsim în afară de textul Adresei, pe care putea s-o subscrie orice membru al majorității, cauzele ce au fost în stare de a transforma o Adresă nevinovată în un act de politică superioară, cum a fost calificată de d. Boerescu. Prin urmare, să ne dăm bine seamă de adevărul acesta, că nu Adresa în sine este un act de politică superioară, dar ea pregătește o situațiune nouă, ea ne deschide un nou orizont și trebuie să căutăm, o repet, în afară de textul ei, de ce natură să fie oare acest act de politică superioară. Din concluziunile d-lui Vioreanu, un amic politic al d-lui Boerescu, văd că d-sa a cerut înlăturarea oamenilor tineri din Cabinet și înlocuirea lor cu oameni maturi, luați din toate partidele. În această concluziune găsim un indiciu ce ne pune în stare de a întrevedea care este acea politică superioară ce ne așteaptă. În alte concluziuni ale d-lui Boerescu, care admite posibilitatea intrării sale în Cabinet, însă drept pe poarta cea mare, cum afirmă d-sa, găsim al doilea indiciu menit a ridica vălul ce acoperă încă noua politică superioară.

Ei bine, eu nu cunosc nici o poartă, fie ea mare, fie ea mică, prin care *centrul* sau *dreapta* ar putea să intre în cabinetul d-lui Brătianu. Cunosc porți prin care ar putea să intre cutare sau cutare individualitate, dar o poartă prin care ar intra drapelul, onoarea partidului conservator, o asemenea poartă nu există.

Să admitem o ipoteză – căci înlătur cu totul persoana d-lui Boerescu, pentru care am cea mai mare stimă – să admitem că poarta cea mare ar fi o împărțire egală a puterii. Să admitem că d. Brătianu ne oferă cu cea mai mare lealitate de a ne bucura împreună cu d-sa de beneficiile, de înrâurirea legitimă ce recunosc că trebuie să aibă puterea executivă, căci nu sunt numai om de opoziținue, ci și om de guvern, că ne oferă, zic, să împărțim prefecții, deputații, senatorii, ministerele (*Ilaritate*). Aceasta ar fi oare poarta cea mare?

Ei bine, noi, partidul conservator, care luptăm să venim la putere prin triumful ideilor şi prin tăria convincţiunilor noastre, nu cerşetorim o înrâurire ce putem să o dobândim mâine prin propriele noastre forţe. Vedeţi că nici în ipoteza aceasta, care este cea mai favorabilă, nu există o poartă mare şi am fost silit să zic ceea ce am zis, pentru ca să desemnez bine poziţiunea actuală, să arăt că nu cunosc o singură împrejurare în care noi am putea da mâna cu partidul opus, în care noi am putea încredinţa apărarea intereselor noastre în alianţa comună cu partidul advers. Dar trecând la un ordin de idei în adevăr superior, este în interesul chiar al Coroanei să aibă a face cu partide bine distinse, cu convincţiuni ce nu slăbesc. Măria Sa, când voieşte a realiza cutare sau cutare idee măreaţă, trebuie să ştie unde să găsească oamenii convinşi ce-i pot servi. A avea numai instrumente mlădioase poate să fie plăcut, dar este şi periculos, căci altfel se realizează un plan politic cu oameni convinşi şi altfel cu instrumente oarbe cari se arată netrebnice tocmai când criza e mai mare. Şi vorbesc în interesul Coroanei când amintesc un cuvânt pe care un om ilustru l-a adresat lui Ludovic al XVI-lea zicând: «*Sire, on ne s'appuie que sur ce qui resiste*».

Eu înţeleg, şi fac această declaraţiune în modul cel mai categoric, înţeleg să depunem armele, înţeleg să zicem guvernului: timpurile ordinare sunt rezervate luptelor de partid, şi fiecare partid vine la putere la rândul său şi realizează ideile sale, şi rezultatul general este binele comun; dar în timpurile anormale sunt chestiuni cari nu se pot realiza prin lupte de partid, cum spre exemplu ceea ce s-a întâmplat la noi, când vine Europa şi-şi însuşeşte realizarea cutărei sau cutărei idei, şi impune ca ţara întreagă s-o facă. Atunci nu mai putem zice că este o cestiune de partid, căci nimeni nu poate revendica realizarea acestui lucru care ni se impune, cu condiţiunea de a vedea astfel chiar viitorul ţării în joc. Înţelegem în asemenea vremi să depunem armele, dar s-o facă şi guvernul, să retragă guvernul toate proiectele de legi ce nu sunt în mâna lui decât arme de partid, să nu se ocupe decât de venirea Camerelor de revizuire. Dară, când se foloseşte el de cestiunea evreilor, când cere pentru moment înfrăţirea partidelor şi când se bucură de o situaţiune atât de gravă, ca să ne ceară neutralitate, realizând însă totodată ideile partidului său, atunci, de am depune noi armele, am face «un métier de dupe». Va depune d. Brătianu armele, le vom depune şi noi; să nu rămână la guvern d-sa decât pentru a se ocupa de venirea Camerelor de revizuire; să rămână cum este astăzi şi să amâne d-sa toate celelalte chestiuni, afară de chestiunea evreilor, pe timpuri în cari vom putea reîncepe lupta şi atunci vom putea zice în adevăr că am

făcut cu toţii un act de politică superioară. Dar pentru aceasta nu avem nevoie nici de alianţe, nici de poarta mare.

Vin acum la amendamentul d-lui Strat. Mie-mi este indiferent ce formă se dă ideii coprinsă atât în Adresă cât şi în amendament; totul este ca noi să arătăm Europei că în principiu noi ştergem Art. 7 din Constituţiune, şi că ne punem în posibilitatea de a trata cestiunea evreilor. Căci nu e vorba de a zice cum avem să regulăm chestiunea, ci numai de a şterge Art. 7 din Constituţiune, ca să putem fi puşi în poziţiune de a o rezolva mai târziu.

Acesta este sensul ce dau frazei din Adresă, şi ca frază n-am nimic de zis. Acum însă, când văd că se voieşte a se înlătura, înlocuindu-se cu o redacţiune mai obscură, dar care are acelaşi sens, eu cred că ar fi mai bine ca să lăsăm redacţiunea astfel cum este făcută de comisiune, pentru că altfel mă tem să nu se interpreteze înlocuirea adresei prin un *ce* mai puţin precis, ca un soi de *fin de non recevoir*.

D-lor, noi nu ne putem arăta în faţa Europei mai dârji decât ne permit puterile noastre, şi numai arătând bună-voinţa noastră vom putea aduce pe Puteri a nu cere aplicarea strictă a conţinutului tratatului de la Berlin.

Tratatul de la Berlin ne impune, ne pune în poziţiune de a trata cestiunea evreilor şi a-i da, se înţelege, o soluţiune conformă cu ideile moderne; dar negreşit că noi trebuie să căutăm să fie conformă şi cu situaţiunea noastră.

Ideile moderne, d-lor, sunt un lucru frumos, însă ele nu pot schimba în 24 ore o stare socială, şi prin urmare nu putem noi aplica în mod violent ideile moderne, cari în realitate ar putea aduce o comoţiune atât de tare, încât ar periclita chiar temelia pe care vroim să asigurăm ideile moderne. Tot ce putem face este întâi să ştergem Art. 7 şi apoi să căutăm mijloace prin cari, în mod treptat, am putea schimba secolul al XVI-lea în secolul al XIX-lea; pentru aceasta trebuie să arătăm o bună şi fermă voinţă, căci altfel Europa, văzând rezistenţa, va cere mai mult decât este dispusă să o facă.

Aceasta este părerea mea asupra amendamentului şi vă rog, d-lor senatori, să nu-l primiţi, ca să ne ferim de interpretări ce ar putea să îngreueze sarcina viitoarelor Camere de revizuire.

Au mai vorbit senatorii C. Bosianu, V. Boerescu şi ministrul-preşedinte I.C. Brătianu, aceştia doi din urmă ocupându-se de obiecţiile senatorului P.P. Carp.

PROPUNEREA DE REVIZUIRE
ŞI
CHESTIUNEA EVREIASCĂ

Şedinţa Senatului din 28 februarie 1879

Senatorul Vasile Boerescu afirmase că Art. 7 trebuie modificat spre a fi pus în armonie cu voinţa Europei dictată prin Art. 44 din Tratatul de la Berlin.

Senatorul Manolache Costache Epureanu descrie starea deplorabilă în care se află instituţiile ţării, se plânge de guvernul bunului plac instituit în ţară, şi justifică cererea unei revizuiri a Constituţiei atunci când există o adevărată nevoie. Venind apoi la cestiune, recunoaşte calităţile inerente populaţiei israelite şi aminteşte persecuţiile pe cari au avut să le îndure în Occident. În România ei s-au bucurat de cea mai mare toleranţă şi de aceea au şi venit în număr atât de mare. Ei s-au stabilit întâi în târguşoare, dar în urmă s-au întins şi prin sate şi de atunci a început agitaţia. E de părerea senatorului Ion Strat, că guvernul ar trebui să zică Europei: «am să rezolv cestiunea, însă trebuie să apăr şi interesele mele economice».

D. P.P. Carp: Domnilor senatori, mai înainte de toate, îmi veţi permite a respinge în numele d-voastră o acuzaţiune adusă de d. Iepureanu prin cuvintele că noi n-am ştiut a ne menţine la înălţimea situaţiunii ce reclamă noua stare de independenţă a României. Ca exemplu al acelei înălţimi, la care d-lui ne invită să ne ridicăm, ne-a ţinut un cuvânt în care se oglindea imaginea unei inimi melancolice şi dezamăgite. Înţeleg pe d. Iepureanu. Dacă ne raportăm cu trei ani înapoi şi ne amintim cu ce entuziasm, cu ce frăţească dragoste se făcuse coaliţiunea de la Mazar-Paşa, ce în mersul său triumfal răsturnase ministerul Catargi, şi când după trei ani de zile ajungem la rezultatele la cari am ajuns azi, înţeleg şi melancolia şi dezamăgirea d-lui Iepureanu. Pentru noi însă, cari n-am avut nici atunci aceleaşi iluziuni, să ne fie permis a fi astăzi mai puţin dezamăgiţi.

D. Iepureanu vine şi critică întreaga situaţiune în care ne aflăm. Cine neagă că cultura noastră nu se poate asemăna cu aceea a Engliterei şi a Franţei, a cărei constituţiune am copiat-o, dară cine este în drept a ne acuza că noi în 30 [de] ani de viaţă politică n-am ajuns acolo unde au ajuns alte State prin secoli de muncă, de luptă şi vărsări de sânge?

Constituțiunea noastră este în adevăr mai sus decât nivelul intelectual şi moral al țării; dar pentru aceasta trebuie să aveți un îndemn a ajunge la idealul acela, iar nu un îndemn de a-l răsturna.

Cu aceste puține cuvinte am stabilit poziținea noastră față cu toate acele încercări cari vin şi cer modificarea Constituțiunii.

Noi credem – şi majoritatea cred că se va uni cu această credință – că, cu toate defectele Constituțiunii noastre de astăzi, ea fiind opera a unui compromis, opera tutulor partidelor din țară cari au cules din constituțiunile celorlalte țări mierea ce trebuie să ne hrănească, noi credem că orice atingere astăzi nu poate să fie decât unilaterală, şi astfel nu poate decât zdruncina acel echilibru ce a fost câştigat prin coalizarea tutulor partidelor la 1866; şi eu, pentru mine unul, vă declar că dacă aş crede că partidul liberal astăzi ar voi să modifice Constituțiunea în sens mai liberal, eu unul nu m-aş mai crede în drept a respecta acea Constituțiune, fiindcă ea atunci n-ar mai fi opera țării, ci ar fi opera unui singur partid; şi că ce zic de adversari, trebuie să o recunosc şi pentru mine; şi precum lor nu le dau dreptul să o modifice în sens mai liberal decât este astăzi, tot asemenea şi mie-mi refuz dreptul să o modific în sens mai restrictiv. Iată punctul de plecare care ne-a făcut pe noi a nu atinge defel Constituțiunea, şi relele pe cari le descria d. Iepureanu nu provin din Constituțiune, ele provin din noi înşine. Puteți să modificați Constituțiunea oricât veți voi, însă nici rivalitatea, nici pasiunile, nici luptele între partide nu vor dispare, şi prin urmare nici dezamăgirile. (*Aplauze*).

Odată acestea stabilite, îmi veți permite a mă scoborî de pe acea înălțime la care s-a suit onor. d. Iepureanu, şi a reveni la cestiune.

Mai înainte de toate însă voi stabili în puține cuvinte poziținea mea şi a câtorva amici față cu guvernul actual.

Sunt obligat cu atât mai mult să o fac, cu cât onor. d. Boerescu a făcut-o ieri şi că d. Iepureanu a repetat astăzi dorința exprimată ieri de d. Boerescu.

D. Boerescu ne zicea ieri cum că acest ultim act al dramei inaugurate prin coaliținea de la Mazar-Paşa – mă iertați, cuvântul de *dramă* este expresiunea d-lui Iepureanu – trebuie să se dezlege de toate partidele întrunite, şi că nu crede că guvernul actual este în stare a dezlega el singur cestiunea evreilor. Să ne înțelegem. Dacă este vorba de a da în această chestiune sprijinul nostru leal guvernului, apoi acela l-am promis de mult şi astăzi facem onoare cuvântului nostru; dacă este însă chestiunea de a intra în Minister şi de a coopera ca guvern la soluțiunea acestei chestiuni, eu cred că nu este în interesul nostru de a

o face. D. Boerescu zicea că intrarea tutulor partidelor la guvern pentru dezlegarea comună a acestei chestiuni, d-lui o cere ca garanție de libertate în alegeri. Să-mi permiteți a vă aduce aminte o mică episodă din Camera d-lui Lascar Catargi. Atunci d. Vernescu, prilejindu-se de un cuvânt imprudent al primului-ministru, a adresat guvernului o interpelare, acuzându-l că vrea să înrâurească alegerile şi cerând garanții în această privire. Majoritatea de atunci m-a însărcinat pe mine de a răspunde, şi răspunsul meu a culminat în cuvintele: că libertatea nu se cere, libertatea se ia. Cuvântul a fost atunci taxat de un act de îngâmfare a unei majorități puternice față cu infima minoritate. Ei bine, eu astăzi, la rândul meu infimă minoritate față cu o majoritate ostilă, repet aceleaşi cuvinte, *libertatea nu se cere, libertatea se ia.* Şi veți crede poate acum, că cuvintele mele de atunci nu erau o desfidere brutală aruncată unui adversar învins, dar expresiunea unei convingeri intime care am avut-o atunci şi o am şi astăzi. Ce autoritate morală mai putem avea noi față cu țara atunci când rândurile conservatorilor se vor mări, dar se vor mări numai ca o pomană dată de aceia cari i-au combătut toată viața lor, şi cari de multe ori, în această combatere, au mers mai departe decât permiteau cele mai elementare noțiuni de echitate? Nu vom putea avea o asemenea autoritate morală; şi pentru mine unul, resping o putere care e rezultatul unei bune-voințe, şi voi primi numai acea putere care va fi rezultatul unei lupte triumfătoare. Aceasta e poziția noastră față cu guvernul actual. Vom da sprijinul nostru, vom dezlega cu toții uniți chestiunea evreilor, fără participarea noastră la guvern, şi când după terminarea acestei chestiuni țara aceasta, obosită de atâtea lupte, va căta să consolideze aceea ce a obținut, şi va putea distinge cu sânge rece ceea ce nu a fost decât un folos trecător şi ceea ce trebuie să devie un câştig solid şi permanent al României; atunci cred că va fi timp ca aceste elemente, cari nu vor să meargă pururea înainte, cari cred că după o epocă de progres repede, trebuie să fie şi o epocă de lucrare liniştită, care dă vreme copacului răsădit de a prinde rădăcini, atunci cred că va începe şi rolul nostru, şi, cu toată puterea de astăzi a partidului d-lui Brătianu, el nu ne va putea opri în împlinirea misiunii firești ce avem.

Aceasta, d-lor, întru cât priveşte situația mea față cu guvernul actual.

Îmi veți permite acum a veni şi la chestiunea evreilor, căci asupra Dobrogei nu am decât puține de zis. D. Boerescu, în cuvântul său de ieri, a recunoscut că eu, acela care am refuzat, – şi dacă aş vrea să fac o aluziune neplăcută – care am respins, alături cu actualul ministru de finanțe, eu nu pot să am în privința Dobrogei ideile care le au alții, – şi

când am zis, în cuvântul de atunci, că asemenea chestiune trebuie dezlegată prin Constituantă, era evident că nu se poate raporta la Dobrogea, căci chiar de aş susţine că e nevoie de Constituantă ca să primim Dobrogea, veţi conveni cu mine că nu e nevoie de aceasta pentru a o respinge. Astăzi însă, în privinţa Dobrogei, situaţia s-a schimbat, şi nu ştiu dacă chiar în interesul acelora cari vreau s-o ia, e bine să o menţinem în Constituţiunea noastră. Astăzi, cred că ne-am convins cu toţii de aceea ce susţineam la început, că Dobrogea este o adevărata cutie a Pandorei, un izvor de lupte perpetue între ţara noastră şi elementele ostile cari ne înconjoară. Şi a venit vremea să ne punem întrebarea dacă nu este bine să ne creăm un drept mai mult asupra acestei ţări, care va fi câmpul de bătaie în un viitor apropiat, lăsând populaţiunea ca să se pronunţe ea şi să înscrie ea, în o Constituţiune votată de dânsa, că face parte integrantă din România una şi indivizibilă; şi atunci sunt convins că chestiunea constituţională, în cât priveşte Dobrogea, va fi mai lămurită, decât ni se face prin sistemul d-lui Boerescu.

Vin acum la chestiunea israeliţilor, şi aci voi respinge o acuzaţiune a d-lui Voinov. D-sa, apărându-se în contra acuzării, cum că face reclamă electorală, ne-a zis cum că noi, cari suntem nemotivişti, facem reclamă ministerială. Cu alte cuvinte cum că noi, într-o chestiune care nu se poate dezlega într-un mod unilateral nici de Europa, nici de ţară, unii ne-am gândit numai la ţară, iar alţii ne-am gândit numai la Europa.

D. N. Voinov: Nu m-am gândit la d-voastră, căci nici nu sunteţi posibil de a veni la Minister.

D. P.P. Carp: La aceasta voi răspunde printr-un dicton francez: «*qui a bu, boira*».

Eu cred, d-lor, că chestiunea evreilor nu se poate dezlega decât displăcând şi ţării şi Europei; trebuie însă să spunem că această chestiune noi nu o putem dezlega în modul în care vrea să o dezlege fracţiunea, care nici în momentele acestea nu uită nici erorile, nici pasiunile sale, şi care ne dă dreptul a o acuza, cum că ea priveşte chestiunea astăzi, ca şi ieri, ca o armă politică. (*Aplauze*).

Cu toate acestea, dacă este veriuna din Puteri – cu toate că nu ştiu – dar zic, dacă este veriuna din Puteri care crede că tratatul de la Berlin va putea fi astfel aplicat, încât să dăm în bloc drepturi tuturor evreilor, trebuie să răspundem că nu se va găsi nici un ministru care să facă aceasta.

Suntem, prin urmare, într-o poziţiune foarte neplăcută. Eu unul, d-lor, v-o declar francamente, nu văd în populaţiunea ebraică, care este în ţara noastră, pericolul care-l vedeţi d-voastră. Dar admit că este aşa;

v-aş întreba însă, ce aţi câştigat cu măsurile restrictive luate până acum? Şi la statistica adusă de d. Iepureanu, v-aş ruga să faceţi o altă statistică, aceea de a vedea câţi evrei au intrat în ţară înainte de măsurile restrictive şi câţi după acele măsuri? Şi v-aş mai întreba, dacă cu toate aceste măsuri nu se poate lecui răul, atunci n-a venit oare timpul să vă gândiţi că v-aţi pus într-o situaţiune greşită? Eu cred că timpul acesta a venit, şi din tratatul de la Berlin culeg binele care-l conţine, şi acel bine este că el ne sileşte să privim cu ochii deschişi la această chestiune, să o studiem mai bine şi să vedem ce măsuri trebuie să luăm, ca să evităm răul întru cât el există. Am văzut cu toţii astăzi, şi aceasta este evident, că măsurile ce am luat până acum nu au fost bune.

De aceea, deplâng când unii merg în această chestiune aşa de departe, încât d. Ionescu, în Camera de jos, să felicite emoţiunile poporului din 1866, şi d. Leca vine la această tribună, şi face apel la o rezistenţă violentă. Venit-au d-lor printr-aceasta la mijlocul adevărat de a îndrepta răul? Este evident că în toată atitudinea aceasta nu ne probaţi decât un lucru: că de la 1866 şi până astăzi, nici nu aţi uitat nimic, nici nu aţi învăţat nimic şi că dacă vom lăsa d-voastre dezlegarea acestei chestiuni, răul va creşte în loc să scadă. (*Aplauze*).

Dacă voiţi să scăpaţi de evrei, nu este decât un singur mijloc: munciţi şi civilizaţi-vă; aceasta am spus-o în toate parlamentele, de câte ori s-a tratat chestiunea evreilor. De la 1866, în luptă continuă cu fracţiunea, am zis că singura cale ce poate să ne scape este munca pe calea economică; căci, şi în concurenţa evreilor, eu nu văd decât un stimulent de a dezvolta, pe câmpul economic, o muncă mai intensivă decât aceea de astăzi. Convingerea mea este că dacă am da toţi evreii afară, noi, în loc de a propăşi economi[ce]şte, ne-am întoarce la lenea noastră tradiţională şi am reveni la starea de acum cincizeci de ani înapoi. (*Aplauze*).

Iată, d-lor, cum, după mine, trebuie să privim chestiunea evreilor. Recunosc însă că nu poate trece o naţiune de la o situaţiune la alta decât printr-o tranziţiune, şi acesta este singurul argument ce se poate aduce în favoarea acelora cari nu vor să dea drepturi în bloc; trebuie o epocă de tranziţiune, însă trebuie să fie fixată prin legi ordinare, iară nu prin Constituţiune, cum reclamă minoritatea d-voastră. Şi când după 10, 15 ani vom avea convinçţiuni formate prin experienţă, şi dacă ne vom pune pe muncă şi vom vedea că temerile ce ne preocupă astăzi nu sunt întemeiate, atunci încet-încet, vom putea lărgi cercul, şi astfel peste 30 sau 40 de ani vom ajunge a îndeplini, în toată întinderea ei, dorinţa exprimată de Europa.

D. N. Voinov: Mi-e teamă că vei cere drepturi la evrei atunci.

D. P.P. Carp: Dacă nu vei munci, vei cere drepturi la evrei şi vei merita aceasta; dacă însă vei munci, vă asigur, d-le Voinov, că nu va fi astfel.

D. N. Voinov: Nu cunoaşteţi poziţiunile şi nu prevedeţi răul.

D. vice-preşedinte: Vă rog, nu întrerupeţi.

D. P.P. Carp: Acum, d-lor, viu şi la concluziunea raportului d-voastră. S-a adus acuzaţiune, dacă nu mă înşel de d. Boerescu, cum că de ce n-am amintit în capul declaraţiunii tratatul de Berlin, deşi în raportul primitiv al comisiunii, în care eram subscris şi eu, se făcea menţiune de dânsul. Aci voi observa că alta este un raport şi alta este o declaraţiune ce trebuie să se voteze. Noi, ca Corpuri Legiuitoare, nu avem a face cu Puterile, noi avem a face cu guvernul; noi toţi ştim, şi nimeni n-a tăgăduit, că prima iniţiativă în această chestiune a fost luată de Puteri şi că guvernul a accedat la această cerere şi ne-a sesizat de dânsa. Noi nu putem vota o declaraţiune în care să afirmăm cum că iniţiativa, faţă cu Corpurile Legiuitoare, a fost luată de alte puteri decât de cele legale, adică de puterile Statului ce este chemat a da dezlegarea. Ar fi a recunoaşte ca principiu aceea ce nu este decât o silă trecătoare.

Iată, d-lor, pentru ce n-am putut şi nu putem face menţiune de tratatul de la Berlin în declaraţiunea d-voastră. Acum viu la opiniunea minorităţii. D-lor, am respins opiniunea minorităţii, pentru că indica o soluţiune, şi pentru că, în starea în care ne aflăm astăzi, noi nu puteam da o formulă exactă soluţiunii care avem a da. De aceea am respins orice indicare de soluţiune, pentru că, oricum ne vom purta, este evident că soluţiunea trebuie să se dea după o cooperare comună între Puteri şi ţară. Puterile nu s-au pronunţat încă, ţara, aceea care este chemată a da soluţiunea, nu; ei bine, cum voiţi d-voastră s-o formulaţi de astăzi? Şi când d-voastră veţi formula astăzi o soluţiune care mâine va fi imposibilă, atunci vă întreb: pentru ce aţi amăgit ţara, făcând-o să apere un *ce* pe care eraţi convinşi că este irealizabil? Prin urmare, situaţiunea însăşi ne pune în poziţiune să procedăm în mod negativ, iar nu în mod afirmativ; şi neputându-ne înţelege de astăzi deja asupra unei soluţiuni, nici asupra formulei cu care am îmbrăca acea soluţiune, am zis: mai bine să nu facem nici o motivare, ci să facem o declaraţiune, pur şi simplă, ca aceea care este supusă la aprecierea d-voastră şi pe care vă rog s-o primiţi.

Au mai vorbit senatorul Vasile Boerescu şi primul-ministru I.C. Brătianu. Senatul a admis declaraţia de revizuire propusă de majoritate cu 41 de voturi contra 6. Adunarea deputaţilor aprobase, cu o zi înainte, cu 71 de voturi contra 19.

ALEGEREA COLEGIULUI AL IV-LEA DIN VASLUI

Şedinţa Camerei din 29 mai 1879

Deputatul V. Sărăţeanu, raportorul secţiunii a VIII-a a Camerei, citeşte raportul asupra alegerii deputatului Neron Lupaşcu la colegiul al IV-lea din Vaslui, care spune că s-au ivit plângeri asupra viciosităţii acestei alegeri. Secţiunea propune suspendarea alegerii deputatului Lupaşcu şi trimiterea de urgenţă a unei anchete parlamentare.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, dacă am luat cuvântul în această alegere a colegiului IV de Vaslui, am făcut-o cu scopul de a arăta un specimen de alegere, un specimen poate din cele mai violente la o alegere din colegiul IV şi mijlocul ingerinţelor administrative; nimic mai mult, nimic mai puţin.

Ca martor ocular şi ca delegat în această alegere, poate că veţi da crezământ celor ce voi avea onoare să expun despre modul cum s-a făcut alegerea colegiului IV.

Cum se face o alegere a colegiului IV, *nota bene*, când avem a face cu ingerinţele administrative? Întâi se crează în jurul alegătorilor o atmosferă biurocratică; se schimbă procurori, prefecţi, sub-prefecţi... aceasta în teoria generală; în teoria specială s-a schimbat d. Simion în locul d-lui Aroneanu şi d. sub-prefect I. Filipescu, numit la Fundeni şi d. Viron la Racova.

După ce s-a creat această atmosferă biurocratică în jurul alegătorilor colegiului IV, se procede la alegerea delegaţilor, alegere la care vine d. sub-prefect în sala primăriei şi caută să se facă alegerea după placu-i. Despre aceasta am fost martor, căci ţăranii de la moşia mea, când a venit d. sub-prefect, m-au chemat, m-au dus la primărie şi am găsit acolo pe d. sub-prefect, în sala alegerii, şi l-am luat binişor şi frumuşel din sală, l-am suit cu mine în trăsură şi l-am dus acasă. Acest fapt îl puteţi constata, dacă veţi trimite o anchetă acolo.

Acestea sunt, d-lor, lucrări generale, pregătitoare, conform cu teoria şi cu aplicaţiunea lor la cazul de faţă; se înţelege, toate acestea în numele naţiunii, în numele libertăţii, şi, în cazul special, şi în numele de darea afară din ţară a tuturor jidanilor. Aceasta era, d-lor, atmosfera

biurocratică. Cât pentru atmosfera politică, aceasta era marele partid puternic, singur reprezentant şi al inteligenţei şi al patriotismului. Pe de altă parte, atmosfera politică era şi ura în contra evreilor, căci, se zice că noi, adică conservatorii, voim să dăm ţara pe mâna evreilor, iar guvernul are să scape ţara de acest pericol cu care ne ameninţă Tractatul de la Berlin.

D-lor, vă repet, că nu am alt scop decât de a descompune înaintea d-voastră diferitele elemente din cari se compune o alegere liberă şi neingerată într-un colegiu al patrulea.

Acum, mergem mai departe. Ce se întâmplă cu Vasluiu? Îmi aduc aminte că în casa părintească, în copilăria mea, se zicea că în vremea veche, sub fanarioţi, în toate ţinuturile erau câte doi prefecţi: un prefect român, – moldovean, cum se zicea atunci, – şi un prefect grec. Nu ştiu cum este în alte districte, dar la Vaslui, sunt doi prefecţi: un prefect al guvernului, în persoana d-lui Miclescu, şi un alt prefect, al marelui partid naţional, în persoana d-lui Neron Lupaşcu.

O voce: Care e fanariot? (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Alegeţi d-voastră, eu am zis că este un prefect al guvernului şi altul al marelui partid naţional; vi-i dau pe amândoi, alegeţi. Aşa, toate actele, toate hârtiile, – presupun cel puţin, şi am cuvinte temeinice a o crede, – se fac de prefectul marelui partid naţional şi se iscălesc de către prefectul guvernului. Aşa socotesc eu, căci altfel nu aş înţelege următoarele adrese ce ne-a trimis prefectura de Vaslui. Noi ne plângem la prefectură de ingerinţe în alegeri. D. prefect ne-a răspuns:

«Conform ordinului telegramei No. 10.227, din partea d-lui Ministru de interne vă fac cunoscut că rezultatul telegramei D-sale et C-nie No. 240, este ca să vă adresaţi parchetului, dacă vă credeţi atacaţi în drepturile d-voastră».

Cu o a doua adresă ne răspunde iar:

«D-lui Donici cu ai săi...»

Aci voi face întrebarea: în care parte din lume, un prefect serios, când i se prezintă o adresă, pe care nu este el în drept de a o judeca, de este dreaptă sau nu, răspunde cu desfidere la trei colegii electorale dintr-un district? Nu pot să-mi explic astfel aceasta decât că adresa a fost făcută de prefectul marelui partid naţional, care lucra fără răspundere, căci altfel n-aş mai putea găsi nici o scuză pentru d. Miclescu, prefectul guvernului.

Acum vin la însăşi alegerea. Alegerea a fost deschisă de D. Neron Lupaşcu, ca primar, care a stat necontenit faţă la alegere, şi s-a ales

preşedinte al biroului definitiv. Interpelat de unii asupra acestei neregularităţi, d-sa a răspuns că până la 9 jumătate ore dimineaţa a fost primar, dar că la 12 nu mai era primar, fiindcă d-sa îşi dăduse demisia de mai-nainte. Dar în intervalul acesta a primit adresa prin care i se face cunoscut că i s-a primit demisia. Faptul e autentic. Şi de aş voi să procedez şi aci prin mod de interpretaţie, eu socotesc că d. Lupaşcu şi-a făcut următorul raţionament: «De mă aleg preşedinte la biroul definitiv, alegerea mea e asigurată, şi atunci îmi rămâne demisia bine dată... Dacă nu mă aleg eu la biroul definitiv, alegerea mea este compromisă, şi atunci rămân măcar cu primăria». Ei bine, eu nu mi-o pot explica altfel, pentru că, ca orice om care, când se găseşte faţă cu un fapt, cată să-şi dea seamă, să afle motivele acelui fapt; de aceea o repet, că faptul acesta, ca d. Lupaşcu la 9 şi jumătate ore să fie primar, când deschide colegiul, şi la 12 jumătate ore să nu mai fie primar, nu mi-l pot explica decât în modul cum l-am exprimat înaintea d-voastră.

Ei bine, d-lor, se proceadă la alegere. Târgul fiind mic şi sala unde se face alegerea – a patra parte cât asta, delegaţii stau şi pe uliţe, amestecaţi cu alţi oameni cari nu sunt alegători, adică opinia publică în marea expresiune. Când venea vreo comună care se ştia că nu aparţine marelui partid, ieşea d. Romaşcu înainte, în capul mai multora, şi le zicea: «Sus băieţi, căci ciocoii vor să dea ţara jidanilor», lua pe sus pe alegătorii ei şi îi ducea în sală. Acolo delegaţii se puneau la picioarele d-lui Lupaşcu, care le scria biletele...

O voce: Nu le scria.

D. P.P. Carp: Eram delegat şi eu şi d-nul Gorgos şi d. Rosetti. Fac apel la d-lor să spună, dacă cea mai mare parte din biletele cari au fost pentru d. Lupaşcu nu au fost scrise de d-sa?

D. Gorgos: Da.

D. P.P. Carp: Cu toate aceste ingerinţe, la alegerea biuroului definitiv au fost 95 de voturi contra a 113 sau 115. Vedeţi, o minoritate care cât pe aci era să se transforme în majoritate, căci o diferinţă de zece voturi transforma alegerea biuroului definitiv şi prin urmare transforma chiar şi alegerea deputatului.

După ce s-a ales biuroul definitiv, se schimbă situaţiunea. Primarul a devenit candidat de deputat; el dirige operaţiunile alegerii, şi atunci şi rolul d-lui Romaşcu şi Ciocana devine mai important, zel care a fost răsplătit, căci de atunci încoace d. Romaşcu a fost numit sub-prefect. Cu prilejul acesta permiteţi-mi o mică digresiune. Ieri d. C. Rosetti ne zicea că marele partid nu-şi vinde credinţele. O cred, da, dacă nu

vindeți credința, *cumpărați credincioși* și tare mă tem ca cazul d-lui Romașcu să nu iasă în această a doua categorie de operațiuni politice.

Revin la alegere. Rolul d-lui Romașcu crește, bâtele pe cari le țineau numai la picior se ridicau și se făceau amenințătoare.

O voce: Erau bâte electorale?

D. P.P. Carp: Nu știu dacă bâtele erau electorale, dar în orice caz erau patriotice. Rezultatul a fost, d-lor, că cei 95 votanți cari au fost pentru biuroul definitiv, s-au transformat în trei sau patru votanți la alegerea de deputați. Apoi credeți d-voastră că acei oameni erau din aceia cari să părăsească lupta fără un temei legitim? Credeți d-voastră că acei 95 oameni s-au transformat într-o minoritate de trei, fără a avea un motor justificat? Credeți d-voastră că majoritatea independentă și suverană a opiniei publice din Vaslui a trimis în mijlocul d-voastră pe d. Neron Lupașcu? Credeți cum voiți; dar eu am avut onoare să vă spun ceea ce s-a petrecut, și pentru aceste motive vă rog să suspendați verificarea și să numiți o anchetă parlamentară. Să nu gândiți, d-lor, că fac din această alegere o teorie generală *în rău* pentru alegerile colegiului al IV-lea din țară, precum reprezentantul de Gorj a voit să facă o teorie generală *în bine* pentru alegerile acestui colegiu în toată țara. Eu nu zic să luați acuzațiunile mele într-un mod general pentru toate aceste alegeri, precum nu zic să luați laudele reprezentantului din Gorj ca o absoluțiune generală; dar cer de la d-voastră ca pentru acest caz izolat să numiți o anchetă parlamentară care să descopere adevărul. Mai adaog un fapt caracteristic: d. Neron Lupașcu a încercat la ușa mai multor colegii electorale, fără a putea reuși. Astfel d-sa și-a pus candidatura la colegiul II și a căzut; și-a pus-o apoi la colegiul III, unde asemenea a căzut; în fine și-a pus-o la colegiul IV, și acolo a repurtat victoria cu mijloacele de cari a dispus.

Apoi, d-lor, d-voastră știți că d. ministru Sturdza, care și-a pus candidatura la colegiul I, văzând că nu a reușit, nu și-a mai pus candidatura în alt colegiu, fiindcă poate nu lucrase pentru alte colegiuri, pe când d. Neron Lupașcu și-a tras programa următoare: dacă nu voi reuși la colegiul II, voi reuși la colegiul III, și dacă nici la acest colegiu nu voi reuși, voi reuși la IV, unde poporul suveran inspirat de Romașcu și alții va face să triumfe numele meu (*Ilaritate*).

Așa dar, d-lor deputați, privind această alegere fără pasiune, fără ură, fără favoare, d-voastră trebuie să numiți o anchetă parlamentară, fiindcă Vasluiul este un județ care a binemeritat de la țară, și aceasta nu numai astăzi, dar, de secoli, și cred că și el are dreptul la libertățile sale, nu mai puțin decât Gorjul.

ART. 7 DIN CONSTITUŢIE

Şedinţa Camerei din 28 septembrie 1879

În şedinţa Adunării deputaţilor din 26 septembrie 1879 deputatul Giani citeşte, ca raportor al comitetului de delegaţi al secţiunilor, raportul şi proiectul de lege relativ la revizuirea Art. 7 din Constituţie. Noua redactare prevede că diferenţa de credinţă nu constituie o piedică de naturalizare, că împământenirile vor fi individuale, că numai cetăţenii vor putea dobândi proprietăţi rurale, că toţi locuitorii din Dobrogea se bucură deopotrivă de toate drepturile şi datoriile, fără deosebire de religie, că indivizii născuţi şi crescuţi în România, cari nu se vor fi bucurat până la majorat de vreo protecţie străină, vor fi dispensaţi de stagiu, dacă vor face o cerere în curs de un an de la promulgarea acestei legi, şi că pentru unică şi singură dată se declară cetăţeni acei supuşi români, de orice religie, cari s-au asimilat cu naţiunea. Deputatul G. Mârzescu ţine o cuvântare lungă, citeşte un mare număr de pasaje din scriitorii israeliţi şi creştini, puţin favorabili evreilor, şi se pronunţă în contra revizuirii Art. 7. Deputatul I. Ghika e pentru luarea în consideraţie a proiectului prezentat de comitetul delegaţiilor şi de guvern. Dacă nu li se va da acum evreilor ceea ce li se acordă prin acest proiect de lege, ei vor câştiga înmiit de ori mai târziu. E un angajament luat în Camera trecută, conform cu voinţa Europei. Nu poate vota contra proiectului, căci ar fi să voteze contra independenţei ţării.

În şedinţa din 27 septembrie 1879, s-a încins o discuţie îndelungată asupra agitaţiilor întreprinse în ţară împotriva proiectului de revizuire, la care iau parte deputaţii N. Dimancea, N. Fleva, D. Ghica, P. Ghica, N. Blaremberg, Ilariu Isvoranu, preşedintele Camerei C.A. Rosetti şi ministrul de Interne, M. Kogălniceanu.

Deputatul I. Codrescu, vorbind de revizuirea Art. 7, aminteşte memoriul ministrului de Externe, care este o adevărată expunere de motive a proiectului pus în discuţie şi repetă declaraţia comisiei de iniţiativă, numită de Adunare, că nu există şi nici nu au existat vreodată jidovi români. E contra numelui de supuşi români şi protestează contra împământenirilor în masă. Serviciul militar al evreilor nu poate fi considerat ca un titlu, căci s-a introdus numai ca măsură menită a împiedica năvălirea lor din alte ţări, unde se luau la oaste. În lista evreilor propuşi a fi naturalizaţi în masă, a găsit numele acelora cari alcătuiau Alianţa israelită în ţară. E pentru împământenirea individuală prin legi speciale.

D. P.P. Carp: Domnilor, cred că discuţiunea e atât de înaintată, încât a venit momentul să aruncăm o ochire retrospectivă asupra discursurilor ce aţi auzit, şi să vedem cari sunt argumentele principale cari au fost aduse de adversarii proiectului ce ne ocupă. Se înţelege că nu pot răspunde la fiecare din ideile şi argumentele aduse în această

discuțiune de 4-5 zile: voi lua numai momentele importante, acele cari domină, precum domină piscurile cele mari într-un lanț de munți și imprimă întregului peisaj caracterul lor.

Voi începe cu d. Blaramberg. Mi se pare că două idei erau mai ales predominante, ideea că dând drepturi evreilor, religiunea noastră ar fi în pericol, și această idee a găsit expresiunea ei cea mai culminantă în fraza, dacă memoria nu mă înșală, că talmudul ar înlocui crucea din pliscul acvilei române. A doua idee era demnitatea națională, care ne cere să răspundem prin o negațiune la invitarea ce ne face Europa de a da drepturi evreilor.

Întru cât privește religiunea, n-am nevoie să răspund, căci un om mai elocinte decât mine, pot zice cel mai ilustru orator al României, a răspuns încă de mai înainte. Vă aduceți aminte cum în discuțiunile Camerei trecute d. Maiorescu, cu acea artă consumată, care constă în a descompune ideile și a le pune la îndemâna inteligenței celei mai greoaie, încât auditoriul poate trage singur concluziunile firești, – vă aduceți aminte zic, cum d-sa vorbea de diferitele misiuni ale națiunii române și cum vă spunea că, în trecut, misiunea noastră, – simțul național nefiind încă dezvoltat conform cu ideile moderne, – misiunea noastră era în apărarea ortodoxiei, căci ortodoxia pe atunci era baza existenței noastre; cum că de atuncea lucrurile s-au schimbat, și astăzi pe țărmurile Dunării nu mai suntem apărătorii ortodoxiei, ci suntem apărătorii ideilor moderne, ai civilizațiunii occidentale, în care suntem datori a vedea sensul naționalității noastre. Împreună cu d-sa, noi, atuncea, cei cu mintea grea, am tras concluziunea cum că, dacă în chestiunea aceasta noi vom opune un *veto* îndărătnic voinței Europei, avem să fim aruncați în brațele Rusiei. Ca probă despre aceasta, d-sa arăta cum că Rusia, la congresul de la Berlin, a fost singura care a ridicat un glas modest, este drept, dar în fine favorabil nouă față cu Europa. Prin urmare, dacă am permite noi ca ortodoxia să iasă din biserică astăzi și să intre pe tărâmul politic, cred cu d. Maiorescu că am cădea în brațele Rusiei; și ce sunt aceste brațe, noi o știm, o știm într-atât încât ne întrebăm când sunt ele mai periculoase? atunci când ne strâng cu ură, sau atunci când ne strâng cu drag? (*Aplauze*).

În ce privește ideea de opunere în numele demnității naționale, și eu înțeleg demnitatea națională, însă înțeleg și alt lucru: înțeleg că pentru o cestiune de pură demnitate, nu este permis a compromite viitorul întreg al țării; și omul serios de multe ori trebuie să se supună, pentru că supunerea lui de astăzi va face mâine înflorirea țării. Așa au făcut de multe ori părinții noștri și de aceea suntem noi astăzi în

poziţiune de a discuta aici aşa cum discutăm. Această politică a strămbunilor noştri a fost cauza renaşterii noastre, şi acest exemplu al istoriei noastre ne îndeamnă a nu împinge rezistenţa până la ultimele ei limite. Nu deci cestiunea demnităţii trebuie să ne preocupe, şi eu nu înţeleg rezistenţa decât atunci când cererile Europei ar fi atât de teribile, încât nu am avea altă alternativă decât de a alege între o moarte demnă sau o moarte ticăloasă. Ei bine, această alternativă nu există şi resping sinuciderea la care ne înghie[1] d. Blaramberg.

Alta era teza d-lui Conta. D. Conta a făcut un lung tratat de istorie, al cărui argument principal, dacă iarăşi nu mă înşel, era că religiunea evreiască, aşa cum este ea, şi mai ales aşa cum a primit forma ei prin talmud, care, – fie zis în treacăt, nu este legea lor, cum este Evanghelia la creştini şi cum este Biblia, ci o simplă glossă fără putere de lege, – impune acestui popor de a privi orice altă religie ca un duşman ce trebuie stârpit.

Pornind de la această idee, d. Conta respinge orice aplicare a tratatului de la Berlin, căci nu vrea să deschidă uşile nici cele mari, nici cele mici, unui popor a cărui lege impune ura şi exterminaţiunea. Ştiu că aşa cam este. Întotdeauna zeul evreilor a fost numit zeul răzbunării, în vreme ce zeul nostru este zeul iubirii şi al graţierii. Aşa este în teorie, însă în istorie nu cunosc decât puţine exemple, în cari evreii să se fi dedat la acte de cruzime. Când au intrat în Palestina, au exterminat, o ştiu, unele din micile popoare cari erau pe marginea acelei ţări. Presupun că erau elemente nomade, strămoşii beduinilor de azi, cari făceau adeseori invaziuni în Palestina, şi pe cari noi i-am extermina astăzi prin jandarmerie, în afară de orice teorie religioasă. Aceasta a făcut poporul evreu cu zeul său cel crud. Noi, cu zeul nostru cel blând, într-un singur an am ars pe o singură piaţă la Toledo 15.000 de evrei; noi, cu religia noastră cea blândă, în sânul Franţei, am ucis 1.200.000 de oameni cu cruciade în contra Albigenzilor, astfel că, raportându-se contelui de Montfort că între acei cari se trimeteau la spânzurătoare erau şi buni creştini, el a răspuns: Trimeteţi pe toţi la moarte, Dumnezeu va alege pe ai săi.

Aş putea să înmulţesc exemplele, şi să aduc sute de cazuri. Mă opresc însă, căci vreau numai să vă arăt că este indiferent pentru rezultatul practic dacă zeul evreilor este un zeu bun sau un zeu de răzbunare. Adevărata ştiinţă are altă doctrină, şi ea ne învaţă că toate popoarele, în timpul copilăriei lor, în timp de barbarie, sunt crude, şi că

[1] Forma moldovenească a verbului *a îmbia*: „a îndemna, a invita".

la toate popoarele civilizațiunea vine și le îmblânzește moravurile. Vrea să zică, acesta nu poate să fie un argument care să ne facă pe noi a ne împotrivi la o dezlegare rațională a cestiunii evreiești.

A venit pe urmă d. Maiorescu, și acolo lucrul ia un caracter mai solemn. Nu mai avem a face cu o părere individuală, avem a face cu o declarațiune formală făcută în numele unui partid întreg, și sunt în drept a cere ca atunci când se face o manifestațiune de partid într-un mod atât de solemn, să nu se zică numai: *sic volo, sic iubeo*... dar să ni se dea și argumente serioase, cari să ne arate pentru ce e de datoria noastră de a urma calea ce ni se indică. Însă ce s-a făcut? S-a făcut o teorie despre plebiscit. Nu voi să mă întind mult asupra acestui punct; în ochii mei și în ochii partidului conservator, deosebirea între Constituțiune și plebiscit este ca aceea dintre război și tratatul de pace. Războiul crează starea reală, tratatul îi dă sancțiunea legală. Plebiscitul crează faptul îndeplinit, Constituțiunea însă singură stabilește raporturile legale între țară și Domn. Aceasta este, dacă nu mă înșel, teoria conservatoare.

Pe urmă a venit un lung șir de explicațiuni istorice și politice, despre modul cum s-a stabilit poziținea noastră internațională, începând cu tratatul de Paris, terminând cu tractatul de Berlin etc. și d. Maiorescu are aerul de a justifica, – este drept, cam de departe, după cum vă zicea d-lui mai deunăzi că are obiceiul de a o face, – intervențiunea europeană. Nu voi cerceta dar ce poate justifica această intervențiune; afirm însă că nici aci nu găsesc nici un argument în favoarea declarațiunii partidului conservator. A treia idee preponderantă în discursul d-lui Maiorescu a fost că trebuie să ne supunem voinței poporului, și aceasta ni se dă ca princip conservator. Ideea liberală este următoarea: în locul dreptului divin s-a pus voința suveranității naționale; noi, conservatorii, susținem că precum s-a făcut abuz cu dreptul divin, așa au făcut liberalii abuz cu dreptul suveranității naționale, și rațiunea noastră ne zice: avem în numele unui principiu o voință tiranică în contra căreia mă revolt; avem în numele altui principiu o altă voință tiranică în contra căreia iarăși mă revolt. Eu admit supunerea la voința poporului, cu rezerva însă ca în orice moment să pot cerceta dacă acea voință nu este rătăcită, și în numele ideilor conservatoare din lumea întreagă afirm că mă voi opune ei, atunci când cred că, urmându-o, expun țara mea la pericole necalculabile (*Aplauze*).

Ce rămâne deci? Rămâne simpla declarațiune că partidul conservator primește opiniunea majorității de ieri, și a minorității de azi; aștept însă argumentele serioase, căci o simplă declarațiune nu îmi este

destul, nu numai când vine în numele unui partid, dar chiar când vine în numele țării întregi.

Vin acum la onor. d. Mârzescu... A!... mă iertați, uitasem pe d. Vernescu.

Onor. d. Vernescu a zis un *ce* care mi-a venit mie foarte bine: a afirmat că poporul evreiesc e cu totul asimilabil. A vorbit pe urmă despre temeri imaginare, despre pericolele ce ne închipuim că ne-ar veni din partea Europei; ne-a garantat cu autoritatea sa necontestată că asemenea pericole nu există și a terminat blestemând pe toți aceia cari nu vor vota proiectul majorității; blestemul său stă încă în aer, și așteaptă votul nostru, ca să știe asupra cărui cap vinovat are să cadă... (*Aplauze, râsete*).

Nu văd în aceasta iarăși nici un argument; căci deși în timpurile antice blestemele erau un argument, pentru că ele răsturnau tronuri, ridicau coroane, astăzi, din norocire, a trecut vremea aceea; ați venit cu șapte secole prea târziu, d-le Vernescu (*Aplauze, râsete*).

Vin acum la onor. d. Mârzescu. D. Mârzescu a vorbit cam un ceas...

Voci: Trei ceasuri!

D. P.P. Carp: Vă rog să nu mă întrerupeți, căci veți vedea că suntem de acord (*Ilaritate*).

A vorbit, zic, cam un ceas despre sanhedrin și despre organizațiunea rabinică în Franța; un lucru însă nu ne-a spus, pentru ce n-am putea și noi aplica la evreii de la noi principiile stabilite de sanhedrinul din Franța? A zis: e pericol, nu dau drepturi, pentru că în Franța altfel sunt organizați evreii, și la noi altfel.

Ei bine, eu cred că chiar dacă ar obține o declarațiune de la evrei, că subscriu declarațiunea sanhedrinului din Franța, tot n-ar voi să le dea drepturi...

Voci: A zis că dă atunci.

D. P.P. Carp. A fixat un maximum de 10.000. Dar în fine nici aceasta nu este un argument, pentru că nimenea nu ne poate împiedica pe noi de a ne da țării orice legi vom voi; și chiar când am adopta legile Franței în această privire, nu se poate opune nimenea; nici Alianța israelită, nici d. Crémieux nu ne poate zice că n-avem dreptul să adoptăm legile Franței în această privință.

În al doilea ceas s-a întins d. Mârzescu asupra tratatului de la Berlin, și a părții de mijloc, dându-i o interpretare mai largă chiar decât cum i-au dat-o Puterile. Acum, întru cât privește tratatul de la Berlin, aș ruga să ne punem cât se poate mai puțin pe tărâmul interpretărilor, și

aceasta pentru că armele nu ne pot fi egale. Când vine un domn din opoziţiune şi zice că tratatul de Berlin, este aşa, aşa şi nu altfel, – cum voiţi ca eu să zic că nu este exact, când îndată-mi veţi zice că dau arme străinilor contra noastră (*Aplauze*). Apoi este aceasta o procedură, nu zic leală, curteană? Este bine ca să ne luptăm cu arme neegale, mai cu seamă când ştim că nu interpretarea noastră are să ne aducă la aplicarea unui tratat internaţional subscris de cele mai mari Puteri ale lumii?

A mai promis onor. d. Mârzescu să arate neagra perfidie ce stă în proiectul guvernului, dar aceasta a uitat-o, se vede din oboseală... (*Ilaritate*).

Acestea sunt mai toate argumentele ce s-au adus până acum. M-am întrebat atunci, cum se poate să avem în faţa noastră o aşa bogăţie de pasiune şi o aşa sărăcie de argumente. Căci faptul e patent. E pozitiv cum că această cestiune zdruncină Statul până în cele mai adânci fundamente ale lui. E pozitiv cum că pasiunile de o parte şi de alta sunt aşa de întărâtate, încât ele dau loc în această Cameră la nişte scene ce nu le pun în sarcina nimănui, ci le pun în sarcina unei situaţiuni care e mai forte decât noi. Şi în mijlocul acestor pasiuni grozave, să nu se găsească nici un argument serios, care să ne explice, care să justifice întărâtarea? Înţeleg aceasta din partea maselor; din partea noastră nu înţeleg decât pasiunea pusă în serviciul unei cugetări, înarmată de sânge rece, ce dă loc la o hotărâre energică (*Aplauze*). Dar aşa, numai pasiuni în aer, fără să ştim pentru ce, nu pricep, şi înţeleg să se găsească oameni cari susţin că adevăratele argumente sunt de acele pe cari nu voiţi să le arătaţi la lumina zilei.

Am curăţit, d-lor, tărâmul pe care ne găsim noi astăzi, şi-mi veţi permite acum a merge înainte şi a studia cestiunea evreiască în sine şi în afară de pasiunile cari ne înconjoară şi de situaţiunea în care ne aflăm.

Ce este, d-lor, un evreu?

Un evreu este reprezentantul unei rase care din cea mai adâncă anticitate s-a dedat negoţului şi a cărui credinţă a fost privită în sânul popoarelor creştine, pe drept sau pe nedrept, ca o religiune spurcată; aşa încât ori unde se ivea câte un evreu, el era privit ca un om cu care creştinii nu puteau fi în contact. Ei bine, care a fost rezultatul acestei situaţiuni? Rezultatul a fost că această seminţie, în viaţa practică şi reală, a concentrat întreaga ei activitate asupra singurului lucru cu care îi era permis să se ocupe, asupra negoţului, şi, pentru că fiecare om simte nevoie să găsească o reacţiune contra disprețului ce întâlneşte pe tărâmul

real al vieții, evreii s-au ridicat pe tărâmul spiritual al religiunii şi au căutat în legea lor mângâere la zilnica amărăciune la care erau expuşi.

Prin urmare, avem nişte oameni cari, pe de o parte, sunt tari, căci tare e acela care crede în ceva, şi slab este ateul, slab e cine zice că mintea lui e mai presus de toate legile, şi tare e acel care, crezând într-o lege superioară, îşi oţeleşte caracterul prin supunerea la o forţă ideală ce îi stăpâneşte pasiunile şi îl învaţă a domina pe alţii, pentru că s-a dominat pe sine (*Aplauze*).

Pe de altă parte, această forţă i-a dus pe tărâmul real la rezultate imense. Depărtaţi de noi de la orice activitate umană, alta decât activitatea economică, i-am obligat de a nu face alta decât de a câştiga, şi ei astăzi se răzbună de dispreţul nostru, ţinând în mână capitalul, adică forţa ce alimentează întreaga viaţă economică a Europei. Acesta e evreul în genere. Să vedem acum ce este el la noi.

Când România, cam virgină de orice cultură, s-a găsit deodată faţă cu civilizaţiunea occidentală, era firesc să nu înţeleagă întregul mecanism şi întregul mers al acestei civilizaţiuni; era firesc ca de multe ori să confunde cauza cu efectul, şi să crează că, imitând în mod superficial efectele, luând pur şi simplu formele cari le-a luat civilizaţiunea Occidentului, noi aveam să ajungem la acelaşi rezultat la care a ajuns Europa, şi a uitat că ceea ce ne impune nouă în străinătate, ceea ce ne impune atât de tare încât ochii ne apun, nu era decât rezultatul unei munci anterioare pe care noi nu am făcut-o şi fără care, cu toată imitaţiunea noastră servilă, nu putem ajunge la nici o înflorire. Şi când noi am gândit că libertatea pur şi simplu poate crea civilizaţiunea, ne-am înşelat amar, căci civilizaţiunea crează libertatea, iar nu libertatea civilizaţiunea (*Aplauze*).

Şi când am venit noi şi am luat organizaţiunea întreagă a popoarelor celor culte, fără să avem noi elementele necesarii, am fi trebuit să ne zicem că nu facem decât a pune bazele unei clădiri pe nisip, care trebuie să se prăbuşească la cea întâi furtună. Aşa am făcut, şi care a fost rezultatul? Rezultatul a fost că noi, popor tânăr, ne-am aruncat exclusiv pe tărâmul politic. Am părăsit toată activitatea economică şi fiecare din noi a voit să se bucure de aceeaşi egalitate, a voit să fie şi ministru şi deputat, şi prefect, sub-prefect şi primar, părăsind cealaltă activitate socială. Şi nu numai atât, dar ne-am dat o organizaţiune politică cu un personal mult mai mare decât în străinătate, pe când în realitate elementele de cari dispunem sunt mai restrânse.

În proporţiune cu Franţa, noi n-ar trebui să avem decât 80 de deputaţi, şi avem, din contră, 150 de deputaţi; în proporţiune n-ar trebui

să avem decât 10 prefecturi în țară, pe când avem 30, și n-am stat aici. Fiindcă toată lumea s-a aruncat pe tărâmul politic, pentru fiecare post politic avem un titular și 7, 8 candidați. Ei bine, unde ne mai rămâne atunci puterea pentru activitatea economică? Nicăeri. Și așa s-a întâmplat că locul lăsat gol a fost ocupat de evreu fără nici o luptă. Și dovada despre aceasta este că cu cât se lărgea cercul libertăților noastre, cu atât creștea numărul evreilor. Puțini la număr pe timpul Regulamentului, au crescut pe timpul Convențiunii, iar pe timpul Constituțiunii numărul lor a devenit îngrijitor. Vina nu e a lor, vina e a noastră. Este timp a ne deștepta! Și dacă este un lucru de care mă bucur în tratatul de la Berlin, este că el ne obligă să deschidem ochii, și ne obligă a studia starea noastră socială.

Acum să nu gândiți, d-lor, că pentru aceasta un conservator trebuie să fie în contra libertăților; știți că atunci când unii s-au pronunțat în contra Constituțiunii (*Întreruperi*), m-am făcut eu apărătorul ei. Dar o afirm, că o țară care pe lângă o Constituțiune liberală, ca a noastră, nu are o organizare socială conservatoare, acea țară este pierdută de mai-nainte, cu sau fără jidani (*Aplauze*)... De exemplu, d-lor, vina jidovilor este dacă ei sunt stăpâni în sate? Când a venit legea rurală, bazându-se pe un principiu de egalitate, a decretat că cârciumile nu mai sunt un monopol; care a fost rezultatul? A fost că în loc de o cârciumă, s-au ivit în fiecare comună șapte, și în loc de o familie ovreiască, au venit șapte. Aceasta ca exemplu.

Răul este deci serios astăzi. Evreii sunt stăpâni pe producțiunea noastră economică, și oricari ar fi măsurile represive ce veți lua astăzi, nu prin ele veți ajunge la un bun rezultat. Aș întreba pe d. Codrescu, dacă proiectul d-sale este mai larg sau mai restrâns decât legile actuale. Desigur este mai larg. Apoi dacă cu legi mai restrânse, rezultatul este deplorabil și tabloul făcut de d-sa îngrozitor, ce va fi când o lege mai largă se va face? Aș înțelege să nu se dea nimica, precum au spus d-nii Conta și Blaramberg. Aș merge mai departe încă și aș mări restricțiunile directe în contra evreilor, dacă aș crede în eficacitatea lor. Eu cred însă că aiurea stă leacul. Înainte de toate sunt două lucruri cari trebuie să le avem în vedere: întâi, emanciparea economică a satelor, și, al doilea, crearea forțată a concurenței prin târguri. Pentru primul punct, voi avea onoare a propune în sesiunea viitoare o lege ce va declara inalienabilitatea proprietății mici, o altă lege – ca cârciumile să fie monopolizate și proporțional pe populațiune. Voi avea onoare a veni cu o altă lege despre uzură, mai aspră decât acea de astăzi, și cu o lege care va garanta împrumuturile țăranilor. În fine, cu o lege care va da

muncilor agricole o altă garanție decât aceea ce ne oferă legea actuală, care dă loc la o adevărată împilare.

Pentru brațe, va trebui să înlăturăm pe români de la funcționarism, și atunci va veni o vreme în care democrația în loc să fie democrație bugetară, va fi o adevărată democrație a muncii, care nu cere de la libertate altceva decât garanția rezultatelor obținute prin strădania fiecăruia (*Aplauze*).

Ca să obțin această garanție, voi cere dar inamovibilitatea magistraturii, și voi cere crearea unei curți pentru contenciosul administrativ, care să dea o pepinieră de prefecți, ce va sustrage administrația de sub arbitrariul Camerei. Mi s-a întâmplat, ca ministru, ca din patru deputați, toți patru să ceară depărtarea unui prefect, dealmintrelea bun. Doi însă din acei deputați îmi cereau pe X, amenințându-mă cu votul de blam, ceilalți doi îmi cereau pe Y, amenințându-mă asemenea cu vot de blam, dacă nu-i voi satisface. Ce fac districtele în asemenea stare de lucruri? O știți ca și mine.

Pentru astăzi mă opresc aici. Nu pot să vă expun întreg sistemul, întreaga teorie; am vrut numai să vă arăt cam în ce sens am trebui noi să lucrăm.

Față însă cu evreii, trebuie, pe de altă parte, să punem un capăt situațiunii de astăzi. Starea de război în care ne aflăm față cu dânșii, nu o putem continua fără pericol pentru țară.

Astăzi vedem că se întâmplă la noi lucrul cel mai straniu, adică că capitalul este în luptă cu producătorul, și nu luptă în teorie, ca în cărțile lui Proudhon, dar în luptă reală, și aceasta pentru că refuzăm acelor ce posed capitalul facultatea de a-l pune la serviciul unei țări ce-i respinge din sânul ei.

Ei bine, a venit timpul să curmăm această stare de lucruri; a venit timpul să arătăm evreilor că nu mai voim să fim cu dânșii într-o stare de luptă. Vrem să le zicem că astăzi sunt și ei cetățeni.

Însă, d-lor, nici o tranziție nu se poate face în mod subit. Nu noi am creat această stare de lucruri, nu noi suntem cu desăvârșire răspunzători; de aceea, nu se poate cere ca noi să schimbăm totul într-o zi.

Pentru mine, modul de tranziție este întâi acela de a ne garanta pământul nostru, iar, pe de altă parte, să probăm evreilor că voim să facem un început serios de emancipare, primindu-i de pe acum, în număr mic dar satisfăcător pentru dânșii, în cetatea noastră. De aceea am făcut și o propunere, gândind că ea corespunde cu acest început serios. Dar propunerea nu mi s-a primit și astăzi avem a face cu proiectul de lege al guvernului; n-am nimic de zis. Când voi veni la

paragrafe, voi avea onoare a prezenta acele modificări şi acele amendamente ce cred eu că sunt de natură a ameliora legea, în sensul ideilor ce v-am expus.

Aceasta este cestiunea evreilor. Vin acum la faza acută în care a intrat astăzi. Cu vreo 14 sau 15 ani înapoi, România gândea cam ca mine. Aţi văzut că s-a făcut un început serios, să se dea drepturi pe categorii.

D. Kogălniceanu era atunci în perfect acord cu d. Vernescu; de atuncea lucrurile s-au cam schimbat. A venit Constituţia noastră; a vrut, în mod necugetat după mine, să nu se observe periodul de tranziţiune şi a vrut să dea drepturi în întregimea lor.

Acţiunea necugetată a produs o reacţiune şi mai necugetată încă. Ea a dat loc la emoţiuni populare, şi votul Art. 7 s-a dat în urma distrugerii unei sinagoge şi în urma presiunii unei populaţiuni cam turbulente care înconjura Adunarea. Nu ştiu dacă într-un mod cugetat sau necugetat, dar votul acela, care a adus înscrierea Art. 7, era votul unei Camere ce se supunea emoţiunilor populare, şi azi putem vedea prin experienţă câtă nedreptate au acei cari vor să ne supunem emoţiunilor populare. Şi atunci poporul era înspăimântat, dar în loc să se pună la lucru, să remedieze răul, a crezut că prin măsuri represive şi violente poate remedia, şi a înscris acel paragraf. Asemenea exemple de supunere la emoţiunile populare nu sunt prea încurajatoare pentru mine, şi culeg din istoria noastră modernă dreptul ce-l revendicam adineaori de a judeca dacă emoţiunea populară este întemeiată sau nu. Abia se votase Art. 7 şi s-a constatat că răul merge crescând, căci răul a rămas şi ura a crescut. Întâi să ne punem pe tărâmul organizării sociale; ne-am luat după un grup politic care a târât cestiunea pe tărâmul politic şi a făcut din ura în contra evreilor o dogmă de partid. Dacă imput ceva prezidentului de Consiliu actual, este că nu numai a tolerat aceasta, dar, o spun cu francheţă, a căutat să facă capital politic din aceasta şi ca să atragă pe fracţiune şi-a dat aerul de a crede că prin măsuri administrative poate să se curme răul.

Mi-aduc aminte că am făcut o interpelare la 1868, pe atunci nu aveam încă stofa de om de stat (*Râsete*[1]), cuvintele mele nu aveau autoritatea care poate mi-o dau 14 ani de viaţă parlamentară. D. Brătianu n-a voit să mă asculte şi a avut chiar bună-voinţa a mă trata de trădător şi pe lângă multe alte personalităţi, pe cari sunt convins că le-a uitat, precum le-am uitat şi eu, mi-a zis că numai prin măsuri

[1] Aluzie la un cuvânt al lui Boerescu, care zisese cu câteva zile înainte că d. Carp are stofa unui om de stat.

administrative se poate regula cestiunea. Astăzi cred că şi-a schimbat părerea, căci nu prin măsuri administrative şi represive putem să curmăm răul. Ar fi fost însă puţin, dacă această eroare ar fi fost numai o încercare zadarnică. Ea a avut un efect mai trist: nu numai că n-a făcut nici un bine în ţară, dar ne-a făcut rău în străinătate. Când a văzut Europa că noi tratăm această cestiune prin măsuri represive constituţionale şi prin măsuri represive administrative, şi-a zis: aceasta nu se poate tolera. S-au făcut remonstranţe şi toţi aceia cari au ocupat funcţiuni în această ţară, ştiu cele ce s-au întâmplat: am luptat, am explicat, şi Europa, aşteptând ora cuvenită, a tolerat până când a venit cu prilejul tratatului de la Berlin şi a zis: trebuie să regulăm noi cestiunea. Şi, d-lor, când vedeam pe d. Conta că vine să apere Art. 7 în numele ştiinţei, şi când vedeam pe d. Codrescu că-l apără în numele intereselor naţionale, îmi puneam întrebarea: fără Art. 7 am fi avut Art. 44? Este evident că nu; pentru ţară nu aţi făcut în cestiunea israelită absolut nimic prin asemeni măsuri represive, iar în străinătate am fost trataţi ca barbari.

Prin urmare, aceasta e o cale cu desăvârşire rătăcită, pe care nu trebuie să ne mai punem; şi repet: dacă este un bine în tratatul de la Berlin, cred că acel bine este că suntem siliţi a ne uita cu sânge rece în ochii cestiunii însăşi şi a ne zice: aci e răul şi pe calea aceasta trebuie să mergem spre a-l lecui.

Având aceste păreri, d-lor, înţelegeţi prea bine că nu mă pot eu supune aşa-pretinsului curent naţional. Eu admit instinctul la o naţiune; admit ca ea să simtă că e un rău, precum fiecare om când e bolnav simte că-l doare; dar nu admit ca bolnavul să zică el: iată doctoria ce trebuie să mi-o dea doctorul (*Murmure prelungite*). Există un rău în ţară, un rău economic, un rău social: atâta e dator curentul să ne arate; iar mijloacele suntem noi datori să le arătăm. Noi însă, în loc de a lumina pe popor, când venim şi primim inspiraţiuni de la dânsul, în multe cestiuni nu facem decât a prostitua inteligenţa pe care Dumnezeu a binevoit să ne-o dea. Şi aceia cari se cred că au primit o cultură mai înaltă, aceia au datoria sacră de a veni, când poporul e rătăcit, să-i zică: nu merg după tine; tu ai facultatea de a simţi răul, leacul rămâne la mine să-l indic, iar datoria ta este să-l urmezi (*Murmure*).

Acestea sunt, d-lor, cele ce am onoare să vă spun în discuţiune generală. Eu vă rog să luaţi în consideraţiune proiectul guvernului, rămânând ca în urmă să aducem amendamente în bine sau în rău.

D. George Mârzescu: Dacă eşti d-ta aici, nu se poate amenda decât în bine.

D. P.P. Carp. D-le Mârzescu, vă dau *rendez-vous* diseară la Jockey-Club pentru glume (*Ilaritate mare*).

Rămâne, d-lor, zic, să amendăm proiectul la discuțiunea pe paragrafe.

Şi dacă cuvintele mele vor fi avut darul să schimbe un vot măcar, şi acel vot să fie acela ce ne trebuie pentru două treimi, mă voi crede răzbunat şi de laudele unora şi de ocările altora, şi voi primi în linişte blestemele de astăzi, sigur fiind că va veni o vreme în care românii vor şti să distingă pe acei cari, măgulind numai nişte pasiuni meschine, îşi crează un piedestal efemer, ca orice lucru ce e bazat pe o popularitate trecătoare (*Aplauze*).

Mai iau cuvântul, în zilele următoare, deputații C. Christodulo-Cerchez, contra revizuirii; N. Ionescu, care admite numai împământenirea străinilor cari au luat parte în războiul pentru neatârnare; R. Cernătescu, care este de aceeaşi părere; ministrul de Externe Vasile Boerescu, Lascar Costin, Al. Sihleanu, N. Blaremberg, care cere ca votul să fie pe față, G. Chițu, primul ministru I.C. Brătianu, Al. Lahovari şi ministrul de Interne M. Kogălniceanu. În şedința din 6 octombrie, deputatul Giani citeşte din nou raportul şi proiectul de lege relativ la revizuirea Art. 7, după care iau cuvântul deputații Titu Maiorescu şi T. Ciupercescu. Legea în total se votează cu 132 voturi, 9 voturi fiind contra şi 2 abțineri (una a deputatului P.P. Carp).

INALIENABILITATEA ŞI INDIVIZIBILITATEA PĂMÂNTURILOR RURALE MICI
[LEGE]

Şedinţa Camerei din 11 decembrie 1879

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, am onoare, în numele unui număr oarecare de deputaţi, a prezenta un proiect de lege, izvorât din iniţiativa parlamentară, pentru inalienabilitatea şi indivizibilitatea pământurilor rurale celor mici.

Iată cuprinderea acestui proiect de lege:

Expunere de motive

Ultimul război ne-a creat o nouă poziţiune internaţională şi a modificat adânc raporturile noastre cu celelalte state europene. Fără a recunoaşte consecinţele ce va avea pentru viitorul României faptul unei depline neatârnări, nu trebuie să uităm că principiul integrităţii Imperiului otoman a fost lung timp scutul ocrotitor sub care am putut proceda la reedificarea Statului român. Astăzi, acest principiu nu mai are nici o aplicaţiune la noi, şi în propriile noastre forţe, în întărirea tuturor elementelor sociale, trebuie să căutăm o compensaţiune pentru lipsa puternicei stavile ce s-a prăbuşit în mijlocul evenimentelor petrecute în anii din urmă. Unul din aceste elemente este elementul ţărănesc. Starea materială a ţăranului, puterea rădăcinilor ce-l leagă cu pământul pe care s-a născut, încrederea că dreptul lui asupra ogorului său este la adăpostul oricărei atingeri din partea celui mai dibaci sau a celui mai tare, şi că viitorul poate mări, iar nici într-un caz micşora ceea ce posedă astăzi, – iată în mari trăsături punctele de căpetenie ce reclamă părinteasca îngrijire a Statului. Un popor în care clasa ţăranilor ar tinde a se transforma în proletariat agricol, nu va găsi niciodată în fiii săi acea putere fizică şi morală care îi pune la înălţimea sacrificiilor ce apărarea individualităţii sale impune adeseori unei naţiuni. Ca să ne ferim de un asemenea pericol, trebuie să cercetăm cari sunt cauzele ce ar putea slăbi elementul ţărănesc. În primul rând vom pune exproprierea în folosul claselor mai culte şi înzestrate prin urmare cu arma puternică

a unei inteligenți mai superioare. Istoria noastră anteregulamentară și propria noastră experiență până la 48 ne arată ce soartă au avut moșnenii în lupta lor cu proprietatea cea mare. Este drept că legea rurală a distrus în parte efectele unor nedreptăți seculare; nu e mai puțin adevărat însă, că pentru moșneni nu am făcut nimica, și dacă cazurile de expropriere în folosul proprietății celei mari au devenit cu totul rare, ea se face astăzi pe o scară întinsă pe seama celor mai puternici și influenți dintre moșnenii înșiși. Prezentatorii acestei legi cunosc cazuri în cari țăranii, deveniți primari, au ajuns, după o funcționare de 10 ani, a poseda 600 și mai bine de pogoane din pământurile răzășești.

O altă cauză este că amorul proprietății nu a devenit încă la toți țăranii atât de puternic, încât să puie în apărarea pământului lor toată energia de care sunt capabili. Aceasta o zicem nu atât în privirea moșnenilor, cât în privirea țăranilor împroprietăriți din nou.

Pentru dânșii, trecutul a împiedicat mai mult decât a dezvoltat amorul proprietății; de aceea găsim în mai toate comunele de foști clăcași numeroase cazuri unde țăranul a lăsat chiar de la început pământul în părăginire, fără alt motiv decât acela că nu voia să se supună la o muncă mai intensivă. Pericolul ar fi mai puțin îngrijitor, dacă am putea crede că periodul de 30 ani, prevăzut în legea rurală, este suficient pentru întemeierea unor simțiminte mai bune. Un studiu serios al naturii umane ne învață însă, că deprinderi rele pot deveni o a doua natură și că avem nevoie de un lung șir de secole pentru a lecui moravuri ce au luat cu vremea caracterul unor boli fiziologice. Chiar dacă am exagera îndoielile noastre în această privire, totuși foștii clăcași ar fi impuși și ei mai târziu la pericolele de expropriere ce înconjoară astăzi pe moșneni. Vom aminti încă, că lipsa unei asistențe judiciare și greutățile ce ar întâmpina organizarea ei, face poziținea țăranului atât de grea, față cu complicata noastră jurisdicțiune, încât apărarea în justiție e aproape imposibilă. În fine, divizibilitatea proprietății, impusă prin legile noastre asupra moștenirii, este o cauză nu mai puțin puternică de slăbire pentru elementul țărănesc. Prin ea, proprietatea cea mică se țăndărește și dispare fără folos pentru nimeni.

În Franța, acest sistem a produs efecte dezastroase, pe cari toți le simt, dar a căror înlăturare este împiedicată prin prevențiuni mai puternice chiar decât consecința unei adevărate calamități naționale. Germania, mai puțin accesibilă la niște teorii generale și egalitare, ce corespund poate cu idealurile umane, dar cari sunt în contradicțiune pipăită cu firea reală a lucrurilor, a înțeles unde e adevărul, și parlamentul

german nu numai că a respins încercările făcute de a distruge legile de indivizibilitate ce cârmuiau aşa-numitele «Bauernhöfe» în Westphalia, dar a primit şi legea d-lui Schorlemer: act care întinde sistemul indivizibilităţii şi asupra altor provincii, de exemplu asupra provinciilor renane.

Împinşi de aceste îndemnuri, avem onoarea, d-lor deputaţi, de a vă prezenta alăturatul proiect de lege. El stabileşte principiul inalienabilităţii şi al indivizibilităţii pământurilor ţărăneşti şi codifică toate consecinţele ce izvorăsc dintrânsul. Avem adânca convicţiune că el va întări temeliile Statului şi va mări vitalitatea lui sub punctul de vedere naţional. Sub punctul de vedere economic, el va produce efectele ce produc micile, dar numeroasele râuleţe, fără cari fluviile cele mari, ce înavuţesc imperii întinse, ar fi cu neputinţă.

P.P. Carp.

L e g e
pentru inalienabilitatea şi indivizibilitatea proprietăţii rurale celei mici

1. Se declară inalienabile şi indivizibile toate pământurile ţărăneşti din România.

2. Prin pământuri ţărăneşti se înţeleg acele proprietăţi rurale cari nu trec peste 30 pogoane din Valahia şi peste 10 fălci în Moldova şi cari sunt astăzi stăpânite sau de răzeşi (moşneni) sau de foştii clăcaşi.

3. În timp de şase luni de la promulgarea acestei legi, autorităţile comunale, de împreună cu trei contribuabili dintre cei mai impuşi, vor întocmi un tablou de toate pământurile ţărăneşti aflate pe teritoriul comunei. Acest tablou va cuprinde numărul şi întinderea pământurilor, precum şi numele proprietarilor actuali, oricare ar fi dealtfel titlul lor de proprietate. El se va face în două exemplare, din cari unul se va păstra în arhiva comunei, iar cellalt se va înainta tribunalului respectiv, care îl va transcrie în un registru special.

Tablourile astfel întocmite vor servi de act doveditor şi nu vor putea fi atacate decât prin inscripţiune în falş.

4. Moştenirea pământurilor ţărăneşti revine de drept fiului celui mai mare, sau reprezentantului său direct după dreptul de primogenitură, întru cât el este de sex bărbătesc. În lipsă de moştenitor bărbătesc, moşteneşte fiica cea mai mare, şi, în lipsă de moştenitor direct, cel mai în vârstă dintre acei în drept, conform cu regulele stabilite prin codul civil.

5. Copiii legitimaţi prin căsătorie vor avea aceleaşi drepturi ca copiii legitimi. Copiii legitimi sau legitimaţi se preferă copiilor adoptivi.

6. Dacă prin moştenire sau prin măritiş, mai multe pământuri devin proprietatea unui singur, ele pot fi lăsate la mai mulţi moştenitori, conform cu dreptul comun, astfel însă ca niciodată subdiviziunea să nu fie mai mică decât mărimea primitivă a unui pământ ţărănesc. În acest caz, fiul cel mai mare moşteneşte pământul cel mai întins.

7. Acel care va fi moştenit întregul imobil, conform cu art. 4, sau va fi principalul moştenitor, conform cu art. 6, e dator a alimenta pe bunul şi buna, pe consortul defunctului şi pe fraţii săi până la majoritate.

8. Orice vânzare simulată, fie ea sub formă de emfiteoză, de uzufruct, de antecreză, de arendare, pe mai mult de 10 ani sau sub verice altă formă, este de drept nulă.

9. Sub nici un cuvânt pământurile ţărăneşti nu se pot ipoteca.

10. Când moştenirea vreunui pământ ţărănesc devine vacantă, el se vinde de către judecătorul de ocol prin licitaţie publică în folosul comunei. Nu vor fi admişi la licitaţie decât ţăranii cari nu posed pământ.

11. Revendicarea unui pământ ţărănesc prin calea procesuală este cu totul oprită. De această regulă sunt scutite:

a) Cazurile cari izvorăsc din inscripţiunea în falş, în contra tablourilor prevăzute la art. 3.

b) Cazurile cari izvorăsc din constatarea dreptului de primogenitură.

12. Inscripţiunile în falş prevăzute la al. *a*, din art. 11, nu vor fi admise decât în cele trei luni cari urmează transcrierei tablourilor de către tribunale. Ele se vor adresa tribunalului judeţului respectiv şi sentinţele tribunalului vor fi supuse recursului în casaţie, fără a trece prin instanţele de apel. Recursul se va declara la grefa tribunalului în termen de o lună de la pronunţarea sentinţei. Tribunalele şi Curtea de casaţie vor judeca în termen scurt şi cu precădere fără drept de opoziţie şi fără aplicarea art. 151 al procedurei civile. Ele vor invoca din oficiu toate mijloacele de apărare în favoarea părţilor.

Curtea de casaţie, admiţând faptele constatate de tribunal ca constante, va judeca în mod definitiv, fără să retrimită cauza. Procedura va fi gratuită, chiar în cât priveşte citaţiunile portăreilor.

Grefa tribunalelor şi a Curţii de casaţie vor încunoştiinţa autorităţile comunale dacă părţile au declarat recursul şi dacă s-a judecat recursul.

Această procedură se aplică şi la cazurile prevăzute la aliniatul *b* din art. 11.

13. Procesele pendinte la promulgarea acestei legi îşi vor urma cursul lor. În asemenea caz, precum şi în cazurile prevăzute la art. 11, dacă sentinţa definitivă reclamă rectificarea tablourilor, ea se va face tot cu formele prescrise prin art. 3.

14. Orice altă avere a ţăranilor, afară de imobilul rural şi de clădirile ce se află pe dânsul, se moşteneşte şi se împarte conform dispoziţiunilor codului civil.

Bucureşti, 12 Decemvrie 1879.

Proiectul poartă semnăturile următorilor deputaţi:

T. Maiorescu, P.S. Aurelian, Al.I. Popescu, P.P. Carp, I. Agarici. Colonel Călinescu, N. Catargi, I. Negruzzi.

ÎN CONTRA UNOR INSINUĂRI CALOMNIOASE

Şedinţa Camerei din 16 ianuarie 1880

În şedinţa din 15 ianuarie s-a dezbătut din nou chestiunea răscumpărării căilor ferate. Primul ministru I.C. Brătianu, răspunzând deputatului N. Blaremberg, spune că unele grupuri din opoziţie ridică de multe ori stindarde anticonstituţionale şi afirmă că atât în chestiunea israelită, cât şi în aceea a drumului de fier, unii reprezentanţi ai poporului au afirmat că parlamentul ţării ar fi perfid şi de rea credinţă.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, în urma ultimei părţi a discursului de ieri al d-lui preşedinte al Consiliului, am onoare a anunţa următoarea interpelare:

«Am onoare de a interpela pe d. prim-ministru, dacă este în interesul ţării şi a dezvoltării sistemului parlamentar de a întrebuinţa, ca armă de partid, insinuări nefundate şi calomnioase?»

D. preşedinte al Camerei: D. ministru cere trei zile?

D. preşedinte al Consiliului: Las ca Camera să judece.

Voci: Aceasta nu este interpelare.

Voci: Este interpelare, dar violentă.

D. G. Chiţu: Orice ar fi, noi rugăm guvernul să încuviinţeze a se dezvolta interpelarea, ca să vedem ce este.

D. preşedinte al Consiliului: Prea bine, dar ştiu că şi onor. d. Maiorescu are să facă tot această interpelare, şi rog să o facă şi d-sa, ca să pot răspunde la amândoi deodată, fiindcă starea sănătăţii mele nu-mi permite să ţin două discursuri în o şedinţă.

D. preşedinte al Camerei: Atunci d. Carp este rugat a-şi dezvolta interpelarea.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, dacă am luat calea interpelării, iar nu calea unei cestiuni personale, am făcut-o dintr-un motiv foarte firesc.

Când se fac în Cameră asemenea declarări vagi, atingătoare însă de onoarea fiecărui membru din opoziţiune, este evident că, fiecare venind să facă o cestiune personală, s-ar produce un efect ridicul.

Pe calea însă a interpelării, se generalizează cestiunea, şi fiecare are în discuţiune facultatea şi posibilitatea de a limpezi situaţiunea şi de a face să ne cunoaştem unii pe alţii.

Acesta este, d-lor, motivul pentru care m-am servit de dreptul ce ne dă regulamentul nostru de a interpela pe guvern.

Acum vin la obiectul interpelării mele şi vă rog să îmi daţi voie să citesc primele cuvinte ale d-lui prim-ministru. D-sa zice: «În cestiunea israelită, dându-se soluţiunea ce s-a dat, se credea că toţi vor fi împăcaţi; cu toate acestea, s-au găsit români cari, nu numai că au vorbit aci la tribună, dar au scris în străinătate, zicând: guvernul şi majoritatea Camerei vă mistifică».

Apoi, d-lor, vine la cestiunea drumului de fier şi zice: «În cestiunea drumului de fier, lasă că cei interesaţi... (*Citeşte*). Încât guvernul german, naiv cum este el totdeauna, a trebuit să aştepte dezlegările trimise de aci, ca să se opună acestei legi şi să înţeleagă la rândul său enorma mistificare la care era expus prin amendamentul d-lui Ferichide»[1].

Acum vom discuta amândouă cestiunile, însă mai înainte de toate să îmi permiteţi a generaliza cestiunea întru cât priveşte modul d-lui ministru de a discuta cu noi.

Am onoare de a fi sau deputat sau senator de la 1868; prin urmare, de 11 ani sunt în luptă continuă cu d. Brătianu. În toate discuţiunile, când era lupta mai înverşunată, d. Brătianu n-a adus înainte decât două argumente principale: patriotismul d-sale şi al partidului d-sale, nepatriotismul şi trădarea adversarilor săi.

Acum, eu nu cer ca d. Brătianu şi partidul său să aibă bună opiniune de noi; când însă acuzaţiunea merge aşa de departe, încât denunţă o conivenţă cu străinii, adică un act de înaltă trădare, eu cer ca, fără probe bine stabilite, asemenea arme să nu se întrebuinţeze, şi, cum am zis-o, cer aceasta în folosul ţării şi a dezvoltării instituţiunilor noastre parlamentare.

'Mi aduc aminte că la 1868, în cestiunea evreilor, d. Brătianu nu era încă convertit la ideile umanitare moderne.

Atunci am făcut o interpelare şi răspunsul a fost că eu, neavând încredere în poşta română, m-am dus la graniţă şi de acolo am expediat scrisoarea mea care a avut meritul să deschidă ochii împărăţiilor asupra modului cum se tratează cestiunea evreilor la noi.

Mai deunăzi, în cestiunea drumului de fier, la Senat, d. Brătianu, iarăşi cu argumentul patriotismului d-sale şi al partidului său, şi nepatriotism şi trădare din partea opoziţiei, a zis că noi, cu toate că aceasta nu mă priveşte pe mine personal, am tratat cu Viena şi Berlinul,

[1] Mihail Pherekyde.

şi că votarea concesiunei Strussberg a fost în urma unei împăcări provocată de noi între interesele Austriei şi ale Germaniei. Ieri iarăşi s-au repetat aceleaşi acuzări. Ei bine, înţelegeţi d-voastră că atunci când într-un şir de ani se repetă aceleaşi argumente şi se întrebuinţează aceleaşi arme, atunci nu se mai poate zice că e un lucru scăpat în focul improvizaţiei şi sunt în drept a privi acele cuvinte ca o armă de partid, permisă atunci când se aduc probe, dar nepermisă când nu se bazează pe nimic, căci atunci nu mai e în interesul ţării, ci în interesul calomniei, şi avem datoria să ridicăm vocea contra unui asemenea sistem care loveşte nu în indivizi, dar se resfrânge asupra unui partid întreg. Acum, d-lor, să-mi permiteţi să fac o destăinuire din viaţa mea politică. Când la 1870 se începuse războiul între Germania şi Franţa, eram ministru de externe. Într-o dimineaţă, vine la mine reprezentantul Austriei, baronul Pottenburg, şi îmi zice: «Sunt însărcinat a-ţi face în numele guvernului meu următoarea declaraţiune: Au venit propuneri din ţară pentru răsturnarea Măriei Sale. Acele propuneri s-au adresat la Paris, şi de la Paris s-au comunicat guvernului austriac, şi sunt însărcinat, în numele guvernului meu, a-ţi spune că guvernul Austriei a respins asemenea propuneri şi că va fi totdeauna amicul fidel al Măriei Sale». Ducându-mă pe urmă ca agent al ţării la Viena, contele Andrassy, care pe atunci, la 1870, era ministru-preşedinte în Ungaria, care, ca atare, primise comunicaţiuni din toate depeşile exterioare, mi-a făcut o declaraţiune absolut identică cu aceea a d-lui baron Pottenburg... S-a întâmplat şi răscoala de la Ploieşti (*Mişcări*). Oare era conexiune între aceste cazuri? Şi vedeţi că am numit nume proprii, şi nici baronul Pottenburg, nici comitele Andrassy nu vor putea să-mi dea o dezminţire.

Dacă am pune în conexitate aceste lucruri, şi dacă am voi să întrebuinţăm armele pe cari le întrebuinţaţi d-voastră, oare nu vedeţi la ce am ajunge? Dar nu am făcut-o niciodată (*Întreruperi*).

Şi dacă am atins aceste fapte, am făcut-o numai ca să vă dăm un exemplu cum aparenţele câteodată înşeală, şi dacă judecaţi după aparenţe, nu ştiu cine va fi osândit în cestiunea de care vorbesc.

D-lor, întru cât priveşte conspirarea cu străinătatea, din istoria altor ţări şi a ţării mele, am învăţat că numai două soiuri de indivizi lucrează cu străinătatea în contra ţării lor: demagogii şi pretendenţii.

O voce: Aristocraţii. (*Întreruperi*).

O voce: Revoluţiunea franceză. (*Întreruperi*).

D. preşedinte: Nu înţeleg să întrerupă partea aceea care nu a avut şi nu are pretendenţi. (*Aplauze; ilaritate*).

D. Eug. Ghica: Nu se ştie până la urmă. (*Întreruperi*).

D. preşedinte: Nu au drept să întrerupă, căci nu au de ce să se supere. (*Aplauze*).

D. P.P. Carp: Nu au avut poate pretendenţi la Domnie, dar au avut pretendenţi la preşidenţia republicii.

D. preşedinte: Aceea e altceva; nu am să zic nimic.

D. P.P. Carp. Rezultatele sunt tot aceleaşi.

Ca să vă dau un exemplu iară, cum demagogii lucrează câteodată: câteva luni înaintea căderii noastre – regret că d. Lahovari nu este [de] faţă, căci era în consiliul de miniştri alăturea cu mine, şi poate rectifica aserţiunile mele dacă nu sunt exacte.

Voci: Mai tare.

D. P.P. Carp: Câteva luni înaintea căderii noastre, o persoană autorizată a venit şi a declarat Măriei Sale că dacă guvernul conservator va sta multă vreme la putere, ei nu mai răspund de viaţa Măriei Sale.

Iarăşi o armă demagogică. Iarăşi nu acuz pe nimeni; dar înţelegeţi bine că nu noi aveam interesul să se pericliteze viaţa Măriei Sale cu străinii. De aceea, repet, în asemenea materii, nu istoria noastră, dar istoria tuturor ţărilor ne arată că străinii n-au lucrat decât cu demagogii şi cu pretendenţii. Noi nu suntem nici una, nici alta.

Dacă însă din nenorocire vreunul dintre noi ar fi fost atât de dezbrăcat de patriotism, cum crede d. Brătianu şi partidul său că suntem, încât, în o cestiune oarecare, am face apel la străini, atunci e ceva individual, şi somez pe d. Brătianu ca, împreună cu mine, să căutăm acea persoană şi noi împreună cu toţii s-o condamnăm.

Dar, o repet, dacă asemenea lucruri se vor proba, se va vedea că ele sunt lucruri individuale şi, prin urmare, într-un asemenea caz, nu putem admite ca acţiunea rea a unui singur individ să se resfrângă asupra unui partid întreg.

Acestea sunt, în puţine cuvinte, dezvoltările ce am crezut de cuviinţă să dau interpelării mele. Aştept răspunsul d-lui prim-ministru şi-l rog ca răspunsul d-sale să coprinză două lucruri: 1) dacă insinuaţiunile d-sale vagi, cari nu numeau pe nimeni, întrebuinţate însă ca argument într-o cestiune serioasă, se adresează sau la un partid, sau la un grup din opoziţiune, şi al 2) dacă a avut în vedere anume o persoană, să binevoiască a numi acele persoane şi să binevoiască, pe lângă numirea lor, să ne dea şi probele, pe cari suntem în drept de a i le cere.

Deputatul Titu Maiorescu citează un pasaj din discursul primului-ministru şi se ridică de asemenea împotriva acuzărilor aduse unui pretins grup din opoziţie, pe cari le declară, dacă s-ar referi la dânsul, drept calomnie. Primul-ministru repetă acuzările sale, aşa că-i răspunde pentru a doua oară

D. P.P. Carp: D-lor deputați, când am terminat dezvoltările ce am crezut că trebuie să dau interpelațiunii mele, am rugat pe d. prim-ministru să-mi dea două răspunsuri: unul privitor la o colectivitate, adică la partidul din care am onoare să fac parte, şi altul privitor la persoanele ce erau indicate prin insinuațiunile d-sale. D. prim-ministru nu a binevoit a satisface cererea mea, căci la nici una din întrebările pe cari [le-]am pus, nu a răspuns; nu ne-a zis nici dacă acuzările de conspirațiune cu străinii erau privitoare la grupul nostru, nici dacă erau privitoare la cutare sau cutare persoană.

Acesta ar fi fost un răspuns neted şi categoric, care ar fi ieşit din generalitățile cam vagi, şi care ne-ar fi permis o discuțiune reală, de care – după aparență – d. prim-ministru voieşte să fugă, d-sa voieşte să se sustragă de la discuțiune, şi voieşte să se sustragă, cum?

D. preşedinte al Consiliului: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp. El refuză discuțiunea zicând: gândiți că d. Carp este gelos de onoarea lui? Gândiți că d. Maiorescu a avut dreptate de a se simți jignit în sentimentele cele mai delicate care le are un om? Nu; este drept că am insinuat, este drept că acele atacuri erau grozave; dar nu acesta a fost temeiul d-voastră de a vă ridica; temeiul d-voastră a fost că după eşecul politic sunteți paraponisiți astăzi mai mult decât ieri.

Ei bine, să creadă d. prim-ministru că nu avem în gând să provocăm astăzi o schimbare de majoritate. Toate calitățile pot să le recunosc d-lui prim-ministru, numai naivitatea nu. Şi a crede că noi, apărând onoarea noastră, am fi putut spera să atragem cu noi majoritatea d-sale, ar fi naiv.

Nu am voit să provocăm nici vot de încredere, nici de neîncredere; am voit pur şi simplu să producem o reacțiune în contra răului obicei de a înlocui argumentele prin insinuațiuni.

Când, de exemplu, se combate o convenție şi se aduc argumente în cestiune, gândiți d-voastră că d. prim-ministru vă cere încrederea fiindcă argumentele noastre au fost rele? Nu! Principalul argument al d-sale este să votați, căci dacă nu votați d-voastră, ceilalți vor face mai rău; prin urmare, la argumente se opune insinuarea; şi dacă pe calea aceasta d-voastră voiți să faceți tot ceea ce credeți că suntem în stare noi să facem, atunci vai de țara aceasta! Dacă hotărârile d-voastră atârnă de la presupunerea ce o aveți în privința intențiunii noastre, şi toate relele voiți să le faceți numai ca să nu le facem noi, vă suntem recunoscători că vă însărcinați cu această sarcină; dar o repet: vai de această țară! Paraponisiți, că nu suntem la putere!

Voci: Cam aşa este.

D. P.P. Carp: Apoi credeți d-voastră că este un partid sau un om politic în vreo țară oarecare destul de lipsit de francheță ca să nu zică că el dorește să ajungă la putere ca să realizeze ideile sale? Și dacă noi luptăm cu d-voastră, și d-voastră luptați cu noi, țelul final nu este puterea? Pentru ce? Pentru că singură puterea vă dă și d-voastră și nouă facultatea de a realiza principiile și a le traduce în fapte. Prin urmare, a zice cuiva că umblă după putere și a-i face o acuzațiune din ceea ce este o datorie, – acesta este un straniu mod de a argumenta, și el se întrebuințează numai la noi, iar nu și în altă parte. Alta e a zice că voiește cineva puterea numai pentru putere, și aceasta o știe d. Brătianu foarte bine, că nu se poate adresa nici mie, nici d-lui Maiorescu, fiindcă, dacă am fi voit puterea pentru putere, am fi jucat și noi rolul ce joacă azi unii din foștii conservatori. Dar fiindcă nu am voit puterea decât numai pentru realizarea credințelor noastre, de aceea am refuzat de a juca un rol nedemn de noi.

Apoi, mai ziceți d-voastră, în loc de a răspunde la întrebările precise ce vi le făceam, că unora din noi le pare rău că nu se bucură de autoritatea de care se bucurau părinții lor. Ei bine, voi răspunde și aci. Noi suntem oameni moderni, și pe tărâmul muncii, pe tărâmul culturii, pe orice tărâm al vieții moderne, primim lupta cu fiecare din d-voastră, și sunt mândru de a putea declara că am muncit destul în viața mea ca să nu mă tem de această luptă. Mai zice d. prim-ministru că dacă a insinuat, a făcut-o pentru că noi i-am dat exemplu.

D. prim-ministru: Nu este exact.

D. P.P. Carp: Ați zis că noi am început, și-mi pare rău că din exemplele ce am dat noi, d. prim-ministru a ales numai cele rele (*Întreruperi*). Dar așa să fie oare? Oare, când noi am acuzat pe d. prim-ministru că în contra intereselor țării a pus la dispoziținea Rusiei România întreagă și a ajutat la crearea unor state slave mai multe decât erau înainte în jurul Statului nostru, cari prin naționalitatea lor erau ostile, am insinuat? Nu am făcut o insinuațiune, ci am făcut o acuzațiune francă, care o fac și astăzi. Și astăzi, ca și atunci, cred că nu era în interesul nostru că să jertfim sânge și milioane ca să domnească astăzi un principe liber ales în Bulgaria... Și aceasta am făcut-o ca un act de patriotism. Nu este treaba noastră să urmărim pe aceia cari prin naționalitatea lor sunt ostili nouă; și dacă este permis, cum zicea poetul latin, de a alătura pe cele mici cu cele mari, să vă aduc exemplul d-lui Thiers, care zicea în Franța: nu ajutați la mărirea Germaniei, căci mărind Germania micșorați Franța. Aceste cuvinte ar fi trebuit nu numai să le admirăm, dar să le și întipărim în inima noastră.

Când am zis că la 1870 comunicări oficiale din partea guvernelor vecine ne-au denunțat oarecari uneltiri, atunci am zis că nu putem merge numai după aparență.

D. prim-ministru. Nu e nici un raport oficial.

D. P.P. Carp: Afirm cuvintele contelui Andrassy, care trăiește și sunt sigur că nu mă va dezminți. Am zis că dacă ar fi să mergem numai după aparență, și am pune unul lângă altul denunțările cu faptul de la Ploiești, am putea face noi insinuări; dar nu o facem, pentru că în asemeni materii nu voim să mergem după aparență; fiindcă, când se atinge onoarea unui partid, ca și a unui individ, atunci trebuiesc probe, și o mărturisesc că nu le-am avut. Și când am dat un exemplu la adresa unui întrerupător ca d-voastră, dacă am judeca după aparențe, ați putea fi acuzați de-a conspira cu străinii, iar nu noi, am voit să se arate unde mergem cu sistemul acesta și cum arma se poate întoarce în contra d-voastră. A mai cercetat d. prim-ministru filiera aristocratică a unora din noi. Dar, de când cuvântul conservator este sinonim cu aristocrație?

D. prim-ministru: Și eu sunt conservator.

D. P.P. Carp: Să bine-voiască d. Brătianu să-mi permită a-l întreba de când s-a făcut conservator, și să-mi permită a-i spune că d-lui este din acei conservatori cari, cum zicea d. I. Negură, conspiră în contra țării când sunt la putere și în contra Tronului când sunt în opoziție.

D. prim-ministru. O insinuațiune foarte fină.

D. P.P. Carp: Cuvântul nu iese din gura mea, ci a unui liberal, d. Iancu Negură, care vă cunoștea mai bine decât mine.

D. președinte: Și pe care vă o însușiți d-voastră; prin urmare, să nu vă supărați când vi se va răspunde, și să nu mă acuzați pe mine.

D. P.P. Carp. Este știut, d-le președinte, că d-voastră aveți soarta nenorocită de a fi acuzat și de binele și de răul ce se petrece în țara aceasta; prin urmare trebuie să fiți deprins cu aceasta. Cât pentru mine, nu eu voi mări numărul acelor ce vă acuză.

Dar toate acestea ce au a face cu întrebarea respectoasă pe care am făcut-o? Absolut nimic. Rămâne faptul constant, că d. prim-ministru, la înălțimea tribunei, a insinuat cum că, în urma comunicărilor venite din țară, guvernul german și-a schimbat atitudinea în cestiunea drumului de fier. Fapt pozitiv, vom vedea dacă este așa de pozitiv. D-sa a zis că în primele zile guvernul german era dispus de a primi convențiunea, așa cum ea era amendată de către Adunare. În ziua dintâi, când a venit depeșa la Berlin, d. Radovitz – și acesta este un lucru patent și cunoscut de toți, netăgăduit de nimenea, și vă asigur că n-am aceste detaliuri de la agentul nostru din străinătate, – când a întâlnit d. Radovitz pe d. Liteanu,

a zis aceste cuvinte: «Eh bien, Monsieur, le tour est joué». Şi aceasta într-o vreme când nici o scrisoare din ţară nu putea ajunge la Berlin.

D. P. Ghica: Dar de unde ai informaţiunile acestea?

D. P.P. Carp: Este de datoria mea să am informaţiuni.

D. preşedinte al Consiliului. La amendanentul Camerei a spus d. Radovitz, nu la ale Senatuiui, şi eu am vorbit de ale Senatului.

D. P.P. Carp: La amendamentele Camerei, iar nu ale Senatului, căci la amendamentele Senatului, în ziua dintâi, a doua, a treia şi până astăzi, guvernul german s-a declarat satisfăcut, căci altmintrelea, dacă nu se declara satisfăcut, gândiţi d-voastră că d. Brătianu ar fi obligat pe d. Ferichidi, gloriosul prezentator al amendamentelor ce îmbunătăţeau legea, să se transforme în umilul raportator a unor măsuri ce le îngropau, şi a juca un rol plin de o tristă resemnaţiune? Evident că nu, şi vă rog să nu puneţi discuţiunea pe acest tărâm, căci nu spre lauda, nici spre gloria d-voastră se va termina.

Era deci vorba de primele amendamente, de amendamentele Camerei.

D. preşedinte al Consiliului. V-aţi înşelat.

D. P.P. Carp: Ori m-am înşelat, ori nu m-am înşelat, insinuaţiunea rămâne în picioare, întru cât priveşte zisele d-lui preşedinte al consiliului; ea este dărâmată, întru cât ne uităm la lipsa absolută de probe.

Aceasta am avut să zic, domnilor, şi vă repet: să nu credeţi că este parapon politic, să nu credeţi că am avut un singur moment speranţa că am să vă înduplec pe d-voastră a da d-lui prim-ministru un vot de blam politic...

D. preşedinte al Consiliului: Moral.

D. P.P. Carp: Nu un vot de blam politic, dar un vot de blam în privirea artei de a argumenta; căci înţelegeţi prea bine că n-are a face nimic cu puterea. D. ministru poate să fie foarte rău argumentator şi un foarte dibaci politic, încât puteţi foarte bine să-i daţi un vot de blam în privinţa argumentelor, dar să-i daţi un vot de deplină încredere în privirea politicii.

D. P. Ghica: Nu eşti d-ta în stare să judeci aceasta.

D. P.P. Carp: D. Brătianu ar fi trebuit să ia lucrurile cum sunt, ar fi trebuit să zică: iată oamenii cari se cred jigniţi, cari nu pot să sufere acuzaţiunea adresată lor, că ei ar putea conspira cu străinii contra ţării, căci una este a se opune părerilor mele, a spune că cutare măsură este rea, şi alta este ca, pierzând răbdarea, pierzând speranţa de a mai putea izbuti în ţară, să aibă recurs la forţe străine ca să răsturnăm ţara de pe băncile ministeriale reprezentate de d. Brătianu şi să punem în loc

străinătatea reprezentată prin d-nii Carp şi Maiorescu. Aceasta ar fi trebuit să-şi zică d-l prim-ministru şi să înţeleagă că trebuie să fim adânc jigniţii, că era de datoria noastră sacră de a da o voce legitimei noastre indignări. Aceasta am făcut-o, nimic mai mult, nimic mai puţin. Şi dacă scandalul, care zice d-sa că l-am provocat, va avea cel puţin atâta merit, ca pe viitor să se cumpănească mai bine cuvintele cari se rostesc aci în Adunare, eu voi fi mulţămit că l-am provocat. Cât pentru astăzi, sunt deplin satisfăcut, căci toate discuţiunile ne-au dovedit cât de vane au fost acuzaţiunile şi cum ele au dispărut de îndată ce ne-am uitat de aproape la ele.

ORDINEA SOCIALĂ

Şedinţa Camerei din 13 martie 1881

Deputatul Titu Maiorescu adresează Ministrului-preşedinte I.C. Brătianu o interpelare asupra curentului socialist care a început să se manifeste la Iaşi. Deputatul C.A. Rosetti se apără de acuzaţiile care i s-au adus, pe când deputatul Al. Lahovari susţine că violenţa de stil, care se impută şi ziarului conservator, este întrecută de ziarele liberale şi protestează împotriva ameninţărilor ridicate în contra opoziţiei.

D. P.P. Carp: Domnilor, ori inima mea zbârcită înainte de vreme nu mai este în stare de a fi înrâurită prin gravitatea unei situaţiuni, ori suntem un popor tânăr şi necopt cărui trebuie să-i iertăm exuberanţa în vorbe, chiar atunci când acea exuberanţă nu stă nici într-un raport cu realitatea lucrurilor. Fiind judecător în propria mea cauză, nu va părea nimănui straniu dacă mă pronunţ pentru a doua parte a alternativei ce am pus.

Vă mărturisesc, d-lor, că am rămas foarte rece la tonul tragic întrebuinţat şi de o parte şi de alta, şi am rămas rece pentru că, ori situaţiunea este gravă, şi atunci ceea ce faceţi d-voastră nu este în concordanţă cu gravitatea situaţiunii; ori situaţiunea nu este gravă, şi atunci cu atât mai mult nu înţeleg pentru ce tocmai astăzi am crezut de cuviinţă să dăm spectacolul unei lupte de partide ce are loc pe tărâmul unor acuzaţiuni gererale şi unor invective, ce ar dovedi, dacă ar fi serioase, că ţara este împărţită în două tabere, nu opuse, dar inamice până la moarte.

Cum, d-lor, pe de o parte se zice, conform cu vuetul răspândit şi acreditat, că are să se proclame regatul, şi pe de alta că s-a descoperit în ţară un complot de nihilişti. Descoperirea aceasta, pusă în concordanţă cu faptul îngrijitor întâmplat la Petersburg, este de natură a împiedica realizarea dorinţei ce întreaga ţară aşteaptă de la d-voastră, şi d-voastră nu găsiţi în acest moment alta de făcut decât să reînnoiţi luptele de partid? Şi aceasta o faceţi nu pe terenul principiilor, dar pe terenul unor generalităţi, unor acuzaţiuni atât de monstruoase încât chiar exagerаţiunea lor nimiceşte efectul ce ar putea produce? Dacă eram serioşi, trebuia să zicem: momentele acestea sunt solemne; sunt

lucruri grave cari s-au petrecut; prin urmare, să vedem cu toții ce este de făcut, ca să înconjurăm pericolul, dacă pericol există. Nu ați făcut aceasta, și de aceea tonul tragic întrebuințat, și din partea stângii și din partea dreptei, m-a lăsat foarte rece.

Aceasta vă explică și pentru ce, aprobând interpelarea de astăzi, deplor forma în care ea a fost făcută, pentru că face a ne îndemna la un studiu serios al răului social ce ne bântuie. Ea a dat loc la lupte sterile ce nu au nici o valoare și din cari nu putem trage nici un învățământ, pentru că ele nu probează nimic. Să vă dau un exemplu: știți cu toții că acolo, față cu inamicul, nu era vorba de partide, și că pe câmpiile Bulgariei conservatori și liberali au vărsat generosul lor sânge la apelul ce li se făcuse.

Vă aduceți aminte ce s-a întâmplat după luarea Plevnei.

Cu toate acestea, când ne-am întors îndărăt, care a fost prima vorbă ce a ieșit din gura unuia din capii partidului liberal? A fost ea o vorbă de înfrățire? Nu! a fost o vorbă de ură. Atunci s-a pronunțat vorba urâtă că, după luarea Plevnei externe, trebuie să luăm și Plevna internă, și prin Plevna internă se înțelegeau conservatorii.

Ei bine, nici această vorbă nu m-a emoționat; pentru că știam că toate acuzațiunile și toate invectivele ce ni se aruncă în față nu sunt serioase; căci dacă ar fi fost serioase, revoluțiunile sociale ce s-au făcut la noi, nu se făceau numai cu sacrificiul câtorva persoane și cu întrebuințarea unor calomnii, ci s-ar fi făcut cu vărsări de sânge și cu zguduiri imense, cum s-au făcut în alte țări.

O probă despre aceasta este că îndată după vorba nepotrivită și urâcioasă ce v-am semnalat, guvernul a făcut apel la înfrățirea tutulor partidelor, uitând, cam prea iute după mine, că vorbise în ajun de o Plevnă internă. O altă probă este că am văzut oameni politici cari puneau pe d. Brătianu pe aceeași linie cu Hoedel și cu Nobiling, intrând în guvern cu d. Brătianu ca [și] cum niciodată nu fusese nici o dezbinare intre ei.

Iată, d-lor, pentru ce am fi trebuit să uităm astăzi relele deprinderi din trecut, să dăm la o parte dicționarul de invective și de acuzațiuni, să vedem ce este de făcut și să arătăm că în momentele cele grave țara întreagă, conservator și liberal, și-au făcut datoria.

Voci: Bravo!

D. P.P. Carp. D-lor, ziceam adineaori că regret forma în care s-a făcut interpelarea, și regret acea formă pentru că răul, dacă rău există, nu provine din cauzele semnalate de d. interpelator. Dacă suntem bântuiți de o boală socială pe care trebuie s-o lecuim, această boală socială nu a provenit din cauza că un institutor primar destituit de fostul

guvern a fost repus la loc de guvernul actual; şi nu provine nici din cauza că s-au lăsat şapte luni de zile în linişte câţiva nihilişti la Iaşi. Boala socială există, cauzele însă sunt aiurea şi ele provin din vina şi a stângii şi a dreptei.

Noi, când am procedat la organizarea noastră politică, n-am priceput că pe lângă organizarea politică trebuie să avizăm şi la reorganizarea noastră socială. Acesta este punctul pe care şi unii şi alţii l-am lăsat în părăsire, şi pentru care nimenea nu a făcut nimica.

Astăzi, când toată lumea, şi acei cari voiesc libertatea şi [acei] cari nu o voiesc, văd consecinţele acestei nepăsări pentru reorganizarea socială a noastră, la care nimenea nu s-a gândit şi nu a pus mâna, nu trebuie să ne aruncăm piatra unii altora, ci să venim cu toţii şi să vedem ce este de făcut; şi dacă va fi să fim despărţiţi, cum poate e bine să fim, atunci nu pe tărâmul constituţional să fim despărţiţi, ci pe tărâmul ideilor de reorganizare socială!

Libertate avem, d-lor, destulă! Dar ce probează aceasta? Mi-aduc aminte că principele Bismarck zicea într-o zi că un diplomat este un vas a cărui valoare atârnă de conţinutul lui. Dacă un diplomat are instrucţiuni bune are valoare; dacă are instrucţiuni rele, nu valorează nimica.

Aplicăm aceste cuvinte şi la libertate; libertatea nu este decât un vas care valorează prin conţinutul său. O dată ce am obţinut Constituţiunea noastră liberală, valoarea ei va atârna de conţinutul ei. Vom pune în ea o organizare socială serioasă? vom benificia de dânsa. Nu vom face aceasta, în van veţi proclama principii, ele nu vor da roade. Aceasta vă explică pentru ce eu nu am primit să intru în organizarea partidului conservator, astfel cum este astăzi.

Pe tărâmul pe care am luptat până acuma, nu mai poate sta nici stânga, nici dreapta. Căci tărâmul de libertate politică este câştigat, şi în această privinţă nu mai e nimic de făcut. Pe tărâmul însă al reorganizării sociale, nu s-a pus nici una din aceste partide, încât nu ştim, şi nu ştie ţara, ce vor unii şi ce vor alţii. Ce rezultă de aci? Rezultă fatalmente că, cu voie sau fără voie, avem să procedăm la reorganizarea şi a dreptei şi a stângii. Pe tărâmul pe care am luptat până acum, nu mai este posibilă lupta, fiindcă în această privire, repet, că până astăzi nu s-a gândit nimeni, în mod serios, şi că nimeni nu a pus mâna la cestiunea socială, pe care trebuie s-o dezbată cu toţii împreună.

Înţelegeţi acum motivul, d-lor, pentru care eu – trebuie s-o spun, fiindcă s-au suspectat şi intenţiunile şi atitudinea mea, deşi poate este indiferent ca s-o ştie lumea – pentru care, zic, am refuzat de a intra în organizarea vreunui partid. Stânga, cum este astăzi, şi dreapta, cum

este astăzi, sunt două partide cari nu reprezintă viitorul, care reprezintă trecutul şi care abea se pot menţine în prezent. (*Aplauze*).

Eu credeam, d-lor, că va veni un moment mai calm decât acel de astăzi, ca să vă spun mai pe larg părerile mele în această privinţă; am fost silit însă să iau astăzi cuvântul, să vă indic în ce sens, după părerea mea, ar trebui să se îndrepte activitatea partidelor în ţară la noi, şi pe ce tărâm ar trebui să punem noi luptele noastre, atunci când vom avea a face cu lucruri reale, atunci când discuţiunea nu se va mai întemeia numai pe insinuaţiuni, numai pe acuzaţiuni. Atunci când ne vom întreba, de exemplu, în materie de justiţie, voim inamovibilitate sau electivitate, atunci ţara va şti ce vor unii şi ce vor alţii.

Acesta este un exemplu, sunt alte multe. Dar cum voiţi ca să asculte ţara aceasta, când, uniţi pe tărâmul constituţional, d-voastră sunteţi dezbinaţi numai pe tărâmul persoanelor?

Nu vedeţi că atunci ţara aceasta va zice: dar principii nu există nici în dreapta, nici în stânga; sunt numai nişte grupuri de oameni cari luptă numai pentru putere, şi ajunşi acolo, ţara va întoarce spatele şi la unii şi la alţii.

Ştiu că joc un rol foarte ingrat; ştiu că în luptele politice, oricine vrea să se interpună între combatanţi, este adesea victima acelor combatanţi, fără niciun folos, nici pentru dânsul, nici pentru alţii. Ştiu aceasta; dar ştiu asemenea că omul trebuie să-şi facă datoria, şi această datorie mi-a impus să vă zic că şedinţa de astăzi nu este decât una din acele file albe pe cari putem scrie ce voim, laude sau invective, dar cu cari se joacă vântul, pentru că nu au nici valoare, nici greutate. (*Aplauze*).

BUGETUL PE 1881–1882
[PROGRESUL FINANCIAR, POLITIC ŞI SOCIAL]

Şedinţa Camerei din 30 martie 1881

În şedinţa Adunării deputaţilor de la 29 martie 1881, deputatul Emil Costinescu citise raportul comisiei bugetare, prezentând bugetul exerciţiului 1881-1882. Deputatul Al. Lahovari impută în primul rând raportorului că, servindu-se de o anumită tactică, atacă cu înverşunare toată gestiunea Ministerului conservator şi laudă cu entuziasm toată gestiunea Ministerului liberal. Primul ministru I.C. Brătianu apără politica financiară a Ministerului liberal. E. Costinescu, îşi apără încă o dată raportul şi proiectul prezentat.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, duelul financiar dintre d-nii Lahovari şi Costinescu s-a terminat; el era firesc, deşi poate displăcut. Cinci ani de zile s-au aruncat acuzări, s-au făcut disculpări de o parte şi de alta, şi nu trebuie nimeni să se mire, dacă acele acuzări şi acele disculpări au găsit în fine un răsunet şi la tribuna Parlamentului.

Şi eu aş dori, d-lor, să aruncăm o ochire retrospectivă asupra trecutului, însă nu atât în privinţa acuzărilor şi disculpărilor, ci în privinţa învăţământului ce trebuie să tragem din acel trecut.

Pentru acest studiu v-aş ruga să ne suim împreună pe nişte înălţimi mai senine şi mai liniştite, ca de acolo să putem vedea care este tărâmul ce am parcurs până acum şi care este ţelul pe care trebuie să-l urmărim cu toţii. Aceasta ne este cu atât mai mult impus, d-lor deputaţi, cu cât astăzi nimeni nu o poate tăgădui că se deschide o eră nouă pentru Statul român. Astăzi mai toate lucrările, la cari am contribuit cu toţii, au ajuns la deplina lor dezvoltare, şi este poate momentul venit să ne întrebăm: care este calea pe care trebuie să ne punem de aci înainte? Îmi veţi permite deci, întâi să arunc o ochire retrospectivă asupra trecutului nostru financiar, apoi să trec pe tărâmul politic şi să vedem care este rolul ce l-au jucat diferitele partide în ţara noastră şi care este rolul ce fiecare trebuie să joace de aci înainte, şi, în fine, să vedem care este şi locul ce fiecare dintre noi trebuie să ocupe în mijlocul luptelor politice.

Voi începe dar, d-lor, de la anul 1870, pentru că putem zice că epoca financiară a noastră în adevăratul sens al cuvântului nu începe decât de atunci. Mai înainte bugetele nu erau votate niciodată la vreme, situațiuni financiare nu existau niciodată, ba mai mult încă: nici chiar socotelile unora din acei ani nu existau, și nu cred că vom putea ajunge vreodată a vedea clar în gestiunea financiară a anilor anteriori anului 1870.

Încep deci cu anul 1870 și mă întreb: care era situațiunea pe care a găsit-o atunci partidul conservator? cum a luat-o? cum a lăsat-o? – și numai răspunzând la aceste întrebări, ne vom putea face o imagine fidelă atât de meritele, cât și de nemeritele ce se pot atribui în această chestiune.

La 1870 bugetul era de 60 milioane; anuitățile pe atunci erau de 23 milioane; drumurile de fier erau votate și anuitățile lor în doi ani de zile erau să umfle bugetul cu 18 milioane. Prin urmare, cu un buget de 60 milioane partidul conservator avea să se găsească față cu o anuitate de 40 milioane, așa încât nu-i rămâneau pentru cheltuielile ordinare ale Statului decât 20 milioane.

Pusă așa chestiunea, înțelegeți prea bine cât de îngrozitoare era situațiunea pe care a primit-o partidul conservator. D-lor, dacă am face noi o paralelă cu cifra bugetului de azi, am vedea că dacă ați fi astăzi în situațiunea de atunci, d-voastră ați avea anuități de 80 milioane și nu vor rămânea decât 40 milioane pentru nevoile Statului. Și când zic nevoile Statului, acesta nu e un cuvânt așa în aer zis, căci nu mi se poate răspunde: dacă nu aveți parale, faceți economii; economiile au și ele limitele lor, și susțin că Statul român nu numai astfel cum este astăzi, când are o cifră mult mai mare, dar Statul român așa cum era atunci trebuia să se descompună cu totul, dacă am fi făcut noi bugetul nostru întru cât privește cheltuielile ordinare ale Statului numai pe baza de 20 milioane, atunci când numai bugetul armatei reclama 15 milioane pe an, încât rămâneau pentru celelalte trebuințe ale Statului numai vro 6-7 milioane. Nimeni nu poate contesta aceste cifre, nimeni nu poate zice că situațiunea de atunci, în care se afla guvernul, nu era o situațiune înspăimântătoare; ce era însă de făcut? Era întâi de procedat la lichidarea trecutului și pe urmă trebuia să creăm un întreg sistem financiar ce ne-ar a fi dat resursele de cari Statul avea nevoie. Și când s-a acuzat partidul conservator că a creat impozite, răspund pur și simplu că aceste impozite au scăpat Statul român de descompunere. Într-un cuvânt, situațiunea ne impunea o imperioasă datorie, nu numai de a mări resursele existente, dar și de a crea resurse noi. O dată aceasta admis, să vedem care a fost sistemul ce l-a întrebuințat partidul

conservator pentru a scăpa din greaua sa situațiune, şi dacă acest sistem era rău sau era bun, – şi de la această întrebare va atârna şi întrebarea cealaltă: dacă gestiunea finanțelor a fost rea sau a fost bună.

Ce era de făcut? A mări impozitele directe era foarte anevoie; trebuia dar să se creeze impozite indirecte. Acele impozite indirecte parditul conservator le-a creat, nu asupra consumațiunii ordinare, dar asupra consumațiunii extraordinare, asupra consumațiunii de lux; şi făcând aceasta, el nu lovea în elascititatea averii impozabile a acestei țări; a făcut dar monopolul tutunului, a făcut legea pentru băuturile spirtoase, legea pentru timbru şi înregistrare, şi a mai făcut într-o modestă proporțiune şi un impozit direct: s-a adaogat 2 la sută la impozitul funciar; a urmat, într-un cuvânt, acel sistem pe care eu îl cred bun, adică sistemul de a crea impozite indirecte, iar nu impozite directe; pentru că, după mine, impozitul indirect este acela care asigură proporționalitatea cu mai multă siguranță decât impozitul direct. Aceste resurse însă, până a nu ajunge la întreaga lor dezvoltare, trebuie fatalmente să dea loc la mici erori în evaluări, la oarecari iluziuni din partea celor cari le-au creat, şi nu cred că un om drept poate să acuze partidul conservator că sistemul financiar creat de dânsul nu a dat de pe atunci chiar roadele pe cari le dă azi, după 8 ani de zile; căci tocmai înflorirea de astăzi a finanțelor dovedeşte cât de înțelepți am fost în stabilirea sistemului inaugurat de noi.

Cu toate, deci, că am creat aceste resurse, dar fiindcă ele nu puteau să dea deodată rezultatul dorit, era încă nevoie de 4-5 milioane pe an, cari nu se îndestulau prin noile resurse create de partidul conservator şi cari trebuiau fatal să se traducă, până când aceste impozite vor da adevăratul rezultat, prin datorie, precum s-au tradus şi în timpul d-voastră prin datorii până în momentul de față, când am ajuns în fine a trage din acele impozite mai toate roadele ce ele pot da. Astfel, pe de o parte, s-au creat impozite, cari momentan nu erau suficiente pentru acoperirea nevoilor Statului, iar, pe de altă parte, a trebuit să se contracteze oarecari împrumuturi, cari nu corespundeau decât cu diferența dintre nevoile absolut necesare şi deficitul de 4-5 milioane pe care-l lasa bugetul pe fiecare an.

Acum, cari sunt acele nevoi? Eu susțin, d-lor, că pe atunci, aşa cum era Statul român organizat, făcând economiile cele mai mari, nu putea să meargă înainte decât afectând la cheltuielile ordinare cel puțin 53-54 milioane franci pe an.

Ei bine, partidul conservator scăzând, se înțelege, anuitățile, nu a avut acele 54 milioane franci decât în cei din urmă doi ani.

Ştiu că astăzi ele sunt mai mari; conform cu dezvoltarea noastră trebuiau să crească şi nevoile şi nu vă cer d-voastră ca să afectaţi la cheltuielile ordinare numai 54 milioane, pe cari le-am întrebuinţat noi, dar reclam o apreciere mai dreaptă şi mai echitabilă asupra finanţelor partidului conservator, care, luptând cu grozavele necesităţi cu cari a luptat, poate privi liniştit situaţia financiară pe care aţi moştenit-o d-voastră de la dânsul. Este ea oare o prăpastie, aşa cum o arată d. raportor? Şi oare era numaidecât nevoie să ne arătaţi că ne aruncăm într-un abis, pentru ca să ne întoarcem la un nou sistem al finanţelor ţării? Eu cred că nu. Eu cred că administraţia finanţelor ţării a urmat mersul regulat; eu cred că treptat cu numărul de elemente serioase ce guvernul actual are la dispoziţia sa pentru dezvoltarea diferitelor ramuri de administraţiune a ţării şi pe cari elemente nu le avea la dispoziţiune guvernul conservator, ţara are să ajungă la o dezvoltare crescândă în toate ramurile administraţiunilor.

Şi dacă azi d. Brătianu are la dispoziţie mai multe elemente serioase decât erau în trecut, acest merit nu trebuie să-l revendice pentru d-sa; şi dacă nu-l poate revendica pentru d-sa, atunci cu atât mai mult partidul conservator nu merită acuzaţiunile ce i se aduc, pentru că, d-lor, ţara aceasta merge din zi în zi tot propăşind, şi elementele ce ea are azi pentru o mai bună administraţiune sunt mai numeroase decât în trecut, şi sunt sigur că mergând tot propăşind, peste zece ani vom avea la dispoziţie forţe mult mai numeroase decât avem azi. Făcând această rezervă, să vedem care era situaţiunea financiară lăsată de partidul conservator. Ea era următoarea:

V-a lăsat, cu toate nevoile pe cari le avea, un deficit real de 7 milioane şi un deficit bugetar de 22 milioane. Şi aci nu voi cădea în confuziunea care s-a comis de acei cari nu au făcut distincţiune între deficitul bugetar şi deficitul real. Când a căzut partidul conservator, – şi pot zice, d-lor, că am mai mult drept decât alţii de a vorbi în această privinţă, căci am avut onoarea de a inaugura la 1870, fiind în Minister cu d. Epureanu, acea eră de tristă memorie, şi am încheiat-o cu d. Lascar Catargi la 1876, – care era situaţiunea financiară de atunci? Ea v-a dat arme mai puternice de cum aţi fi avut printr-un raport al d-lui Strat, raport exact în cât priveşte cifrele, neexact în cât priveşte aprecierile. Noi aveam în realitate un deficit de 7 milioane; la acest deficit se adaugă rămăşiţe în sumă de 17 milioane, pe a căror încasare ministrul de finanţe de atunci, d. Strat declară că nu poate conta. De a avut dreptate sau nu a avut, aceasta nu se putea aprecia atunci, dar astăzi ştim că d. Strat s-a înşelat rău; d-voastră aţi încasat acea

rămăşiţă. Dar şi d. Strat avea raţiunile sale: se ştia că războiul Orientului bătea la uşă; nimeni nu putea prevede cum şi ce fel are să se facă acel război, şi în ce condiţiuni era să se pună ţara, încât un ministru de finanţe prudent şi prevăzător era poate în drept să zică: nu pot să contez pe încasarea acelor rămăşiţe, căci chiar dacă ele s-ar încasa, sunt sigur că vor fi alte nevoi de îndestulat cu ele decât nevoile bugetare ordinare. Că deficitul real nu era însă aşa de mare, aceasta răsare de împrejurarea că d-voastră aţi încasat aproape 14 milioane din acele rămăşiţe şi că acele 14 milioane, deşi admit ca justă teoria financiară a d-lui Costinescu, cum că ele aparţin exerciţiilor viitoare, totuşi nu puteţi nega cum că ele au crescut resursele d-voastră. Şi dacă, bazaţi pe situaţiunea financiară, ziceţi că eraţi *à decouvert* cu 31 milioane, primesc aceasta; dar v-am lăsat şi o resursă de 16 milioane, pe care nu ne-o bonificaţi, şi pe care reclam să ne-o ştergeţi din sarcinile reale ce v-am lăsat.

În acel deficit mai punea d. Strat şi 8 milioane deficit de pe atunci al casei de lichidare, care sumă s-a regulat, precum ştiţi, odată cu conversiunea bonurilor rurale, dar care, nici într-un caz, nu provine din faptul bunei sau relei noastre administraţiuni. Scădeţi acestea toate şi veţi vedea că acuzăm un deficit de 7 milioane, după cinci ani de administrare, şi de administrare făcută în împrejurări cum nu le-a avut mai grele nici un guvern. Putem zice că toate acuzările se reduc la nimic. O ştiţi ca şi mine, şi de aceea aţi căutat prin toate mijloacele să arătaţi această sumă mai mare decât era.

Nu ne plângem de aceasta; este în natura omenească că înverşunarea şi pasiunile de partid, ajungând la gradul la care ajunsese atunci, şi în Cameră, şi prin jurnale, şi în întrunirile de la Mazar-Paşa, să caute a se justifica în proprii săi ochi şi să mărească în mod inconştient răul, ca să legitimeze întârâtarea lor. De acolo a izvorât şi acel adaos arbitrar de 8 milioane, cu care aţi crescut deficitul nostru. Nu suspectez intenţiunile nimănui, dar sunt în drept a deplora până unde merge pasiunea, când văd că un ministru şterge din bugetele anterioare pur şi simplu unele sume trecute la venituri, fără să aştepte hotărârea Curţii de conturi. Ce aţi zice dacă, căzând mâine d-l Brătianu, am şterge noi vreo 20 de milioane din bugetele sale şi am mări deficitul cu atât? Nu aţi putea zice nimic că revendic pentru mine acelaşi drept ce şi l-a însuşit d-l Sturdza. Când am reclamat şi am zis că acele sume proveneau din resursele rămase disponibile ale anilor anteriori, ne-aţi zis că aceasta nu se poate şti, că înainte de 1870 nu aveam registruri în regulă. Aşa este, dar lipsa de conturi trebuia tocmai să vă împiedice de

a dezlega o cestiune unde nu erați în drept a vă pronunța. Oricum ar fi, sunt dator a vă arăta de unde au provenit acele 8 milioane și voi fi foarte scurt, căci avem promisiunea d-lui președinte al Consiliului de a procede la o nouă revizuire a conturilor, și crez că se va convinge că a fost o simplă eroare. De unde provine deci această cifră? Când s-au încheiat socotelile anului 1870, și s-a găsit că Statul a rămas descoperit cu o cifră de 50 milioane, s-a uitat a se trece între resursele disponibile și starea cassei.

Această stare a cassei se compune din două cifre: una era suma de 3 milioane găsite în cassă în numerar, și o altă sumă de portofoliu de 5 milioane, sumă care reprezenta remizele de 2 la sută la cari aveau drept casierii și pe cari le reținea trecându-se de către minister ca efecte cu portofoliu până ce Curtea de conturi verifică gestiunea casierilor.

Când s-au constatat aceste omiteri, atunci ce trebuia să se facă cu aceste 3 milioane? trebuia să le bage ministrul în buzunar sau trebuia să le treacă ca venit în bugetul următor? Aceasta s-a făcut, și s-a făcut bine, și sunt convins că va veni o vreme unde ni se va face dreptate și în această privire. Prin urmare, ca rezultat, după o gestiune de 5 ani, noi v-am lăsat un simplu deficit de 7 milioane; v-am lăsat însă ca compensațiune imensă un întreg sistem financiar, care era așa de bun, încât cu toate urile d-voastră, cu toate exagerațiunile de atunci, cu toate programele cari cereau abolirea monopolului, cari promiteau abolirea legii licenții spirtoaselor, cari cereau reducerea taxei timbrului și înregistrării, ați fost siliți să mențineți acest sistem și, grație lui Dumnezeu! l-ați menținut, căci acest sistem vă dă facultate astăzi de a vă făli, cum sunteți în drept a vă făli, cu situațiunea noastră financiară.

S-au putut comite erori în evaluări, cu atât mai mult cu cât v-am zis că noi am inaugurat noul sistem financiar; ar fi fost foarte nedrept să cereți ca, chiar din ziua dintâi, un guvern și un partid să scoată dintr-un sistem nou, toate roadele pe cari le putea da. S-au făcut erori, însă v-am lăsat un sistem financiar excelent, și omul care vi l-a lăsat a binemeritat de la patrie, și nu mă sfiesc de a pronunța numele lui în Adunare. Susțin că sistemul financiar de astăzi este opera d-lui Mavrogheni[1] (*Aplauze*). Știu că d-lui nu a fost poate răsplătit astfel cum ar fi trebuit; știu că a fost acuzat cu înverșunare de adversarii săi, susținut cu slăbiciune de mulți din aderenții săi, și apărat cu energie numai de puțini. Știu că omul acela, în loc de răsplată, a ajuns la finele vieții lui să fie obligat să caute în streinătate un rest de zile amărâte, și admir cum se mai găsesc oameni

[1] Petre Mavrogheni, ministru de finanțe în guvernul Lascăr Catargiu (1871-1876).

cari, față cu asemenea dureroase exemple, își devotează munca lor serviciului Statului. Și dacă omagiul ce-i aduc astăzi poate fi o mângâiere, i-o aduc cu inima împăcată, căci roadele ce le culegem astăzi provin din plantele semănate de dânsul (*Aplauze*).

Un partid care poate revendica asemenea lucruri, poate să stea cu fruntea în sus și să zică: poate am greșit, însă v-am lăsat și bunuri de cari trebuie să-mi țineți seamă.

Acesta este, d-lor, rezultatul acestei gestiuni, și că ea nu a fost tocmai așa dezastroasă, reiese și din altă împrejurare.

Să luăm noi sumele întrebuințate de partidul conservator, căci am fost tratați și de risipitori; să luăm și sumele cari au fost întrebuințate și de partidul liberal pentru nevoile obișnuite ale Statului.

Am făcut acest calcul, și vă rog să mă credeți dacă, fără a intra mult în examinarea cifrelor, vă dau oarecari totaluri. Partidul conservator a cheltuit în curs de 5 ani aproape 54 milioane pentru nevoile obișnuite ale Statului; d-voastră în curs de 5 ani, scăzând toate cheltuielile, anuitățile, drumul de fier, războiul, rechiziționile, scăzând toate acestea, ați cheltuit 64 până la 65 milioane pe an. Prin urmare, pentru cheltuielile ordinare ale Statului ați cheltuit 12 milioane mai mult.

Nu vă fac nici o acuzațiune întru aceasta, pentru că eu susțin că astfel cum suntem noi astăzi, trebuie să mărim suma cheltuielilor dacă voim să avem o bună administrațiune; dacă voim să organizăm serios Statul nostru, trebuie să mărim suma ce afectăm la cheltuielile ordinare ale Statului până la cifra de 75 milioane; căci altfel nu veți avea nici armată, nici bună justiție, nici bună administrație. Vom merge în mod empiric, cum am mers până astăzi; și este timpul să părăsim această cale.

Dar sunt oare în drept a susține că nu am fost tocmai așa risipitori când am cheltuit pentru nevoile ordinare 12 milioane pe an mai puțin decât d-voastră? Ce rămâne deci din toate acuzațiunile d-voastră? Nimic, și adevărul e că noi am descurcat finanțele și că d-voastră ați beneficiat de această operă.

Trec acum la bugetul actual. Repet ceea ce am zis: Statul român are nevoie de 75-80 milioane pentru cheltuieli ordinare; nu le aveți și naște întrebarea: ce este de făcut?

Cred că sistemul financiar ce ati moștenit de la partidul conservator trebuie complectat. Cred că d-voastră trebuie să căutați a impune averea mobiliară (*Întreruperi*). Prin averea mobiliară nu înțeleg efectele publice.

Pe de altă parte, trebuie să căutăm să micșorăm anuitățile noastre. Și când am venit, cu ocaziunea conversiunii, cu propunerea de a unifica

datoriile noastre, aceasta era o propunere serioasă, şi sunt convins că fatal, de voie sau de nevoie, aveţi să recurgeţi la dânsa; pentru că, dacă nu vom recurge la aceste două măsuri de a crea noi venituri şi de a micşora anuităţile, veţi avea şi d-voastră a suferi de răul de care a suferit partidul conservator, care a fost obligat să acopere prin împrumuturi deficitul fatal ce-i impunea disproporţia între nevoile imperioase şi resursele ordinare.

Iată, d-lor, ce am avut de zis întru cât priveşte partea pur financiară a cestiunii pe care o tratăm.

Îmi veţi permite acum să trec la partea pur politică...

D. preşedinte: Mă iertaţi: partea pur politică la veniturile Statului nu văd ce are a face.

D. P.P. Carp: Atârnă, d-le preşedinte, de bună-voinţa d-voastră. Dar cred că a arunca o ochire generală asupra situaţiunii generale a unei ţări, nu e permis decât în două momente: cu ocaziunea Adresei, şi cu ocaziunea bugetelor Statului; căci bugetul, reprezentând întregul mecanism al unui Stat, trebuieşte lăsată facultatea deputaţilor de a spune ce cugetă asupra situaţiunii pozitive a ţării lor. Dacă gândiţi însă că nu e justă cererea mea, eu, întru cât priveşte partea pur financiară, nu mai am nimic de adaus, şi am terminat.

D. preşedinte: Dacă Adunarea nu se opune.

Voci: Să vorbească; îl rugăm.

D. preşedinte: D. Carp are cuvântul să urmeze.

D. P.P. Carp: Vă mulţumesc, d-lor deputaţi, că-mi recunoaşteţi dreptul de a vorbi şi pe tărâmul pur politic.

Vorbeam adineaori – şi aceasta face tranziţiunea între partea financiară şi cea politică – vorbeam de învierşunarea teribilă care a existat până acum între ambele partide. Astăzi acea învierşunare a mai scăzut, dar ea tot există, şi adesea m-am întrebat de unde mai provine această învierşunare, căci pe tărâmul pur politic deosebire între unii şi alţii nu a existat niciodată.

Voci: Aceasta e reclamă.

D. P.P. Carp: Atunci îmi veţi da voie să nu mai continuu.

D. preşedinte. Vă rog, d-lor, nu mai întrerupeţi; ştiţi că d-l Carp este totdeauna parlamentar. Rog să urmeze.

D. P.P. Carp: Când se tratează cuvintele unui deputat, care cred că a dat probe de dezinteresare, de reclamă ministerială...

O voce: Consideră-o ca gelozie.

D. P.P. Carp: Nu există gelozie decât între aceia cari se iubesc.

Mă întrebam deci, de unde provine această învierşunare când ea nu este întemeiată pe deosebirea principiilor politice. Unirea? Cu toţii am lucrat la dânsa. Domnul străin? Cu toţii l-am adus. Independenţa? Ţara întreagă a luptat ca să o avem. Constituţiunea? Unii au voit-o mai largă, alţii mai restrânsă, dar ea este în fine rezultatul unui compromis la care toţi am consimţit în mod onest, şi nu admit să se atingă cineva de dânsa, nici ca s-o lărgească, nici ca s-o restrângă. Ea este baza politică pe care toate partidele trebuie să stea.

De unde provine deci această învierşunare? Ea provine din cauză că, pe lângă revoluţiunea pur politică din această ţară, paralel cu dânsa, s-a făcut o revoluţiune socială imensă. Unii, deşi admiteau principiile, reclamau însă într-un mod tacit, ca aplicarea acestor principii să fie apanajul exclusiv al unora; alţii primeau şi ei aceste principii politice, reclamau însă ca aplicarea lor să fie apanajul tuturor.

Într-un cuvânt, era cestiunea de a se şti dacă se democratizează sau ba Statul român. Din cauza aceasta a provenit învierşunarea, căci democratizarea n-are nimic a face cu principiile pur politice. Libertatea în Anglia a ajuns la o culme care poate nu există la noi; când vă veţi pune însă pe tărâmul social şi vă veţi întreba dacă democratizarea este realizată în Anglia, veţi fi nevoiţi a răspunde că nu. De acolo provine că, deşi în aparenţă aceste două partide pe tărâmul abstract politic au aceleaşi idei, însă pe tărâmul aplicării ne aflăm faţă cu o profundă divergenţă care a existat, şi astăzi a venit momentul să ne întrebăm dacă acea profundă divergenţă poate să existe cum a existat până astăzi? Cred că nu. Toţi conservatorii serioşi trebuiau să consimtă la faptul împlinit; trebuiau să admită revoluţiunea socială, democratizarea societăţii noastre, ca un *ce* irevocabil, – şi lupta nu mai poate avea loc decât în privirea mijloacelor ce trebuie să întrebuinţăm ca să micşorăm pe cât se poate relele, rezultate ce sporesc din modul defectuos cum această democratizare a fost făptuită. A fost o nenorocire la noi că democratizarea s-a făcut de sus în jos, iar nu de jos în sus....

D. G. Chiţu: Democratizarea la noi este veche, este tradiţională poporului român. D-voastră vreţi să desdemocratizaţi poporul român.

D. P.P. Carp: Mă explic. Nu mă pun, d-lor, pe tărâmul pe care are aerul a se pune un onor. întrerupător, pe tărâmul de a se şti dacă a existat sau nu la noi aristocraţie; aceste sunt jocuri de cuvinte. Aristocraţie, după mine, există pretutindeni unde înrâurirea politică este apanajul unei singure pături sociale. Aceasta e atât de adevărat, încât ştiţi că burghezia sub Louis Philippe a fost expusă la aceleaşi acuzări cari se aruncau înaintea rămăşiţelor timpurilor feudale.

Vă ziceam cum că imputarea ce vă fac este că democratizarea la noi a venit de sus în jos, iar nu de jos în sus. Oricum vom aprecia, d-lor, nu putem contesta cum că la noi era cu 30 de ani înapoi o situațiune astfel încât numai un soi de cetățeni aveau apanajul exclusiv al înrâuririi politice. Puteți, de altfel, să dați denumirea care o voiți; faptul e constant și nimeni nu-l poate tăgădui. Lucrul acesta poate să aibă el părțile lui bune și părțile lui rele; dar eu susțin că în mod franc dezvoltarea într-un Stat nu se face decât atunci când reacțiunea în contra acestei stări de lucruri nu e rezultatul înrâuririlor politice a unui singur om, ci rezultatul muncii generale a unei societăți întregi. Ei bine, nu se poate tăgădui, că rezultatele la cari am ajuns noi nu sunt rezultate ale muncii generale a societății noastre, ci numai rezultatele succesului câtorva oameni. Care e răul ce izvorăşte din această împrejurare? Răul ştiți care e? Este că noile elemente sunt în genere elemente bugetare, și că noua democrație este o democrație bugetară, iar nu o democrație a muncii; pentru că atunci când înrâurirea politică numai a unor oameni produce această mare revoluțiune socială, se naşte totdeauna acest fenomen pe care am avut onoarea a vi-l semnala. Fie însă cum va fi, eu cred că un om serios trebuie să zică că democratizarea Statului român, fie ea făcută pe calea cea bună, fie pe calea cea rea, este astăzi un *ce* îndeplinit, pe care trebuie să-l recunoaştem, dar pe care trebuie însă să-l regulăm. Şi aci naşte întrebarea: odată ce am ajuns la democratizarea Statului român, care e organizarea socială ce voim noi să dăm acestei societăți şi acestui Stat? Voim noi să procedăm cum am procedat cam ca până acum? Voim noi ca tribunul să succedeze tribunului şi succesul efemer succesului efemer? Voim noi să provocăm, cum a zis un ilustru om de Stat, tot mereu ridicarea noilor pături sociale? Ori, odată ce am ajuns la rezultatele obținute, voim noi să căutăm a regula această societate şi a face de azi înainte ceea ce nu am putut face până acum, adică ca democrația să devie cel puțin de astăzi înainte produsul unei munci serioase, şi ca poziținea ce are fiecare în Statul român să nu o mai aibă din împrejurarea că s-a făcut clientul cutărui sau cutărui om politic, dar din împrejurarea că cu fruntea sus poate revendica, conform cu meritele şi munca lui, poziținea lui. Acesta e adevăratul democrat, şi a-i produce cât de numeroşi, trebuie să fie ținta unei bune organizațiuni sociale (*Aplauze*).

Eu, d-lor, deşi am fost tratat de reacționar, cu toate că poate niciodată până astăzi nu am avut ocaziunea de a expune pe larg ce cred eu că este bine de făcut pentru o bună organizațiune socială la noi, vă declar franc, fără reclamă, că eu unul primesc democratizarea, dar ca

rezultat al muncii, nu ca rezultat al înrâuririlor politice pe tărâmul parlamentar. Ce este de făcut ca să ajungem la acest rezultat? Eu cred că, mai înainte de toate, trebuie a se pune oarecari greutăți, oarecari stavile, uşurinței cu care un om poate să parvină astăzi în Statul român. Până astăzi am văzut în țara noastră oameni cari au ajuns departe, foarte departe, fără ca ei să justifice prin munca şi capacitatea lor că merită poziținea pe care au dobândit-o. Pentru ce s-a produs aceasta? Pentru că noi, în setea noastră de democratizare, am deschis toate stăvilarele şi am lăsat toate liber la dispoziținea fiecărui ambițios.

Nu ne-am gândit că, dând drepturi tuturor, trebuie să asigurăm şi societate care munceşte în contra acelora cari nu muncesc şi cari nu au alt merit decât de a fi mai îndrăzneți în promisiuni pompoase ce fac poporului înşelat. Cerând însă munca, trebuie să avizăm şi la mijloacele cari garantează acea muncă.

În această privire, trebuie să avem în vedere trei soiuri de clase: clasa țăranilor, clasa meseriaşilor, în accepțiunea largă a cuvântului, şi clasa guvernanților. Ce este de făcut pentru ca noi, menținându-ne strict pe tărâmul Constituțiunii noastre liberale, – de care, o repet, nu admit a se atinge cineva, nici în sens restrictiv, nici în sens lărgitor, – ce este de făcut pentru ca noi să asigurăm munca acestor diferite clase? Pentru țărani, eu sunt convins că noi, cari ne dăm aerul de a-i iubi atât de mult, în van venim aci cu petiținuni ca să le dăm mereu la pământuri, în van vom căuta a le acorda orice soi de favoruri, dacă nu vom căuta ca favorile pe cari le acordăm să fie permanente.

De nu vom face aceasta, ne vom găsi peste 30 de ani în o situațiune mai tristă decât astăzi, adică fără clase de țărani proprietari şi fără moşii, ca să procedăm la o nouă împărțire. Voind să înlătur o asemenea adevărată nenorocire, am avut onoarea de a prezenta o lege care garantează proprietatea mică în mâinile țăranului. Nu mă opun de a se face cât voiți de mulți țărani în țara aceasta şi de a împărți toate moşiile Statului la țărani, însă cu o condițiune: ca acele moşii, odată împărțite, să mă asigurați că ele au să rămână pentru totdauna în mâinile țăranilor, căci altfel nu veți fi decât nişte falşi umanitari şi nişte risipitori ai averii Statului, pentru că nu veți avea în Stat niciodată o clasă țărănească, în mâna căreia să fie asigurată proprietatea cea mică.

Mă întrerupe d. Cernătescu, dar tocmai d. profesor de istorie ar trebui să ştie cum Statul roman a început să descrească când țăranul a scăzut, fiindcă Statul roman nu l-a apărat în contra propriilor lui slăbiciuni şi în contra puterii covârşitoare a altora. Tot asemenea şi romanii au împărțit pământuri la țărani, însă le-au aruncat ca într-un vas

al Danaidelor; țăranul n-a fost apărat şi astfel a ajuns ca el să fie înlocuit mai târziu cu sclavul pe care-l aduceau din toate părțile lumii; proprietatea cea mică a fost înlocuită prin proprietatea cea mare, agricultura prin păşunat, aşa încât țăranul s-a dus a lucra prin târguri şi astfel s-a creat proletariatul, şi acest popor a fost aruncat în brațele unui Cezar. Citiți pe Mommsen şi veți vedea cum odată cu țăranul roman au dispărut şi forțele vitale ale republicii.

De aceea, acum când împărțim moşiile Statului la țărani, acuma când am făcut legea rurală, eu am venit cu o lege care se află mai uitată în cartoanele Adunării, dar care caută să asigure proprietatea țăranului. N-am pretențiunea a fi făcut ceva perfect; sunt lucruri cari pot fi susceptibile de modificare; sunt poate cuvinte cari vă şochează; d-voastră nu aveți decât să le ştergeți şi să puneți în locul lor altele mai bune; însă, ceea ce cer, este ca să luați măsuri de asigurare pentru proprietatea cea mică în mâna țăranului.

Dar aceasta nu e suficient, d-lor; v-am zis că nu trebuie să-l asigurați numai în contra celor tari, ci să-l asigurați şi în contra propriilor lui slăbiciuni, – şi aci nu mă pun pe tărâmul liberului arbitru, nu mă pun pe tărâmul libertății absolute, căci aceasta nu este o idee de Stat, şi oricine vrea să organizeze într-un mod serios o stare socială, trebuie să se lase de asemenea abstracțiunii filosofice; am adus o altă lege, legea cârciumilor, care apără pe țăran în contra propriilor lui slăbiciuni, şi care caută să asigure şi starea lui morală, după ce i-a asigurat pe cea materială. Cer asemenea, d-lor, o reformă a legii comunale rurale.

Astăzi, comuna rurală nu există la noi. D-lor, forțele superioare cari compun clasa guvernantă, acele forțe superioare nu primesc adevărata lor dezvoltare decât atunci când, în cursul generațiunilor, ele se dezvoltă într-un mod fiziologic, pe o bază cât de largă; pentru aceasta ar trebui să deprindeți şi clasele de jos a se administra singure. De aceea au zis mulți oameni de Stat, că baza Statului este comuna rurală; căci ea este celula în jurul căreia se formează întregul organism.

Ei bine, noi comună rurală nu avem. D-voastră ați creat comuna rurală – şi aci nu acuz nici un partid, căci toți au făcut tot aşa, – ați luat legile din străinătate, legi cari acolo erau făcute pentru nişte organisme puternice, în vreme ce noi avem nişte organisme slabe, nişte copii abia născuți, ce nu pot creşte decât înconjurați de întreaga noastră solicitudine. D-voastră ce ați făcut din comuna rurală? Ați făcut din ea ultima instanță administrativă în Stat, şi reclamați de la ea tot pentru Stat, şi nu lăsați absolut nimic pentru ea.

Ei, credeți d-voastră cum că așa aveți să creați comună rurală? Credeți că așa aveți să deșteptați în populațiunea noastră de jos acele aptitudini, cari, dezvoltându-se, să producă înrâuriri mai superioare, cari trebuie să conducă Statul? Nu, eu cer ca comuna rurală să fie cu totul scutită de orice însărcinare administrativă față cu Statul, și ca ea să nu se ocupe decât cu școala, cu drumurile și cu biserica. (*Întreruperi*).

Domnilor deputați, de îndată ce ați avut bună-voință a mă lăsa să vorbesc, nu-mi ridicați cu o mână ceea ce mi-ați dat cu alta. Nu uitați că am a trata cestiuni foarte grele și că întreruptiunile pot să mă distragă de la argumentațiunea mea. Când, cu permisiunea d-voastră, m-am încercat a vă arăta cari ar fi ideile mele asupra organizațiunii sociale în Statul român, știam că am luat o sarcină poate mai presus de puterile mele, însă tocmai pentru aceasta vă rog să fiți indulgenți și să nu-mi faceți imposibil ceea ce este deja atât de greu prin sine însuși. Cer, d-lor, asemenea, ca raporturile astăzi existente întru cât privește legea tocmelilor agricole, să fie regulate în alt mod decât cum sunt.

Nu voiesc aci să precizez, pentru că știu cât sunt de gingașe asemenea lucruri; asemenea reforme se fac numai chemând în ajutor experiența tuturor oamenilor din țara aceasta, și făcându-se o lege care să se alipească în Moldova de deprinderile Moldovei și în Valachia de deprinderile Valachiei. Eu cred că dacă vom pune mâna la aceste reforme, vom face un *ce* bun și vom câștiga mai multe merite pentru clasa țărănească decât aceia cari nu se ocupă decât de prezentul lor, fără a le asigura și viitorul. Și făcând aceasta, vom asigura un bine nu numai pentru țăran, dar și pentru Statul român, căci cu aceasta vom așeza baze sănătoase edificiului întreg.

Trec acum la clasa de meseriași. Întru cât privește aceasta, eu cred că noi ar trebui să garantăm mai mult pe meseriași; eu cred că ar trebui să le dăm facultatea de a se putea organiza în corporațiuni, cari să le garanteze munca lor în țară și să împiedice concurența neleală la care sunt astăzi expuși și care a produs fenomenele sociale de cari vă plângeți cu toții.

D-lor, când întrebuințez cuvântul *corporațiune*, știu că aceia cari se uită numai la cuvânt și la etichetă, dar nu la lucrul în sine, îmi vor arunca îndată în față cuvântul de Evul-mediu.

Eu cred însă că corporațiunile, chiar înființate ca în Evul-mediu, vor da astăzi roadele pe cari le-au dat atunci, fără a produce relele provocate de înlăturarea corporațiunilor; căci lipsa de concurență la care ele au dat naștere nu poate fi întrebuințată ca argument contrariu, atunci când acea concurență poate avea loc prin mijlocul fabricelor.

Viu acum la clasele guvernante. Ce înțeleg eu prin clasele guvernante? Prin clasă guvernantă înțeleg pe acei oameni cari, prin meritele și instrucțiunea lor, au misiunea de a administra, de a apăra și de a face să crească rezultatele producțiunii unei societăți întregi. O parte din această clasă guvernantă este magistratura. În privința magistraturii, d-lor, ca să o sustrag de înrâuririle la cari este expusă astăzi, să o sustrag de la înrâuririle la cari poate fi expusă mâine, cer inamovibilitatea ei, căci numai astfel putem avea o magistratură scutită de înrâuririle politice și de fluctuațiunile de cari am vorbit adineaori. O țară în care averea omului, adică rezultatul muncii sale, atârnă de la politică, acea țară va fi în curând în prada anarhiei, sau în prada străinului.

O altă parte este reprezintată prin administrațiunea unei țări, și în această privință cer condițiuni de admisibilitate serioase, cari să mă asigure că omul care mă administrează are în adevăr acea experiență și acea știință ce-l pun în pozițiune de a înlesni, iar nu de a nimici producțiunea unei țări din munca lui. Când un om este prefect, nu pentru că este bun administrator, dar pentru că are înrâurire personală, și nu pentru că are idei sănătoase despre cum se asigură munca într-un Stat, dar pentru că poate într-o proporțiune oarecare să mărească numărul aderenților cutărui sau cutărui partid, înțelegeți prea bine, d-lor, ce haos produce o asemenea stare de lucruri. Și când d-voastră nu puneți în legile d-voastră una din acele stăvilare cari să împiedice de a se expune administrațiunea țării întregi la fluctuațiunile politice ale zilei, fiți siguri că nu veți putea ajunge la reorganizarea serioasă a acestei țări, ci veți avea întotdauna numai schimbări perpetue fără progres.

În clasa guvernantă intră și aceia cari se dedau la instrucția publică. În această privință legea noastră a instrucției publice garantează numai pe profesori, iar nu și pe școlari; și când ne întrebăm: școlarul este el pentru profesor, sau profesorul pentru școlar? avem aerul de a crede că școlarul este pentru profesor, iar nu profesorul pentru școlar. Știu că nu o zicem, dar afirm că o facem. S-a prezentat în această privință o lege de către d-l Maiorescu. Ea a provocat o coalițiune teribilă tocmai din partea acelora cari aveau scris pe drapelul lor «instrucțiunea publică», dar pentru cari instrucțiune nu însemnă decât o bună pozițiune pentru profesori. Nu vă cer să readuceți d-voastră acea lege, dar reclam o lege asemănătoare, bazată pe principiile cari au dominat atunci și cari vor fi binefăcătoare pentru Stat.

Odată ce vom face toate acestea, ca rezultantă vom obține și altceva: vom obține poate și o reprezentațiune națională, care și ea face parte din clasa guvernantă, mai conformă poate cu adevăratele cerințe

ale unui regim parlamentar. Nu sunt aci, d-lor, ca să măgulesc pe nimeni. De aceea susțin că modul în care se recrutează parlamentul nostru nu este un mod conform cu adevăratul regim liberal; pe o cale sau pe alta, înrâurirea se introduce totdeauna.

În mod legal am fost şi suntem reprezentațiunea țării, dar nu ştiu dacă în mod moral putem zice acelaşi lucru.

Acesta, d-lor, este tărâmul pe care trebuie să ne punem în luptele noastre. Toate cestiunile de principii politice au fost rezolvate; lupta are să se facă pe tărâmul organizării sociale. Şi când vă ziceam deunăzi, cum că Dreapta cum este azi şi Stânga cum este azi nu sunt decât lucruri ale trecutului, cari se pot menține în prezent, dar cari nu vor mai exista în viitor, cred că am zis un adevăr pe care viitorul se va însărcina a-l demonstra.

Întru cât dar partidele de astăzi înainte trebuie să se reformeze, constituindu-se din nou pe tărâmul ideilor organizatoare, numească-se ele Stângă sau Dreaptă, eu voi fi alături cu acei ce vor procede la reorganizarea noastră socială în sensul în care am avut onoare a vorbi.

N-am avut pretențiune de a desfăşura un întreg sistem; acesta nu e rezultatul unui singur om şi al unei singure zile. Am arătat însă direcțiunea ce trebuie să dăm reformelor noastre şi spiritul în care ele trebuie să se facă.

CHESTIUNEA DUNĂRII

Şedinţa Camerei din 3 decembrie 1881

Chestiunea Dunării apăsa cu multă greutate asupra României. Austria nu voia să admită propunerea noastră în privinţa compunerii comisiunii de supraveghere a Dunării şi cerea prezidenţia permanentă a acestei comisiuni. Situaţiunea era ameninţătoare; Mihail Kogălniceanu publicase două broşuri în cari ridica acuzaţii în contra miniştrilor I. Brătianu şi V. Boerescu. Dar în afară de chestiunea Dunării, junimiştii erau preocupaţi de reorganizarea internă a ţării, aşa că, după ce deputatul E. Costinescu a citit în şedinţa de la 3 decembrie 1881, proiectul de răspuns la mesajul Tronului, alcătuit de majoritatea comisiunii, deputatul P.P. Carp, citeşte următorul proiect de răspuns din partea minorităţii:

D. P.P. Carp: Proiectul de răspuns la adresa Tronului, propus de minoritate este următorul:

Majestate,

Adunarea deputaţilor, care, în unanimitatea ei la 14 martie al acestui an, V-a aclamat împreună cu Senatul de Rege al României, se simte fericită a începe prima sesiune ordinară în noul Regat prin aducerea omagiilor sale către Majestatea Voastră.

După ce, printr-un război glorios, aţi condus naţiunea la recunoaşterea independenţei şi aţi statornicit relaţiunile Regatului cu marile puteri ale Europei, acum, când împrejurările din afară Vă fac să speraţi o epocă de linişte şi de pace, Majestatea Voastră, în înalta şi neobosita Sa îngrijire pentru Statul român, vine a ne vorbi despre trebuinţele noastre înlăuntru, despre silinţele ce urmează să facem cu toţii spre a aşeza ţara desăvârşit în condiţiunile unui Stat liber, prosper şi respectat.

O eră nouă începe dar de astăzi înainte pentru noi.

Oricare ar fi fost deosebirile de partid din trecut, înţelesul activităţii noastre politice în viitor nu poate fi căutat decât în principiile practice pentru opera de organizare a Statului şi societăţii înlăuntru.

Majestate,

Punctul de plecare al acestei opere este Constituţiunea noastră, ieşită la 1866 dintr-un compromis al tuturor partidelor. Ea a putut

străbate, cu singura modificare a art. 7, şi discuţiunile interne, şi timpul războiului, şi aplicarea tratatului de la Berlin. Nimeni nu mai pune la îndoială democratizarea societăţii, adică depărtarea privilegiilor de clasă şi egalitatea tuturor înaintea legii, şi noi trebuie să ne întemeiem asemenea pe acea respectare a muncii productive, care este formulată în Constituţiune prin deosebirea colegiilor electorale după deosebirea censului.

Întrebuinţând mai bine forţele cari, în momentul de faţă, s-ar consuma în zadar în lupte constituţionale, voim să le concentrăm mai ales la îmbunătăţirea unei temeinice organizări sociale, pentru asigurarea proprietăţii şi a muncii oneste în principalele ei manifestări, ivite până acum în ţara noastră.

În această ordine de idei, guvernul Majestăţii Voastre anunţă Camerei proiecte de legi pentru tocmelile agricole şi pentru dreptul vânzării băuturilor spirtoase în comunele rurale în profitul şcoalelor şi al bisericii, precum şi modificarea câtorva articole din legile comunale şi judeţene. O parte din aceste legi se şi află în cercetarea secţiunilor Camerei. Noi le vom studia cu acea deplină solicitudine pe care o reclamă obiectul lor de o importanţă incisivă. Modificarea legii tocmelilor agricole va fi salutară, ţiind seamă de deosebitele relaţii dintre proprietari şi locuitori după deosebitele părţi ale ţării şi după deosebitul lor mod de a face agricultura. Asemenea, regularea dreptului vânzării băuturilor spirtoase în comunele rurale, cu ocrotirea putincioasă a intereselor, va face în fine din buna întreţinere a bisericii şi a şcoalelor săteşti o realitate, procurând comunelor mijloacele materiale pentru aceasta.

Spre a îndrepta însă cu succes activitatea primarilor şi consiliilor comunale rurale la această bună întreţinere a bisericilor şi a şcoalelor, precum şi a drumurilor, comuna rurală pe cât se poate trebuie să fie ferită de agitările politice şi să înceteze a fi cea din urmă treaptă a administraţiei centrale, dând o parte din celelalte atribuţiuni ale sale de astăzi în sarcina cantonului, ca celui dintâi organ al administraţiei generale.

Şi modificarea legii consiliilor judeţene, anunţată de guvern, credem că va trebui să se facă în spiritul descentralizării administrative, aşa precum o cere însăşi Constituţiunea.

Legea rurală de la 1864 prevede un minimum de pământ pentru deosebitele categorii de săteni şi introduce principiul de inalienabilitate pe timp de 30 ani, cu o modificare a dreptului de moştenire în favoarea comunei. În consecinţa acestor principii, consfinţite de art. 20 şi 133 din Constituţiune, credem că o dispoziţiune legislativă, coprinzând

libertatea de a testa, trebuie să garanteze proprietatea imobiliară a țăranului în contra parcelării excesive.

În organismul nostru social s-a produs o știrbire care trebuieşte reparată fără întârziere: meseriaşul român a dispărut în multe locuri şi este pe cale de a dispare în mai toate. Înlocuirea lui prin meseriaşi străini ar însemna scăderea vitalității poporului românesc. Fără a nesocoti principiul modern al libertății muncii, este totuşi de neapărată trebuință a proteja meseriaşii prin constituirea lor în corporațiuni, cu scop de a dezvolta ajutorul reciproc şi de a întreține şcolile de meserii.

Față cu aceste cerințe ale politicii interne, personalul administrativ al guvernului trebuie să aibă o mai bună înțelegere a grelei sale misiuni. O lege de admisibilitate în funcțiunile administrative trebuie să răspundă acestei cerințe; puind condițiunile trebuincioase pentru intrarea în serviciu, dar garantând în acelaşi timp pe funcționari, în marginile putincioase, în contra fluctuațiunilor politicii zilei.

Ca a treia putere constituțională, alături cu puterea executivă şi cu cea legislativă, magistratura cere a fi întemeiată pe baze mai solide. O lege de admisibilitate trebuie să prevadă condițiile pentru aceasta şi o lege de înaintare să le întărească, puind magistratura mai ales la adăpost de înrâurirea politică. Iar pentru a păstra întreagă acea înalta neatârnare şi acea liniştită cumpănire a dreptății, care se cere neapărat de la un judecător, magistratura, pe toate treptele ei, trebuie să devie inamovibilă, cu depărtarea oricărei forme de eligibilitate.

În corespondență cu aceste trebuințe ale vieții publice, felurite în formele lor, dar întemeiate pe o concepțiune unitară a organismului Statului, cată să fie reformată şi legea învățământului public. Întocmirea şi administrarea şcoalelor din sat trebuie să meargă paralel cu reforma mai sus atinsă a legii comunale şi o sporire a şcoalelor normale pentru pregătirea învățătorilor rurali trebuie să dea comunei personalul învățător în cantitatea şi calitatea cerută. În şcoala secundară este să se înfrângă curentul funcționarismului bugetar şi să se introducă în largă măsură o direcțiune spre şcoalele reale şi de meserii, păstrând însă liceele cu învățământul clasic ca adevărata temelie a studiilor mai înalte. Universitățile trebuie să ajungă în stare a corespunde atât cerinței ştiințelor în genere, cât şi cerinței legilor de admisibilitate în funcțiunile administrative şi judecătoreşti.

Acestea sunt reformele de căpetenie ce le credem astăzi indicate prin situația dinlăuntru a Statului român.

Majestatea Voastră este cu drept cuvânt încredințată că, oricând se va atinge de onoarea şi de drepturile noastre naționale, nu va fi în toată

țara decât un cuget, care va ține deștepte toate mințile și va afla gata toate devotamentele.

Asemenea însă, Majestatea Voastră poate fi încredințată că și la marea lucrare a organizării noastre interne, care este propria misiune a generațiunii de astăzi, va găsi același devotament în țara întreagă.

Să trăiți Majestatea Voastră!

Să trăiască Majestatea Sa Regina!

Să trăiască dinastia Regală!

P.P. Carp, T. Maiorescu, G. Triandafil, N. Gane, C. Bobeica, I. Negruzzi, C. Papadopol-Calimach.

Deschizându-se discuția asupra proiectului de Adresă al majorității, deputatul George Vernescu vorbește contra, iar deputatul B. Maniu pentru proiectul prezentat. Amândoi au în vedere numai chestiunea Dunării. Deputatul Titu Maiorescu amintește ca ceva neobișnuit, ca un mesaj regal să cuprindă detalii asupra unei chestiuni internaționale pendinte și spune că guvernul a refuzat să comunice actele diplomatice asupra chestiunii Dunării. Combate proiectul de răspuns al majorității, care lasă la o parte toate punctele pentru o singură chestiune.

D. P.P. Carp: Domnilor deputați, ați hotărât ca să iau cuvântul în contra ordinei obișnuite, spre a complecta pe d. Maiorescu în chestiunea Dunării. Mă supun acestei hotărâri, dar nevoind a vă înșela așteptarea, vă declar că ceea ce voi zice nu este o complectare în sensul cum o cereți.

D. Maiorescu a venit și v-a spus, în modul său elocuent, cari sunt trăs[ăt]urile generale ce trebuie să constituie de aci înainte țelul activității noastre politice; în cestiunea Dunării însă noi nu facem decât a da încredințarea că în cestiuni naționale vom fi totdeauna uniți, dar nu putem să dictăm noi o acțiune, nu putem să dărâmăm noi țelul bine definit, atunci când toate elementele ne lipsesc, nu ca să ne dăm părerea noastră individuală, dar ca să putem zice: noi, partid, iată cum înțelegem cestiunea, și iată cum, față cu țara, luăm răspunderea să o regulăm când timpul va veni. De aceea, în sensul acesta, să nu priviți cuvintele mele ca o complectare a ideilor generale puse înaintea d-voastră de d. Maiorescu. Dacă am luat cuvântul să vorbesc și de cestiunea Dunării, aceasta a fost nu fără oarecare sfială, și nu aș fi făcut-o dacă nu eram silit.

Ne-am cam deprins, națiune tânără cum suntem, a trata mai toate cestiunile mici în mijlocul emoțiunii populare. Am uitat că sunt oarecari cestiuni cari cer o liniște mai absolută, cari reclamă imperios să lăsăm de o parte pasiunile cari se pun înainte totdeauna prin emoțiunile populare, și să căutăm cu cumpănire cari sunt acele mijloace ce trebuie să întrebuințeze țara față cu străinii. Această emoțiune populară în care ne

aflăm, o repet, m-a silit, deşi cu sfială, să iau cuvântul, pentru că şi din dreapta şi din stânga, cum ştiţi prea bine, au început a zbura suspectări de intenţiuni; pe faţă nu s-a zis, dar o simte fiecare instinctiv; şi pentru ca să nu las să se zică că mă menajez ca să mă fac posibil, în caz când străinul ar aduce vro modificare în guvern. Aceste sentimente m-au îndemnat să iau cuvântul în chestiunea Dunării.

Vă vorbeam de emoţiuni populare; adaog că este periculos de a lua asemenea deprinderi. Permiteţi-mi deci, până a nu intra în cestiune, a vă arăta cum s-a produs această emoţiune populară, şi cum ea ne-a adus acolo unde nu trebuia să ajungem.

După tratatul de la Berlin s-a încredinţat Comisiunii Dunărene aplicarea articolelor cari reclamau concordanţa regulamentelor pe tot parcursul Dunării, de la Porţile-de-Fier până la gurile ei. Se numeşte o sub-comisiune, aceasta face ante-proiectul, şi toată lumea, şi guvernul şi majoritate, şi opoziţiune, aşteptau dezlegarea acestei cestiuni de la o dezbatere serioasă, dar discretă, căci în materie de politică exterioară nu înţeleg ca discuţiunea să fie pasionată şi publică; în asemenea materie, ori avem încredere în guvern, ori nu avem. Dacă avem încredere, îi dăm *carte blanche*; dacă nu avem încredere, atunci votăm pe faţă contra lui. A impune însă guvernului o soluţiune, atunci când nu avem cunoştinţa necesară a faptelor pe baza cărora ne pronunţăm, este a juca un joc periculos, şi în loc de a face un serviciu guvernului, îl compromitem. Deodată, pe când atmosfera era încă senină, se dă un ţipăt de alarmă de *Democraţia naţională*, un ziar de aci, care patrona confederaţiunea ţărilor Balcanice, sub încurajarea şi sub un soi de protectorat al Rusiei. Atunci, la acest întâi ţipăt, răspunde deodată ca un ecou depărtat un memoriu care se atribuia pe nedrept d-lui Kogălniceanu. Zic pe nedrept, d-lor, pentru că nu ar fi tolerat guvernul ca un ministru al său să se pună pe tărâmul polemicii publice în cestiunile diplomatice. De aceea, zic că nu cred că poate fi atribuit d-lui Kogălniceanu acel memoriu, pentru că guvernul nu l-ar fi tolerat. Pentru acestea s-ar fi găsit un La Guérronnière oarecare. Memoriul acesta este urmat de o campanie întreagă, începută de *Independenţa Română*, un jurnal redactat în franţuzeşte în ţară, şi despre care nu ştiu astăzi încă, cărui partid sau cărui om de Stat aparţine. Am mers la informaţiuni, şi singurul lucru ce am găsit este următoarea notiţă din cartea d-lui Margan:

«Actuellement *l'Indépendance Roumaine*, qui est publiée en français, soutient la même thèse et est inspirée par la légation de Russie».

Nu afirm că este aşa, dar o repet, este singura informaţiune ce am putut culege.

Deodată cercul se lăţeşte, *Românul*, organ puternic, simte că aceste diferite ţipete şi agitări au început a mişca lumea, şi în deprinderile lui din copilărie, de a căuta să fie popular, a început şi el să se agite, ca să nu se zică că este altcineva în ţara aceasta care susţine drepturile ţării mai zgomotos decât dânsul. Urmând tonul dat de *Românul*, începe întreaga presă, fără distincţiune de partid, a înscena emoţiunea populară în care ne aflăm astăzi. Dacă animaţiunea ar fi fost numai în presă, nu aş zice nimic; este misiunea presei a fi militantă şi prin urmare pasionată. Dar această emoţiune populară răzbate în Adunare, şi nu prin noi, opoziţiune, ţin a constata aceasta, ci prin d. Chiţu, actualul ministru de finanţe. Astfel, pe când noi credeam că cestiunea încredinţată guvernului, în a cărui abilitate, sau cel puţin patriotism, majoritatea avea încredere, se tratează în mod serios, conform greutăţii cestiunii, vedem cum emoţiunea populară din afară intră în Adunare prin intermediul unuia din membrii cei mai influenţi ai majorităţii. Se face un anunţ lipit la uşa Adunării, în care se zice că: avem să discutăm cestiuni naţionale de cea mai mare gravitate, şi la această întrunire suntem invitaţi toţi, majoritate şi minoritate, şi ne târăşte şi pe noi fără voia noastră în această mişcare de emoţiune populară. Această chemare cam vană a fost imitată şi de intransigenţii din Paris, cari având astă primăvară o întrunire, au lipit la uşa sălii unde se întruneau, un afiş în care sta scris ca ordine de zi: *la patrie est en danger*. Camera primeşte deci, la rândul ei, să fie înrâurită de această emoţiune populară şi s-a văzut, dacă sunt bine informat, că în urma unei întruniri de senatori şi de deputaţi ce a avut loc la ministerul de externe, ei au dictat note diplomatice către miniştrii noştri. Un fapt neauzit poate în analele negocierilor diplomatice.

Vedeţi cum prima notă, modesta notă pe care a dat-o *Democraţia naţională* a izbutit încet-încet să câştige întreaga presă, să câştige întregul parlament şi, în fine, la ultima reorganizare a Ministerului d-lui Brătianu, ea captivează şi pe guvernul întreg.

Numai aşa îmi explic pentru ce s-a dat în Mesaj hotărârii de a apăra drepturile noastre o formă atât de nervoasă, încât a deşteptat, cu nedreptul, o ştiu, dar a deşteptat susceptibilitatea unui puternic vecin.

Ei bine, d-lor, eu cred că acesta este un joc periculos, pentru că odată emoţiunea populară provocată, numai o mână mai puternică decât a noastră poate să o stăpânească.

Fiecare mişcare pasionată a maselor nu poate găsi o satisfacere decât sau în succesul diplomatic, sau în război, în caz de nesucces.

Ei bine, pe tărâmul diplomatic, veţi izbuti, o ziceţi problematic; a crede, însă, că am putea, când toată Europa cere pacea, să provocăm războiul, este o idee atât de măreaţă, încât slaba mea vedere nu poate să o urmeze în zborul ei aventuros. Cum staţi atunci? Când vă veţi prezenta înaintea ţării, nu vă va spune ţara aceasta şi cu drept cuvânt:

«M-am aruncat în braţele voastre, în curs de 6 ani v-am dat mărire şi avuţii, şi ca răsplată aţi deşteptat în mine speranţe iluzorii şi m-aţi îndemnat la o acţiune condamnată de mai înainte de neputinţă».

Să înlăturăm deci emoţiunea populară şi voi înlătura şi cuvintele d-lui Vernescu, care zicea odinioară: «cine nu gândeşte ca mine, acela nu cugetă româneşte», aceasta o atribui eu înrâuririi emoţiunii populare şi zic că nu cutare sau cutare apreciere este românească, ci a spune adevărul cum înţelegem, pe faţă şi fără teamă, aceasta este româneşte.

D. G. Vernescu: Bine-voiţi a ne spune ceea ce nu credeţi d-voastră? (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Îmi pare rău că eu, cel mai tânăr, sunt obligat să invit pe cel mai în vârstă la oleacă de răbdare. (*Ilaritate*).

Las dar emoţiunea populară la o parte şi voi expune ceea ce cred eu că ar fi trebuit făcut în această cestiune; şi aceasta voi face-o fără a mă preocupa de sunt sau nu popular. Sunt dator a fi franc şi leal, nimic mai mult, nimic mai puţin.

D-lor, când s-a prezentat ante-proiectul, năştea întrebarea pentru guvern: ce era de făcut? Şi asemenea întrebări nu trebuie să le punem totdeauna în mod izolat, ci trebuie să căutăm dacă cestiunile de astăzi nu stau în conexitate cu o sumă de cestiuni cari în întregul lor constituie o mare acţiune politică.

Poate veţi găsi că este nemodest din partea mea a trata aceste cestiuni europene; nu uitaţi însă că prin poziţiunea noastră geografică suntem centrul unei mari mişcări care ţine deja de mii de ani şi care, fără voia noastră, ne târăşte în o acţiune ce nu stă în raport cu mărimea ţării noastre. Vorbesc de marea luptă între Occident şi Orient. Şi când ne gândim că acest antagonism a ridicat deja atâtea vârtejuri ce ne-au luat într-atâtea rânduri pe dinainte şi ameninţă încă de a ne învălui în fiecare moment, cum voiţi să nu tratăm cestiunile sub punctul de vedere european şi să nu căutăm cum să ne ferim de a nu fi prinşi între roţi, ceea ce ne-ar putea zdrobi. Ar fi deci periculos a ne mărgini în studiul momentan al unei cestiuni izolate şi a nu le privi şi în raportul în care stau cu marile mişcări istorice.

Ei bine, în această ordine de idei, eu cred că trebuie să ne dăm seama că astăzi lupta măreață între Occident şi Orient se personifică în rivalitatea dintre Austria şi Rusia. Eu cred că această rivalitate poate să conducă la o complicațiune puternică, şi cred că trebuie să ne gândim la timp, ce este de făcut.

Înainte de toate cată să ne convingem că nu este bine să ne dăm aerul măcar cum că am putea fi un instrument în mâinile Austriei în contra Rusiei, sau un instrument în mâinile Rusiei în contra Austriei (*Aplauze*). Acesta este punctul de vedere mai înalt, ca observatorul dacă voiți, pe care trebuie să ne suim ca, văzând mai departe, să putem cunoaşte la vreme pericolele ce ne amenință.

Pornind de la această premisă, şi *a priori*, fără a mă întreba dacă se jignesc drepturile noastre pe Dunăre, dacă regulamentele sunt vexatorii sau nu, dacă se atinge suveranitatea sau nu, eu sunt în contra comisiunii mixte, căci ea exclude pe Rusia (*Aplauze*), precum aş fi în contra oricărei comisiuni care m-ar pune singur în față cu Rusia, şi ar exclude pe Austria. De aceea, din capul locului, guvernul trebuie să zică: nici nu discut pe tărâmul comisiunii mixte. Aceasta putea să o facă cu atât mai mult, cu cât chiar dacă primea comisiunea mixtă, tot nu ajungea la vreun rezultat.

Comisiunea mixtă dă o soluțiune cestiunii de la Porțile-de-Fier până la Galați, de la Galați la gurile Dunării. S-a amânat soluțiunea până la 1883, când Europa trebuie să se pronunțe ce este de făcut cu Comisiunea europeană. Să admitem că Puterile europene nu ajung a se înțelege, – oare Rusia n-ar fi în drept să zică comisiunii mixte: m-ai exclus pe mine riveran; am tăcut pe cât există Comisiunea europeană; dar astăzi, la 1883, când a încetat Comisiunea europeană, eu nu mai tac şi sparg formațiunea din care m-ați putut exclude numai pentru un timp limitat.

De aceea, eu cred că aceia cari pe nedrept sau pe drept au crezut că pot trata asupra ideii unei comisiuni mixte, astfel cum a fost întocmită, nu şi-au dat seamă de marea idee care stă în dosul Dunării, nu şi-au dat seamă de marele interes care covârşeşte cu mult toate interesele noastre speciale şi au crezut că pot, prin tratări provizorii, cu o putere sau cu alta, să ajungă la rezultate cari, cum vedeți, nu puteau fi decât trecătoare. Eu nu aş dori să se dea o soluțiune trecătoare cestiunii Dunării, ci o soluțiune permanentă. Prima întrebare era deci: tratatul de la Berlin dă el o soluțiune definitivă cestiunii Dunării? Cutez a zice că nu. Tratatul de la Berlin nu dă absolut nici o soluțiune cestiunii Dunării. Ce zice el? Zice că se va întocmi un regulament în conformitate cu cele existente până astăzi. Comisiunea Dunăreană

execută însă ea regulamentele? Dacă mergem după urma analogiei trecutului, am trebui să credem că da. Tratatul de Berlin e astfel redactat, încât el singur amână răspunsul până la 1883. Tratatul de Berlin reglează cestiunea Dunării de la Porțile-de-Fier până la Galați; de la Galați însă până la gurile Dunării, care au importanța cea mare, căci ele sunt poarta cea mare prin care se mijloceşte comerțul între Occident şi Orient, şi pentru dânsele nu numai că s-au vărsat şiroaie de sânge, cum a zis d. Lahovari, dar se vor vărsa şi de acum înainte şiroaie de sânge, pentru aceste guri, puterile declară că se vor înțelege la 1883. Dar dacă nici atunci nu se înțeleg puterile? Cum rămânem noi? Cum să aplicăm tratatul de Berlin?

Care este soluțiunea cestiunii Dunării? Absolut niciuna. Eu, d-lor, aş fi fost de părere ca guvernul, înainte de a se pune pe tărâmul tratativelor izolate, să se adreseze Europei întregi şi s-o întrebe oficial, ce are de gând să se facă la 1883, căci numai de la dezlegarea cestiunii va atârna şi hotărârea noastră (*Aprobări parțiale*). Că numai de la răspunsul ce se va da acestei întrebări atârnă hotărârile noastre ulterioare, cutez a o afirma şi cred că o şi pot dovedi.

Mesajul admite orice regulament, cu condițiunea ca să ne revină aplicarea. Eu însă nu mă pot hotărî astăzi asupra acestui punct, şi să vă spun pentru ce.

Pe când țara aceasta era mai slabă şi mai puțin înconjurată de glorie decât astăzi, ea se afla sub scutul marii idei a integrității imperiului Otoman. Acest principiu a fost globul de sticlă care apăra frageda plantă ce se numeşte România în contra vânturilor de la Nord şi care ne-a permis a creşte şi a ne întări. Când însă ultimul război a zdrobit acest scut, ne-am proclamat, este drept, neatârnați; dar în mintea tuturor cari gândeau, în instinctul tuturor cari simt, s-a născut şentimentul unei nesiguranțe mai mari şi cu toții am cerut pe lângă recunoaşterea neatârnării şi aceea a declarării de neutralitate.

Am tratat despre aceasta, dar n-am putut obține nimic. N-am obținut în mod direct, dar în mod indirect cred că lucrul nu este cu neputință.

Dacă punem Dunărea sub scutul unui areopag european, realizăm dorința stării de neutralitate.

Față cu această idee, n-am fi oare în drept să zicem astăzi țării: Să jertfim unele din drepturile noastre suverane, ca să obținem protecțiunea Europei întregi şi să nu ne aflăm izolați față cu doi vecini puternici. Şi poate că cu dezbrăcarea de o parte de suveranitatea

noastră, vom fi mai tari decât menținându-ne în mod absolut pe tărâmul unei mândrii vătămătoare.

Aci mă despart de d. Vernescu. Dacă putem obține continuarea Comisiunii europene până la 1883 şi întinderea competinței sale până la Porțile-de-Fier, eu unul aş consimți cu bucurie să încredințez Europei chiar aplicarea regulamentelor (*Dezaprobări*), căci în schimbul sacrificării unei mici părți a suveranității noastre, ne-am pune sub scutul unei declarațiuni de neutralitate (*Dezaprobări*). Vedeți, deci, că nu pot admite fără rezervă pasajul Adresei privitor la Dunăre. Aceasta însă este o țintă poate ideală; nu ştiu dacă Comisiunea europeană va mai continua de la 1883; dar era de datoria guvernului, şi timpul nu e pierdut încă, să pună Europei această întrebare: ce se face cu Comisiunea europeană la 1883?

Dar să mă pun şi în ipoteza că nu putem obține pe Dunăre o neutralitate şi că se admite o comisiune astfel compusă. Ei bine, n-aş putea primi nici o comisiune în care m-aş afla izolat față cu Austria sau cu Rusia; n-aş primi nici o comisiune în care aceste două puteri s-ar afla singure față cu noi, căci discuțiunile dintre dânsele poate să vină timpul ca eu să fiu silit a le plăti. Pe lângă aceste două puteri, cari ar avea deopotrivă drepturi, ar trebui să căutăm o a treia, căreia sunt gata să-i dau şi preşedinția. Față însă cu o astfel de comisiune nu voi face concesiunea ce aş face-o Comisiunii europene şi aş revendica sus şi tare dreptul de a aplica regulamentul pe teritoriul meu. Comisiunea aceasta ar fi pentru noi ca o instanță superioară de apel pentru cazurile în cari regulamentele s-ar înfrânge de regimul din Statele riverane.

Cred, d-lor, că am ținut ceea ce v-am promis la început. V-am spus adevărul, aşa cum îl văd, fără şovăire şi fără dres. Înțelegeți acum pentru ce, în contra proiectului de Adresă, ne-am mărginit a declara Majestății Sale că vom răspunde ca un singur om când va crede de cuviință să facă apel la devotamentul nostru. Vă rog să-l votați, şi sfârşesc cum am început: în politica internațională este periculoasă emoțiunea populară (*Aplauze*).

A doua zi mai vorbesc deputații E. Costinescu I. Codrescu, A. Lahovari şi ministrul-preşedinte I.C. Brătianu. Proiectul minorității întruneşte 7 voturi şi se respinge cu 77 voturi; al majorității se primeşte cu 64 voturi, 18 fiind contra.

CONVENŢIA DE LA 1875
CU
AUSTRO-UNGARIA

Şedinţa Camerei din 12 ianuarie 1882

Deputatul M. Kogălniceanu interpelează pe ministrul-preşedinte I.C. Brătianu asupra convenţiei încheiate cu Austro-Ungaria cu 7 ani înainte, sub Ministerul Lascăr Catargiu, despre care zice că a avut consecinţe dureroase de cari ţara nu poate să scape.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, cred că intervenţiunea unui membru al majorităţii de pe vremea când partidul conservator era la putere, se justifică îndestul în această discuţiune.

Critica ce onor. d. Kogălniceanu a îndreptat contra convenţiunii încheiate cu Austro-Ungaria reclamă un răspuns, şi voi căuta să-l dau. Critica aceasta, făcută astăzi, nu poate să aibă decât două ţeluri: ea este sau o simplă vedere, retrospectivă şi platonică asupra unei convenţiuni ce nu stă în discuţiune, şi atunci mărturisesc că nu înţeleg cum onor. d. Kogălniceanu a putut zice că nu voieşte să deştepte vechi şi uitate lupte; sau d. Kogălniceanu a voit să probeze că răul ce-l semnalează prin interpelarea de astăzi izvorăşte din convenţiunea de la 1875, şi atunci d-sa comite o nedreptate în contra căreia mă înscriu în falş.

Oricum ar fi însă, voi discuta aceste două ipoteze.

Onor. d. Kogălniceanu nu a vrut să recunoască că convenţiunea era un pas înainte în largul drepturilor politice ale acestei ţări, şi a zis că întinderea drepturilor ţării este exclusiv faptul bravurii curcanilor pe câmpul de război.

O recunosc şi eu aceasta în limitele adevărului; dacă curcanii pe câmpul de război au lărgit drepturile ţării, pentru aceasta noi îi admirăm şi copiii noştri îi vor binecuvânta. Să nu uităm însă că vitejia soldaţilor noştri nu se poate desfăşura decât în mijlocul unor mari complicaţiuni europene şi că nu iniţiativa noastră îi poate trimite pe câmpul de onoare. Partidul conservator, în timp de pace, a căutat pe calea diplomatică să redobândească o parte din drepturile noastre lăsate în părăginire. Aceasta a făcut-o şi este nedrept a o contesta, pentru că

curcanii au obținut mai mult, șase ani mai târziu. Și când d. ministru de externe de atunci a vorbit în expunerea de motive despre timpurile trecute, aceasta este întâi indiferent în cauză, și apoi când d. Kogălniceanu, cum ne aducem aminte cu toții, discutând convențiunea cu Rusia, întrebuința ca principal argument pe Mihai-Viteazul și Ștefan cel Mare, de ce să nu fie permis și d-lui Boerescu, cu ocaziunea acestei convențiuni, a spune că am redobândit întrucâtva drepturile câștigate de strămoșii noștri, dar uitate în timpurile înjosirii naționale? Convențiunea cu Austria are meritul acesta; ea este primul act internațional care a fost încheiat de Statul român înaintea ruperii legăturilor ce ne uneau cu Poarta...

Voci: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp: Acesta e un fapt ce cred că nu se poate contesta. Când zic act internațional, nu vorbesc nici de conventiune poștală, nici de convențiune telegrafică, cari n-au fost niciodată clasificate între actele internaționale politice. Acesta este un rezultat politic folositor, și revendic acest merit pentru partidul conservator. Dacă știam atunci că peste 6 ani complicațiuni europene au să se ivească, cari să ne dea și neatârnarea și coroana regală, este evident că nu ne-am fi grăbit să facem acest pas înainte, știind că cu răbdare l-am face mai ușor. Dar acest argument n-a fost întrebuințat atunci de nimeni, nici d. Kogălniceanu, nici d. Brătianu nu ne-au povățuit să așteptăm șase ani, căci peste șase ani d-lor ne vor da neatârnarea deplină. Și dacă nici conservatorii n-au avut această prevedere, nici d-voastră n-ați avut-o, este o dovadă că nimeni în această țară n-a putut s-o aibă.

Dar să venim la criticile de amănunte îndreptate de d. Kogălniceanu; și în această privință, fără îndemnul d-lui președinte al Consiliului, m-aș fi ferit de a mă întinde prea mult. Înțelegeți bine că discuțiunea s-ar face cu arme neegale; căci ușor este de a ataca o putere străină, dar mai greu a ne face noi, fără mandat și fără competință, apărătorii ei. La ce dar ne-ar duce o asemenea luptă? la nimic, decât la discreditatea noastră personală.

Când d. Kogălniceanu zice: Austria n-are drept de a face cutare sau cutare lucru, și vine un deputat, care poate nu gândește așa, și zice: Austria are dreptul de a face cutare sau cutare lucru, este evident că atunci interesele Austriei nu se dezbat între ministrul de externe Stătescu și între ministrul de externe contele Kalnoky, ci se dezbat între deputatul Kogălniceanu și deputatul Carp. Să vorbim deci de lucruri cari cad în competința noastră, și în această privire mă întreb: apărat-am interesele țării sau nu, când am pus iscălitura noastră pe această

convenţiune? Susţin că da! Şi dacă s-au făcut neajunsuri, ele nu pot proveni decât de la o inexperienţă pe care o împărtăşim cu toţii. Şi cred că dacă d. Kogălniceanu ar fi fost în locul nostru, s-ar fi lovit şi d-sa de dificultatea enormă de a apăra o industrie ce nu există încă. Nu puteam noi să ne gândim la tratatele de comerţ, cum se fac între Franţa şi Englitera, unde industria, ajunsă la deplina ei dezvoltare, îşi dă ea singură terenul pe care trebuie să se puie; nu puteam decât să ne gândim la nişte mici începuturi, şi întru aceasta am făcut tot ce s-a putut face, încheind acea convenţiune. Industria fină nu putea fi în cestiune; ne-am gândit deci la sticlăria proastă, la olărie, la hârtie, la postăvăria mai ordinară, la zahăr, la industria rachiului, şi asupra tuturor acestor obiecte am obţinut oarecari avantaje.

Poate că foloasele nu sunt de ajuns, dar aceasta numai experienţa poate s-o dobândească. De exemplu, noi am dobândit pentru zahăr o protecţiune de 20 la sută, dar numai experienţa poate să probeze dacă acest tarif este protector, pentru că n-avem nici o fabrică în ţară care să ne arate diferenţa reală a costului de producţiune între zahărul austriac şi zahărul românesc, şi se poate dar întâmpla ca, cu tot tariful urcat, protecţiunea să nu fie îndestulătoare. Dar aceasta este oare vina convenţiunii? Pe de altă parte, dacă noi am obţinut oarecari foloase, oare a văzut d. Kogălniceanu o convenţiune care să asigure numai unei singure părţi foloase, iar nu şi celeilalte părţi? Nu există, în materie de comerţ, foarte bine a zis d. preşedinte al Consiliului, decât teoria: *donnat, donnant...*

Întru cât priveşte autonomia comunei, d. Kogălniceanu vine şi zice că noi, prin acea convenţiune, am ucis autonomia comunei, fiindcă o împiedicăm de a pune vreo dare pe obiectele importate alta decât aceea ce se pune pe obiectele similare. Apoi, d-lor, când o marfă străină intră în ţară şi la graniţă plăteşte către Stat dările la cari este supusă, se înţelege că acea marfă se naţionalizează şi nu se mai poate face nici o deosebire între acea marfă şi o marfă indigenă; şi dacă comuna vine şi face vreo deosebire, oare autonomia comunei nu se loveşte aici de autonomia Statului, care singur are dreptul de-a impune dări vamale? Pentru comune nu există marfă străină şi de aceea nu poate face distincţiunea pe care s-au încercat unele comune să o facă.

Aceasta este foarte elementar şi se află în toate convenţiunile; ei bine, d. Kogălniceanu zice că printr-acest articol s-a ucis autonomia comunei...

D. M. Kogălniceanu: N-am zis aceasta.

D. P.P. Carp: Mi se pare că ați zis cum că convenţiunea loveşte în autonomia comunei.

D. M. Kogălniceanu: Dar nu în modul cum ziceți d-voastră.

D. P.P. Carp: Vedeți dar, d-lor, că criticile ridicate de d. Kogălniceanu sunt, după mine, fără temei.

Acum, d-lor, este evident că putem zice, în urma experienței ce am făcut până acum, când va veni termenul rezilierii, avem elemente mult mai serioase ca să putem face un *ce* mai bun; dar aceasta este legea eternă a progresului, că ceea ce se face azi este mai bun decât ceea ce s-a făcut ieri. Să nu uitam că una din condițiunile a mai bunului de azi a fost bunul de ieri. Şi aceasta susțin că se va aplica şi la convenţiunea făcută de partidul conservator la 1875.

Prin urmare, vedeți, d-lor, cât era de inutil de a se aduce înaintea Adunării convenţiunea încheiată la 1875, căci în cazul de față n-are nimic a face. Şi să vă spun pentru ce: cestiunea epizootiei era rezolvată înaintea încheierii convenţiunii dintre România şi Austria; la 1870 s-a numit o comisiune internațională care a făcut un chestionar de 70 puncte, la 1871 s-au luat rezoluțiunile şi s-a pus România şi Rusia într-o poziţiune excepțională față cu celelalte țări. Noi am avut delegatul nostru în acea comisiune; a fost d. Capşa.

În sânul acelei comisiuni s-au luat deciziuni pe care pe nedrept le atribuie d. Kogălniceanu convenţiunii încheiate la 1875.

Prin urmare, nimic nu legitimează aducerea înaintea barei Adunării a convenţiunii încheiate de partidul conservator.

Întru cât priveşte cestiunea închiderii granițelor, este o cestiune ce trebuie să se trateze între guvernul nostru şi guvernul Austriei. Şi fiindcă din răspunsul d-lui prim-ministru nu am avut absolut nici o lămurire ca să ştim în ce stau astăzi negociațiunile ce trebuie să urmeze între ambele state, de aceea pentru moment eu sfârşesc, căci vă spun că nu mă pot pronunța asupra unui lucru care n-a fost bine lămurit.

În discuția care urmează, iau cuvântul deputații d. Lecca, M. Kogălniceanu şi ministrul preşedinte. La o observațiune a deputatului M. Kogălniceanu, răspunde:

D. P.P. Carp: Domnilor, sunteți martori cu toții, dacă am provocat eu discuțiunea de astăzi astfel cum s-a urmat, şi pe tărâmul pe care a fost pusă.

Eram decis a nu lua cuvântul în discuțiune, când deodată văd că se critică actele guvernului conservator. Era o datorie de onoare pentru unii din membrii guvernului de atunci ca să răspundă în puține cuvinte la această critică.

Sunteți martori nu toții, că am făcut-o aceasta în termenii cei mai moderați.

Deodată, pe când eu nu am făcut decât a îndeplini o datorie elementară, vine onor. d. Kogălniceanu şi zice că are o poliță de plată față cu mine şi a plătit-o cu exactitatea ce aduce d-sa totdeauna în asemenea materii.

Voi răspunde înainte de toate că d. Kogălniceanu, ca persoană privată, a fost totdeauna străin de cugetările mele.

Eu am vorbit ca deputat de faptele ministrului nostru de la Paris, şi acest drept îl revendic sus şi tare. Sunt în limitele competinței mele când critic actele miniştrilor noştri în străinătate.

Şi de va fi persoana aceea d. Kogălniceanu ori altul, mie îmi este indiferent. Nu cred că în țara aceasta, afară de Majestatea Sa, să fie un singur om aşa de sus pus, încât să fie la adăpostul criticelor noastre.

Această singură excepțiune a făcut-o Constituțiunea, şi numai de acea persoană niciodată nu voi vorbi în criticele mele. Şi din faptul acesta d. Kogălniceanu face o cestiune personală; zice că l-am atacat, şi apoi a vorbit de reptile, de persoanele acele cari vor veni la minister prin ajutorul străinilor, puindu-mă şi pe mine între acele persoane.

D-le Kogălniceanu, este un lucru pe care eu îl cred, şi dați-mi voie de a susține că nimeni nu va fi în stare de a distruge cu probe această credință. Cred că în viața mea politică, deja destul de lungă, mi-am făcut reputațiunea poate nu a unui om inteligent, dar a unui om de o perfectă onorabilitate, şi într-această privință primesc concurență şi cu bătrânii şi cu tinerii, oricari vor fi ei, şi de aceea v-aş ruga, d-le Kogălniceanu, ca pe tărâmul acesta să nu alunecați niciodată față cu persoana mea, şi chiar merg mai departe, cu nimeni din această țară, căci toți vor ține concurență.

Acum întru cât priveşte că m-am pronunțat sau nu în cestiunea Dunării sau în aceea de astăzi, că m-am înşelat ca totdeauna, îmi aduc aminte că a fost o vreme când d. Kogălniceanu a binevoit a-mi da patenta de om de Stat. Nu am atribuit atunci mare valoare acelei laude; să-mi fie permis astăzi a nu atribui mare valoare nici insinuațiunilor d-sale.

Cât pentru emiterea părerii mele în cutare sau cutare cestiune, aceasta este un lucru ce atârnă exclusiv de apreciațiunea mea. Mi se pare însă că m-am pronunțat în cestiunea Dunării şi încă destul de lămurit. Singura rezervă ce am făcut, a fost că vorbeam în numele meu personal, nu în numele unui partid.

În cestiunea de față m-am pronunțat asemenea în şedința secretă în Senat. Voiți să o repet în public? bucuros: eu sunt pentru închiderea

granițelor față cu Rusia și Bulgaria, și când va veni legea pe care o anunță guvernul, voi da motive pentru ce susțin aceasta. Sunteți satisfăcut, d-le Kogălniceanu?

Mai iau cuvântul deputații M. Kogălniceanu, N. Ionescu, ministrul Afacerilor Străine Eugeniu Stătescu și ministrul-președinte, iar în ședința următoare face o rectificare

D. P.P. Carp: Mi s-au pus în gură următoarele cuvinte: Mi se pare însă că m-am pronunțat în cestiunea Dunării și încă destul de lămurit; singura eroare ce am făcut, a fost că vorbeam în numele meu personal, nu în numele unui partid. În loc de *rezervă* s-a zis *eroare*, ceea ce este cu totul altfel.

LEGEA TOCMELILOR AGRICOLE
[CHESTIUNEA AGRARĂ FAȚĂ CU TEORIA LIBERTĂȚII]

Ședințele Camerei din 11 februarie, 14 și 18 martie 1882

În ședința din 10 februarie deputatul N. Constantinescu citește, în calitate de raportor al comitetului de delegați ai secțiunilor, raportul și proiectul de lege asupra tocmelilor agricole. Apoi citește petiția proprietarilor și agricultorilor din județele Iași, Roman, Neamț, Suceava, Botoșani, Dorohoi, Fălciu, Covurlui, Putna, Tutova, Bacău, Vaslui și Tecuci, cari spun că circularele ministeriale privitoare la legea tocmelilor produc o „mare perturbațiune" în toate interesele economice ale țării și cer instituirea unor anchete regionale făcute de bărbați competenți și nepărtinitori, pentru studiul aprofundat și conștiincios al chestiunii. Deputatul Al. Lahovari recomandă ca înaintea discutării proiectului de lege să se discute petiția prezentată de 700 de proprietari mari și mici din Moldova. Deputatul N. Dimancea e pentru „trimeterea ei la comisiunea de petițiuni", o propunere care găsește aprobarea Adunării. În discuția generală iau cuvântul deputații: Gr. Cozadini, care e contra luării în considerație a proiectului care tinde a favoriza pe proprietarii unei părți a țării; I. Codrescu, care e pentru proiect, unindu-se cu părerea preopinentului de a stabili o jurisdicție specială pentru executarea acestor legi; Aristide Papadopol-Calimach, care e pentru respingerea proiectului și Anastase Stolojan, care sprijină proiectul. În ședința următoare ia cuvântul deputatul M. Kogălniceanu, declarând că va respinge proiectul de lege.

D. P.P. Carp: Domnilor Deputați, ați ascultat discursul onor. preopinent care s-a pronunțat în contra luării în considerațiune a acestei legi; ați ascultat cuvintele unui om care, cu mândrie și fiind în dreptul său, a revendicat gloria de a fi făcut mult pentru țăranul român. Aceasta o recunoaștem cu toții, dar, dacă am avut atunci o imputare să-i facem și avem și astăzi una de făcut, este că modul cum s-a făcut binele țăranului nu avea caracterul permanenței, și aceasta pentru că o dată cu ridicarea țăranului s-a dărâmat tribuna.

D. I. Ionescu de la Brad: Dar țăranii nu vin la tribună?

D. P.P. Carp: Și noi, aceia cari am contribuit atunci la căderea unui Domn care, deși are pagini glorioase în viața lui, are însă și pagina neagră a unei lovituri de Stat, noi am voit să revendicăm și să recâștigăm pentru țară dreptul de a apăra pe țărani, nu cu lovituri de Stat, dar prin o tribună liberă la care toți sunt admiși și de la care toți pot vorbi.

În această tribună, în libertatea ei, stă garanția pentru permanența operei d-lui Kogălniceanu.

Şi dacă zic aceste cuvinte, le zic din cauză de legitimă apărare, fiind şi eu unul din acei cari se numesc Februarişti; şi n-aş vrea să se crează că noi, cari am contribuit prin slabele noastre puteri la acest fapt, am fost numai nişte ingrați, cari am dărâmat un *ce* care ar fi trebuit să stea încă în picioare.

Nu vreau să redeschid răni închise, dar astăzi încă sunt mândru de ce am făcut atunci şi vă rog să mă scuzați dacă, forțat fiind, am trebuit să relevez cuvintele din exordiul d-lui Kogălniceanu.

Vin acum, d-lor, la cestiunea în sine.

Toată lumea se preocupă, şi cu drept cuvânt, de starea țăranului. Se preocupă, cred eu, din două puncte de vedere: dintr-un punct de vedere economic şi dintr-un punct de vedere politic. Punctul de vedere economic este că bogăția unei țări nu atârnă de la cătimea unor oameni foarte bogați, ci atârnă de la cătimea averilor celor mici. De aceea, toți oamenii cari țin la o stare bună economică a țării lor şi-au zis: mai întâi de toate trebuie să căutăm ca micul proprietar, ca micul cultivator să fie prosper, să fie fericit şi atunci starea generală va fi mai bună decât dacă am găsi față în față un şir de oameni bogați şi un şir de proletari.

Dacă în țara noastră am ajunge la o asemenea stare de lucruri, dacă am găsi numai nişte proprietari mari față cu proletariatul câmpean, atunci vă asigur că existența acestei țări n-ar avea o durată prea lungă (*Aprobări*). Şi de aceea vă zic cum că nu numai considerațiuni economice, dar şi consideratiuni politice ne îndeamnă pe noi – în afară de prescripțiunile legii de care voi vorbi mai pe urmă – ne îndeamnă pe noi, în principiu şi într-un mod absolut, de a recunoaşte că trebuie să ne preocupăm mai întâi de starea țăranului.

D-lor, într-o țară unde agricultura este singurul izvor de bogăție, într-o țară ca aceea clasele muncitoare nu se pot împărți decât în două: nu se pot împărți decât în exploatatori ai unei întinderi mari de pământ şi în oameni cari muncesc în serviciul lor. Dacă este aşa, este în interesul nostru oare să producem un antagonism între aceste clase? ori trebuie să tindem la o solidaritate a acestor două clase? Este evident că în această privință, în teorie, nimeni nu va zice contrariul. Numai aşa putem să ne ferim de oarecari pericole, cari nu ne amenință încă, dar cari trebuie să fie totdauna prezinte minții noastre. Şi noi, cu atât mai mult trebuie să avem aceasta în vedere, cu cât suntem o țară mică şi nu putem să ne expunem la zguduiri sociale.

O țară mare ar mai putea încă să se expuie la asemenea experimentări.

Într-o țară puternică, când după lungi frământări, poporul obosit cere în mod absolut pace, el are întotdauna mijlocul de a se arunca în brațele unui Cezar, care vine și dă măcar ordinea acolo unde domnea anarhia; țările cele mici, înconjurate de vecini puternici, nu au nici această mângâiere de a găsi un Cezar; ele devin prada străinului (*Aplauze*), și de aceea, d-lor, înainte de toate, atunci când s-a format Regatul, atunci, ca și d. Kogălniceanu, ca și d. Cozadini, v-am zis: d-lor, crearea Regatului ne impune noi datorii; acum, după ce am constituit Statul Român, trebuie să-l organizăm. Și fiindcă n-am voit să zic numai un *ce* teoretic, ci să fac și un *ce* practic, am venit, și cu prilejul dezbaterii bugetului din anul trecut și astă-toamnă cu prilejul Adresei către Tron, am propus un șir de măsuri pentru organizarea interioară și, în capul acestui șir de măsuri, am pus cestiunea săteanului.

Înainte de toate trebuie să recunoaștem cu toții că starea săteanului nu este bună și trebuie cu toții să căutăm cauzele răului.

Cauzele răului după mine... discut, cred, într-o adunare care recunoaște că starea săteanului n-a ajuns încă la idealul ce urmărim, căci dacă ziceți d-voastră că sătenii stau bine, atunci nu mai am nimic de zis; dacă însă conveniți cu mine că este încă mult de făcut, să-mi permiteți să spui cari sunt cauzele că săteanul este astăzi într-o stare ce merită întreaga noastră solicitudine.

Cauzele sunt multiple, vi le-am arătat altădată; comună rurală nu avem; cine să se ocupe de interesele casnice ale comunei rurale? Această ființă atât de necesară este necunoscută încă în țară la noi. Primarul la noi nu este decât agentul administrativ, cel din urmă agent administrativ al puterii executive, ce se ocupă de tot, afară de interesele comunale. V-am arătat efectele ce a produs acest sistem; v-am arătat asemenea cum trebuie să căutăm ca pământul care îl am dat țăranului și care, cum ați văzut, a servit de argument puternic d-lui Kogălniceanu în sprijinul loviturii de Stat, să se menție în mâinile săteanului, și v-am zis: inalienabilitatea, indivizibilitatea pământului țăranilor. V-am indicat asemenea răul ce izvorăște pentru săteni din libertatea crâșmelor, și am pus în fine, în sarcina legii actuale a tocmelilor agricole, o parte prin nevoile în cari se află astăzi țăranul.

Las la o parte cele trei cauze ce le-am enumerat. Se va găsi un timp mai potrivit ca să discutăm și să vedem întru cât sunt sau nu în adevăr, și vin la a patra cauză, la legea tocmelilor agricole, care este la ordinea zilei.

Dintâi să ne întrebăm: pentru ce o lege de tocmeli agricole? Care este argumentul serios, argumentul logic, argumentul juridic totdeodată, care a făcut pe proprietarii cei mari a cere o lege de tocmeli agricole excepțională, ori specială, dacă voiți, și a obține o derogare de la ceea ce se numește dreptul comun? Motivele pentru care s-a cerut această lege specială, eu cred că constă în aceasta că agricultura la noi, ca nici într-o parte din lume, este bazată pe credit. Se dau bani țăranului și se așteaptă mai târziu munca care vine să facă o dreaptă compensațiune avansului ce a dat proprietarul. Nici într-o parte din țară nu veți vedea, cu rari excepțiuni, că se face la noi ceea ce se face în alte țări, adică ca țăranul să muncească întâi și pe urmă, la sfârșitul săptămânii, să vie proprietarul să-l plătească. Dacă ar fi așa la noi, înțelegeți prea bine că dreptul comun și toate teoriile d-voastră ar fi nu numai admisibile, dar noi am întâmpina cu nepăsare absolută pe acei cari ar veni să ceară o lege excepțională; când însă toate raporturile dintre proprietar și sătean sunt bazate pe credit, și când se cere o legiuire ce deroagă de la dreptul comun, nu trebuie să ne întrebăm dacă creditul s-a mulțumit cu dreptul comun în alte ramuri ale legislațiunii noastre? S-au făcut legi speciale, știți prea bine, s-au tăcut legi speciale pentru comerț. Legislațiunea tratei comerciale este alta decât legislațiunea unui sinet privat. Dar chiar acolo unde, în afară de creditul personal, sunt și garanții reale, ați văzut că creditul a cerut totdauna condițiuni speciale, și le-ați dat atunci când ați voit ca creditul să nu dispară: Pentru ce ați făcut d-voastră pentru creditul fonciar o legislațiune specială care deroagă de la prescripțiunile cari cârmuiesc ipotecile ordinare? Pentru că ipotecile ordinare nu se fac decât în limitele foarte restrânse de la individ la individ. Când însă ați voit să vă adresați la public și când ați voit să dați acelor hârtii garanții speciale, cari să vie în folosul debitorului, atunci d-voastră de îndată ați făcut o lege specială care derogă de la ceea ce se numea înainte dreptul comun. Vedeți dar, d-lor, cum că în puterea cerinței firești a creditului ce face proprietarul săteanului, a venit legislatorul și a zis: fiindcă creditul personal este mai nul, fiindcă, pe de altă parte, – și aceasta voi explica-o mai pe larg când voi veni la dreptul comun, – fiindcă, pe de altă parte, orice avere reală a țăranului este scutită de la urmărire, trebuie să se dea creditului o garanție serioasă, ce nu o găsim decât în executarea imediată de către administrație, chiar înaintea hotărârii ce s-ar da de către justiție în litigiul ce putea să nască între părți. Mai ușor se poate scoate de la un proprietar bogat, când el a făcut abuz, decât a se scoate de la acela care n-are nimic alt decât brațul său. Vă zic aceasta ca să vă arăt că era un *ce* legitim de a se cere

şi a se da o lege care derogă, în privirea executării, de la dreptul comun. O dată aceasta stabilit, nu putem să mai negăm că legea excepţională, cum s-a făcut la noi, a avut două rele consecinţi; şi vă mărturisesc că dacă am cerut reforma legii tocmelilor agricole actualmente în vigoare, nu am avut decât două lucruri în vedere: am avut în vedere execuţiunea administrativă prin dorobanţi, şi libertatea de a încheia contracte agricole pe bani pentru termene prea lungite, şi dacă mi se dă azi o lege în care cred că aceste două puncte se modifică în bine, deşi nu tocmai aşa cum aş fi voit eu, căci se dă termenul de doi ani şi eu propuneam numai un an, deşi idealul nu este încă atins, constat un adevărat progres, şi până când nu va ieşi din discuţiunea luminată a Camerei o propunere mai bună, eu nu pot opune o fine de neprimire acestui progres şi declar că voi lua în consideraţiune acest proiect (*Aplauze*).

Pentru ce am cerut, d-lor, şi cer ea execuţiunea să nu mai fie în mâna subprefectului şi a dorobanţului?

Mai înainte de toate cer aceasta pentru că din cauza dorobanţului legea tocmelilor agricole a devenit o armă politică în mâna diferitelor partide, şi dacă este ceva care constituie o deosebire între o stare adevărat civilizată şi o stare barbară, este că, în ţările barbare, atitudinea politică a unui om poate să atragă consecinţi rele asupra afacerilor sale civile; într-o ţară civilizată însă, starea materială a unui om este pusă la adăpostul prigonirilor politice.

Ei bine, în această privinţă noi suntem o ţară barbară, şi regret că zic aceasta, dar nu cred să-mi conteste cineva că nu suntem barbari, când pasiunile noastre politice fac ca noi, în averea noastră privată, să fim de multe ori prigoniţi.

Voci: Nu este aşa!

D. P.P. Carp: Aud zicându-se că nu este aşa. Ei bine, eu nu viu absolut cu nici un exemplu, decât fac apel la conştiinţa d-voastră, şi permiteţi-mi să am destulă stimă pentru d-voastră ca să cred că răspunsul conştiinţei d-voastre va fi cu mine, iar nu cu acela care zice că nu este aşa.

Acest amestec, astfel cum a avut loc la noi, a avut şi un alt efect pe care d. Kogălniceanu l-a semnalat adineauri, a avut efectul că nu se mai face deosebire între proprietari onești şi între proprietari neoneşti.

Apoi, d-lor, ce rezultat poate avea o legiuire care, pe de o parte, introduce în administraţiunea noastră deprinderi barbare şi care, pe de altă parte, împiedică pe cel drept să beneficieze măcar pe terenul moral de onestitatea lui? Nu vorbesc de pedeapsa legală, căci neonestitatea poate îşi găseşte răsplata în altă viaţă, aci însă, pe pământ, nu este totdeauna

pedepsită. În lumea aceasta am văzut adeseaori oameni neoneşti murind înconjurați de aparența unei stime care nu o merită (*Aplauze*).

Dar deosebirea ce nu o face totdeauna Codul penal ar trebui să o facă considerațiunea publică şi această considerațiune ar trebui să fie atât de tare, încât să nu poată fi nimicită prin faptul atitudinii noastre politice. Într-aceasta ar sta mângâerea noastră, a acelora cari ne silim a fi oneşti, căci altfel am dezespera de natura umană.

Iată, d-lor, rezultatele ce a adus legislațiunea noastră actuală şi eu unul am văzut cu fericire că onor. d. Kogălniceanu a făcut dreptate d-lui Lascar Catargi, când a zis că execuțiunea cu jandarmi nu a fost propusă de d-sa, ci de alții.

Prin urmare, cred că rămân în spiritul conservatorului celui mai conservator, fie el tânăr, fie el bătrân, revendicând azi ideile d-lui Catargi de atunci, şi zicând: nu vreau jandarmi în execuțiunea tocmelilor agricole.

Un alt defect care l-a avut legea a fost libertatea de a contracta în bani pe termen de 5 ani.

Şi aci, d-lor, permiteți-mi să fac o digresiune. Nu veți vedea ieşind din gura mea un singur cuvânt în contra abuzurilor izolate cari poate s-au făcut, pentru că oricare ar fi indignațiunea mea contra lor, abuzurile cari nu izvoresc din lege, nu au a face întru nimic cu discuțiunea de față. Abuzul în afară de lege este totdeauna posibil, şi dacă nu-l pedepsim, nu este că legea este rea, ci că noi suntem răi, noi acei care guvernăm, şi nu trebuie să dăm legii răspunderea acelor fapte, ci acelor guverne cari, ştiind că se întâmplă asemenea lucruri în țară, pentru considerațiuni politice nu au voit să lovească răul acolo unde l-au văzut că există (*Aplauze*).

Vorbesc, d-lor, numai de viciile cari decurg din lege, şi cauza acestor vicii izvorâte din lege este facultatea ce se dă de a contracta în bani pe termen de 5 ani.

Şi aci, d-lor, fiindcă s-a vorbit de Moldova şi de Valachia, recunosc cum că abuzurile afară de lege au avut loc şi în Valachia, şi în Moldova, şi nu avem statistică exactă ca să ştim unde au fost acele abuzuri mai numeroase, în Valachia sau în Moldova?

Dar în Moldova, legea cum există dă posibilitate de a face abuzuri mai numeroase decât în Valachia, şi aceasta pentru un simplu cuvânt. Când facem o tocmeală agricolă pentru pământ pe 5 ani, dăm țăranului pământ pe 5 ani şi el se obligă să-mi dea munca, sau o parte din recoltă pe fiecare an; munca făcută de dânsul găseşte plata ei corespunzătoare în pământul care-l dau, şi atunci 'mi este mie indiferent, dacă s-a sporit

preţul muncii, sau nu, căci sporul preţului nu vine niciodată decât ca o consecinţă a sporului în valoarea pământului. Aceasta este o lege economică pe care nimeni nu o va contesta. Şi când 'i dau eu pământ, poate să se sporească preţul muncii sau nu, căci eu 'i pot răspunde, «dar, preţul muncii s-o fi sporit, dar şi preţul pământului care l-am dat a sporit»; când însă se face învoială în bani, dacă ea ar fi pe scurt termen, raportul între preţ şi muncă s-ar regula în mod egal, pentru că atunci proprietarul este obligat să dea ţăranului preţul corespunzător cu munca pe care o face; când însă se face învoiala pe cinci ani, în Moldova cel puţin, proprietarul nu dă ţăranului banii cuveniţi lui pentru munca pe fiecare an, ci toţi banii înainte pe 5 ani şi atunci iată cum se stabileşte raportul:

Când este vorba de munca pe pământ, proprietarul dă ţăranului în anul întâi pământ, drept preţul muncii, etc., dar când este vorba de învoieli pe bani, atunci proprietarul dă ţăranului de exemplu 11 lei drept preţul muncii de un pogon, anul al doilea 'i dă 10 lei, anul al treilea 9 lei, anul al patrulea 8 lei şi aşa mai înainte, încât în al cincilea an săteanul nu ia decât jumătate de preţ pe munca ce face...

D. M. Kogălniceanu: Se vede că nu ai cunoscut cum se fac învoielile.

D. P.P. Carp: Ei, d-le Kogălnicene, nu am văzut numai o învoială, ci am văzut sute de asemenea învoieli, şi dacă aţi putut spune onor. d-lui Maniu că nu ştie ceea ce se petrece în Moldova, apoi eu cred că ştiu, şi sunt chiar dator a şti ceea ce se face în Moldova.

Eu însă, d-lor, nu pot acuza pe nimeni, căci precum nu pot spune că un comerciant care-şi dă banii înainte şi-şi ia dobânda este neonest, tot asemenea nu voi spune că un proprietar, care dă banii săi pentru muncă pe 5 ani înainte şi-şi trage dobânda, este neonest. Sunt proprietari cari nu o fac, dar acesta este un caz de *spagniolism* pe care-l putem admira, dar pe care nu-l putem cere de la nimeni.

Aşa fiind, d-lor, se vede că abuzurile nu izvorăsc din onestitate sau neonestitate, ci abuzurile izvorăsc din lege, prin urmare legea trebuie reformată.

Un alt efect dezastros, când se dau bani înainte pe mai mulţi ani, este că săteanul în genere 'i cheltuieşte de îndată şi, când în cursul celor cinci ani, pe cari munca lui este deja angajată, mai are vreo nevoie, el e forţat să aibă recurs tot la creditorul lui cel vechi. Atunci el nu mai este în starea de libertate în care se afla când a făcut primul său contract, fiind obligat a avea recurs la o anume persoană, trebuie să treacă prin asprele condiţiuni ce-i dictează aceasta, şi să nu uităm că

oamenii nu sunt îngeri şi că unde chiar legea uşurează abuzul, el are desigur loc. Cer deci reforma ei în privirea aceasta. S-a zis că tratăm despre tocmelile agricole fără să luăm şi părerea sătenilor. Părerea lor a spus-o d. Codrescu ieri; d-sa v-a citit cuvintele unui sătean care zicea în Adunare: «D-lor, nu permiteţi să se facă tocmeli agricole în bani pe mai mult decât pe un an».

D. N.I. Constantinescu: D-le Carp, mă iertaţi că vă întrerup. Aveţi aci, la dosarul afacerii, de la un judeţ întreg, toate comunele consultate, şi aceste opiniuni le putem pune în faţa Adunării.

D. P.P. Carp: Fără a avea nevoie de a consulta pe săteni, lucrul este natural şi clar, şi când vedeţi că un om care nu a alergat niciodată după popularitate, care şi-a făcut toate reputaţiunile, afară de aceea de a fi un om liberal, cu toate acestea vine şi vă zice ceea ce vă zic de săteni, simplu acest fapt ar fi de ajuns ca să dovedească până unde a ajuns răul, şi cum suntem datori a-l stârpi cu o oră mai înainte. Legea propusă, care limitează numărul anilor şi suprimă pe jandarm, este deci un pas înainte, pe care eu 'l voi face împreună cu d-voastră.

Dacă, lăsând la o parte pe jandarmi şi pe sub-prefecţi, d-voastră credeţi că puteţi da, afară de măsurile propuse, o executare mai bună, fie cum a propus d. Codrescu, ori în alt mod, eu primesc; dar aci e locul d-a vă spune că nu pot primi dreptul comun. V-am spus pentru ce s-au făcut derogări de la dreptul comun, v-am spus pentru ce, sub toate punctele de privire, şi al interesului material, şi al principiilor de drept, erau justificate cerinţele acelora cari cereau executare excepţională.

Dar în contra dreptului comun am şi o autoritate, pe d. Kogălniceanu.

D. A. Stolojan: S-a schimbat boerul! (*Mare ilaritate*).

D. P.P. Carp: D-lor, nu am la îndămână *Monitorul* din 1872, ca să vă dau citire un pasaj. Acolo, dacă nu mă înşel, există următoarea frază: Dreptul comun este ruina ţăranului.

D. N. Dimancea: Aşa este!

D. P.P. Carp: Dreptul comun este ruina ţăranului. Dacă voiţi dreptul comun, atunci d-voastră trebuie să permiteţi şi executarea astfel cum o vrea dreptul comun. Dacă voiţi dreptul comun, atunci trebuie să abrogaţi legislaţiunea aceea care zice: Se scuteşte pământul de urmărire....

Voci. A! a!

Voci: Aşa este (*Zgomot*).

D. P.P. Carp: Dreptul comun zice că nu se scutesc decât lucrurile acelea cari sunt absolut necesarii pentru îmbrăcăminte, trai şi exerciţiul meseriei sau profesiunii. Pământul nu este absolut necesar; dovadă este

că înşişi d-voastră aţi lăsat ţărani cari să nu aibă pământ (*Întreruperi*). Atunci dacă d-voastră admiteţi cum că sunt ţărani cari n-au pământ... şi cu toate acestea pot subveni la existenţa lor, pământul nu intră în acea categorie de lucruri pe cari dreptul comun le scuteşte de urmărire. Aceasta este atât de adevărat încât acest drept comun a fost aplicat în alte ţări, d. ex. în Bucovina, şi ştiţi ce a produs dreptul comun? Deposedarea ţăranului (*Întreruperi*).

D-lor, cestiunea este prea importantă şi vă rog să nu mă întrerupeţi. Vasăzică, d-voastră nu voiţi dreptul comun aşa cum se înţelege el în principiu, ci voiţi dreptul comun aşa cum este el în legiuirile noastre, adică cu toate că daţi dreptul comun, menţineţi şi scutirile de urmărire.

O voce: Te mai îndoieşti.

D. P.P. Carp: Atunci ce vă rămâne? Nu vă rămâne absolut nimic, decât să-l executaţi şi să-l forţaţi să muncească, cum s-a făcut în Bucovina, cu jandarmi şi batalioane de soldaţi; iată care este rezultatul dreptului comun ce-l cereţi (*Protestări, întreruperi*).

Dar mai este un alt considerent; eu admit cu d-voastră cum că n-am dreptate în ceea ce vă spun, cum că nici interpretarea mea a dreptului comun nu este exactă, cum că nici exemplele ce v-am arătat din alte ţări nu sunt hotărâtoare în materie. Dar este în contra dreptului comun un argument şi mai puternic, şi acela este că nici un legiuitor cu minte nu procedează în mod violent şi radical la o reformă, atunci când are a face cu deprinderi înrădăcinate, cari au devenit ca a doua natură.

Când veţi veni d-voastră cu dreptul comun, consecinţa imediată va fi că tăiaţi creditul ce-l are ţăranul astăzi. V-am arătat însă cum că pe credit este bazată întreaga agricultură a noastră; şi d-voastră, într-o singură zi, cu o trăsătură de condei, ziceţi ca ceea ce s-a făcut în ţara aceasta de 40 ani necontenit, să se modifice ca prin minune fără să ţineţi seamă de greutăţile şi nevoile la care expuneţi pe sătean, şi aceasta pentru ce? Pentru ca să aveţi satisfacţiunea de a face o frază frumoasă în aparenţă, care în realitate însă se va traduce în lacrămi ale sătenilor (*Aplauze*).

Da, d-lor, când combat cu atâta înverşunare dreptul comun, aceasta nu va să zică că dreptul comun nu este idealul meu (*Aplauze, ilaritate*).

Dar aceasta va să zică că eu voiesc treptat să ajungem acolo, eu voiesc încet-încet să împingem pe proprietari şi săteni la transformarea modului de cultură la noi în ţară; şi transformările agricole nu se fac prin revoluţiuni, ca acelea ce voiţi să faceţi d-voastră astăzi.

Veţi ajunge la dreptul comun, ştiţi când? Când agricultura se va face în Valachia prin mijlocul unei asociaţiuni între ţăran şi proprietar,

şi când această asociaţiune, în care stă viitorul agriculturii dincoace de Milcov, se va fi lăţit, când încercările ce fac unii proprietari de aici vor deveni generale, şi când, pe de altă parte, ne vom deprinde în Moldova a plăti munca în momentul când se face. Atunci să-mi vorbiţi de dreptul comun, căci numai atunci el e posibil, numai atunci el e binefăcător.

O voce: Numai prin dreptul comun putem să ajungem acolo.

D. P.P. Carp: Legea care se prezintă astăzi face ea vreun pas în sensul acestei idei? Cred că da. Cred că reducerea de la 5 ani la un an a tocmelilor agricole pe bani este un pas înainte, care permite să încercăm noi deprinderi, fără ca să provocăm o rupere violentă între deprinderile de ieri şi cele de mâine.

D-lor, în noua noastră organizare şi în reformele noastre am comis marea greşeală de a nu înţelege adâncul adevăr că nici o reformă nu este roditoare decât când e o continuare a trecutului, şi dacă noi, în loc de a veni să introducem în ţara noastră toate reformele ce le găsim aiurea, fără să studiem nici trecutul nostru, nici caracterul nostru, nici moravurile noastre, am fi căutat treptat să îmbunătăţim starea de mai înainte, vă asigur că nivelul civilizaţiunii noastre ar fi mai sus; vă asigur că din punctul de vedere moral şi material am fi ajuns mult mai departe decât unde suntem astăzi.

O voce: Treptat, o să vie la regulament.

D. P.P. Carp: Prin urmare, dacă în sensul acestor idei, legea ce ni se propune mijloceşte o tranziţiune între starea actuală şi ţelul final, care este pentru Valahia asociaţiunea şi pentru Moldova plata peşin a muncii, eu mă pronunţ pentru luarea ei în consideraţiune şi-mi rezerv numai dreptul de a face la articole observaţiunile mele, căci nici nu mă împac cu toate amănuntele ei.

Un ultim cuvânt şi am terminat. Legea aceasta nu era o lege de partid; ar fi trebuit să fie o lege la care şi majoritate şi minoritate, şi conservatori şi liberali, să conlucreze. Dacă era nevoie de reformă, nu era nici un guvern, fie el conservator, fie el liberal, în drept să caute a împiedica răul înainte de-a veni cu legea, căci toate chestiunile acestea pe cari eu le cred naţionale, nu se pot dezlega decât prin o comună înţelegere.

Ei bine, aci fac o acuzare guvernului. Când d-l ministru de interne de atuncea a venit cu circulări, să introducă în mod unilateral o reformă de atâta importanţă... (*Dezaprobări; a! a!*) unilateral, o reformă de atâta importanţă, cred că a făcut o chestiune de partid şi că a făcut un rău imens legii şi reformei înseşi ce voia să propuie.

D. C.A. Rosetti: Cum unilateral? Explică cuvântul acesta, ca să-l înțeleg și să pot răspunde.

D. A. Lahovari: Arbitrar.

D. C.A. Rosetti: Nu te-am întrebat pe d-ta, onorabil domn, am întrebat pe d-l Carp.

D. A. Lahovari: Fac traducere pentru Cameră.

D. C.A. Rosetti: N-am știut că d-l Carp e sub epitropia d-tale (*Aplauze, ilaritate*).

D. P.P. Carp: În mod unilateral însemnează că înainte de a se face reforma pe calea legală, ați încercat s-o faceți pe calea administrativă. Administrațiunea însă, într-un stat constituțional, nu e faptul tuturor partidelor, ci faptul partidului la putere; și când d-voastră prin circulări, cari poate au izvorât din bune intențiuni, ați pus această reformă în mâinile unor oameni cari nu aveau nici inima, nici inteligența d-voastră.....

D. C.A. Rosetti: Bine-voiți a citi circulările, ca să le cunoască Camera, și să judece pe ministrul acela.

D. P.P. Carp: Nu dau în judecată, căci n-am putere.

D. C.A. Rosetti: În judecata Camerei am zis. Nu acuza numai cu vorba; arată fapte, ca să judece colegii noștri; arată circulara; căci nu e demn de d-ta, de un om onorabil ca d-ta, a acuza fără a aduce și probe.

D. P.P. Carp: Dacă mă întrerupeți continuu, nu pot vorbi

D. C.A. Rosetti: Circulara, onorabile domn, arat-o. (*Aplauze, ilaritate*).

D. P.P. Carp. Ei bine, este o circulară care zice prefecților de a invita pe primari a nu mai întări contracte pentru lucrări agricole pe un termen mai lung de un an...

D. C.A. Rosetti: Nu ai citit d-ta ceea ce spui acum; ți s-a spus. Când vorbești de la d-ta, ești corect; când vorbești după ceea ce-ți șoptește din altă parte, nu ești corect (*Aplauze*).

O voce: Epitropul (*Ilaritate*).

D. C.A. Rosetti: Acum înțeleg de ce d-l Lahovari te-a întrerupt (*Aplauze*).

D. P.P. Carp: Este greu, d-lor, de a discuta în asemenea condițiuni. Oricare ar fi antagonismul dintre stânga și dreapta, cred că d-l Rosetti, prin poziținea sa, prin vârsta d-sale, prin trecutul său, are drept la respectul nostru și sunt obligat să-i primesc întreruperile. Dar dacă voiți serios să continuăm discuțiunea ca în toate parlamentele, atunci permiteți să-mi sfârșesc ideea...

D. C.A. Rosetti: Te respectez îndestul, dar te rog să citești circulara.

D. P.P. Carp: Înainte de a cere să citesc eu circulările, ar fi trebuit, d-le Rosetti, să cei de la acei către cari le-ai adresat, să le citească; ar fi trebuit să cereți ca prefecții să le înțeleagă. Prefecții au venit în țară cu acele circulări, au mers din comună în comună și au zis primarilor să nu hotărască contracte pentru munci agricole pe mai mult de un an. Apelez la toți proprietarii din Moldova. O repet, ați putut fi insuflat de cele mai bune intențiuni, dar ați încredințat lucrul în mâinile unor oamenii ce nu v-au priceput nici inima, nici intențiunile. Purtarea prefecților a produs atmosfera de neliniște și de îngrijire ce a provocat întrunirea proprietarilor de la Iași, la care au luat parte toate partidele. Acolo erau și d-l Gr. Cozadini și d-l M. Gane și mulți alții, ce nu sunt conservatori.

Eu dintr-aceste n-am voit să trag altă concluziune decât că reformele cele mari, când nu se fac pe calea unei revoluțiuni violente, trebuie să se facă pe calea unei înțelegeri comune, precum s-a făcut cu prilejul Constituțiunii noastre. Am condamnat la început reformele făcute prin mijlocul loviturilor de Stat, le condamn și pe calea revoluționară, pentru că nimeni nu poate garanta că reformele făcute în asemenea condițiuni sunt trainice. Să facem deci reforma aici, unde este adunată țara legală și așa îmi înțeleg rolul de conservator. Conservatorii, dacă vor să însemneze ceva în această țară, trebuie să fie cei dintâi a se pune în capul tutulor reformelor folositoare; dacă vor să nu aibă numai pentru dânșii oleacă de talent și de știință, dacă vor să aibă și înrâurire politică, ei trebuie să dovedească că nici un progres serios nu le e străin și că nici o nevoie a țării nu-i lasă nepăsători.

Deputatul G. Vernescu combate părerile deputatului P.P. Carp și declară că e contra proiectului. În ședința din 12 februarie deputatul C.A. Rosetti se apără de acuzațiile ce i s-au adus și propune „ca imediat după luarea în considerație a proiectului de lege, Camera să aleagă o comisie compusă din 21 membri, cari împreună cu comitetul delegaților și în termen de 8 zile cel mult, să studieze amendamentele ce se vor propune și rezultatul să-l supună deliberării onor. Camere". Închiderea discuției, combătută de deputatul Al. Lahovari, care vrea să răspundă rechizitoriului făcut de deputatul C.A. Rosetti, se decide cu 68 bile albe contra a 40 bile negre. Luarea în considerație a proiectului de lege se votează cu 86 bile albe contra a 31 bile negre. În comisia însărcinată cu studierea amendamentelor ce se vor propune să aleg deputații A. Teriachiu, A. Stolojan, P.S. Aurelian, G. Vernescu, M. Kogălniceanu, D. Rosetti-Tețcanu, M. Burileanu, C. Teleman, P. Buescu, Remus Opreanu, N. Fleva, I. Robescu, P. Cazimir; Al. Lahovari, D. Moruzi, Dincă Schileru, N. Nicorescu, P.P. Carp, Gr. Cozadini, N.R. Locusteanu și D. Lecca.

Discuția asupra proiectului de lege pentru tocmelile agricole se continuă în ședința din 14 martie. Deputatul I. Marghiloman insistă asupra inconvenientelor dreptului comun.

D. P.P. Carp: Domnilor, în discuțiunea generală am avut onoarea de-a vă supune motivele ce ne-au făcut să cerem o legislațiune specială sau excepțională, cum veți voi să o numiți. Nu revin asupra lor și astăzi mă voi încerca numai a combate o teorie care vrea să se substitue regimului ce voim să inaugurăm prin legea actuală și care a luat titlul de sistemul dreptului comun.

Acest sistem se pune de toți acei cari l-au susținut până acum pe un tărâm cam ideal și nu ține îndestul seamă de realitate, și de aceea și d. Blaramberg, împins de logica unor premise ideale, a început prin a revendica dreptul comun în numele libertății, egalității, fraternității, aruncând majorității acuzarea că ar renega aceste mari principii. Nu este treaba mea de-a apăra majoritatea; se vor găsi în sânul ei apărători destui. Dar trebuie să vorbesc în numele acelora cari, deși repudiând firma de liberali, cred că, luptându-se în contra dreptului comun în materie de tocmeli agricole, sunt apărătorii cei mai călduroși ai unei adevărate libertăți. Voi lăsa la o parte egalitatea și fraternitatea; nu ele sunt astăzi obiectul preocupațiunii mele. Dar să vorbim de libertate și să vedem ce fel de libertate voiți să inaugurați cu dreptul comun.

Ce este libertatea, d-lor? Este ea oare facultatea absolută de a face ce voim? Eu cred că nu; și în practică, teoria libertății nu poate găsi aplicarea sa decât atunci când mărginiți pe cel tare, când îl împiedicați de-a se servi de o absolută libertate. Trebuie să ne probați că nu am luat apărarea celui slab în contra celui tare, trebuie să ne probați că nu lăsați pe cel slab dezarmat față cu cel tare și numai atuncea ne veți convinge că ați formulat un principiu ce se sprijină pe temeiuri de o înaltă moralitate politică (*Aplauze*).

A invoca însă o libertate care vine numai în favoarea celui tare și a crede că suntem apărătorii unui mare principiu, este o stranie iluziune. Știu că nu sunteți singurele victime ale unor asemenea iluziuni; ea se produce în multe părți ale vieții popoarelor. Luați de ex. teoria liberului schimb. Și ea își dă aerul unui principiu liberal. Cari sunt însă țările ce îl invoacă? Țările acelea cari au monopolul industriei. Lor le place libertatea, pentru că libertatea este numai o armă în mâna lor în contra celor slabi. Dar pentru că ne explicăm iluziunile d-voastră, oare trebuie să ne supunem lor? Desigur că nu. Și când vă puneți față cu noi într-o poziție atât de superioară, când ne ziceți că d-voastră, cu dreptul comun, sunteți apărătorii libertății și că noi o sugrumăm, ar fi trebuit să ne arătați cum apărați pe cel slab în contra celui tare. Aceasta n-ați făcut-o. Din contră, mă fac eu forte să vă probez că, cerând dreptul comun, cereți libertatea absolută pentru cel tare și aservirea

pentru cel slab, încât teoria d-voastră se poate caracteriza cu puținele cuvinte «*dreptul comun, jaful comun*» (*Întreruperi*).

'Mi veți permite, d-lor, a proba cu argumentele mele, iar nu cu întreruperile d-voastră, justețea axiomului ce am pus înainte. Onor. d-l Blaramberg a revendicat pentru sine nu talentul, dar logica; eu cred că era într-o adâncă eroare; tocmai contrariul are loc; îi recunosc talentul, dar în cazul de față îi contest logica (*Ilaritate, conversațiuni*). Zicând aceasta, cred că zic un lucru ce este în simțul tuturor, căci ați auzit un discurs care desigur v-a plăcut, dar care desigur nu a convins pe nimeni; ați recunoscut talentul, dar n-ați putut descoperi logica.

D-lor, sunt două soiuri de logică...

D. I. Ionescu: A! eu gândeam că este numai una.

D. P.P. Carp: Este logica acea care pune în concordanță o idee cu altă idee, şi logica acea care pune în concordanță o idee cu realitatea; prima logică se numeşte dialectică, şi pe aceasta poate a avut-o onor. d. Blaramberg; logica însă care reiese din concordanța între idee şi realitate, pe aceasta n-a avut-o d-sa, după ce a terminat cu libertatea, egalitatea şi fraternitatea, vă îndeamnă să primiți dreptul comun şi, pentru a vă convinge, vă pune înainte codul rural din Francia; v-a citit lungi paragrafe din acel cod, ca să probeze că atuncea când s-au câştigat pentru omenirea întreagă acele principii mărețe din cari se hrănesc societățile moderne, francezii au început prin a edicta libertatea absolută a învoielilor. A uitat însă când şi cum a făcut Francia aceasta, – a făcut-o în mijlocul unei revoluțiuni teribile, care a răsturnat în 24 [de] ore o stare de lucruri ce exista de lungi secole şi a făcut-o prin şiroaie de sânge, prin una din cele mai violente zguduiri sociale ce cunoaşte istoria. Noi însă, d-lui însuşi a recunoscut-o, nu am procedat astfel. La noi, revoluțiunea socială s-a tăcut fără sânge, fără zguduiri, pentru că noi, ca oameni cu minte, am voit o transformare treptată. Şi veți vedea, d-lor, că şi legea de față este un pas înainte în această transformare înceată ce am realizat, voind totodată a evita orice zguduire. Şi dacă merg prea departe întrebuințând cuvântul de *cu minte*, veți recunoaşte cu mine că cel puțin un instinct sigur ne-a făcut să ne ferim de comoțiuni, ce numai un popor puternic îşi poate permite.

Întâi deci, nouă revoluțiunile radicale nu ne sunt permise; al doilea, oare starea de lucruri din Francia este identică cu aceea de la noi? Când veniți cu un cod rural dintr-o țară unde învoieli agricole bazate pe avansuri de bani nu există şi cereți să-l aplicăm la o țară unde plățile se fac cu mult înaintea muncii, poate, zic, să existe între ideile

d-lui Blaramberg o concordanță aparentă, dar între ideile d-sale şi realitate nu există absolut nici o legătură, nici o logică.

Dar să venim acum la acea realitate, să vedem întâi dacă dreptul comun e posibil, al doilea, ducă este folositor pentru sătean şi pentru proprietar, şi dacă vă voi proba că nu este folositor nici pentru unul nici pentru altul şi că nici nu e posibil, v-aş întreba: în virtutea cărui interes real revendicați dreptul comun? Şi-l revendicați dându-vă aerul a fi apostolii unui mare principiu salvator; şi arătându-ne pe noi ca pe nişte oameni cu idei meschine şi cu o inimă mică, ce nu se poate încălzi la razele unor simțiri nobile. Ce este dreptul comun? Este el panaceu universal? Mi se pare că el nu este altceva decât codul Napoleon, dacă nu mă înşel (*Întreruperi*).

Voci: Aşa, aşa!

D. P.P. Carp: Şi dreptul comun în Francia este alta decât dreptul comun din Anglia, şi acesta este alta decât dreptul comun din Germania, dacă nu mă înşel (*Întreruperi*), şi fac apel întru aceasta la legiştii învățați din această Adunare. Vasăzică, dreptul comun este un *ce* care nu este bazat pe principii atât de generale, pe principii atât de absolute, cum este, de exemplu, dreptul natural, încât să zicem cu toții că dreptul comun reprezintă pentru noi o idee care trebuie să se aplice la toate stările de lucruri şi în toate țările, şi că țările cari nu au dreptul comun, cum este dreptul nostru civil, sunt înapoiate încă pe calea civilizațiunii; eu cred că aceasta nu se poate susține.

Prin urmare, d-lor, se cere ca învoielile agricole să fie supuse prescripțiunilor astăzi existente în Codul nostru civil; căci nu ni s-a vorbit de reformarea acestui Cod; s-a zis, este drept, că legea specială ce o prezintăm este rea, dar nu s-a zis că Codul nostru trebuie modificat întru cât priveşte materia cu care ne ocupăm, ci pur şi simplu în numele libertății învoielilor se reclamă aplicarea Codului civil la raporturile dintre proprietar şi sătean.

Codul lui Napoleon lasă libertatea învoielilor între părți.

Aşa este, dar să nu pierdeți din vedere că acel Cod nu lasă într-un mod absolut această libertate, nu o lasă decât numai acelui care ştie a scrie şi a citi, căci Codul nostru civil nu recunoaşte ca autentică o învoială făcută de acela care nu ştie să [se] iscălească decât numai când el se va duce la tribunal şi va cere autentificarea semnăturii sale făcută prin punere de deget. Aşa este oare, domnilor?

Voci: Aşa este.

D. P.P. Carp: Recunoaşteți şi d-voastră că Codul nostru civil lasă libertate învoielilor, dar pune piedici acelui care nu ştie a scrie.

D. N. Blaremberg: Apoi aceasta este o garanție și mai mult.

D. P.P. Carp: Nu discut aceasta, domnule Blaramberg, eu vă am spus cum este Codul nostru civil.

Așa fiind, domnilor, atunci țăranul care va veni să se învoiească cu mine, îi voi spune: foarte bine, dar pentru că nu știi să scrii, trebuie să mergi la tribunal.

Prin urmare, toate învoielile agricole din țară, conform Codului civil, trebuie să meargă la tribunal pentru ca să poată fi valabile.

Vă întreb, un asemenea lucru este el cu putință? Nu este; prin urmare, de la început ne izbim la facerea contractelor de o dificultate imensă, ce zădărnicește facultatea ce dă dreptul comun săteanului de-a face contractele agricole, și sunteți obligați cu derogarea de la dreptul comun, să creați o instanță judecătorească mai apropiată de justițiabili decât acele de astăzi.

Vă dau aceste numai ca un exemplu, d-lor, ca să vă arăt cum de la primul pas sunteți obligați de a deroga de la dreptul comun.

Aceasta poate să stea și în intențiunile d-lui Blaramberg, însă d-lui nu ne-a vorbit de aceste greutăți (*Zgomot*).

Deci, d-lor, v-am arătat o imposibilitate practică, și prin urmare Codul nostru civil actual nu se poate aplica la contractarea de învoieli agricole, și dacă dreptul comun astăzi existent în Franța se aplică în Franța, este că acolo învoielile anticipate nu există; este că acolo munca făcută se plătește în momentul chiar al muncii și nu dă loc la contracte agricole.

Așadar, între ceea ce se petrece în Franța, și între ceea ce se petrece la noi, nu este nici o asemănare, și numai când d-voastră veți veni și veți declara că contractele agricole sunt oprite, numai atunci să-mi vorbiți de dreptul comun.

Voiți d-voastră acestea? și credeți că o asemenea revoluțiune este posibilă? Dacă d-voastră voiți să proclamați cum că orișice învoială este oprită, cum că orișice contract agricol anticipat în bani, afară de locațiunile de pământ, este oprit, eu cât pentru mine iscălesc cu d-voastră. Dar să știți că făcând aceasta, nu mai puteți invoca libertatea convențiunilor, ci interesul săteanului și al proprietarului, și pentru Moldova va fi fericită ziua aceea în care contractele agricole nu vor exista. Dar oare este permis astăzi a tăia astfel în carne vie? Oare noi putem procede la o revoluțiune atât de violentă, atunci când sunt deja mii de contracte agricole încheiate? Admit ca pentru viitor să opriți cu desăvârșire contractele în bani, dar cu cele vechi ce faceți? Trebuie să le respectați, puindu-le însă sub regimul dreptului comun. Ce se va

întâmpla însă atunci? În mare parte, în Moldova săteanul este legat pe cinci ani. A escompta viitorul îi va fi cu neputință; în curs de cinci ani are să fie el dar obligat să muncească fără posibilitatea unui nou câştig, şi el se va afla în trista poziţiune sau de a muri de foame, sau de a nu respecta contractul încheiat sub imperiul vechii legi. În caz că nu se respectă contractul, proprietarul ne-mai-putând obține executarea muncii are recurs la dreptul comun. Ce zice însă dreptul comun? El face răspunzătoare pe părți de toate daunele ce izvorăsc din nepăzirea unui contract, şi atuncea veți vedea cum în virtutea dreptului comun se ruinează, prin executarea silită a averii, o populaţiune întreagă.

Resping o asemenea soluțiune; să dăm facultatea ca contractele existente încet-încet să se poată lichida fără executarea averii, şi să punem în legea noastră destule piedici, ca să silim pe cât vom putea pe proprietari de a nu aservi brațele prin un credit prea mare, şi să-i deprindem de a nu avea recurs la contracte anticipate, şi când vom avea această stare de lucruri, cel puțin pentru Moldova, primesc dreptul comun al d-lui Blaramberg. Ştiți pentru ce? Pentru că el nu are nici o aplicaţiune practică,. şi este indiferent dacă veți zice: vreau dreptul comun, ori dreptul excepțional.

Să vedem acum dacă dreptul comun, chiar dacă ar fi aplicabil, este folositor pentru sătean.

Care este starea de lucruri la noi? Întâi, ne aflăm, cum am arătat, față cu contractele din trecut, contracte cari, după mine, au contribuit nu puțin la starea de lucruri de astăzi. Contractele au aservit brațele săteanului din Moldova, şi când un proprietar mare vă spune aceasta, înțelegeți d-voastră, n-o face pentru că este în contra proprietății mari; însă fiindcă d. Blaramberg, care reprezintă colegiul al IV-lea, a vorbit în interesul proprietății celei mari, sunt silit eu, reprezentatul proprietarilor mari, să iau în apărare interesul sătenilor (*Aplauze*).

V-am dovedit cum prin aplicarea dreptului comun, d-voastră puneți pe sătean în alternativa, ori de a muri de foame, ori de a nu executa contractul său.

Atuncea proprietarii, neputând sili pe sătean la muncă, vor cere daune interese: vor merge la tribunal, şi dacă admitem că justiția este justiție, țăranul va fi condamnat la despăgubirea recoltei pierdute prin nemunca lui.

Dar se va zice că săteanul e apărat în contra acestui pericol, că legislaţiunea noastră scuteşte boul lui şi pământul lui de orice urmărire. Întâi, dacă ar fi aşa, dreptul comun ar acorda în teorie daune interese, iar, pe de alta, le-ar refuza în practică. Aceasta ar fi ca vorba lui

Beaumarchais, că ai libertate de a vorbi, dar să nu vorbeşti nici de rege, nici de miniştri, nici de profesori, nici de magistraţi, nici de nimic. Dar nu este aşa, indirect executarea se va face; i se va vinde şi boul şi pământul. Acestea, este drept, nu se pot urmări, dar i se va vinde întreaga recoltă; şi când săteanul va fi lipsit de recoltă, el singur 'şi va vinde boul ca să mănânce; o dată boul vândut, nemaiputând lucra pământul, îl va da pe nimic în posesie, cum se întâmplă în Moldova pentru acei ce nu au boi, şi în realitate l-aţi deposedat cu dreptul d-voastră comun şi de vite şi de pământ, şi de posibilitatea de a mai putea face vro cultură.

Atuncea vă întrebăm: la ce aţi ajuns d-voastră cu dreptul comun? Ştiţi la ce? Nu este nevoie, pentru a o şti, să luăm exemple din Franţa; să luăm exemplu de la ţările unde moravurile sunt identice cu ale noastre. Mergeţi în Bucovina şi veţi vedea cum întreaga populaţiune câmpeană a fost deposedată în virtutea dreptului comun; şi în Austria, după ce s-a aplicat 15 ani dreptul comun, tocmai acum s-a venit cu legea excepţională, şi s-a zis că dacă săteanul se obligă pentru mai mult de 25 florini, această obligaţiune este nulă şi neexecutabilă. Dar aceasta s-a făcut în Austria când? după ce s-a deposedat întreaga populaţiune câmpeană.

Vroiţi acum să veniţi peste 20 de ani să ne spuneţi că v-aţi înşelat, că cu dreptul comun aţi ruinat populaţiunea rurală, şi aţi introdus proletariatul câmpean la noi; şi aceasta numai pentru satisfacţiunea marelui principiu al dreptului comun, al libertăţii tocmelilor? (*Aplauze*).

Ar fi o tristă mângâiere pentru noi de a vă dovedi în fapt că am avut dreptate, când această dovadă nu ar fi fost obţinută decât cu ruina unei populaţiuni întregi. N-o vroim; şi vă punem în mod precis următoarea întrebare: Ce voiţi? Executarea averii, ori executarea braţului, – căci această antiteză reprezintă ambele sisteme reprezintate, unul prin regimul excepţional de faţă, şi altul prin aplicarea dreptului comun?

Răspundeţi: voiţi executarea braţului, sau executarea averii? Eu sunt pentru executarea braţului, şi de aceea, d-lor, vă zic: nu vă dau executarea averii, vă dau executarea braţelor, dar nu v-o dau barbară, cum era până acum, căci atunci ar fi tot atât de periculoasă ca şi executarea averii, dar v-o dau în mod mitigiat; şi dacă proprietarii cei mari nu sunt mulţămiţi de această executare, n-au decât să se deprindă a plăti munca atunci când se face, şi aceasta cred că este chiar în interesul proprietarilor mari. Şi fac apel la toţi proprietarii practici, să spună dacă săteanul nu munceşte îndoit mai mult când este plătit peşin, decât atunci când a primit bani de cu iarnă şi nu mai este îmboldit la

muncă de un interes imediat. Este adevărat că o să plătim mai scump, când plătim peşin, dar o să avem o muncă mai bună şi îndoită, şi aceasta o spun nu numai ca proprietar, ci ca agricultor practic, şi-mi pare bine că d. Agarici, care este asemenea un proprietar practic, este de aceeaşi idee cu mine.

Ni s-ar putea însă zice: dacă executarea braţelor este atât de mitigiată, de ce n-o suprimaţi cu totul? N-o suprim cu totul, pentru că nu voiesc a da legii putere retroactivă, şi neputând suprima vechile contracte, trebuie să le dau executarea braţelor. Afară de aceasta, executarea mitigiată a braţelor, aşa cum este în proiect, nu este oare mult mai binefăcătoare decât executarea averii, după cum o cereţi d-voastră cu dreptul comun? Dreptul comun şi portărelul în ultima instanţă tot la dorobanţ ne duce, şi pot asigura, în numele tutulor sătenilor, că pentru dânşii este indiferent dacă-i ruinează un agent judecătoresc ori un agent administrativ. Dânşii nu fac deosebirea teoretică între aceste două sisteme pe care o face onor. d. Blaramberg.

Vă întreb încă o dată, ce voiţi: executarea averii ori executarea braţelor? Cine voieşte executarea forţată a averii, n-are decât să se pronunţe pentru dreptul comun; iar cine voieşte executarea mitigiată a braţelor, n-are decât să se pronunţe pentru acest proiect de lege. Din această dilemă nu puteţi ieşi.

Eu vă declar că sunt pentru executarea mitigiată a braţelor, şi aceasta nu numai în interesul săteanului, dar şi în interesul proprietarilor mari, căci astfel cred că se vor obicinui încetul cu încetul a plăti munca chiar atunci când se face.

Din cele ce v-am zis pân' acum, vă explic, d-lor, pentru ce, precum în comisiune, aşa şi în sânul Adunării, eu voi vota în contra tuturor acelor prescripţiuni cari duc la executarea averii în mod deghizat, şi cari se află chiar în proiectul comisiunii. Oriunde voi găsi că se dă facultatea de a se executa averea în numele săteanului, în numele solidarităţii ce trebuie să fie între proprietar şi sătean, mă voi opune acestui drept comun deghizat care execută averea (*Aplauze*).

Acestea, d-lor, am avut de zis asupra aşa-numitului sistem de drept comun. Cred că, deşi în aparenţă el poate captiva oarecari spirite neexperimentate în materie agricolă şi oarecari spirite absolute în maniera lor de a privi, faţă însă cu realitatea lucrului, dreptul comun este întâi un *ce* imposibil, cum este astăzi, şi, al doilea, un *ce* vătămător dacă l-aţi face posibil; şi împiedicând aplicarea acestui drept comun, care are aerul de a fi panaceu universal, care, după d-voastră, are să aducă fericirea în această ţară, dar care în realitate echivalează cu ruina

săteanului, noi respingem o libertate ce nu este decât libertatea în favoarea celui tare şi nelibertatea pentru cel slab.

Dacă voiţi să vă coborâţi din sfera absolută a teoriilor abstracte şi să vedeţi cum libertatea a fost realizată şi introdusă în societăţile moderne, veţi vedea că a fost introdusă numai mărginind libertatea celui tare şi lăţind libertatea celui slab; pe când d-voastră, prin dreptul comun, mărginiţi libertatea celui slab şi lăţiţi pe a celui tare. De aceea, în numele proprietăţii, şi a celei mari şi a celei mici, ale căror interese sunt solidare şi identice, eu vă rog să respingeţi introducerea în legislaţiunea agricolă a principiului pus înainte de aceia cari sunt pentru dreptul comun; şi vă rog să primiţi executarea braţelor mitigiată, aşa cum este în legea de faţă. Vă mai rog ca, împreună cu mine, oriunde veţi vedea că în mod deghizat se cere executarea averii săteanului, să respingeţi această cerere, şi, dacă eu, proprietar practic, proprietar mare, am aplicat deja acest sistem, el este posibil, şi cred că ceea ce fac eu, poate să o facă orice proprietar în această ţară. Şi chiar dacă aceasta ar fi în contra deprinderilor lui, chiar dacă modificarea modului de cultură îl va lovi pentru moment în interesul lui, va veni în curând vremea când va binecuvânta ziua în care se va fi realizat reforma ce vă propunem.

Deputatul G. Vernescu se ridică împotriva acuzaţiilor aduse dreptului comun; ministrul de Justiţie Gheorghe Chiţu arată că, atunci când interesele societăţii o reclamă, statul poate face şi legi excepţionale; deputatul C.A. Rosetti răspunde deputaţilor N. Blaremberg şi M. Kogălniceanu. Acesta din urmă se pronunţă pentru proiectul de lege aşa cum a ieşit din comisie. Ministrul preşedinte I.C. Brătianu arată foloasele pe cari le va aduce sătenilor legea propusă.

În şedinţa din 18 martie, discutându-se contractele vechi, ia din nou cuvântul

D. P.P. Carp: Domnilor, am luat cuvântul ca să vorbesc asupra acelei părţi din acest articol care în proiectul comitetului e trecut ca art. 36, şi care în redacţiunea comisiunii formează un singur articol cu art. 35. Este vorba de contractele cele vechi, asupra căror sunt două păreri, la cari corespund două diferite redacţiuni. Cu toţii zicem că contractele cele vechi se vor respecta, însă întru cât priveşte executarea, ea se va face conform cu termenele propuse în noua lege.

Naşte întrebarea acum: Ce se face cu anii sub-sequenţi pentru cari legea nouă nu dă executarea vechilor contracte? Trebuie să punem aceste contracte pur şi simplu, cum zice amendamentul d-lui Vernescu, sub imperiul dreptului comun? Ori să lăsăm sătenilor facultatea de a le lichida, răscumpărându-le ori reînnoindu-le conform cu legea de faţă?

Eu cred că amendamentul d-lui Vernescu este un *ce* vătămător şi d-voastră ştiţi că, oriunde am văzut că dreptul comun ameninţa pe săteni, eu m-am opus, şi aşa şi acum mă opun la aplicarea unui drept comun care îl va ruina.

D. Al. Lahovari: Dreptul comun este neretroactivitatea.

D. P.P. Carp: Daţi-mi voie, ori eu nu înţeleg amendamentul d-lui Vernescu, ori el este rău redactat. Ce zice el? El prescrie că contractul anterior rămâne respectat, dar nu beneficiază de executare decât după legea cea nouă. Legea cea nouă ne dă însă executarea decât pe doi ani. Ce facem atuncea? Reintrăm în dreptul comun, zice d. Vernescu; dăm dreptul de răscumpărare, zicem noi. Dreptul comun! V-am arătat unde duce el. Dreptul comun prescrie că dacă săteanul va voi să lucreze, bine! dacă nu, nu-l pot obliga, dar am dreptul de a-l acţiona pentru daune interese. Aşa este?

Ei bine, eu cred că aceasta are să se întâmple în cele mai multe cazuri; săteanul e atât de încărcat cu datorii, încât liberarea prin muncă îi este cu neputinţă.

Dacă a fost necesitate de o lege excepţională, în mare parte această necesitate provine şi din cauza datoriilor din trecut.

Noi trebuie să avem o lege excepţională care să permită ca şi aceste datorii să se poată lichida încetul cu încetul (*Întreruperi*).

Faţă cu aceste datorii, nu am putea acorda nici executarea conform cu legea ce este, nici dreptul comun conform cu părerea d-lui Vernescu. Dacă acordăm executarea, aservim pe sătean; dacă nu acordăm executarea, lăsăm însă dreptul comun, îl ruinăm (*Întreruperi*). Să vă dau un exemplu, care să ilustreze această părere a mea: să luăm un contract de tocmeli agricole în care se vede următorul lucru: Datorii de ale săteanului din trecut, notaţi bine nu obligaţie din anul curent, ci rămăşiţele din trecut – văd aci un contract oarecare pentru rămăşiţe, şi se zice că pentru rămăşiţe să se facă 5 pogoane seceră şi 301 zile cu braţele.

Voci. A! a!

D. P.P. Carp: Un altul, care are să facă 5 pogoane de seceră tot pentru rămăşiţe şi 288 zile.

Iată altul: 4 pogoane seceră, 229 zile cu mâinile, şi aşa înainte.

Acum, domnilor, ce vrea să zică; 5 pogoane de seceră şi 301 zile cu mâinile?

Dacă pe lângă 301 zile lucru cu mâinile, am adăoga şi zilele celor 5 pogoane de seceră, şi dacă din 365 zile ale anului vom scădea întâi 52 de duminici, 22 zile de sărbători de peste an, ceea ce fac 74 zile, plus zilele de ploaie şi lunile de iarnă, vă întreb unde stă putinţa liberării?

Şi nu uitaţi că la acest contract, care este un contract de rămăşiţe, trebuie să se adauge şi o altă contractare, care corespunde cu nevoile curente ale săteanului.

Este posibilă executarea unui asemenea contract?

Eu nu cred, şi iată un caz unde săteanul fatalmente prin forţa lucrului era să fie nevoit a nu respecta contractul. Şi să nu-mi ziceţi că acest contract este al unui rău proprietar, vă pot afirma pe onoarea mea că este un contract încheiat de un om care în ţara aceasta se bucură de o bună şi meritată reputaţiune.

Voci. Al cui e?

D. P.P. Carp: Nu vă pot spune aceasta, dar nu ar trebui oare să dăm dreptul săteanului de a se răscumpăra, şi să zmulgem din mâna proprietarului acea armă teribilă ce se numeşte dreptul comun?

Să nu mi se obiecteze că e indiferent de a plăti în muncă sau în bani, căci munca rămâne aceeaşi, dar preţul variază, şi săteanul, răscumpărând contractul, poate să beneficieze de sporul preţului zilelor de muncă. În cazul ce v-am citat e imposibil ca săteanul să se libereze, dacă îi impuneţi o muncă ce singur nu poate face, dar când în loc de 80 bani, cum este evaluată ziua, el se va tocmi aiurea cu 1 franc şi 20 bani sau 1 franc şi jumătate, el va putea plăti datoria lui bănească din trecut.

D. Al. Lahovari: Ce va să zică aceasta? Voiţi să faceţi aci în Cameră procesul cuiva? Eu protestez contra unor asemenea procedări demagogice (*Zgomot*).

D. P.P. Carp. Credeţi-mă, d-lor, cestiunea aceasta este mai gravă decât gândiţi, şi nu prin aruncături de epitete veţi putea ieşi din trista poziţiune în care ne aflăm, şi rău serviciu fac ideilor conservatoare aceia cari se pretind, este drept, conservatori, dar cari nu vor să ţie seama de realitatea unui rău a cărui stârpire stă tocmai în interesul bine înţeles al conservatorilor.

D. Al. Lahovari: Nu este aci cestiunea de demagogie. De ce aduceţi tocmai d-voastră nişte asemenea contracte? Oare credeţi că nu suntem în drept să judecăm noi, aci în Cameră, şi pe ale d-voastră?

D. P.P. Carp: Ar fi bine dar să aduceţi şi tocmelile mele, să le judecaţi d-voastră, şi nu numai ale mele, dar ale tutulor. Este de datoria unui bun legiuitor, ca el să-şi dea bine seama de poziţiunea în care se găsesc locuitorii ţării, şi apoi să se apuce să facă o lege... (*Zgomot*).

D-lor, vă rog să mă credeţi că sunt foarte liniştit, şi vă rog să mă credeţi că nu voi să chem pe nimeni la răspundere, nu voi să citez nici un nume, nu voi să numesc pe nici un proprietar, şi vă pot asigura, pe onoarea mea, că nimeni nu a văzut acest contract, nimeni nu l-a citit.

Dacă însă contestați că lucrurile acestea sunt posibile, vă rog să mergeți la ministerul de interne să vedeți sute de asemenea învoieli.

D. Al. Lahovari: Se poate; dar cuviința cere să fie și cealaltă parte auzită.

D. P.P. Carp: Când am cerut, d-lor, ancheta în materia ce ne ocupă, credeți-mă că n-am cerut ca să-mi formez o convincțiune ce era deja câștigată când am luat atitudinea ce vedeți că o iau în această cestiune; am făcut-o ca să vă probez la toți, prin acte pozitive, care este adevărata situațiune, și ca să vă probez că ea reclamă imediata intervențiune a legislatorului. Voi fi sau nu taxat de demagog, eu însă tot am să vă dau un exemplu, ca să vedeți cu câtă prudență procedează alte state în asemenea cestiuni.

Ce se întâmplă azi în Irlanda? Țăranul are datorii mai mult decât el poate plăti, el se execută conform dreptului comun și se expropriază.

Când executarea este izolată, aceasta este o nenorocire, dar o nenorocire individuală ce trece nebăgată în seamă; dar când executarea devine generală, atunci demagog e acela care, vroind a evita o revoluțiune, se împotrivește, ca prin o trăs[ăt]ură de condei să se deposedeze chiar cu tot dreptul o populațiune întreagă? Și când m-am împotrivit dreptului comun, am cu mine autorități mai mari decât ale noastre a tuturor. Oare Gladstone cu amicii lui sunt demagogi? Sunt ei niște radicali de rând ce vânează o ieftină popularitate? Sau sunt oameni serioși, cu judecata întreagă, ce caută a lupta în contra unui rău ce amenință a-i înăbuși?

Voiți oare ca și la noi situațiunea din Irlanda să se repete, atunci când față cu Moldova nu avem noi puterea ce are Anglia față cu Irlanda? Nu, nu veți voi-o.

De aceea, d-lor, am crezut de datoria mea să vă atrag atențiunea asupra acestor contracte.

Am zis că nu voi cita nume proprii, am declarat, cu prilejul discuțiunii generale, că răul nu provine din faptul neonestității proprietarului, dar din faptul legii existente, care a adus pe sătean într-o stare deplorabilă. Ei bine, este oare de datoria noastră să constatăm faptul și să venim cu măsuri excepționale, ca această stare să nu mai continue? Eu cred că da; și în această privință demagogul Carp face apel la demagogul Agarici, proprietar practic, să spună dacă exagerez când zic că în Moldova aceasta este o stare de lucruri mai generală. Dacă nu mă credeți, vă rog să numiți o anchetă cât de serioasă, care să cerceteze la fața locului și atunci veți constata, împreună cu mine, că țăranul este atât de onerat, încât nu se poate plăti numai cu munca și că trebuie să-i dăm facultatea d-a se putea plăti în bani. Așa fiind, fac eu oare un act de demagog, sau un act de înaltă prudență, când împiedic să se întâmple în această țară zguduiri de acelea pe cari numai noi, românii, nu le putem dori?

De aceea, d-lor, din toate aceste puncte de vedere, eu vă rog să primiți redacțiunea comitetului. Vă rog să dați săteanului facultatea de a se putea răscumpăra, și atunci are să se întâmple una din două: sau țăranul are să vină la proprietar să ceară un supliment de plată sau un scăzământ de muncă, ori are să se ducă la vecin să se angajeze și, luând un preț mai mare, are să plătească proprietarului și să-i rămână și lui ceva.

Știu, d-lor, că zisele mele se aplică mai mult la Moldova decât la Muntenia, dar nu uitați că Moldova e jumătate din țară. Știu asemenea, d-lor, că multe se pot invoca în contra măsurilor propuse; ele sunt însă singure în stare a permite lichidarea trecutului. Și în ziua fericită în care proprietarul se va deprinde a nu mai aservi pe sătean prin mijlocul unui credit ilimitat, în ziua aceea în care ne vom deprinde a plăti munca asupra muncii, atunci, dar numai atunci, voi fi și eu alăturea cu d-voastră pentru dreptul comun, căci nu va mai echivala cu ruina săteanului. (*Aplauze prelungite*).

În ședința aceasta mai dezvoltă un amendament:

D. P.P. Carp: Domnilor deputați, acest amendament este menit a înlocui ultimul alineat al acestui paragraf care dă drept la executarea averii țăranilor.

În a doua discuțiune generală, făcută asupra acestei legi, știți prea bine că am căutat să vă probez că, înainte de toate, trebuie să ne ferim de a supune la execuțiune averea țăranului. Execuțiunea brațelor, după mine, este suficientă, mai cu seamă de când este întărită prin dispoziționea că, la caz când săteanul n-ar voi să lucreze, să se tocmească în contul lui alți oameni, și atunci se naște întrebarea cum se va despăgubi proprietarul de banii dați? Legea aceasta zice: urmărindu-i averea. Ei bine, știți că eu am declarat că voi combate oridecâteori voi întâlni în această lege dispoziționea de a se executa averea țăranului și de aceea vin și vă propun acest amendament.

În loc să am recurs la un proces care dă loc la daune interese și care să aducă o mare pagubă săteanului, prefer ca, prin un mijloc indirect, să folosesc acest proces de daune interese în contra săteanului prin temerea că, dacă nu-și va executa în mod onest angajamentele sale agricole, nu va mai găsi persoane cu cari să contracteze asemenea angajamente, și cred că acest mijloc este suficient pentru proprietar și nu mai este trebuință de un recurs pentru daune interese. Acesta este țelul amendamentului pe care am onoare a-l prezenta.

Mai ia cuvântul deputatul Mihail Kogălniceanu, propunând un amendament care se respinge. Proiectul de lege se votează cu 63 bile albe, contra 19 negre.

CRIZA MONETARĂ

Şedinţa Camerei din 29 noiembrie 1884

Deputatul G.D. Pallade interpelează guvernul asupra crizei monetare. Se întreabă de ce biletele de bancă şi moneta de hârtie nu reprezintă întreaga lor valoare atunci când e vorba să fie schimbate în aur şi explică în urmă că nici biletele de bancă, nici moneta de hârtie nu sunt tocmai monetă în sensul economic. Existenţa etalonului dublu aduce cu sine această stare de lucruri. Şi pe lângă că România are o cantitate prea mare de monetă de argint, stocul metalic al Băncii Naţionale este tot de argint. Ministrul de Finanţe, G. Lecca, combate afirmaţiile deputatului G.D. Pallade; vorbeşte de partizanii etalonului dublu şi de acele ţări cari au un stoc şi mai mare de argint. Nu aceasta ar fi cauza crizei, ci puţinul export care s-a făcut în raport cu importul; exportul e de 200, importul de 300 milioane. Deputatul Emil Costinescu susţine că nu sunt nici prea multe bilete, nici prea mult argint în circulaţie. Aurul lipseşte şi din pricina importului şi din pricina cupoanelor datoriei publice, cari reprezintă pe fiecare an 50 milioane în aur. Lipsa exportului a împiedecat înlocuirea aurului dus din ţară. Nici dublul etalon, nici stocul de argint al Băncii Naţionale, pe care o apără, nu sunt adevăratele cauze ale crizei. Îndreptarea nu se va putea obţine decât prin îndreptarea stării economice a ţării. Deputatul G.D. Pallade, împreună cu alţi deputaţi, propune următoarea moţiune: «Camera, ascultând pe interpelator, precum şi răspunsul guvernului, în faţa crizei monetare crescând din ce în ce mai mult, este de părere că măsurile cele mai nemerite şi totodată cele mai urgente pot fi următoarele: a) oprirea baterii monetei de argint; b) numirea de urgenţă a unei comisiuni care să elaboreze un proiect de lege pentru transformarea etalonului monetar de argint în aur».

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, domnilor deputaţi, până a nu intra în materie, veţi găsi poate firească, după doi ani de absenţă din sânul d-voastră, dorinţa ce am d-a regula în puţine cuvinte poziţiunea mea în acest Parlament. Când guvernul a făcut apel la mine ca să pun slabele-mi puteri în serviciul unei cauze naţionale, care zdruncină toate păturile societăţii noastre până în adâncul inimii, am crezut de datoria mea a răspunde la acest apel; ieşit însă din minoritatea acestei Adunări la plecare, reintru la întoarcere în minoritatea în care mă aflam înainte. Aparţin unui grup de oameni cari cred că distincţiunea de partid de până acuma nu mai are absolut nici o raţiune de a fi. Cred că principiile cari le-au avut şi unii şi alţii, sau nu mai sunt posibile, sau au fost realizate, şi că, prin urmare, pe bazele trecutului nu mai poate fi luptă

de principii, ci numai o luptă pentru putere, luptă cu atât mai înverşunată, cu cât natura, neadmițând golul, pretutindeni unde au lipsit ideile, s-au pus în locul lor apetituri personale. Vechea Stângă şi vechea Dreaptă şi-au făcut vremea lor. Să căutăm dacă în organizarea acestei țări nu găsim un tărâm nu atât de luptă, cât de emulațiune pentru binele țării şi să vedem, o dată regatul creat, o dată România pusă în picioare, cum avem să ne organizăm. În această privință, neapărat că vor trebui să se nască deosebiri de idei; o să se întâmple să fie divergență de opinii între unii şi alții, dar aceste deosebiri n-au să aibă rădăcinile lor în trecut, şi, în lupta de idei ce se pregăteşte, au să se unească într-un câmp oamenii cari erau ieri în câmpuri adverse, şi în câmpuri adverse iarăşi oamenii cari erau ieri amici.

De aceea, voi căuta azi, precum am căutat şi în alte ocaziuni, să văd cari sunt punctele de vedere, cari sunt acele principii, dacă voiți să întrebuințez acest mare cuvânt, ce ne deosebesc? Ştiu că poziținea mea e cam grea; am fost acuzat de mulți. Şi intențiunile noastre au fost suspectate, şi țelurile noastre au fost contestate, însă am mers înainte, pentru că nu e rază fără ghimpi. Spinii i-am simțit şi vă asigur că au intrat adânc în cărnurile mele; permiteți-mi acum să mă bucur şi de parfumul rozei şi să cred că atunci când se naşte o deosebire de idei între mine şi alții, vor recunoaşte toți că diverginta e bazată numai pe adânci convingeri fără nici un interes personal (*Aplauze*). Iată, d-lor, puținele cuvinte ce am avut de adresat până a nu intra în materie, şi pentru cari v-am cerut indulgența d-voastră.

Nu ştiu dacă d. ministru de finanțe reprezintă ideile guvernului; nu ştiu asemenea dacă d. Costinescu reprezintă ideile majorității; dar dacă e aşa, există între guvern, majoritate şi noi o adâncă divergință de opiniuni. Dacă am crede pe d. ministru de finanțe, îndoitul etalon ar fi lucrul cel mai firesc şi cel mai natural; dacă am crede pe d. Costinescu, etalonul de aur n-ar fi decât apanajul națiunilor bogate, încât săracii nu numai [că] au mai puține averi decât ceilalți, dar şi averea care o au nu se poate traduce într-o valoare reală, ci într-o valoare fictivă.

Nu voi face, d-lor, teorii economice; voi constata însă faptul cum mai toate puterile au azi tendința de a introduce etalonul de aur. Anglia-l are. Germania-l are. Italia l-a introdus sunt acum doi ani. Austria e în ajun de a-l traduce în lege. America a prezintat bilul pentru restrângerea baterii monetei de argint. Acestea sunt fapte, şi față cu dânsele cade orice teorie, căci nimeni nu ne va proba, şi desfid pe orişicine să o facă, că atunci când toate țările acelea cu cari noi suntem în comunicație au introdus etalonul de aur, numai singură România să

rămâie cu îndoitul etalon. Permiteți-mi, domnilor, o mică vedere retrospectivă: Pentru ce am introdus noi dublul etalon? Şi cine zice dublu etalon, comite o eroare de fapt; etalonul nu e dublu decât în teorie; în practică, cine zice dublu etalon, zice etalon de argint. Acesta e adevărul practic.

Pentru ce am introdus noi etalonul de argint? Pentru că în urma războiului am găsit în casele Statului o câtime oarecare de argint şi pentru ca să nu suferim o pagubă, care era să fie o pagubă pentru totdauna, vânzând acel argint în străinătate pe aur, am zis: argintul acela se va depune în pivnițele Băncii ca stoc metalic, şi astfel am introdus etalonul de argint. Înainte, până a nu avea Bancă, până a nu avea bilete, lucrurile mergeau [pe] drumul lor firesc şi se introducea ca valoare generală de schimb acel mijloc, acea monetă care era cea mai serioasă şi cea mai sigură, şi înaintea Băncii noi am avut aci în fapt etalonul de aur. Am ieşit din acest etalon de aur ca să intrăm în etalonul de argint cu prilejul înființării Băncii Naționale. De am făcut bine sau nu, acesta e un lucru care nu e nevoie să se discute azi, pentru că discuțiunile retrospective nu mai au absolut nici o valoare. Am ținut numai să constat un fapt. Care era, d-lor, o dată acest dublu etalon introdus din cauza Băncii, care era rolul Băncii? Fost-a rolul Băncii Naționale de natură a uşura sau de natură a agrava situațiunea pieței noastre? Eu cred, şi până acum nu mi s-a dovedit contrariul, cum că politica financiară a Băncii a contribuit, nu la uşurarea, dar la agravarea situațiunii noastre. Banca de *scont* şi *circulațiune*, două cuvinte foarte scurte, dar de un imens coprins, ele zic două lucruri: că Banca regulează creditul unui Stat, şi mai zic încă că Banca regulează circulațiunea. Care este rolul Băncii în privința circulațiunii?

Toate tranzacțiunile între țară şi țară nu se soldează ele în fiecare zi şi în fiecare moment? Bilanțul se stabileşte cam în diferite epoci ale anului, şi vine vremea când se întâmplă o cerere foarte mare, şi alta când cererea este foarte mică; rolul Băncii este de a fi prevăzătoare, ca atunci când cererea este foarte mică, să aibă o politică ce aduce şi reține aurul în casele sale, ca să poată beneficia țara de dânsul când cererea este mare. Făcut-a Banca aceasta? Eu cred că nu.

Eu cred că una din condițiunile cari se cer de la o bună politică financiară a unei Bănci este următoarea: ca ea să nu facă absolut nici o afacere care să serve la agiotaj, pentru că atunci nu mai corespunde la scopul ei de a regula creditul unei țări. Creditul nu e folositor decât atunci când el se pune în serviciul unei afaceri serioase, unei adevărate tranzacțiuni comerciale; când însă se pune la dispoziționea speculațiunii,

nu face decât să producă în circulațiune o perturbațiune așa de mare, încât rolul ce trebuie să-l aibă, în loc de a fi folositor, devine nefast. Banca, când a început operațiunile sale, și-a zis înainte de toate – și aci are dreptate d. Palade când o acuză că a violentat natura lucrurilor – și-a zis că are imediat să se scază ca prin minune dobânzile în țară cât se va putea mai mult, și că are să facă afaceri briliante pentru acționarii săi. Că a făcut afaceri briliante pentru acționari nu o contest (*Aplauze*); că au scăzut dobânzile în realitate în țară, aceasta o contest (*Aplauze*), căci oricum vă veți învârti, agiul[1] nu este decât o dobândă și o dobândă foarte grea.

Ce a făcut Banca? D. Costinescu zice: am importat mult și am exportat puțin, și că această neegalitate a produs singură agiul. Ei bine, Banca a înlesnit aceasta, pentru că atunci când dobânda nu era nici într-o parte de 4%, s-a menținut la acest nivel și a deșteptat în negutători o ardoare prea mare pentru cumpărarea de marfă, de care nu se pot desface astăzi. Dar nu țin mult la aceasta; greșeala cea mare este în lombardare[2]; acolo a făcut operațiuni de acelea cari servesc la agiotaj. Nu voi, d-lor, să vă viu cu cărți, căci cunosc versul lui Goethe care zice că orice teorie este sură, și verde numai arborele vieții practice; însă un singur pasaj să-mi permiteți a cita din cartea d-lui Wagner, unde se vorbește despre lombard și se spune cum lombardarea este operațiunea cea mai primejdioasă și cum numai cu prudență se poate feri o Bancă de relele efecte ale acestei operațiuni.

Iată ce zice d. Wagner: «Operațiunile de lombard trebuie să fie făcute cu mare prudență, căci ele au un efect foarte mare asupra cursului de schimb; ele ușurează ieșirea aurului și îngreuie intrarea lui, și aceasta mai ales în țările acelea cari au împrumuturile lor plasate în țări streine, unde trebuie să le plătească în aur».

Aceasta se aplică, d-lor, cuvânt cu cuvânt, la situațiunea noastră. Lombardul servă la agiotaj, și lombardul este cu atât mai periculos în țările acelea cari au datorii mari în străinătate. Să facem acum o comparațiune între alte țări și noi.

În Franța scontul este de 565 milioane, lombardul este de 118; vasăzică de patru ori mai mult scont decât lombard.

În Germania scontul e de 77 milioane, iar lombardul de 17 milioane. În Svițera, de exemplu, veți găsi scont de 75 milioane, lombard 13 milioane, și așa în toate părțile.

---

[1] *àgio, agiuri* – diferență cu care prețul (cursul) unui semn monetar sau al unei hârtii de valoare depășește valoarea nominală a acesteia; *agiotaj* – specula cu hârtiile de valoare.

[2] – asigurarea efectelor publice ca garanție pentru un împrumut.

Acum, d-lor, să luăm situațiunea Băncii noastre:

Lombardul este de 30 milioane, efecte scontate 17 milioane. Pe când toate Băncile lumii au portofoliul de cinci ori mai mare decât lombardul, Banca română are un îndoit număr la lombard decât la scont. Dar să ne întrebăm, cum se poate ca lombardarea să uşureze agiotajul, şi aci voi răspunde d-lui Costinescu, care-mi zicea: vă închipuiți d-voastră că cineva poate exporta aur din țară fără ca să aibă plată de făcut şi fără să nu aibă nevoie, ci numai pentru simpla plăcere de a exporta aur? Îmi închipuiesc, d-lor, şi iată cum 'mi închipuiesc: eu admit, şi vă rog să-mi urmați calculul, că vine cineva cu 120 mii lei în efecte publice la Banca Națională şi ia asupra lor 100.000 lei în hârtie de 4 la sută.

Prevăzând operațiuni cari au să se facă la bursă, cumpără aur cu 4 la sută. Vasăzică cheltuiala lui este de 4 la sută, dobânda care o dă Băncii, şi apoi 4 la sută agiu care l-a plătit. Peste tot este o cheltuială de 8 la sută.

Acum, care este interesul acestui om de afaceri: să se urce aurul, ori să scază? Evident că el va contribui din toate puterile lui ca să se suie aurul, căci de acolo izvorăşte pentru dânsul adevăratul profit.

Faceți socoteala: de o parte, pierdere 4 la sută la Bancă, 4 la sută agiul aurului cumpărat; pe de alta, câştig: 6 la sută dobânda efectelor lombardate vânzând aurul cumpărat cu 4, cu 8, mai are un saldo de diferență în favoarea lui de 4, cari cu 6 fac 10; a cheltuit 8; câştig net 2.

Ei, admiteți că cineva care face o asemenea operațiune poate să aibă interes ca aurul să iasă din țară? admiteți că un asemenea om face un agiotaj?

Desigur că da, şi sunt convins că din 30.000.000 lombardate la Bancă, cel puțin pe jumătate au servit la agiotaj, şi vă întreb dacă ați făcut tot ce ați putut ca să uşurați situațiunea, sau ați făcut totul pentru ca să o agravați?

Şi dacă se dovedeşte că d-voastră ați agravat-o, atunci să nu gândiți că veți putea amăgi cu mirajul unor bilanțe comerciale, cari au valoarea lor, dar cari nu vă pot servi de scuză.

Dar unde nu mai înțeleg nimic, este în combaterea din partea d-lui Costinescu a teoriei noastre, cari cerem introducerea etalonului de aur şi asupra căruia d. Costinescu a dat următoarele argumente, cari au produs – ca să întrebuințez cel mai parlamentar cuvânt – au produs în mintea mea o adâncă mirare.

D-sa a zis: dacă introduceți etalonul de aur, d-voastră o să ajungeți la cursul forțat. Întâi ne-a speriat că o să facem un împrumut, şi rog pe d. Costinescu ca să mă rectifice dacă exagerez întru ceva.

D-sa a zis întâi că o să facem un împrumut. D-lor, eu nu mă speriu de împrumuturi productive, eu mă speriu de împrumuturi neproductive, şi dacă este nevoie să facem un împrumut ca să remediem situaţiunea într-un mod radical, îl vom face, şi fiţi siguri că România, oricât ar fi de săracă, ea nu este atât de săracă încât să nu poată suporta un asemenea împrumut, care în realitate nu ar fi o nouă sarcină. Ne mai zice d. Costinescu că o să ajungem la cursul forţat. Aş vrea să ştiu cum? Zice: am 50.000.000 în aur în Bancă, şi 60–70.000.000 în circulaţiune; vine toată lumea la Bancă şi retrage aurul şi nu mai rămâne nimic.

Oare aşa să fie?

Bine, d-le Costinescu, în momentul când el a retras aurul, d-ta ai anulat hârtiile d-tale, şi aurul, care iese din Banca d-tale, reintră de la sine sub altă formă, plată de impozite etc. (*Întreruperi*). Aceasta o găsiţi în toate cărţile de economie politică (*Aplauze*).

O voce: Dar când iese din ţară?

D. P.P. Carp. Dar ce făceaţi când nu aveam biletele? Ziceţi să decretaţi cursul forţat. Ei, nu s-a găsit nici un guvern care să decreteze cursul forţat, sau măcar să se gândească la aceasta când are biletele Băncii acoperite cu un stoc metalic de aur; numai pe d-voastră vă aud susţinând asemenea teorii.

Dar admit, dacă voiţi, că aurul iese din ţară pentru plăţile ce avem de făcut; avem însă nevoie de o câtime de aur pentru operaţiunile noastre din-năuntru şi trebuie atunci să plătim dobândă pentru aducerea lui.

Oricât ar fi însă de mare această dobândă, ea nu va fi niciodată aşa mare ca agiul de astăzi, şi împrumutul direct e totdauna mai puţin costisitor decât împrumutul indirect prin agiul ce-l plătim, căci fiecare agiu se compune întâi de o dobândă, apoi de o primă de asigurare pentru pierderea eventuală.

Uitaţi-vă la comerţ; uitaţi-vă ce se întâmplă cu agiul; gândiţi d-voastră că un negustător, când m-oi duce în dugheana lui, are să-mi ceară *atât*, pentru obiectul ce voiesc să cumpăr, şi-mi va mai cere să-i plătesc 15% agiul de astăzi? Nu, căci el are să zică: astăzi este 15%, mâine poate să fie 18%, şi deci trebuie să cer peste preţul obişnuit o sumă pentru agiu, plus o sumă arbitrară care este menită a mă asigura în contra unei creşteri eventuale a aurului peste preţul de astăzi.

De aceea s-a constatat pretutindeni că zdruncinarea prea mare în echilibrul dintre aur şi biletele de Bancă a tras după sine o creştere exagerată a preţului tuturor obiectelor de comerţ. Nu vă lăudaţi dar că

ați scăzut dobânzile; ați făcut-o în aparență numai, în realitate publicul plătește dobânzi mai grele decât în trecut.

Dar, d-lor, dacă ar fi numai criza monetară, încă nu aș zice nimic. Dar părerea mea este că în dosul crizei monetare se ascunde criza financiară și aci este adevăratul pericol. Ea se ascunde în îndoit mod: se ascunde pentru că agiul este o urcare de dobânzi deghizată, se ascunde pentru că bazele reale ale bugetului devin fictive.

D-lor, când se evaluează un buget, ce este real într-însul sunt cheltuielile, veniturile însă nu pot fi reale, decât dacă valoarea lor rămâne constantă. Când însă față cu o cheltuială de 130.000.000 puneți venituri de 130.000.000, chiar admițând că intrările se efectuează după prevederi, dacă suta de lei primită de către Stat nu valorează decât 85 în aprilie 1885, cele 130.000.000 preliminate în aprilie 1884 nu au să mai valoreze decât 110.000.000.

Ei bine, cu ce o să acoperiți această diferență?

Îmi veți zice: nu este exact aceasta, căci critica d-voastră este exagerată, deoarece deficitul nu poate purta decât pentru plățile ce le avem în străinătate, căci pentru plățile din țară nu este deosebire.

Eroare!

Eroare, pentru că ceea ce face negustorul, aceea va face și cel mai mic lucrător de terasament din țară; el, care este deprins pentru un leu să aibă cheltuială pentru un leu, când va vedea că leul d-tale valorează numai 85 de bani, are să ceară un leu și 15 bani, iar nu un leu ca acum, încât nu puteți scade nimic. Știți ce sume puteți scade din toate sumele d-voastră? numai sumele cari le dați împiegaților[1]; acele le puteți scoate din calculul meu; dar toate celelalte, fie cheltuieli în țară, fie în străinătate, au să fie sub povara agiului d-voastră, și aveți să plătiți sub formă de agiu dobânzi mult mai mari decât acele cari le veți plăti pentru un împrumut în străinătate.

Deci, d-lor, părerea mea este următoarea: recunosc, dacă voiți, că răul provine în parte din bilanțul comercial ce se soldează în defavoarea noastră; răul însă a fost agravat prin introducerea etalonului de argint, el a fost agravat încă prin politica financiară a Băncii Naționale, și trebuie să căutăm, cu un moment mai înainte, să ieșim din această poziție, să lecuim viciul original al Băncii Naționale, și să invităm pe guvern să dea politicii financiare a Bărcii o direcțiune mai conformă cu cerințele pieței și cu trebuințele unor operațiuni serioase.

[1] Funcționar de stat, de grad inferior.

Cum să ajungem la acest scop? Eu nu cred că putem ajunge altfel decât făcând un împrumut şi introducând în ţară la noi etalonul de aur; căci mijloacele indicate de d. Costinescu nu sunt decât tranzitorii şi mult mai costisitoare decât acelea cari le dau eu. Admit că prin o vânzare de efecte, sau prin o operaţiune oarecare se va introduce aur în ţară, dar ceea ce se întâmplă astăzi, se poate repeta, şi în fiecare an avem să ne găsim faţă cu o situaţiune, cu o criză monetară, ca aceea în care ne aflăm acum; şi în fiecare an avem să recurgem la expediente; în vreme când, dacă noi tăiem răul de la rădăcină, fluctuaţiunile cronice au să dispară. Să facem deci un împrumut şi să vedem care este mărimea sumei cu care trebuie să ne împrumutăm; pentru aceasta eu iau iarăşi situaţiunea Băncii şi o reduc la proporţiunile acelea ce ar trebui să aibă dacă ar merge lucrurile în mersul lor regulat. Întâi, eu cred cum că biletele ipotecare sunt o datorie a Statului care trebuie plătită; cel puţin aşa era în lege, ca Banca să ia biletele ipotecare asupră-i şi Statul, treptat-treptat cu vânzarea moşiilor, să depuie banii la casa Băncii, ca astfel să-şi plătească datoria.

Vin, d-lor, dintr-o misiune diplomatică, unde am învăţat a fi discret; nu voi întreba dar pentru ce nu s-a plătit această datorie; mă mărginesc numai a constata starea lucrurilor.

Din emisiunea de 94.000.000 voi scade însă în întâia linie datoria Statului de 25.000.000; voi scade apoi din 30.000.000 emise pentru lombardare 26.000.000; rămân deci aproape 45-50.000.000, cari corespund cu nevoile serioase, şi această sumă nu ar fi fost întrecută niciodată, dacă direcţiunea Băncii n-ar fi lăsat la o parte adevăratele principii financiare. O emisiune de 50.000.000 nu cere însă un stoc metalic mai mare de 30.000.000; adăogând la aceasta datoria Statului, ajungem la un împrumut maximum de 50-55 milioane.

Eu admit că această sumă se urcă la 58 sau 60.000.000 franci; această sumă, pe o emisiune de 90 suta, care e probabilă cu 5 la sută, ar face o anuitate poate de vreo 3.000.000 şi ceva, dacă nu mă înşel în calculele mele. Vasăzică, noi împovărăm Statul cu o anuitate de vreo 3.000.000, acesta este adevărat; dar ia să vedem ce plătim noi astăzi? Aş voi să faceţi d-vostră calculul cât plătim noi astăzi pentru plata cupoanelor noastre în străinătate. Pe de o parte, ziceţi că nu voiţi să împovăraţi ţara cu o anuitate pentru un împrumut, şi pe de altă parte, d-voastră puneţi pe fiecare an în buget sume mai mari pentru plata agiului şi a transportului banilor în aur în străinătate, cu care plătiţi anuităţile datoriei publice; şi dacă vă opuneţi la aceasta, este numai că voiţi să vă daţi aerul că nu aţi făcut împrumuturi, şi pentru aceasta

împovărați bugetul Statului mai mult decât dacă s-ar face un împrumut. Ei bine, aceasta nu se poate, şi vă rog să introducem cu o oră mai înainte etalonul de aur, care, departe de a ne duce la cursul forțat, ne poate singur scăpa de aceste ultime resurse ale Statelor bancrote. Nu uitați că ceea ce a putut să-şi permită Franța, Austria şi alte țări puternice, mica Românie nu şi-o poate permite, nici față cu situațiunea nostră internă, nici cu cea externă. Să ne punem deci pe lucru, şi putem să o facem cu atât mai mult, cu cât avem dinaintea noastră o eră de linişte. Dacă ne este permis nouă, o țară mică, care nu suntem un factor în politica generală, să facem conjecturi despre viitor, avem ani îndelungi de pace dinaintea nostră şi este prudent din partea nostră, ca, atunci când ni se dau acești ani de linişte, să-i întrebuințăm la o gospodărie serioasă; şi în această privire, măsurile propuse prin moțiunea ce ni s-a prezentat îmi par insuficiente. Acestea aveam de zis, d-lor. Părerile pot fi diferite, ştiința o revendicăm fiecare; venim cu cărți, aducem ca exemplu unii pe Franța şi Anglia, alții pe Germania şi Italia; avem aerul a ne da unii altora lecțiuni; însă lecțiunile, d-lor, în ultimele instanțe nu se dau de oameni, ci de evenimente, – şi vă rog să nu ne puneți în pozițiune ca evenimentele să ne dea una din acele lecțiuni cari costă prea scump pe o țară (*Aplauze*).

Mai vorbesc ministrul Domeniilor Ion Câmpineanu, care combate vederile deputaților G.D. Pallade şi P.P Carp; deputatul A. Stolojan, care relevă partea politică a discursului deputatului P.P. Carp, discută vederile pe cari le-a susținut şi arată foloasele pe cari le-a adus Banca Națională; ministrul președinte I.C. Brătianu, care insistă asupra faptului că România nu se poate compara cu alte țări, dar că la spatele crizei monetare nu se află nici o criză financiară.

ERA NOUĂ
[ORGANIZAREA STATULUI]

Şedinţa Camerei din 4 decembrie 1884

Deputatul Mihail Pherekyde, raportorul comisiei de răspuns la Adresa Tronului, citeşte proiectul adresei, aducând la cunoştinţa Adunării că deputatul Titu Maiorescu a propus un amendament prin care cere suprimarea următoarelor cuvinte: «Naţiunea a primit cu bucurie îmbunătăţirile cari în cursul legislaturii trecute au fost introduse în Constituţiune şi în legea electorală, cu scopul de a asigura o reprezentaţiune şi mai exactă a sentimentelor naţiunii în Adunările legislative». D-sa crede că Adunarea aceasta fiind rezultatul punerii în aplicare pentru prima dată a noii legi electorale, este de preferat ca Adunarea să nu se rostească ea însăşi asupra originii sale. Deputatul V. Epurescu, într-un discurs lung, atinge toate punctele unui program politic, vorbind de o evoluţie politică a partidului liberal, îndeosebi a fracţiunii colectiviste. D-sa nu crede că nu există o deosebire radicală între vederile deputatului P.P. Carp şi a amicilor săi, pe de o parte, şi între partidul liberal, pe de altă parte. Deputatul Take Ionescu vorbeşte de însemnătatea reformei electorale, care a făcut ca «cetăţenii să se ducă la vot ca la o adevărată sărbătoare»; apără partidul liberal de învinuirile ce i s-au adus de deputatul Epurescu şi arată în mod amănunţit care ar fi reformele necesare pentru ca patria să poată lua dezvoltarea de care are nevoie. Deputatul C. Nacu aminteşte cuvintele deputatului P.P. Carp cu care acesta şi-a început cuvântarea asupra crizei monetare şi de programul desfăşurat în răspunsul minorităţii la mesajul Tronului din anul 1881. Acum conservatorii au renunţat la trecutul lor, căci atât deputatul P.P. Carp, cât şi deputatul Titu Maiorescu pretind că au început să dispară deosebirile de partid. Partidul liberal are alte vederi; el nu renunţă la ideile sale şi nu se aseamănă celui conservator. Recunoaşte totuşi că deputatul P.P. Carp şi-a îndeplinit cu patriotism şi cu cel mai mare devotament pentru ţară misiunea cu care a rost însărcinat în afară din ţară.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, dacă aş fi un om nervos, desigur aş părăsi intenţiunea ce am de a mă menţine în sferele liniştite ale unei discuţiuni obiective, şi, dacă voiţi, cam doctrinare; însă nu sunt un om nervos, şi deşi de două ore nu Adresa, ci persoana mea este în cestiune, deşi când d. Epurescu, când d. Ionescu, când d. Nacu, a venit şi m-a tratat ca pe un cap de turc, asupra căruia tinerele forţe ale acestei Adunări îşi încearcă puterile, totuşi nu mă plâng de aceasta. Este un aforism a lui Schopenhauer care zice că valoarea omului se judecă şi după umbra care o aruncă. Se vede că umbra este mare; căci aţi dat de dânsa până a

nu da de cel care o aruncă, şi aţi condamnat ideile noastre *a priori*, până a nu le cunoaşte. V-aţi luptat cu umbra, să vedem cum stăm cu realitatea.

Înainte de toate, nu voi să fiu nedrept şi să pun pe aceeaşi linie pe toţi aceia cari m-au combătut. Ştiu să fac distincţiunile cuvenite; voi recunoaşte valoarea talentului şi a argumentaţiunii d-lui Nacu. D-lui singur a căutat să se ridice pe o treaptă mai înaltă şi a căutat să dezlege problema psihologică care deosebeşte pe conservatori de liberali; însă aţi comis o eroare, vorbind de continuitatea partidelor pe care o recunosc şi eu, onor. d-le Nacu. Nu aţi înţeles că continuitatea istorică este una, şi cerinţele practice ale fiecărei epoci este alta. Când veţi întreba, d-lor, pe conservatorii din Anglia dacă reneagă trecutul întreg al partidului lor, desigur vor răspunde că nu. Şi când veţi întreba pe partidul liberal dacă reneagă trecutul lui, va răspunde asemenea că nu.

De veţi întreba însă pe liberalii şi pe conservatorii de astăzi din Englitera dacă vin unii cu ideile lui Seymour şi alţii cu ideile lui Hampden, desigur că un *nu* categoric va fi răspunsul lor. Fiecare epocă, fiecare generaţiune, are misiunea ei de îndeplinit; şi cât de mândră ar fi ea de trecut, datoria ei este, când se pune la muncă, să lase amintirile istorice şi să ţie cont de cerinţele prezentului. În acest sens am avut dreptate, onor. d-le Nacu, a vă zice, şi menţin cuvintele mele, cum că terenul de luptă între noi nu-şi mai are rădăcinile în trecut. Apoi, d-lor, conservatori şi liberali, eu cred că se face o confuziune în ţară la noi cu aceste numiri. Oare credeţi, d-lor, că libertăţile de cari ne bucurăm noi astăzi sunt opera exclusivă a partidului liberal? Oare credeţi d-voastră că acea generaţiune de la 1848 n-a lucrat ea, nu numai liberalii, dar şi conservatorii, pentru a ajunge la realizarea ideilor cu cari vă făliţi? Eu cred că da. Nu sunt încă bătrân, dar îmi aduc aminte de ce se petrecea în casa părintească, şi sunt oameni în această Adunare cari ştiu ce s-a făcut acolo. Întreaga tinerime a Moldovei, care făcea opoziţiune lui Mihai Sturdza, oare ea nu era animată de idei liberale, şi când acel tineret a putut cu o oră mai înainte să realizeze idealurile sale, facut-a el deosebire de principii? Am spus-o altă dată şi spun şi astăzi, că deosebiri de principii între Dreapta şi Stânga atunci au existat mult mai puţine decât astăzi. Istoria nepărtinitoare, ea care nu ţine cont nici de urile momentului, nici de luptele noastre pentru putere, ea va constata aceasta şi-i va numi fără distincţiune pe toţi acei cari, cu jertfe numeroase, au deschis uşa libertăţii necunoscute încă în România (*Aplauze*).

A existat însă, d-lor, o deosebire; însă o deosebire mai mult de aplicare decât de principii. Conservatorii voiau ca şi d-voastră libertatea, căci ei s-au luptat cu chiar părinţii lor pentru dânsa; dar

moştenind înrâurirea politică a generaţiunii trecute, ei au gândit că puterea trebuie să rămână exclusiv în mâinile lor.

Stânga, la rândul ei, care nu fusese niciodată un partid de guvern, voia să se transforme din partid revoluţionar în partid de guvern, şi să dovedească prin exerciţiul puterii că este un factor în Stat şi în afară de ideile pur speculative.

În aceasta, dacă voiţi, constă în mare parte deosebirea între conservatori şi liberali, şi, dacă voiţi, în aceasta constă şi astăzi deosebirea între vechii conservatori şi partidul liberal. Noi însă ne-am pus întrebarea: o dată ce luptele constituţionale s-au terminat, este oare de demnitatea unui partid, este un act patriotic de a ne contesta mutualmente legitimitatea? Ne-am zis că nu, şi iată un punct care ne sileşte, fără a renega nimic din trecutul nostru, de a constata o nuanţă între noi şi alţi conservatori. Ei bine, d-lor, aţi probat, cu o energie poate prea mare, că sunteţi un partid de guvern; dar o dată ce nu numai ideile liberale, dar şi partidul liberal au luat rangul ce i se cuvine, naşte întrebarea: ce cale ni se deschide de acum înainte? D-lor, în această privinţă sunt două şcoli, sau, dacă voiţi, două tendinţe cari corespund cu natura umană: sunt unii cari voiesc să meargă tot înainte, şi alţii cari zic că, o dată un principiu dobândit, trebuie să-i dai vreme să prinză rădăcini. De acolo se produce şi la noi ceea ce s-a produs în toate societăţile lumii, două curente diferite. Recunoaştem, zic unii, principiile liberale înscrise în Constituţiunea noastră, nu voim să fie lipsită societatea română de nici una din aceste libertăţi, pe cari Thiers, într-unul din cele mai frumoase discursuri ale lui, le-a declarat necesare societăţilor moderne. O dată însă cu aceasta, ei mai susţin că libertăţile nu dau roade prin ele înşile. Să nu credeţi că dacă aţi decretat şi menţinut libertatea presei, o să aveţi o presă cum se cade; să nu gândiţi că dacă decretaţi libertatea întrunirilor, o să aveţi discursuri cu minte în acele întruniri; să nu gândiţi că dacă veţi decreta orice alte libertăţi veţi voi, prin simplul acest fapt aţi făcut mărirea şi fericirea unei ţări. Libertatea în ultima instanţă nu este decât înlăturarea unor piedici; libertatea pe tărâmul politic nu este în ultima instanţă decât posibilitatea dată tuturor claselor unei societăţi de a participa şi de a conlucra la înflorirea ţării lor. Dar dacă o fac sau nu, aceasta nu mai atârnă de libertăţile publice, atârnă de munca tuturor, fie pe tărâmul economic, fie pe tărâmul politic. Ei bine, numai în contra acelora cari comit eroarea de a crede că libertăţile prin ele înşile pot da rezultate practice, numai în contra acelora ne declarăm, fiindcă acea eroare a produs o şcoală politică modernă, care se aruncă din transformare

politică în transformare politică şi care la orice neajuns pune lupta pe tărâmul constituţional, nici o dată pe terenul ideilor de organizaţiune de muncă naţională. Cu sistemul acesta nu mergem decât din zguduire în zguduire, şi ca rezultat final ajungem la ura între clase, şi la nestabilitate în instituţiuni, semne neînşelătoare de decadenţă ale unui popor. De aceea, d-lor, dacă d-voastră recunoaşteţi împreună cu noi cum că era luptelor constituţionale s-a terminat, dacă recunoaşteţi împreună cu noi că cele dobândite până acum sunt îndestulătoare, nu pentru 10 sau 20 ani, cum zicea d. Ionescu, dar pentru generaţiuni întregi, atunci sub acest punct de vedere nu va fi absolut nici o deosebire între d-voastră şi noi. Dacă d-voastră însă credeţi că pe tărâmul luptelor constituţionale trebuie să mergeţi înainte, şi dacă voiţi să o faceţi, atunci voi constata o primă deosebire radicală de principii ce ne va despărţi. În şirul acesta de idei revizuirea a fost pentru mine de un mare învăţământ. Nu eram aci şi nu am participat la discuţiunile d-voastră; însă am fost destul de franc ca să nu ascund guvernului, pe care-l reprezentam atunci, cum că eram cu totul în contra revizuirii.

Luptele constituţionale contenesc de a da roade atunci când nu introduc pe scena politică un element nou. Eu contest că revizuirea făcută a introdus pe terenul nostru politic un element nou. Elemente tinere da, cu bogăţia lor de idealuri şi cu sărăcia lor de experienţă; dar element nou, vă desfid să mi-l arătaţi. În ochii mei, d-lor, cele zise până acum sunt idei conservatoare, deşi vă mărturisesc că nu ştiu ce etichetă aş lua; toate etichetele au fost luate de cel întâi venit: unul şi-a zis conservator, altul liberal-naţional, altul sincer-liberal, un al treilea liber şi independent (*Ilaritate*), şi când mă întreb: ei bine, sub ce firmă să mă prezint, găsesc că toate drumurile au fost deja ocupate de individualităţi mai mult sau mai puţin grupate în jurul unui sau altui dintre oamenii noştri politici (*Mare ilaritate*). Chiar publicul se află în această nedomirire, şi în disperare de cauză ne-a numit «junimişti», ceea ce reprezintă poate mult în ochii unor oameni; aşa de exemplu, pentru d. Epurescu, junimiştii reprezintă cosmopolitismul şi nu ştiu mai ce încă; în ochii d-lui Nacu reprezintă o înaltă dibăcie conservatoare; în terminologia politică însă acest cuvânt nu vrea să zică absolut nimic. Oricare ar fi însă eticheta noastră, începem prin a susţine că era luptelor constituţionale s-a terminat şi acesta este şi adevăratul sens al cuvintelor ce guvernul a pus în gura Coroanei, anunţându-ne că o eră nouă începe. Dacă începe o eră nouă, este că era veche s-a dus; şi în adevăr, era veche a luptelor constituţionale s-a terminat, şi începe era nouă a organizării Statului nostru (*Aplauze*).

Ei? Ce este de făcut, d-lor? Ia să vedem noi cum ne găsim față cu societatea, să lăsăm cărțile, să lăsăm teoriile și să ne întrebăm: cari sunt elementele acestei țări cari au drept la adânca noastră solicitudine? În primul rând, d-lor, eu pun clasele de jos, țăranul și meseriașul; dar să nu gândiți, – și rog ca nu unii cari ar râvni gloria d-lui Nacu să vie să mă atace în acest punct, – să nu gândiți că în această privință fac act de liberalism; defel; nu fac act de liberalism, și nu se ascunde sub o mantie plăcută ochilor d-voastră vechiul conservator care vine să înșele (*Mișcări*).

Țăranul și meseriașul! Pentru ce țin eu, și dacă voiți ca conservator, pentru ce ținem noi ca să facem tot ce vom putea pentru a pune pe aceste două clase pe o treaptă de înflorire mai înaltă decât aceea în care se află astăzi? O fac în interesul claselor dirigente; clasele superioare sunt ca ploaia, ce, după frumoasele cuvinte ale poetului, de la cer ne vine și la cer se întoarce, în eternă alternare; clasele superioare din popor vin și la popor se întorc, în eternă alternare, – și dacă poporul acela din care ieșim și la care ne întoarcem este un popor zdravăn, și noi vom fi zdraveni (*Aplauze*).

Dați-mi un popor care are deja în treptele de jos elemente puternice în cari, pe lângă cultul proprietății, se dezvoltă în mod cât de elementar neatârnarea omului ce se administrează singur, și puteți fi siguri că însușirile acelor cari se ridică din sânul lui pe treptele superioare ale societății vor fi de mii de ori mai înalte decât ar fi ieșit din un popor slăbit (*Aplauze prelungite*).

Nu este dar ceea ce numește francezul *de la sensiblerie humanitaire;* este adevărata idee de Stat, care ne inspiră atunci când punem în primul rând trebuința de a înălța clasele de jos la un nivel mai înalt de cum este astăzi.

D-lor, cel întâi lucru pentru țăran este proprietatea, căci proprietatea îi asigură neatârnarea materială. Acesta este un adevăr atât de banal, încât ați fi în drept de a vă mira că vin cu asemenea naivități. Proprietatea țăranului este însă pentru noi și o cestiune națională. Luați o țară cu proletari câmpeni și cel întâi conchistator venit o să o deznaționalizeze în 10-15 ani.

Luați o națiune care are la bază un element țărănesc avut și neatârnat, și puteți fi siguri că peste capul ei, fără a lăsa alte urme decât urme trecătoare, furtunile vor trece, copacii se vor pleca, dar când revine cerul senin, înspre lumină își vor ridica iar vârful și vor înverzi și mai frumos (*Aplauze prelungite*).

De aceea, d-lor, am căutat să menţinem proprietatea în mâinile lui, şi de aceea, deşi nu era o idee liberală, şi în această privinţă mă răzbun faţă cu d. Nacu, chiar partidul liberal şi noi toţi am zis: nu voim să scoatem pe ţăran din pământul lui. Oare aceasta este o idee liberală?

D. ministru de Culte: Naţională.

D. P.P. Carp: Naţional-conservatoare, d-le Chiţu (*Râsete*), nu naţional-liberală (*Aplauze*). Evident că idei naţional-conservatoare, şi raţiuni puternice de Stat, pe cari le revendicăm şi noi, au făcut pe partidul liberal a menţine această excepţiune făcută la principiile liberale de liberă trecere a proprietăţii din mână în mână. Dar dacă d-voastră aţi făcut aceasta, eram noi oare în drept a zice: oare n-ar fi tot atât de naţional, de conservator, dacă ceea ce facem astăzi am voi să o perpetuăm? Naţiunea română va dura atunci mai mult, credem, decât vor dura moşiile Statului, pe cari voim să le împărţim (*Aplauze*). Daţi-mi un spor de populaţiune de două-trei sute de mii de ţărani şi moşiile Statului sunt toate împărţite şi atunci mă întreb: oare ceea ce am făcut noi astăzi, dacă nu vom lua măsuri contra divizibilităţii, nu va fi zadarnic? Oare am ajuns noi la rezultate statornice sau numai trecătoare pe timpul cât ţine o generaţiune? S-a atacat ideea majoratului; nu ţiu la dânsa, deşi în această privinţă vă pot asigura că este o mare mişcare chiar în Franţa, şi nu voi veni nici cu cărţi retrograde, nici cu cărţi aristocratice, voi veni cu cei mai mari scriitori ai Franţei moderne, ca Tocqueville, Le Play şi alţii, cari toţi constată relele efecte ale unei prea mari divizibilităţi a proprietăţii celei mici, care este o cauză de slăbire socială. Să nu gândiţi, d-lor, că rezultatele dezastroase ale unui război sunt totdeauna provenite din nedibăcia unui general. Când o naţiune e învinsă, puteţi fi siguri că, în afară de rari excepţiuni, observatorul atent va constata totdeauna un viciu sau o boală socială care a slăbit puterile naţiunii.

De aceea, văzând că se interpretă rău majoratul ţărănesc, m-am gândit la libertatea de a testa; nu vă place nici aceasta? Foarte bine! Un lucru însă vă cer: să-mi garantaţi că aveţi să păstraţi proprietatea în mâinile ţăranului; atât şi nimic mai mult (*Aplauze*).

Dar pe lângă starea materială, d-lor, mai vine şi acea calitate pe care o reclam de la clasele de jos, adică deprinderea d-a se administra singure în oarecari priviri; aceste deprinderi dezvoltându-se fiziologiceşte din generaţiune în generaţiune produc pe adevăraţii oameni de Stat.

În privinţa morală noi am constatat în primul rând relele efecte [pe] cari le produce libertatea cârciumilor şi sunt convins cum că, dacă nu vom aviza, alcoolismul are să fie, pe lângă lipsa de igienă, semnalată

cu mult cuvânt de d-nul Nacu, o cauză de slăbire pentru puterile vitale ale națiunii.

Despre școli vom vorbi ceva mai la vale.

Mă voi întinde însă ceva mai mult asupra posibilității ce trebuie să se dea țăranului a se administra singur, și aci viu la comuna rurală.

Când ne întrebăm dacă comuna rurală există astăzi în țara noastră, dacă suntem sinceri, trebuie să declarăm că nu! Comune rurale nu avem! Ce reprezintă primarul în ochii țăranului? Primarul reprezintă pe acela care îl cheamă la conscripțiune, primarul reprezintă pe acela care îl cheamă la executarea muncilor agricole, primarul reprezintă politica, primarul reprezintă într-un cuvânt pe Stat, cu toate sacrificiile ce el ne cere, dar fără nici unul din acele foloase ce țăranul ar fi în drept să ceară în schimb de la Stat. Cum voiți ca, cu o astfel de organizație de comună rurală, țăranul, care vede toate forțele lui sleite în serviciul administrației, cum voiți, zic, ca țăranul să se deprindă cu acele calități cari trebuie să se dezvolte pe o treaptă mai înaltă în diversele ramuri ale vieții publice?

De școală, primarul nu știe nimic. De drumuri? vă desfid să-mi arătați în toată țara măcar 20 de metri de drum făcuți de primari. De biserică? Fiecare din noi știe ce se petrece la țară în această privință. În asemenea condițiuni nu există comună rurală, și când văd oameni cari cu mândrie gândesc că au făcut ceva când au vorbit despre *les droits de l'homme* și stau nepăsători față cu o asemenea stare de lucruri, atunci să-mi permiteți să le tăgăduiesc sau amorul de țară, sau înțelegerea politică a cerințelor unei societăți.

Prin urmare, d-lor, comuna rurală trebuie să fie a țăranului și numai a țăranului, și în comuna rurală trebuie să se deprindă țăranul cu administrarea intereselor sale.

Cât pentru necesitățile puterii executive, creând cantonul ca primă circumscripțiune administrativă și dându-i o întindere mai mare decât comunei actuale, vom obține două lucruri: întâi Statul va fi mai bine servit, căci e mai ușor de a găsi 1.000 de șefi de cantoane decât 3.000 de primari onești; al doilea, am micșora numărul birocrației câmpene.

Viu acum la meseriași. Am avut onoare, d-lor, a prezinta onor. Camere un proiect de lege asupra meseriașilor; acel proiect stă de patru ani uitat în cartoanele Adunării. Ne vom încerca să-l scoatem din nou la lumină, sperând c-o să-l votați; dar, după experiența trecutului, poate că această speranță va fi iluzorie.

Prin acest proiect urmăream două țeluri: întâi, ca meseriașul să capete acea mândrie a stării sale, care a dispărut cu desăvârșire din deprinderile poporului.

La noi, d-lor, înainte, şi nu voi să mă întind asupra cauzelor, meseriaşul era ţigan, era jidov, şi în mândria noastră de scoborâtori ai lui Traian ne ziceam: noi, fii de împăraţi, să facem cioboate? Aceasta este bun pentru ţigani, aceasta este bun pentru jidani, iar nu pentru noi.

Rezultatul a fost cel firesc: îngreuiarea concurenţei atunci când nevoile ne-au deşteptat, şi am început a recunoaşte că şi fiii lui Traian trebuie să muncească, şi avem datoria a îmbărbăta această tendinţă şi a ajuta pe indigeni în încercările lor de emancipare industrială.

Şi în această privinţă voi rectifica pe d. Nacu; dacă d-sa, mândru de rezultatele obţinute, şi mândru de trecutul partidului liberal, crede că poate să trăiască pe socoteala acestui trecut, încet-încet se va convinge de contrariu şi va veni poate alăturea cu mine spre a zice că nu tocmai în trecut trebuie să căutăm ce este de făcut astăzi în ţară.

Am propus, zicea criticând d-sa, reînfiinţarea corporaţiunilor. Oare de acele corporaţiuni închise din Evul Mediu este vorba?

Desigur că nu.

În intenţiunile noastre corporaţiunile înfiinţate, fără nici o condiţiune de admisibilitate, nu au decât două meniri: întâi, a deştepta acel spirit de solidaritate între meşteri, care uşurează concurenţa cu străinul, ridicând totdeodată şi prestigiul meseriaşului; al doilea, ele vor lua asupra lor crearea şcoalelor de meserii, ce atuncea vor deveni un *ce* real.

Se vorbeşte mereu de şcoli de meserie. Vom discuta la timp despre aceste şcoli şi vă voi dovedi că şi ele dau aceleaşi roade ca şi comunele rurale.

Astăzi crearea acestor şcoli nu este decât o ocaziune de a putea acorda o leafă cutărei rude a vreunui membru în comitetul permanent, sau pentru a căpătui pe cutare sau cutare nevoiaş, care face apel la protecţiunea vreunui mic potentat de provincie (*Aplauze*).

De aceea, cer ca şcoalele de meserii să nu fie create şi să nu fie administrate decât de înşişi meseriaşii.

Dacă cuvântul de corporaţiune vă supără, atunci vă rog să faceţi ceea ce nu aţi făcut până acum, adică să citiţi proiectul nostru.

D-lor, nu am pretenţiunea de a fi nici atotştiutor, nici atotprevăzător, şi s-ar putea găsi încă alte măsuri cari ar întări şi ar pune pe o treaptă mai înaltă această clasă a societăţii noastre, – o recunosc. Şi intenţiunea noastră nu a fost atâta de a vă da un panaceu universal, ci de a indica direcţiunea, lăsând ca o discuţiune serioasă să producă adevărata lumină şi adevăratul leac al neajunsurilor de cari suferă meseriaşul la noi.

Aceasta o dată făcut, nu vom ajunge la ţelul dorit dacă nu vom deştepta în clasele superioare, în acele cari, ieşite din popor, au ajuns la

o stare de cultură mai înaltă, dacă nu vom deştepta în ele acele calităţi cari le pun singure în stare a fi apărătorii muncii naţionale şi protectorii stărilor de jos. În întâiul rând trebuie să deşteptăm în ele spiritul justiţiei şi în această privinţă cerem inamovibilitatea magistraturii.

Nu ştiu dacă vă daţi seama de ce se poate întâmpla când magistratura este amovibilă.

Nu voiesc să atac pe nimeni; multe lucruri au fost făcute din nevinovăţie, dar se întâmplă la noi lucruri cari te sfâşie. Să vă dau un exemplu: sunt acum patru ani, un procuror cere urmărirea unui om; acel procuror se destituie. Mai deunăzi un alt procuror cere urmărirea aceluiaşi om, şi acel procuror este la rândul lui destituit.

Ciudată coincidenţă! Dar fără a acuza pe nimeni, putem cu drept cuvânt crede că, într-o ţară unde asemenea lucruri sunt posibile, se zdruncină până în temelie respectul justiţiei, şi că trebuie cu o oră mai înainte să ridicăm prestigiul şi neatârnarea magistraturii.

Pe lângă justiţie trebuie să garantăm şi administraţiunea, cu care se întâmplă astăzi ceea ce se întâmplă cu comuna rurală: că nu există decât de nume. Dar, îmi veţi zice: ce face prefectul? Ce face prefectul? alegeri; ce face comitetul permanent? alegeri; ce face subprefectul? alegeri; ce face primarul? alegeri.

Întreaga noastră administraţiune nu este decât un imens aparat electoral (*Aplauze*).

O voce: Comedia lui Caragiale.

D. P.P. Carp. Aud, d-lor, zicându-se: comedia lui Caragiale; şi dacă Caragiale are dreptate, şi dacă în comedie se oglindesc moravuri adevărate, nu trebuie să fiţi nepăsători, pentru că răul se biciuieşte numai pe scenă? Fiţi mai prevăzători şi nu aşteptaţi ca critica să se coboare din comedie în realitate, căci atunci va fi mai rău pentru dumneavoastră.

Să mă credeţi că în această privinţă nu acuz pe nici un partid, sau mai bine le acuz pe toate, căci cu toţii am păcătuit, cu mai multă sau mai puţină măestrie.

Care este prima grijă a unui prefect când se numeşte? Sub cuvânt că el reprezintă întregul guvern, el cere să existe armonie între administraţie şi justiţie, ceea ce în limbajul vulgar vrea să zică că cere un preşedinte ce ar fi la devoţiunea lui. Armonia stabilită astfel între administraţie şi justiţie, trebuie întinsă şi asupra finanţelor, şi prefectul cere numirea unui casier devotat. O dată acesta obţinut, el este stăpân pe tot ţinutul, şi începe a-şi asigura poziţiunea nu prin munca administrativă, ci prin influenţa

electorală. În această privință sunt convins că d. prim-ministru trebuie să aibă o vastă și dureroasă experiență.

Dar cum să îndreptăm? Să cerem ca primul-ministru să se puie individual în luptă cu relele moravuri ale unei țări, ar fi întâi nedrept, căci aceasta întrece puterile unui singur om, și apoi o asemenea întreprindere l-ar duce la o cădere sigură, și trebuie să ținem seamă de spiritul de conservațiune ce animă pe un guvern, ca pe orice ființă.

Voim deci ca relele acestea să fie stârpite prin legi; numai dând arme legale guvernului, poate el va putea scăpa de trista necesitate de a beneficia de o stare de lucruri care, chiar atunci când trage foloase din ea, îl umple, sunt sigur, cu un adânc dezgust.

O lege deci de admisibilitate în funcțiunile administrative, care ar cam mai tăia jocul influențelor locale, care ar cam împiedica pe unii indivizi de a mai zice: numește-mi președinte de tribunal pe cutare, și pe nepotul cutare subprefect, căci altfel nu vei avea majoritate în colegiul cutare; – o lege de admisibilitate care ar da această armă în mâna guvernului, o asemenea lege ar fi, d-lor, o lege binefăcătoare.

Mai am să vorbesc încă de o lege – este aceea a comitetelor permanente. Noi cerem pur și simplu suprimarea ei; și, după ce vom suprima-o, vom trebui să tindem la o descentralizare reală.

Nu știu cum este starea de astăzi, dar în una din trecerile mele efemere la putere, am făcut un studiu statistic și am constatat că legea comitetelor permanente costă pe țară 17 milioane; din acestea, 14 milioane se cheltuiau în lefuri, și numai 2-3 milioane erau întrebuințate pentru ținuturi, și chiar rezultatul acestor din urmă cheltuieli veți recunoaște, dimpreună cu mine, era aproape invizibil. Se vede că era și pe atunci agiul mare, încât se volatilizau și aceste 2-3 milioane destinate pentru ținuturi (*Ilaritate*). O lege deci care în 20 de ani nu dă decât aceste roade, nu merită să existe.

Cât pentru școale, s-a zis îndestul; în această privință nu voi adăoga nimic la cele ce au spus d-l Ionescu și d-l Nacu. Alții mai competinți decât mine se vor însărcina cu această misiune; idealul meu este următorul: aș dori ca școala să fie pentru școlari, iar nu pentru profesori. Astăzi, d-lor, școalele sunt pentru profesori și nicidecum pentru școlari (*Aplauze*).

D-lor, acestea sunt pentru azi cele ce aveam de propus. Noi considerăm *organizarea* acestui Stat ca misiune a generațiunii noastre, precum *crearea* lui a fost misiunea generațiunii de la 48, și doresc din tot sufletul să avem și noi soarta generațiunii de la 48.

Porniți la luptă o seamă de tineri, în vremi în cari România era împărțită în două, în vremi în cari țara era îngenucheată în afară și încătușată înăuntru, care a fost idealul lor? Să o vadă unită, să o vadă neatârnată în afară, să o vadă liberă înăuntru (*Aplauze*). Lucruri pentru cari în alte țări au luptat cu șiroae de sânge generațiuni întregi, în decurs de multe secole. D-voastră ați avut rara fericire să le vedeți realizate într-un veac de om și azi, ajunși la sfârșitul carierei d-voastre, să vă ziceți: idealul tinereței a fost realizat. Tot astfel, d-lor, trebuie și noi să ne dăm seama care trebuie să fie idealul nostru. Să ne dăm seama, fiecare cu puterea lui, ce trebuie să facem pentru a organiza această țară și să dorim ca și noi, ajunși la adânci bătrânețe, să vedem visurile tinereței noastre realizate, cum le-ați realizat d-voastră pe ale d-voastră (*Aplauze*). În această privință, d-voastră, tineri, aveți datoria imperioasă să găsiți, în afară de ideile cari ne-au deosebit până azi, de ideile cari au fost pe drapelul d-voastră, idei practice și raționale pentru organizarea acestui Stat. Dacă nu veți face aceasta, are să vă acuze generațiunea viitoare cum că ați moștenit un mare partid și că l-ați transformat în o numeroasă clientelă (*Aplauze*).

Dezbaterile au mai urmat în zilele de 5, 6, 7 și 8 decembrie. Au mai luat cuvântul deputații Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, C. Dimitrescu-Iași, D. Aug. Laurian, N. Romanescu, D. Butculescu, Emil Costinescu și ministrul-președinte Ion C. Brătianu. Rezultatul votului a fost: 96 pentru răspunsul prezentat, 2 contra (M. Kogălniceanu și G.D. Pallade) și 3 abțineri (I. Câmpineanu, G. Chițu și N. Voinov).

CONTRA ÎNFIINŢĂRII PORTURILOR FRANCE

Şedinţa Camerei din 5 februarie 1885

În şedinţa din 5 februarie este pus la ordinea zilei proiectul de lege care tinde a declara din nou Galaţii şi Brăila ca porturi france, pe timp de 8 ani. Deputatul Mihail Kogălniceanu, în calitate de raportor al comisiei delegaţilor, citeşte raportul, relevând că în privinţa acestui proiect nu face nici un fel de opoziţie. Citează cuvintele lui Mihai Sturdza, domnul Moldovei, asupra importanţei comerciale a Galaţilor şi a Brăilei, porturi france pe cari legea vamală de la 1874 le-a lovit – desfiinţarea porturilor france fiind datorată, după opinia d-sale, convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria, care a înlocuit, prin industria austriacă, comerţul şi industria engleză şi franceză. Urmările au fost păgubitoare dezvoltării acestor oraşe. Şi cu toate acestea, nu se poate zice că existenţa porturilor france ar fi osândită de ştiinţă şi de practică. Mai vorbesc deputatul G. Mihăilescu, pentru proiect şi ministrul Domeniilor A. Stolojan în contra proiectului; ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Dim. A. Sturdza arată că situaţia s-a schimbat şi că şi România trebuie că devină protecţionistă.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, cred că nu aşteptaţi de la mine să intru în numeroasele şi rarele cestiuni pe cari d. Kogălniceanu a căutat să le elucideze faţă cu banca ministerială. De s-a aplicat ori nu programul de la Mazar-Paşa, este indiferent pentru Galaţi şi Brăila. Programul de la Mazar Paşa nu era, după mine, un program politic, ci o fanfară de luptă menită a ralia trupele ce se uneau la asalt, şi o dată biruinţa obţinută, acel program s-a uitat, ca toate fanfarele; nimic mai mult. Asemenea, d-lor, nu veţi aştepta de la mine să privesc lungile explicaţiuni în cari d. Kogălniceanu a găsit de cuviinţă să intre asupra tratatului de la Paris, asupra tratatului de la Berlin, asupra Dunării şi asupra faimoasei săbii a lui Damocles care stă încă şi astăzi de-asupra capetelor noastre.

D. Kogălniceanu, istoricul, ştie prea bine că sabia lui Damocles a stat atârnată, dar că ea nu a căzut niciodată. (*Aplauze*). Aşa va fi şi cu această sabie modernă a lui Damocles. Ea nu va înceta de a atârna, dar nu va cădea niciodată, pentru că ea va găsi o ţară în picioare, totdeauna gata a-şi apăra drepturile sale. (*Aplauze*). Pe noi, cari nu putem intra în toate amănunţimile unei negociaţiuni, pe noi, cari nu suntem în poziţiune de a avea informaţiunile acele precise, pe cari nu le pot avea

decât doi-trei bărbați în țară, pe noi ne interesează numai un lucru: Cine administrează pe Dunăre? Și astăzi, noi administrăm pe Dunăre. Și în ziua când nu vom administra noi pe Dunăre, în ziua când va fi vreo comisiune mixtă sau altceva care să vie pe teritoriul nostru și să dicteze legi, în ziua aceea va fi permis d-lui Kogălniceanu să ridice o voce indignată, însă înainte nu.

În materia de apărare a drepturilor țării, eu am o convincțiune cum că nu este nimeni în țară, fără frazeologie fie zis, care să aibă un suflet atât de mic, încât să compromită cu intențiune o cestiune oarecare. Recunosc că prin lipsă de inteligență se poate compromite câteodată o cestiune oarecare. Dar scăparea de la acest pericol stă în controlul pe care îl exercităm mutual unii asupra altora: Camera asupra guvernului și guvernul asupra Camerei. Și nu este permis de a acuza pe un guvern, că dacă nu a făcut rău, este că l-a împiedicat Camera, precum nu este permis de a zice că Camera a vrut să facă rău, dar că a împiedicat-o guvernul. Între guvern și Cameră, în asemenea cestiune, a fost totdeauna un sprijin mutual, și singura acțiune a guvernului asupra Camerei este de a ști să se folosească de curenții cari sunt în ea, a ști a le potoli ceva, atunci când este nevoie de oleacă de prudență, și de a ști a le da libertatea, atunci când e nevoie de a produce un curent de opiniune publică ce trebuie să-l sprijine în afară. Acesta e rolul și al Camerei și al guvernului.

Dar, d-lor, să revenim la Galați și la Brăila, la cestiunea porto-francurilor de la care ne-am depărtat.

În această cestiune avem un voluminos raport al d-lui Kogălniceanu și o lungă cuvântare a d-lui Mihăilescu.

D. Kogălniceanu, răspunzând la o întrerupere, a zis, cu o mândrie pe care i-o admit, că nu fiecare e în stare a face un asemenea raport. Și eu zic tot așa, fiindcă este greu de a combina o bogăție de talent așa de mare cu o sărăcie de seriozitate atât de mare. (*Ilaritate*).

Într-un cadru prea frumos: pe de o parte, sabia ruginită a lui Ștefan-cel-Mare, pe de alta, umbra mărețului Traian, d. Kogălniceanu a pus o serie de propoziții pe cari le cred eronate, o sumă de cifre cari sunt toate neexacte.

Să ne înțelegem. În ce consistă, d-lor, exactitatea sau neexactitatea unor cifre? În valoarea lor pură aritmetică, sau în consecința ce putem trage din ele?

Eu cred că în consecința ce tragem din ele.

Când d. Kogălniceanu vine și zice: în anul 1882 au vizitat porturile 1372 bastimente, dând comisiunii un venit de 2 milioane; în

1883, 1157 dând comisiunii un venit de 1.500.000 fr.; în 1884, 928 dând comisiunii o rețetă de 1.303.000 fr.; este foarte exact din punctul de vedere aritmetic.

Unde însă începe inexactitatea, este acolo unde d-sa trage consecințe falșe din aceste cifre. Da, numărul vaselor e scăzut, dar tonajul a 928 vase în 1884 e mai mare decât tonajul a 1237 din 1882. Dar rețetele au scăzut nu din cauză că a scăzut comerțul, ci din cauză că comisiunea europeană a redus taxele. Când voiți deci să ne probați cu aceste cifre că comerțul Galaților a scăzut, atunci când în realitate n-a scăzut, sunt în drept a susține că cifrele d-voastră deși aritmeticește juste, sunt însă în realitate falșe, pentru că ele nu au valoarea ce le dați; și cifrele despre tonaj, aduse de d. Stolojan, sunt convingătoare în această privire.

Asemenea sunt falșe cifrele ce le dă raportul despre descreșterea marinei noastre comerciale. De la 42 vase în 1871, nu mai avem în 1884 decât 4 cu pânză și 3 cu aburi.

Au scăzut în adevăr și cifrele, și aci sunt exacte aritmeticește vorbind, dar sunt falșe în privirea consecințelor ce trageți. Apoi oricine a fost ministru de externe, și d. Kogălniceanu a fost în această pozițiune, știe cum lucrul s-a petrecut: toate aceste vase erau vase străine, cari veneau în porturile noastre, luau pașapoarte românești și treceau drept marină comercială română și făceau contrabande în Arhipelag. Astfel că pavilionul românesc în Arhipelag ajunsese a deveni o spaimă.

Cum a provenit scăderea bastimentelor? A provenit de acolo că puterile s-au îngrijit și au hotărât să nu se mai libereze pașapoarte bastimentelor decât din porturile de unde au fost echipate. Astfel, un bastiment echipat la Sira sau la Pireu, nu putea să ia pașaport decât din portul de unde ieșea. Comisiunea europeană și guvernul au aprobat cu drept cuvânt acest sistem și nu au mai eliberat pașapoarte decât vaselor echipate la noi. Cu modul acesta s-a desființat și marina românească. Acest fapt pus în evidență, consecința cifrelor date devine falșă.

Dar d. Kogălniceanu merge și mai departe. D-sa a avut recurs la toate argumentele posibile și imposibile ca să arate că desființarea porco-francului a fost o nenorocire nu numai pentru Galați și Brăila, dar pentru întreaga țară și a venit cu cifre falșe ca să arate că cauza nenorocirii este convențiunea comercială.

A făcut comparațiune între ceea ce era înaintea convențiunii și între ceea ce este astăzi; a făcut cu alte cuvinte balanța noastră comercială în diferitele aceste epoci.

D-lor, nimeni nu neagă că îndată după încheierea convențiunii, importul a crescut, și pe când înainte balanța noastră avea aerul de a se

solda în favoarea noastră, îndată după convenţiune s-a modificat în defavoarea noastră; am exportat mai puţin şi am importat mai mult.

Cum să ne explicăm fenomenul acesta?

Am putea să susţinem că convenţiunea cu Austro-Ungaria, prin tarifele sale, a distrus o sumă de industrii, şi de îndată ce industria a fost ucisă, este evident că noi a trebuit să importăm mai mult, ca să îndestulăm nevoile ce nu le mai putea satisface industria naţională.

Ei bine, aş voi să mi se arate care a fost industria românească ce a fost ucisă prin convenţiunea cu Austria?

Dar eu merg mai departe; întreb: dat-am noi Austriei favori cari nu le-am dat altor ţări, aşa încât convenţiunea să fi creat o poziţiune excepţională Austriei? Vă întreb: taxele percepute pentru mărfurile Franţei şi Engliterei erau foarte inferioare sau superioare, ori erau identice la Iţcani ca şi la Galaţi? Oare n-am aplicat noi aceeaşi tarifă la mărfurile engleze, franceze, ca şi la cele austriace?

Când un privilegiu nu s-a dat, când tarifele au fost identice, de unde a venit această schimbare, nu numai în balanţa comercială, dar şi în importaţiunile austriace? Convingerea mea este că balanţa era şi înainte în defavoarea noastră, numai fiindcă legea noastră vamală nu ne permite să taxăm după greutate, ci *ad valorem*, după factură.

Fiscul, expus la unele fraude, nu percepea vama pe o câtime însemnată de mărfuri, cari cu toate acestea întrase în ţară. Aceasta este cauza pentru care înainte de convenţie, în aparenţă bilanţul comercial se solda în favoarea noastră, pe când în realitate se solda în defavoarea noastră. Şi aci să-mi permiteţi un lucru. Eu neg cu totul toate consecinţele cari se trag din aşa-zisul bilanţ comercial şi cred că vă voi proba aceasta într-un mod aşa de clar, încât fiecare din d-voastră are să mă înţeleagă.

D-lor, când se fac aceste socoteli, se comite o greşeală; se admite cum că exportul reprezintă tot venitul şi importul toată cheltuiala, şi numai când veţi admite această ipoteză falşă, numai atunci veţi putea susţine cum că bilanţul comercial, când exportăm mai mult decât importăm, se soldează în favoarea noastră, şi când importăm mai mult decât exportăm, se soldează în defavoarea noastră. Să luăm un exemplu: Puneţi 10 avocaţi al căror venit e între 3000 şi 4000 de galbeni alături cu mine, care am 4000 galbeni venit.

Noi toţi împreună, 11, avem să cheltuim 44.000 galbeni, şi fiindcă mai tot ce cheltuim importăm din streinătate, avem să importăm pentru o mare parte din venitul nostru.

La import figuram 11 inşi, la export figurez însă numai eu, cu 4000 galbeni.

Vedeţi dar, cu exemplul acesta clar, că se poate foarte bine întâmpla ca să importăm mai mult decât exportăm, fără ca aceasta să probeze că am cheltuit mai mult decât avem şi că bilanţul comercial ne arată o decădere a avuţiei naţionale. Să nu uităm – şi iertaţi-mă că vă aduc aminte o teorie foarte elementară din economia politică – că venitul net al unei ţări se compune din venitul brut al tuturor şi de aceea încă o dată o repet, exportul nu reprezintă întregul venit al unei ţări, nici importul întreaga cheltuială, şi de aceea toate consecinţele cari le tragem din aşa-zisul bilanţ comercial n-au nici o valoare, chiar când cifrele ar fi exacte.

În Franţa, de la 1812, cu rare excepţiuni, bilanţul comercial se soldează în toţi anii în defavoarea Franţei şi cu toate astea, de atunci şi până azi, ce avânt măreţ a luat avuţia naţională franceză!

Prin urmare, vedeţi că e foarte uşor a grupa cifre, a zice că ele sunt exacte, – şi sunt exacte matematiceşte, dar e mai greu de a proba că consecinţele cari le tragem din acele cifre sunt exacte.

Şi în cazul de faţă eu neg toate consecinţele pe cari le trage d. Kogălniceanu din cifrele cari le pune înainte. Dacă însă toate aceste cifre nu au valoare, şi dacă şi din cele zise de d-nii Stolojan şi Sturdza şi acelea pe cari am avut onoarea să le spui eu, nu putem trage concluziunile d-lui raportor, ce rămâne?

Rămâne să căutăm nişte argumente pentru sau contra înfiinţării porturilor france.

A priori, fără a întra în lungi explicaţiuni, îmi pare curios că tocmai când noi navigăm cu pânzele întinse în apele protecţionismului, tocmai atunci să fim pentru reînfiinţarea porturilor france. E o consecinţă pe care eu n-o înţeleg.

Poate voiţi ca porturile france ale noastre să devie mari antrepozite internaţionale? Atunci vă întreb, pentru care mare comerţ internaţional voiţi să faceţi porto-france? Ne afirmă d. Kogălniceanu că servim de antrepozit Bulgariei şi Serbiei. Aşa a fost mai înainte. Azi însă ştie oricine că Bulgaria e o piaţă rezervată industriei ruseşti, şi asemenea, se ştie că tarifele de drum de fier pun pe Serbia în poziţiune de a-şi alimenta nevoile sale fără a avea recurs la antrepozitul de la Galaţi. Alt comerţ nu există şi nici d. Kogălniceanu nu poate să ne arate altul. Atunci pentru ce aceste porturi france? Ne zice: Apoi nu înţelegeţi că noi, facilitând negustorii cari aduc marfă de la Londra aci, aceştia se vor îmbogăţi şi vor deveni mari exportatori de grâne!

Vasăzică, d-voastră presupuneți că dacă nu vom da Galaților aceste facilități, și dacă nu se vor îmbogăți câțiva negustori, exportul nostru are să scadă. Apoi atunci rău a făcut d. Mihăilescu că ne-a dat cifrele cari ni le-a dat, căci d-sa singur ne spune că noi, cu toate că nu avem porturi france, trimitem 96 milioane grâne la Londra și importăm pentru 36. Vasăzică, putem foarte bine să exportăm grâul nostru fără porturi france. Nu avem nevoie să dăm oarecari facilități marilor comercianți de la Galați ca să trimitem grâul nostru în Anglia ca să ni-l cumpere. Când se va cere grâul nostru, îl vom vinde. Când nu ni se va cere, nu-l vom vinde și am putea crea noi 20 și 30 de porturi france și tot nu-l vom vinde. Mai ziceți încă: ostili convențiunii cu Austria, noi avem să favorizăm comerțul anglo-francez. Foarte bine, dar ce moment ați ales pentru aceasta? Acela când se pune 18 lei pe chila de grâu care se duce la Paris. (*Aplauze*).

Tocmai în momentul acesta veniți d-voastră să cereți reînființarea porturilor france? Mi se pare, poate că mă înșel, mi se pare că la un rău moment ați venit ca să cereți aceste porto-france, și cu toate că d. Kogălniceanu a voit să dramatizeze cestiunea, cu toate că într-un viitor depărtat sau apropiat, deși nu o dorește, a văzut România ruinată din cauză că nu înființăm aceste porto-france și tremură chiar la ideea că existența noastră națională ar fi chiar compromisă, pentru că raionul vămilor noastre, în loc să fie afară din târg, este în port; cu toate, zic, că a voit să dramatizeze cestiunea până la atât, totuși eu vă mărturisesc că nu m-am putut încălzi la această elocință grandioasă și am rămas foarte rece și foarte decis a-mi pune întrebarea și a căuta să o dezleg împreună cu d-voastră, dacă interesul nostru este să reînființăm porto-francuri astăzi? Reînființarea porto-francurilor va avea dintâi un rezultat principal, care va fi distrugerea începuturilor de industrie cari s-au făcut la Galați și Brăila. Este drept că aceste industrii nu sunt decât începătoare, dar tocmai fiindcă voim să le dăm sprijinul ce fiecare părinte dă copilului care începe a merge, numai pentru aceasta voim tariful autonom, și când devenim protecționiști, ne mirăm cum d-voastră voiți să ucideți și aceste mici începuturi de industrie prin reînființarea porturilor france.

Brăila și Galați, sunt convins despre aceasta, vor deveni un centru de contrabandă, și nu cum au fost până acum, ci un centru de contrabandă cum nu vă puteți închipui, pentru că contrabanda merge în proporțiuni crescânde cu tarifele protecționiste ce le avem. Cu cât tarifele sunt mai urcate, cu atât contrabanda este mai mare. D-lor, o dovadă despre aceasta: aveți un exemplu istoric, pe care îl cunoaște

orice copil din şcoală: când s-a introdus sistemul continental de către Napoleon cel Mare, atunci contrabanda era pe un picior aşa de mare, încât ea alimenta flote întregi. Eu, d-lor, cred că dacă denunţăm noi convenţiunea, aceasta nu are alt sens decât că voim să intrăm pe cât va fi putinţă în sistemul protecţionist. Vasăzică, avem să urcăm tariful nostru la Iţcani, la Vârciorova, la Severin şi la Predeal precum şi la Ungheni. Ei bine! o dată aceasta făcut, credeţi că e bine pentru noi ca să reînfiinţăm porturile-france? D-lor, nu vorbesc de fisc. Să zicem că fiscul este o persoană puţin interesantă şi puţin iubită, încât dacă aş veni cu argumente fiscale, poate că nu aş avea absolut nici o trecere înaintea d-voastră, deşi cestiunea aceasta are oarecare importanţă, pentru că un deficit bugetar, dacă este un lucru care priveşte înainte de toate pe fisc, dar în a doua mână priveşte pe contribuabil, pentru că orice deficit trebuie pus la loc prin o dare oarecare. Totuşi, nu vă vorbesc de interesul fiscului, ci de al industriei. Apoi ce folos am avea noi să impunem comerţului nostru dări mai mari în favoarea industriei noastre, atunci când noi, în ziua în care vom decreta o sporire de tarife, în ziua aceea noi singuri vom veni şi vom da contrabandei toată uşurinţa ce i se poate da? Aceasta mi se pare mie nelogic. De aceea, d-lor, vedeţi că argumentele ce s-au adus, unul, că porturile france au să îmbogăţească ţara pentru că avem să devenim antrepozitul comerţului internaţional, nu este exact, precum am arătat-o; altul, că prin porturile france avem să atragem cumpărătorii grânelor noastre, este asemenea fără temei, pentru că din cifrele citite chiar de d. ministru v-aţi putut convinge că, fără să avem porto-france, totuşi Anglia cumpără grâne de 96 milioane de la noi şi noi nu cumpărăm de la ea efecte industriale decât de 36.000.000. Asemenea sunt falşe toate cifrele despre bilanţul comercial, navigaţiunea pe Dunăre şi pretinsa transformare a comerţului nostru din comerţ maritim în comerţ continental. Ce rezultă dar de aci? Rezultă că ne aflăm faţă cu o cestiune pur socială. 'Mi pare rău că sunt obligat să reduc cestiunea la proporţiunile ce în adevăr le are; căci, d-lor, să nu vă gândiţi că cestiunile, pentru că noi le mărim sau le micşorăm, ele se măresc sau se micşorează. Cestiunile, d-lor, sunt sau mari sau mici după natura lor, iar nu după vorbele noastre. Putem să ne încercăm cu toată elocinţa din lume să mărim o cestiune mică, ea va rămânea tot mică, precum asemenea prin toată elocinţa din lume putem să ne încercăm ca să micşorăm o cestiune mare, tot mare va rămânea.

În ochii mei, cestiunea porturilor france nu este o cestiune decât de interes pur local şi eu, d-lor, înţeleg că atunci când negustorii gălăţeni ar fi sărăcit aşa de grozav, încât – ajunşi la disperare – ei ar

pune interesele lor mai presus de interesele țării, înțeleg să se vină cu această cestiune; dar când aceasta nu se întâmplă, nu înțeleg pentru ce am părăsi adevăratele interese ale țării pentru interesele particulare ale gălățenilor. (*Aplauze*).

D-lor, din cifrele ce s-a arătat ați putut vedea că nu a căzut deloc comerțul gălățenilor, din contră, el a sporit; poate că nu în proporția care ar fi sporit dacă Galațul ar fi fost singurul debuşeu. Dar oare este în interesul unei țări de a avea numai un singur debuşeu, şi oare atunci când noi am cheltuit atâtea milioane şi am creat drumuri de fier, gândiți d-voastră că le-am făcut numai pentru transportul mai repede al persoanelor, sau pentru că am voit să avem mai multe debuşeuri decât înainte, pentru mărfurile noastre? Să vă dau un exemplu: eu susțin că laşul este astăzi piața unde se pot vinde grânele noastre cu mai bun preț şi ştiți pentru ce? Pentru că laşul are poziționea avantajoasă de a putea, după cum voieşte, să trimită grânele fie la Galați, când sunt prețurile urcate acolo, fie la Odesa, fie la Breslau, când prețul ar fi mai bun acolo. Şi eu am cunoscut negustori la laşi, cari au trimis grânele la Galați şi, fiindcă prețurile erau mai urcate la Odesa, au întors grânele şi le-au trimis acolo.

Iată cari sunt fenomenele cari se produc. Şi când Galații, deşi nu a dat înapoi ci a mers înainte, se plânge că nu mai este singurul debuşeu al României, îmi pare rău pentru Galați şi Brăila, dar pentru România îmi pare bine, că pe lângă Galați şi Brăila avem şi alte debuşeuri. Astfel, d-lor, cestiunea dezbrăcată şi de programul de la Mazar-Paşa şi de tractatul de Paris şi chiar de revelațiunile postume ale d-lui Kogălniceanu, despre cari sunt convins că sunt foarte interesante şi compromițătoare pentru nu ştiu cine, se reduce la proporțiuni cam mici, şi nu văd pentru ce ne-am încălzit aşa pentru un lucru care, dacă s-ar înființa, ar fi în defavoarea țării, fără să fie de un mare folos pentru Galați.

Eu susțin cum că înființarea porto-francului nu este în favoarea comerțului de la Galați; eu susțin că toate industriile cari vor a lua naştere în Galați se vor ucide prin înființarea porto-francului, şi susțin că este periculos pentru un oraş al țării a sta puțin în contact cu restul țării, când pui barieră între el şi restul țării.

Ni s-a vorbit de Hamburg, dar porto-franco de la Hamburg mi se pare că s-a suprimat şi principele Bismarck nu prin forță, dar prin talentul de a convinge care-l posedă, a făcut ca să se voteze o lege care suprimă porto-franco peste 6, 7 ani, adică la 1888, şi, în aşteptare, Imperiul a dat o subvenționea de 40 milioane mărci portului-franco, ca să facă bazinele inferioare. Principele Bismarck a făcut aceasta nu

pentru că a susținut porto-franco, dar pentru că a voit să respecte suveranitatea Hamburgului. El, care a făcut confederațiunea Germaniei, a dovedit că el, cel dintâi, respectă drepturile chiar a celui mai mic dintre confederați și nu a voit să dea exemplu că el, care a făcut Germania, pune cel dintâi toporul în tulpina uriașului stejar german.

Prin urmare, vedeți cum că toate argumentele cari se aduc în favoarea reînființării acestor porturi-france nu îmi par serioase, că toate consecințele cari s-au tras din cifrele puse înaintea d-voastră îmi par falșe și că totul se reduce la interesul unui număr de comercianți din Galați. Îmi pare rău să termin cu aceste cuvinte: dar, cum zice românul: Dumnezeu să mă ierte, nu pot altfel. (*Aplauze*).

Proiectul a întrunit 29 bile albe și 61 negre.

IMPOZITUL FUNCIAR

Şedinţa Camerei din 8 februarie 1885

Deputatul Constantin G. Dissescu, raportorul comitetului de delegaţi ai secţiunilor, citeşte raportul şi proiectul de lege, prezentat din iniţiativa guvernului, relativ la modificarea impozitului funciar asupra proprietăţilor urbane şi rurale. Proiectul propunea 6% pentru clădiri în genere, 5% pentru proprietăţi rurale ce se exploatează de înşişi proprietarii lor cari domiciliază în ţară, 6% pentru proprietăţile rurale arendate, când proprietarul lor domiciliază în ţară, 7% pentru acele proprietăţi rurale ce se exploatează prin administratori de proprietari cari nu domiciliază în ţară, 15% pentru proprietăţile arendate, când proprietarii lor nu domiciliază în ţară. Deputatul Gr. Cozadini se declară pentru pedepsirea absenteismului şi cere 15% şi pentru proprietarii de imobile urbane cari nu locuiesc în ţară. Deputatul G.D. Pallade se pronunţă contra proiectului, care nu ţine seamă de proporţionalitate. Nu înţelege de ce să se pedepsească proprietarii cari nu locuiesc în ţară, sau la ţară. E şi inechitabil de a cere unor proprietari cari sunt medici, ingineri, avocaţi, etc. să-şi părăsească specialitatea spre a se ocupa cu ceea ce nu se pricep. Deputatul N. Voinov se pronunţă în favoarea proiectului prezentat, care nu schimbă sistemul impozitelor şi justifică sporirile pe cari vrea să le facă.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, îmi pare rău să o zic, dar legea aceasta va rămânea pentru generaţiunea viitoare semnul cel mai cuvântător al stării de semi-cultură în care ne aflăm. Unul din semnele semi-culturii este lipsa de francheţă şi, înainte de toate, titlul acestei legi dovedeşte aceasta. Când un legiuitor vine să încurajeze pe acei cari-şi caută moşiile singuri şi când voieşte să lovească pe acei cari s-ar afla în străinătate şi intitulează legea care urmăreşte aceste două ţeluri, lege asupra *impozitului fonciar*, acel legiuitor nu este sincer.

Un alt semn al semi-culturii este că noi, când urmărim realizarea aspiraţiunilor noastre, nu ne oprim nici chiar de simţul dreptăţii. Este un fel de putere telurică, este acea stare a semi-culturii şi a barbariei care împinge pe oameni a face nedreptăţi, gândind că fac acte de dreptate, a crede că fac fericirea sufletească a oamenilor, ungându-i cu păcură şi dându-le foc, după cum aceasta s-a văzut în timpii trecuţi, în timpi de barbarie.

Alt semn de semi-cultură este şi indiferenţa cu care ne ridicăm pe d-asupra ştiinţei, uşurinţa cu care dăm de o parte principiile cele mai

pozitive ale ştiinţei şi zicem că, deşi ştiinţa zice aşa, practica însă cere altfel, şi noi înainte de toate suntem oameni practici.

Luaţi bine seama, d-lor, şi veţi vedea că toate aceste semne de semi-cultură se găsesc în acest proiect de lege şi în raportul d-lui Dissescu.

Voi lua, unul câte unul, aceste semne de semi-cultură şi de barbarie, le voi analiza şi vi le voi demonstra.

D-lor, faptul că acest proiect de lege nu corespunde la titlul şi la menirea sa, de a fi o lege prin care se aşează un impozit fonciar, reiese din împrejurarea că nu lucrul real este izbit de un impozit, ci vanitatea personală a celui impus, calitatea persoanei aceluia care posedă acel lucru.

Dacă eu sunt un bun agricultor şi mă duc să-mi cultiv singur moşia mea – ceea ce nu are nimic a face cu valoarea cadastrală a pământului în sine – atunci am să plătesc atâta. Când însă nu caut eu însumi moşia, deşi mă aflu în ţară, sau când sunt afară din ţară şi nu-mi caut eu însumi moşia mea, o arendez la un alt cultivator, am să plătesc atâta şi atâta.

Vedeţi, prin urmare, două fapte cu totul personale, din cari rezultă că nu se stabileşte prin această lege un impozit fonciar propriu zis, ci, prin o subtilitate, prin o fineţă rău deghizată, prin o lipsă de francheţă învederată, s-a dat acestei legi numele de lege asupra impozitului fonciar, pe când, în realitate, din textul legii rezultă că acesta e un impozit pur şi simplu personal.

Las la o parte ideea care ar trebui să ne preocupe faţă cu un asemenea proiect de lege că, o dată puşi pe acest tărâm, nu ştiu unde ne vom putea opri şi unde vom ajunge.

S-a zis că acei cari locuiesc în ţări străine şi au proprietăţile lor în ţară, aduc o daună pentru Stat şi că Statul trebuie să caute a se despăgubi de asemenea daune.

Dar, d-lor, oare numai aceia cari locuiesc în ţări străine produc daună Statului? Numai în neiubirea ţării de către un individ vedeţi d-voastră o cauză de daune ce poate suferi un Stat? Dar oare un ministru incapabil nu aduce Statului o daună şi mai mare decât acei care locuiesc în ţări străine? Oare un deputat care nu votează în conştiinţă, nu produce el un rău mai mare unui Stat decât acela care şade în străinătate? (*Aplauze*). Evident că da.

Ei bine! voiţi d-voastră să ne permitem noi, ca legislatori, a ne pune pe un asemenea tărâm? Am face foarte rău, pentru că nimic nu ne garantează de buna întrebuinţare a unei asemenea arme, şi un ministru, un guvern care astăzi loveşte răul, mâine va lovi binele tot cu această armă pe care i-o daţi astăzi, votând această lege.

Vasăzică d-voastră nu uitați să vă bizuiți pe o idee morală ca să stabiliți un impozit fonciar. Ideile morale au un alt tărâm şi sunteți sau lipsiți cu totul de experiență, sau nu ați citit nici o pagină de istorie, dacă credeți că pe tărâmul moral d-voastră cu pedepse aveți să obțineți ceva. Dacă credeți d-voastră că iubirea de țară va renaşte în această țară, sau va creşte în această țară, pentru că ați pus 5 la sută sau 6 la sută mai mult la impozitul fonciar; dacă credeți că iubirea de muncă în această țară va naşte pentru că d-voastră ați dat o primă de atâta la sută, vă înşelați. Nu confundați rolurile şi nu amestecați cestiunile. Ceea ce urmăriți prin această lege este o idee morală, iar nu fiscală, şi sunt convins că comiteți o mare nedreptate, fără ca pe tărâmul moral, nici pe cel fiscal, să ajungeți la un rezultat serios.

Al doilea semn de semi-cultură e acea tendință ce o semnalăm la popoarele inculte. În iubirea lor de patrie, ele merg până acolo încât pierd cu totul simțul dreptății. Ori credeți că progresul se poate impune şi v-ați închipuit că ceea ce nu a fost pretutindeni decât rezultatul unei străduinți ca să zic aşa individuale pe tărâmul culturii, d-voastră aveți să puteți obține edictând pedepse în contra acelora ce nu fac ceea ce ziceți d-voastră?

Şi apoi, absenteismul oare denotă la noi, chiar puindu-ne pe tărâmul d-voastră, o lipsă de iubire de țară? Sau el este: firesc cu dorința imensă ce am avut-o de a ne civiliza? El este rezultatul fatal al contactului în care ne-am pus noi, țară încă barbară, cu civilizațiunea occidentală. Susțin că este rezultatul logic, fatal al acestei înrâuriri, al acestui contact cu părțile occidentale.

Oare, d-lor, ceea ce suntem noi astăzi, nouă ne datorim? Ideile ce le avem în creerii noştri sunt rezultatul civilizațiunii române? Ştiința cu care ne fălim, cu care se făleşte d. raportor, provine ea din munca noastră românească? Evident că nu, d-lor. Nu era vina noastră; eu sunt cel dintâi care o zic. Dar oare, cu 50-60 de ani în urmă, noi eram înapoi cu 50-60 de ani de țările occidentale? Nu; eram înapoi cu secole, sub raportul civilizațiunii față cu alte popoare. Ce am făcut atunci? Ne-am adresat la cei civilizați, fără să ne ocupăm dacă erau străini sau români. Şi ce au făcut aceştia? Ei ne-au primit cu brațele deschise, fără să ne întrebe dacă eram germani, francezi sau străini, aşa încât, nu numai în mod individual, dar generațiuni întregi au venit să ne aducă înapoi de acolo o cultură care ne lipsea şi pentru care ne-ar fi trebuit poate lungi secole ca să o avem, dacă ar fi fost să o creăm, reduşi fiind la propriile noastre forțe. Că acest fenomen a produs în mod logic, pe, ici pe colo, oarecari rezultate exagerate, este că s-au găsit oameni cari, o dată

deprinşi cu o cultură mult mai înaintată a Occidentului şi neavând într-înşii destulă activitate şi destulă abnegaţiune ca să suporte multe din relele la cari suntem expuşi la noi, au rămas acolo. Acesta a fost rezultatul logic al acelei mişcări care ne-a împins şi ne împinge, spre fericirea ţării, să aducem din străinătate cultura pe care o avem şi pentru care mărturisesc că ne arătăm în multe cazuri nerecunoscători faţă cu acei cari ne-au dat-o. Dar că acestea nu sunt decât fapte izolate, ca acele fapte ale unui soldat mai slab, care rămâne în urmă ca *traînard;* tot aşa fac şi cei rămaşi în străinătate.

Venit-a d. ministru de finanţe să ne dovedească cu cifre numărul românilor cari trăiesc în străinătate, să ne arate câţi sunt aceşti români? Nu a venit; căci n-ar fi putut să ne arate decât 20, 30 cari stau în străinătate, şi ar fi fost expus la ridicol, căci călcă principiul echităţii; pentru ce? pentru ca să atingă pe 10, 15 români cari şed în străinătate.

Un alt semn al semi-culturii am zis că este uşurinţa cu care înlăturăm noi toate rezultatele ştiinţei şi experienţei omeneşti, atunci când ne vine la îndemână a le înlătura.

D. Palade v-a semnalat cari sunt principiile ce se urmează de toate ţările lumii prin stabilirea unui impozit. Şi iar este un semn de semi-cultură nevoia de a aminti măcar asemenea lucru în Parlamentul român.

Nu cereţi de la mine, d-lor, să mă întind prea mult asupra acestui punct. Răsare atât de evident, că un impozit bazat pe un fapt personal, este un *ce* inic[1], mai ales atunci când îl puneţi în corelaţiune cu averea individului, încât nu am nevoie decât de a semnala faptul, pentru orice om care a vârât măcar nasul într-o carte de ştiinţă, ca să se convingă că comite o enormitate.

Vedeţi, d-lor, că sub punctul de vedere ştiinţific, sub punctul de vedere legal, nu aveţi dreptul de a prezenta un asemenea proiect de lege.

Sub punctul de vedere constituţional cred asemenea, d-lor, că nu eraţi în drept de a prezenta un asemenea proiect de lege.

Sub împăratul Nicolae, în Rusia s-a pus un impozit asupra absenteismului, şi, fiindcă era vorba de un Stat barbar, proprietarii impozitului au avut francheţa şi au spus că cine se duce în străinătate are să plătească 10, 20 mii ruble pentru un paşaport. Era dar un impozit asupra absenteismului.

Când s-a întâmplat asemenea lucru, acei cari trăiau pe atunci, şi-şi dau seamă de starea opiniunii publice europene, au avut ocaziunea să se

[1] Inechitabil, nedrept (*franţuzism*).

convingă cu ce ridicul a fost acoperită această măsură, încât Rusia a revenit asupra măsurii şi nu s-a mai perceput asemenea taxă.

Eu cred, d-lor, că cu Constituţiunea în mână am dreptul de a mă duce oriunde doresc. Acesta este un drept de libertate individuală pe care Constituţiunea ni-l garantează... Aud o întrerupere din partea d-lui Vulturescu, că şi cu această lege nu împiedică nimic de a se duce cineva în străinătate. Foarte bine; dar ia să vedem aşa este? Când d-ta ai vrea să ieşi din această Adunare şi eu cu o sabie în mână m-aş pune la uşă şi aş zice d-lui Vulturescu: «să nu ieşi, că-ţi tai capul» şi d-l Vulturescu «fricos» n-ar ieşi, aceasta nu va să zică că te-am împiedicat? Altă comparaţiune: Când d-ta ai vrea să ieşi din Adunare şi eu ţi-aş spune: te las să ieşi, dar te opresc să-ţi mai exerciţi profesiunea de avocat, nu te-am împiedicat, şi poate cu un efect şi mai mare decât sabia?

Apoi un impozit de 30 la sută ce este alt decât o împedicare?

O voce: Nu este 30, ci 12 la sută.

D. P.P. Carp: Dar adăogiţi zecimele judeţene, comunale şi altele şi vedeţi că se urcă la 30 şi 32 la sută.

Vasăzică d-voastră, pentru faptul că mă duc în străinătate, îmi confiscaţi o parte din averea mea? Şi care e semnul distinctiv al confiscaţiunii? Este luarea unei părţi din averea omului pentru un fapt personal. Se aplică dar aci definiţiunea dată confiscaţiunii de către toată lumea.

Cum dar veniţi şi ziceţi, când impuneţi cu 30 la sută averea omului pentru un fapt personal, că susţineţi libertatea individuală şi că n-o împiedicaţi?

Aceasta este o curată pedeapsă pentru o crimă necomisă, nejudecată şi pentru care nu există nici o sentinţă; sau mai bine nu există altă sentinţă decât simţimântul ce-l avem unii către alţii.

Ei bine, nu se fac asemenea legi. Nu se poate codifica, nu se poate transforma în paragrafe de codice penal iubirea de ţară. Această iubire se manifestă în rezultatele generale, este stima ce avem pentru cetăţeanul cel bun şi antipatia ce ne inspiră cel rău. Unde cade lucrul sub codicele penal, e acolo unde faptul ia caracterul unei crime, sau a unui delict, pe care judecătorii-l pot judeca şi asupra căruia sunt ţinuţi să arate motive de drept. Aci motivele, elementul nu-l văd decât în faptul şederii omului în străinătate. În aceasta stă motivul sporului de contribuţiune ce-i înfigeţi. Ei bine, de unde aţi luat acest nefericit mod de a impune pe om?

D-lor, la toate argumentele cari vi le-am pus înainte nu se va putea răspunde decât cu unul singur, adică cu o frază patriotică. Argument de

drept nu aveți; argumente de știință vă desfid să-mi aduceți. Că ați arătat un sentiment de echitate, asemenea vă desfid să-mi probați.

Singurul lucru care ne puteți spune e acesta: românul acela, ai cărui părinți au asudat pentru țară și au făcut aci avere, se duce în străinătate și nu mai muncește. Ei bine! toată această frazeologie ce valoare poate să aibă înaintea ochilor noștri?

Aș înțelege încă dacă lipsa aceasta de argumente, sau bogăția aceasta de frazeologie ar ascunde măcar un mare interes fiscal, pe care poate n-ați putea să-l arătați în toată nuditatea, dar pe care, întocmai după cum doctorii auresc o pilulă, tocmai așa și d-voastră vreți să auriți frazele de absenteism pe care voiți să-l pedepsiți.

Legea de față are să prezinte o scădere a impozitului fonciar; poate că d. ministru de finanțe... D-le Fleva, vă asigur că d-l Brătianu știe ce are să răspundă și fără suflor.

D. președinte al Consiliului: Vă înșelați și aci, după cum vă înșelați și în argumentele pe cari le aduceți.

D. P.P. Carp: Ziceam deci că nici măcar un interes fiscal nu există. D. ministru de finanțe nu ne-a adus nici o tabelă statistică unde să ne arate care are să fie produsul real al impozitului funciar după votarea și aplicarea acestei legi. Eu sunt convins cum că are să se producă un scăzământ al impozitului și prin urmare, pe lângă un scăzământ al sentimentului moral și al sentimentului de dreptate, veți avea și un scăzământ bănesc, care și el, deși mai puțin important decât cele spuse mai sus, are și el importanța lui, mai ales azi, când bugetul nostru nu e tocmai un buget de spor.

Am vorbit până acum mai mult despre această parte a legii care tinde a pedepsi absenteismul. Să vorbim și de partea aceea a legii care tinde a încuraja agricultura. Se zice: proprietarul care-și va căuta singur moșia va plăti 5%, cel care o va arenda va plăti 6%. Vasăzică o diferență de impozit; pentru ce o faceți? Iarăși un fapt personal. Aci însă lucrul devine și mai grav, pentru că pedepsiți pe o persoană pentru un fapt care nu e în puterea sa de a-l comite, sau a nu-l comite, care prin urmare nu se poate pune în sarcina persoanei. Puteți oare d-voastră impune unui advocat, care-și are meseria lui, cum că el să nu-și dea moșia în arendă? E evident că d-voastră nu puteți să-i imputați faptul acesta; evident că nu stă în voia lui; el are obligațiuni către clienții săi și prin urmare nu se poate duce la țară. Luați apoi militarii. Poate oare militarul să se ducă să-și caute singur moșia, atunci când e sub drapel? Evident că nu. Iată iarăși un fapt personal, care nu poate cădea în răspunderea acestui individ, căci el, fără voia lui, e obligat să-l comită;

nu are alternativa de a-l face sau nu. Dar medicul? dar judecătorul? Dar atâtea multe meserii folositoare acestei țări și cari, pentru acest fapt, pe baza acestui fapt, care nu e nici sub punct de vedere politic, nici corecțional, nici criminal, nici patriotic, absolut în nimic reprehensibil, d-voastre veniți și faceți distincțiune între dânșii și aceia cari-și caută moșiile singuri.

Dar credeți d-voastre oare că Statul are interes ca fiecare proprietar să-și caute moșia singur. În mare parte, da; în mare parte, nu. Aș ruga pe d-l ministru de finanțe să ia o carte foarte clar scrisă și foarte lesne de înțeles, a d-lui Leroy Beaulieu *Sur les impôts;* acolo veți găsi o filă unde autorul-și pune întrebarea dacă proprietarul cel bogat e cel mai bun administrator în materie agricolă și el ajunge la concluziunea cum că e un interes foarte mare pentru Stat, sub punct de vedere economic, de a fi o clasă de arendași bogați, cari nu fac agricultura *en grands seigneurs,* dar ca adevărați producători, pentru că acea clasă de arendași ridică avuția generală a țării și mijloacele de cari acea țară poate dispune în bunele și relele timpuri.

D-voastre voiți să distrugeți clasa de arendași? Aveți să obligați pe fiecare proprietar să-și caute singur averea lui, să devie el singur administratorul averii lui. D-voastre voiți ca un om care a fost deprins sau cu studii înalte, sau cu viața parlamentară de toate zilele, sau cu afaceri de Stat, sau cu alte ocupațiuni, cari sunt și ele folositoare pentru întinderea civilizațiunii unei țări, voiți să-l obligați să facă o meserie pe care n-a mai făcut-o, pe care n-o înțelege și care e contrarie cu întregul său mod de a gândi și de a lucra?

Vedeți dar, d-lor, că și în privința aceasta proiectul care ni se prezintă nu are absolut nici o rațiune de a fi. Lăsați oamenii să fie ei singuri judecători ai interesului lor, nu cădeți în boala de a voi să epitropisiți. Fiecare știe mai bine dacă-i dă lui mâna să-și caute sau nu proprietatea lui. Și apoi, când ne gândim cu câte dificultăți are a lupta agricultorul și nu numai la noi, dar în toate părțile lumii; când ne gândim câtă abnegațiune și câtă tărie de caracter trebuie de multe ori ca să fie cineva un om practic, și vă asigur că aceste calități nu le are fiecare, nu le puteți cere de la fiecine, și de îndată ce nu o puteți cere de la fiecare, de îndată ce nu puteți pune fiecăruia gândirea că este bine să-și caute singur moșia, căci acesta este sensul legii d-voastre, cum puteți să veniți a le impune această obligațiune? Și purcedând apoi din acest punct de vedere, când dați o primă de încurajare aceluia care se supune acestei obligațiuni, atunci înțelegeți foarte bine că tot proiectul

d-voastre nu are absolut nici o raţiune de a fi, căci dacă-l veţi vota, eu sunt sigur că în curând se va abroga, şi această lege va avea singurul merit de a fi, cum am zis la început, proba cea mai complectă de semicultura în care ne aflăm, fie cu sau fără regim liberal.

Mai vorbesc deputatul Nicolae Fleva şi preşedintele Consiliului I.C. Brătianu. Luarea în considerare a proiectului se votează cu 79 bile albe, 23 negre. La dezbaterea pe articole au luat parte deputaţii Take Ionescu, Const. Dissescu, G. Ianoli, Gr. Vulturescu, N. Ionescu, M. Corbescu, Emil Costinescu, C. Stercescu, N. Voinov, V. Maniu, C.C. Arion, P. Borş şi Al. Marghiloman. Legea în total a întrunit 60 bile albe, în 16 negre şi 6 abţineri.

BUGETUL PE 1885-1886
[„PRODUCȚIUNEA ȘI CONSUMAȚIUNEA"]

Ședința Camerei din 11 martie 1885

În ziua de 8 martie, deputatul Emil Costinescu citește, în calitate de raportor, proiectul și raportul asupra bugetului anului 1885-1886. Deputatul Gr. Cozadini recunoaște guvernului conservator meritul de a fi edificat el sistemul financiar actual, iar guvernului liberal meritul unui control mai vigilent. Deputatul G.D. Pallade se declară surprins de modul cum s-a organizat cercetarea veniturilor și cheltuielilor Statului și spune că lucrarea d-lui raportor este insuficientă.

D. P.P. Carp: Domnilor deputați, cred că d. Brătianu nu va urma sfatul ce i-a dat d. Palade în concluziunile sale; acest sfat nu era serios, și să-mi permită d. Palade să-i spun că nici nu era demn de restul cuvântării d-sale. D-sa, cu succes sau fără succes – acesta este un lucru pe care-l vom cerceta acum – a căutat să se menție la înălțimea științei și a dat părerea sa, atât asupra crizei, cât și asupra mijloacelor pe cari trebuie să le aplicăm pentru ca să moderăm această criză.

Este necontestat, domnilor, că ne aflăm în mijlocul unei crize; Mesajul a anunțat-o deja în toamna anului trecut. D. raportor o mărturisește în raportul său și dacă este să ne mirăm de ceva, este cum de atunci, când guvernul a anunțat existența crizei și a arătat, precum era dator, îngrijirile lui față cu această criză, cum de atunci și până acum nu vedem nici din partea guvernului, nici din partea majorității, absolut nici o măsură menită a aduce leac la răul ce ne bântuie? Aceasta are aerul de a fi un sistem ca acela al struțului, care, când își ascunde capul, crede că nu-l vede vânătorul.

D-lor, nu voi intra prea mult în cercetarea cauzelor situațiunii în care ne aflăm; ele sunt ca totdeauna multiple. Niciodată un fenomen care se produce în viața individului, ca și în viața națiunilor, nu se poate reduce la o singură cauză. Sunt împrejurări în cari criza provine din cauză că consumațiunea a întrecut producțiunea și sunt crize cari provin din cauză că producțiunea a întrecut consumațiunea; altele sunt produse prin faptul că nici consumațiunea, nici producțiunea nu se ridică la așa

nivel, încât să poată ridica avuția națională a țării. Fiindcă ni s-a vorbit de bunul simț, în teorie generală trebuie să zicem că crizele cele mai numeroase, în țările cari muncesc, se produc mai ales atunci când producțiunea este mai mare decât consumațiunea, iar nu când consumațiunea întrece producțiunea, pentru singurul fapt că la popoarele cari muncesc producțiunea este nemărginită, pe când consumațiunea are marginile ei firești; producțiunea este rezultatul muncii acumulate, care, sub formă de capital, dă unui popor în mână un instrument perfecționat la care numeroase generațiuni au lucrat; consumațiunea însă este numai faptul unei singure generațiuni și de aceea, în țările cari produc, criza provine din cauza că producțiunea a întrecut consumațiunea.

Asemenea, d-lor, nu este totdeauna exact de a se zice cum că Statul se poate opri în consumațiunea sa; veți vedea, când voi veni la buget, pentru ce nu se poate zice că atunci când ne aflăm într-o criză, singurul lucru prudent este să se restrângă consumațiunea.

Eu cred că guvernele sunt de multe ori puse în pozițiune nu numai de a nu-și restrânge consumațiunea, dar chiar de a o mări.

La noi, d-lor, eu cred cum că în urma erei de prosperitate, constatată de toată lumea și netăgăduită de d. Palade, am avut o epocă de prea mare producțiune, care a atras după sine și o epocă de prea mare consumațiune, nu numai din partea guvernului, dar și din partea particularilor. Uitați-vă în jurul d-voastră și vedeți câte case noi s-au făcut prin târguri, vedeți pe la țară cum s-a înmulțit numărul mașinelor agricole, intrați în fiecare locuință și uitați-vă la mobilier și veți vedea că la cel mai modest el este mai scump decât era acum 50 de ani, când giuvaerurile și șalurile constituiau singurul lux al boierilor celor mari.

Statul, la rândul lui, a trebuit și el să consume mult. Statul nostru nu este înzestrat cu instrumentele necesarii, cum sunt țările mai civilizate decât noi și pe cari nu le-am ajuns încă. Statul a trebuit cât se poate mai mult să ne puie pe noi la un nivel mai înalt în privința utilajului nostru, decât cum eram până acum. Și în privința drumurilor de fier, și în privința tuturor ramurilor de administrațiune, Statul a trebuit să fie un consumator mult mai mare în proporțiune cu un alt Stat, pentru că la noi era totul de făcut și nu ajunsesem acolo încât să zicem: nu ne mai trebuie creațiuni noi; să ne menținem în ceea ce avem. Prin urmare, vedeți că toată lumea la noi, atât particularii cât și guvernul, se aflau puși în poziținea neînlăturabilă de a consuma mult. Care a fost rezultatul? Rezultatul a fost firesc: în mare parte, întâi o cheltuială în afară, pentru că industria noastră națională nu ne pune în poziținea de

a satisface toate trebuințele, și, pe de altă parte, o imobilizare a capitalului nostru băgat în niște creațiuni noi. Și când d. raportor vine și zice cum că criza în mare parte este rezultatul prosperității, eu cred că n-a zis decât un adevăr pe care nimenea nu-l poate tăgădui. Criza aceasta s-a arătat deja de un an de zile și a fost agravată la noi prin criza generală care bântuie în Europa întreagă; și față cu cele ce se întâmplă în Europa, constatăm că cauza crizei actuale este iarăși producțiunea prea mare care a întrecut cerințele consumațiunii. D. Palade susține că noi am trebui să profităm din această exagerațiune a producțiunii și de criza din străinătate căci, oricare om plimbându-se pe strade și văzând pe la dughene afișuri de desfacere totală, se bucură, fiindcă poate să cumpere mai ieftin; așa este, dar uită d. Palade că dacă d-sa cumpără mai ieftin; alții sunt siliți să vândă mai ieftin. Uită d-sa că atunci când consumațiunea devine mai mică, se pune în străinătate în nelucrare o parte mare din populațiunea uvrieră, și aceasta ce produce? Produce o scădere în consumațiunea productelor alimentare și ce vindem noi? Noi vindem producțiuni alimentare, și se întâmplă că atunci când producțiunea a fost mai mare decât consumațiunea Europei, atunci a fost natural să se facă o cerere mai mică a productelor alimentare. Numai când industria în străinătate va reveni la starea ei normală, numai atunci vom putea zice că criza nu va mai avea efect nici acolo, nici la noi.

De aceea, d-lor, în teză generală, eu nu acuz pe nimeni de criza care s-a produs la noi; ea era firească și fatală. Susțin însă că criza ar fi putut fi mai mică decât cum este azi; voi aminti numai în treacăt ceea ce am zis în toamna trecută asupra modului cum s-a administrat în mijlocul acestei crize Banca noastră națională.

D-lor, la 1865 și 1866 a fost iarăși în toată Europa o criză monetară, care a atras după sine o criză financiară.

Guvernul francez a numit o anchetă; s-au chemat toți învățații și oamenii de Stat, s-au chemat toți acei cari jucau un rol nu numai în Franța, dar și în alte țări. Au fost ascultați oameni ca Thiers, Wolowsky, Cernuschi și dintre bancheri Fould, Péreire; în fine, toate somitățile Franței au fost chemate și și-au dat părerea lor asupra crizei de atunci. Ei bine, cu toții au pus în primul rând întrebarea: ce rol a jucat Banca Franței față cu criza? Era firesc aceasta, căci băncile naționale au în unele momente datoria de a modera, iar nu de a activa producțiunea, și au posibilitatea de a simți înainte decât publicul, dacă o stare de criză se pregătește sau nu.

S-a constatat mai de toți acei domni că un guvern prudent, când vede că producțiunea întrece consumațiunea și că din această cauză

afacerile devin prea numeroase şi nu pot fi mistuite, are îndatorirea de a impune băncii naţionale să oprească mişcarea la vreme şi să nu dea producţiunii o încurajare aşa de mare, încât răul să se mărească în loc să scadă. La noi nu s-a făcut aşa; de un an şi jumătate se prevedea – şi în această privinţă sunt de acord cu d. raportor, căci d-sa singur o spune, am văzut-o în raport – de un an şi jumătate prevedeam criza la noi şi cu toate acestea activitatea noastră a fost prea mare pentru consumaţiunea noastră; de un an şi jumătate înrâurirea crizei europene se anunţase că o să aibă efect rău asupra noastră, şi cu toate acestea în loc de a opri mişcarea, aţi făcut-o să crească, şi când toate băncile din Germania, Franţa, Anglia scădeau scontul, d-voastră l-aţi ţinut pe treapta pe care l-aţi avut în epoca înfloritoare. Acesta a fost un lucru fatal pentru criza noastră şi cu atât mai mult fatal, cu cât oricum veţi judeca, criza monetară totdeauna trage după sine şi criza financiară. În ancheta de care vorbeam adineaori au fost oameni distinşi, trebuie s-o recunosc, cari au susţinut că criza monetară nu are nimic a face cu starea economică şi cea financiară şi d-nul Péreire susţinea, d. ex., cum că moneta e rară, dar că operaţiunile sunt numeroase ca totdeauna şi cheltuielile egale cu cele din trecut; că prin urmare trebuie să se menţină procentele la aceeaşi treaptă la care ele se aflau înainte.

Dar, d. Péreire vorbea nu ca economist, nu ca om de Stat, ci ca bancher care voia să sconteze înainte de toate ieftin, oricât de mare ar fi criza. Or fi şi la noi poate asemenea păreri, dar oamenii neorbiţi de interesul personal susţineau, cu drept cuvânt, că Banca Naţională nu poate să modifice cursul firesc al lucrurilor. O Bancă Naţională nu poate, într-un mod arbitrar, să urce sau să scoboare scontul, ci trebuie să-l menţină în raport cu situaţiunea economică a ţării; de aceea ea are obligaţiunea să-şi reguleze scontul, având totdeauna în vedere starea economică a ţării.

D-voastră nu aţi făcut aceasta şi mă scutiţi poate d-a repeta cele zise în toamna trecută. Am probat cred atunci că Banca Naţională, în loc de a modera criza, nu a făcut decât s-o mărească. Guvernul a stat indiferent, sau poate, fiindcă cuvântul ar fi prea aspru, a arătat faţă cu Banca acea indulgenţă paternă, dar culpabilă, pe care o are un părinte slab faţă cu copilul lui chiar atunci când el se abate de la calea cea dreaptă. Dar indiferent ori indulgent, regret să constat că el nu şi-a făcut datoria.

Trec acum, d-lor, la buget.

Şi în privinţa bugetului ne aflăm astăzi tot într-un fel de criză.

Împrejurările de azi îmi amintesc epoca tot de criza bugetară din 1871, când onor. d. Petre Mavrogheni s-a încercat pentru prima oară a pune ordine în finanțele Statului.

Știți prea bine cu toții ce era mai înainte.

Bugetele Statului niciodată nu se votau la timp; resursele erau nesuficiente pentru acoperirea trebuințelor Statului, cari creșteau, căci se votase facerea drumurilor de fier precum și facerea altor cheltuieli însemnate, și toate aceste cheltuieli nu se puteau acoperi prin resursele ordinare de atunci, încât, din venitul total scăzându-se anuitățile, nu rămânea mai mult de 24 milioane pentru întreaga administrațiune a țării.

Era o situațiune imposibilă.

Deficitul se mărea din an în an, împrumuturile ajunseseră a fi o boală cronică.

Într-un cuvânt, treceam din deficite în împrumuturi și din împrumuturi în deficite. D. Mavrogheni, cu curajul și cu un talent pe care nu a știut îndestul partidul conservator să-l aprecieze, a făcut față situațiunii, a introdus regularitatea în bugetele Statului prin prezentarea lor la timp și a creat înainte de toate acele resurse cari puneau România în pozițiune de a merge înainte, astfel încât, de la d. Mavrogheni încoace, nu s-a făcut decât a se aplica sistemul său financiar, fără a se modifica întru nimic, deși ați criticat toate măsurile luate de dânsul. Și dacă noi avem astăzi resurse, acele resurse le datorim legilor și măsurilor luate de d. Mavrogheni, deși rezultatele lor, o recunosc aceasta, nu au ajuns la deplina lor dezvoltare decât sub regimul liberal. Nu neg cum că treptat cu creșterea elementului de personal mai bun, care se mărește pe fiecare zi în această țară, și administrațiunea s-a făcut mai bine decât în trecut; dar susțin și voi proba-o la orice contestație, că o mare parte a înfloririi finanțelor sub regimul liberal se datorește resurselor create de d. Mavrogheni sub regimul de tristă memorie.

O dată aceasta constatată, o dată ce impozitele și resursele de atunci au dat aproape ceea ce puteau da, naște întrebarea pentru noi – și aci a venit momentul să discut cu d. Palade dacă trebuie ori ba să micșorăm cheltuielile – naște pentru noi întrebarea, dacă resursele ce le avem astăzi sunt suficiente pentru mergerea înainte, nu numai a guvernului, nu numai a diferitelor ramuri ale administrațiunii, dar chiar a întregii stări economice a țării.

Știu, d-lor, că ideile mele nu o să aibă nici o trecere înaintea d-voastră și să vă spun pentru ce: pentru că ați țipat întru atâta că nu veți face împrumuturi și că nu veți mări impozitele, încât oricare ar veni înaintea d-voastră și va căuta să dovedească că nu puteți merge înainte

dacă nu veți face ori împrumuturi ori impozite noi, are să fie rău primit. Cu toate acestea, fiindcă am intima convingere că resursele de până astăzi au dat tot ceea ce puteau da și orice spor s-ar face la ele nu au să fie îndestulătoare ca să ne poată permite a merge înainte așa cum trebuie, eu sunt convins că trebuie să părăsiți antipatia de mai-nainte în contra creării de impozite, căci spre a putea merge înainte, ne trebuiesc noi resurse.

Dacă ne uităm la buget așa cum el ni s-a prezentat, eu susțin că el nu este un buget de organizare, ci un buget de dezorganizare. Și colegii mei din comisiunea bugetară, din care am avut onoare de a face parte, știu prea bine cum eu m-am opus la cele mai multe reduceri de cheltuieli ce au vrut d-lor să facă.

Când într-o țară de 5 milioane, cu un buget de 128 de milioane, și luați seama bine că cifra este caracteristică, se dă pentru facere de șosele o sumă care nu întrece suma de 600 de mii de lei, atunci zic că acesta este un buget de dezorganizare, iar nu un buget de organizare. *(Aplauze)*. Când d-voastră vă trebuie pentru întreținerea șoselelor de astăzi un centimetru și jumătate de pietriș și când d-voastră nu puteți da decât 2-3 milimetri de pietriș, se poate zice că este un buget de organizare? Și în privința întreținerii șoselelor, întrebând inginerii, în cât timp se deteriorează o șosea împietrită astfel cum voiți să o faceți, mi-au răspuns cu toții că se deteriorează cu desăvârșire în trei ani. Ei bine, când d-voastră în buget puneți o sumă pentru 2-3 milimetri de pietriș cu care aveți să ajungeți în starea aceea încât chiar șoselele ce le avem astăzi au să fie deteriorate în trei, patru ani, sunt în drept să zic că acesta nu este un buget de organizare, ci de dezorganizare.

Să mergem mai departe. S-a vorbit mult în contra armatei. Cunosc teoria: oratorii cei mai mari, învățații cei mai mari țipă în Franța și în Germania în contra militarismului, susțin că armata absoarbe nu numai capitalurile țării, dar împiedică și producțiunea; le știu toate acestea. Totuși eu susțin că armata la noi, fără să intru pe tărâmul înalt politic, este o școală care va putea să dea, sub punctul de vedere al culturii, rezultate mult mai îmbucurătoare decât întregul minister al cultelor și instrucțiunii publice. *(Aplauze)*. Milioanele cheltuite pentru instrucțiunea publică până astăzi n-au făcut decât să ne creeze bastimentul, sau dacă voiți mai bine recipientul unde avem să punem ceva, dar care până astăzi a rămas aproape gol, cu toate milioanele ce le-am cheltuit.

Armata, d-lor, introduce cultura în treptele cele mai de jos, căci dacă din cei ce vin la recrutare, 5 la sută sunt cari știu carte, eu sunt convins că 70 la sută ies cu știință de scris și citit la liberare. *(Aplauze)*.

Dar nu numai ca element de cultură trebuie să considerăm armata la noi. Ziceam adineauri că nu voiesc să mă pun pe un tărâm de înaltă politică. Este evident că nu putem noi avea o politică ca țările cele mari, o politică determinantă; nu putem nici pregăti lucrurile ce au să se întâmple, nici să le oprim, atunci când ele se întâmplă. Ce naşte dintr-aceasta? Naşte obligațiunea pentru țara noastră la o cheltuială mai mare, dacă voim ca armata să fie totdeauna gata, dacă voim ca, la momentul când are să se nască un conflict, să nu ne trezim nepregătiți. De aceea noi trebuie să avem totdeauna sub toate punctele de vedere utilajul necesar.

În această privință ce ați făcut? Ați ştirbit 600.000 lei de la concentrări şi 1.300.000 de la echipamente.

Aceasta-mi dă dreptul să vă zic că atuncea când noi votăm resurse extra-ordinare, ca armata să aibă rezerve totdeauna gata, d-voastră veniți şi acele resurse extra-ordinare le transformați în resurse ordinare, întrebuințând rezerva în cheltuieli de toată ziua.

Vedeți, d-lor, că v-am dat două exemple, unul privitor la întreținerea şoselelor şi altul la reducerile făcute în armată, reduceri în contra cărora eu m-am opus şi în comisiunea bugetară. D-voastră prezentați anul acesta un buget care nu este bugetul unei organizări serioase, pentru că cheltuielilor de neapărată trebuință, d-voastră ați venit şi le-ați aplicat rețeta ce vă dă d. Palade şi ați tăiat de oriunde, fără să vă gândiți că sunt tăieri cari produc o economie momentană de 3 milioane, dar că acele economii au să tragă după câțiva ani cheltuiala de 60 milioane. *(Aplauze)*.

Cu pietrişul de astăzi de 400.000 lei nu o să ajungem la refacerea tuturor şoselelor.

Dar dacă este aşa, ce avem de făcut?

Eu cred – şi aci nu e vina noastră cari nu suntem la guvern, ci e vina acelora cari nu s-au gândit la timp – că trebuie să mărim resursele în proporțiunea cheltuielilor neapărate, nu numai ca să ne menținem la nivelul la care suntem, dar chiar să ne ridicăm la un nivel mai înalt, căci nivelul de astăzi nu poate să satisfacă pe nimeni dintre acei cari au pentru țara lor aspirațiuni mai înalte.

Pentru aceasta, trebuie, d-lor, ca cheltuielile noastre să fie mărite şi prin urmare să fie mărite şi resursele.

În această privință mă unesc cu d. Palade, că d-voastră trebuie să introduceți impozitul mobiliar.

D-voastră trebuie să mai degrevați starea de astăzi, aruncând şi asupra generațiunilor viitoare o parte din cheltuielile enorme cari

trebuie să le facem astăzi, nu numai pentru noi, dar şi pentru generaţiunile viitoare.

Una din aceste operaţiuni ar fi conversiunea titlurilor Stern şi Oppenheim. Eu cred că ea va da o reducere de vreo 4.000.000 pentru vreo 7, 8 ani. Pe de o parte, deci, impozitul mobiliar, pe de altă parte – deşi în privirea impozitului mobiliar nu am făcut studii practice asupra materiei impozabile, dar eu sunt sigur că s-ar urca la 2, 3 milioane pe an... iau într-adins cifrele jos, pentru că nu voi să fiu expus la nici o exagerare, – pe de alta, patru milioane cari ar rezulta din conversiunea împrumutului Stern şi Oppenheim. Am avea deci înaintea noastră pentru cinci sau şase ani un spor de vreo şapte milioane.

Mai încolo, sunt cheltuieli zadarnice cari trebuie să le suprimăm cu curaj, chiar atunci când am avea să lovim în oarecari pretenţiuni sau interese locale. Eu sunt convins, şi am dat cu ocaziunea Adresei o expresiune destul de lămurită acestei convingeri, cum că descentralizarea, astfel cum a fost întrodusă la noi, nu e deloc o descentralizare. E o superfetaţiune a administraţiunii şi o cheltuială zadarnică; eu aş cere suprimarea consiliilor judeţene permanente. Acolo se cheltuiesc 17 până la 18 milioane pe an, pentru lucrări cari nu dau nimic decât satisfacerea personală la o mulţime de împiegaţi, şi măresc înrâurirea electorală a guvernului, dar sunt fără nici un folos pentru ţară. Mă întreb dacă suntem destul de bogaţi ca să aruncăm în aer 18 milioane pe an?

Răspunsul mi se pare că nu poate să fie decât negativ şi sunt sigur că va veni o vreme când toţi vă veţi uni cu mine să suprimaţi această cheltuială. Dar să nu exagerăm. Ştim că în comitetul permanent sunt o mulţime de cheltuieli cari, prin suprimarea lui, ar cădea în sarcina Statului, şi de aceea nu pot să spun că de întreaga sumă va beneficia Statul, dar desigur va beneficia de trei, patru milioane.

Prin urmare, iată patru milioane de la conversiunea împrumutului Stern şi Oppenheim; iată vreo trei milioane şi jumătate de la impozitul mobiliar şi trei milioane jumătate de la suprimarea consiliilor judeţene. În total vom avea un spor de vreo 10 milioane.

În afară de aceasta, eu cred că sunt venituri de ale Statului – şi la aceste venituri nu se aplică teoria mea de adineauri, cum că resursele create de d. Mavrogheni nu au să dea de aci înainte sporuri prea mari – sunt părţi ale averii Statului, cari nu au nimic a face cu aceste resurse, dar cari cu o mai bună administraţiune pot să dea un venit mai mare, de exemplu: administraţia domeniilor. Eu cred că o amenajare mai bună a pădurilor are să ne dea un spor de un milion sau un milion şi jumătate, fără ca să distrugem pădurile, cum se distrug astăzi, şi fără să fim

obligați a face arendașilor acele înlesniri de cari ne vorbea d. Cozadini, a permite să păşuneze în păduri vitele; căci prin aceasta se distruge o parte din izvoarele de bogăție mari şi productive ale României.

Din cele spuse, vedeți că putem realiza un spor de resurse pentru vreo 5, 6 ani, de vreo 12 până la 13 milioane. Eu cred că această sporire e necesară şi am curajul de a face o prezicere, deşi profețiile nu sunt tocmai bine văzute, dar sunt convins că dacă nu veți mări resursele bugetare ale Statului, d-voastră, care nu voiți să puneți impozite, o să faceți împrumuturi, sau în momentul când aveți să vă convingeți că nu se poate altfel, aveți să vă retrageți, pentru ca să le facă alții; dar țara va fi obligată să le facă. În materie de împrumuturi şi viitor economic al unei țări, e independent cine stă şi cine nu stă la guvern, şi de aceea ați văzut că cu toate că sunt în opoziție, de când guvernul liberal e la putere, cu ocaziunea bugetelor am căutat să fiu totdeauna obiectiv şi totdeauna să vorbesc în afară de întrebarea cine ocupă sau nu ocupă banca ministerială.

Zic dar că dacă nu veți mări resursele, veți fi obligați sau să faceți împrumuturi, sau să vă retrageți, lăsând să le facă alții: pentru că resursele pe cari le avem astăzi, afară de o bună administrație a averii Statului, nu pot să vă dea sporurile acelea pe cari unii optimişti le aşteptau. Când s-au creat aceste impozite, nici guvernul, care le-a aplicat, nici țara, care le-a plătit, nu erau deprinşi cu dânsele, şi era evident că o să fie o situațiune care trebuia să tragă după sine un rezultat mai puțin folositor al acestui impozit la început, decât la sfârşit. Şi de aceea şi evaluările noastre, atunci poate că în teorie erau mai juste, dar în realitate erau false, şi ne-ați acuzat cu drept cuvânt că n-am ținut seamă de acea situațiune care întotdauna se produce la introducerea din nou a unui impozit.

În practică n-am avut dreptate, dar în teorie am avut şi aceasta s-a arătat mai târziu, cum acel impozit a dat rezultatul care trebuia să-l dea.

Dar odată ce o resursă a intrat deja în plină aplicație, la ce spor ne mai putem aştepta? Nu ne putem aştepta decât la sporul care naşte din creşterea întreagă a avuției țării şi această creştere nu merge aşa cum credeți, cu paşi gigantici din an în an; încât deşi putem zice că țara s-a îmbogățit şi are să se îmbogățească, cestiunea devine de puțină importanță atunci când ne uităm dacă cheltuielile cari avem să le facem, trebuiesc făcute în timp foarte scurt de 3, 4, 5 ani, care timp e foarte mărginit pentru creşterea generală a avuției unei țări.

S-a zis cum că creşterea totdauna produce şi o descreştere şi că epocele de avuţie trag şi epoce de criză, nu zic de sărăcie, căci sărăcia e relativă.

Când eu mă deprinsesem să cheltuiesc înainte 1000 galbeni şi când eram fericit că pot să cheltuiesc această sumă şi când mai în urmă câştigam 6000 şi mă deprinsesem să cheltuiesc aceste 6000; când mă văd obligat să cheltuiesc numai 4000, nu se poate zice că e o sărăcie, căci cheltuiesc de patru ori mai mult decât atunci când cheltuiam 1000.

Prin urmare, nu pot zice că e o sărăcie, ci o stagnaţiune a mersului înainte.

Ei! această stagnaţiune ce se produce astăzi are să mai fie încă, şi de aceea susţin că toate argumentele, ce aţi putea aduce pentru susţinerea bugetului de astăzi, pentru cel de mâine, sau pentru anii viitori şi pe cari le-aţi deduce din creşterea resurselor actualmente existente şi mergerea înainte a avuţiei naţionale, sunt false şi fără temei. Departe de a ajunge la un spor, poate că veţi ajunge la o descreştere, nu aşa de mare, poate, cum o prevăd pesimiştii, dar aveţi să ajungeţi la un deficit, care are să meargă în mod progresiv şi are să ţină mai mult poate decât vă gândiţi, în acest timp de trei, patru ani.

D-lor, noi trebuie să ne gândim acum, în faţa nevoilor Statului, cum menţinem, cum îmbunătăţim ceea ce avem, fără să deteriorăm, şi cum punem România în acea poziţiune, nu fericită, dar obligatorie, să fie totdauna gata a face, în marginile adevăratelor sale puteri, onoare misiunii care o avem.

Prin urmare, d-lor, nu rămâne decât sporirea resurselor. Poate că mijlocul prezentat de mine să nu aibă favoare pe lângă d-voastră – nu aveţi decât să indicaţi altul, dar acela sunt convins că nu are să vă dea 10-12 milioane şi mai sunt convins că fără această sporire nu putem merge înainte şi nu avem vreme de a aştepta acea epocă fericită în care vom intra din nou în era vacilor celor grase.

Acestea, d-lor, erau scurtele observaţiuni cari m-am crezut dator de a le aduce cu ocaziunea acestui buget, pe care îl voi vota, căci este admis că bugetul se votează totdauna de majoritate şi de minoritate, pentru că este al ţării, nu al guvernului, însă îl votez cu adâncă îngrijire, că nu votăm un buget de organizare, ci de dezorganizare.

CRIZA ECONOMICĂ
[ŞI MĂRTURIE DE CREDINŢĂ JUNIMIST-CONSERVATOARE]

Şedinţa Camerei din 28 noiembrie 1885

Camera discută răspunsul la Mesajul Tronului pe paragrafe, citit de deputatul Emil Costinescu, în calitate de raportor. La paragrafele întâi şi al doilea i-au cuvântul deputaţii N. Dimancea. M. Kogălniceanu, I. Câmpineanu şi M. Pherekyde. La paragraful următor ia cuvântul:

D.P.P. Carp: Domnilor, la această parte, care glăsuieşte astfel: «Criza economică generală, ce stăruieşte de mai mulţi ani, nu se mai poate însă prelungi mult timp. Trebuie să ne aşteptăm ca o perioadă de prosperitate să-i urmeze.»

Minoritatea comisiunii d-voastră a prezentat un amendament în care se zice:

«Criza economică, semnalată şi în anul trecut de guvern, şi asigurarea echilibrului bugetar solicită de la noi cea mai serioasă luare aminte, cu atât mai mult cu cât avem datoria de a cerceta dacă numai cauze exterioare şi neatârnate de voinţa noastră s-au pus în calea mersului progresiv al stării noastre economice».

A părut minorităţii comisiunii d-voastre, şi cutez a zice cu drept cuvânt, că paragraful redactat de majoritate denotă, faţă cu situaţiunea noastră economică, o linişte sufletească pe care nu o putem împărtăşi, căci nu se zice alt nimic, decât că trebuie să ne aşteptăm ca o perioadă de prosperitate să-i urmeze.

Vasăzică, prin alte cuvinte, ca noi să aşteptăm leacul de la forţe ce sunt cu totul în afară de acţiunea noastră şi această idee n-a putut-o împărtăşi minoritatea comisiunii d-voastre. Liniştea sufletească pe care o arată majoritatea comisiunii şi cu dânsa întregul guvern poate izvorî din două cauze: poate izvorî din adânca convingere cum că tot ce face guvernul şi tot ce face majoritatea e bine făcut şi că dacă se întâmplă neajunsuri ca acele de care suferim, nu a lor e vina, ci trebuie să le atribuim unor cauze exterioare, neatârnate de voinţa lor, ori poate să izvorască şi dintr-un sentiment de neputinţă a unor oameni ce simt că nu

pot face nimic şi nu sunt prin urmare chemaţi a face ceva pentru a îndrepta răul. Noi acuma credem că această admirabilă linişte sufletească provine din amândouă cauzele. Noi credem că guvernul şi majoritatea prea au luat deprinderea de a crede că tot ce fac este bine făcut, şi că orice rele se arată, fie pe tărâmul moral, fie pe tărâmul material, trebuie să aibă alte cauze decât acţiunea lor. Aceasta cam este boala, sau defectul dacă voiţi mai bine, a tutulor partidelor liberale din lume. Partidele liberale în toate ţările lumii şi în toate momentele au căutat să discrediteze moralmente pe adversari. Nu înaintez nimic ce nu s-ar putea proba. În istoria tutulor grupurilor liberale din lume, pot să probez că acele grupuri nu s-au pus nici o dată pe tărâmul emulaţiunii, ci în totdeauna au căutat să conteste patriotismul şi să suspecteze intenţiunile chiar a celor cari erau mai presus de orice suspiciuni. Acest rău obicei al liberalismului trebuia neapărat să aibă ca corolar şi afirmaţiunea, nu totdauna exactă, că tot ce fac ei e bine făcut. Eu, d-lor, cred că trebuie să ne înscrim în contra acestui mod de a proceda; cred însă că şi guvernul şi majoritatea ar trebui să se lecuiască de acest defect, pentru că, astăzi mai mult decât oricând, arma întrebuinţată se întoarce în contra lor; adversarii guvernului, la rândul lor, nu mai văd în guvern decât incarnaţiunea tutulor relelor de cari suferă ţara; au aerul de a uita că relele de cari ne plângem sunt în mare parte rezultatul unei stări înapoiate şi se pun în sarcina guvernului şi merg până a promite ţării că nu au decât să facă să cază majoritatea şi guvernul, ca să înceapă pentru România o eră de fericire şi de progres. Această exagerare în sens contrar a adversarilor guvernului este una din cauzele pentru cari unii din oamenii politici din România nu pot să se asocieze cu coaliţiunea, pentru că nu cred că este leal faţă cu ţara, să-i spunem că suferinţele ei provin din cauze trecătoare, ca prezenţa unuia sau altuia dintre noi la guvern. Ne-am pus pe un alt tărâm şi am zis: de ce să ne tot aruncăm acuzaţiuni unii altora, când vina e a tuturor şi de ce să nu căutăm ca prin legi, şi în afară de acţiunea noastră individuală, să punem un capăt relelor pe cari de altmintrelea le constatăm cu toţii, numai că liberalii le pun în spatele conservatorilor şi conservatorii în spatele liberalilor. De aceea eram în drept de a regreta că liniştea sufletească ce o arătaţi provine din încrederea prea mare ce o aveţi. Orişice încredere prea mare poartă în sine pedeapsa ei, şi unde vedem conştiinţa acestei încrederi, vedem semnele neînşelătoare ale unei resignaţiuni neconştiente. Cu toate laudele ce vă daţi, simţiţi instinctiv neputinţa în care vă aflaţi de a organiza ceva, de a stârpi cu energie relele ce ne rod. Având aceste vederi, era firesc, d-lor, să nu ne asociem

cu liniştea sufletească ce domneşte în răspunsul majorităţii şi să vă cerem ajutorul spre a studia puţin cauzele reale şi a vedea întru cât ea cade în sarcina noastră şi întru cât ea nu este decât rezultatul unei forţe asupra căreia nu avem absolut nici o acţiune.

Înainte de toate, d-lor, în mijlocul unei crize, care este lucrul ce preocupă pe oameni? Este siguranţa în raporturile comerciale. Această siguranţă în raporturile comerciale este cu atât mai imperios cerută în ţara noastră, căci precum o zice cu drept cuvânt d. raportor «o ţară trăieşte şi se dezvoltă pe tărâmul economic prin relaţiunile ce întreţine cu străinătatea».

Tot ce producem noi, vindem străinilor; tot ce consumăm noi, cumpărăm de la străini. Acesta este un adevăr care nu se poate combate. Lăsând la o parte mici excepţiuni, sunt convins că el stă în simţimântul fiecărui din d-voastră.

Ei, atunci care era prima datorie a ţării acesteia? Era datoria ca în raporturile acestea comerciale dintre Ţara românească şi străinătatea, să se dea un mijloc de schimb a cărui valoare constantă să nu introducă în raporturile comerciale această nesiguranţă ce cu timpul devine primejdioasă, şi faţă cu această cerinţă naturală naşte întrebarea: făcut-aţi d-voastră tot ce aţi putut ca să introduceţi în ţară la noi acea valoare constantă care trebuie să menţină şi să garanteze siguranţa în raporturile comerciale? Trebuie să răspundeţi că nu. Ştiu că puteţi să vă scuzaţi cu exemplul altor ţări, dar ele au făcut-o sub povara unor necesităţi imperioase şi puteau invoca împrejurări cari scuzau până la oarecare punct alterarea mijloacelor de schimb. Dar la noi nu era nici o împrejurare care să vă scuze pe d-voastră. La noi puteaţi fără greutate să introduceţi valoarea constantă în raporturile comerciale. Nu aţi făcut-o. Pentru ce?

Pentru că aţi fost animaţi de ideea că partidul liberal nu poate greşi. Greşelile cele mai mari, ca şi cele mai mici, trebuie acoperite şi îmi veţi permite să urmăresc cum această nenorocită deprindere se întinde ca un fir roşu în toată chestiunea ce ne ocupă.

Aţi primit, d-lor, pe timpul războiului, moneda rusească pe o valoare mai urcată decât o avea în realitate, şi vă asigur că nu fac o critică rău intenţionată. Bine aţi făcut în momentele acelea, căci nimenea nu putea, fără să zdruncine şi raporturile politice şi raporturile comerciale cu puternicul nostru aliat, să facă altfel. După ce însă s-a mântuit războiul, în loc să veniţi francamente să expuneţi ţării necesităţile în cari aţi fost, să-i arătaţi că rezultatele obţinute trebuiau plătite, pe lângă alte sacrificii, şi cu o pagubă de câteva milioane, v-aţi

zis: «partidul liberal să fi expus țara chiar fără vină la o pagubă oarecare, aceasta nu se poate» și ați transformat rublele în monedă națională de cinci franci, și când ați creat Banca, în loc să-i dați un stoc metalic de aur, i-ați dat un stoc metalic de argint.

Aceasta era prima greșală, primul pas în un șir de erori vătămătoare. O dată Banca creată, ea trebuia neapărat să dea de îndată roadele cele mai fecunde. Și aci iar urmăresc firul cel roșu de care vorbeam adineauri, acțiunea guvernului: ideea că partidul liberal e perfecțiunea însăși. Banca fiind creată de dânsul, trebuia să producă în România pe lângă dividende foarte mari acționarilor și scăderea dobânzilor la nivelul țărilor celor mai bogate din lume, astfel încât Banca noastră, din ziua dintâi, a concurat în scăderea scontului cu Banca Angliei, și când a văzut că Banca Angliei și-a ridicat scontul, atunci a zis: am întrecut în credit chiar pe Banca Angliei. Când Banca de Berlin avea scontul la 5, noi l-aveam la 4, de sta sau nu aceasta în raport cu starea noastră economică; la aceasta nu s-a gândit nimeni, și cu fală ni se arată cum dobânda la noi era mai jos decât la Berlin și la Londra.

Ei, dar lucrurile nu se lasă să fie tratate astfel; putem violenta conștiința oamenilor, putem violenta voința unei țări, – ceea ce însă nimeni nu a putut, este de a violenta evenimentele, de a sili lucrurile să dea alte rezultate decât acelea cari izvorăsc logic din natura lor. Aceasta nu s-a putut niciodată și nu cred că se va putea.

Care a fost rezultatul acestei fantasmagorii de stări pretinse înflorite? A fost că atunci când criza a început și când Banca Națională trebuia să restrângă pânzele, cum o face cârmaciul prudent când vine furtuna, iar nu să le întindă și să conducă barca la o pieire sigură, ea cu cea mai mare liniște a mers cu pânzele deschise, și în loc să restrângă activitatea, care devenea un pericol în mijlocul comerțului nostru, i-a mărit activitatea. Cu ce rezultat, o știm acum. Încrederea ce o aveam noi, nu o aveau și acei cari stau în raport constant cu comerțul nostru, adică străinătatea. Acea străinătate cu care, o zice d. raportor, întreținem relațiunile cele mai întinse, nu a împărtășit oarba noastră încredere de a o trata de pură neprevedere, și neavând această încredere, ea a zis: să vedem cu ce soldează ei bilanțul lor, îl soldează cu un lucru a cărui valoare este constantă, sau îl soldează cu un lucru a cărui valoare este aleatorie?

Pe când înaintea crizei nu se uita că hârtiile noastre trebuie să stea în raport constant cu argintul, că trebuie să urmeze fluctuațiunile argintului, în momentul crizei s-a deșteptat și a zis: nu mai dau hârtiei decât valoarea care o dau acelui argint, care nu constituie pentru mine o valoare constantă. Și atunci am văzut că a început agiul a crește; și cu

toate acestea Banca, în loc să restrângă circulațiunea ei, a urmat înainte cu circulațiunea tot așa de mare.

Și mai vine și o altă cauză: oamenii cari fac agiotajul de astăzi; înainte nici se știa de dânșii în țară; când însă s-a ivit agiul, s-au ivit și agiatorii și a început o speculă așa de puternică, încât chiar dacă am avea sute de milioane de aur în țară, tot așa are să stea agiul ca și astăzi.

Apoi, pe lângă aceasta, a mai venit și un alt lucru care a îngreuiat situațiunea; și aci era acel fir roșu de care vă vorbeam adineaurea. Partidul liberal nu face nici împrumuturi, nu pune nici noi impozite. Aceasta e dogma financiară a partidului. Cu toate acestea, partidul liberal a făcut un împrumut, și acesta a fost împrumutul ipotecar. Dar, d-lor, nu a voit să zică că este împrumut; ați însărcinat Banca să ia asupra-și hârtiile d-voastră, gândind că încetul cu încetul lucrul are să se uite. De aceea vedem că de 8-9 ani, de când a fost făcut acest împrumut, nu a fost plătit. Și rezultatul a fost că ați îngreuiat piața cu 26 milioane de valori neconstante.

Nu credeți d-voastră că în împrejurările în cari ne aflăm, toate faptele cari vi le semnalăm au fost atâtea cauze nu a provocării crizei, căci aceasta o recunosc că a venit din cauze exterioare, dar a continuării și a măririi crizei? În vreme ce erați datori să atenuați criza, d-voastră ați făcut totul ca s-o lățiți.

Dar nu este bine numai să criticăm, și când criticăm trebuie să indicăm și mijloacele cari credem că sunt necesare pentru stabilirea răului.

În anul trecut le-am indicat și să nu vă mirați dacă vă repet ceva. Noi susținem că agiul, cum este astăzi, perpetuează criza economică în țară la noi; o perpetuează pentru că tot ce vindem, vindem mai ieftin decât valoarea mărfii, și ce cumpărăm, cumpărăm mai scump, și îndată ce o valoare de schimb nu este constantă, totdeauna acela care cumpără ia o primă de asigurare pentru un caz de pierdere; prin urmare, noi suntem în poziținea dezavantajoasă, iar nu străinii, cari cumpără mai ieftin. Căci, deși cumpărăm și noi, nu noi dictăm legile în comerțul internațional cu străinii.

Să admitem, d-lor, cum că chila este 80 lei în aur; fiecare exportator cumpărând, el cumpără cu un preț mai jos, fiindcă are să zică: cumpărând cu acest preț, dacă se suie agiul, eu câștig, dar dacă va scădea, eu o să pierz și, prin urmare, își face rezervele lui, și astfel în loc să cumpere cu 96, el cumpără cu 94, căci un comerciant prudent nu se gândește la câștig, ci întotdeauna la caz de pierdere. De aceea susțin, că câtă vreme va ține agiul la noi, atâta vreme are să țină și criza economică, și nu gândiți că zicând aceste lucruri, sunt lucruri luate din

aer. D-lor, politica Băncii noastre a fost urmată şi de alte case, a fost urmată şi de Banca Austriei, unde a dat aceleaşi rezultate ca la noi, cu o singură deosebire însă, că Austria poate să sufere mai uşor răul, fiindcă are un comerţ imens interior, pe când noi mai nu avem un comerţ interior. Deci, prima măsură ce trebuie luată ar fi să introducem în raporturile comerciale o valoare constantă, şi oricare ar fi jertfele ce trebuie să se facă pentru a introduce etalonul de aur, ele ar fi acoperite prin lipsa pagubelor cari astăzi au loc în ţara aceasta.

D-lor, discutam cu unul dintre directorii Băncii, şi fiindcă d. Costinescu a atins acest lucru şi de la tribună, cred că pot să aduc înaintea d-voastră o conversaţiune particulară ce am avut cu d-sa. D-sa zicea: nu vedeţi că dacă am introduce etalonul de aur, am ajunge la cursul forţat! Mărturisesc, d-lor, am căutat să-mi dau seama; am căutat să înţeleg; şi până în momentul de faţă n-am putut să înţeleg care este argumentul d-lui Costinescu. D-lui susţine că dacă am introduce etalonul de aur, are să alerge toată lumea la Bancă şi are să schimbe hârtiile pe numerar şi astfel ieşind tot numerarul afară, e evident că pentru biletele cari le-am emis, conform cu legea, în număr mai mare decât stocul metalic, sunt obligat să introduc cursul forţat. Oare aşa să fie? Dar biletele când le emite, pe ce le emite? Le emite totdeauna pe o valoare oarecare, care intră în portofoliul său; şi când s-a zis cum că o Bancă se poate să emită mai multe hârtii decât stocul ei metalic, s-a zis din această împrejurare că niciodată nu pot veni toate hârtiile la schimb, căci o parte din ele servă la afacerile de toate zilele. Eu mă pun în ipoteza d-lui Costinescu şi zic: toată lumea vine şi schimbă hârtiile, dar uitaţi că din momentul în care hârtia are să fie în lada d-tale, acela a cărui trată ajunge la scadenţă are să plătească în aur, şi prin urmare, pe când printr-un ghişeu iese aurul, pe altul intră; însă se poate întâmpla ca cererea să fie aşa de mare la schimb, încât să fie un pericol, şi atunci s-a văzut cât de mare este rolul unei Bănci, a cărei datorie este când de a activa, când de a modera activitatea comercială.

În timp de criză, Banca sileşte pe public să restrângă afacerile, şi aceasta o face urcând dobânzile până la acel nivel care stă în raport cu creditul momentan al unei situaţiuni îngreuiate; trebuie să prevadă care este creditul ei în ţară; şi când creditul acela reclama o urcare de dobânzi, ea a urcat dobânzile.

De aceea, d-lor, noi cerem întâi ca Statul să plătească şi să plătească cât mai neîntârziat cele 26 milioane bilete ipotecare; noi cerem, în al doilea rând, ca Statul să transforme stocul metalic din argint în aur; şi noi cerem încă, ca o dată acestea făcute, politica

financiară a Băncii să fie conformată cu toate regulele de prudență observată de băncile celorlalte țări și nu în mijlocul crizei să vie să alimenteze criza, în loc să-i puie stavilă... (*nu se aude*)[1].

Vedeți ce face Banca Angliei: în cei din urmă 20 [de] ani, ea a ridicat scontul o dată la 10, altă dată la 9, în diferite rânduri la 7. Banca Angliei, d-lor, a făcut-o fără să se teamă că va fi acuzată că îngăduie creditul, pentru că se știe că din dosul unui scont prea scăzut în raport cu creditul real, se ascunde criza generală, care are efecte mult mai grozave decât pierderea unui sau alt individ care s-a aruncat în speculațiuni hazardoase. Căci, d-lor, să nu credeți că e datoria noastră să acoperim prin creditul Statului toate pierderile ce provin dintr-o criză; datoria noastră e să căutăm a însănătoși atmosfera, și cazul să serve de exemplu acelora cari cred că fără muncă și fără economie, ci numai prin speculă, se pot îmbogăți. (*Aplauze*).

Acestea sunt, d-lor, măsurile cari le cer și acestea le-am cerut și anul trecut; criza trebuie să aibă o acțiune nu numai asupra stării comerciale, ea trebuie să aibă efect și asupra bugetului general al Statului. Am anunțat deja aceasta anul trecut, și atunci, cu ironia care caracterizează pe d. Câmpineanu, mă întreba: în interesul cui vorbești? Se înțelege că în mintea d-sale eu vorbeam în interesul străinilor și compromiteam creditul Statului.

Ar trebui să părăsim acest mod de procedare, ar trebui să discutăm cu cea mai mare francheță, să nu ascundem nimic, căci vă asigur pe toți că străinii știu mult mai bine ceea ce este în țara aceasta decât chiar noi înșine. Trebuia, zic, să aibă o acțiune asupra finanțelor țării și a avut; guvernul atunci n-a vroit să o mărturisească, o mărturisește însă situațiunea financiară, unde veți vedea în diferite locuri scăzăminte, colo scăzământ, dincolo scăzământ, și ministrul de finanțe zice că tot agiul a fost cauza. Vă rog, d-lor, să mă scuzați dacă repet oarecari lucruri ce deja vi le-am spus încă din toamna trecută, dar trebuie să o fac, fiindcă răul, în loc de a fi mai mic, mi se pare mai mare, prin urmare față cu o situațiune identică este cam anevoie de a nu aduce aceleași cuvinte și argumente. Și atunci v-am zis cum că ca să opriți d-voastră răul efect ce are să producă agiul asupra finanțelor țării, nu vă rămân decât două mijloace: ori să faceți împrumut, ori să puneți noi impozite; guvernul mi-a răspuns atunci că mai este și un al treilea, adică economiile; că nu va face nici împrumut, și nu va pune nici noi impozite. Economii? Ce economii voiți să faceți?

[1] Nota stenografului!

Economiile trebuie să se oprească acolo unde prin economii ajungem la dezorganizarea serviciilor Statului, la neîndestularea nevoilor țării, căci aceasta nu mai este economie, ci este o adevărată amânare a unor cheltuieli cari au să coste de trei ori mai mult peste doi-trei ani.

Am arătat atunci oarecari mijloace, şi se vede că guvernul s-a gândit şi el că prin economie nu are să poată face nimic, şi deja din iarna trecută a început să caute alte mijloace. Cari au fost măsurile ce au găsit de cuviință să le întrebuințeze pentru a pune pe o treaptă mai înflorită finanțele țării? Au adus faimosul proiect al impozitului funciar, care este încă în memoria d-voastră a tutulor, şi am văzut cu plăcere că atunci acele elemente tinere, cu a căror intrare în Parlament se făleа d. ministru, au fost cu noi în combaterea acelui proiect de lege.

O voce: Nu toți; au mai rămas.

D. P.P. Carp: Au rămas cei mai răi, cei mai buni erau cu noi (*Ilaritate*).

S-a mai venit, d-lor, cu un proiect de lege prin care se cerea ca plata vămilor să se facă în aur, proiect care, ca multe altele, a fost retras...

D. I.C Brătianu, preşedintele Consiliului: N-a fost retras, a fost amânat.

D. P.P. Carp: Eu nu vreau, d-lor, să avansăm nimic ce n-ar fi exact, şi fiindcă se zice că nu s-a retras, ci s-a amânat, fie şi amânat.

Iată, d-lor, tot ce am văzut până acum. Apoi, suntem aicea noi în drept a zice că s-a făcut tot ce s-a putut face pentru a îndrepta relele cari sunt? Suntem noi în drept a zice că trebuie să cercetăm dacă numai cauze exterioare sunt, sau sunt şi unele cauze venite din vina noastră, cari ne-au adus în starea în care ne aflăm astăzi? Eu cred că da! şi de aceea noi am prezentat amendamentul nostru pe care vă rugăm să-l primiți.

Vorbeam adineaurea, la începutul cuvântării mele, şi de resignațiunile neconştiente ce ne semnalează nouă această luptă sufletească a majorității şi a guvernului, şi-mi veți da voie ca, terminând, să apăs puțin asupra cauzei acestui fenomen psihic. A semnalat-o deja d. Maiorescu ieri, şi acum la rândul meu voi semnala-o astăzi. Este neputința în care vă aflați de a organiza şi crea ceva din nou; încercări şi intențiuni foarte lăudabile le vedem zilnic; însă când se vine la realizarea lor, diferite cauze vin şi se opresc în drumul îmbunătățirilor; astfel a venit legea magistraturii şi s-a amânat din cauza unui milion; a venit legea cumulului, s-a amânat şi ea, nu ştim dacă iar din cauza unor milioane.

S-a venit zilele trecute cu legea de organizare şi admisibilitatea în funcțiunile administrative, care iarăşi s-a retras.

O voce: Nu s-a retras, ci s-a reîntors la comitetul delegaților.

D. P.P. Carp: Îmi retrag cuvântul de *retras*, dar constat că din amânare în amânare ajungem a nu mai şti când vom avea să tragem rezultanta muncii d-voastre, căci numai când vom avea ceva făcut, numai atunci vom putea trage acea rezultantă, şi a vă zice dacă aţi făcut bine sau rău. Să-mi permiteţi a vă arăta eu cauza acestei neputinţi, şi aci mă voi adresa la d. Brătianu, cu francheţa cu care cred că v-am deprins. D-voastră, d-le Prim-ministru, din noroc ori din merit, – unii o zic din noroc, alţii o zic din merit, iar eu zic din amândouă, – aţi ajuns a fi incarnaţiunea cea mai puternică şi cea mai vie a partidului liberal-naţional; aceasta a constituit forţa d-voastră în trecut, aceasta, cutez a zice, deşi adversar, va constitui şi gloria d-voastră în viitor. Cât pentru prezent, se aplică şi la d-voastră adevărul semnalat de Niebuhr, că în fiecare revoluţiune, şi nu putem contesta că în ţara noastră nu a fost o revoluţiune mare, ne suim la asalt cu oamenii cei mai bravi, şi rămânem pe breşă cu cei mai slabi; v-aţi suit la asalt cu cei mai bravi, aceia au căzut, şi în cetate aţi intrat triumfător cu cei mai slabi. (*Aplauze*). Aţi mers la asalt cu cei dezinteresaţi şi aţi rămas pe breşă *avec les jouisseurs*.

De aceea vedem, şi permiteţi-mi cuvântul, căci nu vreau nici să critic, nici să jignesc pe nimeni, că ceea ce se lăţeşte, este corupţiunea.

Ştiu că d. Brătianu nu vroieşte de dânsa, dar i se întâmplă ceea ce se întâmpla boierilor cu Lăpuşneanu. Ei nu vroiau de dânsul, dar el vroia de dânşii.

Nu vroieşte d. Brătianu de corupţiune, dar corupţiunea vrea de domnia-sa, şi cu braţe nevăzute, dar numeroase, ca braţele unui imens polip, îl strânge şi-l va strânge până îl va năbuşi. (*Aplauze*).

Au mai vorbit deputaţii I. Câmpineanu, G.D. Pallade, ministrul Domeniilor An. Stolojan şi deputatul Emil Costinescu, care propune din partea majorităţii comisiunii o modificare a paragrafului («Criza economică, semnalată şi în anul trecut de guvern, şi asigurarea echilibrului bugetar solicită de la noi cea mai serioasă luare aminte, cu atât mai mult cu cât avem datoria de a cerceta, dacă numai cauze exterioare şi neatârnate de voinţa noastră s-au pus în calea mersului progresiv al stării noastre economice»). La dezbaterea celorlalte paragrafe au mai luat parte deputaţii: Al. Djuvara, M. Kogălniceanu, N. Catargiu, G. Mihăilescu, C. Enescu, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice Dim.A. Sturdza, Al. Marghiloman şi ministrul preşedinte I.C. Brătianu. Proiectul de răspuns este adoptat în totalitate cu 94 voturi, 24 fiind contra (deputaţii A. Brăiloiu, P.P. Carp, N. Catargiu, Toma Cămărăşescu, C. Ciocazan, Gr. Cozadini, N. Ionescu, M. Kogălniceanu, G. Krupenski, D. Laurian, N. Locusteanu, Titu Maiorescu, I. Marghiloman, I. Melic, G. Mihăilescu, I. Negruzzi, T. Nica, M. Nicorescu, I. Oroveanu, G.D. Pallade, I. Pleşia, Vasile Pogor, I. Rădulescu şi Al. Marghiloman. La 2 decembrie ia din nou cuvântul:

D. P.P. Carp: D-lor deputați, cu prilejul discuțiunii Adresei, cuvântul meu a avut nenorocirea de a deștepta o adevărată furtună în această Adunare. M-am întrebat dacă în cuvântarea mea am spus ceva care ar întrece aceste limite de cari vorbea adineaorea onor. d. Poenaru-Bordea, și dacă eram în dreptul meu de a-mi spune părerea mea, așa precum am făcut-o. Rezultatul acestei cercetări de conștiință a fost că n-am trecut limitele bunei cuviinți parlamentare, că n-am făcut decât a împlini datoria unui deputat conștiincios. Am susținut că în partidul liberal, și poate că d-voastră veți adăogi că în toate partidele, sunt oameni cari pun interesele lor personale mai presus decât interesul general al țării, lucru pe care nimeni nu-l poate tăgădui. Până aci suntem de aceeași părere; de unde începe însă discuțiunea între d-voastră și între noi, este acolo unde noi susținem că acțiunea acelor oameni începe a deveni atât de puternică, încât paralizează forțele guvernului, pe când d-voastră ziceți din contra, că acțiunea lor e neputincioasă.

Și aceasta, după mine, este o discuțiune foarte parlamentară și foarte corectă, care a avut loc și înalte țări, și vă voi aminti numai că în Parlamentul din Anglia a avut loc o asemenea discuțiune și în vremea lui Walpole, și nimeni nu a venit să zică că cuvântul de corupțiune, întrebuințat de cineva în discuțiune, ar fi un *ce* neparlamentar.

Vă asigur, d-lor, că dacă aș crede că am zis ceea ce ar fi contra exemplelor date în alte țări, nu m-aș fi oprit un singur minut a veni și a retracta acest cuvânt; vă spun în conștiință că nu cred că am zis un singur cuvânt prin care să fi trecut peste regulele ce urmează a se păzi în un Parlament.

Voci: Numai cuvântul de corupțiune.

D. P.P. Carp: Ca răspuns la aceasta am fost tratați de ființe bugetare; am fost tratați de oameni fără principii; am fost tratați de șoareci cari ies din corabia amenințată de naufragiu; am fost tratați de oameni cari se alipesc pe lângă toate partidele, cu buna intențiune de a le deservi pe toate.

Înțelegeți d-voastră că toate acestea merită o mică ilustrațiune față cu d-voastră și, dacă îmi veți permite, voi lua toate aceste varii și diferite acuzațiuni, rând pe rând, și vă voi face pe d-voastră judecători, întru cât toate aceste acuzațiuni aduse nouă sunt adevărate sau nu.

Ființe bugetare în grupul acesta care se numește minoritate!

Ei bine, în grupul acesta avem ca ființe bugetare pe următoarele persoane...

D. președinte: Vă rog să nu întrebuințați nume, căci veți provoca și alte cestiuni personale.

D. P.P. Carp: Dacă voi jigni pe cineva, d-voastră, d-le preşedinte, mă veţi chema la ordine. Fac apel dacă am jignit pe cineva până acum?

D. I. Câmpineanu: Dacă veţi merge pe tărâmul acesta, atunci vom intra şi noi pe un tărâm care poate nu are să vă convină d-voastră...

D. P.P. Carp: Ne convin, d-le Câmpineanu, absolut toate tărâmurile, unul numai nu ne convine, tărâmul acela pe care am fi obligaţi a nu mai păzi regulele unei perfecte urbanităţi. (*Aplauze*).

Fiinţe bugetare d. Maiorescu, profesor de 24 ani, d. Negruţi, profesor de 22 ani, d. Laurian, profesor de 16 ani?

Cum, dacă în Parlamentul german ar veni vreun membru din majoritate şi ar zice că d-nii Virchow şi Haeckel, ambii profesori, sunt fiinţe bugetare, fiindcă sunt, precum se ştie, în opoziţiune cu guvernul, – vă gândiţi că un asemenea lucru ar fi tolerat?

Va asigur că nu; şi îmi este permis să regret că la noi aceasta este posibil.

Mai figurează în buget d. Nicu Ganea, care este efor la epitropia spitalelor Sf. Spiridon din Iaşi şi care primeşte, ca efor, o diurnă de 500 lei pe lună; şi d. Laurian care, ca membru în consiliul superior al instrucţiunii publice, primeşte o diurnă de 200 lei pe lună!

Iată, d-lor, un partid întreg care s-a vândut guvernului pentru 700 lei pe lună! (*Aplauze*). Apoi în adevăr, după teoria d-voastră s-ar putea zice: iată un partid care s-a vândut foarte ieftin şi numai un lucru nu ni se poate imputa: lipsa de modestie, căci în cazul acesta am fi evaluat foarte jos valoarea noastră parlamentară.

La această primă întrebare, voi zice ceea ce am zis, şi vă voi face pe d-voastră judecători întru cât noi ne-am vândut guvernului ca fiinţe bugetare.

Vin la şoareci, şi aci îmi pare rău că d. Câmpineanu, liderul acestei majorităţi...

D. I. Câmpineanu: Nu.

D. P.P. Carp: Atunci persoana autorizată a acestei majorităţi era aşa de puţin în curentul situaţiunii.

Vă afirm, d-lor, că niciodată partidul liberal nu a fost aşa de tare şi aşa de bine ancorat la putere cum este în momentul de faţă; vă afirm aceasta cu cea mai adâncă convingere, convingere bazată pe cunoştinţa unei situaţiuni pe care am avut prilejul a o cunoaşte mai mult şi mai bine decât o cunoaşteţi d-voastră. Ei bine, când avem această convingere, părăsim noi o corabie ce, cum ziceţi, se cufundă? Vă fac pe d-voastră de judecători. Dacă noi avem o convingere, ca aceea despre care v-am vorbit, şi dacă am fi bugetari, cum ziceţi, am fi avut drept să zicem: fiindcă acest

partid se perpetuează, ia să vedem, nu este bine să ne asigurăm şi noi un loc în port? Am făcut contrariul. Cum stăm cu şoarecii?

Lipsa de principii?

Sunt două soiuri de consecinţe politice: este consecinţa omului politic, care asupra fiecărei cestiuni spune părerea lui, şi după ce a spus-o, se crede dator pe onoare să nu se dezică. De se întâmplă ca ideile sale să nu fie împărtăşite de ţară, de s-a întâmplat ca ideile lui să nu fie apreţuite la dreapta lor valoare, nu are decât să aştepte până când le va coace vremea.

Este şi altă consecinţă, este consecinţa clientului faţă cu patronul său. Acela nu are decât a fi fidel. I se schimbă situaţiunea politică? Este indiferent. De a fost ieri *pentru* şi astăzi *contra* jidanilor, de a fost cu ortodoxia ieri şi astăzi cu puterile occidentale, dacă în cutare cestiune a fost pentru libertate nemărginită, şi apoi pentru o libertate mărginită, – toate aceste lucruri pentru client sunt indiferente, el este consecinte, căci este fidel. (*Aplauze*).

Nu atac pe nimeni, clientul este un om foarte respectabil. Au fost epoce întregi în istorie unde cele mai mari forţe în stat erau bazate pe aceste raporturi, raporturi de onestitate şi de constantă între patron şi client. Timpurile moderne s-au mai schimbat. Democraţia a avut acest bun, acela de a ridica acţiunea individuală pe o treaptă mai înaltă, şi atunci s-a ivit acea consecinţă politică care izvorăşte nu din raportul dintre patron şi client, ci din raportul dintre principii şi fapte. Aceste consecinţe le revendic pentru mine şi amicii mei.

Eu am fost constant în principiile mele şi nu le-am părăsit niciodată.

În cestiunea evreilor, d-lor, ştiţi cum m-am afirmat în primii paşi ai vieţii mele politice şi cum am combătut pe d. Brătianu, când era de părere contrarie cu a mea.

A venit tratatul de la Berlin. Eu, conservator, adversar declarat al d-lui Brătianu, eram pus în poziţiune de a alege între convingerile mele şi între rolul meu de opozant. Dacă îmi aş fi schimbat ideile, eraţi în drept să veniţi cu *Monitorul* în mână, şi să-mi imputaţi: ce spuneai, d-le Carp, la 68 şi ce spui astăzi? Nu mi-am părăsit convingerile; şi deşi ştiam – şi acesta e unul din acele servicii cari mi le-a imputat d. Câmpineanu – că acţiunea mea va fi folositoare adversarilor mei, am pus datoria mea de om consecinte mai presus decât datoria mea de opozant.

A venit cestiunea externă. Iarăşi am fost unul din aceia cari, de la 68, am susţinut că politica noastră externă trebuie să fie condusă astfel

încât noi să nu ne punem absolut rău cu nici unul din vecinii noştri, aşa încât să putem avea libertatea noastră de acţiune plină şi întreagă.

Şi atunci iarăşi am combătut pe d. Brătianu care, într-un discurs rămas celebru, s-a pronunţat în mod categoric pentru ortodoxie. S-a schimbat vremea; a venit timpul unde d-sa s-a gândit că oricât de frumoasă ar fi ortodoxia, dar e mai frumoasă România şi viitorul ei.

S-a zis că trebuie să căutăm o contra-cumpănă care să balanseze o vecinătate care ar deveni adevărat periculoasă pentru noi, când singură ar hotărî despre destinele noastre?

Ei, pentru că d. Brătianu a gândit că trebuie să se găsească o asemenea contra-cumpănă, trebuia eu să-mi părăsesc convingerile mele? Trebuia să fiu cu ortodoxia, pe care d. Brătianu o părăsea?

Aceasta v-ar fi părut d-voastră o consecinţă politică? V-ar fi părut purtarea sinceră a unui om care îşi apără principiile? Cred că nu.

Singurul lucru ce mi s-ar putea imputa, o recunosc, în aparenţă, este mergerea mea la Viena.

Şi aci să-mi permiteţi a vă descrie puţin situaţiunea în care mă aflam, fără să calc absolut întru nimic jurământul de discreţiune.

Când a venit cestiunea Dunării şi când am fost obligaţi să ne apărăm drepturile noastre ameninţate, au fost încercări din partea unora să ne împingă în apărarea acestor drepturi la aşa extrem, încât să ne stricăm cu Austria până într-acolo încât să fim fatalmente siliţi a pierde acea libertate de acţiune de care avem atâta nevoie. Aci era pericolul.

Şi toată greutatea era să luptăm contra Austriei, dar să menţinem intactă libertatea noastră de acţiune. Înţelegeţi prea bine câtă dificultate şi pericol era în o asemenea situaţiune.

Şi atuncea d. Brătianu s-a adresat la mine.

Şi fiindcă d. Brătianu, pe lângă alte superiorităţi ce le are asupra d-lui Câmpineanu, are şi pe aceea de a şti de unde vin oamenii şi unde se duc, s-a gândit că nu poate să încredinţeze apărarea acestei cestiuni unui alt om mai bine decât acelui om care a urmat politica ce o descriam adineaori, şi care a fost tratat de d-voastră nu cu laudă, dar cu ocară, care a fost tratat de austro-ungar. Ei bine, d-lor, cestiunea Dunării, fie sub forma propunerii Barrère, fie sub oricare altă formă care ar jigni drepturile noastre suverane, cestiunea Dunării este ca şi îngropată. Problema dificilă de a ne apăra în contra Austriei fără a ne strica cu dânsa, a fost dezlegată, şi astăzi raporturile noastre cu Austria sunt mai bune decât oricând, cutez a o afirma. Cestiunea Dunării este o pagină frumoasă a vieţii politice a României moderne, şi sunt mândru că în acea pagină, când se va citi, se va citi şi numele meu. (*Aplauze*).

Un singur pericol era, în poziţiunea mea, de a nu trage foloase din necesitatea în care se găsea d. Brătianu făcând apel la mine.

Aceste foloase nu le-am tras şi nici am cugetat să le trag.

O dată cestiunea Dunării dezlegată, am părăsit postul, şi l-am părăsit fără a ezita.

Dacă n-o făceam, atunci nu mai eraţi în drept de a zice că am primit acea poziţiune din vanitate şi pentru onoruri...

D. preşedinte: Nimeni n-a zis aceasta.

D. I. Câmpineanu: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp: Se poate, dar nu mă uit la afirmaţiuni de politeţă, cum zice Shakespeare...

D. preşedinte: În româneşte, nu în englezeşte.

D. P.P. Carp: Româneşte, d-le preşedinte. *N-a putut încă nimeni cunoaşte de pe faţă a inimii simţiri.*

Dar mai sunt, d-lor, şi alte cestiuni. Mai este cestiunea tratărilor noastre cu d. Brătianu; şi poate că este bine să-mi permiteţi să vă spun în ce au consistat aceste tratări; aceasta e bine şi pentru d-voastră şi pentru noi.

Că nu voi aduce nimic care să nu fie exact, aceasta o credeţi. Rog însă pe d. Brătianu, care nu este aci, dar care va ceti în *Monitor* cuvintele mele, să constate că voi fi aşa de exact, încât să nu mi se poată imputa că am schimbat prin un joc de umbre şi de lumini caracterul tabloului ce am să vă prezint.

De două ori au fost tratări pentru intrarea noastră în Minister; o dată cu ocaziunea proclamării Regatului. Şi Majestatea Sa şi d. Brătianu doreau ca acest mare act să se săvârşească nu numai cu aprobarea entuziastă a tutulor, căci de aceasta nu se îndoia nimenea, dar cu conlucrarea tutulor, şi au dorit ca conservatorii şi liberalii să fie uniţi într-un singur Minister, ca să vie şi să proclame Regatul. Eu şi cu amicii mei am împărtăşit această idee şi n-am crezut că făcând aceasta comiteam un act de inconsecinţă politică, un act de trădare a principiilor noastre dinastice. Aceasta credem că tocmai de la noi trebuia să se arate că suntem, şi nu nouă trebuia să se adreseze de pe banca ministerială lecţiuni de dinasticism, căci am dat probe, am fost dinastici şi atunci când am fost la guvern, precum şi când am fost în opoziţie. Am fost prin urmare consecinţi cu ideile noastre politice, recunoscând prin aceasta că era bine să se facă aşa. Nu ştiu însă, poate că e indelicat din partea mea de a vorbi de vechii conservatori, pentru că nu sunt în acest Parlament. Am o socoteală cu dânşii şi foarte lungă. Voi aştepta vremea aceea când dânşii reintrând în legalitate, vom fi

împreună în poziţiune pe aceste bănci, să ne regulăm socotelile. Astăzi zic numai că dacă nu s-a făcut atunci, e că noi, junii conservatori voiam, vechii conservatori nu au voit. Vasăzică iată un fapt, pe care-l recunosc francamente; noi am fi vrut, dacă ar fi atârnat numai de voinţa noastră, să intrăm în Minister cu d. Brătianu pentru proclamarea Regatului, şi credem că întru aceasta am fi fost consecinţi cu întreaga politică şi principiile noastre.

O altă încercare a fost mai târziu, şi atunci aci nu numai eu, care n-am aparţinut nici o dată reţelei partidului conservator, care n-am primit nici o dată organizarea lui ca partid, căci deşi sunt şi rămân conservator, nu primesc însă organizarea lui ca partid, astfel cum a fost făcut, fără o reformă radicală.

A fost, zic, o vreme când nu numai eu, dar şi amicii mei s-au convins de imposibilitatea de a merge înainte cu reţeaua partidului conservator. Mulţi au gândit poate, cum că aceasta ar fi fost o apropiere către stânga. Teoria evoluţiunilor a d-lui Costinescu: mergi când cu stânga, când cu dreapta. Şi atunci s-a zis: ia să vedem, nu putem atrage pe oamenii aceştia? Când am părăsit postul de la Viena, d. Brătianu a făcut apel la mine întrebându-mă, dacă eu şi amicii mei voim să intrăm în Minister. I-am răspuns: noi, este drept, nu mai suntem în reţeaua partidului conservator, dar în ziua în care am ieşit, am propus în Camera României un proiect de contra-Adresă, în care am pus înainte ceea ce credem noi că trebuie făcut pentru ţara noastră, şi ceea ce trebuie să constituie principiile, pe tărâmul căror luptele şi deosebirele de păreri au să se ivească.

Am adăogat, ştiţi bine, d-lui Brătianu, cum că vechile forme ale partidelor la noi nu mai au nici o raţiune de a fi; pentru conservatori s-a văzut; vedeţi cum dezorganizarea se face şi cum că în toate dezvoltările organice trebuie o epocă de dezorganizare ca să se poată face o nouă regenerare. Are să se întâmple şi pentru d-voastră. În ziua în care veţi cădea, vă asigur că coeziunea de astăzi nu are să mai existe, şi vă asigur că acelaşi proces de regenerare şi transformare are să aibă loc în rândurile d-voastră, care are loc în rândurile partidului conservator. Şi de aceea am zis: formele cele vechi nu sunt pentru noi un obstacol; ceea ce este însă un obstacol sunt principiile pe cari le-am pus înainte, şi am spus d-lui Brătianu că fără deplină acceptare, şi nu numai tacită, dar pe faţă, arătând ţării acest lucru, fără deplină acceptare, zic, a programului nostru, o intrare a noastră în Minister e cu neputinţă.

Am mers şi mai departe: am căutat să probez şi am probat d-lui Brătianu cum că chiar dacă d-sa ar primi programul nostru, încă

situațiunea țării ar fi de așa natură, încât n-ar fi bine să intrăm noi în Minister. De atunci și până astăzi e un an și jumătate. Vă asigur pe onoare, d. Brătianu poate să vă asigure asemenea, că nu s-a schimbat absolut nimic, nici o vorbă, afară de dezbaterile publice și oarecari discuțiuni mai mult sau mai puțin academice între d. Brătianu și mine. Dar ce voiți, lumea e curioasă. Atacăm banca ministerială, toți aceia cari au interes a ne surpa autoritatea morală zic: a! negocierile n-au reușit! Vine pe urmă cestia porturilor france: noi, constanți și consecinți cu ceea ce am făcut în trecut, când le-am ridicat, și când noi am fost contra acelora cari cereau reînființarea... Acum: negocierile sunt aproape; junimiștii se apropie iar de stânga.

Vine bugetul, și se întâmplă că asupra bugetelor, noi, având modul nostru de a vedea, le criticăm: iar nu s-au ajuns la tocmeală cu guvernul și așa înainte.

Vine politica exterioară. Acolo, și mă mir cum d. Cornea ne-a dat lecțiuni să imităm pe Gladstone, căci tocmai noi l-am imitat, căci am declarat că avem cea mai absolută încredere în politica exterioară a guvernului actual. Îndată o parte din opozițiune strigă: junimiștii s-au ajuns iar la târg cu d. Brătianu și au să părăsească pentru nu știu câte portofoliuri principiile lor... etc.

Ei, noi suntem de vină? Vă întreb, vedeți d-voastră în purtarea noastră un act de inconsecință politică? Eu cred că nu; și dacă voiți să luăm un om în care aveți încredere, să luăm pe d. Ion Brătianu, și la ce va zice d-lui, subscriu fără apel cu amândouă mâinile...

Voci: Primim.

D. P.P. Carp: Primesc și eu.

O voce: Iar s-au ajuns. (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Ei bine, d-lor, trebuie să mai adaog, că cu toate fulgerile cari le-a grămădit d. Câmpineanu pe păcătosul nostru cap, suntem absolut hotărâți să mergem tot așa înainte, și să mergem conform principiilor ce am pus înainte. Și suntem hotărâți ca, dacă pe tărâmul acesta vom întâlni guvernul, să-l susținem. Veți veni cu inamovibilitatea, vă asigur că nu veți avea apărători mai convinși decât noi; veți veni cu legea comunală cum o cerem, veți veni cu reforma administrației, fiți bine încredințați că nu veți avea apărători mai aprigi; ridicați meseriașul și țăranul și veți vedea dacă vă combatem; și ca să vă punem în largul d-voastră, și să vedeți cât suntem de dezinteresați în aceste cestiuni, vă facem și o promisiune: să nu primim nici o dată nici o propunere de minister ce ni s-ar face. Apărarea să fie dezinteresată în modul cel mai absolut...

D. Sefendache: Atunci nu lucrați cum ați lucrat până acum. (*Zgomot*).

O voce: La Viena.

D. D. Djuvara: La Viena l-a trimes țara.

D. P.P. Carp: Țara nu, ea nu știe ce se petrece. (*Ilaritate, zgomot*).

D-lor, în modul cel mai dezinteresat vă promitem; și dacă în spiritul vreunuia din d-voastră este temere sau bănuială că ne-am pune pe un tărâm de pure vanități, sau a unui interes meschin și că ar putea prin aceasta să se oprească mersul înainte a cutărui sau cutărui ambițios dintre d-voastră, vă dăm parola noastră de onoare că nu noi vom fi acei cari vom lua locul cuiva.

Cred, d-lor, că și astăzi, ca întotdeauna, m-am ținut în marginile unei perfecte bune cuviințe, și vă rog să mă iertați dacă poate am fost ceva cam lung, dar a trebuit să exercit un drept de apărare și vă mulțumim că ne-ați dat prilejul a limpezi situațiunea noastră o dată pentru totdeauna.

Ea se rezumă în puține cuvinte: ne dați, pe tărâmul principiilor ce vă cerem, vom fi cu d-voastră; nu ne dați, vom lupta, oricât de mic ar fi numărul nostru. De aceea, când m-am întors de la Viena, v-am zis că ieșit din minoritate, reintru în minoritate. Era cuvântul unui om care se ține de cuvântul lui și va veni o vreme în care și cei mai neîncrezători se vor convinge de aceasta.

LEGEA COMUNALĂ
[NECESITATEA DESCENTRALIZĂRII]

Şedinţa Camerei din 27 noiembrie 1886

În şedinţa din 25 noiembrie 1886 se pune la ordinea zilei dezbaterea legii comunale, rămasă din sesiunea trecută. După ce au luat cuvântul deputaţii N. Fleva, D.M. Ionescu şi generalul Radu Mihai, ministrul Lucrărilor Publice, dezbaterile se amână până la venirea primului ministru, care nu era de faţă. În urmă, raportorul, deputatul C. Dimitrescu, citeşte două amendamente prezentate de deputatul P.P. Carp în numele minorităţii. Primul amendament se referă la alegerile comunale: «Modificarea unei părţi din legea comunală a căutat să asigure libertatea şi neatârnarea votului. Ea nu a putut însă împiedica nişte neorânduieli, al căror caracter nu e mai puţin grav pentru că n-a fost general, şi trebuie să cercetăm dacă asprimea legilor este singurul mijloc de a le împiedica. Noi credem că un sistem mai bun de guvernare, ce nu ar subordona politicii de partid toate interesele administraţilor, ar veni mai mult în ajutorul liniştii şi al ordinii decât faptul dureros al unei represiuni violente». Al doilea amendament este privitor la situaţia financiară: «Starea financiară va fi obiectul stăruitoarei noastre ocupaţiuni. Bună în sine, ea ar putea fi lămurită şi asigurată, dacă n-ar fi fost zdruncinată prin o politică financiară puţin prevăzătoare, ale cărei efecte au fost cu atât mai simţite, cu cât alterarea voită a valutei sileşte resursele şi ameninţă creditul Statului».

Asupra proiectului legii comunale deputatul P.P. Carp precizează:

«Domnilor, modul în care s-a prezentat legea comunală înaintea d-voastre a fost o încercare care, după rezultatul ce a dat, nu mi se pare fericită. În loc să vie proiectul de la guvern, s-a numit o comisiune care a lucrat un ante-proiect ce a fost amendat de guvern, şi pe lângă acest proiect a mai fost şi un altul, datorit iniţiativei parlamentare, în afară de comisiunea d-voastre, astfel încât a ieşit o lucrare care nu poate să corespundă cu cerinţele ţării şi în nici un caz nu corespunde nici principiilor liberale, nici principiilor conservatoare ale partidelor din această ţară, – e o lucrare de pură fantazie. Eu v-aş ruga, d-lor, să retrimiteţi lucrarea aceasta la secţiuni, cu atât mai mult cu cât chiar partea aceea a legii comunale care a fost votată de d-voastre, partea privitoare la alegeri, prin experienţa făcută, vine în sprijinul celor zise de mine, că lucrarea a fost cam precipitată. S-a făcut experienţa şi s-a văzut, cum că dacă s-ar fi făcut legea electorală comunală cum este

pentru Adunare, libertatea şi neatârnarea votului ar fi fost mult mai garantate decât sunt astăzi. De aceea, v-aş ruga să vă uniţi cu mine, ca să retrimitem aceste legi, fie la secţiuni, fie la comisiune, ca să se reia întreaga lucrare în cercetare şi să vină cu un tot, ceva mai perfect şi mai conform cu cerinţele unei bune legi comunale.»

Preşedintele Camerei, generalul Dimitrie Lecca, arată că cererea deputatului P.P. Carp nu poate fi îndeplinită, deoarece proiectul de lege a fost luat deja în considerare. De aceeaşi părere este şi deputatul N. Constantinescu. Se adoptă articolele 1, 2, 3 şi 4. În ziua următoare iau cuvântul deputaţii N. Fleva, I. Rădulescu, B. Lascar, N. Ionescu, N. Dimancea, N. Voinov, A. Djuvara, ministrul preşedinte Ion C. Brătianu şi I. Lupulescu şi se adoptă articolele 5-10. La 27 noiembrie, continuându-se votarea legii, ia cuvântul:

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, art. 13, alături cu art. 131 şi următoarele, este unul din articolele cele mai esenţiale ale acestei legi, şi trebuie să ne întrebăm, când discutăm sarcinile comunei, înainte de toate: care este cercul de acţiune al comunei? care esenţa comunei? şi numai aşa vom putea să ne dăm seamă dacă legea comunală, care se prezintă înaintea d-voastră, şi-a îndeplenit menirea şi este o adevărată lege comunală. Eu cutez a afirma că această lege comunală este una din cele mai rele legi cari s-au prezentat în Parlamentele române, şi dacă vom organiza noi comuna astfel, cum vrea s-o organizeze legea de faţă, nu vom avea absolut nimic. Regret din fundul inimii această stare de lucruri; regret cu atât mai mult, cu cât o asemenea stare de lucruri se prezintă sub regimul partidului liberal, care, cel puţin în materie de legi comunale, ar fi trebuit să pună la o parte preocupaţiunile zilnice de politică.

D-lor, ca să ne dăm seamă de ce este comuna şi de sarcinile cari i le impunem, ca să ne dăm seamă de cercul ei de acţiune, trebuie să ne dăm seamă înainte de toate de menirea care o are comuna în Stat. Asupra acestui punct s-a scris mult şi bine, dar se vede că la noi nu le-a citit nimeni, căci dacă s-ar fi citit şi s-ar fi studiat cărţile unor gânditori ca Tocqueville, Wilhelm de Humboldt, Vivien şi alţii, pe cari îi indic numai, căci nu vreau să trec de pedant în ochii d-voastră, desigur că o asemenea operă nu ar fi fost posibilă în ţară la noi.

Criticând această nepricepere şi criticând-o amar, am alături cu mine şi o autoritate care nu o veţi contesta, aceea a d-lui Prim-ministru însuşi.

În primăvara trecută – se poate constata din *Monitor* – d. Prim-ministru a spus următoarele cuvinte: „V-am lăsat să vă gândiţi, să discutaţi trei zile, ca să vedem ce iese din lucrarea d-voastră, şi cu

părere de rău am constatat că nu iese absolut nimic, că n-ați produs absolut nimic".

Cred dar că în ochii d-voastră, când am alături cu mine autoritatea d-lui Brătianu, voi fi scuzat dacă osândesc această lege.

D-lor, comuna, în ochii tutulor oamenilor practici şi oamenilor de ştiinţă, este sâmburele întregului organism de Stat, şi aceasta este atât de adevărat, încât istoriceşte se poate constata că toate Statele, fie moderne, fie antice, când s-au creat, s-au creat din o aglomerare de comune, şi când prin legea firească a decadenţei s-au descompus, s-au descompus în comune separate.

Şi este firesc să fie aşa: pornind de la interese locale restrânse, omul îşi lărgeşte şi cercul de acţiune şi orizontul gândirii; cu dezvoltarea culturii îşi aplică la interese mai înalte, pe un câmp mai larg, aptitudinile ce le-a câştigat în mica sa sferă locală.

Când decadenţa îi ia cetăţeanului puterea de a se ridica mai presus de interesele locale, a se gândi la interesele generale ale Statului, atunci revine acolo de unde a pornit, la interesele restrânse ale comunei. De aci vedem că comuna este celula în jurul căreia toate organizaţiunile Statelor moderne s-au închegat. Nu voi studia care a fost mersul istoric la noi, fiindcă, din nenorocire, la noi dezvoltarea istorică a fost întreruptă pentru cauze cunoscute de toţi, şi când ne-am redeşteptat, ne-am apucat şi am luat legile din ţări străine, cari nu aveau nici o relaţiune cu starea noastră, şi nu am studiat măcar dacă chiar în ţările acelea de unde am luat legile, ele nu erau vătămătoare.

Să vedem, d-lor, cum s-au petrecut lucrurile în Franţa, şi care a fost dezvoltarea istorică acolo, căci de acolo am luat noi exemple, ca şi cum civilizaţiunea numai acolo ar fi existat şi ca şi cum de aiurea n-am fi putut învăţa nimic.

Când s-a descompus Statul roman, s-a întâmplat ceea ce ziceam adineaori, că formaţiunea generală de Stat s-a desfăcut în organizaţiuni mici de comune, şi atunci era firesc să uzurpe comuna toate atribuţiunile ce revin Statului.

Comuna avea justiţia în mână, comuna avea armata în mână, aşa încât comuna, până în secolul al XII-lea şi al XIII-lea, a avut totul în mână.

Pe urmă, când s-au grupat toate elementele în jurul dinastiilor franceze, de la un extrem s-a mers la altul – şi nu numai că comunele au pierdut exerciţiul drepturilor regaliene, dar li s-a luat şi cea de pe urmă rămăşiţă de neatârnare, încât încetul cu încetul o comună a ajuns să fie ceea ce este la noi, un simplu agent administrativ (*Aplauze*). Atunci a venit revoluţiunea franceză. Cea dintâi lege a fost la 1793, a

doua lege la 1803, a treia la 1808, şi, în fine, ultima lege relativă la comune a fost mi se pare sau la 1833 sau la 1834.

Dar toate aceste legi s-au resimţit de luptele anterioare, şi în loc să se distingă bine ce revine Statului şi ce comunei, s-a făcut un amestec periculos şi s-a creat o comună care este totodată o instanţă administrativă ce deservă interesele puterii centrale şi o instanţă comunală. Că în asemenea condiţiuni Statul absoarbe totul, este foarte lesne de înţeles, şi de aceea astăzi încă Franţa este lipsită de libertăţile locale, precum şi noi, cari am imitat legile franceze, suntem lipsiţi de libertăţi locale. Puteţi să vă ziceţi partid liberal oricât veţi voi; faptul însă este constant, că în zece ani de când sunteţi la putere, n-aţi făcut absolut nimic pentru libertăţile locale (*Aplauze*). Vor mai veni şi alte ocaziuni în cari vă voi putea dovedi că nici în alte priviri n-aţi corespuns la datoriile unui partid liberal; şi o deplâng nu numai ca cetăţean, dar şi ca conservator.

Credeţi d-voastră că noi, conservatorii, nu avem nevoie de un partid liberal? Credeţi oare că nu trebuie fiecărui partid o contracumpănă care să oprească oleacă pe partidul guvernant de la acel absolutism care nu mai bagă nimic în seamă şi care având aerul de-a aplica maxima: *de minimis non curat praetor*, ne zice numai: suntem liberali şi guvernăm, ce voiţi mai mult? (*Aplauze*).

Aceasta nu e destul şi doresc, d-lor, să ştiu cari sunt rezultatele, şi cum voiţi să ne dăm seama cari sunt rezultatele? În modul următor: pe tărâmul de principii, pe tărâmul intelectual, ne întrebăm cari sunt legile ce ne prezentaţi? Pe tărâmul aplicaţiunii ne întrebăm ce aţi făcut pentru ca principiile liberale să devie un adevăr, iar nu o etichetă, în această ţară? Şi când pe tărâmul principiilor vedem că legile ce ne prezentaţi nu sunt nişte legi liberale, şi când pe tărâmul aplicaţiunii constatăm că n-aţi făcut nimica ca să prinză rădăcini în această ţară ideile liberale, încât astăzi liberal şi... nu găsesc substantivul, deşi lucrul există, ce ar desemna pe un om ce se crede sigur de impunitate...

D. N. Ionescu: Guvernamental.

D. P.P. Carp: Vă mulţumesc, d-le Ionescu, expresiunea este justă (*Ilaritate, aplauze*), căci astăzi liberal şi guvernamental e unul şi acelaşi lucru (*Ilaritate, aplauze*).

Dar să revenim la comună. Ziceam, d-lor, că aţi făcut aceeaşi greşală ca şi Franţa; şi greşala aceasta este cu atât mai simţită la noi, cu cât la noi nici cultura nu este aşa de mare ca acolo, nici mijloacele materiale – şi poate că de acolo provine lipsa de neatârnare – nu sunt aşa de mari ca acolo; şi cu toate acestea, având aceste trei lipsuri, d-voastră

ați impus comunei aceleași sarcini cari le are în Franța. Aș fi înțeles încă, dacă ați fi făcut o distincțiune și să ziceți, precum o cerem noi: facem o distincțiune și zicem că comuna rurală nu este așa de bogată ca în Franța, ca să-i impunem aceleași greutăți, însă comuna urbană poate să o facă, și atunci legea d-voastră ar fi trebuit să facă o distincțiune între comuna rurală și comuna urbană. Aceasta n-ați făcut-o. Comuna rurală la dumneavoastră este o instanță administrativă și politică, și comuna urbană este iarăși o instanță administrativă și politică, și când vă zicea d. Prim-ministru ieri: dar, d-lor, eu sunt de vină dacă comunele au delapidat mijlocele lor? vă răspund, d-le Prim-ministru: da! d-voastră sunteți de vină, și fără să vă dați seama pentru ce sunteți vinovați. Știți pentru ce sunteți vinovați? Pentru că comunele la noi sunt instanțe politice, și pentru serviciile politice cari vi le aduc, li se iartă orișice abuz.

D. dr. Râmniceanu: Când erați la putere d-voastră, județul Ilfov plătea cu bugetul anului curent cheltuielile anului trecut (*Zgomot*).

D. vice-președinte: Vă rog, nu întrerupeți pe orator.

D. P.P. Carp: Rău se adresează la mine d. întrerupător. Eu singur recunosc greșeli partidului conservator (*Aplauze*) și fiindcă le am recunoscut, de aceea lucrez de zece ani la regenerarea lui (*Aplauze*). Prin urmare, nu trebuie a se adresa mie aceste întreruperi, căci dacă greșeli au fost, avem meritul de a le fi recunoscut. Dar partidul conservator avea nevoie de a se reface în opoziție, și, ca iubitor de țară și om onest, am încercat această reformă. Este drept că până acum un an nu am cules roadele lucrării noastre; din contra, suntem huliți din dreapta și din stânga, astfel încât am ajuns a crede că în țara aceasta toți au caracter afară de Petre Carp (*Întreruperi*).

Mă iertați; la o întrerupere a trebuit să răspund cu o altă întrerupere.

D. R. Stanian: Ești un egoist inteligent (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: D-le Stanian, am un avantaj asupra unora cari sunt egoiști fără să fie inteligenți (*Aplauze, ilaritate*).

Dar să revenim la cestiune.

Ziceam că fără să știți, sunteți răspunzători; dar nu vă fac numai răspunzători de abuzurile primarilor celor răi, vă fac răspunzători și de neputința primarilor celor buni, cari au căutat în mod onest și în mod sincer să administreze și interesele comunale; cu toate acestea nu au făcut nimic, căci cerințele Statului față cu comuna sunt așa de mari, încât absorb întreaga ei activitate.

D-lor, să vă citesc din ‹*România Liberă*› un articol din care veți vedea nenumăratele sarcini puse de Stat asupra comunelor rurale și urbane.

1. Legea comunală din anul 1882, art. 6, 25, 35, 37, 40, 41, 43, 46, 52, 57, 59, 70, 71, 74, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 89, 93, 107, 108, 109, 110, 111, 113.

În ce privește biserica, art. 11 și 53 din această lege, și regulamentul Sinodului din 1874.

2. Legea instrucțiunii publice din 5 Decemvrie 1864 art. 36, 38, 50, 42 (vezi și modificarea făcută prin legea promulgată la 25 Fevruarie 1881) și art. 86, 87, 88, 89 (fiind membru al consiliului comunal).

3. Legea poliției rurale din 25 Decemvrie 1868, art. 1, 17, 18, 26, 30, 31, 33, 35, 41, 44, 45, 47, 48, 49, 51, 54, 55, 62, 63, 65, 66, 68, 76, 77, 89, 92, 100, 106.

4. Legea electorală:

Titlul VI, lit. VII, art. 59, 62, 63, lit. VIII, art. 65, 71, 73.

5. Legea judecătoriilor comunale și de ocoale promulgată la 9 Martie 1879.

Art. 1, 2, 6, 11, 21, 32, 23, 29, 30, 32, 37.

6. Codul civil:

Titlul 2, despre actele stării civile.

7. Procedura civilă, art. 74, 75, 412, 417, 469, 472, 475, 507, 595, 598, 599, 657, 687.

8. Procedura penală:

Art. 14 și 13, 16, 19, 20, 99, 100, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 164, 168, (vezi legea judecătoriilor de ocoale) 267, 584, 585, 589, 590, 591.

9. Codul silvic promulgat la 1 Decemvrie 1871:

Art. 33, 34, 36, 41.

10. Legea pentru facerea și executarea hotărniciilor:

Art. 8.

11. Legea drumurilor promulgată la 30 Martie 1868:

Art. 31, 32, 33, 43, și

Legea pentru modificarea legii drumurilor promulgată la 4 Iulie 1881:

Art. 5 și 6.

12. Legea sanitară din 8 Iulie 1874:

Art. 3, 15, 110, 123, 132, 134, 136, 139 din care afară de această lege următoarele regulamente și instrucțiuni. Vezi și circulara domeniilor Statului cu No. 6782 din Septemvrie 1882 și jurnalul consiliului de miniștri din 20 August 1882.

a) Regulamentul serviciului sanitar de județe, jurnalul consiliului de miniştri din 26 August 1874, Art. 46, 49.

b) Regulamentul pentru verificarea morților, la 14 Noemvrie 1866.

c) Regulamentul pentru vaccinare şi revaccinare decretat la 5 Maiu 1875. Art. 11, 12, 13, 14, 16, 17, 26.

d) Regulamentul pentru industriile insalubre, decretat la 1875, Maiu 5. Art. 11.

e) Regulamentul pentru transportul cadavrelor omeneşti, decretat la 1876, Iunie 16: Art. 1, 5, etc.

f) Regulamentul pentru zalhanale, decretat la 18 Aprilie 1868: Art. 26.

g) Legea pentru înmormântare, promulgată la 18 Martie 1864: Art. 1 şi 6.

13. Legea pentru poliția sanitară veterinară, decretată la 27 Maiu 1882: Art. 26, 27, 29, 35, 38, 51, 56, 58, 76, 81.

a) Instrucțiunile pentru ferirea vitelor de gastro-enterită, nefrită, publicată în 29 Iunie 1875.

14. Legea tocmelelor agricole, promulgată la 13 Maiu 1882: Art. 4, 5, 12, 13, 15, 20, 24, 25, 27, 30.

15. Legea pentru statistică, din 1 Decemvrie 1871. Art. 12, 22, (vezi regulamentul ei).

16. Legea şi în special regulamentul casei creditelor agricole, decretat la 21 Octomvrie 1881 şi promulgată la 22 Octomvrie 1881: Art. 70, 71, 72, 75.

17. Legea rechizițiunilor din 24 Aprilie 1877 şi regulamentul ei. Art. 12 impune obligațiunea anuală; celelalte articole 10, 12, 18, 36, etc., când este loc a se aplica legea aceasta.

18. Legea de recrutare din 5 Martie 1876: Art. 6, 7, 14, 15, 30, 54, 89. Prin art. 65 din legea pentru puterea armatei, se îndatoreşte consiliul comunal a fixa locurile de pază în comună ce trebuie să facă milițienii.

19. Legea pentru constatarea şi perceperile contribuțiunilor, promulgată la 10 Martie 1882: Art. 2, 34, 37.

20. Legea licențelor promulgată la 1 Aprilie 1873: Art. 7, 14.

21. Legea pentru aşezarea şi administrarea impozitului asupra băuturilor spirtoase, promulgată la 14 Fevruarie 1882: Art. 11, al. 2, 28.

22. Legea de expropriere publică.

23. Legea pentru străini.

Şi încă nu sunt toate. Vedeţi d-voastră ce cereţi de la comună? Şi când ne întrebăm, întâi, dacă un primar sătean are cunoştinţele necesare ca să aplice toate aceste legi, pe cari sunt sigur că nici unul din domniile-voastre nu le-a citit în întregul lor; când văd că stăruiţi ca lucrul să rămână tot ca până acum, ajungem la concluziunea că voiţi să perpetuaţi o stare de lucruri imposibilă. Că aceasta o voiţi, reiese din art. 13, unde nu înţeleg ce aţi mai înşirat aliniatele *a. b. c. d...* şi nu aţi început cu litera *g* unde se zice: «comuna va subveni la toate sarcinile ce i se vor impune prin legi».

Având în vedere toate aceste lucruri, noi am cerut să se deosebească comuna urbană de comuna rurală; am cerut ca aceasta din urmă să nu mai fie defel o instanţă administrativă politică, ci o instanţă pur comunală, cu atribuţiuni pur comunale. Şi cari sunt atribuţiunile pur comunale? Acestea sunt: şcoala, biserica, drumul, poliţia locală, săracii comunei.

O voce: Veniţi tot la enumeraţiunea din proiect.

D. P.P. Carp: Mă iertaţi, nu viu deloc la enumeraţiunea proiectului, căci cerem suprimarea aliniatului de la litera *g*. Altfel primarii vor rămânea ce sunt astăzi, adică agenţii sub-perfecţilor. Să vă dau un exemplu – un exemplu personal.

Ştiţi că sunt un om foarte ambiţios; am voit să fiu primar la mine în sat, şi când am exprimat această dorinţă, m-am pomenit într-o bună dimineaţă cu sub-prefectul – care de altfel are totdeauna bunul tact d-a mă lăsa în pace; vine la mine, zicându-mi: D-le Carp, nu poţi să te alegi. N-am cercetat de ce se amestecă în cestiunea dacă pot sau nu să mă aleg, am lăsat-o încurcată; l-am întrebat însă, de ce nu pot să mă aleg, şi mi-a răspuns: Cum pot eu, d-le Carp, să vă dau d-voastră ordine? Ce reiese de aci? Că sub-prefectul priveşte pe primar ca un impiegat subaltern al său, căruia îi dă ordine în privinţa treburilor administrative, nepreocupându-se deloc dacă interesele comunei sunt satisfăcute sau ba. Şi în privinţa aceasta fac apel la dumneavoastră toţi; lăsaţi preocupările politice de o parte, şi dacă se va ridica un singur glas care să spună cum că există comună rurală cum trebuie să existe, atunci eu mă pun jos şi nu mai spun nimic.

De aceea, d-lor, fiindcă în baza sa esenţială art. 13 nu creează nimic în această ţară alt decât ceea ce există şi azi, şi pentru că ceea ce există azi e cu totul contrariu unei bune organizaţiuni comunale astfel cum o înţelege ştiinţa, şi cum trebuie s-o înţeleagă şi practica de toate zilele, pentru aceasta suntem contra acestei legi, şi, fără a propune amendamente, noi vom vota contra acestui articol. Dacă pe cel-lalt tărâm, pe care l-am atins adineaori, d-voastră v-aţi încercat să faceţi o

operă liberală sau ba, aceasta vom vedea-o la art. 131 şi 132. Un singur lucru însă sunt obligat să-l ating de pe acum.

E oare idee liberală, ideea de descentralizare? Eu cred că da, şi dacă ideea de descentralizare trebuie realizată undeva, e tocmai în materie comunală, şi ştiţi pentru ce? Pentru că Statul în genere are tendinţe de a absorbi şi de a centraliza tot, şi dacă d-voastră voiţi ca acea tendinţă să nu se realizeze, n-aveţi decât să creaţi cercuri mici, în cari cetăţeanul să-şi poată dezvolta activitatea lui şi în cari să poată să înveţe cum să administreze omul şi pe sine şi interesele altora; altfel, dumneavoastră ajungeţi la o centralizare atât de tare, încât nu mai aveţi nici eră liberală, nici eră conservatoare, ci o eră biurocratică, şi mă tem de legi făcute de biurocraţi pentru biurocraţi.

Mai vorbesc în urmă deputaţii D. M. Ionescu, N. Ionescu, I. Câmpineanu, V. Lascar, N. Fleva şi Primul ministru Ion C. Brătianu. Proiectul se votează până la articolul 93 inclusiv.

DISCUŢIA ADRESEI
[„REGELE CAROL ŞI DOROBANŢUL ROMÂN"]

Şedinţa Camerei din 29 noiembrie 1886

La ordinea zilei este discuţia pe paragrafe a proiectului de răspuns la discursul Tronului, la care iau parte deputatul N. Fleva, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice Dim. A. Sturdza, ministrul de Externe M. Pherekyde şi deputatul

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, aş voi întâi să elucidez, faţă cu biuroul, o cestiune, nevoind a surprinde buna credinţă nici a Camerei nici a biuroului. Eu m-am înscris într-adevăr la paragraful 3, însă sunt totdeodată şi reprezentantul minorităţii în comisiune, astfel încât întreb pe biurou, dacă aş putea să discut în acelaşi timp ambele amendamente, pentru ca să nu fac două discuţiuni în loc de una.

D. vice-preşedinte: D-voastră reprezentaţi opiniunea minorităţii, prin urmare puteţi vorbi ca membru al opiniunii minorităţii.

D. Al. Djuvara: Rămânând bineînţeles ca paragraful celalalt să se discute deosebit.

D. vice-preşedinte: Da, da.

D. P.P. Carp: D-lor deputaţi, voi fi foarte scurt asupra primului amendament, şi cuvântarea mea în privinţa stării financiare nu va fi decât o mică amplificare a acestui amendament. Pentru ce-mi mărginesc dezvoltările, o înţelegeţi foarte bine, căci cu ocaziunea bugetului putem vorbi mai pe larg şi cu date mai certe. Amendamentul prezentat de minoritate trebuie însă să fie prezentat aci, căci el înfăţişează întreaga atitudine a minorităţii faţă cu administraţiunea financiară a acestei ţări de vreo trei ani încoace. Noi credem că resursele partidului conservator au fost îndestulătoare pentru a satisface trebuinţele ţării până acum; credem însă, mai departe, că ele nu mai sunt suficiente. N-am văzut însă din partea guvernului nici un studiu prealabil ce ar pregăti mijloacele noilor trebuinţe. De aceea ne-am înscris contra neprevederii guvernului, de aceea am spus-o de mai înainte că era deficitelor, pe care domniile lor o credeau închisă, era să

reînceapă; şi am afirmat-o: că dacă nu vor crea resurse, au să redeschidă şi era împrumuturilor, astfel că şi deficite şi împrumuturi vor fi rezultatul girării d-voastre. Aceasta era să fie în orice caz rezultatul neprevederilor d-voastră. Situaţiunea însă a fost agravată, după noi, şi prin alterarea valutei, pe care noi o punem în răspunderea d-voastră, iar nu în răspunderea Europei, cum o pretinde majoritatea. Cu toată criza europeană, eu susţin că n-am fi avut nevoie de agiu, dacă politica Băncii ar fi fost alta decât acea care a fost, şi dacă Banca ar fi fost fondată pe alte principii decât acele pe care aţi întemeiat-o. Alterarea valutei trebuia să tragă după sine şi o criză financiară, şi din ziua dintâi am spus-o în Cameră, sunt acum doi ani. Atunci d. Câmpineanu, cu bunăvoinţa care îl caracteri[zea]ză, s-a ridicat şi a zis: d-le Carp, în interesul cui vii d-ta şi faci o descriere atât de neagră despre viitorul nostru financiar? Insinuaţiunea era uşor de înţeles: eu făceam acea descriere sau în interesul agiotajului sau în interesul inimicilor ţării. Ei! astăzi acuzaţiunea aceea a fost răzbunată de însuşi guvernul, căci astăzi guvernul singur vine prin Mesaj şi recunoaşte că dacă finanţele noastre nu sunt perfecte, nu sunt lămurite, nu sunt stabilite, aceasta provine din agiu.

Precum eu însă nu acuz pe guvern că face această declaraţiune în interesul altora decât în interesul ţării, cer de la d-voastră să recunoaşteţi astăzi că ceea ce am vorbit, sunt acum doi ani, am vorbit în interesul ţării, iar nu în interesul altcuiva (*Aplauze*).

Fiindcă discutăm însă amândouă amendamentele, îmi permit acum să trec şi la al doilea amendament, care, pe lângă cele întâmplate cu ocazia alegerilor comunale, mai relevează şi o rea nărăvire a partidului de la putere, de a subordona intereselor de partid toate interesele administraţilor. Această rea nărăvire se traduce prin o omnipotenţă absolută, cu toate relele sale consecinţe.

Ştiu că vine o vreme în care omnipotenţa aduce la cădere pe cel ce o întrebuinţează, dar e trist de a gândi că relele consecinţe cad nu numai asupra celui vinovat, dar şi asupra ţării, care nu este vinovată (*Aplauze*).

În mod general, d. Maiorescu a căutat să ne arate cu elocinţă şi cu talent oratoric – iar nu retoric, d-le ministru al cultelor, – oarecari semne distinse ale acestei omnipotenţe. Ce s-a răspuns la aceasta de pe banca ministerială? S-a contestat oare vreun cuvânt din cele zise de d. Maiorescu? Dacă credeţi că a fost neexact, era de datoria d-voastră să probaţi neexactitatea, şi era de datoria d-voastră, ca pe tărâmul ideilor, să probaţi că sunteţi liberali. Nu aţi făcut-o. În loc de aceasta, ce aţi făcut? *Une charge à fond* din partea d-lui ministru al cultelor, în contra opoziţiunii în genere, şi a junimiştilor în special. – Acum, dacă ne

punem pe tărâmul persoanelor şi nu discutăm principiile şi ideile, naşte întrebarea: Când luptăm unii în contra altora, avem poziţiunea de judecători sau adversari? Cred că avem poziţiunea de adversari?

Alţii ne judecă, d-le ministru al cultelor, iar nu banca ministerială; precum în ultima instanţă nu opoziţiunea vă va judeca, dar alţii; şi nu numai vă va judeca, dar sunt convins că vă va osândi (*Aplauze*).

Sunt dar în drept de a vă recuza ca judecători şi de a respinge acuzaţiunile ce ne aruncă d. Sturdza cu o dezinvoltură cam prea cavalieră şi bună pentru un tânăr ca d. Lascar. D. Lascar vine şi-şi varsă focul cu sau fără cuvânt: prerogativa vârstei, noi toţi am trecut pe acolo; dar asemenea procedeuri nu se potrivesc nici cu vârsta, nici cu poziţiunea d-lui ministru al cultelor.

D. ministru al cultelor nu acuză numai, el dă şi sfaturi; sfaturile, chiar între amici, de multe ori nu se ascultă; între adversari însă, sfaturile au aerul de lecţiuni; şi eu primesc lecţiuni de la oricine, cu condiţiunea însă de a vedea dacă acele lecţiuni sunt bune sau nu.

Ne zicea d. ministru de culte că de la d-lui să luăm exemplu cum să facem opoziţiune, şi când vom învăţa de la d-lor, atunci vom merita să le ocupăm locul. Să vedem dacă prima lecţiune trebuie s-o urmăm.

Când era d. ministru în opoziţiune – nu ştiu ce făcea d-sa, căci nu voiesc a face personalităţi, dar ştiu că opoziţiunea era antidinastică. – Ei bine, în această privinţă nu primim lecţiuni (*Aplauze*). Opoziţiunea de pe atunci n-a gândit că mai poate lupta pe tărâmul legal, şi a ieşit din Cameră ca să transporte lupta aiurea. Ei, nici această lecţiune nu o putem primi. N-am ieşit din Cameră, şi n-am pus lupta decât pe tărâmul legal, şi dacă credeţi d-voastre că în urma acelei atitudini v-a dat ţara majoritatea când v-a ales la Senat, atunci năpăstuiţi ţara, căci ea n-a putut să fie nici antidinastică, nici să iasă din legalitate, şi dovadă e că îndată ce aţi venit la putere, a trebuit să urmaţi impulsiunile ţării şi v-aţi făcut dinastici (*Aplauze*).

Un alt sfat ne mai dă d. ministru al cultelor: să ne închinăm înaintea omnipotenţei d-lui Brătianu. Ne zice: un om care a făcut atâtea lucruri, care s-a luptat toată viaţa lui, care a obţinut rezultate atât de eminente pentru ţară, care a făcut războiul, care a făcut regalitatea, care a creat România, are dreptul la obedienţa tăcută a întregii ţări. Nu ştiu până la ce punct teoria aceasta e exactă; în genere, ţările n-au nevoie şi nici nu trebuie să fie recunoscătoare unui om. Un om a putut să facă mari servicii ţării sale: nu şi-a îndeplinit decât datoria; şi când ţara vede că i-a dat tot ce îi putea da, îi zice: lasă pe alţii să-şi jertfească puterile în serviciul meu. Nu vorbesc în cazul de faţă; o zic în genere.

Aceasta e teoria. Dacă ne vom pune pe tărâmul oamenilor celor mari, veţi vedea unde ajungem. Dar să admit că aşa e, şi recunosc că d. Brătianu e cel mai capabil, recunosc că e cel mai drept, recunosc că e cel mai delicat dintre d-voastră (*Aplauze*). Aceasta o recunosc totdeauna, mai ales atunci când el lipseşte din mijlocul d-voastră (*Aplauze*). Dar pentru aceasta oare trebuie să recunoaştem că toate de dânsul au fost făcute: neatârnarea, regatul, crearea României moderne? După noi, toate acestea au fost făcute de doi oameni şi numai o singură parte de d. Brătianu; doi oameni, din care unul e cheia de boltă şi celălalt temelia suveranităţii naţionale; aceşti doi se numesc: unul Regele Carol şi al doilea dorobanţul român! (*Aplauze*).

D. Brătianu singur a recunoscut în Cameră, şi *Monitorul* e de faţă, că a trecut Dunărea fără să ştie majoritatea şi fără învoirea ei prealabilă. Cine ştie cu ce ajutor şi sub ce îndemn d. Brătianu a avut curajul de a face un asemenea fapt, fără să ceară sprijinul şi învoirea majorităţii, acela poate să ştie mai bine cui incumbă şi răspunderea şi meritul întreprinderii. Cine ştie cu ce tact politic, ce energie morală (şi curajul fizic e un *ce* mai des, dar energia morală e un *ce* mai rar), cine ştie, zic, cu ce energie morală s-a luptat Regele, ca România să poată lua locul ei în acest război, cum merita să ia, faţă cu pretenţiunile aliaţilor, acela ştie că cea mai mare parte din merite îi revin numai Lui, şi când vorbesc astăzi de Coroană, îi aduc sincerele mele omagii (*Aplauze*).

Dorobanţul! Îmi permiteţi să vorbesc de un incident de la Plevna. Când batalionul de vânători atacase reduta Grivița, în câteva minute pierduse aproape trei sferturi din efectivul său şi a trebuit să se retragă. În dosul batalioanelor de vânători erau regimentul al 14-lea şi al 16-lea, şi când s-au întors vânătorii sfărâmaţi şi înspăimântaţi, se striga: Turcii vin! şi nămolul de vânători cari veneau înapoi au tras un moment după ei şi regimentele care îi susţineau. În vremea aceea turcii ieşiseră din redută şi înaintaseră contra regimentelor. Deodată unul sau doi din dorobanţi se întorc fără ordin şi încep izolat focuri; exemplul lor se lăţeşte, focurile izolate devin focuri de plutoane, focurile de plutoane devin salve de batalioane, linia mişcătoare a inamicului se transformă în un zid de trupuri moarte şi cu turcii învinşi intră dorobanţii în redută (*Aplauze*).

Pe când acestea nu se ştiau şi pe când se raportase la cartierul general că atacul a fost respins, în cartea măreaţă a eroismului român obscurul dorobanţ înscrisese cu sângele lui o nouă pagină, şi mai glorioasă decât acelea din trecut (*Aplauze*).

Şi pentru că dorobanţul ne-a creat el această situaţiune, voiţi d-voastră să profite acei cari n-au nici un merit? Vă asigur că nu pentru cumularzi a murit dorobanţul la Plevna (*Aplauze*).

Vă asigur că sângele acela generos nu are să facă să crească plante parazite. Din jertfele făcute acolo au să iasă, sper, oameni de un temperament mai tare decât acela al multora cari vor să tragă pentru dânşii şi numai pentru dânşii foloasele sacrificiilor ţării (*Aplauze*).

De aceea, d-lor, pe Rege şi pe dorobanţ îi revendicăm pentru noi toţi, nu numai pentru Stânga şi nu numai pentru Dreapta, căci şi Stânga şi Dreapta sunt prea mici pentru o haină atât de glorioasă. Pe Rege şi pe dorobanţ îi revendică ţara; ai noştri sunt şi-i vom păstra.

De aceea, nici în această privinţă, vedeţi că sfaturile date de d. ministru al instrucţiunii publice nu se potrivesc. Şi când ne cereţi să ne închinăm omnipotenţei, refuzăm această închinare; refuzul nostru de obedienţă nu împiedică însă omnipotenţa de a exista, şi mărturisirea d-lui Sturdza ar fi de ajuns ca s-o probeze. Nu vreau însă să mă servesc de mărturisirile adversarului, vreau să vă arăt cari sunt semnele distinctive şi cari sunt relele efecte ale omnipotenţei. Să nu luăm exemple de la noi, să luăm cazul cel mai ilustru din istorie, care a servit de prototip la toate: să studiem metoda lui Cezar. Gândiţi că el a răsturnat ruajul libertăţilor romane? Nu, era prea inteligent pentru aceasta. Edilii, pretorii, censorii, consulii, comiţii, tribunii, toate rămaseră în picioare, dar numai în mod aparent; căci exerciţiul adevărat al puterii nu-l avea Cezar, ci libertinii lui.

D. general D. Lecca: Noroc că noi suntem bătrâni (*Aplauze, ilaritate*).

D. P.P. Carp: Sub scutul acestor forme exterioare, cari rămâneau întregi, erau o sumă de indivizi cari aceia aveau încrederea şi urechea lui Cezar, cari concentraseră în mâinile lor toată puterea, şi aceasta se ştia aşa de bine în public, încât cetăţenii se închinau ca mai înainte cu respect la consuli; dar când aveau o afacere se duceau nu la consuli, ci la cutare sau la cutare libertin. Ei bine, noi susţinem că aşa cam se face şi la noi; şi când se întreba d. Maiorescu ieri: bine, pentru ce iese cutare sau cutare ministru, pentru ce nu ne daţi seama de ce a ieşit şi de ce a intrat? întrebarea are un răspuns uşor: a ieşit şi a intrat pentru că aşa o cer formele exterioare. Dar precum nu reprezenta nimic când a intrat, aşa nu reprezintă nimic când iese.

Realitatea puterii stă aiurea, şi aceasta este cu atât mai periculos, cu cât acolo nu este înconjurată de nici o responsabilitate, nici aparentă, nici reală.

Ei bine, unde ne duce un asemenea sistem? Ne duce la un *ce* fatal, ne duce la o stare de lucruri periculoasă, în care acela care a voit să se

servească de instrumente, şi numai de instrumente, devine la rândul lui instrumentul instrumentelor sale (*Aplauze*).

El se încearcă să reziste şi nu poate. Când vorbeşti în patru ochi cu dânsul, el zice: 'mi-e scârbă de ceea ce se petrece. Şi când vezi uimit că nu face nimic, înţelegi foarte bine că sunt forţe cari sunt mai superioare decât intenţiunile cari le-a avut şi pe cari le-ar putea avea. Că o asemenea stare de lucruri duce direct la corupţiune, oricare ar fi puterea aparentă cu care vă făliţi astăzi; că o asemenea stare de lucruri trebuie să ducă la o cădere fatală, şi cutez a zice dezastroasă şi pentru partidul liberal şi pentru ţară, aceasta este atât de logic, încât nu trebuie mare prevedere pentru ca s-o spunem. Cât însă mai stă încă, vă cer să respectaţi nu libertăţile politice, dar cel puţin libertăţile civile, şi acestea nu se pot respecta pe câtă vreme justiţia va fi mânuită cum o mânuiţi astăzi. Un primar ameninţă pe un judecător că dacă nu va vota pentru el, are să fie destituit; această ameninţare la prima vedere n-ar fi putut fi considerată decât ca o vană fanfaronadă; când însă destituirea acelui judecător apare în *Monitor* câteva zile după aceasta, atunci fanfaronada devine un *ce* serios şi faptul acesta ne deschide vederea asupra unor negre perspective.

Ei! că în asemenea condiţiuni se poate întâmpla ce s-a întâmplat la Botoşani, că în asemenea stare de lucruri se poate întâmpla ca cetăţeni disperaţi să vină să strige în gura mare: jos cu hoţii de la primărie! aceasta nu mă miră. Acolo vă duce omnipotenţa, şi propriile d-voastră greşeli vă împing de a nu mai putea guverna decât cu soldatul şi cu procurorul (*Dezaprobări*). Nu cred, nu cred că trebuie să fac asemănări nenorocite; cred însă că răul a ajuns la aşa stare, încât a venit momentul ca cu toţii să-l oprim. Şi dacă credeţi că tăcerea aparentă a ţării este o încurajare pentru d-voastră, nu uitaţi exemplele din alte ţări, unde poporul a tăcut şi a tăcut, până când tăcerea lui a izbucnit în zbuciumări violente cari au zdruncinat şi compromis chiar existenţa acelor State (*Aplauze*).

Pentru aceste motive, d-lor, noi am prezentat amendamentul nostru şi cred că am zis destul pentru motivarea lui. Nu sper că dorinţele noastre vor fi ascultate; terminând însă mai am o dorinţă de exprimat, pe care cred că puteţi s-o îndepliniţi, adică: miniştrii când ne răspund, să ne răspundă ca d. Ferechide, iar nu ca d. Sturdza (*Aplauze*).

Mai iau cuvântul deputaţii C. D. Dimitrescu şi A. Stotojan C. I. Stoicescu ministrul de Justiţie Eug. Stătescu, Al. Djuvara, V. Epurescu şi C. Dissescu. Amendamentul propus de deputatul P.P. Carp se respinge.

BUGETUL PE 1887-1888
[„RAPORTUL FIRESC ÎNTRE TREBUINȚĂ ŞI PUTINȚĂ"]

Şedința Camerei din 10 martie 1887

La ordinea zilei este discutarea bugetului.

D. P.P. Carp: «*Am credința că proiectul de buget, astfel cum am onoare să vi-l propun, ține pe deplin seamă de puterile tezaurului public şi de nevoile Statului*». Acestea sunt cuvintele ce servă de concluziune raportului general al d-lui Costinescu. Voi cerceta deci până la ce punct afirmările d-lui raportor sunt întemeiate, şi pe lângă aceasta, îmi veți permite să studiem împreună şi o altă chestie, care este de asemenea corolariul concluziunilor la cari a ajuns d. raportor. Voi vorbi deci şi de creditul public, despre care este indicat să vorbim atunci când se discută bugetul general. Pe urmă, lărgind cercul investigațiunilor mele, voi căuta să văd prin ce legitimează guvernul actual deținerea puterii, prin ce progres în girarea afacerilor, prin ce principii şi prin ce idei probează el că merită să conducă această țară.

Acest studiu îl voi face nu numai în privirea situațiunii guvernului față cu țara, adică în privirea forței sale constituționale, dar îl voi face [şi] în privirea situațiunii sale față cu propria sa conştiință, adică în privirea forței sale morale (*Aplauze din partea minorității*).

Proiectul bugetului ține pe deplin seama de puterile tezaurului public. Ce va să zică aceasta? Va să zică cum că evaluările sunt absolut exacte, şi va să zică că ele sunt în raport cu puterea impozabilă a țării?

Eu, întru cât priveşte bugetul actual, fără a discuta nici una din cifrele puse înainte de d. raportor, eu cutez a zice că bugetul nu ține pe deplin seamă de puterile tezaurului public, pentru că a umflat într-un mod simțitor evaluările şi veniturile, fără ca acea evaluare să fie în raport cu elasticitatea impozitelor.

Proba acestei afirmațiuni nu se poate da astăzi, pentru că proba este un ce experimental care nu se va da decât atunci când se va aplica acest buget.

Este însă un fapt care pe mine mă neliniştește.

Toți aceia cari erau în comisiunea bugetară știu, ca și mine, că în afară de cheltuieli extraordinare, despre cari voi vorbi mai pe urmă, era un gol de aproape un milion și jumătate în bugetul veniturilor, astfel că nu rămânea mai nimica pentru sumele alocate la creditele suplimentare și extraordinare. Se știe asemenea că trebuie înscrisă în buget o sumă de 1.500.000 de lei, anuitatea celor 30.000.000 votate de d-voastră și numite de noi milioanele entuziasmului. Se mai știe că d. ministru de război vine cu un buget de 3 și jumătate milioane, ceea ce constituie la cheltuieli un spor de aproape 7.000.000.

Se știe asemenea că față cu acest spor neprevăzut în bugetul primitiv, evaluarea veniturilor, cum a fost stabilită de către guvern, nu era suficientă pentru echilibrarea bugetului, necum pentru acoperirea noilor cheltuieli, a căror trebuință s-a dovedit de la februarie încoace.

Atunci ce s-a ivit? S-a ivit întâi imposibilitatea de a crea astăzi și imediat noi resurse.

De a fost imposibil sau nu, aceasta n-o știu; dar este evident că guvernul și majoritatea au dat îndărăt și nu au voit să se familiarizeze cu ideea că astăzi ne aflăm față cu un deficit, și că trebuie să creăm noi resurse ca să acoperim acest deficit. Și nevoind să se familiarizeze cu această idee, s-au familiarizat cu alta mai practică, dar și mai periculoasă, adică cu ideea de a ignora deficitul, a ignora cheltuielile suplimentare și extraordinare. Totuși, nici această ignorare nu era suficientă, și în 24 de ore ne-am trezit că s-a mai adăugat ici-colea câte o sumă, dincolo s-a găsit că evaluările au fost prea jos; eram prea fricoși, prea conștiincioși. Ia să vedem, trăgând bugetele cari s-au dovedit de astă-dată elastice, n-am putea să acoperim golul?

Așa s-a făcut; și într-o bună dimineață ne-am trezit că deficit nu mai există; că resursele ordinare ale Statului sunt pe deplin suficiente ca să acopere cheltuielile ordinare.

Acest procedeu mă îndrituiește pe mine să zic că afirmațiunea d-lui raportor că ar fi ținut seama de puterile tezaurului public, este exagerată, și eu unul cel puțin nu pot s-o primesc.

Trec la nevoile Statului, și vom vedea dacă a doua afirmațiune a d-lui raportor, cum că bugetul ține seamă de nevoile Statului, este mai exactă decât cea dintâi. Închipuiți-vă, d-lor, că nevoile Statului – și niciodată nu-i am făcut imputări din aceasta – nevoile Statului ne-au obligat pe noi să ne împrumutăm cu 400 milioane aproape, căci la această cifră se urcă emisiunea de rentă, din care o parte e realizată deja, și o parte are să se realizeze conform cu legile votate de Parlament. Luați această sumă de 400 milioane, puneți-o în față cu un buget de abia

140 milioane venit, şi comparaţi această situaţiune cu aceea a Franţei şi veţi vedea că, în proporţiune cu bugetul francez, un împrumut de 400 milioane, care sumă e de trei ori mai mare decât bugetul nostru, ar reprezenta un împrumut de 9 miliarde. Închipuiţi-vă d-voastră că ar veni Franţa şi ar zice: ia să emitem 9 miliarde rentă pentru nevoile Statului. Credeţi oare că nu s-ar ridica vreo voce, plăcută ori neplăcută, care să zică: nouă miliarde? Bine, dar oare nu ar fi bine să studiem nevoile Statului în mod sistematic, ca să nu facem erori în cheltuiala celor 9 miliarde? Dacă avem să le cheltuim, să ştim că au să se împartă în mod egal pentru toate trebuinţele Statului, şi pentru toate părţile administraţiunii noastre. Cred că aşa s-ar fi făcut.

La noi, nu; după capriţiul zilei, după interesul momentan, după nevoi. Ne trebuie un palat de industrie, – nevoie a Statului – rentă! Ne trebuie transport de militari cu drumul de fier – nevoie a Statului – rentă! Ne trebuie cutare ori cutare lucru, după cum în fiecare zi simţim nevoie, rentă; fără studiu sistematic, fără să ne gândim la raportul firesc dintre trebuinţă şi putinţă. Unde o să ajungem cu acest sistem? O să ajungem acolo că resursele Statului n-au să mai fie suficiente pentru a acoperi adevăratele lui nevoi.

D-lor, să vă dau un exemplu, ca să ilustrez înaintea domnielor voastre cum această lipsă de sistem în studiul nevoilor Statului ne duce de multe ori la cheltuieli exagerate. De mulţi ani lupt eu în sânul comisiunii bugetare contra administraţiunii ministerului de război; de mulţi ani le spun: D-voastră, d-lor, la ministerul de război, nu cheltuiţi în mod sistematic, nu căutaţi ca în fiecare an să faceţi acele cheltuieli cari sunt necesare pentru a putea pune armata noastră, într-un moment dat, în poziţiune de a corespunde misiunii sale. Şi le ziceam, precum şi în Cameră de multe ori am spus, că noi suntem datori cu atât mai mult s-o facem, cu cât nu avem nici o înrâurire asupra politicii externe. Nu putem nici precipita, nici opri evenimentele. Prin urmare, suntem în faţa unui Stat mare în displăcuta poziţiune de a fi totdeauna gata, căci nu putem ca dânşii, când nu suntem încă gata, să împiedicăm evenimentele, ori cel puţin să le amânăm. În loc de aceasta, pentru satisfacerea vanitoasă de a arăta bugetul nostru echilibrat, nu s-au făcut în fiecare an cheltuieli suficiente; şi care a fost rezultatul? Rezultatul a fost că în astă primăvară, când, după o expresiune a primului-ministru, norii erau ameninţători, s-a văzut că administraţiunea ministerului de război, în condiţiunile actuale, nu poate să intre în campanie, şi atunci s-a cerut acel credit de 30.000.000 pentru cheltuieli extraordinare, cari în realitate nu făceau decât să acopere acele goluri cari ar fi trebuit să fie

umplute în fiecare an, dacă s-ar fi făcut cheltuielile necesare; şi dacă nu mă credeţi, cer să numiţi o anchetă, să mă puneţi faţă cu generalii armatei, şi veţi vedea cât de mari sunt golurile.

Astfel dar, d-lor, fiind situaţiunea, vă întreb: Datu-v-aţi seama îndestul de nevoile Statului?

Eu cred că nu. Şi să nu uitaţi, că în privinţa armatei sunt lucruri pe cari banii numai nu le pot face. Aţi văzut, d-lor, cum că în armata germană – şi cred că nu zic nimic rău în contra armatei noastre, dacă spun că e inferioară armatei germane – aţi văzut că în ceea ce priveşte armata germană, atât de superioară armatei noastre, câte opinteli nu a făcut guvernul german ca să obţie la timp mijloacele necesare armatei.

Gândiţi d-voastră că aceasta a făcut-o guvernul german pentru că se temea că poate nu o să aibă la un moment dat banii necesari?

Ar fi copilăros de a o crede. Guvernul german a făcut aceasta pentru că ştia că organismul unei armate nu se face numai cu bani dintr-o zi pe alta, şi numai atunci când a venit momentul pericolului: armata e un corp organic care-şi are legile lui fireşti, în care, ceea ce vrei să măreşti, ceea ce vrei să dezvolţi, trebuie să-i dai şi timpul necesar ca să crească împreună cu toate părţile acestui organism viu, şi de aceea v-am zis: nu cumva credeţi d-voastră că dacă în momentul pericolului se votează cu entuziasm 50, 60 şi poate şi 100 milioane, prin faptul acesta că aveţi bani, nu cumva credeţi că o să aveţi îndată şi armată? (*Aplauze din minoritate*). De aceea, d-lor, puteţi vedea din acest exemplu ce vi-l dau, cum că n-aţi ţinut seamă îndestul de nevoile Statului şi nici azi nu ţineţi seamă. Şi după cum mulţi ani am luptat în comisiunea bugetară, tot astfel viu şi azi înaintea d-voastră ca să vă atrag atenţiunea asupra acestui fapt.

D. ministru de război ne spunea în comisiunea bugetară: «Dacă vreţi ca armata noastră să fie pusă în poziţiune de a-şi menţine tradiţiunile ei, d-voastră trebuie să-mi daţi un spor la cheltuieli de 3.500.000» – şi justifica aceasta d. ministru de război înaintea comisiunii bugetare – nu ştiu dacă o va face şi înaintea d-voastră – astfel că comisiunea bugetară a votat acest spor de cheltuieli.

Când a venit însă întrebarea dacă se echilibrează sau nu bugetul, deodată nu s-a mai ştiut ce a devenit d. ministru de război, nu s-a mai ştiut ce au devenit acele 3.500.000, şi mi-ar fi indiferent ce a devenit ministrul de război, ce au devenit cele 3.500.000, dar nu mi-e indiferent să ştiu ce au devenit nevoile armatei (*Aplauze din minoritate*).

Ori d. ministru de război, cerând cele 3.500.000, nu a făcut decât un act de fanfaronadă, şi dacă aş crede aceasta aş spune-o; ori el este organul nevoilor armatei şi atunci trebuie să i le dăm.

Puteți să n-o faceți, dar, credeți-mă, nu e serios modul acesta de procedare.

D. raportor ne zice că ține seamă de nevoile Statului; eu contestez în mod absolut afirmațiunile d-sale. Să vă dau o altă probă. Împrumutul de 30.000.000 a fost votat și vă mărturisesc că dacă ar fi fost numai un împrumut cerut ad-hoc pentru un pericol, eu nu aș avea nimic de zis. Eu cred însă că acesta nu e un împrumut cerut ad-hoc față cu un pericol.

În cazul acesta, fiindcă norul amenințător până mai alaltăieri are aerul astăzi de a se împrăștia, am putea zice că cheltuiala aceasta e zadarnică și că nu mai trebuie făcută. Din nenorocire, eu cred că nu e așa, și atunci când s-a votat acest credit, unul din motive a fost că d-voastră voiți prin acest credit să faceți cheltuielile necesare pentru punerea în stare normală a armatei noastre (*Aplauze din partea minorității*).

Și de aceea v-am zis că în asemenea materie nu votez atunci când lucrurile vin din inițiativa parlamentară, și aș vota când ar veni din inițiativa guvernului, pentru că cu guvernul pot discuta asemenea cestiuni, dar nu cu un deputat care poate nu cunoaște bine situațiunea sau care, chiar când ar cunoaște-o, nu este pus în poziție a o apăra, pentru că nu-i incumbă lui responsabilitatea. Dacă dar este așa cum susțiu eu, că aceste 30.000.000 nu sunt reclamate de o stare anormală, ci de o stare normală a armatei, atunci trebuie făcut acest lucru, și, dacă se face, nu reclamă o anuitate? Și anuitatea aceea o ignorați, cum ați ignorat și cele 3 și jumătate milioane ale d-lui ministru de război.

Prin urmare, vedeți că în realitate bugetul se înfățișează în ochii noștri în modul următor: noi credem că avem la evaluări o exagerațiune de 1 milion și jumătate, noi credem că suma reclamată de d. ministru de război e o sumă reclamată serios și pe care suntem gata să i-o dăm, ceea ce face 5 milioane. Dacă mai adăogăm la acestea anuitatea de 1.600.000, ajungem la cifra de 6 1/2 milioane pe care, chiar cu resursele astfel cum au fost întocmite de comisiunea bugetară și raportorul ei, nu găsim resurse ca să le putem acoperi. Ei, având dată situațiunea astfel, ne întrebăm: Este, cum zice d. raportor, în bugetul actual o dreaptă cumpănire între veniturile și cheltuielile Statului? Eu cred că nu, și dacă nu este acea dreaptă cumpănire care o afirma d. raportor, dacă noi avem dreptate în aprecierile noastre, vă întreb, cum v-am întrebat și acum trei ani, când mă aflam în aceeași poziție ca și astăzi: cari vă sunt planurile, cari vă sunt ideile d-voastră financiare, pentru a mări resursele acestui Stat? Și nu uitați, d-lor, că acest deficit, care-l găsim noi astăzi, îl puteți ignora, și îl puteți ignora pentru 6, 7 și 8 luni, dar are să vie momentul când n-o să mai puteți ignora cheltuielile reclamate de ministrul de

război. Le puteți amâna pentru șase luni, dar acele cheltuieli, vă asigur, fără teamă de a fi contrazis de d. ministru de război, sunt cheltuieli indispensabile armatei. Prin urmare, acest deficit are să se prezinte astăzi, dacă votați suma cerută de d. ministru de război, și atunci mă gândesc la justa teorie a d-lui raportor, care cere să nu evaluăm un impozit după aplicarea lui în timp de șase luni, pentru că fiecare impozit are nevoie de un timp mai îndelungat ca să dea tot ce poate da.

Dar dacă este așa, și eu subscriu aceste cuvinte ale d-lui raportor, va să zică: astăzi avem să ne găsim în fața unui deficit de 6-7.000.000, care deficit nu este extraordinar, ci este deficit permanent, pentru că el are să fie rezultatul anuităților în urma împrumutului făcut, sau a creațiunilor noi făcute de ministrul de război, cari sunt permanente.

Prin urmare, când aveți a face, nu cu un deficit întâmplător de 6-7.000.000, dar cu un deficit permanent pe care nu-l puteți acoperi cu împrumuturi, atunci trebuie să vă gândiți la resursele ce trebuie să creați, și suntem în drept de a zice că este datoria guvernului să-și dea seamă de viitor.

A guverna va să zică totdeauna și a prevedea, și prevederea este o datorie pentru un guvern, căci el trebuie să-și dea seamă și de nevoile de astăzi și de nevoile de mâine.

Ei, în această privință nu văd absolut nici o inițiativă luată din partea guvernului. Sunt acum trei ani, spuneam același lucru și d. președinte al Consiliului răspundea: poate să aibă dreptate d. Carp; când va veni deficitul vom vedea. A venit deficitul și atunci d. Nacu a prezintat un proiect; însă d. Costinescu a dat de o parte proiectul d-lui ministru și a prezentat d-sa un altul pentru echilibrarea bugetului, și d-voastră repede-repede l-ați votat. Așa voiți să mergeți înainte? Ei bine, s-a prins o dată; dar admiteți că tot așa o să poată merge? Se zice că d. Nacu nu a fost prevăzător, cu toată reputațiunea sa de financiar consumat. Bine a făcut d. Costinescu că-i a răsturnat în 24 de ore toate planurile sale financiare, dar d-voastră credeți că se poate guverna în asemenea condițiuni? Credeți că un asemenea sistem de a trăi din zi în zi este posibil? Eu cred că nu.

După ce am criticat, să-mi permiteți să trec de la negațiune la afirmațiuni. Ce vrea guvernul să facă nu știu; dar noi credem că este de creat întâi impozitul asupra veniturilor, despre care a vorbit și d. Codrescu ieri. Eu, în cât pentru mine, mă asociez la cele zise de d. Codrescu în această privință, ca principiu, căci înțelegeți d-voastră că nu este nici momentul, nici locul de a vă face eu o conferință asupra

impozitului acestuia, adică în ce proporțiune să fie așezat și cum să se aplice la noi.

Este suficient să vă enunțăm numai principiul că dorim un impozit asupra venitului. Când va fi să-l discutăm, atunci vom atinge modalitatea și maniera cum trebuie să se așeze.

Afară de impozitul asupra veniturilor, d-voastră trebuie să reintroduceți etalonul de aur, fiindcă acesta este singurul mijloc pentru a scăpa finanțele noastre și pentru a menține sus creditul Statului.

Introducerea etalonului de aur. Această frază, spusă așa, a deșteptat zâmbetul pe buzele multora cari au zis: d. Carp crede că a zis mare lucru! Adică este așa de greu de a zice: voiesc etalonul de aur? Apoi aceasta nu este nici măcar o idee, și ați văzut pe d. ministru de finanțe, căruia-i place să culeagă comparațiunile din lumea mercantilă, afirmând că această idee nu are mai mare valoare decât etichetele de pe bomboanele de la Boissier. Eu cred că acesta este un mod cam prea superficial de a trata cestiunea.

D-lor, când se cere introducerea etalonului de aur, credeți d-voastră că se cere numai înlocuirea argintului din casele Băncii cu napoleonii corespunzători? O, atunci ar fi foarte lesne și foarte ușor. Dar nu; cine zice etalonul de aur, zice două lucruri: întâi, să fundați Banca pe un stoc metalic de aur, și al doilea, să o fundați pe o altă manipulare financiară, căci dacă va continua cum se aplică astăzi, orice etalon de aur veți introduce d-voastră nu va face absolut două parale (*Aplauze din minoritate*). Aci cestiunea se complică, căci dacă cerem etalonul de aur, cerem totdeodată și o altă politică financiară a Băncii. Când zicem etalonul de aur, înțelegem că acesta are să oblige pe Bancă de a face manipulațiuni cari să ridice creditul Statului, să fie o Bancă de circulațiune, care să introducă o stare sănătoasă în afacerile noastre financiare, căci cu monometalismul de argint și cu hârtiile d-voastră semifiduciare puteți administra Banca cum o faceți, cu etalonul de aur nu puteți. Nu se poate. Când veți admite etalonul de aur, trebuie să vă modificați puțin și administrațiunea Băncii și modul cum tratați d-voastră creditul Statului.

D-lor, ca să vă dați seamă de natura operațiunilor Băncii, cercetați cari sunt câștigurile Băncii. Aveți la scont câștig de 600.000 lei; și nu uitați că acest câștig provine în parte și de la creditele agricole. Vasăzică iată din capul locului o Bancă care a fost creată pentru a ridica creditul în țara aceasta și pentru a aduce o ușurință în scont pentru acei cari au nevoie și cari trebuie să se folosească de acest privilegiu imens pe care Statul îl dă Băncii, cu singura condițiune morală, neînscrisă în

acel privilegiu, să nu serve numai la acționarii Băncii (*Aplauze din minoritate*), ci să serve la alimentarea trebuințelor întregului comerț român. Iată, zic, că o asemenea Bancă, asupra unui folos de 3.200.000 lei, are de la scont numai vreo 400.000 de lei.

Ce vrea să zică aceasta decât că Banca, în această privință, n-a satisfăcut menirea ei? Ea nu era Banca Națională română, ea nu era Banca țării, ea era Banca unei asociațiuni, ea era Banca acționarilor și în realitate Banca unui partid (*Aplauze din minoritate*).

Banca de scont și de circulațiune nu a corespuns deci primei sale meniri și nu a făcut scont; dar să vedem cum stăm cu circulațiunea. D-lor, s-a scris mult asupra valutei, s-a scris mult asupra circulațiunii, dar nu voi veni să fac înaintea d-voastră mostră de știință, cum zic frații de peste Carpați; vă voi vorbi, în cestiunea de față, cum ar vorbi simplul țăran de pe țărmurile Dunării și vă voi întreba: oare biletul de Bancă are el natura unei polițe sau nu? Când eu, țăranul de la Dunăre, iau un bilet de Bancă de 20 lei, îl iau drept 20 de lei, pentru că în dosul acelui bilet de Bancă stă creditul Statului, și după ce pe baza acestui credit am luat bilet cu bilet și, ca țăran, fiind econom prin natura mea, am strâns în curs de 10 ani de zile o avere de 20.000 lei, și am toată buna credință că am adunat 20.000 lei, și deodată mă trezesc cum că acești 20.000 lei, în realitate nu fac nici 16.000 lei, atunci stau și mă întreb: cine este culpabil? eu care am avut încredere în semnătura, în garanția Statului, pentru că de la Stat am primit această hârtie, sau culpabil este Statul? Eu trebuie să suport această pagubă, sau trebuie s-o suporte Statul? Și atunci Statul vine și zice: da, tu trebuie să suporți această pagubă.

Apoi de ce spune Statul așa? de ce? pentru că d-voastră ați alterat creditul Statului, pentru că d-voastră nu credeți că trebuie să fiți și că puteți fi direct răspunzători de ceea ce ați făcut și de ceea ce faceți (*Aplauze din partea minorității*).

D-lor, când se alterează valuta, se alterează totodată și creditul public.

La aceste imputări, cum ni s-a răspuns? Ni s-a răspuns cu teorii, ni s-a răspuns că nu este vina manipulațiunilor Băncii, nu este vina stocului său de argint, ci a crizei. Și-mi aduc tare bine aminte, sunt acum trei ani, când am ridicat cestiunea întâi în Parlament, și când d. Prim-ministru ne-a zis că acum agiul este 10 la sută, dar la primăvara viitoare, când se va începe exportul păpușoiului, sperăm că agiul va diminua la 4 sau la 5 la sută. De atunci sunt trei ani și în anul acesta am avut un export normal, s-a restabilit prin urmare balanța comercială, agiul însă în loc de

a ajunge la cifra promisă de 4 sau 5 la sută, a ajuns la 18 şi chiar până la 20 la sută, şi nu ştim unde are să se oprească. Vasăzică, nici balanţa comercială nu se poate da ca cauză a urcării agiului.

Ni se mai aduce în sprijinul agiului şi teoria acelor ce cer bimetalismul, dar se uită că noi suntem proba cea mai puternică de falsitatea teorii lor.

Bimetaliştii din străinătate cer să se introducă bimetalismul care nu există, sub cuvânt că bimetalismul va pune un capăt crizei economice. Ei bine, noi l-avem; pentru ce este criză?

Noi avem bimetalismul, ceea ce refuză de a face ministru de finanţe în Germania, zicând că este o trădare naţională, ceea ce refuză Franţa să o aplice în realitate, căci este ştiut că Franţa imobilizează în pivniţele Băncii sale tot argintul ce-l are. Ei bine, ceea ce toate Statele refuză de a face, noi am făcut. Credeţi însă că criza este mai mică la noi decât acolo? Criza este absolut aceeaşi la noi ca acolo, numai că la noi se complică şi cu alterarea valutei.

Realitatea este următoarea, d-lor: noi pierdem, în realitate, pe an asupra unui buget de 140.000.000, pierdem cel puţin 14.000.000, cari au dispărut din resursele Statului şi au dispărut pentru că vă încăpăţânaţi de a menţine organizarea Băncii şi manipulaţiunea ei cum e astăzi.

Dar circulaţiunea s-a mai alterat şi dintr-un alt motiv. S-a alterat şi atunci când d-voastră aruncaţi pe piaţă mijloacele de circulaţiune cari nu au în dosul lor o operaţiune reală. Când se face ceea ce numeşte austriacul *Reitwechsel,* şi ceea ce se numeşte la noi tratăˡ de complezenţă, operaţiune care se face la noi pe o scară foarte întinsă, atunci se sporesc mijloacele de circulaţiune mai mult decât este nevoie, – şi când aceste mijloace sunt bazate pe credit, atunci orice circulaţiune exagerată trebuie să atingă creditul, adică izvorul însuşi al mijloacelor de circulaţiune. Ei bine, o repet, tratele de complezenţă se dau la noi pe o scară foarte întinsă. Cum se face aceasta?

Luaţi d-voastră trei indivizi X, Y şi Z, cari îşi zic: tare frumos ar fi dacă am cumpăra noi o moşie. Şi după ce au constatat că e bine să cumpere o moşie în tovărăşie, au mai constatat şi altceva, că n-au parale (*Ilaritate*).

Cum să facem, îşi zic Y, X şi Z, să avem parale ca să cumpărăm moşia, şi s-o plătim fără nici un soi de rizic pentru nimeni?

Atunci fac trata numită de complezenţă: Y trage asupra lui X, şi X asupra lui Z, le scontează la Bancă şi cu banii cumpără moşie.

ˡ Cambie, poliţă.

Evident că o moşie cumpărată cu bani împrumutaţi pe 4 la sută totdeauna o să pună în poziţiune pe cumpărători ca să plătească, căci cea mai proastă moşie aduce mai mult de 4 la sută.

Operaţiunea, cum vedeţi, este foarte frumoasă în sine. Însă cine a plătit în definitiv? A plătit-o publicul român, şi a plătit-o sub formă de agiu; căci este evident că atunci când d-voastră măriţi circulaţiunea unei ţări fără să ţineţi seama de adevăratele nevoi ale circulaţiunii, d-voastră depreciaţi hârtia d-voastră, atunci când hârtia d-voastră este o hârtie semifiduciară.

Dar ca să se facă aceasta, trebuie ca hârtia să fie semifiduciară, căci dacă în realitate hârtia d-voastră are valoarea aurului, nu i-ar da mâna Băncii să sconteze cu 4 la sută, pe când Banca Angliei scontează cu 6; pentru că Banca Angliei ţine cont de valoarea aurului, fiindcă aur ia, aur dă, pe când d-voastră nu ţineţi cont, fiindcă aveţi o hârtie semifiduciară, şi rezultatul este că măriţi circulaţiunea mai mult decât sunt trebuinţele Statului şi particularilor, şi măriţi acolo unde nu trebuie s-o măriţi; pe când la scont, unde sunt operaţiuni reale, nu faceţi ceea ce trebuie să faceţi, şi din cauza aceasta provine şi o mai mare alterare a valutei în ţară. Ceea ce se întâmplă la noi, e curios lucru, s-a întâmplat pas cu pas în Austria; aşa s-a procedat acolo; şi acolo când s-a cerut restabilirea valutei, s-a răspuns: răul nu e mare, pentru că atunci când avem noi o valută alterată, putem exporta mai de grabă, pentru că-i vine mai îndemână cumpărătorului să vie să schimbe hârtia noastră, şi în aparenţă dă un preţ mai mare decât ar da când ar fi aur, şi acolo se face un scont foarte mic, şi o lombardă foarte mare. Şi mai deunăzi, în Parlamentul austriac se semnala, fără să se conteste nici de guvern, nici de învăţaţii de acolo, – nu ştiu ce vor zice învăţaţii de aci – cum că se da pentru milioane împrumuturi de lombard, şi pe ani întregi, la protejaţii guvernului şi Băncii Naţionale, şi din această cauză se altera valuta şi se surpa creditul Statului. Şi acolo se acuză guvernul, precum avem dreptul să facem şi la noi, cum că afară de biletul de Bancă a venit guvernul şi a aruncat biletul său de Stat, şi a pus în concurenţă biletul său semifiduciar alături cu biletul de Bancă. Aşa aţi făcut d-voastră cu biletele ipotecare; aşa aţi aruncat 30 de milioane pe piaţă, alterând astfel valuta şi mărind mijloacele de circulaţie.

Ei bine, învăţatu-s-a ceva de la trista experienţă a vecinilor noştri? Nu, s-a procedat ca la dânşii şi rezultatul e astăzi că aveţi în resursele Statului, nu mai vorbesc de cele particulare, 16 milioane mai puţin, cari ar fi fost mai mult decât suficient pentru a acoperi nevoile Statului, cum sunt ele în realitate.

Dar să mergem mai departe. Şi aci, cu ocaziunea creditului Statului, cu ocaziunea resurselor financiare, foarte alterate din cauza modului cum se tratează valuta la noi în ţară, să vedeţi cari au să fie, în afară de deficitul care l-am constatat, nevoile şi consecinţele acestor nevoi în privinţa valutei.

Din acele 400.000.000 de cari am vorbit la început, d-voastră nu aţi emis decât aproape 300.000.000 şi aveţi să mai emiteţi 120.000.000.

O voce: 150.

D. P.P. Carp: Aceasta reprezintă un spor la anuităţi de cel puţin 6.000.000; vasăzică, la acele 61.000.000, ce avem anuităţi, aveţi să adăogaţi încă o anuitate de 7.000.000, care adăogată la deficitul de 7.000.000 ce avem, vă pune în poziţiune de a vă afla faţă, peste doi ani, nu cu o anuitate de 61.000.000, dar de 70.000.000, căci se va mai adăoga un milion şi jumătate, anuitatea celor 30.000.000 pe lângă cele şapte, când anuitatea va fi de 70 de milioane în aur. Atunci iată Statul român obligat de a exporta jumătate din bugetul său în aur, pe când veniturile le strângeţi în hârtie, şi anuitatea va creşte şi mai mult şi aceasta în proporţiunea cu care veţi slei din ce în ce mai mult resursele reale prin alterarea valutei. Şi când vă măguliţi cu ideea că de la 11 aveţi să ajungeţi la 4 şi de la 18 la 15, eu vă afirm că vă aflaţi într-o periculoasă iluziune.

Din contră, fatal o să ajungeţi la 24 sau 25; şi apoi este de-ajuns ca hârtia monetă să fie numai ceva mai jos, puţin sub valoarea argintului, ca să se scurgă şi argintul; şi atunci ajungeţi la cursul forţat, – şi iată unde ne duce manipulaţiunea Băncii şi aplicaţiunea reală a ştiinţei d-lui Stolojan.

D. Anastase Stolojan. D. de Bismarck...

D. P.P. Carp. D-le Stolojan, nu ştiu ce a zis d. Bismarck monometaliştilor, dar ştiu ce are să vă zică ţara, are să zică că v-a dat supă grasă şi că i-aţi lăsat apă fiartă (*Aplauze din minoritate*).

Când va veni momentul acela, d-le Stolojan, foarte cu greu aveţi să vă apăraţi cu apostroafele de-altfel foarte de spirit ale prinţului de Bismarck, pentru că prinţul de Bismarck vorbeşte pentru acolo şi cuvintele lui îl apără pe dânsul, dar nu vorbeşte aici, şi cuvintele prinţului cancelar nu te apără pe d-ta aici (*Aplauze din minorite*). Vasăzică, d-lor, noi susţinem cum că, faţă cu nevoile de 14 milioane, cari nu sunt acoperite cu nimic, care are să fie deficitul real în anul viitor, d-voastră trebuie să creaţi noi impozite, şi d-voastră trebuie să introduceţi etalonul de aur, care introducere trebuie să coincidieze cu o

remaniere totală a politicii financiare a Băncii; d-voastră trebuie să împiedicați alterarea valutei, care sleiește resursele Statului.

Cred că aceasta va putea face ca anuitate 4.000.000 până la 5.000.000 pe an...

D. președinte al Consiliului, I. C. Brătianu: Și eu cred.

D. P.P. Carp: Și această anuitate pusă în balanță cu paguba de 16.000.000, 17.000.000 care o aveți, și pe care o voi fixa-o, ca să vă plac, și mai jos, la 14.000.000, va da un spor imediat în buget de 9.000.000; și impozitul asupra veniturilor, fără mari iluziuni, cred că se va putea evalua la 1.500.000. Vasăzică, ajungem la 11.000.000 spor real al resurselor Statului, și dacă va mai lipsi 1.000.000 sau 1.500.000, acela ușor se va putea acoperi sau prin remanierea impozitelor existente, sau recurgând la toate impozitele o dată, ceea ce nu va putea fi o sarcină prea grea; încât astfel veți echilibra bugetul; altfel nu-l veți putea echilibra. Căci sunt convins că dacă veți vota noi resurse fără restabilirea valutei, orișice resurse noi se vor pierde în un adevărat poloboc al Danaidelor, în care aruncați banii contribuabililor și înainte de toate creditul Statului.

Fiind lucrurile astfel, noi suntem în drept de a susține cum că proiectul de buget nu ține seamă de puterea tezaurului public; suntem în drept a susține, mai departe, că nu ține seamă de adevăratele nevoi ale Statului; și, mai departe, suntem în drept a susține că nu ține seamă nici de creditul Statului.

Că un alt sistem nu este posibil, reiese din ultimele cuvinte ale d-lui raportor, care zice: «Se va aplica cum este alocat fără sporire de cheltuieli, cari n-ar mai putea găsi echilibru în resursele bugetare». Vasăzică, d. raportor afirmă că o dezechilibrare a bugetului n-ar mai putea găsi leacul în resursele ordinare.

Ce va să zică aceasta? Va să zică că materia impozabilă este aproape sleită. Și când din nou va avea nevoie Statul ca să facă apel la contribuabili să acopere deficitul acesta, n-are să mai aibă impozitele acel grad de elasticitate care face realitatea să concordeze cu speranța acelora cari pun impozitele.

Eu cred cu d. raportor că este așa; și dacă este așa, atunci nu este alt mijloc pentru echilibrarea finanțelor noastre decât a ridica creditul Statului acolo unde trebuie să se afle, și pentru aceasta nu sunt alte măsuri decât acelea cari am avut onoare să le propun, și cari cred că sunt singurele nemerite.

Vă rog dar, ca de azi înainte, cine va vorbi de etalonul de aur, să nu-i mai ziceți că este foarte lesne de a găsi această idee, că și un copil

zice: dacă argintul n-are valoare, trebuie înlocuit cu aurul; pentru că această idee implică şi o reformă complectă a Băncii Naţionale; şi reclamă înainte de toate un *ce* cu care ar trebui o dată să ne deprindem: reclamă onestitatea burgheză şi din partea burgheziei şi din partea Statului. Adică precum negustorul se crede dezonorat atunci când o poliţă iscălită de dânsul şi ajunsă la scadenţă nu o mai poate onora, tot asemenea şi Statul să se creadă dezonorat atunci când iscălitura lui nu mai poate să o onoreze, şi prin urmare trebuie să facă toate mijloacele ca să o plătească (*Aplauze*).

Să-mi permiteţi, d-lor, acum să lărgesc, cum am anunţat-o, cercul investigaţiunilor mele.

După ce am arătat că bugetul nostru este dezechilibrat; după ce v-am arătat că mâine are să vină, într-un mod absolut, dezechilibrarea; după ce am arătat cari sunt singurele mijloace, după părerea mea, cari ne pot scoate din această situaţiune, – permiteţi-mi acum să vă întreb: în virtutea cărei forţe deţineţi puterea? Faţă cu ţara, aveţi forţa constituţională, fiindcă aveţi majoritatea, şi nu eu voi contesta majorităţii acesteia cum că reprezintă ţara. Prin urmare, forţa constituţională o aveţi şi în puterea acelei forţe constituţionale puteţi zice că menţineţi puterea.

Nu voi face jocuri de cuvinte şi nu voi zice că şi contrariul poate să fie adevărat, că adică aveţi majoritate fiindcă aveţi puterea (*Aplauze din partea minorităţii*).

Prin urmare, forţa legală faţă cu ţara o aveţi, dar faţă cu propria d-voastră conştiinţă sunteţi oare tot atât de tari? Cu alte cuvinte: aveţi forţa morală, sau n-o aveţi? Şi ca să ne dăm seama de aceasta, trebuie să ne întrebăm: cari sunt elementele cari constituie în ochii unui om conştiincios legitimarea puterii sale? Prin ce aţi dovedit că deţineţi puterea pentru că o meritaţi?

În administraţiune, de mult s-a zis că întreaga noastră administraţiune nu este decât un imens aparat electoral; de mult s-a zis că avem prefecţi nu pentru că întrunesc însuşirile de buni administratori, dar pentru că au complectă aptitudine electorală. Şi ceea ce se întâmplă pentru prefecţi, se întâmplă pe urmă şi în treptele cele mai de jos, pentru sub-prefecţi şi pentru primari, aşa încât întreaga administraţiune nu este decât un imens aparat electoral. Vasăzică, avem o bună administraţiune, nu o puteţi susţine; iată deci o ramură de administraţiune publică care nu poate justifica în ochii conştiinţei d-voastră deţinerea puterii.

Justiția, ați văzut în diferite interpelări în ce stare se găsește, și nu mă uit la cele ce a spus d. Fleva; eu conviu cu d-voastră cum că d-sa a exagerat. Este de față și cred că nu se va mânia; dar decăderea justiției este probată prin zisele d-lui Stătescu, nu prin cele zise de d. Fleva. (*Aplauze din partea minorității*). Nu iau pe acuzator în sprijinul părerii mele, ci iau pe apărător.

Când se manipulează justiția așa cum a recunoscut d. ministru al justiției că se manipulează, atunci nu se poate zice cum că avem o justiție reală în tară, – și nici starea magistraturii nu poate justifica, față cu conștiința d-voastră, deținerea puterii. Ca să vă arăt cum guvernați d-voastră, dați-mi voie să reamintesc o frază memorabilă, despre care, sper, pentru onoarea acestei țări, că va fi, cum zice grecul, un *hapax legomenon*, și că nu se vor mai repeta aceste cuvinte în țara românească.

Când zice d. Stătescu d-lui Fleva: d-le Fleva, erai advocat la drumurile de fier; d-le Fleva, erai advocat la spitalele Brâncovenești; d-le Fleva, erai deputat; d-le Fleva, erai primar, – cum ai putut să ne părăsești? Ce va să zică aceasta? Va să zică că atunci când d. Fleva credea că d-voastră îi plătiți munca și talentul lui, d-voastră credeați că îi plăteați conștiința (*Aplauze din minoritate*). Numai atunci când se zice că conștiința se plătea și trebuie să fie prin urmare conștiința fidelă, numai atunci se pot rosti de pe banca ministerială cuvintele cari s-au rostit (*Aplauze din minoritate*).

De aceea, pentru onoarea acestei țări, eu cred că asemenea cuvinte nu se vor mai rosti de astăzi înainte. Știu că sunt conștiințe cari se cumpără și sunt conștiințe cari se vând; dar un guvern, când el ajunge a crede că toate se plătesc, atunci el crede că toate se cumpără, și este trist pentru o țară să aibă un guvern care se menține pentru că are cu ce plăti și cu ce cumpăra (*Aplauze*).

Vasăzică nici aceasta nu justifică, față cu conștiința d-voastră, deținerea puterii.

Față cu finanțele țării, v-am spus care este starea noastră; față cu instrucțiunea publică, de doi ani de zile vă încercați să introduceți o reformă, și încercările d-voastră au aerul de încercări senile, cari nu vin absolut la nici un rezultat (*Aplauze*).

Oriunde mă întorc, nu găsesc nimic ce ar justifica, față cu conștiința d-v, deținerea puterii.

Dar se zice: ei bine, d-lor, este drept că țara nu merge bine, este drept, și până la oarecare punct o recunoaștem și noi, dar nu este numai vina noastră. D-voastră voiți și cereți ca în România să aveți o stare de

cultură şi de lucruri ca în Franţa şi ca în Anglia. Apoi credeţi d-voastră că în câţiva ani de zile să ajungem numaidecât acolo unde sunt acele ţări după o muncă seculară?

Nu sunt aşa de nedrept încât să cer aceasta, şi recunosc că o mare parte din relele de cari suferim, nu sunt nici din vina majorităţii, nici din vina minorităţii, nici din vina opoziţiunii, nici din a guvernului, ci sunt din vina stării noastre de cultură. Dar dacă recunosc acestea, sunt totodată în drept a afirma că nu faceţi nimic ca să ieşiţi din această stare şi că aveţi interes să o menţineţi. Şi ca să putem vedea dacă faceţi ceva, trebuie să ne uităm şi la ideile cari vă conduc şi la idealurile cari le puneţi înaintea acestei ţări, ca o ţintă finală. Cari sunt ideile, principiile cari vă conduc? De trei ani de zile ziceţi că vine o eră nouă; prin ce s-a manifestat acea eră nouă?

D. ministru al instrucţiunii vine cu un proiect de lege asupra instrucţiunii publice, şi de doi ani stă acel proiect în dosarele noastre nevotat. D. ministru se zice că are să se retragă şi că are să vină un alt ministru la instrucţiunea publică, a cărui misiune are să fie a nu veni cu nimic. (*Aplauze din partea minorităţii*).

D. Nacu anunţă reforma magistraturii, pentru ca să pună pe guvern în poziţiune de a se apăra în mod legal contra relelor moravuri ce există în ţară. Ideea era salutară, căci e bine să nu ne încredem numai în ministru care zice: voi apăra legea şi voi uza de latitudinea ce mi-o dă legea, pentru că, pe de o parte, ministrul se poate schimba, iar, pe de alta, şi cel mai conştiincios om nu îşi poate da seama de propria sa natură şi poate face răul fără să aibă conştiinţa răului ce face. Să vă dau un exemplu: alaltăieri aţi văzut pe d. ministru al instrucţiunii afirmându-ne că d-sa nu este un om răutăcios; oare credeţi d-voastră? (*Ilaritate*).

Vedeţi dar că un om cu toată conştiinţa se poate înşela, şi de aceea cerem ca conştiinţa umană să fie îngrădită prin lege, pentru că legea reprezintă conştiinţa generală a unei societăţi faţă cu conştiinţa individuală a fiecărui dintre noi (*Aplauze din partea minorităţii*).

Ei bine, d. Nacu anunţă reforma magistraturii şi d. Nacu trece îndată la finanţe; la justiţie vine d. Stătescu, şi din 18 luni de administraţie cu ce s-a ales? Cu o lege asupra actelor autentice; şi întrebat-a d. preşedinte al Consiliului pe advocaţii practici, cum a fost făcută şi cum se aplică acea lege pentru. ca să vedeţi progresul ce s-a făcut?

Aţi făcut legea comunală; aceasta încă este atât de defectuoasă, şi aceasta trebuie să o spun spre onoarea d-lui preşedinte al Consiliului, încât d-sa nici n-a voit măcar să o apere.

D. preşedinte al Consiliului, I. C. Brătianu: Te înşeli.

D. P.P. Carp: Atunci voi retrage cuvântul că n-ați voit să o apărați, dar voi afirma faptul brutal, pe care nu-l puteți tăgădui, că n-ați apărat-o (*Întreruperi*).

Noi, conservatorii, cel puțin conservatorii din Cameră, cerem descentralizarea comunală și d-voastră ne dați centralizarea biurocratică, și credeți că corespundeți cu ideile unui partid liberal? (*Întreruperi*).

D. ministru de Finanțe, C. Nacu: Mai toate amendamentele opoziționii s-au primit, prin urmare nu este exact ceea ce spuneți (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: Va să zică că ori pe ce ramură a activității publice și a vieții intelectuale și morale a Statului ne aruncăm ochii, nu vedem decât neputința, sau, dacă voiți să fiu cu totul parlamentar, voi zice: sterilitatea, și când mai deunăzi v-ați indignat atât de cuvântul *sterilitate,* rostit de d. Fleva, eu cred că ați simțit cu toți că el conține nu numai o apostrofă, dar și un adevăr, și de aceea cutez a zice că l-ați tratat de neparlamentar, pentru ca să uite lumea cât este de adevărat.

Nu, d-lor, o repet, nu vedem progres nicăieri. Nicăieri nu vedem muncă, nicăieri nu vedem nici măcar încercări modeste de ameliorare.

Cu toate acestea, d-voastră vă ziceți că sunteți partidul liberal, și că d-voastră sunteți aci în virtutea principiilor liberale, cu toate că nu numai nu aveți principii liberale, dar încă veniți și acuzați pe toți acei liberali cari, văzând că compromiteți ideile liberale, v-au părăsit și vor să întemeieze adevăratul partid liberal, bazat pe idei liberale întovărășite de o aplicațiune sinceră.

D-lor, am spus, sunt acum opt ani, înaintea Camerei, care este adevărata valoare a partidului liberal național și care a fost adevărata lui misiune în dezvoltarea acestei țări. Adevărata glorie a acestui partid, adevăratul merit al d-lui Brătianu, și nu al d-lui Brătianu cu majoritatea de astăzi, dar al d-lui Brătianu cu aceia cari l-au înconjurat în trecut, și al cărui ultim reprezentat a rămas el, este că au democratizat Statul român, și bine ați făcut, și acesta a fost meritul d-voastră, și aceasta va fi gloria d-voastră în istorie.

Sub punctul de vedere al ideilor liberale însă, nu le-ați avut niciodată, și dacă le-ați avut, nu le-ați aplicat niciodată. De aceea și pentru d-voastră cestiunile de program sunt cestiuni cu totul indiferente. Vorbea d. Nacu deunăzi, cu zâmbetul pe buze: unde este programul d-voastră? Și avea aerul a crede că program este o operă literară (*Ilaritate*), că program este nu știu ce teorie abstractă. Program pentru mine nu este o elucubrațiune literară. În ochii noștri program va să zică

o promisiune şi nimic mai mult, şi o promisiune de om onest; aceasta se cheamă program. Când zic: vreau inamovibilitatea magistraturii, nu va să zică că am descoperit America, nu va să zică că am emis o idee generală, ci va să zică că atunci când voi veni la putere, voi introduce inamovibilitatea magistraturii, şi dacă nu voi putea să o introduc, să cad (*Aplauze din partea minorităţii*).

Noi voim monometalismul de aur şi modificarea operaţiunilor financiare ale Băncii. În aceasta nu am emis nimic nou, n-am spus nici o idee măreaţă, n-am venit ca reprezentant al ştiinţei, ci ca un om onest şi am zis: dacă vom veni noi la guvern, o să facem aceasta, şi dacă n-o vom putea face, ne vom retrage (*Aplauze din partea minorităţii*).

Voim descentralizarea în comună. Aceasta vrea să zică: dacă vom veni la guvern, avem să descentralizăm comuna în această ţară.

Program? Dar programul este promisiunea de onoare a omului onest. Numai când se va deprinde lumea să creadă că promisiunea scrisă nu este o simplă literatură, ci este cuvântul dat al unui om serios, care va face totul ca să se realizeze; şi când nu se va putea realiza, omul onest va ceda altuia puterea, – numai atunci au să se diferenţieze partidele politice pe baze serioase. Şi de aceea am zis atunci: vechea Stângă şi vechea Dreaptă nu mai fac parale în ţara aceasta (*Aplauze din partea minorităţii*).

O dovadă: Principiile de la Mazar-Paşa erau ele un program? Nu; pentru ce? Pentru că nu le-aţi aplicat (*Ilaritate; aplauze din partea minorităţii*). Şi am spus-o în Cameră: ceea ce aţi afişat la Mazar-Paşa era o fanfară de raliare pentru a lua cetatea. După ce s-a luat cetatea, fanfara a rămas fanfară (*Ilaritate*).

Ei bine, credeţi d-voastră că partidele se menţin aşa? Că poate un om să vie astăzi cu o idee – inamovibilitatea magistraturii – şi să se pomenească a doua zi la finanţe, fără să se ştie ce a devenit ideea lui? (*Ilaritate*).

Credeţi că poate să vină cineva cu reforma învăţământului, şi să treacă a doua zi la externe, fără ca ministrul ce-l va înlocui să ştie dacă are sau nu să facă ceva în cestiunea reformei învăţământului?

Credeţi d-voastră că cu asemenea sistem se dezvoltă conştiinţa şi se formează moravurile cetăţenilor români?

Eu cred că nu.

Şi când vă întrebaţi de ce v-au părăsit acei pe care îi acuzaţi în toate zilele de renegaţi; apoi pentru aceasta: pentru că nu văd nici o încercare din partea d-voastră a ieşi din relele deprinderi ale trecutului (*Aplauze din partea minorităţii*).

Oameni ai viitorului, ei n-au voit să compromită viitorul pentru un uzufruct de un an-doi (*Ilaritate, aplauze din partea minorității*).

D. președinte al Consiliului, I. C. Brătianu: Au fost oameni cu minte.

D. P.P. Carp: Nu numai cu minte au fost, dar au fost și patrioți. Și știți pentru ce? Pentru că este interesul tuturor oamenilor de conștiință să se introducă în țară deprinderea de a ne diferenția pe idei, iar nu pe oameni.

D-lor, eu unul, conservator, aș dori mult să am adevărați luptători în fața mea, să am adevărați liberali în fața mea; dar nu aș dori să am totdeauna în fața mea falși liberali, pentru cari liberalismul e o etichetă care acoperă orice marfă, chiar cea mai proastă (*Aplauze prelungite din partea minorității*).

Au mai vorbit deputații Al. Xenopol, Al. Djuvara, Em. M. Porumbaru, N. Fleva, Emil Costinescu, și ministrul de Finanțe Constantin Nacu. Bugetul este luat în considerare cu 83 bile albe și 23 negre.

DUPĂ ÎNTRUNIREA DE LA „ORFEU"

Şedinţa Camerei din 16 martie 1888

În urma întrunirilor publice de protest din partea opoziţiei şi a mişcărilor de stradă ce le-au urmat, deputatul Vasile Lascăr interpelează guvernul asupra măsurilor ce este hotărât a lua pentru a garanta instituţiunile constituţionale şi libertăţile publice din ţară, vorbind de atentatul comis de «bande armate» asupra parlamentului, de intervenţia gărzii şi de asasinatul săvârşit în chiar localul Adunării. Critică atitudinea opoziţiei, agitaţiile ei, cuvântările rostite la întruniri şi atacurile îndreptate în contra Regelui.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, dacă îndrăzneala ar fi suficientă ca să acopere o crimă, guvernul ar fi alb ca omătul (*Aplauze din partea minorităţii*); dacă numărul ar fi suficient pentru a se asigura impunitatea, multă vreme încă v-aţi putea folosi de sacrificiile zilnice pe cari le face d. Lascar; – sunt însă pete cari, o dată căzute pe fruntea unui om, atârnă atât de greu, încât oricare ar fi îndrăzneala lui, încetul cu încetul trebuie să plece capul (*Aplauze din partea minorităţii*); orice va face, de răspunderea finală tot nu este scăpare, şi am convingerea că răspunderea aceea va fi mai apropiată decât se poate crede (*Aplauze din partea minorităţii*).

Eu nu vreau să micşorez cestiunea, aşa cum a micşorat-o d. Lascar, care a aplicat reţeta obişnuită, cunoscută de toţi, reţetă ieftină şi la îndemâna talentului celui mai mic. D. Lascar a început prin a ocărî pe adversari şi a continuat prin a se lăuda singur, ajungând astfel la concluziunea, că toate merg bine în ţara aceasta (*Aplauze din partea minorităţii*). Era oare tocmai azi momentul să ni se amintească guvernul conservator? Şi era tocmai azi momentul să faceţi laudele d-voastră? Eu cred că nu Cred că sunt situaţiuni cari sunt mai puternice şi mai grele decât oarecari fraze banale pe cari cel mai mic avocăţel le poate întrebuinţa (*Aplauze din partea minorităţii*). Aţi luptat, ziceţi, pentru libertăţi; aţi vorbit de sacrificii făcute. Aş voi să ştiu, care dintre d-voastră, afară de unul sau doi, poate d. Chiţu şi altul, a făcut sacrificii pentru libertăţi. Nu, alţii au muncit şi d-voastră nu vi se cere decât să

aplicați libertățile câștigate de alții (*Aplauze din partea minorității*). Și dacă ați face aceasta măcar, meritul d-voastră ar fi destul de mare. Dar nu numai că n-ați făcut nimic pentru libertăți, d-voastră, generațiunea tânără din care se compune majoritatea, dar nu aveți nici meritul de a le aplica în mod sincer, – și acuzațiunea adusă minorității, cum că ea compromite libertățile, vi-o întoarcem cu tărie (*Aplauze din partea minorităților*). Libertățile sunt azi compromise de d-voastră (*Aplauze din partea minorității*).

Eu, d-lor, nu sunt liberal, dar dacă aș fi fost vreodată, azi aș cere să se dea ideilor mele altă etichetă, căci cuvântul de liberal în țara aceasta, o spun cu regret, a fost înjosit de d-voastră (*Aplauze din partea minorității*).

D-lor, sunt conservator, dar sunt conservator de acei cari nu se tem de nici una din libertățile noastre publice și constituționale și cari doresc ca toate să rămână în picioare.

Luptă dar, luptă există între noi, dar să nu credeți că numărul singur este suficient, și ași dori ca să vă puteți lăuda mai mult cu faptele decât cu numărul d-voastră. Ei bine, astăzi din partea d-voastră lupta nu mai este pentru principii, ci pentru pofte, astfel încât faptele celor de la putere au ajuns nesuferite (*Aplauze*).

De aceea, d-lor, v-aș ruga să lăsați la o parte pentru astăzi acea rețetă obișnuită pe care a întrebuințat-o d. Lascar și să ne ocupăm de situațiune, astfel cum se prezintă ea.

Mai întâi însă vom spune că și d. Lascar și d. Ferechide au rostit un cuvânt foarte imprudent.

D-lor au zis că Coroana era în pericol.

Dar cine v-a spus că Coroana a fost un singur moment în pericol și încă în pericol din faptul minorității? (*Aplauze*).

Apoi noi toți aceia cari am fost când poporul sosise înaintea ușilor Palatului, condus de unii din opoziție, am auzit cum poporul acela striga: trăiască Regele! și: jos Brătianu! Și pe când lumea striga: trăiască Regele! guvernul ordona o șarjă de cavalerie în contra acelei lumi (*Aplauze*).

D. D. Butculescu: Și chiar trăgeați cu focuri în ușile Palatului.

D. P.P. Carp: Apoi Tronul era în pericol când lumea aceea care era adunată acolo striga: trăiască Regele! jos guvernul Brătianu?

Ei, d-lor, nu era Coroana în pericol, ci era în pericol guvernul, și domniile-voastre, îndată ce ați văzut că guvernul este în pericol, ați avut grijă de guvern și v-ați îngrijit mai mult de guvern decât de Tron (*Aplauze*).

Şi ştiţi pentru ce sunt în drept să vă spun aceasta? V-o spun pentru că nu v-am văzut dinastici decât numai atunci când aţi fost la putere.

Vie vremea aceea să treceţi în opoziţiune, să vă vedem dinastici, cum am fost noi în timp de 12 ani, şi atunci vă vom permite în mod real să vă declaraţi dinastici (*Aplauze din partea opoziţiei*). Dar dinastici cu condiţiune de a fi la putere, dinastici cu condiţiunea de a cumula, dinastici cu condiţiunea de a poseda foloase de tot soiul (*Aplauze din partea opoziţiei*), dinastici cu Angheleştii şi Maicanii, – trebuie să nu se mai vorbească de aceasta la noi (*Aplauze din partea opoziţiei*). De aceea, d-lor, lăsaţi Coroana, lăsaţi pe Majestatea Sa unde este, căci cu toţii o iubim şi o respectăm, şi nu în contra Regelui este îndreptată lupta noastră (*Aplauze din partea opoziţiei*). Tronul este un bun pe care îl revendicăm cu toţii, pe care ni-l însuşim şi pe care dorim să vă vedem revendicându-l când veţi trece în opoziţie (*Aplauze din partea opoziţiei*).

Lupta între d-voastră şi noi este o luptă constituţională şi întreaga întrebare este: ieşit-am noi din Constituţiune sau ba? Aceasta era teza care ar fi trebuit să o susţină d. Lascar.

Deschideţi Constituţiunea şi veţi vedea: Constituţiunea garantează ea libertatea întrunirilor publice? Da! Deschideţi Constituţiunea şi urmaţi precedentele întrebuinţate până acum; permite ea manifestaţiunile pacinice?

O voce: Da.

D. P.P. Carp: Da; şi daţi-mi voie să vă spun că avem şi încurajarea guvernului în această privinţă, prin organul d-lui Ferechide. D-sa a zis: manifestaţi-vă pacinic cât veţi voi; noi nu vă vom împiedica.

Ei bine, am văzut...

D. ministru de Culte şi Instrucţie Publică, ad-interim la Interne, C. Nacu: Atacaţi poliţia.

O voce: Este neexact.

D. P.P. Carp: D-lor, iată ce s-a petrecut. A fost o întrunire la [sala] Orfeu. Fost-a ea în condiţii constituţionale sau nu? Da, a fost, nu puteţi să contestaţi aceasta.

În ziua acea – şi presupun ca să acopere întrucâtva vocea propriei sale conştiinţe – guvernul ordonase să i se ofere un banchet. (*Aplauze din partea minorităţii, zgomot*). Ei bine, ordonase, dacă voiţi, să se ofere un banchet spontaneu. (*Protestări, ilaritate*). Lumea, de! ce voiţi? mintea omului e curioasă – lumea şi-a zis: apoi acum vreme de banchet este? Şi parte dintre cei de la întrunire au voit să meargă să împiedice acest banchet spontaneu... Nu voi enunţa nici un fapt care nu-l voi

putea proba. Atunci a venit minoritatea aceasta de aicea, care este revoluționară, după d-voastră...

O voce: Când ați dat banchet pentru Oroveanu nu v-a împiedicat nimeni.

D. P.P. Carp: A venit minoritatea și a zis: oamenilor, nu împiedicați pe acești domni de a bancheta. Noi vom face joia viitoare banchetul nostru, și credem că populațiunea, prin adeziunea ce va da acestui banchet, va dovedi țării întregi că Capitala este cu noi. (*Aplauze din partea minorității*).

Ce? Ar fi fost neconstituțional să lupte cineva pentru a dobândi adeziunea Capitalei? Credeți d-voastră aceasta? Eu cred că nu. Când minoritatea se luptă pentru a obține adeziunea Capitalei, nu face nici un act neconstituțional.

Ei bine, lumea a urmat consiliul minorității și a vroit să se ducă acasă. Atunci deodată a fost atacată și din frunte și de la spate (*Aplauze din partea minorității*), atacată, domnilor, fără somațiune legală (*Aplauze din partea minorității*). Au fost răniri făcute cu sabia, și s-a întâmplat faptul, care-l denunț, că un procuror, anume d. Paraschivescu, a zis unui ofițer: de ce dai în lumea dezarmată? Și ofițerul i-a răspuns: N-am să iau ordine de la d-ta. (*Aplauze din partea minorității*).

Ei bine, lumea aceasta, pe care o tratați de revoluționară, rănit-a ea pe cineva? Arătatu-s-a vreo armă? Nu. Ea, care ieșind pacinic de la o întrunire permisă de Constituție, s-a văzut atacată, la cine a trebuit să se plângă? A trebuit să se plângă la acela care, el, în ultima instanță, trebuie să facă dreptate în țara aceasta.

Dovadă că lumea aceasta era dinastică, e că toți într-un glas au zis: haide să ne plângem la Rege! – Pe vremea aceea eu, care nu fusesem la întrunirea de la Orfeu, veneam pe podul Mogoșoaei și ajungând pe piața teatrului am întrebat ce este? Pe piața teatrului erau peste 100-150 de oameni, cari nu făceau absolut nimic, nici nu zbierau, nici nu urlau, cum s-a zis de d-nii miniștri. Am întrebat ce este? Un amic al meu îmi răspunse franțuzește:

«*On a sabré le peuple en sortant de la réunion, sans sommation préalable, et les députés de l'opposition ont été se plaindre au Palais*».

Atunci mi-am zis: dacă deputații sunt la Palat, să mă duc și eu să văd; și atât de puțină lume era pe piață, încât am putut străbate lesne distanța și ajunge pe treptele scării Palatului. Atunci, pe la orele 7 1/2, recunosc că lumea aceea din cinci în cinci minute striga: Ura! Trăiască Regele! Trăiască România! Jos Brătianu! Deodată se auzi tropot de cai și un escadron de jandarmi în treapătul cel mare, cu sabia scoasă, atacă

mulțimea. Lumea atacată se desparte în două: una se abate spre corpul de gardă, cealaltă spre scara Palatului și împinsătura mulțimii sparge geamurile la ușa Palatului. (*Aplauze*).

D. ministru de Interne: Să se treacă aplauzele d-voastră dinastice!

D. V. Epurescu: Dacă intra și în Palat?

D. P.P. Carp: Dacă ar fi voit, ar fi putut, dar nimeni nu s-a gândit măcar la aceasta, atât era în simțul tuturor că eram acolo ca să ne plângem, iar nu pentru altceva.

Escadronul de cavalerie atunci se întoarce și vrea să facă o a doua șarjă, ies însă un general și doi coloneli și le spun: Stați, ce faceți? De ce nu întrebuințați formele legale? Atunci vine un procuror, dă ordin să sune de două ori din trâmbiță și face somațiunile legale; escadronul de cavalerie înaintează la pas și, în cinci minute, fără nici o dezordine, toată mulțimea s-a depărtat. (*Aplauze*).

Apoi aceasta e revoluțiune?

O voce: Cine v-a spus aceasta?

O altă voce: D-voastră voiți să-i dați greutatea aceasta.

D. P.P. Carp: Cuvântul a fost întrebuințat de dumneavoastră.

D. Munteanu: Răscoală, nu revoluțiune.

D. P.P. Carp: Primesc corecțiunea, cu atât mai mult cu cât în adevăr revoluțiune nu e un cuvânt românesc.

Manifestări pe stradă au fost, da, dar toate manifestările se fac pe stradă.

Eu am asistat la Berlin la o manifestare, unde toată piața Palatului era plină de lume și nu ca la noi, dar plină așa încât nu putea să cadă un ac la pământ. Regele de atunci a ieșit în balcon și a vorbit poporului.

Nimeni nu s-a gândit să atace publicul, deși nu aveau libertățile constituționale ce le avem noi; nimeni nu a vorbit de răscoală, pentru că nu s-au depășit limitele drepturilor cetățenești.

Vrea să zică, d-lor, până acuma nu era nimica.

A doua zi dimineața venim la Cameră, dar mai nainte de a veni la Cameră se petrecuse următorul incident:

În urma aplicării libertăților câștigate de d. Lascar, ceruse d. Vernescu o audiență la Majestatea Sa, ca să se plângă de cele întâmplate. Ieșind de la această audiență, d-sa s-a dus să raporteze cele vorbite colegilor săi din minoritate.

Nu știu ce s-a vorbit, căci nu am fost la acea întrunire, și nu mă privea pe mine; dar, după raportul d-lui Vernescu, deputații, fiind deja adunați, au pornit împreună spre Cameră.

Atunci poporul a început să-i urmeze; din toate ulițele, pe unde treceau, s-a aglomerat lumea și deputații au ajuns la Cameră întovărășiți de o mulțime destul de mare.

Credeți acum d-voastră că e anti-constituțional ca un număr de deputați să fie întovărășiți de un număr de cetățeni pacinici? (*Ilaritate, întreruperi*).

Când se apropie de Cameră, armata era în curte, înșirată de la clopotniță încoace, și la acest moment al cuvântării mele aș întreba pe d. președinte: din al cui ordin a venit armata?

D-le președinte, eu cred că ar fi bine să recitim Adunării paragrafele privitoare la atribuțiunile președintelui, și dacă nu mă înșel, aceste paragrafe sunt 55 și 56 din Constituțiune.

Ați avea bunătatea să dau citire acestor articole?

D. vice-președinte: Cu cea mai mare plăcere, d-le orator.

D. P.P. Carp: D-le președinte, art. 55 și 56 din Constituțiune zice:

Art. 55. Fiecare din ambele Adunări are dreptul exclusiv de a exercita propria sa poliție prin prezidentul ei, care singur *după încuviințarea Adunării* dă ordine gardei de serviciu.

Art. 56. Nici o putere armată nu se poate pune la ușile sau în jurul uneia sau alteia din Adunări *fără învoirea ei*.

Dat-a cineva din d-voastră vreun vot, vreo învoire oarecare?

Domnilor deputați, vorbiți de Constituțiune, vorbiți de libertăți; vă citesc Constituțiunea și nu vă cer decât aplicarea ei.

Când vin acei deputați, deodată se văd atacați de forța armată...

Domnul Corjescu a primit lovituri.

D. C. Corjescu: Da, am fost lovit.

Voci: Și noi am fost loviți.

D. P.P. Carp: Ați auzit, până a nu primi acele lovituri de la soldați, vreo bătaie de tobă, sau vreo somațiune?

D. C. Corjescu: Nu.

Voci: Nu – nici una.

D. Andrei Vizanti: Și procurorul a fost lovit (*Zgomot*).

D. Emil Mavrocordat: Procurorul a fost lovit [de] față cu mine (*Zgomot*).

D. P.P. Carp: Vă rog, domnilor, nu faceți zgomot, fiindcă am să vă citesc legea:

«O batere de tobă anunță sosirea agentului; acesta somează să se risipească. Somațiunea e precedată de o bătaie de tobă.

Dacă această somațiune rămâne fără efect, o a doua somațiune precedată de o bătaie de tobă este făcută de agent.

Dacă mulțimea este fără arme, agentul, după întâia bătaie de tobă învită pe cetățeni a se risipi; dacă nu se retrag, li se mai fac două somațiuni pe rând. În caz de neîmprăștiere, mulțimea este răspândită prin forță».

Constat dar un fapt, cum că s-a atacat mulțimea fără somațiunile legale, nici mai mult, nici mai puțin.

În urma acestui atac făcut în contra legii, făcut în contra garanției pe care o dă legea poporului împotriva întrebuințării puterii brutale a unei arme, ce a fost încredințată armatei nu ca să dea în popor, ci în inimic... (*Aplauze din partea opoziției*), și despre care se admite că numai o tristă necesitate îți impune întrebuințarea ei în propria ta țară, prescriind legea cum are să se facă aceasta.

Ei bine, mă cred în dreptul de a zice că legea s-a călcat și că nu s-au îndeplinit formalitățile cari trebuiau să preceadă atacul, și fără cari formalități trupa nu are voie să dea...

D. G. Vernescu: Atunci este asasinat.

D. P.P. Carp: Ai dreptate, d-le Vernescu, este un asasinat.

Legea cere aceste formalități, întâi, ca garanție în contra abuzului puterii, al doilea, pentru că pot să fie între acei oameni mulți nevinovați, cari se află acolo numai ca curioși, și aceia nu trebuie să fie surprinși de gloanțele puterii armate, căci gloanțele nu știu în cine lovesc, și nevinovatul este atins ca și vinovatul. De aceea trebuie să se dea de știre, ca să știe simplul curios că trebuie să se retragă.

D. președinte: Constat, d-le Carp, că suntem cu totul de acord și avem norocirea de a nu deplânge nici un nenorocit omorât de armă de soldat. (*Aplauze din majoritate; contestări și protestări din minoritate*).

D. P.P. Carp: D-le președinte, ați văzut cu ce iubire de adevăr și de echitate vorbii și că nu atingem decât neaplicarea constatată de către noi toți atât a Constituțiunii, cât și a regulamentelor militare (*Întreruperi*).

Voci: Ești rău informat.

D. Vizanti: După ce s-a tras cu revolverul (*Zgomot, contestări*).

D. N. Nicorescu: Toate acestea au fost cu intențiune făcute ieri de către d. general Leca: a fost un cuvânt de ordine.

O voce: Aceasta este o infamie (*Zgomot*).

D. V. Epurescu: D-le Vernescu, eu am mari bănuieli asupra d-tale și am s-o dovedesc; în public ți-o spui aceasta. Din casa d-tale a pornit omorâtorul în contra mea (*Râsete*).

D. G. Vernescu: Ești prea mare om ca să încep cu d-ta. (*Ilaritate în minoritate*).

D. V. Epurescu: Începi cu cei mici ca să ajungi la cei mari. Cu toate acestea sunt mai mare decât d-ta şi am poate ceva mai mult decât d-ta. (*Ilaritate, zgomot în minoritate*).

D. P.P. Carp: Aţi văzut, d-le preşedinte, că n-am spus nimic asupra celor spuse de d. Lascar, şi voi aştepta să se pronunţe justiţia, ci m-am pronunţat numai asupra acelor puncte în cari nu aveam nevoie să aştept justiţia.

Ce s-a făcut la Orfeu o ştiu, n-am nevoie să aştept justiţia. Ce s-a făcut pe piaţa Palatului, o ştiu, n-am nevoie să o spuie justiţia. Ce s-a făcut ieri aci, pe când deputaţii veneau şi pe când soldaţii îi urmăreau cu patul puştii, o ştiu, n-am nevoie de a mi-o spune justiţia. Ceea ce spun, e din vedere.

După scena aceasta, care, cum ştiţi, s-a terminat cu nenorocirea pe care cu toţii cred că o deplângem, s-au dus deputaţii pe acasă. Lumea din Bucureşti aflase ce s-a întâmplat aci, şi mergând acasă, am văzut pe oameni stând pe dreapta şi pe stânga stradei şi privind, – iarăşi lume pacinică, care se uita la noi cum mergeam. Deodată, iar, fără nici un soi de somaţiune, vine un escadron de cavalerie, la patru ore fără zece minute, şi atacă cu sabia scoasă pe mulţime şi răneşte oameni. (*Aplauze din minoritate*). Atunci d. A Marghiloman se duce şi ia pe procuror şi-i zice: d-le procuror, iată ce se face.

D. D. Munteanu: Unde este mortul acesta?

D. A. Marghiloman: La spital.

D. P.P. Carp: Lumea aceea care sta în dreapta şi stânga pe stradă, era lume de răscoală? Pentru ce a fost atacată, fără ca să se facă somaţiunile legale? Iată cum aplicaţi libertăţile câştigate de d. Lascar. (*Aplauze din partea minorităţii*). Dar atunci vă întreb: pentru ce toate acestea? Să vă spui eu.

Aţi pretins toată viaţa d-voastră că aveţi ţara cu d-voastră, şi că numai d-voastră sunteţi populari. Deodată semne neîndoioase vă prevestesc că această popularitate se pierde. (*Aplauze din minoritate*). În loc să reintraţi în conştiinţa d-voastră şi să vă întrebaţi pentru ce nu mai aveţi popularitatea de mai-nainte, în loc să începeţi a studia puţin greşelile făcute, d-voastră căutaţi alte cauze, căutaţi alte motive pentru acele semne ale neîncrederii ţării. De aceea, faţă cu alegerile, v-a trebuit acea acuzaţiune de corupţiune, v-a trebuit acea acuzaţiune, pentru că altfel trebuia să ziceţi, să recunoaşteţi, că o parte imensă a ţării acesteia s-a pronunţat din convingere în contra d-voastră. (*Aplauze*).

D-voastră nu admiteţi aceasta, nu voiţi să faceţi o cercetare de conştiinţă, să vă daţi seama de greşelile comise, d-voastră negaţi

greşelile, şi fiindcă afirmaţi că sunteţi perfecţi, trebuie să fie răi ceilalţi. (*Aplauze din minoritate*).

Nu a fost însă de ajuns să acuzaţi alegerile minorităţii de corupţiune. Vă trebuia mai mult; vă trebuia şi aureola, cum că Tronul este ameninţat şi că voi sunteţi fidelii apărători cari l-aţi scăpat. Atunci v-a trebuit răscoala, şi atunci v-a trebuit înăbuşirea sângeroasă a acestei răscoale. Aceasta ne explică de ce la Orfeu aţi dat cu sabia în populaţiunea pacinică, aceasta ne explică şarja de cavalerie de la piaţa Palatului, chemarea armatei de linie la uşa Camerei.

Pe cine voiţi să înşelaţi?

Pe nimeni, şi rău faceţi că vă legănaţi în strania şi periculoasa iluziune că murdăria se poate spăla cu sânge. (*Aplauze din minoritate*).

De aceea, d-lor, nu vorbiţi de libertăţi ameninţate; nu noi le ameninţăm. D-voastră le ameninţaţi. Nu ne vorbiţi de pericolul Coroanei. Vă asigur că ea nu a fost nici un moment în pericol... (*Aplauze din minoritate*). Vorbiţi-ne mai degrabă de modul cum guvernaţi; vorbiţi-ne mai degrabă de furniturile armatei; vorbiţi-ne de modul cum se administrează Banca şi finanţele ţării; vorbiţi-ne de administraţia prin judeţe; vorbiţi-ne de toate acestea, căci acolo sunt interesele ţării în joc, şi ele, după convingerea mea, vor fi periclitate pe câtă vreme vor sta în mâinile d-voastră. (*Aplauze din minoritate*).

Acestea am avut de zis, d-lor, şi le-am zis, credeţi-mă, cu o adâncă convingere şi cu atât mai multă libertate cu cât chiar în aparenţa de culpă ce voiţi să aruncaţi asupra opoziţiunii-unite, eu nu pot să fiu implicat; se ştie că eu nici la întrunirile lor nu mă duc; se ştie că acţiunea mea este paralelă cu a lor, şi cer să declare d-lor singuri, dacă aceste linii paralele au gândit un singur moment măcar să se întâlnească.

D. Eug. Stătescu *întrerupe*...

D. P.P. Carp: Ei, d-le Stătescu, sunt două soiuri de scopuri cari se pot urmări. Sunt scopuri pe cari le urmărim având intenţiuni criminale, şi sunt scopuri cari câteodată le urmărim cu cele mai bune intenţiuni, dar cari au rezultate mai criminale decât planurile cele mai infernale. (*Aplauze*).

Eu nu v-am întrebat ce scopuri urmăriţi când guvernaţi astfel cum guvernaţi; nu v-am întrebat ce scopuri urmăriţi când sugrumaţi libertăţile publice (*Aplauze*); nu v-am întrebat în al cui serviciu sunteţi atunci când voiţi să faceţi ca nemulţumirile să crească în această ţară, încât să ajungă acolo unde Dumnezeu ferească să ajungă.

De aceea nu ne faceți procese de intențiuni, precum noi nu vă facem. Scopul pe care-l urmărim e cunoscut, el e cuprins în declarațiunile noastre, aci în ședință publică, față cu țara, și l-am făcut cunoscut, și nu cred că ne-au lipsit nici claritatea, nici francheța.

Afirm ca și adineaori, că ceea ce am zis astăzi am zis-o cu adâncă convingere. Cred că astfel cum se guvernează această țară, ea nu poate să meargă înainte; nu poate să meargă, credeți-mă, spre bine; nu poate, o repet terminând, și veți vedea-o în curând. (*Aplauze prelungite din partea opoziției*).

Mai iau cuvântul ministrul Cultelor și ad-interim la Interne Constantin Nacu, deputații George Panu, I. Villacrose, Vasile Morțun. Se propune următoarea moțiune: «În urma atentatului îndreptat în contra parlamentului, Camera, ascultând interpelarea deputatului Vasile Lascăr, ia act de declarațiunile guvernului și hotărâtă a-i da tot concursul pentru menținerea ordinei și legalității, precum și pentru apărarea instituțiunilor țării și siguranța Statului, trece la ordinea zilei». După ce vice-președintele citește o scrisoare a deputatului Nicolae Fleva, se dă cuvântul deputatului G. Panu. A doua zi iau parte la discuții deputații N. Blaremberg și G. Panu, cari cer eliberarea celor doi deputați (N. Fleva și N. Filipescu) arestați; mai vorbesc N. Dimancea și ministrul de Justiție Dimitrie Giani. Minoritatea propune două moțiuni relative la punerea în libertate a deputaților N. Fleva și N. Filipescu. Ambele moțiuni au fost respinse în ședința din 18 martie. În urma tensiunilor politice și sociale, guvernul I. C. Brătianu demisionează în 19 martie; peste câteva zile se formează un guvern conservator-junimist condus de Theodor Rosetti; P.P. Carp – ministru de externe.

PROGRAMUL [JUNIMIST AL] NOULUI GUVERN

[„REFORMAREA INTERIOARĂ A PARTIDELOR ŞI A STATULUI ROMÂN"]

Şedinţa Camerei din 28 martie 1888

După căderea guvernului liberal urmează noul Minister compus din Theodor Rosetti, preşedinte al Consiliului şi ministru de Interne, P.P. Carp, ministru de Externe, Menelas Ghermani, ministru de Finanţe, Alexandru Marghiloman, ministru de Justiţie, Titu Maiorescu, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi ad-interim la Agricultură, Industrie şi Domenii, gen. Constantin Barozzi, ministru de Război, Alexandru Ştirbei, ministrul Lucrărilor Publice. La diferitele interpelări asupra programului răspunde

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Domnilor deputaţi, după ce au vorbit d-nii Panu, Blarembeng şi Grădişteanu, credem că situaţiunea e destul de desemnată, pentru ca să poată şi guvernul să ia cuvântul şi să dea un răspuns la invitaţiunea ce i-a făcut d. Petre Grădişteanu: de a se rosti faţă cu Parlamentul, în toate amănunţimile, asupra intenţiunilor sale.

Voi cerceta atacurile îndreptate contra noastră în rândul în care au fost făcute: voi începe cu d. Panu.

D. Panu ne-a făcut întâi imputarea că suntem un grup mic.

Da, suntem un grup mic. Dar ştiţi care este cauza principală pentru care suntem un grup mic?

Cauza principală este că nu am voit nici o coaliţiune. Dacă am fi voit şi noi să ne coalizăm, nu am fi fost un grup mic, am fi fost şi noi, ca opoziţiunea-unită, un grup însemnat ca număr. Nu am voit însă coalizarea cu opoziţiunea-unită, pentru că ea nu era decât o imensă negaţiune, şi oricât de numeros ar fi un partid care se află în condiţiunile opoziţiunii-unite, el tot mic rămâne.

Am fost acuzaţi cum că principiile noastre sunt principii autoritare; că noi avem să guvernăm cu Regele şi cu dorobanţul; că aceasta este lozinca noastră, a noului guvern.

Eu, d-lor, m-am mirat întotdeauna cum în ţara aceasta se pot crea legende cu o uşurinţă aşa de nepomenită. Una din aceste legende este: Regele şi dorobanţul, şi vă rog să judecaţi la ce se reduce ea.

De pe banca aceasta, cu ocaziunea unei discuțiuni, se susținuse că d. Brătianu făcuse regatul, făcuse neatârnarea, și atunci am luat cuvântul și am zis: regatul, neatârnarea, mi se pare că, în primul rând, dacă au fost făcute, meritul revine Regelui, care a luat inițiativa; revine dorobanțului, al cărui sânge generos a curs pe câmpiile Bulgariei. Atât am zis, și din acest cuvânt, despre care nimeni nu poate contesta că nu conține decât un adevăr istoric, s-a dedus că aș vrea să guvernez cu Regele și cu dorobanțul!

Dacă pe această bază voiți să refuzați încrederea, liberi sunteți; numai, vă asigur, că atunci când bazele neîncrederii sunt lipsite de adevăr și de temei, nu noi ne vom preocupa de această neîncredere, căci ea n-are nici valoarea, nici puterea morală.

Am mai fost acuzați că suntem numai niște curtezani, și ni s-a atras atențiunea asupra tristei sorți a unui curtezan care se vede înlăturat de un curtezan și mai curtezan. Dar pericolul curtezanilor Coroanei nu este tot același ca pericolul curtezanilor poporului? Dacă este un curtezan care poate să întreacă pe altul, cine vă spune d-voastră că un agitator nu poate să fie întrecut de un alt agitator? Dacă un curtezan promite că va merge mai departe cu servilismul, cine vă spune d-voastră că un alt agitator nu va merge mai departe cu promisiuni mai falacioase către popor, arătându-i un ideal ce nu se poate ajunge niciodată, făcându-i promisiuni cari să-l suie pe pavăză, dar cari față cu realitatea nu sunt decât niște amăgiri tot așa de periculoase ca și periculele aduse de curtezani?

Da, o recunoaștem, nu suntem populari, dar sunt două soiuri de popularitate: este popularitatea promisiunilor, popularitatea speranțelor deșteptate. Acea popularitate n-am căutat-o și n-am râvnit-o niciodată. Este însă popularitatea faptelor îndeplinite; aceea o ambiționăm, și avem convingerea fermă că, intrați nepopulari în guvern, vom ieși populari, contrar cu alții, cari au intrat populari și au ieșit nepopulari (*Aplauze*).

Ni se zice că nu vom face alegeri libere, și că nu vom face alegeri libere pentru că amorul propriu al nostru este în joc, și că, știind că cu alegeri libere nu vom veni decât vro 15 în Cameră, suntem nevoiți a întrebuința mijloace permise și nepermise, ca să nu fim ridiculi.

Dar în ce amorul propriu al nostru ar fi el vătămat, când nu 15, ci numai 3 am ieși, dar când Camera ar fi totodată obligată să recunoască ceea ce nu s-a văzut încă, adică alegerile libere (*Aplauze*), așa de libere încât nu au venit decât trei junimiști, au fost dat să se vadă sub guvernul acesta, – în ce amorul nostru propriu ar fi jignit, d-le Panu? (*Aplauze*).

Prin urmare, toate prognosticurile trase că noi nu suntem populari astăzi, şi că vor veni alţii ca să ne dea afară, toate acestea nu sunt puse înainte decât ca să ne arate că d. Panu nu are încredere în noi.

Aceasta o ştiam.

Oare principiile d-lui Panu sunt identice cu ale noastre? Şi dacă nu sunt identice, de ce se miră că n-am încredere în d-sa, şi de ce m-aş mira că d-sa n-are încredere în mine, şi de ce se miră că nu facem nimic, absolut nimic, ca să obţinem încrederea d-sale?

De aceea, d-lor, argumentele aduse de d. Panu nu sunt de natură a face să reiasă adevărul susţinut de d-sa: că noi nu reprezentăm nimic.

Mai zicea d-sa: dacă ni s-ar fi dat măcar un Minister neutru, tot n-ar fi nimic; dar nici măcar Minister neutru nu sunteţi.

Aş vrea să vă întreb: ce înţelegeţi prin Minister neutru? Oare ar fi un Minister neutru acela în care ar fi reprezentate toate partidele? Desigur că nu. Pentru că atunci acel Minister ori ar trebui, în mijlocul alegerilor, să se dezbine, ori a doua zi de alegeri ar trebui să cază faţă cu dezbinarea ce ar trebui să se ivească.

Un Minister însă care nu ar aparţine la nici unul din partidele în luptă, ar fi un Minister neutru, şi sub acest punct de vedere credem că sunteţi satisfăcuţi, căci nu aparţinem nici opoziţiunii-unite, nici majorităţii. D-nealor au voit să zică altceva: au voit să înţeleagă prin neutru, un Minister nepărtinitor. Ei, aceasta vă făgăduim, nepărtinitori avem să fim, şi, fiindcă e foarte uşor a făgădui, vă rog să nu ţineţi seamă de făgăduielile noastre, să ne aşteptaţi la fapte, să ne judecaţi pe urmă dacă am fost un Minister nepărtinitor sau ba.

D. P Grădişteanu: Faceţi dizolvarea.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Voi ajunge şi la cestiunea dizolvării.

A venit pe urmă d. Blaremberg şi principalele sale imputări au fost că suntem un Minister personal şi că garantăm impunitatea guvernului trecut.

La prima imputare a adăogat însă d. Blaremberg un *ce,* care a rupt vârful acuzării d-sale: domnia-sa de 22 de ani se luptă contra guvernelor personale. Apoi, dacă guverne personale au fost guvernul d-lui Iepureanu, guvernul d-lui Creţulescu, guvernul d-lui Catargi, guvernul d-lui Brătianu, dacă guverne personale de 22 de ani, şi numai guverne personale s-au succedat în ţara aceasta, suntem în drept a ne întreba: apoi aşa să fie? Fost-au totdeauna guverne personale în tara aceasta, sau d-lui Blaremberg i se întâmplă ceea ce i s-a întâmplat în poveste unui fiu de rege, la naşterea căruia toate zânele au venit şi i-au dat câte o

calitate: una l-a făcut frumos, alta instruit, o a treia elocinte, a patra onest, şi a venit şi una răutăcioasă şi i-a făcut un dar care a anulat pe toate celelalte, i-a dat un caracter totdeauna nemulţumit.

D. N. Blaremberg: Cer cuvântul în chestie personală!

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Garanţie de impunitate pentru guvernul trecut?

Noi, în această privinţă, – şi această declaraţiune o fac în numele întregului guvern – credem şi nu ne vom depărta un singur moment de această credinţă, că în politică greşalele se îndreptează, dar nu se răzbună. Dacă d-voastră credeţi că, în ţara aceasta, la fiecare răsturnare de guvern are să se ajungă la răzbunare şi pedeapsă, dacă credeţi că pentru fiecare greşeală politică să fie, în afară de răspunderea morală, în afară de pierderea puterii, şi o răspundere care atrage după sine pedeapsa, – dacă d-voastră voiţi să aruncaţi ţara într-o confuziune şi convulsiune nepomenită, declar că nu noi ne vom deda la un asemenea joc.

A atins d. Blaremberg şi politica exterioară, zicând că d-sa în nici un caz, chiar dacă s-ar face disoluţiunea, n-ar putea să ne dea încrederea d-niei sale. Eu m-am întrebat totdeauna pentru ce? Şi aci ne aflăm faţă iarăşi cu o legendă, faţă cu legenda politicii germane. Noi ne întrebăm pentru ce această politică germană a luat un aer aşa de teribil, încât fără să dea nimeni nici o explicaţiune, totuşi să se zică: a! sunteţi pentru politica germană, sunteţi nişte adevăraţi trădători! Politica germană, d-lor, e caracterizată mai ales prin faptul că guvernul german face cât se poate mai puţină politică externă. Vă pare poate aceasta un paradox; cu toate acestea e strictul adevăr.

Toate războaiele purtate de principele Bismarck au fost războaie de politică internă şi pe care nu le a făcut decât numai pentru ca să înlăture piedicile aduse la constituirea imperiului german; încolo, a căutat cu cea mai strictă prudenţă să asigure pacea de care Europa are nevoie. Aceasta e caracteristica politicii germane şi noi ne întrebăm: de avem noi nevoie, noi care avem un teritoriu ce poate hrăni de trei ori mai multă populaţiune decât are, noi care, mărindu-ne resursele, am putea îndoi puterile Statului român fără nici o acţiune exterioară; de ce avem noi nevoie, dacă nu de pace?

Trebuie dar să ne asociem cu cei cari au lucrat totdeauna pentru liniştea şi pacea necesară prosperităţii şi măririi poporului român. Aceasta e politica germană şi în acest sens guvernul actual e pentru politica germană, pe care a recunoscut-o şi d. Brătianu, cu un tact ce trebuie să aibă aprobarea noastră şi n-am avut nici un motiv de a nu-i da,

chiar fiind în opoziţiune, întreaga mea aprobare pentru o politică atât de conformă cu adevăratele interese ale ţării.

Viu acum şi la cestiunea programului. Am uitat însă un lucru, un act de politeţă: am uitat să mulţumesc d-lor preopinenţi pentru testimoniul de bună purtare în viaţa noastră politică şi privată ce au binevoit a ni-l da.

În această privinţă eu, care sunt de părerea d-lui Grădişteanu, zic că era inutil acest testimoniu, pentru că noi credem că onestitatea politică şi privată nu e un merit, ci o datorie; condamnăm acolo unde nu o găsim, dar când o are cineva, nu zicem decât: *cet homme a fait son devoir.*

După ce ni se dă acest testimoniu de bună purtare, ne vedem apoi acuzaţi de o mulţime de rele, cari infirmă până la un punct oarecare greutatea şi, daţi-mi voie să spun, chiar sinceritatea acestei politeţe făcute mai înainte.

Cestiunea de program? Apoi da, este evident că Ministeriul are programul său; că acest program e cunoscut, dar poate nu de d. Grădişteanu.

D-sa în tot programul junimist n-a văzut decât majoratul ţărănesc, o idee personală a mea şi care n-a figurat niciodată în programul partidului.

Fiindcă ni se vorbeşte de programul junimist, să vedem care e acest program. Noi vrem inamovibilitatea în magistratură, conform cu elementele serioase ce le avem la dispoziţiunea noastră, şi în această privinţă cred că inamovibilitatea Curţilor de apel, întovărăşită cu o îmbunătăţire materială simţitoare, face magistraturii o poziţiune atât de înaltă, atât de bună, încât magistratura devine o carieră serioasă.

În materie de finanţe, am recunoscut totdeauna şi recunosc şi astăzi, că sub punctul de vedere pur bugetar, gestiunea fostului guvern a fost bună şi echilibrarea bugetelor a fost făcută în mod serios. Am zis însă că această echilibrare aveţi să o zdruncinaţi prin politica financiară şi prin modul cum d-voastră regulaţi creditul Statului, prin modul cum administraţi Banca, prin modul cum aţi produs alterarea valutei, alterare plină de pericole pentru noi.

Se îndoieşte cineva dintre d-voastră când dăm asigurarea formală că avem să regulăm această cestiune? Şi cine se îndoieşte despre aceasta, va vedea că îndoiala în curând va fi fără temei.

Ce mai voim noi? Voim întinderea pe o bază mai mare a proprietăţii mici; voim legea comunală, nu ştiu dacă e liberală sau conservatoare, dar o lege comunală care dă comunei o neatârnare mai mare decât cea de astăzi.

Voim, în meserii, ca poziția lucrătorilor să fie apărată conform cu cerințele cele mai moderne ale legilor celor mai înaintate. În instrucțiunea publică, principiile d-lui Maiorescu, principii cari nu plac d-lui Grădișteanu, dar cari au fost reluate în legea d-lui Sturdza, ne par serioase și sănătoase și le vom supune discuțiunii viitorului Parlament.

Mai voim descentralizarea administrativă, căci neatârnarea județelor este astăzi nulă.

Din toate aceste lucruri, unul singur ar fi suficient în alte țări ca să se razime partidele pe dânsul. Este deci un program serios, a cărui realizare cere o muncă îndelungată și pe baza cărui se pot forma noile partide.

Că vechea Dreaptă și vechea Stângă, în forma lor actuală, aparțin mai mult istoriei decât realității prezentului, este lucru care nu va apare ca nou în gura mea.

Noi formațiuni trebuie să se producă pe baze de legi pozitive, de idei nu doctrinare, de idei ce nu stau în aer, dar de idei practice și bine codificate, – aceasta a fost totdeauna părerea noastră, și când întreabă d. Panu, cu ce vă prezentați țării când aveți să formați partidul? îi răspundem: cu acestea avem să ne prezentăm țării, pe baza lor se poate procede la reformarea interioară a partidelor și a Statului român. Cine le va admite, va fi cu noi, și cine nu le va admite, va fi în câmpuri adverse. Noi nu ne vom schimba părerile noastre, dar nici nu vom căuta să impunem Parlamentului viitor idei pe cari le va repudia. Aceste cuvinte ne aduc în mod firesc la chestiunea dizolvării.

Toți oratorii cari m-au precedat au zis să procedăm la disoluțiune și să o facem imediat. Cred că nu zic un *ce* care ar putea mira pe vreun membru din acest Parlament, dacă susțin că, cu acest Parlament, guvernul actual nu poate să întreție relațiuni îndelungate și că ori Parlamentul, ori guvernul trebuie să se retragă. Naște întrebarea: ce era prudent, ce era mai patriotic? Să facem dizolvarea astăzi, adică în mijlocul unei agitațiuni nemaipomenite în țară, sau să o facem mai târziu? Chiar Coroana a trebuit să-și pună întrebarea: când și-ar da seama mai bine de adevărata voință a țării, atunci când pasiunile sunt întărâtate, sau atunci când agitațiunile vor fi [fost] liniștite, pentru ca să se știe care este voința bine cugetată și bine cumpănită a națiunii.

Că avem să procedem la dizolvarea acestei Camere, este un fapt asupra căruia nu poate fi nici o îndoială, și mesajul regal care va închide această Cameră va adeveri cuvintele ce vi le spun acum. Vă

repet însă, că în momentele de înfierbântare în cari se află țara, noi n-am crezut că este bine să procedem imediat la disoluțiune și să procedem imediat la noi alegeri.

Acestea sunt, d-lor, declarațiunile pe cari eram datori să vi le facem.

Noi vă rugăm pe toți, și pe majoritate și pe minoritate, ca să binevoiți a lăsa de-o parte aceste discuțiuni, cari nu pot decât să mărească pasiunile a căror liniștire trebuie să o dorim cu toții, și să votați bugetul, – și vă promitem că nu vom lua acest vot niciodată ca un semn de aprobare, ci-l vom considera numai ca un act patriotic, pe care-l faceți d-voastră față cu țara, dându-i mijloace de a merge înainte. *(Aplauze)*.

Mai vorbesc deputații A. Djuvara, Take Ionescu, N. Fleva, Lascăr Catargiu și ministrul-președinte Th. Rosetti.

PARTEA a II-a

1888-1915

Din presă

POLITICA EXTERNĂ ÎNTRE AUSTRIA ŞI RUSIA

Şedinţa Camerei din 7 decembrie 1888

Preşedintele Camerei: Lascăr Catargiu. Dimitrie Aug. Laurian, raportorul Comisiei pentru Adresă, dă citire paragrafului al doilea din proiectul majorităţii şi paragrafului corespunzător din proiectul minorităţii. Nicolae Ionescu întreabă retoric dacă politica externă este a guvernului sau a parlamentului, adică a naţiunii?! Doreşte să aducă un amendament, dar mai întâi vrea să audă părerea ministrului de Externe.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Domnilor deputaţi, cuvântarea de azi a d-lui Ionescu este o dovadă puternică de dreptatea care am avut-o deunăzi, când am zis că cestiunile de politică externă prin natura lor se sustrag de la o discuţiune publică serioasă.

Dacă aş vrea să despic ceva, cuvântarea d-lui Ionescu, aş ajunge la nişte concluziuni aşa de înfricoşate încât d-voastre singuri v-aţi speria de dânsele. D. Ionescu zice neutralitate şi pe urmă zice aspiraţiuni către occident, însă occidentul d-lui Ionescu nu începe la Carpaţi, începe la Alpi şi puterea conducătoare în politica noastră trebuie să fie sora mai mare Italia. Apoi Italia este ştiut, – tratatul a fost publicat, – că este în liga de pace cu Germania şi Austria. O identitate absolută între politica Franciei, Angliei şi Italiei este asemenea ştiut că nu se poate constata; care este dar busola care o indică d. Ionescu?

Un alt punct în argumentarea d-voastre, d-le Ionescu, care vă deschide iar o perspectivă foarte contrarie tezei ce susţineţi, este că noi înainte de toate trebuie să apărăm dezvoltarea naţională a popoarelor din peninsula balcanică. Apoi este ştiut iar, nu am nevoie să fiu ministru de externe să spun aceasta, că punctul de divergenţă între politica austriacă şi rusească este că Austria zice, – ceea ce zice d. Ionescu, – voi ca conform cu tratatul din Berlin relativ la noua formaţiune, să-şi urmeze popoarele din peninsula balcanică o dezvoltare. Rusia răspunde: Da, însă reclam pentru mine un cerc de înrâurire ce au dobândit soldaţii mei cari s-au luptat pe câmpiile Bulgariei; dar până unde trebuie să-şi întindă acţiunea sa, acolo începe divergenţa şi până azi nu s-a putut obţine o rezoluţiune. Apoi voieşte d. Ionescu să ne vârâm în asemenea

conflicte? D. Ionescu, susținând teza neutralității, mai zice: trebuie să facem o confederațiune balcanică, și atunci vom fi atât de tari încât orice înrâurire ostilă se va zdrobi înaintea forțelor noastre.

Confederațiune balcanică? Cine zice confederațiune, zice cel puțin aceste două lucruri: unitate în privința cestiunilor externe și în ceea ce privește armata; cine zice confederațiune, zice că unul din confederați are direcțiunea acestor două forțe, are prin urmare și preponderența; și întreb pe d. Ionescu, cine are în mână preponderența?... (*Întreruperi*). Noi, bulgarii ori sârbii, ori vrea să fim o confederațiune, însă preponderența să fie aiurea? Putem noi să intrăm la asemenea discuțiuni și considerațiuni? Și ce răspuns așteptați de la mine la asemenea lucruri? Absolut nici unul! D-lor, am mers însă mai departe și am zis că cestiunile de politică externă nu pot să fie un teren pentru luptele noastre de partidă, pentru că orișice politică exterioară nu atârnă de propria și exclusiva noastră voință, ca în cestiunile interioare. Degeaba ați lua d-voastră astăzi hotărâri virile ori nevirile; căci hotărârea de astăzi poate fi modificată mâine de împrejurări pe cari nu pe puteți cunoaște înainte, pe cari nu le puteți prevedea.

Adăugam, d-lor, că nici nu trebuie să fie politica exterioară un teren de lupte pentru partide. În adevăr, nu aș vrea să se creadă în țara aceasta, că atunci când cutare partid vine la putere, vine cutare politică și când vine cutare partid, vine altă politică.

Ia închipuiți-vă d-voastre: suntem Stat mic, trebuie să admitem o înrâurire oarecare, fie chiar momentană, a uneia din puterile cele mari; ia închipuiți-vă că s-ar ști, că numai când vine cutare partid la putere, vine cutare politică, și când vine cutare alt partid, vine o altă politică. Oare credeți că nu ar avea atunci una sau alta din puterile cele mari interes de a se amesteca în luptele noastre interne, de a profita de dezbinările noastre ca să ne impună ceva care nu este în voința noastră, făcându-ne să luăm deciziuni cari nu sunt în interesul țării? Aceasta nu se poate admite. Și eu aș vrea ca glasul meu să nu răsune numai înăuntru acestor ziduri, aș vrea ca glasul meu să răzbată cât de departe și cât de sus, spre a se ști că nici un străin nu are interes să se amestece în luptele noastre; căci nu poate trage nici un profit din ele (*Aplauze*). Dar dacă este așa, dacă nu este o cestiune de luptă de partid, care este simbolul unității naționale altul față cu străinul decât Coroana? (*Aplauze*). Cine reprezintă unitatea noastră națională față cu străinătatea, decât acela care, fiind mai presus de toate partidele, reprezintă, în numele țării, continuitatea existenței ei, continuitatea în tot mersul dezvoltării ei înăuntru și în afară.

Acestea le-am zis și am adăugit: însă un lucru cer, și acest lucru îl cereți și d-voastră: să nu se facă nimic în contra voinței țării (*Aplauze*).

Dar când se manifestă voința țării? Se poate manifesta cu profeții, se poate manifesta cu discuțiuni lungi asupra cutăreia sau cutăreia perspective, asupra cutăreia sau cutăreia combinațiuni fantastice.

Când zicea adineaori d. Ionescu că trebuie să izvorască din conștiința națională, atunci dacă este așa, de ce mă întrebați pe mine și nu se adresează la conțiința națională ca să vă spună ce politică are? Când va veni evenimentul acela în care se cere să luați o hotărâre, atunci și numai atunci veți lua o hotărâre pe o bază serioasă, iar nu pe fantazii, pe ipoteze, căci atunci veți cunoaște și împrejurările și veți ști unde vă conduc interesele și unde aveți să mergeți (*Aplauze*).

Iată ce aveam să vă zic: vă rog să nu cereți de la noi lucruri pe cari nu vi le putem da; vă rog să nu cereți de la noi să urmăm pe toți d-nii deputați cari vor să facă ca Beethoven o sută două variațiuni asupra unei teme oarecare, să-i urmăm și noi pe această cale, și să facem și noi variațiuni, să vorbim și noi de peninsula balcanică, de frații noștri de peste Carpați sau de peste Prut și de o seamă de alte lucruri cari nu au a face absolut nimic cu cestiunile interioare pe cari sunteți d-voastră chemați a vă ocupa de dânsele și a le dezlega.

Aceasta aveam să vă spun.

Ceea ce v-am zis în Mesaj și deunăzi în Senat, e tot ce se poate spune în privința politicii noastre externe, și când am spus că aceasta e o politică prudentă, care a fost a tuturor partidelor, tocmai am voit să accentuez această continuitate în politica noastră externă; să vă dau un exemplu: dacă când s-au întâmplat evenimentele cari au precedat rezbelul între sârbi și bulgari, dacă noi împinși de grandomanie oarecare am fi dorit și am fi încercat să facem ceea ce au făcut sârbii, și am fi trecut în Bulgaria, nu crede d. Ionescu că consecințele ar fi fost mult mai grave și mult mai mari decât a fost intrarea sârbilor? Eu cred că da! Iată un exemplu, un fapt pozitiv, care că va face să înțelegeți cum că chiar o țară mică care nu are o politică mare, poate dar prin fapte necugetate să provoace o conflagrațiune dezastruoasă nu numai pentru dânsa, dar și pentru Europa întreagă. Acestui adevăr i-am dat o expresiune în Mesaj și în răspunsul Camerei; și vă rog, d-lor, fără a prelungi mult această discuțiune, care, vă asigur, nu poate să vă ducă la nici un rezultat, să vedeți acest paragraf, și să nu votați nici un amendament, oricât de inofensiv ar părea, pentru că ar accentua o zdruncinare a dreptei cumpeni pe care noi voim să o menținem (*Aplauze*).

A mai vorbit și Mihail Kogălniceanu, într-o lungă incursiune istorică, pronunțându-se pentru o neutralitate activă, de prietenie cu toți vecinii.

[D.A.D. nr. 18 din 14 decembrie 1888]

GUVERNUL ŞI PRESA

Şedinţa Camerei din 25 ianuarie 1889

Preşedinte: Constantin Grădişteanu. Nicolae Blaremberg citeşte o „propunere", în numele a 22 deputaţi, „un act de punere în acusaţiune a Ministerului Ion Brătianu". Dar mai întâi au loc cuvântări şi *interpelări* contradictorii referitoare la evenimentele de la 15 martie 1888; Eugeniu Stătescu, fost ministru de Justiţie, se declară împotriva „exceselor şi violenţelor, ori de unde vor veni ele".

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, vă rog să nu închideţi discuţiunea, căci a luat nişte proporţiuni care reclamă o lămurire ce ar sta în interesul tutulor. Dacă o simplă interpelare prin care se semnalau nişte brutalităţi culpabile *neurmărite şi nepedepsite de d-voastre nimeni*, d-voastre aţi ajuns a pune în discuţiune drepturile presei şi ale opoziţiunii, noi, membrii din opoziţiune am constatat o conivenţă tacită a autorităţii cu nişte brutalităţi culpabile. Am semnalat acest fapt onoratei Adunări şi am rugat-o să se asocieze cu noi ca să stigmatizeze odată pentru totdeauna aceste fapte.

Nu e bine să ştim până unde merge dreptul guvernului şi până unde acel al presei? Căci a zice aşa în aer: licenţă, când ne atacă presa, a vorbi în contra închisorii preventive şi a o transforma în bătaie preventivă, aceasta poate fi foarte comod, dar nu e nici legal, nici liberal (*Protestări, zgomot*).

Nu stă în deprinderea mea de a brava pe nimeni, şi mai puţin pe majoritate decât pe oricine, dar este ceva pe care nu mă veţi împiedica niciodată să-l fac şi acest ceva este îndeplinirea datoriei mele de deputat, datorie care îmi impune sarcina de a vă spune adevărurile pe cari le meritaţi, şi unul din aceste adevăruri este că starea de care vă plângeţi este rezultatul acţiunii d-voastre (*Aplauze din partea opoziţiei, zgomot*); acestea sunt motivele, şi motive serioase, cari ar trebui să vă îndemne de a nu închide discuţiunea, dar d-voastre majoritate vă legănaţi în strania iluziune cum că un vot este un argument, cum că o moţiune de încredere acoperă responsabilitatea, nu legală, dar responsa-

bilitatea morală a unui guvern şi credeţi că aveţi nu numai numărul dar şi dreptatea cu d-voastre; va veni însă o vreme unde vă veţi convinge că sunt guverne cari pot cădea chiar în mijlocul unei majorităţi zdrobitoare (*Zgomot, nu se aude*).

D. preşedinte al Consiliului, I.C. Brătianu: Prin cuţit? (*Zgomot*).

D. P.P. Carp: Căci niciodată numărul singur nu va putea înlocui autoritatea morală.

[D.A.D. nr. 30 din 29 ianuarie 1889]

JUDECATA POLITICĂ ŞI JUDECATA MORALĂ (I)

Şedinţa Camerei din 1 februarie 1889

Preşedintele Constantin Grădişteanu: „La ordinea zilei continuarea discuţiunii asupra propunerii de dare în judecată a Ministerului d-lui Ioan Brătianu". Titu Maiorescu, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice este contra unui astfel de proces, nefiind o „procedură politicească". Nicolae Blaremberg, violent şi pe larg, cere judecarea lui Ion C. Brătianu pentru cei „12 ani de tiranie, jaf şi umilinţă", încheind: „Ce ar fi fără scuză, este că o naţiune întreagă, după ce l-a terasat, să n-aibă curajul de a desăvârşi opera ei şi să pună stigmatul infamiei pe fruntea călăului".

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Domnilor deputaţi, alegeţi dacă voiţi, alegeţi dacă puteţi, ne strigă d. Blaramberg cu un aer ameninţător; eu vreau şi pot să aleg, şi alegerea e foarte uşoară; faţă cu dezlănţuirea pasiunilor, eu susţin că trebuie să ne păstrăm sângele rece; faţă cu acuzaţiuni politice aduse de adversari unui adversar căzut, eu zic că nu trebuie să uităm niciodată dreptatea, şi când zicea d. Blaramberg adineaori cum că din această discuţiune are să iasă căzut ori Brătianu, ori noi, să nu uităm că poate să cază şi altceva, adică acel bun simţ nepărtinitor pe care cred că l-am moştenit de la părinţii noştri (*Aplauze*), şi care cu adâncă convingere o spun, cred că nu se va dezminţi nici în această ocaziune.

Dar mai înainte de toate, d-lor, ţin a vă spune un lucru, deşi d. Blaramberg zicea că sunt apărătorul din oficiu al d-lui Brătianu; în această ocaziune însă nu vorbesc pentru că sunt ministru, dar cu toate că sunt ministru, şi precum un supus fidel are dreptul să spuie suveranului său câteodată adevăruri cari displac, tot asemenea şi un cetăţean conştiincios trebuie să spuie ţării, şi chiar majorităţii de la care atârnă, adevăruri cari poate că-i displac. De aceea, în această privinţă nu voi urma sfatul d-lui Blaramberg şi nu voi întreba dacă am ceva după mine care să mă sprijine, ci mă voi întreba numai dacă am în mine ceva care-mi dictează purtarea şi acel ceva e conştiinţa mea de la care singură fac să atârne hotărârile mele (*Aplauze*).

Ni se cere, d-lor, darea sub judecată a d-lui I. Brătianu înainte de toate ca un act de îndreptare, pentru ca să nu se mai poată repeta relele de cari am suferit.

Dar oare rețeta ce o dați d-voastre lecuiește ea răul?

Ca act de îndreptare s-a cerut darea în judecată a Ministerului Catargi și acei cari o făceau ca un act de îndreptare – d. Blaramberg trebuie să știe bine cine erau – ziceau că se deschide prin aceasta o eră de virtuți. Unde e însă regimul virtuții? (*Aplauze*). Ce s-a îndreptat în urma dării în judecată a d-lui Catargi? Oare s-a sfiit d. Brătianu ca să facă ceea ce a făcut? Oare s-a sfiit majoritatea d-lui Brătianu ca să facă ceea ce a făcut? Credeți d-voastre că prin darea în judecată a d-lui I. Brătianu, aveți să împiedicați pe un alt Brătianu, dacă ar voi să facă răul, să nu-l facă, sau pe o majoritate, dacă ar voi să facă răul, să nu-l facă? Prin urmare, d-lor, experiența trecutului mă face să mă îndoiesc puțin de acest panaceu universal ce îl dați, mă face să mă îndoiesc puțin că odată Ministerul Brătianu dat în judecată, nu are să mai fie nici un ministru rău în țară și nici o majoritate care să pună interesele sale personale mai presus decât adevăratele interese ale țării. Înainte de toate, d-lor, trebuie să ne întrebăm un lucru: cine judecă și cine e vinovatul? Între d-voastre, acei cari cereți darea sa în judecată, nu văd unul care să nu fi avut a suferi de dânsul, nu văd unul care să nu fi fost adversarul lui, nu văd unul care fără voia lui să nu aibă în adâncul inimii resentimentul luptei. Apoi aceștia sunt judecătorii? Aceia trebuie să judece cari... (*Întreruperi, murmure*).

Am spus de mai înainte că am să zic adevăruri chiar cu riscul de a displace; prin urmare știam că au să mă întâmpine murmure și nu mă miră, și nu mă opresc. Nu e unul, zic, care să nu fie adversar, nu e unul care în bună dreptate să nu poată fi recuzat, după toate principiile de drept. Cine e vinovatul?

Oare numai d. Brătianu este vinovat; oare pedepsind pe d. Brătianu, ați pedepsit singurul și adevăratul culpabil? Nu, d-lor, vinovat nu este numai d. Brătianu; și ar fi o adâncă nedreptate dacă pedepsind pe dânsul ați acoperi și alte responsabilități; căci vinovate sunt înainte de toate majoritățile d-lui Brătianu (*Zgomot*). Și știți care era trista pozițiune a d-lui Brătianu, a d-lui Catargi și care poate are să fie mult timp a guvernelor în țară la noi? Să v-o spun eu: În țară la noi, cel puțin până azi, putem zice că ideile cele mari, principiile generale erau comune tutulor partidelor, încât nu era nimic care să provoace între dânșii o luptă de idei, de convingeri; și de aceea am văzut pe mulți trecând, când într-un lagăr, când într-altul. Ca să-ți faci o majoritate în

asemenea condițiuni, când n-ai puterea convingerii, când n-ai puterea principiului sau ideii, n-o poți face decât pe alte căi. Când zic acestea, zic un adevăr pe care, desigur, istoria-l va contrasemna. La noi până astăzi am avut mai mult clientelă decât partide (*Murmure*).

Ei, cum se ține clientela, d-lor? Clientela nu se ține decât satisfăcând-o (*Murmure*).

Şi acel ministru nenorocit care având, cu drept sau fără drept, ideea că este în stare să facă ceva în țara aceasta, şi din țara aceasta, acel nenorocit pentru ca să aibă majoritatea care-i trebuie este de multe ori silit să facă concesiuni pe cari conştiința lui le dezaprobă.

Se vorbea de tratarea mea cu d. Brătianu; da, au fost tratări între mine şi d. Brătianu, dar între d. Brătianu şi mine nu s-au tratat numai cestiunile de principii de cari v-a vorbit d. Maiorescu, s-a tratat şi cestia majorității şi când d. Brătianu mi-a zis: d-le Carp, vino cu noi, majoritatea te vrea. Eu i-am zis: dacă mă vrea, nu vreau eu de majoritate, d-le. (*Aplauze*). Dacă voieşti să mergem împreună, mai înainte de toate trebuie să arunci tot putregaiul care este acolo. Nu a făcut-o, şi eram un prooroc, fără mare merit, când am zis că corupțiunea are să-l sugrume până va cădea (*Aplauze*).

Ei bine, d-lor, în loc să-l condamnăm, mai degrabă să-l plângem (*Râsete generale*); să-l plângem pentru că nu este singurul care a avut soarta aceasta. 'Mi aduc aminte de afacerea Crawley (*Aplauze*). 'Mi aduc aminte de această afacere; *Monitorul* este de față şi fac apel la d. Ion Lahovari, care era alături cu mine, ca să spună şi d-sa cu câtă energie am luptat noi în contra acelei afaceri, pe care am recunoscut-o chiar atunci şi de aceea o pot spune şi astăzi, era o ruşine pentru țara noastră (*Aplauze*).

O voce: Cu porumbeii de atunci (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Ei, ce era afacerea Crawley, decât o slăbiciune, decât o concesiune făcută majorității de atunci?

D. Lascăr Catargiu: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Ei bine, când ar veni cineva astăzi să zică ca să dăm în judecată pe d. Lascar Catargi, pentru afacerea Crawley, eu am să zic: nu-l dați în judecată; căci vinovată este majoritatea de atunci, care nu a avut destulă conştiință ca să pună apetiturile sale mai prejos decât datoria ei către țară.

D-lor, zicând acestea, este evident că ele nu justifică întru nimic o crimă care cade sub dreptul comun; căci acolo nu mai este cestiunea nici de idei politice, nici de necesități de guvernământ, nici de acele momente în cari un om politic îşi expune chiar reputațiunea numai

pentru că a comis greşeala de a crede că ţelurile ideale se pot atinge făcând concesiuni apetiturilor meschine. Pentru acele delicte de drept comun unde nu este nici o justificare, nici politică nici socială, acolo, îndată ce se vor arăta fapte, fiţi siguri că eu voi fi cel dintâi care voi vota împreună cu d-voastre darea în judecată a vinovatului.

Dar treaba se schimbă când este cestiunea de o afacere politică; treaba se schimbă când se apreciază că s-a pierdut Basarabia din cutare sau cutare cauză; treaba se schimbă când se afirmă că cestiunea Dunării s-a pierdut! Şi nu vedeţi până unde merge, d-lor, nu numai nedreptatea, dar îmi permit a zice imprundenţa în acuzaţiunea d-lui Blaramberg. Dar cine a spus d-lui Blaramberg că cestiunea Dunării este pierdută? Cum, d-lor? Avem faptele înaintea noastră, vine un tractat european şi decretează ceva în contra noastră, şi acel tractat european rămâne literă moartă; căci se ştie că comisiunea care se cerea, n-a fost înfiinţată niciodată, se ştie că ceea ce ceream noi, adică administrarea suverană a Dunării de la Galaţi la Severin, este astăzi încă în mâinile noastre, când se ştiu toate acestea şi se dă în judecată d. Brătianu, zicându-se că a compromis Dunărea, apoi ce vrea să zică aceasta? Dacă pentru asemenea lucruri d-voastre voiţi să daţi în judecată, dacă d-voastre aveţi imprudenţa de a pune înaintea Camerei asemenea vini, cum voiţi să nu vă recuzăm şi să vă declarăm că nu avem încrederea că numai amorul virtuţii, că nu avem încrederea că numai dorinţa de a pedepsi pe culpabili este motivul d-voastre (*Aplauze*).

D. N. Blaremberg: Cer cuvântul în cestiune personală.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Bine a făcut d. Blaramberg că a renunţat a ne ceti cărţi; căci le-am cetit şi noi, am văzut şi noi în revoluţiunea franceză cum se mâncau francezii unii pe alţii tot în numele virtuţii, cum în numele virtuţii se trimeteau toţi la eşafod, şi astfel francezii din virtute în virtute au căzut sub cea mai cumplită tiranie. Ei bine, d-lor, şi noi cari nu suntem o naţie puternică ca Francia, dacă ne vom pune pe tărâmul acesta din virtute în virtute, mă tem să nu cădem nu sub dominaţiunea unui tiran, dar sub dominaţiunea streinului (*Aplauze*).

Şi când vin şi spun acestei ţări, lăsaţi, d-lor, persecuţiunile politice... (*Întreruperi*).

Aş ruga pe d. Lecca să nu uite momentul acesta, cum că în parte apăr memoria părintelui său (*Aplauze*).

D. I. Lecca: Nu e nevoie să aperi d-ta memoria tatălui meu. Eu voi vota darea în judecată, tocmai ca să apăr memoria tatălui meu, deşi până acum nu eram hotărât să votez (*Aplauze, zgomot*).

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Chestie de gust, d-le Lecca, şi în materie de gust ştii că nu se discută.

Ziceam, d-lor, că am face rău dacă ne-am arunca pe tărâmul persecuţiunilor; ziceam că am face rău dacă am pune înainte recriminările noastre; ziceam că am face rău dacă, mai ales, elemente conservatoare din această Cameră am da exemplu că odată ce un guvern a căzut, şi a căzut, o recunosc eu cel dintâi, pentru greşelile şi prin greşelile lui, l-am da imediat în judecată.

D. Panu ne deschidea ieri perspectiva nu a unei dări în judecată, ci a mai multor, astfel încât din eliminare în eliminare ar fi ajuns să fie numai d-sa posibil în această ţară. (*Nu se aude*).

Eu-mi închipuiesc, d-lor, o ambiţiune mai nobilă, îmi închipuiesc că trebuie să căutăm a fi mai buni decât alţii şi să ajungem prin superioritatea noastră, iar nu prin eliminarea altora; a ne pune însă azi, în starea nivelului moral şi intelectual în care ne aflăm, şi a zice că acel ministru care nu corespunde cu idealul nostru, acela trebuie să fie pedepsit, uităm că dacă miniştrii noştri sunt imperfecţi, nu se poate admite cum că ei sunt cu totul în afară de ţara aceasta, să nu uităm că greşelile şi calităţile lor sunt greşelile şi calităţile acestei ţări.

Ştiu că sunt mulţi cari nu-şi dau bine seama de ceea ce este idealul unui ministru, dar ţara întreagă are multe de învăţat şi mult de uitat, aceasta o recunosc şi vă rog să nu o uitaţi nici d-voastre.

D-lor, ştiu că sunt oameni cari acoperind sărăcia de idei sub masca înşelătoare a unor principii ideale, ştiu că sunt oameni cari acoperind uscăciunea lor de inimă sub un pretins amor al virtuţii, vor să-şi răzbune de toţi şi de toate, pentru că n-au făcut încă nimic, eu o ştiu aceasta (*Aplauze*).

Dar pe oamenii aceştia, d-lor, să-i plângem şi să nu-i urmăm, să-i plângem pentru că ei trebuie să aibă momente sincere de amărăciune, văzând izolarea în care îi pune neputinţa lor... (*Nu se aude*). Dar să nu-i urmăm, pentru că nu trebuie să ne uităm numai la relele cari le-au făcut alţii, ci trebuie să ne uităm şi la binele pe care trebuie să-l facem noi, şi permiteţi-mi să vă reamintesc cuvintele Mântuitorului nostru: lăsaţi morţii să îngroape pe morţi, luaţi crucea şi veniţi după Mine! (*Aplauze*).

Fiţi siguri că dacă noi vom pierde în lupte de animozităţi sterile cele mai bune din puterile şi talentele noastre, nu ne va mai rămâne nici o forţă când ţara ne va cere să punem mâna la o adevărată lucrare şi să dăm satisfacţiune cerinţelor ei. Convingerea mea este cum că ţara, cu toate greşelile d-lui I. Brătianu, aşteaptă altceva de la d-voastre, decât darea lui în judecată... Convingerea mea este – rău faceţi d-voastre

dacă vă puneți pe acest tărâm; convingerea mea este așa de puternică, încât sunt la largul meu cu d. Blaramberg, care suspecta adineaorea deciziunile mele ulterioare. Deciziunile mele ulterioare vi le pot spune de pe acum în toată francheța, dacă în urma propunerii ce faceți, d. Brătianu va fi dat sub judecată nu cu două treimi, cum o cere legea, dar chiar cu o simplă majoritate, declar că locul meu nu are să mai fie pe aceste bănci (*Zgomot*).

D. M. Kogălniceanu: Cer cuvântul (*Zgomot*).

D. P.P. Carp, ministru de Externe: V-am spun, d-lor, cari sunt motivele cari mă fac pe mine să fiu contra propunerii d-lui Blaramberg; v-am spus tot ceea ce mă credeam dator să vă spun, și d-voastre veți judeca, este de datoria d-voastre să hotărâți.

În cât privește amenințarea d-lui Blaramberg că de la ziua de astăzi atârnă dacă mai poate să fie o zi albă între d. Blaramberg și mine, îi voi răspunde că de va exista sau nu o zi albă între d-sa și mine, aceasta nu mă preocupă, am alte lucruri ceva mai importante în minte (*Aplauze*).

A mai luat cuvântul și Lascăr Catargiu, care a atras atenția că prin această judecată, Camera „se substituie Curții de casațiune".

[D.A.D. nr. 33 din 7 februarie 1889]

DESPRE ABUZURI ŞI CORUPŢIE

Şedinţa Camerei din 17 martie 1889

Prezidează Vasile Pogor, vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor. Disputele începuseră cu o zi înainte, când P.P. Carp opinase, opunându-se lui M. Kogălniceanu, asupra construirii unui pod peste Dunăre, în Dobrogea: „nu cred că podul peste Dunăre este o necesitate politică". Apoi fusese prezentat raportul lui C. Popescu (absent) asupra proiectului de lege pentru cumul. Au vorbit, prezentând multe observaţii şi amendamente, I. Poenaru-Bordea, D. Alexandrescu, Mihail Caracostea, Moise Pacu, G.D. Pallade, C.C. Arion, Iacob Negruzzi, G. Dem. Teodorescu, Gr. Tocilescu, dr. Atanasescu, Ion Nădejde ş.a.

În această şedinţă mai vorbesc N.C. Aslan, Virgiliu Poienar, N. Ionescu; apoi, după câteva scurte *intervenţii* lămuritoare în cuvântările celorlalţi, ia cuvântul

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Eu cred că d. Blaramberg nu prea are dreptate, şi iată pentru ce: deşi sunt şi eu de aceeaşi părere cu d-sa, ca să se ia toate precauţiunile spre a nu se lăsa guvernelor înlesniri de a întrebuinţa mijloace de corupţiune, de astă dată însă cazul nu este atât de însemnat, încât să fie nevoie de o legislaţiune specială ca să se împiedice abuzul. Întâi, din cauză că fondurile speciale prevăzute în buget cu această destinaţiune sunt foarte restrânse; al doilea, pentru că chiar legile existente impun de multe ori asemenea misiuni. Nu poate, de exemplu, ministrul lucrărilor publice să contracteze un pod de fier, fără ca un inginer al ministerului să fie trimis acolo ca să supravegheze cum se face lucrarea. Nu poate ministrul de rezbel să facă o comandă de arme sau o altă comandă necesară armatei, fără ca la fabricile acelea să fie trimis un ofiţer din armata noastră ca să supravegheze lucrarea. Aceste misiuni sunt impuse chiar prin lege. Când d-voastre acum aţi zice în această lege ca inginerul, pe care-l vom trimite acolo, să-şi piardă funcţiunea lui, atunci nu vom mai găsi nici unul care să se ducă.

Când ziceţi că un ofiţer, care va fi trimis să supravegheze fabricarea de tunuri, de puşti sau alte lucruri necesare armatei, acest ofiţer să-şi piardă postul lui, nu veţi mai găsi nici unul care să meargă, pentru că este evident că, între cariera lui şi între acea misiune temporară, are să prefere cariera.

Prin urmare, fiind cazuri unde chiar legea impune aceste misiuni, iar, pe de altă parte, fondurile bugetare fiind atât de restrânse încât în realitate abuzul misiunilor n-a existat niciodată, sau, dacă a existat, au fost cazuri izolate, ici şi colo, încât nu pot fi suficiente pentru ca să vă îndrituiască să luaţi o dispoziţiune legislativă; pentru aceste cuvinte cred că nu trebuie să se admită propunerea d-lui Blaramberg.

D. N. Ionescu: D-lor, d. Blaramberg are toată dreptatea. Legea aceasta prevede că nu se pot cumula două funcţiuni. Dar o însărcinare timporară nu este o funcţiune; prin urmare, guvernul ar putea, strict vorbind, să dea asemenea însărcinări unui funcţionar. Articolul 1 însă, după ce a prevăzut funcţiuni ale Statului, comunei şi judeţului, a adaos: „cu leafă sau orice indemnizaţiune". Iată dar pentru ce este nevoie să punem şi aici o excepţiune, pentru că în articolul 1 se zice: Orice fel de indemnizare, şi atunci nu s-ar putea da unui ofiţer sau unui inginer o misiune oarecare decât numai gratuit...

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Nu se pot prevedea toate cazurile anume; în practică este imposibil...

D. N. Ionescu: Dacă socoteşte şi d. ministru tot astfel, atunci n-are decât să combată pe d. Blaremberg.

Voiţi d-voastre să opriţi cumulul funcţionarilor, sau voiţi să opriţi cumulul a orice retribuţiune? Aci este cestiunea. Eu aş ruga pe d. Blaramberg, fiindcă d-sa cere supresiunea acestui articol, să se pătrundă de ideea aceasta, că prin această definiţiune, în care se mărginesc misiunile, nu facem decât să dăm o explicaţiune prohibiţiunii generale din articolul 1, unde se zice că nu poate cineva să primească nici un fel de diurnă sau indemnizare peste apuntamentele funcţiunii sale.

De aceea vă rog să cerem de la comitetul delegaţilor ca să dea o explicaţiune mai precisă acestui articol.

D. P.P. Carp, ministru de Externe: Nu se pot prevedea toate cazurile; pentru că, de exemplu, cum a fost comisiunea de delimitare, în care ai fost şi d-ta numit, poate să mai vie o altă comisiune ca aceea, şi bine ar fi să mă lipsesc eu de serviciile d-tale la o asemenea trebuinţă, pentru cuvântul că eşti profesor la facultatea din Iaşi?

D. N. Ionescu: Tocmai de aceea aş ruga pe d. Blaramberg să se unească cu noi, ca în privirea aceasta să oprim cumulul, fără să se zdruncine necesităţile cari se pot ivi, şi fără a lipsi guvernul de luminile speciale [...].

D. P.P. Carp, ministru de Externe: După explicaţiunile d-lui Ionescu, cred că şi d. Blaramberg ar trebui să primească redacţiunea

comitetului delegaților. Dar zice că sunt fonduri speciale, fonduri secrete, și că din aceste fonduri s-au comis abuzuri.

Nu cunosc decât două fonduri secrete: fondul secret al poliției și fondul secret al ministerului de externe.

Dacă vrea d. Blaramberg să vină la ministerul de externe, ar vedea că ceea ce este fond secret la acest minister s-a întrebuințat a plăti telegramele și oarecari raporturi de publicat și pentru deplasarea agenților când sunt mutați de la un loc la altul. Din acest fond nu rămân de ordinar decât șapte, opt mii de franci pentru misiuni.

Ei bine, pentru o cifră de 7000 lei nu puteți pune în lucrare întregul aparat legislativ. Specificarea misiunilor, cum văd că se cere, nu se poate determina de mai-nainte în lege pentru toate cazurile, și iată un exemplu: ne-a invitat Belgia la un congres juridic; guvernul român a trimis pe d. Degrea la Bruxelles ca să ne reprezinte la acel congres, unde am fost foarte bine reprezentați. Voiți d-voastre să plătim numai drumul de fier celui pe care-l trimitem în o asemenea misiune? Dar acolo pe a cui cheltuială va sta?

Un congres telegrafo-postal s-a ținut la Lisbona și voiați d-voastre ca și acolo să nu fi plătit decât drumul de fier?

Dar se zice că să luăm pe cineva care nu ocupă o funcțiune publică. Ei bine, capacitățile distinse, oamenii speciali în diferitele științe n-au prea fost mulți până acum în țara noastră, și Statul a trebuit să-i ia mai pe toți în serviciul său, fie ca profesori, fie în diferite alte ramuri ale serviciilor publice; așa că foarte rari sunt acei oameni speciali cari să nu aibă nici o ocupațiune mai mult sau mai puțin dependentă de Stat.

Cred că abuzul ce s-ar fi făcut cu fondul secret de la acest minister ar fi atât de neînsemnat, încât nici nu merită să vă îngrijească.

Dar voiți o siguranță mai mult că nu se va face risipă? Atunci votați amendamentul d-lui Ionescu, care propune ca cheltuiala să se facă numai în limitele fondului de misiuni al ministerelor respective. Nu suprimați însă cu totul posibilitatea de a trimite în cazurile pe cari nu le putem prevedea de pe acum. Nu puteți să ne legați mâinile de a nu participa Statul nostru la toate acele congrese, unde este absolut necesar să fim și noi reprezentați.

Au mai vorbit: C.C. Arion, Gr. Chrissenghy, Lascăr Catargiu, dr. Sache Ștefănescu, Miltiade Tzoni, G. Burghele ș.a., dar discuția nu s-a încheiat, urmând a continua și a doua zi...

[D.A.D. nr. 68 din 28 martie 1889]

NEUTRALITATEA ROMÂNIEI ŞI CONTINUITATEA CONSERVATOARE

Şedinţa Camerei din 30 martie 1889

Preşedinte: Constantin Grădişteanu. Lascăr Catargiu, preşedintele Consiliului, dă citire Mesajului regal cuprinzând lista noului guvern. Take Ionescu *interpelează* asupra continuităţii politicii externe. Dar, mai întâi, au loc discuţii asupra procedurii şi regulamentului Camerei şi a ordinei de zi, a posibilităţii de a depune moţiuni etc. Revenind, Take Ionescu face ample consideraţiuni asupra problemei anunţate, la care răspund Lascăr Catargiu şi Al. Lahovari, ministru de Externe; când acesta din urmă opinează sigur: „nici d. Brătianu, nici d. Carp, nici d. Catargi nu pot să aibă alte vederi în fondul cestiunii", el este întrerupt de P.P. Carp cu replica: „Vă înşelaţi", iar George Panu adaugă: „D. Carp e în contra neutralităţii". Ministrul de Externe sfârşeşte cu un apel la „patriotismul tuturor".

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, nu am luat atât cuvântul ca să discut cu d-voastre cestiunea politicii exterioare; căci ca ministru şi ca deputat, am spus întotdauna că această cestiune este atât de delicată, încât ea se sustrage discuţiunilor noastre şi se sustrage lor pentru că oricare discuţiune dacă e serioasă, trebuie să fie urmată de un vot pe care îl execută guvernul. Nu este ministru de externe în lume care să admită că politica ţării sale faţă cu alte puteri să fie rezultatul unui vot dat, poate în urma unei discuţiuni în care cu înfierbinţeala pasiunii poate duce o ţară mai departe şi în mai rele situaţiuni de cât nu este de datoria ei să meargă. Cu toate acestea însă, ţiu a face o rectificare la cuvintele d-lui prim-ministru şi la cuvintele d-lui ministru de externe, care veţi vedea că nu au a face nimic cu o soluţiune care aş putea să v-o dau, sau cu o direcţiune care aş voi să vă rog să o indicaţi şi d-voastre.

A pronunţat şi d. preşedinte al consiliului şi d. ministru de externe cuvântul de neutralitate.

D. preşedinte al consiliului, zicând acest cuvânt, s-a pus la umbra d-lui Brătianu; iar d. ministru de externe s-a pus la umbra mea.

D. Brătianu nu este de faţă ca să răspundă. În cât mă priveşte pe mine, cuvântul de neutralitate mărturisesc că nu-l înţeleg. Dacă înţelegeţi prin cuvântul acesta dorinţa de a avea relaţiunile cele mai bune cu toate puterile în timp de pace, dacă înţelegeţi ca noi, ţară mică,

să nu dăm semnalul unei complicațiuni oarecare, ba chiar, în limitele puterilor noastre, să căutăm a împiedica o complicațiune, dacă se poate, atunci da. Dar când ziceți neutralitate în caz de conflict, atunci eu întreb și pe d. prim-ministru, și pe d. ministru de externe să ne spuie dacă știu astăzi în ce condițiuni viitorul conflict are să se ivească. Aceasta nu o poate ști nimeni; poate numai Dumnezeu. Atunci cum ați putea veni, cu ani înainte, ca să ziceți: dacă va veni cutare sau cutare conflict, am să duc o politică neutră? Eu aceasta n-aș putea-o potrivi decât cu o lipsă de experiență. Și când principele Grigore Sturdza, care a pus înainte ideea aceasta a neutralității în Senat, mai cu seamă d-lui, căruia îi place să citească gazete, cum este *Le Nord* și altele, eu am răspuns atunci, ca ministru de externe: d-lor, vă rog să nu mai pronunțați cuvântul acesta; căci nimeni nu știe în ce condițiuni are să vină conflictul. Când va veni, numai atunci vom vedea dacă putem fi neutri sau nu. Dar așa în aer să zicem numai banalități generale, să zicem că numai neutralitatea este politica românească, acesta este un lucru pe care nu-l putem admite; și zicând aceasta, cred că am rămas și în limitele prudenței, și în limitele celui mai strict patriotism.

M-am crezut dator să fac această rectificare la cuvintele fostului ministru al domeniilor, astăzi ministru de externe (*Aplauze*).

Dar dacă mă sustrag unei discuțiuni de politică externă, dacă noi nu avem a vedea ce vor cabinetele de la unul la altul, eu cred că sunt oarecari tendințe și oarecari aspirațiuni, cari nu mai au a face cu guvernele și cari merg câteodată alături sau chiar contra acțiunii unui guvern.

Și când d. președinte al consiliului vorbea, cam cu un aer de nepăsare, de expulzările făcute, de iconari și jugănari, eu cred că nu-și da seama bine de mărimea cestiunii care se ascundea în dosul acelor expulzări de iconari și jugănari.

D-lor, pot s-o declar în public, și sunt sigur că nu voi fi dezmințit de nimeni, în raporturile noastre de la guvern la guvern, am căutat totdauna, deși eram acuzat de rusofob, am căutat să strâng în modul cel mai cordial relațiunile noastre cu marele imperiu vecin. Însă, alături cu guvernul, alături cu voința imperială care se ridica la Sankt-Petersburg, este o acțiune panslavistă, care nu vrea să știe nici de guvern, nici de d. Giers[1], nici de d. Lahovari. Ea reprezintă aspirațiuni naționale puternice, cari, la un moment dat, pot să forțeze chiar mâna autocratului celui mai absolut puternic; și de aceea ați văzut că expulzările au dat loc nu atât la un conflict între ambele guverne, ci la o adevărată furtună în presa panslavistă, și, după expresiunea unui ziar, la mobilizarea acestei

[1] Nic. de Giers – ambasadorul rus la București.

prese în contra noastră. Pe când ambele guverne căutau să fie amice, de la Petersburg, de la Moscova, de la Kiew curgeau ameninţările, unele în contra guvernului, altele în contra ţării; au mers chiar până a prezice Augustului nostru suveran soarta lui Battemberg şi a lui Milan (*Murmure*).

Pusă cestiunea aşa, nu mai e vorba de raporturile amicale sau neamicale între ambele guverne. E vorba de a se şti dacă noi voim să ne facem instrumentul acelor tendinţe, pe cari sunt convins că însuşi guvernul rusesc le dezaprobă.

Eu cred că trebuie să se ştie de poporul rus că, dacă ei au aspiraţiuni naţionale, şi noi le avem pe ale noastre şi, dacă cred că aspiraţiunile lor naţionale vor găsi în România un câmp fertil, se înşeală; căci nu se va găsi un guvern român, o sper, o cred, care să tolereze asemenea lucruri (*Aplauze*). Şi una din condiţiuni, – căci am să vorbesc acum şi de situaţiunea noastră faţă cu guvernul actual – una din condiţiunile pe cari eu şi cu amicii mei avem să punem guvernului actual, este ca, înainte de toate, orice încercare panslavistă din România să fie înăbuşită (*Aplauze*). Acolo nu mai vorbeşte guvernul, acolo nu mai vorbeşte Camera; acolo vorbesc două naţionalităţi deosebite, din cari una cere să absoarbă pe cealaltă şi cealaltă cere să nu fie absorbită (*Aplauze*).

D. T. Calimaki: Dar nu voim nici să fim nemţiţi.

D. P.P. Carp: Atât am avut de zis, d-lor, despre politica externă, şi cred că nu m-am depărtat de prudenţa pe care cu drept cuvânt ne-a recomandat-o d. ministru de externe. Odată acestea zise, ţin să-mi limpezesc atât situaţiunea mea, cât şi a amicilor mei faţă cu guvernul prezidat de d. L. Catargi.

Eu cred, d-lor, că guvernul prezidat de d. L. Catargi este un pas înrădăt în dezvoltarea normală a acestei ţări (*Aplauze*).

Pentru azi, d-lor, vă rog să vă mulţumiţi cu această declaraţiune; nu voi să întind discuţiunea; va veni însă ocaziunea unde acestei fraze cam concise nu-i vor lipsi argumentele, şi chiar dacă nu voi avea aprobaţiunea tutulor, cel puţin toată lumea va zice: omul acesta zice ce vrea şi ce face (*Aplauze*).

Pentru astăzi declar numai că dacă guvernul actual va cere majorităţii să voteze fortificaţiunile, reforma băncii, ne va da un buget bine echilibrat, conform nevoilor acestei ţări...

O voce: Aceasta va însemna un pas înapoi! (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: Nu uitaţi că ceea ce cer eu acum nu sunt lucruri ale guvernuui actual; când este vorba de reforma băncii, noi am propus-o, noi am făcut-o (*Aplauze*); noi, chiar când am fost în opoziţiune, am spus că bugetele trebuiesc puse la înălţimea nevoilor acestei ţări, şi am

respins teoria unor economii imposibile; fortificaţiunile le-am votat noi, chiar sub d. Brătianu, pe când d-voastre le combăteaţi. Reforma agrară a noastră e şi de aceea v-o cerem. Şi când declar că în schimbul acestor voturi noi vă promitem, pentru moment, o neutralitate binevoitoare, aceasta nu e în contradicţiune cu afirmaţiunea... (*Întreruperi, zgomot*); pentru aceea am zis aceste cuvinte, că cu guvernul actual pentru mine este un pas înapoi, în dezvălirea normală a acestei ţări. Dar dacă d-voastre voiţi ca această discuţiune să aibă loc, dacă voiţi să zic chiar astăzi pentru ce eu cred aceasta, sunt gata a o face (*Zgomot*).

Voci: Azi! azi! acum chiar!

Voci: Sunt şase ore!

D. vice-preşedinte: Dacă d-voastre voiţi ca d. Carp să-şi continue discursul, nu aveţi decât să votaţi prelungirea şedinţei.

Se pune la vot prelungirea şedinţei şi se încuviinţează.

D. vice-preşedinte: Continuaţi, d-le Carp.

D. P.P. Carp: Domnilor, iată pentru ce zic eu că este un pas îndărăt, şi pentru ce o zic eu mai ales în calitatea mea de conservator, lucru ce trebuie să vi se pară cam curios.

D-lor, permiteţi-mi a se face istoria dezvălirii unui om a cărui activitate politică stă în strânsă legătură cu mersul dezvălirii noastre în aceşti din urmă 22 sau 23 de ani; că această persoană sunt eu, să vă fie indiferent pentru moment, căci eu cred că din expunerea ce voi face va ieşi pe lângă clarificarea situaţiunii politice de astăzi şi un învăţământ pentru mulţi din tinerii care sunt în această Adunare, şi poate că acest învăţământ va mai deştepta în cugetarea şi în cunoştinţa unora un regret şi o remuşcare.

Când am intrat în viaţa publică am debutat ca conservator, am debutat ca simplu soldat fidel, fără să mă uit de aproape cari sunt ideile, cari sunt tendinţele acestui partid. Cu vreme însă, gândindu-mă mai mult în această privinţă, am găsit un lucru, că ceea ce se numea partid conservator, sub punctul de vedere al ideilor, era adeseori aşa de împestriţat, era adeseori aşa de împărţit în câmpuri atât de depărtate unele de altele, încât o politică serioasă, o politică un şir sistematic de idei care singură de roade, nu-mi părea posibilă.

Înainte, conservator. Dar cine nu era conservator? Conservator – general Florescu, conservator – Lascar Catargi, conservator – Costa-Foru, conservator – Tell, conservator – Boerescu, conservator – Mavrogheni, conservator – Maiorescu, Lahovari, conservator – Carp. Apoi, închi-

puiți-vă – și trebuie să-și închipuiască cei ce ne cunosc – distanța de idei ce a existat între un Tell și un Maiorescu! Era ceva atât de diametralmente opus, încât se vedea că partidul conservator nu este conservator pentru că are o sumă de idei conservatoare, dar pentru că o sumă de oameni, chiar cu idei opuse, cu tendințe cari de multe ori se ciocnesc unele în contra altora, s-au adunat și s-a zis sunt conservator; căci în cutare condițiune știu că pot veni la guvern cu cutare șef, și aceasta nu se face numai în așa-numitul partid conservator; și liberalii tot așa procedau. Atunci eu, în naivitatea mea, m-am întrebat: dacă această stare de lucruri nu se poate schimba?

Să vă citez cazul următor, ca să vedeți unde ajunsesem: unul dintre noi, asupra talentului căruia, asupra bunei credințe căruia nu poate fi nici o îndoială, d. Maiorescu, afirmă o tendință de politică într-un sens oarecare ca conservator, și conservator convins, imediat a fost interpelat în sânul comitetului partidului, cum a putut să spuie lucruri cari nu sunt ideile partidului conservator? D. Maiorescu atunci a răspuns: puneți la vot, să vedem dacă nu sunt ideile partidului conservator, și s-a refuzat a se pune la vot; căci se știa că divergința de opiniuni va fi așa de mare, încât coeziune de oameni nu s-ar mai potrivi cu pretinsa coeziune pretinsă de idei, și s-ar fi arătat parcă pe față că așa-numitul partid conservator este numai o adunătură de individualități, cu diferite dorințe și că nu principii și idei sunt cimentul lui.

Și-atunci am vrut să fac o încercare și mi-am zis: de ce să ne mai grupăm? Și dacă cineva a crezut, că într-o ocaziune oarecare, am fost într-o situațiune de ostilitate în contra d-lui Catargi, ori în contra oricărui membru din vechii conservatori, se înșeală; căci oricât de mare respect am pentru d. Catargi, și iubire, dacă d-sa îmi permite cuvântul, sunt cestiuni de politică internă, sunt cestiuni de principii și de viitor, mai ales pentru dezvoltarea partidelor în această țară, cari le puiu mai presus și decât respectul ce datorez d-lui Catargi, și decât iubirea ce aș putea avea pentru d-sa.

Atunci am făcut o încercare, bună sau rea, dar am făcut-o, mi-am zis: ia să vedem, nu putem noi să dăm partidului conservator o organizare așa încât să nu mai fie un *ce* fictiv.

Nu putem rupe odată cu o stare de lucruri care permite unor a aparține când unei grupări, când unei alteia fără ca să-i poți acuza că au călcat principiile, căci nu avem nici unul.

Nu putem încheia era sărutărilor istorice și a combinațiunilor cari nu sunt decât rezultatul unor interese personale?

Ne-am zis atunci: să vedem, nu găsim noi un stoc de idei, de principii cari să le punem partidului conservator înainte, să le discute?

Mi s-a atribuit un cuvânt pe care nu l-am zis; mi s-a atribuit că aş fi declarat partidul conservator putred şi că trebuie să-l însănătoşez.

Nu am zis nici o dată asemenea cuvinte; dar am zis că partidul conservator trebuie să se reforme şi să se regenereze; şi să se regenereze la baza de idei de organizarea acestui Stat.

Când s-a întâmplat căderea d-lui Lascar Catargi la 1876, a fost motivată tocmai de împrejurarea că guvernul conservator de atunci s-a mărginit numai la ceea d. preşedinte al consiliului numeşte o bună administraţiune, fără să dea acestei ţări un nutriment intelectual şi moral. Aceeaşi cauză a provocat şi căderea d-lui Ion Brătianu, care deşi având o legendă mai frumoasă decât a d-lui Lascar Catargi a trebuit să cază, că ajunsese să fie iar un guvern de administraţie şi nimic mai mult.

O voce: Bună administraţie ca la Vaslui.[1]

D. P.P. Carp: Remediul, d-lor, stă nu în schimbarea ministrului şi a prefectului, stă în întreaga reformă a administraţiunii noastre.

O voce: Dar d. Sandu Răşcanu ce are a face cu reforma administraţiunii noastre?

D. P.P. Carp: La 1876, când a căzut d. Lascar Catargi şi s-a numit un comitet ca să dea aşa-numita organizare a partidului conservator, din ziua întâia am refuzat de a face parte din acest comitet. Şi am zis: întrucât comitetul acesta nu va discuta un şir de idei, de reforme, de hotărâri bine definite, în ce sens trebuie să meargă dezvălirea acestei ţări, nu intru nici în comitetul d-voastre, nici în organizarea d-voastre, deşi în inima mea şi în principiu rămân conservator. Cu toate acestea am încercat să discut cu d-lor să vedem, nu putem organiza această ţară.

Toate încercările mele au fost zadarnice. Până astăzi partidul conservator n-a voit să facă absolut nimica, şi astfel ne-am despărţit. De o parte au rămas conservatorii fără program bine definit, de altă parte o sumă de tineri care au pus înainte o sumă de idei, şi care au zis ţării: Iată ce vrem să facem pentru ţărani, pentru meseriaşi, iată ce vrem pentru magistratură, iată ce vrem pentru administraţie, pentru finanţele ţării. Am vorbit de aspiraţiuni naţionale în legătură cu politica externă a acestei ţări, şi au spus ce vor să facă.

Ei bine, din toate aceste lucruri, veniţi sincer şi mărturisiţi, aţi auzit vreodată că v-a vorbit vreun vechi conservator? Discutat-au ei cu noi? Nu. Şi de aceea nu vă miraţi, d-lor, dacă încet-încet dezvălirea acelui individ de care vă vorbeam adineaori, l-a despărţit de vechii

[1] Unde fusese ales deputat P.P. Carp.

conservatori; şi dacă încet-încet abisul între noi şi vechii conservatori devine din ce în ce mai mare şi poate lua cu vremea atari proporţiuni, încât nici o punte, nici un pod, oricât de meşter ar fi arhitectul, nu-l va putea podi. Evenimentele au voit ca acei tineri cari luaseră în mână, bine sau rău, reforma partidului conservator, care-şi ziseseră: Şi noi avem un drept, ca şi liberalii, să guvernăm această ţară, – şi nu avem acest drept nici în numele strămoşilor, nici în numele tradiţiunii, dar avem drept în numele inimii noastre care bate tot aşa de cald pentru ţara aceasta, ca şi inima fiecărui liberal. – Evenimentele au voit ca aceşti tineri să vie la putere şi să încerce în mod practic realizarea acestei reforme, realizarea acestei transformări a partidului conservator şi, în această încercare timidă, care n-a izbutit – o vedeţi azi cu toţi – care a fost cel care a luptat mai tare contra ei? E actualul preşedinte al consiliului (*Aplauze*).

Când vă ziceam că pentru noi e un pas îndărăt în dezvălirea normală a acestei ţări, spuneam un adevăr adânc; căci nu cred că d. Catargi va pretinde că ceea ce a zis, că ceea ce a făcut, era numai cestie de oportunitate parlamentară, ori era numai cestie de rivalitate de persoane. Respect prea mult pe d. Catargi ca să cred vreuna din acestea; cauza adâncă era din acelea cari nu mă împiedică nici să-l respectez, nici să-l iubesc; e că n-a putut şi nu poate nici azi să ne înţeleagă (*Aplauze, ilaritate*).

Nu a putut şi nu poate să ne înţeleagă, pentru că dezvălirea modernă în ţară la noi nu poate fi înţeleasă, nu poate fi iubită de cei a căror cultură, a căror dezvoltare politică s-a făcut în timpuri în care nici se pomenea măcar de asemenea idei (*Ilaritate*). Şi când crede cineva că cu un singur cuvânt, ca d. ex.: „Apoi eu nu vreau socialism de Stat", se poate dărâma o mişcare întreagă; când crede cineva că în numele partidului şi ideilor conservatoare, se poate împiedica o mişcare întreagă, care, dacă nu va izbuti astăzi, am convingerea absolută că va izbuti mâine, acela se înşală amar.

Numărul acelor cari ca mine au trecut prin fazele de cari vă vorbeam, fără interese personale, vreau să se introducă în ţara aceasta adevărate partide bazate pe idei, pe convingeri, şi când zic aceasta, zic bazate pe interesul general, iar nu pe interesul individual care să crească fatalmente. În politică fiecare idee, fiecare principiu, dacă vrea să fie ceva, trebuie să corespundă cu un interes general, şi fiecare din noi trebuie înainte de toate să studiem interesele generale, pentru ca să ne dăm seama de principiile cari le împărtăşim şi de ţelurile cari le urmărim.

Nu faci aceasta? Poți să fii un om dibaci, poți să fii un parlamentar iscusit, poți să fii chiar un om puternic la un moment dat, dar nu un om convins, care să lase ceva după dânsul (*Aplauze*).

În toată mişcarea noastră, ziceam adineaori, n-am găsit decât împotrivire din partea d-lui L. Catargi, în legea pentru țărani, unde s-a putut cârti ceva, s-a cârtit, unde s-a putut tăia ceva, s-a tăiat.

Legea inamovibilității a venit de la guvern; dar în 4 luni de zile d. Vernescu n-a dat nimic, şi vă întreb cum se poate aceasta din partea unui om cu cultura lui. Apoi gândiți d-voastră că criza din urmă numai cauza d-lui Antonescu a provocat-o? Dacă credeți astfel aveți rea opiniune şi de d. Vernescu şi de mine.

Aceea a fost o picătură de apă care a făcut că debordeze vasul. Care e principiul inamovibilității? Principiul este că inamovibilitatea magistraturii pune la adăpostul eroarei chiar pe un ministru ca d. Vernescu. Legea inamovibilității e mai sus şi mai folositoare decât un ministru oricât de învățat şi onest ar fi, care zice: Am să viu şi să fac o magistratură aşa de frumoasă, încât nimeni să nu aibă nimic de zis.

Legea tocmelelor agricole a rămas pe drum.

În fine, din toată mişcarea noastră ce s-a ales, decât legea vânzării, care a fost primită?

O voce: Amendată la Senat.

D. P.P. Carp: E una din condițiunile ce o pun guvernului actual pentru neutralitatea noastră binevoitoare, ca această lege să fie votată la Senat *tale quale*, iar nu amendată, cum se aude.

Vedeți dar, d-lor, că aveam dreptate când ziceam că noi privim în Ministerul d-lui Catargi o fază îndărăt în dezvălirea normală a acestei țări. O privim cum privim toate fenomenele naturale, fără mânie şi fără nerăbdare.

Ştim că transformările nu se fac într-o zi, ştim că ideile nu se schimbă imediat: ştim că fiecare generațiune când vine ea cu ideea ei, înainte de toate, oricare ar fi durerea, cel dintâi adversar îi este generațiunea care trece.

Această experiență a făcut-o d. Lascar Catargi şi d. Kogălniceanu... când erau tineri; să vă spuie luptele cari aveau ei cu bătrânii.

D. M. Kogălniceanu: Cer cuvântul, d-le preşedinte, şi vă rog să mă lăsați şi pe mine două ceasuri să fac biografie.

D. vice-preşedinte: Camera să vă lase, nu eu.

D. P.P. Carp: Generațiunea nouă va avea şi ea să lupte; dar să se ştie bine că nu ne vom da rămaşi; să se ştie bine că ce azi nu a putut să îndeplinească întreg, o va îndeplini la cea dintâi ocaziune (*Întreruperi*);

şi privim pe d. Lascar Catargi, cum zice francezul, *comme un incident fâcheux* (*Ilaritate*), care nu modifică întru nimic ideile noastre, şi care nu ne vor împiedica de a merge înainte pe calea care am apucat-o.

De aceea, cum vedeţi, mişcarea între vechii şi noii conservatori este mai adâncă decât credeţi; tot conservatori suntem şi unii şi alţii, numai nu veţi putea împiedica niciodată ca d. Lascar Catargi să fie conservator de ieri şi eu conservator de mâine (*Aplauze*).

D-lor, vă rog să mă scuzaţi dacă am fost prea lung; mai sunt lucruri cari trebuiau spuse, sunt lucruri cari vi le-aş fi spus deja dinainte şi eram gata să le spun, când am fost atacat sub Ministerul d-lui Brătianu, cum că sunt moale, cum că sunt opoziţiunea miluită; am tăcut atunci, dar am promis că voi vorbi când partidul conservator, vechi şi tânăr, va veni în număr mai mare pe aceste bănci; cuvântul care l-am dat atunci îl ţin astăzi şi explicaţiunile au fost france, au fost leale. Şi odată aceste explicaţiuni date, revin la situaţiunea momentului; în situaţiunea momentului fac următoarea declaraţiune, atât în numele meu, cât şi în numele amicilor mei:

Dacă guvernul votează creditul pentru fortificaţiuni, dacă votează reforma băncii, dacă cere de la noi un buget bine echilibrat, dacă se angajează a nu schilodi legea vânzării şi că o va scoate de la Senat aşa cum am votat-o noi; dacă guvernul ţine seama şi de rezistenţa care am pus-o noi, şi care nu are nimic a face cu politica externă, acţiunii comitetelor panslaviste, poate conta pe neutralitatea noastră binevoitoare (*Aplauze*). Şi ne vom rezerva ca la timpul oportun să continuăm opera inaugurată de 11 ani şi care, trebuie să o mărturisim, a fost împiedicată de şeful guvernului actual (*Aplauze*).

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: D-lor deputaţi, voi fi foarte scurt şi nu voi prelungi spectacolul întristător al acestei sfâşieri în partidul conservator, care se dă spre marea bucurie a tutulor inimicilor acestui partid. Eu cred că trecând peste unele neînţelegeri de moment, d. Carp se va găsi odată alături cu vechii şi actualii săi amici [...]

... dar intervenţia ministrului de Externe nu a mai putut continua, căci mai rău a încins spiritele; s-a strigat „Unirea", deputaţii s-au sculat în picioare, şedinţa s-a întrerupt...

[D.A.D. nr. 70 din 1 aprilie 1889]

ÎNFIINŢAREA UNUI „CLUB CONSTITUŢIONAL"

Şedinţa Camerei din 1 aprilie 1889

Prezidează vice-preşedintele Camerei Grigore Cozadini. După o scurtă intervenţie a deputatului Gr. Andreescu, care anunţă un proiect de lege pentru vânzarea brazilor din pădurile Statului, se dă cuvântul „pentru o comunicare şi în cestiune personală" deputatului

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, am onoarea de a aduce la cunoştinţa Camerei şi mai ales la cunoştinţa biroului următorul lucru: De multe ori s-a ivit în sânul nostru acuzaţiunea şi imputarea că atunci când majoritatea voieşte să facă ca şi minoritatea să participe la o alegere sau la o lucrare oarecare, nu se ştie la cine să se adreseze. Ca să evităm un asemenea lucru, un număr însemnat de deputaţi s-a instituit, cum se face şi în alte părţi, într-un grup parlamentar sub numele de *Club Constituţional* şi au numit un comitet compus din cinci persoane.

Prin urmare, vă rog să ştiţi că atunci când veţi vrea să vă adresaţi la noi pentru alegerea veriunei comisiuni, sau pentru o lucrare oarecare, să vă adresaţi la acel comitet care este aci între d-voastre (*Murmure*).

O voce: Nu ne priveşte pe noi aceasta.

D. P.P. Carp: Acum că am terminat cu această comunicare relativă la organizarea grupului nostru, permiteţi-mi a face şi o mică cestiune personală.

În şedinţa de ieri, răspunzând la cuvântarea mea de alaltăieri, d. Lahovari, în loc să răspunză la argumentele de o natură general-politice, a crezut că este mai bine şi mai comod să se lege de persoana mea. N-am nimic de zis în această privinţă, decât numai un lucru voi observa. Nimeni nu se poate dezbăra de temperamentul şi de natura lui. Temperamentul şi natura mea este un temperament de luptător.

Cine zice luptător, zice un om care se pune totdauna înainte, care-şi pune toate forţele lui la dispoziţiunea unei întreprinderi şi care este gata chiar, la un moment dat, a se sacrifica pentru un ţel determinat. Această calitate nu se poate împăca cu modestia unei virgine de 18 ani. Cred că veţi conveni şi d-voastre cu toţii...

Prin urmare, când d. Lahovari cere de la mine să fiu totodată şi luptător politic şi să fiu şi modest, cere un lucru imposibil; ş-apoi chiar d-sa este luptător politic ca şi mine, şi dacă afirmă d-sa că este modest, să-l credem pe cuvânt, dacă voiţi; însă în realitate eu cred că are să fie, tot ca şi mine, luptător politic şi nu virgină de 18 ani.

Trec acum la d. preşedinte al consiliului; d. preşedinte al consiliului asemenea s-a legat de persoana mea şi a înaintat oarecari lucruri, cari eu sunt sigur că le-a înaintat numai din eroare, şi dacă le voi rectifica, cred că nimenea nu se va mai putea pune înainte, fără ca să fie acuzat acela care le va pune înainte, nu că a comis o eroare, dar că a spus un neadevăr.

Faimoasa legendă a pacificării Europei stă altfel. Ştiţi bine că rezbelul francez a venit din cauza candidaturii fratelui celui mai mare al regelui Carol la tronul Spaniei. Atunci era d. Strat agent al ţării noastre la Paris şi eu ministru de externe; este cunoscut că d. Strat a obţinut cu 24 de ore mai-nainte de cum se credea renunţarea principelui Leopold şi a dus-o la Paris...; atunci m-a interpelat d. Blaramberg şi a zis că agenţii noştri se făcuse[ră] curieri la cabinetul din Berlin, şi i-am răspuns: nu! D. Strat a lucrat conform cu dorinţa şi cu ordinele guvernului nostru; d-sa a intervenit ca reprezentant al principelui Carol, şi dacă se mulţumea Francia cu renunţarea, pacea Europei ar fi fost asigurată, şi atunci un alt amic al meu, care şedea unde şade d. Marghiloman acum, se scoală şi strigă în gura mare: ai pacificat Europa; de atunci a rămas numele de pacificator al Europei (*Ilaritate, zgomot*).

În ancheta de la Bordeaux, contele Chaudordy, secretarul general al ministerului de externe pe timpul războiului, a fost întrebat dacă renunţarea adusă de d. Strat ar fi fost acceptată de guvernul francez, pacea ar fi fost asigurată? Şi contele a răspuns: da! Aceasta stă în publicaţiunile proceselor-verbale ale anchetei.

Prin urmare, dacă pentru alte motive voiţi a mă numi pacificator al Europei, este altă cestiune; dar pentru aceasta, d-le preşedinte al consiliului, cred că nu mă veţi mai face pacificator, şi aceasta o cred şi din alte motive, pentru că lucrul este atât de repeţit şi a fost spus de atâţia oameni săraci de imaginaţiune, încât eu cred că trebuie să lăsăm aceasta acelora cari, neavând nimic alt de zis contra mea, zic: eşti pacificator al Europei (*Ilaritate*) şi trec pe urmă în anticameră; amicii-l înconjoară şi-i zic: a! ai turtit pe Carp!

Al doilea, petiţiunea de la Iaşi, d-le preşedinte al consiliului, petiţiunea de la Iaşi eu n-am iscălit-o, şi dacă a fost făcută, a fost făcută contra voinţei mele; toţi amicii mei o mărturisesc că am dezaprobat-o

întotdauna; şi fiindcă o ştiţi acum aceasta, cred că de azi înainte, în luptele noastre politice, nu-mi veţi mai arunca această acuzaţiune.

A treia acuzaţiune este că atunci când eram ministru în cabinetul d-tale de la 1876, n-am venit cu nici un proiect de lege.

Întâi voi răspunde că oamenii, cum zice poetul, cresc cu menirea lor, şi dacă crede d. preşedinte al consiliului că eu, în ziua cea dintâi a vieţii mele politice, fără a studia această ţară, fără a mă gândi la orişice lucru, aş fi venit cu vrun proiect de lege, atunci poate aş fi dat şi eu exemplul unor tineri fără experienţă, cari astăzi cred că viaţa politică începe cu intrarea lor în Parlament şi cari de aci înainte taie în dreapta şi în stânga.

Nu am făcut aceasta.

Dar chiar dacă aş fi voit să fac, nu mi-a fost posibil; căci în 6 săptămâni, cât am fost ministru, nu am făcut decât alegeri. Şi am avut şi atunci soarta de astăzi. De trei ori am făcut alegeri. O dată cu Epureanu, am avut majoritatea în contra mea; o dată cu d. Lascar Catargi, am avut majoritatea în contra mea, şi o dată iarăşi alăturea cu d. Rosetti, am avut iarăşi majoritatea în contra mea (*Ilaritate*).

Aceasta vă dovedeşte un lucru, că, din toţi cei ce se ocupă de alegeri, poate că am lăsat mâna mai slobodă decât alţii; căci dacă aş fi strâns-o, poate mulţi din adversarii cei înverşunaţi de astăzi nu aş fi avut nici onoarea, nici plăcerea de a-i vedea aci (*Aplauze*).

Atât am avut de zis. Şi dacă crede domnul Catargi că procesul dintre noi se poate dezlega numai cu nişte personalităţi mai mult sau mai puţin lipsite de sare atică, se înşală.

Atâta am avut de zis (*Aplauze*).

Lascăr Catargiu a răspuns, considerând că a fost atacat personal. Apoi a vorbit Titu Maiorescu, tot în „cestiune personală", dar cu multe precizări istorice referitor la începuturile Junimii la Iaşi etc.; şi Mihail Kogălniceanu, care a combătut răpirea timpului Camerei cu „cestiuni de portofolii"... Aşa că s-a trecut, în fine, la ordinea de zi obişnuită.

[D.A.D. nr. 72 din 4 aprilie 1889]

DESCENTRALIZAREA ADMINISTRATIVĂ ŞI COMUNALĂ ŞI PROBLEMA LIBERTĂŢILOR

Şedinţa Camerei din 16 mai 1889

Prezidează vice-preşedintele Camerei Em. P. Protopopescu. După unele discuţii continuând şedinţa precedentă şi după validarea deputatului de colegiul III – Vaslui, Alexandru Rosetti-Solescu, face o *interpelare* –

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, am avut onoarea a anunţa o interpelare d-lui preşedinte al consiliului asupra principiilor cari au să-l călăuzească în materie de reforme administrative.

La prima vedere s-ar părea că forma interpelării mele e cam stranie. Un om nedeprins cu deprinderile noastre politice, un străin ar putea să se întrebe: Cum? Vine un partid la putere, în capul lui se află şeful său recunoscut, şi d-voastre vă întrebaţi cari sunt principiile acestui partid şi ale preşedintelui consiliului în cestiuni atât de importante? Bine, ar zice el, dar în trecutul lui nu găseşti nimica care să-ţi indice acest lucru? Trebuie să aştepţi să vie la putere, pentru ca să afli cari sunt principiile lui în materie de reforme administrative? Hei! Oricât de straniu s-ar părea, lucrul este real.

Actualul d. preşedinte al consiliului se caracterizează, nu aş zice prin o lipsă absolută de idei, cuvântul ar fi poate prea aspru pentru d. Lascar Catargi, şi ar fi desigur aspru pentru unii din acei cari-l urmează...

D. C. Ressu: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp: Dar d. Lascar Catargi, ca mulţi oameni politici la noi, priveşte ideile şi principiile nu ca o sămânţă ce se aruncă pe pământ şi de care se foloseşte, deşi nu totdauna, cel care le seamănă, dar în orice caz acela care le recoltează, ci ca o armă de luptă. D-lui este dintre acei cari privesc ideile şi principiile numai ca mijloc de a ajunge la putere. Odată victoria câştigată, ideile se depun ca nişte arme ce nu mai servă în arsenal şi nu se mai ştie nimic de dânsele. Afirmaţiunea aceasta are nevoie de oarecari dovezi. În 12 ani de opoziţiune a pus d. Lascar Catargi şi cei cari-l urmau o sumă de idei înainte; au pus, spre exemplu, ideea că atunci când vor veni la putere, au să ceară înainte de

toate să revie ţara asupra revizuirii Constituţiunii; au pus înainte cum că de îndată ce vor veni la putere au să probeze ţării că forma sub care s-a votat domeniul Coroanei e o formă ilegală şi că trebuie să revenim asupra ei; au pus înainte ideea că fortificaţiile sunt numai parale aruncate, că nu sunt necesare nici pentru existenţa, nici pentru viitorul acestei ţări; au pus şi altceva înainte: că trebuie să părăsească lupta legală, să nu se mai prezinte la alegeri, să nu mai vie în Cameră şi au transportat lupta pe alte terenuri decât acelea pe cari noi, o parte din partidul conservator, voiam să o menţinem.

O voce: Da, fiindcă ai mers la Viena! (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Vom veni şi acolo şi nu cred că râzătorii să nu fie din partea d-tale.

Din toate acestea nimic nu s-a realizat, eu zic mai mult: nimc nu are să se realizeze, pentru că nu poate să se realizeze şi atunci când oamenii cari se ziceau luptători grozavi, spre exemplu, d. Teodor Calimaki, care nu se va supăra de aceasta, când discutau cu mine şi le ziceam: de ce puneţi lupta pe terenul acesta? Nu vă gândiţi de poziţiunea ce aveţi să aveţi în ziua în care prin jocul firesc al regimului constituţional aveţi să ajungeţi la putere, şi în ziua în care nu veţi realiza faţă cu ţara nici una din promisiunile d-voastră? Nu vă temeţi că aveţi să fiţi priviţi sau ca nişte înşelători politici, cari promit ţării lucruri pe cari ştiu mai dinainte că nu le pot da, sau ca nişte fanfaroni, cari se înşeală asupra propriilor lor forţe, şi cari atunci când n-au răspunderea nu se gândesc că va veni un moment când se va dovedi că pentru dânşii a promite e una şi a realiza, alta?

Ei bine niciodată un om politic nu trebuie să uite, când face o promisiune, că ceea ce promite azi, trebuie să o realizeze când va ajunge la putere mâine. Atunci acei înfocaţi mă acuzau pe mine cum că zic acestea pentru că sunt opoziţiune moderată, pe cale de a trata cu d. Brătianu etc. Am tăcut. Ziua revanşei a venit şi vă întreb azi cum staţi d-voastră cu promisiunile d-voastră? Şi vă întreb cine are dreptate d-voastră sau cel care vă ruga atunci să nu deşteptaţi în acest popor lucruri a căror realizare d-voastră cei dintâi aveţi să o împiedicaţi când veţi veni la guvern?

D-lor, când suntem în opoziţie să ne învăţăm a cere numai lucruri cari sunt posibile şi drepte.

Fortificaţiile? Apoi aţi văzut deunăzi cum că chiar d. preşedinte al consiliului a votat pentru dânsele. E drept însă că alaltăieri ne-a zis că fortificaţiile sunt o poznă şi că ar fi nedrept de a i se pune d-sale şi această poznă în spate.

Pentru noi fortificațiile nu sunt o poznă și nu le-am votat pentru că sunt o poznă; nu am votat fortificațiile pentru că se angajase deja 30 milioane și că acele 30 de milioane trebuiau scăpate mai aruncând încă 60 de milioane pentru pozna aceasta. Fortificațiile le-am votat pentru că le credeam necesare pentru viitorul acestei țări, le credeam necesare pentru rolul ce suntem chemați a juca în oarecari complicațiuni, și-mi pare rău că d. președinte al consiliului, care nu și-a dat seama de aceasta când era pe banca opoziției, nu-și dă seama nici când e președinte al consiliului (*Aplauze*).

Cum vedeți dar, d-lor, eram în drept să zic că ideile pentru d. președinte al consiliului nu sunt decât arme ce se pun în arsenal odată ce lupta a fost câștigată.

Eram apoi în drept să-l întreb nu numai asupra punctelor pe cari le relevă interpelarea mea, dar asupra întregii politici a cabinetului actual, cari sunt principiile cari au să-l călăuzească? Mă mărginesc însă în cadrul ce mi-am tras eu singur în interpelarea mea.

D-lor, când ne-am prezentat cu toții țării câți suntem aci, ne-am prezentat în urma unor proiecte de legi cari coprindeau o sumă de principii, între altele administrative, pe cari le prezentam alegătorilor, lăsându-i să se pronunțe în toată libertatea.

N-au ajuns la cunoștința mea decât puține excepțiuni cari să le fi respins; în orice caz nici un membru, unul măcar, al partidului liberal-conservator, când s-au prezentat înaintea alegătorilor să fi ridicat glasul să le discute sau să le atace.

Eram deci în drept să credem cum că ideile puse înainte, cum că reformele ce eununțam vor găsi într-o Adunare aleasă sub aceste auspicii, aleasă fără nici un soi de obiecțiuni serioase cari să fi venit la auzul nostru, eram în drept, zic, să credem cum că partidul care urmează pe d. Lascar Catargi va intra, fără să se preocupe de cestiuni de persoane, va intra în discuțiunea lor, și le va aproba, se înțelege, introducând îmbunătățirile ce orice lucru, oricât de bun ar fi el dealtmintrelea, poate fi încă susceptibil.

D. președinte al Consiliului: Să mă ferească Dumnezeu. 'Ți voi spune acum.

D. P.P. Carp: O știam fără să mi-o spuneți, d-le Catargi (*Aplauze*).

Ce am voit noi, d-lor? Noi am voit o largă descentralizare, o largă descentralizare administrativă, o largă descentralizare comunală.

Pentru ce am voit aceasta? Pentru trei motive: dintâiu am voit aceasta pentru că experiența tutulor țărilor a dovedit că libertățile constituționale nu sunt niciodată sigure dacă ele nu sunt întovărășite și de libertățile locale. Dacă Franța a suferit atâtea zguduiri, sunt sigur că

ele au provenit din cauză că nu a avut niciodată libertăţi locale, ar fi putut servi ca o supapă de siguranţă, şi e şcoala la care poporul ar fi învăţat să se administreze singur, şi de aceea-l vedeţi azi servil şi mâine revoluţionar. Căci de antiteza aceasta nu fuge nimeni; când un guvern centralizează tot în mâna sa, poporul tace o vreme; dar vine un moment când zguduiri teribile se produc şi pune în pericol chiar existenţa Statului.

Al doilea motiv, ca să cer o descentralizare şi administrativă şi comunală, a fost că numai descentralizarea permite cetăţeanului a face acea experienţă de care are nevoie ca să poată lua în mână, pe o treaptă mai înaltă, destinele ţării sale. Al treilea motiv, pentru care am cerut descentralizarea, este pentru că nu voim ca libertatea de alegeri să fie la discreţiunea voinţei guvernului şi, de multe ori, ceea ce este şi mai trist, la discreţiunea agenţilor subalterni, chiar în contra voinţei guvernului.

Ce voiţi d-voastre? Voiţi d-voastre ca libertatea alegerilor în ţară să atârne numai de voinţa guvernului? Dar ştiţi d-voastre ce tărie de caracter trebuie unui guvern ca să dea în mod absolut libertatea alegerii, atunci când acea libertate nu este datorită decât propriei sale voinţe, şi când legea nu îngrădeşte nici acţiunea lui, acţiunea apetiturilor numeroase cari fatalmente, fiind natura umană, se ridică în jurul unui guvern, şi de aceea, d-lor, când am cerut această descentralizare nu am cerut-o ca prin lege să îngrădim acţiunea guvernului, ci am cerut-o ca să nu ne învârtim într-un cerc vitios ca până acum şi să punem pe guvern la adăpostul jocului care se întâmplă adeseori la noi. Care este acel joc? Îţi trebuie o majoritate, şi ca să aibi acea majoritate, ai prefectul d-tale, şi fiindcă libertatea atârnă numai de la arbitrul d-sale, rareori se găseşte omul care să o dea în mod absolut, şi atunci întregul aparat administrativ se pune în mişcare, se alege deputatul, el vine în Cameră, şi, odată venit, cere să fie stăpân în districtul său. Şi îndată ce pune această pretenţiune, se întâmplă două lucruri: ori guvernul refuză, şi atunci ţipătul se îndreaptă în contra lui, ori guvernul admite şi menţine majoritatea; dar atunci administraţiunea nu mai este faptul guvernului; administraţiunea este a unor fiinţe neresponsabile cari-şi permit totul, fără să se teamă că mâine vreo răspundere oarecare are să împiedice acţiunea lor, şi atunci se întâmplă că, cu cât ţine guvernul, cu atât lucrurile iau proporţiuni mai mari şi se lăţeşte un întreg sistem de corupţiune, la care am asistat din nefericire mai sub toate guvernele noastre, şi care, în ultimă instanţă, a fost şi cauza căderii guvernului trecut.

Era el vinovat? În parte da, în parte nu. În parte da, pentru că n-a avut tăria de caracter să se retragă când a văzut că pretenţiunile erau

prea mari. Şi nu uitaţi că nu veţi ieşi din această dilemă: în politică trebuie să aveţi ori idei, ori apetituri.

Nu aveţi idei, îndată vine un apetit care se pune în locul ideii, şi în loc de a avea aderenţi, aveţi clientelă plătită (*Aplauze*).

Merită, zic, să cadă, fiindcă nu a avut tăria de a rezista şi n-a avut abnegaţiunea de a se retrage.

Ei bine, noi ne-am gândit: de ce să punem natura umană la o ispită mai presus de forţele ei, şi al doilea, de ce să punem ţara aceasta în poziţiune umilitoare de a cere de la guvern, fără să obţin niciodată. Şi atunci ne-am zis: cari sunt mijloacele ca să ajungem la acest rezultat, şi în convingerea noastră nu pot fi altele decât de a da ţării o descentralizare administrativă şi comunală pe baza cea mai largă. Nu voim centralizarea tutulor forţelor în Bucureşti, voim să se deprindă cetăţeanul să fie cetăţean nu numai când vine la Bucureşti, dar şi acasă la el; voim să se deprindă pe treaptă mai inferioară, ca să cunoască cari sunt adevăratele interese ale comunei şi ale judeţului, pentru ca să poată mai târziu, pe o treaptă mai superioară, să judece cari sunt adevăratele interese ale Statului întreg.

Aceste idei, pe cari unii le cred liberale, eu le cred conservatoare în modul cel mai absolut şi conservatoare pentru ce? Conservatoare pentru că oriunde nu veţi da d-voastre libertăţi locale, poporul, care niciodată nu este satisfăcut, din cauza poate a însuşirilor celor rele, dar desigur şi din cauza aspiraţiunilor celor bune, căci fiecare popor are un ideal pe care vrea să-l atingă şi ştim cu toţii ce distanţă este între ideal şi realitate, poporul, zic, strămută lupta pe tărâmul politic şi constituţional şi atribuie nemulţumirea sa insuficienţei libertăţilor constituţionale.

Atunci începe lupta pe tărâmul politic, luptă care duce libertatea la exces, căci o transformă în abuz şi licenţă, care obligă câteodată pe guvern a retrage o parte din acele libertăţi. Ei bine, ca conservator, nu aş voi să ajungem acolo; eu ca conservator aş voi ca ţara aceasta să fie, să rămână satisfăcută de Constituţiunea care o avem; dacă are nemulţumiri, dacă are aspiraţiuni, acele nemulţumiri să fie înlăturate pe un alt tărâm, acele aspiraţiuni să găsească satisfacţiunea lor pe altă cale.

Acum, din toate acestea, ce voieşte d. preşedinte al consiliului? Eu cred nimic. Descentralizarea administrativă şi comunală! Eu sunt convins că d-sa are să o privească ca un *ce* anarhic, ca un *ce* socialist, ca un *ce* contrariu cu ideile conservatoare; şi când deunăzi un jurnal din Capitală a ridicat oleacă vălul asupra intenţiunilor sale şi a vorbit de un referat oarecare, prin care se arăta tendinţa d-lui preşedinte al consiliului de a face modificarea comunală în sensul acesta, ca singura reformă care

este de făcut, este de a se numi primari de către guvern, eu n-am dat acestui lucru mai mare valoare decât unei simple indicațiuni a tendinței ulterioare a d-lui președinte al consiliului și atunci m-am crezut dator a aduce înaintea d-voastre această cestiune; m-am crezut dator de a o aduce înaintea d-voastre pentru că măcar acum, la începutul acestui guvern, să facă d. președinte al consiliului ceea ce n-a făcut în curs de 12 ani.

Acum, cum că nu are să se mai gândească la fortificațiuni, acum când nu mai are nevoie să mai vie asupra revizuirii, pentru că în temeiul acestei revizuiri stă d-sa astăzi pe acea bancă; acum când nu mai are nevoie să mai revie nici asupra celei de-a treia cestiuni de care am vorbit; pentru că, dacă era să revie, trebuia să vie în ziua dintâi cu ea, mai înainte de a primi puterea...

O voce: Care cestiune?

D. P.P. Carp: Apanagiile! și aceasta e o poznă ca și fortificațiile (*Aplauze*).

Acum, cred că d-sa este pus în poziținne ca să ne spuie măcar cari sunt intențiunile d-sale, că eu personal le cunosc, este indiferent, dar aș voi să le cunoască și țara, aș voi să le cunoască și țara pentru două motive, ca să se probeze până la evidență următorul lucru: că a luptat 12 ani de zile și în aceşti 12 ani de zile n-a făcut alta decât să se gândească la ce are de răsturnat și nu s-a gândit un singur moment la ce are de edificat (*Aplauze*), și atunci are să revie ceea ce era în ultimii timpi ai d-lui I. Brătianu, un guvern de fapt care e la guvern pentru că e guvern, și mă tem mult că atunci țara are să întrebe: apoi pentru aceasta am luptat eu 12 ani de zile? (*Ilaritate*).

Și, d-lor, țara are dreptul de a-și pune această întrebare, căci, d-lor, tot se vorbește de caracter, tot se vorbește de naturi antice. Dar ce vă închipuiți d-voastre prin natură antică, prin caracter? Vă închipuiți oare, d-voastre, prin aceste cuvinte numai un om violent care se mânie la fiecare moment când găsește ceva în calea sa și care caută să zdrobească orice rezistență o fi? Caracter! Dar caracterul politic consistă în aceasta că el urmărește în mod constant și adeseori ani îndelungi un șir de idei la care ține, că el le urmărește fără a se preocupa de persoana sa și le iubește atât de mult încât le primește chiar când adversarii lui le realizează cu riscul ca gloria să le revie lor.

Și când mă întreba d. Teodor Calimaki adineaori pentru ce am fost la Viena, îi răspund: Am fost la Viena, d-le Calimaki, tocmai pentru că aveam caracter; am fost la Viena tocmai pentru că cred că am realizat acolo idei cari le am apărat totdauna și cari le apăr și astăzi, și

dacă erai în locul meu aş fi cel întâiu foarte fericit să zic şi de d-ta ceea ce pot zice de mine (*Aplauze*).

Natură antică! D-apoi naturi antice sunt acelea cari se jertfesc, naturi antice sunt acelea cari persoana lor o pun totdauna îndărătul ideii, cari zic: ce-mi pasă mie dacă sunt, ori dacă nu sunt. Dacă este vorba de caracter şi natură antică, aş întreba pe guvernul actual: în virtutea cărui principiu, în virtutea cărei idei a fost în contra noastră? (*Ilaritate*).

Voci: Aici e buba.

D. P.P. Carp: Nu credeţi că zic aceste cuvinte ca să mă plâng, absolut nu; dar zic aceste cuvinte, fiindcă aş dori ca cestiunile de persoane să dispară din mijlocul nostru. Închipuiţi-vă că se răstoarnă un guvern şi vine altul. Lumea se întreabă: Dar pentru ce l-a răsturnat, căci nu o ştie? De ce a venit un altul? Iar lumea se întreabă, fără să găsească un răspuns satisfăcător...

O voce: Pe d-ta nu te-a răsturnat nimeni, te-ai răsturnat singur.

D. P.P. Carp: Şi lumea se întreabă şi este în drept să se întrebe, pentru că atunci este numai o cestiune de persoane; şi dacă voim să schimbăm ministerele numai pentru că nu sunt eu acolo, înţelegeţi atunci prea bine la ce anarhie, la ce haos şi la ce dezastre grele în jocul nostru constituţional avem să ajungem. Dacă nu ne deosebim asupra ideii, atunci nu mai poate fi grupare de partide, fiindcă fiecare persoană, ca persoană, are aceleaşi drepturi, şi aş vrea să ştiu întru cât d. Vernescu, de exemplu, este mai bun ministru de finanţe decât ar fi d. Nucşoreanu (*Ilaritate*).

D. I. Nucşoreanu: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp: Cari sunt ideile financiare? Care este practica financiară? cari sunt aptitudinele d-sale în această ramură, cari i-au permis d-lui Vernescu de a trece de la justiţie, unde după mine nu era la locul lui? (*Aplauze, ilaritate*). Nici una. Cestiune de persoană, şi iarăşi cestiune de persoană.

Ei bine, noi credem şi ne vom lupta pntru aceasta; credem că luptele între partide, şi nu vorbesc numai de cele de astăzi, trebuie să se diferenţieze prin idei; noi credem că ceea ce cineva a susţinut, fiind în opoziţiune, trebuie să realizeze când ajunge la guvern; credem că dacă nu realizează, atunci este adevărat guvern personal, iar nu acela de care v-aţi plâns d-voastre.

Ziceţi că d. Brătianu, fiind la guvern 12 ani, a fost un guvern personal; asemenea guvernul conservator, fiind la guvern 6 ani, a fost

un guvern personal; [illegible] menea ziceți de noi, cari am fost la putere un timp mai scurt, că am fost guvern personal.

Eu lărgesc sensul acestui cuvânt și zic: oricare guvern, care nu se [illegible]emă pe idei, care nu se ține de promisiunile date, când era în [illegible]oziție, este un guvern personal (*Aplauze*).

Dar oare numai Coroana are dreptul de a avea un guvern personal? Numai Coroana poate cădea în această vină? Nu.

Când nu vă țineți de promisiunile date, când nu căutați decât a satisface apetiturile fără a vă gândi să dați nici o satisfacțiune țării, ce sunt acestea altceva decât fapte ale unui guvern personal.

Puteți avea majoritate în Cameră, dar nu sunteți altceva decât un șef care are clienți, decât un guvern personal, oricât v-ați sili să scăpați formele constituționale; căci orice guvern când ajunge la putere și nu aduce o bogăție de idei, și nu realizează ceea ce în opoziție a susținut, acela este un guvern personal, fie el ieșit din voința majorității, fie el ieșit din încrederea Coroanei, tot guvern personal este.

Dacă m-aș uita la trecutul nostru politic și m-aș întreba cine a fost mai personal, Coroana ori guvernele, din convingțiune zic: că guvernele au fost mai personale decât Coroana (*Aplauze*).

Ei bine, să contenim cu acestea și ca să contenim cu acest joc trebuie să știm de fiecare ceea ce cugetă și ceea ce gândește.

De voi obține aceasta de la guvernul actual, nu știu; dacă voiți să vă dea întreaga cugetare, mă îndoiesc, dar eram dator să fac această încercare, ca să provoc din partea d-lui prim-ministru oarecari declarațiuni, de se poate categorice, de nu, măcar îndoielnice, asupra intențiunii ce are d-sa în materie de reformă administrativă (*Aplauze*).

A răspuns pe larg Lascăr Catargiu, președintele Consiliului, au mai intervenit și Constantin Ressu, George Panu și alții, întrerupți cu puneri la punct de P.P. Carp.

[D.A.D. nr. 79 din 20 mai 1889]

„CONVINŞI ŞI ÎNVINŞI" – CONSERVATORI VECHI ŞI NOI, LIBERALI VECHI ŞI NOI

Şedinţa Camerei din 12 decembrie 1889

Preşedinte: George Gr. Cantacuzino. Şedinţa începe cu unele „cestiuni de regulament", invocate de I. Nucşoreanu şi Caton Lecca; apoi P. Cernătescu face o *interpelare* ministrului de Instrucţiune Publică; urmează alte scurte intervenţii, după care încep discuţiile la proiectul de răspuns la discursul Tronului.

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, eram decis să interviu ceva mai târziu în dezbaterile răspunsului la Adresa Tronului; temându-mă însă să nu se dea o interpretare greşită raporturilor cari există între guvern şi majoritate, majoritate şi guvern, şi atitudinea pe care grupul constituţional o ia în situaţiunea actuală, am rugat pe amicul nostru d. Crisenghi să-mi cedeze cuvântul şi-i datorez mulţumiri pentru că a avut bunătatea s-o facă.

Mai întâi însă daţi-mi voie să am o mică explicaţiune cu d. Panu.

D. Panu, 364 zile pe an adresează la adresa grupului constituţional aspre mustrări; ca fiecare bun creştin însă, simte trebuinţă o dată pe an să aibă remuşcări şi ne adresează atunci câte o amenitate. An a recunoscut că junimiştii sunt oameni convinşi; în anul acesta ne zice că suntem abili. Deşi sunt rare darurile d-lui Panu, să-mi permită a alege între dânsele, a primi pe cel de anul trecut, a respinge însă pe acel din anul acesta (*Aplauze*).

Avem pretenţiunea, d-le Panu, a fi oameni convinşi; nu am avut însă pretenţiunea a fi oameni abili, mai ales când abilitatea cu care ne gratificaţi era îmbrăcată cu un veşmânt de un oarecare bizantinism, ce a rămas încă, din nenorocire, ca o moştenire a trecutului, astfel că românii, când zic abil, înţeleg totdauna pişicher (*Aplauze*).

Cred că la sfârşitul cuvântării mele veţi conveni cu toţii că convinşi am rămas; dar că suntem în drept a refuza epitetul de abilitate pe care ni-l dă cu atâta bunătate d. Panu.

D. G. Panu: Până acum d. Ionescu nu a fost abil (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: D-lor, este evident că situațiunea de astăzi are o însemnătate; după mine, întrece cu mult însemnătățile diferitelor formațiuni ministeriale ce au avut loc în țară la noi. După mine, ea reprezintă o adevărată revoluțiune în năravurile noastre politice.

Şi ca să ne dăm seama de acest lucru, voi imita pe d. Panu, care a zis că va fi cu totul obiectiv în cestiunea de față, şi vă voi supune vreo două, trei propoziţiuni, şi dacă din aplicarea sau neaplicarea lor, în afară de orice grupare de persoane, în afară de orice rivalitate între noi, în afară de istoria modernă a României, se va ivi cu logică, cu consecință, când tot ce s-a întâmplat nu a fost decât rezultatul aplicării sau neaplicării acestor propoziţiuni politice, atunci veți înțelege că toate acuzațiunile cari se aduc, că discuțiunile în sânul partidului conservator nu sunt bazate decât pe rivalități personale, vor cădea de la sine. Va cade atunci şi acuzațiunea că ființa ori grupul constituționalilor nu e decât un *ce* factice, datorit favoarei regale; şi că în ziua în care umbra defavoarei să se interpună între constituționali şi astrul de la care capătă lumina şi căldura, în ziua aceea viața se va retrage de la dânşii.

Ia să vedem cari sunt acele propoziţiuni politice: două sunt generale, şi cred că trebuie primite de toate partidele: una e pur conservatoare; din cele generale, cea dintâi este următoarea: E de datoria unui om politic convins, nu abil, de a nu zice niciodată în opoziţiune ceea ce nu crezi că vei putea realiza venind la putere. Aşa e? E vreunul dintre d-voastre care să conteste adevărul acestei propoziţiuni? Cred că nici unul. A doua propoziţiune generală este ca să nu te gândeşti la ceea ce ai să faci după ce ai să ajungi la putere; să te gândeşti totdauna înainte ca, ajuns la putere, să ştii ce ai să faci. Şi pentru aceasta, când eşti în opoziţiune, trebuie să spui ţării nu numai răul care-l fac guvernele pe cari le combateți, dar şi binele care ai să-l faci tu (*Aplauze*). Este unul dintre d-voastre care să conteste această propoziţiune politică? Nici unul. A treia propoziţiune pur conservatoare – şi zic pur conservatoare, pentru că nu ştiu dacă aceasta o va aproba d. Panu, dar desigur o vor aproba mulți alții – a treia propoziţiune pur conservatoare este că un conservator nu poate lupta decât pe tărâmul pur legal...

O voce: Aceasta depinde.

D. P.P. Carp: Cine zice că depinde, poate că nu e conservator decât de vreo doi sau trei ani şi poate că va conteni în curând a mai fi conservator (*Aplauze*).

Acum ia să examinăm aplicarea sau neaplicarea acestor propoziţiuni, al căror adevăr nu e nici unul care să-l conteste; şi dacă din aplicarea sau neaplicarea lor a izvorât o diferință sau, dacă voiți s-o

numiți așa, o sciziune în sânul partidului conservator? E sigur că sciziunea a izvorât din neaplicarea acestor adevăruri.

La căderea d-lui Lascar Catargi s-a făcut o încercare ce era menită a da satisfacțiune celei de a doua propoziții ce v-am pus-o. Încercarea avea de scop de a studia cauzele căderii, de a-și da seamă de greșelile comise, căci nici o cădere nu se datorește hazardului, și de a lumina țara asupra țelurilor cari avem noi să urmărim, odată reveniți la putere, pentru dezvoltarea și ocrotirea intereselor generale ale țării.

Încercarea aceasta nu a izbutit, și atunci în mod logic, în mod fatal, trebuia să se ivească în sânul partidului conservator prima dezbinare; trebuiau să vină pe de o parte aceia cari voiau să se pună nu numai pe tărâmul negativ al luptei contra d-lui Brătianu, dar și pe tărâmul afirmativ al măsurilor pe cari voiau să le aplice odată reveniți la guvern, și între aceia cari credeau că toate sunt perfecte în sânul partidului conservator și că nu e nimic de schimbat. Neaplicarea întâiei propoziții a făcut deci pe o seamă de oameni să nu mai primească direcția care se da partidului conservator, pentru că aceia se gândeau că va veni un moment în care adversarii o să aibă dreptul de a face acuzațiuni atât de puternice, încât acei cari vor cădea sub povara lor, poate că într-o zi vor înțelege ei singuri că nu mai au dreptul la conducerea partidului conservator. Ce era de făcut? Dar această greșeală a mai avut și o altă consecință.

Ea a obligat să primească în luptă legea de la adversari, iar nu să o impună lor; și fiindcă pe această cale victoria nu era posibilă, ea a adus încet-încet pe conservatori a părăsi terenul legal; să facă opoziție zicând negru de câte ori guvernul zice alb, și alb de câte ori guvernul zice negru, fără să judeci dacă e bine sau rău, ci pe simplul cuvânt că ești în opoziție. Ei? E neadmisibilă o asemenea teorie. Când guvernul liberal a venit cu revizuirea, partidul conservator a combătut-o și cu drept cuvânt; eram și eu unul dintre aceia care am combătut; o dată însă făcută, nu mai avea dreptul partidul conservator să zică că nu primește ceea ce au votat Camerele.

Dotațiunea? Poate să fie interpretare asupra constituționalismului; astăzi sunt încă oameni care zic cum că nu era constituțional; eu am zis și susțin încă astăzi că e perfect constituțională; prin urmare, cestiune de interpretare; și când e cestiune de interpretare, nu poți să conteşti legitimitatea voturilor cari se dau în această Adunare, și când cu modul acesta pe terenul legal nu se mai putea merge înainte, au ieșit din Cameră, au părăsit lupta, ca s-o ducă știți unde? La opoziționea-unită!

D. G. Panu: Era și d. Lahovari.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Mă voi explica, d-le Panu.

D. P.P. Carp: Şi vedeţi, d-lor, că neaplicarea principiilor propoziţiunilor de cari vă vorbeam la început, a adus partidul conservator la următorul lucru: Întâi, la trista consecinţă a unei dezbinări adânci în sânul lui; al doilea, neavând el singur idei, a fost silit să ia numai negativa afirmaţiunilor guvernului, ştiind foarte bine că odată venind la guvern, nu are să poată să le aplice.

Al treilea – şi tocmai de aceea, d-lor, aş dori ca partidele să se diferenţieze pe idei, iar nu numai pe rivalităţi de persoane – au fost obligaţi să părăsească ideea pur conservatoare şi să se alieze cu elementele cele mai eterogene, ştiind bine că odată veniţi la putere, are să se ivească, fatalmente, zâzănii, fatalmente ruptură.

Eu, d-lor, nu am înţeles niciodată această formaţiune care se numeşte liberal-conservatoare.

O voce: Aşa este...

D. P.P. Carp: Totdauna am crezut că ideile conservatoare în această ţară sunt şi pot să fie atât de puternice, sunt şi pot să fie, cu toată părerea contrarie a d-lui Panu, atât de populare, încât să mergem singuri înainte şi să guvernăm această ţară, probând că putem şi noi, ca şi alte partide, să facem bine, şi poate un bine mai durabil decât acela pe care l-au făcut alţii; şi de aceea totdauna m-am întrebat: Oare elementele conservatoare trebuiesc ele să fie prezentate acestei ţări de d. Vernescu, ca să fie admise de public? Avem noi nevoie de un *introducteur des ambassadeurs* ca să putem avea dreptul a guverna această ţară? Nu se poate ca conservatorii să guverneze decât atunci când au lângă dânşii pe un liberal, care să zică publicului: iertaţi pe bieţii conservatori, iau eu răspunderea că nu vor face rău? (*Aplauze*).

Această poziţiune nu o primesc, şi cred că nu trebuie să o primească un partid mândru de trecut, un partid care speră că şi în viitor va avea şi el pagini de acele cari să-i dea dreptul la recunoştinţa acestei ţări. Împerecherea aceasta nu era o împerechere de idei, ci era o împerechere numai de persoane; căci nu se ştia cum şi pentru ce alipirea elementelor liberale către elementele conservatoare au liberalizat partidul conservator. A produs această alipire un efect, dar contrariu de ceea ce se aştepta; a produs slăbirea ideii conservatoare, a fost o cauză de boală, de zâzănii, de rivalităţi personale ce se produc atunci când împerecherea nu este de idei, ci de oameni, de etichete.

S-a crezut că vom fi mai tari, fiindcă ne zicem liberali-conservatori! Nu vom fi tari pentru că ne zicem liberali-conservatori; vom fi tari atunci când vom dovedi acestei ţări că suntem nu liberali-conservatori, dar conservatori-liberali!... (*Întreruperi*); conservatori-

liberali, a căror inimă simte şi bate pentru interesele acestei ţări ca şi inima oricărui liberal. La întâia vedere s-ar putea zice că nu fac decât un joc de cuvinte; ce va să zică liberal-conservator şi ce va să zică conservator-liberal? Să mă explic; arătaţi-mi, d-lor, care este ideea liberală care a adus-o elementul liberal în gruparea liberal-conservatoare? Arătaţi-mi-o, de când s-au unit grupurile Vernescu şi Catargi, care este ideea liberală care a adus-o în sânul partidului conservator? Cunoaşte cineva ideea liberală a d-lui Vernescu? Dacă o ştie să mi-o spună. Eu nu o cunosc. Liberalismul la conservatori trebuie să se vadă în proiectele de legi cari le-au prezentat, şi eu cred că avem proiecte de legi prezentate cari sunt liberale.

D. Valerian Urseanu: Atunci veniţi cu noi.

D. P.P. Carp: Vă rog aveţi răbdare; îmi pare rău că nu prevedeţi de pe acum unde am să ajung.

Vom vedea acum în ce trebuie să se manifeste liberalismul unui conservator.

Pentru aceasta să ne întrebăm care este tărâmul pe care de astăzi înainte trebuie să se pună diferitele partide în luptă.

Că nu poate fi vorba de liberalismul în sensul liberalilor de la 1848, aceasta reiese până la evidenţă din toată dezvălirea modernă. Căci azi în nici un Stat nu se contestă libertatea presei, libertatea întrunirilor, dreptul ţării de a se impune ea singură. Nimeni nu cutează să conteste rezultatele cari au fost dobândite de luptele diferitelor partide liberale din alte ţări.

Prin urmare, pe tărâmul acesta, să zică un conservator că este liberal, ar fi ridicul; căci pe acest tărâm chiar liberalul nu mai este liberal, căci toate aceste drepturi au devenit un bun comun care el singur are dorinţa de a le conserva.

Vedeţi dar că aceste idei liberale nu mai există; sunt bunuri comune câştigate de unii, dar de cari astăzi se folosesc cu toţii.

Vasăzică, pe acest tărâm nu se pot diferenţia partidele; pe acest tărâm nu primesc deosebirea între conservatori şi liberali, şi de aceea zic: oamenii de la 1848 nu mai au absolut nici o valoare, poate o valoare istorică, dar o valoare pentru luptele politice de astăzi nici una. Vasăzică, convenim cu toţii că nu pe acest tărâm este diferenţa între conservatori şi liberali. Dacă pe tărâmul pur politic nu este nici o diferinţă între liberali şi conservatori, de unde se ivesc deosebirile de vederi? Deosebirile de vederi de azi este pentru că liberalismul nu a dat toate roadele cari trebuia să dea; pentru că liberalii moderni nu s-au ocupat decât de drepturile pur politice şi au uitat că drepturile politice

n-au nici o valoare dacă nu servesc la dezlegarea cestiunilor sociale, şi atunci diferința între conservatori şi liberali nu mai poate fi pe tărâmul constituțional; diferința între conservatori şi liberali nu mai poate fi decât pe tărâmul social.

Şi era o parte slabă în discursul d-lui Panu, când d-sa iar voia să pună lupta pe tărâmul constituțional şi când credea că singura scăpare este de a da acestei țări un colegiu unic, pe care-l crede că va fi singurul neatârnat, şi mai conştiincios şi mai civilizat decât i-a permis trecutul nostru ca să fie.

D. G. Panu: Eu nu neglijez nici cestiunile economice.

D. P.P. Carp: Prin urmare, pe tărâmul social, şi aci trebuie să arătăm noi conservatorii, luăm această cestiune în mână nu din un interes egoist, cum ne acuza d. Panu, nu pentru a scăpa poziținea noastră de clasa cârmuitoare, dar în interesul chiar al acelora ce au să beneficieze de dezlegarea acestor cestiuni.

Eu cred că, în interesul lucrului însuşi, este bine ca elementul conservator să ia inițiativa, iar nu elementul radical, şi iată pentru ce.

Pentru că totdauna elementele radicale şi revoluționare, chiar atunci când au izbutit, au escamotat izbânda în favoarea situațiunii lor politice, fără să aplice ceea ce ziceau că vor aplica, în favoarea claselor de jos.

D-lor, cea mai mare mişcare socială venită de jos a fost a legii creştineşti, mişcare care anunța stârpirea celor împilători.

Ei bine, când această mare mişcare a izbutit pe calea revoluțiunii, în favoarea cui au fost escamotate principiile acelei revoluțiuni?

În favoarea guvernanților, iar nu în favoarea poporului de jos (*Aplauze*).

De aceea, d-lor, eu cred cum că clasele dirigente au interes de a lua în mâna lor rezolvarea cestiunilor sociale şi cred că tocmai elementul conservator, şi din țara aceasta şi din alte țări, este acela care e chemat a pune bazele unei organizațiuni sociale mai sănătoase, şi să introducă şi îmbunătățirile la cari au drept toate clasele unui popor.

Cum că nu toate visurile socialiştilot au să fie realiste, aceasta nu am nevoie să o spun; dar nu aş vrea ca partea legitimă a revendicațiunilor lor să fie câştigată în contra noastră în lupta cu noi, ci împreună cu opera pacinică a înțelepciunii tutulor.

D-lor, ați văzut cari au fost consecințele ce am tras din propozițiunile politice puse înainte la începutul cuvântării mele.

Ați văzût care este consecința logică, care este desfăşurarea organică, ca să zic aşa, a adevărurilor cari v-am pus înainte şi cari s-ar

fi putut întâmpla şi aiurea, în afară de orice preocupaţiune de persoană şi de rivalitate între partide.

Ceea ce d. Panu zicea că nu sunt decât rivalităţi *vis-à-vis* de persoane în rândul conservatorilor, în realitate nu este decât un semn de viaţă, decât o transformare ce se pregătea încet-încet în sânul partidului conservator, şi care, după noi, este menită de a permite partidului conservator de a sta la guvern fără nici un soi de teamă că nu ar avea încrederea ţării (*Aplauze*).

Dar din cele petrecute la noi putem trage învăţăminte generale, şi pentru aceasta mă adresez la tinerii cari ne înconjoară întrebându-i dacă este bine ca atunci când d-voastre, cei tineri, sunteţi în opoziţiune, să părăsiţi Camera, să nu primiţi revizuirea, să fiţi în contra fortificaţiunilor, şi când veţi veni la guvern să vă lepădaţi de ceea ce aţi promis ţării, să nu faceţi nimic, din simpla cauză că promisiunile date nu le-aţi putea realiza? Şi pentru că alte idei nu v-aţi gândit să le aveţi gata când veţi veni pe acele bănci, vă mai întreb, nu este bine ca ideile, a căror aplicare o urmaţi, să le gândiţi înainte, iar nu după ce aţi venit la putere? Vă mai întreb, în fine, dacă recunoaşteţi că coaliţiunile nu sunt niciodată bune, căci ele nu pot decât răsturna, fără să edifice nimic, şi nu ştiu dacă este lucru bun acela care nu este bun decât atunci când eşti în neputinţă a face binele, şi care devine rău când ai posibilitatea de a-l face.

Veţi mai căpăta şi un alt învăţământ, ca atunci când sunteţi în opoziţiune să vă gândiţi la cauzele ce au provocat căderea d-voastre şi să căutaţi a îndrepta defectele semnalate, şi când veţi ajunge la putere, să ştiţi totdauna înainte ce aveţi să faceţi (*Aprobări*).

Tot aplicând adevărurile logice ce v-am spus adineaori, de la formaţiunea diferitelor grupuri la noi în ţară, puteţi vedea care este însemnătatea grupului constiuţional, şi puteţi judeca singuri dacă este exact ceea ce a zis d. Panu că formarea acestui grup se datoreşte numai favoarei Regelui.

D. G. Panu: În mare parte.

D. P.P. Carp: D-le Panu, d-ta eşti cel dintâi care n-ar trebui să ridici asemenea acuzaţiuni, pentru că atunci d-ta ar trebui să condamni de mai înainte încercările şi opera d-tale. D-ta eşti unul, noi eram trei-patru; d-ta zici: patru inşi, mic număr; pot ei încet-încet să pună un program înainte; pot ei încet-încet să discute faţă cu lumea; pot ei încet-încet să capete aderenţi; pot ei încet-încet, din patru să devină patru sute? Nu! zici d-ta; pentru aceasta trebuie favoarea regală.

Dar d-ta, d-le Panu, care nu eşti patru, ci eşti numai unul, şi nu speri favoarea regală, apoi nu vezi că cu teoria asta te condamni singur?

D. G. Panu: Nu, pentru că apuc pe calea cealaltă (*Râsete*).

D. P.P. Carp: Pe calea cealaltă, d-le Panu, nu poţi să ajungi decât la un singur rezultat fericit pentru d-ta; să dai peste un guvern nedibaci, care te arestează şi-ţi face un piedestal (*aplauze*); cât pentru noi şi amicii noştri, vă asigur că nu vă vom face acest serviciu.

Aţi văzut care a fost acţiunea noastră ca grup constituţional şi acum să vedem care este acţiunea noastră şi cari sunt raporturile noastre cu guvernul actual.

D-lor, dintâi că guvernul actual are faţă cu trecutul o poziţiune foarte facilă, şefii aceia cari impusese – şi credeţi-mă că nu este un cuvânt scăpat în focul improvizaţiunii, este un cuvânt care-l zic după matură chibzuinţă – şefii aceia cari impusese aderenţilor lor celor mai mulţi, în contra voinţei lor, planurile lor din opoziţiune, şi acţiunea care au avut-o ei în opoziţiune, şefii aceia au dovedit, prin experienţa făcută spre fericirea noastră, cum că acţiunea lor era neputincioasă şi că nu putea să dea nici un rezultat alt, decât un învăţământ cum nu trebuie să procedăm, şefii nu mai sunt în capul partidului; şi când s-a vorbit de concentrare conservatoare, d-lor, dacă prin concentrare conservatoare se înţelege concentrare conservatoare, contopind răspunderile din trecut, atunci nu voim şi nu primim o asemenea contopire; dar dacă prin concentrare conservatoare se înţelege, fără a ne întreba cum au fost învinşii şi au fost învingătorii, o lucrare a tutulor forţelor conservatoare pe baza de idei moderne şi cu ochii ţintiţi spre viitor, atunci da, şi aceasta este, după noi, semnificaţiunea guvernului actual şi avem un tărâm comun, unde putem lucra multă vreme şi unde putem face mai mult bine acestei ţări (*Aplauze*).

Că din partea noastră această concentrare înainte, această dare de mână pentru un ţel comun, e făcută cu cea mai mare francheţă şi lealitate, o vedeţi din faptul că încredinţăm opera comună în mâna generalului Manu, care desigur nici junimist, nici constituţional nu e. Atât am avut încredere în puterea ideii din momentul ce conservatorii se vor despărţi de aceia cari-i duceau pe căi rătăcite (*Ilaritate, zgomot... nu se mai aude*).

Aceasta e, d-lor, semnificarea în această Cameră a acestei nu ştiu cum s-o numesc: alianţă nu e, căci nu poate fi alianţă între elementele aceluiaşi partid; să zic contopire? Nu e, pentru că am fost totdauna şi suntem şi azi conservatori şi unii şi alţii. Daţi numele care veţi voi, nu

rămâne mai puțin adevărat că guvernul de azi, el cu noi și noi cu el, nu mai reprezentăm conservatorii trecutului, ci reprezentăm conservatorii timpului modern.

Pe acest tărâm eu cred că această majoritate poate să aducă roade însemnate și folositoare acestei țări; pe acest tărâm, d-lor, eu cred că vom merge înainte cu succes, căci nu am teamă de adversari; pe cei inteligenți dintre noi îi vom convinge, pe ceilalți îi vom învinge (*Aplauze prelungite*).

După o scurtă pauză au urmat: C. Dobrescu-Argeș, care-și declară „privelegiul de a vorbi liber Suveranului în numele poporului", într-un lung discurs cu problemele țărănești, contra proiectului de răspuns la Mesaj; și, în replică, C.C. Arion, în favoarea Adresei.

[D.A.D. nr. 14 din 19 decembrie 1889]

ÎMPOTRIVA PROCESELOR POLITICE
JUDECATA POLITICĂ ŞI JUDECATA MORALĂ (II)

Şedinţa Camerei din 24 ianuarie 1890

Preşedintele G.Gr. Cantacuzino dă cuvântul, în continuarea discuţiilor asupra „raportului comisiunei de informaţiuni", lui G. Apostoleanu.

Apoi ia cuvântul –

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, ia să punem cărţile pe masă şi să spunem ce voim şi unii şi alţii. Ce vrem noi aceia cari suntem contra concluziunilor comisiunii de informaţiuni?

Atitudinea noastră e legată de declaraţiunile noastre anterioare, când a venit întâia propunere a d-lui Blaramberg. Atunci noi ne-am pronunţat în contra unui proces politic; am adăugat însă următoarele cuvinte:

„D-lor, zicând acestea, este evident că ele nu justifică întru nimic o crimă care cade sub dreptul comun; căci acolo nu mai este cestiune nici de idei politice, nici de necesităţi de guvernământ, nici de acele momente în cari un om politic îşi expune chiar reputaţiunea numai pentru că a comis greşeala de a crede că ţelurile ideale se pot atinge făcând concesiuni apetitelor meschine. Pentru acele delicte de drept comun, unde nu este nici o justificare, nici politică, nici socială, acolo îndată ce se vor arăta fapte, fiţi siguri că eu voi fi cel întâiu care voi vota împreună cu d-voastre darea în judecată a vinovatului".

Asupra acestei declaraţiuni Camera a procedat la vot, şi 81 deputaţi au votat pentru dânsa şi 79 contra; prin urmare, nu numai că n-aţi avea două treimi, dar majoritatea Camerei s-a pronunţat pentru concluziunile pe cari avusesem onoarea a le pune înainte.

Acum, că în Cameră nu sunt 81 junimişti, aceasta o ştiţi (*Aprobări*).

Şi vedeţi că nu numai junimiştii repudiază procesele politice, dar şi deputaţii cari aparţin diferitelor grupuri ale acestei Adunări.

Vasăzică, în primul rând, nu voim proces politic. Ce mai voim? Dacă ne arătaţi, dacă sunteţi în stare nu numai să credeţi d-voastre, dar să faceţi să treacă şi în conştiinţa noastră credinţa ce aveţi, că sunt

crime ori delicte ce cad sub dreptul comun, atunci vom trimite pe vinovați înaintea justiției.

Așa este ori nu?

În urma căderii primei propuneri, se face o a doua, al cărei prim paragraf sună așa:

„Subsemnații, reprezentanți ai națiunii, propunem darea în judecată a miniștrilor anume responsabili pentru următoarele motive:

1. Că prin virimente de fonduri și violări ale principiilor legii contabilității *au comis malversațiuni*".

Chiar de la primul pas, pentru noi, călcarea unei legi nu era suficientă pentru darea în judecată, dacă din călcarea acestei legi nu se dovedește că ministrul care a călcat-o, a făcut-o nu din necunoștința legii, nu din nepricepere, dar ca să-și tragă pentru dânsul personal foloase oarecari.

Vine comisiunea de informațiuni. Din toată cuprinderea raportului comisiunii de informațiuni, reiese pentru mine convingerea că această comisiune a fost mai mult preocupată de o idee politică decât de o idee penală; că atunci când bătuți în lupta pe față de acei 81, cei 79 pe cale indirectă au voit, contra voinței noastre, contra votului nostru, să substituie, unui proces pur penal, un proces pur politic.

Avem dreptul a ne înscrie în contra acestui mod de a violenta voința noastră.

Avem dreptul de a ne întreba: atunci când am votat că nu voim proces politic, cum de ne trezim cu un proces politic? Și că avem a face cu un proces politic, aceasta sare în ochi.

Cum s-a apărat acest raport al comisiunii de informațiuni? S-a apărat el pe motivul de drept penal?

Până acum nu am auzit nici un argument de soiul acesta. Toate argumentele ce s-au adus, erau argumente politice.

Să luăm discursul d-lui Panu – discurs interesant din multe puncte de vedere – dar mai ales interesant pentru mine pentru că pe când d-lui făcea un studiu psihologic al acestei Adunări, eu, imitând exemplul d-sale, făceam un studiu psihologic în persoana d-sale, și asistam la o luptă interioară, în care o naivitate cam prea candidă se contrabalanța cu o fineță cam prea străvezie. Și veți vedea că biruia când naivitatea, când finețea.

D. Panu ne zice: Nu înțelegeți d-voastre că comitetul de informațiuni și raportul este rezultatul luptelor opoziționii-unite?

O știam, d-le Panu; evident că așa este. Dar tocmai pentru că o știam, declarăm că nu voim să ne aduceți pe tărâmul unui proces politic.

D-voastre, din opoziţiunea-unită, voiţi să daţi în judecată Ministerul Brătianu; prea bine, dar e naiv a crede că acest argument o să ne facă să vă urmăm.

Aici a fost deci biruitoare naivitatea. Recunoaşte singur, prin urmare, că e un proces politic.

D. G. Panu: În timpul opoziţiunii numai pe teren politic am acuzat noi regimul Brătianu? E aceasta naivitate sau altceva din partea d-voastre, când separaţi cestiunea?

D. P.P. Carp: Voi veni şi acolo. Dar d-lui merge mai înainte şi ne acuză pe noi zicând: Când aţi votat darea în judecată aţi avut rezerve mintale, v-aţi zis: vom vota comisiunea de informaţiuni, dar cu hotărârea ca atunci când se va prezenta raportul să nu-l votăm. Aci naivitatea se dă într-o parte şi fineţa străvezie biruieşte.

D. G. Panu: Aici adevărul biruieşte.

D. P.P. Carp: Ceea e adevărat, e că d-voastre v-aţi făcut rezerve mintale atunci; când noi v-am dat mandatul să faceţi un proces numai penal, d-voastre aţi votat propunerea numai cu rezerva mintală ca din o propunere de acuzare pentru fapte comune să faceţi un proces politic.

O voce: D-ta ai votat ori ba propunerea?

D. P.P. Carp: Eu n-am votat-o.

Voci: Atunci unde e mandatul? (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Declaraţiunea mea, atunci când am făcut cestie ministerială asupra votului, întru cât mă priveşte pe mine, e un răspuns satisfăcător la adresa d-lui întrerupător, şi cred că numai dintr-o soluţiune de continuitate a memoriei mi-a făcut întreruperea.

Prin urmare, foarte clar: nu primim proces politic. Pentru ce? Sunt consideraţiuni generale cari militează contra oricărui proces politic; consideraţiuni generale în afară de vreme şi în afară de loc; mai presus decât cutare sau cutare întâmplare ce ar avea loc la Paris, Londra sau Bucureşti, motive de acelea cari şi-au rădăcina lor în natura umană şi în tendinţa naturală de a pune dreptatea mai presus de ţelurile noastre individuale.

Procese politice nu trebuie să se facă nicăieri, pentru că în procese politice fiecare parte e şi judecător, adversarul judecă, şi adversarul niciodată nu poate să fie atât de dezbrăcat de pasiune încât să dea el dreptatea aşa cum trebuie.

Procese politice nu trebuie să se facă, pentru că în toate ideile şi în toate sistemele e un sâmbure de adevăr înconjurat de o coajă de eroare, şi nici un adevăr nu poate să susţină că e atât de absolut încât să aibă dreptul a trata pe adevărul contrariu ca un duşman ce trebuie

nimicit. Ceea ce se întâmplă în politică, aceea s-a întâmplat multă vreme şi în religiune. Fiecare religiune zicea că numai ea era adevărată, căutând să stârpească pe celelalte.

Acestea s-au întâmplat nu în timpurile de barbarie, cum zice onor. d. Panu, ci în timpurile de semicultură, când omenirea întrevedea oarecari idealuri, dar nu-şi da seama de ce e posibil în fiecare, şi nu-şi da seama de ideea că neperfecţiunea omului este egală pentru toţi.

Când a înaintat omenirea şi în religiune şi în politică, ea a făcut un pas spre bine imens, care constă în următorul progres:

Pe când înainte cei neculţi erau foarte aspri pentru adversari, dar foarte indulgenţi pentru dânşii, progresul face ca să fim foarte aspri pentru noi şi ceva mai indulgenţi pentru alţii.

Nu voi proces politic şi din alt punct de vedere; pentru că un proces politic niciodată nu aduce nici o îmbunătăţire; să nu credeţi că faţă cu o stare socială bolnavă darea în judecată a unui guvern va aduce o îndreptare oarecare; nu! Leacul este aiurea! Şi mai ales să nu credeţi aceasta, pentru că niciodată acei cari dau sub judecată, acei cari ucid pe adversar, nu ne oferă garanţii; deşi afirmă d. Panu că de aci înainte are să fie mai bine. Un exemplu avem chiar la noi; a mai fost o încercare de dare în judecată; aud azi parcă aceleaşi fraze cari se rostesc aci rostindu-se în Parlamentul României din 1876, unde, ca şi azi, guvernul era acuzat de toate tâlhăriile, de toate infamiile şi de toate hoţiile, şi se cerea decapitarea acestui partid, şi se afirma că odată cu darea în judecată are să înceapă în România era virtuţii. Apoi darea sub judecată a Ministerului Catargi a fost inaugurarea unei ere de virtute în România? Sau după ce aţi dat Ministerul Catargi în judecată, exemplu a fost atât de contrariu aşteptărilor, încât chiar dacă am admite în parte culpa d-lui Catargi, acea culpă a fost întrecută de milioane de ori de acei cari i-au succedat? Evident că da. Şi atunci cu ce argumente vine d. Panu înaintea noastră şi ne vorbeşte de lecţiunea ce trebuie să ne-o dea darea sub judecată?

D. G. Panu: Mai întâi, exemplu nu este just; d. Catargi n-a fost judecat de Curtea de casaţiune; să daţi un exemplu perfect, definit, şi atunci să argumentaţi cu dânsul. D. Angelescu a fost dat în judecată şi judecat.

D. P.P. Carp: Să nu anticipăm; mai am încă exemple de naivitate, fiindcă n-am terminat; aşteptaţi oleacă şi veţi vedea.

D. G. Panu: În privinţa naivităţii încep a mă edifica (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Prin urmare, d-lor, dacă este să aducem o îndreptare, trebuie îndreptarea să ia altă cale decât calea de dare sub judecată;

trebuie să studiem care este starea socială a unui popor, trebuie studiat cari sunt mijloacele de moralizare a acestui popor şi să căutăm să facem mai bine decât ceea ce s-a făcut înainte. Vorbesc, d-lor, în teză generală, şi de aceea am avut deja, la formarea cabinetului din martie 1888, onoarea a cita cuvântul unui mare [om] politic englez, care spunea: *„trecutul nu se răzbună, trecutul se îndreaptă"*.

Dar dacă în teză generală sunt în contra proceselor politice, ia să vedem la noi, pentru ce sunt în contra proceselor politice. Sunt la noi în contra proceselor politice pentru că greşelile miniştrilor sunt greşelile ţării întregi, şi când d. Panu zicea „dă-mi miniştri ca în Anglia şi n-am nevoie de legea responsabilităţii ministeriale", eu îi întorc acelaşi lucru şi-i zic: „dă-mi, d-le Panu, deputaţi ca în Anglia şi atunci puteţi aplica legea responsabilităţii minsteriale". Să nu gândeşti, d-le Panu, că faţă cu miniştrii noştri, jurnaliştii nostri sunt mai buni; să nu gândeşti că faţă cu miniştrii noştri, deputaţii noştri sunt mai buni – şi spiritul de dreptate cere să nu facem responsabili numai pe unii de greşelile tuturor; – nu era drept, d-le Panu, să ne ceri miniştri ca în Anglia, atunci când în toate ramurile activităţii noastre nu ne vei arăta nicăieri că am ajuns a fi ca Anglia.

Dar dacă toate sunt relative, atunci naşte întrebarea: oare miniştrii la noi sunt singuri culpabili? Când dai pe miniştri în judecată, dai pe adevăratul vinovat în judecată? Dacă Ion Brătianu a mers înaintea Curţii de casaţiune sau la puşcărie, ce facem cu complicii lui, adică cu acele apetituri cari atâta vreme au ridicat capul în jurul lui?

Tare mă tem că aceleaşi apetituri vor împinge chiar la darea sub judecată a celui mai puţin vinovat, numai ca să rămână ele neatinse şi să urmeze jocul de mai înainte.

Vasăzică, d-voastre nu împiedicaţi, prin trimiterea lui Brătianu înaintea Curţii de casaţiune sau la puşcărie, apetiturile. Ştiţi la ce puteţi ajunge? Că ele, în loc să se manifeste în jurul unei serii de persoane, au să se manifeste în jurul unei alte serii de persoane. Aceasta o ştim, şi d. Catargi mă va ierta dacă recunosc – şi sunt sigur că singur o recunoaşte – că şi în jurul d-lui Catargi era jocul acela de apetite... (*Întreruperi*).

D. Aug. Peşiacov: Aceia nu mai sunt lângă d. Catargi (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: Apoi şi în jurul meu, d-le Catargi..., numai eu am fost singurul ministru care, fiind ministru , am atras atenţiunea ţării asupra acestor manopere, deşi ştiam că nu prin aceasta am să-mi întăresc poziţiunea.

Atunci deci când avem nu numai un vinovat, şi sute de mii de complici, drept este ca pe acel vinovat să-l trimiteţi la puşcărie, iar pe complici, în loc de a-i pedepsi, să căutăm a-i atrage, căci ei au să se

ofere în schimbul unui folos material şi au să strige: La corruption est morte, vive la corruption! (*Aplauze*).

Ei, nu este drept aceasta; să căutăm să ne lecuim de rană, să căutăm prin legi sănătoase să ne facem vindecarea, să căutăm mai cu seamă prin tăria noastră de caracter, când suntem la guvern, ca să nu tolerăm asemenea lucruri, să ne gândim totdauna că nu trebuie să ne supunem majorităţilor chiar atunci când ele sunt prea poftitoare, şi să le dizolvăm, o dată, de două şi de mai multe ori, până ce vor prinde minte şi ele şi alegătorii (*Zgomot*).

D. N. Nicorescu: Înaintea prefecţilor, nu înaintea alegătorilor.

D. P.P. Carp: Am acuzat şi acuz încă pe d. Brătianu că, faţă cu aceste lucruri, nu a avut o rezistenţă suficientă; am acuzat pe d. Brătianu că a voit să se menţină la putere cu orice preţ, şi când a înţeles că acele apetituri o să-i sugrume gâtul, el n-a ştiut să se oprească; îl acuz că având toată puterea, el, în loc să se opună acestor tendinţe, în loc să caute să moralizeze ţara, el a urmat teoriile curentelor, fără să se gândească că majorităţile şi deputaţii săi nu erau decât rezultatul unui conglomerat de apetituri.

Ei bine, aceasta o recunoaştem, şi am fost unul din cei dintâi care am prevestit cum că, din corupţiune, are să ajungă acolo încât chiar având majoritate de două treimi şi în Cameră şi în Senat, imposibilităţi superioare vor face pe d. Brătianu să se retragă; şi ceea ce prevedeam cu 4-5 ani înainte, aşa s-a întâmplat; căci o vedem cu toţii că pe tărâmul acesta nu putea să ajungă decât la cădere, şi la o cădere ruşinoasă.

Dar, o repet, fiind dat aceasta, dacă-l condamnaţi d-voastre, ce faceţi cu complicii? Ştiţi ce faceţi cu complicii? Pe complici îi apăraţi! D. Panu ne zicea ieri că în ţara aceasta singurul om neresponsabil este deputatul: Rege responsabil, miniştri responsabili, prefect responsabil, casier responsabil, numai noi nu!

D. G. Panu: Atât am spus, d-le Carp? Am zis: noi nu suntem responsabili decât înaintea opiniei publice şi înaintea colegiilor electorale.

D. P.P. Carp: Aveţi răbdare şi vă voi bate cu propriile d-voastre cuvinte.

Numai noi, zice d. Panu, nu suntem responsabili. Vrea să zică d. Panu, adăugând: este drept că suntem responsabili faţă cu alegătorii, zice: un deputat poate, la adăpostul neresponsabilităţii sale, să speculeze cu răscumpărarea drumurilor de fier, un deputat conservator cu drumul de fier Crawley, un deputat liberal cu răscumpărarea liniilor Strussberg; un deputat poate să se ducă să vândă favorurile lui ca să fie

ales, şi după ce a fost ales, să plătească pe alegătorii lui, nu lăsând pe ministru să pună în posturi pe cine merită mai bine, dar silind pe ministru să pună în posturi pe aceia cari au ajutat pe deputat la alegere. Vasăzică, un deputat poate să aplice teoria americană; *aux vainqueurs les dépouilles;* şi ei, cari fac toate acestea, ei cari trebuie să deştepte în noi aceeaşi indignaţiune, dacă avem spiritul dreptăţii, care o deşteaptă un ministru, ei nu au răspunderea criminală, ei nu au decât răspunderea politică, morală faţă de alegători. Şi când d. Panu primeşte aceasta, când d. Panu recunoaşte că singura pedeapsă pentru un deputat neconştiincios, care nu şi-a făcut datoria, este că nu se mai realege, el nu recunoaşte că singura pedeapsă pentru un ministru care nu şi-a făcut datoria este tocmai căderea lui de la putere.

D. G. Panu: Este Constituţiunea, este pedeapsa penală.

D. P.P. Carp: Vă înşelaţi, şi eu nu discut textul.

D. G. Panu: Îl înlăturaţi.

D. P.P. Carp: Eu discut dacă în conştiinţa mea sunt în drept să dau drumul acţiunii, ori ba; şi legea nu începe decât când voi da drumul acţiunii înainte; pentru mine legea nu există; ea nu e născută încă, ea nu va avea viaţă decât când voi da drumul acţiunii.

Tocmai aceasta o cercetam, dacă am eu dreptul, faţă cu conştiinţa mea, să dau drumul acţiunii? D-sa zice da; eu zic nu, şi în momentul de faţă nu fac alta decât a vă arăta pentru ce nu. D-voastre admiteţi că deputatul acela care a comis aceeaşi crimă politică ca şi miniştrii nu are altă răspundere decât acea morală faţă cu alegătorii şi pe miniştri nu voiţi a-i supune tot la această răspundere faţă cu ţara; şi care este deosebirea: fapta nu este tot aceea?

Ştiu că Constituţiunea a făcut o deosebire, ştiu că Constituţiunea nu trimite înaintea Curţii de casaţiune pe deputat, dar trimite pe miniştri; dar niciodată nu a avut Constituţiunea în minte să zică că se pot trimite miniştrii la Casaţie pentru fapte politice, ci numai pentru fapte de acelea cari cad sub dreptul comun; căci crimele politice nu izbutesc a fi pedepsite decât în mijlocul unor convulsiuni cari suspendează toate legile. De aceea vedem că procesele politice nu au avut loc decât în ajunul sau a doua zi după un război civil.

S-a citat cazul lui Wentwortt şi al lui Polignac; dar dacă Carol I de Anglia ar fi avut ceva prevedere, ar fi presimţit că odată cu capul lui Wentwortt cade şi propriul lui cap, şi în cazul lui Polignac a trebuit răsturnarea unei dinastii seculare ca să se ajungă la procesul lui; noi, din fericire, nu suntem nici în ajunul unui război civil, nici după un război.

De ce veniți d-voastre cu proces politic, de ce provocați în întreaga țară o zguduire care nu știu la ce consecințe are să ajungă?

Ne spuneți: pentru că ați fost în opoziținea unită, și pentru că atunci ați zis și ați iscălit că aveți să dați în judecată? Dar câte nu ați zis în opoziținea unită! Care este violența în cuvinte pe care să nu o fi întrebuințat? Și aveam dreptate că spuneam d-lui Panu: dă-mi opoziținea ca în Anglia și atunci îți voi da miniștri ca în Anglia; dar nu-mi dați; mi-ați dat o opoziținea care a mers din exagerare în exagerare; și atunci când Ion Brătianu a căzut, opoziținea se trezește că nu mai era guvernamentală, promisese lucruri atât de imposibile, încât era în imposibilitate de a fi la putere fără a se compromite, și a fost o fericire pentru opoziținea unită că nu a venit la putere (*Ilaritate*).

D. N. Blaremberg: Și s-a găsit un partid în conserve (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Și știți pentru ce a fost pentru dânșii o fericire? Pentru că tot atât precum d. Lascar Catargi, tot atât precum alții ca d-sa nu au putut realiza, nu au putut înfăptui violențele lor din opoziținea, tot atât de puțin ar fi putut realiza ceea ce ziceau în opoziținea. Dar dacă a fost o fericire pentru dânșii, a fost nu mai puțin și pentru noi o fericire, căci ei ar fi făcut aceleași lucruri pe cari le-a făcut d. Brătianu.

Dacă opoziținea venea imediat la putere, atunci ar fi văzut cum ar fi început ceea ce se numește *„la curée des places"*, atunci ați fi văzut cum o mulțime de oameni, fără a ne preocupa dacă sunt destoinici, ar fi venit să ceară plata ajutorului dat opoziținii și să reclame posturi și favoruri, pentru simplul fapt că au țipat prin cluburi și pe strade, și se reîncepea o ediținea revăzută și corectată a sistemului de corupțiune ce a provocat căderea lui Ion Brătianu.

Din fericire, o repet, am scăpat de un guvern de opoziținea unită, și dacă o zic, nu o zic decât pentru că mă preocup, mai înainte de toate, de modul cum trebuie să se îndrepteze moravurile noastre politice. Cu darea în judecată nu se îndreptează aceste moravuri; ați văzut că darea în judecată nu are decât efectul de a pune o persoană una în locul alteia, fără să se schimbe nimic în situațiunea generală a țării, fără să ajute întru nimic a ridica nivelul moral și cultural al acestui popor. Dar, ne zice d. Panu: responsabilitatea politică nu este suficientă, căci ea e numai morală, și când d. Carp face apel la istorie, face apel la un moment în care eu Panu nu am să mai trăiesc și nu mai îmi pasă orișice s-ar zice mai apoi.

Dar uită d-sa că responsabilitatea istorică începe de astăzi chiar; ea a început deja pentru d-nii I. Brătianu, L. Catargi și toți oamenii cari au jucat un rol în țara noastră, și ea are de efect să ne învețe că sunt

lucruri cari nu trebuiesc făcute; ea ne învață că oameni atotputernici, având încrederea țării și a Regelui, având o forță cum niciodată un om n-a avut-o în țară, cad când vor comite fapte politice nepermise.

Acolo este responsabilitatea istoriei, și ea există pentru ziua de ieri ca și pentru ziua de mâine.

Ea nu există decât pentru acei oameni nefericiți cari sunt lipsiți de orice conștiință și cari, adevărate monstruozități morale, sacrifică poftei momentane tot ce au mai scump: onoare, familie și patrie. Ei bine, oameni de această natură nu ajung la putere.

D. G. Rosnovanu: Așa este.

D. P.P. Carp: Da, d-le Rosnovanu, nu ajung.

Luați pe cel mai criminal dintre miniștrii cari au fost în țara aceasta, și veți vedea că în viața lui politică, pe lângă lucrurile rele, faptele sale culpabile, a avut o adevărată iubire pentru țară.

Veți vedea că la un moment dat, oricât de păcătos, tot 'și arată iubirea pentru locul unde s-a născut, tot lasă ceva bun, și întotdauna veți vedea că binele ce l-a făcut a fost mai mare decât răul ce l-a comis.

Dar am zis și o repet: Ion Brătianu politicește este un om care a comis – o spun în conștiință – lucruri neiertate de conștiința publică. Dar pe tărâmul politic eu nu admit decât responsabilitatea morală; nu admit responsabilitatea criminală.

Responsabilitatea morală mi-e suficientă, pentru că experiența trecutului ne dovedește că responsabilitățile criminale în materie politică nu schimbă întru nimic starea socială a unei țări.

Responsabilitatea morală mi-ajunge, pentru că am încredere că conștiința acelora cari guvernă această țară 'și dă seamă de greșelile comise; și dacă nu conștiința guvernanților, cel puțin restul populațiunii are conștiința că pe calea cea rea nu se poate ajunge nici la glorie, nici la onoare, și în multe cazuri nici la avere; căci se aplică și la noi vechiul proverb vulgar: banul de haram nu ține mult.

Iată, d-lor, pentru ce nu voim noi responsabilități politice. Și în această privință să nu mi se impute ceea ce am vorbit altă dată de guvernul Ion Brătianu. Ceea ce am zis atunci, o susțin și astăzi: guvernul lui Ion Brătianu a fost unul din guvernele acelea cari, față cu progresul moralei acestei țări, este un guvern cum eu nu am văzut un al doilea mai rău.

Nu contestez, cu toate acestea, paginile glorioase ale acestui guvern; nu contestez că, pe lângă răul cel mare care l-a făcut țării, are și lucruri bune; dar niciodată nu e obligată țara să tolereze răul în favorul binelui, și suntem în drept a zice d-lui Brătianu: primesc de la tine cele

bune; pentru cele rele ți-aplic răspunderea politică, şi te rog să nu mai continui a guverna...

D. G. Rosnovanu: La alegeri vom vorbi.

D. P.P. Carp: Ştiți, d-le colonel, cine va face alegerile?

D. G. Pallade: Ce? depinde de cineva alegerile, d-le Carp?

D. P.P. Carp: Nu ştiu, d-le Palladi; dar cel puțin de mine nu aveți a vă plânge, d-le Palladi... (*Ilaritate*).

Vasăzică, proces politic nu vrem; să nu ni se vorbească dar de lege, de Constituție; căci nici legea, nici Constituția nu mă obligă de a face proces politic. Ele 'mi dau numai posibilitate de a o face, dacă vreau, şi declar că nu vreau.

Să venim acum la partea a doua.

Dacă nu vrem răspundere politică, dacă suntem hotărâți de a nu face proces politic, dacă însă totdeodată suntem hotărâți de a pedepsi faptele acelea cari cad sub dreptul comun, care e datoria noastră? Datoria noastră este, înainte de toate, nu a d-lui Panu, ci a noastră, cari nu voim proces politic, de a dezbrăca fiecare fapt de orice apendice care l-ar transforma dintr-un delict ordinar într-un delict politic. E de a stabili că în materie de drept penal nu există solidaritate politică, ci numai complicitate, şi că atunci când un ministru a furat 100 franci, colegul său nu e răspunzător decât dacă a împărțit suta de franci cu dânsul, iar nu dacă a iscălit o aplicare rea a legii, din care a izvorât pentru colegul său un câştig. Trebuie deci să ne ferim a declara fără probe că reaua aplicare a legii a fost făcută în mod vădit cu intenția de a trage un folos material. Aceasta trebuie să o conchidem nu din faptul violării legii, dar alături cu violarea legii. Niciodată faptul unei violări de lege din partea unui ministru nu poate să primească altă pedeapsă decât acea politică; dar dacă alături cu această violare d-voastre ne arătați că s-a comis un furt, a! atunci e crimă ordinară, şi trebuie pedeapsă. Ia să vedem raportul comisiunii de informațiuni. Oare căutat-a comsiunea în mod vădit să transforme procesul pur penal, care era în intențiunea noastră, în proces pur politic? Şi mai înainte de toate, o probă că aceasta a fost ținta comisiunii e volumul raportului. Sunt 84 de pagini; ştiți pentru ce trebuia 84 de pagini? Pentru ca să facă să se nască în mintea noastră cum că furturile erau atât de numeroase, cum că actele cari cad sub dreptul penal ale d-lui Brătianu şi colegilor săi erau atât de întinse în toate ramurile administrațiunii noastre, încât fatalmente noi nu mai putem lua izolat pe cutare sau cutare ministru, cerând să ni se dovedească ce a furat Sturdza, ce a furat Ferichide, sau

ce a furat Ion Brătianu, ci că suntem siliți a nu mai distinge şi a-i transforma pe toți în hoți ordinari. Cum să ajungă dar la acest țel?

S-a procedat pentru aceasta în modul următor:

De câte ori se ştia un fapt care fusese denunțat în opoziținea de doisprezece ani, prin vreun jurnal mare sau mic, sau de vreun paraponisit, sau de vreun denunțător veridic şi fără nici o alegere, le-a cercetat pe toate. În modul acesta nu s-a introdus în comisiunea de informațiuni, cred că s-ar putea proba aceasta cu uşurință, absolut nici o faptă care ar fi nouă pentru noi, ci toate nu sunt decât redactarea în acte de acuzațiune a diferitelor obiecte de polemică ce au avut loc în timp de 12 ani. V-aş întreba acum, întâi: ce caută aci faptele celor morți pe cari nu putem să-i dăm în judecată? A! dacă d-voastre aplicați răspunderea colectivă, atunci da; dar v-am arătat că răspunderea colectivă nu o puteți aplica, şi atunci vă întreb dar: ce caută aci faptele celor morți? Al doilea, vă întreb: ce caută aci fapte cari, prin natura lor, nu sunt decât fapte de bună sau rea administrație şi nimic mai mult? Să vă dau pentru aceasta un exemplu. Pădurea Motrul se administrează de Stat în regie. Rezultatul acestei administrațiuni este că s-au cheltuit 230.000 lei, şi s-a încasat aproape aceeaşi sumă. Vasăzică, beneficiul net din sacrificiile făcute pentru exploatarea unei păduri de atâtea şi atâtea mii de pogoane, n-a fost decât câteva sute de lei... Revine dar din exploatarea făcută de Stat, scoțându-se toate cheltuielile, câteva centime de copac. Acest fapt comisiunea de informațiuni îl califică de furt. Dar pentru ce? Care e judecătorul care va condamna pe baza aceasta? Ba comisiunea de informațiuni nici nu califică faptul, căci zice numai într-o frază cam generală: „rămâne acum ca d-voastre să hotărâți... cum să calificați aceste fapte; poate că vă ajută la aceasta codul penal".

Mă mir de ce a luat d. Blaramberg pădurea Motrul. Dacă se adresa la mine, îl duceam la ministerul domeniilor şi ar fi văzut şi cazul altor păduri, între altele dispărând păduri de două mii de pogoane şi transformându-se în câmp arabil, fără să ştie nimic Statul în timp de 10 ani de zile. Apoi pentru aceasta ar trebui să dați în judecată pe miniştri? Eu, în trecerea mea pe la guvern, am dat în judecată pe împiegați îndată ce am descoperit faptul printr-o întâmplare, căci nici eu nu-l ştiam. Pe unii i-am destituit, pe alții i-am dat în judecată; cei destituiți au fost puşi iarăşi la loc (*Ilaritate*), ca să facem mai bine decât Ion Brătianu.

Fapte de această natură sunt numeroase; eu cunosc un fapt tot de administrațiune de pădure, de exploatare, în care Statul nu a beneficiat

nici 600 lei şi a cheltuit 50.000 pentru fierăstraie şi maşini, cari stau în şopronul şcolii de agricultură de la Herăstrău.

Ce dovedeşte aceasta?

Dovedeşte întâi că Statul este rău administrator; al doilea, că în materie de exploatare de pădure nimic nu este mai aleatoriu decât calculele cari le faci înainte asupra vânzării unei păduri. Aţi avut cazul de la Adjud: a cumpărat pădurea cu 50.000 galbeni, a mai adăugat 50.000 de galbeni, şi nu a scos nici o para.

Prin urmare, pentru faptul că pădurea Motru nu a dat rezultat satisfăcător Statului, fiindcă nu s-a ştiut dacă are debuşeuri, nici dacă era posibil să fie exploatată, cum voiţi ca din acest fapt un judecător să deducă o crimă penală?

A! dacă-mi probaţi, alături cu faptul acesta, că inspectorul silvic a vândut lemnele din pădure în profitul lui, împreună şi de conivenţă cu ministrul respectiv, atunci îl dau în judecată; dar pentru că o exploatare nu a dat roadele pe cari le aştepta administraţia domeniilor să-i trimit la Curtea de casaţie, este inadmisibil.

Să luăm un alt fapt – nu voi însă prin aceasta să ating onoarea unui coleg al nostru, care dealtmintrelea ştie tare bine că am apreţuit totdauna zelul şi activitatea lui, – vorbesc de d. Protopopescu; recunosc că poate era bine ca d-sa, în calitate de secretar general al ministerului de finanţe, să nu cumpere nici o moşie de la Stat; zic că era bine să nu caute d-lui să tragă din legăturile cari le avea posibilitatea unui profit; dar să luăm faptul şi să vedem cum se prezintă, căci vorbesc de responsabilitatea penală, nu de responsabilitatea morală; se scoate o moşie în vânzare; are ministerul, ori nu, dreptul să o vândă la un particular, să zică: nu o dau ţăranilor, o scot în licitaţie în corp întreg? Da. Era în drept d. Protopopescu să se prezinte la licitaţiune? Da. A cumpărat moşia cu preţ bun? Da. Era în drept ministrul să confirme şi consiliul de miniştri să aprobe? Da. Era în drept d. Protopopescu să vândă pe urmă moşia cu profit la moşneni? Da.

Ei, ce vedeţi d-voastre din aceasta? Ce însemnează aici această afacere, când noi cerem fapte de acelea pentru cari putem să trimitem un ministru înaintea judecăţii?

Nu cu speranţa că facem un proces politic aţi pus aceasta aci, ci cu speranţa care a arătat-o ieri d. Panu, de a tărăgăna lucrul înaintea comisiunii de anchetă, care poate să lucreze nu 10 zile, dar chiar mai multe sesiuni, chiar în cazul unei dizolvări.

Aceasta ar fi o osândă prealabilă.

D. G. Panu: Am citit legea, dar eu merg la osândă.

D. P.P. Carp: Aşa este legea; dar fiind legea aşa, aveţi putinţa şi perspectiva de a ţine guvernul lui Brătianu în instrucţiune 4 ani până a-l duce la Casaţie.

D. G. Panu: Nu mă interesează aceasta.

D. P.P. Carp: Se poate; dar când mă gândesc că prin asemenea mijloace aş putea să suspend de la exerciţiul drepturilor politice un număr oarecare de oameni, pe mine mă interesează, şi fiecare e liber să cugete cum voieşte, dar veţi recunoaşte că din tot cursul discuţiunii, d-voastră, d-le Panu şi cu mine, avem un mod diferit de a privi datoria noastră în acest moment.

Vasăzică, nu cu speranţa de a-i vedea judecaţi şi osândiţi, căci nu se pot osândi pe un asemenea fapt, ci numai cu speranţa de a paraliza pe adversari voiţi să faceţi un pas înainte.

Cazul d-lui Pilat ce caută aci?

Eu nu zic că este corect ca un general să fie furnizor al Statului. Eu dacă eram general nu vindeam grâul meu Statului, şi dacă eram ministru de rezbel poate că aş fi oprit pe generali de a vinde productele lor Statului.

Dar dacă o face, este aceasta un fapt penal? Evident că nu; şi dacă nu este, atunci pentru ce se pune aci?

Dar comisiunea, pentru ca să facă din faptul acesta un fapt grav, aleargă la împrejurarea că s-au găsit doi saci cu pământ, după ce mai întâi a lăsat prin raport ca să se strecoare în mintea noastră ideea că a fost furătură grozavă.

Ei bine, înţelegeţi că sunteţi nedrepţi.

D. G. Apostoleanu: S-a dat cu bună învoială 10.000 franci, şi astfel s-a violat legea de contabilitate.

D. M. Kogălniceanu: Eroare.

D. P.P. Carp: Am avut onoarea a vă proba că nu vă este permis a deduce din violarea legii de contabilitate proba unui furt. Dar chiar aşa să fie, atunci ce caută faptul acesta, pentru că este al generalului Anghelescu, care a fost judecat şi condamnat.

Ce mai caută încă faptul d-lui Missir, care este absolut străin, fapt în care se zice că Statul a răscumpărat moşia, şi apoi se constată că nu a răscumpărat-o. Atunci întreb, ce caută acest fapt aici?

Mă întrerupe d. Arion de aci, zicându-mi că s-a rectificat la anexe. Apoi tocmai anexa este, după mine, o probă că nu s-au adunat atâtea lucruri într-un raport aşa de voluminos, decât ca să se facă să se nască în noi impresiunea unei imoralităţi colective a guvernului d-lui Ion Brătianu; ca să se pună însă la adăugat cum că erori sunt făcute în acest

sens, în anexe se rectifică; dar anexele, d-lor, au apărut pe urmă, şi impresiunea generală era deja produsă. Ce caută în acest raport, vă întreb, faptul d-lui Radu Mihai, care în adevăr este un fapt de delict comun, o furătură de 460? Apoi se pune în mişcare legea responsabilităţii? Se dezlănţuiesc toate pasiunile pentru faptul că 460 franci agiu au fost mistuiţi de către d. Radu Mihai? Pentru Dumnezeu, d-lor, dar îi plătesc eu (*Ilaritate*), numai să nu văd acest lucru, pe care, permiteţi-mi expresiunea, îl consider ca comic, că noi am pus în mişcare întregul aparat al responsabilităţii ministeriale pentru că un ministru român a uitat să înapoieze Statului 460 de franci.

Ce caută aci faptul d-lui Dimitrie Sturdza? D. Sturdza pleacă în străinătate şi compania căii ferate i-a dat un bilet de liber-parcurs ca pentru un împiegat superior al drumurilor de fier, fapt ce nu este izolat. I-a dat în adevăr, dar unde este delictul? Furt este acesta? Apoi d-voastre credeţi că un ministru român care se duce în străinătate şi care pe lângă mergerea lui în străinătate are şi o misiune din partea guvernului, nu este el în drept de a cere de la guvern să-i plătească 300 lei drumul de la Bucureşti la Berlin? Evident că da! Prin urmare, în loc să ceară 300 lei, el a cerut un bilet de liber-parcurs, cum se dă totdauna; şi dacă este cineva vinovat care trebuia să se trimită în judecată, este d. Ferichide, care în loc să ceară ca guvernul Austro-Ungar să destituie pe împiegatul drumului de fier care a cutezat ca să nerespecteze pe ministrul unui Stat amic, a scris depeşa pe care aţi văzut-o. Apoi cu acestea voiţi d-voastră ca să faceţi să nască în noi convingerea cum că noi pentru fapte penale trebuie să trimitem, şi încă într-un mod solidar, pe d. Ion Brătianu şi pe colegii săi din ultimele formaţiuni înaintea judecăţii? Şi aci nu ştiu pentru ce se zice numai cu colegii săi din ultimele formaţiuni? Oare poate pentru că la ultimele sale formaţiuni nu erau şi membrii din opoziţiunea unită, cum era în primele formaţiuni? Oare poate pentru că în primele sale formaţiuni n-a fost şi d. Dumitru Brătianu, care în cele din urmă era cel mai apring opozant al fratelui său? Numai pentru aceasta puneţi ultimele formaţiuni?

Apoi nu ne daţi o frumoasă idee de echitatea d-voastre.

Dacă urmărim hoţiile, să le urmărim sub toate formele şi sub toate guvernele: liberale, conservatoare, liberal-conservatoare, junimiste, disidente, şi oricum le veţi numi, puţin importă.

V-am citat o sumă de fapte, le puteţi lua rând pe rând, şi toate, dar absolut toate, nu este nici unul, dar absolut nici unul, care să poată fi urmat de o osândă din partea unui magistrat conştiincios. Căci atunci când Camera trimite în judecată, nu pentru răspundere politică, ci pentru

delicte de drept comun, o repet, nu este de ajuns să [se] deducă delicte, furturi, din faptul violării legii contabilității generale. Şi chiar când strigați: violarea legii contabilității! d-voastre, cum v-a spus d. Buicliu, nu ne arătați totodată şi motivele ce s-au dat în sprijinul acestei violări.

Nu este unul în țara aceasta, care a fost ministru, şi în modul cum vrea d. Blaramberg să aplice legea responsabilității ministeriale, să nu fie trimis înaintea Curții de casațiune. Nu este nici unul din aceştia care să nu fi violat legea contabilității, iscălind un act alăturea cu colegii săi care veneau şi-i ziceau: nu putem aplica din cutare şi cutare motiv legea contabilității.

Nu este nici unul din d-voastre pe care să nu-l trimiteți la Casațiune. Şi atunci trebuie trimişi toți: şi d. Ioan Brătianu, şi d. Vernescu, şi d. Lascar Catargi, şi d. Lahovari, şi d. Manu, cu toții pentru fericirea țării, şi pe ruinele tutulor să rămână sus d. Panu şi d. Blaramberg (*Aplauze*).

Facem apel la toți cei cari au fost miniştri jumătate minut numai, cum este d. N. Gane, să-mi spună dacă cu teoria d-lui Blaramberg ei nu trebuie toți trimişi mâine la Casațiune?

Şi desfind pe oricine să-mi arate un singur om care a fost ministru, să susțină contrariul; căci îi voi arăta îndată iscălitura lui proprie în veri-un referat al consiliului de miniştri, care cere neaplicarea legii contabilității în cutare sau cutare caz.

Întreb aci, d-lor, dacă noi nu voim responsabilitatea politică, ci numai responsabilitatea de fapte de delicte comune? Vă întreb, ați făcut ceva prin care să introduceți convingerea d-voastre şi în spiritul nostru? Ați făcut ceva ca să ne probați că d-voastre nu faceți proces politic, ci numai proces de delict comun?

Ați făcut tot, dar absolut tot, ca să probați că în contra celor ce am susținut, în contra voinței noastre, vă încercați să ne târâți de pe terenul unui proces de drept comun pe terenul unui proces politic, şi aceasta în dauna țării şi chiar în dauna d-voastre înşivă?

Ei bine, noi nu vă urmăm pe această cale, şi nu vă urmăm, căci, zău! nu ştiu care va fi viitorul de mâine.

Din alte motive, pentru d. Panu ziua de mâine e senină, este sigură. D. Panu zice: decapitați acest partid, căci partidul liberal nu moare; vă trebuie un Brătianu, vă dau eu unul (*Aplauze*).

Voiți să îngropați pe Ion Brătianu, vă dau eu pe Dimitrie (*Ilaritate*), liberal şi unul şi celălalt. Prin urmare, nu frica decapitării să vă oprească.

Dar dacă ne punem pe tărâmul liberalismului, atunci eu vă mărturisesc că nu fac distincțiune între Ion Brătianu şi Dimitrie

Brătianu. Poate să fie disidență și deosebire de idei liberale între dânșii; dar eu, care stau mai departe, în calitatea mea de constituțional, de junimist-conservator, eu zic: Apoi liberal pentru liberal; ce am schimbat în situațiune? Absolut nimic. Am facilitat numai poziținea d-lui Panu, ca în capul partidului liberal în loc să fie un șef care-i displace, să fie unul care-i place. D-le Panu, vă asigur că sunt animat de cele mai bune dispoziținni față cu d-voastră (*Ilaritate*). Dar această înlesnire, vă declar francamente, nu v-o pot face.

Prin urmare, d-lor, convingerea mea este că cu cele ce se arată în acest raport nu veți găsi un judecător care să condamne vreun ministru, afară decât pe Radu Mihai pentru 460 lei.

Dar dacă ajungem la o achitare chiar pentru acesta, cum vom sta atunci cu situațiunea noastră? Făcut-am bine, sau făcut-am rău acelui sentiment care este în inimile tuturor, că este o răspundere și că sunt lucruri cari odată făcute împiedică pe cel ce le-a comis de a mai guverna? Ei, în caz de achitare, ați făcut bine sau rău acestui sentiment?

Rău ați făcut.

Când eu zic nu voiesc judecată politică, răspunderea lui Ion Brătianu față cu țara, cu istoria, rămâne întreagă. Nu te-am trimis la Curtea de casație; nu voiesc să expun țara la un rezbel civil, la un proces politic; dar răspunderea morală o ai întreagă. Dacă te acuz este nu că ai avut puterea ce ai avut-o, dar pentru că având-o ai făcut o mulțime de greșeli, ce nu trebuiai să le faci, și te-ai oprit de la multe fapte bune ce erai dator să faci, de la lucruri ce trebuia să le faci și ai făcut altele. Așadar, acea răspundere rămâne întreagă. Din contra, răspunderea se șterge dacă venim, ca să zic așa, cu o schimonositură de proces politic; dacă atunci când Curtea de casație, căutând să aplice legea, vede că nu o poate aplica; căutând să precizeze faptul, nu-l găsește; căutând paragraful ce trebuie să-l aplice, nu-l găsește și achită. Atunci răspunderea cealaltă este ștearsă; atunci Ion Brătianu vine înaintea noastră și ne zice: ați început un proces criminal-politic în contra mea, ați contestat moralitatea mea politică, m-ați dat în judecată, și judecătorii mei firești m-au achitat; ați fost numai niște calomniatori, numai niște oameni care ați umblat după putere pentru putere, și atunci în țară nu știm dacă acei alegători, văzând achitarea Curții de casațiune, aceia cari au judecat numai după vorbele d-voastre, cari au găsit că e vină numai că ați spus că este, nu vă va zice: Apoi m-ați înșelat, omul acela nu era vinovat, și vor veni la dânsul în dauna acelei responsabilități politice al cărei efect nu va rămâne întreg decât dacă ne oprim de la orice prigonire pasionată.

Termin, d-lor, şi mă rezum.

Proces politic nu vreau, pentru că în materie politică nu admit decât răspundere morală; proces penal vreau, dar nu pot, pentru că nu mi se aduce absolut nici un fapt care să facă să nască în mine convingerea cum că acuzaţiunea mea va fi urmată de condamnaţiune; şi în asemenea cazuri, eu cred că e serios, eu cred că e demn a lăsa neslăbită răspunderea întreagă morală a d-lui Brătianu. Să deplorăm părţile cele rele ale guvernului d-lui Brătianu şi să ne dăm cu toţii mâna ca să închidem ranele făcute; dar să le închidem nu dând în judecată, ci făcând mai bine (*Aplauze prelungite*).

După pauză a mai vorbit Aug. Peşacov, membru în comisia de informaţiuni, care a susţinut darea în judecată a fostului guvern Brătianu.

[D.A.D. nr. 31 din 1 februarie 1890]

ORGANIZAREA ARMATEI ŞI ÎN SPECIAL A CAVALERIEI

Şedinţa Camerei din 21 martie 1890

Preşedinte: G. Gr. Cantacuzino. Dezbaterea este deschisă de colonelul G. Rosnovanu, care, ca fost ofiţer superior de cavalerie, protestează „în modul cel mai energic în contra unor vorbe cari s-au răspândit, atât prin presă, cât şi printre d-voastre, în urma citirii unui raport în comisiunea bugetară, prin care s-a zis că nu avem ofiţeri de cavalerie"; îi răspund generalul Matei Vlădescu – ministrul de Război şi generalul George Manu – preşedintele Consiliului, ca fost ministru de Război; în fine, Ion Nădejde invocă la început Congresul socialist de la Paris, care a hotărât ca „naţiunea armată să înlocuiască armatele permanente, cum este în Sviţeria şi, prin urmare, oricare socialist care se respectă trebuie să atragă atenţiunea asupra acestui punct".

D. P.P. Carp: N-am luat atât cuvântul ca să răspund d-lui preopinent, cât ca să apăr dinaintea d-voastre atât lucrarea, cât şi cuvintele rostite în sânul comisiunii bugetare.

În treacăt însă să-mi fie permis a regreta că colonelul Rosnovanu a împrospătat în această Adunare amintiri şi resentimente din trecut, poate legitime, dar cari ar putea să facă să nască ideea că noi, în rândul nostru, am putea să cădem în păcatele partidului colectivist şi să facem şi noi, pentru nenorocirea ţării, politică în armată.

Întru cât priveşte teoria d-lui Nădejde, în treacăt iar îi pot spune că sunt omul cel mai conciliant din lume, şi aş primi teoria d-sale despre armată, dacă nu ar fi în joc existenţa ţării. Acest singur lucru mă împiedică de a primi experienţa pe care cu atâta bună-voinţă o supune d. Nădejde aprobării d-voastre.

Întru cât priveşte cuvântul de *palavre* pe care l-a întrebuinţat, pentru că se aduce la cunoştinţa soldatului numele şefului său, aceasta este o parte de instrucţiune care se aplică în orice organizare.

În partidul socialist, de ex., când se aduce un adept, nu se întreabă tot ca la soldaţi, cine este şeful tău? Nu se răspunde: Nădejde. Cine are să vă dea pământ? Nădejde.

D. I. Nădejde: Cer cuvântul în cestiune personală (*Aplauze, ilaritate*).

D. P.P. Carp: De ce tratează d-sa asemenea lucruri cari sunt fireşti în orice organizare?

Acum vin la obiectul în discuțiune.

S-a imputat membrilor din comisiunea bugetară că cu ocaziunea discuțiunii asupra cavaleriei s-ar fi zis lucruri atingătoare de această armă și despre acei cari o conduc. Aceasta nu este exact, și pot să o afirm cu atât mai mult că cuvintele cari s-au rostit în sânul comisiunii, dacă atingătoare au fost, de mine au fost rostite.

D-lor, cu prilejul discuțiunii în privința cavaleriei, am susținut teoria pe care o susțin de 20 de ani; am susținut că nu avem cavalerie pentru că nu avem cal, și nu avem călăreț pentru că calul face pe călăreț; nu avem ofițeri pentru că nu stă îndestul ofițerul în contact cu trupa lui; nu avem deci nici omul, nici calul, nici ofițerul.

Aceste lucruri le-am spus la toți membrii din comisiunea bugetară. Ce este aici atingător pentru cineva? Absolut nimic. Căci vina nu stă în persoane, stă în organizare. Dar era de datoria noastră să relevăm aceste lucruri; dar odată această datorie îndeplinită, ni se impunea cealaltă datorie, că atunci când semnalăm un rău trebuie să indicăm și remediul; căci acela care ar zice că nu avem nici cal, nici călăreț, nici ofițer și nu aduce, nu propune și remediul, comite o crimă. Cavaleria noastră, în starea actuală, nu e bună nici pentru șoc, pentru că călărețul nu știe să-și conducă calul, și nu poate face nici recunoaștere pentru că-i lipsește calul bun; calul bun face ca călărețul să nu fie prins de inamic, înainte de a aduce răspunsul. Cavaleria trebuie să fie ochiul armatei, și în starea actuală armata noastră este oarbă și trebuie să-i dăm ochi.

Aceasta este teoria care am susținut-o în comisiunea bugetară, și o susțin și aici.

Pentru acest lucru ce trebuie? Trebuie, neavând propria noastră experiență, să ne dirigem de experiența altora. Să nu gândiți că în țara aceasta e un singur lucru care este al nostru propriu; toate le-am luat de la experiența făcută de alții, tot; chiar ideile socialiste ale d-lui Nădejde sunt de aiurea. Toată civilizațiunea noastră, bună-rea, nu este creată în urma unei experiențe făcută de noi, e numai o imitațiune; și acesta este și defectul stării noastre actuale, că până astăzi noi suntem încă în stadiul imitațiunii și nu am ajuns să putem crea ceva prin propria noastră experiență.

Dacă dar este ca să ne folosim din experiența altora, nu avem decât să ne întrebăm ce au făcut celelalte popoare în privința cavaleriei lor în raport cu noi?

Toate țările Europei cari au o armată, au o cavalerie permanentă, și nu numai permanentă, dar și pe picior de război; astfel că chiar în timp de pace regimentele cavaleriei sunt întocmite cum trebuie în momentul când primesc ordinul de mobilizare, adică cu tot efectivul ei: cal, călăreț, ofițer.

Acesta este rezultatul care l-a dat experiența, pentru celelalte țări.

Teoria că nu avem nevoie de armată, nu avem nevoie de atâtea trupe regulate, poate fi în general bună; dar aş ruga pe d. Nădejde să nu ne dea nouă acest sfat; să-l dea acelor puteri cari sunt conducătoarele Europei.

Fiţi sigur, când va dezarma Austria, când va dezarma Rusia, Germania, fiţi siguri că atunci nu vom avea nevoie de a avea armată, de a face sacrificiile pe cari le facem. Exemplul cu Svitera nu e potrivit. Starea Sviţerei, şi geografică şi topografică, e cu totul contrarie de ce e la noi. În Sviţera, pe lângă fiecare soldat e o stâncă, şi tocmai prin poziţiunea ei geografică şi topografică Sviţera se bucură de neutralitate, căci e sigură pe solul său, care e în toate părţile închis cu munţi; pe când neutralitatea noastră nu e sigură, chiar prin poziţiunea noastră topografică, căci afară de Carpaţi suntem deschişi la toate vânturile. Să nu facem deci alăturări cari n-au nici o raţiune de a fi. Dar mai e un alt argument care militează contra organizării noastre actuale. S-a zis cu drept cuvânt că sarcina care o impunem ţăranilor d-a-şi cumpăra singur calul şi a face serviciu de călăraşi e o ruină, şi o ruină cu atât mai periculoasă cu cât noi decapităm materialiceşte căpităniile săteşti, le ruinăm şi împiedicăm ca din treptele de jos să se urce încet-încet acele forţe cari trebuie să reînnoiască activitatea poporului.

Prin urmare, nu numai din punct de vedere militar, dar din punct de vedere al dezvoltării acestei ţări, trebuie să condamnăm, şi eu totdauna am condamnat această organizare de călăraşi. Cum e defectuoasă, cred că v-aţi convins. Acum naşte întrebarea, cari sunt sacrificiile pe cari trebuie să le facem noi. Eu cred că nu sunt atât de enorme. Cred că dacă în loc să avem atâtea regimente de călăraşi, am avea un număr mai restrâns de regimente permanente pe picior de rezbel, cu cai cari să fie în stare să facă şi şocul şi să se întoarcă repede, când au fost trimişi ca eclerori; cred că un mic sacrificiu care ar augmenta bugetul actual al ministerului de rezbel cu un milion – nu cred să ajungă la două milioane – am putea organiza cel puţin 10 regimente de cavalerie permanentă, se înţelege adaos la ceea ce cheltuim astăzi pentru călăraşii noştri, cheltuială care-mi pare că se ridică la vreo 5 milioane.

Eu cred că cu 6 şi jumătate milioane pe an reforma aceasta s-ar putea realiza.

Întru cât priveşte acum întreruperea unui onor. preopinent, care zice că nu mai poate ţara aceasta să facă sacrificii, eu l-aş ruga să nu prea vorbească la plural. Dacă nu poate d-sa, foarte bine. Eu cred că putem noi şi o vom face (*Aplauze*).

Voci: Închiderea discuţiunii.

În aceeaşi chestiune a mai vorbit şi N. Voinov, după care s-a trecut la celelalte capitole ale bugetului.

[D.A.D. nr. 63 din 27 martie 1890]

„FRAZĂ ŞI ARGUMENT"
DESPRE FORTIFICAŢIILE DE APĂRARE A ŢĂRII

Şedinţa Camerei din 27 aprilie 1890

Preşedinte: G. Gr. Cantacuzino. Are loc discuţia generală asupra creditului pentru fortificaţiuni. Ia cuvânt, mai întâi, principele N.G. Bibescu – care cere permisiunea de „a vorbi aşezat pe scaun şi nu în picioare" (având dureri la „un picior ce l-am avut ars"), „cerând totodată scuze pentru această lipsă de respect"; apoi generalul G. Manu, preşedintele Consiliului, generalul Matei Vlădescu, ministru de Război, Valerian Urseanu şi –

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, aş dori, mai înainte de toate, să înlăturăm din discuţiunea aceasta însemnată sub atâtea punturi de vedere tot ce este frază; şi dacă voim să ne dăm seamă de ce este frază, criteriul cel mai bun este următorul: frază şi nu argument este o enunciaţiune pe care fiecare din ambii adversari o pot întrebuinţa cu acelaşi drept, cu acelaşi succes; aşa, de exemplu, când principele Bibescu ne zice că vorbeşte în interesul armatei şi în interesul ţării, două interese se confundă, eu pretind că aceasta este o pură frază, pentru că acelaşi lucru-l pot zice şi eu; şi eu vorbesc în interesul armatei, şi eu vorbesc în interesul ţării, şi eu susţin că aceste două interese se confundă. Unde este argumentul pentru sau contra fortificaţiunilor, într-o asemenea enunciaţiune? Evident că nicăieri; prin urmare, este o frază. Tot asemenea aş voi să înlătur din discuţiune aşa-pretinsa ştiinţă militară, aşa-pretinsa competinţă a oamenilor de meserie, şi să vă spun pentru ce nu se poate introduce în discuţiune, pentru că tocmai acest punct, unde eu recunosc militarilor o competinţă, nu se poate aduce în discuţiunea Camerei, nici de către noi, nici de către dânşii. Când va fi vorba despre părţile secrete ale mobilizării unei armate, nici un deputat nu cred că va cuteza să aducă în discuţiune părţile acele şi nici un militar cred că nu va cuteza să destăinuiască asemenea lucruri nici în polemicile dintre dânşii; când se vorbeşte despre confecţiuni secrete, despre pulbere, despre o nouă invenţiune metalurgică prin care se confecţionează un tun, acolo iar

este ştiinţa militară; ei bine, toate aceste lucruri sunt secrete, şi nici un militar nu le poate destăinui, şi tocmai pentru aceasta noi civilii nu avem nici o posibilitate de a aduce asemenea lucruri în discuţiune; şi chiar dacă am avea-o, nu trebuie să ne servim de dânsa; dar ce are a face ştiinţa militară cu cestiunea de a se şti dacă avem sau nu nevoie de fortificaţiuni?

Ce are a face ştiinţa militară aci? Evident nimic! Şi dar cestiunea de fortificaţiune este, în primul rând, nu atât o cestiune militară, cât o cestiune politică.

Atunci cu ce cuvinte veniţi d-voastre şi, punându-vă la adăpostul unei pretinse ştiinţe, care nu este adevărata ştiinţă, ci numai părerea individuală a unei persoane?

Când nu este ştiinţă, cum veniţi d-voastre să vă pronunţaţi pro sau contra, pentru că cutare militar a fost contra şi cutare general pentru; adică unul a aprobat şi altul a dezaprobat. Cum veniţi să vă pronunţaţi contra fortificaţiunilor pentru cuvinte financiare, pomenind de Cavour, care a zis în Cameră aşa sau altfel?

Acestea nu sunt argumente cari pot face lumină în discuţiune, sau să înrâureze întru câtva pe cineva dintre noi.

Prin urmare, să-mi daţi voie să las la o parte ştiinţa militară; să las la o parte şi fraze şi exemple aduse şi să mă întreb: Cari sunt motivele serioase politice, cari ne fac pe noi de a vedea în fortificaţiunile începute deja şi pe cari voim astăzi a le continua, nu numai un *ce* serios, un *ce* folositor, dar chiar un *ce* care se impune în mod forţat? Şi probă că ele se impun, este tocmai faptul criticat de unii, dar firesc după mine: că acei cari erau contra fortificaţiunilor când erau în opoziţiune, au fost obligaţi, fiind la guvern, să voteze pe faţă pentru, la apelul nominal (*Ilaritate*).

Nu este nici o imputare, nu este nici o acuzaţiune pe care o aduc cuiva; dar este un semn pentru mine că sunt lucruri cari se impun aşa de tare, încât chiar acele caractere despre cari a vorbit principele Bibescu, cu toate că sunt caractere, sunt obligaţi să primească aceste situaţiuni, cari sunt mai tari decât chiar convincţiunile lor, decât convincţiunile oricăruia (*Aplauze*).

D. N. Nicorescu: Fraze (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Nu e o frază; este o apărare. Şi nu am crezut că pot apăra mai bine pe d. general Manu, decât apărând pe d. Lascar Catargi (*Aplauze*).

D. colonel Rosnovanu: D. Catargi n-are nevoie să fie apărat.

D. P.P. Carp: D-le Rosnovanu, nu uitați preceptele lui La Fontaine, care ne învăța: *qu'on a souvent besoin d'un plus petit que soi.*

Şi acum, ca să nu rămână o singură frază această afirmațiune, este să vedem de ce se impun fortificațiunile, şi cum rând pe rând toate partidele cari se vor succede au să fie obligate să săvârşească opera începută pe care eu, unul, cel puțin, am văzut-o bună de la cea dintâi zi de când s-a prezentat şi am votat-o chiar guvernelor pe cari le combăteam cu mai multă tărie.

Ni se vorbeşte de situațiunea noastră; ni se vorbeşte mereu de poziționea noastră de țară mică, şi nimeni nu şi-a pus întrebarea dacă, cu toate că țară mică, nu suntem în acelaşi timp în norocita şi nenorocita situațiune de a fi obligați să jucăm la un moment dat un rol care trece cu mult importanța numerică a acestui popor şi întinderea kilomerică a acestei țări.

Ei bine, acest rol ni se impune şi dacă această necesitate politică este nenorocită, pentru că ne impune mari sacrificii, ea este totodată şi fericită, pentru că ne obligă la opintiri cari sper că nu vor fi mai presus de forțele noastre, dar cari sunt menite a oțeli nu cutare sau cutare caracter, dar caracterul întreg al acestui popor; astfel încât, când va veni vremea încercărilor, să fim în stare a corespunde cu demnitatea, şi permiteți-mi a zice şi cu gloria acestei țări (*Aplauze*).

D-lor de unde şi cum provine această situațiune? Nu voi intra în lungi cercetări istorice; dar sunt motive istorice cari mă fac să fiu convins că un asemenea rol avem să-l jucăm cu sau fără voia noastră. De vom face-o cu voia noastră, dându-ne seama de misiunea noastră şi pregătind toate la timp în mod conştient, rolul va fi glorios; de vom face-o fără voie, în loc să ne ridice, evenimentele au să ne târască fără folos şi au să ne lase fără onoare (*Aplauze*).

D-lor un *ce* care pe mine totdauna m-a întors cu desăvârşire, în istoria lumii, în afară de împărați, de regi, de cutare sau cutare biruinți, de cutare sau cutare preponderență trecătoare a vreunui popor, sunt marile curente cari au o însemnătate capitală în istoria lumii. Poate că mulți din d-voastre v-ați dat seamă că unul din acele curente este acțiunea Orientului asupra Occidentului, şi reacțiunea Occidentului în contra Orientului. Oricât de departe vă veți uita înapoi, veți da peste această acțiune, pe care o puteți urmări ca un fir roşu până în timpurile moderne. Lupta între greci şi perşi, romanii pe malurile Eufratului, apoi mahometanii şi expansiunea arabă, pe urmă cruciadele, invaziunile turceşti şi reacțiunea Occidentului în contra lor, toate aceste nu sunt, oricât de depărtate ar fi evenimentele unele de altele,

decât fazele unei singure acțiuni, unui singur conflict. Un lucru numai s-a schimbat, actorii și locul. Dacă în trecut toate lupetele pentru cultură se mărgineau la bazinul Mediteranei, astăzi cercul s-a întins și astăzi lupta are să aibă loc în centrul Europei, și ceea ce s-a întâmplat, sunt mii de ani acum, între greci și perși, are să se întâmple în timpurile moderne pe câmpiile noastre.

Putem noi împiedica mersul acesta istoric? Desigur că nu. Dar putem un lucru: să ne pregătim așa, că atunci când asemenea evenimente se vor produce, să nu fim noi o simplă trecătoare, să nu fim numai un câmp de bătălie, ci să fim și noi actori și factori într-o asemenea acțiune și să tragem și noi foloase dintr-însa. Că o asemenea acțiune are să se întâmple, după mine e necontestat, și în ideea mea dacă voiți, în afară de orice idee de eghemonie, de care vorbea d. Urseanu, importanța triplei alianțe între Germania, Austria și Italia constă tocmai în aceasta că ea apără Occidentul în jocul acesta de acțiune și reacțiune între Orient și Occident...

O voce: Neutralizarea Franciei; Francia e în Orient (*Ilaritate, zgomot).*

D. P.P. Carp: D-le Panu, de care Francie vorbești? De Francia lui Napoleon III și de la asediul din Sevastopol, ori de Francia d-nei Edmond Adam? (*Zgomot, întreruperi*). De revoluțiuni nu mă tem.

D. N. Ionescu: Dar de M-me Edmond te temi? (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Mă tem de acei cari, la un moment dat, știu să insufle nebunia lor unui popor întreg și că asemenea cazuri se pot întâmpla, nu d-ta, profesor de istorie, vei contesta-o.

D. N. Ionescu: Binevoiți a mă asculta și pe mine în istoria mea.

D. P.P. Carp: Totdauna cu respect te ascult, și-ți promit de pe acum; fără să te întrerup; vezi că o să ai un imens avantaj asupra mea (*Ilaritate*).

Atunci trebuie să ne punem întrebarea: când se va ivi un asemenea conflict, pe care noi nu-l putem nici preîntâmpina, nici amâna, nu trebuie noi să ne punem la adăpostul unei surprinderi?

Nu trebuie noi să fim totdauna gata? Și atunci n-aveți decât să aruncați o simplă ochire asupra hărții țării noastre și să vedem că despre Occident suntem apărați cu desăvârșire cu un lanț de munți; despre Orient nu suntem apărați prin nimic, și de acolo ne vin și vânturile și răceala, și dați-mi voie să zic, și acele brumi care ucid florile în primăvară și cari împiedică copacii de a produce fructe.

Că aceasta e simțimântul fiecăruia din noi, nu avem nevoie să fim nici militari, nici oameni politici.

Luați părinții de familie, mai toți din țara aceasta, poate unanimitatea lor, şi când a fost vorba nu de politică, nu de fortificațiuni, ci de a ridica nivelul moral şi intelectual al copiilor lor, vedeți unde i-au trimis? De unde au crezut ei că le poate veni civilizația? De unde au crezut ei că le poate veni lumina? Evident că de acolo unde au trimis pe copiii lor. Şi unde i-au trimis n-am nevoie s-o mai spun; o ştie fiecare din d-voastre; vasăzică, de acolo ne-a venit cultura, înspre acolo tind toate aspirațiunile noastre, şi ca o ironie a soartei, tocmai de unde ne vine cultura, unde merg aspirațiunile noastre, tocmai acolo avem un lanț de munți care servă de apărare; iar dincolo, unde e adevărata teamă, unde e adevărata frică, şi de unde s-a depărtat fiecare părinte de familie din România, nu avem absolut nici o apărare, n-avem decât câmpii deschise, cari ne expun la orice surprindere, la realizarea amenințării făcute, nu am nevoie să spun de cine; că „România pentru noi nu joacă nici un rol, şi dacă avem nevoie în 24 de ore o ocupăm".

Ei bine, tocmai aceasta nu vreau; nu vreau ca România să fie ocupată în 24 de ore...

O voce: Dar Moldova?

D. P.P. Carp: Ziceam adineaori că, fiind dată această situațiune, fiind date evenimentele istorice de cari vă vorbeam, fiind date aspirațiunile acestui popor, fiind dată poziținea noastră geografică, ce e de făcut?

Să ne întărim.

Acestei idei [se] opun unii, cu un aer de competință militară, că fortificațiunile nu sunt folositoare decât dacă, pe lângă trupele ce le apără, mai ai şi o armată de operațiuni, şi forțele noastre numerice nefiind suficiente pentru această îndoită sarcină, n-avem să ne folosim nici de fortificațiuni, nici de armată.

Credeți d-voastre, ca să fim practici, credeți d-voastre, că oricare ar fi inamicul ce ne înconjoară, afară poate de statele vecine din peninsula balcanică, că e o singură putere în contra căreia ne-am putea apăra singuri; având armată sau neavând armată, având fortificații sau neavând fortificații? Eu cred că nu e unul din d-voastre care să susțină că am putea să ne apărăm singuri. Prin urmare, când ni se pune totdauna ipoteza următoare: când se vorbeşte că armata română are să opereze în cutare sau cutare loc, se vorbeşte ca şi cum armata românească ar avea să facă ea singură războiul cu unul din vecinii noştri cei mari; această ipoteză e pe cât de absurdă pe atât de imposibilă. Aşadar, oricare ar fi aliatul, căci nu discut acum diferitele alianțe, e sigur că, în mijlocul unei conflagrațiuni generale, noi nu avem

să rămânem singuri, şi tot ce trebuie să facem noi e să ne punem la adăpostul unei surprinderi şi să fim totdauna în poziţie ca armata noastră să poată lupta, nu până când biruinţa printr-însa va veni, dar să poată lupta până când amicii noştri, aliaţii noştri, vor putea veni în ajutorul ei ca să poată birui atunci împreună.

Ei, pentru această idee, idee serioasă, idee practică, nu frază, ne trebuiesc fortificaţii.

Dacă după sistemul lui Brialmont ori al lui Schumann, dacă cu ştiinţa ofiţerilor străini sau cu ştiinţa ofiţerilor noştri, aceasta nu e în cestie; şi am cu atât mai puţin nevoie să discut aceasta, cu cât am putut cu toţii să ne convingem cât de inteligenţi, cât de practici şi cât de sârguitori sunt ofiţerii noştri, aceia cari au fost puşi în capul lucrărilor fortificaţiunii (*Aplauze*).

Ceea ce vreau sunt fortificaţiuni, fortificaţiuni îmi trebuie; pentru că, cum ziceam adineaori, la un moment dat trebuie să pot pune armata noastră la adăpostul unei surprinderi, care ar putea să ne lase dezarmaţi de la începutul chiar al conflictului, să ne facem să devenim un obiect inutil pentru amici şi un obiect de dispreţ pentru adversari.

Şi, pusă aşa cestiunea, vedeţi că ea este pur politică; şi nu este politică în sensul cutărui sau cutărui partid, este politică în sensul naţional. Vedeţi dar că nu era frază când ziceam că această politică se impune, că nu era frază când ziceam că şi caracterele cele mai tari, dacă vor să zică că au lucrat ceva pentru această ţară, când vor fi pe acele bănci au să fie siliţi să o primească (*Aplauze*). Convingerea mea în această privinţă este atât de tare, că deunăzi, când un amic politic care avea oarecare îndoială, nu credea prea mult în necesitatea fortificaţiunilor, crezând că da o dovadă de disciplină de partid, îmi zicea: eu nu aş vrea să votez, d-le Carp; dar dacă d-ta îmi ceri, voi vota; i-am răspuns: Sunt voturi pe cari poate ţi le voi cere, ca şef al unui grup sau al unui partid; dar acest vot nu ţi-l cer nici ca constituţional, nici ca conservator, nici ca liberal; acesta ţi-l cer ca o datorie către ţara noastră, care ea e mai presus decât toate partidele, şi pentru care suntem obligaţi să lucrăm nu numai pentru ziua de astăzi, dar şi pentu ziua de mâine.

S-a mai pus înainte, d-lor, partea financiară, şi în enumerarea care d. Valerian Urseanu a făcut, de diferite superiorităţi a Italiei, a uitat una, şi poate cu intenţiune, pentru că acolo noi suntem superiori. Italia ca ştiinţă, Italia ca artă, Italia ca agricultură este superioară României; vă asigur, însă, d-le Valerian Urseanu, ca finanţe, situaţiunea ei financiară nu este superioară României...

D. Valerian Urseanu: Armamentul a adus-o în starea aceasta.

D. P.P. Carp: Şi dacă invocaţi exemplul Italiei, să nu-mi spuneţi ce a zis Magliani, ce a zis Cavour, căci aceasta este indiferent; căci la discursul lui Cavour se opun zisele cutăruia sau cutăruia; dar să-mi spuneţi ce a făcut Italia. Ei, Italia s-a împins la sacrificii cari niciodată nu s-au cerut acestei ţări şi niciodată nu se va cere...

D. V. Urseanu: Să profităm de greşelile ei.

D. P.P. Carp: Sub punctul de vedere financiar, eu cred că este o exagerațiune culpabilă; când se prezintă cheltuiala de o sută milioane ca o cheltuială exagerată, pentru nişte fortificaţiuni cari, cum cred eu, nu au să apere acele o sută milioane, dar întreaga avere a acestei ţări, şi atunci nu ştiu cine va zice că aceasta a fost o cheltuială zadarnică.

De aceea, d-lor, eu cred că acei cari, trecând de la vorbe la fapte, vor vota în contra acestui credit, nu-şi dau seama de ce zic când vorbesc contra, nici de ceea ce fac când votează contra. De aceea, d-lor, vă rog să lăsăm la o parte şi rivalităţile şi ambiţiunile noastre ca partid, şi să votăm creditul, şi această rugăminte o adresez nu numai coreligionarilor mei politici, dar adversarilor noştri.

Mai am un cuvânt şi voi termina.

Este cestiunea art. 3.

Ceea ce a zis d. preşedinte al consiliului, ca să explice pentru ce guvernul l-a prezintat, sunt foarte întemeiate; recunosc şi eu că, sub punctul de vedere al cauzelor unui lucru, guvernul era în dreptul lui; când ne punem însă pe tărâmul legalităţii, atunci mă izbesc de o dificultate asupra căreia nu-mi este permis de a trece. Când se cere să se angajeze un contract, în temeiul unui credit care nu a fost votat niciodată, eu cred că se face un lucru pe care, oricâtă dreptate ar avea d. preşedinte al consiliului şi oricât de puternice ar fi temeiurile d-sale, şi sunt puternice, noi nu putem tace, şi de aceea rog pe guvern să binevoiască a retrage acest articol.

Voci: L-a retras.

D. P.P. Carp: Am terminat.

Au mai luat cuvântul: George Panu – amendând „ideile politice-europene" ale lui P.P. Carp şi cu necesitatea apărării naţionale; Al. Lahovari, ministrul de Externe şi N. Ionescu; discuţiile vor continua şi în şedinţa următoare.

[D.A.D. nr. 77 din 6 mai 1890]

MAJORITATE ŞI MINORITATE ÎN PARLAMENT DESPRE PARTIDUL LIBERAL-CONSERVATOR

Şedinţa Camerei din 22 noiembrie 1890

Preşedinte: G. Gr. Cantacuzino. Şedinţa se deschide cu un protest al lu Lascăr Catargiu, în numele partidului liberal-conservator, „în contra prezenţei neconstituţională şi nelegitimă a actualului cabinet"... Îi răspunde generalul G. Manu, preşedintele Consiliului; mai intervin şi George Vernescu şi G. Panu, ultimul mai cerând cuvântul şi spre sfârşitul şedinţei, „pentru un curs de constituţionalism". Apoi –

D. P.P. Carp: Domnilor deputaţi, nu împărtăşesc ideea d-lui Panu, care n-a văzut în declaraţia d-lui Catargi decât repetirea unor lucruri fără importanţă, ce s-au mai petrecut în luptele noastre parlamentare. Cred, din contra, că are o însemnătate excepţională, aşa încât cestiunea incidentului de la Senat şi cestiunea chiar a raporturilor dintre d. general Manu şi d-nii Vernescu şi Catargi nu vin decât în al doilea rând. Nu mă pun pe tărâmul guvernului; mă pun pe tărâmul parlamentar, şi atunci când se atacă constituţionalitatea sau inconstituţionalitatea unui guvern, mă întreb dacă nu se atacă totodată şi constituţionalitatea sau inconstituţionalitatea Parlamentelor noastre. Pusă astfel cestiunea, ea e mai mare decât cestiunea constituirii guvernului; pusă astfel cestiunea, trebuie să ne întrebăm dacă-şi dau seama, acei cari au citit declaraţia aceea în Cameră şi Senat, de respectul ce datoresc Constituţiei, egalmente reprezentată în ambele Corpuri.

Căci, d-lor, nu mă uit nici la consituţiunea englezească, nici la constituţiunea belgiană, căci s-ar putea discuta mult asupra nuanţelor cari ar putea exista între ele; mă uit la Constituţiunea noastră: un guvern este constituţional, întâi când îl numeşte Regele, al doilea când îl menţine Parlamentul.

Dacă un guvern numit de Rege nu găseşte în ambele Corpuri majoritate, şi cu toate acestea voieşte să rămână la putere, fără să facă apel la ţară, el este neconstituţional; dacă un guvern, după două sau trei dizolvări, după ce ţara s-a pronunţat în contra lui, continuă a rămânea la putere, este neconstituţional; când însă un guvern are majoritate în Cameră şi majoritate în Senat, şi când se atacă constituţionalitatea

acelui guvern, acei cari atacă nu sunt inimicii cei mari ai Constituțiunii? Cred că da. Și atunci când se fac asemenea lucruri, cu ce drept veniți și ergotați asupra sensului ce poate să aibă cuvântul de a aviza, sau asupra exortațiunilor ce Regele ar fi putut da personal d-lui general Manu.

Aci nu este vorba de d. general Manu; este vorba de Cameră și Senat, și d-voastre, prin declarațiunile ce ați făcut în Cameră și în Senat, ați atacat reprezentațiunea legală a acestei țări.

Aceasta-i este foarte ușor d-lui Vernescu; dar mi-amintesc un refren francez: *solennelle mais pas forte*.

Dar noi, majoritatea din Cameră și Senat ce suntem? Ca să scape argumentațiunea d-sale, d. Vernescu atacă convincțiunile noastre? Dar cine i-a dat voie să se scoboare în fundul altei conștiințe, decât în conștiința d-sale?

Prin urmare, din punctul de vedere legal și constituțional, cestiunea nu este între d. Catargi, Vernescu, general Florescu și general Manu; ea este între d-lor și între majoritatea acestei țări, și, după mine, eu cred că nu minoritatea reprezintă această țară. Știu că afirmați contrariul și că susțineți că d-voastre reprezentați țara, iar noi nu; dar uitați că în același moment insultați țara, acuzând-o că e pururea servilă (*Aplauze*).

Nu aceste afirmațiuni sunt adevărate; ceea ce este adevărat este, d-lor, că marii majorități a acestei țări nu-i pasă deloc de intrigile noastre; ceea ce este adevărat este că țara, în partea ei cea mare, nu cere decât să poată merge în linişte înainte; ea nu se uită dacă din 100 de politiciani 25 nu sunt mulțumiți, pe când 75 sunt, și ea nu permite ca, pentru că cei 25 nu sunt mulțumiți, să fie expusă în fiece moment la frământări, fără folos pentru dânsa.

Cestiunea fiind așa, eu cred că onor. d. Vernescu a pus-o prea jos când a redus totul la un duel între ambii leaderi ai partidului liberal-conservator și general Manu, acuzându-l că ar fi călcat principiile, ideile partidului; pe când nici ieri, nici astăzi nu a binevoit să ne spună cari anume principii, cari anume idei sunt călcate. A susține numai că noi, Catargi și Vernescu, suntem bărbați cu principii, cu idei conservatoare-liberale, aceasta este numai o vorbă, când d-lor nu se silesc să facă ca aceste afirmațiuni să intre și în spiritul nostru al tutulor, prin expunerea ideilor ce vor să pună în practică.

Dar în realitate ia să vedem ce este acest partid liberal-conservator? Acest partid datează de la 1882-83, și atunci când s-a format acest partid, când s-a făcut alianța aceasta între conservatori și liberali, nu s-a specificat cel puțin care este partea conservatorilor și care aceea a liberalilor; nu s-a produs nimic din toate acestea în program, încât se

poate tare bine întâmpla ca d. general Manu şi d. Catargi să fie mai mult conservatori decât liberali, şi d. Vernescu să fie mai mult liberal decât conservator. De aceea susţin că, chiar în momentul naşterii acestei alianţe, nu s-a avut în vedere nimic alt decât un lucru, combaterea faptelor guvernului de pe atunci (*Aplauze*).

D-lor, este un lucru netăgăduit că generalul Manu este, înainte de toate, conservator, şi ca atare avea datoria să privegheze ca interesele partidului conservator să nu fie periclitate.

Aceasta este datoria lui, aceasta este menirea lui, aceasta este chiar justificarea prezenţei sale pe banca ministerială. Şi când d. general Manu vede că în partidul liberal-conservator nuanţa liberală covârşeşte; când vede că, dacă ar merge mai departe, ideile conservatoare, la cari el ţine mai mult, ar fi în pericol, nu ar fi consecinte cu el însuşi şi cu datoria care o are faţă cu trecutul şi cu viitorul lui... (*Aplauze, nu se mai aude*).

Că un asemenea lucru s-ar fi întâmplat dacă d. general Manu ar urma sfaturile d-lui Vernescu, vă voi proba imediat.

Ce zice d. Vernescu?

Ai rugat pe Măria-Sa să avizeze; prin urmare, trebuia ori să te retragi, ori să dizolvi.

Să se retragă în folosul cui? Evident în folosul generalului Florescu...

D. G. Vernescu: Respectul majorităţii.

D. P.P. Carp: Voi veni şi acolo.

În folosul generalului Florescu?

Aşa este? Pe ce majoritate s-ar fi sprijinit generalul Florescu? Pe majoritatea acestei Camere? Nu, d-lor. Pe majoritatea Senatului? Da?

Atunci vasăzică generalul Florescu nu ar fi dizolvat Senatul; vasăzică generalul Florescu a avut speranţa că va putea guverna cu acest Senat; vasăzică, generalul Florescu a avut speranţa că cele 24 voturi liberale, de îndată ce va veni el la putere, era să continue a-i acorda susţinerea lor? Aceasta o credeţi? Aş ruga numai să-mi răspundeţi la aceasta (*Murmure, ilaritate*). O întrerupţie îmi zice: Treceau toţi. Nici nu vă daţi seama ceea ce va să zică acest cuvânt.

Apoi atunci ştiţi ce spuneţi d-voastră? Eu nu am majoritate, dar dă-mi guvernul şi o voi avea (*Ilaritate, aplauze*). Dar dacă sunt exacte aceste zise ale d-voastră, atunci nu este tot atât de exact să spunem: să-ţi dau guvernul ca să-ţi faci majoritate [?] mai bine voi rămâne eu la guvern cu majoritate cu tot (*Ilaritate, aplauze*).

Vedeţi, d-lor, cum ajungeţi aşa la înjosirea jocului nostru constituţional, şi nu v-aţi dat seama de cursa care v-am întins-o şi în care ilaritatea Camerei vă dovedeşte că aţi căzut... (*Ilaritate*).

O voce: Ați profitat d-voastră și profitați și astăzi.

D. P.P. Carp: În realitate d-voastră nu ziceți alt nimic decât că țara aceasta este cu orice guvern (*Întreruperi*).

O voce: Nu țara: Camera.

D. P.P. Carp: Nu știu, dar pentru ce a cerut d. Catargi dizolvarea? Eu cred că nu știe nimeni, nici chiar d. Catargi... (*Zgomot, întreruperi, dialoguri*). Ca motiv politic sunt convins că d. Catargi nu poate să-l spună aci în Cameră. Ziceam, d-lor, că vedeți unde ajungeți d-voastre când tratați cu disprețul cu care tratați d-voastre și majoritatea și țara, și unde ajungeți d-voastre când afirmați că majoritatea se schimbă după cum ai sau nu ai puterea, când erigeți în teorie constituțională că nu prin cale de majoritate se obține guvernul, ci prin cale de guvern se obține majoritatea? Dacă ne-am pune pe tărâmul pe care se pune d. Vernescu și dacă am fi de părerea d-voastre, trebuia ori să se retragă, ori să dizolve; înțelegeți prea bine că cream o situațiune care nu ar fi numai echivocă, cum s-a zis, dar care nu ar fi fost conformă nici cu cerințele, nici cu ideile acestei țări... (*Întreruperi*).

Voci: Cum?

D. P.P. Carp: Să vă spun cum: știți ce vrea această țară? Ea voiește, înainte de toate, să părăsim sistemul coaliținii (*Ilaritate*).

O voce: D-ta nu ești coaliție? (*Zgomote*).

D. P.P. Carp: Afirm că nu sunt absolut nici într-o coaliție; constituționalii s-au declarat totdauna conservatori (*Aplauze*).

Voci: Toți sunteți conservatori? (*Zgomot*).

D. P.P. Carp: Dar ați susținut altceva.

Noi credem că putem guverna această țară singuri, însă cu o condițiune, ca ideile noastre conservatoare să fie la înălțimea progresului.

D. G. Vernescu: Se exclude una pe alta.

D. G. Panu: Și eu credeam același lucru.

D. P.P. Carp: Una exclude pe cealaltă? Și aș dori să știu pentru ce?

D. G. Vernescu: Voiți dialoguri?

D. P.P. Carp: Nu, este o formă oratorică, d-le Vernescu (*Ilaritate*).

D-le Vernescu, repet întrebarea.

Pentru ce crezi că se exclude? Credeți d-voastră că partidele nu sunt supuse la legile naturii ca oamenii?

Credeți că partidele nu sunt supuse aceloraşi legi la cari sunt supuşi şi oamenii cari le compun?

Nu credeți, d-le Vernescu, că precum țara merge înainte, așa și partidele trebuie să meargă înainte? Nu credeți că partidele cari nu vor

să meargă înainte cu ţara rămân îndărăt şi acele partide nu mai au dreptul de a guverna?

Este evident că da! Şi credeţi d-voastră că este suficient să zică cineva, care a rămas îndărăt, că am alăturea un liberal ca să mă garanteze faţă cu ţara şi să fiu eu atunci conservator înaintat, pe care ţara-l agrează? Vă asigur că nu, d-le Vernescu. Garanţia care vrei d-ta să-i dea conservatorii nu este admisă de ţară, fiindcă nu prezintă nici o garanţie de comerţ.

D. G. Vernescu: D-voastră faceţi comerţ.

D. P.P. Carp: Am voit să zic progres; dar fiindcă vă agăţaţi de un *lapsus linguae*, voi zice că în mintea mea alianţa între liberali şi conservatori, sub o singură formă, nu poate fi decât o asociaţiune comercială (*Întreruperi, zgomot*). Am spus-o şi o menţin, că unirea între şefii partidelor, adică între d-nii Lascar Catargi, Vernescu, a fost o unire trecătoare (*Zgomot*).

D. G.D. Pallade: Să declare d. general Manu dacă această unire era trecătoare (*Zgomot*).

D. P.P. Carp: Dacă dăm o interpretare ceva mai mare, dacă ziceţi că nu a fost numai o alianţă în prevederea unei lupte, că a fost sâmburele unui partid care are viitor, în această ţară, dacă susţineţi aceasta, atunci v-aş întreba: cum d-voastre, cari ziceţi că nu e o alianţă, ci un partid cu viitor, cum d-voastre aţi voit să depărtaţi tocmai elementele conservatoare din această ţară şi să căutaţi să vă alipiţi cu alte elemente liberale, cari nici măcar în prima formaţiune liberal-conservatoare nu existau? Dacă d. Catargi a cerut dizolvarea şi deşi eu sunt convins că a cerut dizolvarea fără să-şi dea seama de rezultatele ce ar fi produs acea dizolvare, ştiţi cari ar fi fost rezultatele? Rezultatele în alianţa aceasta liberal-conservatoare ar fi fost: că elementul conservator ar fi dispărut şi elementul liberal ar fi rămas.

O asemenea perspectivă a făcut pe generalul Manu să se gândească; nu putea d-sa să meargă aşa departe, ca să compromită elementul conservator, şi foarte bine a făcut generalul Manu. Din aceste lupte parlamentare nu cred că partidul conservator va ieşi întărit, şi între liberali şi conservatori partidul liberal-conservator are să dispară, precum dispare orice formaţiune de ocaziune. Aceasta e în natura lucrurilor şi pentru mine cestiunea nu se mai discută (*Aplauze*).

Discuţiile se vor prelungi şi în şedinţa din ziua următoare.

[D.A.D. nr. 5 din 25 noiembrie 1890]

CHESTIUNEA INTERVENȚIEI STATULUI ÎN CONCEPȚIA CONSERVATOARE

Ședința Camerei din 12 mai 1892

Președinte: George Manu. Se prezintă mai multe proiecte de legi, discuțiile concentrându-se asupra legii creditelor agricole: Nicolae Filipescu, Ion G. Miclescu, Menelas Ghermani – ministru de Finanțe, Mihail Balș, pe larg și documentat, apoi –

D. P.P. Carp, ministrul Domeniilor: Domnilor deputați, am urmat cu mare luare aminte argumentațiunea onor. d. N. Filipescu și a onor. d. Mihail Balș, și nu numai că am urmat cu mare luare aminte, dar am urmat-o cu mare liniște intelectuală, care-mi permitea să apreciez mai bine argumentațiunile d-lor; zic liniște intelectuală, pentru că în cuvântarea d-lor, cât și în răspunsul meu, nu o să se strecoare acel element care de multe ori întunecă spiritul, adică simțământul luptei între doi adversari.

Dacă ar fi zis d. Stolojan sau d. Porumbaru ceea ce a zis d. Filipescu sau d. Balș, pe lângă argumentele rostite, ar fi fost în mintea noastră ideea cum că d-lor văd în mine un adversar, și în mintea mea ideea că argumentațiunea nu este *ad hoc, ad rem*, și că își are rădăcina aiurea, știți cu toții unde.

Aceasta nu se poate întâmpla între d. Filipescu, d. Balș și guvern, membri ai acelui partid; nu sunt doritori nici d-lor a lua locul nostru, nici noi al d-lor (*Ilaritate*).

Dar, d-lor, fiindcă orice proiect serios, afară de prescripțiunile din el, mai are și o parte politică, onor. d-ni cari au vorbit mai înainte au luat ideea politică și pe baza aceasta au atacat acest proiect de lege, combătând ideea intervențiunii Statului, și au atacat ideea conținută într-însul a intervențiunii Statului. Au zis că intervențiunea Statului este un ce vătămător, pentru că ea duce la socialismul de Stat, pentru că distruge inițiativa individuală, și ca atare, se înțelege, ea nu poate decât să niveleze toate capetele și în ultimă instanță să distrugă jocul partidelor politice, cari și ele reprezintă o acțiune individuală a diferitelor elemente din această țară. Prin urmare, am merge la nivelare,

am merge la distrugerea partidelor, am merge la înăduşirea tutulor aspiraţiunilor constituţionale din această ţară.

Să vedem, d-lor, dacă este aşa: şi mai întâi de toate cred că mă veţi ierta dacă voi începe cu un lucru foarte banal, căci este un lucru banal de a zice că la fiecare pas în viaţa unui cetăţean, el este întovărăşit de intervenţiunea Statului.

El nu poate să [se] nască fără intervenţiunea Statului. El nu poate trăi fără această intervenţiune. Nu poate muri fără dânsa. La fiecare pas al vieţii sale cetăţeanul dă de o regulă oarecare, regulă fixată de generalitatea unei societăţi faţă cu aspiraţiunile individuale ale fiecăruia.

Şi acesta este un lucru atât de clar, atât de elementar, încât eu singur am zis: încep argumentaţiunea mea cu o banalitate foarte mare. Dar dacă este acest adevăr atât de adevărat încât el este banal, atunci d-lor, v-aş pune întrebarea: de ce d-voastră în mod general sunteţi în contra intervenţiunii Statului? Eu cred că nu aţi putea aduce absolut nici un argument şi nici nu aţi îndrăzni măcar de a zice că intervenţiunea Statului trebuie să dispară cu totul. Aceasta o zic unii. Dar cine? Tocmai aceia cari vor să distrugă societatea, tocmai aceia cari zic că nu au nevoie de toate aceste reguli, că regulile stabilite, regulile de până azi, nu fac decât să înăduşe, cum zicea d. Balş, iniţiativa particulară. De aceea ei se încearcă să distrugă societatea, ca s-o refacă pe urmă după chipul şi asemănarea lor.

Nu cred, şi nu ar fi o cutezanţă din partea mea a afirma aceasta, nu cred cum chiar onor. preopinenţi, în calitatea lor de conservatori, să fie cu totul în contra intervenţiunii Statului, pe care au aerul de a-l combate, căci atunci ar trebui din conservatori să se transforme în radicali anarhişti.

Dar mai este şi o altă eroare în această combatere a intervenţiunii Statului; este eroarea care se strecoară în spiritul multora cum că Statul ar fi un *ce* separat, un *ce* în afară de societate, parcă Statul ar fi o forţă iar nu o idee, care forţă, fiind puramente materială, vine totdauna şi împiedică orice avânt al iniţiativei individuale.

Ei, d-lor, această specie de Stat nu a existat decât în acele State autocratice şi despotice unde, în adevăr, nu reprezintă o idee, ci o forţă materială.

Dar acolo unde într-o societate bine constituită Statul reprezintă şi e dator să reprezinte aspiraţiunile întregii ţări, unde este obligat să reguleze raporturile între indivizi, dar nu după capriciul lui, ci după legi votate şi consimţite de toată lumea, cărora el atunci, având şi forţa materială pe lângă idee, le impune chiar acelor indivizi cari cred că

individualitatea lor se pune mai presus de interesele generale. Şi Statul privit aşa, nu e un adversar al societăţii, ci este reprezentantul cel mai fidel, cel mai exact şi cel mai conştiincios al unei societăţi.

De aceea nu intervenţiunea Statului trebuie d-voastre să o combateţi; ceea ce puteţi să combateţi e că, în cutare moment, intervenţiunea Statului poate să fie bună, poate să fie rea. Aceasta recunosc şi eu; nefiind nimic perfect în lumea aceasta, recunosc şi eu că precum pot exista guverne bune, cari întrebuinţează ideea de Stat spre folosul tutulor, tot aşa pot să fie şi guverne rele, cari întrebuinţează ideea de Stat numai spre folosul personal, şi atunci nu ca idee de principiu contrariu, nu pentru că refuzaţi d-voastre intervenţiunea Statului, aşa-numitul socialism de Stat, care sperie pe toate minţile cari nu se gândesc destul, atacaţi atunci nu aceasta, ci atacaţi întrebuinţarea rea a unei idei salutare.

Ei, atunci să vedem, d-lor, în cazul de faţă, în special, legea aceasta întrebuinţează noua idee de Stat în mod salutar sau în mod vătămător pentru societatea noastră; şi dacă ne veţi putea proba că am întrebuinţat în mod vătămător, atunci înţeleg nu amânarea, dar respingerea. Dar dacă noi vă vom proba, precum sper că vă vom proba, că o întrebuinţăm în mod binefăcător pentru ţară, atunci sper că veţi vota legea.

Ca idee generală vă voi mai spune încă ceva: ideea de Stat e o idee de generalitate, ea reprezintă societatea în întregimea ei, în mod atât de deplin şi absolut, încât ideea de Stat nu se poate zice nici conservatoare, nici liberală, de aceea s-a numit pretutindeni, şi se va numi cât va fi o societate *naţională*. Dar pe o treaptă mai jos şi sub punctul de vedere al unor interese mai speciale, nasc atunci ideile de conservator şi de liberal, şi, prin urmare, avem să ne preocupăm nu numai dacă legea aceasta e o lege care corespunde cu datoriile ce are Statul faţă cu administraţia lui, dar dacă legea aceasta corespunde şi cu conexitatea de idei cari există între membrii partidului conservator cari stau pe această bancă şi între membrii conservatori cari stau pe acele bănci.

Eu cred că corespunde; cred că e o lege eminamente conservatoare şi mă voi osteni a vă o dovedi în puţine cuvinte. Eu cred şi am crezut totdauna că marea deosebire între ideea conservatoare şi ideea liberală a consistat în aceasta: că ideea conservatoare vrea ca progresul unei societăţi să se facă prin armonia tuturor claselor, pe când de multe ori partidele liberale şi mai ales radicale cred că progresul nu se poate face decât prin luptă între diferitele clase ale unei societăţi.

Dar dacă e aşa, dacă ideea conservatoare cere de la noi ca să ajungem la progres prin armonia dintre clase, atunci naşte întrebarea cum traduceţi în fapt această idee generală, şi nu o putem traduce în fapt

decât atunci când vom căuta ca fiecare clasă din această țară, fie sus pusă, fie ea jos pusă, în limitele acțiunii şi a producțiunii ei, să fie protejată de Stat în mod egal şi cu aceeaşi solicitudine (*Aplauze*). Aceeaşi solicitudine trebuie să avem pentru arendaş cum am avea şi pentru țăran, aceeaşi solicitudine pentru boierul cel mai mare din această țară ca pentru cel din urmă rândaş.

Odată aceasta fiind ideea conservatoare şi intrând iarăşi în studiul practic al cestiunii, ne punem întrebarea: ce lipseşte țăranului nostru ca să facem din el o clasă din acelea care să simtă că e în armonie cu cele-alte clase ale acestei țări? Am zis că trebuie înainte de toate, pe cât ne stă în putință, să căutăm a asigura pământul ce-l are astăzi şi de aceea tot intervenirea de Stat a venit şi prin Constituție şi prin legea de la 64 şi a făcut o derogațiune de la principiul atât de recunoscut că acela, că proprietarul poate dispune de proprietatea lui. Am zis: nu; țăranul la noi nu-şi poate vinde proprietatea. Este unul din d-voastre care ar zice că rău s-a făcut? Atunci l-aş ruga să meargă dimpreună cu mine în Bucovina, ca să vadă că în urma legii de împroprietărire de la 1848, fiindcă țăranii s-au lăsat liberi să-şi vândă pământul, toate proprietățile azi sunt cumpărate de preoți, de dascăli, de proprietari. Dacă e o țară unde proletariarul țărănesc s-a întins în mod periculos, este Bucovina, şi dacă nu se manifestă în mod exterior acest pericol, provine din faptul că e o parte mică a țării care ştie că dacă se va mişca vine partea cealaltă care o ține în frâu, şi dacă Bucovina n-ar fi o parte mică a marelui imperiu austriac, mari zguduiri sociale s-ar întâmpla în Bucovina, care a ajuns aşa încât un sfert al populațiunii trece granița şi munceşte la noi în România ca să se poată hrăni.

Vasăzică şi acolo a intervenit Statul, dar fiindcă înainte de toate am datoria a avea o solicitudine protegiuitoare pentru administrații mei, ținând seamă şi de starea de cultură a acestei țări, şi de trecutul ei, şi de caracterul național care e cam uşurel şi se gândeşte mai mult la ziua de azi decât la ziua de mâine, eu intervin şi împiedic vânzarea, şi binecuvântată fie memoria acelora care au votat această lege.

După aceea am mers mai departe şi văzând că Statul are domenii întinse, că el e rău administrator şi că chiar dacă ar fi bun agricultor, totuşi nu e bine ca Statul să dea exemplu acelui rău despre care zice Tacitus că „latifundia perdidere Italiam", am hotărât că latifundiile Statului să se transforme în proprietăți mici, spre fericirea săteanului şi marele progres al țării.

Credeți d-voastre că această intervențiune a Statului a fost arbitrară, credeți că acest pretins socialism de Stat a fost ceva contrariu

ideilor şi principiilor conservatoare? Evident că nu, şi era firesc, d-lor, ca tocmai o Cameră conservatoare şi un partid conservator nu numai să emită ideea, dar să o şi realizeze (*Aplauze*).

Dar o dată ce le am dat aceasta, le-am zis: eu nu pot urma, studiind realitatea lucrurilor, nu pot urma în ideea care nu s-a zămislit în capul d-lui Filipescu, şi, prin urmare, fiind luată o idee de aiurea, a putut fi citită şi de noi, ca întâi să vină economia şi apoi creditul. Mi se pare că d. Filipescu n-a prea înţeles bine maxima economică, este adevărat, ca să se nască creditul trebuie să fie economie mai nainte, dar nu în aceleaşi persoane.

Ca să poată da cineva credit, el trebuie să fi făcut mai-nainte economii, căci altmintrelea nu ar avea bani; dar ca să poată exista creditul trebuie să fie cineva care nu a făcut economii; prin urmare, economia precede creditul, dar îl precede în teoria dezvoltării generale a unei societăţi, iar nu în dezvoltarea specială a unei clase. La ţăranul nostru economia n-a putut precede creditul şi atunci naşte întrebarea: faţă cu cari economii, faţă cu cari capitalişti este mai bine să punem noi pe ţăran, faţă cu capitalistul particular, ori cu capitalistul general care se numeşte Statul? Şi numai când veţi dovedi că şi sub punctul de vedere de putinţă al aplicării legii şi sub punctul de vedere al uşurării de credit, ţăranul nostru ar fi mai fericit dacă s-ar găsi faţă cu capitalistul particular decât faţă cu capitalistul numit Statul, numai în cazul acesta aţi putea zice că intervenţiunea Statului nu că nu este folositoare, dar cel puţin inutilă, şi că nu este treaba guvernului şi a Camerei să facă lucruri inutile. Ia să vedem, ţăranul nostru pus faţă cu capitalistul particular la ce a ajuns? Încercarea s-a făcut, dar fără succes; şi când d. Balş zicea că noi suprimăm iniţiativa individuală, mă miram de fraza aceasta, cel puţin în modul cum o prezenta d-sa; căci ca să suprimi trebuie să existe ceva, şi atunci întreb: care este iniţiativa individuală în locul căreia vine şi se substituie Statul astăzi prin acest proiect de lege? Aţi văzut-o d-voastre undeva? Noi ne am uitat în jurul nostru pretutindeni şi nu am văzut-o nicăieri.

O singură încercare, slabă şi timidă, şi aceasta cred că s-a făcut mai mult din mândria Iaşilor, a doua Capitală a ţării, care voia să aibă creditul ei propriu creat prin iniţiativa sa individuală.

Această singură încercare s-a făcut în toată ţara, şi acum, după 11 ani de experienţă, acea iniţiativă particulară zilnic se adresează la colegul meu de la finanţe, zicând: te rugăm, ia-o d-ta, nu mai putem merge, nu am făcut absolut nimic. Aşa fiind iniţiativa particulară la care

face apel d. Balş, vă întreb: la cine ne trimite d-sa? La o promisiune vagă? La o afirmaţiune că aşa este şi în Germania şi în Svitera?

Ei bine, mă iertaţi, dar cu asemenea utopii n-am fi îndrăznit să venim înaintea d-voastre. Dar afară de aceasta ia să vă întrebăm: sunt capitalurile la noi atât de îndestulătoare încât să se poată arunca în întreprinderi de asemenea natură?

D-lor, numai când capitalurile nu pot găsi un plasament bun, numai atunci pot să meargă acolo unde i se dă şi mai puţin. Apoi când fiecare particular la noi poate să-şi plaseze capitalul său cu 7-8 la sută, şi când cineva nu ar vrea să-şi plaseze capitalul, ar putea să cumpere moşii cari să-i producă tot 7-8 la sută, vă întreb: ce particular ar fi acela care şi-ar arunca capitalul său într-o întreprindere care nu i-ar aduce decât 3-4 la sută?

Apoi promisiuni şi tirade mari pe spetele altora multe se pot găsi; veniţi şi ziceţi: Ceea ce face Germania, ceea ce face Anglia, de ce să nu facem şi noi?

Dar mai înainte de a zice aceasta, de ce nu ziceţi: ceea ce face capitalistul Schmidt din Londra, de ce nu face şi Cămărăşescu de la noi (*Ilaritate*).

D. Cămărăşescu, până a nu face ceva, are să socotească banul lui şi are să zică: banul meu dacă-l pun în cutare întreprindere are să-mi aducă venit 7 la sută, dacă-l pun în cutare are să-mi aducă numai 5 la sută, şi atunci are să-şi pună capitalul unde-i dă 7, iar nu 5. Aşa este, d-le Cămărăşescu?

D. Toma Cămărăşescu: Aşa.

D. P.P. Carp, ministrul Domeniilor: Prin urmare, vedeţi, d-lor, că nici în societatea noastră d-voastre nu aţi găsi capitaluri atât de neocupate cari ar trebui să caute în jurul lor care este posibilitatea de câştig ca să dea capitalurile lor la un asemenea institut.

Ar trebui deci să recurgem la capitalurile străine, dar capitalurile străine ne-ar zice: Faţă cu o populaţiune săteană nu pot să risc capitalurile, nu pot să am a face cu cei 250 000 de împrumutaţi, pe care-i semnala adineaori d. ministru de finanţe, şi are să ceară o garanţie serioasă, şi acea garanţie are să fie a Statului. Prin urmare, vedeţi că trebuie să veniţi iarăşi la intervenţiunea Statului când aveţi nevoie de capitalurile străine (*Aplauze*).

D-lor, oricum veţi privi cestiunea, o să ajungeţi acolo că pe cale de iniţiativă individuală nu aveţi în ţară capitalurile necesarii pentru a da sătenilor cu dobândă atât de mică; pe cale de capitaluri străine cred că ar fi o idee periculoasă de a pune pe sătenii noştri faţă cu capitaliştii

străini, cari aceştia vor fi desigur de părerea d-lui N. Filipescu, cum că păsuirea este un lucru foarte periculos, este un lucru foarte rău.

D-lor, a căutat d. Filipescu să mă pună în contrazicere cu ideile mele de astăzi, citind un amendament prezintat de mine cu ocaziunea unei pretinse reforme pe care partidul liberal voia să o introducă la legea creditelor agricole; văzând că iniţiativa privată nu se pune în mişcare, căci nici nu putea să se pună în mişcare cu modul acesta, s-a zis să încercăm ideea cu acţiuni nominative şi atunci am zis: precum nu aţi ajuns la rezultat faţă cu iniţiativa particulară, aşa nu o să se ajungă la rezultat nici cu acţiuni nominative, ci trebuie a se face încercare cu acţiuni la purtător, căci cu acestea mai uşor se pune în mişcare iniţiativa privată.

Dar vă voi mai face o destăinuire, ca să vă arăt transformarea părerii mele de atunci.

D. ministru de finanţe Menelas Germani, când a numit o comisiune pentru stabilirea bazei şi a normelor legii care este în dezbaterea d-voastre, m-a numit şi pe mine în acea comisiune şi am început a discuta cestiunea pe toate feţele; între acestea, negreşit, a venit şi iniţiativa privată, şi am emis în ziua întâi ideea că dacă nu ar fi bine să încercăm cu iniţiativa privată şi să facem creditul agricol cu acţiuni *au porteur*, şi atunci d. ministru de finanţe a zis: chiar admiţând că există iniţiativă privată la noi, tot nu se poate realiza acest lucru. Chiar admiţând că s-ar putea, în mod practic şi posibil, reforma creditelor agricole cum vrei d-ta, d-le Carp, vă atrag atenţiunea asupra unui lucru: în starea noastră actuală, funcţionarea creditelor agricole nu este posibilă decât dacă puneţi la dispoziţiunea lor legea de urmărire. Şi atunci am fost întrebat: d-le Carp, dai d-ta această puternică armă unei societăţi private, iniţiativei particulare? Şi la această întrebare a d-lui ministru de finanţe i-am răspuns: *nu*.

Şi, prin urmare, ca consecinţă practică, trebuia să părăsesc ideea iniţiativei particulare, şi am părăsit această idee şi m-am raliat cu ideea d-lui ministru de finanţe.

Cred, dar, că am dovedit că şi din punctul de vedere social, şi din acela la ideii conservatoare, intervenţiunea Statului este un *ce* care nu trebuie combătut decât atunci când se produce în mod vătămător pentru societate. 'Mi rămâne deci acum să dovedesc că prin legea de faţă intervenţiunea Statului se produce în mod binefăcător pentru una din clasele acestei ţări, şi în treacăt vă voi spune, pe urmă, că nu numai pentru sătean, dar şi pentru celelalte clase voim să venim cu proiecte de legi

face apel d. Balş, vă întreb: la cine ne trimite d-sa? La o promisiune vagă? La o afirmaţiune că aşa este şi în Germania şi în Svitera?

Ei bine, mă iertaţi, dar cu asemenea utopii n-am fi îndrăznit să venim înaintea d-voastre. Dar afară de aceasta ia să vă întrebăm: sunt capitalurile la noi atât de îndestulătoare încât să se poată arunca în întreprinderi de asemenea natură?

D-lor, numai când capitalurile nu pot găsi un plasament bun, numai atunci pot să meargă acolo unde i se dă şi mai puţin. Apoi când fiecare particular la noi poate să-şi plaseze capitalul său cu 7-8 la sută, şi când cineva nu ar vrea să-şi plaseze capitalul, ar putea să cumpere moşii cari să-i producă tot 7-8 la sută, vă întreb: ce particular ar fi acela care şi-ar arunca capitalul său într-o întreprindere care nu i-ar aduce decât 3-4 la sută?

Apoi promisiuni şi tirade mari pe spetele altora multe se pot găsi; veniţi şi ziceţi: Ceea ce face Germania, ceea ce face Anglia, de ce să nu facem şi noi?

Dar mai înainte de a zice aceasta, de ce nu ziceţi: ceea ce face capitalistul Schmidt din Londra, de ce nu face şi Cămărăşescu de la noi (*Ilaritate*).

D. Cămărăşescu, până a nu face ceva, are să socotească banul lui şi are să zică: banul meu dacă-l pun în cutare întreprindere are să-mi aducă venit 7 la sută, dacă-l pun în cutare are să-mi aducă numai 5 la sută, şi atunci are să-şi pună capitalul unde-i dă 7, iar nu 5. Aşa este, d-le Cămărăşescu?

D. Toma Cămărăşescu: Aşa.

D. P.P. Carp, ministrul Domeniilor: Prin urmare, vedeţi, d-lor, că nici în societatea noastră d-voastre nu aţi găsi capitaluri atât de neocupate cari ar trebui să caute în jurul lor care este posibilitatea de câştig ca să dea capitalurile lor la un asemenea institut.

Ar trebui deci să recurgem la capitalurile străine, dar capitalurile străine ne-ar zice: Faţă cu o populaţiune săteană nu pot să risc capitalurile, nu pot să am a face cu cei 250 000 de împrumutaţi, pe care-i semnala adineaori d. ministru de finanţe, şi are să ceară o garanţie serioasă, şi acea garanţie are să fie a Statului. Prin urmare, vedeţi că trebuie să veniţi iarăşi la intervenţiunea Statului când aveţi nevoie de capitalurile străine (*Aplauze*).

D-lor, oricum veţi privi cestiunea, o să ajungeţi acolo că pe cale de iniţiativă individuală nu aveţi în ţară capitalurile necesarii pentru a da sătenilor cu dobândă atât de mică; pe cale de capitaluri străine cred că ar fi o idee periculoasă de a pune pe sătenii noştri faţă cu capitaliştii

străini, cari aceştia vor fi desigur de părerea d-lui N. Filipescu, cum că păsuirea este un lucru foarte periculos, este un lucru foarte rău.

D-lor, a căutat d. Filipescu să mă pună în contrazicere cu ideile mele de astăzi, citind un amendament prezintat de mine cu ocaziunea unei pretinse reforme pe care partidul liberal voia să o introducă la legea creditelor agricole; văzând că iniţiativa privată nu se pune în mişcare, căci nici nu putea să se pună în mişcare cu modul acesta, s-a zis să încercăm ideea cu acţiuni nominative şi atunci am zis: precum nu aţi ajuns la rezultat faţă cu iniţiativa particulară, aşa nu o să se ajungă la rezultat nici cu acţiuni nominative, ci trebuie a se face încercare cu acţiuni la purtător, căci cu acestea mai uşor se pune în mişcare iniţiativa privată.

Dar vă voi mai face o destăinuire, ca să vă arăt transformarea părerii mele de atunci.

D. ministru de finanţe Menelas Germani, când a numit o comisiune pentru stabilirea bazei şi a normelor legii care este în dezbaterea d-voastre, m-a numit şi pe mine în acea comisiune şi am început a discuta cestiunea pe toate feţele; între acestea, negreşit, a venit şi iniţiativa privată, şi am emis în ziua întâi ideea că dacă nu ar fi bine să încercăm cu iniţiativa privată şi să facem creditul agricol cu acţiuni *au porteur*, şi atunci d. ministru de finanţe a zis: chiar admiţând că există iniţiativă privată la noi, tot nu se poate realiza acest lucru. Chiar admiţând că s-ar putea, în mod practic şi posibil, reforma creditelor agricole cum vrei d-ta, d-le Carp, vă atrag atenţiunea asupra unui lucru: în starea noastră actuală, funcţionarea creditelor agricole nu este posibilă decât dacă puneţi la dispoziţiunea lor legea de urmărire. Şi atunci am fost întrebat: d-le Carp, dai d-ta această puternică armă unei societăţi private, iniţiativei particulare? Şi la această întrebare a d-lui ministru de finanţe i-am răspuns: *nu*.

Şi, prin urmare, ca consecinţă practică, trebuia să părăsesc ideea iniţiativei particulare, şi am părăsit această idee şi m-am raliat cu ideea d-lui ministru de finanţe.

Cred, dar, că am dovedit că şi din punctul de vedere social, şi din acela la ideii conservatoare, intervenţiunea Statului este un *ce* care nu trebuie combătut decât atunci când se produce în mod vătămător pentru societate. 'Mi rămâne deci acum să dovedesc că prin legea de faţă intervenţiunea Statului se produce în mod binefăcător pentru una din clasele acestei ţări, şi în treacăt vă voi spune, pe urmă, că nu numai pentru sătean, dar şi pentru celelalte clase voim să venim cu proiecte de legi

cari să dea satisfacere tutulor intereselor legtime ale țării, interese cari au şi ele dreptul la ocrotire şi la intervenţiune.

Şi mai întâi de toate, d-lor, este o idee eronată de a se crede că noi am venit cu crearea creditelor agricole. Noi venim numai cu reforma lor. Cine zice reformă, zice o stare de lucruri dată care trebuie modificată.

Ideea creării unui nou credit agricol, d. ministru de finanţe a spus-o, implică înainte de toate lichidarea creditelor existente, şi atunci se pune întrebarea: cari sunt pagubele ce trebuiesc suferite la această lichidare? Şi fără a intra în multe amănunte, – căci nu vreau să spun nimic rău nici de onorabilitatea sătenilor gagişti, nici de modul cum au fost administrate creditele agricole, – dar am ajuns la convingerea că această lichidare s-ar fi tradus prin o pagubă de 7 milioane, să zic 6, ca să fiu moderat.

Cine ar fi avut să sufere această pagubă?

Era să o sufere Statul. Atunci cum rămâne cu intervenţiunea Statului? D-voastre nu voiţi această intervenţiune, dar voiţi o lichidare în care Statul ar rămâne cu o pagubă de 6 milioane.

Statul atunci o să zică: nu, d-le Filipescu, eu nu vreau intervenţie de Stat; pentru ce mă obligi să plătesc 6 milioane? Ar fi venit atunci teorii: noi toţi plătim impozite; pentru ce în aceste 6 milioane, în cari intră şi impozitul proprietarului mare şi impozitul negustorului şi al tutulor, şi voiţi ca să suferim noi pagubele acestea ca să dăm sătenilor 6 milioane?

Evident, d-lor, că oricum vă veţi întoarce, tot aţi fi ajuns la intervenţiunea Statului, şi atunci ne-am zis: greutatea lichidării e un prim punct care ne face pe noi să continuăm creditul agricol în trăsăturile generale, astfel cum a fost făcut de guvernul trecut. Dar ce era de studiat? Era de studiat cari erau relele inerente ale legiuirii celei vechi, şi cum am putea noi să le îndreptăm. Şi aici, d-lor, cred că nu voi face teorii abstracte; cred că fiecare din d-voastre, cari aţi fost puţin timp la ţară, veţi putea aprecia dacă cele ce vă spun eu sunt exacte sau ba. Creditul agricol, în loc de a fi o binefacere până acum pentru săteni, a fost în mare parte un adevărat dezastru, pentru că dobânzile se urcau minimum la 17 la sută şi maximul lor nu vi-l pot indica; dar puteţi fi siguri că era mai mult de 23, 24. S-a întâmplat că guvernul liberal, voind înainte de toate să dea afacerea băncii, a trebuit ca efectele acestor credite agricole, voind să le sconteze la bancă, să le dea un termen foarte scurt. Vă întreb: vă închipuiţi d-voastre că populaţiunea noastră a îndeplinit obligaţiunea cu care e deprinsă de secole în Anglia, ca la ziua scadenţei să plătească cu sfinţenie rata? Dar era *a priori* sigur că aceasta nu se va întâmpla niciodată. S-a impus atunci obligaţiunea ca

la trei luni, dacă nu poate să plătească, să preschimbe. Prin urmare, ca să ai d-ta o scadență de 9 luni, care e minimum pentru care se poate da credit unui țăran, trebuia trei reînnoiri, trei alergări la creditul agricol în capitala ținutului, trei soiuri de bacșișuri date primarului și notarului. Și când însumați toate acestea – și fac apel la toți proprietarii, dacă nu s-a întâmplat aceasta – veți ajunge la rezultate uzurare de cari v-ați înspăimânta.

Atunci, prima reformă care trebuia să o facem era, întâi, ca să nu obligăm pe sătean a preschimba de atâtea ori. A doua reformă, să nu obligăm pe țăran și pentru plată și pentru contractarea împrumutului, să meargă totdauna la reședința de județ și să facă cheltuielile pe cari le cunoașteți și să nu vină țăranul la creditul agricol, dar să meargă creditul agricol la țăran și în această privință cred că e un progres imens asupra legii din trecut, și nu e cel puțin aceasta una din lacunele pe cari le semnala d. Filipescu.

Dar mai are și altă idee, și aci mă apropiu de d. Balș; are ideea că împrumuturile pe amanet sunt o stare înapoiată a creditului; evident că este o stare înapoiată a creditului, tot atât de înapoiată ca și clasa cu care avem a face; cu toate acestea ne am zis: nu putem noi sub o formă oarecare, măcar că a început în mod embrionar, să facem și creditul personal, și am ajuns la soluțiunea care permite și introduce, de nu în mod definitiv, dar ca un început, ideea creditului personal, cu atât mai mult cu cât, după legea de astăzi, acela care nu are gaj nu se poate împrumuta și, prin urmare, ar rămâne o mare parte din populațiune, cel puțin în Moldova, unde sătenii nu au vite, ca sătenii de dincoace, în afară de orice raport cu creditele agricole; am stabilit, deci, ca prin credit personal să-și poată crea gajul care-i lipsește, fiindcă legea pune obligațiunile acelora cari vor lua bani pe credit personal ca în 15 zile să-și reguleze poziținea: astfel că ei nu vor întrebuința banii pe petreceri, ei îi vor întrebuința la cumpărătoare de instrumente necesare muncii.

Prin urmare, nici aceasta nu cred să fie una din acele lacune semnalate de d. Filipescu.

A treia reformă este că am stabilit o normă absolută pentru dobânzi; am zis: nici într-un caz și sub nici o formă nu poate plăti țăranul o dobândă mai mare decât atât, și am suprimat raportul dintre dobânda ce o cerem de la săteni și fluctuațiunile scontului Băncii Naționale.

Vedeți, d-lor, cum că și aceasta este o parte bună, teama care a avut-o d. Balș, că în loc de 23 milioane o să ajungem la 40 și la 60 milioane, pentru mine nu este o teamă, ci un *ce* fericit, căci cu cât va crește numărul operațiunilor creditelor agricole, cu cât rămânând aceleași chletuielile de administrațiune, cu atât va fi posibil a scădea acel

maximum de dobândă pusă în lege, şi ceea ce sperie pe d. Balş, adică sporirea operaţiunilor la 40 milioane, pe mine m-ar bucura, căci imediat am veni cu o reformă a legii şi v-am ruga ca maximum de 11% să-l transformaţi în 8, 7 şi poate 6%.

Acestea sunt, în trăs[ăt]uri principale, reformele cari am crezut noi că trebuie să le aducem la starea actuală.

Mă iertaţi, d-lor, şi cred că mă va ierta şi colegul meu de la finanţe, dacă, făcând expunerea teoriilor generale ale proiectului de lege, am călcat peste cercul atribuţiunilor mele şi am vorbit şi de partea financiară. Sunt convins că d. ministru de finanţe va da amănunte mai complete şi mai competinte la discuţiunea pe articole, decât acelea pe cari vi le puteam da eu; am voit numai să vă pun în evidenţă trei lucruri. Întâi, că în cazul de faţă intervenţiunea Statului, de care nu vă puteţi scăpa, s-a manifestat în mod binefăcător pentru una din clasele acestei ţări.

Am probat, cred, cum că noi, introducând această lege, nu am contravenit absolut nici uneia din ideile conservatoare cari leagă guvernul cu majoritatea acestei Camere; am probat, cred, că am introdus în legislaţiunea actuală modificări esenţiale cari îmbunătăţesc legea; am probat, cred, că ar fi fost imposibil de a urma reforma pe altă cale.

Dacă în spiritul d-voastre credeţi cum că cestiunile de credit nu sunt numai ţărăneşti şi că aparţin tutulor claselor societăţii, vă promitem, şi zic că vă promitem pentru că jurnalul consiliului de miniştri este deja subscris, că o să venim cu proiecte pentru înfiinţarea unei bănci de credit agricol şi de credit industrial, pe baza iniţiativei particulare, care atunci va avea ocaziunea să arate dacă este atât de puternică cum voieşte să o semnaleze d. Balş.

Eu nu voiesc să fac o predicţiune, dar mă tem că tocmai aceia cari vorbesc astăzi contra intervenţiunii Statului, şi cari vor fi luaţi la socoteală de alegătorii lor, tocmai aceia vor veni să zică Statului: vino în ajutorul nostru (*Aplauze*).

Acestea sunt puţinele observaţiuni cari am avut să le fac ca răspuns onor. preopinenţi.

Noi credem în conştiinţă că facem un pas mare şi un progres vădit asupra stării naturale de lucruri, şi vă rugăm să primiţi proiectul acesta ale cărui bune roade cred că se vor manifesta în curând (*Aplauze*).

După o pauză de 5 minute, au mai vorbit: Anastase Stolojan, care va continua discursul său şi în şedinţa de a doua zi, apoi C.C. Arion, Al. Lahovari, ministrul de Externe, Emil M. Porumbaru, Menelas Ghermani şi alţii. Cu 59 bile albe şi 17 bile negre, „Adunarea a luat în consideraţie proiectul de lege".

[D.A.D. nr. 50 din 27 mai 1892]

LEGEA MAXIMULUI ŞI „CE ESTE POPORUL"

Şedinţa Camerei din 9 aprilie 1893

Preşedinte: generalul George Manu. Emil Mihai Porumbaru face o *interpelare* asupra „evenimentelor extraordinare din Capitală (întrebând dacă) ele legitimează regimul militar sub care oraşul trăieşte de patru zile, şi cât are să mai dureze un asemenea regim". Au loc altercaţii între C. Dobrescu-Prahova şi colonelul G. Rosnovanu. Apoi se intră în ordinea de zi, cu intervenţia ministrului Cultelor şi Instrucţiunii Publice – Take Ionescu, asupra proiectului de lege a impozitelor comunale. În numele unui grup de deputaţi conservatori, care nu e de acord cu legea, vorbeşte Constantin Ressu. Apoi –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: La criticile făcute până acum acestei legi s-a adăugat astăzi una nouă de către d. Ressu. Am auzit cum că legea nu e constituţională, am auzit că nu e populară, că nu e patriotică, azi am auzit că nici conservatoare nu e. Şi afară de punctul constituţional, recunosc cum că legea nu e populară, recunosc că legea nu e conservatoare, pentru că nu are a face cu ideile nici liberale, nici conservatoare. Principiile cari regulează deosebirile între aceste două partide n-au absolut a face cu legea de faţă şi e inutil de a le aduce în discuţiune.

Dar mie mi se pare, d-lor, că vă faceţi culpabili de o stranie lipsă de logică, căci atunci când d-voastre cu atâta energie vorbiţi de anticonstituţionalitatea acestei legi, mai înainte trebuie să vă întrebaţi: starea actuală e constituţională? Mă pun pe terenul d-voastre. Şi fiindcă sub punctul constituţional legea propusă de guvern e absolut pe aceeaşi linie cu legile actualmente existente, în loc ca d-voastre să veniţi să atacaţi anticonstituţionalitatea acestei legi, d-voastre aţi trebui să veniţi şi să cereţi – şi dacă guvernul nu va accede la cererea d-voastre, să propuneţi din iniţiativă parlamentară, – abrogarea legilor existente. Aci e lipsa de logică. Admit că cade legea pe temeiul d-voastre, că e anticonstituţională; ce rămâne în loc? Absolut aceeaşi lege anticonstituţională pe care d-voastre aţi adus-o la cădere.

Şi atunci vă întreb: cum apăraţi d-voastre principiul d-voastre constituţional? Şi noi suntem în drept a vă zice că teoriile d-voastre constituţionale nu sunt teorii cari pornesc din iubire pentru Constituţiune;

căci, dacă ar fi aşa, ar trebui să cereţi şi să impuneţi d-voastre reintrarea în pretinsa d-voastre constituţionalitate; iar nu sub cuvânt de anticonstituţionalism să faceţi să cadă această lege şi, căzând, să rămâneţi tot atât de anticonstituţionali precum aţi fost până astăzi.

Prin urmare, nu iubirea de Constituţiune vă insuflă. Dar să vedem şi sub punctul de vedere teoretic, doctrinal, dacă aveţi dreptate.

Care este teoria constituţională? Este cum că comunele sunt autonome. Şi dacă s-ar aplica principiul acesta foarte constituţional până în ultimele sale consecinţe, ar trebui să se zică că comunele se impun singure pe baza autonomiei lor.

Ei! Nu a voit Constituţiunea aşa; căci a priceput ea că în materie de impozite autonomia comunală poate intra în concluziune cu autonomia Statului şi nu a putut admite o organizaţiune de Stat în care să se ivească conflicte de competinţă între diferitele autonomii, şi a zis: impozitele ce-şi dau comunele trebuie să fie aprobate de Camerele legiuitoare, cari au să hotărască dacă impozitele propuse de comună nu fac să se nască conflict între autonomia Statului şi autonomia comunală.

Îndată ce se face aceasta în materie de impozite, sunt pe deplin constituţionale, şi este absolut indiferent când şi cum declară Camerele că acest conflict de autonomie nu există.

Ce va să zică legea maximului? Statul zice: până la acest punct comunele pot să-şi impuie impozite, şi eu, Statul, declar că nu este absolut până la acest grad nici un conflict între autonomia mea şi autonomia comunală.

D. Em.M. Porumbaru: Nu este vorba de conflict, este vorba de controlul Parlamentului.

D. preşedinte: Vă rog să nu întrerupeţi.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-lor, controlul Parlamentului s-a cerut de Constituţiune ca să evite un conflict între aceste două autonomii, şi o dată ce Camera a dat aprobarea sa la un impozit, nu poate să se zică că nu şi-a exercitat controlul.

Prin urmare, sub toate punctele de vedere, fie sub punctul de vedere al lipsei de logică, fie sub alt punct de vedere.

Dar mă pun un moment pe terenul d-voastre, dacă pretindeţi că toate legile noastre de maximum sunt anticonstituţionale, de ce nu veniţi cu următorul articol: „De astăzi înainte nici un impozit comunal nu se poate edicta dacă într-un mod prealabil n-a fost votat de Cameră", şi atunci să avem a discuta nu numai bugetul Statului, ci 3.000 bugete comunale.

D. Nicolaescu: Avem această lege, este Constituţiunea.

D. C.C. Dobrescu-Prahova: Citiți Constituțiunea.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ce zice Constituțiunea?

O voce: D-voastre de ce n-ați făcut-o?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Eu nu mă uit la ce au făcut ei, căci, dacă ar fi după ce au făcut ei, nici nu aș sta la vorbă. Eu zic: am fost păcătoși, am făcut atâtea abuzuri, așa încât chiar liberali ca d. Fleva, ca d. Dobrescu, ca d. Caton Lecca, ne-au combătut și răsturnat de la guvern, dar nu vom mai face de acum înainte. Ei, vă cred, și iau act de angajament față cu țara că, de îndată ce veți veni d-voastre la buget... (*Ilaritate*) la guvern, d-voastre aveți să declarați cum că nu se mai poate percepe un impozit comunal dacă el în prealabil nu a fost votat de Camera legiuitoare. Să văd aceasta. Deocamdată vă cred; dar fiindcă nu aprob modul d-voastre de a interpreta Constituțiunea și fiindcă, de! când mă uit la Constituțiune, mă uit și la țara de unde a fost tradusă această Constituțiune, mă duc și la glosatorii acelora cari au făcut-o, iar nicidecum la d. Fleva, la d. Dobrescu, nici la d. Mihăiță Porumbaru, nici la d. Take Ionescu, nici la d. Lahovari, nici la veri unul din oamenii noștri politici, pentru că cred că, atunci când avem să învățăm ceva, nu trebuie să născocim noi teorii dictate de interesul nostru momentan, ci trebuie să vedem nu cum înțelege un luceafăr de știință ieșit din cutare sau cutare seminar, dar cum înțeleg oamenii savanți ieșiți din cutare sau cutare universitate, cari au muncit toată viața lor și au stabilit adevăratele principii constituționale.

Ei! Vă desfid să-mi arătați în toți glosatorii constituțiunii Belgiei ceea ce spune d. Porumbaru.

D. Em. M. Porumbaru: Și eu vă desfid să-mi arătați articolul nostru din Constituțiune în altă Constituțiune.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Va să zică, d-lor, că legea este foarte constituțională; noi avem pentru noi textul, noi avem pentru noi interpretarea tutulor partidelor cari s-au succedat până acum în țară, și așteptăm ca noile formațiuni să vină la guvern și să aplice teoriile lor, numai nu avem încredere că noile formațiuni au să vină la guvern.

Să vă spun de ce. Zic, au să vină liberalii la guvern, dar nu noile formațiuni, cum le înțelege d. Dobrescu. Când deunăzi d. Fleva a spus: Dar ce-mi pasă mie de d-nii Aurelian, Stolojan, Sturdza? Noi, oamenii politici, ne întrebăm cu cine are să vină la guvern? Singur? Nu. Eu pot să vin singur, ziceam într-o glumă, ca președinte al consiliului și *ad-interim* la toate celelalte ministere, nu cred însă ca d-ta să vii ca mine (*Ilaritate*). Vasăzică, cu cine are să vină?

Are să vină cu d-nii Sturdza, Aurelian, Stolojan, Stătescu; şi atunci, ce garanţii am eu din partea acestor domni, cari de 20 de ani au aplicat Constituţiunea aşa cum ştiţi?

Prin urmare, d-lor, lăsaţi cestiunea de constituţionalism, căci ea nu are a face întru nimic cu legea de faţă.

D. I. Lecca: Aţi rezolvat-o d-voastră.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: N-am rezolvat-o, d-le Lecca. Dacă credeţi că noi, adică d-voastă faţă cu mine, şi eu faţă cu d-voastră, vom putea să ajungem a rezolva ceva, vă înşelaţi. Căci îndată ce suntem adversari politici, oricum ne vom învârti, nu vom ajunge a înţelege niciodată lucrurile în acelaşi mod, şi că are să fie deosebire între mine şi d-ta chiar când voi fi eu în locul d-tale şi d-ta în locul meu (*Ilaritate*).

O voce: Nu credem.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Nici eu nu o cred, o spun ca o ipoteză, ca o ficţiune constituţională (*Ilaritate*).

Prin urmare, am încheiat cu cestiunea constituţională, am constatat care este părerea noastră, care este părerea d-lor din minoritate; prin urmare, nu putem ajunge la nici o înţelegere pe tărâmul constituţional, rămâne ca majoritatea să hotărască cine are dreptate dintre noi, şi atunci se rezolvă cestiunea în mod foarte constituţional; altă soluţiune nu e.

D. G. Gheorghiade: Argumentaţia e grea.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Să venim la lege şi să vă spun geneza ei; şi atunci veţi vedea nu dacă ea e populară, dar dacă era necesară, dacă se impunea, şi al doilea, odată necesară, dacă ea putea lua o altă formă decât forma pe care o vedeţi în proiectul de faţă. Şi dacă ea era necesară şi nu putea lua o altă formă decât pe aceea ce a luat-o, vă puteţi închipui că cestiunea dacă ea este populară sau impopulară este o cestiune absolut indiferentă.

Poate să fie populară sau impopulară în cutare caz, sau să nu fie populară în cutare şi cutare caz. Dar când eşti obligat să faci cutare şi cutare lucru, atunci nu-ţi mai pui întrebarea dacă este popular ori nu lucrul pe care eşti obligat să-l faci.

D-lor, în situaţia în care se află finanţele comunelor noastre, – şi aci să nu credeţi că am să fac veri un paralel; să nu credeţi că am să mă întreb dacă destrăbălarea finanţelor comunale de azi se datoresc cutărui ori cutărui partid, cutărui ori cutărui guvern, şi începând de la 1878 până la 1888 şi de la 1888 până la 1893, – ca să fiu foarte larg cu d-voastră, admit că toate partidele, – aşa are aerul de a fi şi teoria d-voastre, – au fost păcătoase şi că vina stării proaste a finanţelor comunale trebuie pusă în sarcina tutulor partidelor. Dacă starea este aşa, dacă

comunele, în starea lor bugetară de azi, nu pot să meargă înainte; căci să ne înțelegem: ce admiteți d-voastre că se cheamă a merge înainte? Se cheamă a plăti pe primar, pe medicul de ocol, pe perceptor, pe controlor? Ori se cheamă a îndestula ceea ce în toate țările din lume se numește datoria unei administrațiuni comunale? Și aș vrea să știu de la d. Ressu, fost primar, dacă pompierii nu trebuie să fie în sarcina comunei, dacă drumurile, spitalele, școlile comunale, dacă biserica nu trebuie să cadă în sarcina comunelor? Neapărat că da. Ei bine, ce obligațiuni am impus comunelor decât sarcine comunale? Și dacă acestea sunt datoriile comunelor, să ne întrebăm: cum satisfac ele aceste datorii? Fac apel la toți: cine susține cu o umbră de dreptate că comunele azi îndeplinesc aceste îndatoriri? Este unul dintre d-voastre, fie din majoritate, fie din opoziție, care să susțină că și le îndeplinesc? Nu e nici unul. Vrea să zică unanimitatea recunoaște că comunele în această țară nu satisfac îndatoririle comunale; de ce? Unii, cei pasionați, acei cari nu vor să se uite la adevărata stare a lucrurilor, nu visează decât acuzațiuni politice; zic pentru ce se face politică, pentru că d. Pache a cheltuit prea mult, pentru că d. Ressu nu s-a înțeles cu d. Robescu, pentru că d. Corlătescu voia să fie primar la Ploiești; dar realitatea este că nici o comună din țară nu are resursele necesare ca să îndeplinească datoriile comunale. Și acum naște întrebarea: putem noi să lăsăm comunele din țară să continue pe această cale? Sau trebuie să le forțăm a-și face datoria lor? Și când ele ne răspund: Nu pot, pentru că nu am mijloace; noi trebuie să le zicem: Vom veni cu o lege care să vă dea posibilitatea de a avea mijloace, și în această privință nu ne vom uita dacă lovim câte un interes. Apoi, pentru Dumnezeu, nu ne faceți injuria de a crede că noi nu ne-am dat seama de nepopularitatea legii decât în momentul când ați venit d-voastre să ne deschideți ochii. Știam că ea va fi nepopulară și cu toate acestea am mers și mergem înainte, pentru că un guvern, mai înainte de a se preocupa de popularitatea sau impopularitatea unei legi, trebuie să îndestuleze nevoile acestei țări.

Vă spunea, dacă nu mă înșel, d. președinte al consiliului: vă închipuiți d-voastre o epidemie, cu destrăbălarea comunelor de astăzi? Câte victime ar fi numai și numai din faptul că n-avem o administrațiune comunală?

D. Delimarcu: Nu sunt oameni la comună.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ne-am înțeles, d-le Delimarcu, și am recunoscut că 30 de ani de zile toate partidele au fost păcătoase, și așteptăm noua formațiune liberală ca să vedem rezultatele. Am convenit dar; nu mai întrerupeți degeaba.

Noi vorbim de starea actuală şi pentru simpla promisiune a cutărui sau cutărui d. deputat cum că el are să facă mai bine, pentru că Stan sau Bran zice: când voi fi eu, voi face mai bine; pentru o asemenea promisiune naivă, zic, care este omul serios care să se retragă de la guvern?

Vă ziceam, d-lor, că obligaţiunea guvernului este de a da comunelor mijloacele necesare pentru a putea face o bună administraţiune comunală.

Asupra acestui punct nu este absolut nici o deosebire de păreri.

Al doilea punct este că, de îndată ce am recunoscut această necesitate, trebuia să ne dăm seama de sistemul care trebuie să-l întrebuinţeze guvernul pentru a pune la dispoziţiunea comunelor mijloacele de cari au nevoie? Şi aci ni se înfăţişează diferite propuneri.

D-lor, nenorocirea acestei ţări e că ştiinţa şi idealul nostru, în mare parte, nu sunt rezultatul unei lucrări intelectuale, conştiente, ci rezultatul unei învăţături de ocaziune.

Unul a citit din întâmplare că în Belgia nu se percep taxe de acciz.

Un altul a citit că în Germania nu se percep taxe de acciz, un al treilea a citit iarăşi nu ştiu ce; dar nici unul nu-şi dă seama dacă aceste sisteme sunt posibile sau nu, dacă se potrivesc ori nu cu actuala stare de lucruri; fiindcă, d-lor, aci este ştiinţa, căci altminteri cine n-ar fi învăţat?

Dar dacă ar fi suficient, pentru a fi economist, să citeşti pe Maurice Block şi citeşti în materie de impozite comunale că în dicţionarul lui Maurice Block stă cutare sau cutare lucru, sau să citeşti că în Belgia s-au pus taxe de acciz la frontieră, aceasta e foarte uşor. Sunt obligat să admit că fiecare din d-voastre ştiţi a citi şi a scrie; dar a înţelege ce citeşti, aceasta e altceva. Şi cu sistemul acesta, d-voastre credeţi că aveţi să vorbiţi în numele ştiinţei, în numele unei pretinse experienţe pe cari aţi făcut-o? Evident că nu. Nu se poate nici unul, nici altul din aceste sisteme. Şi când am văzut părerile Camerelor de comerţ, cu cari trebuie să mă ocup, căci ele aparţin administraţiunii departamentului meu, mi-am pus mâinile în cap şi mi-am zis: Ce fel de Camere de comerţ avem?

Apoi, d-lor, să admit sistemul belgian. Sistemul belgian la fruntarii nu admite decât 4 taxe, dintre cari una e asupra vinului. Noi, cari exportăm vinul, dar cari nu-l importăm, ce bani ar ieşi din taxa vinului la fruntarii? Absolut nimic. Şi veţi vedea că şi din celelalte 3 taxe de acciz nu veţi avea folos. Pentru ca să producem noi suma de bani necesară cu un asemenea sistem, trebuie oare să punem taxe la fruntarii asupra materiilor industriale, în loc să punem taxe asupra materiilor de consumaţiune? Şi atunci vă întreb: când noi, pentru ca să obţinem resursele pe cari le avem azi şi cari nu sunt suficiente

comunelor, căci ne trebuie verio 60 milioane, vom urca tariful nostru autonom, vă dați seama unde ajungem?

Vama la noi nu produce decât 29-30 milioane. Dacă voiți să mai dea 60 de milioane, face un total de 90 milioane. Vă închipuiți d-voastre un sistem care ar transforma dările la fruntariile noastre de [la] 30 milioane la 90? Şi admiteți d-voastre că o Cameră de comerț, care aruncă numai așa în aer taxe de acciz la fruntarii, e o Cameră de comerț serioasă? O regret şi o zic, nu e o Cameră de comerț serioasă.

Prin urmare, aceasta nu se poate. Atunci ce voiți? Voiți d-voastre materiile industriale să se impună la bariera fiecărei comune? Aci iar mă mir de Camerele de comerț. Să impunem, zic, unele în mod egal, şi asupra mărfii străine şi asupra mărfii indigene; dar atunci creăm o serie de greutăți, lovim în toate industriile noastre născânde așa de tare, încât m-am întebat: cum a putut gândi o Cameră de comerț ca noi să supunem toate industriile noastre la taxe comunale? Dar ne ziceți: facem distincțiune între mărfurile indigene şi mărfurile străine cari nu au similare în țara aceasta.

Ei, la aceasta mă opun, pentru că este cu neputință; şi când gândiți că s-ar putea face un asemenea lucru, vă înşelați. Credeți d-voastre că străinul care cumpără grâul nostru nu are să pună atunci taxe diferențiate asupra grâului românesc?

Nu vă faceți iluziuni că o țară poate vinde altei țări fără să cumpere de la ea nimic. Nu este comerț posibil dacă nu este internațional, şi nu este comerț internațional posibil decât cu o condițiune: egalitate de drepturi; şi nu cu bani se egalizează comerțul internațional, ci prin schimbare de mărfuri.

Eu, ca ministru al comerțului, şi nu numai eu, dar desfid să vină orice ministru de comerț să zică că se poate face orice deosebire de taxe comunale între marfa o dată naționalizată şi marfa indigenă. Nu se poate aceasta.

Şi foarte bine v-a arătat d. Miclescu. Nu putem face aceasta fără să nu lovim în agricultor, fără să [nu] lovim în părțile cele mai vii ale întregii noastre producțiuni.

Şi atunci, vă întreb, d-lor, care sistem era posibil? V-am arătat că toate sistemele cari le-ați indicat sunt nu numai imposibile, dar chiar dacă ar fi cineva atât de cutezător încât să legifereze așa, ar lovi întreaga producțiune a țării şi atunci ar veni altă nepopularitate, decât această nepopularitate trecătoare, şi de care voi vorbi la sfârşitul cuvântării mele.

Vasăzică, nu se poate altfel, şi, precum v-am spus că întâiul pas era că legea se impunea de necesităţile comunelor, tot aşa, studiind diferitele sisteme, ajungem la concluziunea că nu e posibil de a crea resurse comunelor decât mărind taxele de consumaţiune. Aceasta este geneza legii, fără preocupare de popularitate sau de impopularitate.

Dar îndată ce facem aceasta, putem noi să introducem cu ocaziunea acestei legi oarecari îmbunătăţiri şi în perceperea şi aşezarea impozitului? Am crezut că da. Întâia îmbunătăţire era că, dacă facem taxe de consumaţiune, trebuie să punem aceste taxe asupra obiectelor consumate. Nu este aşa? Şi nu putem admite ca un obiect consumat să plătească 5 bani, de exemplu, şi tot acel obiect, de consumat şi el, să plătească în unele cazuri 2 bani, sau nimic.

Şi atunci ne punem întrebarea: ce se face cu producţiunile din interiorul comunei?

Nu vorbesc de partea industrială, care a tratat-o d. Miclescu într-un mod foarte larg şi ştiinţific.

Dacă d-voastre nu impuneţi la taxă de consumaţiune fabricaţiunile din interiorul comunei, d-voastre veţi ajunge încetul cu încetul la o hipertrofie a Capitalei, care are să fie în dauna întregii ţări; şi precum un cap care este prea gros capătă apă şi ucide întregul trup, tot aşa dacă d-voastre veţi ucide orice activitate în afară de centrul ţării, d-voastre veţi ucide şi ţara şi, în ultimă instanţă, şi acel cap gros care se numeşte Bucureşti, şi care la sfârşit va muri şi el prin propria lui greutate, că nu va mai găsi putere în trup ca să-l susţină.

Vasăzică, şi asupra acestui punct iar cred că nu este nici o primejdie, şi trebuie ca şi obiectele fabricate în interiorul comunei să fie impuse.

Năşteau însă dificultăţi în aplicarea acestui principiu foarte salutar. Cum am căutat să înlăturăm aceste dificultăţi? Întâi este dreptul de antrepozit, care se impune. Aci înţeleg să supun la taxa de consumaţiune ceea ce se pune în consumaţiune, căci atunci privesc industria ca industrie locală; dar când exportez, atunci nu mai este industrie locală, ci este industrie naţională; şi nu văd pentru ce industria naţională ar fi supusă la taxe comunale pentru o fabricaţiune ce nu servă comunei în care se află fabrica. Şi atunci am zis: vă dăm dreptul de antrepozite şi orice se fabrică ca industrie naţională nu va fi supus la taxă. A doua dificultate era: materia primă plăteşte taxă, dar plătesc şi obiectele fabricate din ea. Aceasta este o nedreptate, şi atunci am zis că taxa aceasta ori nu trebuie percepută, ori trebuie înapoiată, de îndată ce s-a văzut că a plătit de două ori. Aşa zice legea la articolul şase, cum că

comunele au dreptul de a scădea o taxă care este partea alicotă a materiei prime, care a plătit deja.

Mai este o altă greutate; greutatea de percepere. O mulțime de mici industrii se sustrag de la aceste taxe prin imposibilitatea în care s-ar fi găsit administrațiunea comunală de a le percepe, și atunci am zis în proiectul guvernului, și concesiunile făcute de noi nu sunt decât corolarul logic al principiului guvernului; am zis cum că fabricile în interiorul comunei, a căror constatare s-ar găsi prea anevoioasă, să poată fi scutite. Prin urmare, principiul l-am stabilit. Și când Camera de comerț a zis: de ce să lăsăm lucrul la arbitrariul comunal și să nu fixăm prin lege chiar cari sunt anevoioase și cari nu, am zis, bucuros, dacă voiți aceasta, căci principiul este o dată admis.

Acestea sunt, în mari trăsături, motivele cari ne-au îndemnat să adoptăm acest sistem, cu care căutăm să scăpăm starea financiară a comunelor pe cât stă în putința noastră. Vin la partea tarifului, unde se zice că este exagerațiune.

În această privință, deși nu m-am înțeles cu colegii mei, dar lucrul este prea natural ca să pot lua răspunderea în numele lor. Noi suntem gata a primi orișice reducțiune de taxă ce voiți d-voastre, însă cu o condițiune: ca, făcând la urmă socoteala, să măriți resursele comunei în așa mod, încât să nu fim nevoiți mai târziu ca să impunem în comune noi taxe spre a le scăpa de bancrute; dar să reduceți taxele așa, ca, făcând socoteala, să nu ne dea nici resursele actuale, fiindcă aceste reduceri nu pot fi admise, căci atunci vă întreb: cu ce se mai pot îndestula necesitățile comunei?

Cum vedeți, d-lor, legea de față se impune de sine; sistemul nu poate fi decât cel adoptat și, odată adoptat, am căutat să-l facem practic; și cred că s-a făcut și mai practic prin modificările admise de comitet.

În privirea mărimii taxelor, suntem foarte concilianți, cu condițiunea expresă ca prin fixarea lor să ridicați în mod simțitor resursele comunelor. Așa fiind, mă întreb și eu ca Mefistofeles din *Faust*: Pentru ce atâta larmă?

Alt sistem nu pot adopta; comunele trebuie a fi puse într-o altă situațiune și, admițând că, temându-ne de impopularitate, am retrage legea, ne-am fi făcut oare datoria față cu administrațiunea comunelor? Declar cu fruntea foarte senină, nu! Admit că nu retragem legea; admit că majoritatea o respinge și ne retragem noi. Vine alt minister; ce are să facă cel ce va veni după noi cu comunele? Are să le lase în starea actuală? Vasăzică, d-voastre voiți să răsturnați un guvern care își face datoria și să vină altul, care nu-și va face datoria (*Aplauze*). Iată

rezultatul practic. Acum, de îndată ce v-am arătat motivul pentru care am adus legea şi am făcut aşa, şi pentru ce noi nu o putem retrage, vin acum şi la cealaltă cestiune, a popularităţii.

Poporul s-a pronunţat contra şi noi trebuie să ne supunem voinţei poporului. Foarte bine; să vorbim de popor.

Poporul se manifestă în diferite forme; poporul se manifestă prin majoritate, prin Cameră şi prin Senat. Nu, nu este acesta poporul; nu sunteţi d-voastre poporul; nu sunt senatorii. Poporul s-a mai manifestat prin comiţiile electorale; nici acesta nu este poporul.

Cine, dar, este poporul? Poporul este Capitala. Foarte bine. Să vin la poporul Capitalei. Din cât se compune poporul Capitalei? Din verio 200.000. Cine reprezintă pe acest popor? O deputaţiune de verio 4-5 mii oameni, deşi eu n-am văzut decât verio 2000 în curtea Mitropoliei. Iată delegaţia poporului Capitalei; trebuie să mă supun ei. Dar, ca să mă supun, trebuie să ştiu ce vrea. Care-ţi este amendamentul, d-le popor? M-am pus la fereastră; poporul, cum m-a văzut, şi-a exprimat amendamentul printr-o huiduială; drept să vă spun că eu nu am înţeles forma acestui amendament al poporului. Am ieşit afară tot ca să aflu amendamentul; amendamentul, d-lor, s-a transformat afară în pietre şi în scuipat. Am stat cu pietrele şi cu scuipatul la vorbă şi am spus: foarte bine; aş dori însă să vă cunosc amendamentul. Poporul mi-a răspuns: „Avem reprezintantul nostru în Cameră; avem pe d. Fleva". Am venit în Cameră şi am întrebat pe d. Fleva, reprezintantul pietrelor şi al scuipatului. D-sa s-a mulţumit să-mi dea o citaţiune din Mauriciu Block.

Iată tot ce a ieşit din această voinţă a poporului (*Aplauze*).

Eu sunt omul blând, omul care caut să mă supun voinţei poporului; dar ce a făcut poporul? M-a huiduit; m-a lovit cu pietre şi m-a scuipat. Dacă credeţi d-voastre că acesta este un mod constituţional din partea poporului – vedeţi că pe toţi ceilalţi i-am dat la o parte – de a-şi manifesta voinţa lui, vă înşelaţi.

Dar nu mă pun nici pe tărâmul constituţional. Dacă credeţi d-voastre că veţi găsi o singură inimă serioasă, un singur om care are sentimentul demnităţii lui, care să se retragă pentru că a fost scuipat şi huiduit, şi să părăsească el toate ideile, îndeplinirea tutulor datoriilor lui faţă cu această ţară, şi, în materia aceasta, faţă cu nevoile comunelor, pentru că s-au găsit trei sute de indivizi, din cari verio 20 sau 30 băieţi de pe la prăvălii şi 40 sau 50 oameni beţi, – şi, dacă zic beţi, este pentru că i-am văzut, nu puteţi contesta aceasta, – dacă credeţi aceasta, zic, vă înşelaţi.

Cum că aceşti oameni reprezintă poporul şi cum că eu, faţă cu o asemenea manifestare, trebuie să-mi schimb ideile şi să aduc o altă lege, aşa cum o înţelege el, aceasta nu o puteţi cere de la mine. Şi când d. Fleva îmi spunea că poporul mi-a dat o lecţiune, aş dori să ştiu ce lecţiune a putut să-mi dea, pe care nu aş fi găsit-o deja la şcoală în istoria lumii?

Apoi, popoare de acestea au ucis pe acei cari le-au făcut binele cel mai mare.

Dar cine a făcut pentru Ţările de Jos mai mare bine decât Artevelde, care le-a scăpat de tiranie? Şi cine a fost ucis de acelaşi popor, care l-a rupt în mii de bucăţi? Tot Artevelde; şi, fără să fac alăturări cari ar fi ridicole în sfera noastră mică, conform cu putinţa noastră de a face ceva, pot zice şi eu, căci din munca lui se poate mândri fiecare, pot zice că şi eu am făcut ceva pentru acest popor.

Am contribuit poate ca puţini oameni în ţara aceasta la stabilirea valutei (*Aplauze*).

Pot spune că, ca puţini oameni în ţara aceasta, am contribuit la tariful nostru autonom (*Aplauze*).

Ei, care mai mare binefacere e pentru comerţ decât restabilirea valutei, care mai mare binefacere e pentru industrie decât tariful autonom? Şi eu, care am făcut acestea, nu sunt popular, ci popular este acela care se duce să se închine la 50 beţivi şi la 30 băieţi de prăvălie! (*Aplauze*).

Gândiţi d-voastre că n-am cel mai adânc dispreţ pentru asemenea teorii şi pentru un asemenea popor?

Şi gândiţi d-voastre că, chiar dacă acea necugetată piatră aruncată m-ar fi putut ucide, ar fi modificat întru ceva dispreţul adânc pe care vi l-am semnalat adineaori?

Nu, absolut nu.

Şi dacă am învăţat în istorie ce valoare are poporul d-voastre, am învăţat şi altceva.

Am învăţat cuvintele lui Horatius, care zice:

Justum et tenacem propositi virum
Nec vultus iritantis tyranni
Nec civium ardor prava jubentium
Mente quatit solida
Et si fractus illabatur orbis.
Impavidum ferient ruinae.

Şi pentru aceia al căror stil îmi dovedeşte că nu au citit niciodată pe Horaţiu, vreau să le-o traduc: „Omul drept şi energic nu se uită nici

la amenințarea tiranului, dar nu se uită nici la clamoarea mulțimii îmbătate" (*Aplauze prelungite*).

Apoi eu am învățat în istorie și altceva. Eu am învățat că nu a fost nimeni mai slugarnic față cu tronul decât aceia cari erau slugarnici față cu plebea.

Luați pe acei cărora poporul pe urmă le-a tăiat capul, erau agitatori, cari prin agitațiune voiau să ajungă la putere, și cari, odată ajunși, au fost ei împilătorii cei mai mari.

Cine este curtizan, e indiferent dacă e al palatului sau al mulțimii; eu am cutezanța de a declara că nu sunt curtizan nici al unuia, nici al alteia (*Aplauze*).

D-lor, le cunoașteți acum toate; cestiunea stă în mâinile d-voastre. Hotărâți și de soarta legii, și de soarta noastră.

Întru cât privește disidența conservatoare, în numele căreia d. Ressu a vorbit, recunosc cum că în toate partidele, și aceasta e legea naturii, căci numai așa e progres, că în toate partidele trebuie să se producă disidență. Atunci când această disidență e la începutul ei, nu poate împiedica mersul partidului. Când disidența devine mare, atunci ia locul partidului de până atunci, și celălalt rămâne disident. Deocamdată eu am convingerea că noi suntem partidul și dumnealor disidența (*Aplauze prelungite*).

Cu acest discurs, discuția se închide și se votează „luarea în considerare a proiectului de lege asupra maximului taxelor comunale", care se aprobă cu 80 bile albe și 33 bile negre.

[D.A.D. nr. 68 din 14 aprilie 1893]

LEGEA ÎNVOIELILOR AGRICOLE ŞI TEORIA INTERVENŢIEI STATULUI

Şedinţa Camerei din 5 mai 1893

Preşedinte: generalul George Manu. Discuţia asupra legii tocmelilor agricole e începută de C. Dobrescu-Argeş, care, după un lung discurs, propune amânarea legii; preşedintele Consiliului – Lascăr Catargiu, se opune – după trei zile de discuţii, fără să fi fost auziţi şi miniştrii susţinând legea. Intervine şi Ion C. Grădişteanu, apoi –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor deputaţi, motivul invocat de d. Grădişteanu în ulimele sale cuvinte nu mai are raţiunea de a fi. Cestiuni de asemenea natură, odată puse în picioare, nu se mai pot înlătura, ori veţi vota *pentru*, ori veţi vota *contra*; şi dacă crede d. Grădişteanu cum că votând contra acestei legi, cestiunea tocmelilor agricole nu are să fie o cestiune arzătoare, îl rog să creadă şi vechea mea experienţă, că se înşeală. Prin urmare, dacă acesta e motivul, îl rog să voteze pentru lege, căci argumentul luat din nulitatea legii n-are mare valoare în ochii mei; căci, dacă ar fi numai nulitatea, m-aş duce la d. Grădişteanu şi i-aş zice: Ionaş dragă, te cunosc de când erai copil; legea aceasta e anodină, fă bine şi votează pentru un vechi prieten, şi ai fi votat. Dar nici aceasta nu e. Voi căuta, dar, să arăt că argumentaţiunea d-lui Grădişteanu nu a atins adevăratele puncte ale legii şi a pus înainte punctele secundare, ca să poată susţine teza d-sale.

Dar, d-lor, înainte de toate, e un lucru care ţin să-l clarific. Legea aceasta a deşteptat o mare tulburare în sânul partidului conservator, zice d. Grădişteanu, şi d-sa e convins că majoritatea, lăsată la propria ei inspiraţiune, ar vota contra. Mai întâi, aceasta nu puteţi şti, şi, de almintrelea, în regimul parlamentar cam nu e obicei să se lase fiecare la inspiraţiunea lui.

Partidele deleagă din sânul lor pe acei conducători cari trebuie să o reprezinte, pentru că ele cred că aceştia sunt aceia cari au înţeles mai bine şi aspiraţiunile, şi nevoile lor. Aşa e în toate ţările constituţionale. Gândeşti d-ta că d. Gladstone, oricât de liberal este el, azi lasă majoritatea la propria ei inspiraţiune?

Aşadar, când ziceţi că Camera, lăsată la propria ei inspiraţiune, ar fi votat în contra, aceasta n-are nici o valoare în ochii mei, căci nu o ştiu şi nici că voiesc să încerc.

Dar, d-lor, cestia aceasta nu datează de azi. Şi de aceea m-am mirat de propunerea de amânare de adineaori. De cinci ani de zile cestia tocmelilor agricole e la ordinea zilei şi trei diferite încercări s-au făcut pentru a-i da o rezolvare şi abia azi, după cinci ani, ajungem a dezlega, într-un sens fie afirmativ, fie negativ, cestiunea. Şi azi, d-voastre, după cinci ani, voiţi amânarea. Apoi, d-lor conservatori din majoritate, când s-a discutat cestiunea aceasta întâia dată, s-a discutat cu conducătorii partidului conservator, s-a discutat cu principele Ştirbei, cu d. Alecu Lahovari şi cu d. general Manu.

D. I. Grădişteanu: D. Catargi era contra.

D. L. Catargiu, preşedintele Consiliului: Voi spune eu acum unde eram contra.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Şi s-a primit nu numai în trăsăturile lui generale, dar s-a primit în partea lui redacţională, mai cu aceleaşi cuvinte cu cari legea le prezintă azi.

A doua încercare.

S-a discutat legea cu d. Catargi, cu d. Lahovari şi cu d. Olănescu.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Şi cu d. Vernescu.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Acela nu e conservator; îl las la o parte. Nici o dată nu am vrut să am a face cu d. Vernescu ca şef de grup.

Prin urmare, când cu aceşti fruntaşi ai partidului conservator ajungem, sunt acum trei ani, la o înţelegere, şi acum, după trei ani, la aceeaşi înţelegere, sunt eu în drept de a zice cum că această lege are aprobaţiunea întregului partid conservator? Şi când d. Păucescu, la începutul discursului său, zicea că în numele partidului conservator prezintă proiectul său de lege, aş vrea să ştiu:

În numele cărui partid conservator? În numele partidului conservator care e pe aceste bănci? Evident că nu. În numele Ministerelor cari s-au succedat? Evident că nu. D. Păucescu a făcut o experienţă. A prezentat în Consiliul de miniştri un proiect de lege asemănător cu cel prezentat azi şi fruntaşii partidului conservator, când nu eram eu la Minister şi când nu se poate zice că în spirit de colegialitate s-a primit acest proiect, a respins proiectul de lege al d-lui Păucescu.

D. Gr. Păucescu: Aceasta nu este exact.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Aşa mi s-a afirmat de către colegii d-tale. Aşa mi s-a zis de către colegul nostru, d. Lahovari.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: S-a amânat, s-a dat la o parte.

Voci: Nu s-a respins.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: După ce abia de o jumătate de ceas iese d. Păucescu din baia de amânare şi ştie ce va să zică amânarea, căci, dacă ar fi primit-o, eu n-aş mai fi stat aici nici o jumătate de minut pe această bancă, ce va să zică acel joc de cuvinte copilăresc, că nu s-a respins, ci s-a amânat? Să fim serioşi.

Vasăzică, unde e acel partid conservator în numele căruia d. Păucescu prezintă proiectul de lege? Eu încă nu-l văd.

Dar d. Păucescu, ca fiecare membru al acestui Parlament, poate zice: eu cred că partidul conservator şi-a schimbat părerile; eu cred că partidul conservator, deşi conducătorii lui au avut şi ieri, şi azi aceste păreri, azi le-a schimbat, şi eu simt mai bine pulsul partidului şi vin cu un contra-proiect, care este adevăratul reprezentant al ideilor conservatoare. Foarte bine; dar aceasta se va tranşa la vot şi vom vedea numai atunci, iar nu acum, dacă partidul aprobă proiectul d-lui Păucescu.

Să-mi daţi voie însă să conchid din toată experienţa trecutului că proiectul guvernului este acela care reprezintă ideile partidului conservator, iar nu al d-lui Păucescu, şi să adaug că un partid conservator care ar primi ideile d-lui Păucescu, ar fi aşa de puţin conservator sub punctul de vedere al ideilor, încât eu, neavând obiceiul de a umbla după firmă, ci după măduva lucrului, eu într-un asemenea partid conservator, cu asemenea proiecte de legi, nu aş avea ce căuta şi aş lăsa acest partid conservator să facă ce va voi, dar fără mine.

Să venim acum la proiectul de lege, să vă explic natura şi sensul lui, să vedem dacă este el aşa de nul cum se zice; şi al doilea, dacă chiar având părţi bune contra-proiectul, nu este el mai bun şi nu ar trebui să aibă preferinţă.

Întâi, d-lor, când se vorbeşte de tocmeli agricole şi de intervenţiunea Statului, şi când d. Grădişteanu zice: fiţi intervenţionişti, ori nu fiţi intervenţionişti, aceasta nu va să zică absolut nimic. Aceasta este ca cum aş zice că omul trebuie să fie ori foarte inteligent, ori foarte prost, fără să admit că între aceste două categorii sunt o sumă de nuanţe cari permit unui număr însemnat de oameni să fie foarte cumsecade, fără a fi nici foarte inteligenţi, nici foarte proşti.

Deci, a pune dilema între o intervenţiune absolută, în care totul se hotărăşte fără să se lase nimic iniţiativei private, şi o dezinteresare de orice se petrece în societate, este o deosebire imensă şi toată arta omului adevărat politic constă în a şti până unde poate să meargă intervenţiunea Statului şi unde trebuie să se oprească.

D. I. Grădişteanu: D-voastră nu sunteţi deloc pentru intervenţiune.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: La finele cuvântării mele sper că veți da singur un răspuns. Prin urmare, cum zice Caragiali, oleacă de răbdare.

Dar, d-lor, proiectul este intervenționist, precum este orice proiect care regulează raporturile dintre diferiții membri ai unei societăți, și, în acest sens, orice proiect de lege, dar absolut orice proiect, este intervenționist, și nu aveți decât să judecați dacă această intervenționiune este bună sau rea.

Când, d-lor, se zice că trebuie regulamentat ora de lucru, este intervenționist proiectul acela? Da! Când se zice că trebuie decretat repaosul duminical, este intervenționiune? Da! Când se zice că cineva, dacă n-a făcut licența în drept, n-are drept să fie avocat, este intervenționiune? Da! Când zice cineva că n-are dreptul fiecare femeie să moșească cum va voi, este intervenționiune? Da! Și așa mai departe, toate legile sunt intervenționiste.

D. P. Brătășanu: Sunt moașe și fără diplome.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Apoi sunt și conservatori fără idei conservatoare (*Aplauze, ilaritate*).

Prin urmare, când vine d. Grădișteanu și zice: proiectul acesta de lege nu este intervenționist, eu cred că, din toate enumerațiunile făcute, și d-sa va recunoaște că este. A zice: nu este intervenționist în sensul unei transformări radicale, în sensul unei măsuri revoluționare de sus, prin care atotputernicia Statului creează o nouă stare de lucruri, în sensul acesta, da, nu este intervenționist, și în acest sens nu trebuie să fie intervenționistă nici o lege, căci nu poți pretinde, atunci când o lege nu se reazemă pe trecut, atunci când ea nu este o dezvoltare a lucrurilor existente, că ai adus o îmbunătățire serioasă (*Nu se aude*).

Reforme reale nu sunt decât acele cari izvorăsc din nevoile unei populațiuni, cari ele numai dau naștere cestiunilor, și noi, ca Stat, nu putem, în mod cuminte, decât să le regulamentăm, să le transformăm, să le ameliorăm, atunci când constatăm neajunsuri adevărate cu schimbarea unei stări de lucruri.

Ei, aceasta face legea de față a tocmelilor agricole.

Făcut-am eu legea tocmelilor agricole? Este evident că nu. Făcut-a Statul legea tocmelilor agricole? Dacă ne uităm numai la formele exterioare? Evident că da! Dacă ne uităm la fond? Evident că nu! Ea a izvorât din nevoile țării, și dovadă este că rând pe rând s-au succedat toate partidele din această țară și nici unul n-a avut îndrăzneala să zică: suprim legea tocmelilor agricole. Și toți, întâi

conservatorii, pe urmă liberalii, şi acum iar conservatorii, după experienţa de 10 sau 15 ani.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Mai întâi liberalii, la 1866.

D. N. Fleva: Cari liberali la 1866?

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Rosetti, care a prezentat legea.

D. N. Fleva: Rosetti era ministru al instrucţiunii publice. D. Lascar Catargi era ministru de interne.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-le Lahovari, vă rog să fiţi ceva mai mult în curentul lucrurilor; liberalismul nu începe decât de la d. Fleva (*Ilaritate*); înainte nu era liberalism (*Aplauze*).

Prin urmare, şi liberalii, şi conservatorii au recunoscut nevoia legii; conservatorii au ameliorat-o, pe urmă liberalii au ameliorat-o, şi astăzi conservatorii iar caută să o amelioreze. Care din ei a avut curajul să zică că legea trebuie aruncată pe fereastră, sau că trebuie modificată aşa ca să fie cu totul altceva?

Aşa de puţin s-a voit o transformare radicală, încât, precum ştiţi, că tot când a venit Rosetti cu reforma sa şi a transformat contractele în bani pe cinci ani în contracte pe un an, am auzit aceleaşi fraze ca cele rostite de d. Grădişteanu.

Şi atunci se zicea că reforma e minimă ca credinţă, şi nulă.

Ei bine, fac apel la toţi proprietarii din Moldova, dacă această simplă modificare n-a transformat întreaga cultură a Moldovei în modul cel mai folositor pentru ţărani.

Aşadar, cestiunea eficacităţii sau nulităţii unei legi nu se poate vedea decât la roadele cari le dă ea. Eu am văzut legi cu aparenţă foarte importantă; am văzut legi cari aveau aerul de a transforma o societate în toate bazele ei, dar cari n-au transformat nimic, cari n-au dat nici un rezultat, fiindcă nu erau bazate pe nevoi, ci pe concepţiuni abstracte făcute în sânul cabinetului, tot aşa ca proiectul d-lui Păucescu.

În cât priveşte afirmaţiunea d-lui Grădişteanu, că respinge modificarea unei legi cu care ţara este deprinsă, eu l-aş ruga să se înţeleagă cu d. Păucescu, care ieri v-a arătat că legea actuală a tocmelilor agricole este una din legile cele mai asupritoare.

Tot ceea ce ar putea zice d. Grădişteanu ar fi să zică că modul meu de a remedia este rău, dar nu poate să nege relele existente ale actualei legi.

D. I. Grădişteanu: Relele nu provin din lege.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Afirmaţiunea că legea este rea o avem chiar din gura adversarilor noştri, şi nu mă mai întind asupra acestui lucru.

Dar d. Grădişteanu şi protivnicii legii zic că răul vine de aiurea. Se poate că această lege nu atinge unele părţi, dar nu le poate atinge nici o lege, şi când, precum voi arăta, sunt lucruri pe cari nici o legiuire nu le poate regula, îmi veţi permite să le las la o parte, căci aceasta este mai presus de forţele umane.

Aşa, când cineva şi-ar închipui că poate regula preţul în daraveri, ar comite o absolută monstruozitate. Acest lucru s-a încercat în diferite rânduri, de mulţi legiuitori mai puternici decât noi, şi de multe popoare cari aveau interese mai imense decât ale noastre, şi nu au izbutit; prin urmare, în această privinţă suntem cu toţii unanimi a zice că este imposibil de a regula aşa ceva.

Argumentaţiunea că ţăranul este deştept şi că nu avem nevoie a-l deştepta nici eu, nici altul care ar veni cu o lege, aceasta este o pură fanfaronadă, şi-mi permit a întrebuinţa acest cuvânt, care nu este nici la adresa d-lui preopinent, nici a altcuiva, este o pură fanfaronadă făcută în numele ţăranilor noştri.

Nu sunt aşa de inteligenţi cum îi credeţi (*Întreruperi*).

D. I. Grădişteanu: Nu am zis că nu pricep ce fac, dar sunt siliţi să facă aşa.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Siliţi de cine?

D. I. Grădişteanu: De nevoia în care se află.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dar şi coconaşul care subscrie trate de câte 60.000 lei, spre a se plimba la şosea, este şi el împins de nevoie.

D. I. Grădişteanu: Face rău, dar ştie ce face.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Este dar evident că asupra acestui punct proiectul de lege, şi nici un proiect de lege nu putea să aibă cutezanţa de a încerca măcar să reguleze preţul dintre părţi.

Ce putem face însă? Şi aci am fost, şi mă mir că d. Grădişteanu, care declară legea nulă, nu a vorbit nimic despre dispoziţiunile principale ale acestei legi.

Ce putem face? În preţ nu putem interveni. Dar pot eu, ca legiuitor, fără să mă ating de principiile liberale sau conservatoare, să hotărăsc ca preţul să fie clar exprimat? (*Aprobări*). Da, aceasta o pot. Şi atunci, dacă pot aceasta, şi-mi pun întrebarea: legea actuală permite ea aceasta? Nu.

Când văd că ţăranul nu are posibilitatea de a calcula preţul azi, şi când cer ca în contract să fie preţul clar stabilit, este aceasta un progres? Este un progres mare, d-le Grădişteanu.

Aş ruga pe d. Grădişteanu să binevoiască a citi nu bilul* de care vorbea ieri d. Arion, dar a citi dezbaterile parlamentului englez, şi să-mi spună dacă, când s-a impus arendaşilor să aibă contabilitatea lor în regulă, s-a ridicat veri un membru din Camera Comunelor, fie dintre tineri, fie dintre bătrâni, fie conservatori, fie liberali, să zică că aceasta este o reformă nulă? Nu.

Care este, d-lor, astăzi adevăratul preţ al unui contract agricol? Azi nu se poate face decât după multe socoteli, şi dovadă e că eu am adus în Senat contracte şi am cerut să-mi spună care este preţul adevărat.

Unul a zis una şi una; altul una din trei. Aşa erau de amestecate munca şi dijma, şi ruşfetul cu zilele cu carul şi cu palmele, încât nu se poate şti, decât după multă socoteală, care e adevăratul preţ al contractului agricol. Şi aceasta, d-lor, în cele mai multe cazuri, încât sunt convins că sunt proprietari uzurari fără să-şi dea seamă; căci dacă ar şti, ei singuri ar regreta că au impus ţăranilor sarcinile pe care le au azi.

Dacă dar preţul este aşa de împovărător, de ce vă opuneţi? În virtutea cărui principiu, fie liberal, fie conservator, d-voastre susţineţi că este rău ca preţul să fie clar specificat? Vreţi muncă, muncă; vreţi bani, bani; vreţi dijmă, dijmă; numai să nu se amestece la un loc munca, banii, dijma.

D. C. Ressu: Dar cine a făcut asemenea obiecţiuni?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-le Ressu, daţi-mi voie; eu am să vă expun cari sunt tendinţele proiectului şi să vă combat ideea că legea aceasta nu provoacă absolut nici un progres. Am să vin după aceea la contra-proiectul d-lui Păucescu, să-l pun în paralel cu proiectul nostru, şi d-voastre veţi judeca care e mai bun.

Articolul 1 conţine, – şi aci mă pun pe tărâmul ideilor, pe tărâmul legislativ, nu mă pun pe terenul politic, căci evident că atunci când cineva vrea să răstoarne un adversar, cea mai bună lege poate să fie cea mai rea din punct de vedere politic, dar eu vorbesc din punct de vedere ale legislaţiunii economice şi a nevoilor acestei ţări, şi vă întreb încă o dată: articolul 1 conţine el un progres? Ne putem aştepta că în această ţară el va da rezultate binefăcătoare şi pentru ţăran, şi pentru proprietar? Eu cred că da. Trec acum, d-lor, la imaş. S-a pus înainte ideea, şi nu numai astăzi, de către d. Dobrescu-Argeş, ci demult, cum ar trebui să fixăm şi numărul vitelor ce pot încăpea pe un pogon; aceasta însă revine la fixarea unui preţ; întâmpinăm aceleaşi greutăţi pe cari le întâmpină fiecare legiuitor când vrea să se amestece în preţ. Şi apoi, d-lor, ar trebui atunci să faceţi d-voastre nu o singură lege pentru România, ar trebui să faceţi o lege pentru 8 sau 9 regiuni din România.

* Proiect de lege propus parlamentului englez.

O regiune din țara de sus, Moldova; o regiune pentru țara de mijloc, până la Bârlad; o alta până pe la Galați; regiunea Brăilei și a Ialomiței, și în parte pentru Vlașca și Teleorman; regiunea până la Turnu-Severin, și încă ar mai trebui după moșii, căci sunt moșii cari au imaș mai bun și sunt moșii cari au imaș mai rău.

Deci aceasta nu se poate. Cu toate acestea, răul există; cestiunea imașului este o cauză de asuprire pentru țăran. De unde provine? Din cauză că astăzi nu închiriază imașul, ci dreptul la imaș. Vine țăranul și plătește o sumă oarecare pentru dreptul de a da vita lui la imaș. Dar, în același timp, proprietarul poate pune și vitele lui, și oricâte vite ar voi, căci a închiriat nu întindere de imaș, ci dreptul la imaș, încât țăranul nu știe dacă prețul convenit nu e uzurar față cu contravaloarea ce-i dă proprietarul.

De aceea, d-lor, această stare de lucruri a făcut să aveți atâtea plângeri, mai ales în Valahia.

Când vine legea și pune un capăt acestor plângeri; când zicem că nu dreptul la imaș, ci imașul însuși trebuie închiriat; când cerem declararea întinderii și când împiedicăm pe proprietar să mai pună și alte vite pe un imaș deja închiriat, este aci un progres?

Eu cred că da.

Vă opuneți d-voastre la aceasta? Credeți d-voastre că este aci un *ce* în contra intereselor țăranului, sau în contra intereselor proprietarului, căci aceste două interese sunt identice?

Eu cred că nu.

Greutățile? Dar greutățile sunt iluzorii. Mi s-a vorbit în Senat – și la aceasta a făcut și d. Grădișteanu aluziune – că afară de imaș mai sunt și holdele după recoltă.

Dar acestea n-au nevoie de măsură, d-lor; căci proprietarul știe fără să mai măsoare câte pogoane de grâu și câte de porumb are; le dă în arendă sătenilor ca să pună vitele într-însele.

Ari atâta porumbiște. Aici nu are nevoie nici să măsoare. Prin urmare, unde e dificultatea?

Pentru ce v-ați opune d-voastre la acest adevărat progres, care ar da posibilitatea sătenilor de a ști de azi înainte că, atunci când au tocmit un imaș, proprietarul nu are să mai pună vitele lui acolo, nici să vină alte sate să aducă vitele lor. Credeti că aceasta nu constituie un progres?

Evident că da. Și aș vrea să știu în numele cărei idei, fie liberale, fie conservatoare, veniți d-voastre și vă opuneți la aceasta?

Și aci are să zică d. Grădișteanu: nu mă opun, dar contest valoarea lucrului. În aceasta vă fac judecători. Dacă trebuie să mai lăsăm

deprinderile de azi şi să nu dăm absolut nici o garanţie chiriaşului, că pământul închiriat de dânsul e pus numai la dispoziţiunea vitelor pentru cari a fost închiriat.

Prin urmare, d-lor, şi acolo avem un progres, şi la acel progres cred că nu poate nimeni să se opună.

A treia măsură. Dijmuirea.

D. Grădişteanu avea aerul de a-mi imputa că nu cunosc modul de gospodărie din Valahia. Îl cunosc, d-le Grădişteanu, şi îl cunosc foarte bine şi te-aş ruga, d-le Grădişteanu, să faci în toamnă cu mine o mică excursiune şi să vezi d-ta, cum am văzut eu, câmpii întregi, şi nu pe o moşie, pe districte întregi, cu grâuri secerate, nedijmuite încă la 20 august, cum am văzut în Dolj. Dacă ai fi venit cu mine şi ai fi văzut chiar la 15 septembrie jumătate din Ialomiţa nedijmuită, atunci, dacă erai ministru de domenii, ai fi calculat pagubele enorme ce avuţia naţională suferea din acest abuz. Un grâu care a stat 6 săptămâni pe câmp, chiar să nu fie cu clima din Moldova, unde plouă mai des, cu clima uscată din Valahia, sau chiar cu clima din Egipet, chiar dacă nu ar ploua acele 6 săptămâni nici o picătură, nu pierde el din valoarea lui? Înrâurirea atmosferei, fie numai ea, îi ridică culoarea, îi ridică greutatea, şi când aţi face un calcul statistic de pagubele imense pe care le suferă populaţiunea acestei ţări prin pierderea asupra valorii unei mărfi care a scăzut în culoare şi în greutate, aţi vedea că în fiecare an această pagubă se ridică la cel puţin 20-25 milioane cari, numai din cauză de rele deprinderi, de mod neînţelept de administraţiune, se pierd din avuţia naţională. La aceasta ni se zice că obligaţiunea e şi în legea actuală.

Dar dacă aţi pus obligaţiunea, unde e sancţiunea?

D. N. Fleva: La vot, la alegeri.

D. P. Brătăşanu: După legea veche primarul este dator să dijmuiască (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Continuu, d-lor, cu toată întreruperea, şi vă întreb, unde este sancţiunea? În ordin? Un ordin nu este o sancţiune; şi primarul, şi prefectul au ordine, dar sancţiunea este în penalitate. Când primarul nu a executat ordinul, să am facultatea de a înhăţa pe primar şi a-i zice: de ce nu ai executat legea?

Acesta este un al treilea progres: primarul care nu a dijmuit la vreme este supus la o pedeapsă grea şi în bani, şi în închisoare.

Cum credeţi d-voastre: acesta este un progres, sau un *ce* nul?

Cred că o măsură menită, şi în contra căreia nu vă puteţi opune, menită a lăsa 25 milioane mai mult în punga generală a Statului, nu este un *ce* nul, ci un progres, şi un progres imens.

A patra măsură, maximul.

D-lor, şi aci mă mir că d. Grădişteanu a argumentat precum a făcut, căci, în fine, d-lor, ideea maximului de unde a provenit? Din chiar esenţa legii tocmelilor agricole, căci legea tocmelilor agricole este o lege excepţională, de care nu aveţi să vă puteţi feri, şi voi dovedi aceasta când voi veni la dreptul comun.

Cauza care impune legea specială este că acestei populaţiuni care, faţă de proprietari, nu avea creditul cuvenit, a trebuit să-i dăm creditul, şi aceasta nu s-a putut face decât prin o lege excepţională, care da proprietarului garanţii că banul dat înainte şi tocmelile făcute înainte au să fie executate; şi aceasta a pus baza creditului de care ţăranii se folosesc faţă cu proprietarii.

Dar aceste lucruri se fac acolo unde sunt necesare, şi, când nu sunt necesare, când o parte din ţărănime are, în afară de legea tocmelilor agricole, creditul de care are nevoie, pentru ce lege excepţională?

Iată un ţăran care ia 50-60 pogoane, acela este, cum zicea d. Grădişteanu, un ţăran care are 3, 4 pluguri, este un mic arendaş, şi dacă şi pentru el legea tocmelilor agricole este justificată, vă întreb: de ce nu o întindeţi şi la toţi arendaşii? De ce lăsaţi pe arendaşi la dreptul comun? Pentru că acolo nu văd nevoie de o lege excepţională; el are singur creditul necesar, nu are nevoie să garanteze pentru dânsul o lege excepţională. Acesta este sensul limitării de 10 hectare pus în lege, şi d. Grădişteanu, ca şi până acum, poate să dea la săteni 50, 60 şi 70 de pogoane; dar să ştie că acela nu mai este sătean, este un mic arendaş, şi, ca arendaş, să binevoiască să rămână în situaţiunea şi condiţiunile în cari sunt toţi arendaşii.

V-am legitimat, d-lor, cred, progresul.

Progres la claritatea preţului, progres la imaş, progres la dijmuit, progres la limitarea legii excepţionale numai la acele cazuri unde are justificare.

Vin acum la execuţiune, să vedem dacă aci este un progres? Cunoaşteţi legea actuală, ea zice: când lucrătorul nu este următor, atunci tocmeşte primarul în locul lui, şi execută preţul; şi atunci când nu se găsesc lucrători, atunci, în afară de munca care nu s-a făcut, şi a pierdut proprietarul din cauza aceasta recolta, atunci nu este răspunzător ţăranul numai de preţul muncii, el este răspunzător şi de daune-interese, şi aceste daune merg la tribunal; dar cine le execută? Primarul. Ei, aceasta n-am voit noi, şi aceasta este un progres liberal, a cărui iniţiativă se datoreşte d-lui preşedinte al consiliului, care a zis: „Eu, din experienţă ca ministru de interne, cred că una din plagele legii actuale

este că se lasă executarea pentru daune-interese pe mâna primarului, căci primarul mai nici o dată nu le execută, afară numai de acei pe care-i prigonește el." Și atunci am zis că executarea daunelor-interese să le dăm pe mâna judecătorului de pace. Ei, este acesta un progres liberal? Eu cred că da. Este veri unul dintre d-voastre care se opune la acest lucru? Nu. Atunci, dacă sub punctul de vedere al clarității contractelor, dacă sub punctul de vedere al dijmuitului, dacă sub punctul de vedere al imașului, dacă sub punctul de vedere al execuțiunii, d-voastre constatați un progres în legea care se prezintă, atunci vă întreb: În numele cărei idei veniți să respingeți legea? Să ziceți că este rea, nu puteți; să ziceți că nu are să dea roade, nu puteți; decât să urmăm sistemul d-lui Grădișteanu, adică să lăsați la o parte toate dispozițiunile serioase ale legii și să vorbiți numai de cele mai puțin serioase. Un lucru puteți să ziceți: Legea d-lui Carp constituie un progres cu claritatea contractelor, cu dijma, cu imașul, cu execuțiunea, dar eu am ceva mai bun de pus în loc, și aceasta este legea d-lui Păucescu.

D-lor, legea d-lui Păucescu are *a priori* un mare defect. Legea d-lui Păucescu pornește de la următorul punct de vedere: d-sa și-a făcut o idee despre agricultura cea mai bună care se poate face în România, și vrea, ca prin legea tocmelilor agricole, să impună acestei țări modul de cultură care îl crede d-sa mai bun. Aceasta este tendința vădită care iese din toate dispozițiunile legii d-lui Păucescu, și sunt convins că nici d-sa nu va contesta.

D. Gr. Păucescu: În mod absolut. Este un tip de învoieli care este cel mai bun, și eu voiesc să ridic piedicile cari opresc jocul liber al cererii și al ofertei.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Suntem atunci pe un picior perfect de egalitate. D-ta nu ai înțeles legea mea, eu nu am înțeles legea d-tale (*Aplauze, ilaritate*).

D. C.C. Dobrescu-Prahova: De aceea trebuia amânată.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Și în această discuțiune dintre noi doi este bine să nu fim nici unul nici altul judecători. D-ta să mă recuzi pe mine, când zic că legea d-tale este rea, și eu să te recuz pe d-ta, când zici că legea mea este rea. Și să ne judece și pe unul și pe altul Camera, care ne ascultă.

Așadar, d-lor, legea d-lui Păucescu voiește a introduce cultura care o crede d-sa cea mai nimerită în această țară. Idee greșită. Nu se introduce prin legi modul de cultură; precum d-voastre nu puteți prin legi să introduceți prețul și nu puteți fixa maximul și minimul, tot așa vă desfid să faceți o lege aplicabilă care să introducă într-o țară modul de cultură.

Tendința legii d-lui Păucescu este să se stabilească că învoiala pe producte este modul cel mai bun de agricultură într-o țară. Eu susțin că este cel mai rău, și, atunci când vă voi dovedi aceasta nu numai cu autori, căci aș putea să aduc un teanc mare de cărți ale economiștilor cari condamnă meteiajul, dar cu studiul însuși al modului nostru de cultură.

D. N. Fleva: Ideea d-voastră de la 1882 este că meteiajul este cel mai bun.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Iar sunteți nerăbdător, d-le Fleva; eu nu sunt ca d-ta, eu nu uit ceea ce am zis altădată și știu bine ce am zis la 1882. Afirm că meteiajul este rău. Ei bine, atunci când vin unii și susțin că cutare sau cutare sistem este rău, și alții zic că este bun, d-voastre credeți că o asemenea controversă se tranșează prin lege? O asemenea controversă nu se poate tranșa decât prin experiență, și adesea prin experiența întovărășită de adevărate calamități, cum este aceea care a avut loc în Francia la finele secolului trecut.

Ar fi o nenorocire pentru această țară, – credeți-mă că vorbesc ca proprietare practic, – dacă s-ar da toate moșiile de către proprietarii mari în dijmă la țărani, adică dacă s-ar face numai contracte de tovărășie pe producte, cum reclamă d. Păucescu.

Dovada este foarte ușoară de dat. Tovărășia pe producte, cum înțelege d. Păucescu, este o tovărășie între două lucruri cari nu sunt egale decât la început. Munca rămâne constantă ca valoare; pământul însă, cu cât îl muncești mai mult, își pierde din valoarea lui, astfel încât cu vremea tovărășia între pământ și muncă devine dezastruoasă pentru muncă, dacă nu dai prin alte mijloace pământului înapoi ceea ce i-ai luat. Aceasta nu se poate decât prin capital; meteiajul însă, dijma de la noi, fiind o tovărășie în care proprietarul nu dă nimic pământului, căci nu voiește, țăranul – nimic, căci nu are de unde, rezultatul are să fie cu vremea că acest sistem de cultură, atât de preconizat astăzi, are să devină ruina țăranului și a proprietarului. Și dacă d-voastre nu ați fi aplicat în parte, și bine ați făcut că ați aplicat după experiența ce ați făcut, dacă nu ați fi aplicat în parte sistemul nostru, dacă nu ați fi rezervat o parte din pământurile d-voastre căutându-le înșivă ca proprietari, astăzi România, care este grânarul unui sfert din Europa, ar fi fost o pustie imensă (*Aplauze*).

Trebuie ca tovărășia să fie nu între muncă și pământ, dar între muncă, pământ și capital. Din nenorocire, proprietarul nu are tendința aceasta, și d. Păucescu, în loc de a îi deschide ochii îl împinge pe o cale greșită, impunând prin lege tovărășia pe producte, și expune astfel întreaga proprietate rurală din Valahia la trista necesitate ori de a vedea

holdele sale sleite, ori de a scoate odată sute şi sute de milioane ca să dea pământului înapoi ceea ce i-a luat. Proprietarul nu este deprins a face acest lucru. Dar proprietarul când face? Atunci când are nevoie cu desăvârşire. Şi atunci nu este cazul unui singur proprietar, ci a sute de mii de proprietari. Şi naşte întrebarea: când proprietarii Valahiei, cari au vârât atâtea capitaluri în timp de 20 de ani, când au să şi-i scoată?

Prin urmare, vedeţi la ce putem ajunge tinzând la o lege ca cea propusă de d. Păucescu, care se reduce la o tovărăşie pe producte şi care, după mine, ar fi o adevărată calamitate pentru această ţară. Voiţi d-voastre pe noi, moldovenii, să ne obligaţi la contractul de tovărăşie, şi am să vă arăt că ne obligaţi.

Gândiţi d-voastre că eu şi alţi proprietari, cari avem fiecare sute de mii de franci investite în moşii ca *fundus instructus*, avem să le aruncăm pe ferestre pentru a complace d-lui Păucescu, şi ca să facem tovărăşie pe producte?

D. C.C. Dobrescu-Prahova: Braţele ţăranului, acesta este capitalul.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Rău face d. Dobrescu că mă întrerupe. Dacă braţele ţăranului ar fi totodată şi capitalul, s-ar putea zice că şi singurul capital al unui orator este limba lui (*Aplauze, ilaritate*); dar, în afară de limbă, mai trebuie şi minte (*Aplauze, ilaritate*). Afară de braţe, mai trebuie şi instrumente şi capital; şi capitalurile acelea nu se obţin prin tovărăşie pe producte, conform cu proiectul d-lui Păucescu; se obţin prin exemplele date de proprietarii mari, prin cultură raţională, cultură care arată ţăranului cum trebuie şi el să muncească ca să producă şi el mai mult.

D. Rosetti-Teţcanu: Câte mii de proprietari n-au sărăcit pentru a introduce cultura raţională.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: S-au ruinat indivizi, dar s-a îmbogăţit ţara.

Dacă un Balş, un Cornescu, un Ghica, un Băleanu s-au ruinat pentru că nu-şi căutau de moşii, o lege firească a voit ca alţii să le ia locul, cari ei muncesc mai bine şi caută mai bine de interesele lor, şi mie, ca Stat, îmi este indiferent dacă Balş sau Stan Păpuşă este proprietar. Eu, ca Stat, am interes să fie ţara bine cultivată, şi dacă această cultură mai bună nu se poate obţine decât prin o experienţă de multe ori ruinătoare pentru o sumă de oameni, ruina lor, tristă pentru dânşii, este folositoare pentru ţara întreagă. Nu aveţi decât să luaţi istoria economică şi veţi vedea că neexperienţa altora s-a tradus prin un progres de care s-au folosit urmaşii. Vasăzică, o lege care atinge numai o singură speţă de cultură, care ar tinde a impune tovărăşie pe

producte, ar fi o lege neeconomică, neagricolă, o lege în contra intereselor acestei țări. Că d. Păucescu tinde la aceasta, nu aveți decât să citiți articolul 13...

D. Gr. Păucescu: În articolul 13 este o eroare de copist.

D. C.C. Arion: Sunt multe erori.

D. Gr. Păucescu: D-le Arion, știu că d-voastră sunteți mai inteligent mult decât aș putea fi eu; dar sunt dator, înainte de a discuta acest punct, să atrag atențiunea d-lui ministru.

D. președinte: Aș dori să știu dacă întreruperea d-lui Păucescu este convenită?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ba nu.

D. președinte: Atunci rog pe d. Păucescu să nu întrerupă.

D. Gr. Păucescu: D-lor, credeam că d. ministru îmi va da voie să-i spun că este aci o eroare de transcriere...

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dacă mă întrebați, vă spuneam că nu vă dau voie.

D. Gr. Păucescu: Atunci d-voastră discutați un text de lege eronat.

D. președinte: Încă o dată, rog pe d. Păucescu să nu mai întrerupă.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: L-aș ruga pe d. Păucescu să-mi arate unde este eroarea, căci eu nu o văd.

Iată ce zice acest articol 13:

„În lipsa unui contract alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va munci pe o proprietate străină fără opunerea proprietarului, productele se vor împărți între proprietar și muncitor după regulile stabilite pentru tovărășia pe producte.

Opunerea proprietarului se va constata prin proces-verbal încheiat de primar cu notarul, după cererea scrisă a proprietarului".

O voce: În primul proiect e schimbat.

D. Gr. Păucescu: Admițând că l-am schimbat sau l-aș suprima, de ce discutați un lucru care nu există?

D. Rosetti-Tețcanu: Primul proiect e care s-a distribuit Camerei. Este, prin urmare, o eroare de cugetare, și nu de tipar (*Aplauze*).

D. Gr. Păucescu: Se discută spiritul legii.

D. Rosetti-Tețcanu: Foarte bine, vă voi răspunde.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Merg, d-lor, după acest text (*Zgomot*).

D-le Dobrescu-Prahova, eu am ascultat de câteva zile criticile aduse, și nu m-ați văzut nici nerăbdător, nici lipsit de buna-cuviință pe care trebuie să o am față cu colegii mei. Înțeleg să nu mă urmezi pe terenul politic, căci eu sunt reacționar, dar pe terenul social de ce nu

învățați de la noi acel tact în raporturile noastre, fără de care orice contact social devine imposibil? (*Aplauze, ilaritate*).

Dar să luăm și textul amendat:

„În lipsa unui contract alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va munci pe o proprietate străină fără opunerea proprietarului, se va supune prin aceasta chiar la toate obligațiunile la cari s-au supus prin învoieli scrise sau verbale ceilalți consăteni, și are aceleași drepturi.

Opunerea proprietarului se va constata prin cererea scrisă a proprietarului adresată primarului.

Acela care va munci pe proprietate străină, în contra voinței stăpânului, va pierde recolta; proprietarul pământului va fi în drept să o ia, după ce însă va plăti muncitorului munca și sămânța".

După textul amendat al d-lui Păucescu, săteanul poate să vină și să pună plugul pe moșia mea.

D. A.D. Holban: Și unde vrea.

D. Rosetti-Tețcanu: Și când vrea.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Și după ce a făcut aceasta, naște întrebarea dacă mă opun, sau dacă nu mă opun.

D. Al. Docan: Se înțelege că da.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dați-mi voie; ca să convingi pe un adversar, trebuie să te pui pe tărâmul său.

Vasăzică, dacă nu mă opun, atunci se fac socotelile după formele obișnuite.

Dar dacă mă opun, credeți d-voastre că am eu dreptul de a scoate pe țăranul care a venit cu plugurile pe moșie? Nu. Când trimit eu plugurile să are, vine intendentul meu și-mi spune: d-le Carp, 30 pluguri țărănești ară lanul în care am vrut noi să punem grâu. Pot să mă opun? Da. Dar trebuie să fac un proces-verbal care să constate că eu m-am opus. Rezultatul opunerii mele e că eu iau recolta, iar țăranului trebuie să-i dau sămânța și munca. Prin urmare, ar reveni la o învoială cu bani forțată, când nu vreau eu. Vasăzică, e ca și cum l-aș fi tocmit eu zicându-i: Tu să-mi ari, eu am să-ți plătesc bani; tu să pui sămânța și eu oi plăti-o.

Aceasta e agricultură? Dar eu voiam să pun grâu. În virtutea cărui drept veniți d-voastre să dați sătenilor dreptul ca să are pământul meu? Și acum mă adresez nu la conservatori, ci la liberali, și zic: D-voastre, cari sunteți proprietari (unde e Stolojan? unde e Fleva?), care ar tolera un singur moment să vadă că lanul unde a vrut să pună el grâu, a venit țăranul și l-a arat, așa încât, în cazul cel mai bun, nu poate decât să ia recolta atunci când el a vrut să facă grâu, și bine lucrat?

D. Gr. Păucescu: Acum nu discutați legea, discutați părerea d-voastră. Aceasta este ideea pe care ți-ai făcut-o d-ta asupra proiectului meu.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Dacă noi nu o înțelegem, cum o să o înțeleagă țăranii? (*Aplauze*).

D. Gr. Păucescu: D-voastră o înțelegeți, dar nu vreți să o înțelegeți.

D. Al. Lahovari, ministru de Externe: Protestăm.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Să citesc încă o dată:

„În lipsa unui contract alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va munci pe o proprietate străină fără opunerea proprietarului, productele se vor împărți între proprietar și muncitor după regulile stabilite pentru tovărășia pe producte.

Opunerea proprietarului se va constata prin proces-verbal încheiat de primar cu notarul, după cererea scrisă a proprietarului".

Așa este cum am spus? Prin urmare, tendința d-lui Păucescu nu poate fi decât de a impune tovărășia pe producte chiar atunci când proprietarul nu vrea.

O asemenea dispoziție ar fi contrarie și intereselor agriculturii și celei mari, și celei mici, și intereselor proprietarilor, și intereselor țăranilor. Este un *ce* care nu se poate admite un singur moment. Și când mă gândesc că sunt conservatori cari au iscălit o asemenea propunere, proprietari cari au iscălit asemenea propunere, nu-mi pot explica lucrul în nici un caz din punctul de vedere agricol, ci numai din următorul punct de vedere: știm că legea nu se poate aplica, că nu are să fie niciodată un Parlament care să o voteze, dar pe terenul politic avem interes a face poziția d-lui Carp imposibilă. Acesta este interesul, iar nicidecum din punctul de vedere al intereselor agricole.

O altă tendință a proiectului d-lui Păucescu este tendința de a veni la dreptul comun.

Dar înainte țin a clarifica un punct pe care voiam să-l explic chiar fără întreruperea d-lui Fleva, de adineaori.

Am zis la 1882 că viitorul agriculturii în Valahia este asociațiunea între proprietar și sătean, iar în Moldova este munca făcută cu bani peșin.

Acum, asociațiune ce va să zică? Asociațiune va să zică că proprietarul dă și pământul, dă și capitalul, cum puteți vedea în toate cărțile economice.

Proprietarul care dă numai pământ nu este un adevărat asociat. Proprietarul să dea, pe lângă pământ, și tovărășia cu întregul lui capital; el să dea capitalul lui, el să dea experiența lui, știința lui; țăranul să dea

munca lui, să se fixeze o arendă a pământului şi în urmă să se împartă câştigul între proprietar şi sătean. Aceasta este asociaţiune, d-le Fleva, şi aşa veţi găsi în toate cărţile de economie politică cari vorbesc de agricultură, şi acolo este viitorul agriculturii în Valahia. Dar aceasta nu se face prin legi, nu poţi obliga pe proprietar să fie inteligent, când nu este; nu-l poţi obliga să-şi pună capitalul în asociaţiune cu ţăranul, când n-a înţeles el că este adevăratul interes al lui; şi, ca dovadă că nu-l poţi obliga, este că în alte ţări sistemul asociaţiunii abia acum a început. Sunt câţiva proprietari foarte luminaţi cari vor să introducă acest sistem în Germania, în Francia, în Anglia. Aceasta nu se face prin lege, aceasta nu se face prin art. 13 al d-lui Păucescu; aceasta se face prin experienţă scump plătită, dar convingerea mea este că acolo şi numai acolo este viitorul agriculturii în Valahia. În Moldova, am zis, viitorul nu poate să fie bun decât atunci când noi, proprietarii, ne vom hotărî a munci cu bani peşin, şi vă pot cita proprietari cari astăzi chiar nu au contracte agricole decât pentru un sfert al muncii agricole, încolo tot se plăteşte cu bani peşin. Este drept că atunci preţul se urcă, dar experienţa a dovedit că, cu tot preţul urcat, proprietarii au folosit, căci altă muncă este care o face ţăranul când ştie că sâmbătă îşi ia preţul muncii, şi alta este munca când o face cu banii luaţi înainte, de cu iarnă, şi de multe ori numai ca să facă chef la Crăciun şi la Paşti.

Acestea sunt cele două sisteme în Moldova şi în Valahia; de dânsele am vorbit la 1882, şi ceea ce am zis atunci, o menţin şi astăzi.

Vin acum, d-lor, la dreptul comun.

D. Păucescu vrea dreptul comun.

Am zis în 1882 şi repet şi astăzi: dreptul comun este jaful comun.

Ce se înţelege, d-lor, prin dreptul comun? Se înţelege legiuirea noastră ordinară care regulează materiile privitoare, în cazul de faţă la locaţiuni. Aşa este? Da! Ei, legislaţiunea noastră actuală dă drept contractelor colective, dă drept de clauze penale. Admiteţi d-voastre, liberali şi conservatori, contractele colective, adică solidaritatea între săteni la un contract? Nu! Admiteţi d-voastre clauza penală în materie de contracte agricole? Nu. Recunoaşteţi că, dacă rămânem în dreptul comun, eu pot face şi contracte colective, să pun şi clauze penale? Da! Dacă este aşa, cum veniţi cu dreptul comun, care permite asemenea lucruri? Vasăzică, dreptul comun al d-voastre...

D. N.T. Popp: În art. 45 din lege, d-voastre îl daţi.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Voi vorbi eu şi despre aceea; nu le pot spune toate o dată; numai acela care nu spune nimic, le spune toate o dată.

Vasăzică, d-lor, dreptul comun permite astăzi contracte solidare şi clauze penale. Ei bine, nu este un partid în ţară care să zică că vrea să dea posibilitatea unor asemenea contracte cu clauze penale şi solidare în materie de învoieli agricole. Vasăzică, din capul locului trebuie să veniţi cu modificarea dreptului comun şi să faceţi o lege specială, care să zică: nu admit eu în unele cazuri contracte colective şi solidare; nu admit în unele cazuri clauza penală. Ei, cari sunt acele cazuri? În cari cazuri stabiliţi d-voastre excepţiune? În cazuri de tocmeli agricole? La toate? Nu, ci numai la anume tocmeli. Vasăzică, o să veniţi cu excepţiuni la dreptul comun, oprind contractele colective şi clauza penală, şi aţi specifica o serie de contracte agricole faţă de cari dreptul comun nu este aplicabil, şi atunci, în mod natural, ajungeţi la art. 1 al proiectului.

Vasăzică, iată un caz unde dreptul comun, dacă l-aţi aplica cum voiţi d-voastre, n-ar fi decât un caz de împilare pentru săteni, şi mă mir că oameni cari cunosc aceste efecte ale dreptului comun vin să creadă că el este o panacee universală (*Aplauze*). Când vine cineva din cabinetul său să susţină aceasta, că dreptul comun este cel mai bun, tot îl mai iert; dar când vine un proprietar care ştie, din practică, ce stă în codul civil, atunci mă desfid şi mă uit cu coada ochiului la el, şi zic: acesta vrea contracte colective, acesta vrea clauza penală, şi mă depărtez de la dânsul (*Aplauze*).

Dar dreptul comun în executare? Închipuiţi-vă un proprietar cu contracte solidare şi clauze penale alergând la tribunal, la Curtea de apel, la Curtea de casaţie, şi târând după el sate întregi de ţărani.

Când erau contractele colective permise de lege, am văzut cazuri, nu voi să citez nume, dar e cunoscut cazul unde, în urma unui contract solidar şi cu clauze penale, ţăranii unei moşii, pentru o datorie de 400 de galbeni, au muncit 5 ani degeaba, şi aceasta în virtutea unei sentinţe foarte legale a Curţii de Focşani.

Aceasta voiţi d-voastre în dreptul comun? Voiţi contracte solidare? Clauze penale, daune-interese, tribunale şi Curţi? Voiţi condamnaţiuni? Voiţi ca ţăranii, cari de multe ori nu ştiu nici procedura de la judecătorul de pace, să fie obligaţi, cu sate întregi, ca, pentru un contract încheiat în asemenea condiţiuni, să se ducă la Bucureşti, la Iaşi, ori la Craiova? Voiţi d-voastre aceasta? Vasăzică, nici aceasta nu e posibil.

Când ziceţi: voim dreptul comun, ce aţi făcut? Credeţi-mă, nu aţi făcut nimic alt decât aţi dat pe ţărani pradă proprietarilor celor răi şi avocăţeilor de la judecătorii de pace, despre cari am vorbit cu asprime în Senat şi despre cari voi vorbi şi aici tot astfel.

Dar d. Păucescu mă acuză: d. Carp vrea să suprime procesele. Eu nu vreau aceasta, ci vreau ca țăranii să nu cadă pradă avocățeilor cari stau pe la ușa judecătoriilor de pace, cari, când nu au procese, ațâță pe proprietari în contra sătenilor și pe săteni în contra proprietarilor. D. Păucescu zice că numai avocații pot să știe ce este drept și ce este nedrept. Ce este drept și ce este nedrept, o știm cu toții.

Aci vă voi aminti o apostrofă din parlamentul francez a unui proprietar care nu era avocat, și care, la tirada unui avocat, i-a spus: „Mr., je suis heureux de ne pas connaître le droit, car cela me permet d'être juste".

D-voastră poate că cunoașteți dreptul, dar, în multe cazuri, tare alături cu dreptatea sunteți (*Aplauze*).

Vasăzică, oricum vă veți întoarce cu dreptul comun, sunteți obligați să faceți o lege specială; prin legea specială, oricum vă veți întoarce, dacă voiți să regulați materia așa încât să impuneți un mod de cultură, aveți să vă loviți de redacțiunea d-lui Păucescu, și dacă d. Păucescu nu a putut găsi o redacțiune mai bună, care dintre noi va mai avea curajul să mai caute o alta? Nimeni. Prin urmare, vedeți că și aceasta este o probă de imposibilitate pe calea aceasta. Atunci, ce rămâne din proiectul d-lui Păucescu? Cum vine d-sa și zice că, față cu legea nulă sau vătămătoare, căci așa a conchis d-sa, ce vă propunem noi, d-sa ne oferă o lege care dă dreptul, care ține cumpăna egală între proprietari și săteni, un *ce* care va face înflorirea țării? (*Aplauze*).

Dar vin și la paragraful 45. Mi s-a zis: De ce ai pus acest articol? Am pus acest articol pentru că, după mine, și azi se poate.

Eu, dacă voi să fac azi cu sătenii un contract la tribunal, în afară de legea tocmelilor agricole, și azi pot să fac.

Nimic nu interzice. Eu pot să mă duc la sătenii mei și să fac cu ei un contract de arendă.

Să lucrez eu moșia în afară de legea tocmelilor agricole, fără să beneficiez de nici una din dispozițiunile acestei legi, și absolut nimic nu mă poate opri a o face, și solidar, și nesolidar. Și când mi s-a cerut să înscriu această facultate în lege, adică articolul 45, am zis: foarte bine. Această facultate o au și azi părțile, de ce nu au uzat de ea? Nu s-a uzat de ea pentru că dreptul comun nu este posibil între proprietari și săteni. Cum vrei d-ta ca eu să contractez pentru dreptul comun și să mă expun a plăti 300 de citațiuni pentru 300 de țărani? Dar mi s-a cerut să pun și aceasta în lege, și am pus-o; cine vrea să se folosească de dreptul comun, să se folosească; cine nu, nu.

D. N. Fleva: Care este consecința pentru acei cari vor contracta după dreptul comun?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Consecințele dreptului comun.

D. N. Fleva: Atunci de ce să mai votăm legea aceasta?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Mă iertați, acela care contractează după dreptul comun nu mai poate beneficia de avantajele acestei legi: nu poate autentifica învoiala la primărie, nu poate constata pagubele prin primari, nu poate beneficia de execuție, nu poate tocmi oameni în loc. Şi tocmai pentru că ştiu că nici unul dintre proprietari nu primeşte sistemul acesta, am zis că este indiferent. Dar dreptul comun ar deveni periculos atunci când ar da proprietarilor drepturi să se bucure şi de avantajele excepționale ale acestei legi. Dar aceste avantaje nu le poate avea proprietarul care se învoieşte după dreptul comun.

Cred, d-lor, că v-am arătat cari sunt progresele, după mine, sper şi după d-voastre, serioase ale acestui proiect de lege; cred că v-am arătat asemenea că nu sunt periculoase, căci nu au să fie aplicate niciodată acelora cari cred că dreptul comun poate să devină o realitate în țara aceasta în materie de tocmeli agricole; v-am arătat că dacă nu ar fi nişte iluziuni, cât de tristă ar fi realizarea proiectului d-lui Păucescu. Vă las să fiți judecători între ambele partide conservatoare: între partidul conservator reprezentat de guvern, şi între partidul conservator reprezentat de d. Păucescu. Şi să ştiți, d-lor, că alegerea ce veți face va fi serioasă; că, din momentul chiar în care d. Păucescu va reprezenta el majoritatea partidului conservator, noi, cu cea mai mare uşurință şi bunăvoință, îi vom lăsa sarcina să vină să aplice d-sa ceea ce susține (*Aplauze*).

Preşedintele Consiliului, Lascăr Catargiu, renunță să mai vorbească, întrucât legea a fost prea bine explicată de d. Carp, dar ține să facă mențiunea că legea este a guvernului, şi nu a d-lui Carp, cum s-au exprimat unii vorbitori. „Adunarea a luat în considerare proiectul de lege cu 79 bile albe şi 34 bile negre".

[D.A.D. nr. 83 din 13 mai 1893]

ADVERSARII POLITICI

Şedinţa Senatului din 1 decembrie 1893

Preşedinte: G. Gr. Cantacuzino. Se discută, în continuare, proiectul de răspuns la Mesajul regal: Al. Lahovari, ministrul de Externe şi George Panu, acesta din urmă declarându-se împotriva răspunsului astfel formulat. Apoi ia cuvântul –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor senatori, d. Panu zicea adineaori că ironia e uşoară. Era nedrept pentru sine însuşi. Ironia în mod grosolan, da, d-le Panu, este la îndemâna oricărui om necult; dar ironia astfel cum o mânuiţi d-voastră nu este uşoară, şi vă fac complimentele mele asupra discursului d-voastră.

E drept că era numai ironie, şi că în luptele noastre parlamentare nu are să ne ajute la nimic la dezlegarea cestiunilor în dezbatere, dar face totdauna plăcere de a asculta de la un om de spirit chiar nimicuri, când ele sunt prezintate la modul cum le prezintă d. Panu. Dar, d-lor, e un sâmbure de adevăr în ironia d-lui Panu la adresa partidelor.

Este adevărat cum că progresul în realitatea lui nu este rezultatul luptelor la cari ne dădem între noi, nu este rezultatul duelurilor de cari vorbea d. Panu, ci e rezultatul muncii generale a poporului, care se face totdauna în dosul nostru, de multe ori fără voinţa noastră, dar care, în ultima instanţă, are totdauna o înrâurire hotărâtoare faţă cu partidele din ţară; şi dovada despre aceasta, d-le Panu, e că cu toate luptele noastre, dacă suntem drepţi, trebuie să recunoaştem o continuitate în politica acestei ţări, şi deosebirile reale şi istorice ale acţiunii Dreptei şi Stângii vor fi foarte mici faţă cu judecata serioasă a istoriei, care va recunoaşte că amândouă au voit acelaşi lucru, şi că amândouă, rând pe rând, cu toate acuzaţiunile lor, au adus la vreme oportună piatra lor la edificarea acestui Stat.

Că nu avem partide organizate ca în Anglia, cine nu o ştie? Şi dacă nu ai ştiut-o din ziua întâi când ai intrat în viaţa politică, a cui este vina decât a d-tale? Şi de aceea aţi îndreptat ironia chiar la adresa d-voastră, şi aţi recunoscut nu fără amărăciune că aţi greşit, că nu aţi înţeles cu o oră mai-nainte adevărarurile cari le rostiţi astăzi.

Dar, d-lor, cu toate acestea să-mi fie permis a continua acest duel, şi să-mi fie permis a-l continua nu pentru satisfacerea copilărească de a vedea cine e mai tare în argumente, nu pentru a ne întrece în o luptă oratorică în care fiecare pune în evidenţă şi stimează şi spiritul şi talentul său, dar pentru că ceea ce vă pare d-voastră, d-le Panu, un duel fără valoare, în realitate, cu toate aparenţele de ură, nu este decât o emulaţiune între amândouă partidele şi, dacă ne combatem, ne combatem pentru că credem că fiecare poate să facă mai bine decât celălalt; dar nu ne combatem, – cel puţin nu ar trebui să ne combatem, şi eu unul nu am dat niciodată acest exemplu, – pentru că credem că adversarii sunt periculoşi şi că ei trebuie scoşi din circulaţiune în viaţa politică a acestei ţări.

Dacă am luat cuvântul, este pentru că este bine să vorbim nu numai de trecut, nu numai de prezent, dar să ne dăm seama şi de ce ne poate aduce viitorul, şi atunci, faţă cu enunciaţiunile unui şef de partid care ne ameninţă, – ameninţare ce pe mine nu mă sperie, – că în curând are să vină la putere, este firesc să ne întrebăm: o dată venit la putere ce are să facă el? Şi este firesc iarăşi să ne întrebăm: dacă pe tărâmul luptei de emulaţiuni, dacă el, din ceea ce zice astăzi, din ceea ce a făcut ieri, ne dă garanţie că mâine va face mai bine decât noi, şi va face să nu fim regretaţi, nu pentru că noi am făcut rele, dar pentru că el a făcut mai bine. Şi atunci, urmând exemplul veneţienilor cari totdauna începeau prin a studia caracterul oamenilor de stat cu cari erau în tratări, mă întreb: oare, făcând analiza d-lui Sturdza, la ce rezultate am ajunge noi în cât priveşte siguranţa acelui popor care are să fie, aşa zice el, în curând în mâinile sale.

D. Sturdza, un om cărunţit în lupte, un om ale cărui merite, desigur, nu eu le voi contesta, n-a fost în politică niciodată de sine stătător; a fost totdauna amicul cuiva, şi de aceea vedeţi inconsecinţe în purtările lui politice.

D-sa a fost amicul lui Mavrogheni, a fost amicul lui Panu, a fost amicul lui Hurmuzache, a fost amicul lui Ioan Ghica, şi în ultimii timpi, a fost amicul lui Ion Brătianu, şi ce amic? Nu amic cu libertate de vederi şi cu neatârnare de păreri, dar amic înfocat, care zicea: amicul meu a zis aceasta, este adevărul, şi nu numai că este adevărul, dar e singurul adevăr, şi oricine s-ar găsi să zică contrariul e inemic al acestei ţări (*Aplauze*). De aceea, d-lor, aţi văzut epoce în cari d. Sturdza era adversarul cel mai înverşunat al lui Ioan Brătianu, pentru că atunci era amic al lui Ioan Ghica, care era în rivalitate cu Ioan Brătianu.

Dar astăzi soarta a decis altfel; astăzi d. Sturdza nu mai are posibilitatea de a avea, ca planetele, lumina reflectată, ci d-sa trebuie să aibă propria sa lumină. D-sa este şef şi, prin urmare, trebuie să ne dăm seama; – d-lui astăzi nu mai este amicul cuiva, ci este amicul său propriu, şeful partidului liberal, – să ne dăm seama la ce trebuie să ne aşteptăm din partea d-sale.

Întâi, d-lor, trebuie să ne aşteptăm la un lucru inerent temperamentului d-sale; trebuie să ne aşteptăm la o animozitate şi la o înverşunare în luptele politice, cu care nu suntem noi românii, blânzi din fire, deprinşi. Şi aceasta, atât din cauza propriului lui temperament, cât şi din cauza temperamentului acelora pe cari el îi conduce.

Căci de! d-lor, când ne-am deprins a urma pe cineva, când nu mai avem posibilitatea de a urma pe cineva care e mai presus de noi, urmăm pe cineva care e mai prejos de noi (*Aplauze*).

Şi, de exemplu, când a aruncat d. Sturdza, de la înălţimea acestei tribune, cuvântul de *nemernic*, credeţi că i-am imputat-o d-sale? Nu, d-lor. Mi-am explicat lucrul în modul următor: d. Sturdza nu vrea să-l întreacă nimeni în partidul său, şi ştiind că are un partizan, pe d. Epurescu, teribil în apostrofă, a zis: eu trebuie să fiu şi mai teribil (*Aplauze*).

Şi atunci s-a dus acasă, s-a aşezat la biroul său, şi cu spirit liniştit, cu acea *furie blândă*, cum o numeşte Saint-Simon, a scris cuvântul *nemernic* şi în mod nevinovat, credem, a venit şi l-a rostit înaintea d-voastre de la această tribună.

A mai reprezintat violenţa aceasta şi altceva. Juvenal zicea: „indignatio facit versus"; pentru d. Sturdza indignaţia face injuria, şi ştiţi pentru ce? Pentru că Juvenal reprezenta un ideal, pe când d. Sturdza reprezintă ambiţiunea şi apetituri nesatisfăcute.

Dar ce vă oferă d-sa?

Ne oferă, după mine, un lucru care mă îngrijeşte.

Când un om de stat, de competinţa şi cunoştinţa d-lui Sturdza, vine şi, de la înălţimile acestei tribune, declară că agiul a fost rezultatul unei bune sau rele recolte, îmi pun întrebarea: ce va să zică aceasta? Oare d-lui să nu ştie cum că alterarea valutei nu are întru nimic a face cu o bună sau rea recoltă? Oare d-lui să nu ştie cum că lucrul acesta nu se întâmplă din cauza cerului clement sau aspru, ci se întâmplă din cauza nedibăciei şi neinteligenţei guvernanţilor?

Alterarea valutei totdauna a fost rezultatul unei rele politici financiare a guvernelor. Nu este exemplu în toată istoria economică care să probeze contrariul. Luaţi antichitatea cea mai depărtată şi totdauna veţi vedea că alterarea valutei a fost rezultatul unei rele politici economice a

guvernelor. În antichitate, când nu era hârtie, alterarea valutei se făcea prin monetă calpă. Şi ca să vedeţi aceasta, studiaţi istoria numismaticii.

D. Studza, care este numismatic, n-are decât să vadă că guvernele, când erau strânse în chingi şi nu aveau bani, procedau imediat la alterarea valutei şi veneau cu monetă falsă. Azi, noi avem bilete de bancă, guvernele procedează la alterarea valutei pe alte căi, dar tot pentru că ei au vrut, tot pentru că politica lor financiară i-a condus acolo. Şi atunci mă întrebam: d-lor cari ştiu aceasta, oare nu vor să justifice reînviarea agiului, atunci când vor reveni la putere şi să nu o pună pe socoteala nedibăciei partidului de la guvern, ci s-o pună pe socoteala cerului, care, faţă cu noi, a fost clement, dar faţă cu dânşii a fost aspru? Şi mă mai întrebam încă: cum nu recunosc d-lor meritele noastre, căci ne-au acuzat că nu avem prevederi, că nu ştim de astăzi până mâine ce facem? Apoi, d-lor, în politica generală a acestei ţări, dacă a fost un *ce* mai cu prevedere, tocmai sub punctul de vedere al existenţei noastre naţionale, a fost regularea cu o oră mai înainte a acestei cestiuni.

Bine, d-lor, toată lumea vorbeşte astăzi de pace; de o parte avem Tripla Alianţă, de altă parte, nu vreau să zic alianţa, dar amiciţia franco-rusă. Şi unii şi alţii, însă, în realitate ce fac? Pretutindeni se toarnă tunuri, pretutindeni se cumpără cai, pretutindeni se ascut săbii şi baionete, şi niciodată Europa n-a oferit ca astăzi spectacolul unui continent ce e în ajunul unei teribile încăierări. Că se va amâna pe mâine conflictul, că teama aceasta, pe care o are toată lumea, poată să facă ca el să vină cu o oră mai târziu, toţi o o dorim şi toţi o ştim; dar cine poate fixa ora? Şi atunci, închipuiţi-vă d-voastre, în mijlocul unei încăierări europene, România cu un agiu de 40 la sută, cu bugete nestatornice, cu resurse sleite şi în imposibilitate de a face faţă la cheltuielile unui rezbel? Şi credeţi că acei cari au restabilit valuta, cari ne pun în posibilitate de a face onoare menirei noastre, sunt oameni fără prevederi, că aceia nu-şi dau seamă că în cestiunea valutei nu este numai o cestiune monetară, dar că este şi o cestiune de apărare naţională, tot atât de puternică, ba încă şi mai puternică poate decât fortificaţiunile pe cari le clădim în jurul Bucureştilor?

Vasăzică, dacă ne oferiţi contrariul ca viitor, nu voi contribui întru nimic, nici chiar pe calea indicată de d. Panu, ca să se apropie ora venirii d-lui Sturdza la putere (*Ilaritate*).

Apoi în cestiunea economică, d. Sturdza ne întreba: Ce prevederi aţi avut d-voastre în cestiunea economică? Tocmai în cestiunea economică se poate proba că am avut prevederi juste şi că am realizat prevederile noastre. Dacă vom lua istoria luptelor noastre economice, de când cu încheiarea primei convenţiuni sub ministerul d-lui Catargi şi

vom ajunge la ziua de astăzi, când încheiăm convenţiuni cu toate puterile, noi susţinem că de la 1875 până astăzi, n-a fost decât o acţiune unică atât a partidului liberal, cât şi a partidului conservator, care ne-a adus la situaţiunea de neatârnare deplină economică în care ne găsim astăzi; că am avut noi rara fericire, ca noi conservatorii, să inaugurăm era neatârnării noastre economice şi mai rara fericire încă ca tot noi să o consolidăm şi să punem ultima piatră la edificiul neatârnării noastre economice; aceasta este poate o cestiune de noroc, dar norocul nu ajută decât pe aceia cari ştiu să se folosească de împrejurări, cari ştiu, în fiecare moment, să facă ce se cuvine ca norocul să ardă asupra lor.

D-lor, să luăm un exemplu: luaţi o ţară oarecare, o ţară încă vasală, o ţară fără industrie, o ţară care începe abia primii paşi ai existenţei sale naţionale, şi întrebaţi, sub punctul de vedere al neatârnării economice, care este primul pas care trebuie să-l facă ţara? Nu poate să fie altul decât acela de a dobândi mai întâi dreptul ce nu-l are încă, de a trata cu alte ţări cestiuni economice pe un picior de egalitate.

Şi când partidul conservator a venit şi a obţinut acest drept, când partidul conservator, deşi eram vasali, deşi ni se impunea de Europa tratatele cu Turcia, a obţinut ca să încheie convenţiune comercială, el a pus prima piatră la neatârnarea noastră economică.

Să mergem mai departe. Odată aceasta făcută, trebuia noi să inaugurăm acest drept prin o luptă imediată cu toate puterile, sau era mai întâi de studiat cari sunt nevoile, cari sunt posibilităţile unei activităţi economice? Este evident că da, şi în aşteptare trebuia să căutăm, cu orice preţ, pacea economică. Aceea s-a făcut şi de roşii şi de albi. Şi când d. Lahovari imputa partidului roşu cum că a făcut un tarif autonom, dar că nu l-au aplicat niciodată, nu-l acuz de aceasta, pentru că nu am acuzat pe nimeni de imposibilităţi. Nu-l acuz, deci, de aceasta, îl acuz de altceva: că neputând să o facă şi-au dat aparenţa că o fac; că neputând a se pune în luptă şi-au dat aerul că se pun în luptă, şi-au dat un tarif autonom care nu l-a aplicat absolut la nimeni, decât la Austro-Ungaria.

D. Aurelian* zicea: Aţi aplicat tariful nostru; îl rog să spună când şi cum l-am aplicat? Faţă cu Francia nu l-am aplicat, nici d-lor nu l-au aplicat; faţă cu Italia nu l-am aplicat, nu l-au aplicat nici d-lor; faţă cu Germania nu l-am aplicat noi, nici d-lor; faţă cu Rusia şi Turcia nu l-am aplicat noi, nici d-lor; cum s-a aplicat dar acest tarif autonom şi de cine? Şi cum se poate susţine, în plin Parlament, că un tarif autonom neaplicat a putut să dea roade pe tărâmul economic?

---

* Petre S. Aurelian (1833-1909), deputat şi senator liberal, prim-ministru între 21 noiembrie 1896 – 30 martie 1897.

Nu, d-lor, degeaba protesta d. Aurelian. Tariful autonom al d-sale nu a avut decât o simplă semnificațiune, aceea a unui tarif de rezbel în contra Austriei, nimic mai mult, nimic mai puțin.

Dar, d-lor, noi, când am venit la putere, noi cei nemernici, noi cei fără prevederi, ne-am zis: Dar perioada aceasta de tarife dăunătoare, perioada aceasta de pretins tarif autonom, care nu se aplică la nimeni, are să se mântuie la 1891, și atunci ce se face? Cestiunea se impune și trebuia dezlegată, și am dezlegat-o în modul următor: Am făcut un tarif care, pe de o parte, da industriei noastre născânde protecția necesară, nu pentru a crea monopoluri, dar pentru a putea concura cu producția străină, și care, pe de altă parte, era atât de cumpătat încât permitea de a-l oferi ca bază de tratare tutulor, fără a intra în luptă cu nici o putere. Acest tarif trebuie să obțină consacrațiunea întregii Europe, căci, după cum neatârnarea politică nu este o adevărată neatârnare când nu este recunoscută de celelalte puteri europene, tot asemenea neatârnarea economică nu este neatârnare când nimeni în Europa nu vrea să știe de dânsa.

Ei bine, nu voi intra în amănunte, căci vom reveni cu ocaziunea tratatului cu Germania; dar putem zice că industria existentă și industria care poate să se nască în mod serios la noi în țară, găsește în tariful nostru autonom toată protecțiunea necesară; că în acest punct, absolut nu am făcut nici o concesie nici unei puteri, și că cu toate acestea avem convenții încheiate cu toate puterile europene și nu fac excepțiune nici de Austria. Avem deci neatârnare economică nu aparentă dar reală, și noi, cari la 1875 am pus prima piatră a neatârnării noastre economice, astăzi punem cheia de boltă a acestui edificiu, în care sper că va trăi și va prospera activitatea noastră industrială.

Unde vede d. Sturdza în toate acestea lipsa de prevederi? Unde vede d. Sturdza în toate acestea părăsirea intereselor?

D. Germani, după ce cu atâta talent și claritate a expus situațiunea financiară, și după ce, la amenințarea d-lui Sturdza, căci d-sa procedează cu amenințări, cum că ne-a răfuit la 1876 și tot el are să ne răfuiască și acum – cum vedeți un răfuitor general – d. Germani, după expunerea lui, s-a uitat la dânsul și a făcut această mișcare de mâini. Nu am prea înțeles care era adevăratul sens al acestei mișcări, era ea un semn de comizerațiune față cu adversarul lui, ori voia d. Germani să ne invoce pe toți și chiar pe d-sa ca martori a neobositei și rodnicei sale activități? Nu o știu; dar imitez mișcarea și veți judeca ce sens trebuie să-i dați.

D-lor, de la cestiunea aceasta economică să trec la altă cestiune tot atât de importantă, de nu mai importantă.

D. Sturdza, şeful partidului liberal, a adus la bara acestei Adunări cestiunea arzătoare a Transilvaniei, şi cuvintele d-sale, în parte neînţelese, au fost explicate rând pe rând de d. Mârzescu şi de d. Şendrea.

D. Mârzescu ne-a vorbit de idealul românilor şi zicea că fiecare om de stat trebuie să aibă un ideal, acela să vadă pe toţi românii uniţi, fără să ne spună, dar aşa se înţelege, uniţi sub punctul de vedere politic, căci sub punctul de vedere etnologic, cred că nu are nici o îndoială că suntem uniţi.

Vasăzică, idealul fiecărui om de stat român trebuie să fie unirea politică a tutulor românilor.

Aceasta îmi reaminteşte o conversaţiune pe care am avut-o, pe când eram ministru de externe, cu d. Hitrowo, ministrul Rusiei. Într-o zi a venit d. Hitrowo la mine, şi ceea ce este straşnic este că absolut cu aceleaşi cuvinte, pe cari le-a întrebuinţat d. Mârzescu, mi-a pus înainte idealul ce ar trebui să aibă fiecare om de stat din România. Şi mi-a zis: d-le Carp, idealul unui ministru de externe trebuie să fie unirea tutulor românilor. Inutil să vă relatez răspunsul pe care i l-am dat, dar coincidenţa aceasta mi se pare foarte stranie.

D. G. Mârzescu: Niciodată n-am vorbit politică cu d. Hitrowo.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dar nici nu v-am acuzat de aceasta, d-le Mârzescu (*Ilaritate*). Ştiţi că Molière zice: *On fait de la prose sans le savoir* (*Ilaritate*).

D. Şendrea, tot comentând părerile d-lui Sturdza, zicea că noi în conflagraţiunea viitoare europeană trebuie să facem din cestiunea Transilvaniei singura călăuză a atitudinii noastre politice, şi, după cum vor fi satisfăcuţi ori nesatisfăcuţi fraţii noştri de dincolo de Carpaţi, după această singură călăuză trebuie să determinăm noi acţiunea noastră politică, fără să se întrebe dacă românii numai dincolo de Carpaţi au fraţi, şi dacă nu sunt oare români şi dincolo de Prut?

Şi dacă singura călăuză a politicii noastre internaţionale trebuie să fie păsurile fraţilor noştri de dincolo de Carpaţi şi de dincolo de Prut, fac o ipoteză permisă: în cazul unei conflagraţiuni între imperiul rus şi imperiul austro-ungar, cărora dintre fraţi avem să le dăm preferinţă? Fraţilor români, tot atât de români, şi nu numai că sunt români, dar sunt şi moldoveni, d-le Mârzescu, de dincolo de Prut, ori fraţilor români de dincolo de Carpaţi? Căci nu interesele acestei ţări, nu aspiraţiunile noastre la întărirea regatului României, nu de acestea, după d-lor, trebuie să fim conduşi, ci ceea ce are să ne conducă este cestiunea de a şti dacă sunt împăcaţi românii de dincolo de Carpaţi, dacă sunt împăcaţi românii de dincolo de Prut. Şi de românii de aci, de vor

fi sau nu împăcați, e indiferent, pentru că aci nu avem nevoie nici de a face fraze sforăitoare, nu avem nevoie de a crede că suntem mari patrioți, pentru că vorbim de neatârnarea acestei țări; dar avem nevoie să ne facem populari când vorbim de frații asupriți de dincolo, fără să vorbim însă și de partea cealaltă. Va să zică un prim lucru care dovedește nesiguranța viitorului pe care îl reprezintă d. Sturdza.

Dacă ar fi, d-lor, așa-numita neutralitate posibilă, încă aș înțelege cestiunea; dar convingerea mea e că, în mijlocul conflagrațiunii viitoare, neutralitatea noastră nu e posibilă.

Vasăzică, speranța neutralității lăsați-o; dar dacă neutralitatea nu e posibilă, atunci prevederea cea mai elementară va face ca la vreme să căutați un sprijin, un reazăm undeva. Nu am păreri concepute; voiți alipirea cu Tripla Alianță? Poftim. Voiți alipirea cu alianța franco-rusă? Poftim; alegeți.

D. G. Mârzescu: La timpul oportun.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: La timpul oportun nu se face nimic. Dacă credeți că aceia cari servesc astăzi de exemplu istoriei întregi viitoare, dacă gândiți că Cavour și Bismarck au lăsat la timpul oportun de a se pregăti și nu au pregătit cu zeci de ani ceea ce au făcut, ei, vă înșelați (*Aplauze*).

Lucrul acesta se pregătește de mai-nainte, și de aceea vă zic: Voiți una, alegeți-o; voiți pe cealaltă, alegeți-o; dar o politică care se pretinde politică de prevedere și nu alege nici pe una, nici pe cealaltă, pentru Dumnezeu, de ce sunteți așa de copii; cum credeți că un asemenea lucru e posibil? Și, prin urmare, nu veniți să ne dați sfaturi ce duc la absurd. Dacă voiți ca guvernul să se pronunțe, atunci indicați-i pe față o linie de purtare și vom avea a ne pronunța.

Dar din toate vorbele d-voastre, din toate sfaturile d-voastre, nu am putut culege o singură idee, un singur mijloc ce ar putea veni în ajutorul unei acțiuni serioase. Fraze goale și asalt de popularitate pe spinarea țării. Și de aceea, când mi-am permis a întrerupe pe d. Aurelian, că d-lui odată la putere nu va face ceea ce ne cere să facem, nu era o rară proorocie, era o afirmațiune dată în cunoștință de cauză și bazată pe știința ce am, de modul cum Ioan Brătianu a înțeles politica externă a țării sale. Ioan Brătianu, d-le Mârzescu, nu lăsa totul la hazardul timpului oportun.

Vasăzică, d-lor, pe tărâmul economic d. Sturdza, șeful partidului liberal, ne promite o politică periculoasă; pe tărâmul politicii externe d-lui ne dă sfaturi pe cari nu le putem urma, pe cari nu le poate nici d-lui

urma şi pe cari cutez a zice, fără teamă de a fi dezmințit de împrejurări, nici un guvern român nu le poate urma.

Dar frații de dincolo?

Să nu gândiți că vreau să ocolesc cestiunea, să nu gândiți că vreau să mă arăt ca un individ care cu cea mai rece nepăsare se uită la suferințele românilor de peste Carpați; evident că nu, dar prima întrebare care mi se pune este: Dezlegarea acestei cestiuni stă în mâinile noastre, sau stă în mâinile lor? Convingerea mea intimă este că nu stă în mâinile noastre, că stă în mâinile lor, şi dacă este aşa, de ce voiți să deşteptați într-înşii speranțe de un ajutor care nu le poate fi de nici o valoare, căci deşteptând într-înşii aceste speranțe, poți amâna un lucru fără care nu pot nici ungurii, nici românii să ducă un trai bun.

Cestiunea Transilvaniei are rădăcinile ei în tradițiuni istorice, pentru că, să nu uităm, cum că raporturile dintre români şi unguri erau în timpurile trecute raporturi de la cuceritor la cucerit şi că secole întregi fiecare ungur se credea de o rasă superioară românilor.

Credeți d-voastre că acest lucru, care a prins rădăcini în creierul unui popor de atâtea sute de ani, se poate şterge aşa de uşor?

Dar una din dificultățile soluțiunii acestei cestiuni nu este atât în spiritul de neîmpăcare al românilor şi a guvernului ungar, cât este tocmai în aceste tradițiuni istorice, cari au creat şovinismul unguresc şi cari îi împiedică încă de la a înțelege că rolul lor de astăzi nu poate să fie rolul de cuceritor față cu cuceriți, ci rolul de *primus inter pares*. Aceasta este oare posibil? Eu cred că da. Cred că forțamente are să vină o vreme unde maghiarii vor înțelege că pe cale de şovinism nu pot să ajungă la nici un rezultat, şi garanție despre aceasta nu o am în frazele goale de aci, nu o am în plimbările ce se fac de studenți la Buzău şi aiurea, nici în discursurile d-lui Sturdza, nici chiar în aşa-zisa intervenţiune a d-lui ministru de externe, ci o am în mândria pe care o are fiecare român, oriunde s-ar afla el, de sângele şi limba lui (*Aplauze*).

Şi când ungurii vor vedea că nu se poate ajunge la nici un rezultat cu şovinismul, atunci fatalmente – şi sunt semne destul de caracteristice cari mă fac să cred că au început să vadă lucru acesta – atunci, zic, când vor vedea că pe cale de deznaționalizare nu pot ajunge la nici un rezultat, îşi vor pune întrebarea: Ce este mai bine să facem din români, buni cetățeni ai acestui stat, sau răi cetățeni?

D. G. Sefendache: Dar nu ziceau până acum.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dacă nu ziceau până acum şi o zic astăzi, fiți siguri că nu noi am contribuit.

D. G. Sefendache: După d-voastră n-ar fi zis niciodată.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Când îşi vor pune întrebarea, dacă este mai bine să aibă buni ori răi cetăţeni, atunci desigur că cestiunea este dezlegată şi că vor da satisfacţiune revendicărilor legitime, căci nu toate sunt legitime – ale românilor, cu atât mai mult cu cât precum în mijlocul urelor celor mai înverşunate, precum în dosul luptelor aprinse politice la noi se ascunde o muncă comună, tot aşa în dosul acestei lupte aprinse între maghiari şi românii de dincolo se ascunde instinctul comun că aceleaşi interese îi unesc, că acelaşi pericol îi ameninţă şi pe unii şi pe alţii, şi că la ora pericolului sunt obligaţi a fi uniţi, şi că atunci abia vor fi suficiente forţele tutulor, unite la un loc, ca să iasă triumfători. Şi atunci când lupta comună, şi cunoscând ambele neamuri, cutez a zice eroismului comun, îl vor duce la izbândă, atunci se vor şterge tradiţiunile din trecut de cuceritori şi cuceriţi, atunci vor fi cu toţii, şi români şi maghiari, supuşi credincioşi ai aceluiaşi imperiu, ai aceleiaşi legi.

În aşteptarea aceasta, eu cred că orice pas necugetat, orice acţiune din partea noastră, care ar face să se presupună cum că noi, în loc să lăsăm lucrurile la mersul lor firesc şi să aşteptăm dezvălirea normală a acestui proces, noi voim să-i dăm o soluţiune grabnică; eu cred că în loc să ducă la soluţiune, noi nu vom face decât să o împiedicăm sau să o întârziem.

De aceea d-voastre lăsaţi cestiunea Transilvaniei. V-am arărat că ea nu poate fi călăuza politicii noastre. Înainte de toate avem interesele noastre de apărat şi ele reclamă o veghiare şi o muncă atât de încordată, încât nu avem vreme să ne ocupăm cu altceva.

Ca români, urăm fraţilor de peste munţi dobândirea de drepturi mai largi, dar soluţiunea cestiunii stă în înţelepciunea şi în patriotismul lor, mai mult decât în frazele goale pe cari le-am putea rosti, după cum am zis, fie pe uliţe, fie de la înălţimea acestei tribune (*Aplauze*).

Se votează şi se aprobă luarea în considerare a proiectului de răspuns la Mesajul Tronului.

[D.S. nr. 13 din 12 decembrie 1893]

SENTIMENTUL DATORIEI ŞI AL PATRIOTISMULUI

Şedinţele Camerei din 3 şi 4 februarie 1894

Preşedinte: generalul George Manu. Şedinţa începe cu *interpelări* adresate guvernului: C.C. Dobrescu-Prahova – despre nemulţumirile provocate în sate de aplicarea legii maximului; Nicolae Fleva – despre demisia unui mare număr de ofiţeri, căruia îi răspunde gen. Iacob Lahovari, ministrul de Război, apoi –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor, mă văd adus fără voia mea a lua cuvântul în discuţiunea aceasta.

Eram aci în capul băncii şi ascultam cu sânge rece, cu acea atenţiune liniştittă cu care ascult pe toţi oratorii ca să aud ceva nou, deşi nu mă aşteptam să aud ceva nou de la d. Fleva. Deodată d-sa mă apostrofează în modul pe care nu-l voi califica eu, dar care-l las pe d-voastre să-l judecaţi şi să-l condamnaţi.

Eu sunt, după d. Fleva, omul nefast care am conrupt tot, care a introdus arbitrarul în regimul de guvernământ, care distruge armata etc. etc.

D-lor, eu nu cer de la d. Fleva să mă ia în serios, şi nu este prima persoană pe care am întâlnit-o în viaţa mea care să se fi refuzat a mă lua în serios (*Ilaritate, aplauze*).

Nu gândeşti, d-le Fleva, că sunt eu din aceia cari când se suie la tribună, aruncă ochii la tavan, care se crede reprezentantul ideilor celor mai înalte, care crede că numai ceea spune el este adevărat, şi care se miră foarte tare când, ridicând glasul, nu vede pe alţii tremurând dinaintea sa.

Şi fiindcă eu nu stam tremurând înaintea sa, uzând de acelaşi drept care îl are d-sa de a mă lua în serios, aveam aerul, la rândul meu, de a nu-l lua în serios (*Aplauze prelungite, zgomot*).

D. Fleva m-a arătat ca pe omul ce merită fulgerele cele mai grozave; dar aţi văzut că, deşi le-a aruncat cu toată furia, din norocire stau încă în picioare (*Ilaritate, aplauze*).

Dar, d-lor, să lăsăm persoana mea în afară de joc şi să venim la cestiunea serioasă a d-lui Fleva.

D-lor deputați, de la hotărârea pe care veți lua d-voastre, de la impulsiunea pe care veți da acțiunii guvernului, are să atârne marea cestiune istorică, dacă în România avem să urmăm apucăturile din republica Argentină și Spania, sau dacă la gurile Dunării avem să fim un popor în a cărui inimă, sub toate formele manifestațiunii exterioare, domină sentimentul datoriei și sentimentul patriotismului (*Aplauze*).

Eu cred, d-lor, că acest sentiment al datoriei și al patriotismului va exista în Cameră; eu cred că acest sentiment există și va exista în armată, și când d. Fleva vorbea de indignațiunea armatei, d-sa cădea în aceeași greșeală de optică în care cade de câte ori crede că d-sa reprezintă poporul, și confundă armata cu acei 100 de ofițeri demisionați (*Aplauze*).

Ei bine, nici d-ta nu reprezinți poporul, nici cei 100 tineri ofițeri nu reprezintă armata.

Mă întreba d. Fleva: Bine, în contra poporului te aperi cu armata, dar în contra armatei cu ce ai să te aperi? Am să fiu apărat, d-le Fleva, de acel sentiment de datorii și de patriotism care există în armată și pe care acțiunea d-voastre nu are să-l dezrădăcineze.

Ne vorbea d. Fleva de disciplină și făcea să atârne disciplina de dreptate sau nedreptate. Dar cine are să judece dreptatea sau nedreptatea?

Dă d. Fleva voie fiecărui căpitan de 30 ani să judece el ce este drept și ce nu este drept, să facă să atârne disciplina de ambiția lui personală, de nemulțumirile lui, ori de necugetatele lui aprecieri asupra cutărui sau cutărui punct de drept. Aceasta e lecțiunea care vrea să ne-o dea d-lui, și din care are pretențiunea să tragem un învățământ oarecare? Nu. Aceasta nu e o lecțiune decât pentru acei cari au simțământul ei, nu pe calea legalității, că nu pe calea convingerii poate să ajungă la ceva, dar cari au simțământul că numai distrugând tot, numai introducând anarhia în tot, pot, la rândul lor, să ia un loc pe care l-au ambiționat totdauna, dar pe care talentul lor nu i-a ajutat să-l obțină, și au rămas și ei etern nemulțumiți de tot ce se întâmplă, pentru că instinctiv nu găseau în conștiința lor nici un motiv de a fi mulțumiți de propria lor fire.

De aceea, d-lor, o repet, ceea ce s-a întâmplat în armată, în arma cavaleriei, e un *ce* grav, care va trebui să vă dea de gândit, și repet cuvântul, e moment istoric acela în care ne aflăm.

Dacă poate să fi existat o interpretare bună sau rea a unei legi, aceasta se poate întâmpla în justiție, aceasta se poate întâmpla în administrație, aceasta se poate întâmpla și în armată. Ei, care e calea, și aci nu vă dau părerea mea, vă dau părerea legiuitorilor din toate țările; care e calea? E calea grevei, de a ajunge la îndreptare? D. ministru de

rezbel, e el răspunzător față de ofițerii de cavalerie, ori e răspunzător față cu doi factori, singurii factori hotărâtori în cazul acesta, răspunzător față cu Camera, răspunzător față cu Șeful lui direct, șeful armatei, Majestatea Sa Regele.

Alți factori, dinaintea cărora ministrul de rezbel ar putea să fie tras la răspundere eu nu cunosc, afară decât un al treilea factor invizibil, iresponsabil, și fiindcă e iresponsabil poate să facă tot ce-i trece prin minte și dacă uzează de puterea lui de bine, are puterea, dacă nu, nu. E presa.

Alți factori nu cunosc.

Dar să-mi ziceți mie, și ați avut, nu vreau să zic cutezanța, dar ați avut tristul curaj, d-le Fleva, să susțineți de la această tribună că justa ori injusta aplicare a legii nu are să o judece nici presa, nici Parlamentul, nici Șeful suprem al armatei, dar au să o judece câțiva d-ni locotenenți și câțiva d-ni căpitani! Acesta e sistemul de guvernământ pe care voiți să-l introduceți d-voastre în ziua în care visurile d-voastre se vor realiza și veți veni la guvern?

Dar oare crezi, d-le Fleva, cu toată buna opinie care o ai d-ta, că ești singurul Fleva din țară? Crezi că d-ta, venind la guvern, nu se va găsi un alt Fleva care în loc să ia arma de cavalerie, va lua câțiva ofițeri de infanterie și artilerie, și va veni și la tribună cum vii d-ta azi, ridicându-și ochii în tavan să-ți zică că guvernul e un putrigai, și că neputând să-l dărâme, el te roagă să te retragi de bună voie? Veți găsi un al doilea Fleva, d-le Fleva. Nu sunteți unic, căci soiul acest de oameni politici, nici nu este tocmai rar, pentru că în realitate nu trebuiesc decât două lucruri: putere de plămâni și lipsă absolută de scrupule...

D. N. Fleva: Lipsă de scrupule? Dar mi-ați propus de două ori să mă fac ministru.

D. I. Lecca: D-le Carp, vă rog să nu mai faceți spirit. Noi suntem dureros impresionați...

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Înțeleg pe d. Lecca; vrea să mă lipsească de arma cea mai puternică pe care o am...

D. I. Lecca: Faceți spirit, dar nu aci în Cameră.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Adică de spirit. Dacă m-a făcut Dumnezeu om de spirit, nu de hatârul d-sale am să mă transform în un pedant nătâng.

Și ziceam: acesta este viitorul pe care-l pregătiți d-voastră acestei țări?

D-lor, am adânca convingere, și repet cuvintele d-lui ministru de rezbel, am adânca convingere că în armată însăși acțiunea acestor d-ni ofițeri, cari au găsit un apărător călduros în d. Fleva, este condamnată și reprobată în modul cel mai puternic.

Şi pentru că noi nu voim nici pentru noi, nici contra noastră manifestaţiuni, am făcut totul ca s-o împiedicăm, şi bine am făcut.

De aceea, d-lor, sper că lucrurile vor face acea dezvăluire pe care orice bun cetăţean trebuie s-o spere. Acţiunea necugetată a acestor d-ni va găsi în reprobaţiunea generală, fie a civililor, fie a militarilor, acea pedeapsă morală. Cât pentru pedeapsa cealaltă, militară, este afacerea şefilor lor, despre cari sunt convins că vor şti să-şi facă datoria, încât să treacă de-acum înainte oricui pofta de a introduce la noi deprinderile din republicile [Sud-]americane.

Acesta este un lucru care se reprobează în toate părţile lumii. Luaţi legile altor ţări şi veţi vedea că astăzi în Francia republicană, unde nu este nici rege, nici dorobanţ, nici guvern personal, şi unde, după d. Fleva, naţiunea guvernă, sunt şi în codul civil şi în codul militar articole cari tratează de forfetură şi condamnă la pierderea drepturilor civile şi militare pe toţi cari dau demisiuni nu numai colective, dar chiar concertate.

Nu am zis aceasta ca să vă zic s-o faceţi sau să nu o faceţi, dar nici o ţară organizată nu poate să trăiască dacă nu este apărată în contra acestor apucături ale unor oameni fără ştiinţă şi fără conştiinţă, cari cred că înaintea apucăturilor lor meschine trebuie să se închine întreaga ţară.

Nu, d-lor, ţara nu se va închina dinaintea lor, din contra, ea le va da o aşa lecţiune încât vor înţelege şi cei mai uşurei că sunt lucruri sacre de cari de zdrobeşti când te atingi.

Mai vorbesc: I. G. Lecca, Take Ionescu, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, F. Corlătescu, Lascăr Catargiu, preşedintele Consiliului, C.C. Arion şi alţii, se depun moţiuni; răspunde M. Ghermani, ministrul de Finanţe, mai intervine şi Anastase Stolojan...

Discuţia continuă şi a doua zi cu Emil M. Porumbaru, colonelul G. Rosnovanu, apoi iarăşi –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-lor, n-am luat cuvântul ca să reîncep o discuţiune care e deja închisă de ieri; căci moţiunea care se supune votului d-voastre e numai rezultanta discuţiunii care a avut loc ieri asupra cestiunii. Voiesc numai a spune câteva cuvinte; n-am nevoie să mă întind asupra paralelei care a făcut-o d. Porumbaru între colonelii de la 1888 şi căpitanii de al 1894. În puţine cuvinte, d. Rosnovanu a arătat imensa deosebire. La 1888 nu era nimic personal; nu se plângeau că n-au fost înaintaţi, nu se plângeau că a fost o lege călcată de cineva; nu se plângeau nici contra unui sistem, nici contra unei interpretări, ci contra unei persoane care îi dezonora (*Aplauze*).

Şi când zic acest lucru, credeţi-mă n-am obiceiul de a spune cuvinte cari nu le pot proba; când întrebuinţez cuvântul de *dezonoare*, acest cuvânt a fost întrebuinţat înainte de mine de chiar raportorul partidului naţional-liberal, d. Iancu Sturdza, care de la tribuna aceasta a calificat faptul şi, spre onoarea partidului d-voastre, onoare de care azi nu ţineţi destul de bine cont, după mine. Contra unui om care dezonora uniforma, contra unei *brebis galeuse* au demonstrat atunci colonelii, lucru care, cum zicea foarte bine d. Rosnovanu, e de căderea corpului ofiţeresc în toate armatele, şi nu numai pentru fapte atât de grave ca acela, dar chiar pentru fapte cari nu cad sub codul penal. În asemenea cazuri, totdauna corpul ofiţeresc s-a făcut judecător al onoarei, şi judeca dacă mai poate figura între dânşii. Ziceţi d-voastre că e un fapt de indisciplină; dar contra cărui act al şefului, contra cărei legi au reclamat?

Dânşii au zis: nu voim în armata română să se fure; cutare a furat, el nu mai poate fi în armata română (*aplauze*), şi aceasta d-voastre o alăturaţi cu demisunea concertată a acelor cari nu se plâng că cineva a lipsit la onoare, dar se plâng că, într-un viitor mai puţin ori mai mult depărtat, ar fi jenaţi în înaintare.

Aceasta o puneţi pe aceeaşi linie şi vorbiţi de disciplină, şi vorbiţi de armată? Daţi-mi voie, d-le Porumbaru, să vă zic: am convingerea că eu am dreptate; dar este un lucru sigur asupra acestei cestiuni că guvernul are vederi diametral opuse de ale d-voastre, şi eu am în favoarea mea încă ceva: în favoarea mea este interpretarea tuturor armatelor şi a tuturor legiuirilor altor ţări, şi când îmi veţi arăta că [în] o ţară oarecare a fost pus pe aceeaşi linie actul ofiţerilor de la 1894 cu colonelii de la 1888, atunci mă voi închina înaintea verdictului d-voastră, dar sunt convins adânc că o asemenea ţară nu se va găsi. Puteţi alege pe oricine din armata străină să vină şi să judece între mine şi d-voastră, şi dacă vă va da dreptate, atunci puteţi fi siguri că eu cel dintâi voi conveni cum că m-aţi dat rămas; însă atunci voi căuta să-mi aleg altă activitate decât activitatea politică, şi din retragerea mea voi aştepta să văd unde ajungeţi cu aplicarea principiilor pe cari le susţineţi astăzi.

D. Em.M. Porumbaru: Eu n-am legitimat faptul.

D. C.C. Arion: N-aţi făcut decât aceasta; tot timpul l-aţi legitimat.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Cum înţelegeţi d-voastre viitorul acestei ţări?

Iată organul d-voastre acreditat ce zice în numărul de astăzi:

„Dealtfel, chiar dacă guvernul actual ar primi aceste demisiuni şi ar dezorganiza astfel cavaleria, guvernul nu poate decât să cadă, şi oricare

guvern ar veni în locul lui nu poate face altfel decât a-i reprimi pe ofițeri în armată, printr-o lege specială, și a le considera vechimea" (*Aplauze*).

Că guvernul are să cadă odată, cine se îndoiește de aceasta? Într-un regim parlamentar este bine ca partidele să se succeadă. Foarte bine, însă nu cu prilejul acesta; va veni un alt prilej care ne va obliga să părăsim – eu nu zic ca alții, această bancă de durere – această bancă de glorie, pe care veți veni d-voastre; dar vă afirm un lucru: că nu va fi guvern în țara aceasta, nici al d-voastre, chiar dacă ați veni mâine la putere, care să îndeplinească această făgăduială pe care o dați d-voastră, făgăduială după mine criminală! (*Aplauze prelungite*).

Deși știți imposibilitatea de a îndeplini această făgăduială, d-voastre totuși o faceți ca să împiedicați pe insubordonați a se supune șefilor lor (*Aplauze*).

D-lor, ne întreabă d. Porumbaru: ce are de gând guvernul să facă? Răspund la aceasta: guvernul are de gând să uzeze de drepturile ce-i acordă legea în materie de disciplină, el are să judece faptele, el are să judece gradele de culpabilitate și să aplice pedepsele așa cum trebuie.

Pot fi unii cari au fost ademeniți, dar sunt și unii cari au fost instigatori; sunt și alții cari poate au...

D. N. Voinov: Mă tem să nu fie mai sus decât ofițerii instigatori.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Oricine va fi instigator va fi pedepsit, d-le Voinov.

D. I.G. Lecca: Instigator este politica d-voastră în armată.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ancheta care se va face nu se va face după zvonurile de pe ulițe, ci după fapte pozitive, și aveți încrederea că le vom cerceta, și că suntem hotărâți să le judecăm fără părtinire. Sunt alții mai răi decât instigatorii, nu vreau să zic ce sunt, dar dacă, cu ocaziunea aceasta, armata poate scăpa de dânșii, este o fericire, și este partea cea bună a tristei întâmplări ce ne preocupă de ieri până astăzi. Atât am avut de zis, d-lor deputați. În general, cestiunea de încredere nu se argumentează, nu se probează. Aveți încredere că guvernul își va face pe deplin datoria și față de d-voastre, și, prin urmare, față cu această Cameră, votați fără multă discuțiune această moțiune. Nu aveți încredere? Aruncați-vă în brațele d-lui Porumbaru și veți vedea unde vă va duce (*Aplauze prelungite*).

A mai vorbit iarăși I.G. Lecca, iar C.C. Arion a încheiat discuția cu un apel împotriva „spiritului de partid în această cestiune": „pentru ca să judecăm cu toții cestiunea cu inima și patriotismul de români și să zicem: voim să avem o oștire română, iar nu gărzi pretoriene" (*Aplauze*).

[D.A.D. nr. 38 din 12 februarie și nr. 39 din 13 februarie 1894]

CHESTIUNEA DREPTURILOR CONSTITUŢIONALE: LIBERA CIRCULAŢIE, ÎNTRUNIRI, MANIFESTAŢII DE STRADĂ...

Şedinţa Camerei din 4 martie 1894

Preşedintele, generalul George Manu, anunţă începerea şedinţei: „La ordinea zilei avem discuţiunea pe articole a Convenţiunii cu Austro-Ungaria"..., luată în considerare cu 83 bile albe şi 20 bile negre. Apoi, lucrările sunt conduse de vice-preşedintele camerei, D. Sturdza-Scheianu. N. Fleva face o *interpelare* „relativă la scenele sângeroase şi actele nejustificate ce autoritatea publică a exercitat asupra cetăţenilor în ziua de 27 februarie şi, în special, asupra violării ce s-a făcut dreptului ce au cetăţenii de a se întruni pacinic, de a manifesta pacinic..." este inovcat şi un discurs al lui P.P. Carp din 1888, care relata „o manifestaţiune de stradă la Berlin"... dar se pare că acum, fiind la guvernare, ar avea o altă opinie.

D. P.P. Carp, ministrul Domeniilor: Domnilor deputaţi, până acum am învăţat a cunoaşte în d. Fleva pe tribunul înfocat, pe tribunul care cu o nobilă indignare aruncă fulgerele sale în dreapta şi în stânga. Astăzi îl cunoaştem sub o nouă fază, sub o nouă incarnaţiune, aceea a unei moderaţiuni relative. La finele interpelării sale a fost chiar diplomat; căci, precum diplomaţii la începutul unui rezbel caută să pună vina provocării pe adversar, aşa şi d-sa, la finele cuvântării sale, ne-a anunţat mai dinainte mijloacele ce are să întrebuinţeze ca să ne dovedească provocatori.

Vom vedea cum se desfăşoară faptele şi cine este sau nu provocator. Aşteptând viitorul, suntem obligaţi să vorbim de prezent. D. Fleva ne face promisiuni, dar dacă în faţa atitudinii d-sale, dacă din tot trecutul d-sale, noi am fi în drept de a ne îndoi de aceste promisiuni, nu am fi nişte naivi, dacă pe simpla promisiune a d-lui Fleva de la tribună, am lăsa să se întâmple pe ulicele Bucureştiului tot ce ar trăsni în capul oricărui cetăţean indignat, care în momentul acela, după d. Fleva, ar reprezenta naţiunea?

D-lor, nu am manifestat niciodată şi, în această privinţă, sunt opozitul absolut al d-lui Fleva. Eu niciodată, d-sa totdauna (*Aplauze*).

Şi aţi văzut de câte ori m-a ameninţat de la această tribună, cu lecţiunea care poporul are să o dea tocmai mie. Nu ştiu de ce aş merita eu lecţiunea din partea poporului d-sale mai mult decât d-sa?

Căci, până acum, la izbândă nu l-a dus d. Fleva, şi vă pot promite fără teamă de a fi dezmințit, că şi de astă dată nu are să-l ducă; dar izbânda d-lui Fleva este unul din acele spirite, care, după vorbele lui Goethe: *Der stets das Böse will und stets das Gute schafft.* Cei cari vor totdauna răul, – vorbea de Mefistofeles, – şi fac totdauna binele. Din toate manifestațiunile d-lui Fleva, are să tragă această țară un învățământ, şi la sfârşitul cuvântării mele vom vedea care este învățământul ce putem trage noi din acțiunea d-sale?

Ziceam, d-lor, că n-am încredere în promisiunea d-lui Fleva; de altmintrelea eu n-am nimic de retras din cuvintele cari le-am rostit la 1888. Le puteam rosti atunci, fiindcă n-aveam nici un soi de complicitate cu manifestațiunile acelea.

Dar, d-lor, acele manifestațiuni erau pacinice, nu era nici o provocațiune din partea lor. Dar aşa a fost astăzi? D-lor, am încercat acest sistem; când în primăvara trecută a fost manifestațiunea, iar a națiunii d-lui Fleva, aci la Cameră şi, de suntem şi noi, pot zice, Cameră şi Senat tot atâta suveran ca Majestatea Sa, suntem o parte din suveranitatea națională (*Aplauze*). Cam cu ce respect a venit poporul acela înaintea suveranității naționale? Ați văzut, l-a împiedicat cineva? I-a zis cineva ceva? Ferestrele toate erau deschise; mă uitam la popor, poporul zicea: nu voim maximul etc. Ei, ce a făcut poporul d-voastră?

A aruncat cu pietre, a rănit lumea, a ucis caii, neprovocați de nimeni, dar absolut de nimeni (*Aplauze prelungite*). Şi față cu un asemenea trecut al poporului d-voastră, voiți ca noi să fim aşa de naivi încât, dacă d-lui Fleva i-a convenit astăzi, – pentru motive care nu voi să le cunosc, – să fie mai moderat decât în zilele trecute (*Aplauze*), şi noi ca nişte naivi voiți să-l credem?

Dar de ce să ne uităm la ceea ce s-a întâmplat acum un an, să ne uităm la ceea ce s-a întâmplat zilele trecute. V-au împiedicat cineva să mergeți la [sala] Dacia? Nu! V-au împiedicat cineva, – deşi Constituțiunea opreşte, – să stați sub cerul liber înaintea Daciei? Nu! Care a fost rezultatul? Rezultatul a fost că ați bătut şi ați spart capul lui Ioan Bereşteanu (?)! Ați bătut şi ați spart capul lui Iordănescu, sub-comisar la secția 30, care trecea pe acolo, şi încă în trăsură. Ați bătut şi ați spart capul lui Andronescu Mihail, comisar comunal. Ați bătut şi ați spart capul lui Zaharia Andronescu, administratorul jurnalului *Țara*. Ați spart capul lui Costache Dumitrescu negustor pacinic care trecea pe acolo.

Apoi, d-lor, față cu asemenea lucruri neprovocate de nimeni, unde nimeni nu vă supăra; față cu aceste fapte de a sparge capetele la cinci indivizi, pentru ce?... Treaba d-voastre să spuneți pentru ce; dar treaba

noastră este să spunem: oare aceasta este o manifestațiune pacinică? Oare așa încep manifestațiunile pacinice? Și dacă încep așa, când nu era absolut nimeni care să vă oprească, apoi când ar veni cineva ca să vă oprească, atunci poate că veți depăși limita unui cap spart și veți recurge și la mijloace mai violente, după cum deja le-ați anunțat:

„Vă declarăm ca să știți că nu ne vor opri nici baionetele soldaților, nici șarjele jandarmilor, nici gloanțele manlichelilor voștri. Vom fi în fruntea poporului, și dacă ușile palatului nu se vor deschide, le vom sfărâma! Vom dărâma zidurile palatului regal, pentru ca glasul poporului și țipătul durerilor sale să pătundă, în fine, la cei în drept".

„Cuvintele d-lui Fleva au fost exactul reflex al cugetării întregii Capitale, întregii țări. Să se știe".

Voci: Așa a zis d. Fleva aci în Cameră (*Zgomot, protestări*).

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Și se sfârșește cum se sfârșea limbajul oficial din timpurile feudale. „*Precum ca să se știe*".

Vasăzică, d-lor, față cu asemenea declarațiuni, voiți d-voastre să avem încredere în prefăcutele d-voastre cuvinte? Voiți d-voastre, ca niște copii fără experiență, să ne lăsăm să fim ademeniți de cea dintâi vorbă, nu blândă, nu dulce, dar neviolentă a d-lui Fleva? Vă înșelați. Eu cred că nu aveți a face cu copii; cred că aveți a face cu bărbați (*Aplauze*).

Și nu am dreptul să vă dau sfaturi; dar dacă-mi este permis să vă dau un aviz, vă rog și ca ministru și ca cetățean și prietenește, nu puneți bărbăția noastră la încercare (*Aplauze*).

D-lor, este evident că sunt nemulțumiri în țară; este evident că o parte din țară este nemulțumită; acela este jocul firesc constituțional.

D. N.T. Popp: Cer cuvântul.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Acela este jocul firesc al Constituțiunii; așa a voit Constituțiunea, ca rând pe rând să se succeadă partidele la putere; ca rând pe rând să guste unii din dulcețurile, – ca să zic așa, – ale puterii, și alții din amărăciunile opoziținii.

Ei bine, prin învârtirea roții soartei, sunteți în perioada aceea unde gustați amărăciunile opoziținii (*Aplauze*). Un singur moment nu-mi va putea trece prin gând ca d-voastre să fiți mulțumiți.

Cum credeți d-voastre, că eu pot admite că d. Fleva, că iubitul meu cumnat d. Sturdza, să recunoască legitimitatea ședерii noastre la putere? (*Aplauze*).

La acestea desigur nu mă aștept.

Când și d-voastră veți veni la putere, vă asigur că și noi vom fi nemulțumiți, vă promitem de acum (*Aplauze*).

Dar succesiunea aceasta la putere a partidelor, oare cei cari au căutat să dea o organizaţie politică unei ţări, au lăsat-o la voia întâmplării? Oare au zis ei ca să lăsăm să meargă lucrurile cum vor putea, să se succeadă partidele după voia întâmplărilor, după cutare sau cutare eveniment interior sau exterior? Evident că nu. S-au stabilit forme legale. Între acele forme legale eu nu găsesc forma aceea care o întrebuinţaţi d-voastre, formă în contra căreia totdauna am fost. Eu ştiu forma majorităţii şi a minorităţii; eu ştiu forma încrederii regale.

Cum un guvern nu poate guverna fără încrederea ţării şi a majorităţilor, tot aşa nu poate guverna fără încrederea regală. În afară de acestea, mai poate ca să guverneze prin oboseală, cum se întâmplă astăzi în Anglia cu partidul liberal, care, deşi se menţine, dar va ceda locul adversarilor. Alte căi nu cunosc. Nu doară că nu aş fi văzut exemple în istorie, că forma d-voaste a izbutit; – dar dacă exemplele acelea sunt nenorocite aiurea, apoi la noi sunt adevărat dezastru (*Aplauze*).

Dacă este suficient ca plătind noi câte 5 lei de cap de lăcătuş, sau de alt cetăţean; dacă este suficient să facem educaţiunea tineretului, populaţiunii punând-o în contact cu o cantitate oarecare de rachiu; dacă este suficient aceasta ca să provocăm o manifestaţiune zgomotoasă de 3-4 sute, sau de 5-6 mii, – iacă toată cifra care o cereţi, – şi să ziceţi pe urmă că populaţiunea capitalei este în contra guvernului şi cade guvernul; atunci ia închipuiţi-vă d-voastre: că într-un moment dat ne-am găsi în ajunul unui rezbel. Astăzi suntem în pace cu toate puterile; nimeni nu are interes să ne tulbure în luptele noastre interne, nimeni nu are interes să proteagă pe cutare sau cutare partid. Dar în ajunul unui rezbel, vă închipuiţi că cu această sistemă va fi greu de a aduna 7-14 mii de popor indignat?

D-voastre, dacă aţi avea mijloace, aţi aduna 14 mii, căci sunt 14 mii de derbedei în Bucureşti. Şi pot să fie ţări cari dispun de mai multe mijloace. Admiteţi d-voastre că cu teoria d-voastre să se zică atunci că poporul nu vrea cutare sau cutare guvern? Este adevărat că majoritatea este cu dânsul şi în Cameră şi în Senat, că are încrederea Regelui; dar noi, poporul Capitalei, noi, deşi ei nu ne recunosc nici o prescripţiune constituţională, noi, adevăraţii suverani ai acestei ţări, luăm în mână destinele acestei ţări prin oamenii noştri? Vă puteţi închipui rezultatele unei asemenea perspective? Vă închipuiţi d-voastre, că fiind la guvern un adversar al d-voastre să vă răstoarne în asemenea mod? Şi de aceea vă zic: nu vă jucaţi cu focul. Să nu vă gândiţi că acţiunea d-voastre de azi poate să vă profite în prezent; dar să nu gândiţi mai ales că ea poate să vă profite în viitor.

Din ceea ce s-a întâmplat zilele acestea în Bucureşti, din ceea ce s-a întâmplat anul trecut în aprilie, trebuie să căpătăm un învăţământ, ca de acum înainte să luăm măsuri ca asemenea rătăciri să nu devină obicei; căci obiceiul acesta are să fie un *ce* fatal nu numai pentru dreptate, dar un *ce* fatal şi pentru dreapta şi pentru stânga (*Aplauze*). Şi în această privinţă, d-lor, ar trebui să ne declarăm solidari, majoritate şi minoritate. D-voastre cari aţi fost majoritatea partidului liberal, cari aţi cerut atunci, când eraţi la guvern, vă aduceţi aminte, că majoritatea trebuie să fie respectată, d-voastre cari aveţi speranţe să deveniţi mâine-poimâine o majoritate, d-voastre aveţi acelaşi interes ca şi noi; să nu puneţi dasupra voinţei majorităţii, dasupra Parlamentului, dasupra încrederii regale, să nu puneţi poftele unor ambiţioşi izolaţi, cari cred, pentru că adună în partea lor trei-patru sute, fie două-trei mii de oameni, că au dreptul să pună mâna pe putere. De aceea rău a făcut d. Fleva că a făcut apel la mine, căci dacă ar fi stat aci când eu am răspuns, ar fi auzit, în rândul lui, că acuzaţiunea de inconsecinţă este nedreaptă; căci ceea ce vă zic azi, am zis-o şi atunci, şi ceea ce am zis atunci, nu numai că am zis-o, dar am şi făcut-o. Eu niciodată nu am voit să particip la încercări de aceste. Dar acum ni se cere un răspuns pozitiv. D-voastre voiţi să manifestaţi în limitele Constituţiei. Ştiţi cari sunt ele. Veţi fi lăsaţi să manifestaţi în toată libertatea. Dar trecutul d-voastre nu ne inspiră mare încredere, şi avem să împiedicăm orice demonstraţiune ilegală? (*Aplauze*). Ce voiţi, în fine? Voiţi să ştie Majestatea Sa că sunteţi nemulţumiţi cu acest guvern? O ştie (*Aplauze*). Ce mai vreţi? Să ştie Majestatea Sa că d-voastre sunteţi doritori cu o oră mai înainte de a pune mâna pe putere? O ştie Majestatea Sa (*Aplauze*).

Alt ce vreţi să ştie Majestatea Sa? Că aveţi să faceţi fericirea ţării? Aceasta nu o ştie Majestatea Sa (*Aplauze prelungite*).

Nu o ştie Majestatea Sa, şi nu o ştie pentru că nu este atâta vreme de atunci de când Majestatea Sa a fost obligată să se despartă de partidul naţional liberal, pentru că nu mai avea într-însul forţa necesară pentru a face binele acestei ţări. De atunci şi până astăzi ce aţi făcut d-voastre ca să probaţi că nu aveţi să cădeţi în erorile trecute? Absolut nimic.

Fost-a măcar o spovedanie generală atunci când d. Fleva, tribunul imaculat, a reintrat în sânul partidului naţional liberal atât de huiduit de dânsul? Este veri-o declaraţiune din partea d-lor Stătescu, Stolojan, Ferichide, Sturdza, cum că d. Fleva nu mai este butoi fără fund? Nu mai este Cleonele neruşinat? (*Aplauze prelungite*).

Aţi făcut bine; da, o recunosc şi eu, dar aţi făcut, credeţi-mă, şi răul, şi mai mult rău; şi dacă d-voastre de atunci şi până astăzi n-aţi găsit

nici în conştiinţa d-voastre, şi dacă nu în conştiinţa, cel puţin în inteligenţa d-voastre, forţa de cugetare ce să vă daţi seama cât aţi păcătuit în trecut şi să recunoaşteţi măcar aceasta şi să ziceţi cum zice fiecare: „Iartă-mă, Doamne, pe mine păcătosul, că n-oi mai face". Dacă nici măcar atâta forţă de conştiinţă, nici de intelectualitate n-aţi avut, ei, pe ce vreţi să se bazeze, fie majoritatea, fie Regele, ca să zică că binele care-l promiteţi, – şi-l promiteţi cu o dărnicie nemaipomenită, – că binele acela are să fie o realitate?

De aceea, d-lor, din acţiunea d-voastre de astăzi eu nu văd nici un rezultat. Nu ştiu ce vor aduce evenimentele; dar sunt convins de un lucru: că dacă veţi reveni la putere, aşa cum aţi ieşit de la putere în 1888, puteţi fi siguri că traiul d-voastre n-are să aibă durată lungă (*Aplauze*).

Veţi vedea aceasta, şi eu doresc să vină această vreme, şi o doresc pentru că sunt aşa de convins de acest adevăr, încât vreau ca ţara să experimenteze încă o dată acest lucru; vreau să se ştie că n-aţi păcătuit numai atunci, pentru că poate nu vă daţi seama de ceea ce faceţi, dar că aţi comis aceleaşi păcate pe urmă, cu toate că ar fi trebuit să vă daţi seama de ceea ce aţi făcut atunci, şi de acolo va veni, desigur, un învăţământ, va veni învăţământul următor: că nu se guvernează şi nu se ajunge la putere cu fraze. Nu este suficient de a fi un întrerupător violent în Cameră; nu este suficient de a face tirade constituţionale; nu este suficient de a vorbi de drepturile poporului călcate în picioare, ca să ajungeţi la putere. Dar, în orice caz, nu este suficient, chiar ajunşi la putere cu aceste mijloace, ca să guvernaţi.

Când mă uit la aceşti şase ani de zile din presa liberală, din discursurile liberale, din programele d-voastre, din toată activitatea d-voastre intelectuală şi politică, care trebuie să fie mai vie când eşti în opoziţie, căci ai vreme mai multă decât acei cari guvernează, când mă întreb ce a ieşit, ce s-a cristalizat? Fac apel la toţi. Afară de tiradele că guvernul este reacţionar; că suntem ciocoi; că numai liberalii pot face fericirea acestei ţări, şi că noi ducem ţara la pieire; şi dacă afară de aceste variaţiuni, pe o temă învechită, şi, permiteţi-mi cuvântul, ridiculă, în şase ani de zile nu s-a putut cristaliza în creierii partidului liberal naţional, cum voiţi d-voastre să credem că ţara este nemulţumită, cum voiţi să credem că ţara aceasta, al cărei bun simţ s-a manifestat de atâtea ori în istorie, cum voiţi d-voastre că are să vă creadă că ducem ţara la pieire, atunci când atâtea fapte bune, pe cari nu voi să le înşir acum, au fost făcute de guvern? Cum voiţi d-voastre să vă credem că aveţi să faceţi mai bune, că aveţi să faceţi altceva decât ceea ce aţi făcut totdauna. Îmi aduc aminte că unul din oratorii noştri, nu din cei

mai literari, dar din cei mai cu miez, repauzatul Negură a făcut caracteristica d-voastre, zicând:

„Când sunt în opoziție conspiră contra Coroanei cu poporul, când sunt la guvern conspiră cu Coroana contra poporului". Apărători înfocați ai libertăților când nu sunteți la putere, d-voastre sunteți cei dintâi și aveți să fiți cei dintâi a le călca în picioare.

D-voastre curtezani perfecți, oratori de un devotament, de o umilință de care noi n-am dat exemplu când sunteți la guvern, procedați, în opoziție, cum ați procedat zilele trecute, cu agresiuni violente și cu amenințări la adresa Coroanei. Sunteți incorigibili și, o repet, capăt această convingere din împrejurarea că, de șase ani de când ați căzut de la guvern, n-ați recunoscut cel puțin o parte din greșeli cari le-ați făcut, ci din contra, n-ați făcut decât a insulta pe adversari; și ca corolar la aceste insulte și acuzațiuni, nu ați făcut decât a vă lăuda, ca și cum ați fi d-voastre acea virgină imaculată din poezia lui Schiller, care vine și aruncă primăvara cornul de abundență asupra întregii lumi.

Legenda aceasta a început a dispare și va dispărea și mai mult atunci când veți veni din nou la putere; și atunci cred că pentru totdauna vor fi probate aceste apucături ale d-voastre. Atunci sper că pentru totdauna nu va mai găsi răsunet în această țară niște fraze goale fără conștiință și fără simțul datoriei (*Aplauze*). Și atunci va începe țara aceasta a înțelege că nu este suficient a te declara amicul poporului, de a vorbi totdauna de libertățile constituționale ca să faci binele unei țări, ci că trebuie ceva mai mult: trebuie simțul datoriei și conștiința practică a trebuințelor unui Stat modern.

Simțul datoriei nu-l aveți, iar pentru cunoașterea practică a trebuințelor Statului, din toate cuvintele d-voastre nici unul din noi nu a putut conchide că le-ați câștigat, și nu văd în virtutea cărui drept ați putea admite ca Coroana să vă creadă, că acest guvern face răul țării și d-voastre veți face binele.

De aceea conchid: duceți-vă la întruniri cât vă va plăcea, nimeni nu are să vă oprească; declarați acolo orice veți voi, sunteți liberi. Aceasta este o cestiune de entuziasm și cestiune de cultură politică. Nu avem să o judecăm noi pentru d-voastre.

Dar dacă d-voastre credeți că pe strade aveți să faceți manifestațiuni pacinice cum ați făcut în aprilie cu pietre și cum ați făcut ieri cu capete sparte, vă înșelați.

Dar d-voastre, în loc să vă apărați, ați fost acuzatori și ați acuzat; și gazetele d-voastre, de astăzi, vorbesc de măcelul de la București, și ce este măcel la București, în provincie se transformă în potop de

sânge. Vă aduceți aminte că la 4 aprilie am văzut depeşe trimise de deputați la Craiova în cari se zicea că sângele curge şiroaie pe ulițele Bucureştilor (*Râsete, întreruperi din partea d-lui Stolojan**).

D-le Stolojan, te înşeli dacă crezi că noi admitem teoria aceasta. Sistemul acesta îl ştim; Fleva manifestează şi face revoluțiuni pe uliță, iar Sturdza se duce la Palat şi spune: Nu eu!

Aceasta o ştim (*Aplauze prelungite*).

D. I.G. Lecca: Văd că ți se raportează tot ce se vorbeşte la Palat.

D. preşedinte: Vă rog nu întrerupeți. Este scrisoarea din „*Voința Națională*" care dă dezminţiri (*Aplauze*).

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ei bine, tot măcelul s-a redus la o ureche zgâriată şi la o contuziune uşoară a cotului unui manifestant, atât avem la pasivul nostru. Cum vedeți, o mare deosebire între d-voastră şi noi. De aceea, d-lor, nu avem încredere în promisiunile d-voastre pacinice, şi sunt dator, cred, în înțelegere cu colegii mei, să declar că guvernul este decis a nu tolera violențele d-voastre (*Aplauze prelungite*). Şi acum, d-lor, termin cu un proverb francez: *Un homme prévenu en vaut deux* (*Aplauze prelungite*).

A mai vorbit şi Al. Lahovari, ministrul de Externe, care a încheiat rezolut: „Circulațiunea să fie liberă, întrunirea să fie liberă, dar manifestațiuni de stradă, să fie bine ştiut, că nu vom permite" (*Aplauze prelungite*).

[D.A.D., nr. 56 din 15 martie 1894]

* Deputat de Dolj!

ÎMPROPRIETĂRIREA CU PĂMÂNT ŞI IDEILE CONSERVATOARE

Şedinţa Camerei din 8 martie 1894

Preşedinte: general George Manu. După acordarea unor pensii de stat profesorului de limba elenă Ion Mateescu şi familiei fostului inspector de poliţie Filipache Protopopescu, mort „în urma gloanţelor primite de la banditul Alexe Ionescu, cu ocazia urmăririi tâlharilor Zdrelea, Mărunţelu şi alţii", d. P.P. Carp, ministrul Domeniilor, depune „pe biroul Camerei Mesajul regal cu proiectul de lege votat de Senat pentru schimbul unor terenuri necesare ministerului domeniilor, pentru rotunjirea locului pe care are să se clădească ministerul domeniilor la primăvară". Apoi, Gr. Păucescu face o lungă *interpelare* asupra legii vânzării bunurilor Statului şi a legii silvice, conchizând: „Faceţi un mare rău ţării: prin violările făţişe ale legii, prin dispreţul arătat tuturor păturilor societăţii; sămănaţi în ţară o mulţime de germeni de nemulţumire foarte primejdioşi pentru liniştea şi prosperitatea Statului... Este timp, cred eu, să schimbaţi acest sistem, sau să vă retrageţi, pentru că modul cum lucraţi a devenit o primejdie pentru liniştea şi viitorul ţării". În aplauzele ce au urmat, ia cuvântul –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor deputaţi, d. Păucescu îmi aduce aminte de Napoleon, care, întorcându-se din Egipt, a întrebat pe guvernul de atunci: *Qu'avez vous fait de la France?* Eu v-am lăsat victoria, adăuga el, şi am găsit învingerea; eu v-am lăsat o ţară prosperă şi am găsit o ţară săracă; este vremea să se sfârşească.

Aşa şi d. Păucescu ne zice: 12 ani am luptat; m-am dus pe la toţi, din casă în casă, şi le-am spus: Oameni buni, aceştia nu sunt ciocoi, aceştia nu sunt retrograzi; vă înşelaţi: aceştia sunt cetăţeni, buni patrioţi ca şi ceilalţi; şi după această muncă de 12 ani, aţi venit d-voastre şi, în 3 ani de zile, aţi risipit tot, aţi distrus tot ce făcusem pentru a restabili reputaţiunea partidului conservator; întocmai ca Napoleon, ne zice că este vremea să se sfârşească, că trebuie să ne retragem!

Şi sunt convins, d-lor, că dacă d. Păucescu ar avea la dispoziţiunea sa armata pe care o avea Napoleon, am fi astăzi în ajunul unui 18 Brumariu (*Ilaritate*).

D-sa, însă, nu are această armată, şi, prin urmare, cred că cel puţin încă câtăva vreme, acea voinţă preconceptă de a dispreţui orice lege va găsi în Ministerul de pe banca aceasta reprezentanţi convinşi.

Dar, d-lor, să revenim acum la lucru în sine.

D. Păucescu afirmă că v-a dovedit o mulțime de lucruri; v-a dovedit călcarea legii vânzării bunurilor; v-a dovedit reaua administrație din Dobrogea; v-a dovedit călcarea legii silvice; toate acestea, d-sa pretinde că le-a dovedit, şi acum eu sunt dator să dovedesc contrariul.

Eu voi dovedi, d-lor, că nu s-a călcat legea vânzării bunurilor; că Dobrogea se administrează, întru cât este cu putință, bine, şi am să vă dovedesc că dacă aş fi aplicat legea silvică aşa cum vrea d. Păucescu să o aplic, atunci ar fi o adevărată călcare de lege.

Să procedăm sistematic.

D. Păucescu mă acuză întâi că de ce, după ce am cerut eu să se facă o listă generală a țăranilor cari n-au pământ, ca să ne dăm seama de totalitatea populațiunii ce trebuie să beneficieze de legea vânzărilor şi că în urmă, venind la minister, n-am făcut aceasta.

Ei bine, părerea care am avut-o atunci o am şi astăzi; dar vina mea este, dacă am intrat în aplicarea legii doi ani după votarea ei?

Evident că nu, şi neputând face ceea ce se putea face numai la început, a trebuit să o fac în mod indirect; şi veți vedea acum în ce consistă acest mod indirect care mă duce absolut la acelaşi rezultat.

D-lor, ce zice legea?

Legea zice să dau pământ înainte de toate celor cari nu au pământ: capilor de familie şi muncitorilor de pământ. Acum, d-lor, ca să nu întrerup desfăşurarea logică a argumentațiunii, era un punct în legea veche care d. Păucescu pretinde că s-a suprimat şi nu este exact. În proiect era zis: că țăranii cari au primit pământ prin legea de la 1864 să nu beneficieze de legea aceasta.

O idee foarte conservatoare nu voiam noi să facem, să se nască în spiritul țăranilor, cum că el are un drept la pământ şi că, deşi a luat pământ la 1864, deşi a fost o dată împroprietărit, el poate, cu toate acestea, fiindcă are drept la pământ, să revină la o a doua împroprietărire. Şi când s-a suprimat aceasta în Cameră, nu s-a suprimat ceea ce aplic eu, ci numai ideea generală, căci la obiecțiile mele în discuție mi s-a zis: Se înțelege de la sine că cei cari au pământ de la 1864 nu mai pot beneficia de legea aceasta. Şi se înşeală d. Păucescu când zice că eu calc legea, fiindcă nu dau la nici unul din cei împroprietăriți la 1864. Dau. Dacă moştenitorii clăcaşi de la 1864 nu au mai mult decât un pogon, nu fac nici o deosebire şi îi pun în categoria celor cari nu au nimic; dar când vine un țăran care are perspectiva să moştenească 2, 3, 4, 5 fălci, cum voiți ca eu, după ce el o să aibă în baza legii din 1864, 4, 5 fălci, să-i mai dau şi după legea aceasta, în dauna unui țăran care

n-are nimic? Şi, prin urmare, am zis: Se va face calcul, dacă pe cale de moştenire nu are să aibă mai mult decât un pogon, el intră în rândul celor cari nu au; dacă, însă, pe cale de moştenire, sau efectuată sau în perspectivă, ei au să poseadă mai mult decât pogonul prevăzut de lege, atunci ei nu trebuie să vină să ia locul acelora cari n-au nimic.

M-a întrebat d. Păucescu: de ce nu s-a făcut lista pogoanelor?

Ei, aceasta e făcută. Dacă interesează pe d. Păucescu pot să-i spun că avem aproape loturi pentru 160.000, până la 165.000 țărani.

Acesta e domeniul de care dispune Statul şi care are să ajungă la împroprietărire; prin urmare, a doua cerință a mea de atunci s-a realizat.

D. Păucescu zice: de ce nu am împroprietărit preoții şi învățătorii.

Cestiunea aceasta a fost discutată în Cameră. S-a făcut interpelare; am dat motivele mele pentru ce nu, şi Camera a aprobat; prin urmare, nu revin asupra unui lucru unde nu am numai deciziunea mea, şi, dacă e ilegalitate, nu am numai vina mea, ci am şi majoritatea aceasta ca complice. D-lui se plânge că nu am dat mărginaşilor din oraşe pământuri atunci când legea zice: muncitorilor de pământ. Nu are dreptate aci. Am dat. Dacă voiți să ştiți anume cazuri: am dat la Focşani, fac apel la d. Săveanu; am dat la Râmnicu-Sărat, la Giurgiu, numai cu o condiție care e în lege:

Dau pământ; dar trebuie să te muți pe locul acela. Nu au vrut să se mute, nu le-am dat. Prin urmare, era inexactă afirmațiunea d-lui Păucescu că mărginaşii nu au pământ.

D. Gr. Păucescu: Ați modificat instrucțiunile primitive?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Instrucțiunile mele sunt că: mărginaşilor din oraşe, puteți să vedeți în *Monitor*, se vor da pământuri, cu condițiune să se mute pe acele terenuri date.

Vă aduc şi textul de regulament; vă arăt şi localitatea. D-voastre puteți constata, prin deputații de acolo, dacă el s-a aplicat.

Prin urmare, să nu discutăm aceasta, căci afirmațiunea era inexactă.

Nu ştiu dacă e rău sau e bine, dar am fost conform, cred eu, cu legea.

D-sa ne vorbeşte de modul cum ar fi voit să schimbe d-sa legea. Aceasta nu mă priveşte pe mine. Fiecare cu ideile lui, cu capul lui. Dacă d. Păucescu va avea putința să modifice legea, o va modifica cum crede.

Dar dacă zice că produc nemulțumiri şi că starea populațiunii țărăneşti este într-o agitațiune periculoasă, provocată de noua aplicare a legii, aş dori să-l întreb: unde a văzut agitațiunea aceasta? Are cunoştință că până acum a fost veri-o agitațiune, nu periculoasă, dar neliniştitoare? Nici una. Că țăranii reclamă lucruri pe cari nu trebuie să le reclame? Aceasta, da. Că amenință câteodată comisiunea? Aceasta,

da. Dar comisiunea le arată legea. Cazuri de acestea a avut d. Ciolac, care era membru într-o comisiune de la care țăranii cereau să se împartă un lot asupra mai multora, lucru pe care legea nu-l permite, căci, în fine, care a fost țelul legii? De a satisface apetiturile momentane la populațiunea țărănească? Evident că nu.

Dacă ai da la fiecare țăran un pogon sau două, după 3-4 ani, se ajunge la o fracționare așa de mare, că toate binefacerile legii dispar. Prin urmare, nu pentru satisfacerea apetiturilor țăranilor de la munte sau de la Lipovăț, a fost făcută legea; nu acesta a fost țelul legii.

Scopul legii a fost să stabilească în țara aceasta un fel de egalitate de populațiune. Să am țărani numeroși la munte, cari, după aplicarea legii, nu au pământuri; că vor veni să populeze restul țării, și așa să stabilim o egalitate de populațiune, ceea ce nu s-ar face dacă, după ideile d-lui Păucescu, aș da pământ la toți, cu drept sau fără drept.

Prin urmare, excluderile le cred foarte legale. Nu am călcat nici o lege; din contra, cred că eram și în textul și în spiritul legii.

Să venim la aplicare. Ea întâmpină greutăți inerente stării noastre de cultură.

Dacă ați ști d-voastre ce am a lupta nu numai cu primarii, dar chiar cu agenții administrativi și nu numai cu agenții administrativi cari nu sunt sub dependința mea, dar chiar cu proprii mei ingineri, dar chiar cu proprietarii cari sunt în comisiune, cum am a lupta ca să împiedic eu călcarea legii și vânzările nedrepte; poate că ați ierta dacă pe ici pe colea, fără voia mea, și cu toate silințele mele, s-ar produce câte o ilegalitate. Prin urmare, recunosc că pe alocuri, din cauza agenților administrativi, din cauza primarilor, cari, când e vorba de vânzare de loturi mari și mici, caută să dea mai întâi pământ la rudele lor, fără distincțiune dacă au sau nu drept să cumpere. Administrația? N-am să mă plâng decât de un lucru inerent naturii lucrurilor. Însărcinarea care se pune administrațiunii este o însărcinare peste celelalte însărcinări administrative, și administrația o consideră ca o îndatorire lăturalnică și nu-i dă acea atențiune care o dă la un ordin venit de la ministrul de interne. Dar acest inconvenient ar fi puțin lucru; de câte ori m-am adresat la ministrul de interne, administrațiunea mi-a dat concursul. Dar inginerii mei? Pe unii i-am dat în judecată, pe alții i-am destituit; și puteți întreba pe colegul meu de la justiție, de numeroasele adrese ce am făcut. Dar d. Păucescu, care aduce înaintea Adunării un proces în care a pledat d-sa, și-mi zice că am călcat legea. Să vedem cum am călcat-o? Legea zice că trebuie să se facă publicațiuni

ca să ştie toţi cei cari reclamă pământ că trebuie să-şi formuleze cererea înaintea comisiunii. În cazul procesului pledat de d. Păucescu, inginerul cu primarul, nefiind de faţă delegatul proprietarilor numit de minister, s-au închis în odaie şi au dresat ei o listă de cumpărători. Au pus într-însa actori de la Buzău, isprăvnicei de pe moşia d-lui Marghiloman, arendaşi cari plăteau arenzi de 3-4 mii de lei; au pus prăvăliaşi, şi din ţărani au pus numai rude cu primarul. Şi fiindcă nu se făcuse publicaţiune, nu se ştia la minister absolut nimic, căci nu făcuse nimeni absolut nici o reclamaţie. Se aşteaptă o lună, nu vine reclamaţie; se confirmă vânzarea; se trimit la faţa locului ingineri ca să pună în posesiune pe oameni, şi tocmai atunci vin ţăranii la minister şi zic: ce este asta, d-le ministru? Nu s-a făcut nici o publicaţie; nu ne-a convocat nimeni; s-a închis inginerul şi primarul în odaie şi a dat pământ la actori şi la alţii, şi pe noi ne-au lăsat afară. Punerea în posesiune a fost la mijlocul lunii lui septembrie; reclamaţiunea ţăranilor am primit-o la 18 octombrie, şi la 24 octombrie trimit pe inspector şi pe d. Filitis, şi ne dovedeşte că inginerul care era însărcinat cu această lucrare s-au închis în odaie, că nu au chemat pe ţărani să participe, şi că au înscris ei la liste pe cine au voit.

Ce era să fac cu o asemenea vânzare ilegală, sub toate punctele de vedere? Căci ei înscrisese nu numai ţăranii cari nu aveau dreptul, dar oamenii cari nu erau nici ţărani, nici nimic, cum actori şi alţii.

Am zis: această vânzare este absolut ilegală, şi am revenit asupra confirmării; s-au dus, d-lor, la justiţie; eu nu puteam să mai revin.

Fac apel la d-voastre să judecaţi dacă poate să nu revină cineva asupra unei asemenea vânzări. Dacă voiţi, vă aduc aci rezultatul anchetei, cu mărturiile tutulor martorilor, voi face-o?

Acum e rândul justiţiei; nu voi să judec ceea ce vor zice magistraţii; voi merge în Casaţie, şi dacă Casaţia mă va dărâma, este evident că şi actorii şi isprăvniceii d-lui Marghiloman, şi toţi băcanii din oraşul Buzău, cari au obţinut pământuri, au să rămână proprietari; dar nu puteam să nu revin asupra unei asemenea flagrante călcări de lege.

Dacă menţineam vânzarea, acelaşi d. Păucescu ar fi strigat:

D-le ministru de domenii, cum aplici d-ta legea? Legea aceasta a fost făcută pentru actori, pentru isprăvniceii colegului d-tale de la justiţie? (*Aplauze*). Apoi legea aceasta a fost făcută pentru băcanii din Buzău, pentru rudele primarului?

Şi atunci poate că m-aş fi simţit mai vinovat, faţă cu asemenea acuzaţiuni, decât cum mă simt astăzi (*Aplauze*).

S-au întâmplat alte cazuri: s-au întâmplat că trimit, – ca să vă dați seama de gravitatea lucrului, – că trimit inginerul ca să parceleze locurile. Comisiunea vine și face formalitățile cerute; trimit pe inginer să pună în posesiune, și inginerul în loc să-l pună conform cu lista comisiunii, într-un caz șterge 20 de inși și înscrie pe alții; și în alt caz, ia țăranii, cari erau deja înscriși cu numele la un lot, îi transmite la un alt lot, și vine și pune pe alții cari nu eraun înscrișii.

Toate acestea cum voiți să le știu? Decât în momentul când se face reclamațiunea; este evident că nu le pot ști decât atunci.

În acest caz nu fac alta decât dau la judecată pe inginerul care a făcut asemenea lucru, și iau pe omul care era înscris de comisiune și-l pun la lotul care i l-a dat comisiunea.

D-lor, câte abuzuri se pot întâmpla, toate s-au încercat.

S-a întâmplat cazul următor: deși legea cere două luni de zile pentru declarație, comisiunea nu a lăsat decât două săptămâni, a închis lucrările, dar nu mi-a comunicat rezultatul decât în termenele prescise de lege, încât eram în drept să cred că termenul de două luni fusese respectat.

Fără reclamațiuni, cum voiți d-voastre să știu lucrul acesta? Dar chiar dacă aș avea 30 inspectori, cum voiți să știu lucrul acesta decât în momentul când se vine cu reclamațiunea.

Se vorbește de agitație, dar agitația e făcută tocmai de acei cari nu au drept; ei țip, răcnesc, chem în ajutor pe popă, pe învățător, pe proprietar etc.

Evident. Dar acesta este un lucru inerent aplicațiunii unor asemenea legi, de care nu va scăpa nici un ministru de domenii; luptând, însă, vom putea ajunge la aplicarea definitivă a legii, nu zic fără nici un abuz, dar, sunt convins, cu cel mai mic procent de abuz posibil.

La acestea se ridică ilegalitățile mele. Ce a dovedit d. Păucescu nu știu; judecați d-voastre singuri dacă am putut să proced altfel de cum am procedat. Vin acum la Dobrogea.

La Dobrogea, d-lor, mă acuză că eu n-am făcut nimic. Apoi singurul ministru care a făcut ceva pentru viile din Dobrogea sunt eu, dar absolut eu.

O cestiune care era lăsată în părăsire de toți predecesorii, eu sunt pe cale de a o rezolva. Eu m-am înțeles cu proprietarii de vii și ei au răscumpărat, deja în cea mai mare parte, și sunt pe cale de a mă învoi cu toți proprietarii de vii, cari erau în litigiu cu Statul. Era un litigiu care izvora din nesiguranța raporturilor între guvernul otoman și otășnițarii din Dobrogea.

Acum cu vânzările. Vânzările eu nu le-am făcut în loturi mari.

Mi se zice că am vândut domenii de 14-15.000 hectare. Vă rog să vă adresați la alții. Eu am vândut în Dobrogea, am lista aici, până acum 4.072 loturi pe o întindere totală de 45.326 hectare, exclusiv în loturi de 10-15 hectare; absolut nici un lot mai mare nu am vândut.

Apoi loturile acestea sunt inalienabile, şi nici măcar din loturile vândute de mine nu s-ar fi putut constitui prin comasare un domeniu, de acelea de cari vorbea d. Păucescu. Când şi cum s-au constituit acele domenii, poate că d. Păucescu sau alții o ştiu; nu au decât s-o spună. Prin urmare, această acuzațiune nu mă priveşte pe mine. Că sunt samsari cari vin şi oferă loturi, aceasta eu n-o pot împiedica. Sunt samsari şi la vânzarea bunurilor.

Am avut, din nenorocire, ingineri cari se duceau pe la țărani; am avut avocați cari se duceau şi luau cinci franci de cap. Am văzut chiar oameni cari se intitulau amici ai țăranilor; cari luau bani de la țărani creduli, promițând că are să meargă la minister ca să fie înscrişi pe listă. Ce sunt vinovat de aceasta?

Dar vânzările cum se fac? Numai acelor cari cer şi celor înscrişi de comisiunea în capul căreia se află un om foarte cumsecade, deşi nu aparține partidului conservator, d. Râmniceanu, care este actualmente director la Eforie. Prin urmare, nu înțeleg cum se fac acolo abuzuri.

Vin acum la legea silvică. D. Păucescu mă acuză că am adus un silvicultor pe care l-am pus, el necompetent, în capul silvicultorilor noştri competenți. Acuzarea de necompetință nu este exactă. D. Piceak este foarte competent, şi ca dovadă este că d-sa este unul din cei mai buni inspectori silvici ai guvernului austriac. D-sa a fost numai detaşat, în urma unui ordin special al Împăratului, să funcționeze trei ani pe lângă ministerul domeniilor. Dacă d-voastre credeți că inspectorii silvici din Austria, unde pădurile sunt bine tratate, sunt puțin competinți, este altceva. Eu cred pe d. Piceak foarte competent, căci l-am văzut la lucru.

Ziceți că l-am pus în capul serviciului silvic. Nici nu mi-a trecut prin cap. Fac apel la toți să spună care este agentul silvic care a primit ordine de la d. Piceak?

Când am chemat eu pe agenți şi le-am zis să primească ordine? El este ataşat pe lângă persoana mea. Numai cu mine lucrează. Când vreau să ştiu cum e starea cutărei sau cutărei păduri, îl trimit să-mi facă raport, cum stă. Ce vedeți aci ilegal sau umilitor pentru agenți? Din contră, eu m-am ferit de a pune pe inspectorii mei sub dânsul. Singura prerogativă care o are este că, de două ori pe lună, când se adună

inspectorii, el are dreptul să asiste şi să-şi dea părerea, fără să voteze. Nimic mai mult, nimic mai puţin.

Să venim acum la violarea legii: d. Păucescu afirmă că eu am scos păduri de sub regimul silvic. Aş fi dorit să-mi arate care pădure, o dată pusă sub acel regim, a fost scoasă de către ministerul domeniilor? Nu există nici una. Dar ce este? Există altceva, şi veţi vedea cine violează legea: cei cari o aplică cum o aplic eu, sau cei cari îi dau o interpretare contrarie. Ce zice legea? Legea supune regimului silvic proprietăţile Statului, ale comunelor, ale aşezămintelor de binefacere, şi proprietăţile particulare de pe dealurile din regiunile muntoase. Aşa este textul legii. Pentru toate celelalte nu se pot pune pădurile particulare sub regimul silvic decât cu condiţiunea expresă, de care nu a făcut menţiune d. Păucescu, ca proprietarii să vină să ceară a fi puşi sub regimul silvic. De îndată ce proprietarii nu fac cererea aceasta, eu nu-l supun.

Eu nu pot supune pe proprietari la legea silvică decât în dealuri din regiunile muntoase, de-a lungul drumului de fier, în cazurile de apărare a râurilor şi a fruntariilor ţării.

Dar ştiţi cum se făcea înainte? S-a văzut că legea silvică este necompletă, că nu dă roadele dorite; s-a văzut cum proprietarii distrug în mod barbar pădurile lor, şi atunci d. Brătianu, nevoind să vină cu o lege cum am venit eu, a venit pe cale de administraţiune să pună toate pădurile particulare sub regimul silvic, şi în contra legii a trimis comisiuni pretutindeni să pună pădurile particulare sub regimul silvic unde nu erau nici dealuri, nici regiuni muntoase, nici drum de fier, nici apărare pentru inundarea apelor, dar le a pus sub regimul silvic. Este, într-adevăr, bine ca să fie toate pădurile particulare sub regimul silvic, dar astăzi legea este pozitivă şi nu permite decât în anume cazuri.

Acum, zicea d. Păucescu, că eu am împărţit Moldova astfel cum era în Regulamentul Organic şi în legea de la 1864, adică în regiunea muntoasă şi în regiunea de câmp.

Ei, d-lor, fiecare ştie ce este o regiune muntoasă; un elev geolog, în primele zile ale şcoalei, învaţă distincţiunea între regiunea muntoasă, al cărei subsol este un eruptiv rău compus din straturi stâncoase ridicate. Pentru aceasta nu e nevoie de legi anterioare; toţi o ştim, afară de d. Păucescu. Şi tocmai din cauza acestui caracter al regiunii muntoase, legiuitorul, temându-se de denudare, a supus toate pădurile unui tratament special.

Se vede că aceasta nu se ştie de jurisconsulţi ca d. Păucescu; dar în lumea agricultorilor, a geologilor, este cunoscut absolut ce este regiune muntoasă şi ce este regiune şesă sau deluroasă.

D-lui mă întreabă: din ce împrejurări n-ai pus pădurile de lângă Siret sub regimul silvic, iar pe cele de lângă Olt le-ai pus? Aceasta fiindcă atunci când malurile râului se surp, acolo pădurile trebuie să le mențin. Dar mai îmi zice: de ce le am întins până la 100, 200 sau 300 hectare. Aceasta fiindcă Oltul este un râu care-şi schimbă matca; şi dacă eu voi tăia la o distantă de 200 sau 300 pogoane, atunci evident că pe acolo are să vină râul şi să distrugă o mare întindere de pământ fertil. Prin urmare, sunt râuri cari au ceea ce se numeşte zonă de inundațiuni; şi oricât de mare ar fi această zonă, pădurile de pe dânsa le pun sub regimul silvic. Zona de inundațiune se stabileşte însă nu de ministru, ci de ingineri competinți.

D. Păucescu mă întreabă: ce fel de cap am eu? Cum vii d-ta azi şi la proprietarii cari nu ți-au făcut reclamații nu-i obligi să se pună sub regimul silvic, şi vii acum cu o lege prin care pui pe toată lumea sub regimul silvic?

Negreşit că trebuie să fac aceasta, d-le Păucescu, căci se face în toată lumea. Nu puteam să procedez în mod administrativ, cum a procedat d. Brătianu. Eu, văzând că legea actuală nu-mi dă destule garanții pentru a împiedica devastarea pădurilor, am venit şi v-am anunțat că am să prezint o lege pentru a supune regimului silvic toate pădurile din țară. Unde vedeți lipsa de logică, când eu, în aşteptarea unei legi bune, aplic o lege rea, dar care e în vigoare. Ce este legea cea nouă nu discut azi, dar voi discuta-o când veți lua-o în dezbatere. L-aş ruga aşa pe d. Păucescu să fie mai prudent, căci nu este absolut nici o dispoziție în această lege care să nu se găsească în legile cele mai înalte.

D. Gr. Păucescu: Apoi Țara Românească e țară înaintată?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dacă înaintarea nu este în căpățânele noastre, trebuie să luăm din căpățânele altora. Dar, cum zic, nu discut acum; veți vedea că dispoziținile din ea au prins bine în toate părțile, în Francia şi în alte părți.

Întru cât priveşte pe d. Piceak, d-sa nu a luat nici o parte la confecționarea legii; legea e scrisă toată cu mâna mea, şi numai după ce am terminat-o am prezentat-o serviciului silvic ca să-şi dea părerea; am prezentat-o apoi consiliului de avocați ca să se pronunțe în materie de jurisprudență. Acum poate că şefii mei de serviciu n-au găsit de cuviință să critice lucrarea mea şi să zică că nu e bună. Dar consiliul de avocați examinând-o, din punctul de vedere al jurisprudenței, a găsit-o că este absolut conformă cu toate principiile cari trebuie să reguleze această materie.

Acestea, d-lor, sunt toate călcările de legi asupra cărora m-a prins d. Păucescu. Am zis, la începutul cuvântării mele, că voi căuta să

dovedesc contrariul de ceea ce a zis d-sa. D-voastre veți judeca din cele ce v-am spus întru cât am putut să dovedesc contrariul. Dar d. Păucescu nu numai a fost nedrept, dar a fost şi nedibaci. Dacă s-ar fi legat numai de mine, atunci trânta sa ar fi fost dreaptă şi forțele egale; dar ceea ce m-a scăpat este că d-sa s-a legat de întregul guvern, şi atunci lupta devine neegală.

Să se lupte d. Păucescu numai cu Carp, nimic mai uşor; dar să lupte cu Catargi, Lahovari, Marghiloman, Take Ionescu, să se lupte, în fine, cu fruntaşii partidului conservator, aci era mai greu, şi nu cred că are să izbutească; şi din această cauză zic că a fost nedibaci, pentru că, atacându-i pe dânşii, m-a scăpat pe mine (*Ilaritate, aplauze*).

Întru cât priveşte cestiunea dacă noi reprezentăm ideile conservatoare, ori nu le reprezentăm, aceasta, d-lor, este o cestiune de apreciare.

Eu cred că reprezentăm ideile conservatoare. D. Păucescu, inspiratorul *Naționalului*, crede că ideile cari le citesc zilnic, ori pe cari nu le citesc, şi cari sunt apărate de ziarul *Naționalul*, sunt idei conservatoare.

O fi şi aşa; dar dacă este să fiu conservator, aşa cum este conservator *Naționalul*, eu mă declar că contenesc imediat de a fi conservator.

D. Gr. Păucescu: Dați-mi voie să spun că *Naționalul* a declarat, din capul locului, că nu este conservator, şi eu mă declar totdeauna că sunt. Aşadar, nu-mi imputați mie că sunt conservator ca *Naționalul*. Poate să fie dibaci, dar nu drept.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Uite popa, nu e popa (*Ilaritate*).

Retractez, d-le Păucescu; *Naționalul* este un ziar cu care d-voastră nu aveți absolut nici un contact, pe care mă bucur că l-ați renegat în plin Parlament; dar fiindcă nu aveam cunoştință de acest lucru, vă fac umilele scuze, şi declar, sus şi tare, că sunt convins cum că între d. Păucescu şi redactorii de la *Naționalul* nu este absolut nici un contact şi absolut nici o comunitate de idei (*Aplauze*).

Dar, d-lor, lăsând *Naționalul* la o parte, este evident cum că ideile conservatoare ale d-lui Păucescu trebuie să fie altele decât ideile conservatoare ale noastre.

Dar atunci ce iese de aci, d-lor?

Rezultă că ideile conservatoare, dacă ar fi drept ce zice d. Păucescu, n-au absolut nici o trecere în țara aceasta; căci, în fine, dacă d-nii Catargi, Lahovari, Take Ionescu, Marghiloman, Germani, Olănescu, mă las pe mine la o parte, nu reprezintă ideile conservatoare, atunci cari sunt fruntaşii cari reprezintă ideile conservatoare în această țară? Şi

dacă d-voastre, majoritatea, care ne susțineți, și susținându-ne dovediți că nu reprezentați adevărate idei conservatoare, atunci mă întreb: unde este partidul conservator? (*Aplauze*).

Nu înțelege d. Păucescu că pe calea aceasta distruge ideile conservatoare? Le distruge cu desăvârșire.

Nu cred eu că ideile conservatoare atârnă de paraponiile noastre; eu cred că atârnă de legiuirile cari le prezentăm; atârnă de grupările cari se formează în jurul oamenilor cari conduc partidul și politica țării.

Ei, d-lor, noi credem, și eu o afirm chiar pentru mine, că nu am prezentat o singură lege care să nu fie conservatoare; afirm mai departe: că de când am venit, la 1888, la guvern, nu se va găsi un singur act al nostru care să nu reprezinte ideile conservatoare și ideile conservatoare astfel cum se înțeleg în toată lumea. Și dacă pe ici, pe colo este veri un utopist care, în nemulțumirea lui, găsește alte idei conservatoare de cari nu a auzit nici în Europa, nici în Țara Românească, nici în o țară din lume, atunci poate că aceasta să fie o idee conservatoare a viitorului, și sper al unui viitor foarte depărtat, dar idei conservatoare ale prezentului nu sunt (*Aplauze*).

„Ședința se ridică la orele 6 și 20"...

[D.A.D. nr. 58 din 19 martie 1894]

PROBLEMA TRANSILVANIEI ŞI A ROMÂNILOR DIN AFARA GRANIŢELOR

Şedinţa Senatului din 13 decembrie 1894

Prezidează vice-preşedintele Ioan Ianov. Continuă discuţia generală asupra proiectului de răspuns la Mesajul Tronului. Vorbesc Theodor Văcărescu, gen. Jacob Lahovari, George Panu, apoi –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor senatori, înainte de toate, mă simt dator a aduce mulţumirile mele aprobaţiunii temperate şi rezervate, este drept, ce ne-o dă d. Panu; dar sunt dator să o fac, cu atât mai mult cu cât sunt convins că are să fie acuzat de vândut guvernului.

După îndeplinirea acestui act de curtenie, vin la dezbaterile arzătoare, cari au loc de câteva zile în mijlocul Senatului, şi vom vedea la ce se reduc atâtea acuzări.

D. Sturdza, în timp de două zile, într-un discurs în care violenţa cugetării se întrece cu banalitatea formei, a arătat starea deplorabilă în care acest guvern a adus ţara.

Oriunde-şi aruncă d. Sturdza pătrunzătoarea sa ochire, nu vede decât ruine. La ministerul de interne ţărani împuşcaţi, carne românească bortită de gloanţe româneşti!

Alegerile? Alegerile sub patronajul bâtei şi al baionetei! În şcoală? Libertatea ştiinţei şi a gândirii înăduşite! Şi printr-o stranie contrazicere, pe când guvernul înăbuşă libertatea cugetării în şcoală, o dezlănţuieşte în biserică şi, ca cel de pe urmă liber cugetător, caută să scoată pe Dumnezeu şi pe Christos din Biserică!

În armată? Armata este dezorganizată şi scurtată de Capul ei. Când va veni războiul, puştile abia dacă vor putea trage acei glonţi de pâine cari stau în caricaturile lui Thöpfer!

În fine, pretutindeni ruină! Mie mi se pare, d-lor, că aceste ruine sunt ruine închipuite, menite a acoperi o adevărată ruină, reală de data aceasta, adică ruina speranţelor d-lui Sturdza (*Aplauze*).

De şase ani ne promite d-sa, şi nouă şi partizanilor săi, că guvernul în curând are să cadă, şi acest guvern infernal nu vrea să cadă (*Ilaritate*).

Ei, vă închipuiți cu câtă amărăciune, cu câtă mânie concentrată trebuie să vină d. Sturdza la fiecare nouă Adresă; numai a făcut o amenințare care, însă, pare în contradicțiune cu predicțiunea apropiatei noastre căderi. A zis că are să mai vină de zece ori la această tribună, până îmi voi deschide urechile! Ei bine, să mă lase aici zece ani și eu îi promit că-l voi asculta totdauna (*Aplauze*).

Dar, d-lor, ia să vedem pe ce se întemeiază descrierea aceea teribilă care mi-a făcut-o d. Sturdza de starea țării.

Dar mai întâi trebuie să recunosc că d. Sturdza e sistematic. D-lui procedează prin probe *a priori* pe cari nimeni nu le poate contrazice. Așa, de exemplu, d-lui a inventat un liberalism de drept divin, un soi de concepțiune imaculată a liberalului, adevăratul patriot, adevăratul liberal purcede de la Brătianu și la Sturdza ajunge (*Aplauze*).

Ca opozițiune la această concepțiune imaculată, d-sa a găsit și o concepțiune diabolică, adică pe noi, conservatorii, cari de la ciocoi și de la fanarioți purcedem și ajungem la banca aceasta ministerială (*Ilaritate*).

Înțelegeți prea bine că *a priori* este probat cum că nu poate să iasă decât binele de la acei cari se scoboară de la Brătianu, și nu poate să iasă decât rău de la acei cari se scoboară de la ciocoi și fanarioți.

Odată acest lucru stabilit, d-sa vine și la efectele actuale ale acestui *péché vèniel* și ne strigă: ați venit la putere măcelărind țăranii și stați la putere măcelărind țăranii.

Dar d. Sturdza se aruncă aci într-o stranie contradicție; când răscoalele țărănești se puteau imputa partidului liberal, atunci ele erau rezultatul instigațiunilor, fie ale străinilor, fie ale românilor cari nu-și cunosc datoria; când răscoalele se întâmplă sub guvernul conservator, atunci este un *ce* legitim, căci țăranii s-au răsculat nemaiputând tolera abuzurile teribile cari îi asupresc într-atât, încât orice am putea noi gândi despre cerințele Statului, orice am putea spune despre necesitățile sociale, ei și-au pierdut orice răbdare și s-au răsculat.

Apoi răscoala dintâi, de la 1888, s-a început la trei zile după formarea cabinetului lui Theodor Rosetti, și un copil poate să știe că în trei zile nu am putut asupri pe țărani așa încât să-i aducem la disperare (*Aplauze*).

Prin urmare, aci nu mai poate d. Sturdza să spună că țăranii s-au răsculat la 1888 ca rezultat a relei administrațiuni de mai-nainte, cum că contractele agricole, cari le-am avut cu miile la ministerul de interne, poate că exasperaseră pe țărani, cari vedeau că se tolera totul arendașilor numai ca să dea în schimb voturile lor în cutare sau cutare alegere, aceasta nu o spune d. Sturdza; ci zice că și răscoalele de atunci s-au adus grație instigațiunilor conservatorilor.

O fi! Numai, pe atunci a fost opoziţiunea-unită. De ce nu întreabă d. Sturdza pe d. Fleva, care este astăzi alături cu d-sa, dacă au fost instigaţiuni şi cine au făcut acele instigaţiuni? Şi dacă nu le-a făcut d. Fleva, cum admite d-lui că atunci numai partidul conservator din opoziţiunea-unită a făcut acele instigaţiuni cari au provocat revolta? Evident că este un *ce* absurd.

Instigaţiuni dacă au fost făcute, nu o ştiu; dar dacă au fost făcute, ele au fost făcute de toată opoziţiunea-unită, şi dacă d. Sturdza a iertat pe d. Fleva, l-aş ruga să ierte şi pe ceilalţi.

Dar, d-lor, nu este cestiunea acolo, cestiunea este aiurea. Putem noi admite că un guvern din senin, numai pentru plăcerea de a da o probă de forţa sa, se apucă să dea în ţărani ca să înăbuşească o răscoală, care nu ar fi fost periculoasă pentru societate? Numai enunciaţiunea acestui fapt, numai enormitatea exageraţiunii, dovedeşte până unde poate împinge pe cineva orbirea pasiunii.

Acestea, d-lor, sunt nenorociri pe cari le deploră opoziţiunea, dar despre cari asigur pe opoziţiune că noi, cari am fost obligaţi să luăm răspunderea unei înăbuşiri, o deplorăm şi mai mult decât d-lor.

După această acuzaţiune a răscoalei ţăranilor, d. Studza trece la alegeri. Aci voi fi foarte scurt, şi voi fi foarte scurt cu atât mai mult, cu cât voi căuta să mă ridic dasupra partidelor.

Eu cel dintâi, ministru conservator, vă declar că adevărata libertate de alegeri în ţara aceasta încă nu am avut-o, nu au dat-o nici liberalii, nici conservatorii, şi fiindcă cunoaştem starea de cultură în care ne aflăm noi, eu cred că libertatea de alegeri cum o au englezii, încă mult timp nu va fi posibilă în ţara aceasta.

D. Gh. Mârzescu: Am avut-o la 1866, sub ministerul lui Ion Ghica.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Un moment de răbdare, d-le Mârzescu, că voi ajunge şi acolo.

De două ori s-au făcut alegeri cari au avut aerul de a avea aprobaţiunea adversarilor. Dar acea libertate de alegere, pentru ce a avut aprobaţiunea adversarilor? Pentru că guvernul, având înainte de toate dorinţa de a se arăta un guvern de alegeri libere, a ales el în multe părţi, în contra voinţei alegătorilor, pe adversarii săi (*Ilaritate*). Aceasta s-a întâmplat la 1866, d-le Mârzescu, aceasta s-a întâmplat şi la 1870 sub Ministerul d-lui Epureanu, din care făceam parte, când d. Epureanu a ales fracţiunea liberă de multe ori în contra voinţei alegătorilor.

Dar care a fost rezultatul? Gândiţi că rezultatul a fost că acele Camere cari ziceau că s-au ales liber, ca recunoştinţă cel puţin pentru exemplul care s-a dat, au menţinut guvernele cari le-au dat libertatea?

Nu, d. Ghica a căpătat în curând un vot de blam şi lui Epureanu, după ce i s-a dat testimoniul că a făcut alegeri libere, i s-au refuzat resursele cari singure permiteau guvernului de a merge înainte.

Apoi aceasta este o încurajare pentru libertatea de alegeri, d-le Mârzescu? Credeţi d-voastră, d-le Mârzescu, că un guvern, trebuie să fie naiv ca o duducă de 18 ani? (*Ilaritate*). Credeţi d-voastră că pentru gloriola de a avea testimoniu de a fi făcut alegeri libere, trebuie să impunem alegătorilor pe acei pe cari ţara nu-i vrea?

D. ministru de Externe, Al. Lahovari: Şi tot nu i-ai mulţumi nici aşa.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Evident că nu, căci de a doua zi şi guvernul care a înlocuit pe Ghica şi guvernul care a înlocuit pe Epureanu au dizolvat acele Camere declarate liber alese, şi au procedat la alegeri nelibere numai ca să mărească numărul partizanilor prin alegeri nelibere.

Să nu credeţi că prin aceste cuvinte voi să fac panegiricul ingerinţelor în alegeri. Deşi cred, şi înainte de toate omul trebuie să fie sincer, deşi cred că la noi guvernele sunt datoare, mai mult decât în alte ţări, de a exercita partea lor legitimă de înrâurire în alegeri, precum a proclamat-o d. Brătianu şi precum o proclam şi eu. Recunosc că această înrâurire are îngrădirea ei. Nu admit corupţiunea cu bani. Nu admit corupţiunea prin darea de funcţiuni, nu admit ingerinţa prin violenţe; ei bine, în această privinţă aş vrea să ni se aducă probe, în această privinţă aş vrea să ni se spună, care vot am cumpărat noi, în care alegere am triumfat fiindcă am pus la dispoziţiunea cutărei sau cutărei coterii, şi domeniile şi funcţiunile unui întreg district; aş vrea să ştiu care este violenţa reală, iar nu violenţa închipuită de care noi am fost vinovaţi? N-aţi probat acestea.

Atunci, a veni şi a vorbi de libertatea alegerilor, aşa cum o credeţi d-voastră că trebuie să fie şi cum n-a dat-o nici un guvern în ţara asta, şi a face din această ideală libertate un act de acuzare în contra guvernului aceasta, mi se pare că trece peste marginile unei discuţiuni serioase, într-un Corp legiuitor.

Am mai fost acuzaţi că am pus Bucureştii în stare de asediu. Nici nu-şi dă seamă d. Sturdza de semnificarea cuvântului; starea de asediu are o legislaţiune specială, la noi nu este bine codificată, dar există într-un articol oarecare posibilitatea de a proclama starea de asediu; unde aţi văzut asemenea lucru?

La noi s-a întâmplat un lucru foarte simplu, care nu a necesitat starea de asediu. O sumă de indivizi, dacă voiţi, luminaţi şi patrioţi,

şi-au pus în minte, în contra prescripţiunilor pozitive ale Constituţiunii, de a manifesta pe uliţă.

Guvernul, forte de dreptul şi de răspunderea lui, nu a tolerat acest capriciu şi s-a întâmplat o ciocnire a două voinţi contrarii, în care voinţa guvernului, fără starea de asediu, prin simpla desfăşurare a forţei publice, a fost biruitoare. Unde este starea de asediu?

Ori voiţi să puneţi în principiu că, două-trei mii de indivizi reprezintă ţara şi dacă voi avea posibilitatea să adun trei-patru sute de oameni şi veri-o două-trei mii de curioşi, un guvern trebuie să se închine înaintea unei asemenea manifestaţiuni, să zică că este vocea poporului?

Dacă gândiţi că acesta este un mod serios, un mod constituţional de a guverna, dacă gândiţi că este modul cel mai nemerit ca să modificăm năravurile noastre politice în această ţară, foarte bine; cel puţin spuneţi, cum v-o cere d. Panu, declaraţi că partidul liberal când va veni la guvern şi se vor găsi două-trei mii de oameni să asedieze ferestrele Palatului, are să-i asculte ca pe vocea poporului.

Închipuiţi-vă partidul liberal la putere, având şi el politica lui externă. Închipuiţi-vă că în prevederea unor complicaţiuni apropiate, cineva ar avea interes să nu se aplice politica partidului liberal şi ar aduna două-trei mii de oameni pe stradă. Aveţi să vă închinaţi, sau aveţi să faceţi ce am făcut noi, o repet, fără altă măsură extremă decât desfăşurarea de forţe; căci la cea dintâi somaţiune, acei cari fac astăzi aci pe grozavii, s-au retras cu multă prudenţă (*Aplauze*). Cât pentru noi, cât vom avea onoarea de a fi pe această bancă, forţa ce ne-o pune la dispoziţie Constituţia, pentru a împiedica asemenea lucruri vătămătoare pentru guvern, pentru Parlament, pentru prezentul şi viitorul acestei ţări, o vom întrebuinţa fără să ne preocupăm de criticile d-voastre (*Aplauze*).

Aşadar, d-lor, nici revolta ţăranilor, nici pretinsele ingerinţe, nici starea de asediu nu sunt acuzaţiuni serioase.

D. Sturdza a trecut apoi la discutarea cestiunilor economice în care se simte forte. Dar eu m-am întrebat: e posibil, ca un om ca d. Sturdza să fie de atâta rea credinţă ca să spună câte le-a spus? Şi mi-am zis că nu; dar concluzie firească a testimoniului de sinceritate ce-i dau, am trebuit să ajung la o concluzie ce nu e tocmai măgulitoare pentru d-sa, adică la concluziunea unei nepriceperi fenomenale, ce explică până la un oarecare punct ruina reală despre care am vorbit la începutul cuvântării mele.

Să luăm câteva exemple din cele afirmate de d. Sturdza:

D-sa ne acuză de risipire; pentru că, în loc de un milion, destinat de ordinar pentru creditele extra-ordinare, am cheltuit un milion 800 de mii de franci.

Un om sincer, se înțelege că, dacă ar fi studiat cifrele, ar fi văzut că milionul acesta nu a fost decât milionul care se găseşte totdauna în toate bugetele, şi că suma de 800 de mii lei, a fost pusă la creditele extra-ordinare, în vederea legii judecătoriilor de ocoale, care nu se votase încă, pentru care însă guvernul, care ştia că are să se voteze, trebuia să prevadă un fond.

Un om sincer, şi d. Sturdza este un om sincer, nu venea cu această acuzațiune, la care se poate răspunde atât de victorios, decât în cazul de nepricepere absolută şi d. Sturdza nu s-a priceput, căci sinceritatea lui nu o pot pune în dubiu.

Un alt exemplu; d-lor, noi avem un tratat de comerț cu Austro-Ungaria, asupra căruia d. Sturdza vine şi zice: nu vedeți cu ce rea credință se aplică tratatul de comerț? Nu vedeți cu ce nepăsare de interesele țării guvernul tolerează această rea credință? De ce act al guvernului ungar e vorba [?] despre controlul expus care se exercitează la Pesta, față cu grâul român ce intră în morile de acolo.

Ei bine, un om sincer, care ar fi studiat cestiunea, ar fi vazut că măsurile acestea, luate de unguri la Pesta, sunt privitoare la acel grâu care se introduce fără taxe, adică în afară de prevederile tratatului cu noi, cu condițiunea expresă de a fi reexportat. Tot aşa cum facem noi cu lemnăria. Ştiți bine, poți introduce o câtime oarecare de lemn străin fără taxă, cu condițiunea ca s-o reexportezi fasonată, exercitând guvernul controlul său la punctul de ieşire.

Ei bine, zic, un om sincer şi-ar fi putut zice: oamenii aceştia sunt în dreptul lor, dacă dau o scutire de taxă cu condițiune de reexportare, trebuie să ia măsuri ca să vadă dacă se face sau nu reexportare, şi acest om sincer nu ar fi făcut un act de acuzațiune din aceasta, afară numai dacă nu ar fi înțeles cestiunea, şi d. Sturdza este un om sincer şi, prin urmare, iar o probă de nepricepere, căci altfel nu se pot justifica aceste acuzațiuni.

Trec acum la armată.

În privința aceasta, onor. d. Lahovari a răspuns cu mult succes, arătând faptele şi, deci, nu le voi mai repeta eu, dar vreau să relevez o frază care m-a izbit: puneți, zice d. Sturdza, în pericol mobilizarea armatei noastre, când o faceți pe armată permanentă şi armată teritorială.

Ei bine, d-lor, şi aci un om sincer, care ar fi studiat cestiunea, ar fi văzut că mobilizarea armatei nu se face nici pe corpuri permanente,

nici pe corpuri teritoriale, ci se face pe catalog. Şi atunci n-ar fi adus această acuzaţiune; şi fiindcă d. Sturdza e un om sincer, iar, d-lor, nu găsesc explicaţiunea decât în o absolută nepricepere.

Apoi în partea financiară eu ştiam, d-lor, că deficitele sunt un *ce* dezastruos, o probă sau de cheltuieli mai mari decât le poate suporta o ţară, sau de o rea administraţie. Să se încerce cineva a ne proba că excedentele financiare sunt o probă de ruină; aceasta pentru prima oară mi-a fost dat să aud, şi eu cred că nu se va mai găsi un al doilea care să aibă, – nu e în obiceiul meu să întrebuinţez vorbe aspre; nu zic, deci, cutezanţa, – dar lipsa de respect de sine, ca să vină şi să acuze guvernul că prin excedentele sale a ruinat ţara.

Dar excedentele au fost ele rezultatul veri-unui impozit oarecare? Aveţi d-voastre cunoştinţă de la 1888 şi până astăzi de un impozit fiscal, – nu comunal, – pe care guvernul să-l fi pus asupra acestei ţări? E cineva din adversari ori din amici cari să poată semnala un asemenea impozit? Nu, va să zică noi am lucrat cu impozitele cari existau deja sub ministerul d-lui I. Brătianu. Are, din contra, cineva dintre d-voastre cunoştinţă de scăderi de impozite?

Voci: Da, da!

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Va să zică nu numai am mers înainte cu impozitele ce erau, dar încă le am scăzut, şi cu toate acestea am avut excedente.

Acum, d-lor, nu zic că excedentele sunt cu totul meritul guvernului; ar fi o fanfaronadă de cari conservatorii în genere nu se fac culpabili; ştim că excedentele sunt datorite avântului ce a luat avuţia naţională. Noi credem, însă, că restabilirea valutei a dat comerţului nostru o dezvălire serioasă, şi trebuie să recunoaştem că o bună administraţiune, onestă şi inteligentă, a făcut să intre în casele Statului venituri cari din cauza favoritismului liberal intrau mai anevoie.

Ei bine, acum, d-lor, dintre atâtea puncte de acuzare, ce rămâne în picioare? Nimic, absolut nimic.

Se face apel la noi să cedăm puterea şi să o cedăm mărturisind noi înşine că suntem incapabili de a guverna această ţară.

În genere, d-lor, puterea nu se dă, puterea se ia (*Aplauze*).

Când veţi putea, veţi lua-o, dar nu avem nici un zor de a vă înlesni aceasta (*Aplauze*).

Vin acum, d-lor, şi la cestiunea naţională; şi aci cred că mă va scuza colegul meu de la externe, dacă, nefiind ministru de externe, eu poate să nuanţez ceva mai mult decât poate nuanţa d-sa.

D-lor, foarte bine zicea prințul Gr. Sturdza deunăzi, și foarte bine a repetat astăzi d. Panu. Cestiunile naționale sunt puternice prin ele însele. Unitatea de gândire, unitatea de limbă, unitatea de simțire, acestea sunt lucruri pe care guvernele nu le pot crea, prin urmare, pe care guvernele nu le pot răsturna; ele-și fac drumul lor, așteptând momentul oportun, și sigur. D-lor, din dosul fiecărei acțiuni politice, care a realizat un mare țel național, au fost sute și sute de ani de muncă, au fost sute și sute de ani de gândire comună, au fost sute și sute de mii de apostoli și martiri.

Dar, d-lor, dacă în această privință nimeni nu poate tăgădui cum că este o conexitate între românii de dincoace și românii de dincolo; eu nu stabilesc deosebiri, cum o face d. Urechiă, când, apărându-se de acuzațiunea de iredentism, dă ca dovadă că nu se preocupă de românii din Basarabia. Dar vă întreb, d-lor, cu ce gândirea de peste Prut este alta decât cea de peste Carpați? Cu ce simțirea de peste Prut este alta decât cea de peste Carpați? Cu ce limba de peste Prut este alta decât cea de peste Carpați!

Din punctul de vedere național este evident că nu este absolut nici o deosebire.

Când dar din această atmosferă culturală, căci eu, când am văzut că dați Ligii numele de Ligă culturală, așa am înțeles misiunea ei, când zic, din această atmosferă culturală d-voastre introduceți cestiunea aci în Parlament față cu guvernul, atunci prefaceți cestiunea națională în o cestiune politică (*Aplauze*).

Atunci dacă este cestiune politică vă întreb: nu începe nici o răspundere pentru noi? Nu suntem obligați ca guvern să ne dăm seama de consecințele pe cari acțiunea noastră poate să le aibă? Să ne dăm seama dacă într-o cestiune atât de arzătoare avântul inimii, pornirea sufletească nu se transformă, poate, într-o crudă lovitură tocmai în idealul ce ne este comun (*Aplauze*).

Dar, ne strigă d. Sturdza, e pericol în așteptare; nu mai putem răbda. În momentul de față se deznaționalizează cele trei milioane de români de dincolo, și acesta este începutul propriei noastre pieiri. La aceasta răspund cu liniște: că dacă în atâtea secole s-a constatat că românul a învins toate încercările de deznaționalizare, nu astăzi va începe pericolul, și pentru a afirma aceasta nu am nevoie nici de Liga culturală, nici de d. Sturdza, nici de nimeni; îmi iau credința în mândria mea de român, pe care știu că toți o au ca și mine (*Aplauze prelungite*).

Nu e, deci, teamă de deznaționalizare; e simplu cestiunea de a se ști dacă românii de dincolo pot să capete, – și am zis că nu toate

revendicările sunt legitime şi o repet şi acum, – o ameliorare a soartei lor. Dar aci naşte prima întrebare: ameliorarea soartei românilor de dincolo atârnă de o acţiune ce s-ar face de românii de aci, sau de o înţelegere ce ar avea loc între românii din Transilvania şi Regatul ungar? Care este îndrăznetul copil ce ne-ar spune că atârnă de acţiunea noastră de aci, iar nu de o înţelegere a românilor de dincolo cu Regatul ungar? Nimeni nu poate nega că numai peste Carpaţi se poate găsi o soluţiune. Apoi dacă credeţi că numai printr-o înţelegere se poate ajunge la acel rezultat, pentru ce atunci insulte de tot felul? Dacă suntem noi o naţiune falnică, de ce să nu admitem că şi ungurii au acelaşi simţământ, şi că pe câtă vreme veţi avea aerul de a impune o soluţiune, ei vor ridica mănuşa şi vor pune forţa în locul dreptului.

Pusă cestiunea aşa, d-lor, credeţi d-voastre cum că noi facem bine sau rău românilor de dincolo, când în loc să căutăm a-i apropia de o înţelegere, îi îndepărtăm întărâtând pasiunile din ambele părţi? Evident că le facem rău, d-lor.

Dar unde nu mai înţeleg nimic, este atunci când d. Urechiă cere de la guvern ca să intervină, pentru a se face solidar cu sacra persoană a preşedintelui Ligii, şi a lua apărarea ei faţă de un parlament străin (*Aplauze*).

Apoi, d-lor, eu cred că se înjoseşte demnitatea parlamentară când se provoc asemenea cestiuni personale între noi şi un parlament străin. Ce vă închipuiţi d-voastre de urmarea unor asemenea discuţiuni? Într-o zi un deputat maghiar ocărăşte pe români, acele cuvinte se tipăresc în ziare, şi după câteva zile se cere cuvântul de cineva din parlamentul nostru şi ocărăşte pe acel deputat; imediat după aceasta se vede ce s-a întâmplat în Bucureşti, şi se încinge o discuţiune care poate să ţină patru, cinci luni, discuţiune de la parlament la parlament, şi discuţiune fără rezultat, fără competinţă şi fără demnitate. Eu vă mărturisesc că aceasta ar face efectul înjosirii Parlamentului şi că ar fi trist de a se introduce asemenea deprinderi. Tot atât de neînţeles este amestecul ce impuneţi guvernului ca acţiune de la stat la stat. Dacă este condamnabilă chiar acţiunea d-voastre, a acelor cari vă aflaţi afară de guvern; dar cu atât mai mult ar fi condamnabilă acţiunea guvernului când el s-ar amesteca în cestiunea Transilvaniei, căci atunci el ar trebui să-şi orienteze politica în jurul acestei cestiuni.

Credeţi d-voastre serios că noi, cari, prin poziţiunea noastră geografică, suntem chemaţi a ne amesteca în conflagraţiuni europene, cari au o istorie de sute de ani şi cari nu au primit, însă, soluţiunea

lor definitivă, putem lua ca singur obiectiv al politicii noastre soarta românilor din Transilvania?

Evident, d-lor, că nu; şi cu atât mai puţin, cu cât soarta lor se va ameliora mai iute fără noi decât cu noi, căci are să vină un moment în care guvernul ungar văzând că nu poate să facă din români maghiari, se va mulţumi a-i face supuşi fideli, în loc de supuşi infideli.

De aceea dar, d-lor, repet că o acţiune din partea guvernului ar fi şi mai vătămătoare. Nu numai că am înăspri rapoturile dintre noi şi românii de dincolo, dar convingerea mea este că am compromite politica ţării, că am compromite interesele cele mai vitale ale Regatului român; să încetăm dar cu această acţiune care ne o sfătuia d. Sturdza şi care, sunt sigur, că nu o va începe dacă ar fi în locul nostru, şi la care ne invită şi d. Urechiă!

Acum, d-lor, d. Sturdza ne acuză de duplicitate. Pentru ce? Promis-am noi cuiva ceva? Duplicitate ar fi următorul lucru: când eu, după ce aş fi făcut pe grozavul, punând în foc şi Transilvania şi România, însă într-o bună dimineaţă, aş scrie o scrisoare unui redactor străin ca să-i explic cum că acelea s-au spus aşa numai ca opoziţie, dar că în realitate eu admit ca să fie Austro-Ungaria; permit acestui Imperiu să trăiască înainte. Duplicitate ar fi când, văzând că am mers prea departe cu scrisoarea către redactorul de la Pesta, aş face o altă scrisoare redactorului de la *Tribuna*, în care-i explic: este drept că am scris redactorului de la Pesta, însă am fost numai aşa ca să-l adorm oleacă, dar voi fiţi siguri de noi, pentru că noi singuri suntem în stare, noi partidul liberal, să vă scăpăm (*Ilaritate, aplauze*).

Şi dacă după aceste două scrisori aş mai veni să reîncep şi să vorbesc de barbariile ungurilor la tribuna română, atunci nu mai este duplicitate, este triplicitate (*Ilaritate, aplauze*).

Vedeţi, d-lor, cum stau lucrurile, şi vă rugăm să nu cereţi de la guvern să aibă altă politică decât aceea pe care guvernul v-a semnalat-o în trăs[ăt]uri generale, şi pe care d-voastre aţi înţeles-o în părţile cele rostite şi în părţile nerostite; acea politică generală care a fost explicată prin declaraţiunile guvernului de la 1888, prin gura mea şi prin declaraţiunile d-lui Lahovari, în diferite rânduri de la această tribună.

Mai mult să nu ne cereţi; că nimeni din d-voastre nu ne crede trădători, o ştim (*Aprobări*), că nimeni din d-voastre nu are despre noi ideea cum că am fi oameni neconştienţi şi de răspunderea noastră faţă cu străinătatrea şi de răspunderea noastră faţă cu cerinţele acestei ţări; aceasta eu iarăşi îmi permit a crede că este simţul acestei majorităţi (*Aprobări, aplauze*).

Prin urmare, lăsați cestiunea aceasta națională, lăsați-o în sfera în care ea singură se poate mișca, lăsați-o în sfera unei lupte, care documentează în toate zilele unitatea de simțiri, de limbă, de gândire între noi și toți românii, oriunde ar fi ei, și mulțumiți-vă deocamdată cu atât, căci a cere mai mult ar fi a sacrifica prada pentru umbră, ar fi a jertfi un prezent care se anunță frumos pentru o nălucă despre care nimeni, dar absolut nimeni nu poate să zică, de pe acum, ce formă reală are să aibă în viitor (*Aplauze*).

Acum, d-lor, vin și la un alt șir de idei, și după ce am apărat pe guvern, ies din poziținea mea de apărare și la rândul meu devin agresor.

D-lor, d. Sturdza a început cuvântarea sa sub invocațiunea concordiei.

Apoi, dacă prin concordie înțelege d-sa că trebuie să plecăm capul înaintea calomniei și a injuriei, acea concordie nu i-o pot oferi, chiar dacă ar cere-o partidul, chiar dacă ar cere-o Regele, chiar dacă ar cere-o Dumnezeu.

Concordia s-ar putea și pe o altă cale. Concordie s-ar putea stabili aprobând mutualmente ceea ce este bine în fiecare partid; nici aceasta n-o cer; nu sunt destul de naiv să cred că veri o dată d. Sturdza sau veri-un alt național-liberal, va recunoaște că guvernul acesta conservator, de la 1888 și până astăzi, a făcut ceva bun în țara aceasta.

Nu! Știu, satele de țărani? râde lumea de dânsele; împroprietărirea? Dar ce este împroprietărirea? Nici nu se uită cum că am împroprietărit 51.000 familii, și că în trei ani se vor împroprietări alte 80.000. Agiul? Un nimic! Comerțul ridicat, nimic! Școale profesionale, reforma în învățământ, asigurarea existenței clerului mirean, toate acestea absolut nimic!

O știu că așa cred, și nu m-aștept din partea d-lor să recunoască ceva bun.

D. Theodor Lerescu: O zic fără s-o creadă. Eu îi cred mai buni.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Poate că se va găsi de aceștia printre dânșii. Dar eu cred pe d. Sturdza convins, eu cred că el, în seriozitate, cugetă că „trădătorul" Carp și „fanariotul" Lahovari sunt oameni cari trebuiesc zdrobiți.

Nu, d-lor, nici pe acest teren nu este concordia posibilă.

Dar concordia este posibilă pe altă cale, d-lor, și concordia aceea nu este o concordie care se manifestă prin declarațiuni mutuale sau prin aprobări de la unul la altul; ea se manifestă prin următoarele fapte.

D-lor, recunosc cum că în lupta înverșunată dintre partidele politice nu se poate totdauna păstra măsura cea mai absolută; recunosc că în setea și nerăbdarea de a ajunge la putere, partidele merg mai

departe decât simțămintele echității nu ar trebui să le permită; recunosc că chiar dacă am fi drepți și echitabili, de multe ori aceasta ar fi dezaprobat chiar de partizanii noștri, și că, fatalmente, omul nepărtinitor, dacă intră într-un partid, e împins, dacă nu de propriile lui porniri, apoi de pornirile amicilor săi, de a merge mai departe de cât ar trebui să meargă.

Dar, d-lor, în afară de aceste lucruri și în dosul lor trebuie ca în fiecare partid să fie o muncă serioasă, o muncă care dovedește că pe lângă luptele noastre intestine, pe lângă războaiele noastre aparente, este o muncă roditoare, o gândire care dă venirii noastre la putere o semnificațiune, care justifică, până la oarecare punct, și nedreptățile, și violențele noastre.

Ei bine, d-lor, o pot zice, pentru mândria partidului conservator, în sânul nostru o asemenea lucrare a avut loc, în sânul nostru, pe lângă nedreptățile, pe lângă acuzațiunile violente din mijlocul luptei, erau și alții cari gândeau ce au să facă, odată veniți la putere, cari mai răbdători își ziceau: Toate aceste violențe nu ne duc la nimic, dar când va veni momentul oportun și fără de aceasta are să cadă guvernul slăbit, și atunci eu să fiu gata și să știu ce am să pun în loc, să știu cu ce am să justific și violențele și nedreptățile mele.

Acest lucru l-am făcut, și cred că, în șase ani de guvernământ, partidul conservator a probat că în afară de violențele lui, în afară de acuzațiunile nedrepte, el a gândit și a muncit pentru a realiza câteva idealuri când va veni la guvern; unde este munca aceasta astăzi în sânul partidului liberal? Nu o văd nicăieri. D. Panu a atins punctul acesta și sunt dator și eu să-l ating. Bine, noi suntem trădători, ciocoi, fanarioți, foarte bine; dar oare cu d-voastre, când veți ajunge la putere, țara are să se mulțumească că s-a pus legenda liberală în locul legendei conservatoare, cum o discuta d. Sturdza? Oare țara aceasta, când va cere satisfacerea multiplelor ei idealuri, are să se mulțumească când d. Sturdza îi va zice: Dar eu sunt moștenitorul lui Brătianu și Brătianu a făcut Regatul etc.? Oare țara aceasta, când va avea de satisfăcut cutare sau cutare ideal, are să se mulțumească când d. Sturdza îi va spune: dar idealul nostru nu-l știți că este Constituțiunea de la 1866, libertatea presei, a întrunirilor etc.?

Aceste idealuri, cari sunt realizate, nu mai sunt idealuri și nu mai pot servi de program pentru luptele de partid, și fiindcă fiecare partid, ca și fiecare om care nu vrea să-și satisfacă numai apetiturile și nevoile lui, trebuie să aibă în fundul inimii și un ideal mai superior, care-i servește de lege, de busolă în conducerea lui, tot așa, zic, și fiecare

partid, pe lângă satisfacerea ambițiunilor și apetiturilor lui, trebuie să aibă un ideal mai presus care-i dă puterea de a merge înainte și care, până la oarecare punct, justifică satisfacerea acelor apetituri și ambițiuni, dar satisfacere de apetituri și ambițiuni fără idealuri și numai cu pretențiunea că generațiunea de la 48 a făcut unirea și că cea de la 66 a făcut Constituțiunea, dar satisfacerea de apetituri și ambițiuni pentru că d-ta te crezi că ești în drept de a escamota ceea ce a făcut Regele și dorobanțul pe câmpiile Bulgariei, aceasta n-o admite țara, și de aceea, d-lor zic: Până când partidul liberal nu va da probe că în sânul lui se produce o asemenea lucrare, nu știu dacă va ajunge în curând la putere, dar știu un lucru, știu că nu merită să ajungă la putere (*Aplauze*), și de aceea, d-lor, ajung la concluziunea acestei argumentațiuni: concordia între partide nu se face în mijlocul luptei; dacă a fost concordie sau nu, aceasta o va arăta istoria mai târziu, când va constata că, dezbinate în lupte, partidele au fost cu toate acestea unite în ambițiunea lor de a face bine unei Patrii pe care toți o iubim, și acea unire, întru cât ne privește pe noi, noi am dat-o.

La această concordie, d-le Sturdza, eu sunt gata; în limitele puterii mele i-am dat-o deja, și cred că și colegii mei sunt însuflețiți de această idee, că, în limitele puterilor noastre, vom căuta să facem bine în această țară și vom căuta să facem ca cerințele societății moderne să nu degenereze, să nu se pericliteze în mâinile noastre; vor fi, poate, oameni sinceri, ca d. Panu, cari zic că este bine, dar nu ajunge; aceasta o știu, dar este destul că am urmărit un ideal, este destul că l-am realizat în parte, ca să putem zice că ne-am făcut datoria; să facă alții mai bine.

Ei, d-lor, pe tărâmul acesta eu admit concordia și, – aci, din apărător, mă fac acuzator, – cu părere de rău constat că în partidul liberal, în afară de diatribe violente, de acuzațiuni nedemne și calomnii de acelea cari sunt nedemne de mijlocul în care se produc, au dat dovezi că nu-și dau seama de cerințele moderne. Ne-au dat dovadă că bătrânii știau ce fac, dar ei au moștenit numai numele lor, dar nu și meritul lor (*Aplauze*).

Unele *voci* cer închiderea discuției, dar G. Mârzescu se declară contra și explică: „Cred că majoritatea ar face un act de dreptate ca, după cuvântarea d-lui Carp, să nu închidă discuțiunea și să lase cuvântul opoziției, căci sunt oratori înscriși, d. Aurelian și eu..." Și totuși, a rămas să vorbească a doua zi, la discuția pe paragrafe.

[D.S. nr. 18 din 24 decembrie 1894]

„DOCTRINA MEA ÎN MATERIE ECONOMICĂ"

Şedinţa Camerei din 13 martie 1895

Preşedinte: generalul George Manu. Se prezintă şi se discută proiectele de buget la diferite ministere şi departamente; raportori: Ulysse Boldescu, Ioan Lupulescu şi P.P. Carp – pentru ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor. Ia cuvântul, pe larg, C. Dobrescu-Argeş; la o intervenţie a lui Barbu Delavrancea, compară programul lui P.P. Carp cu cel al lui Colbert, „un ministru mare al Franciei". Răspunde –

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Domnilor deputaţi, voi căuta să fiu pe atât de scurt, pe cât a fost d. Dobrescu lung. D-sa mă întreabă: care este doctrina mea în materie economică.

Ea se rezumă la puţine cuvinte: Statul să facă strictul necesar, să pună oamenii în poziţiune de a putea munci, dar în urmă să-i lase să muncească, fără să creadă că este de datoria lui să-i hrănească, să-i îmbrace, să-i lecuiască şi să le facă nu ştiu ce, tratându-i ca pe nişte trântori, Statul, cărora li se dă totul de-a gata.

D-sa mai cere şi o discuţiune ştiinţifică. Mă refuz la aceasta, căci nu pot face ştiinţă cu ocaziunea discuţiunii bugetului. Ce este ştiinţă, şi ce nu este ştiinţă? Pentru unii ştiinţa este tot ce se află tipărit. Au găsit negru pe hârtie albă ideile veri unui autor, i-au adoptat vederile, fără să-şi dea seamă dacă teoria merge cu practica, dacă dificultăţile realizării se supun aspiraţiunilor abstracte şi-mi trânteşte în obraz: iată ce zice ştiinţa, vă rog aplicaţi.

Cu sistemul acesta nu pot să mă unesc, chiar dacă aş avea încrederea, pe care nu o are, să nu se supere d. Dobrescu-Argeş.

D. C. Dobrescu-Argeş: Nu mă supăr.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Încrederea că ceea ce d-sa a spus este rezultatul ştiinţei celei mai sigure; ştiinţa o las acelor cari, când trebuie să studieze o cestiune, iau pe Maurice Block, copiază un pasaj oarecare şi zic: iată ce spune ştiinţa...

D. B. Ştefănescu-Devrancea: [sic] Este autorul majorităţii.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dar ce trebuie să discut? Trebuie să discut ceea ce se face şi ceea ce nu se face la ministerul domeniilor.

D-lor, întâi voi spune în treacăt despre expoziţiunea din Anvers, că Statul nu a expus nimic; şi mă mir cum a putut să se zică că România a avut acolo o expoziţiune mai rea decât a Bulgariei. România nu a expus nimic; au expus câteva persoane izolate.

Apoi d. Dobrescu a luat diferitele ramuri din administraţiunea mea; a luat cestiunea pădurilor, şi a zis: de ce nu se lasă liber păşunatul? Întâi, că această cestiune a fost discutată prin interpelare; am dat răspunsul meu, şi era inutil a reveni asúpra ei. Nu las păşunatul, pentru că el, în România, a provocat ruina completă a pădurilor Statului; astfel încât astăzi sunt obligat să reîmpăduresc într-un mod artificial o suprafaţă de 250.000 hectare, adică între o treime şi o pătrime din întregul complex al pădurilor Statului. D. Dobrescu zice că ţăranii nu au unde păşuna vitele lor; dar propunerea ştiinţifică a d-lui Dobrescu echivalează cu teoria: Statul să ruineze toate pădurile sale, ca să aibă ţăranii unde să-şi păşuneze vitele. Că se păşunează aiurea, se poate, deşi nu în toate ţările; de exemplu în Austria este interzis păşunatul pentru Stat, şi este permis numai la particulari, şi acolo în condiţiuni foarte grele. Dar avem noi agenţii de supraveghere cari sunt în alte ţări? Ştiţi d-voastră că orice permisiune de păşunat în păduri este totodată şi o permisiune nepedepsită de a comite delicte silvice de tot soiul?

Nu am eu la Comana o pădure de 20.000 de pogoane, care, la a patra parte din ea, ţăranii au tăiat vârfurile să desece copacii numai şi numai să poată avea întindere mai mare de păşunat?...

D. C. Dobrescu-Argeş: Aveţi pădurari.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-le Dobrescu, d-ta care trăieşti între ţărani ar trebui să-i cunoşti ceva mai bine; noi facem mult pentru dânşii, şi cu atât mai mult facem cu cât facem mai mult de cât nu merită; căci când te uiţi la apucăturile lor, când vezi cât de puţină râvnă au ei, fie de a-şi îmbunătăţi soarta, fie de a face să fructifice toate acele lucruri cari le punem noi la dispoziţiunea lor, concluziunea este că va trece mult timp până ce ţăranul român ar fi acel ţăran care crezi d-ta că este astăzi, despre care, însă, noi ştim că nu există nicăieri şi pentru care vom face atâtea sforţări nu numai să-i punem la dispoziţiunea lui şi mijloace de trai şi îmbrăcăminte şi locuiţă, dar să punem în mintea lui o mai mare cugetare despre interesul lui şi un mai mare sentiment despre datoria lui.

Şi d-ta, d-le Dobrescu, care ceri conferinţe higienice şi nu ştiu ce alte propovăduiri, d-ta, în loc să te duci la el ca să-i spui că numai

dânsul este talpa țării și că numai de la el decurg toate, d-ta să-i faci atenți asupra neonestității lor...

D. B. Ștefănescu-Delavrancea: Neonestității noastre.

D. C. Dobrescu-Argeș: Neonestității celor de mai sus.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Eu nu cred cum că țăranul este din altă plămădeală decât suntem noi toți. Numai, dacă răspund ceea ce răspund d-lui Dobrescu, este că d-lui a avut aerul a zice că țăranul este din altă plămădeală decât noi. D-lui nu-și a dat seamă că starea de cultură generală este încă înapoiată la noi, înapoiată și la țăran ca și la clasele de sus, astfel că unele fenomene ce se prezint la noi, în starea noastră de cultură, fie în Parlament, fie în alte părți ale țării, în țări mai civilizate ar fi absolut imposibil (*Aplauze*); dar zicând ceea ce zic, am voit să protestez numai contra tendinței d-lui Dobrescu, de a arăta pe țăran făcând totul la această țară, care, meritând totul, de la care toate decurg și pentru care nu se face absolut nimic. Nici într-o țară din lume nu a făcut Statul pentru clasa țărănească mai mult decât în țara aceasta, – de la 1864, – necontenit și până acum. Și te rog, d-le Dobrescu, d-ta, care ai înrâurire asupra țăranilor, să le spui și această parte a cestiunii, că orice am face pentru ei și orice binefacere am grămădi peste capul lor, dacă nu se vor gândi a susține prin munca lor proprie aceste binefaceri, ele vor rămânea nimic și țăranul va fi tot în starea în care se află astăzi.

Nouă ne-ai spus ce ai crezut că meritam să auzim; să le spui și lor ceea ce merită să audă...

D. C. Dobrescu-Argeș: Să ne ajutați.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Cum să vă ajut? Să vă dau diurnă ca să țineți conferință? (*Ilaritate*). Prin urmare, pășunatul nu-l pot permite, fiindcă nu admit să se distrugă pădurile Statului.

Trec acum la sericicultură. Nu știu dacă ajunge sau nu ce am făcut până acum; dar iată ce știu: m-am adresat d-lui Bolle, directorul institutului de sericicultură din Austria, care a venit în țară; a studiat cestiunea, a făcut un proiect pe care l-am pus în executare *tale-quale*, și cu suma indicată de d-lui, va da sau nu rezultate, aceasta e o cestiune de experiență ce se va vedea mai târziu.

Eu nu puteam face altceva decât să iau pe omul cel mai competinte și să-l întreb: cum să organizez această ramură de muncă națională. Poate știința d-lui Dobrescu să zică altfel, eu, însă, om practic, am crezut că este bine să fac ceea ce a dat roade bune în alte țări.

În cât privește pepinierele, eu sunt acela care le-a înființat; mai înainte nu existau, o știți. Dar așa este românul: îi dai ceva; el cere și

mai mult; ca vorba ursului: îl tragi de urechi ca să-l duci la miere, şi apoi îi rupi coada şi tot nu-l poţi depărta de la stup...

D. C. Dobrescu-Argeş: Aşa este progresul.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D. Dobrescu se plânge de ce nu sunt 30 de pepiniere înfiinţate. Dar aceste pepiniere mă ţin 10.000 lei cheltuială pe fiecare an, plus 30.000 lei instalarea lor. Dacă eu aş veni să cer un credit de un milion pentru creare de pepiniere şi să măriţi întreţinerea cu suma de 300.000 lei, atunci ar trebui să-mi ziceţi: numai de pepiniere are trebuinţă România, de altceva nu are trebuinţă? Evident că da.

Şi dacă d-voastre numai la pepiniere voiţi să faceţi totul, atunci nu ar avea dreptul d. ministru de rezbel să vină şi să ceară pentru lucrări mult mai importante?...

D. N. Voinov: Aţi luat cam rău exemplu.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D-le Voinov, dacă ai fi ministru de rezbel, ai fi cel dintâi care să vii să ceri credite pentru completarea lipsurilor.

Apoi ar veni ministrul cultelor şi ar zice: dacă faci totul pentru pepiniere, atunci fă şi pentru mine; tot asemenea şi ministrul lucrărilor publice ar veni şi ar zice: reţeaua drumurilor de fier reclamă încă 1.500 km şi dacă faci totul pentru pepiniere, fă şi pentru mine; aşa că cu chipul acesta ar trebui să avem un buget nu numai îndoit, dar întreit decât cel care-l avem astăzi.

Ştiu că d. Dobrescu a făcut calculul necesar, şi a dovedit acestei Camere că am putea să avem un buget de 400.000.000; eu nu zic ba, şi nu aş refuza un asemenea buget; dar eu nu m-am ridicat încă la acest grad de ştiinţă. Nu cred că un buget de 200 milioane lei să se ridice de o dată la 400 milioane lei.

Lăsaţi-ne să progresăm tot ca până acum. Lăsaţi-ne să înaintăm treptat. Cu resursele ce avem să facem azi cutare lucru, mâine cutare, şi când vom termina opera, să zicem, şi aceasta trebuie să fie ambiţiunea noastră, iar nu de a realiza tot idealul, să zicem copiilor noştri: iată ce am primit de la părinţii noşti, iată ce vă lăsăm, şi când voi veţi ajunge la bătrâneţe, lăsaţi şi voi mai mult copiilor voştri, precum noi vă lăsăm mai mult decât am primit de la generaţiunile anterioare. Aceasta e calea progresului şi aceasta e doctrina mea.

D. Dobrescu îmi cere să pun pe arhitecţi şi ingineri la dispoziţia sătenilor. D. Dobrescu trebuie să ştie că cestiunea delimitării pământurilor ţărăneşti datează de la 1864; de atunci este necontenit agitată; toţi miniştrii au promis că vor face această delimitare şi nu au făcut-o. Singur eu am zis

că nu se poate face, căci aci e vorba de o lucrare cadastrală şi ne trebuie veri o 60 milioane lei şi nu am nici ingineri...

D. C. Dobrescu-Argeş: Va să zică că nu o să avem niciodată cadastru?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: În starea actuală, nici nu-l putem începe. Avem atâtea alte cerinţe mai importante, încât trebuie forţamente să ne mărginim la ceea ce este absolut necesar. Să nu facem ca studentul acela care, având 5 lei în pungă, se întreba: ce să facă? Să mănânce sau să meagă la bal mascat. Un prieten i-a spus: du-te la balul mascat, căci dacă poţi (*Râsete, nu se aude*), orice este superfluu; nu te preocupa de ce este necesar.

Deci, voiţi să procedaţi aşa, veţi face-o; dar nu aceasta e doctrina mea. Eu cu doctrinele nu prea întreţin lumea; dar în această privinţă doctrina mea este: necesarul înainte, superfluul pe urmă.

A mai spus d. Dobrescu: că divizibilitatea proprietăţii este interzisă prin lege. Unde a văzut aceasta? Legea nu permite ţăranilor să cumpere în mod colectiv; nu permite unui ţăran ca să cumpere 5 hectare şi a doua zi să le împărţească cu 5 alţii; prin urmare, nu este nici o contradicţie...

D. C. Dobrescu-Argeş: Pentru a opri părtagiul forţat.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: În această privinţă, d. Dobrescu ştie foarte bine că eu am venit cu indivizibilitatea; ştie că am voit să înfiinţez majoratul ţărănesc. Dar cine m-a combătut? M-au combătut conservatorii şi liberalii; şi dacă conservatorii şi liberalii sunt contra, cu cine voiţi să realizez această reformă? Şi când mă invitai odinioară să merg înainte, zicându-mi: noi te susţinem; mă întrebam: cine sunt aceştia noi? Din cine se compune, şi care este forţa lor? (*Ilaritate*). Mă întrebam: din cine se compune? Din liberali? Din conservatori?

Conservatorii nu vor; cât despre liberali, nu aveţi decât să citiţi discursuile d-lui Petre Grădişteanu şi alţii, cari spuneau că majoratul ţărănesc este o încercare de a introduce la noi, de către reacţionarul Carp, vechea feudalitate.

Prin urmare, eu nu-ţi ofer sprijinul meu, dar sunt alăturea cu d-ta. Convinge pe liberali, convinge pe conservatori, şi fii sigur că atunci treaba se va face, căci cu mine nu ai ce discuta; eu sunt convins (*Aplauze, ilaritate*)...

D. B. Ştefănescu-Delavrancea: Nu cred.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Rău faci că nu crezi, fiindcă pe când discutam noi această cestiune, d-ta erai încă la şcoală, şi repauzatul Rosetache era de aceeaşi părere...

D. B. Ştefănescu-Delavrancea: De ce atunci sunteţi cu d. Catargi şi nu cu Rosetti?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: D. Dobrescu a trecut apoi la industrii.

Apoi, d-lor, cestiunea industriei este identică cu cestiunea ţărănească.

Ce vreţi să facă Statul alt decât să creeze şcoale, să le dea posibilitatea de a se instrui şi de aci să lase ca fiecare om să se folosească prin propria lui forţă de învăţămintele pe cari Statul i le-a pus la dispoziţiune...

D. C. Dobrescu-Argeş: Învăţământul trebuie să-i fie accesibil.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Dar deprinderile sunt rele la noi. După de i-ai dat învăţătură, apoi îndată ce a ieşit din şcoală vine şi cere două lucruri: sau să-i dai o funcţiune, – deşi a învăţat meserie, – sau, dacă nu-i dai funcţiune, atunci să-i dai un capital ca să înceapă el o industrie, un negoţ. Aşa încât, după ce i-ai dat cultură şi l-ai pus în poziţiune să lupte cu nevoile, trebuie să-i dai o sinecură sau să te faci bancherul lui, să-i dai capital.

Să nu credeţi, d-le Dobrescu, că au fost puţini acei ieşiţi din şcoalele de meserii cari au venit să-mi ceară avansuri de bani, capitaluri, tot sub cuvânt că sunt români şi că românului să-i dai tot.

Eu îi întrebam: d-ta cunoşti pe Wertheim?

Ştii ce avere are?

Are 20 milioane.

Ştii ce era el? Era un lăcătuş la Salzburg, care a venit la Viena, şi fără să-i dea nimeni nimic, fără ajutor, a muncit, a făcut economie şi a ajuns la starea de astăzi.

Fă şi d-ta tot aşa.

Krupp acelaşi lucru a făcut.

Oriunde găsiţi cele mai mari stabilimente industriale în Europa, acolo veţi vedea la origine un muncitor inteligent, sârguitor şi econom, care, încet-încet, fără să aibă nici avansuri, nici capital din partea Statului,a ajuns a crea acea mare industrie.

Ei, de ce nu face lucrătorul român aceasta?...

D. C. Dobrescu-Argeş: Nu este pregătit încă.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: A! Este un lucru care nu-l iau asupra mea de a-l pregăti.

Este de a-l pregăti la muncă; acolo trebuie să se pregătească el singur. Nu cunosc pregătire, afară decât una, şi aceea este foarte aspră: este mizeria. Mizeria te învaţă să munceşti. Când va începe el a simţi că traiul care-l are nu este îndestulător, când el nu se va mai mulţumi, cum se mulţumeşte astăzi, cu oleacă de tutun, cu oleacă de mămăligă şi cu un

pahar de rachiu, şi va începe a simţi că-i trebuie pentru viaţă alte apetituri, în ziua aceea el îşi va da seama de mizeria de astăzi şi va începe a munci, va începe a economisi şi a se pune el singur pe cale de a deveni un om între oameni. Altfel tot în starea de astăzi are să rămână...

D. B. Ştefănescu-Delavrancea: Va să zică nici mizeria nu este de ajuns?

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Va să zică, d-lor, nici pe această cale nu pot crea industrii. Statul ce a trebuit să facă a făcut. Şcoalele le-a reformat, şcoalele s-au înzestrat mai bine de cum erau până acum, sper că au să dea roade; dar înţelegeţi că nu într-un an de zile pot afirma că ele au dat roadele la cari ne aşteptăm. Convingerea mea este că au să dea, şi până la proba contrarie, cred că d-voastră singur nu aveţi interes de a nu aştepta să vedeţi cari sunt rezultatele a acelor noi reforme.

Acum, în cât priveşte organizarea de oficii statistice şi altele, d-le Dobrescu, în toate aceste lucruri am foarte puţină încredere.

Aci se aplică vorba francezului: *tant vaut l'homme, tant vaut la chose*, cu oamenii cari-i avem, în convingerea mea, este că nu pot da rezultatele satisfăcătoare; nici oficiile de statistică de cari vorbeşte d. Dobrescu nu au să dea rezultatele satisfăcătoare. Aţi văzut puţinele încercări de statistică cari se fac la diferitele ministere, câtă rezistenţă pasivă întâmpină din toate părţile.

De la ţărani, dacă vrei să afli ceva, ei nu vor să-ţi răspundă; cu îndărătnicie nu-ţi răspunde, fiindcă crede că aceasta poate să fie ceva care să-i pună veri un bir...

D. B. Ştefănescu-Delavrancea: I-aţi băgat în sperieţi.

D. P.P. Carp, ministru al Domeniilor: Ia dă-mi pace cu sperieţii; slavă Domnului, de la 1864 nu facem decât a-i despovăra; nu este o ţară în lume în care ţăranii să plătească aşa de puţine impozite ca la noi.

Dar, în afară de ţărani, dacă te sui pe o treaptă mai superioară, vezi aceleaşi greutăţi. Nu sunt sub-prefecţi în ţară, afară de unul, doi, din cei mai tineri cari să-şi dea seama de valoarea unei operaţiuni statistice; ei consideră aceasta ca un lucru lăturalnic, pe care-l fac, după ce au satisfăcut toate ordinele ministrului de interne; pe urmă, dacă mai au o oră pe lună sau pe săptămână vreme, atunci caută să vadă ce cere şi ministerul domeniilor cu statistica lui.

Toate acestea reclamă o instrucţiune generală a întregii ţări; şi poate că dacă în alte ţări nu ai avea la dispoziţiune instrumentele admirabile de cari dispun, nici statistica lor nu ar fi ceea ce este astăzi, şi nu am avea concluziunile acestea ce deducem din datele statistice.

Eu mă oblig să-ţi fac statistica; dar nu pot trage din ea nici o concluziune, căci nu am încredere că un singur lucru arătat este exact.

Lăsaţi-ne, dar, să continuăm cum am făcut până acum, şi progresul se va face cu încetul. Dacă m-ai întreba pe mine: eşti mulţumit cu organizarea actuală a ministerului domeniilor? Evident că nu. Sau: ai d-ta un ideal pentru cum ar trebui să fie acest minister? Evident că da. Dar pentru că sunt lucruri ce nu pot realiza, nu este un cuvânt să părăsesc şi ceea ce pot.

Prin urmare, mulţumiţi-vă cu ce vă dăm, şi fiţi siguri de un lucru: că în limitele posibilului, şi ale ministerului de interne şi ale ministerului de domenii, şi ale celorlalte ministere, are să se facă tot cât mijloacele vor pemite; restul, o repet, este treaba populaţiunii însăşi. Ceea ce poate face Statul în proporţiune cu ceea ce trebuie să fac populaţiunea unei ţări, este ca unul la mie. Noi nu putem decât a pune lucrul în picioare; însă ca să poată merge şi să dea roade, aceasta nu este treaba nici a guvernului, nici a Camerei, ci treaba populaţiunii însăşi. Şi vă rog, încă o dată, după ce ne-aţi dat nouă admonestaţiunile cuvenite şi ne-aţi adus la cunoştinţă sfaturile d-voastre, să vă duceţi la populaţiune şi să-i spuneţi că principalul nu este în mâna guvernului, ci în mâna ei, şi cum zice românul: cum îşi va aşterne, aşa se va culca (*Aplauze*).

Se votează luarea în considerare a bugetului şi închiderea discuţiei generale şi se trece la discuţia pe capitole, care începe cu N.T. Popp, dar în scurt timp el va constata: „Văd, însă, că nu mai suntem în număr. Vă rog să ridicaţi şedinţa şi să continuăm discuţiunea mâine, căci cu 20 de deputaţi, câţi sunt aici, nu se poate, conform regulamentului, să continuăm o discuţiune aşa de importantă ca aceea a bugetelor.

Vă rog să constataţi că nu mai este Camera în număr.
Eu la băncile goale nu pot să vorbesc.

D. vice-preşedinte: În adevăr, Camera ne mai fiind în număr, ridic şedinţa."

[D.A.D. nr. 56 din 25 martie 1895]

DATORIA GUVERNULUI ÎN TIMPURI DE NELINIŞTE

Şedinţa Senatului din 25 noiembrie 1897

Preşedinte: Nicolae Gane. Şedinţa începe cu o *interpelare* a lui P.P. Carp adresată ministrului de Interne „asupra actelor de vandalism cari au dezonorat Capitala în zilele din urmă" şi cu alta a lui Constantin Racoviţă adresată ministrului Lucrărilor Publice „asupra suferinţelor agricultorilor din cauza lipsei de vagoane cu cari să-şi poată transporta cerealele lor la porturile ţării"; se alătură şi Constantin Zăgănescu cu o *interpelare* similară celei a lui P.P. Carp. Ia, deci, cuvântul –

D. P.P. Carp: Domnilor, în urma evenimentelor cunoscute de toată lumea, am avut din prima zi intenţiunea de a da Senatului prilejul să se asocieze şi el la reprobarea unor acte, cari, oricare ar fi punctul nostru de vedere, oricare ar fi partidul căruia aparţinem, trebuie să fie înfierate.

În urma însă a discursului d-lui ministru de interne, rostit ieri în Cameră, m-am hotărât să lărgesc cercul acţiunii mele şi să rog pe Senat a studia cu mine: cari au fost cauzele mişcării, care este răspunderea guvernului, cari sunt consecinţele îndepărtate cari pot decurge din cele petrecute.

În cât priveşte cauzele, s-au indicat unele, cred eu cu totul secundare, aşa de exemplu, s-au acuzat studenţii cum că ei au fost instigatorii.

Vă mărturisesc, d-lor, că studenţii, sub punctul de vedere politic, sunt pentru mine fără interes.

Nu cred că aspiraţiunile lor să fie mai înalte decât ale noastre şi nu ştiu încă care dintr-înşii, părăsind băncile şcoalei ca să treacă în viaţa practică, va dezvăli destulă muncă şi destulă sârguinţă ca să lupte pentru realizarea aspiraţiunilor lui din tinereţe, care dintre dânşii are mintea destul de rece ca să dea pornirii inimii acea direcţiune sănătoasă fără de care, după un cuvânt al unui mare prezicător, intenţiunile cele mai bune nu sunt decât caldarâmul iadului. De aceea, studentul pentru mine este un *ce* nebulos, un *ce* al viitorului, care nu ne poate lumina în hotărârile noastre, care nu poate servi nici măcar a ne da indicaţiuni.

Şi apoi mai am, d-lor, un alt motiv de a crede că rolul studenţesc este politicesc fără interes. Nu sunt dintre aceia care se pun în capul lor

ca să se serve de entuziasmul lor neexperimentat, spre a realiza țeluri de cari ei nici habar n-au, prin urmare, în opoziţiune nu ţin cont de dânşii, şi fiindcă n-o fac în opoziţiune, sper că nici ca ministru nu voi fi obligat să-i menajez, cu gândul ascuns de a mă servi când voi veni iar în opoziţiune de entuziasmul lor necugetat pentru ţeluri, o repet, de cari ei nici habar n-au.

Vasăzică, îmi veţi permite să scot studenţimea din joc. Dacă veri-unul sau altul din studenţi a comis veri-o abatere, el este cetăţean ca toţi cetăţenii şi nu cer să fie nici mai aspru, nici mai blând pedepsit decât fiecare dintre noi.

Cred, d-lor, că cauza trebuie căutată mai sus, cauza adevărată este legea generalului Berendei*. Într-o oră necugetată şi pentru motive ce-mi scapă, d-lui a readus din nou pe tapet cestiunea evreiască cu întregul ei alai de pasiuni meschine şi cu întregul ei alai de nedreptăţi necreştine.

D-lor, când generalul Berendei, prin legea lui, cere ca toată populaţiunea evreiască să fie oprită de a aduce tributul ei de sânge unei ţări în care trăieşte şi în care se hrăneşte, trebuia d-lui mai întâi să se gândească că oamenii aceia vor căuta să lupte în contra acestei deciziuni şi nimic nu era mai firesc decât ca ei, prin mijloacele, pe cari nu vreau să le judec, dacă erau sau nu constituţionale, dar pe cari d. ministru de interne le-a tolerat, să vină şi să protesteze.

Ştiu că ideea că un evreu poate reclama ceva în ţara aceasta, că un evreu are drept şi el la oarecare protecţiune, că un evreu nu este astăzi o fiinţă de acelea de cari se spunea în evul de mijloc: „Schlagt den Juden tot", nu intră în mintea unora.

Ştiu că sunt oameni cari gândesc astfel şi ei au provocat o contraacţiune. Din faptul că evreii pierzând şi ultima speranţă, că făcând sacrificii pentru ţara aceasta, că vărsând chiar sângele pentru dânsa, vor fi admişi cel puţin individual în cetatea română, au protestat cu energie acei cari cred că evreul nu are alte drepturi decât acelea de a fi împilat, au găsit un motiv de indignaţiune şi au înscenat o contra-manifestaţiune.

D-lor, acum, dacă s-ar fi mărginit lucrul aci; dacă s-ar fi mărginit lucrul în aceasta, că jidanii să zică: bine, d-lor, noi oferim sângele nostru. Şi ceilalţi să zică: avem destui soldaţi, nu avem nevoie de d-voastră, nu aveam nimic de zis; după punctul nostru de vedere, după cum suntem, liberali sau reacţionari, după cum suntem filo-semiţi sau anti-semiţi, fiecare ar fi spus părerea lui.

---

* Generalul Anton Berindei, ministru de Război.

Dar nu se mărgineşte lucrul aci; se pregăteşte o întrunire despre care toată lumea ştia că are să fie plină de scandal şi guvernul o ştia, căci a fost prevenit.

Şi acum, naşte întrebarea: era în poziţiune guvernul sau nu, de a preveni lucrul, şi dacă nu de a-l preveni, de a-l împiedica când se va produce?

Sub punctul de vedere material, sub punctul de vedere al forţei puterii executive, eu cred că putea.

Însă sub punctul de vedere al acelei puteri morale, care singură poate să dea tăria unei acţiuni, guvernul nu putea.

Când în discursul său de ieri, din gura d-lui ministru nu au ieşit decât scuze pentru aceia cari, profitând de această agitare pasionată, au devastat toate uliţele din Bucureşti, când d-lui s-a mărginit de a zice: reprob, şi-apoi s-a întins asupra motivelor de indulgenţă şi a adăugat o tiradă în contra evreilor, acelor străini cari vor să ne cucerească etc. etc.

D. ministru de Interne, M. Pherekyde: Nu am zis nici un cuvânt de aceasta.

D. P.P. Carp: D-le ministru, eram [de] faţă şi îmi veţi permite a vă împrospăta memoria.

Dacă nu mă înşel, aţi întrebuinţat cuvintele următoare: dar, d-lor, nu putem tolera ca să vină ovreii să ne insulte chiar în ţară la noi. Aşa a fost? Nu putem tolera ca aceşti oameni cari sunt străini, să vină să se bucure de drepturile de cari ne bucurăm şi noi.

Apoi ce vrea să zică aceasta decât că d-voastre scoateţi o întreagă parte a populaţiunii noastre prin o teorie despre care ştiţi că e o ficţiune juridică, scoateţi o populaţiune întreagă în afară din lege, apoi cred că am înţeles bine gândirea d-voastre, şi eram în drept să afirm că simpatiile d-voastre erau cu totul pentru mişcarea antisemită, şi sunt în drept a mă întreba, dacă aveţi chiar în convicţiunea d-voaste proprie destulă putere şi energie ca să înfrânaţi ceea ce s-a întâmplat?

Eu cred că nu, şi de aceea, fără să vă acuz de rea voinţă, dar în mod inconştient aţi fost aduşi a tolera. De aceea, ore întregi Capitala a asistat la scene de barbarie, fără să intervină autoritatea d-voastre, spre a împiedica imediat; sute de oameni au văzut sergenţi şi jandarmi mergând împreună pe uliţă cu acei cari devastau, fără să se ia absolut nici o măsură. De aceea, d-lor, eu cred că guvernul, cu ideile cari le are el, cu pornirile cari-l caracterizâ, nu era în stare de a stăpâni mişcarea, şi dacă d. ministru de interne afirma ieri că aceasta nu se va mai repeta, eu cer voie de a crede că se înşală, şi că odată mişcarea

începută, ea va continua, şi că faţă cu dânsa actualul d. ministru de interne va fi tot atât de slab cum a fost.

Dar, d-lor, cum vedeţi, cauzele provin de la un pas necugetat în guvern. Răspunderea celor petrecute în mare parte eu cred că o are guvernul, pentru că nu a ştiut să înfrâneze cum trebuie să înfrâneze.

Şi acum rămâne, d-lor, să mai studiem încă cari sunt consecinţele mai depărtate ale acestor cauze şi a acestei atitudini a guvernului.

D-lor, când se hotărăşte cineva să ridice o cestiune, este el sau nu obligat să-şi dea seama de consecinţele acţiunii sale?

Când d-voastre redeşteptaţi cestiunea ovreilor, v-aţi dat seamă de mijloacele cari voiţi să le întrebuinţaţi; v-aţi dat d-voastre seamă până unde voiţi să mergeţi şi ce voiţi să realizaţi? Eu cred că nu, şi un *ce* care mă face să afirm că nu, e chiar legea d-lui general Berendei.

Căci, d-lor, şi aci revin pentru un moment la d. ministru de interne.

D. ministru de interne, în cuvântarea d-sale de ieri, avea aerul de a zice: Că, altfel se înăbuşeşte o mişcare atunci când ea a pornit de la un simţământ de apărare firească sau dintr-un alt avânt de simţământ naţional; şi altfel se tratează ea când motivele ei nu sunt atât de înalte.

Eu cred că aci este o eroare fundamentală pentru toţi, şi mai ales pentru un om de guvern. Un fapt, d-le ministru, de răzvrătire nu se judecă după motivele cari l-a îndemnat, căci faptul este real, motivele sunt îndoielnice şi supuse discuţiunii. Dacă d-voastră scuzaţi până la un punct oarecare ceea ce s-a întâmplat, pentru că ebreii au avut îndrăzneală să ceară să participe la armată, d-voastră credeţi că este un *ce* bun, un *ce* naţional, de a-i împiedica de a participa la armată; dar dacă, d-le ministru, precum voi avea onoarea de a proba – şi aceasta iau asupra mea de a o face, când legea d-lui Berendei va veni în discuţiune – dacă legea d-lui Berendei este cea mai groaznică lovitură care se dă activităţii noastre economice; cum staţi d-voastră atunci cu pornirile blânde, cari au favorizat mişcarea? Convingerea mea este, şi repet că voi proba cum d-voastră ucideţi cu legea d-lui Berendei meseriaşii români; şi în favoarea cui faceţi aceasta? În favoarea ebreilor ai căror duşmani vă arătaţi.

Vedeţi, d-le ministru, cât e de rău să judecăm un fapt după motivele cari-l dictează, iar nu în sine însuşi. D-voastră credeţi că motivele erau laudabile, eu cred că şi motivele şi faptele sunt condamnabile.

De aceea, d-lor, repet, că cestiunea dacă cauzele sunt patriotice sau nu, faţă cu ceea ce s-a petrecut, trebuie să dispară ca supusă controversei şi rămâne numai faptul brutal că devastări au avut lor şi că ele trebuie înfierate.

O voce: Să îi împuşte (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Un lucru e cert, d-le întrerupător, că fiecare cetăţean are într-un Stat dreptul de a fi apărat în viaţa şi în proprietatea lui şi sub nici un cuvânt şi pe nici un temei nu se poate admite ca într-un Stat bine organizat să se poată comite asemenea neorânduieli fără represiune. Puteţi face aceasta fără puşcă, cu atât mai bine; nu puteţi fără puşcă, atunci cu puşca.

O voce: Cum s-au împuşcat ţăranii?

D. P.P. Carp: Cred, domnii mei, că de bună voie nimeni nu varsă sânge, dar şi sângele câteodată este un îngrăşământ care dă fertitilitate, acolo unde nu era decât sterilitatea anarhiei.

D. C. Zăgănescu: Se revarsă ruşine pe paginile istoriei, acolo unde se varsă sângele cetăţenilor!

D. P.P. Carp: Este invederat, d-lor, că dacă ne punem să căutăm împrejurări despovărătoare pentru asemenea fapte, în loc de a face bine, facem cel mai mare rău acestei ţări.

Dar, d-lor, revenind la legea Berendei, să vedem, fără a ne pune pe terenul economic, cuminte este? Prudent este ce faceţi d-voastre?

D-lor, avem în ţara aceasta o populaţiune de 300.000 ebrei; voi ţine limbajul antisemit: evrei păcătoşi, neoneşti, cari nu fac decât a suge acest popor.

Voci: Aşa este.

D. P.P. Carp: Admit tot ce voiţi, mă pun pe terenul d-voastră. Care este însă datoria d-voastră, şi nu numai a d-voastră, dar a oricărui guvern serios?

Să caute, sau să scape de această populaţiune, provocând un măcel general, sau, neputând s-o omoare, să caute încetul cu încetul a face din ea o populaţiune utilă ţării, din dăunătoare ce era până acum. Măcelul îmi pare anevoie; cercaţi dacă puteţi, dar ştiu că nu puteţi şi atunci este evident pentru orice om cu bun simţ, că trebuie să studiaţi mijloacele prin care să micşoraţi antagonismul şi ura ce despart aceste două părţi din populaţiunea noastră. În loc de aceasta, d. ministru ne zice: că şi aiurea sunt mişcări de această natură, şi că antisemitismul este o mişcare aproape europeană.

Foarte bine; dar vă voi pune întrebarea: dacă antisemiții ar mai face mișcări în Franța, în Germania și în Austria, dacă evreii ar avea acolo poziținea pe care ei o au la noi?

Evident că nu. Acolo evreii au toate drepturile, la noi nu au nici unul. Un lucru le rămăsese: speranța individuală, că cu mijlocul unui sacrificiu netăgăduit, a celui mai nobil sacrificiu, despre care Horațiu deja zicea: „dolce et decorum est pro patria mori", să poată deveni cetățean și el!

Ei bine, această singură speranță a acestei populațiuni fără drepturi o nimiciți astăzi d-voastre prin legea d-lui general Berendei, astfel că niciodată această populațiune nu va putea ea, nu în masă, dar nici în mod individual, să spere că va găsi în această țară o patrie care nu o are aiurea.

D-voastre vorbiți de străini, dar acești străini sunt ei totodată supuși străini sau sunt supuși români?

Sunt supuși români. Protecția unui alt Stat nu au, protecția firească a Statului nostru nu o dați, și iată o populațiune de peste 300.000, în afară de lege, neprotejați nici de noi, nici de guvernul altei țări, căreia nu aparțin.

Ei, atunci nu vă dați d-voastre seama de ura ce încet-încet, în cursul generațiunilor, se aglomerează în inima acestei populațiuni; nu vă dați seama d-voastre, în loc ca încet-încet să îmblânziți acest antagonism între populațiunea creștină și populațiunea evreiască, d-voastre nu faceți decât a o întărâta, d-voastre nu faceți decât a crea de bună-voie, dușmani neîmpăcați și dușmani neîmpăcați numeroși în sânul patriei noastre? căci, o repet, de dânșii nu aveți să scăpați.

De aceea, d-lor, și sub punctul de vedere al măsurilor legislative, – nu numai sub punctul de vedere al apreciării ideilor d-lui ministru de interne, – sub punctul de vedere al tendințelor întregului guvern, d-voastre v-ați aruncat în această cestiune, fără să vă dați seama unde aveți să ajungeți, fără să aveți mijloace de a putea stârpi răul, și voind a-l îndrepta, n-ați făcut decât a-l mări.

Ziceam, d-lor, că nu cred în cuvintele d-lui ministru de interne, că scenele nu se vor mai repeta. Se vor mai repeta scenele, pentru că d-voastre împingeți la ură în contra acestei părți a populațiunii. Și, d-le ministru, nu uitați că cine seamănă vânturi culege furtună.

Răspunde ministrul de Interne – Mihail Pherekyde, apoi președintele Senatului, conform regulamentului, dă cuvântul în *replică* lui

D. P.P. Carp: D-lor, dacă interpelarea mea n-ar fi avut alt rezultat decât acela de a provoca declarațiunea d-lui ministru de interne, încă aș fi foarte satisfăcut că am făcut-o. Iau act, și iau act cu mulțumire de declarațiunea d-lui ministru de interne, că legea d-lui general Berendei este fără ființă; așa erau, îmi pare, cuvintele d-lui ministru de interne, cum că legea d-lui general Berendei este fără ființă.

D. ministru de Interne M. Pherekyde: N-a fost discutată în consiliul de miniștri.

D. P.P. Carp: D-le ministru, este adevărat cum că am trecut de 60 de ani și că am început a intra în acea vârstă în care înrâurirea anilor se manifestă prin o slăbire a memoriei, dar chiar până acolo n-am ajuns să nu-mi aduc aminte de următoarele cuvinte – fac apel la d-nii senatori, cari au mai puțin de 60 de ani – ai zis: d. Carp se luptă cu o ficțiune.

D. ministru de Interne M. Pherekyde: Legea d-lui Berendei n-are ființă.

O voce: N-are *încă* ființă.

D. P.P. Carp: Vă conced și aceasta, n-are *încă* ființă. Rău a făcut de a adăugat acest cuvânt de: *încă*, căci dacă acest cuvânt are valoare, nu poate să fie alta decât că proiectul acesta poate să aibă mâine ființă. Și atunci, față cu această posibilitate rămâne argumentațiunea mea întreagă. Dar sunt eu în drept sau nu a mă întreba, dacă d. general Berendei este un om serios? Cu toții credem că da. D-voastră ca majoritate trebuie să o ziceți, fiindcă e ministru; eu din opoziție o zic pentru că personal am cea mai mare stimă pentru d. general Berendei; dacă este așa, d-lui aruncă acest cărbune aprins în niște materii atât de explozibile fără să se fi sfătuit cu nici unul din colegii săi; mai mult, o dată ce proiectul a fost publicat, fatalmente el a fost supus discuțiunii interesaților.

O voce: S-a publicat în *Voința Națională*.

D. P.P. Carp: Eu nu citesc *Voința Națională* (*Mare ilaritate*), dar dacă nu mă uit la *Voința Națională* mă uit la Mesaj și Mesajul anunță legea recrutării. Pe ce bază? Pe baza proiectului pe care d. ministru de război l-a trimis la toți, căci este inadmisibil, d-lor, într-un stat constituțional, ca ministrul de război să publice un proiect ca acesta; ca în Mesaj să se vorbească de legea recrutării, prin urmare, de proiectul d-lui general Berendei și deodată să ne trezim că proiectul d-lui general Berendei este o nălucă a d-lui Carp. Veți zice că Mesajul a vorbit numai *așa* de câmpul nostru de acțiune, dar se știe că activitatea noastră nu este roditoare și, prin urmare, Mesajul nu are mare valoare. Admiteți d-voastre asemenea explicare? Eram eu în drept

să zic că legea d-lui general Berendei era una din cauzele şi cauza principală, după mine, a agitaţiilor cari au avut loc? Evident că eram.

Dar acum, d-lor, chiar cu rectificarea d-lui Costescu-Comăneanu, care, deşi aurelianist, v-a venit în ajutor (*Ilaritate*), eu sunt satisfăcut şi sunt fericit că am avut ocaziunea, în urma unei acţiuni ceva pripite a d-lui general Berendei, să vă atrag atenţiunea asupra imenselor inconveniente, asupra grelelor loviri ce acest proiect de lege aduce întregii noastre activităţi economice, şi sunt convins că atunci când îl veţi discuta într-un consiliu de miniştri, veţi avea poate în vedere că părerile sunt împărţite, şi că atât sub punctul de vedere economic, cât şi sub punctul de vedere al viitorului acestei ţări, proiectul d-lui general Berendei are nevoie de o modificare radicală şi ştergerea întregii acestei dispoziţiuni va fi o fericire, după mine, pentru ţară.

Acum, dacă aş fi răutăcios, dar nu sunt răutăcios (*Ilaritate*), aş putea să mă întind mai departe asupra efectelor ce trebuie să producă asupra publicului şi asupra Senatului, faptul nepremeditat al d-lui general Berendei, şi nu trag nici o consecinţă în privinţa comunităţii de idei care ar trebui să existe, dar care, după zisele d-lui Pherekyde, nu există încă între d. general Berendei şi consiliul de miniştri.

Vin acum la declaraţiunile d-lui ministru de interne, întru cât priveşte acuzaţiunea ce i-am adus că d-sa nu avea în sine acea convingere morală, care dă garanţie, că faţă cu această mişcare va şti să o înfrunte cu energie, şi această convingere am luat-o din cuvântarea d-lui ministru de interne, care a produs asupra tutulor, dar fără excepţiune, fie amic, fie adversar, efectul că d-lui scuză, întrucâtva, această mişcare, şi caută împrejurări despovărătoare pentru aceia cari au săvârşit faptul. Declaraţiunea d-lui ministru de interne, de astăzi, cu totul contrarie, mă satisface pe deplin. Astăzi nu mai am impresiunea de ieri, şi poate că nu pornirea internă a d-lui ministru de interne a produs această deosebire între accentul d-sale de ieri şi accentul d-sale de azi, ci atmosfera în care se găsea ieri şi atmosfera în care se găseşte astăzi. În Camera de jos, acolo, pasiunile sunt aţâţate, în Camera de jos, acolo, chiar în sânul partidului este oarecare, nu sciziune, dar oarecare sentiment *de malaise* şi atunci trebuia o diversiune oarecare, şi, prin urmare, altfel a vorbit d. ministru de interne faţă cu Camera de jos, unde trebuia să se arate şi mai patriotic, trebuia să se arate şi mai ostil elementului ebreesc, decât în Camera de sus.

Aci la noi în Senat, *le sentiment de malaise* nu există, poate d. Costescu-Comăneanu, *le charmant* Costescu-Comăneanu, cum îi zice d. Exarcu, poate d-lui şi alţi 2 sau 3 să fie nu tocmai mulţumiţi cu starea

de lucruri actuală, dar numărul lor aci este aşa de mic, încât devine o cantitate neglijabilă. Noi, oameni liniştiţi, nu avem pasiuni înflăcărate ca în Camera de jos, şi atunci a intrat d. ministru de interne în adevărata lui natură, şi a vorbit cum trebuie să vorbească, şi cum regret, d-le ministru de interne, că nu aţi vorbit ieri la Cameră.

Dar oricare ar fi declaraţiunile, cestiunea tot rămâne arzătoare, cum aţi aruncat-o în public, şi dacă d-voastră retrageţi legea sau nu o aduceţi, ce faceţi cu acele speranţe care le-aţi deşteptat? Ce faceţi d-voastră cu aceia cari chiar în Senat strigau adineaori: nu voim ebrei în armata română? Ce faceţi d-voastră cu întreaga această mişcare care aţi provocat-o?

Apoi dacă rămâneţi *in statu quo* bine era să stârniţi înainte de vreme asemenea cestiune? Prudent era să uitaţi cuvintele latinului: *ne quieta movere*? Eu cred că nu era prudent. Şi de aceea, nu cred că are dreptate d. ministru de interne când zice că cestiunea e închisă.

Dar aş dori din suflet să mă înşel, aş dori ca legea generalului Berendei să rămâie literă moartă.

Şi dacă cele ce s-au întâmplat în Bucureşti, cu toată durerea care inspiră fiecărui om, cu toată indignaţiunea ce a provocat în toate părţile, vor avea ca consecinţă că această lege să nu vie în discuţiune, atunci voi recunoaşte că din fiecare rău omul poate trage câte un folos şi voi fi fericit să pot zice cu d. ministru de interne: legea generalului Berendei a rămas ceea ce trebuia să fie din capul locului, o lege fără fiinţă.

La propunerea lui Mihail Eustate Schina – „Senatul, faţă de interpelarea d-lui P.P. Carp, ascultând răspunsul d-lui ministru de Interne, se declară mulţumit şi trece la ordinea zilei".

[D.S. nr. 5 din 30 noiembrie 1897]

DOUĂ DIRECȚII IEȘITE DIN 1848: LIBERALII ȘI CONSERVATORII

Ședința Senatului din 5 decembrie 1897

Președinte: Nicolae Gane. Continuă discuția generală asupra proiectului de răspuns la Mesajul Tronului redactat de Mihail E. Schina. Nicolae Ionescu îl apreciază ca „demn, bine cumpănit și exprimă sentimentul fidel al Senatului"; Ilariu Isvoranu se declară, pur și simplu, *pentru*; iar Petre Grădișteanu, de la început, *contra*, dar produce și un lung discurs; după pauză, sub președenția lui P. Orbescu, revine Ilariu Isvoranu mai pe larg, apoi –

D. P.P. Carp: Domnule președinte, totdauna atent la sfaturile bătrânilor, aș fi foarte dispus să urmez pe d. Nicolae Ionescu, care ne învață să introducem modul englezesc de a discuta Adresa. Eu primesc aceasta, însă cu o singură rezervă.

Vă rog să-mi acordați o amânare și să așteptați până ce voi fi eu la guvern și d-voastră în opoziție, și atunci voi sfătui pe toți să facă adresă englezească. Vedeți, nu vă cer un lung timp, și nu voi supune răbdarea d-voastră la o lungă încercare.

Tot cu părere de rău, d-lor, nu voi să discut cu d. Ionescu, dacă e bine să zicem că Regele este supremul arbitru între partide, dacă e bine să dăm Coroanei această înrâurire morală, mult mai mare decât prerogativele scrise în Constituțiune.

Nu pot să mă pun pe tărâmul pe care s-a pus d-sa, pentru că atunci aș trebui să discut împreună cu d-sa, dacă guvernul actual a venit purtat de veri una din acele porniri naționale de care vorbea d-sa.

Între patru ochi, dacă vrea d. Ionescu, îi voi spune de cine și cum a fost adus guvernul actual; pentru deferență pentru d. Ionescu, închid această paranteză și vom discuta cestiunea altădată.

D-lor, am ascultat pe d. Constantinescu și vă mărturisesc că primele cuvinte ale d-lui Constantinescu au deșteptat în mine o vie curiozitate; d-sa ne-a destăinuit că de doi ani de zile meditează, studiază situațiunea politică și că acum, după doi ani de zile, d-lui e în poziție de a-și zice cuvântul și de a lumina Senatul, și, ca rezultat al acestei meditațiuni, ce am auzit? Am auzit că partidul național liberal a creat

cerul şi pământul românesc, am auzit că partidul conservator nu are încredere în naţiune, prin urmare nici o fiinţă, nici o raţiune de a fi. Am auzit iar că partidul junimist nu a realizat absolut nici una din făgăduielile date.

Apoi, d-lor, dacă i-au trebuit d-lui Constantinescu doi ani de zile ca să ajungă numai a reedita nişte clişeuri, pe cari fiecare începător le repetă în sânul partidului liberal-naţional, îmi pare rău că agerimea pe care d-sa o dezvăleşte în meseria sa de avocat, nu o dezvăleşte şi ca om politic. E cam înceată priceperea sa politică, şi-i dau un sfat de amic: să mai mediteze încă doi ani, poate că după o nouă meditare va găsi ceva nou.

D-lor, de d. Urechiă vom vorbi când voi spune modul meu de a vedea faţă cu guvernul actual în cele interne. Pentru un moment nu pot să las fără răspuns filipica d-lui Ilariu Isvoranu în contra d-lui Maiorescu.

D-sa n-a înţeles pe d. Maiorescu şi nu ne înţelege nici pe noi.

Este drept, are un păcat d. Maiorescu, este cam fin şi nu-l pricepe oricine. D-sa a crezut că discursul d-lui Maiorescu este un atac în contra guvernului şi ne invită ca măcar în cestiunile exterioare să lăsăm animozităţile de o parte şi să fim uniţi. Apoi, este evident că aşa este, şi ce a zis d. Maiorescu alta decât: că ne asociem cu desăvârşire nu numai la partea privitoare la Familia Regală, unde nu încape nici o discuţiune, dar că ne asociem şi la modul de a vedea al guvernului actual în materia de politică externă. Şi aceasta o numiţi d-voastre atac?

Dar, d-lor, era o poliţă de plătit – şi deşi această consideraţiune n-ar fi îndemnat singură pe d. Maiorescu să vorbească cum a vorbit, – mai are şi un învăţământ de tras din împrejurările cari au precedat venirea guvernului actual şi asupra acestui învăţământ am voit să atragem atenţiunea tutulor oamenilor noştri politici.

Ah! d-lor, este uşor a ataca în materie de politică externă, este uşor a trata de nemernici pe acei cari nu vor să ducă ţara la cine ştie ce aventură, este uşor a nega patriotismul fiecăruia din miniştrii cari erau atunci pe banca ministerială. Este uşor, dar cu o condiţiune, ca acuzaţiunea ce o aduci să fie din partea ta un angajament, că atunci când vei avea posibilitatea, să îndeplineşti tu acel lucru, de care, după tine, cu drept cuvânt acuzai pe adversari că nu-l fac. Dar când nu este aşa, când este numai o simplă armă de luptă, atunci nu este în drept acela care a fost atacat să zică la vremea oportună: uite, nemernicul de ieri, trădătorul de ieri, nepatriotul de ieri este astăzi răzbunat, răzbunat cu Mesajul iscălit de tine, iar învăţământul este adevărul pe care noi

mult huliții junimiști l-am pus de mult înainte; să nu zică că e om serios în opoziţiune, ceea ce nu va fi în stare să facă când va veni la guvern.

Ştiu că nu este uşor, ştiu că de multe ori chiar amicii te împing la cea ce nu trebuie să faci şi trebuie o tărie excepţională ca să reziști; şi, ori ai o tărie excepţională în tine, şi atunci cu atât mai bine, ori dacă nu o ai, atunci, şi nu împrejurările te obligă, să recunoşti că cu asemenea jocuri nu se joacă un om serios, că nu este permis să ceri de la altul ceea ce ştii bine că nu numai că nu vrea, dar că nu poți să faci nici tu.

De aceea, d-lor, am criticat nu numai pe adversari, dar şi pe amici. Ştiți bine că am criticat şi pe opoziţiunea-unită, atunci când opoziţiunea-unită spunea lucruri despre cari ştia că n-au să se poată realiza. Aş fi putut şi eu pe atunci să mă folosesc de acţiunea lor. N-am făcut-o; şi, prin urmare, cum am făcut-o faţă cu amicii, sunt în drept să o fac şi faţă cu d-voastre. D-lor, luați învățăminte şi de astăzi înainte nu mai ziceți nimic ca opoziţie, ce nu puteți realiza ca guvern.

De aceea, d-lor, să lăsăm la o parte inima d-lui Isvoranu. Politica externă nu se hotărăşte prin inimă, politica externaă într-adevăr are momente unde ea realizează aspiraţiunile naţionale, dar de multe ori trec secole până ceea ce a visat o naţiune întreagă să se realizeze. Şi Petrarca a visat unitatea Italiei şi câți de la dânsul până la Cavour n-au visat-o? Dar numai un Cavour a făcut-o. De la Barbarosa şi până astăzi câți n-au visat unitatea Germaniei, în decursul multor secole şi numai un Bismarck a făcut-o. Au făcut-o oare şi unul şi altul cu popularitatea? Au făcut-o şi unul şi altul aţâţând numai pasiunile? Nu. Au făcut-o cu sângele rece al omului care calculează mijloacele, studiază posibilităţile şi tace până la momentul oportun. Dar a crede că cu vorba poți realiza ceva, a crede că e de ajuns să faci să nască în inima cutărui sau cutărui tânăr, sau cutărui sau cutărui om, a cărui minte nu e bine cumpănită, cutare sau cutare idee entuziastă, aceasta e o eroare, d-lor, care, dacă s-ar transforma într-un act de guvern, compromite chiar ideea aceea la care ţinea inima aceea caldă, compromite chiar realizarea ţelului la care aspira o naţiune întreagă.

De aceea, d-lor, rău a interpretat d. Isvoranu discursul d-lui Maiorescu. Discursul d-lui Maiorescu nu era decât o aprobare perfectă a Mesajului, întru cât priveşte politica externă şi nu era decât un învăţământ dat tutulor oamenilor noştri politici, de cari vor profita cred de astă dată şi cei tineri şi cei cu părul cărunt.

D-lor, dar dacă suntem absolut împăcaţi cu politica externă, dacă ea e nu numai o satisfacţiune dată acţiunii noastre din trecut, dar un *ce*

corespunzător cu adevăratele interese ale țării noastre, nu tot așa pot observa o atitudine binevoitoare în cele interne, față cu guvernul actual.

D. Costescu-Comăneanu zicea că guvernul actual pentru dânsul e o decepțiune. Eu cred că vina e a d-sale; dacă nu avea iluziuni, n-ar fi avut decepțiuni; eu, care nu am avut nici o iluziune despre guvern, eu nu am absolut nici o decepțiune și în această privință nu mă pot asocia cu d. Costescu-Comăneanu. Pentru ce, d-lor, nu am avut nici o iluziune? Și acum dați-mi voie să cercetăm împreună, dacă fecunditatea de greșeli a guvernului actual și sterilitatea lui în fapte meritorii, sunt un *ce* întâmplător, un *ce* trecător, cari cad în vina indivizilor, sau dacă sunt inerente momentului de dezvăliri în care se află astăzi partidul național-liberal? Eu cred că nu sunt întâmplătoare, că au rădăcina lor în starea psihică a însuși partidului național-liberal cum se află el astăzi, și că din greșeală în greșeală are să meargă guvernul actual până ce va fi obligat prin voința Maiestății Sale Regelui Carol, sau prin voința Maiestății Sale Poporului, cum zicea d. Ilariu Isvoranu, să părăsească puterea.

Ia să analizăm puțin, d-lor, și cu această ocaziune voi răspunde totodată și d-lui Alexandrescu-Urechiă. D-sa a făcut o curioasă istorie a dezvălirii noastre sociale și politice, când a vorbit de toate faptele cari s-au petrecut la noi de la 1848, de luptele în contra ocupațiunii străine, de divanul ad-hoc, de unire, de Constituțiune și, în fine, de regat, și și le-a pus toate la activul partidului național-liberal, astfel încât, după d-sa, vă revine guvernul: *par droit de conquête*. Oare așa să fie? Eu cred că nu este așa, eu cred că toate aceste lucruri au fost făcute nu de clasele asuprite în contra asupritorilor, nu de acele pături sociale cari, după o lungă robire, cer și ele locul lor la lumina soarelui, ci au fost făcute de o generațiune în contra unei altei generațiuni, au fost făcute de fii în contra părinților lor! Nu vă izbește, d-lor, faptul că în fruntea acelor lupte nu vedem – mai fără excepțiune – decât pe scoborâtorii familiilor oligarhice din țară, Golești, Rosetti, Câmpineanu, Bălcescu, Brătieni, Negri, Mavrogheni, Cuza, Ralet, Epureanu, Kogălniceanu, Sturdza și câți alții. Și atunci nu vă întrebați, d-lor, dacă s-a întâmplat la noi ceea ce s-a întâmplat în alte țări, venit-a *le tiers état*, cari până atunci nu erau nimic, să ceară drepturi, venit-a elementul poporului de jos care, sătul de tiranie, să se fi răsculat și să zică: jos privilegiații? Nu, n-am văzut nimic din toate acestea, și n-a văzut nimic nici d. Alexandrescu-Urechiă, și n-a văzut nimeni din d-voastre; și când veniți d-voastre, și cu un gust îndoielnic, tăgăduiți dreptul la existență al conservatorilor, pe cuvânt că ei sunt moștenitori ai acelor fanarioți, ai acelor boieri cari se închinau când în dreapta, când în stânga, vă invit

să vă uitați la acea generațiune de la 1848, la acei fii pe cari i-a procreat clasele dirigente, a căror sânge nu a putut fi așa de degenerat, de vreme ce a produs asemenea fii.

D. colonel V. Obedeanu: Și ale cui capete au căzut la Constantinopole?

D. P.P. Carp: Nu vorbesc de timpurile eroice, deși nu uită nimeni nici pe Brâncoveanu, nici pe Michel Cantacuzino, nici pe Grigore Ghica, nici pe atâția cari și-au jertfit viața pentru țară, dar acele exemple sunt prea mari și nu știu din atâția cari în timpurile sigure de astăzi ridică capul la adăpostul libertăților publice, câți ar fi avut bărbăția să lupte ca dânșii, ca dânșii să moară!

Prin urmare, d-lor, este nedreaptă acuzarea.

Din rândurile noastre a ieșit generațiunea de la 1848, și dacă d-voastre voiți să monopolizați, ca să nu întrebuințez un cuvânt mai aspru, întreaga acțiune a acelei generațiuni în favoarea unui singur partid, nu numai că sunteți nedrepți, dar d-voastre falsificați și istoria și mintea d-voastre.

Dar mai departe, după generațiunea de la 1848, dar când a venit Constituțiunea, prin ce elemente s-a răsturnat Vodă-Cuza, prin ce elemente s-a ridicat din nou tribuna dărâmată? Iarăși Sturdza, Ghica, Catargi, Cantacuzino, Golescu, Haralambie, Brătianu, Mavrogheni! Acesta era guvernul provizoriu, acesta era Ministerul care a adus pe regele Carol aci și care ne-au dat Constituțiunea de care ne bucurăm cu toții. Și d-voastre vreți să revendicați pentru un singur partid toate aceste fapte, atunci când numele stau înscrise în paginile istoriei contimporane, de care cu toții avem cunoștință?! Curioasă îndrăzneală, d-lor!

Înțeleg să argumentați asupra secolelor trecute, dar asupra faptelor de astăzi la cari cu toții am participat și dacă unii nu am participat am asistat la dânsele, să veniți d-voastre cu asemenea teorii, nu sunt în drept să restabilesc adevărul? Și vreau astăzi să-l restabilesc în toată întregimea lui.

Da, d-lor, orice s-a făcut este opera generațiunii de la 1848; dar de câte ori nu am auzit pe Brătianu, pe Mavrogheni, pe Catargi zicând: în grele vremi, în cestiunile cele mari toate partidele au fost unite?

Da, pentru că fiecare apăra opera ei, una ca și cealaltă și știa că și el are tot atâta merit la îndeplinirea acestor opere glorioase cum are și celălalt.

Dar, odată Constituțiunea dobândită și libertățile asigurate, odată Dinastia aclamată și stabilitatea obținută, nu mai avem a face cu acea generațiune eroică de la 48, care, opera ei terminată, începe a dispare. De la 1866 trebuie să ne diferențiem nu pe aspirațiuni naționale, nu pe

crearea României, trebuie să ne diferențiem pe principii de organizare internă, şi numai de la 1866 până astăzi se poate vorbi de partide liberale, de partide cari şi unele şi altele au originea lor, nu în fanarioții d-lui Urechiă, dar în glorioasa generațiune de la 1848, care a fost generațiunea eroică a acestei țări.

Aci începe greutatea pentru liberali! Era uşor de a crea partidele, de a realiza aspirațiunile unei țări, când o întreagă generațiune te susține, dar când trebuie să te desparți, când reprezinți numai o parte a nevoilor şi a intereselor unei țări, pierzi o mulțime de aderenți şi trebuie să găseşti sau să creezi noi elemente pentru noile timpuri. Brătianu a încercat-o şi partidul național-liberal de astăzi nu datează decât de la 1866 încoace. Cu ce însă l-a creat? Cu elementul burghezesc? Cam nu există: industrie, comerț sunt în mâinile străinilor, nu în mâinile românilor.

Cu elemente populare, cu noi pături sociale, după expresiunea lui Gambetta? Ele nu au intrat încă în mod activ în viața noastră politică şi astfel d. Brătianu a creat un partid bugetar, un partid care, în mare parte, nu exista decât prin politică şi din politică. Rezultatul acestei creațiuni îl cunoaştem cu toții? Vă amintesc numai discursul lui Ion Brătianu de aci din Senat, despre toate câte a trebuit să le tolereze, vă amintesc discursul fratelui său ca preşedinte al Camerei deputaților.

Dar era o scăpare, d-lor. Era o scăpare, că chiar în acest partid, aşa cum este el format, să se facă o lucrare care să dea, în afară de marile lucrări realizate, să dea partidului un drapel, să dea partidului o altă platformă de luptă decât aceea a libertății întrunirilor, a libertății presei, a libertății alegerilor, a tutulor libertăților constituționale, pe care în principiu toate le admit şi care nu ne lasă altă armă decât ieftina armă de a zice în opoziținne că tot se calcă în picioare când guvernă alții şi de a afirma că am reintrat în domeniul legalității când guvernăm.

Era, zic, un mijloc de scăpare acela a unei munci încordate, a unui studiu serios a nevoilor țării, dar nenorocirea d-voastre este că după ce ați exercitat puterea *par droit de conquête*, astăzi voiți, întocmai ca Henri IV, s-o aveți şi *par droit de naissance*.

Noi principii? Noi studii? Dar pentru ce? Dar nu suntem noi oare acel mare partid care la 1848 a luptat în contra puterilor? Nu suntem noi acel mare partid care a făcut *unirea*? Nu suntem noi acel mare partid care a făcut Constituția? Nu suntem noi acel mare partid care a făcut Regatul?

Şi voi, cari n-ați făcut absolut nimic, aveți cutezanța să veniți să revendicați puterea față de noi? De acolo indignațiunea oricărui național-

liberal, când crede că veri-un conservator ar avea pretenţiunea, enorma pretenţiune ca să guverneze şi el această ţară.

Ei, d-lor, mă pun pe tărâmul d-voastre şi admit, cum zicea d. Constantinescu, că cerul şi pământul românesc d-voastre le-aţi făcut. Ei, nu ajunge, ţara primeşte recunoscătoare orice binefacere-i faci; o dată însă binefacerea făcută, ea-ţi dă chitanţă şi întreabă: de astăzi înainte ce mai ai de gând să faci? Numai aşa este posibil progresul şi în momentul când noi vom deţine puterea fără muncă, numai în virtutea dreptului de naştere, atunci vom deveni la rândul nostru ca acei coconaşi cari cred că n-au nevoie să muncească, cari cred că este suficient pentru dânşii că au muncit strămoşii lor şi că ei trebuie să se bucure numai de viaţă. Şi de aceea, d-lor, vă întreb: care este munca care justifică pretenţiunile d-voastre?

De doi ani şi jumătate, d-lor, sunteţi la putere. Ce aţi făcut în aceşti doi ani şi jumătate? Aţi regulat politica externă? Dar aceea nu era o muncă mare; veţi recunoaşte că nimic nu este mai uşor decât a declara: am fost în eroare, dar astăzi cred că politica urmată până acum de predecesorii noştri era bună şi am s-o urmez şi eu. Vedeţi muncă mare tocmai unde nu se poate numi aceasta.

De acolo înainte ori pe ce aţi pus mâna a fost fatal, a trebuit să iasă pe dos. Cestiunea macedoneană, cestiunea mitropolitului, cestiunea de deunăzi a evreilor, toate cestiunile acestea nu constituie decât atâtea greşeli pe care eu bucuros le-aş ierta, cu o singură condiţiune, să pot zice: oamenii aceştia au fost şapte ani de zile depărtaţi de putere, au pierdut experienţa lucrurilor, sunt şi câţiva tineri printre dânşii, cari trebuie să facă experienţă, dar acum ei văd că lucrează, ei văd că s-au pus pe muncă serioasă.

Dar lucru curios, dacă vine un domn senator sau un domn deputat şi întreabă: d-le ministru, ai anunţat când erai în opoziţie că legea minelor este un atentat sfruntat la toate libertăţile ţării, ce ai de gând să faci d-ta cu această lege, căci admit că dacă ai atacat-o cu atâta violenţă, trebuia contrariul să fie închegat în mintea d-voastră? La această întrebare indirectă se răspunde: este în studiu, am redactat ceva, dar nu sunt sigur că e bun, şi proiectul face un voiaj circular pe la d. Ştefănescu, d. Poni şi alţii.

Vine alt d. senator. D-lor, aţi atacat legea comunicaţiunilor locale. Ce aveţi de gând d-voastre să faceţi?

Legea este în studiu, când va fi terminată, atunci voi vedea ce este de făcut.

Iarăşi repet întrebarea: dar când aţi combătut cu atâta înverşunare nu era nimic închegat în mintea d-voastre de modul cum această cestiune se realizează? Descentralizarea, cu toţii aţi trâmbiţat descentralizarea. Vine tribunul d-voastre, omul poporului, Fleva, la guvern, care 10 ani a tunat în contra centralizării. Ce face? Numeşte o comisiune la ministerul de interne ca să vadă cum se face descentralizarea unei ţări.

Şi aşa în toate cestiunile, d-lor, credeţi-mă. Orice idee, orice nevoie prezentă a Statului acestuia vom lua, asupra nici uneia nu sunteţi fixaţi ce dezlegare aveţi să daţi problemelor care ele le ridică. Şi atunci vă miraţi d-voastre de ce se acumulează greşelile. Vă miraţi d-voastre de ce sterilitatea de fapte meritorii este atât de mare?

Eu unul, d-lor, nu mă mir, o ştiam de mai înainte.

Dar aceasta mai are şi o altă parte rea, are partea cea rea că omul politic care nu se ocupă cu de-amănuntul de cestiunile serioase ale resortului său, un guvern care nu se gândeşte şi nu studiază ce dezlegare are să dea diferitelor probleme, un asemenea guvern este fatal condamnat să facă popularitate.

Şi de aceea aţi văzut că în timpul din opoziţiune în loc să studiaţi nevoile ţării, aţi luat în mână cestiunea transilvană, aţi mişcat ulița, mâine veţi lua cestiunea ebree, cum aţi luat cestiunea macedoneană. Veţi căuta totdauna numai acele cestiuni cari atâţă pasiunile şi întărâtă spiritele. Unicul ţel este ca să vă faceţi populari prin – cuvântul este aspru, dar trebuie să-l pronunţ, – prin înşelarea spiritelor şi să acoperiţi în cestiuni pe cari le credeţi populare inanitatea acţiunilor d-voastre.

Acum, d-lor, ştiu că ceea ce vă cer eu e greu de realizat, e greu de realizat pentru toţi, pentru d-voastre eu o cred imposibil. E greu de realizat pentru toţi, pentru că, cum zice latinul: *„In tenui labor at tenuis non gloria"*. În studiul nevoilor de toate zilele nu poţi căpăta niciodată acea glorie pe care ţi-o dau marile izbânzi, marile cestiuni, şi d-voastre îmbătaţi de acea glorie, deprinşi totdauna de a cânta că aţi făcut cerul şi pământul României, mai puţin decât oricine sunteţi în stare a îndestula nevoile reale ale României moderne.

Şi acum, d-lor, mă întreb, care este speranţa mea? Nu fac apel la Rege, îi las libertatea hotărâtă, şi apoi am fost întotdauna din aceea cari zic că *guvernul se ia, nu se cere*. Speranţa mea nu e nici într-o modificare a simţămintelor corpului electoral, cine face politică de 30 de ani

ca mine, şi e totodată onest şi sincer, ştie câte e de iluzorie o asemenea speranţă. Dar am o speranţă care e mai mult ca o speranţă, e o certitudine, d-voastre mergeţi din greşeli în greşeli şi fatalmente aveţi să ajungeţi acolo încât poziţiunea d-voastră să fie imposibilă, imposibilă chiar în proprii ochi ai d-voastre. Şi aveţi să cădeţi.

O voce: Are să mai treacă mult timp.

D. P.P. Carp: Nu ştiu cât timp va trece, dar îmi amintesc o veche zicătoare română şi cu dânsa voi termina: „Nu da, Doamne, cât pot răbda!"

Îi răspunde Dimitrie A. Sturdza, preşedintele Consiliului, într-un lung discurs istoric şi economic. Răspunsul la Mesajul Tronului se aprobă cu 65 bile albe şi 9 bile negre.

[D.S. nr. 10 din 12 decembrie 1897]

„DOUĂ CONDIȚIUNI FINANCIARE: IMPOZITELE ȘI ÎMPRUMUTURILE"

Ședința Senatului din 30 ianuarie 1898

Președinte: Nicolae Gane. Se prezintă proiectul de „lege pentru înființarea unei taxe de consumațiune asupra zaharului" – raportor: Al.C. Constantinescu. Discuția generală e deschisă de C. Costescu-Comăneanu, căruia îi răspunde imediat, ca și în alte chestiuni, la intervențiile altor deputați, ministrul de Finanțe, George C. Cantacuzino-Râfoveanu.

Apoi –

D. P.P. Carp: Domnilor senatori, în principiu nu sunt în contra legilor de impozit.

De la 1881, de când am început a mă emancipa de frazeologia de partid, care întunecă atâtea conștiințe, am emis până astăzi părerea constantă cum că situațiunea financiară a țării nu poate deveni înfloritoare decât cu două condițiuni: una este să mărim resursele acestei țări, alta e să aruncăm o parte din sarcinile prezentului asupra viitorului și, prin urmare, a doua cale era calea de împrumuturi.

Resursele, impozitele, prin urmare, și împrumuturile se impun în mod fatal oricărui om care are să se ocupe cu administrarea finanțelor noastre.

Am fost atacat viu pentru că am emis această idee cu preciziunea care este totdauna firească când omul are o convincțiune clară; am fost, zic, atacat foarte viu despre aceasta și aceasta nu m-a împiedicat de a-mi menține părerea. Și am fost atacat atunci de partidul liberal, care era la putere, și i-am zis atunci că cu modul acesta de a administra finanțele n-o să poată merge departe și mi-au răspuns: când d. Carp va veni la putere, va face împrumuturi, va pune biruri noi; noi însă facem economii. Și când pe urmă eram eu la guvern și făceam împrumuturi, atunci iarăși eram atacat grozav din partea partidului național-liberal; mi se zicea chiar: nu voim nici noi impozite, nici noi împrumuturi; noi voim să trăim numai printr-o administrație înțeleaptă și prin economii.

Ei bine, d-lor, lucrurile sunt mai tari decât oamenii şi astăzi aş fi eu rău venit dacă în principiu n-aş aproba începutul ce face guvernul liberal cu punerea impozitelor.

Numai, d-lor, dacă recunosc că este pentru guvern o necesitate strigătoare de a se pune, în fine, pe calea cea adevărată, îmi place a crede că nu este numai sub impulsul unei nevoi momentane, dar este o percepere mai înaltă, mai generală, despre ceea ce ne trebuie; când, d-lor, ne uităm la ceea ce este în România şi la ceea ce ar trebui să fie, atunci cu toată mândria ce putem avea de progresele realizate, atunci trebuie să zicem că multe – multe rămân de făcut, şi lipsurile sunt mai mari decât progresele făcute.

Ei, nu este bine să facem ca sârbii, cari s-au îndărătnicit să nu pună impozite şi să nu facă împrumuturi, aşa încât dezvoltarea lor financiară a fost paralizată şi nu au putut să înzestreze ţara lor cu acel utilaj fără de care orice muncă naţională este stearpă.

Ca un început, deci, primesc această lege, numai să ne dăm seamă că ea nu este decât numai un început.

O mică socoteală ce voi avea onoarea să fac va dovedi cu prisosinţă aceasta.

Când guvernul actual s-a hotărât să dea industriei zaharului o dezvoltare atât de mare, nu ştiu dacă guvernul şi-a dat seama că această protecţiune va aduce un gol însemnat în finanţele Statului.

Noi, d-lor, în caz când n-am avea nici o fabrică de zahăr în ţară, importaţiunea noastră fiind de aproape 20.000.000 kilograme, taxa vamală 35 la sută ar produce un venit de 7.000.000.

Deodată, graţie protecţiunii pe care partidul naţional-liberal a dat-o industriei zaharine, se produce întreaga consumaţiune a ţării prin fabricile noastre naţionale! – nu vorbesc de situaţiunea economică generală a ţării, vorbesc numai de situaţiunea bugetară, – care este, în acest caz, situaţiunea bugetară a acestui Stat?

De o parte, cele 7.000.000 cari se percepeau de la vămi trebuiesc şterse, căci toată producţiunea se fabrică în ţară; de altă parte, trebuie să adaogi la cheltuieli 3.200.000 prime de 16 bani la kilogramul de zahăr fabricat în ţară, ceea ce face un minus de 10.000.000, dacă ne punem în situaţiunea ideală că am realizat tot programul nostru zaharin.

Iată, dar, 10.000.000 deficit în bugetul Statului, cari trebuiesc să fie luaţi de aiurea şi cari constituie aproape a 20-a parte a întregului nostru buget, consacrată numai pentru industria zaharină.

O protecţiune enormă, pe care nu o găsesc absolut în nici o ţară din lume, şi vă mărturisesc că dacă eu, ca ministru de domenii, nu am luat

în mână proteguirea mai accentuată, mai accelerată a industriei zaharine, deşi multe îndemnuri îmi veneau din toate părţile, a fost, mai întâi de toate, preocuparea cu ce şi cum am să umplu eu golul de 10.000.000, atunci când convingerea mea intimă este că resursele noastre nu sunt îndestule pentru ce ne trebuie astăzi.

Guvernul actual însă, presupun că şi-a dat seama de acest lucru şi presupun că este un guvern prevăzător, ştiind însă că într-un an nu are să se producă 200.000 klgr. de zahăr îşi a zis, desigur, că lucrurile se vor descurca atunci când se va ajunge să se producă tot zahărul în ţară, şi cum atunci nu vor fi d-lor la putere, vor vedea ceilalţi ce impozite să pună pentru acoperirea deficitului.

În această privire, impozitul de faţă, după natura lui, este drept, numai să ne dăm seama că el este numai la începutul lui. Dacă veţi vota taxa de 15 bani ce ni se cere astăzi, se înţelege că primiţi şi consecinţele ei; fatalmente după 2-3 ani aveţi s-o urcaţi la 45 bani.

Ştiu că cifra de 15 bani este inferioară multor impozite similare din alte ţări, însă, atât am vrut să relevez, că trebuie să vă daţi seama că impozitul de astăzi nu este decât un început şi că în curând o să fie obligat, sau guvernul actual sau un altul, să-l urce la 45 de bani, căci numai aşa puteţi d-voastre acoperi deficitul care-l lasă protecţiunea acordată zahărului; deocamdată, pentru un an, doi, are să iasă din taxa aceasta de 15%, poate un adaos în resursele Statului de veri 2-2½ milioane, dar gândiţi-vă că această resursă are să scadă zilnic şi în orice caz nu cred să dureze mai mult decât doi ani.

D-lor, eu îmi închipui protecţiunea industriei zaharine pe altă cale; pe calea pe care aţi apucat-o d-voastre se întâmplă marele neajuns, că la fiecare fabrică aveţi şi o rafinărie; şi mă tem, cât va dura prima de 16 bani tot va merge, după 15 ani, însă, rafinăriile noastre, neavând destul material pentru numărul lor, vor deveni anemice; au să fie obligate să lucreze în pagubă şi se va dovedi poate că tot sistemul d-voastre era nefolositor, pentru că era căldit pe baze fictive.

Eu cred că ar trebui să avem în ţară la noi 30, 40 fabrici de zahăr, dar numai 2, 3 rafinării, cari sunt îndestulătoare pentru câtimea de 20.000.000 klgr. de care are nevoie consumaţiunea internă, căci, să visezi că industria noastră are să exporteze şi are să lupte cu succes pe toate tărâmurile unde industriile cele mai vechi, europene, sunt deja stăpâne de atâta timp, aceasta este o iluziune, cu care cu greu mă împac şi care cred că nici d. ministru de finanţe actual nu o are. Dar, în fine, fie cum va fi, aşa se urmează, noi avem să clădim fabrici şi fiecare fabrică cu rafinăria ei, şi avem să fim obligaţi ca să menţinem sistemul

actual, să fim obligați să urcăm taxa aceasta de la 15 la 45 bani, şi aceasta în curând.

Acum, d-lor, eu nu mă opun, dacă voiți să o faceți, dar vă rog să vă dați seama de consecințele politicii proteguitoare pe care d-voastre ați inaugurat-o.

Atâta aveam de zis întru cât priveşte impozitul în sine.

Am, însă, obiecțiuni mai accentuate în privința fabricii de la Sascut. Acolo, d-lor, s-au întâmplat două nedreptăți: când s-a venit pe cale de amendament în Cameră şi s-a exclus fabrica de la Sascut de la prima de 16 bani, care se acorda încă pe o perioadă de 15 ani fabricilor de zahăr, acel amendament era pentru mine o nedreptate, căci punea fabrica de la Sascut, fabrică deja existentă, care a dat dovezi de viabilitatea ei, o punea în imposibilitate să continue. Însă, d-voastre voind astăzi să reveniți asupra aceste nedreptăți, comiteți o nouă nedreptate.

Pe cât legea din anul trecut era atât de nefavorabilă fabricii de la Sascut, încât o punea în imposibilitate a continua, pe atât legea care se prezintă astăzi este nedreaptă pentru celelalte fabrici, astfel că ele au să fie în imposibilitate de a putea continua.

D-lor, e un *ce* straniu. Înțeleg să se producă o inegalitate de producțiune între producțiunea internă şi cea externă. Înțeleg ca guvernul, izbit de acest fapt, să caute a îndrepta, a nivela această inegalitate. Dar, să vină un guvern care să provoace singur o inegalitate în producțiunea aceleiaşi stări, aceea este absolut cu totul nou.

Inegalitatea ați produs-o anul trecut, inegalitatea o produceți şi astăzi, d-lor, după calculele făcute, nu vreau să înşir multe cifre, dar cred că nu sunt departe de adevăr, fabrica de la Sascut are asupra fabricilor cari au să se înființeze acum, trei avantaje.

Are, întâi, o parte din capitalul ei amortizat.

Are, al doilea, o clientelă de cumpărători bine stabilită.

Are, al treilea, o clientelă de producători, cari asemenea sunt deprinşi cu dânsa.

Prin urmare, aceste trei avantaje îi dă un avans aşa de mare față cu fabricile noi, cari nici capitalul lor nu l-au amortizat, cari nici clientelă de cumpărători nu au, a căror nici clientelă de producători de sfeclă nu este încă experimentată, cum este aceea din împrejurimile Sascutului.

D-voastre, pe când ieri puneați în imposibilitate fabrica de la Sascut să lucreze, astăzi puneți pe celelalte fabrici în imposibilitate de a lucra.

Ei bine, aceasta nu se poate. Şi eu nu mă sperii când necesiatea se prezintă, când logica este pentru mine, nu mă sperii a introduce un nume chiar într-o lege. Şi precum d-voastre nu v-ați speriat a introduce

numele de Sascut în legea de an, vă rog să nu vă speriați dacă textul general de la art. 3 se modifică şi se introduce o excepțiune nominativă pentru o fabrică oarecare.

D-lor, eu cred cum că deosebirea de amortizare face aproape 4% între fabrica de la Sascut şi fabricile cele noi.

Eu cred că se poate evalua încă la 6% folos, diferința celor 2 părți cari le-am semnalat, adică clientela de cumpărători, şi clientela de producători, încât, dacă veți lăsa legea astfel cum e ea, fabricile noi au să fie obligate să lucreze cu 10% în pagubă, față cu fabrica de la Sascut. Ei bine, aceasta este absolut imposibil.

Nu zic imposibil ca lege, nu imposibil ca vot, dar imposibil ca politică industrială sănătoasă. De aceea, d-lor, eu v-aş ruga să luați un termen de mijloc. Dacă cifrele mele sunt exagerate, să le combateți şi să arătați care e părerea d-voastre asupra diferențelor cari există azi între fabrica din Sascut şi fabrica cealaltă. Dar, ca să le puneți pe un acelaşi picior, vă conjur, d-lor, chiar în interesul gloriolei cu care vă înconjurați, că d-voastre proteguiți industria, să nu o admiteți.

Eu aş zice că fabrica de la Sascut, dacă ar avea în loc de 16 bani, o taxă de 8, eu cred că ar fi absolut suficient pentru dânsa, căci aşa s-ar pune ea pe un picior de egalitate cu fabricile celelalte şi nu v-ați expune la limbile rele.

Nimeni nu se îndoieşte de buna credință şi de corectitudinea tutulor guvernelor române, dar limbile rele sunt limbi rele...

D. general Catargi: Ca a d-lui Costescu-Comăneanu.

D. P.P. Carp: Şi, d-le ministru de finanțe, poate d-voastre prin experiență v-ați putut convinge ce va să zică o limbă rea (*Ilaritate*). O limbă rea e aceea care vorbeşte rău atunci când se iveşte un fapt care dă loc la o bănuială, chiar când conştiința este împăcată.

Chiar când se ştie că cutare persoană nu face un *ce* interesat, încă e interesul d-tale de om de partid ca să o afirmi.

Eu am suferi mult de aceasta, şi poate că tocmai de aceasta sunt mai blând decât mulți alții. Ce nu s-a zis de mine, ştiți prea bine, cu afacerea Bedmar? Şi poate că d. ministru de finanțe are cunoştință de acele limbi rele cari, în *Voința națională*, m-au dat în tărbăceală, fixând chiar suma pe care am primit-o.

D. ministru de Finanțe, G. Cantacuzino: Onorabilitatea nu v-am pus-o la îndoială.

D. P.P. Carp: Dar suma era scrisă în *Voința Națională*.

Vasăzică, cel mai bun lucru ar fi, întâi, ca atunci când facem un lucru pe care îl credem că aşa trebuie să fie, să nu ne preocupăm de

limbile cele rele: au dreptate limbile cele rele? atunci rezultatul se produce, nu pentru că au avut dreptate limbile rele; nu au dreptate? atunci pot să bârfească acele limbi rele, căci tot nu surpă reputațiunea unui om, dacă de altminteri e un om de treabă. Dar trebuie să ne ferim de a da prilej limbilor rele să găsească un tărâm care le pare lor propice.

În afacerea aceasta, este evident că au fost câteva lucruri cari permit limbilor rele a prinde curaj. Vine legea în Cameră, anul trecut, deodată, pe cale de amendament, un propus de guvern, dar prezentat în toate secțiunile, se exclude fabrica de la Sascut.

Presupun că s-a făcut un calcul atunci, şi s-a zis cum că fabrica de la Sascut e atât de puternic întemeiată, încât ea nu are nevoie de această taxă, şi s-a votat aşa; dar lucrul în sine părea nefiresc, ca guvernul să nu se gândească la confecționarea legii, ca financiarii care-i sfătuiesc să nu se fi gândit, şi ca deodată prin o coborâre a duhului sfânt, să vină un amendament din seninul cerului, care să răstoarne economia acestei legi şi d-voastre să o primiți. Netăgăduit, era ceva cam curios, şi că era ceva curios, o dovedeşte legea de astăzi, şi, în orice caz, fără a fi limbă rea, pot să afirm, cu legea d-voastre în mână, cum că atunci, cel puțin, ați fost uşurei şi nu v-ați dat seama de greaua lovire care se aduce fabricii de la Sascut. Dar acuzația de uşurință care v-o aduc pentru atunci, cred că o pot aduce şi astăzi, căci o repet, că dacă atunci ați mers prea departe contra fabricii de la Sascut, astăzi mergeți prea departe pentru fabrica de la Sascut. Eu cred şi voi avea onoare să prezint un amendament în acest sens, cred că cu o primă de 8% se pune fabrica de la Sascut pe un picior de egalitate cu fabricile celelalte, şi vă rog să primiți acest amendament, căci altfel, dacă lăsați legea cum e, mă tem că pe când în anul trecut ați proteguit fabricile noi, în defavoarea absolută a fabricii de la Sascut, d-voastre proteguiți fabrica de la Sascut în defavoarea absolută a fabricilor celor noi, şi atunci nu văd pentru ce d-voastre le-ați înființat, nu văd pentru ce d-voastre v-ați expune să aveți în casele visteriei un deficit de 10 milioane.

Au mai vorbit: A. Vericeanu, Aristid Pascal şi, din nou, mai pe larg, ministrul de Finanțe. La un al doilea amendament a mai luat iarăşi cuvântul –

D. P.P. Carp: Dați-mi voie, d-lor, să zic numai câteva cuvinte. D. ministru de finanțe s-a încercat să ne dovedească cum că greutățile fabricii de la Sascut sunt aşa de mari, încât justifică o primă egală cu a fabricilor celor noi; un lucru însă rămâne în picioare, dacă greutățile sunt mai mari pentru fabrica de la Sascut, aceleaşi greutăți sunt şi

pentru fabricile cele noi, că greutățile sunt mai mici pentru fabricile cele noi decât ale aceleia de la Sascut, aceasta nu s-a încercat să o probeze, căci nu se poate proba. Ce rămâne, deci? Rămâne că, cu toate greutățile egale cari le are şi fabrica de la Sascut şi fabricile cele noi, fabrica de la Sascut are foloase pe care celelalte fabrici nu le au.

Când d. ministru de finanțe caută să mă pună în contrazicere, când am afirmat că ați făcut o nedreptate, suprimând taxa, şi azi faceți altă nedreptate, reînființând-o, cred că nu a izbutit.

Nedreptatea nu constă în aceasta că există taxă sau nu, nedreptatea este că există neegalitate între fabrica de la Sascut şi fabricile noi; iar îndreptarea, după ce vom spune care sunt greutățile fabricii de la Sascut şi ale fabricilor noi, şi cari sunt avantajele ce le are fabrica de la Sascut, constă în a pune fabricile cele noi în posibilitate de a lupta cu o primă de 7-8 pentru Sascut. Astfel s-ar stabili o perfectă egalitate între toate fabricile.

O repet, într-un sens sunteți nedrepți azi, şi mă tem că fabricile cele noi nu o să poată lupta cu fabrica de la Sascut.

Acum fiecare apreciațiune are nevoie de timp, ca să se vadă unde e dreptate. Precum acei cari, acum un an, susțineau că se ucide fabrica de la Sascut dacă i se suprimă taxa, au avut după un an dreptate în previziunile lor, tot aşa sunt convins că peste un an plângerile fabricilor noi vor fi aşa de mari, încât va trebui să veniți cu o lege ca să puneți fabricile pe un picior de egalitate. Numai vă previu că are să fie mai grav.

D. ministru de Finanțe, G. C. Cantacuzino: D-lor senatori, numai două cuvinte. Nu poate să fie admisibil acest argument, cum că fabrica de la Sascut are să concureze pe celelalte. Aceea nu poate să dea producțiunea necesară pntru țară, nu poate să dea nici jumătate, nici pe sfert...

D. P.P. Carp: Fabrica de la Sascut nu are decât să înființeze patru fabrici de zahăr.

D. preşedinte, N. Gane: Vă rog, dialogurile nu sunt permise.

D. P.P. Carp: Dați-mi voie, o mică observațiune. O fabrică, o rafinărie poate rafina cât pot lucra 10 fabrici, şi nu e nevoie de mare capital ca să se înființeze de către fabrica de la Sascut, fabrici de zahăr pe diferite moşii. Mi s-a oferit chiar mie să se înființeze la Țibăneşti, cu 100 de mii lei, încât cu o cheltuială de 4 sau 500 de mii de lei, faci fabrici de zahăr cari nu rafinează, dar cari trimit produsul lor la rafinăria de la Sascut.

Legea a fost adoptată cu 53 bile albe, contra 24 bile negre.

[D.S. nr. 27 din 11 februarie 1898]

ÎN APĂRAREA LEGII MINELOR

Şedinţa Senatului din 17 februarie 1899

Prezidează vice-preşedintele Petre Orbescu. La ordinea de zi – continuarea discuţiei generale asupra „proiectului de lege modificător legii minelor" din 1895. Gr. Vulturescu, evocând vechiul proiect de lege al lui P.P. Carp, îl găsea neconstituţional, pentru că „a nesocotit dreptul sacru şi inviolabil al proprietăţii, da drept străinului să devie proprietar de imobile rurale" etc.; prezentul proiect de lege „este bine chibzuit din toate punctele de vedere şi menit a contribui, în mod puternic, la dezvoltarea avuţiei noastre naţionale". În aplauzele sălii, urcă la tribună –

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, este cunoscut că sunt un om foarte ambiţios, şi ca atare îmi place să imitez exemplele oamenilor celor mari şi celor puternici. De aceea urmăresc, cu o deosebită luare aminte, argumentele cari le pune înainte şeful partidului naţional-liberal, şi o fac astăzi cu atât mai mult, cu cât ele îmi dau posibilitatea de a nu răspunde d-lui Vulturescu.

D-lui Maiorescu i-a zis d. preşedinte al consiliului: d-ta eşti avocat şi câştigi viaţa prin meseria d-tale, nu-ţi răspund.

D-le Vulturescu, d-ta eşti avocat, şi-ţi câştigi viaţa prin meseria d-tale, nu-ţi răspund.

Trec acum la legea minelor.

D. Al. Constantinescu: Vrând-nevrând, o să-i răspunzi.

D. P.P. Carp: D-lor, în jurul acestei legi s-a stârnit o furtună, pe care, după natura ei pur economică şi industrială, nu o merita.

Pe atunci legea a fost atacată, cu o violenţă neobişnuită, de doi fruntaşi ai partidului naţional-liberal: de d-nii Dimitrie Sturdza şi Petre Aurelian, în vremile acelea tot atât de uniţi prin ambiţiuni comune, precum sunt adânc divizaţi astăzi prin ambiţiuni adverse; dar în loc să studieze natura şi necesitatea acestei legi, d-lor s-au pus pe tărâmul constituţional şi au căutat să respingă legea *a priori* fără să-şi dea osteneala să intre în amănuntele ei ştiinţifice. Cu toată această opunere, legea s-a votat pe urmă, însă s-a dat pentru prima oară, de către partidul naţional-liberal, un exemplu pe care eu îl cred periculos: s-a creat un

precedent vătămător pentru dezvălirea noastră ulterioară, adică că un partid are dreptul de a se pune mai presus de țară, și când un partid a combătut o lege, deși majoritatea țării a fost de o părere contrară, deși Regele a consacrat această părere, el se pune mai presus decât țară și decât Rege, și nu aplică legea. Nu s-a aplicat legea trei ani de zile. Și cari sunt motivele acestei neaplicări? Că trebuia să studieze legea. Dar aci mă izbesc de o împrejurare cam stranie. Vasăzică, d-voastre, când ați combătut legea prezentată de mine nu studiaserăți cestiunea, căci dacă ați fi studiat-o nu v-ar fi trebuit 3 1/2 ani de zile ca să veniți cu modificarea ei. Vasăzică, nu o idee mai sănătoasă, nu o cunoștință mai perfectă a acestei cestiuni v-a făcut să o combateți, ci pur și simplu faptul că erați în opoziție și ca opoziție vă credeați datori să întrebuințați orice mijloc, permis și nepermis, ca să ajungeți la putere.

Dar, în fine, ați studiat 3 1/2 ani. Să vedem care este rezultatul acestui studiu, și dacă în adevăr d-voastre ați îndreptat ceea ce am făcut eu, dacă d-voastre ați revenit la principii mai sănătoase întru cât privește părțile cele mai periculoase ale legii, sau dacă d-voastre ați menținut *tale-quale* tot ce ați atacat de vicios și dacă în afară de aceasta, voind a face ceva nou, nu ați făcut numai o lege care face imposibilă orice exploatare de mine. Dar, d-lor, până a nu intra în fondul cestiunii însăși, să-mi fie permis să am o mică explicațiune cu d. raportor. Iată ce ne zice d. Gr. Ștefănescu, profesor de geologie la facultatea de științe și raportorul acestei legi: „Spiritul în care a fost făcută legea minelor de la 1895 nu ține seama nici de interesul real al țării, nici de obiceiurile și datinile ei, nici de dreptul său pozitiv relativ la proprietate. Nu ține seama de interesul țării, fiindcă fără cea mai mică prevedere dă minele în prada lăcomiei exploatatorilor, cari în mare parte vor fi străini. Nu ține seamă nici de datinile și obiceiurile țării, căci calcă una din datinile cele mai învechite ale țării: că proprietarul suprafeței este și proprietarul subsolului și calcă astfel prescripțiunile Constituțiunii care garantează proprietatea și liberul ei exercițiu".

D-lor, nu știu ce să admir mai mult în aceste cuvinte: lipsa de știință, sau lipsa de conștiință? Și în nedumerirea mea sunt obligat să am o egală admirațiune și pentru lipsa de știință și pentru lipsa de conștiință. Dar să nu ne mărginim numai la afirmări și să vedem, oare în adevăr legiuitorul din 1895 dat-a el, precum îl acuzați, țara în prada străinilor, violat-a el toate datinile anterioare, jignit-a el dreptul pozitiv trecut și actual? O mică cercetare va pune în evidență dacă toate aceste acuzări sunt întemeiate sau neîntemeiate.

1) Datinile anterioare. Datinile anterioare, în materie de exploatare de mine, erau următoarele: – şi are să vină greu d-lui profesor de geologie să probeze contrariul – era exploatarea de mine: salinele. Acelea nu aparţineau proprietarului. Era exploatarea de pepite de aur de pe râuri; acelea aparţineau tuturor, astfel încât ţiganii domneşti, cel puţin în Moldova, aveau dreptul de a căuta pepitele de aur în Bistriţa şi alte râuri şi nu aveau decât să dea un bir de un galben pe an în Moldova, şi presupun tot atât în Valahia, pentru acest drept.

Iată cari erau în practică exploatările de mine anterioare. O altă exploatare de mine, afară de exploatarea de sare şi afară de exploatarea de pepite de aur în pârâuri, eu unul nu cunosc.

D. V.A. Urechiă: Păcura.

D. P.P. Carp: Păcura era scoasă de sub imperiul legii de la 1895 şi prin urmare n-a putut d. raportor să se raporte şi la păcură, şi nici eu n-am nevoie s-o fac.

Vasăzică, în datinile ţării, nu se probează prin nimic cum că exploatarea de mine ar fi fost apanajul exclusiv al proprietarului suprafeţei. Aşa era situaţiunea de fapt. Să vedem acum şi situaţiunea legală.

Situaţiunea legală nu era decât aceea care se crea prin legile vechi sau noi, şi nu voi lua decât ceea ce sta în Regulamentul Organic şi în Codul civil, căci sunt acuzat că n-am ţinut seamă de datele acestea.

D. Gr. Vulturescu: N-ai ţinut seamă de Codul civil.

D. P.P. Carp: Vulturescule, cu tine nu discut (*Ilaritate*), discut cu raportorul.

Vasăzică, datinile anterioare, erau întâi Regulamentul Organic. Nu vă voi obosi cetind articolul; vă dau numai esenţa lui.

Regulamentul Organic zicea: proprietarul suprafeţei e şi proprietarul minei, afară, bineînţeles, de sare, cu o condiţiune, să o exploateze; dacă nu o exploatează, guvernul poate să o dea în exploatarea unei alte persoane, dând proprietarului o despăgubire oarecare şi în orice caz despăgubindu-l de pagubele suprafeţei ocupate.

Ce face legea de la 1895? Codifică numai principiul pus de Regulamentul Organic, prin urmare, de legile noastre anterioare, şi zice: proprietarul e proprietar, şi asupra feţei şi asupra trefondului cu o condiţiune: ca acest trefond să fie exploatat; întocmai principiul care e în Regulamentul Organic, şi cel puţin în privinţa aceasta pot acuza pe raportor de lipsă de ştiinţă, atunci când d-lui mă acuză pe mine că nu am ţinut seamă de datinile anterioare, pe când tocmai principiul pus în datinile anterioare se află şi în legea din 1895.

Al doilea: Am violat Codul civil.

Dacă Codul civil nu ar fi găsit că dispoziţiunea privitoare la exploatarea minelor ştirbeşte întru-câtva principiul de conexitate între suprafaţă şi trefond, întreb pe orice jurist: ce era nevoie de a face această excepţiune în articolul acela? Bine, d-lor, proprietarul suprafeţei e proprietarul şi al trefondului, poate să uzeze şi să abuzeze, cum zicea atunci d. Mârzescu aci, şi de una, şi de alta; atunci de ce vine legiuitorul şi zice: afară de legea privitoare la exploatarea minieră?

Prin urmare, totul pot face, dar când vine cestiunea de mine, atunci legiuitorul a prevăzut că acolo poate lua dispoziţiuni de acelea cari lovesc principiul stabilit de dânsul. Şi, d-lor, veţi vedea mai departe pentru ce a fost obligat legiuitorul să facă această excepţie şi cum, dacă nu se făcea această excepţie, orice exploatare de mine ar fi fost imposibilă, precum are să fie imposibil şi cu legea care o votaţi d-voastre, şi despre care zic acei cari o laudă că va da un avânt puternic înavuţirii naţionale.

Dar ne ziceţi, d-lor: foarte bine, aşa e, Codul civil a făcut această excepţie, însă vă izbiţi de Constituţiune, care zice că proprietatea e sacră şi inviolabilă. Am zis atunci, care proprietate sacră şi inviolabilă? O proprietate aşa ideală, o proprietate luată din aer? Nu. Nu poate să fie sacră şi inviolabilă decât proprietatea aşa cum a fost stabilită prin Codul nostru, şi dacă proprietatea aceea e sacră şi inviolabilă, tot aşa de sacre şi inviolabile sunt excepţiunile cari le aduce legea dreptului de proprietate.

Din această dilemă nu ieşiţi. Dacă Constituţiunea a declarat sacră şi inviolabilă proprietatea prevăzută în art. 491 Cod. civ.; tot atât de sacră şi inviolabilă este prescripţiunea finală a acestui articol, care zice că, în materie de mine, eu n-am nevoie să ţin seamă de raportul între suprafaţă şi trefond.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Violabilă, în trei cazuri numai.

D. P.P. Carp: Vasăzică, nici în acest caz nu se aplică.

Dar vine dreptul de ocupaţiune, unde nu mai era cestiunea de raport între suprafaţă şi trefond. Se poate întâmpla ca proprietarul de mine să ocupe o parte din teren al unui proprietar vecin care nu are nimic a face cu mina. În acest caz, ni se întâmpină: dar Constituţiunea nu prevede decât trei soiuri de exproprieri. Ei bine, când s-a studiat legea existentă, a trebuit să se studieze şi această cestiune. Or, atunci, la cine eram să mă adresez eu ca să ştiu dacă ocupaţiunea este o expropriere sau nu? Să mă adresez numai la autorităţile noastre? Mi-a părut mie insuficient. Oricât de mare stimă aş avea pentru jurisconsulţii noştri; oricât aş fi de convins că ei sunt la înălţimea ştiinţei moderne; ce voiţi... mi-am zis să nu-i ascult numai pe dânşii, ci

să vedem somitățile juridice din alte țări, unde există același Cod civil, ce zic ele?

D. Gr. Vulturescu: Alt sistem e acolo.

D. P.P. Carp: Ei bine, ce zic ele? Zic ele că ocupația este o expropriere? Ce zice doctrina, ce zice jurisprudența? Doctrina zice că nu este expropriere; jurispundența asemenea zice că nu. Curtea de Casație franceză, prin trei memorabile sentințe, s-a pronunțat negativ; Curtea de Casație din Belgia, prin două sentințe pe cari le-am citat atunci, este de aceeași părere, și voiți d-voastră ca să mă închin numaidecât la adversari și să nu bag în seamă pe cei cari au cel puțin tot atâta autoritate în materie juridică ca și d-voastră cari sunteți contra părerii mele?

D. Al. Constantinescu: Avocați erau aceia?

D. P.P. Carp: Avocați.

D. Al. Constantinescu: Vasăzică, tot la ei v-ați adresat.

D. P.P. Carp: Da, decât cine au avut cuvântul decisiv în materie? Mirabeau și Girardin, nu avocați; de aceea chiar au și nimerit soluțiunea cea mai bună, pentru că nu erau deprinși prin meseria lor de a zice într-o zi alb și în alta negru.

Vasăzică, d-lor, dreptul de ocupațiune, după autoritățile pe cari vi le-am citat, nu este o expropriere și, prin urmare, nu se știrbește Constituțiunea.

Acum, d-lor, când veniți și aruncați d-voastre acuzațiuni așa de grave, ca cum cestiunea n-ar fi controversată defel, că legiuitorul de la 1895 a violat proprietatea, a dat țara pradă străinilor, a făcut o lege care este o crimă de Stat, permiteți-mi să-mi mențin acuzațiunea că nu sunteți tocmai conștiincioși când faceți asemenea acuzări.

V-am arătat, în ceea ce privește legile anterioare și Constituțiunea, cari au fost motivele, motive puternice, cari militau în favoarea modului nostru de a dezlega cestiunea; vin acuma la străini.

M-ați acuzat că am dat exploatarea minelor străinilor. Dar d-voastre ce faceți?

Eu, cel puțin, nu pronunțam cuvântul de străini, d-voastre prin interpretațiune ați dedus, și cu drept cuvânt, nu mă dosesc, că și străinul putea să exploateze minele; d-voastre însă, o spuneți pe față, că străinul poate să exploateze minele din țară.

Când zic eu însă că străinii pot să exploateze mine, atunci sunt un trădător de țară, iar când d-voastre dați concesiunea străinilor, când d-voastre permiteți străinilor să exploateze mine, atunci d-voastre sunteți apărătorii intereselor celor mai sacre ale țării! (*Ilaritate*).

Mărturisesc că nu înțeleg această logică.

Ori, d-lor, eram vinovat eu, şi atunci d-voastre trebuia să puneţi în lege că nici un străin nu poate să exploateze mine; ori nu eram vinovat, şi atunci de ce aruncaţi asupra mea, fără nici un temei, acuzaţiuni aşa de grave ca aceea de trădare naţională?

Am terminat cu d. raportor.

Vin acum, d-lor, la lege.

Pentru ce trebuie o lege de mine şi pentru ce în toate ţările din lume, afară de Anglia şi America...

D. Gr. Vulturescu: Şi de Rusia.

D. P.P. Carp: Nu de Rusia... s-a crezut cum că trebuie să intervie Statul şi să decreteze câteva prescripţiuni în privinţa, exploatării minelor? Pentru ce, înainte de toate, codul civil a menţinut excepţiunea care v-am citit-o, deşi atotputernicul Napoleon era absolut de părere că trefondul este strâns legat de suprafaţă şi aparţine proprietarului suprafeţei?

D-lor, Statele cari posedau mine sau voiau să le descopere, s-au găsit faţă cu o sumă de probleme a căror dezlegare se impune, şi noi am trebuit să ne punem întrebarea cum au procedat alte ţări faţă cu această cestiune, şi precum ne-am folosit de experienţa lor în materie de drumuri de fier, în materie de şcoale, în toate ramurile activităţii societăţii noastre, tot aşa, d-lor, am căutat să ne dăm seama pentru ce străinul a procedat astfel în materia ce ne ocupă.

De întâi, d-lor, cestiunea minelor este ea un *ce* de un interes general sau nu? Are Statul, el, un interes absolut de a vedea cum şi în ce mod se exploatează această avuţie naţională, dacă se exploatează ea punându-se la dispoziţiunea nevoilor întregi ale societăţii, sau dacă se exploatează ea în aşa mod încât societatea, în generalitatea ei, nu trage nici un profit din această exploatare, şi atunci el a cercetat experienţa trecutului şi, mai ales, în Francia, şi de aceea n-a putut Napoleon, cu toată puterea lui, să învingă pe Girardin şi să impuie principiul contrariu cu cel apărat de Mirabeau.

D. Gr. Ştefănescu: Turgot cum spune?

D. P.P. Carp: Nu cunosc dacă Turgot a vorbit în legea minelor.

D. Gr. Ştefănescu: A susţinut principiul acesta.

D. P.P. Carp: Vă rog citiţi textul.

D. Gr. Ştefănescu: Îl voi citi.

D. P.P. Carp: S-a studiat starea anterioară şi s-a constatat un lucru, s-a constatat că proprietarul suprafeţei nu dispune de mijloace suficiente pentru a exploata fundul, s-a constatat că proprietarul, când vede că are o materie minieră, cu mijloacele lui restrânse, începe a

zgâria pământul, face o galerie, două, şi de îndată ce dă de greutăţi mai mari, de îndată ce trebuie să pună capitaluri mai numeroase în exploatare, el se retrage, pământul şi ploaia umple hruba lui şi rămâne o mină de care nu numai că nu se poate folosi, dar a căreia reexploatare din nou devine foarte anevoioasă.

D. Gr. Ştefănescu: Poliţia mineră o primim.

D. P.P. Carp: Şi de aceea, vedeţi că tot legea minelor edictează prescripţiuni foarte serioase în privinţa părăsirii unei mine; s-a constatat deci, că trebuie capitaluri enorme de mari ca să se producă rentabilitatea unei mine. Să vă dau un exemplu: minele de la Anzin sunt minele cele mai puternice şi cele mai bogate din Francia, cari au îmbogăţit pe actualii proprietari ai acestor mine.

Ei, minele de la Anzin, 15 ani de-a rândul au fost pasive. S-au vârât într-însele 18 milioane, şi numai după ce s-au cheltuit aceste 18 milioane, numai atunci au început minele de la Anzin să dea foloase şi să îmbogăţească pe proprietarii lor.

Acum să luăm pe proprietarii de la noi. Întreb pe cel mai bogat dintre noi, pe d. Iorgu Cantacuzino, este în plecare să vâre 18 milioane într-o mină ca să fie proprietarul de la Anzin?

D. G.Gr. Cantacuzino: Dacă aş fi sigur.

D. P.P. Carp: Aceasta am vrut să ştiu. Te-am întrebat ca să ştiu aceasta. Vasăzică, nu ar fi nimeni la noi ca să rişte nu 18 milioane, dar nici măcar un milion, fără siguranţa absolută, şi acea siguranţă nu poate nimeni să o dea. Dar, fără a merge aşa de departe şi vorbind numai de explorări, iar nu de exploatări, mă întreb: explorările acelea sunt uşoare, explorările sunt ele mai puţin costisitoare? Da, relativ uşoare, relativ puţin costisitoare; însă chiar pentru explorare tot are nevoie proprietarul să verse între 100-150 mii până la 200.000 lei, şi câţi proprietari dispun de aşa capitaluri, încât să vâre în explorare o sumă de 150-200 de mii de lei, ca să ajungă pe urmă la convincţiunea că acea mină nu este rentabilă, şi că nu au fost aruncaţi în vânt 150-200 de mii de lei? Vasăzică, proprietarul singur nu o făcea, şi atunci se pune întrebarea: vedeţi cum toate se ţin lanţ, şi cum vine legea ca o consecinţă fatală a ceea ce se produce în practică? Te adresezi la un străin care vrea să rischeze acest capital, dar acest străin are să zică: pe ce bază? Eu rischez 200-300 de mii de lei, dar după ce găsesc ceva, mă laşi pe mine la dispoziţiunea proprietarului suprafeţei, ori îmi dai garanţia, înainte de a începe explorarea, cum că capitalul care l-am vârât în această explorare nu are să fie absolut pierdut pentru mine?

Vedeți dar, d-lor, cum legiuitorul de atunci ajunge încetul cu încetul a pune oarecare restricțiune la dreptul de proprietate.

Își mai zicea legiuitorul: exploatarea de mine, trage după sine accidente, exploatarea de mine are nevoie de un tărâm oarecare pentru exploatarea ei. Să las eu pe cineva care a vârât 20-30 milioane într-o mină la discreționea vecinului proprietarului de suprafață? Este absolut imposibil.

Admit că am o mină. Admit că deodată mina mea este inundată. Trebuie cu grele cheltuieli să scot apa de acolo, și să-i dau scursoarea afară, și repede, căci altfel se inundă mina mea. Când dai scursoarea afară, dai de proprietatea vecină, care sau nu vrea să treacă pe proprietatea lui, sau cere o sumă absolut exorbitantă.

D. raportor, Gr. Ștefănescu: Ați scăpat din vedere art. 21.

D. P.P. Carp: Nu am scăpat nimic din vedere, căci toate le supui la încuviințarea proprietarului vecin.

D. raportor, Gr. Ștefănescu: Prealabil.

D. P.P. Carp: Dar am vreme să mă înțeleg prealabil, când vreau să scurg apa; sau să fac proces și să las mina mea inundată? Nu. De aceea legiuitorul a zis: aci este un caz de interes general. Eu nu pot să admit să se distrugă capitaluri de 20-30 milioane pentru capriciul proprietarului vecin.

Este drept că legea amintește art. 616, dar acel articol nu se poate aplica decât în urma unei hotărâri judecătorești.

D. raportor, Gr. Ștefănescu: Nici nu este citat acel articol în raport. (*D. Carp caută în raport*). Vă asigur că acest articol nu este citat de mine.

D. P.P. Carp: Voi căuta și vă voi arăta. Este alineatul 2 de la art. 54 din legea guvernului.

Vedeți dar, d-lor, că legiuitorul francez de pe atunci s-a găsit în fața acestor două dificultăți. Întâi, incapacitatea vădită a proprietarului de a exploata în mod folositor cu fondul lui; al doilea, imposibilitatea de a exploata o mină chiar când ai mijloace, dacă nu ai dreptul de ocupațiune. Acestea sunt adevăratele cauze ale excepțiunii din art. 491.

Să vedem acum și la noi. Aveți d-voastre la noi exemple că proprietarii au vârât capitaluri mari în exploatări de mine? Sunt câteva exemple: cunosc exemplul Băii-de-Aramă; știm cu toții care a fost soarta acestei exploatări miniere; cu exploatarea de lignită de la Mărgineanca toți miniștrii domeniilor cari s-au succedat știu dificultățile ce are Statul pentru exploatarea acestei mine; s-au făcut alte încercări de exploatare de lignită, cum este una în fața Băicoilor pe lângă

Filipeştii-de-Pădure; s-a făcut o altă încercare la Schela, în Gorj, concesiunea d-lor Sled şi Schileru, dar toate aceste încercări n-au dat absolut nici un rezultat, pentru că toate au fost întreprinse cu capitaluri prea mici şi au fost conduse astfel încât, în loc să producă un spor al avuţiei naţionale, n-au făcut decât să nască în noi neîncrederea în exploatări miniere, astfel că astăzi, după experienţele făcute, mulţi îşi ziceau: ori legea lui Carp, ori legea lui Sturdza, puţin îmi pasă, mine tot nu o să avem în această ţară.

Vin acum, d-lor, la o contradicţiune flagrantă a legii ce o discutăm azi. Proprietatea în Dobrogea, este ea aceeaşi ca la noi, întru cât priveşte suprafaţa? Evident. Numai întru cât priveşte trefondul, legea Dobrogei zice că subsolul aparţine Statului, dar în ceea ce priveşte suprafaţa, ea aparţine proprietarului. D-voastre, în Dobrogea, daţi Statului dreptul de ocupaţiune, nu aţi violat dreptul de proprietate! Veţi zice, în Dobrogea nu se aplică Constituţiunea. Vă înşelaţi, fiindcă legea proprietăţii în Dobrogea, în art. 3, zice, în mod expres, că prescripţiunile Constituţiunii, întru cât privesc proprietatea, se aplică şi în Dobrogea.

Prin urmare, d-voastre, dând dreptul de ocupaţiune în Dobrogea, aţi violat ca şi mine Constituţiunea.

Dar, d-lor, să ne dăm seama acum, cum se oglindesc, în capul legiutorului de astăzi, dezvoltarea acestei avuţii miniere? Şi este un *ce* caracteristic, este corectarea textului proiectului guvernului de astăzi, făcută cu consimţământul guvernului de către comisiunea Senatului.

Statul, după proiectul guvernului, avea dreptul de concesiune pe moşiile lui. Vine comisiunea Senatului şi zice: Statul nu poate da concesiune pe moşiile lui pentru combustibilele fosile, poate să dea însă pentru ceea ce germanii numesc *edelmetalle,* adică aur, argint.

Vă mărturisesc, este cam straniu pentru cineva care s-a ocupat puţin cu cestiunile de exploatări miniere, de a vedea că se permit concesiuni acolo unde exploatarea este uşoară şi se interzic concesiuni acolo unde exploatarea este grea. În materie minieră ce este mai uşor: exploatarea de aur şi argint, sau exploatarea de combustibile fosile? Minele de aur şi argint, în mare parte sunt un soi de cariere, nu au nevoie nici de imensele cheltuieli, cari le au minele [de] combustibile fosile, nici nu sunt expuse la pericolele la cari sunt expuse minele cu galerii adânci.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Dar sunt mine subterane de aur şi argint.

D. P.P. Carp: Este elementar că exploatările miniere de aur şi argint sunt mai uşoare decât exploatările de huilă. Pentru una permiteţi concesiunea, pentru cealaltă nu permiteţi.

D-voastre obligați pe Stat a nu da concesiune și a exploata el singur. Vă închipuiți d-voastre ce e o exploatare de mine, *en grand*, de către Stat? Și numai o exploatare *en grand* ar putea aduce foloase industriei noastre. Dacă ar fi să procedeze Statul la exploatările de mine pe toate proprietățile lui, trebuie să începeți să-i dați cel puțin 10-15 milioane lei, cu siguranța aproape să nu le mai revedeți, căci acelea au să servească în toate părțile muntoase numai la explorări. Apoi trebuie să puneți la dispoziția lui un capital, care, cel puțin trebuie să varieze între 60-70 milioane lei, pentru a exploata diferitele mine cari le avem. Și de acolo trebuie să modificați și legea contabilității și să puneți la dispoziția Statului nu numai un capital de rulment dar și un capital pentru greutățile întâmplătoare în exploatarea minei. Zic că trebuie să modificați legea contabilității.

Vă închipuiți că aveți o exploatare de mine a Statului, care aduce mari venituri, se iveşte o inundație, va trebui un capital de 2-3 milioane pentru cheltuielile necesare ca să se scape acea mină; ei bine, ai vreme, când s-a întâmplat în timpul verii, să convoci Camera să voteze cheltuielile? Evident că nu. Prin urmare, trebuie să pui la dispoziţiunea Statului, în afară de capitalul pentru explorare și de exploatare, trebuie un capital de rulment și un capital pentru pericolele întâmplătoare. Dar îmi veți zice: da, toate acestea le fac pentru că am convingerea cum că am să câștig. Ei, știința nu ar fi cu d-voastre în asemenea caz; știința vă zice că nu puteți decât să pierdeți.

Știința ne arată că sunt mine cari au îmbogățit pe proprietar, dar știința ne mai arată că exploatarea minieră, în teză generală, nu a îmbogățit pe proprietarii minelor. Am avut dinaintea mea o listă de 400 exploatări miniere; dintre cele 400, 200 erau pasive; 120 aveau un venit care varia între 2 și 3%; veri o 40 treceau peste 6%, și numai veri o 7-8 treceau peste 8 1/2 și una sau două ajung până la 16%.

Iată care e starea generală a exploatării miniere; și atunci mă întreb: cum se face că, cu toate acestea, se găsesc capitaluri cari se vâră în exploatări miniere? Se găsesc capitaluri acolo unde capitalurile sunt numeroase, acolo unde capitalistul poate risca, unde el poate să-și zică, de exemplu: „știu că în 200 de cazuri am să pierd, dar știu că în 10 cazuri din 200 eu pot să câștig mult". Și atunci, fiindcă el găsește în jurul lui 100 și 1.000 de oameni dispuși a risca un mic căpitălaș, își face calculul următor: să punem fiecare câte 1.000 sau 2.000 de lei, și cum suntem în număr de 1.000, până la 1.500, ajungem a forma un capital de 2 sau 3 milioane, necesar pentru a începe exploatarea minei. Acum, dacă avem noroc să dăm peste o mină ca la Anzin sau în Westfalia,

avem un capital bine plasat; în caz contrariu, n-am riscat decât 2 sau 3.000 lei.

Ei, aşa se întâmplă la noi? Evident că nu? Credeţi d-voastre că aveţi să găsiţi în ţară la noi, chiar dacă am recunoaşte că există spiritul de asociaţiune, capitaluri suficiente pentru a exploata minele noastre? Evident că nu.

Prin urmare, d-lor, ideea de a obliga pe Stat să exploateze el minele lui, este o idee care nu va intra niciodată în aplicaţiune, şi ideea de a interzice Statului darea unei concesiuni la o societate oarecare, fie indigenă, fie străină, este egală cu interzicerea absolută a industriei miniere pe proprietăţile Statului.

D-lor, mai este încă o cestiune, unde iarăşi aţi mecunoscut datinile şi tradiţiunile, şi anume: în legea d-voastră, cea nouă, pretutindeni unde este vorba de redevenţă către Stat, către proprietar, puneţi atât la sută din venitul brut, iar nu din venitul net.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Pozitiv.

D. P.P. Carp: Evident; pentru că stă scris.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Şi avem cuvânt.

D. P.P. Carp: Nu cred.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Vă voi arăta că aşa este şi în alte ţări.

D. P.P. Carp: Ce zicea, d-lor, legislaţiunea anterioară?

„Scoţând mai întâi la amândouă întâmplările toate cheltuielile lucrării". Vasăzică, legislaţiunea anterioară vorbea de venit net.

D-lor, abaterea aceasta de la legislaţiunea anterioară este, după mine, o nouă piedică adusă exploatării minelor. Aceasta reiese din statistica care v-am arătat-o. V-am arătat câte mine, din cifra de 400 exploatări miniere, nu dau decât 2 sau 3 la sută.

Acum, dacă o mină care nu dă decât 2 sau 3 la sută venit net, d-voastre o impuneţi cu o dare de încă 3, 4, sau 5 asupra venitului brut, desigur distrugeţi venitul net. În adevăr, dacă eu, dintr-o mină care-mi aduce 3 la sută numai, sunt obligat să plătesc asupra venitului brut, în care intră cheltuielile de exploatare şi interesele capitalului meu, 5 la sută, eu trebuie să plătesc, admiţând că cheltuielile de exploatare sunt 50%, jumătate, eu trebuie să plătesc 10% din venitul net.

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Nu este aşa.

D. P.P. Carp: D-le Ştefănescu, când mina nu aduce net decât un venit de 30% şi când d-voastre îi impuneţi să plătească din venitul brut 4%, atunci întreprinzătorul nu mai câştigă nimic, ci mai trebuie să dea el 1%!

Dar veți zice: am făcut acestea fiindcă este foarte greu a evalua venitul net.

D. raportor, Gr. Ștefănescu: Firește.

D. P.P. Carp: Și cu toate acestea, toată lumea, când a pus dări, a pus numai pe venitul net.

Care este legiuitorul acela care, din seninul cerului, vine și zice unui om: eu știu că ți-ai riscat capitalul d-tale, însă eu nu vreau să ai vreun venit, și-ți mai impun ca să-mi mai dai și mie din buzunar încă 1%?

Nicăieri nu veți găsi vreo dare pusă asupra venitului brut.

Vedeți, d-lor, cu câte dificultăți are a lupta industria minieră și de ce legea franceză a căutat să le ușureze. Cu toate acestea, toți inginerii moderni recunosc că ea este încă insuficientă și, cu mult mai înainte de a se face o încercare de reformă în Francia, toate celelalte țări cari au legiferat asupra minelor au căutat să dea cât de mare folos acelora cari vor întreprinde exploatări miniere atât de periculoase și aleatorii, și astfel vedeți că oriunde s-a deosebit suprafața de trefond, oriunde s-au dat foloase mari pentru descoperitorii și exploatatorii de mine, acolo s-a dezvoltat industria minieră; și oriunde s-a făcut contrariul, ea a mers îndărăt: stagnează în Francia și de aceea, în Francia, toate proiectele cari s-au prezentat sunt conforme sistemului modern, astfel sunt proiectele lui Baillon Pion și a unui altuia al cărui nume îmi scapă, toate acestea separă suprafețele de trefond și dau foloase capitaliștilor.

Pentru ce? Pentru că au văzut că, urmându-se sistemul acesta, țările de alături au luat Franciei înainte.

Austria a dat libertate, și nu cere decât o singură condițiune, să se probeze rentabilitatea minei; Germania, inteligentă ca în toate, a mers mai departe, a zis: nu mai este nevoie să se probeze rentabilitate, cine riscă milioane ca să deschidă o mină, poate să-și dea seama de rentabilitatea ei. Pe calea aceasta a apucat Spania. Spania a luat legea germană și a dat libertate absolută și pentru explorator și pentru exploatator, fără să ceară nici o garanție dacă are mijloace suficiente. Legea svițerană din cantonul Valais, asemenea a dat libertatea absolută. Ei, unde se dezvoltă industria minieră? Acolo unde s-au aplicat rezultatele științei moderne miniere, ca în Spania, Germania și Svițera.

D. raportor, Gr. Ștefănescu: În Englitera nu?

D. P.P. Carp: Sistemul englez l-am avut până acum; putea să exploateze fiecare minele cum voia. Ai avut mine, d-le Ștefănescu?

O voce: Trebuie dezvoltată industria.

D. P.P. Carp: Vă întoarceți într-un cerc vicios.

Ca să ai industrie trebuie să ai mine şi nu industria produce minele, ci minele produc industria.

Unde a luat avânt industria minieră? În Germania, în Austria.

Duceţi-vă în Spania şi vedeţi cum legea lor a transformat toată provincia Bilbao într-una din părţile cele mai bogate ale Ispaniei moderne.

Şi d-voastre, la toate aceste experienţe, îmi opuneţi America şi Anglia; dar Germania nu ştia că în Anglia proprietarul suprafeţei este şi proprietar de fond? Germania nu ştia că în America este asemenea?

O ştia ca şi d-ta. Când s-a discutat acolo, nu erau profesori de geologie? S-a găsit vreunul dintr-înşii să zică că în Anglia este aşa, să facem şi la noi?

D. raportor, Gr. Ştefănescu: Obiceiul pământului.

D. P.P. Carp: Posibilitatea exploatării minei, nu obiceiul pământului; dacă ar fi a se introduce la noi obiceiul pământului, ar fi să nu exploatăm mine, căci obiceiuri miniere nu avem.

Nu ne comparaţi cu Anglia, unde industria minieră este intrată în năravurile poporului, deja după vremile romanilor, când depărtata Thule, îndestula lumea antică cu minele de zinc. Altceva, d-lor, este la noi, unde sărăcia de experienţă şi sărăcia de capitaluri este aşa de bătătoare la ochi, încât nimeni n-are cutezanţa să spună că în experienţa mea, că în sărăcia mea am să fac ceea ce face englezul cu experienţa lui de mii de ani şi cu avuţia lui. Nu noi, dar nici Germania n-a îndrăznit să facă, şi tare bine a făcut. Şi dacă vedeţi că industria Germaniei astăzi este aşa de înaintată, încât a început a bate industria engleză pe multe pieţe străine, cauza este că a avut înţelepciunea de a-şi da seama de condiţiile reale în care o exploatare minieră poate să fie folositoare pentru ţară şi de condiţiile rele în cari s-ar pune dacă nu s-ar ţine seamă de aceste condiţiuni de progres şi de capital. O repet, d-lor, ceea ce am zis în expunerea de motive a legii mele.

Exploatarea minieră produce abia renta capitalurilor vârâte în această industrie. Adevăratul folos îl trage ţara, care din produsul industriei miniere poate a crea atâtea şi atâtea industrii, care compensează cu prisos pagubele cari au suferit capitalurile pierdute în exploatarea de mine.

De aceea, d-lor, şi aceasta ar fi fost, dacă aş fi putut să mă iau după ştiinţa modernă, călăuza mea; progresul este, ca în Germania, în Spania, în Svitera, în libertatea absolută ce lăsaţi capitalului de a se risca în exploatări.

Şi sunt convins, că o dată ce se vor exploata minele în ţară la noi, nu din ceea ce iese din mină, dar din activitatea naţională, care are să se dezvăluiască, graţie produselor minelor, are să se înavuţească România, şi are să întâmpine mult mai bine nevoile ei decât le întâmpină astăzi.

Mă acuzaţi că nu am ţinut seamă de datinile ţării. Dar tocmai ca s-o fac am fost în contradicţiune cu convincţiunile mele şi poate că ceea ce păţesc astăzi, este o pedeapsă a inconsecinţei mele.

Mi-am zis: ia să ţin seamă şi de proprietar. Şi de aceea am introdus în legea mea acel sistem mixt, hibrid, dacă voiţi, între libertatea absolută a exploatării de mine şi dreptul absolut de proprietate a subsolului.

Oricum ar fi însă, sistemul, deşi nu tocmai conform cu ştiinţa modernă, cu legea germană, tot ar fi dat roade.

Cu sistemul d-voastre nu aveţi să ajungeţi la nimic. Statul nu are să aibă capitalurile necesare pentru exploatarea minelor.

Proprietarului îi daţi dreptul atât de exorbitant, încât nu are să vie nici un capital străin ca să se rischeze în mine.

Voiţi d-voastre să vină capitalişti străini, cu un capital de 2 sau 3 milioane, şi să-l supui să cumpere ori să despăgubească suprafaţa celui care are mina? Îl mai obligaţi cu legea d-voastre a trata cu toţi proprietarii după un perimetru. Dacă sunt 10 proprietari pe acel perimetru, şi numai 2 au mine în subsolul lor, mă obligi să cumpăr şi încuviinţarea acelora cari nu au mină sub pământ, căci nu daţi perimetrul fără încuviinţarea proprietarilor.

Să zicem că tot ar mai merge cu perimetrul. Dar în afară de perimetru, d-voastre nu daţi drept de ocupaţiune şi acolo, vasăzică, mă obligaţi să mă înţeleg cu o sumă de proprietari, în afară de perimetrul care face obiectul concesiunii.

Dar cine are să vină să ia o concesiune de mine în asemenea condiţiuni? Nimeni.

D-lor, credeţi-mă, greutăţile unei exploatări de mine sunt atât de mari, riscul capitalurilor cari se vârsă în această industrie sunt atât de numeroase, încât, dacă voiţi d-voastre să aveţi industrie minieră, trebuie să-i daţi o compensaţiune pentru pierderile eventuale şi acea compensaţiune nu poate fi de a-l pune la discreţiunea absolută a proprietarului suprafeţei. Această ţintă a avut legea mea, ca proprietarul suprafeţei să aibă drept asupra trefondului, dar exploatatorul să nu fie la absoluta discreţie a proprietarului suprafeţei.

D-lor, lucrurile fiind astfel, îmi pun întrebarea: ce aţi voit d-voastre? Constituţiunea e pozitivă, vă impune o lege de mine; dar este o lege de

mine când d-voastre veniți cu o lege care împiedică orice exploatare de mine? Este întocmai ca libertățile din Beaumarchais:

Ai libertatea să scrii, dar n-ai să vorbești nici de președintele consiliului, nici de ministrul de interne, nici de creditul funciar, nici de banca națională, nici de nimic, încolo poți vorbi ce vrei; așa face și legea minelor: vrea industrie minieră, dar o face așa, că nici proprietarul să n-o poată exploata și nici să nu o poată da în mod satisfăcător în concesiune la un alt capitalist care ar putea-o exploata.

Aceasta este ceea ce ați făcut d-voastre din această lege.

D-lor, dacă ați fi aplicat legea astfel cum o făcusem eu, poate că ați fi avut posibilitatea de a vă da seama că este combinată într-un mod – să-mi fie permis cuvântul vanitos – fericit în interesul proprietarilor ca și în acela la capitaliștilor.

La ministerul domeniilor stau astăzi, dacă sunt bine informat, până la 150 de cereri de concesiuni, cari toate stau nedezlegate în cartoanele ministerului domeniilor, pentru cuvântul că, deoarece șeful partidului național-liberal a atacat legea d-lui Carp, nu se poate aplica și nu s-a dat absolut nici o concesiune. Și a doua zi după promulgarea acestei legi, veți vedea câte din acele 150 cereri de concesiuni, cari stau astăzi la minsterul domeniilor, vor fi retrase și câte nu. Convingerea mea este că cea mai mare parte vor fi retrase.

D-lor, trebuie să vă mai vorbesc de petroleu. Dovada că restricțiunile aduse proprietății nu erau decât rezultatul greutăților ce întâmpină industria minieră, și că îndată ce acele greutăți nu mai există, am lăsat proprietarului suprafeței dreptul neștirbit asupra trefondului. De aceea, la minele de petrol, unde nu este nici cerința capitalurilor mari, unde nu este nevoie nici de un perimetru mare, căci exploatarea de petrol nu este orizontală, ci verticală, de aceea am zis că acolo, fără a periclita industria minieră, o pot lăsa la libera dispoziție a proprietarului suprafeței.

Am pus-o în legea minelor numai pentru cestiunile de supraveghere polițienească, pentru siguranța lucrătorilor.

Cum vedeți, d-lor, nici datinile anterioare, nici legea noastră pozitivă, nici Constituțiunea nu au fost violate; prescripțiunile ei sunt rezultatul experienței altor popoare, cari înaintea noastră au avut dezagreabilul rol de a fi antemergătorii noștri și de a suferi multe pagube ca să putem noi să ne folosim d experiența lor. D-voastre aruncați la o parte și experiența acestor oameni și dificultățile în exploatări miniere, și veniți cu o lege care face absolut imposibilă orice exploatațiune minieră. Pe urmă, puteți să ziceți că partidul național-

liberal, cu inima lui cea caldă, care a îmbrățișat toate ramurile activității noastre, precum a creat industria țării, a mai făcut și industria minieră, dar aceasta nu este rezultatul bunei opiniuni ce aveți de d-voastre, și în această privință – poate în singură această privință – întotdauna am avut cea mai sinceră admirațiune pentru partidul național liberal. Nu cunosc un partid care să aibă așa bună opiniune de dânsul ca partidul liberal (*Ilaritate*).

Nu face un pas fără ca acel pas să aducă foloasele cele mai mari pentru țară, nu are o cugetare, fără ca acea cugetare să fie o trăsătură de geniu.

Eu sunt convins că un național-liberal, când respiră, el aspiră ca noi oxigen, dar nu emite ca noi, ceilalți muritori, carbon, ci tot oxigen (*Ilaritate*), așa că atmosfera în care trăiește e totdauna pură (*Ilaritate*).

D. colonel Al. Budișteanu: Vezi! Acum ai spus adevărul (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Dar, d-lor, sunt și oameni răutăcioși și alături cu atestatele de genialitate, de bună purtare și de patriotism și de nu știu mai ce, vine un om răutăcios și vă arată unele greșeli ale partidului, cum vi le-a arătat ieri d. Maiorescu; dar aveți și la aceasta leac. D. Maiorescu vorbește dimineața, și seara *Voința Națională* zice că este ramolit.

Prin urmare, toate merg foarte bine, dar industrie minieră nu aveți să aveți d-voastre, veți rămânea cu geniul, și noi fără mine.

Vin, d-lor, la ultima parte. Nici în raport, nici în expunerea de motive a guvernului nu văd pentru ce guvernul a suprimat Casa de ajutoare. Am întrebat pe unul din fruntași, a căruia voce este hotărâtoare în deciziunile d-voastre, pentru ce s-a suprimat? Pentru că calculul era rău făcut și pentru că era rău combinată. Foarte bine. Un calcul rău făcut se poate îndrepta, un lucru rău combinat se poate combina mai bine; de ce n-ați făcut calculul mai bine, de ce n-ați făcut combinațiuni mai serioase decât ale mele? Aceasta este greu, și cere vreme, mi s-a răspuns. Vasăzică, iată motivul adevărat. Este greu și cere vreme? Dar greu, pentru ce? Dacă d-voastre ați [fi] avut bunătatea să mergeți la drumul de fier, la monopolul de tutunuri, la exploatarea salinelor, la întreprinderile private, precum sunt: Socec, fabrica de piele a d-lui Mandrea, veți fi văzut că toate acestea s-au pus pe cale de a asigura lucrătorilor lor ajutoarele necesare.

Să zicem că cestiunea pensiunii e un *ce* periculos, dar Casa de ajutor pentru ce ați suprimat-o? Calculele mele erau întemeiate pe experiență, nu luate din alte țări, luate din practica zilnică, cari sunt la aceste stabilimente. Și lucru era atât de ușor și atât de înțeles nouă, cum că, am zis atunci și o repet și astăzi, ministerul lucrărilor publice

începuse în vremea d-lui Catargi de a lucra o lege generală care să întindă binefacerile Casei de ajutor asupra tutulor stabilimentelor şi nu numai a stabilimentelor industriale, dar şi *les chantiers*, încât s-ar fi făcut o măsură generală care ar fi fost bună. Dar îndată ce dă roade la Socec, la Mandrea, la tutunuri, de ce n-ar da roade la mine? De îndată ce baza aceeaşi e luată, pe ce temei suprimaţi Casa de ajutor? Nu aveţi decât două temeiuri: întâi, că e făcută de mine, şi al doilea, că sunteţi partid liberal. Şi atunci mă întreb: pentru ce vă ziceţi la fiecare moment naţional-liberali? Oriunde s-a ivit o cestiune naţională, în ultimele timpuri, d-voastre aţi compromis-o; oriunde a fost cestiune de a vă manifesta ca gânditori liberali, d-voastre v-aţi manifestat ca gânditori reacţionari, şi atunci mă întreb: ca ce liberali-naţionali?

Goethe are un vers foarte frumos, şi cu acela voi termina; el zice: nimic nu e mai uşor decât a înşela lumea, dar când prinde de veste lumea că ai înşelat-o, eşti pierdut pentru etern; sper – şi am încredere în inima şi inteligenţa românului – că ţara aceasta are să înţeleagă odată că aţi înşelat-o, şi atunci deplâng soarta ce vă aşteaptă.

Urmează Nicolae I. Micescu în polemică cu P.P. Carp, Al. Constantinescu – la fel („ca liberal"!), dar într-un lung discurs şi, apoi, preşedintele Consiliului, Dim. A. Sturdza; după care se votează luarea în considerare a proiectului de lege.

[D.S. nr. 34 din 4 martie 1899]

ÎN CHESTIUNEA LEGII ÎNVĂŢĂMÂNTULUI A LUI SPIRU HARET

Şedinţa Senatului din 22 martie 1899

Prezidează vice-preşedintele Al. Nicolaide. Continuă discuţia generală asupra proiectului de lege pentru învăţământul profesional: G. Panu, P.S.S. Episcopul de Râmnic, apoi –

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, P.S.S. Episcopul de Râmnic salută această lege ca o lege menită să organizeze munca naţională. Grăbit, însă, de a ajunge la ceea ce era mai de interes pentru banca Înalţilor Prelaţi, adică la partea religioasă, a uitat un lucru esenţial, a uitat, salutând această lege, să ne probeze că organizează munca naţională; căci, d-lor, numai cu o simplă afirmaţiune nu mă pot împăca şi-mi va fi permis cred să cercetez puţin dacă în adevăr legea aceasta constituie sau nu un progres asupra stării de lucruri actuale, căci numai când mi se va proba aceasta, numai atunci putem zice că legea aceasta îndestulează marea menire la care este chemată; şi când se va proba contrariu, atunci şi legea aceasta va fi ca multe alte legi anunţate cu pompă şi lăudată de toţi aceia cari au votat, şi cari în realitate nu a dat alte roade decât o satisfacere de amor propriu, de multe ori neîntemeiată, a aceluia care a prezentat-o.

D-lor, legea aceasta are două părţi. Una se reazemă pe legile anterioare, şi nu voi discuta mult cu d. ministru de învăţământ public, dacă în adevăr d-lui a stricat, ori a îmbunătăţit starea actuală şi voi primi ca şi dovedite afirmaţiunile d-sale, cum că în legile actualmente existente s-au introdus foarte puţine şi neînsemnate modificări, astfel încât, putem zice, că în această privinţă legea de faţă nu constituie nici un progres.

Dar este o parte originală în această lege. Şi în privinţa părţii acesteia originale, îmi veţi permite, d-lor, dintâi, până a nu intra în amănuntele reformei, să mă întreb un lucru, un lucru după mine esenţial: pentru ce vine legea aceasta din partea unui ministru al instrucţiunii, atunci când titular la ministerul domeniilor n-avem, atunci când nu putem şti dacă viitorul titular se va împăca, şi zic mai mult, poate să se împace cu reforma pe care o prezentaţi? Eu zic că nu poate, şi sper s-o dovedesc.

D. ministru invoacă ca argument principal al trecerii şcoalelor profesionale de la ministerul domeniilor la ministerul instrucţiunii, în expunerea d-sale de motive, dintâi, neîndestulătoarele rezultate cari au dat şcoalele profesionale de până acum. N-a zis pentru ce. Dar fiindcă suntem indiscreţi, putem noi să ne punem întrebarea: neîndestularea aceasta a provenit din lege, sau din cauza titularilor cari s-au succedat la ministerul domeniilor?

Dacă neîndestularea ar fi provenit din lege, atunci este cam straniu că reformatorii vin şi menţin legea actuală astfel cum există.

Venit-a din neexperienţa, din neîndeletnicirea ministrului domeniilor? Atunci suntem în drept de a nu sta la vorbă cu d. ministru al instrucţiunii, pentru că d-lui nu prezintă decât un resort al întregului minister, şi atunci ne adresăm la preşedintele consiliului de miniştri* şi îl întrebăm, pentru ce, din motive pur politice, ai încredinţat acest minister, menit a dezvăli munca naţională, unor oameni cari, după propria d-voastră afirmaţiune, erau nedestoinici de a o face?

Dar, d-lor, se mai invoacă şi alt argument: unitatea în direcţiunea învăţământului. Vă mărturisesc că, deşi nu sunt profesor, nici avocat, m-am ocupat în viaţa mea foarte mult cu cestiuni de-ale şcoalelor, cum se petrec lucrurile la noi şi aiurea, şi am găsit, în adevăr, vorbindu-se de unitatea de direcţiune într-un învăţământ. Aş vrea să întreb: la care unitate a făcut aluziune d. ministru al învăţământului? Aşa, de exemplu, în ţara noastră vecină, Austro-Ungaria, sunt oameni cari tind să facă ca şcoalele să fie confesionale; acolo văd o unitate de idee.

Până mai deunăzi, în Germania, era o altă tendinţă: la universităţi studiile filozofice trebuiau să aibă o anume tendinţă şi oricine îndrăznea numai să se ridice în contra acelei tendinţe, era exclus din învăţământul superior filozofic al universităţilor germane. La acest soi de unitate face aluziune d. ministru al instrucţiunii? Dacă e aşa, atunci eu cer să ni se specifice unitatea aceasta, ca să ştim şi noi dacă ne convine, dacă reforma aceasta e în raport cu progresul – nu zic al ştiinţei – ci al gândirii moderne, sau dacă ea ne dă îndărăt cu patruzeci sau cincizeci de ani.

Dar aşa, în mod vag, să ziceţi: am luat şcoalele profesionale de la ministerul domeniilor, pentru că vreau să introduc o unitate de direcţiune, aceeaşi în licee, aceeaşi în şcoalele de meserii, aceeaşi la universitate, aceeaşi la şcoalele de fete pentru cusut, – înţelegeţi foarte bine că nedumerirea e prea mare ca să admitem noi că un asemenea argument ar fi serios şi ca să nu nască prezumţiunea, dar, că acela care

* Dim. A. Sturdza, la acea dată şi ad-interim la Domenii.

îl invoacă nu are seriozitatea necesară ca să se pună el în capul unei reforme de atâta importanță.

D-lor, dar mai e şi un alt argument are militează în contra acestei legi.

Legea chiar bună dacă ar fi, ceea ce în părerea mea nu e, e menită a sta pe loc, şi un lucru care din capul locului e condamnat la stagnațiune, lucrul acela, oricât de frumos ar fi el conceput, oricât de bine ar fi organizat, nu poate şi nu va da niciodată roadele ce se aşteaptă de la o lege organizatoare.

În această privinţă, îmi veţi permite, fără a intra în multe explicațiuni ştiințifice, fără a mai întreba cum s-a întrebat d. ministru al instrucțiunii dacă aiurea e aşa sau nu, îmi veţi permite a vă vorbi de experiența ce am făcut-o eu la ministerul domeniilor, experiență care a avut drept rezultat legea profesională ce am avut onoarea să propun. Ca ministru de domenii a trebuit, înainte de toate, să mă preocup de un lucru: Care este progresul agriculturii la noi? Care este progresul industriei la noi? Care este progresul ce s-a făcut în administrațiunea domeniilor şi a pădurilor Statului, deşi partea administrativă nu vine decât în al doilea rând, faţă cu marea cestiune a dezvălirii generale a activității noastre economice. Şi atunci am constatat – şi numai ministrul domeniilor poate s-o constate, iar nu ministrul instrucțiunii – că dacă roadele nu au fost aşa de bune, ba în unele cazuri chiar nule, cauza era în organizarea şcoalelor. Şi ca să-mi dau seama cum erau organizate acele şcoale, ca ministru al domeniilor şi industriei, am cercetat şi am studiat cari sunt golurile şi neajunsurile ale relei direcțiuni ce se dădea şcoalelor noastre.

Să luăm, de exemplu, şcoalele de meserii. Cum am venit la minister, văzând cât de puțini lucrători români sunt şi că chiar atunci când se scoate câte un absolvent din şcoala de meserii, după o încercare de a se plasa la un meşter oarecare, meşterul după 3, 4 luni de zile, îi zicea: băiete, poate că ai învățat în teorie lucruri foarte frumoase şi foarte bune, dar mie nu-mi trebuie acestea, mie îmi trebuie să ştii să faci o cheie, să ştii cum se aşează o boltă, să ştii cum se aşează un acoperiş; văzând, zic, aceasta, m-am dus de am inspectat şcoala de meserii şi am văzut teorie multă, dar practica care era, în genere? Fiindcă şcoalele de meserii erau rău utilizate, fiindcă nu aveau nici de lucru, căci nimeni nu avea încredere în lucrările ieşite din această şcoală, practica era că se făcea industrie în miniatură; astfel, de exemplu, se făceau quadrate mici de fier, cuburi mici de fier, chei în miniatură, iar când era vorba ca să ştie cum se aşează un acoperiş, se făcea, cum fac copiii cu bucăţelele de lemne, şi se explica în teorie: greutatea este atâta; ca să suporte

această greutate, trebuie să fie cutare tărie jos şi rezultatul era că erau nişte meseriaşi în miniatură, cari, când trebuia să se angajeze ca calfe, aveau soarta de care am vorbit. Mi-am zis atunci: aşa nu merge; să lăsăm teoria teorie, dar pe lângă fiecare şcoală de meserii trebuie şi un atelier cu meşterii lor, care face din şcolar, în adevăr, un meseriaş serios, cu speranţe de a ajunge la un rezultat serios, ca să poată să se ducă să găsească un loc la un fabricant, ori la un meşter oarecare; şi în acest scop am stabilit ateliere pe lângă şcoala de meserii de aici şi pe lângă şcoala de meserii din Iaşi.

Că aceasta era de o absolută necesitate, se dovedeşte, d-lor, din chiar şcoalele inferioare de meserii, pe cari vrea să le creeze prin această lege d. ministru al instrucţiunii publice. Şcoale de acestea am avut la Iaşi, întreţinute de comună, am avut la Roman, la Ploieşti, Craiova etc., întreţinute de judeţe sau comune.

M-am ocupat de rezultatele ce dau aceste şcoli. Şcoala de la Iaşi a fost desfiinţată pentru că nu da nici un rod şi nici nu avea mijloacele necesare pentru a putea da roade. Şcoala de la Roman am găsit-o instalată într-un beci şi nu da absolut nici un rezultat. Şcoala de la Ploieşti, cât am stat la ministerul domeniilor, totdauna venea cu cererea de a o lua asupra Statului, căci nu avea mijloacele necesare pentru a putea propăşi. Acelaşi lucru mi s-a întâmplat şi cu şcoala de la Craiova, care venea mereu şi îmi zicea: am înfiinţat noi, în adevăr, şcoala de meserii la Craiova, dar nu suntem în stare să o dezvoltăm mai departe, luaţi-o asupra Statului.

D. N. Crătunescu: Acea şcoală merge acum foarte bine.

D. P.P. Carp: Se poate; dar fiind ieşit de patru ani de la ministerul domeniilor, nu pot nici afirma, nici dezminţi asigurarea care mi se dă de un craiovean că acum şcoala de la Craiova merge bine şi dă roade satisfăcătoare, şi neputând dar controla lucrul, primesc ca adevărată aserţiunea aceasta, dar văd că din 4 şcoale, 3 n-au dat nici un rezultat din lipsă de mijloace şi numai una, cea de la Craiova se afirmă că a dat rezultate; să-mi daţi însă voie să revendic pentru mine dreptul ca la ocaziune să cercetez dacă într-adevăr şcoala aceea dă roadele cari se zice că le dă.

Acum, d-lor, ia să vedem ce s-a făcut cu aceste ateliere? Şi pentru a răspunde la această întrebare sunt silit să iau rând pe rând toate aceste şcoale ca să vedeţi dacă legea era de vină, sau dacă de vină era nedestoinicia titularilor de la ministerul domeniilor?

D-lor, un atelier trebuie să aibă la îndemâna lui un capital foarte mare de rulment, şi când directorul şcoalei vine şi zice: ca să poată să

meargă atelierul cum se cade, ca să poată şcoala să corespundă menirii ei, adică să creeze în adevăr meşteri, cari să îndestuleze nevoile muncii naţionale, îmi trebuie atâtea şi atâtea mijloace, i se răspunde: trebuie să faci economii, nu pot să dau decât cutare şi cutare sumă, în general neîndestulătoare ca şcoalele să poată da rezultatele voite; ei, cum credeţi d-voastre că dacă vor trece şcoalele de meserii de la Iaşi şi de la Bucureşti, de sub ministerul domeniilor sub administraţiunea ministerului instrucţiunii, d-sa are să se intereseze mai mult de mijloacele ce trebuie să pună la dispoziţia acestor şcoale decât de a îndestula acele şcoale cari-i sunt d-lui cunoscute, care crede d-lui – şi aici nu fac decât a repeta un argument invocat deja în Camera de jos, că au o valoare mai mare. Dacă titularii liberali de la domenii nu au dat atelierelor şcoalelor de meserii mijloacele necesare, ca să producă aceste şcoale rezultate astfel cum se dorea, – apoi era unul care, după dispoziţie, s-a ocupat prea puţin cu industria, comerţul şi agricultura ca să-şi dea seama nu de nevoile dar de modalitatea, de posibilitatea cum să îndestuleze aceste nevoi? Eu cred că nu. Şi la fiecare speţă acelaşi fenomen are să se întâmple. Când am intrat la ministerul de domenii, m-am întrebat cu privire la şcoala de agricultură: ce a produs această şcoală până acum; şi în lunga perioadă de 30 de ani în care a fost administrată şcoala, aşa cum a fost administrată, şi nu învinuiesc atât pe director şi profesori cât modul cum era organizată, şcoala a dat ca oameni bine înzestraţi cu aptitudini necesare pentru avântul agriculturii noastre, a dat rezultate mai nule.

Poate că mă înşel asupra numărului, ar fi o cestiune de statistică, dar afirm că în toată perioada aceasta, dacă au ieşit administratori de moşii din această şcoală, mai mulţi decât 20-25, exagerez numărul lor.

Ce da însă şcoala de agricultură de la Herăstrău, astfel cum era organizată? Şcoala avea pe lângă cursurile de agricultură şi două cursuri de silvicultori, şi elevii aveau un debuşeu firesc în administraţiunea pădurilor Statului, unde puteau să vie cu atestatul lor de silvicultură de la şcoala de la Herăstrău ca să intre în serviciul Statului.

În această privire am făcut două experienţe, amândouă triste. Se trimitea de la această şcoală acei ieşiţi pentru silvicultură şi care voiau să se perfecţioneze, la şcoala de la Nancy.

Sunt numeroase rapoarte în ministerul domeniilor din partea directorului şcoalei din Nancy, în cari se spunea: cum ne trimiteţi d-voastre şcolarii d-voastre, nu putem să facem nimic cu dânşii, fiindcă sunt aşa de rău pregătiţi, aşa de ignoranţi, încât nu pot urma şi prin urmare nu pot să se folosească de şcoala noastră. Astfel încât s-a făcut un regulament special la Nancy pentru elevii veniţi din România.

A doua experienţă, – şi înţelegeţi bine că această experienţă nu poate să o facă decât administratorul pădurilor Statului. Era să se prăbuşească muntele din faţa Sinaiei; s-au chemat inginerii de la drumul de fier; am întrebat la început cari sunt silvicultorii cei mai competinţi, mi s-a desemnat cutare şi cutare.

Ei, i-am chemat să înceapă lucrarea. S-a început cu inginerii de la drumul de fier şi cu silvicultorii ministerului domeniilor. Rezultatul a fost că muntele, care se vede că nu admitea unitatea aşa de uşor, ca d-voastre, ministru de culte, a continuat a se prăbuşi. Atunci, mi-am zis: nu putem merge înainte cu sistemul acesta. Am căutat deci, să fac apel la ingineri străini.

În acest scop, m-am adresat la guvernul austro-ungar spre a ne trimite un bun inginer silvic spre a vedea ce este de făcut. Contele Falkenhayn mi-a trimis pe d. Piceak, zicându-mi în acelaşi timp: vă trimit pe cel mai distins inginer ce pot să vă ofer.

Ei bine, am dus pe acest domn inginer la faţa loculuil, şi după ce a văzut lucrările, m-a întrebat: cine a făcut aceste lucrări?

I-am spus: cutare. A chemat apoi pe silvicultorul nostru, a discutat cu el şi în urmă venind la mine, mi-a zis: „Acesta nu este silvicultor, n-are idee de ce va să zică lucrări pentru a împiedica surparea unui munte; o cestiune foarte importantă în toate administraţiunile silvice din toate ţările din lume.“ Mi-a făcut teorie, mi-a zis că apa este de vină, apa printr-o lege firească tinde a se coborî de sus în jos şi trage muntele cu dânsa... *voilà pourquoi votre fille est muette.* Numai cu teoria nu poate să facă nimic.

Iată, d-lor, o experienţă pe care numai ministrul domeniilor putea să o facă prin practica lucrurilor, bineînţeles, şi anume: că ceea ce se învaţă în şcoale este neîndestulător şi nu dă absolut nici un rezultat.

Văzând astfel, d-lor, mi-am zis: trebuie să creăm o şcoală de silvicultură specială şi alături cu dânsa trebuie să creez şi o şcoală de brigadieri pentru impiegaţii inferiori. Ceva mai mult: alături cu şcoala de silvicultori, trebuie să am şi un revir întreg de păduri în care, şcolarul, după ce a învăţat teoria, când a ajuns să priceapă practica, să vie în revirul acela şi sub conducerea şefului de ocol să facă practică, fără de care teoria lui învăţată în şcoală nu-i serveşte la nimic.

Acum, repet, se ia şcoala de sub administraţia ministerului domeniilor, şi atunci întreb: când, mâine, va veni la ministerul domeniilor, inspectorul revirului forestier unde trebuie să se facă practica şi va zice: d-le ministru, este drept – şi aici veţi vedea cum legea aceasta nu este susceptibilă de perfecţionare, – este drept că am primit cutare şi

cutare elev de la şcoala silvică, însă la această şcoală se dă atenţiune mai mult la cutare decât la cutare studiu; şi practica cere din contră să se dea atenţiune mai mult la cutare materie.

În urma unui astfel de raport, ce va trebui să fac eu, ca ministru de domenii? Va trebui desigur să mă duc la ministerul de instrucţiune şi, expunându-i cazul, din două, una: ori îl conving să schimbe programul şi atunci ce nevoie era ca şcoala să fie la d-sa? Sau nu-l conving, şi atunci îmi pun întrebarea: ce folos trag eu, ministru de domenii, din şcoala direguită cu unitate de vederi, dar cu neexperienţa practică a ministerului instrucţiunii? Căci, în adevăr, această transferare a şcolilor la ministerul instrucţiunii, ori este o superfetaţiune, un *ruage* inutil, când ministrul instrucţiunii va fi de aceeaşi părere cu ministrul domeniilor; ori este un conflict, ori provoacă un conflict şi şcoalele find conduse de ministrul instrucţiunii, conflictul are să se dezlege totdauna în favoarea ministrului de instrucţie, dar în dauna administraţiunii domeniilor.

În această privinţă am să vă spun următoarele: Când am venit la minister, am găsit pădurile Statului într-o stare de destrăbălare nemaipomenită, aşa încât, din toată întinderea pădurilor, 200.000 hectare erau aproape distruse şi cereau absolut o reîmpădurire. Destinasem un fond pentru această împădurire, guvernul actual, din prima zi a venirii lui la putere, a pus mâna, sub pretext de economie, pe acel fond, şi aci apare conflictul de competinţă; ministrul de finanţe a zis: când va fi nevoie, voi da eu mijloacele necesare; ministrul domeniilor a primit.

Care a fost însă rezultatul?

Până astăzi nu s-a cheltuit mai nimic pentru reîmpădurirea pădurilor Statului, şi dacă vom merge înainte cu acest conflict de competinţă, pot spune că, în curând, ceea ce era posibil de reparat, are să fie complet distrus.

Aceasta pentru silvicultură. Dar în agronomie, care era rezultatul? Elevii cari nu se făceau silvicultori, agronomi nu s-au făcut, şi să vă dau un exemplu tipic pentru ce am făcut de toate, numai agricultori nu.

Un proprietar vecin cu mine, d. Zadig, a luat un elev de la şcoala de agricultură, cu atestate foarte frumoase, recomandat ca bun elev, şi l-a făcut administrator al moşiei. A vrut să-l încerce dacă are practică şi mergând să cumpere boi de la iarmarocul de la Roman, a ales câţiva juncani cari i s-au părut mai buni, şi a întrebat pe elev: ce zici d-ta de boii aceştia? Elevul, examinându-i, îi răspunde: nu-i puteţi cumpăra, căci boii sunt bătrâni. – Cum, bătrâni? – Apoi n-au dinţii de sus.

Iată un absolvent al şcoalei de agricultură care nu ştie că boii niciodată n-au dinţii de sus.

Care a fost rezultatul? D. Zadig i-a zis a doua zi să se ducă de la dânsul. Ce s-a făcut nu ştiu. Teorie ştia cât poftiţi; ştia cantitatea de fosfate, de amoniac, ce trebuie să conţină un pământ bun; ştia toate legile botanicii etc.

Dar rezultatul l-aţi văzut.

Prin urmare, nu merge aşa; pe lângă teorie trebuie şi practică, şi am creat fermele model, care, îndată ce elevul va ieşi îndopat de teorie, el va primi să mai uite acolo ceva din ceea ce a învăţat, şi să mai înveţe ceva din ceea ce n-a învăţat.

Acum, d-lor, ce s-a făcut cu fermele acestea?

O fermă model nu este un venit al Statului, venitul Statului nu poate izvorî decât în mod indirect, din creşterea avuţiei naţionale prin o muncă mai intensivă; precum drumurile de fier au dat abia unu, unu şi jumătate la sută din capitalul băgat în drumul de fier, dar a mărit cu 30, 40, 50% întreaga avuţie a ţării. Înţelegeţi prea bine că dacă un ministru al lucrărilor publice ar zice: eu am să pun taxe grele, am să obţin de la drumurile de fier mai mari venituri, şi ar fi indiferent pentru dezvoltarea avuţiei naţionale, ar fi un om care ar deservi ţara, în loc să o servească.

Ei bine, s-a cerut ca fermele model să dea venit...

Voci: Sunt 5 ore.

D. vice-preşedinte, Al. Nicolaide: Voiam să las pe d. Carp să termine ideea.

Se pune la vot prelungirea şedinţei şi se adoptă cu majoritate de 2/3.

D. G. Panu: Până când s-a prelungit, trebuie hotărât.

D. general Catargiu: Noi am prelungit şedinţa, pe urmă vom vedea.

D. vice-preşedinte, Al. Nicolaide: D. Carp este rugat să continue.

D. P.P. Carp: Acum, d-lor, vă ziceam că fermele model în adevăr nu au dat toate roadele cari eram în drept să aşteptăm de la dânsele, din nefericita idee că fermele model trebuie tratate ca o moşie, că înainte de toate trebuie să aducă venit. Alta însă s-a întâmplat, că sumele necesare pentru agricultură, cari trebuiau să fie liberate în aprilie, nu au fost liberate decât în septembrie, şi s-a acuzat directorul fermei de ce lucrările nu sunt înaintate.

S-a plâns directorul fermei cum că şcolarii nu sunt disciplinaţi şi că nu vor să urmeze ce le dă directorul fermei, s-a trimis un inspector, ştiţi ce a făcut inspectorul faţă cu şcolarii, a zis că n-au să se uite ce zice directorul fermei; este drept că această stranie procedare a fost adusă la cunoştinţa ministrului, şi ministrul nu numai că n-a ţinut seamă de inspectorul său, dar a dat o pedeapsă asupra acelor şcolari cari nu voiau să se supună, şi foarte bine a făcut.

Dacă notez acest caz este ca să vă arăt în ce conflict are să se găsească ministrul domeniilor cu ministrul instrucţiunii publice, când s-ar întâmpla un caz ca acesta, că inspectorul atârnă de ministerul instrucţiunii, să facă un asemenea act. Şi directorul şcoalei să se ducă la ministerul respectiv, să zică: nu mai poate merge învăţământul practic în asemenea condiţiuni. Dacă inspectorul este subordonat ministerului domeniilor, i se întâmplă ceea ce s-a întâmplat în cazul de faţă, dacă este subordonat ministerului instrucţiunii, atunci după ideea ce o avem cu toţii, că fiecare ministru trebuie să-şi apere impiegaţii resortului său, are să se pună în conflict cu ministrul domeniilor, şi rezultatul are să fie paralizarea efectelor cari se aşteaptă de la lege.

Vedeţi, d-lor, fără teorie generală, în mod practic, o sumă de cazuri cari vă dovedesc cât de nefericită este ideea de a lua şcoalele acestea de la ministerul domeniilor. Nu a apărut încă *Monitorul Oficial*, dar mi s-a spus că d. ministru al cultelor, – şi d. Haret poate să controleze dacă sunt bine informat, – ar fi zis cum că, venind cu această idee, se află în bună companie şi a invocat câteva ţări, dacă sunt bine informat, Würtembergul, adică o ţară unde nu există ministerul domeniilor, ţara fiind mică, atunci este evident că s-a făcut la alt minister o direcţiune oarecare, pentru a fi în capul acestor şcoale o direcţiune aproape neatârnată.

De acolo, în toate celelalte ţări cari au ministerul domeniilor, toate şcoalele acestea, – şi aţi văzut ce argumente practice, ce nevoi strigătoare, militează în favoarea acestei idei, – sunt la ministerul agriculturii şi la ministerul de comerţ.

Mi s-a mai spus că ar fi invocat d. ministru şi exemplul Angliei, şi ar fi zis că s-a creat un serviciu special pentru industrie, în Anglia.

Da, dar neatârnată.

D-lor, serviciul acesta, în urma anchetei de la 1880, ce Anglia a făcut, speriată de avântul enorm şi de concurenţa puternică care o făcea industria germană, s-a simţit nevoia, nu de a subordona industria Angliei unui minister necompetent, dar de a crea o instanţă specială, neatârnată şi competentă, aceea care să ia în mână întreaga această cestiune.

Şi acest exemplu se invoacă în favoarea legii.

Am terminat, d-lor, cu partea aceasta a argumentaţiunii, şi repet, că chiar bună dacă ar fi legea aceasta, nu ministrul cultelor, oricare ar fi el, chiar un ministru aşa de competinte în ale învăţământului ca d. Haret, are să poată fi pus în poziţiune de a cunoaşte cari sunt lipsurile acestor şcoale.

Neavând posibilitatea de a-şi da seama prin practica ministerului său de rezultatele şcoalei, el are să o lase cum a făcut-o şi nu se va preocupa, căci nu poate să se preocupe, dacă ea a dat în adevăr roadele pe cari le saluta cu atâta bunăvoinţă P.S.S. Episcopul de Râmnicu-Vâlcei.

Viu acum la partea originală, la şcoalele inferioare de agricultură şi la şcoalele inferioare de meserii. Îmi veţi permite a mă întreba: după expunerea sa de motive şi după cum a fost făcută legea, dacă d. ministru Haret a dat probă că tocmai d-lui era omul competent care putea să ia o asemenea reformă în mână? Cred că voi putea proba că nu.

Şi în aceasta să nu creadă d. Haret că-i fac o critică personală: nu putem cu toţii să le ştim pe toate şi cine se încearcă să le ştie pe toate, acela în multe cazuri nu ştie nimic şi vorba latină *ne sutor ultra crepidam*... rămâne adevărată şi astăzi cum a fost adevărată şi pe vremea romanilor.

Să vedem cum îşi închipuieşte d. ministru agricultura. Un exemplu, şi aici fac apel la toţi acei din d-voastre cari au locuit puţin la ţară şi s-au ocupat cu agricultura. Ce zice în expunerea de motive?...

„Şcoala va dispune de o bucată de loc de 20 hectare şi de instalaţia completă a unei gospodării ţărăneşti (casă de locuinţă cu ale ei, *doi boi* şi instrumente agricole necesare)."

Vă mărturisesc că aceşti doi boi, pentru mine sunt un fenomen adorabil. Care e agricultorul care nu ştie că doi boi nu sunt un stare să tragă un plug?

Voci: Trag, se întovărăşesc.

D. P.P. Carp: Nu trag, nu sunt în stare doi boi să tragă un plug. Ca să se poată trage un plug trebuiesc cel puţin patru boi. Nu aveţi decât să întrebaţi pe fiecare ţăran, şi încă patru boi nu fac agricultura decât pe aceea pe care o face ţăranul şi pe care trebuie să o îmbunătăţim. Dacă noi trebuie să continuăm a ara cum a arat ţăranul până acum, numai de 4-5 centimetri, ce nevoie e de şcoală.

O altă dovadă, şi aici fără să fim doctori în ştiinţă şi matematici* iluştri, să luăm pe bătrânii noştri, să vedem aşezământul legii rurale.

Să vedem legea rurală a lui Kogălniceanu, bazată pe experienţă, zicea: pentru a putea ara sau lucra cu doi boi, nu-i poţi da decât atâta

* Aluzie la Spiru Haret – primul român cu un astfel de doctorat la Paris.

pământ, cu mai mult nu poate; fiecare care are patru boi îi dau mai mult pământ; s-au făcut trei categorii.

Voci: Numai două.

D. P.P. Carp: Vă înşelaţi, în Moldova sunt trei categorii.

Acum, care a fost câtimea cea mai mare care s-a dat locuitorilor cu patru boi? Patru fălci; şi d-voastre voiţi cu doi boi să lucraţi 20 de hectare. Alt exemplu: se întâmplă la şcoala aceea ca un bou să se îmbolnăvească; ce mai faci d-ta atunci cu un bou? Cine are să înlocuiască boul acela care lipseşte? Legea le-a prevăzut toate, are să se îndestuleze din veniturile treptate ale acestei ferme. Dacă va pieri un bou al şcolii în primul an, numai după şase ani se va putea cumpăra al doilea bou. Şi aceasta se numeşte, d-lor, unitate de vederi a învăţământului profesional, şi aceasta ni se prezintă ca o reformă ilustră, menită a da muncii naţionale o nouă dezvoltare!

Prin urmare, din capul locului afirm sus şi tare că ministrul care a putut iscăli această frază n-are idee de ceea ce se petrece la ţară şi nu d-sale trebuia încredinţată reforma învăţământului agricol.

Să mergem mai departe. Tot în mod practic ni se face un calcul; ni se zice: aceste 20 hectare are să le cumpere judeţul, dar în mare parte pământul acesta există deja prin diferite legi şi vorbesc de nişte pământuri cari ar exista la secţia şcoalelor. Eu nu le cunosc; legea din 1864 n-a dat pentru şcoale nici un palmac de pământ; legea d-lui Brătianu asemenea n-a dat nici un palmac pentru şcoale şi chiar dacă ar fi dat, încă rezultatele ar fi nule, pentru că în toată administraţiunea d-lui Brătianu, din 140 mii hectare cari s-au vândut, nu s-au vândut în loturi mici la ţărani decât 8 mii, iar restul de 132 mii s-a vândut la proprietari.

D. P. Cassotti: S-a dat la însurăţei.

D. P.P. Carp: D-le Cassotti, însurăţeii n-au primit pământ decât conform legii din 1864.

A venit d. Brătianu şi a zis: nu s-a aplicat în privinţa însurăţeilor legea din 1864, eu o aplic; şi a dat însurăţeilor pământul conform legii de la 1864 şi cu preţurile de la 1864.

În legea de la 1889 am făcut o dispoziţiune: cum că comunele pot, pentru serviciul şi în interesul şcoalei, în afară de sătenii muncitori de pământ, să cumpere unul sau mai multe loturi de pământ. La cunoştinţa mea, cât am fost ministru al domeniilor, nici o comună n-a cumpărat absolut nici un lot pentru şcoală; prin urmare, rezultatul are să fie cum că districtele au să fie obligate să cumpere aceste 20 hectare. De la cine să le cumpere? De la proprietari? Evident că cu greu. Are să le cumpere de la ţărani? Legea inalienabilităţii se opune. Are să le

cumpere în sate răzăşeşti? Care este răzaşul care având 20 hectare are să le vândă? Nici unul; prin urmare, această obligaţiune pe care o impuneţi d-voastre judeţelor de a cumpăra pământul necesar la aceste şcoale, din capul locului este iluzorie.

Să mergem mai departe. Aţi văzut, d-lor, că cu doi boi nu merge (*Ilaritate*). Vă rog, d-lor, să-mi daţi toată atenţiunea d-voastre, căci este foarte important să vedeţi cum se întocmesc legile în ţară la noi, vă vorbeşte un agricultor practic, mă voi feri de orice teorie generală, de orice ştiinţă, voi vorbi ca ţăran de la ţară, ce în realitate sunt.

Înzestrarea şcoalei trebuie să prevadă un local de şcoală şi un local pentru 50 de elevi, căci d. ministru al instrucţiunii zice: că are să aibă 50 elevi şi numai aşa poate d-sa să desfăşoare dinaintea noastră marele progres pe care-l are Ţara Românească din această lege, căci înţelegeţi prea bine că dacă vor fi numai 2-3 şcolari, este absolut ridicolă toată reforma. Să mergem dar pe baza de 50 elevi. Ce voiţi să facă 50 şcolari pe o întindere aşa de mică de 20 hectare? Absolut nimic, nici nu pot să facă nimic, dar nici nu pot să înveţe nimic.

Vasăzică, ori nu aveţi numărul de 50 şcolari şi nu-l veţi avea – aceasta vă voi dovedi-o îndată – ori dacă nu veţi avea decât 2-3 şcolari, atunci toată reforma d-voastre este lovită de sterilitate.

D. ministru însă zice: am să am şcolari; veţi vedea însă că nu veţi avea şcolari, nu aveţi să aveţi şcoală, nu aveţi să aveţi profesori, şi atunci vă întreb: ce este o reformă care din capul locului vă pune în poziţiune de a nu avea şcolari, de a nu avea profesori, de a nu avea şcoală?

Dacă voiţi d-voastre ca şcoalele acestea să dea oarecari rezultate, trebuia ca socotelile pe cari le-a făcut d. ministru al instrucţiunii să fie cu mult mai mari, căci înţelegeţi prea bine că dacă un băiat de ţăran are să înveţe numai a cosi, a secera, pentru aceasta nu are nevoie de şcoala d-tale inferioară, d-ta trebuie să-l înveţi ca toate lucrările acestea să le facă în mod intensiv, ca el când va veni la mine să poată face aşa serviciul încât să-l păstrez în serviciul meu şi să nu i se întâmple ceea ce s-a întâmplat şcolarului d-lui Zadig. Pentru aceasta trebuie să aibă maşina–coasă, maşina de seceră ca să ştie cum să le manipuleze.

Toate acestea reclamă un avans de bani mult mai mare decât ceea ce prevede ministerul instrucţiunii publice, şi când zice că făcând socoteală pe 12 ani are să ţină fiecare şcoală numai 7.000 lei; dacă e numai 7.000 lei, nu are să dea roade, dacă e mai mult spuneţi-o ca să se ştie sacrificiile ce le impunem judeţelor.

Vin acum la venit, ca să vedeți incompetința. Preocupat de ideea de a găsi profesori pentru aceste şcoale elementare, ministrul zice: am să găsesc; e drept că-l obligi un an sau un an şi jumătate, sau numai şase luni să facă un curs suplimentar, şi în vremea aceasta-l mai obligi să aibă un suplinitor, şi are să primească acest sacrificiu, căci îi dai 15% asupra venitului net al acestor 20 hectare, şi această sumă se ridică după calculul moderat la 500 lei.

D-lor, 500 lei, cu calculul moderat de 15%, reprezintă, dacă nu mă înşel, a 6-a parte şi jumătate din sută.

Cred că e exact.

Vrea să zică trebuie să înmulțim 500 cu 6 şi jumătate ca să avem venitul net moderat al acestor 20 hectare.

De 6 ori [şi] 1/2, 500 fac 3250 lei. Vrea să zică, ca să ai acestea, trebuie să-ți dea un venit net 20 hectare de 3500 lei; împărțiți 3500 cu 20 şi veți vedea că hectarul trebuie să vă dea 162 lei venit net.

Ei, cu pământurile cele mai bune, cu o moşie înzestrată metodic, dacă îmi veți asigura mie 30 lei venit net în fiecare an de hectar, eu vă dau tot.

Vedeți cât de departe suntem de la 30 lei de hectar până la 162 lei. Aceasta vă dovedeşte cât de practică e legea aceasta.

Dar nu e numai atât; se zice: am să opresc atât şi atât; 10% ca să pot îndestula reînnoirea utilajului. Cât face, punând chiar câte 40 lei la hectar, cât face 20 hectare? 800 lei; cât face 10%? 80 lei.

Prin urmare, fiindcă un bou ține, în termen mijlociu, 180 lei, dacă a pierit astăzi un bou, pentru îndestularea cu un alt bou trebuie să aşteptați 4 ani, şi în aşteptarea boului să înhami alături cu boul pe profesorul şcolii.

Dar şcolarul? Se zice: şcolari vom avea, pentru că tot din venitul acesta iluzoriu se oferă 60 lei băiatului de 14 ani. Ce dăm noi, proprietarii, unui băiat de 14 ani? Şi aci este o deosebire între Moldova şi Valahia şi veți vedea că, cu toată deosebirea de agricultură, rezultatul are să fie acelaşi.

În Moldova eu dau băiatului de 14 ani în timp de vară, adică de la martie până la 15 noiembrie, 14 lei pe lună, plus îi dau toamna suman şi două perechi de opinci.

Şapte luni câte 14 lei fac 98 lei; un suman costă 15 lei, fac 113 şi cu 2 perechi opinci 2 lei fac 115, plus în cursul întregii veri mâncarea; s-o pun şi pe aceasta cât de ieftin, eu i-o dau ceva mai bună, dar să presupunem că-i dau oleacă de mămăligă cu brânză ori borş, cum se obişnuieşte, tot mă va costa 15, 20 bani pe zi; iată dar încă 6 lei pe lună,

şi cu cei 115 fac 120 lei, adică, peste tot, 120 lei câştigă băiatul de 14 ani în Moldova.

Şi d-voastre, cu o speranţă iluzorie, credeţi că un ţăran are să-şi dea băiatul la şcoală, pentru ca să obţină 60 lei pe an, atunci când are 120? Nu, d-lor, nu-l veţi aduce prin mijlocul acesta la şcoală.

În Valahia e drept că nu se plăteşte.

D. colonel Al. Budişteanu: Plătim şi noi.

D. P.P. Carp: D-le colonel, te rog să crezi că ştiu ce zic, plătiţi foarte puţin.

Fac apel la oamenii competenţi, cari ştiu că ţăranul se duce pe vremea secerei şi a coasei la obor sau în alte locuri la Buzău, şi plăteşte munca 2 lei şi 50 bani pe zi, şi voiţi ca băiatul lui de 14 ani, care-l poate ajuta la munca lui, să-l dea la şcoală pentru 60 de franci şi să găsească un locţiitor la obor cu 2 şi jumătate? Absolut imposibil; nici în Valahia, nici în Moldova nu veţi avea şcolari la aceste şcoale profesionale.

Acum, d-lor, vedeţi cum în mod practic partea originală, aceasta întru cât priveşte şcoalele elementare de agricultură, este o iluziune.

Cunosc intenţiunile d-voastre, agricultura noastră este îndărăt, noi trebuie să punem pe ţăran în posibilitate de a face o agricultură mai bună. Aceasta este intenţiune foarte lăudabilă; modul cum voiţi să ajungeţi la realizarea acestei intenţiuni, este însă, d-lor, absolut detestabil, şi nu va da nici un rezultat.

Trec acum, d-lor, la şcoalele inferioare, iarăşi intenţiune lăudabilă, o recunosc, dar iarăşi măsuri ce nu corespund intenţiunilor.

Voiţi ca ţăranul, după ce a muncit vara la câmp, să exercite iarna o meserie acasă. Dar aci ne izbim de o mare nepotrivire: dacă creaţi şcoalele inferioare de meserii, pentru ca ţăranii cari vor învăţa în ele să se ducă la târg, ar fi ceva, dar nu voiţi aceasta. Le-aţi creat pentru ca aceşti ţărani să rămână acasă la ei, la ţară, ca meseriaşi, dar atunci iată ce se întâmplă: proprietarul iarna nu are nici o meserie de alimentat, toate meseriile de cari are nevoie sunt meserii de vară; mie la ţară-mi trebuie un fierar, care să-mi dreagă plugul la arat, îmi trebuie un rotar ca să-mi dreagă carul la cărat, zidar, tâmplar etc., toţi aceşti îmi trebuiesc vara, când ţăranul e la munca câmpului, de unde câştigă mai mult decât cu meseria lui.

Veţi zice că are să lucreze iarna. Cui? Nimeni nu-i va da iarna să dreagă un plug, o coasă, pentru că nimeni nu va mai avea atunci nevoie şi, prin urmare, un astfel de meseriaş nu va câştiga absolut nimic.

Dar mai e şi altceva, cel mai deplorabil lucru este meseriaşul care totodată este şi ţăran; sunt de aceştia, sunt dulgheri, rotari, zidari etc.,

se tocmesc la o treabă, vin de lucrează o săptămână şi după aceasta părăsesc lucrul ca să se ducă la prăşila întâi, mai lucrează pe urmă câteva zile şi se duc la prăşila a doua, la seceră, la coasă etc.

Care este rezultatul? Rezultatul este că eu, şi ca mine cei mai mulţi, nu mai angajez nici un meseriaş care să fie în acelaşi timp lucrător de pământ şi care să mă ţină cu lucrul luni întregi neterminat; ca să pot să-mi fac treaba, angajez meseriaşi sadea, cari nu au altă ocupaţie decât meseria lor.

Voiţi să aveţi meseriaşi? Atunci faceţi şcoale cum trebuie, dotaţi-le cu ateliere, cu maeştri, şi meseriaşii cari vor ieşi din aceste şcoale se vor duce şi pe la sate să lucreze.

Dacă credeţi că veţi reuşi să aveţi meseriaşi la ţară, cari iarna să se ocupe cu meseria, iar vara să lucreze la câmp, aceasta este o speranţă iluzorie, nu veţi avea nici un meseriaş.

Iată dar, cum acei cari vor binele, dar neştiind cum să-l realizeze, fac operă de răi legiuitori.

V-am spus deja care a fost experienţa mea ca ministru al domeniilor, şi cu mijloacele acestea pe cari d-voastre le indicaţi, nu aveţi să ajungeţi la nici un rezultat. Dar să zicem că are să facă şi d. ministru al instrucţiunii publice această experienţă; are să vadă că, cu mijloacele indicate, nu avem nici agricultori, nici meseriaşi cum se cade; şi are să mărească la şcoalele de meserii inferioare atelierele, atunci cine are să plătească? D. ministru zice că are să înscrie de oficiu în bugetele judeţului şi a comunelor. Când d. ministru de interne are să zică, conform cu legile anterioare, judeţele au atâtea zecimi, în faţa acestor zecimi au atâtea cheltuieli obligatorii, zecimile acoperă cheltuielile obligatorii azi în fiinţă, nu mai am parale să înscriu de oficiu la judeţe; ce are să facă d. ministr al instrucţiunii publice?

N-are să facă nimic, şi în această privire va reînnoi experienţa făcută de mine.

Am cerut ca la şcoalele de meserii să dea judeţele, pe lângă bursele fixate de Stat, şi ele burse, şi stă scris în lege, că judeţele, pentru bursierii lor, au să dea Statului un ajutor, chiar dacă nu vor judeţele să se înscrie din oficiu.

N-au voit judeţele; m-am adresat ministrului de interne; nici până azi nu s-a înscris din oficiu, subvenţiunea care trebuia să o dea.

Când ministrul de interne, care-şi dă seama de posibilitatea de cheltuieli a unui judeţ, când ştie că judeţele sunt obligate de a face cazărmi, spitale etc., să îndestuleze o mulţime de nevoi ale Statului, nu

poate să le impună mai mult, – ce are să facă d. ministru al instrucțiunii publice? Absolut nimic.

Vedeți dar, d-lor, cum că această parte a reformei originale n-are să dea, după mine, absolut nici un rezultat.

D-lor, noi nu putem învăța în școale, pe țăran, a face munca lui de toate zilele, nu pot a-l învăța a cosi, a prăși, a secera, pentru că toate acestea le învață în mod practic alături cu tatăl lui, fiind plătit pentru aceasta, și nu se va duce la școală, nefiind plătit să învețe sub părintească oblăduire, care are altă autoritate.

Ce pot să producă școalele noastre? Școalele noastre pot să producă oameni de aceia cari, ori se pot tocmi, o dată înzestrați cu instrucțiunea necesară, la proprietari, și acolo după întinderea nevoilor, la proprietarii mari cari pot plăti bine, acei ieșiți din școalele superioare, sau la proprietarii mici de 20 de hectare, de 50 de hectare, de 60 de hectare, cari se tocmesc ca vătășei, feciori boierești, cum îi numim în Moldova, ca să poată face o cultură mai intensivă.

Dar oamenii aceștia nu aveți să-i creați d-voastre în școalele inferioare de agricultură, precum nu aveți să creați meseriași în școalele inferioare de meserii. Prin urmare, dacă era o reformă de făcut, și era o reformă de făcut, era ca școalele de agricultură, astăzi în vigoare, – și în mintea mea, acesta era al doilea pas al dezvălirii, – să creați școalele inferioare de agricultură, cari să pună la îndemâna proprietății mijlocii oameni instruiți îndestul ca să poată conduce o gospodărie rațională.

D. C. Zăgănescu: Cine are 60 de hectare, nu-și bagă fecior boieresc. D-voastre vă simțiți, că sunteți tare în avere.

D. P.P. Carp: Vorbesc pentru că știu de ce. Vorbesc pentru că, deși proprietar mare, am alături o mulțime de proprietari mici cu câte 100 și 150 de fălci, dar nu e unul din aceștia care să aibă 60 de hectare, care să fie el țăran, și să facă treaba aceasta; toți au câte unul care supraveghează. Acolo era progresul și, în această privință, recunosc și eu cum că școala profesională astăzi existentă avea nevoie de o dezvălire mai mare.

Dar pentru aceasta, d-lor, trebuia Statul să le ia. Pentru aceasta trebuia să vâre Statul sume mari necesare în școalele profesionale, dar nu să le lăsați așa la discreționea cutărui sau cutărui județ, sau la discreționea cutărei sau cutărei bună-voințe a ministrului instrucțiunii.

D-lor, nu cunosc un minister, care să fi fost așa de părăsit, și așa de rău înzestrat, ca ministerul domeniilor. Când am venit la ministerul domeniilor, de la un buget de 3 milioane, l-am urcat, în timp de 4 ani, la un buget de 6 milioane și jumătate, și cu toate acestea, dacă era să

producă ceea ce trebuia şi ceea ce ştiu eu că e necesar pentru dezvălirea muncii noastre naţioanle, trebuia să urce cel puţin la 12 milioane.

D-lor, uitaţi-vă ce se petrece în America, – nu vreau să vă alăturaţi cu America, – dar dacă veţi face nu proporţional dar în jumătate ce fac americanii pentru agricultura lor, ministerul domeniilor ar trebui să fie un minister cu 24 milioane.

Acolo este viitorul, iar nu într-un crâmpei de reformă, care, cum sper că v-am dovedit, nu poate să ducă absolut la nici un rezultat.

D-lor, cred că în mod practic v-am arătat cari sunt obiecţiunile, întemeiate după mine, în contra acestui mod de a face reforme. Eu cred că nenorocul d-lui ministru al instrucţiunii e norocul lui. Ceea ce nu a putut face un Sturdza, un Maiorescu, un Take Ionescu, nici unul dintre miniştrii de instrucţiune al căror merit şi competinţă nimeni nu le poate contesta, – nu eu voi contesta aptitudinea de dascăl d-lui Sturdza, alte aptitudini îi contestez, nu eu voi contesta d-lui Maiorescu şi d-lui Take Ionescu aptitudinile lor în ale şcolii, – ceea ce nu au putut face aceşti oameni, a avut norocul d. Haret să o facă, şi s-a legănat într-o stranie iluziune şi a crezut că reforma de învăţământ care s-a votat, şi pe care am votat-o şi noi, e rezultatul experienţei şi a muncii d-sale exclusiv, şi a uitat că d-lui, precum Pompeius s-a hotărât de victoriile lui Lucullus, s-a folosit de munca a două generaţiuni cari au lucrat şi au cugetat asupra acestei materii. Şi însuşindu-şi sieşi acest merit, a avut nenorocirea, ca rezultat al norocului său, de a crede că d-lui e competent a inova; dar când a fost la inovaţiune, atunci s-a văzut că e mai uşor a rezuma munca altora decât a produce ceva prin sine însuşi.

Răspunde şi susţine proiectul de lege Spiru Haret, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice. „Se pune la vot luarea în consideraţie a proiectului de lege şi se primeşte".

[D.S. nr. 52 din 6 aprilie 1899]

PLEDOARIE PENTRU JUNIMISM

Şedinţa Camerei din 26 noiembrie 1899

Preşedinte: Const. Olănescu. După două scurte intervenţii administrative – G. Poenaru şi Alex. Marghiloman – continuă discuţia asupra proiectului de răspuns la discursul Tronului. D. Săveanu, primul înscris la cuvânt, renunţă în favoarea lui –

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, am asistat ieri la o luptă crâncenă între cei doi delfini ai partidelor istorice.

În lupta aceasta, au defilat înaintea noastră, sume respectabile de milioane.

Nu este vorbă, milioanele acelea erau vechi cunoscuţi pentru noi. Le-am întâlnit deja în diferite discursuri ale d-lui Iorgu Cantacuzino, fost ministru de finanţe, şi în diferite rânduri în discursurile d-lui Menelas Germani, iar fost ministru.

Dar, în fine, nu se poate cere originalitate mare de la tineri cari se încearcă acum a lupta pe tărâmul accidentat al cifrelor.

Constatăm însă cu plăcere, că ei şi-au dat osteneala îndestul ca să le studieze, şi sper că încetul cu încetul, ajutând şi vârsta, vor ajunge şi la posibilitatea de a ne da ceva original.

De altmintrelea, am urmărit cu interes loviturile cari se dădeau şi dintr-o parte şi din alta. Şi de câte ori am constatat că o lovitură era bine dată, aplaudam în mine. De exemplu: când d. I. Brătianu acuza pe guvernul actual, că este în parte răspunzător de greutăţile financiare prin cari trecem, eu am găsit în mine că avea dreptate şi am aprobat.

Când la ripostă, d. N. Filipescu a zis: ba nu! Adevăratul răspunzător al greutăţilor noastre financiare este regimul liberal şi gestiunea financiară a d-lui Iorgu Cantacuzino, iar am aprobat, am aplaudat în mine; căci adevărul este că şi unii şi alţii, adică şi gestiunea liberală a d-lui Iorgu Cantacuzino şi operaţiunile financiare ale guvernului actual, sunt responsabile întru cât oamenii pot fi responsabili de criza prin care trecem.

Vorbind însă de neexperienţa preopinenţilor, vă spun că este un semn de neexperienţă financiară din partea d-lui N. Filipescu, când d-sa a zis că Banca Naţională este făcută să vie în ajutorul guvernului.

Teorie periculoasă, falşă, pe care am combătut-o totdauna.

Banca Naţională are exclusiva menire de a veni în ajutorul creditului ţării, şi oriunde şi-a schimbat menirea aceasta şi a crezut că menirea ei este să vină în ajutorul guvernelor, s-a sfârşit cu o catastrofă financiară şi cu dărâmarea creditului.

Dar, în fine, la sfârşit, d. Nicu Filipescu a închinat, în aplauzele d-voastre, spada sa înaintea d-lui general Manu şi ne-a adus la cunoştinţă cum că este de o integritate absolută şi de o silinţă stăruitoare.

Aceasta o ştiam şi nimeni nu s-a îndoit vreodată de onestitatea perfectă a d-lui general Manu, nici de munca d-sale.

Ar fi fost mai original dacă ne-ar fi vorbit d. Filipescu de competinţa financiară a d-lui general Manu.

Fiind însă că n-a făcut-o, să-mi fie şi mie permis de a păstra în această privinţă o rezervă prudentă.

D. Nicu Filipescu a mai închinat spada sa înaintea d-lui Fleva, şi d. Fleva a trebuit să constate cu o mulţumire sufletească că d-sa, care a luptat 30 de ani în rândurile partidului liberal şi n-a cules decât ingratitudinea cea mai neagră, a găsit în fine o inimă înrudită care-l înţelege şi-l aplaudă. Aceasta merită o răsplată şi d. Filipescu a avut rara fericire de a împărţi cu d. Sturdza onoarea unei sărutări publice din partea d-lui Fleva.

Vin acum, d-le preşedinte, la Adresă, şi în această privinţă nu pot decât să aprob cu desăvârşire cele zise de d. Ion Brătianu.

Da, d-lor, suntem dinastici şi cu toţii ne strângem cu dragoste şi fidelitate în jurul Tronului şi dacă avem un regret este că suferinţe dureroase, din fericire trecătoare, au fost în ultimele timpuri prilejul manifestării acestor sentimente.

Constatăm încă cu plăcere că acest sentiment dinastic astăzi a cuprins toate păturile sociale ale acestei ţări, şi ca să vă convingeţi de progresele făcute nu aveţi decât să citiţi iscăliturile membrilor cari sunt în comisiunea de Adresă şi să vedeţi cât progres a făcut sentimentul dinastic de la 15 aprilie şi 15 mai 1887 până la 1899 (*Aplauze; nu se aude*).

Dacă însă ne unim cu toţii în sentimentul de iubire şi de fidelitate faţă cu Coroana, nu ne putem uni noi cu cealaltă parte a Adresei.

Da, d-lor, noi credem că conducerea actuală a partidului conservator este o nenorocire pentru acest Stat, şi cu această ocazie ne va fi poate permis nouă, conservatori constituţionali, sau dacă voiţi conservatori răzleţi, să clarificăm poziţiunea noastră faţă de guvern şi poziţiunea noastră în sânul acestei majorităţi. Suntem obligaţi s-o

facem cu atât mai mult cu cât, cu lipsa de seriozitate, care caracterizează talentele uşoare, s-a aruncat contra noastră cuvântul de echivoc.

Echivoc pe româneşte va să zică în doi peri, va să zică niciodată o părere clar exprimată, niciodată o deciziune ferm afirmată, ci totdauna declaraţiuni îndoielnice, cari-ţi permit după împrejurări şi după interes să te dai când într-o parte când într-alta, şi astfel să beneficiezi, fiind niciodată activ, de munca altora. Să vedem cine a fost în doi peri, cine a căutat să beneficieze de munca altora. Pentru aceasta, d-lor, să-mi permiteţi de a lua, contrariu obiceiului meu, care nu este de a fi lung, de a o lua ceva mai de departe. Sunt obligat să o fac, pentru că numai aşa se va vedea care este firul conducător, care se poate urmări în toată viaţa noastră politică, şi care, în labirintul pasiunilor şi a relelor noastre moravuri politice, este firul Ariadnei, care ne va permite poate, să ieşim din aceste drumuri încurcate.

D-lor, partidele politice la noi n-au luat naştere, în realitate, sub punctul de vedere parlamentar, decât după votarea constituţiunii. Înainte partidele noastre nu erau partide politice în sensul parlamentar al cuvântului, pentru că partidele luptau pentru a găsi mai întâi forma politică a întregului Stat, pe când partidele parlamentare, odată forma Statului dată, trebuie să găsească, înăuntrul acelei forme, cari sunt interesele generale mai secundare, cari după modul lor de a vedea, trebuiesc să serve de bază acţiunii politice.

Prin urmare, partidele politice n-au putut să [se] nască în sens parlamentar la noi decât după 1866, iar nu din ziua dintâi putea să se facă organizarea. În această privire liberalii aveau asupra conservatorilor un mare avantaj. Ei au intrat în luptele parlamentare cu organizarea lor de pe vremile luptelor *creatrice* de Stat. Conservatorii nu aveau acest avantaj, la dânşii organizarea a trebuit să se formeze încet.

Până pe la 1875, cine era şef, cine erau soldaţii nu se ştia; după împrejurări, după cum chema Majestatea Sa pe cutare sau cutare conservator, când Iepureanu, când Florescu, când Catargi. Aceştia erau şefii partidului conservator: patru, cinci, şase, şapte, şi soldaţi după împrejurări.

Cum vedem, o organizare embrionară. La căderea Ministerului d-lui Catargi, la 1876, s-a făcut prima încercare de o organizaţiune mai serioasă. Şi atunci, – spun toate acestea pentru că cestiunea interesează, cred, numărul mare de tineri abia bărbaţi cari compun majoritatea acestei Camere, – şi atunci a fost, cum zic, o întrunire la care unii din Camera aceasta erau de faţă, şi în care era vorba de o organizare cu

comitete, cu generali, cu ofițeri, cu soldați, și la aceasta am zis eu: o asemenea organizare pură și simplă numai de comitete nu o pot primi.

Dacă noi vrem să avem un partid serios, atunci trebuie să ne zicem: cari sunt, după părerea noastră, interesele generale ale căror apărători vrem noi să ne facem? Aceasta mi s-a refuzat, și poate cu drept cuvânt mi s-a zis: nu putem noi să ne înțelegem astăzi, asupra unei anume idei, pentru că ne temem să nu se facă o dezbinare în închegarea nouă care s-a făcut, și ne temem că în loc să avem un început de organizare, să nu cădem în anarhie, o întâmpinare foarte dreaptă, serioasă, nu vreau să judec însă, nu era suficientă pentru mine. Și am declarat că nu pot face parte din comitetul partidului conservator, și am rămas în afară, pe când amicii mei d-nii Maiorescu, Theodor Rosetti și alții au rămas în această înjghebare conservatoare.

Că aveam însă dreptate și că era necesitate de o asemenea stabilire a punctelor în jurul cărora trebuia să se miște acțiunea partidului conservator, aceea viitorul imediat au dovedit-o; căci în lipsă de aceasta a trebuit să aibă recurs la o sumă de compromisuri și la o sumă de hotărâri cu totul neconservatoare, cari, după mine, au slăbit ideea conervatoare în această țară.

Ce s-a întâmplat? În lupta contra d-lui Ioan Brătianu s-a făcut o asociațiune de grupări și s-a creat așa-numita opozițiune-unită. În acea opozițiune-unită aș voi să știu cari sunt ideile conservatoare, cari sunt ideile liberale, cari au fost puse în comun ca să justifice acțiunea în contra d-lui Ioan Brătianu? Și voi fi recunoscător dacă s-ar găsi cineva ca să mi-o spună, căci eu, până astăzi, nu am aflat-o. Dar, mai mult încă, cu un soi de sfială, pe care eu o cred nedemnă de mândria conservatoare, s-a căutat să se dea partidului conservator o pospoială liberală, s-a repudiat chiat numele de partid conservator și s-a creat partidul conservator liberal.

În această asociațiune iarăși aș vrea să mi se arate care e capitalul de idei conservatoare al grupului Vernescu?

D. Vernescu a adus un singur lucru: a adus un temperament și tocmai acel temperament a făcut pe conservatori să ia hotărâri cari numai conservatoare nu erau.

Atunci s-a scris pe drapelul conservator, pe acel drapel pe care d. Cantacuzino nu vrea să-l închine dinaintea noastră: votarea fortificațiunilor, revenirea asupra dotațiunii Coroanei și o mulțime de lucruri cari nu trebuiesc să figureze niciodată pe drapelul partidului conservator.

Pe atunci, pentru că nu voiam să ne asociem la o acțiune pe care d-lor, sunt convins că azi o regretă, pe atunci eram tratați de lachei

Palatului, de opoziţiune miluită, pe atunci eram trataţi de distrugători ai partidului conservator. Ei bine, d-lor, ne-a ieşit dreptate, şi am văzut că nici una, dar absolut nici una din acele idei, din acele intenţiuni care erau înscrise de conservatorii de atunci pe drapelul conservator, n-au fost realizate.

Înainte însă de a ne ieşi dreptate, fiecare direcţiune îşi menţine părerea sa, şi partidul conservator rămâne atunci ca şi astăzi divizat. Era acesta un bine sau un rău, putea sau nu dezbinarea să fie înlăturată, nu o ştim; în treacăt însă fie zis, nu cred că au dreptate aceia cari dezaprobă *a priori* pe acei cari într-un partid nu vor să primească, nu zic disciplină, dar impunerea absolut straşnică a unei direcţiuni unice, fără ca nimeni să se poată ridica contra ei.

Merg mai departe şi afirm că tocmai legea progresului cere ca, conform cu mersul timpului, să nască noi idei şi noi aspiraţiuni în sânul chiar al partidelor.

Altfel, înţelegeţi prea bine, nu avem decât o turmă şi un păstor; păstorul conduce, turma urmează, şi în mijlocul ei nu e nimeni care să aibă o gândire individuală, o acţiune personală, şi când, prin urmare, păstorul dispare, nu mai este nimeni care să poată lua conducerea.

Ar trebui partidul conservator să ia o lecţiune din experienţa făcută de partidul liberal. Aşa a fost la partidul liberal. Nici d. Brătianu n-a tolerat în partidul lui să fie o idee deosebită; şi sub dânsul, care avea autoritatea cea mai mare, pe care a avut-o veri-odată la noi un om politic, asupra ţării şi asupra partidului său, nu s-a putut ridica nici unul, pentru că orice gândire neatârnată, orice nesupunere era pedepsită. Şi când, urmând legea naturii, Ion Brătianu a dispărut dintre noi, aţi văzut, a rămas numărul cel mare, dar capul conducător în zadar au căutat domniile lor să-l găsească. Au luat aghiotantul cel mai distins al lui Ion Brătianu, dar aghiotantul rămâne aghiotant, când a fost să comande n-a ştiut să comande şi partidul s-a prăbuşit.

De aceea, eu cred că este o superioritate a conservatorilor faţă cu liberalii, că s-au găsit între dânşii oameni cari n-au voit să primească modul acesta de conducere. Au voit să se supuie, şi să se supuie cu fidelitate, însă cu o condiţiune: să fie înţelegere prealabilă asupra unor anume cestiuni, şi aceste cestiuni nu puteau fi decât cestiuni de politică externă şi cestiuni de politică internă.

În cestiunile de politică externă, d-lor, noi ziceam că după războiul de la 1870, s-a schimbat orientarea noastră politică. Noi ziceam că, ţară mică, avem nevoie ca să ne întărim de linişte şi de pace. Orientarea noastră politică nu putea, deci, decât să ne împingă spre

acele puteri cari ne dădeau cea mai mare garanție pentru a menține pacea și acelea le întâlneam în Tripla Alianță. Nici nu s-a luat în discuțiune această idee, și de aceea au fost obligați, d. Maiorescu, cu amicii ceilalți cari rămăseseră până atunci în rândurile partidului conservator, să se retragă și ei.

Poate că va fi bine-venită în ochii d-voastre, dacă în această privință vă dau părerea celui mai distins dintre tinerii conservatori de la guvern.

„Ei bine, toată lumea știe că opoziția conservatoare de pe atunci primea acea direcțiune dată politicii noastre externe. Iar junimiștii nu numai că o acceptau, dar se făceau apostolii ei. D. Maiorescu o expunea în *Deutsche Revue*, iar d. Carp, încă de la 1869 continuu o trâmbița în această Cameră".

Era vremea aceea în care național-liberalii ne aruncau iarăși unul din acele epitete cu cari suntem deprinși, și ne trata de austro-maghiari. Mai zicea acel tânăr distins:

„D-voastre, conservatorii, nu numai că erați în contra acelei politici, dar o combăteați pe față, și teamă-mi este că din succesul ce aveați atunci la întruniri, din aplauzele căpătate, trei pătrimi nu erau datorite decât credinței publicului că d-voastre veți schimba politica externă când veți ajunge pe băncile ministeriale. Eu unul știam bine că nu, eram convins că odată ajunși la treptele puterii, veți lepăda opinia d-voastre, în privința politicii externe, cum se lasă la vestiar o haină incomodă".

Vasăzică, în ceea ce privește acuzațiunea de echivoc, nu nouă se putea adresa. Constanți în politica aceasta am mers înainte și am avut și o altă satisfacțiune de amor propriu; am avut satisfacțiunea că a fost primită în toată întinderea ei – o afirm înaintea d-voastre – tocmai de acela care ne acuza că, susținând aceste idei facem opoziție miluită, adică d. A. Lahovari.

Dar noi, d-lor, am urmărit și o altă idee, pe care iar o credem conservatoare, am urmărit ideea că politica externă nu trebuie să fie o politică de partid, că nu putem noi să fim contra ungurilor la [sala] Orfeu, și pentru unguri la Minister; că nu putem să avem, după cum suntem în opoziție sau la guvern, o altă idee despre politica externă a acestei țări. După mine unul, trebuie o continuitate absolută și trebuie date dovezi că conservatorii și liberalii urmăresc aceeași linie țintă, neatârnat de luptele lor interne. O politică externă nu poate fi națională decât dacă și unii și alții o admit.

Aceasta explică mult criticata mea misiune la Viena, în cestiunea Dunării; aceasta explică pentru ce atunci când noi eram în opoziţiune, d. Maiorescu sprijinea cu toate acestea, deşi combătând revizuirea Constituţiunii propusă de Brătianu, politica externă a d-lui Brătianu; aceasta explică pentru ce venind la 1888 la guvern, cel dintâi cuvânt al meu a fost: sunt continuatorul politicii externe a d-lui Brătianu; şi aceasta explică pentru ce chiar mult regretatul L. Catargi, – care zicea de pe aceste bănci: „Dacă s-ar cunoaşte politica externă a d-lui Carp, ar trebui să fiu dat afară din ţară", – a fost obligat s-o urmeze şi el.

Aşadar, în politica externă unde este echivocul? Cred că nu e nimeni care să ne răspundă că a găsit echivocul...

În politica internă acelaşi lucru. Noi susţineam că nu mai putem merge înainte făcând o politică de pură negaţiune; astfel că singurul principiu care îl aveai, când erai în opoziţiune, era de a zice negru la tot ceea ce zicea guvernul că este alb, sau alb la tot ceea ce zicea guvernul că este negru. Acesta este un sistem foarte comod de a face opoziţiune şi nu ai nevoie pentru aceasta nici de gândire, n-ai nevoie nici de talent, n-ai nevoie de nimic; nu ai decât să-ţi iei la dispoziţiune câteva clişeuri, şi eşti opozant perfect.

Orice vine din partea guvernului, anticonstituţional.

Iată o formă! N-ai nevoie să te gândeşti, zici: anticonstituţional şi odată zis aceasta, frazele curg şuroi. Noi, cari suntem apărătorii legii etc. etc. Cunoaşteţi toată frazeologia.

D-lor, vă mărturisesc că un asemensa mod de a face politică l-am găsit totdauna nedemn, nu de talentul cuiva, fiindcă asupra talentului aprecierile pot varia, dar de respectul care trebuie să aibă fiecare om politic de sine însuşi.

Am voit deci şi în politica internă să stabilim o serie de idei ce trebuiau de realizat. Să impunem de exemplu Băncii Naţionale o politică financiară sănătoasă. Am luptat până a ajunge la posibilitatea de a face acea reformă.

Am luptat în contra guvernului Ioan Brătianu în această Adunare, 4 ani de-a rândul, de la 1884 când s-a ivit această cestiune până la 1888, şi am luptat aşa încât, d. Costinescu ştie foarte bine, încât ajunsesem, să întrebuinţez o expresiune vulgară, a plictisi majoritatea prin desele mele reveniri asupra acestei cestiuni pe care o credeam de o importanţă capitală. Ei, m-a sprijinit cineva din rândurile conservatoare în această luptă?

D. Ion Lahovari, ministru de Externe: Veți vedea în *L'Indépendance Roumaine* sub iscălitură mai toate acele măsuri cari s-au luat asupra agiului.

D. P.P. Carp: Vă rog să-mi arătați, în lupta aceasta, un singur sprijin din partea d-voastre?

D. N. Filipescu: Alexandru Lahovari.

D. P.P. Carp: Alexandru Lahovari nu a făcut decât un singur lucru. Când a venit legea înființării Băncii, el a zis: eu vreau etalonul de aur. Nimic mai mult; şi vă desfid să-mi arătați ceva mai mult din gura lui Lahovari.

O voce: Atât era de ajuns.

D. P.P. Carp: Vasăzică, este de ajuns pentru d-voastre de a emite o dorință ca să zici că ai sprijinit?

Vasăzică, este de ajuns, când s-a realizat un lucru, când s-a făptuit o dorință, este de ajuns să vie cineva să zică că el a făcut-o, pentru că el a dorit-o?

Ce ați zice d-voastre, dacă față cu luptătorii cari au făcut unirea, ar fi venit cel dintâi venit de pe uliță să zică: Ce credeți că unirea a făcut-o Ion Brătianu, Alecsandri, Kogălniceanu, Panu şi alții? Nu, unirea am făcut-o eu, căci am jucat hora Unirii pe piață la Focşani. Ce ați zice de un asemenea original?

Recunosc însă că la 1888, şi mai în urmă, am avut pentru realizarea acestei idei, am avut concursul voturilor d-voastre, vot sincer şi leal despre care țara v-a felicitat.

În celelalte părți ale administrațiunii ziceam: trebuie să hotărâm ca să facem ceva pentru țărani, ceva pentru meseriaşi, trebuie să facem ceva pentru neatârnarea magistraturii şi altele.

Asupra acestor puncte nici nu s-a admis discuțiunea, ci s-a menținut programul opoziției-unite cu nevotarea fortificațiilor, cu revenirea asupra domeniului Coroanei, cu exodul din Cameră etc. etc.

Dar când, în fine, partidul conservator a ajuns la putere, care a fost opera lui cu care astăzi încă se mândreşte?

Opera lui a fost neatârnarea magistraturii, opera lui a fost înavuțirea țăranilor prin vânzarea moşiilor Statului, opera lui a fost alcătuirea unei legi mai largi pentru tocmelile agricole, opera lui a fost legea de încurajare a industriilor şi meseriilor, prin legea profesională, opera lui a fost legea minelor, adică dezvălirea bogățiilor acestei țări şi totdeodată ocrotirea muncitorilor cari se dedau la această industrie.

Ei bine, legile tutulor acestor opere cine le-a muncit? Legea inamovibilității a făcut-o d. Theodor Rosetti, legea monetară şi stabilirea

valutei a făcut-o d. Menelas Germani, legea minelor a făcut-o umilul d-voastre servitor care vă vorbeşte. Ca şi legea profesională. Şi cine beneficiază de aceste opere, de această muncă? Se zice de cineva: aceasta este opera cutăruia şi aceasta a cutăruia? Toată lume zice: aceasta este opera marelui partid conservator, şi bine face (*Aplauze*).

Vedeţi, d-lor, cât e de echivocă purtarea junimistă, dar suntem hotărâţi să rămânem tot atât de echivoci ca în trecut şi dacă am muncit este pentru marea idee conservatoare; nu cred că se găseşte un singur om politic în ţara aceasta care să poată să zică veri-odată, cum că noi, de câte ori a fost vorba de o înţelegere, de o conlucrare comună, n-am fi pus înainte de toate condiţiunea că lucrarea comună trebuie să se învârtească în jurul unor idei, iar nu în jurul unor oameni.

Dar, d-lor, s-ar crede că această experienţă, şi în politica externă şi în politica internă, ar fi trebuit să serve de lecţiune unora din conservatori. Vă înşelaţi. Când se credea că zilele d-lui Sturdza erau numărate la guvern, s-a încercat o înţelegere între d. Catargi şi mine asupra acţiunii unui viitor guvern; şi atunci, înţelegerea nu s-a putut stabili pentru o deosebire radicală asupra unui punct, a cărui importanţă nu o neg, dar care era diferit apreţuită.

Era vorba de reprezentarea minorităţii, pe care o admisese comitetul partidului conservator, şi cel dintâi lucru ce mi s-a cerut a fost să consimt la aceasta.

Deşi din minoritate, pentru motive cari nu este astăzi momentul să le dezvolt, am zis că eu nu primesc reprezentarea minorităţii. Am fost acuzat că vreau să umilesc comitetul partidului conservator, căci odată ce a votat o deciziune virilă, nu mai poate reveni asupra ei. Ştie cineva dintre d-voastre unde stă astăzi cestiunea reprezentării minorităţii?

O voce: În cartoanele ministerului de interne.

D. P.P. Carp: Aţi avut cunoştinţă de redactarea veri-unui proiect oarecare? V-a zis guvernul când a făcut apel ţării, apel la care ţara a răspuns prin trimiterea atâtor oameni distinşi din sânul partidului conservator? Nimic. Sunt convins că nici unul din d-voastre nu mi-ar putea în momentul de faţă să-mi zică: cutare sau cutare era codificarea acestui proiect de lege. Un stimat întrerupător spunea că se află în cartoanele ministerului de interne.

Programele politice şi ideile politice nu stau în cartoanele ministerelor, stau în mintea omului şi în inima lui, şi în mintea d-voastre şi în inima d-voastre nu este nimic scris în privinţa reprezentării minorităţii.

Vasăzică, ceea ce mi se refuza mie sub cuvânt că ar fi din partea mea o îndrăzneață încercare de a umili partidul conservator, s-a dat de a doua zi uitării: „Schwamm drüber", vine programul de la Iași. Programul de la Iași v-a pus înainte irigațiuni, v-a pus înainte cadastru, v-a pus înainte o impunere blândă a contribuabililor.

Cadastrul și irigațiunile nici n-am curajul să vă acuz că le-ați lăsat și pe acestea în vestiar, fiindcă cadastrul și irigațiunile însemnează o sumă de 70 până la 80 milioane și când d-voastre, în râvnă de a face economii și de a opri țara aceasta pe panta datoriilor, v-ați legat atâția și atâția ani să nu mai faceți absolut nici o nouă datorie, ar fi crud din partea mea de a zice guvernului: vino cu irigațiile, vino cu cadastrul, că așa ai promis.

Totuși, îmi pun o întrebare: dar atunci ce rămâne? Atunci rămâne guvernul de fapt, atunci rămâne un guvern care este reprezentantul unui partid, care este cea mai înaltă expresiune a ideilor acestui partid și atunci rămâne, o repet, un guvern de fapt în jurul căruia vine să se grupeze o sumă de oameni cari nu cer de la guvern decât ceea ce putea da un guvern de fapt; adică nu apărarea unei idei, adică nu reprezentarea unor interese generale cari trebuie să primeze interesele particulare, dar apărau interesele personale cărora trebuie să se supună interesele generale.

Și atunci în loc de a avea un partid, atunci n-aveți decât o clientelă. Ei, d-lor, eu cred că nu aceasta este menirea partidului conservator, eu cred că astăzi v-am spus destul ca să vedeți pentru ce nu putem recunoaște că direcțiunea actuală a partidului conservator poate produce ceva. Și, d-lor, să vedem, de la venirea actualului guvern până astăzi cari sunt rezultatele obținute?

În administrație s-au întâmplat lucruri triste și dureroase asupra cărora nu vreau să revin ca să stabilesc răspunderile, dar cari dovedesc că mâinile ce țineau steagul erau debile și l-au lăsat să cadă în sânge și în glod (*Aplauze*).

În materie de administrațiune va să zică slăbiciune. În materie financiară când ați ajuns la guvern știați situațiunea cât era de grea, ce ați făcut d-voastre ca să o ușurați? Nu știu dacă este exact, dar mi s-a afirmat, și mi s-a afirmat de oameni atât de competinți încât nu voi lua niciodată îndrăzneala să mă îndoiesc de cuvântul lor, mi s-a afirmat că un împrumut era posibil la mai, mi s-a afirmat că de îndată ce nu s-a făcut la mai, era posibil un împrumut parțial de 60, 70 milioane la iunie, n-ați făcut-o și în loc de acelea, ca să puteți, în dorința, lăudabilă poate în intențiune, dar nu în rezultate, în dorința, zic, de a face un împrumut

mai bun, ați mers tot înainte cu bonuri de tezaur, îngreunând nu numai raporturile noastre de credit cu străinătatea, dar și raporturile noastre de credit în țară.

Și atunci când toată viața comerțului suferea, d-voastre nu v-ați sfiit, contra statutelor, de a ridica aur de la Banca Națională, și în fine, când ajunși la limita prăpastiei ați fost obligați să faceți împrumutul, nimeni nu vă va zice că ceea ce s-a putut face în toamna aceasta, nu se putea face în condițiuni mai avantajoase în luna mai. Nu aveți decât să luați situațiunea pe piețele Europei și situațiunea politică de azi și veți vedea că e azi mult mai defavorabilă decât atunci, și prin urmare ați fi putut face, la mai, nu un împrumut cum îl doreați și-l doream cu toții, dar desigur, un împrumut care față cu acela pe care l-ați făcut acum ar fi fost idealul împrumuturilor.

Vasăzică, d-lor, promisiuni neținute, administrațiune slabă. Finanțe? Finanțe încurcate, și așa de încurcate încât nu știu ce ne pregătește viitorul. Nu știu dacă cu tot împrumutul d-voastre aveți să fiți în stare să faceți față nevoilor acestei țări, vă sprijiniți poate pe impozitele pe cari le prezentați, dar cari impozite au dat roadele lor în primul an? O experiență concludentă o are partidul conservator. Dacă azi țara aceasta are veniturile pe cari le știm, ele sunt exclusiv bazate pe sistemul financiar de impozite al lui Mavrogheni.

Apoi cine nu știe dintre noi cei mai bătrâni, cum că impozitele lui Mavrogheni trei ani nu au dat mai nimic? Un impozit cere vreme, să se deprindă lumea cu el, cere vreme ca să se poată descoperi fraudele, cere vreme ca să capete ceea ce numește francezul: *son assiette effective*.

Termin, d-lor, v-am arătat pentru ce în credința noastră conducerea actuală a partidului conservator e stearpă de rezultate, și pentru ce în afară de paragraful privitor la iubirea noastră pentru Dinastie, noi nu putem vota Adresa (*Aplauze*).

Urmează George Panu, care explică „impresiunea" sa că „eminentul orator și om de gândiri este supărat și mâhnit" pentru că „de patru ani de când d. Carp lipsește din partidul conservator", nu a mai fost chemat și consultat... Iar Emil Costinescu, apărând partidul din care face parte, încheie: „Eu sunt sigur de vitalitatea partidului liberal, care a luat sau partea principală, sau partea exclusivă la toate actele mari naționale; nu am decât să vă citez două date: 1857 și 1877, când s-au săvârșit evenimentele cele mai mari ale istoriei noastre contemporane".

[D.A.D. nr. 9 din 4 decembrie 1899]

„REMEDIEREA STĂRII ACTUALE"
PROGRAMUL FINANCIAR AL PRIMULUI MINISTRU

Şedinţa Camerei din 29 septembrie 1900

Preşedintele G. Gr. Cantacuzino: „La ordinea zilei avem proiectul de lege prin care ministerul de finanţe este autorizat de a ceda unui sindicat de bancheri veniturile monopolului hârtiei de ţigară". Raportor este Lupu Costache, iar *expunerea de motive* este semnată: „Ministrul Finanţelor, P.P. Carp". Dar, la început, Gheorghe D. Pallade roagă pe d. preşedinte al Consiliului şi ministru de Finanţe „să binevoiască a ne preciza actuala situaţiune financiară a ţării şi complexul de măsuri pe cari e hotărât să le aducă pentru îndreptarea ei... – (ca) lămuriri preliminare".

D. P.P. Carp, preşedinte al Consiliului şi ministru de Finanţe: Dintâi, să felicit, d-nii mei, pe d. Pallade, de un bun început. D-sa, pentru prima oară în viaţa sa, se foloseşte de exemplul dat de mine (*Aplauze, ilaritate*). Sper că va continua (*Ilaritate*) spre folosul tutulor, şi în special spre folosul d-sale (*Aplauze*).

Este evident, d-lor, că trebuia să se prezinte această întrebare. Poate că ar fi fost mai natural să fie prezentată de un altul decât de d. Pallade, pentru că, dacă nu mă înşel, d-sa era ultimul ministru de finanţe (*Aplauze*) al regimului care a precedat regimul conservator; prin urmare, să mă scuze d. Pallade dacă admit, şi ar fi crud din partea mea să n-o admit, că d-sa, mai bine decât oricine, este în poziţiune de a şti unde ne aflăm noi, întru cât priveşte situaţiunea financiară.

Dar, fie cum va fi, situaţiunea financiară se prezintă în modul următor; şi să credeţi, d-lor, cum că nu am intenţiunea de a critica pe nimeni; nu am intenţiunea de a cerceta astăzi unde stau răspunderile; într-un cuvânt, nu am intenţiunea de a face polemică, ci am intenţiunea să încerc cel puţin să deschid ochii tutulor, ca să-şi dea fiecare seamă în ce situaţiune ne aflăm. Voi face deci *sine ira et studio*, expunerea ce-mi cereţi, cu rezerva, însă, că, dacă avem datoria să spunem adevărul, trebuie să-l spunem aşa încât să nu aibă aerul, faţă de cei cari ne dau creditul lor, că noi, pentru ţeluri politice ori pentru tendinţa de a învinovăţi sau dezvinovăţi pe cineva, arătăm lucrurile mai negre decât sunt în realitate.

D-lor, când a căzut ultimul guvern conservator al neuitatului Lascar Catargi, a venit partidul liberal la putere, şi a venit la putere cu intenţiunea sinceră de a face economii, şi cu intenţiunea sinceră de a îndrepta greşelile financiare pe cari d-lor le imputau – nu cercetez, cu cuvânt sau fără cuvânt – le imputau administraţiunii conservatoare.

Se vede că împrejurările au fost mai tari decât voinţa d-lor; căci nu numai că nu s-au făcut economii, dar, după ce s-au folosit de toate rezervele lăsate de partidul conservator, ca, de exemplu, să iau numai cifra cea mai mare, fondul de amortizare, apoi a urcat bugetul în mod foarte simţitor, şi, în această privinţă, să-mi daţi voie să repet o observaţiune pe care am făcut-o deja cu ocaziunea discuţiunii bugetului în anul trecut.

Dacă urcarea unui buget este impusă de nevoi strigătoare ale Statului, înţeleg până la oarecare punct cum că guvernele să nu poată rezista creşterilor de cheltuieli; când însă, ca la noi, am avut multă vreme, alături cu bugetul ordinar, un buget extraordinar, care se acoperea cu împrumuturi şi care alimenta mai toate nevoile Statului, atunci necesitatea unei urcări a bugetului ordinar mi se pare mai puţin legitimă. Şi, oricum ar fi, dumnealor au urcat bugetul, au continuat cu împrumuturile, şi aci au făcut o greşeală pe care iarăşi nu vreau nici s-o calific, nici s-o condamn, dar dumnealor n-au căutat ca la vreme să consolideze datoria flotantă, şi au întins, – contra prevederilor noastre, în contra observaţiunilor făcute, ştiţi d-voastre cu toţii, cu cât bun simţ, de iubitul nostru fost amic Menelas Germani, – nu zic cu uşurinţă, dar cu o încredere nejustificată în viitor, întrebuinţarea de bonuri de tezaur până la ultima limită. Lucrurile acestea, în cazul de faţă, s-au pedepsit. Nu zic că se pedepsesc totdauna, dar s-au pedepsit şi va fi, cred, un învăţământ, de aci înainte, pentru noi toţi, ca să ştim că dacă o vină câteodată nu se pedepseşte, aceasta nu e un temei să nu se pedepsească niciodată.

Şi vin cazuri când greşelile se plătesc scump, şi în politică se plătesc câteodată de cei cari nu le-au făcut, dar aceasta nu face nimic; ele trebuiesc plătite.

S-a întâmplat un an dezastruos, şi, pe când se producea în resurse ordinare un gol simţitor, pe când creştea mereu datoria flotantă, pieţele europene deveneau din ce în ce mai nefavorabile unei operaţiuni de credit.

Şi atunci, în situaţiunea aceasta, neavând resursele pe cari le dă bugetul ordinar de obicei, fiind obligaţi de a consolida o datorie imensă de 103.000.000, fiind dată şi situaţiunea noastră şi situaţiunea Europei, condiţiunile în cari consolidarea s-a putut efectua au fost acele deplorabile pe cari am fost obligaţi să le primim.

În urma acestui împrumut, ne aflăm față cu două greutăți: Întâi, ne aflăm față cu o greutate care e și un bine, după mine, căci sper că greutatea va fi trecătoare, dar binele va fi stătător. Ne aflăm față cu imposibilitatea în timp de cinci ani de a face apel la credit și de a ne împrumuta, sub oricare formă va fi. A doua greutate e că suma care s-a prevăzut cum că e îndestulătoare pentru nevoile Statului și pentru acoperirea și a bonurilor de tezaur, și a lucrărilor în curs de executare, și a deficitelor anterioare, a fost iarăși evaluată prea jos. După prevederile acelora cari erau atunci în capul ministerului de finanțe, deficitul nu trebuia să fie decât de 18 sau 19 milioane. Și aci eroarea era posibilă și, ca să vedeți cât de departe sunt de a acuza pe cineva, îmi aduc tare bine aminte că aveam discuțiuni destul de vii cu Menelas Germani, care evalua deficitul probabil la 18 milioane, și eu ziceam că fără 24 de milioane nu avem să putem scăpa. Ei! Dar realitatea nu a fost nici de 18 milioane, nici de 24 de milioane, ci a fost de 42 de milioane. Acesta e deficitul, constatat prin scripte, al anului de care vă vorbesc.

Prin oarecari economii, prin oarecari combinațiuni, deficitul acesta de 42 de milioane a fost redus la 34 de milioane; însă, fiindcă din deficitul anterior eram descoperiți cu șapte sau opt milioane, suma cu care Statul se află descoperit este de 42-43 milioane.

La acest rezultat ajungem și pe altă cale: împrumutul de 175 milioane a dat 156 milioane efectiv. Din aceşti 156 milioane efectiv, era să se acopere 103 milioane bonuri de tezaur, din cari până acum s-au plătit 101 milioane, și mai sunt încă de plătit 2 milioane, cari sunt în mandate la Banca Națională, fac 103 milioane; s-au mai luat 18 milioane pentru plata de anuități, căci, având a alege între acoperirea deficitului și între serviciul datoriei publice, am trebuit să preferăm datoria publică. Douăzeci și cinci de milioane sunt pentru lucrări în curs de executare, cari s-au oprit un moment, dar cari nu se poate să nu se efectueze, căci am pierde sume mai mari, 121 și cu 25 fac 146. Zece milioane s-au rezervat pentru lucrările extraordinare ale acestui an.

Iată întrebuințarea acelor 156 milioane; și rămân neacoperite cele 34 milioane din deficitul anterior și cele 8 milioane din deficitul ultimului an; și, oricum ne învârtim, dacă acopeream deficitele anterioare, trebuia să descoperim lucrările cari sunt în curs de executare; dacă acopeream lucrările cari sunt în curs de executare, trebuia să lăsăm descoperit deficitul anterior.

Oricum vă veți învârti, oricum veți face socoteala, Statul are nevoie de 43 milioane, fără posibilitate de a face apel la împrumut.

Iată situațiunea noastră; ea este foarte tristă, foarte tristă în sensul acesta, cum că are să trebuiască sacrificii din partea tutulor ca să ieşim. Dar adaug că, oricât de trist ar fi, eu cred că va fi un învățământ, şi un învățământ serios, căci numai acele învățăminte cari dor, numai acelea sunt în stare să ne deştepte câteodată din iluziunile noastre, din optimismul nostru.

Cu sistemul acesta iată unde am ajuns şi cred că astăzi ochii tutulor sunt deschişi.

Ei, cum vom face noi ca să acoperim aceste 43 de milioane fără să facem apel la noi împrumuturi, fără să emitem bonuri de tezaur?

Unul din acele mijloace este proiectul de față, care va da 15 milioane.

Sunt încă propuneri pentru mari concesiuni de petrol. Nu pot să vă dau amănunte asupra lor, pentru că până acuma nu cunosc nici eu condițiunile ce ni se cer, nici condițiunile ce avem să impunem noi.

Atât este cert numai, cum că sunt trei mari societăți cari vor să trateze şi că din aceste concesiuni vom ajunge să avem o plată făcută înainte de 10.000.000, plus, se înțelege, ceea ce va ieşi, cele 10%, şi 30 lei cari sunt prevăzuți în legea noastră.

10.000.000 şi cu 15.000.000 ar face 25.000.000; ne trebuie încă de acoperit, prin urmare, 18.000.000. D-lor, dacă este cineva dintre d-voastre care să-mi indice alte mijloace decât acelea pe cari vi le voi arăta eu acum, ca să acoperim cele 18.000.000 cari ne lipsesc, eu sunt gata să primesc orice idee care va fi practică, orice combinațiune. Pentru moment, în ochii mei nu se ivesc decât trei: una este, şi aceea, dacă vom fi obligați să o facem, o vom face, dar sunt oarecari prevențiuni contra ei, e de a desface flota comercială care o avem, şi de a da o concesiune pentru o societate maritimă mult mai puternică şi mult mai folositoare țării decât aceea pe care o putem avea noi. Dar să nu discutăm amănunte. De acolo ar putea ieşi vreo 8 milioane. Sunt concesiuni de păduri, cari am putea să le dăm, care, lăsând la o parte optimismul, şi mă va ierta colegul meu de la domenii dacă mai scad ceva din optimismul d-lui din anul trecut – dar vreo 3-4 milioane cred că vor ieşi de acolo. Am fi, deci, descoperiți încă cu 10-12 milioane. Acolo eu nu văd decât o resursă: noi avem un capital la Banca Națională. Au avut loc tratări între predecesorul meu la finanțe şi Banca Națională.

Tratările acelea mi s-au părut mie că fac Băncii Naționale o pozițiune nejustificat de frumoasă. Şi, aşteptând ca Banca Națională să revină la nişte sentimente mai conforme, după mine, şi cu realitatea lucrurilor, şi, permiteți-mi să o zic în public, şi cu recunoştința pe care

trebuie să o aibă Banca Națională față de Statul român (*Aplauze*); căci, în fine, prin Statul român și numai prin Statul român, numai prin creditul nostru, iar nu prin banii acționarilor, obțin ei beneficiile imense cari le au.

Sper că cu vremea Banca Națională va veni ea singură la o judecată mai puțin financiară a datoriilor sale față cu creditul țării și față cu Statul român.

Acum, am spus-o deunăzi la întrunirea de la Senat, eu cel dintâi, dacă aș putea să fac operațiunea aceasta, să mă folosesc de capitalul imobilizat pe care îl posedă Statul în capitalul Băncii, ca să scăpăm de situațiunea aceasta, dacă voi putea să o fac cu o înțelegere onestă și folositoare pentru amândouă părțile, nu numai pentru una, eu cel dintâi prefer această cale. Nu se va putea? Nu știu ce măsuri voi întrebuința, dar atunci voi veni înaintea d-voastre, înaintea Parlamentului român, și în comun vom aviza la mijloacele cari trebuiesc luate ca să lichidăm resursa aceasta chiar în contra voinței Băncii Naționale.

Acestea sunt, d-lor, mijloacele, resursele, cari ne dau nouă cele 43 de milioane de cari avem nevoie. Adaug, ori repet, mai mult: aveți d-voastre alte mijloace? Găsiți d-voastre vreo combinațiune financiară în situațiunea actuală, adică în situațiunea care ne pune în neputință de a face apel direct la credit – adică de a face împrumuturi, – eu sunt gata să primesc orice idee; dar orice idee pentru care voi avea convingerea și garanția că în dosul ideii stau cele 43 de milioane; iar nu că din dosul acelei idei stau nu cele 43 de milioane, dar piedicile ce puneți d-voastre nouă ca să realizăm cele 43 de milioane cu mijloacele pe cari le propunem. Dar aceasta, d-lor, eu o numesc numai lichidarea trecutului.

Dacă Parlamentul va da, oricui ar fi, guvernului actual sau altui guvern, aceste 43 de milioane în mod serios și real, trecutul este lichidat.

Și acum, vine marea întrebare: ce facem noi cu viitorul? Căci, d-lor, să nu ne ascundem. Noi, pentru viitor, din bugetul ordinar trebuie să plătim nu numai bugetul ordinar, care l-am plătit până acum, dar și toate acele cheltuieli cari ni se impun de necesitățile progresului, de necesitățile economice, iar nu financiare, de necesitățile economice ale acestui Stat.

Noi avem un buget de 238 milioane. Cheltuielile noastre, nevoile noastre, astfel cum sunt ele astăzi, în afară de cele extraordinare, sunt, prin urmare, de 238 milioane. Față cu aceste 238 milioane, făcând o evaluare nu pesimistă, dar reală, a resurselor noastre, nu avem decât 220 milioane.

Prin urmare, dacă am merge noi cu bugetul anului trecut, după ce am lichidat trecutul, ar trebui să reîncepem de-a capul cu deficitul de

18-20 milioane pe an, plus, cu siguranţă absolută, că peste cinci ani, noi, în loc de 103 milioane bonuri de tezaur, ne vom afla faţă cu 175 milioane bonuri de tezaur. Şi atunci ne vom găsi într-o situaţiune adevărat disperată, căci, pe de o parte, vom avea înaintea noastră situaţiunea care am avut-o vara trecută, plus că toate resursele extraordinare cari le avem noi astăzi, cum v-am explicat, pentru ca să lichidăm trecutul, nu le vom mai avea, şi atunci nu este greu de a prezice că într-o asemenea situaţiune falimentul Statului român este singurul mijloc de a ieşi din impas.

Prin urmare, cu un buget de 238 milioane noi nu putem merge mai departe. E posibil de a crea resurse pentru 238 milioane? Eu cred că sunt mijloace de a augmenta resursele Statului cu 7-8 milioane, dar, pentru momentul de faţă, nu cred că putem cere mai mult de la sacrificiul contribuabililor.

Prin urmare, ar trebui să calculăm bugetul nostru pe 227 milioane, va să zică cu un scăzământ de 11 milioane.

Aceasta încă nu e suficient, căci, dacă facem socoteala resurselor şi cheltuielilor noastre, vom vedea că, în cheltuielile cari trebuie să se acopere cu acele 238 milioane, nu intră cheltuielile extraordinare, pe cari astăzi le putem încă acoperi din împrumutul de 175 milioane, dar cari pe urmă nu vom avea de unde le acoperi.

Prin urmare, pentru aceste resurse extraordinare, cari fatal se pot ivi... astăzi noi baterii de obuzieri, mâine un nou adaos... împrejurări se pot ivi, bunăoară un adaos la stocul de muniţiuni, ştiu eu mai ce încă.

Dacă la persoane private se produc nevoi strigătoare neprevăzute, necum la o administraţiune colosală ca aceea a unui Stat.

Prin urmare, nu putem să nu scădem din resursele pe cari le-am creat, 227 milioane, vreo 5 sau 4 milioane pentru resurse întâmplătoare. În sensul acesta m-am şi adresat deja la colegii mei şi sper că şi dânşii, în vederea acestei situaţiuni, vor face aşa încât bugetul cheltuielilor Statului să fie de 222-223 milioane. Acuma, d-lor, cum ajungem noi deodată de la 238 milioane să reducem la 220 milioane? Nu vorbesc de veniturile cari au să se voteze de acum înainte. Cum putem noi scădea 18 milioane? 18 milioane reprezintă 15-16% al bugetului nostru.

Este foarte anevoie: reduceri de funcţionari? Avem să procedam la aceasta. Reducerea unor lefuri prea mari? Avem să procedăm... (*Aplauze*) combinaţiuni, cari, pe ici, pe colo, să dea 200, 300 de mii lei economie, toate acestea le vom face; dar nu cred să ne dea economiile cari sunt necesare. Şi atunci, părăsind bugetul şi uitându-ne la organizarea noastră de Stat, mi-am pus întrebarea: dacă, schimbând organizarea

actuală, nu ne-ar da posibilitatea de a reduce bugetul cu mult mai uşor decât cum l-am putea face astăzi, şi să luăm un exemplu:

În administraţiunea internă piedica cea mai mare pentru o bună administraţiune este micimea comunelor rurale. Este absolut imposibil de a avea o administraţiune bună şi o administraţiune serioasă cu comune mici. Să vă dau un exemplu: Când s-a luat provincia Possen [Posnania] de către Prusia, ea era într-o stare socială aproape ca a noastră; proprietarii mari, fiecare proprietar mare voind să aibă comuna la dispoziţiunea lui, administraţiunea era obligată de a ţine seamă în administraţiunea comunală de înrâurirea marilor proprietari, încât, când te uitai la rezultatele administraţiunii, comuna era în realitate organul proprietăţii teritoriale, iar nu organul administraţiunii Statului.

Ei bine, această stare de lucruri trebuia să se îndrepteze, şi singurul mijloc pe care prusienii l-au întrebuinţat, încă la 1816 şi cu succes, a fost mărirea comunei. Nu neg că în aplicare n-au să se ivească, pe ici, pe colo, greutăţi. Nu neg că au să se jignească poate interese, unele legitime, altele nelegitime.

Dar, în fine, voiţi să aveţi o bună administraţie? Nu veţi avea-o niciodată cu organizarea comunelor rurale astfel cum o avem noi azi. Aceasta în teză generală, ca administraţie; faţă cu situaţiunea financiară, ea ne dă posibilitatea de a face două mari economii, este a simplifica ruajul nostru administrativ. Astăzi noi avem trei instanţe: avem comuna, jos, avem subprefectul mai sus şi avem prefectul la vârful administraţiunii judeţene.

Mărind comunele, se poate face ceea ce s-a făcut şi aiurea: adică ca administraţia să se facă direct între prefect şi primar, şi a doua instanţă, intermediară, care este azi a subprefecţilor, să fie mai mult o instanţă de inspecţiuni, să fie mai mult o instanţă care să dea învăţăminte administrative primarilor, decât o instanţă pur administrativă.

Aşa obţinem două rezultate: în loc să avem un subprefect, un ajutor de subprefect, o întreagă cancelarie, noi credem că putem, pe de o parte, împuţina numărul suprefecţilor, pe de altă parte, a suprima ajutoarele şi, în loc de cancelarii, fiindcă suprefectul nu are să fie decât un inspector, un administrator, şi un administrator, dacă voiţi, ambulant, conferenţiar al dreptului administrativ, el poate tare bine să-şi îndeplinească misiunea cu un singur copist.

Proiectul este în studiu, colegul meu de la interne are să vie cu acest proiect, în ale cărui amănunte nu intru. Vă dau numai tendinţele şi ideile generale pe cari le urmărim. D-voastre veţi discuta atunci, dacă e practic ori nu. Numai prin acest lucru ar putea să se facă o

economie la ministerul de interne, pe care o evaluez la un milion, până la un milion şi jumătate.

Mai este şi o altă idee în studiu, cu care iarăşi colegul meu de la interne are să vie cu ea în iarna viitoare: este monopolul cârciumilor în comunele rurale (*Aplauze*). Şi atunci noi obţinem două rezultate: un rezultat social, din punctul de vedere al bunelor moravuri ale populaţiunii câmpeneşti; şi al doilea rezultat, economic, că el ne dă posibilitatea de a face o mare ecnomie; căci resursele comunei, mărite prin monopolul cârciumilor, au să fie, după calcule modeste, suficiente ca să permită Statului de a le pune în sarcină ori şcolile primare, ori parohiile.

Parohiile reprezintă 4.500.000 lei, şcolile primare reprezintă 10 milioane. Acum, eu cred că mai mult de patru ori cinci milioane nu putem să aruncăm asupra comunelor, şi atunci veţi avea d-voastre să alegeţi: vreţi să aruncaţi numai parohiile asupra lor, ori vreţi să menţineţi parohiile asupra Statului? Ori vreţi ca jumătate din ceea ce cheltuieşte Statul pentru şcolile primare să fie plătite de comunele cele noi, mari, printr-un avans pe care îl vor da ele Statului, încât organizaţiunea va rămâne în cazul acesta ceea ce este astăzi; însă am putea scădea de la bugetul ministerului cultelor o sumă, care variază între 4 1/2 milioane şi 5 milioane; 5 milioane şi cu 1 milion jumătate fac 6 1/2 milioane. Vă promit ca să vă aduc la ministerul de finanţe o economie, care ar varia între 1.000.000 şi 1.200.000 şi vă puteţi închipui ce sforţări trebuie să fac; căci, în realitate, ministerul de finanţe este acela care dă tutulor celorlalte mijloacele de a merge înainte; prin urmare, acolo sunt economiile mai greu de făcut, dar, în fine...

Vasăzică: 6 1/2 milioane şi cu 1 1/2 milioane fac vreo opt milioane.

Dacă luăm că şi la celelalte ministere trebuiesc făcute oarecari economii, şi dacă vom adăuga cum că asupra lefurilor tutulor ministerelor, chiar şi la ministerul de război, noi trebuie să facem reduceri, eu cred că putem ajunge la nişte economii de 12-13.000.000. Vasăzică, de la 238 scăzând 13-14 milioane, ar rămâne 224 milioane. Am zis că resursele le putem mări cu 9 milioane, prin urmare am avea, după o evaluaţiune foarte moderată, pe care nu o cred optimistă defel, am avea încă 5 milioane în fiecare an, care ar fi excedentul normal al bugetelor viitoare; căci noi, d-lor, nu putem să ne mărginim numai la bugetele echilibrate, noi trebuie să votăm bugetele noastre cu excedente, şi nu cu excedente de scripte, dar cu excedente reale. Numai aşa vom putea noi, în cursul acestor 3-4 ani, să inspirăm destulă încredere

pieţelor europene, ca să revie asupra neîncrederii de astăzi, şi să putem consolida, prin un împrumut cu lungi termene, acea datorie de 175 milioane, pe care nu numai eu, dar toţi financiarii o consideră ca o datorie flotantă, ca simple bonuri de tezaur, numai cu o scadenţă de 5 ani, în loc de 6 luni.

Aceasta e situaţiunea de astăzi.

D-lor, v-am arătat şi întru cât priveşte starea financiară generală de mai înainte, şi întru cât priveşte viitorul bugetar, v-am arătat cari sunt vederile, cari sunt intenţiunile guvernului actual. Restul nu ne mai priveşte pe noi.

Întru cât ne priveşte pe noi, noi am studiat situaţiunea cum am găsit-o. Am căutat în mintea noastră să ne facem un plan, cum putem să remediem starea de lucruri actuală. Vi-l aducem: restul e treaba d-voastre (*Aplauze prelungite*).

G. D. Pallade expune pe larg şi documentat opiniile sale, după care revine –

D. P.P. Carp, preşedinte al Consiliului şi ministru de Finanţe: Numai câteva cuvinte, d-lor, ca să dau explicările pe cari le-a cerut d. Pallade.

Mă întreabă d. Pallade de ce nu am vorbit deja acum, în septembrie, de deficitul anului curent?

N-am vorbit pentru că, după mine, situaţiunea actuală momentană nu este un indiciu sigur de viitorul deficit.

Vă aduceţi aminte că, atunci când s-a discutat bugetul în iarna trecută, şi se făceau calcule, după mine optimiste, am spus: să nu uitaţi, d-lor, cum că, după un an rău, începutul anului care urmează e acela care se resimte mai mult de anul cel rău, decât anul însuşi în care recolta a fost rea, şi viceversa: se foloseşte mai mult de un an bun anul care urmează.

Prin urmare, că primele luni erau să fie rele, acesta era un lucru cert pentru mine, şi cred că pentru toată lumea. De aceea zic că nu pot să vă vorbesc de deficitul anului curent, pentru că, dacă m-aş fi luat după cifrele acestea, atunci deficitul ar fi mult mai mare decât sunt convins că are să fie în realitate.

De aceea, nevoind nici să sperii, nici să vin cu cifre false, am lăsat cifra aceasta la o parte.

Mă întrebaţi ce avem să facem când deficitul va fi cert, de are să aibă o înrâurire simţitoare asupra întocmirii bugetului viitor, căci

trebuie să acoperim deficitul anului acestuia cu resursele reale ale anului viitor şi să înscriem în buget resursele necesare.

Acum, în privinţa bugetului rectificativ, dintâi: voim să facem lucruri serioase, ori nu?

Dacă voim să facem lucruri serioase, trebuie să venim cu lucruri bine studiate, iar nu imposibile.

Ar fi fost a ne mărgini la nişte măsuri cu totul insuficiente, dacă am face ceea ce cere d. Pallade.

În adevăr, d-lor, bugetul nostru are trei mari cifre, cari sunt partea cea mai mare a bugetului: are 92.000.000 anuităţi, 85.000.000 impiegaţi şi 11.000.000 pensiuni, face 188.000.000; cu un buget de 210.000.000, cum ne preconizează d. Pallade, nu ar rămâne decât 22.000.000 pentru toate nevoile Statului, evident imposibil. Vasăzică, să aruncăm totul asupra impiegaţilor. Apoi, crede d. Pallade că e suficient să vii numai cu un singur paragraf şi să zici: scad atâta de la impiegaţi, fără să modifici cel puţin 20 sau 30 de legi organizatoare ale Statului?

Dar e absolut imposibil, căci, când vorbiţi de impiegaţi, e uşor de vorbit, când vă gândiţi la cutare sau la cutare sinecură, la cutare post gras plătit..., dar aceea este partea cea mai mică!

Luaţi legile organizatoare ale ministerului cultelor şi instrucţiunii publice, luaţi legile organizatoare cu soldele, aşa precum le-aţi făcut d-voastre la ministerul de război, luaţi organizaţia administrativă, aşa precum o avem noi azi, care s-ar putea simplifica în mod simţitor, căci nici într-o parte din lume nu sunt circumscripţii administrative, în toate ramurile ei, aşa de mici, cum sunt la noi. Aceasta se poate face, d-lor, în 2 luni şi jumătate de guvernământ?

Ce puteam să fac? Puteam să aduc un proiect de lege şi să mai reduc încă 5 la sută asupra funcţiunilor şi asupra unor funcţionari, nu asupra tutulor, căci nu mai poţi reduce încă 5 la sută de la funcţiunile plătite de la 150 lei în jos; ei, pe jumătate de an, la 85.000.000 cât avem azi, dacă am scădea 5 la sută, ce resursă am fi făcut asupra bugetului? 1.800.000.

Apoi voiţi d-voastre să vin cu o cifră atât de mică, să introduc o nemulţumire aşa de mare, când nici nu-mi acopăr nevoile?

Prin urmare, şi aceasta nu era cu putinţă. Bugetul adevărat rectificativ are să fie bugetul cel nou, unde are să vină cestiuni de organizare, din cari v-am semnalat numai unele; sunt şi altele cari au să vină, şi atunci veţi vedea d-voastre ce putem scădea din funcţiuni şi ce nu putem scădea de la funcţiuni.

Acestea sunt explicațiunile pe cari am crezut că trebuie să le dau d-lui Pallade.

În cât privește observațiunea care a făcut-o pentru art. 2, eu cred că interpretarea făcută de d-sa este pesimistă, și nu este un început modest, cum zice însuși d-sa. Ea semnifică pur și simplu, fiindcă societatea, având dreptul de a împărți cu Statul român prisosul anuității garantate, ca să i se dea seamă cum se stabilește acest prisos. Nu e vorba de nici un amestec, nici de registre, nici în administrație, se prezintă pur și simplu borderoul prisosului de împărțit între sindicat și Statul român. Veți înțelege că nu puteam să refuz aceasta, căci sindicatul nu se putea mulțumi cu simpla declarațiune a mea.

D. G.D. Pallade: Puteai să-l asiguri dându-i o anuitate mai mare, nu să-l asociezi.

D. P.P. Carp, președinte al Consiliului și ministru de Finanțe: Mă asociez din toată inima și eu, care am făcut acest proiect de lege, la uralele d-lui Pallade; să dea Dumnezeu ca niciodată să nu se mai prezinte un asemenea proiect de lege în țara aceasta. Alt răspuns nu am. (*Aplauze prelungite*)

A mai luat cuvântul și Take Ionescu, încheind astfel: „Am convingerea că de acest mod de a se ocupa de finanțele României, posteritatea va fi recunoscătoare, atunci când va trece acea vreme necesară oamenilor, ca și îndepărtarea peisagiilor, pentru ca să li se vadă adevărata lor valoare, adevărata lor mărime" (*Aplauze prelungite*). Dar... pentru „luarea în considerație" – „votul este nul, neîntrunind numărul cerut de regulament".

[D.A.D. nr. 3 din 5 octombrie 1900]

TRECUT ŞI VIITOR

Şedinţa Camerei din 13 ianuarie 1906

Preşedinte: Grigore Triandafil. Încă de la începutul şedinţei, P.P. Carp face o *interpelare* pentru primul ministru. O alta, asupra necesităţii măririi lefurilor magistraţilor, face P. Negulescu, la care se asociază şi Barbu Catargiu. Apoi are cuvântul G.Gr. Cantacuzino, preşedintele Consiliului: „D-le preşedinte, mi s-a dat în acest moment interpelarea onorabilului reprezentant al colegiului al doilea de Buzău, adresată guvernului. Această interpelare văd că sună astfel:

„Am onoarea de a interpela pe d. prim-ministru asupra direcţiunii anticonservatoare a politicii sale".

Rog pe d. Carp să o dezvolte, ca să-i răspund îndată (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, îmi propun să denunţ ţării uzurpaţiunea cea mai îndrăzneaţă ce ni s-a dat să vedem în viaţa noastră politică.

Voi arăta cum, în trecut, nimic nu justifica pretenţiunea d-lor, cari se află pe banca ministerială, de a fi reprezentanţi ispitiţi ai ideii conservatoare; voi arăta cum, în prezent, ideea conservatoare nu servă decât de pavilion la o demagogie bugetară nesăţioasă şi, căutând a întrevedea viitorul, voi arăta că prelungirea sistemului de guvernământ de astăzi compromite şi ţară şi Tron.

D-le preşedinte, s-a aruncat în public cuvântul de partid istoric.

Cine are pretenţiunea de a fi un partid istoric trebuie să poată dovedi o continuitate în munca şi în luptele sale.

D. Ion Lahovari, ministrul Domeniilor: Foarte bine.

D. P.P. Carp: Îmi veţi permite deci, să arunc o privire retrospectivă şi să văd dacă pot d-lor să se fălească cu un asemenea trecut. Voi pune în paralel cu acţiunea lor şi o altă acţiune, tot conservatoare, pe care publicul o numeşte acţiune junimistă.

D-nii mei, înainte de 1876, şi mă văd înconjurat de atâtea figuri noi, de atâţi debutanţi în viaţa politică, încât poate că vederea aceasta retrospectivă ar avea un interes deosebit pentru dânşii; înainte de 1876, partidul conservator nu avea în ţara aceasta nici o organizaţiune. Nu avea nici comitet, nici şef, nici club. Catargi, un şef; Epureanu, alt şef. Pe

lângă conservatorii bătrâni, o pleiadă de tineri cari se numeau juna dreaptă, din care făceau parte, între alții, d. președinte al consiliului și cu mine.

La căderea guvernului de la 1876, din care făceam parte, și care a căzut sub atacurile în parte ale d-lui prim-ministru de azi, Catargi, văzând anarhia care domnea în partidul conservator, a zis: așa nu mergem înainte; trebuie a ne organiza serios.

Și ne-a convocat pe toți, și atunci, la acea discuțiune, când a fost vorba de a se ști cum să se constituie partidul conservator, am luat eu cuvântul și am zis: dacă este vorba de a face un club, dacă este vorba de a avea un șef, dacă este vorba de a deschide ușile clubului celui dintâi venit, lucrul este foarte ușor. Dar aș dori să știu, odată această organizare exterioară făcută, aș dori să știu cu ce am legitima noi față cu țara afirmațiunea noastră că suntem un partid politic?

Și aș dori ca înainte de toate să se discute o sumă de măsuri în jurul cărora, ca idee, noi am putea să ne grupăm și care ar legitima pretenția noastră de a fi, nu un șef cu o clientelă, nu o adunătură de politicieni, ci, în adevăr, un partid politic.

Cerința aceasta a mea a fost respinsă și a fost respinsă sub cuvântul cam original că o discuțiune de idei ar provoca o sciziune în unirea ce exista între diferitele grupări ale elementelor conservatoare.

Atunci m-am retras, nu am intrat în organizația aceasta, și am fost doi oameni care am făcut aceasta: unul era d. prim-ministru actual, care a refuzat de a intra în această organizație, pentru motive necunoscute de noi, altul eram eu, pentru motivele arătate.

Și atunci, după despărțirea aceea, a început lupta crâncenă în contra partidului liberal.

Noul partid conservator, sub direcțiunea lui Catargi, înrâurit se vede de acuzațiunea ce le aruncau *roșii*, că nu sunt partid conservator, dar că sunt partid boieresc, partid privilegiat, au avut aerul de a recunoaște acuzațiunea ca temeinică, căci din „partid conservator" s-a transformat în „partid liberal-conservator".

Dar se vede că această transformare nu li s-a părut suficientă pentru a combate cu energie pe partidul liberal și atunci s-a format așa-numita „opozițiune unită" compusă din partidul conservator-liberal, adică grupul Catargi, grupul Vernescu și liberalii disidenți de sub fratele lui Ion Brătianu, Dimitrie.

Unde i-a dus această promiscuitate, o știm cu toții.

I-a dus la refuzul fortificațiunilor, i-a dus la respingerea dotațiunii Coroanei, cu angajamentul solemn de a reveni asupra dotațiunii, i-a dus la „Orfeu", i-a dus în fine mult mai departe decât cum credeau ei,

şi i-a dus aşa de departe, încât mai târziu Lascar Catargi, acuzat aci în Cameră de atitudinea partidului conservator de atunci, a răspuns în modul lui cam drastic: „Apoi, ce vreţi, când este cineva cu lupii, trebuie să urle".

Vasăzică, toată acţiunea partidului conservator de atunci consista în faptul că urla cu lupii.

Alături, d-le preşedinte, cu această acţiune şi imediat, a început acţiunea noastră conservatoare-junimistă.

În Cameră am prezentat o serie de proiecte de legi, în Cameră am căutat să facem onoare motivului pentru care nu intrasem în noua organizare. Şi aruncându-mi ochirea asupra nevoilor acestei ţări, pornind de la punctul de plecare, că, odată Constituţiunea primită de toată lumea, trebuia să îndreptăm toată munca asupra reorganizării interioare şi să ne deosebim asupra organizării, iar nu asupra principiilor constituţionale.

Ne-am aruncat, deci, privirea asupra tuturor ramurilor administraţiunii noastre: justiţie, meseriaşi, ţărănime, în fine, tot ce constituie, în afară de marile principii constituţionale, muncă şi gospodărie reală a unei ţări.

Făcut-am noi atunci operă conservatoare sau ba? Eu cred că nimeni nu poate tăgădui că am făcut operă conservatoare. Şi dovada s-a însărcinat să o dea însuşi partidul conservator de sub conducerea lui Lascar Catargi.

Când la 1888, Theodor Rosetti a format guvernul şi am căutat să facem alegerile împreună cu Lascar Catargi, prima condiţiune a noastră a fost: foarte bine, dar cerem înainte de toate, dizolvarea opoziţiunii-unite.

Cerinţa noastră era conservatoare, căci Lascar Catargi ne-a încuviinţat-o.

Mai departe.

Când, după multă tevatură, iarăşi s-a ivit un guvern conservator-liberal, iarăşi noi l-am atacat şi atunci am rostit cuvintele de *un pas îndărăt*, pe care nici astăzi nu le iau înapoi, pentru că le-am repetat; fiind ministru alături cu Lascar Catargi, şi am zis: noi cerem ca partidul conservator să fie sadea conservator, să fie mândru de numele lui şi să nu aibă nevoie de un „introducteur des ambassadeurs", adică de etichetă liberală, ca să se prezinte cu fruntea sus înaintea acestei ţări.

Această cerinţă a noastră, conservatoare, iarăşi a fost recunoscută ca dreaptă de Lascar Catargi. S-a format atunci Ministerul Lascar Catargi, împreună cu elementele junimiste, despre cari pot zice cu mândrie că a fost unul din Ministerele conservatoare cele mai fecunde şi cele mai folositoare pentru această ţară.

Ei, d-le preşedinte, pe când în sânul partidului conservator se întâmpla această luptă care era menită să aducă şi care a adus partidul conservator la adevărata lui matcă, care este rolul ce au jucat domnii ce se află pe banca aceea?

D. general G. Manu, ministru de Război: Unul era preşedintele Camerei şi celalt era preşedintele Senatului (*Aplauze prelungite*).

D. P.P. Carp: D-le preşedinte, nu mă opun la nici o întreruptiune, numai am o rugăminte de făcut, ca întreruperile să fie de spirit (*Ilaritate*). Şi cred că nu este un lucru peste putinţă, aşa că-mi veţi încuviinţa această rugăciune.

D. B. Catargiu: Noi vorbim serios, nu facem glume.

O voce: Numai d-voastră aveţi monopolul spiritului (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Care era rolul diferiţilor membri ai guvernului actual?

D. Bădărău trecea prin purgatoriul radical până a intra în raiul conservator (*Ilaritate*).

D. Take Ionescu manifesta faţă de mine o admiraţiune atât de zgomotoasă încât de mule ori mă jena, şi ataca cu înverşunare pe Lascar Catargi, până când, într-o bună dimineaţă, d. Nicu Filipescu i-a oferit un suflet conservator într-un frumuşel portofotoliu ministerial (*Ilaritate*).

D. general G. Manu, ministru de Război: Aceasta este o întrerupere de spirit (*Apaluze, ilaritate*).

D. P.P. Carp: D. Ion Lahovari, se mulţumea să fie fratele lui Alecu Lahovari.

D. general Manu, – care o bucată de vreme urlase ca lupii împreună cu Catargi, – visa o concentraţiune conservatoare pe care n-a putut-o realiza; iar d. prim-ministru actual continua a sta în inacţiunea în care se complace deja de douăzeci de ani şi aştepta ca această inacţiune să-i producă viitoarea sa mărire. În genere însă, inacţiunile produc măriri neputincioase şi singur viitorul va arăta dacă acea inacţiune a fost întrebuinţată la gândiri adânci asupra nevoilor partidului conservator.

Ei, cu toate acestea, d-lor, cu toate serviciile reale aduse de noi partidului conservator, am fost urmăriţi toată vremea, suntem şi astăzi urmăriţi de o ură sănătoasă.

Din vreme în vreme ni se face câte un mic cadou; câteodată ni se dă un cap, altădată ni se dă un suflet. Dar cum vedeţi, tot lucruri mici, fără valoare. În realitate ura persistă şi persistă întru atât de puternică încât acea ură a împins pe d. general Manu, ca preşedinte de consiliu al

Ministerului de concentrare, să provoace un vot la Senat în contra d-lui Titu Maiorescu.

D. general G. Manu, ministru de Război: Vă înşelaţi, nu l-am provocat eu, l-a provocat partidul liberal-conservator.

D. Al. Marghiloman: Aţi recunoscut d-vostre în Cameră că aţi contribuit la dânsul.

D. P.P. Carp: Singur aţi spus-o aci, există în *Monitor*.

D. general Manu, ministru de Război: Am spus că nu l-am împiedicat, dar nu că l-am provocat.

D. P.P. Carp: Vasăzică, d-lor, iată trecutul.

Şi atunci, sunt eu în drept să mă întreb, în lupta aceasta al căreia rezultat a fost un nou lustru pentru partidul conservator, d-voastre, dacă aţi avut o acţiune, o acţiune ostilă sau o acţiune atât de mică încât ar trebui un microscop grozav de puternic ca să putem discerne cu ce aţi contribuit?

Vine moartea lui Catargi.

Nu eram în clubul conservator, nu eram membru acolo, prin urmare nu am absolut nici un drept de critică asupra liberei hotărâri a acestuia, şi s-au ales conducătorii actuali ai partidului conservator. Şi, neputându-se arăta cari sunt faptele din trecut, cari justifică aceasta, s-a recurs la tot felul de explicaţiuni pe cari eu nu le-am cerut şi cari nu mă interesează.

O explicaţiune s-a dat de d. Take Ionescu, când v-a zis mai deunăzi că se stabilise un soi de raport filial între d-sa şi Catargi. Sunt convins, d-nii mei, că Lascar Catargi, în sferele senine în cari se află astăzi, va fi auzit cu o legitimă mândrie că după moartea lui a ajuns şi el să fie „tatăl lui Take"!

D. prim-ministru spunea că a fost indicat ca succesorul lui. Respect această indicaţiune. Şi ne mai spunea încă, că merită poziţiunea pe care o ocupă, pentru că viaţa d-sale întreagă este clară ca un pocal de cristal. O fi! Dar oare nu vedem, aşa uşor, prin acest pocal, pentru că este deşert?

Atunci, d-nii mei, cred că nu se va mai vorbi de partid istoric; cred că nu se va mai vorbi de marile merite ale conducătorilor noştri de azi, faţă cu partidul conservator.

Şi de la trecut, vin acum la prezent.

D-nii mei, guvernul actual a venit la putere rezemat pe număr. Şi suntem în dreptul nostru să discutăm, pentru cât numărul poate să fie un reazăm pentru un partid conservator. În general, d-le preşedinte, un partid conservator nu poate şi nu trebuie să se reazeme pe mase (*Murmure*).

Nu trebuie şi nu poate să se reazeme pe mase, căci, d-le preşedinte, când se vorbeşte la noi de număr, cred că nici un om politic nu are îndrăzneala de a susţine că înţelege prin număr corpul electoral, căci prin acel număr nu a ajuns, de când există Constituţiunea, nici un guvern la putere.

Prin urmare, pe acel număr nu s-a rezemat şi nu se poate rezema nici un partid ca să vie la putere. Numărul acela i se dă preşedintelui Consiliului odată cu decretul de dizolvare (*Întreruperi*).

D. preşedinte: D-lor, lăsaţi să-şi facă demonstraţiunea.

D. P.P. Carp: Vasăzică, nu pe acel număr se poate rezema; ci pe un alt număr, pe care în termeni parlamentari îl numim masele, dar pe care vulgul îl numeşte „uliţă".

D-nii mei, un partid conservator nu poate şi nu trebuie să se reazeme pe acest număr. Pentru ce? Pentru că masele nu le poţi avea decât dacă le promiţi ceva.

D. I.A. Brătescu: Nu este aşa. D-sa nu este ales ca reprezentant al maselor de Buzău? (*Ilaritate*).

O voce: D-lui s-a ales cu spiritul! (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: Ziceam, d-le preşedinte, că pe acest număr un partid adevărat conservator nu trebuie să se reazeme şi nu trebuie să vie în puterea lui la guvern şi iată pentru ce: masele nu le poţi avea decât dacă le promiţi ceva. Partidul liberal, el poate să aibă masele, el le promite uşor o extensiune mai mare de drepturi politice (*Întreruperi*).

O voce: Aceasta este ingratitudine.

Altă voce: S-a rupt cartelul?

D. P.P. Carp: Partidul liberal, d-nii mei, poate promite maselor o extensiune de drepturi şi poate să le plătească cu această extensiune. El le anunţă sufragiul universal, el le promite Casa rurală, o împroprietărire pe toată linia, fără să se preocupe dacă se poate realiza sau nu.

Partidul conservator, însă, nu trebuie să facă, fără a conteni de a fi conservator, asemenea promisiuni, şi deci el nu poate să atragă masele decât printr-un singur mijloc: plătindu-le; şi neavând cu ce le plăti din punga lui, să le plătească cu bugetul Statului.

O probă: numai la ministerul de finanţe, îndată după venirea actualului guvern, s-au făcut 1.200 de numiri şi între aceste 1.200 de numiri, cred că nu exagerez când zic că cel puţin trei sferturi erau conducători de mahalale, a căror acţiune trebuia plătită din bugetul Statului (*Întreruperi*).

(*D. Nestor Cincu întrerupe*).

Putem să luăm lista.

Prin districte? Făgăduințele cele mai mari au fost făcute ca să obțineți numărul cu care vă făliți și făgăduințele acestea au fost iarăși făcute pe contul bugetului Statului, încât pot zice că nefericita această idee de a veni prin număr și de a se rezema pe număr, a dat loc la o corupțiune cum nu cred să fi avut loc veri-odată în această țară.

Corupțiuni prin districte, corupțiuni în justiție, corupțiuni în administrație, în fine, tot aparatul Statului nu este întrebuințat decât pentru a plăti pe acei cari au făcut număr în jurul d-voastre și în numele cărora pretindeți că ați luat cu drept cuvânt puterea.

Un alt motiv, d-lor, pentru care teoria aceasta a numărului este fatală, este că ea vă împiedică de a vă gândi serios la lipsurile acestei țări. Ea vă împiedică de a pune România pe calea de îndreptare pe care am dori-o cu toții s-o vedem. Și să vă dau un izbitor exemplu.

Este evident, d-nii mei, că la noi alegerile sunt la discreția guvernului, este evident că această puternică înrâurire a guvernului...

D. I.A. Brătescu: Să-mi dați voie să protestez: eu m-am ales fără guvern (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Se vede că d. Brătescu crede că el reprezintă guvernul și că el este guvernul și faptul că s-a ales d-sa liber și independent este o dovadă cum că alegerile sunt libere; o idee pe care o respect, dar nu m-a convins.

D. I.A. Brătescu: Și alegerea d-tale de alaltăieri a fost liberă (*Ilaritate*).

D. P.P. Carp: Că această atotputernicie a guvernului trebuieşte mărginită, și cel mai bun mijloc este introducerea inamovibilității pentru toate ramurile administrative din această țară. Atunci nu vor mai avea guvernele posibilitatea de a plăti agenții lor prin funcțiuni.

Un alt exemplu, unde teoria aceasta a numărului împiedică dezvoltarea și falsifică principiile conservatoare este neputința de a veni în ajutorul clasei țărăneşti.

S-a vorbit, d-nii mei, de pământ și s-a crezut cum că dând pământ țăranilor, cât de mult, noi i-am scos din starea inferioară în care se află azi. În genere, d-le preşedinte, la noi țăranii posedă o proporțiune de pământ mai mare decât poate în toate țările Europei, afară de Serbia și Bulgaria, unde tot pământul este în mâna țăranilor. Și dacă cu toată legea rurală, dacă cu toată legea însurăților, dacă cu toată legea făcută de mine pentru vânzarea bunurilor Statului exclusiv la țărani, starea țăranului nu s-a îmbunătățit, trebuie să căutăm cauzele acestei mizerii aiurea. Și cauzele, d-le preşedinte, sunt în deplorabila noastră administrațiune.

Câtă vreme țăranul nostru va continua a fi împilat de notar, de preot, de institutor, de subprefect, d-voastre nu aveți să puteți îmbunătăți starea lui, chiar dacă i-ați împărți întreg pământul României.

Pe câtă vreme nu veți avea curajul să ridicați de-asupra țăranului acele *lipitori* cum le numește Alecsandri, nu ați făcut nimic.

Pe câtă vreme întregul aparat administrativ va servi nu la administrațiunea țării, dar la plata numărului cu care vă făliți, puteți fi siguri că țăranul va continua a fi în starea proastă în care se află astăzi.

Iată deci două exemple, d-le președinte, două exemple puternice pe cari le-am dat și cari ar fi suficiente pentru a legitima teza mea, că un partid care vine în puterea numărului și care se reazemă pe număr poate să fie ce veți voi, dar partid conservator – nu.

Cum vedeți, d-le președinte, cred că am arătat că ideile adevărat conservatoare sunt lăsate la o parte de guvernul actual, și cred că țara aceasta azi este dată pradei unei demagogii bugetare din cea mai proastă specie, este dată pradă clientelei personale a miniștrilor.

Și acum, d-lor, trecând la viitor, mă întreb: prelungind sistemul acesta unde vom ajunge?

În timpi de liniște, lucrurile merg cum merg; dar în timpuri grele, se naște întrebarea: ce educațiune am dat noi acestui popor? Se naște întrebarea, dacă noi l-am deprins cu ideea sacrificiului; se naște întrebarea, dacă l-am deprins cu ideea muncii neatârnate de orice amestec al guvernului.

Numai când vom face aceasta, putem spera că în orele de pericol vom avea în această țară elemente destul de puternice ca să reziste furtunii. Când, însă, ne vom deprinde a ne succeda la guvern din patru în patru ani, numai ca să dăm bugetul țării partizanilor noștri, înțelegeți prea bine că nu am dat acestui popor nici o educațiune, și că nu l-am deprins cu singura muncă roditoare care e munca în afară de amestecul guvernamental. Atunci suntem în drept a ne întreba dacă acei cari procedează la o asemenea politică, ne pregătesc un viitor de decadență? Convingerea mea e că se pregătește un viitor de decadență, convingerea mea e că și Tronul trebuie să regrete ceea ce se petrece astăzi.

El trebuie să zică: „Qu'on ne s'appuie que sur ce qui résiste", el trebuie să știe că elementele acelea fluctuante, cari nu susțin guvernul decât pentru că sunt clientela lui, nu au nici o putere de rezistență și că în timp de pericol, în loc să lupte cu fidelitate, vor fi cei dintâi de a părăsi pe cei cari trebuia să-i susțină și vor căuta numai cui să se ofere din nou ca clientelă.

De aceea, d-lor, susțin că prelungirea sistemului actual de guvernământ, constituie un pericol pentru țară și pentru Tron și întru cât

ne priveşte pe noi, conservatorii junimişti, noi vă mărturisim că altfel am lăsat partidul conservator când s-a retras Lascar Catargi, şi altfel, dar cu totul altfel, cu totul neconservator – îl regăsim astăzi (*Aplauze din partea minorităţii*).

În încheiere ia cuvântul primul ministru G.Gr. Cantacuzino, care combate pe „onorabilul d. Carp" şi explică deosebirile de vederi prin „rezultatul firesc al atmosferei în care am trăit şi am învăţat amândoi. D. Carp, crescut în Prusia, unde există diferite şcoale şi concepţiuni politice, a ales drept ideal al său vederile juncherilor prusiani, pe când la rândul meu, adăpat la izvorul ideilor mai liberale din Francia, nu pot înţelege viaţa constituţională cercuită în cadrul restrâns în care voieşte a o închide d. Carp". (*Aplauze prelungite*)

[D.A.D. nr. 24 din 7 februarie 1906]

POLITICA EXTERNĂ ŞI POLITICA INTERNĂ

Şedinţa Camerei din 4 decembrie 1909

Preşedinte: Mihail Pherekyde. În continuarea discuţiei generale la Adresă, ia cuvântul Spiru C. Haret, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, care duce la capăt discursul început în ziua precedentă; după lunga intervenţie, se ia o pauză şi la redeschidere se dă cuvântul d-lui

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, sunt unul din rarii supravieţuitori ai celor cari la 1866 au reînfiinţat această tribună dărâmată de o lovitură de Stat şi au realizat una din dorinţele Divanului ad-hoc, întemeind, pe tânărul Tron al României libere, o Dinastie străină, menită a ne apăra în contra nemărginitelor noastre ambiţiuni şi necugetatelor noastre rivalităţi.

În acest spaţiu de timp, de aproape jumătate de secol, am fost servitorul fidel al Dinastiei. Şi, deşi fidelitatea mea – ca toate fidelităţile – a fost supusă la oarecari încercări, însă ea a ieşit biruitoare din toate ispitele, şi de aceea când dau aprobaţiunea mea azi tuturor pasajelor din Adresă privitoare la familia regală, nu rostesc o frază de curtenie banală, ci dau o expresiune unui adânc simţământ de devotament încercat (*Aplauze*).

Tot aşa, d-nii mei, dau aprobaţiunea mea pasajului privitor la politica externă.

Şi nu dau aprobaţiunea mea, numai sub forma care se află în Adresă, dar chiar sub forma ceva mai explicită, care i-a dat-o d. Duca.

Şi când d. Fleva, unul din doenii [sic] diplomaţiei noastre, şi-a exprimat nedomirirea sa despre cuvântarea d-lui Duca şi a cerut să se pronunţe guvernul, eu cred că, cu o mică explicaţiune, nedomirirea d-sale va dispărea. Guvernul a vorbit de raporturile noastre amicale cu toate Puterile, adică de starea actuală a politicii noastre externe.

D. [I. G.] Duca a adăugat câteva indicaţiuni asupra orientării ce politica noastră trebuie să aibă în anumite cazuri.

D-nii mei, am fost totdauna de părere că o politică externă serioasă, bine cugetată, nu poate să fie apanajul partidelor; nu poate să fie un câmp de război, pe care partidele pot să se dedea la o luptă de idei

contrare; aceasta nu poate şi nu trebuie să fie, pentru că o politică externă serioasă nu este bună decât atunci când gândul conducătorilor este egal cu gândul naţiunii întregi. Şi ca să ajungem la aceasta, noi trebuie să ne întrebăm: care este interesul serios, care este interesul permanent care trebuie să conducă şi ideile conducătorilor şi aspiraţiunile conduşilor?

D-nii mei, politica este o ştiinţă, dar politica totdeodată este şi o artă, şi, precum poetul nu este un adevărat poet decât atunci când el dă o formă plastică simţămintelor, idealurilor şi aspiraţiunilor ce zac de multe ori nebuloase în inimile noastre, tot aşa şi în politica externă, adevărat conducător este acela care dă o formă practică problemelor imense de viitor cari frământă inima unui popor ce are conştiinţă de menirea lui (*Aplauze*).

Ei bine, d-nii mei, să căutăm, găsim noi oare formula aceasta care să corespundă nu numai intereselor de astăzi, dar care să corespundă intereselor permanente ale acestei ţări, o formulă care ar fi de natură a apăra prezentul şi a pregăti viitorul?

Dacă ne uităm la poziţiunea noastră geografică, constatăm un lucru pe care nimeni nu-l va tăgădui. Slavi la nord, slavi la sud, slavi la răsărit, slavi la apus; oriunde ne-am întinde ochirea, un ocean imens de slavi, a căror valuri bat la ţărmurile noastre şi ameninţă a ne surpa malul. Şi atunci trebuie să ne opunem, că numai acea politică poate să fie bună care slăbeşte puterea de expansiune a elementului slav care ne înconjură, şi în această privinţă noi trebuie să fim fericiţi că ne putem rezima pe dualismul slav.

Dualismul slav este reprezentat de imperiul vecin, de Austro-Ungaria, şi dacă ne uităm la ceea ce se petrece în Statul vecin, trebuie să ajungem la convingerea că dualismul slav reprezentat prin imperiul Austro-Maghiar nu poate să fie puternic, nu poate să fie aşa cum îl dorim noi, decât atunci când conducerea elementelor slavone, din imperiul vecin, este încredinţată elementului Germano-Ungar.

Să ne uităm puţin la ceea ce s-a întâmplat dincolo.

S-a anexat Bosnia şi Herţegovina. Ar crede cineva la prima vedere că era un lucru atât de firesc încât rezultatul nu ar fi trebuit să fie decât mutarea capitolului privitor la Bosnia şi Herţegovina, în almanahul de la Gotha, de la imperiul otoman, la imperiul Austro-Ungar.

Deodată o mişcare puternică se ridică pe pieţele Praghei, se ridică cehii în contra anexiunii; Serbia consideră anexiunea nu ca un *ce* firesc, ci ca o crimă de *les panslavism,* şi constatăm că elementul slav, lăsat la propria lui impulsiune în imperiul Austro-Ungar, nu ar dori decât un

lucru, decât ca Austro-Ungaria să fie un *Negotium gestor* al panslavismului, iar nu un reprezentant al dualismului slav.

Fiind dat că lucrurile sunt aşa, care trebuie să fie orientarea politicii noastre? Ea nu poate să fie, cum a zis d. Duca, decât îndreptată către Tripla Alianţă, dar şi aci nu mă sfiesc, d-le preşedinte, să mă ocup de o chestiune care atâtă spiritele şi sufletele la noi, mai ales acelor tineri cari încă n-au experimentat imensa deosebire care este între ideal şi realitate, între dorinţi şi posibilitate.

Alipirea noastră către Tripla Alianţă, evident că trage după sine o amiciţie strânsă cu imperiul Austro-Maghiar; dar ni se obiecta, fraţii noştri de sânge sunt asupriţi dincolo de graniţi, oare aceasta nu este o piedică pentru noi de a urmări politica pe care o indicaţi? Eu cred că nu. Că guvernul actual şi toate guvernele următoare trebuie să păstreze o neutralitate absolută faţă de ceea ce se petrece între maghiari şi români. Pentru aceasta nu am nevoie de o afirmare, aceasta este o chestiune de bună vecinătate şi în ultimă instanţă de onestitate politică. Dar pentru noi, care nu suntem la guvern, cum de stăm noi nepăsători? Stau nepăsător, d-nii mei, pentru că, mai mândru decât naţionaliştii noştri, eu nu am nici o îndoială de rezultatul luptei.

Încercarea de a ridica unui neam limba lui, încercarea de a-i surpa credinţa, este o încercare neputincioasă *a priori* (*Aplauze prelungite*). Cine zice limbă, nu zice numai posibilitatea de a stabili raporturi între om şi om, cine zice limbă, indică cum se reflectă în inima şi sufletul nostru tot universul care ne înconjoară.

Cine zice limbă, zice modul nostru de a iubi, modul nostru de a urî, modul nostru de a ne bucura de prezent şi de a pregăti viitorul prin forma ce dăm idealelor noastre (*Aplauze*).

Şi acei cari cred că românii vor adopta o altă formă de a iubi, de a urî, de a-şi apăra prezentul şi de a pregăti viitorul, aceia se înşeală (*Aplauze îndelung prelungite*).

Şi o să vadă prin experienţă că se înşeală şi atunci când vor ajunge la această convincţiune, şi atunci ne vor pune întrebarea dacă nu e mai bine, în loc de a cerca imposibilul, să facă singurul lucru ce e posibil, să se mulţumească prin dreptate a face din românii de dincolo buni cetăţeni ai imperiului Austro-Ungar (*Aplauze*).

La aceasta poate că va contribui în anume momente şi o frăţie de arme, nu vreau să prejudec viitorul, dar un observator atent trebuie să înţeleagă că se pregătesc transformaţiuni în care fără voia noastră avem să fim atraşi în complicaţiunile europene.

Şi atunci, d-nii mei, se va vedea că vechea vitejie a românilor poate să fie fidelă fără să fie maghiară. De aceea, d-nii mei, conchid: orientarea politicii noastre nu poate şi nu trebuie să fie decât o alipire strânsă către imperiul Austro-Ungar.

Dar, d-le preşedinte, politica aceasta la un moment dat implică sacrificii. La un moment dat implică sforţări mai mari decât ne putem gândi. Şi atunci ne întrebăm, şi cu aceasta ajung în mod firesc la chestiunile interioare, ce facem noi ca să întărim România liberă aşa încât, la un moment dat, să fie la înălţimea misiunii ei, şi să corespunză la ceea ce noi visăm pentru dânsa? Cu alte cuvinte, ce facem noi cu armata noastră?

D-lor, făcut-am noi tot ce trebuia ca să punem armata la înălţimea la care trebuie să fie?

Eu cred că nu.

Făcutu-ne-am noi culpabili de o asemenea neglijenţă pentru că nu aveam mijloacele de a o face, sau pentru că nu am avut destulă stăpânire de sine ca să o facem? Şi veţi vedea îndată ce înţeleg eu prin stăpânire de sine.

Prin stăpânire de sine înţeleg a şti să te mărgineşti a avea o perspectivă politică, a şti ce este de primul plan şi ce este pe al doilea şi pe al treilea plan, şi a te ocupa şi a condamna la aşteptare lucrurile secondare, chiar atunci când el satisface mai mult interesele momentului.

Noi am voit ca să le facem toate odată.

Noi am voit ca toate ramurile administraţiunii noastre, toate ramurile activităţii noastre ca Stat, să fie toate pe aceeaşi linie. Ei, aceasta nu se poate.

Şi când confecţionăm un buget, atunci trebuie să ne zicem: Întâi să vedem de nevoile armatei, şi numai după ce am făcut aceasta, să ne ocupăm şi de alte nevoi ale ţării.

La noi s-a făcut din nenorocire inversul. Când era să se facă economii, economiile se făceau la ministerul de război. Lipseau 2-3 milioane? 2-3 milioane se da din echipament. Lipseau alte 2-3 milioane? Se introducea sistemul de concedii de 6 luni, care reducea efectivul companiilor, aşa încât instrucţiunea oamenilor era defectuoasă.

Şi aceasta nu este o critică care o aduc guvernului actual, pentru că de această greşeală, de această lipsă de perspectivă s-au făcut culpabile mai toate guvernele, şi mai toate partidele. Ei, trebuie să revenim, aşa nu merge, şi de aceea, înainte de toate, trebuiesc studiate nevoile armatei şi găsite mijloace pentru satisfacerea acestor nevoi.

Pentru aceasta, trebuie, d-nii mei, însă, ca administrația finanțelor, sau mai bine zis politica financiară care o urmăm de o bucată de vreme, să fie schimbată. Noi suferim şi suferim mult de fantasmagoria economiilor d-lui Sturdza. Când în ultimul Minister pe care am avut onoarea să-l prezidez, mi s-a cerut să reduc bugetul nostru la cifra de 220 milioane, m-am refuzat la aceasta.

Şi când mi s-a zis că d. Sturdza este gata a executa acest program, am răspuns: el poate să o zică, dar nu poate să o facă!

Şi nu a făcut-o!

Şi nu a făcut-o pentru că chiar în anul acela, în întâiul an de economii, bugetul de 220 de milioane a fost în realitate de 228 de milioane!

Nu aveți decât să luați creditele extraordinare, dintre care unul e de 2 şi jumătate milioane, şi celălalt de 5 milioane şi să le purificați oleacă, şi o să vedeți în ce consistă acele credite. Consistă ele în cheltuieli neprevăzute, în cheltuieli extraordinare, cari s-au făcut aşa fără ca să se poată prevedea? Nu!

Ca să vă dau un singur exemplu, şi toate erau aşa, în acele credite figura o cifră de 500.000 de lei pentru cărbunii trebuitori societății de navigațiune!

Apoi un buget de două sute douăzeci de milioane, care nu prevede nici cărbunele necesar pentru un serviciu al Statului, este el serios, şi n-am dreptate când afirm că bugetul de 220 milioane nu a fost un singur moment real, pentru că nu putea să fie executat? Dar nu acesta e obiectul criticilor mele, nu pentru aceasta am acuzat sistemul d-lui Sturdza. Ceea ce acuz e că acest sistem ne-a dus direct la următorul rău: de a scindat bugetul nostru ordinar în două: un buget ordinar şi un buget extraordinar, atunci când şi cheltuielile ordinare şi când şi cheltuielile extraordinare ar fi trebuit să vină în bugetul ordinar. Şi un alt rău e că ați sustras de la controlul Parlamentului o mare parte din buget.

Ați introdus sistemul excedentelor.

Sistemul excedentelor, d-nii mei, este un *ce* rău, pentru că din două una: ori d-voastre cereți de la contribuabili mai mult decât este nevoie, pentru a îndestula serviciile Statului, şi atunci trebuie să procedați la reducere, ori d-voastre, ceea ce se întâmplă, ascundeți adevăratele nevoi ale Statului, ca să vă faceți gloriola unor excedente, pe cari pe urmă le puteți întrebuința aproape cum vreți, şi aproape cum gândiți şi unde milioanele Statului, nu zic că se delapidează, dar se cheltuiesc pentru lucruri cari n-ar trebui să fie cheltuite. Excedentele pe cari le avem noi de lungă vreme, n-am făcut adițiunea, dar d. ministru

de finanțe poate să mă întrerupă și să mă controleze, eu le evaluez, așa *grosso-modo,* la 230-240 milioane, în diferite exerciții.

Poate ceva mai mult, nu-i așa?

D. Em. Costinescu, ministrul Finanțelor: Este o notă, care are să vi se arate.

D. P.P. Carp: 240 milioane, eu cred că întrebuințate astfel, eu cred că întrebuințate pentru a satisface mai ales nevoile armatei, ar fi fost mai bine întrebuințate dacă le puneați d-voastre în bugetul ordinar al ministerului de război și ați fi dat posibilitatea ministrului nostru de război de a pune armata pe piciorul pe care trebuie s-o pună.

Mi s-a zis, d-le ministru de război, că d-voastră v-ați fi făcut intrarea în minister atârnată de o condițiune și anume: de condițiunea ca bugetul d-tale să devie odată un buget real. Simpatiile noastre vă întovărășesc. Vă previn însă că aveți să aveți o luptă grozavă pentru a ajunge la acest rezultat, pentru că, în chestiunea de buget, înrâurirea politicii și înrâurirea partizanilor politici este câteodată mai mare decât conștiința cea mai clară a nevoilor și îndatoririlor noastre.

Dacă însă, d-nii mei, în materie de armată, nu văd din partea guvernului o concordanță, între ceea ce ar trebui să fie și măsurile ce le ia, cu părere de rău constat că această discordanță se poate constata în toate ramurile activității guvernamentale.

Oriunde îmi îndrept privirea nu văd, o repet, decât o inegalitate imensă între ce ar trebui să fie și între ce face guvernul. Să luăm un exemplu, d-nii mei. Nimeni dintre noi, cred cel puțin, nu dorește altceva decât să fie pace în biserică; nu dorește altceva decât ca ura să nu ia locul iubirii în relațiunile clerului nostru dintre dânșii.

Dacă studiem însă starea actuală a bisericii noastre, trebuie să spunem, dacă suntem franși, și nu văd de ce, și în orice caz eu nu împărtășesc părerea celor cari caută să ascundă, cari cred că dacă amână leacul, boala va trece de la sine, fiind dată natura puternică a pacientului. Nu, când văd un rău, eu zic că trebuie curmat.

Ei bine, raporturile în biserica noastră, ale Episcopatului cu clerul mirean, lasă mult de dorit și că nu erau decât două căi de urmat: ori aplică guvernul proverbul latin „ne quieta movere", ori, fără teamă de dificultățile cari le va putea întâmpina, să apuce taurul de coarne, cum se zice și să caute să îndrepteze ceea ce, în de comun acord, noi credem că este un rău, o racilă în biserica noastră.

S-a hotărât nu pentru „ne quieta movere", s-a hotărât pentru o îndreptare. Și când mi s-a cerut avizul meu, am dat deplina mea aprobațiune la această încercare.

Este evident că astăzi este un abis, să nu ziceți că cuvântul este exagerat, căci el corespunde cu realitatea, este un abis între Episcopatul nostru şi clerul mirean. Că acest abis poate să producă frământări, poate să producă agitațiuni periculoase pentru societatea noastră, periculoase pentru credința noastră, despre aceasta sunt convins şi cred că sunteți convinşi cu toții.

Ei, abisul acela era să se podească, dând un acces mai mare clerului mirean în administrațiunea bisericii noastre.

Ei, țelul acesta a fost el atins? Eu cred că nu şi nu a fost atins din lipsă de curaj.

Primul proiect era ceva incisiv; se ridică opoziționea, se retrage, se modifică, se vine cu un al doilea proiect şi acela întâmpină modificări şi, în fine, după multe tratări, se vine cu legea care a fost votată de d-voastre şi de Senat.

Dat-a ea însă o dezlegare a acestei chestiuni? Puteți zice că ați introdus pace în biserică? Răspunsul trebuie să fie negativ. Şi nu mă uit, domnii mei, la faptul că un episcop pe care eu din primul moment l-am condamnat şi-l condamn şi astăzi (*Aplauze*), s-a încercat să se puie mai presus decât votul d-voastre, mai presus decât votul Senatului, şi ce mai grav pentru dânsul, ca episcop, mai presus decât adeziunea dată de Sf. Sinod, mai presus de sancțiunea regală, şi a crezut că el poate dărâma şi votul d-voastre şi votul Senatului şi sancțiunea regală cu afurisenie episcopală (*Aplauze prelungite*). Aceasta nu se poate şi nu trebuie să se poată (*Aplauze, bravo*).

Şi ce va face guvernul, nu o ştiu; dar ştiu ce aş face eu la guvern (*Ilaritate, aplauze prelungite*).

Înțelegeți, d-lor, că nu aceasta este pentru mine un argument, o probă cum că pacea nu domneşte în biserică; argumentul meu este că raporturile între Episcopat şi clerul mirean sunt astăzi aceleaşi cari erau şi înaintea legii şi mă tem foarte că grelele consecințe ale conflictului dintre Episcopat şi clerul mirean se vor produce mai iute decât credeați.

Trec la justiție, şi acolo iarăşi, domnii mei, contradicțiune flagrantă între intenționi şi executare.

Avem o lege prin care s-a înființat contenciosul administrativ, contenciosul administrativ menit a pune un frâu arbitrarului administrativ, contencios administrativ care n-a fost înființat tocmai cum îl vrem noi, şi în această privință, prin organul d-lui Marghiloman, noi am expus, la votarea legii, cari sunt părerile noastre. D-lor, dacă n-ar fi decât atât în legea actuală, că ea a moderat întrucâtva atotputernicia arbitrariului d-lui Haret (*Aplauze, ilaritate*), încă contenciosul administrativ ar trebui să

aibă astăzi binecuvântarea noastră, chiar acelora cari l-am combătut sub forma care ni s-a prezentat atunci (*Aplauze*).

Guvernul afirmă că dacă suprimă contenciosul administrativ este ca să-i dea o formă mai practică pentru apărarea administrațiilor în contra arbitrariului puterii executive.

Aceasta e intenţiunea. Cum se redijează ea?

Se suprimă contenciosul administrativ şi se înlocuieşte cu ce? Cu starea anterioară. Apoi starea anterioară am experimentat-o; starea anterioară nu dădea absolut nici o posibilitate de a lupta contra arbitrariului administrativ. Prin urmare, iacătă o disproporţiune între voinţă şi realitate.

Dar cu această ocaziune trebuie să fac o amendă onorabilă: este un punct în care d. ministru al justiţiei a pus în perfectă concordanţă legea cu voinţa d-sale.

Care este voinţa unui ministru de justiţie care se uită înainte de toate la interesele de partid, iar nu la interesele generale ale ţării? Voinţa unui asemenea ministru este de a pune justiţia la dispoziţiunea puterii executive şi când d. ministru al justiţiei vine şi împarte consilierii de la Curtea de casaţie în consilieri de clasa întâi şi în consilieri de clasa a doua; când d-lui permanentizează o secţiune şi îi dă toate procesele mari şi cele bune şi le lasă la celelalte două secţiuni numai procesele cele de mâna a doua şi suprimă rotaţiunea şi tragerea la sorţi, d-lui a pus într-o perfectă concordanţă voinţa d-sale de a avea justiţia la dispoziţiunea d-sale cu legea ce ne propune d-sa (*Aplauze*).

D-lor, acum să venim la ceva mai important.

După armată, după justiţie, după culte, să venim la ministerul de interne.

Ministerul de interne are, în guvernul actual, o însemnătate neobişnuită. Nu cred să fi fost până acum un ministru de interne care să aibă însărcinarea imensă şi rolul frumos pe care îl are astăzi d. ministru de interne. D-lui a venit într-un moment când o puternică răscoală impunea obligaţiune guvernului de a se ocupa de cestiunile agrare, de cestiunea ţărănească. Atunci când a venit la guvern, îmi aduc aminte că am dat o indicaţiune asupra mersului de urmat. Am zis: reprimaţi întâi, vom aviza pe urmă.

Partea întâi a indicaţiunii mele a executat-o d. ministru cu prisosinţă. Nu voi pune întrebarea dacă aţi întrecut limitele. Sunt prea om de guvern ca să nu ştiu că în asemenea împrejurări e prea greu de a menţine linia de demarcaţie şi foarte greu de a face ca printre cei vinovaţi, atunci când reprimi, să nu se găsească pe ici pe colo şi câte un

nevinovat, care a fost victima împrejurărilor, iar nu a voinței precugetate a celui care reprimă. Le știu acestea.

Dar partea a doua? Ați avizat? Și dacă ați avizat, cum ați avizat? Aci să-mi permiteți să intru în oarecari amănunte despre legislațiunea d-voastre. D-voastre ați gândit că dezlegați cestiunile agrare întâi printr-o lege a islazurilor, al doilea printr-o lege a tocmelilor agricole și al treilea printr-o lege care permitea cumpărarea de moșii și împărțirea lor la țărani.

Ia să vedem, dacă aceste trei măsuri dau rezultate și dacă putem zice, cu spirit împăcat, că e drept că ați reprimat, dar e și drept că ați și avizat.

D-lor, s-a căutat să se probeze de la această tribună cum că legile d-voastre nu au fost aplicate și nu pot să fie aplicate, și s-au adus exemple de imposibilitate.

La aceasta ați răspuns, și o recunosc, cu un aer de dreptate. Fiecare lege se poate eluda și nu este vina ei dacă executorii infideli nu știu să aplice măsurile pe cari ea le dispune.

Dar când imposibilitatea este în legea însăși? Când legea însăși – și vă voi dovedi aceasta – împiedică aplicarea ei? Atunci mai puteți veni cu argumentul cum că se poate eluda fiecare lege și că eludarea nu este vina concepțiunii, eludarea este vina celor cari o aplică?

Ei, eludarea este vina concepțiunii.

D-voastre ați făcut o lege de islazuri. Nu mă preocup dacă toată lumea a făcut ofertă. Eu mă pun pe tărâmul că toată lumea a făcut ofertă, că nu este un proprietar care să nu fi dat pământ de islaz țăranilor și că nu este o comună care să n-o fi primit.

Ei, d-nii mei, cu toate acestea legea n-are să se aplice. Ați dat imaș. Ați pus țăranii în stăpânire. În această privință raporturile dintre proprietari și săteni sunt perfect stabilite. Cu toate acestea, legea nu se aplică. Pentru ce? Pentru că în curând or să vie țăranii să ceară, ca să li se permită de a cumpăra, pentru ca să le dea culturii, imașurile pe cari le-ați dat d-voastre astăzi și aceasta pentru simplul motiv că ei nu au să le poată plăti.

În legea d-voastră nu ați cerut imașuri pentru vitele de astăzi, ci ați cerut imașuri pentru vitele de mâine și astăzi țăranul plătește mult mai scump decât cum plătea înainte, pentru motivul că el trebuie să plătească și pentru vita lui și el trebuie să plătească și pentru țăranul care nu are vite, dar pe care d-voastre printr-o ficțiune legală l-ați transformat în proprietar de vite.

Când d-voastre ați zis: Nu se dă imaș după trebuințele vitelor, imașul se dă după numărul locuitorilor, ați presupus că toți locuitorii au

vite şi nu v-aţi gândit cum că acela care are vite astăzi are să fie obligat să plătească pentru acela care nu are vite. Şi în asemenea condiţiuni, ce era să se întâmple?

Mi s-a pus de multe ori întrebarea: Ce ai să faci d-ta cu islazurile, dacă vei veni la guvern? Dacă voi veni la guvern, voi căuta în mod sincer, căci am adeziunea mea la această lege – şi să nu credeţi că cuvintele mele de azi sunt în contradicţiune cu atitudinea mea de atunci, când v-am spus foarte franc de la această tribună: legea pe care am făcut-o în comun nu este o lege bună, este o lege rea şi nu am convincţiunea că am făcut ceva în folosul ţăranilor, am însă convincţiunea că, având a alege între o lege rea şi o faptă rea, am preferat legea cea rea faptei celei rele (*Aplauze*).

Dar am dat adeziunea şi atunci voi aplica-o sincer, însă voi introduce o modificare: oriunde comunele vor să transforme imaşurile lor în pământ de hrană, eu am să le dau permisiunea aceasta şi am să şterg oprirea pe care o puneţi d-voaste în lege de a deda culturii imaşurile pe cari le-am dat astăzi.

Este imposibil, d-nii mei, să faceţi, cu mijloace forţate, ca un pogon de pământ, care cultivat dă 60 de lei, să dea ca imaş numai 20 lei, este imposibil ca pentru un capriciu să sustrageţi sute de mii de hectare de la cultura intensivă şi să micşoraţi astfel avuţia naţională. Aveţi să veniţi în privinţa imaşurilor la soluţiunea noastră:

Introduceţi obligativitatea fânelor artificiale şi atunci, d-nii mei, atunci veţi fi dezlegat cestiunea imaşurilor fără a micşora avuţia naţională. De aceea eu nu consider, precum am făcut-o din capul locului, legea d-voastre de imaşuri ca un remediu al unui raport nesuferit între proprietari şi ţărani, dar ca o mică împroprietărire, la care de comun acord ne-am hotărât cu toţii.

Voci: Foarte bine.

D. P.P. Carp: Dar tocmelile legii agricole? Oare în legea agricolă nu am putea găsi şi acolo cum că imposibilitatea aplicării nu stă în nefidelitatea acelora cari o aplică, dar stă în legea însăşi?

Am fost totdauna de părere, d-nii mei, cum că învoiala la tarla este cu mult mai folositoare proprietarilor decât ţăranilor. Şi am fost aşa convins de acest lucru, încât în legea de tocmeli agricole, care am supus-o dezbaterilor d-voastre – pe care însă nu aţi dezbătut-o – am căutat dintâi să suprim cu desăvârşire învoiala la tarla.

Şi atunci mi s-a făcut obiecţiunea: da! Ai dreptate!

Sunt cazuri însă în cari ţăranii au ei înşişi interes să fie învoială la tarla. Şi atunci am zis: în cazurile acelea în cari şi proprietarii şi ţăranii

sunt de un comun acord convinşi că au interes de a face alcătuiala la tarla, în cazurile acelea atunci, nu are nevoie de sancţiunea legii şi guvernului. Şi am zis: învoielile la tarla puteţi să le faceţi, dacă vreţi; dar când va veni la executare şi când o parte sau cealaltă nu ar vrea să execute, eu nu pun la dispoziţiune nici uneia din părţi puterea Statului.

Şi cu învoielile la tarla fac ceea ce face şi Statul cu jocurile de bursă. „Puteţi să jucaţi la bursă, dar diferenţele când se reclamă, eu nu le execut".

D-voastre nu aţi făcut aşa. D-voastre aţi permis învoielile la tarla, şi aţi cerut numai două contracte în loc de unul, aţi indicat prin propria d-voastră lege, nu prin fineţea şi prin dibăcia acelora ce o aplică. Impropria d-voastre lege indică cum trebuie să se pună legea la o parte, cum putem rămâne în starea anterioară şi care învoieli la tarla când am voi, cum vom voi, unde vom voi, chiar dacă ţăranii vor sau nu vor.

Dar legea de maxim şi de minim? Nu se aplică. În zadar îmi veţi spune d-voastre cum că se aplică. În zadar îmi veţi aduce rapoartele oficiale ale prefecţilor. Eu vă afirm că nu se aplică nicăieri. Nu se aplică nicăieri, pentru că avem în lege chiar un mijloc de a o eluda, dar mijlocul de a nu adopta preţurile d-voastre, chiar aplicând legea perfect. Nu fac învoielile, şi cu o lună înainte de muncă, eu stabilesc cu ţăranii mei preţurile după legea cererii şi a ofertei. Dar aceasta nu a avut numai consecinţe de a împiedica aplicarea legii, a avut şi consecinţa foarte rea pentru săteni că a slăbit, că a micşorat creditul de care se bucura până acum ţăranul de către proprietar. Şi când în legislaţiunea noastră, legislaţiune pe care d. Duca o trata din *Haute de sa grandeure* ca o concepţiune inferioară, ca rezultatul unor spirite sărace în concepţiunea lor, noi am evitat să suprimăm raporturile directe în bani, dintre proprietari şi săteni, am convingerea iarăşi că am găsit mijloc de a provoca oarecari dispreţuri în favoarea ţăranului, în concepţiunea lor.

Şi dacă s-ar fi făcut aceasta, vă asigur că pentru urcarea preţului, pentru raporturi intime, serioase şi paşnice între proprietari şi ţărani aţi [fi] făcut mult mai mult decât acea fantasmagorie cu maximum şi minimum, care a fost încercată în atâtea rânduri, în atâtea secole, de multe guverne, de oameni mari şi mici, încât ar fi fost o stranie iluziune ca d-voastre, – să se pue între cei mari, nu între cei mici, – aveţi să puteţi realiza ceea ce nu a realizat nimeni pe lume.

Dar cu Casa rurală? Casa rurală este o lege menită a da posibilitate ţăranilor a cumpăra moşii. Este aceasta oare o idee nouă, o idee izvorâtă sub imperiul unei emoţiuni puternice care a zguduit acest Stat? Nu. În timp de pace, atunci când nu se prevedea răscoala, şi conservatorii

şi liberalii au vrut să vină cu o lege, cu o Casă rurală care să dea sătenilor această posibilitate.

Numai, evident, că legea trebuia făcută aşa încât să nu zguduiască creditul Statului.

Şi când d. Duca ne-a acuzat pe noi conservatorii cum că legea aceasta trebuia să fie aplicată demult, şi că dacă nu a fost aplicată, este că noi conservatorii am zădărnicit aplicarea ei, îmi pare rău, dar trebuie să afirm cum că buna credinţă a d-lui Duca a fost surprinsă. Legea a fost amânată nu din cauza împotrivirii noastre, legea a fost amânată din cauză că, după ce a fost votată la Cameră, d. Sturdza a restras-o de la Senat. Ştiu prin cine şi sub ce înrâurire d. Sturdza a avut atunci această atitudine, dar nu v-o spun; căci nu e bine ca să le ştiţi toate (*Ilaritate*).

Dar, d-nii mei, fie cum va fi, în starea de lucruri actuală cum se aplică? Ni se zicea, mi se pare printr-o întrerupere de către d. ministru de externe, că s-au dat 30.000 de hectare la ţărani.

Dar iar nepotrivire între voinţă şi realitate. Dintre aceste 30.000 de hectare, până astăzi, după cum sunt informat, nu a fost pus nici un ţăran în posesiunea parcelii sale.

Voci: Au fost.

D. P.P. Carp: Casa rurală administrează, ia moşiile cumpărate de săteni, prin ei, şi cum afirmaţi d-voastre că acest mod de a procede e punerea în stăpânire a ţăranilor asupra unei parcele de pământ menită a-i aduce hrană? Eu vă mărturisesc că încă nu o înţeleg. Vrea să zică neaplicare, din cauza însăşi a legilor. Vrea să zică tot ce aţi încercat n-a dat decât rezultate negative, cu imaşurile şi legea tocmelilor agricole; sau rezultate cari nu se văd încă, ca acţiunea Casei rurale. Şi atunci sunt în drept să vă zic: prima parte a programului aţi realizat-o, aţi reprimat! Partea a doua aşteaptă încă realizarea ei, şi dacă este să judecaţi de viitor după trecut, eu cred că nu sunteţi în stare a procede la această realizare.

Dar acum, d-nii mei, îmi veţi zice: ai criticat, dar tu ce ai de gând să faci?

Ajungând la această parte a cuvântării mele, trebuie să vă cer permisiunea de a face o chestiune personală. Sunt dintre aceia, şi puteţi să-mi daţi acest testimoniu, cari au privit chestiunile personale ca un *ce* foarte puţin necesar pentru chestiunile pe cari le dezbatem, şi încât pentru mine, de câte ori am fost atacat personal, fie prin presă, fie în Cameră, vă afirm că niciodată, dar absolut niciodată, nu m-am apărat, o singură dată am făcut-o şi nu am făcut bine, atunci când am răspuns

la un atac personal care l-a îndreptat d. Nicu Filipescu în contra mea, cu ocaziunea afacerii Hallier (*Mare ilaritate*).

Dar de astă dată, d-nii mei, chestiunea personală are o altă întindere şi i se dă o altă importanţă. Dreptul meu de a mă apăra este facultativ, îl pot exercita sau nu, după cum voiesc, şi când se atacă insuficienţa mea personală iar îmi este indiferent, dar când din insuficienţa mea se trage ca consecinţă imposibilitatea unui partid întreg de a veni la putere, o! atunci apărarea personală nu mai este un drept, apărarea personală este o datorie! Şi aceasta am s-o îndeplinesc în toată întinderea ei.

Nu poate veni partidul conservator la putere, pentru că şeful lui este un visător care nu a făcut absolut nimic în ţara aceasta, pentru că şeful partidului nu este pentru nimeni o garanţie că din sferele ideologice, partidul conservator ar putea să scoboare pe terenul practic al realizării reformelor. Şi dacă ar fi aşa, atunci este evident, ori eu trebuie să mă retrag din fruntea acestui partid, ori d. Duca are dreptate, cât va sta omul acela acolo, partidul conservator nu merită şi nu trebuie să vină la putere.

Dar, d-nii mei, ia să vedem, discursul d-lui Duca oare probat-a el ceea ce vrea să probeze? Mie, discursul d-lui Duca îmi face efectul unei compoziţiuni de retorică, şi dacă aş supune discursul d-lui ca compoziţiune de retorică fostului meu profesor de literatură ca să-şi dea avizul lui, sunt convins că el ar fi pus ca cenzură: formă minunată, gândire slabă (*Ilaritate*).

Şi cu aceeaşi bunăvoinţă paternă care caracterizează pe educatorii germani, ar fi zis: elevul Duca este rugat de acum înainte să se ferească de declamaţiuni lăudăroase şi să pună în cercetările sale istorice o scrupulozitate mai mare (*Râsete*).

D-nii mei, ştiu că apărarea personală care o iau, poate că mă va face să trec în ochii d-voastre de îngâmfat; dar v-am spus deja, şi o repet, nu fac decât de a-mi împlini o datorie faţă cu partidul meu.

Ei bine, eu cred că dacă veţi fi drepţi şi veţi căuta serios ce legitimează, în trecutul meu, prezenţa mea în capul partidului conservator, poate că veţi găsi ceva, care întrece activitatea obişnuită a multora dintre noi. La activul meu sunt trei fapte cari le-am realizat adeseori singur, în orice caz, fără conlucrarea activă a partidelor istorice.

Am apărat victorios chestiunea Dunării şi...

D. I.I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Fără colaborarea unui partid istoric?

D. P.P. Carp: Fără.

D. N.Gr. Filipescu: Contra acelui partid, a spus Kogălniceanu.

D. preşedinte: Se vede, d-le Filipescu, că nu eraţi în politica activă în acel moment (*Aplauze prelungite*).

D. N.Gr. Filipescu: Dacă d-voastră veţi binevoi, voi fi nevoit să cer, lucru excepţional, să fac o chestiune personală cu d. preşedinte (*Zgomot*).

D. preşedinte: După închiderea discuţiei şi votarea Adresei, sunt la dispoziţiunea d-voastre (*Ilaritate*).

D. N.Gr. Filipescu: Şi eu vă rog să nu mă întrerupeţi.

D. preşedinte: Vă rog să nu-mi daţi lecţiune, d-voastră aţi făcut o întrerupere, şi eu am răspuns la întreruperea d-voastre.

Vă rog a lăsa cuvântul d-lui Carp.

D. N.Gr. Filipescu: Şi eu voi răspunde oricând la întreruperile d-voastre.

D. preşedinte: Nu aveţi cuvântul; d. Carp singur are cuvântul.

D. P.P. Carp: Zic fără colaborarea partidelor politice. Şi când zic *fără,* să nu credeţi, d-le Brătianu, că am cea mai mică intenţiune de a micşora marele rol care l-a jucat atunci tatăl d-tale; dar şi el l-a jucat în afară de partid, şi afirm, fără voinţa partidului.

Am restabilit valuta şi am dat prin aceasta posibilitatea de a aşeza finanţele noastre pe o bază serioasă. Şi în fine, am dat pământ la 120.000 familii ţărăneşti (*D. Ion N. Lahovari întrerupe*).

D. preşedinte: Vă rog să nu mai întrerupeţi, respectaţi libertatea tribunei; d. Carp singur are cuvântul (*Aplauze*).

D. Ion N. Lahovari: Îi aduceam aminte un fapt.

D. preşedinte: Nu aveţi cuvântul.

D. P.P. Carp: Ei, sunt eu oare un visător? Eu cred că nu.

În afară de aceasta, am semănat în jurul meu idei, unele au răsărit şi au da roade, altele răsar acum, altele stau sub pământul cel negru, care este tratat de pământ steril de cei cari nu pot să înţeleagă că pământul cel negru toamna, înverzeşte primăvara (*Aplauze*).

Mi s-a zis de către amicii părtinitori, că d-voastre aţi spicuit din lanurile mele şi că v-aţi hrănit de rezultatul semănăturilor mele.

Eu cred că este exagerat.

Eu cred că dacă aţi adoptat unele din lucrurile puse înainte de mine, nu le-aţi făcut că aţi luat ideile, dar le-aţi făcut pentru că în mare parte ideile mele nu erau decâ un bun comun al acestui popor care se gândeşte la interesele lui (*Aplauze*). Şi v-aţi găsit în acest gând cu mine, dar nu vă acuz nici că mi-aţi luat bunul, nici că poate aţi profitat de activitatea mea. Va să zică nu în insuficienţa şefului stă neputinţa partidului conservator de a veni la guvern. Dar d. Duca, care a înţeles

poate şi-i mulţumesc că a înţeles că acest motiv nu e suficient, d. Duca m-a apostrofat: „D-le Carp, d-ta nu poţi veni la guvern, d-ta nu poţi fi de nici un folos în ţara aceasta, pentru că d-ta reprezinţi ideile unei generaţiuni învechite, unei generaţiuni care n-a făcut nimic pentru această ţară, unei generaţiuni despre care, dacă voim să fim buni pentru dânsa, n-am trebui decât să aruncăm asupra ei vălul uitării". Aşa să fie oare?

Ia să vedem. La 1848, după o lungă perioadă de aservire, în care aservire nu era faptul elementelor indigene, ci era faptul unor elemente străine, are posibilitatea în fine România de a se deştepta, şi atunci cine ia în mână redeşteptarea acestei ţări? Oare elementul burghez sau democratic? Elementele noi cari găsesc în înlăturarea lor de la putere, în înlăturarea lor de la serviciile acestui Stat, puterea şi convingerea necesară ca să zdrobească piedicile cari se pun împotriva lor? Nu; regenerarea se ia în mână de fiii vechilor boieri, şi dacă lupta a fost aşa de uşoară, este poate că bătrânii boieri, când vedeau pe fiii lor dinaintea lor, ca adversari, au lăsat să cadă mâna ce voia să lovească, mândri poate că găsesc în copiii lor atâta vigoare şi atâta iubire de ţară (*Aplauze îndelung prelungite*).

Dar la 66, elementele democratice au reedificat această tribună? Luaţi lista guvernului de atunci şi veţi vedea că nici unul, dar absolut nici unul, nu era care să nu aparţină vechilor boieri: Golescu, Catargi, Haralamb, Dimitrie Ghica, Ion Ghica, Mavrogheni, Ion Cantacuzino, Rosetti, Lecca, care şi el aparţinea vechii boierimi moldoveneşti antefanariote şi istoria vă opreşte să aruncaţi un văl de uitare asupra unei generaţiuni care vă dă posibilitatea să o insultaţi astăzi (*Bravo, aplauze prelungite*).

Nu! Are dreptate vechiul meu profesor: „Elevul Duca este rugat să pună în cercetările sale istorice o mai mare scupulozitate" (*Ilaritate, aplauze*).

Dar, d-nii mei, se face abuz de cuvântul de democraţie; cum stăm azi, eu susţin că cuvântul de democraţie este şi trebuie să fie apanajul tutulor partidelor şi când un partid se zice că el, pe lângă ideile lui conservatoare, are exclusiv proprietatea cuvântului democraţie, îi zic: numai o parte este a ta; tu ai condominium cu toate celelalte partide, cât eşti şi tu democrat, sunt şi eu democrat.

Ce înţelegem noi prin democraţie? Am spus-o: prin democraţie nu înţelegem ca prin fraze aventuroase fiecare îndrăzneţ să fie la iveală; prin democraţie înţelegem ca fiecare să-şi aibă locul lui în această ţară, care îl merită prin munca lui (*Aplauze*).

Dacă el este fiu de boier, sau este fiu de țăran, nici fiul de boier, nici fiul de țăran nu trebuie să găsească loc dacă nu munceşte şi dacă nu serveşte acestei țări (*Aplauze*).

Dar acum, ce avem de gând să facem? Aci v-am spus cum înlocuim şi cum înțelegem să înlocuim activitatea acestui guvern.

V-am spus ce avem de gând să facem cu legea islazurilor. În chestiunea tocmelilor agricole este evident că maximum şi minimum avem să-l suprimăm. Nu noi vom fi aceia cari să încercăm lucruri peste puterea omenească. Este evident că avem să căutăm, şi cred că sunt mijloace pentru a o face, să suprimăm raporturile direct băneşti între proprietari şi țărani, aducând prin mijlocul acesta un spor la prețurile muncii de jos şi este evident că nu vom interveni în sporul firesc al valorii pământului, pentru că acest spor firesc al valorii pământului este totodată şi sporul firesc al bogăției naționale.

Casa rurală evident este că va rămânea intactă, numai vom face dintr-însa o adevărată Casă rurală.

D-voastre ați făcut dintr-însa o Casă de scont şi circulațiune, o Casă de bancă. În aplicațiune ați făcut dintr-însa administrator epitropicesc – cum se zicea sub Regulament – al țăranilor, şi noi voim, dacă țăranul cumpără o moşie, să-i facilitez lui plata şi el să fie imediat proprietarul pământului pe care l-a cumpărat.

Dar, d-lor, trebuie să ne preocupăm şi de o altă problemă şi mult mai grea, care în ochii mei va fi poate acea problemă din dezlegarea căreia atârnă poate mizeria sau fericirea clasei de jos. Este sustragerea administrațiunii de sub înrâurirea partidelor politice (*Aplauze*).

Ştiu cât chestiunea este de grea, ştiu că şi conservatorii şi liberalii o să găsească în propriii lor partizani, protivnici puternici ai acestei idei, dar trebuie să o facem, credeți-mă, dacă nu voiți ca cu vremea să ajungem şi noi în starea neferită în care se află astăzi Grecia.

Nu este cu putință ca o țară, chiar bogată ca România noastră, să reziste cu vremea la un sistem la care tot, da! tot, şi averea şi onoarea oamenilor şi educațiunea lor se subordonă intereselor de partid şi se fac toate concesiunile.

Da, toate concesiunile. Şi-mi aduc aminte de cuvintele bătrânului Brătianu, care şi el cu durere spunea la ce l-a obligat să facă acea tiranie a partidelor, cari vor ca tot, dar absolut tot să se subordoneze lor.

Ei, aceasta nu o vreau şi aceasta nu se poate decât printr-un singur mijloc, printr-o descentralizare serioasă a administrațiunii noastre.

În această privință, d-nii mei, permiteți-mi să pun ideile mele, despre cari niciodată nu am afirmat că sunt originale dar – şi aceasta o

pot afirma – despre cari pot zice că ele, deşi nu originale, sunt adaptate nevoilor noastre.

Pun, zic, ideile noastre, sub scutul reorganizării regatului prusian. Când, după 1815, a fost vorba să se reorganizeze administraţiunea prusiană, s-a pus marea chestiune ce trebuie să se facă?

Să se păstreze micile circumscripţiuni administrative, prefectoriale, a sistemului francez, ori să se dea activităţii descentralizatoare un centru mare, care, acela, poate să aibă şi individualitatea lui şi acţiunea lui serioasă.

Şi atunci, după un studiu de un an şi jumătate, comisiunea însărcinată cu studiul chestiunii a hotărât că descentralizarea cu centre mici este o utopie. Voiţi să aveţi descentralizare?

Trebuie să daţi centrelor administrative posibilitatea de a avea o viaţă proprie, de a avea individualitatea lor.

Şi de aceea, d-lor, cu prefecturile actuale, d-voastre nu veţi ajunge la descentralizare; cu prefecturile actuale d-voastre voiţi să menţineţi administraţiunea sub imperiul înrâuririlor politice, şi cu prefecturile actuale orice veţi încerca are să fie în zadar. Ei, d-nii mei, credeţi d-voastre că ceea ce v-am spus este suficient pentru o operă guvernamentală? Eu cred că da. Şi în această privinţă, orice va zice d. Duca, eu cred că sunt într-un gând şi într-o hotărâre cu întreg partidul conservator.

Şi acum, d-nii mei, am terminat; vă las să judecaţi dacă sunt numai un visător neputincios, care a trecut în viaţa politică a României moderne fără să lase nici o urmă şi care la sfârşitul vieţii lui i se aruncă ca o ultimă mângâiere testimoniul că a fost un om onest (*Aplauze prelungite*).

D. preşedinte: D-lor, sunt orele prea înaintate ca d. ministru al justiţiei să ia cuvântul; ridic şedinţa.

– Şedinţa se ridică la orele 6 d.a., anunţându-se şedinţa următoare pentru a doua zi, sâmbătă, 5 decembrie, 1909.

[D.A.D. nr. 15 din 6 decembrie 1909]

„FIERUL ROŞU ŞI AUTORITATEA MORALĂ"

Şedinţele Senatului din 28 şi 29 noiembrie 1911

Prezidează vice-preşedintele generalul Ion Argetoianu. Şedinţa începe cu o lungă filipică a lui C.G. Dissescu împotriva guvernului, care nu ţine seama de „principiul separaţiunii puterilor în Stat" şi a făcut actul de la 11 iulie 1911, cu legile asupra societăţii Govora – al cărei preşedinte este „dintr-un sentiment de vâlcean!" – şi a societăţii tramvaielor etc.; s-a cerut o necesară pauză, după care a luat cuvântul

D. Petre P. Carp, preşedintele Consilului şi ministru de Finanţe: Domnule preşedinte, şi eu mă unesc cu onoratul interpelator, cum că nu a trebuit să vârâm politica în chestiunea aceasta. Şi vă rog să credeţi, că lupta care se dă astăzi nu este o luptă a partidului conservator contra partidului liberal, ci este lupta conştiinţei publice contra unui atac de spoliaţiunie îndrăzneaţă, care tinde a se înmulţi.

De aceea, vă rog să mă ascultaţi în tăcere, pentru că aş vrea ca glasul meu să ajungă cât de departe, şi cât de sus, ca să vadă fiecare, fie chiar şi cei mai indiferenţi, pericolul dinaintea căruia ne aflăm (*Aplauze*).

Mai întâi, o definiţiune şi o scurtă consideraţiune generală. Ce este afacerea tramvaielor? Afacerea tramvaielor este o afacere patriotică. Cari sunt semnele caracteristice ale unei afaceri patriotice? Caracteristica este: să vii cu un capital cât mai mic într-o afacere în care nu este nici un risc şi să ai câştiguri cât de mari şi importante (*Aplauze*).

Asta e teoria generală.

Să vedem în practică cum se petrece.

În practică este mai greu să găseşti un tovarăş naiv, care vrea să se supună condiţiilor draconice pe cari vrei să le impui. Dar acolo intervine puterea politică, şi acolo începe primejdia: Ne adresăm Statului sau organelor sale inferioare, dar tot aşa de interesate ca şi Statul, şi facem o lege care ne asociază cu Statul, sau cu o primărie oarecare. Şi legea aceasta stabileşte o egalitate perfectă între Stat sau primărie şi societari.

Prima întrebare care se pune este: poate cineva să aibă mai multe drepturi decât acela care concede legea?

Evident că nu.

Dar aci intervine dibăcia patriotică. Prin lege nu poţi mări aportul primăriei, prin lege nu poţi micşora partea ei la venit, prin lege nu poţi obţine un soi de monopol, nici întinderea sferei de acţiuni: ce nu pot face prin lege, o fac pe cale de statute. Pe cale de statute se schimbă proprietatea, se creează monopolul, pe cale de statut se ştirbesc drepturile de câştig ale tovarăşului, şi afacerea patriotică este săvârşită (*Aplauze*). Şi faţă de acest sistem cereţi ca guvernul să stea cu braţele încrucişate şi să facă cum zice povestea, pe ne-aude şi ne-a-vede pământului, nepăsător dacă averea publică se delapidează ori nu? Dar aceasta este numai teoria, să o vedem în aplicare.

Se creează o lege care stabileşte o perfectă egalitate între comuna Bucureşti şi o societate. Deodată ne trezim că prin statute, din faptul cum că legea impune noii societăţi administrarea vechilor linii, această obligaţiune o schimbă într-un transfer de proprietate fără nici un fel de despăgubire (*Aplauze*).

Prin urmare, se aplică reţeta: aportul primăriei devine mai mare. Ea nu vine numai cu jumătate de acţiuni, cari i-au fost concedate, ea vine cu vechile linii, cari le dă degeaba, absolut fără nici o despăgubire. Va să zică egalitatea se schimbă, aportul primăriei este mai mare decât era fixat la început.

Dar afacerea este mănoasă, nu poate ca să dureze numai [pe] timpul prescris de lege. Legea zice 40 de ani pentru liniile comandate.

În statute această prescripţiune a legii se transformă într-un monopol absolut pentru totdauna şi pentru toate liniile viitoare, şi vă închipuiţi d-voastre, la un oraş ca Bucureşti, care are azi 300.000 de locuitori şi care peste 30 de ani va avea 600.000 de locuitori, primăria nu va putea face nici peste 30 de ani nici o linie nouă pentru a deservi pe cei 600.000 de locuitori, decât prin intermediul acestei societăţi care s-a constituit acum numai în vederea a 300.000 de locuitori.

Dar legea prevede că o să aibă beneficii primăria. Atunci cum facem noi ca să scurtăm beneficiile?

Şi atunci, după ce am stabilit că se scad cheltuielile de administraţie, că se scade fondul de rezervă, că se scade fondul de amortizare şi fondul de îmbunătăţiri, mai venim cu un fond de ameliorăţiuni, pe care îl scoatem şi pe acesta din beneficii, încât când veţi stabili şi vedea ce rămâne primăriei, primăriei nu-i rămâne absolut nimic!

Dar nu numai atât: dacă afacerea e mănoasă, trebuie să-şi întindă cercul de operaţiuni; şi atunci se declară cum că comuna Bucureşti, prin noua societate, poate lua întreprinderi de asemenea natură şi în

alte oraşe, şi iată comuna Bucureşti făcută răspunzătoare de unele afaceri, poate nu tot aşa de mănoase ca aceea de la Bucureşti, la Giurgiu, la Ploieşti sau aiurea.

D-lor, înţelegeţi prea bine că situaţiunea era prea ilegală. Şi atunci, faţă de o asemenea situaţiune absolut ilegală, se naşte întrebarea: Ce e de făcut? Un act administrativ ilegal al unui guvern poate fi anulat numai pe o cale, după mine nu poate fi anulat decât printr-un contencios administrativ. Noi nu avem legile americane, eu nu mă pot duce la justiţie ca să atac baza legală a unui act oarecare. Aceasta îmi este absolut interzis. Am avut un contencios administrativ; în vederea celor ce aveau să se întâmple, d-voastre l-aţi suprimat (*Aplauze*).

Şi atunci mă întreb: Care e contenciosul administrativ în ţară la noi? Contenciosul administrativ în ţară la noi a fost şi este încă consiliul de miniştri. Dovadă este că acte de guvern ale unui consiliu de miniştri au fost abrogate de un alt consiliu. Primul exemplu l-a dat însuşi partidul liberal, când Eugeniu Stătescu a venit şi, cu o deciziune a consiliului de miniştri, a suprimat inamovibilitatea magistraturii şi a dat afară din magistratură pe un magistrat care fusese numit, legal sau ilegal, e indiferent, dar care fusese numit după toate formele legale. Nu numai că a casat numirea, dar nici măcar nu a pus lucrurile în statul *quo ante*, nu a reintegrat pe acel magistrat în postul ce avea înainte. Va să zică aşa e legislaţiunea, aşa sunt precedentele, precedente create de către însuşi partidul liberal (*Aplauze*).

Şi acum să vedem cum a fost sesizat guvernul. Guvernul a fost sesizat de o încheiere a primăriei, încheiere de care d. Dissescu se vede că nu a avut cunoştinţă, căci altmintrelea nu m-ar fi pus în plăcuta poziţiune de a-i arăta că nu a studiat actele. Căci iată încheierea primăriei de la 7 iulie, care reclamă...

D. C.G. Dissescu: Moţiunea.

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: ... care reclamă intervenţiunea guvernului.

Şi atunci cum are să se producă intervenţiunea guvernului? Să mă duc eu la tribunal şi să zic: Consiliul de miniştri a dat în plină proprietate, fără nici o lege, vechile linii noilor linii? E absolut inadmisibil după nici un drept public, ci acel act ilegal trebuie anulat prin un act de guvernământ.

Şi dacă primăria ar fi zis: Eu nu mă supun unui act ilegal, eu nu dau vechile linii, cari rămân în proprietatea mea, nu acord monopolul, nu acord participările la alte şi alte întreprinderi; voiţi d-voastre ca această chestiune să fie tratată de mine ca un *ce* care nu mă priveşte şi să o

trimit la judecătorul unic ca să judece dacă, după legile Statului, acea proprietate a fost confiscată, dacă primăria a fost spoliată? Aceasta nu se poate (*Aplauze*).

Prin urmare, am anulat statutele. Iau întreaga răspundere şi sunt convins că n-am făcut decât un act de bun administrator şi că eram în dreptul meu absolut, conform cu dreptul public, de a face astfel (*Aplauze*).

Dar acum ce rămâne de făcut?

D. Dissescu a anticipat asupra răspunsului meu. El este foarte simplu: Trebuie să intrăm în legalitate. Dar cum să intrăm în legalitate? Societatea să binevoiască a renunța la toate drepturile pe cari ilegal şi le-a atribuit prin statute şi nu mai avem nimic de zis; însă toate sforțările noastre în această privință au fost până astăzi zadarnice, sub cuvântul că în dosul acestei afaceri stă un partid întreg, sub cuvânt că căderea guvernului, care se anunța deja după 3 săptămâni de la sfârşitul sesiunii din primăvara trecută, îi va aduce pe dânşii şi că vor repune lucrurile, cum a anunțat d. Dissescu adineauri, în starea lor anterioară, ei au refuzat orice tratative cu guvernul.

Nu rămâne, deci, decât anularea statutelor.

Dar, mai departe, odată anulate statutele, în ce situațiune ne găsim noi?

Statutele sunt anulate, societatea cea nouă nu vrea să recunoască anularea acestor statute şi crede că chestiunea n-are soluțiune.

Ba are soluțiune. Avem să venim pur şi simplu cu o lege, o lege care nu modifică nimic, nici o iotă din legea actuală, o lege în care să se introducă numai noile statute de către Parlament prin însăşi legea, cum este şi în legea Băncii Naționale; aceste statute vor fi discutate în Cameră şi Senat de amândouă partidele şi vă promit de pe acum că dacă în ele va fi ceva care să jignească drepturile concedate prin legea actuală, eu voi primi orice amendament în această privire (*Aplauze*).

Şi dacă nu va voi nici atunci societatea să se supună, cum nu a vrut să se supună nici la prima lege a Parlamentului, avem şi la aceasta un mod legal de a ieşi din greutate; are să se pună în statute cum că primăria, ca cel mai mare acționar, are ea dreptul de a convoca adunarea generală, şi va convoca adunarea generală, îi va supune noile statute, adunarea generală le va primi, foarte bine; nu le va primi, atunci toată lumea va recunoaşte că suntem în dreptul nostru când declarăm o asemenea societate caducă (*Aplauze*).

Aceasta e situațiunea.

Acestea sunt mijloacele cari voim să le întrebuințăm. Nu a fost niciodată între noi ideea nici de regie, nici de o nouă societate.

Fac apel la colegii mei, dacă de câte ori s-a ridicat această chestiune eu n-am zis: nu vreau nici regie, nici nouă societate.

Dar acum? Acum *fierul roşu.*

D-nii mei, e o primejdie pe care v-o semnalez, e o primejdie atunci când partidele politice nu caută să se întărească prin idei, prin convingeri, dar caută să se întărească prin afaceri (*Aplauze prelungite, bravo!*).

Şi închipuiţi-vă d-voastre o situaţie cam în felul următor:

Se obţine o revizuire a Constituţiei şi se face colegiul unic, adică un colegiu care după experienţa noastră e mult mai la discreţiunea guvernelor decât alte colegii. Şi dovadă e că nu în colegiul al treilea v-aţi ales d-voastre (*Aplauze*).

În colegiile acelea cari nu erau colegiul unic aţi putut lupta şi aţi putut reuşi.

Şi alături cu această forţă imensă în mâinile acestui partid, întreaga activitate economică a ţării, asociaţiunile cu Statul, asociaţiunile cu primăria, toate numai pentru un partid, şi toate numai pentru câteva căpetenii din acel partid (*Aplauze*).

Vă închipuiţi d-voastre ce forţă ar sta în mâna acestor oameni, nu vreau să zic acestei familii (*Aplauze prelungite*).

Vă închipuiţi d-voastre că la un moment dat ar trebui să îngenuncheaţi înaintea lor şi voinţa poporului şi voinţa Suveranului? (*Aplauze prelungite*).

Aceasta nu o voim (*Aplauze*).

Când vă ziceam adineauri că nu partidul conservator se luptase, ci conştiinţa publică, credeţi-mă că spuneam un adânc adevăr, care are să fie înţeles de toată lumea (*Aplauze*).

Tramvaiele!

Nu vorbesc de societatea de la Govora, nu voiesc să micşorez meritele preşedintelui ei, dar, în sfârşit, nu e de natură, cum nu e de natură nici societatea Sinaia, de a arunca o lumină asupra situaţiei de care vorbesc acum.

Cu tramvaiele aţi văzut ce se face, dar mai sunt şi alte întreprinderi.

Când am venit la guvern am găsit tratări pentru o participare a Statului cu 30.000.000 lei la o vastă afacere de petrol.

Voci: A! A!

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: Am declarat imediat la toţi aceia cari trataseră că pentru asemenea lucruri nu sunt de înduplecat.

Şi a stat lucrul aşa. De o bucată de vreme acei oameni au reînceput tratările, anunţând în străinătate şi peste tot locul că guvernul acesta are

să cadă şi că atunci o să facă ei o societate în care Statul va participa cu terenurile lui, cu capitalul lui, cu *pipe-line*-ul lui. Şi s-a anunţat că căderea guvernului este apropiată, că ei şi numai ei sunt autorizaţi să trateze o asemenea afacere şi că – afirmau ei – au să o îndeplinească.

D-lor, am crezut de cuviinţă ca să zădărnicesc acest lucru, să o aduc în public (*Aplauze prelungite, bravo!*)

Să fii bogat ca rezultat al muncii, să fii bogat ca rezultat al economiei, nu am nimic a zice. Dar să fii bogat ca rezultat al exploatării Statului, aceasta nu o admit (*Aplauze prelungite, bravo!*).

Şi de aceea, d-nii mei, de aceea am intervenit, poate cu o energie de la care nu v-aţi aşteptat de la mine, am intervenit în afacerea tramvaielor, de aceea interviu în afacerea petrolului, de asemenea voi interveni în afacerea pescăriilor, căci, d-lor, nu este o avere a Statului care să nu se transforme într-o societate de participare. Şi pescăriile sunt ameninţate de o asemenea societate (*Aplauze*).

Şi aci ca şi acolo tot dânşii răspândesc zvonul că au să vină mai târziu să li se dea concesiunea acestei averi a Statului.

Vasăzică, d-nii mei, oriunde îţi îndreptezi ochii, oriunde este o avere a Statului în joc, acei oameni, acele societăţi în participare, se înfiinţează cerând ca Statul să dea capitalul, Statul să dea riscurile şi ei să tragă numai foloase (*Aplauze prelungite*).

Dar admit pentru moment, ca să fac plăcerea d-lui Dissescu, că ne aflăm faţă cu o controversă, admit că unii tăgăduiesc consiliului de miniştri autoritatea de contencios. Care trebuie să fie atitudinea? Cu modul d-voastre de intepretare se lasă interesele Statului în prada unor spoliatori; cu modul nostru de a vedea se apără interesele Statului (*Aplauze prelungite, bravo!*).

Şi, d-lor, la ameninţările d-lui Dissescu, cum că are să vină un guvern care are să repună lucrurile cum stau ele astăzi, eu stau foarte rece, mă supun legilor; vă desfid însă, chiar dacă cad mâine, să veniţi şi să spuneţi că vechile linii aparţin societăţii fără despăgubiri, să ziceţi cum că societatea tramvaielor are monopolul asupra tuturor liniilor pentru 40 de ani, să ziceţi că bilanţul s-a făcut aşa cum s-a făcut şi să mai ziceţi încă un lucru a cărui semnalare mi-a scăpat, dar care este tot atât de exorbitant, dreptul de expropriere se ia de la comună şi se dă asociaţiei (*Aplauze*).

Pe cale de caiet de sarcini primăria este obligată că orice expropriere se va cere de către societate, ea este datoare să o îndeplinească.

Vă închipuiţi, d-lor, ce izvor bănos de afaceri. Cum telalii* vor veni şi vor zice: expropriază-mă pe mine, şi să se declare linii cari nu

* Negustori ambulanţi (de haine vechi).

trebuiesc şi primăria va trebui să exproprieze. Vă desfid, d-lor, să repuneţi lucrul acesta.

D-lor, s-a vorbit de justiţie.

Justiţia nu are nimic a face aici.

Vă repet aceea ce v-am mai spus: n-am făcut decât să revendic drepturile Statului.

Iau întreaga răspundere şi să nu credeţi cum că mă bazez eu pe solidaritatea pe care o stabilea d. Dissescu între majoritate şi guvern. „Une vérité de Mr. de la Palisse", cum zice francezul, căci toate majorităţile sunt solidare de guvern, fie că guvernele sunt emanaţiunea majorităţii, fie că majorităţile sunt emanaţiunea guvernului, tot solidaritate există între majoritate şi guvern.

Dar, vă asigur, că chiar de aş rămâne singur în chestia aceasta, fără partid, fără majoritate, sunt convins că conştiinţa publică îmi va da dreptate şi voi fi biruitor cu sau fără majoritate (*Puternice aplauze, îndelung repetate*).

Revine C.G. Dissescu, iarăşi cu documente, calcule, acuzaţii... Apoi cere cuvântul Ion I.C. Brătianu, dar cum preşedintele Consiliului nu mai era în sală, se amână pentru a doua zi, 29 noiembrie; de fapt, n-ar fi vrut, ca liberal, să vorbească până nu se pronunţă justiţia, totuşi, pentru că sunt în cestiune interesele comunei (Bucureşti)...

D. vice-preşedinte gen. I. Argetoianu: Domnul preşedinte al Consiliului are cuvântul.

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: Domnule preşedinte, este adevărat că sunt forţe în acest Stat de la cari atârnă existenţa tuturor guvernelor şi este tot atât de adevărat că acele forţe nu m-au însărcinat nici pe mine ca să zic că am să rămân, nu l-au însărcinat nici pe d. Brătianu ca să zică că am să mă duc. (*Aplauze prelungite*). A lua asupra sa declaraţiuni de asemena natură, permiteţi-mi că o zic franc aci, e ca o impertinenţă la adresa Coroanei (*Apauze prelungite, bravo!*).

D. Ion I.C. Brătianu: D-le preşedinte, întreaga atitudine a d-lui prezident al Consiliului a fost atât de insolentă... (*Zgomot, protestări*).

D. C.G. Dissescu: Am spus eu ieri unde o să anjungeţi! (*Zgomot, protestări*).

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: D-lor, să viu la chestiunea în sine. Cred că ar fi fost mai nimerit dacă d. Brătianu, adică dacă d-nii din partidul liberal şi conservator-democrat, ar fi discutat această chestiune cu ocaziunea Adresei. Atunci am fi fost la largul nostru, nu am fi fost puşi în poziţiune de a înăbuşi chestiunea care este la ordinea zilei sub consideraţiuni de politică generală, cari în momentul de faţă nu au nimic a face cu chestiunea care ne preocupă.

Dar, d-nii mei, mi s-a contestat autoritatea morală.

D-le Brătianu, autoritatea morală a unui om politic nu se judecă decât după două lucruri şi nu se câştigă decât pe un singur mijloc. În viaţa ta privată să fii totdauna corect (*Aplauze puternice*), în viaţa ta publică să fii totdauna dezinteresat (*Aplauze*).

Consultându-se Senatul pentru prelungirea şedinţei, Senatul admite.

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: Ajuns la vârsta de 74 de ani, cred că aţi putut face experienţa şi cu una şi cu alta din acele cerinţe imperioase ale autorităţii morale şi vă las să judecaţi dacă eu o am sau dacă nu o am, şi dacă d. Brătianu este chemat a o contesta (*Aplauze*).

Vasăzică, revendic autoritatea morală întreagă, revendic încă şi altceva: revendic dreptul la vârsta mea de a da sfaturi, nu d-lui Brătianu, ci acestei ţări; revendic dreptul de a arăta calea pe care nu trebuie să meargă dacă vrem noi să avem o politică internă mai sănătoasă decât am avut-o până acum (*Aplauze*).

Tot ce am făcut eram cred în dreptul meu şi, voi fi ori nu voi fi la guvern, ceea ce am zis ieri va rămânea. Cu atât mai rău dacă nu ţineţi cont şi nu trageţi profit din cuvintele mele.

Ceea ce am zis eu? Am zis că s-a pus puterea unui partid pentru a acoperi o afacere ilegală, şi contra acestui fapt m-am ridicat. Că cutare liberal, sau cutare conservator este în consiliul de administraţie, în cutare sau cutare întreprindere, îmi e absolut indiferent. Că cutare a subscris sau n-a subscris, nu de aceasta este vorba. Este vorba dacă un partid politic are dreptul să acopere o afacere pe care o credem ilegală? (*Aplauze*).

O voce: Demonstraţi ilegalitatea.

D. Petre P. Carp, preşedintele Consiliului şi ministru de Finanţe: Vi le-am semnalat ieri.

D. Al. Djuvara: D-voastre sunteţi şi judecător şi parte.

D. Petre P. Carp, preşedinte al Consiliului şi ministru de Finanţe: V-am semnalat violările de lege; acele violări existente le-am semnalat şi mai înainte. Care ar fi fost datoria şefului partidului liberal? Datoria lui era să vie şi să spuie: cu autoritatea mea nu acopăr lucru ilegal. Ia să vedem şi să discutăm, şi dacă vă voi convinge, veţi lua altă măsură; iar dacă mă veţi convinge, vă declar ca om onest că nu aprob acest lucru. Aţi făcut-o? Nu.

Din contră, nici n-aţi voit să discutaţi. Atunci nu mai este chestiunea de a se şti dacă cu societatea de tramvaie s-a violat legea, nu mai este chestie de a se şti dacă trebuie să reintrăm în legalitate. Este chestia de a

se şti dacă, atunci când un guvern vrea să reintre în legalitate, alt partid se pune şi-l împiedică acoperind cu autoritatea lui, cu atotputernicia lui, o adevărată spoliaţiune reprobabilă (*Aplauze prelungite*).

Dar chiar aci şeful partidului liberal îmi vine în ajutor; d-lui face sinteză, zicând: Aceasta este tradiţia noastră, acesta este prezentul nostru, acesta este viitorul nostru. Statul trebuie să se plece acelora cari vor să facă afaceri; de aceea interesele Statului, proprietăţile Statului, trebuiesc date în administraţie particulară, căci numai aşa poate să se ridice înflorirea economică a acestei ţări. Stranie teorie!

Şi teoria nu este de astăzi, d-le Brătianu; tocmai această teorie am combătut-o eu toată viaţa mea: v-am acuzat în diferite rânduri că nu sunteţi o adevărată democraţie, că sunteţi o democraţie bugetară (*Aplauze*).

Aceeaşi învinuire v-o aduc şi astăzi: am semnalat că nu este un partid în ţara aceasta în care să se afle atâţia membri a căror avere să se tragă din politică (*Bravo, aplauze prelungite*).

Nu de astăzi, deci. Şi dacă astăzi am semnalat-o, nu am semnalat-o pentru că am găsit ceva nou, dar am semnalat-o pentru că m-am făcut ecoul a ceea ce era pe buzele şi în mintea tuturor (*Aplauze*).

Şi acum, când aceasta se manifestează ca o teorie, când se manifestează ca un program de partid, când se manifestează ca o mândrie a trecutului şi viitorului partidului liberal, vă întreb – îndată ce am făcut proba aceasta d-lui Brătianu – : Eram în drept să semnalez tendinţa d-voastră, eram în drept să spun că vreţi să puneţi stăpânire, nu numai sub forma de colegiu unic, pe voinţa acestei ţări, dar şi, sub forma de societăţi particulare, asupra întregii averi a Statului? (*Aplauze*).

D-l Brătianu mă acuză că mi-am permis să zic ceva de familia d-sale. Ce mi-am permis să zic: Vă închipuiţi d-voastre în ce stare ar fi această ţară dacă întreaga noastră putere politică, dacă întreaga noastră putere economică ar fi în mâna unui singur om? (*Aplauze*).

D. Brătianu o priveşte ca o insultă. Stranie concepţie!

Da, voiaţi să ziceţi că vă acuz de o ambiţiune nemăsurată, că vă acuz de o ambiţiune fără proporţiune cu talentul d-voastră (*Ilaritate*); de aceasta puteaţi să mă acuzaţi, dar că v-am făcut injurii, să credeţi că v-am injuriat pentru că am semnalat această ambiţiune, după mine periculoasă, cred că aţi vrut să ascundeţi, sub o iritaţiune de indignaţiune personală, ceea ce nu se poate ascunde, adică că în momentul de faţă d-voastre luptaţi în contra noastră nu numai pe baze de principii, dar pe baze de interese? (*Aplauze prelungite*).

Nu relev altă politică, nu relev trecutul fiecăruia dintre noi, că am avut principii sau ba, că am fost consecvenţi sau nu cu ele. Toată

viața mea politică am atacat pe unii și am aprobat pe alții, dar aceasta nu are nimic a face cu situațiunea de astăzi.

Viața politică este o luptă unde dai lovituri în dreapta și în stânga, cu condițiune ca să nu pierzi niciodată din vedere țelul care îl urmărești.

Și astăzi, la 74 de ani, pot zice că: țelul pe care mi l-am pus în minte l-am urmărit fără șovăire, cu o consecvență absolută (*Aplauze prelungite*).

Dar mi se impută inexactitate, mi se impută că eu, în chestiunea petroleului, aș fi spus lucruri cari nu sunt exacte. Nu am spus nimic neexact.

Am spus că atunci când am venit la guvern, se vorbea de niște organizațiuni pentru exploatarea terenurilor petrolifere ale Statului, la cari Statul era să participe cu 30 milioane de lei, plus valoarea terenurilor sale petrolifere.

Așa că, atunci când s-a vorbit de acest lucru – nu vreau să spun nume, dar sunt foarte însemnate și sus-puse din țări străine – eu am spus că acest lucru eu nu-l pot admite.

Am adăugat că și astăzi aceleași tratări se urmează – și cred că sunt bine informat – căci, ce este mai grav, nu numai că se urmează încă acele tratări, dar se urmează în numele viitorului guvern (*Aplauze*).

Și atunci datoria mea este să pun o stavilă la acestea, și mi-am zis: este suficient ca să semnalez opiniei publice această încercare și desigur va trebui să fie absolut zădărnicită (*Aplauze prelungite*).

Aceasta am făcut.

Eu cred că mi-am îndeplinit datoria de om politic, cred că mi-am îndeplinit datoria față cu poziționea pe care o am, și dacă îndeplinindu-mi această datorie, s-a întâmplat ca în drumul meu să găsesc disprețul d-lui Brătianu... (*Ilaritate*), mă uit zâmbind la dânsul și-i zic, ca în balada lui Victor Hugo: *As-tu dîné, Jacquot?* (*Ilaritate, aplauze prelungite*).

[D.S. nr. 10 din 2 decembrie 1911 și nr. 11 din 3 decembrie 1911]

CONCENTRAREA PARTIDULUI CONSERVATOR

Şedinţa Camerei din 3 aprilie 1912

Preşedinte: Const. P. Olănescu. Şedinţa începe cu *interpelări* de interese locale: N.T. Odobeşteanu, P. Rădulescu. Apoi Ion C. Grădişteanu ia cuvântul în problema constituţionalităţii „noului guvern" al lui Titu Maiorescu, după demisia lui P.P. Carp, cu numiri de cinci noi miniştri, fără să fie consultaţi şi miniştrii consideraţi demisionari şi fără să fi iscălit ei înşişi vreo demisie, într-un lung discurs împotriva programului guvernului şi chiar a lui P.P. Carp; îi răspunde G.Gr. Cantacuzino, apărând partidul conservator, şi pe P.P. Carp, Apoi –

D. Petre P. Carp: (*Este primit la tribună în aplauzele prelungite ale domnilor deputaţi, sculaţi în picioare*).

Domnule preşedinte, nu m-am suit la această tribună ca să mă apăr pe mine. Dacă discursul d-lui Grădişteanu ar fi fost numai un atac în contra persoanei mele, m-aş fi mărginit să-i răspund că: ceea ce a spus astăzi trebuia s-o spuie, şi ar fi fost mai demn s-o spuie, când eram la putere, decât s-o spuie astăzi, când dumnealui mă crede căzut (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo!*).

D. Ion C. Grădişteanu: Nu v-am menajat, nici când eraţi la putere.

D. Petre P. Carp: Poate între culise, d-le Grădişteanu (*Aplauze*), dar în şedinţă publică nu am avut a răspunde la nici un atac din partea d-voastră.

Dacă m-am suit însă la această tribună, este că trebuie să vă apăr pe d-voastră, iar nu pe mine.

Dar mai întâi să vedem pentru ce partidul conservator şi în ce împrejurări mi-a încredinţat mie conducerea lui? Făcut-am eu vreo intrigă? Făcut-am eu vreun atac în contra partidului conservator, al cărui rezultat să fi fost o satisfacţiune a ambiţiunii mele personale? Aliatu-m-am eu cu adversarii cei mai înverşunaţi ai partidului conservator, ca să duc la căderea guvernului conservator şi să mă sui eu pe ruinele lui? (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*). Şi când d-voastră daţi ca ideal al conducerii partidului conservator acea

concentrare conservatoare, care n-ar fi altceva decât tocmai îngenunchiarea partidului conservator față cu aceia cari n-au nici un scrupul în contra lui (*Aplauze prelungite*), mă mir că o faceți totdeodată ca reprezentanți ai ideii conservatoare, și mă mir chiar din partea d-lui Grădișteanu (*Aplauze*).

S-a întâmplat o zguduire cum nu s-a mai întâmplat niciodată în țară, și atunci întregul partid conservator, o știți cu toții, a venit și mi-a oferit șefia, nu în urma unei intrigi, nu în urma izbutirii unor calcule infernale, îndreptate în contra partidului conservator (*Aplauze prelungite*).

Și când a venit partidul conservator și mi-a încredințat șefia, partidul conservator mi-a încredințat-o știind ce face. El știa că pentru o șefie, care era trecătoare, eu nu sacrific idei cari nu sunt trecătoare (*Aplauze prelungite*).

Dacă m-a luat, m-a luat în întregimea mea, cum sunt eu cu ideile mele, cu principiile mele (*Aplauze*).

Și atunci a luat și un angajament să mă urmeze cum sunt și nu era drept și nici nu s-a încercat măcar partidul conservator să conteste principiile, să conteste programele pe cari le-am pus noi înainte. Și când se cere d-voastră să schimbați de direcțiune, este că vi se cere ca d-voastră să renegați întregul trecut al d-voastră. Vi se cere să declarați că atunci când mi-ați încredințat mie conducerea partidului, d-voastră nu știați ce faceți, d-voastră nu știați bine cu cine aveți a face, și nu știați unde aveți să ajungeți.

Este aceasta exact? A știut partidul conservator? Și ce a știut?

Ia să vedem ce a știut?

A știut întâi că partidele nu sunt o adunătură de oameni. Ați știut întâi că partidele nu pot avea dreptul la denumirea de partid, decât atunci când oamenii se încheagă în jurul unor idei cari sunt mai presus de apetituri, mai presus de interesele individuale ale fiecăruia (*Aplauze puternice*).

Și numai atunci, când ele se încheagă în jurul acestor idei, numai atunci conteneşte rolul intriganților la cari d-voastră nu trebuie să vă gândiți (*Aplauze prelungite*).

Aceasta ați știut-o și nu am constatat un singur moment nici o încercare din partea d-voastră cum că v-ați înșelat în ceea ce ați știut atunci, și că d-voastră, față de greutățile mai mult sau mai puțin reale, d-voastră credeți că trebuie să părăsiți ideile și că trebuie să reveniți iarăși numai la chestiunile de persoană.

Voci: Niciodată.

D. Petre P. Carp: Ideile. Ideile erau de două naturi: întâi, idei de raporturi între partide. Am susținut totdauna că luptele nu trebuie să fie înverşunate între partide, am susținut întotdauna că nu suntem inamici, că suntem adversari şi că nu trebuie să fie lupte, ci trebuie să fie emulațiuni. De aceea, în toată atitudinea mea, acei cari au urmărit viața mea politică, dacă au avut interes s-o facă, au putut constata o blândețe occidentală în rapoartele mele cu celelalte partide. Această blândețe a fost aspru criticată, în diferite locuri, şi vreau să pun pe d. Grădişteanu în bună societate.

D. A. Lahovari a aruncat întâi cuvântul de „opoziție miluită", d. Grădişteanu continuă. Opoziția miluită, pentru ce? Pentru că am susținut că raporturile între partide trebuie să fie corecte; pentru că am susținut că în luptele electorale cartelurile sunt permise. Am susținut amândouă lucrurile, le susțin şi azi.

Când în sânul partidului conservator această tendință a mea nu a fost totdauna aprobată, am recunoscut-o, dar nu a fost aprobată nici de adversari; căci acel care a fost cel mai blând, acel care a fost cel mai nepărtinitor, ca să zic aşa, față cu partidul liberal, a fost atacat de partidul liberal la venirea lui la putere, cum nu a fost atacat nici un alt partid (*Aplauze prelungite*).

Să nu credeți că aceasta are să fie pentru mine o descurajare, să nu credeți că am să descontenesc de a fi ceea ce am fost până acum; numai, va fi poate o lecțiune, să ne deprindem a judeca între acei ale căror vorbe sunt numai pe buze dar nu şi în inimă, şi între acei cari constanți cu ceea ce au zis totdauna, pun în concordanță faptele lor cu vorbele lor (*Aplauze prelungite*).

Dar să admit că nu a fost aşa, să admit că partidul liberal, împins de convincțiunea lui, a fost în rolul lui firesc să mă atace cum m-a atacat. Ia să ne dăm seama de realitate.

Aş fi voit să văd pe partidul liberal venind să combată pe partidul conservator pentru că vrea să asigure un trai mai bun lucrătorilor; aş fi voit să văd pe partidul liberal venind să atace pe partidul conservator pentru că el uşurează sarcinele către Stat ale țăranului, ale micului proprietar; încă aş fi voit să văd pe partidul liberal venind să combată pe partidul conservator care vine cu legiuirile..., cum ai zis d-le Grădişteanu?

Voci: De o demagogie deşănțată.

D. P.P. Carp: ... De o demagogie deşănțată. Aş fi voit. Ar fi fost o luptă frumoasă, frumoasă prin intervertirea rolurilor, frumoasă prin

reacţionarismul partidului liberal şi prin liberalismul partidului conservator (*Aplauze prelungite*).

Ţi-ai găsit! D-apoi de idei era vorba? (*Ilaritate*). Nu! Era vorba că am îndrăznit să ne atingem de un gheşeft (*Ilaritate, aplauze prelungite*); era vorba că noi am pus ca principiu – cum bine a zis d. Marghiloman ieri – am pus ca principiu: „politica în afară de afaceri, şi afacerile în afară de politică" (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Şi fiindcă era vorba nu de idei platonice, fiindcă era vorba de pungă, de acolo a venit înverşunarea cea grozavă şi de acolo a venit tristul spectacol, o repet, a venit tristul spectacol care s-a dat în ultimul an în luptele noastre politice.

Vine guvernul. După trei săptămâni, partidul liberal anunţă că avem să cădem, ajutat întru aceasta de o parte a partidului conservator, aceia cu cari ni se cere să facem azi concentrare. Se anunţă cădere; se anunţă victorie în alegeri. Victoria nu vine. În alegeri – d-voastre sunteţi rezultatul alegerilor – suntem biruitori. Ce era de făcut? Să lupte? Lupta nu era posibilă. Cum voiţi ca partidul liberal să lupte în contra partidului conservator, când partidul conservator a venit cu programul pe care îl cunoaşteţi, pe care l-a aprobat d. Grădişteanu, şi în puterea căruia a fost ales d. Grădişteanu (*Aplauze prelungite*).

Vasăzică, ieşirea în afară de Cameră: părăsirea Parlamentului. Şi lupta-unde? Pe ulite. Foarte bine, lupta pe ulite; au dus lupta pe ulite, numai s-a întâmplat un lucru: s-a întâmplat că ceea ce nu a făcut partidul liberal, adică să lase libertatea absolută a manifestaţiunii libere, partidul conservator a făcut, şi este mândru că a făcut-o.

Libertatea cea mai absolută a manifestaţiunilor politice partidul conservator a făcut-o şi e mândru că a făcut-o (*Aplauze*), libertatea cea mai absolută.

La palat? La palat!

La miniştri? La miniştri!

Care a fost rezultatul? Rezultatul a fost o mişcare descrescândă, care a ajuns la mici manifestaţiuni de 3-4 sute de oameni înaintea caselor câtorva miniştri (*Ilaritate, Aşa e*).

Dar, d-nii mei, cu toate acestea, trebuie să recunoaşteţi că situaţiunea e anormală. Greşeala porneşte şi de la partidul liberal şi de la partidul conservator-democrat care a ieşit din Parlament. Dar aceasta n-avem noi s-o judecăm, au vrut s-o facă şi au făcut-o.

Evident că lupta constituţională nu e aceea ce ar trebui să fie. Şi atunci naşte pentru noi întrebarea dacă această înverşunare este o înverşunare de principii sau dacă e o înverşunare de persoane? şi atunci

mi-am zis: care e modul de a arăta dacă e o chestiune de persoane sau o chestiune de principii?

Ei, să înlăturăm deocamdată persoanele cari sunt mai mult combătute, şi atunci trebuie să se arate două lucruri: trebuie să se arate dacă principiile pe cari le-am apărat erau atât de tari încât ele să stea în picioare chiar după înlăturarea acelora cari credeau că ei erau cauza situaţiunii anormale în care ne aflam, căci, d-nii mei, eu am adânca convingere cum că proba aceasta are să se facă.

Am adânca convingere cum că toată lumea are să înţeleagă că principiile pe cari e bazat partidul conservator sunt atât de puternice încât toţi acei cari cred că cauza era cutare sau cutare persoană, se înşeală, şi oricine ar fi pe acele bănci, cât va fi partidul conservator la putere sau căzând partidul conservator în opoziţiune, tot aceleaşi idei, tot aceleaşi principii are să le pună înainte şi cu acele idei şi cu acele principii avem să fim până în sfârşit triumfători (*Aplauze prelungite*).

Căci, d-nii mei, dacă părăsim, un singur moment numai, tărâmul principiilor şi ne întrebăm, cum o face d. Grădişteanu, toată cauza răului este reaua direcţiune care a imprimat-o partidului conservator un ambiţios ca Carp? Ia să vedem. Admit cum că mă demit sau admit că, fiind dată vârsta mea, mâine dispar dintre d-voastre. Aş vrea să ştiu, să ne indice d. Grădişteanu, care are să fie succesorul meu? Căci, în fine, d-nii mei, a zice schimbare de direcţiune, trebuie tot cineva care să ţie drapelul în mână, chiar a acelei noi direcţiuni, care ni se cere? Dar nu ni se dă nici un om, care să poarte el drapelul, nici nu se indică numele, nici nu vi se spune ce direcţiune are să fie.

Să-i luăm rând pe rând pe toţi fruntaşii conservatori ai partidului conservator: d. Marghiloman, d. Maiorescu, d. Nicu Filipescu, d. C. Arion, d. Ion Lahovari, credeţi că este unul dintre dânşii care venind după mine are să aibă alt drapel, decât acela care l-am ţinut eu sus în numele d-voastre? Evident că nu! (*Aplauze prelungite*).

Vasăzică, nu aveţi nici un nou drapel, nici un nou om, afară numai dacă noul drapel şi noul om nu ar fi d. Grădişteanu (*Râsete*).

Şi atunci mă întreb, care este drapelul d-lui Grădişteanu?

Drapelul d-lui Grădişteanu! Aţi voit uşurarea lucrătorilor? Aceasta se numeşte de d-sa demagogie deşănţată! Aţi vrut să veniţi în ajutorul ţărănimii? Demagogie deşănţată! Aţi vrut d-voastră să despovăraţi comunele şi judeţele? Demagogie deşănţată! Aţi vrut d-voastră să înlăturaţi afacerile din politică? Demagogie deşănţată!

Şi atunci, d-le Grădişteanu, sunt silit, în numele partidului conservator, să vă declar, şi sunt convins că nici unul din dumnealor nu

are să dezmintă, dacă admirăm ceva în d-voastră este curajul inconştient cu care aţi venit la această tribună (*Bravo, aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Curajul inconştient, întrucât trebuie inconştienţă, ca faţă cu o majoritate care ştie ce a făcut, d-voastră să veniţi şi să înjosiţi toate lucrările cele mari, toate lucrările cele frumoase cari le-a făcut în ultimul timp (*Aplauze prelungite*).

Curaj inconştient, pentru că a veni şi a cere dărâmarea unui edificiu, fără să ştii ce pui în loc, este a juca rolul unui Erostrat, care vrea să ajungă la nemurire nu pentru că a făcut ceva, dar pentru că a avut curajul să ia o scânteie şi s-o arunce într-un edificiu ca să-i dea foc (*Aplauze prelungite*).

Şi atunci, o altă probă de curaj inconştient este că d-voastră nu vă daţi seamă de ceea ce este guvernul actual, şi nedându-vă seamă de ceea ce este guvernul actual, aceasta vă dă d-voastră curajul să-l întrebaţi: de ce au venit? Au venit pentu că aveau o datorie sacră faţă cu majoritatea, datorie sacră faţă cu partidul conservator, de a ţine sus drapelul conservatismului cât vor putea şi cum vor putea (*Aplauze prelungite, bravo*).

Ziceţi că nu au să facă două lucruri, ziceţi că nu au să poată să învingă greutăţile; aceea o vom vedea; ziceţi apoi că nu au să poată face concentrarea conservatoare. Dar, d-le Gradişteanu, concentrarea conservatoare, în modul cu o gândeşti d-ta, nu numai că nu poate, dar nu vor să o facă, şi chiar dacă ar voi, majoritatea nu o va face (*Bravo, aplauze prelungite*).

Trebuie să se ştie odată şi vreau să zic clar, ca să o ştie ţara întreagă, concentrarea partidului conservator nu e posibilă decât cu supunerea conducerii partidului conservator, pe baza principiilor pe cari le-am pus înainte (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Concentrarea conservatoare pe alte baze nu e decât umilirea partidului conservator, şi regret din suflet, d-le Grădişteanu, cum că ai avut şi acest trist curaj să ne convii la această umilire (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Va încheia Titu Maiorescu, preşedintele Consiliului, apreciind de la început „admirabila vorbire a şefului nostru, d. Carp", cu un lung discurs asupra istoriei de la junimişti la conservatori, şi cu concluzia că persoanele pot fi schimbate, important este ca ideile să rămână.

[D.A.D. nr. 64 din 7 aprilie 1912]

PROBLEMA AGRARĂ ŞI CONSERVATORISMUL

Şedinţele Camerei din 1, 14 martie şi 16 aprilie 1914

Preşedinte: Mihail Pherekyde. Are loc discuţia generală asupra propunerii de revizuire a Constituţiei. Vorbesc: Gh. Ştirbey, C. Alessiu, C.C. Arion, Em. Costinescu – ministru de Finanţe, C. Stere, Take Ionescu, urma N. Fleva, care însă cedează rândul său lui

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, în urma cuvântării d-lui Take Ionescu, nu mă sui la această tribună decât cu oarecare sfială. D. Take Ionescu avea aerul de a zice că numai partidele constituite sunt chemate a discuta această chestiune şi a lua poziţiune faţă cu dânsa. Şi avea dreptate, până la oarecare punct, pentru că numai partidele constituite pot să rostească un *ce* care să iasă în afară de sfera literară şi să se transforme pe urmă, el venind la guvern, într-un fapt real politic. De aceea vă zic, mă sui la această tribună cu oarecare sfială, cu toate acestea o fac, şi o fac azi, deşi aş fi voit să vorbesc după partidele constituite.

Dar văd oarecare atmosferă de împăciuire, văd fie zefir, fie flirt.

D. Take Ionescu: Pacea.

D. P.P. Carp: Văd că nimeni nu se apropie de realitatea chestiunii şi, în afară de oarecari fraze generale, şi, permiteţi-mi cuvântul, banale, până acum nu am văzut nimic care să justifice acţiunea guvernului şi să justifice opoziţiunea acelora cari nu vor de acţiunea guvernului.

Eu nu cer declaraţiuni din partea guvernului, pentru că oricare va fi forma protice care va da el ideilor generale, puse înainte în programul lui, după mine, consecinţele lui, consecinţele acestui program, pot fi prevăzute de pe acum şi vor da rezultate pe cari eu le cred dăunătoare acestei ţări. În aceste condiţiuni, înţelegeţi prea bine că eram dator să turbur în ceva această cochetărie, acest flirt, care se începe a se introduce între opoziţie şi guvern şi să strâng ceva chestiunea mai de aproape şi să văd, cum am zis în declaraţiunea făcută, dacă ceea ce vrea guvernul este în interesul ţăranilor, este el în interesul Coroanei, este el în interesul forţei acestei ţări?

Şi faţă cu această chestiune, d-lor, faţă cu chestiunea de a se şti dacă este în interesul ţăranului, dacă este în interesul Coroanei, sau dacă este în interesul forţei acestei ţări, d-voastre voiţi să vă dedaţi la flirt? D-voastre voiţi ca numai prin cochetărie să dezlegaţi chestiunile cele mai grave care ating în mod incisiv viaţa acestui popor?

Evident, d-lor, că aceasta nu se poate. Şi eu, d-nii mei, resping în mod absolut propunerile guvernului. Şi-mi veţi permite să documentez în limitele forţelor mele pentru ce resping fără nici un soi de rezervă aceste propuneri.

Din propunerile d-voastre de revizuire nu voi atinge decât două, cari singure au însemnătate politică: a dobândi colegiul unic şi reforma agrară. Voiţi să schimbaţi legea electorală, să modificaţi Constituţiunea, şi să supuneţi ţara la o zguduire neobişnuită, ca să se ajungă la ce rezultate? Este evident, d-lor, că intenţiunea nici nu poate fi alta decât de a ajunge la următoarele două rezultate: cel dintâi, să dai introducere în viaţa politică unei clase care până acum nu participa la viaţa politică, şi cea de a doua este de a face dintr-un corp electoral, care, după experienţa tuturor, a arătat puţina lui forţă de rezistenţă, un corp electoral care să fie nu sub guvern, dar care să fie el deasupra guvernului.

Care din aceste două ţeluri aveţi să le atingeţi, dacă d-voastre modificaţi legea actuală electorală? Nici unul. Care este clasa în ţara aceasta care nu a putut participa până astăzi la viaţa noastră politică? Care este elementul cât de jos, care este elementul cât de sus, care în mod să nu fi egal participat la toată viaţa noastră politică de acum 40 de ani încoace? Luaţi compunerea tuturor Adunărilor, tuturor guvernelor pe cari le-am avut, şi veţi vedea că, oricum veţi modifica legea electorală, elemente noi cari să nu fi participat la viaţa noastră politică nu veţi găsi, pentru că toate, fără excepţie, au participat deja.

Dar neatârnarea? Apoi ia să ne uităm noi, dacă este vorba de neatârnare, cari colegii au opus acţiune guvernului, o rezistenţă mai mare? Care colegiu a fost el mai neatârnat? Acela care era mai numeros, sau acela care era mai restrâns? Este evident că acela care era mai restrâns.

Şi când diferiţi şefi de partid, diferiţi oameni politici, fiind în opoziţie, se duceau ca să lupte, şi ca să lupte în opoziţie pentru ideile ce le reprezentase la guvern, s-au prezentat ei la colegiul al treilea, s-au dus ei la colegiul numeros, sau s-au dus ei la colegiul restrâns, ca să poată răzbate?

Şi, de, să fim sinceri: care este din d-voastre care să-mi zică cum că colegiul al treilea de ţărani este mai neatârnat decât colegiul întâi? Este evident că nu?

Vasăzică, dacă d-voastre – şi aceasta este ţinta guvernului – dacă d-voastre vreţi să ridicaţi nivelul de neatârnare al colegiilor, atunci, bazat pe experienţa trecutului, eu trebuie să zic: încercarea d-voastre este o încercare zadarnică, care, în loc de a produce rezultatele pe cari voiţi să le atingeţi, are să producă rezultate contrarii.

D-lor, avem şi alte ţări unde aceste lucruri se produc. Avem, de exemplu, ţările latine, cari totdauna au voit să lărgească cercul electoral, să facă colegii unice, şi, cu cât au lărgit, cu atât neatârnarea corpului electoral a scăzut şi toată ţara era la discreţiunea celui dintâi îndrăzneţ, căruia soarta îi permitea să pună mâna pe guvern.

Ei, aceasta se numeşte o reformă măreaţă; aceasta se numeşte un respect al voinţei ţării; aceasta justifică mişcarea pe care aţi înscenat-o d-voastre? Evident că nu! Unde sunt alegerile libere? Alegeri libere nu sunt decât acolo unde guvernul este pus în neputinţă, căci ţările serioase nu cer de la guvern libertatea de alegeri, ci o iau în neputinţă, ziceam, a-şi manifesta voinţa lor.

În Anglia, guvernul nu-şi poate manifesta voinţa faţă de alegători; în Germania guvernul nu-şi poate manifesta voinţa faţă de alegători; în Franţa guvernul poate să-şi manifeste voinţa faţă de alegători, şi aţi văzut deodată că sufragiul universal v-a dat întâi o Cameră napoleonină, şi acelaşi sufragiu universal, a doua zi, v-a dat o Cameră republicană, şi azi să vină o schimbare de regim în Franţa, acelaşi sufragiu universal vă dă o Cameră devotată aceluiaşi guvern.

Prin urmare, dacă voiţi să faceţi ceva, dacă voiţi d-voastre să ridicaţi nivelul alegătorilor, dacă voiţi d-voastre să-i daţi putinţa de a lupta, atunci, înainte de toate, nu schimbaţi legea electorală. Vă cer îngrădirea acţiunii guvernului faţă cu alegătorii. Aceasta am cerut-o şi aceasta totdauna mi-a fost refuzată, mi-a fost refuzată şi de liberali, când erau la guvern, şi mi-a fost refuzată, în mod tăcut, şi de conservatori, când erau la guvern (*Ilaritate*). Dar eu vă zic, fără teamă că împrejurările să mă dezmintă, dacă d-voastre veţi continua înainte pe acest tărâm, dacă d-voastre veţi face ca corpul electoral să rămână ca până azi, nu un instrument al voinţei ţării, dar un instrument al voinţei întâmplătoare a unui ambiţios, d-voastre veţi duce ţara aceasta, ori la decadenţă, ori la revoluţiune. Din această dilemă nu puteţi să ieşiţi. Acum că aceasta nu se va întâmpla azi, că aceasta se va întâmpla poate într-un timp mai îndelungat, aceasta se poate; că în aşteptare d-voastre puteţi să guvernaţi şi puteţi să guvernaţi folosindu-vă de toate privilegiile ce le acordă puterea, da; dar eu cer de la oamenii cari guvernează un Stat, cer o prevedere ceva mai mare, le cer ca prezenţa

lor la guvern să nu fie numai o satisfacție momentană a ambițiunilor lor, ci să fie pentru dânșii un imbold de a pregăti pentru această țară un viitor mai fericit decât îl avea până acum.

De aceea, d-lor, fără nici un soi de spirit de ostilitate, dar cu convingere adâncă, eu resping orice concesiune față cu modificarea legii electorale.

Vin acum, d-le președinte, la o a doua mare chestiune.

D-nii mei, v-am spus că încercarea de a dărâma proprietatea mare este un *ce* mult mai vătămător pentru țărani decât pentru proprietari. Să-mi dați voie să mă explic. Mai întâi, nu văd ce interes aș avea să cer de la guvern să-mi spună până unde vrea să întindă exproprierea; să cer de la guvern să-mi spună câtă vreme o să aibă el facultatea aceasta? Este indiferent. Pentru că, odată introdus în legislațiunea noastră principiul exproprierii silite, odată ce d-voastre o faceți astăzi, pentru că ziceți că o cere interesul populațiunii rurale, tot așa o s-o faceți mâine, când interesul populațiunii rurale, după d-voastre, o va cere. Și atunci, încetul cu încetul se va produce fărâmarea acestei proprietăți și vom ajunge a fi o țară de țărani sau de proprietari cu totul mici.

Să vedem, d-lor, în întâia linie, cine are să sufere din aceasta?

O să sufere în întâia linie orașele. Eu aș vrea să întreb pe avocații distinși ai acestei țări, acei cari câștigă câte 150-200 mii lei ca avocați. N-am nimic de zis, talentul e rar, prin urmare e scump. Dar credeți d-voastre că acei 150 sau 200 mii franci au să iasă de la țărani? Evident că nu. Iată, deci, o clasă de oameni cari au să fie nemulțumiți, sunt puțin numeroși, e adevărat, dar sunt mai periculoși, pentru că numai acei cu talent mare câștigă mult și, de! e o diferență între o sută de opozanți fără talent și un singur opozant cu talent! (*Ilaritate*).

Dar arhitecții, credeți d-voastre, credeți că și ei au să mai clădească binale la țară și în orașe, cu proprietatea cea mică, cu țărani? Evident că nu, și așa mai înainte cu ingineri, medici, negustori. Vasăzică, iată, vedeți, o mare parte a inteligenței țării care, odată marea proprietate distrusă, are să sufere. Dar lucrătorii? Gândiți d-voastre că mica proprietate are să îndestuleze cererile lucrătorilor de prin orașe? Este evident că nu, și primul rezultat al fărâmirii proprietății mari are să fie o nemulțumire imensă în târguri. Acea nemulțumire odată manifestată, are să vină, poate, un guvern care să zică: „A, aci văd o nemulțumire, prin urmare, de îndată ce este nemulțumire, trebuie satisfăcută". Și atunci, ceea ce se întâmplă azi pentru proprietatea cea mare, se va întâmpla mâine pentru industrie. Față cu acest rezultat, credeți d-voastre că forța acestei țări are să crească? Credeți că veți avea mijloacele de a juca rolul la care

suntem chemați, azi mai mult decât oricând, a-l juca în constelațiunile politice cari se pregătesc în Europa? Este evident că nu. Dar dacă această fărâmire a proprietății mari are să aibă o acțiune nefastă asupra târgurilor și are să provoace nemulțumiri, a căror putere încă nu le putem bine aprecia, această fărâmire a proprietății celei mari are să producă nemulțumiri imense în sânul țărănimii.

D-lor, să luăm starea cum se prezintă ea azi.

Iau cifrele d-voastre și a d-lui raportor, deși poate aș avea și eu oarecari modificări, dar nu-mi place în chestiuni așa de mari să mă iau la discuție cu d. Stere, pentru 100 mii de ha mai mult, sau mai puțin; noi discutăm chestia în sine, și micile chestiuni de amănunt nu au valoare pentru opinia publică.

Nu e așa, d-le Stere?

D. C. Stere: Absolut!

D. P.P. Carp: Vasăzică, ia să vedem, e în interesul țăranilor? Care e starea de azi? Starea de azi e următoarea:

Avem în mâinile țăranilor 3.200.000 hectare, așa spune d. Stere, aceasta nu ajunge proprietarilor lor de azi. Nu vorbesc de acei cari nu au, ele nu ajung celor cari au, rețineți bine aceasta.

De îndată ce nu ajung proprietarilor lor de azi, el are să trebuie să caute un câștig aiurea. Să vedem, unde îl găsea până acum? D-lor, în afară de ce produce pământul, țăranul nostru, în cifră medie, e obligat să lucreze la proprietar pentru aproape 160 lei pe an. La 900.000 familii țărănești, 160 lei pe an, faceți o socoteală și veți vedea că vine aproape 145.000.000, cari constituie salariul pe care îl plătesc azi proprietarii cei mari țăranilor. Dacă admitem cum că salariul reprezintă ceva mai mult de a treia parte a cheltuielilor generale și dacă admitem un folos net de 60 de franci la hectar, s-ar urca venitul proprietății celei mari la 480.000.000. Ia să vedem, aceste milioane, câte hectare reprezintă ele în realitate? Faceți socoteala inversă, și ziceți, avem 3.500.000 de hectare.

Calculați cu 60 la sută venitul net al hectarului, cifră care nu este exagerată, pentru că în venitul hectarului eu nu pun numai arenda care o ia proprietarul, dar pun și câștigul care îl ia arendașul, când moșia este arendată, și folosul care îl are proprietarul când el exploatează singur.

Va să zică: 60 de franci hectarul.

Dacă puneți și cheltuiala, care este în genere o dată și jumătate mai mult decât venitul net la un hectar, veți vedea cum că venitul general al proprietății celei mari se urcă aproape la 480 milioane. Împărțiți acum aceste 480 milioane cu venitul și costul, și veți vedea că el reprezintă tocmai aproape starea actuală a proprietății celei mari, adică: 3.500.000

hectare. Astfel încât, pot susține fără teamă de a fi dezmințit, cum că, în starea actuală a proprietății celei mari, nu poate să scadă fără ca totdeodată d-voastre să micşoraţi salariul ţăranilor, care îl au astăzi, şi, prin urmare, să micşoraţi mijloacele lor de existență.

Dar, în reforma d-voastră, ce voiți?

Voiți d-voastră să dați țăranilor de astăzi, acelora căror le lipsesc din pământ 160 de franci pe an, voiți să le dați moşiile expropriate?

Dacă le dați lor, atunci d-voastre nemulțumiți pe aceia cari nu au nimic. Dacă le dați celora cari nu au nimic, atunci vine țăranul celălalt şi zice: de unde am să iau eu 160 de franci, care-mi trebuiesc, dacă nu mai pot să mă duc să lucrez aiurea?

Încât, oricum veți învârti, dacă veți da, dacă veți îndestula pe aceia cari au ceva astăzi, d-voastră nemulțumiți pe aceia cari nu au nimic. Dacă dați acelora cari nu au nimic, d-voastră lăsați pe țăranii cari au în starea de astăzi, minus însă cele 145 de milioane salarii, pe cari le percepe astăzi de la proprietatea cea mare.

Față cu asemenea situațiune, vă întreb: d-voastră veniți în ajutorul țăranului când vreți să faceți acest lucru? Evident că nu.

D-nii mei, este altceva la care trebuie să ne gândim. Eu susțin că, în mare parte, starea precară a țăranului nu se poate îndrepta decât dacă noi vom introduce în proprietatea cea mare o altă cultură decât aceea pe care o avem astăzi. Astfel încât cele 145 de milioane salarii pe cari le plătim noi sătenilor să devină 300 milioane salarii. Atunci înțelegeți prea bine că starea țăranului va fi alta decât starea țăranului de astăzi.

Dar, d-nii mei, după ce v-am arătat situația actuală în mod practic, după ce v-am pus în situațiunea aceasta: dacă d-voastră dărâmați proprietatea cea mare, d-voastră faceți un rău țăranilor, faceți un rău târgurilor, faceți un rău foarte mare acestei țări; ia să vedem şi în mod teoretic cum se prezintă chestiunea? Şi poate că şi de acolo vom putea noi trage oarecari învățăminte, cari să mă justifice pe deplin în ochii dumneavoastră, cum eu resping orişice compromisiune în această afacere.

D-le președinte, chestiunea populațiunii este o chestiune interesantă şi o chestiune care merită o atențiune susținută din partea tuturor guvernanților.

Creşterea populațiunii a produs proletariatul; proletariatul lucrătorilor, proletariatul câmpean, şi atunci era de datoria tuturor guvernelor să-şi pună întrebarea, cum se poate îndrepta această stare de lucruri, şi cum se poate, în limitele puterilor umane, învinge proletariatul în târguri, proletariatul câmpean? Până acum, d-nii mei, nu s-au găsit decât patru mijloace: unul este industria, altul este proprietatea

mare, al treilea sistemul de doi copii, al patrulea este emigrarea. S-a discutat foarte mult asupra cauzelor diferitelor mişcări economice, dar ele toate, dacă luaţi lucrurile de aproape, toate nu au avut de cauză decât mărirea populaţiunii şi mijloacele ce se pot da acestei populaţiuni pentru a-şi putea îndestula nevoile.

Când proprietatea era aproape singura producţie a unei ţări, populaţiunea crescândă nu a putut să găsească satisfacţiune în salariile ce le da proprietatea, şi atunci a venit avântul industrial, care a dat posibilitatea acelui element proletar de a-şi putea îndestula nevoia. Dar şi în această privinţă s-au făcut greşeli foarte mari. Aşa, de exemplu, dacă veţi lua istoria Angliei, nu veţi găsi un singur autor care să nu laude pe Robert Pelle că a cedat faţă cu marile mişcări a suprimării taxelor agrare asupra grâului la graniţă, dar ei nu s-au gândit atunci, şi mărturisesc că nici astăzi nu văd până acum că aceasta are să aibă, în Anglia cel puţin, are să aibă de urmare distrugerea proprietăţii celei mari. Şi astăzi, când ministrul de finanţe englez vine, şi, cu puternica, dar cam vulgara sa elocinţă, să atace proprietatea mare şi parcurile englezeşti, ei ar putea răspunde, cu drept cuvânt: dacă ne-am transformat moşiile noastre în parcuri este că, prin legile voastre de taxă la vamă, d-voastre aţi pus în imposibilitate proprietatea cea mare de a-şi putea cultiva moşia.

Rezultatele ieftinirii preţurilor grâului au fost, deci, în favoarea industriei, lucrătorii au mâncat pâinea mai bună, dar, pe de altă parte, rezultatele au fost că micul farman englezesc a dispărut ruinat, şi că proprietarul cel mare s-a dedat la cultura de vite, adică la un mod de cultură agricolă inferioară celei de până atunci.

Iată încă un exemplu istoric care vă arată că între industrie şi agricultură trebuie o strânsă legătură. Când industrialii din Austria şi industrialii din Germania acuză pe proprietatea mare cum că a scumpit pâinea săracului în târguri, nu se gândesc, dacă n-ar face aşa, că atunci se duce proprietatea mare, şi atunci târgurile vor suferi şi mai mult decât sufereau până atunci.

Vasăzică, proletariarul nu se combate decât cu o armonie perfectă între proprietatea mare şi între industrie. Ea se mai combate cu sistemul de doi copii. Avem două exemple: Franţa şi saşii din Transilvania. Care e rezultatul? Populaţiunea descreşte în Franţa; saşii dispar, cei cu doi copii sunt înlocuiţi prin românii cei cu 6 şi 7 copii. Aşa e legea naturală şi nimeni nu poate să lupte în contra legilor naturale. Ei bine, credeţi d-voastre că acest mod de a combate proletariatul este un *ce* salutar? Şi când Franţa, azi speriată de rezultatul acestui sistem,

pentru că nu are nici măcar posibilitatea de a acuza clasele superioare, că ele au sistemul de doi copii, căci şi cele inferioare au acest sistem, ea vrea să se întoarcă înapoi, nu are să se întoarcă înapoi dacă nu va lua măsuri serioase pentru a împiedica proletariatul în Franţa.

Emigrarea. Ei, d-nii mei, eu nu doresc nici unei ţări să fie în situaţia de a emigra populaţiunea ei. Şi în raportul d-lui Stere văd o frază frumoasă, dealtminteri bine scrisă, dar nu ştiu întru cât ea concordă cu realitatea. D-lui vorbea de – mi se pare – de avântul măreţ în ţările vecine. În cari ţări vecine? În Rusia?

D. C. Stere: Credeţi că nu e nici o schimbare în Rusia cu ceea ce a fost acum 50 de ani?

D. P.P. Carp: Este, dar în mai rău.

D. C. Stere: Aceasta este de discutat.

D. P.P. Carp: Nu ştiu dacă d-voastră, care cetiţi toate cărţile, aţi cetit cartea unui englez, intitulată *Foametea permanentă în Rusia*.

D. C. Stere: Am cetit-o, este aceea a unui neamţ.

D. P.P. Carp: Nu, a unui englez.

D. C. Stere: Aceasta n-am cetit-o.

D. P.P. Carp: Apoi s-o cetiţi. Vorbind de avântul măreţ al democraţiei, să nu mai iau Rusia, căci poate să stârnesc amintiri neplăcute pentru d. Stere, şi sunt în prea buni termeni cu d-sa.

D. C. Stere: Să mă iertaţi, nu sunt amintiri neplăcute.

D. P.P. Carp: Nu? Serios? De ce nu te întorci acolo?

D. C. Stere: Foarte simplu. Eu te mai întreb pe d-ta: de ce nu te întorci la tinereţe, nu a fost mai bine, ai amintiri neplăcute?

D. P.P. Carp: Eu, d-le Stere, nu mă întorc la tinereţe, pentru că sunt tânăr (*Ilaritate*).

Dar vecinii de alături, apoi vă puteţi explica d-voastră pentru ce aproape 100.000 de bulgari vin să lucreze la noi în ţară? Pentru ce? Pentru că nu au proprietate mare, de la care ar putea lua salariul care îl ia proprietatea cea mică la noi de la proprietatea cea mare, şi atunci ei trebuie să se expatrieze, vin în România şi ia de la noi ceea ce nu pot lua de la dânşii.

Apoi voiţi d-voastră ca ţăranii noştri şi ei la rândul lor, nemaiputând avea salariul care face un compliment la venitul lui teritorial, să se ducă în afară de această ţară? Acesta e ţelul d-voastră? Aceasta e soarta pe care o pregătiţi d-voastră acestei ţări? Nu vă acuz de rea voinţă, dar vă acuz că nu v-aţi gândit îndestul la greutatea chestiunii, vă acuz că nu v-aţi dat seama, dacă începeţi o acţiune, unde are să vă ducă ea, şi că nu v-aţi dat seama că nu stă în mâinile d-voastră acea acţiune

să o moderați și să o diriguiți, o dată ce ați dezlănțuit pasiunile, o dată ce ați arătat unei populațiuni care nu poate bine judeca o perspectivă, pe care ar trebui să știți că nu puteți să o realizați.

Față cu asemenea situațiuni, d-lor, vă întreb, poate fi vorba de compromis, poate fi vorba să contribuim noi la ceea ce credem noi că e atât de periculos?

Eu cred că nu. Atunci ce e de făcut? Nu e de făcut alta decât să căutăm să oprim, dacă putem, dacă nu putem, să lăsăm să meargă lucrurile așa înainte, ca să vie o forță mai mare decât forța guvernelor, să vie o forță mai mare decât forța dinastiilor, să vie forța lucrurilor să pedepsească pe un popor care nu a știut să se opună la rele, la aceste rele cari erau vătămătoare pentru el.

O voce: Ferească Dumnezeu!

D. P.P. Carp: Apoi, d-nii mei, revolta!? Apoi revoltele prin ce se produc?

Revoltele se produc nu numai prin greșelile guvernelor, dar și prin greșelile popoarelor, căci o revoluțiune, d-nii mei, o revoluțiune este o pedeapsă și pentru guverne, dar este o pedeapsă și pentru popoarele cari au lăsat să se facă lucruri cari erau în dauna lor, fără să aibă forța de rezistență necesară!

O tristă perspectivă, d-nii mei! Și de aceea conchid și zic: față cu această perspectivă, eu nu înțeleg nici un soi de compromis. Și condamn orice complicitate a partidului conservator cu partidul liberal la un *ce* necugetat, la un *ce* a căror consecințe sunt mai grave și poate mai apropiate decât le gândiți d-voastră!

Discuțiile continuă în ședința din 3 martie – când P.P. Carp intervine deseori cu replici rezolute, puneri la punct, precizări; apoi, în 4 martie, vorbește pe larg și N. Iorga; în 5 martie și C. Stere, lung, apoi Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului, cu o primă concluzie; s-a votat luarea în considerare.

În ședința Camerei din 14 martie, revine –

D. P.P. Carp: Domnule președinte, în cursul cuvântării sale, d. Take Ionescu ne-a propovăduit aproape o jumătate de oră o teorie caracterizată prin cuvintele: „contact între partide".

Nu știu dacă dumnealui avea calificarea necesară pentru a propovădui această teorie, dumnealui care, părăsind Parlamentul, a dat dovadă de ruptura de contact cea mai incisivă care se poate produce în viața parlamentară.

Dar nu voi discuta prea mult această necalificare. Într-o viață atât de accidentată și atât de variată, politicește vorbind, ca aceea a

d-lui Ionescu, inconsecințele sunt indispensabile, ele sunt niște trecători cari nu se pot evita și trebuie să ne închinăm dinaintea lor, ca dinaintea unei necesități inevitabile.

Dar dacă vedeți că arăt o pricepere simpatică față de propovăduitor, nu voi face tot așa față de teorie, căci în contra teoriei trebuie să mă ridic cu toată puterea unor adânci convingțiuni. Dacă contactul între partide nu semnifică decât amenintate în raporturi, aceea era inutil să se aducă înaintea Parlamentului; este o chestiune, după orator, de temperament, de creștere, de știință, de ignoranță, în fine, un *ce* personal. Dacă însă prin contactul între partide se dă a înțelege că ideile și principiile nu sunt decât o marfă, cari se pot oferi în schimbul altei mărfi, că ele nu sunt izvorâte din adâncul conștiinței și din adâncul inimii unui om și a unui popor, oh! atunci teoria devine periculoasă, căci ea este anihilarea regimului parlamentar.

Dar mă înscriu în contra acestei teorii și din alt motiv. Ea este fiica naturală a unei alte teorii, teoria celor două partide, cu alternanțe periodice și automatice, care simplifică grozav greaua artă de a guverna și care te scutește de a avea preocupări izvorâte din frământările politice, căci ele sunt înlocuite printr-o liniște olimpiană. Această ușurință de guvernare, această liniște, nu se câștigă însă decât cu îngenuncherea caracterelor și cu înjosirea Parlamentului, și credeți-mă, d-lor, prețul este prea scump. Lăsați deci ideile să se desfășure în toată libertatea lor, lăsați interesele generale să se ciocnească și dacă în mijlocul acestei lupte care oțelește caracterele și face să crească virilitatea unei națiuni, se întâmplă că loviturile sunt prea mari, se produc nedreptăți și se varsă chiar câteodată sânge inocent; să nu vă preocupe, rănile se vindecă și istoria ne învață că adeseori nedreptățile și sângele vărsat nu sunt decât gunoiul care face ca pământul îngrășat să dea roade mai frumoase.

Nu știu, d-le președinte, dacă ați avut ocazia să vedeți o fiară sălbatică aruncându-se asupra prăzii sale (*Ilaritate*). Ea pare cuprinsă de o indignațiune morală imensă, și, când sfâșie victima, ea n-are aerul de a satisface un apetit brutal, ci are aerul de a executa o sentință dată în contra unui vinovat. Acest efect îmi fac, d-le președinte, acei d-ni cari, voind să despoaie pe proprietari, încep prin a-i calomnia.

D-nii mei, era inutil acest procedeu; inutil acest procedeu, cu atât mai mult cu cât el nu duce la nimic. Mai bine ar fi să vedem chestiunea însăși cum trebuie s-o tratăm, și prima întrebare care se pune este: proprietatea *este* o necesitate socială, sau ba? Și dacă, în teză generală,

este o necesitate absolută, în teză specială să vedem cum se prezintă ea la noi şi ceea ce e de făcut. Aceasta este chestiunea.

Dacă facem aceasta, atunci n-avem nevoie să arătăm hotărârile ce le vom lua ca nişte revendicaţiuni, ca o reluare în posesiune a unor bunuri cari ar fi aparţinut cutărui şi cutărui, în nu ştiu ce secol.

D-lor, dacă luăm numai starea societăţilor moderne, cum se prezintă ele, este absolut evident cum că proprietatea este o necesitate socială. Chestiunea ar mai putea să se discute dacă ne-am afla noi încă în timpurile primitive, în cari omenirea, mică la număr, avea dinaintea ei un pământ imens şi neocupat, şi unde fiecare îşi putea lua locul lui astfel cum îi convenea. Atunci toate îi erau uşoare. Atunci era poate singura perioadă în toată istoria omenirii în care cuvintele de fraternitate, egalitate, libertate puteau să se aplice. Nu e vorba, fraternitatea a fost cea dintâi care a fost lovită, şi ca copil, dacă îmi aduc bine aminte, mi s-a învăţat că un domn Cain ar fi ucis pe fratele său Abel. Era o primă ştirbire a teoriei fraternităţii. Când însă, mai târziu, omenirea s-a înmulţit, pământul a devenit mai rar, atunci s-a produs a doua ştirbire, şi s-a întâmplat ca să se manifeste inegalităţi între cel tare şi cel slab, inegalităţi între cel inteligent şi cel prost, inegalităţi între cel şiret şi cel naiv, inegalităţi între cel viteaz şi cel laş. Şi atunci s-a întâmplat o serie de nedreptăţi, cari durează până astăzi şi pe cari nimeni nu va putea să le înlăture.

Însă aceste nedreptăţi au avut un mare bun social: aceste nedreptăţi au dat posibilitatea ca omenirea să nu se bucure numai de munca de astăzi, dar să se bucure şi de munca de ieri.

Dacă credem, cum crede d. ministru de finanţe, că cutare sau cutare bun aparţine celui care îl munceşte astăzi, d-sa comite o erezie economică. Munca de astăzi, în organizarea noastră socială, nu este îndestulătoare pentru bunul trai al unui popor, ea are nevoie de muncă anterioară, de munca acumulată care se prezintă sub forma de capital, sub forma de proprietate. Şi de aceea proprietatea este o necesitate socială absolută pentru societăţile moderne. Şi aceasta s-a întâmplat nu numai pentru cele materiale, s-a întâmplat şi pentru cele intelectuale, şi pentru cele morale. Gândiţi d-voastre că dacă în cursul secolelor nu s-ar fi produs o muncă intensivă în activitatea noastră cerebrală, ar fi putut să se ivească un Shakespeare, un Fidias sau un Homer? Este evident că nu. Ei nu sunt decât productul muncii anterioare şi vă mărturisesc că, dacă nu i-am avea pe aceştia, nu ştiu, zău, dacă omenirea ar merita să ne ocupăm de dânsa.

Vasăzică, societatea modernă nu se poate mulțumi numai cu munca de astăzi, ei îi trebuie absolut și munca de ieri, munca celorlalte generațiuni. Aceasta, în teză generală.

Să vedem la noi cum s-au produs lucrurile.

D-nii mei, când am ajuns noi la acea epocă în care am fost aproape stăpâni pe noi, era cu neputință să nu ne dăm seama, noi, țară exclusiv agricolă, cum că raporturile între muncitorii rurali și dătătorii de muncă erau anormale; pretutindeni proprietari mari, pretutindeni țărani, cari nu erau decât niște coloni. Este evident că aceasta nu putea să dureze și atunci a venit o primă legiuire, a lui Kogălniceanu, care a suprimat colonatul, care a dat țăranului o parte din proprietate, și care a zis: Prin aceasta proprietarii își răscumpără dreptul lor absolut de proprietate și devin și ei proprietari absoluți, cum este proprietatea occidentală.

Așa se gândea atunci.

Dar atunci s-a produs o altă nepotrivire, aceea că pământul dat țăranilor era dat la prea puțini, și era un număr de țărani cari erau dezarmați față de proprietari în lupta pentru salariu.

Atunci, fiindcă Statul poseda o mare parte din solul acestei Românii, a venit un guvern care a zis: Proprietățile acestea trebuie să le dăm țăranilor, și să le dăm ca să-i punem în poziținne de a putea lupta mai cu succes în lupta pentru un salariu mai ridicat.

Niciodată nu a fost și nici nu putea să fie în mintea legiuitorului ca să dea țăranului absolut tot pământul care îi trebuia, și când am fost acuzat că legea aceea dădea cu întâietate pământ la acei cari nu aveau, acei cari mă acuzau nu-și dădeau seamă că, dacă am dat pământ acelora cari nu aveau, nu am dat pământ ca să-i îndestulez cu pământ, ci le-am dat ca să-i pun în poziținne de a putea lupta mai cu ușurință în lupta pentru un salariu mai ridicat.

Rezultatul a fost că munca s-a scumpit imediat, și atunci naște întrebarea: de îndată ce o primă lege a venit și a dat țăranilor o parte din pământ, de îndată ce o a doua lege a venit și a dat disponibilitățile, putem noi, avem noi posibilitatea să mergem înainte pe această cale fără să distrugem proprietatea mare în această țară?

Unii zic da, alții zic nu, și aci stă toată chestiunea, iar nu în revendicațiuni istorice, cari se aduc în sprijinul unei teorii care nu poate să fie aplicabilă.

Ia să vedem, d-nii mei: admiteți că noi am împărțit toate proprietățile la țărani; care e rezultatul? Rezultatul e că am împărțit la 1 milion și vreo 200.000 de familii, vreo 3 milioane de hectare, adică aproape 2 1/2 hectare de familie. Am sfărâmat proprietatea cea mare, care reprezintă

azi puterea economică a acestei țări, am distrus o clasă conducătoare, ca să facem ce? Ca să dăm două hectare de familie, înțelegeți prea bine că rezultatul obținut, de o parte, față de țărani e minim, dar rezultatul negativ, de altă parte, obținut față de țară, e imens. Aceste operațiuni o dată făcute, exportul nostru are să scadă, veniturile Statului au să scadă.

Față cu nevoile şi primejdiile pe cari Statul are să le întâmpine în curând, d-voastre, sub pretext că veniți în ajutorul țărănimii, sărăciți țara, o dezarmați şi o dați pradă celui dintâi vecin care va avea îndrăzneala să pună mâna pe noi.

Iată unde ne duce o concepțiune necugetată. Iată unde ajungem, când, în loc să studiem chestiunile în sine, noi, preocupați de alte idei, fie de popularitate, fie de revendicațiuni istorice, voim să facem experiențe *anima viti*, să facem experiențe fără măcar să ne dăm seama de posibilitatea executării lor; căci, d-nii mei, posibilitatea executării, în ipoteza în care mă pun eu, ea nu este posibilă decât cu o singură condițiune, cu condițiunea confiscării! De îndată însă ce d-voastre voiți să cumpărați, chiar forțat, se naşte întrebarea: cu ce? Apoi trei milioane hectare reprezintă aproape 3 miliarde de lei. Şi eu iau nu un preț exagerat, iau un preț moderat, de aproape 400 lei pogonul, şi 3 miliarde reprezintă 170 milioane anuitatea anuală.

De unde aveți să le plătiți d-voastre, de unde aveți să luați aceste milioane?

Vorbeam într-o zi cu d. Costinescu şi îi puneam această întrebare. El îmi-răspundea: Au să plătească țăranii! Ce crezi, d-le Carp, că eu am să mențin legea dumitale, care scuteşte de impozit proprietatea cea mică până la un nivel oarecare? Evident că nu!

Vasăzică, aveți să impuneți țăranilor să plătească 180.000.000 anuități. De unde are să se ia? O să se ia din cele două şi jumătate ha? Evident că nu!

Până acum, țăranul a plătit pământul, dar a plătit grație salariilor pe cari le primea de la proprietatea cea mare. Odată proprietatea cea mare dispărută, salariile vor dispărea şi ele, şi țăranul are să fie în neputință de a plăti. Şi atunci are să fie ori falimentul Statului, ori neplata pământului, adică confiscarea. Iată rezultatul unde ajungeți dacă d-voastre voiți să dați întreaga proprietate țăranului.

Dar, dacă nu vreți aceasta, dacă voiți d-voastre numai o împroprietărire parțială, o! atunci treaba se complică şi mai tare.

Ați promis țăranilor pământ, şi ați promis prin toate căile iertate şi neiertate, aşa încât, sub ministeriul d-lui Haret, cărțile de geografie aveau în capul lor: „Noi vrem pământ!" Şi acestea erau în toate satele

şi în toate şcoalele primare. Şi când aţi zis ţăranului că are dreptul să voiască pământul, i-aţi spus că acest drept nu-l au decât numai unii, iar nu toţi. Aţi făcut o distincţiune între aceia cari vor lua şi aceia cari nu vor lua? Dacă socoteala cu trei milioane şi jumătate hectare v-a dat rezultatele văzute, să vedem un milion de hectare la ce rezultat vă duce.

Astăzi noi avem aproape 400.000 de familii cari nu au nimic şi aproape 300.000 de familii cari au prea puţin. Fac 700.000. Şi apoi avem 300.000 de familii, poate, cari pot să stea în picioare fără să aibă recurs nici la un nou pământ, nici la salariul proprietarului.

700.000 de familii, dacă le daţi un milion de hectare, face un hectar şi trei sferturi de familie. Ce vreţi să facă o familie cu un hectar şi trei sferturi? Nimic. Aţi nemulţumit pe ţăranii aceia cari nu au primit, aţi nemulţumit pe aceia cari primesc, pentru că primesc prea puţin. Aţi nemulţumit şi proprietatea mare, în plus că aveţi să nemulţumiţi, cum am arătat deunăzi, şi târgurile, căci dispariţiunea proprietăţii mari are să aibă o repercusiune fatală asupra stării economice din târguri.

Vasăzică, aţi nemulţumit pe toată lumea, şi atunci, d-nii mei, e curios cum unul din oratori cere guvernului să se pronunţe.

Apoi, guvernul nu se poate pronunţa, pentru că el nu ştie ce are să facă mâine. El astăzi încă nu ştie cât are să ia din proprietatea mare, cui are să dea, şi cari sunt mijloacele prin cari are să plătească. A intrat în această chestiune cu uşurinţă de inimă, à la Olivier, neiertată, fără să ştie bine până unde are să meargă.

D-nii mei, este şi o a treia cale. Prima cale era, după cum aţi văzut, împărţirea întregii proprietăţi, a doua cale, o împărţire parţială, a treia cale, şi, vă mărturisesc, cea mai nimerită, ar fi să dăm ce este disponibil şi să lăsăm mersului natural al lucrurilor sarcina de a distruge unele inegalităţi cari se ivesc astăzi în repartiţia proprietăţii.

D. N. Basilescu: 1907.

D. preşedinte: Vă rog, d-le Basilescu, să nu mai întrerupeţi.

D. P.P. Carp: Apoi rău faceţi că amintiţi de 1907, căci el este un exemplu flagrant în favoarea tezei mele, cum că reformatorii de atunci, nici atunci nu au ştiut ce pot şi ce vor, şi nici azi nu ştiu ce pot şi ce vor.

La 1907 aţi venit cu un faimos manifest prin care aţi declarat că, cu executarea acestui manifest, revoltele de aci înainte nu au să mai aibă loc, au să fie împăcate. La 1907 aţi venit iar, şi aţi crezut că, dacă veţi face un compromis oarecare, d-voastre aveţi să fiţi la adăpost de răspundere... V-aţi înşelat. Şi dovadă că v-aţi înşelat e că astăzi, adică după 7 ani, vă găsiţi înaintea aceleiaşi probleme care se ridică înaintea

d-voastră cu aceeaşi tărie şi care va sfârşi, din nenorocire, cum a sfârşit aceea, obligându-vă pe voi să ucideţi pe ţărani (*Întreruperi, protestări*).

Pe 1907 lăsaţi-l îngropat, nu în favoarea noastră; uitaţi-l voi, căci voi aveţi interesul să-l uitaţi (*Întreruperi*).

D. preşedinte: Vă rog să nu întrerupeţi (*Întreruperi*).

Veţi avea dreptul să răspundeţi, nu puteţi lua cuvântul oratorului.

D. P.P. Carp: D-le preşedinte, nu eu am făcut aluziune la 1907, şi mă aflu vorbind de 1907 în legitimă apărare. Vasăzică, d-nii mei, prima cale e periculoasă, a doua cale e insuficientă, pe a treia nu voiţi să o aplicaţi. Şi de aceea guvernul tace, de aceea guvernul are să înceapă cu o mică şi nesatisfăcătoare expropriere şi încetul cu încetul are să fie condus la o expropriere generală, cu sau fără voia lui.

Şi acest lucru, d-nii mei, trebuie să neliniştească pe tot omul care se gândeşte la viitorul acestei ţări. Să nu gândiţi că în momentul acesta eu apăr interesul numai al proprietăţii celei mari, în momenul acesta eu apăr interesul întregii ţări; apăr viitorul acestui popor, care nu merită să cadă pe mâna unor inconştienţi cari se joacă cu existenţa ei (*Zgomot, protestări*).

Voci: La ordine.

D. Luca Elefterescu: Un Petre Carp nu poate să fie chemat la ordine (*Întreruperi, zgomot*).

D. Carp gândeşte când spune un cuvânt (*Întreruperi, zgomot*).

D. preşedinte: Vă rog să binevoiţi a calma această emoţiune; veţi avea ocaziunea să faceţi să triumfe ideile d-voastre. Lăsaţi să se expună contradicţiunile (*Întreruperi*).

Vă rog, interpelările de la coleg la coleg sunt interzise. Vă rog să binevoiţi a lua locurile d-voastre şi a asculta în tăcere.

D. Şt. Filipescu: Vă rog să se explice cine sunt inconştienţii.

D. preşedinte: Nu aveţi cuvântul, d-le Filipescu.

O voce: Ne-a ofensat pe noi toţi.

Altă voce: Trebuie să se respecte demnitatea Parlamentului (*Întreruperi*).

D. preşedinte: Cred că sunteţi convinşi că am, ca şi d-voastre, sentimentul demnităţii acestei Adunări. Eu nu o cred atinsă. D. Carp are cuvântul.

D. P.P. Carp: D-le preşedinte, nu înţeleg emoţiunea Adunării. Am studiat şi eu oratoria parlamentară şi niciodată nu mi s-a întâmplat să văd că întrebuinţarea cuvântului de inconştient a fost considerată ca o insultă.

Voci: A!

D. P.P. Carp: Adică ce, aveți pretenția papală a infailibilității? Aveți pretenția că, atunci când ați studiat o chestiune, ați studiat-o cu seriozitatea voită? E prea mare pretenția aceasta! (*Întreruperi, zgomot*).

D. președinte: Nu e legislatură în care acest cuvânt să nu fi fost întrebuințat și de unii, și de alții. Vă rog binevoiți a asculta pe orator.

O voce: Cam greu!

D. președinte: Recitiți-vă discursurile și veți vedea.

D. P.P. Carp: D-le președinte, eu interpretez altfel emoțiunea Camerei. Eu, emoțiunea Camerei o interpretez în sensul acesta, că ei au conștiință de puținul serios pe care îl pun în tratarea acestei chestiuni.

D. președinte: Aci vă înșelați (*Ilaritate, aplauze*).

D. P.P. Carp: Se poate, d-le președinte, atunci nu înțeleg nervozitatea Adunării.

Mi-ați întrerupt șirul ideilor, d-nii mei, și trebuie să repet că reforma care pare a vă sta în gând, ori nu poate să ducă la nici un rezultat, ori, dacă dă rezultatul, el nu poate fi altul decât nimicirea forțelor de apărare ale acestei țări, căci nu admit că aveți să vă cuminți și să lăsați lucrurile să meargă pe drumul lor firesc. Față cu această situațiune, înțeleg tăcerea guvernului, înțeleg pentru ce guvernul, când vorbește, nu vorbește decât în termeni vagi. D. Brătianu a zis că România, în glorioasa ei transfigurare modernă, are nevoie de niște baze mai largi pe cari trebuie să așeze starea socială, *ergo*, să luăm pământul de la proprietari și să-l dăm la țărani.

D. Duca, la Senat, a preconizat frumusețea și mărirea acestei reforme, fără să specifice cum și ce, și, pe când se discută chestiunea în Adunare, președintele de consiliu se plimbă în Cadrilater.

Aceasta se cheamă a îndeplini promisiunea care ni s-a dat ca chestiunea să aibă o discuțiune cât de largă, sub toate fețele și în toată libertatea.

Discuțiune largă din partea noastră întâmpină nervozitatea Camerei, din partea guvernului întâmpină o nepăsare și o tăcere absolută.

Și acum, să nu vă mirați dacă noi suntem forțați a discuta, nu lucruri reale, dar a discuta ipoteze, sub toate fețele lor.

Rezultatul acestui studiu este o îngrijire imensă ce mă aduce la această tribună. Mergeți înainte, nu vă pot opri; dar va veni o vreme când țara aceasta dezamăgită se va întreba: cum s-a putut permite ca să se pună existența acestei țări în joc? Va constata responsabilitățile și va trage consecințele (*Aplauze din partea minorității*).

La 16 aprilie, același președinte al Camerei anunță: „Intrăm în ordinea zilei. Este continuarea discuțiunii asupra declarațiunii de revizuire a Constituțiunii". Vorbesc: Dimitrie A. Greceanu, Mihail D. Berlescu, apoi –

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, înainte de toate aş dori să constat o excepţiune. D. Berlescu a afirmat, şi cred cu temei istoric, cum că toate majorităţile cari au existat până acum în ţară la noi nu au fost rezultatul unei libere expresiuni a alegătorilor, ci au fost rezultatul unei veniri întâmplătoare a cutărei sau cutărei coterii politice la guvern, care a făcut atunci majorităţile ei. Ca să atrag bunăvoinţa d-voastră, constat o excepţiune. Şi, în contra celor zise de d. Berlescu, susţin că d-voastră nu faceţi parte din acele majorităţi cari au fost rezultatul unei veniri întâmplătoare a şefului d-voastră la guvern.

D-nii mei, ne aşteptam să ne vie atât din partea guvernului, cât şi din partea majorităţii, oarecari indicaţiuni nu numai asupra ţelurilor pe cari le urmăriţi, ci asupra mijloacelor pe cari le aveţi la dispoziţiune ca să realizaţi aceste ţeluri. Căci este foarte uşor de a pune principii înainte, foarte uşor de a stabili deziderate şi de a avea aerul cum că vrei să realizezi o reformă cum nu s-a mai pomenit de frumoasă în ţara aceasta, când însă nu indici şi mijloacele cari le ai la dispoziţiune ca să realizezi aceste reforme, atunci naşte oarecare îndoială despre studiile pregătitoare ale acestor reforme.

Din partea guvernului am auzit câteva declaraţii generale ale d-lui prim-ministru. Am auzit câteva osanale la adresa partidului liberal, din partea d-lui ministru al instrucţiunii publice. Am auzit ceva mai precis din partea d-lui Costinescu, dar mi se afirmă că d. Costinescu nu reprezintă tocmai ideile cari au să aibă preponderanţă în sânul partidului liberal, încât din ele nu am putut trage absolut nici o lumină asupra mijloacelor pe cari le aveţi d-voastre la dispoziţiune pentru realizarea ţelurilor ce le urmăriţi. Din majoritate am auzit multe discursuri, am auzit lucruri cari m-au întristat, altele cari au fost îmbucurătoare. De exemplu, pe mine m-a întristat afirmaţia d-lui profesor Istrati, cum că ţăranii noştri nu se dedau îndestul la industria brânzeturilor, şi m-a îmbucurat, din contră, afirmaţia aceluiaşi d. profesor Istrati cum că are de gând să amelioreze rassa prin introducere de femei din Transilvania, şi dacă am un regret de exprimat, este că această reformă nu a fost făcută cu vreo 60 de ani înainte, căci poate că s-ar fi bucurat de dânsa unii dintre d-nii preopinenţi (*Mare ilaritate*). D. Cuza* ne-a istorisit, în curs de trei, patru ore...

Voci: Zile.

---

* A.C. Cuza (1857-1947) – publicist şi om politic de dreapta.

D. P.P. Carp: Odiseea d-sale în materie electorală şi s-a răzbunat asupra noastră, de o tăcere de 20 de ani, pentru care noi nu suntem răspunzători (*Râsete*).

D. Iorga, confundând proprietatea feudală cu proprietatea cea mare, neagă la noi proprietatea cea mare, pentru că proprietarii sunt oameni noi, nu sunt scoborâtori de la cruciaţi (*Râsete*).

D. N. Iorga: N-am spus aşa, e distanţă mare de la ceea ce am spus până la ceea ce afirmaţi d-voastră.

D. P.P. Carp: Aşa ai spus: „Neg proprietatea cea mare a noastră, căci noi nu avem în ţară proprietari mari, vechi".

D. N. Iorga: N-am spus aşa. Nici nu m-am gândit să spun aşa ceva.

D. P.P. Carp: Apoi caută în *Monitor* şi ai să te convingi (*Râsete*).

O fi şi aşa, dar, în fine, dintre acestea noi nu avem absolut nici o indicaţiune despre mijloacele d-voastră, şi, fiind aşa, atunci să-mi permiteţi să facem împreună un studiu ceva mai amănunţit al întregii chestiuni.

D-nii mei, ştiţi bine că eu sunt intervenţionist de Stat, şi intervenţionist de Stat convins, nu de azi. La 1882 am făcut un proiect de contra-Adresă în care am indicat care ar trebui să fie programul partidului conservator. La baza acestui program am pus înainte de toate datoria Statului de a se peocupa de bunul trai al claselor de jos. Temându-mă însă că această indicaţie a mea să nu fie interpretată ca un sentimentalism socialist, am adăugat şi motivele pentru ce în ochii mei Statul are obligaţia de a se ocupa de bunul trai al claselor de jos, şi am zis, clasele de jos, în sine, ele nu sunt interesante decât ca pepiniera claselor diriguitoare, şi cu cât vor fi clasele de jos mai puternice, cu atât clasele de sus vor fi la înălţimea misiunii care o au ele de a dirigui Statul modern... (*Întreruperi*).

Vasăzică, d-le preşedinte, intervenţia Statului are şi ea limitele ei, şi limitele ei nu pot fi decât două, adică: resursele materiale pe cari le are ea la dispoziţiunea lui, şi al doilea, că, orice va face el pentru clasele de jos, să nu fie cu dărâmarea claselor de sus. Şi în contra teoriei socialiste, reforma, dacă se face, trebuie să se facă întărindu-se în mod paralel clasele de sus cu cele de jos. Şi azi, când se vine cu o reformă ale cărei ţeluri ar fi poate întărirea mai mare a claselor ţărănimii, dar de care natură ar distruge prosperitatea şi acţiunea claselor de sus, înţeleg prea bine că, consecinte cu ceea ce am spus la 1882, fără să displac d-lui Missir, susţin şi azi că, de îndată ce voiţi să atacaţi clasele de sus, nu vă mai pot urma în mijloacele pe cari voiţi să le întrebuinţaţi.

Aceasta, în teză generală. Vom vedea, când vom ajunge la amănunte, cum se aplică această teorie. Dar, să vedem acum ce a făcut Statul până azi pentru țărani.

Am aci o listă a pământurilor cari aparțin țăranilor, fie de fapt, fie prin destinațiune. Cifrele sunt oficiale, și vă rog să nu le contestați: sunt luate de la minister. Pământ în mâinile țăranilor până la 10 ha: 3.418.000 ha. Pământ de la 10 la 50 ha, tot în mâna țăranilor, fie în urma legii conservatoare de la 1888-1889, fie în loturile mari ale moșnenilor din Valahia, ale răzeșilor din Moldova, tot proprietate țărănească: 695.000 hectare. Pământ prin destinațiune: moșiile Statului nevândute încă 184.000 ha, islaz 187.000 ha, bunuri de mână moartă 250.000 ha, Casa rurală, neîmpărțite încă pe la țărani, deși cumpărate, aproape 70.000 ha. Vasăzică, țăranii posedă azi, fie de fapt, fie prin destinațiune, 4.804.000 ha. Aceasta este cifra exactă, și făcând proporția la întinderea, tot indicată de ministerul domeniilor, dă 8.300.000 ha suprafața pământului cultivabil în România; vedem că țăranii posedă, fie de fapt, fie prin destinațiune, 58% din suprafața cultivabilă a României. Aceasta a fost făcută, d-lor, de acest Stat timp de 50 de ani și nimeni nu poate susține că Statul nu și-a făcut datoria lui. Această mare întindere de pământ a fost dată mai ales prin trei legi. E legea lui Vodă-Cuza, Kogălniceanu, a împroprietăririi de la 1864; e legea conservatorilor, de la 1888/89, a vânzării bunurilor Statului, și e legea, tot de un Minister conservator, a bunurilor de mână moartă. Cum vedeți, la cea mai mare parte din distribuirea acestor pământuri nu a contribuit partidul liberal, care se laudă așa cu iubirea lui de țărănime. Vasăzică, Statul până acum și-a îndeplinit datoria, și acum se afirmă că, deși țărănimea posedă la noi 58% din suprafața cultivabilă, a.d. mai mult decât în țările apusene, afară de Anglia, trebuie să le dăm mai mult.

Venim așa, în mod natural, la întrebarea: cari sunt mijloacele pe cari le aveți la dispoziținea d-voastre, ca să faceți mai mult. Nu este așa? Eu iau consecința logică a premiselor pe cari le-am pus până acum înainte. Atunci, fiindcă nu am nici o indicațiune precisă de ceea ce voiți, sunt silit să stabilesc câteva ipoteze, dar le voi stabili așa încât nu cred să mai rămână vreo față a chestiunii care să nu fi fost discutată între noi.

Prima ipoteză: d-voastre distrugeți întreaga proprietate mare; nu numai că o distrugeți, dar nu o expropriați, o confiscați și o dați gratis țăranilor (*Zgomot, întreruperi*).

Voci: Simplă ipoteză.

D. P.P. Carp: D-lor, este o ipoteză, cred că ipoteza aceasta are rațiunea ei de a fi, căci deși am afirmat că d-voastre – și am afirmat din

convingere – că d-voastre nu sunteți o majoritate întâmplătoare, dar o majoritate ieşită din voința liber exprimată a țării, eu cred că la alegerile Constituantei nu o să vă mai întoarceți cu toții în această Cameră (*Ilaritate*).

D. N. Iorga: S-au ales cu toții, ca şi Parlamentul d-lui Marghiloman (*Zgomot, întreruperi*).

D. P.P. Carp: Şi eu am convingerea, care izvorăşte din oarecari indicațiuni, cum că aripa stângă a partidului liberal are să aibă o mare preponderanță în viitoarea Constituantă.

O voce: Atât mai bine.

D. P.P. Carp: Mai ales! Dar, fiindcă d-voastre ziceți cu atât mai bine, aceasta justifică ipoteza cu care am început; vasăzică, confiscarea şi împărțirea proprietății celei mari la țărănime.

Avem aproape 1.200.000 familii şi 8.300.000 hectare cultivabile, prin urmare împărțirea proprietății totale ar reprezenta 6 hectare de familie țărănească. Şi atunci, în ipoteza aceasta, mă întreb: care a fost rezultatul acestei mari reforme? Rezultatul acestei mari reforme, dacă ar asigura pentru un timp oarecare un trai mai bun al țăranului, în 20 de ani de zile ar fi absolut neîndestulător pentru bunul trai al țăranilor. Vasăzică, făcând această măsură extremă, tiranică, d-voastre nu ați asigurat pentru viitor buna existență a țărănimii.

Dar, să nu uităm că experimentele acestea nu ne sunt permise. Dacă am fi în mijlocul Africii, fără angajamente, fără rivalități, fără îndatoriri față cu alții, lucrul ar fi încă posibil. Dar, să nu uităm că mai tot progresul pe care l-am făcut în această țară îl datorim în parte marilor capitaluri pe cari le-am atras din străinătate, să ne gândim că prin această împărțeală noi suprimăm cu totul exportul nostru şi importul de aur, care este necesar pentru plata dobânzilor noastre în străinătate, că avem să revenim la toate nenorocirile economice prin cari am trecut din cauza agiului, şi atunci veți recunoaşte că această măsură drastică nu poate să fie în interesul Statului, că întrece resursele sale.

Vasăzică, înlăturăm această ipoteză.

A doua ipoteză: suprimarea proprietății celei mari şi împărțirea ei la țărani, dar nu prin confiscare, ci cu plată. Şi atunci cele trei milioane de hectare, cari sunt astăzi în mâna proprietății celei mari, reprezintă, dacă evaluăm hectarul, nu cred să exagerez mult, fac apel la d-voastră să mă rectificați, evaluez hectarul la 1000 de franci, adică 500 pogonul. Face 3 miliarde. Voiți mai puțin?

Voci: Mai mult.

D. Take Ionescu: Unde se mai poate cu 1000 de lei hectarul?

D. P.P. Carp: Dacă voiți, să iau și mai jos, ca să nu ziceți că exagerez cifra, dar primiți 1000 de lei, fie, atunci face trei miliarde, care reprezintă o anuitate, calculată cu amortizare pe baza de 6 1/2% de 190-195.000.000.

Cine are să le plătească?

O voce: Țăranul.

D. P.P. Carp: Foarte bine, dar întâi să constatăm că nu le poate plăti Statul. Vom veni imediat la țăran. Statul nu le poate plăti, pentru că Statul nu poate azi să se împrumute cu trei miliarde; Statul nu le poate plăti, pentru că, chiar dacă am menține posibilitatea acestui împrumut, noi avem să fim, în urma acestui împrumut, într-o pozițiune mai defavorabilă, pentru plata anuității acesteia, decât suntem azi. Pentru aceea nu cred să găsesc contradictorii între d-voastre când afirm că dispariținea proprietății celei mari are să aibă fatalmente o scădere.

O voce: Deloc.

D. președinte: D. Carp vă înlesnește opera, discutând o alta decât aceea care o face majoritatea (*Aplauze*).

D. P.P. Carp: Vin și la aceea (*Ilaritate*).

D. președinte: Eu doresc ca deputații să nu vă întrerupă.

D. P.P. Carp: Scăderi prin lipsă de export în veniturile drumurilor de fier. Scăderi la timbru și înregistrare, scăderi la patentă, scăderi la moșteniri, scăderi la vămi. Vasăzică, nu numai că aveți d-voastre să aveți o anuitate de 190 de milioane, dar și veniturile cari le aveți azi au să fie considerabil scăzute, încât aveți să vă găsiți față cu o imposibilitate absolută. Dar mi se zice: Nu are să plătească Statul 180 de milioane, ci au să le plătească țăranii. Ia să vedem, cum are să le plătească țăranii. Trebuie să luăm nu din cărți, dar din experiență, și, cu această ocazie, mulțumesc d-lui Take Ionescu că mi-a făcut deunăzi complimentul cel mai frumos care putea să placă inimii mele, adică că eu nu îmi trag cuvântările mele din cărți, ci mă uit la lucru în sine și caut, studiindu-l, să văd care este miezul lui. Ia să vedem, care e miezul acestei afirmațiuni, că țăranii au să plătească. Să luăm chestia islazurilor.

La 1911-1912, constatări de plată 2.800.000, încasări 2.500.000; pe 1912-1913, constatări de plată 5.100.000, încasări 3.016.000, deci, un deficit de 2 milioane; pe 1913-1914, constatări 4.050.000, deficit la plată 1.980.000; pe 1914-1915, adică pe anul curent, constatări de încasare 5.700.000, și, dacă proporția va merge ca până acum, atunci deficitul are să fie iar aproape de 3 milioane.

Când avem acest exemplu înaintea noastră și când vedem că așa sunt încasările, cum că acestea sunt deficitele cari le dau încasările de

la țărani, înțelegeți prea bine că nu putem lua decât ca o monedă calpă afirmarea cu ușurință făcută că țăranul are să plătească.

Dar, de unde are să plătească țăranul? Dacă împărțim 180 de milioane la un milion de țărani, cât face de familie de țărani? 180 de franci, nu este așa?

De unde vreți d-voastre să scoată țăranul 180 de franci?

Voci: Din pământ.

D. P.P. Carp: Acele 6 hectare pe cari i le dați ca să poată beneficia de dânsele? Și când, la acești 180 de franci, de familie, adăugați impozitele și celelalte, atunci vedeți că d-voastră aruncați asupra unei familii țărănești o sarcină de aproape 240-250 de franci. Dar mi s-a zis: țăranii au plătit până acuma. Au plătit, și nu prea. Ați văzut la islazuri; plățile de la legea rurală, de la 1864, s-au terminat printr-un deficit de 18.000.000, pe cari Statul le-a iertat țăranilor. Prin urmare, nici această plată, care era foarte ușoară, nu au putut să o facă țăranii cum se cade. Dar, cum am spus deunăzi, ceea ce vine până astăzi în interesul țăranului este că el, ca să-și poată plăti pământul, se bucură de dânsul, însă anuitatea o lua din salariul pe care îl primea de la proprietatea mare. Salariul acesta dispărând astăzi, țăranul nu mai are de unde să ia acele sume. Când d-voastre afirmați, deci, că țăranul ar putea plăti 180 de franci, plus celelalte dări pe cari le datorește Statului, opun o denegare formală acestei afirmațiuni.

Trec acum la a treia ipoteză: expropierea forțată, dar parțială.

Nu ne-ați indicat care are să fie partea pe care voiți să o expropriați. Unii zic 800.000 de hectare, alții 1.000.000 de hectare, alții 1.200.000 hectare. Se poate să luăm un termen mediu, și să zicem că avem să expropriem 1.000.000 de hectare.

O voce: Mai bine de 1.000.000.

Altă voce: Minimum.

D. P.P. Carp: Aproape 1.000.000 de hectare. La cine aveți să le împărțiți? Aveți să le împărțiți la cei cari au, sau la cei cari nu au, sau la toți? Dacă împărțiți la cei cari nu au, atunci aveți la 480.000 de familii cari nu posedă nimic în ziua de azi, aveți aproape 2 hectare, și, în ipoteza în care ne punem, reforma d-voastre, 1.000.000 de hectare, nu ar face decât să dea acelor 480.000 de familii cari nu au nimic azi, 2 hectare, 2 1/2 hectare.

Înțelegeți prea bine cum că nu ați făcut prea mult pentru țărani, în cazul acesta. Dar, dacă voiți să procedați altfel, căci de! multe se șoptesc între culise, că voiți d-voastre să faceți un fel de comasare, cum a făcut-o legea lui Schorlemer Ast, în Germania, adică ca în mod

obligator să luați nu numai de la proprietari, dar să luați și de la toți țăranii cari posedă azi, și să ziceți: 1.000.000 de la proprietari, 4.000.000 pe cari le posedă azi țăranii fac 5.000.000, dai în mod egal la 1.000.000 de familii țărănești câte 5 hectare. Ar fi imposibilă o asemenea aplicare, vă desfid să o realizați nici măcar jumătate. Vasăzică, d-voastre nu aveți să puteți decât să dați la cei cari nu au, și aveți să dați 2 hectare.

Dar aici are să vină un soi de dificultate, nu atât din partea proprietarilor, cât din partea țăranilor, la aplicare. În Moldova, țăranii trag o mare parte din venitul lor, din salariu; în Valahia țăranii trag o mare parte din venitul lor, nu din salariul în bani, ci din salariul în pământ; și aveți tocmai în centrele acelea, unde proporția dintre proprietatea cea mare și proprietatea cea mică e mare, de exemplu: cum e Brăila, Ialomița, Teleorman și Romanați; aveți d-voastre țărani cari trag bogăția lor din faptul că iau de la 30-40 pogoane în arendă de la proprietari. Ei, credeți d-voastră că are să fie așa de ușor să veniți d-voastre într-un sat de vreo 2.000 de locuitori din Ialomița și să le ziceți: am să vă mai aduc alți 2.000 de la munte, și am să-i colonizez, și să zic: de acum înainte nu aveți de unde lua pogoanele pe care le-ați luat până acum.

Eu nu cred că cei noi veniți o să găsească o bună primire din partea acelora cari sunt acolo. Și atunci, în loc să provocați o luptă între țărani și proprietari, aveți să provocați o luptă între țărani și țărani.

Voci: Nu aveți teamă! Ne luăm răspunderea!

D. P.P. Carp: Țăranii deja se preocupă de aceasta.

Am vorbit cu un proprietar de la Brăila, care a spus țăranilor de acolo: iată ce vrea guvernul să facă pentru voi. Atunci țăranii i-au zis: da! Foarte bine! Suntem recunoscători! Dar, domnișorule, ia, mă rog, să spuneți de unde am să iau, dacă veți împărți moșiile boierilor în părți de câte 5 și 6 hectare, de unde am să iau eu cele 30 de hectare care îmi trebuiesc pentru traiul meu?

Atunci i-a răspuns: nu o să le iei de nicăieri!

A! Apoi aceasta nu se poate! Să nu faceți aceasta că... – a spus o vorbă țărănească – că se întâmplă o poznă!

Vasăzică, și acolo o să aveți greutăți.

Dar, să trecem și peste aceasta.

Iar viu la chestiunea bănească. Un milion de hectare reprezintă un miliard. Un miliard reprezintă aproape 50, 60, 65 milioane anuități.

De unde aveți să le luați?

Am ajuns la un moment unde, în afară de cestiunea agrară, trebuie să arunc și oleacă de lumină asupra situațiunii noastre financiare.

Situațiunea noastră financiară este următoarea: noi am mărit bugetul anului trecut, l-am mărit cu o cifră considerabilă, cu o cifră care variază, dacă nu mă înșel, între 70, 72 și 74 de milioane.

D. I.G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice: 63.

D. Take Ionescu: Și, cu ce se câștigă de la prima zahărului, 66.

D. P.P. Carp: 63, numai că cifra mea este mai urcată, fiindcă sunt oarecari nevoi ale ministerului de război, cari nu intră în cifra de 63, indicată de d. ministru al cultelor.

Dar, iau cifra dumnealui: 63. La această cifră, d-voastre trebuie să adăugați pentru anul viitor 20 de milioane.

D. Take Ionescu: Mai mult.

D. P.P. Carp: 20 de milioane în mod automatic. Pentru ce în mod automatic? Pentru că, dacă d-voastre mențineți legile pe cari le-ați votat, atunci d-voastre trebuie să calculați pe un an întreg ceea ce ați calculat în bugetul actual în parte pentru 3 luni, în parte pentru 6 luni. Și această sumă automatic are să ridice bugetul viitor cu 20 de milioane. Vasăzică, bugetul actual, când va intra în reala lui aplicațiune, este un buget care este sporit cu 83 de milioane asupra bugetelor anterioare.

Cari mai sunt serviciile cari au să apese asupra bugetului viitor? D-voastre ați votat credite considerabile, și declar de mai înainte că nu am nici o obiecțiune de făcut, pentru că creditele pe cari le-ați votat sunt credite absolut necesare pentru dezvălirea acestei țări.

Dar creditele pe cari le-ați votat, numai în parte au primit realizarea lor, și numai în parte figurează ele în bugetul actual. Aproape 600 de milioane sunt încă de realizat. Și în bugetele viitoare trebuie să se înscrie și anuitatea acestor 600 de milioane, pe lângă cele 83 de cari am vorbit adineaori.

Vasăzică, fără să exagerăm, 600 de milioane, câte 6% ca amortisment, ar face 36 de milioane. 36 milioane cu 83 fac 119 milioane. Dar aceasta nu ajunge.

Este știut cum că creditele pe cari le-ați votat până acum n-au să fie îndestulătoare, ca să satisfacă toate cerințele acestei țări, fie ale armatei, fie ale școalelor, fie ale drumurilor, fie ale drumurilor de fier, în fine, toate cerințele unui Stat care, cu drept cuvânt, vrem să-l înălțăm cu organizația lui la nivelul statelor adevărat culturale. Și are să ne mai trebuiască încă vreo trei sute, patru sute de milioane, fără exagerațiune, cari ar reprezenta o anuitate de 18 milioane. 18 și cu 36 fac 54.000.000, 54 și cu 83 fac 137 de milioane. Iată care are să fie sporul bugetelor viitoare. Dacă adăugați la acestea și 60 de milioane ale ipotezei în care

m-am pus, a exproprierii parţiale, ajungeţi d-voastre la cifra de aproape 183-184 de milioane.

Oricâtă idee ne-am face noi de elasticitatea bugetului nostru, şi, în această privinţă am făcut, şi liberali, şi conservatori, o experienţă îmbucurătoare, însă această elasticitate, pe care, după experienţa trecutului, o putem calcula la 100 de milioane, a ajuns la limita ei, şi eu nu cred că de azi înainte bugetele noastre să dea – fiindcă din 100 de milioane trebuie să scad 63 şi cu 20, cari fac 83 de milioane, – nu cred că vom avea, chiar cu elasticitatea actuală, un spor mai mare de 17 milioane excedent. Ei! 17 milioane de excedent, faţă cu nevoile anuităţii de 183 de milioane, reprezintă, d-nii mei, un deficit în resursele Statului nostru de aproape 83 de milioane. Cum voiţi să le acoperiţi? Voiţi să le acoperiţi cu împrumuturi? Evident că nu! Împrumutul are să întâmpine întâi greutăţi prin mărimea lui, împrumutul are să întâmpine greutăţi în chiar răul efect care are să producă exproprierea forţată asupra creditului, fie în ţară, fie în străinătate. Vasăzică, numai o mică parte a acestei nevoi aveţi s-o puteţi îndestula prin împrumut, restul aveţi să-l îndestulaţi prin impozite. Asupra cui aveţi să puneţi impozitele acestea? Asupra proprietăţii celei mari? Nu, căci aţi distrus-o. Asupra ţărănimii şi asupra târgurilor. Până acum, industria s-a sustras de la orice impozit; aveţi să fiţi obligaţi să impuneţi industria, şi atunci, nemulţumiri la ţară, nemulţumiri în târguri! Vă întreb, la ce rezultat aţi ajuns cu reforma d-voastre?

Pe ţărani nu i-aţi îndestulat; Statul? aţi depăşit resursele lui şi obligaţi pe acelaşi Stat să impună populaţiunilor sarcini cari nu are să le poată suporta.

Vasăzică, nici în cazul acesta ipoteza d-voastre nu poate să dea un rezultat oarecare.

Trec la a patra ipoteză: împroprietărirea parţială, dar treptată. Atunci n-aţi făcut absolut nimic. Împroprietărirea parţială, termenul cel mai mic ce-l puteţi lua e de 10 ani, nu e aşa?

Şi atunci, dacă luaţi un termen de 10 ani, vă întreb: după aceşti 10 ani, după ce aţi ajuns la exproprierea aceasta parţială, care a fost rezultatul?

Un rezultat nul, căci populaţiunea creşte anual cu 120 mii suflete. 120 de mii de suflete pe an reprezintă în timp de 10 ani un spor de populaţiune, fără să exagerez, de 1.300.000 până la 1.400.000 de suflete. Şi, fiindcă proporţiunea de populaţiune rurală şi a târgurilor la noi e neobişnuit de mare în favoarea proprietăţii rurale, care e aproape 78-79 la sută a întregii populaţiuni...

Dacă luați aproape 80 la sută al acestui spor, veți vedea cum că vă găsiți cu un spor de populațiune țărănească de aproape un milion, ceea ce reprezintă două sute de mii de familii. După ce o să expropriați parțial, timp de 10 ani, o să vă găsiți iar cu un număr de familii de țărani cari nu posedă nimic, cari va reclama și cari va cere că, dacă ați dat celorlalți, trebuie să le dați și lor, și atunci iar expropriere parțială, care se va transforma în expropriere totală, cu toate consecințele pe cari am avut onoarea a vi le pune înainte.

Și acum, d-nii mei, trebuie să ne punem și o altă întrebare. Bine, admit că toate obiecțiunile mele sunt nefondate, admit că, în afară de aceste patru ipoteze pe cari le-am desfășurat, mai sunt și alte soluțiuni la cari nu m-am gândit, dar la cari poate s-a gândit guvernul și le ascunde până acum, ca să facă acestei țări o surprindere agreabilă. Foarte bine, să fie și așa, dar mă întreb dacă această mare reformă a venit la vremea oportună, și aci să-mi dați voie să spun câteva cuvinte despre politica noastră externă.

D-nii mei, când mi-am clarificat situația față de partidul conservator – d-voastre știți cu cât succes (*Ilaritate*) – am stabilit două puncte: întâi, că față cu complicațiunile balcanice, ne trebuie o graniță care să ne puie în stare de a apăra țara noastră și că acea frontieră trebuie să o avem numaidecât, cu bunăvoie dacă se poate, cu armele dacă nu se poate de bunăvoie. Această primă parte a propunerii mele a fost executată însă prea târziu; știți că am fost obligați să trecem prin umiliațiunea de la Petersburg, până ce ne-am deșteptat și am înțeles că nu cu diplomație și nu cu făgăduieli și protestațiuni de amiciție și sinceritate vom căpăta noi vreodată granița care ne trebuie numaidecât pentru apărarea țării noastre.

În fine, am obținut. Al doilea punct era, odată aceasta obținută, noi să nu ne amestecăm în certurile balcanice. S-a urmat o altă politică și s-a spus: noi trebuie să fim arbitri între statele balcanice și să impunem voința noastră părților. Foarte bine, numai și acolo, la executare, se întâmplă un *ce* care mă neliniștește pentru viitor; s-a impus voința României numai celui învins, nu și învingătorului, și atunci nu ne-am îndeplinit sarcina care am luat-o asupra noastră, de a fi arbitri. Un arbitru nu love̦ște numai în cel învins, un arbitru, dacă vrea să fie drept, trebuie să apere și pe cel învins în contra învingătorului. Aceasta nu am făcut-o. Care are să fie rezultatul? Rezultatul e că opera nu e deplină, opera nu e perfectă, că are să vină momentul în care, întru cât privește raporturile între statele balcanice, tratatul de la București are să devină o literă moartă.

Poate că exagerez, dar oricum ar fi, e cert cum că noi trebuie să fim pregătiți la toate eventualitățile, și, fiindcă nu știm când eventualitatea are să se producă, să fim pregătiți de astăzi chiar.

Dar trebuie să ating și o altă nepotrivire din amestecul nostru în certurile balcanice; are să vină un moment în care avem să fim obligați a alege între politica noastră balcanică și politica noastră europeană, și, afară numai dacă voim ne să inspirăm de idealurile studenților de pe uliță, noi trebuie să ne pronunțăm pentru politica europeană a României, iar nu pentru politica balcanică.

Aceasta ne impune datoria ca armata noastră să fie totdauna bine înzestrată; aceasta ne implică datoria ca toate sforțările pe cari le putem face, ca toate mijloacele pe cari le avem, să le punem pentru armata noastră, ca să putem face față la viitoarea complicațiune.

Și atunci, răspunsul la întrebarea pe care am pus-o odinioară nu poate să fie decât negativ; eu nu cred că reformele cari le începeți d-voastre, că reformele acestea sunt oportune. Și mă tem ca să nu găsească această țară dezbinată, să nu o găsească slăbită, să nu o găsească fără resurse într-un moment în care vom avea nevoie de toate forțele și de tot curajul nostru, și în care în adevăr ne puteți cere sacrificii folositoare, iar nu iluzorii, ca acelea cari ni le cereți astăzi, cari în loc să facă bine acestei țări, nu pot să fie decât în dauna viitorului și dezvoltării ei.

Dar atunci mă veți întreba: bine! dar atunci, dacă v-am urma, ce este de făcut? Pe cale de pământ, sigur nimic! Veți vota aceste legi, dar când veți veni la aplicare, veți vedea că aplicarea lor va întâmpina greutăți așa de mari, încât ele au să fie imposibil de realizat.

Eu cred că o cultură intensivă, care atrage după sine o mai mare productivitate a solului, va mări veniturile acestei țări; eu cred că ar fi unul din acele mijloace cari ar face să înflorească starea țăranului.

Mai este și altă meglorie care se va impune la rândul ei, este că proporția între populațiunea celor de la țară și populațiunea din târguri se micșorează, și trebuie o emigrațiune de la țară la orașe mai mare decât este astăzi.

Când mă gândesc că aproape 50.000 de locuitori unguri din Transilvania vin aci în București și se întorc după câțiva ani bogați la dânșii acasă, și că nici un țăran de la noi nu vine să facă acest serviciu, mă întreb de ce.

Nu vă voi face displăcerea de a zice pentru că se găsește bine la țară. Nu, și eu recunosc că starea țăranului ar putea fi mai înfloritoare, dar trebuie să-l împingem, tot cum împingem pe proprietarul cel mare

la o cultură mai intensivă, trebuie să-l împingem la o cultură mai intensivă şi la o muncă mai intensivă, ceea ce nu facem astăzi. Şi repet încă ceva, pe care am zis-o şi cu ocaziunea reformei de la 1907: ceea ce menţine ţărănimea noastră în starea ei de inferioritate, este proasta noastră administraţie. În această privinţă, am spus-o deja şi o repet, am constatat din partea tuturor partidelor, fie în mod activ, fie în mod pasiv, o rezistenţă neînvinsă. Partidele politice la noi au interesul de a menţine administraţia în starea în care se află ea astăzi, pentru că aceasta asigură posibilitatea şi a acelor guverne întâmplătoare, şi a acelor majorităţi întâmplătoare, din trecut, nu de astăzi, de cari vorbea d. Berlescu.

Ştiu că aceste măsuri nu sunt bătătoare la ochi, ştiu că ele nu fac să salte inima de bucurie, cum saltă inima acelora cari zic: Proprietatea cea mare, latifundiile trebuie să dispară şi avem să îmbogăţim pe ţărani! Ştiu, ştiu şi nici nu mă pun pe terenul acesta. Dar vă asigur că, în viaţa popoarelor, măsurile cele mai incisive, măsurile acelea cari istoriceşte au avut rezultatele cele mai frumoase, nu sunt acele pompoase, nu sunt acele izvorâte dintr-un avânt general, cari cred că cu vorba şi cu apel la sacrificii se poate îmbunătăţi o stare socială. Nu, au fost măsurile acele lente, ce vin în ajutorul muncii latente, cari fără zgomot măresc avuţia naţională, iar nu munca superficială a vieţii noastre de politiciani. Căci nu noi, cu vorbele noastre, nu noi am produs elasticitatea impozitelor pe cari o avem astăzi, nu noi am produs munca acelor pe cari continuăm a-i trimite la vot prin subprefect, ca să venim aci şi să facem paradă cu oarecari fraze generale (*Aplauze prelungite*). Acolo este salvarea, şi acolo să căutăm prin toate mijloacele ca munca acestui popor, şi în târguri şi la ţară, să crească, Şi atunci veţi ajunge la rezultatele cari, desigur, nu au să le dea măsurile ce vreţi să le luaţi astăzi.

Din nou, ca de multe dăţi, după discursul lui P.P. Carp, şedinţa se suspendă pentru o pauză!

[D.A.D nr. 9 din 4 martie, nr. 20 din 16 martie, nr. 37 din 18 aprilie 1914]

CHESTIUNEA NEUTRALITĂŢII ŞI VIITORUL STATULUI ROMÂN*

Şedinţa Camerei din 18 decembrie 1915

Preşedinte: Mihail Pherekyde. După câteva *interpelări* în probleme economice – făcute de Gogu Zamfirescu, C. Iarca şi G.A. Ştirbey, se intră în ordinea de zi.

D. P.P. Carp: Domnule preşedinte, voi începe cu o mică chestiune personală. D. Take Ionescu a crezut de cuviinţă să cetească pasaje dintr-un discurs al meu, rostit cu ocazia tratatului din Berlin. Atunci am susţinut două teze: una, că nu e bine să consimţim noi înşine la retrocedarea Basarabiei; a doua, că stăpânirea gurilor Dunării, economiceşte vorbind, are mai mare importanţă pentru noi decât Dobrogea. Ceea ce am spus atunci, o repet şi azi: gurile Dunării deplin stăpânite de noi, au pentru mine o importanţă mai mare decât Dobrogea, şi în cât priveşte retrocedarea azi, ca şi atunci, susţin că un popor care are simţul datoriei sale nu face din populaţia sa un obiect de trafic.

Viu acum la chestiune. D. Take Ionescu ne-a dat două zile de-a rândul exemplul unei mistificări de o genialitate cum nu s-a mai văzut încă în viaţa noastră parlamentară. Cu o artă subtilă, dumnealui a indicat o politică fără însă s-o justifice, şi e interesant poate să vedem cum a procedat d-sa. D-sa a început prin a constata superioritatea sa intelectuală asupra adversarului.

D-sa nu se uită la lucrurile cele mici; d-sa, spirit pătrunzător, caută să vadă cari sunt cauzele unor evenimente ca acelea la cari asistăm noi azi. Şi atunci, tot în calitatea sa de spirit superior, indică nu numai cauzele, dar indică şi rezultatele. Ce s-a petrecut însă între cauză şi rezultate, aceasta s-a subtilizat aşa de tare încât n-am avut absolut nici o cunoştinţă de dânsele. Cauzele: azi dumnealui ne afirmă cum că cauza nu e apărarea micilor interese cari le-am semnalat, cauza adevărată e că popoarele sătule de o presiune germană s-au ridicat cu toatele în contra ei.

Rezultatele? Rezultatele acestei revolte mondiale este triumful democraţiei şi este posibilitatea pentru popoare a reintra în posesiunea de

---

* Ultimul discurs al lui P.P. Carp în parlamentul României.

sine însuşi. Faţă cu asemenea rezultate – ne zice dumnealui – o inimă înaltă nu poate să eziteze. Să se uite el la micile detalii? Ar fi o inferioritate sufletească de care dumnealui nu se crede capabil. Franţa cu 14 mii de kilometri pătraţi în Alsacia şi Lorena? Dar cine s-a gândit la aceasta. Interesele comerciale ale Angliei? Dar aceasta e nimica faţă cu renaşterea libertăţii în toate popoarele. Şi atunci, el ne aduce spectacolul măreţ al ţarului tuturor Rusiilor, care se suie pe Kremlin să anunţe popoarelor că de astăzi înainte vocea naţiunii va fi legea guvernelor.

Înţelegeţi prea bine că faţă cu asemenea rezultate grandioase, noi suntem spirite mici când ne gândim la interesele ţării noastre. În loc să fim fericiţi că am contribuit şi noi la renaşterea popoarelor, şi că ne-a fost permis să zicem, ca şi gladiatorii antici: „Salve imperator, morituri te salutant" şi să nu uităm că dacă gladiatorii au putut să facă aşa, ei nu aveau nici patrie, nici familie.

Dar nu totdauna a fost spiritul d-lui Take Ionescu aşa de ascuţit; nu totdauna a fost inima lui aşa de înaltă. A fost o vreme când şi el se uita la interesele ţării sale; a fost o vreme când şi el discuta cari pot fi rezultatele furtunii în care ne aflăm. Şi atunci, el, spirit mic, iaca ce zicea: „Politica românească nu are şi nu poate avea preferinţă, ea nu se poate înfeuda nici unei puteri. Ca întotdeauna însă ea va urma pe acela care va desfăşura în Europa steagul rezistenţei contra cotropirii Nordului. Acest steag glorios este în mâinile Puterilor Centrale. A subordona existenţa Statului român intereselor trecătoare ale românilor celorlalţi, ar fi o politică greşită."

O voce: Când? La ce dată?

D. P.P. Carp: La 1820 (*Râsete*).

D. P.P. Carp: Când a avut dreptate d. Take Ionescu? A avut dreptate atunci, ori a avut dreptate astăzi? După cum ne punem, a avut dreptate atunci, a avut dreptate şi astăzi, şi n-a avut dreptate nici atunci, n-a avut dreptate nici astăzi (*Râsete*).

A avut dreptate atunci, pentru că atunci, ca şi astăzi, pleda o cauză. N-a avut dreptate nici atunci, nici astăzi, pentru că nici atunci nici astăzi nu apăra o convincţiune.

După aceasta, după ce v-a făcut să aplaudaţi lipsa de justificare a politicii sale, d. Take Ionescu a trecut la neutralitate. Şi atunci cu un limbaj de o rară violenţă dumnealui a atacat guvernele neutrale. Şi a mers cu violenţa până acolo, încât a pronunţat cu o voce tremurândă cuvântul de laş şi l-a aruncat ca o stigmată eternă pe fruntea guvernelor neutrale.

Eu cred că a exagerat; neutralitatea nu este totdauna un semn de laşitate, neutralitatea este câteodată şi un semn de slăbiciune, şi dacă

suntem răspunzători de laşitatea noastră, nu suntem răspunzători de slăbiciunea noastră.

Dar şi aci constatăm o schimbare, acum un an – şi poate că urmărind cele ce s-au întâmplat, vom găsi explicaţiunea acestei schimbări – d. Take Ionescu era pentru neutralitatea fixă, permanentă şi hotărâtoare; cauza era că atunci Quadrupla credea în victoria ei, şi că n-avea nevoie de participarea noastră, azi ea se îndoieşte ceva de victorie şi atunci şi acei cari sunt neutrali sunt nişte laşi, fiindcă nu vor să vâre România într-o conflagraţiune fără să dea totodată raţiunile pentru cari o vâră în foc (*Aplauze*).

Va să zică asistăm iar la o nouă incarnaţiune a d-lui Take Ionescu. Dar să-mi permiteţi să amintesc că talentul nu justifică toate incarnaţiunile, precum frumuseţea nu justifică toate prostituţiunile...

D. Leonte Moldovanu: D-le preşedinte, acest cuvânt parcă nu ar fi parlamentar.

D. Barbu Şt. Delavrancea: Dar nu e parlamentar deloc (*Întreruperi*).

D. P.P. Carp: Viu la singura parte reală a cuvântării d-lui Take Ionescu, la tratatul nostru cu puterile centrale; şi rog pe d. preşedinte de consiliu să bine-voiască a ne acorda o atenţiune încordată, pentru că vreau să istorisesc o pagină glorioasă din viaţa părintelui său.

Ni s-a zis că tratatul nostru este rezultatul fricii. Atunci, ia să vedem puţin geneza lui şi să vedem cum şi în ce condiţiuni el a fost făcut şi dacă este într-adevăr rezultatul fricii sau dacă este rezultatul unui studiu adânc şi serios al intereselor reale ale acestei ţări.

Când d. Brătianu m-a trimis la Viena pentru chestiunea Dunării, după câtăva vreme, studiind situaţiunea de acolo, am trimis un raport ministrului, în care se găseau următoarele cuvinte: „Ştiţi, d-le ministru, cât ţin eu ca, în conflictul european ce va avea loc mai târziu, nu mai devreme, România să fie alături de Austro-Ungaria. Dar tocmai fiindcă ţin la aceasta, eu sunt de părere că trebuie să împingem în chestiunea Dunării rezistenţa până la ultima ei limită, pentru că valoarea aliatului creşte după cum se ştie că el are putere de rezistenţă sau nu". Câtăva vreme după aceasta mă văd chemat la Bucureşti de d. Brătianu şi atunci împreună am studiat care poate şi care trebuie să fie situaţiunea României şi, înainte de toate, care va fi situaţiunea faţă de românii de dincolo, căci nu am nevoie să spun că zgomotul nu este totdauna un semn de iubire şi că poate aceia cari tac mai mult, se gândesc mai mult la românii din Transilvania, decât aceia cari le declară iubirea lor nemărginită la Capşa şi pe străzile Bucureştilor (*Ilaritate*).

Atunci, zic, am cercetat şi chestiunea românilor de dincolo. Mi-am dat seama cum că situaţiunea lor de acolo va fi o piedică pentru o conlucrare cu Austro-Ungaria. Dar am vrut să ne dăm totdeodată seama dacă nu interese superioare ne-ar face să trecem peste această piedică şi să nu ţinem cont de dânsa.

Şi atunci am găsit că ni se ofereau numai două căi: Nu putem noi ajunge la îmbunătăţirea soartei românilor de dincolo decât ori prin conchistă, ori aducând pe unguri să facă concesiunile necesare.

Conchista! Conchista se complica, căci nu era vorba ca noi românii să mergem contra ungurilor, nu era vorba ca noi singuri să ridicăm drapelul şi să trecem Carpaţii şi să-i învingem pe unguri... Conchista nu putea să aibă loc decât în conclucrare cu altă putere. Conchista nu putea să fie decât rezultatul unei zdrobiri a imperiului austro-ungar, şi atunci se naşte chestiunea pentru noi, dacă zdrobirea imperiului austro-ungar nu lăsa pe un alt vecin mai tare decât imperiul austro-ungar, prin urmare mai periculos.

La nord slavi, la răsărit slavi, la apus slavi, la sud slavi şi noi în mijlocul acestui ocean de slavi. Izolaţi, chiar cu conchista Transilvaniei, am fi fost nimiciţi la puţină vreme.

Prin urmare, această cale am repudiat-o atunci, şi o repudiem şi astăzi.

Dar cealaltă cale? Cealaltă cale nu se putea produce decât prin întărirea Regatului Român. Şi înainte de a ne gândi la soarta românilor din Transilvania, trebuie să ne gândim – cum a spus foarte bine d. Stere – la soarta Regatului Român, care el este garanţia viitorului, el este garanţia salvării neamului nostru, şi atunci ni se oferea cealaltă cale: a concesiunilor pe cari ungurii trebuia să le facă românilor de dincolo. Aceste concesiuni „motu proprio" nu credeam că au intenţiunea să ni se facă, şi atunci trebuia să aşteptăm ca să ne întărim, şi puteam să ne întărim iarăşi pe două căi: puteam să ne întărim pe calea creşterii de populaţiune, pe calea creşterii de avuţie, şi puteam să ne întărim prin câştigarea provinciilor pe cari le-am avut, şi pe cari puteam să le căpătăm fără zdrobirea imperiului rusesc.

Aş voi să ştiu ce s-ar zice la Paris, dacă un francez s-ar ridica şi ar zice: „Alsacia şi Lotaringia, aceasta nu corespunde cu idealul naţional, cu idealul naţional corespunde Geneva şi Lausanne". Eu cred că l-ar lua binişor şi l-ar trimite la Charenton. Iar la noi când se ridică unul şi zice: înainte de a ne gândi la întregirea neamului, lucrul ce deocamdată este imposibil, trebuie să revendicăm ce avem dreptul să revendicăm, trebuie să revendicăm ce e al nostru şi înainte de a întregi România, trebuie să întregim Moldova (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

La această ultimă cale s-a oprit Brătianu, s-a oprit, desigur, pentru că a înțeles mărimea chestiunii, dar s-a oprit și pentru că era sub impresiunea a ceea ce se întâmplase cu ocaziunea războiului de la 1877, când a fost silit să concentreze armata noastră la poalele Carpaților, pentru că Rusia voia să dezarmeze brațul care o scăpase la Plevna. Și atunci de frică s-a hotărât să oferim noi Puterilor Centrale un tratat de alianță. Pe vremea aceea Regele era să se ducă la Berlin, l-am întovărășit până la Breslau, d. Brătianu a venit de la băi să întâmpine pe Maiestatea Sa, și într-o seară, memorabilă pentru istoria noastră, a discutat cu Regele chestiunea și Regele a convenit la ceea ce hotărâse d. Brătianu. Și târziu, după miezul nopții, a venit la mine și mi-a spus: d-le Carp, du-te la Viena, „résistence à outrance" și oferă tratatul de alianță. Tratatul de alianță a realizat o parte din program; tratatul de alianță ne-a dat o liniște de 35 de ani; tratatul de alianță a făcut să sporească valoarea noastră ca aliat. Ni se oferă și cealaltă ocazie: ni se oferă să recâștigăm ceea ce am pierdut și noi lăsând pradă pentru umbră, umblăm după un ideal național care azi sigur nu se poate realiza și care ar fi nenorocirea țării dacă s-ar realiza (*Mișcare*).

D. Leonte Moldovanu: D-le Carp, protestez pentru bătrânețea d-tale *(Zgomot)*.

D. Petre P. Carp: D-nii mei, admit că el s-a realizat, să vedem efectele lui. El nu se poate realiza decât cu zdrobirea imperiului austro-ungar, și atunci cari vor fi rezultatele pentru noi a zdrobirii acestui imperiu. Deși sub acuzațiunea unui spirit strâmt, totuși trebuie să-mi dau seama cari sunt intențiunile beligeranților; trebuie să-mi dau seama cari au să fie condițiunile de pace și numai atunci se va putea dezlega chestiunea: cine din noi are dreptate.

Intențiunea Rusiei este cunoscută printr-un discurs memorabil, rostit de ministrul de externe rusesc. Ministrul rusesc a zis: noi voim să ieșim din acest război cu stăpânirea completă a Mării Negre, și a adăugat: pe toată întinderea ei. Noi voim Strâmtorile, noi voim Dardanelele. Și ca un ecou depărtat răspunde vocea lui Asquith*: Rusia are asupra Strâmtorilor, asupra Țarigradului niște drepturi cari trebuiesc să fie luate de noi în serioasă considerațiune. Cine cunoaște stilul cancelariei englezești știe ce va să zică că cineva are dreptul de a fi luat în serioasă considerațiune de guvernul englezesc. Și chiar de n-ar fi spus-o, puteți presupune d-voastră dacă Rusia poate fi la Strâmtori fără un acces la Constantinopol pe uscat?

---

* Asquith Herbert Henry (1852-1926), om politic englez, prim-ministru între 1908-1916.

Absolut imposibil. Şi când Regele Carol ne-a spus că Rusia cere Galaţii, cere o trecătoare spre Constantinopol, şi ni se afirmă că zisele lui sunt bazate pe informaţiuni greşite, eu zic: nu e bazată pe o rea informaţiune, era bazată pe natura lucrurilor, căci e absolut imposibil ca Rusia să meargă la Ţarigrad fără să aibă acces la dânsul.

O voce: Fără să treacă prin Galaţi

D. P.P. Carp: Bulgaria a înţeles aceasta, şi de aceea vedeţi că bulgarii sunt astăzi la Salonic şi la Galipoli.

O voce: Să nu ne doriţi pilda bulgarilor.

Altă voce: Vă rog să daţi mai mult respect vârstei d-lui Carp.

Altă voce: Mai mult respect ce-i dăm noi.

Altă voce: Atunci să tăceţi din gură.

D. Leonte Moldovanu: Şi noi îl ascultăm pe d-sa cum îl ascultaţi şi d-voastre.

D. Mihail Pherekyde, preşedintele Adunării: D-voastră aţi fost ascultat.

D. Iulian Vrăbiescu: Dar d-sa ne revoltă pe toţi.

D. P.P. Carp: Rezultatul păcii în caz de victoria Quadruplei are să fie: Ţarigradul în mâinile Rusiei, are să fie dreptul de trecătoare militară prin România şi prin Bulgaria.

De aceea zic, în condiţiunile în cari se prezintă astăzi idealul şi încă şi acela mărginit al d-voastră, că el în cazul acesta ar părăsi Basarabia, ar fi pentru noi, pentru ţara noastră o nenorocire, căci după victorie am fi siliţi să primim această umiliaţiune.

Şi de aceea, d-nii mei, eu nu mă uit la opinia publică, de aceea, d-nii mei, susţin că efectul tratatului a fost binefăcător şi poate fi încă binefăcător pentru noi.

Susţin că în condiţiunile actuale singura noastră posibilitate de mărire nu e dincolo de Carpaţi, e dincolo de Prut.

Voci: A! A!

D. P.P. Carp: D-nii mei, mă uit la majoritatea care mă înconjoară, cea mai mare parte dintr-însa e compusă din tineri cari acum debutează în viaţa politică. Astăzi ei sunt conduşi, mâine vor fi conducători şi îi rog atunci să se gândească la bătrânul care în curând va dispare dintre d-voastră şi care vă zice: Soarta românilor de dincolo nu se rezolvă dincolo de Carpaţi, ea se rezolvă dincolo de Prut (*Aplauze*).

Şedinţa va continua cu raportul lui C.G. Mârzescu pentru proiectul de Adresă şi cu dezbaterea lui.

[D.A.D. nr. 19 din 22 decembrie 1915]

ANEXE

1

O SCRISOARE A LUI PETRE CARP

Tzibănesci, în 10 Iuni[e] '911.

DRAGĂ LUPU,

Când a fost Marghiloman aici mi-a vorbit şi el de o scrisoare către alegători şi i-am spus că nu se poate. În adevăr, nu înţeleg insistenţa voastră pentru un lucru imposibil. Ce vroiţi ? O profesiune de credinţă? dar ar fi ridicul. Să cer voturi pur şi simplu? iarăşi ridicul! Să dau adhesiunea mea programului în doi peri al partidului conservator? – şi mai ridicul. Lumea ştie ce vreau; dacă m'alege, voiu lupta ca mai înainte pentru dânsa, nu pentru mine; dacă nu, sănătate.

Al tĕu sincer devotat,
P. P. CARP

2

PETREA P. CARP

Printr-o neobicinuită şi armonioasă întâmplare, durata vieţii acestui bărbat de stat a corespuns exact cu prima perioadă de dezvoltare a statului român: cu dânsa s-a născut, ca să fie rodnică el a muncit, cu dânsa s-a sfârşit.

O simplă expunere a activităţii lui Petrea P. Carp ca luptător în Parlament, ca înfăptuitor la minister, ar ajunge ca să rămână vie icoana acestui înţelept, filosof în concepţia lucrurilor, energic în acţiune, practic în execuţie. Elocinţa sa era oglindirea curată şi luminoasă a unei convingeri profunde, din care hotărârea neşovăitoare izvora în mod firesc.

Din punct de vedere istoric şi psihologic este necesar ca personalitatea sa să fie aşezată în mediul în care a trăit, arătând aspiraţiunile şi slăbiciunile unei societăţi care, prin forţa lucrurilor, trecea, cu o repeziciune anormală, din stadiul feudalităţii la acel al democraţiei duse la extrem.

În timpul acestei evoluţii violente, privind cu satisfacţie curentul puternic ce împinge România spre civilizaţia apuseană, P.P. Carp intră de la începutul carierii sale, cu juvenilă ardoare, în partidul conservator, căutând a canaliza acest curent spre a face din el o putere dătătoare de viaţă binefăcătoare. [...]

P.P. Carp, hotărât din tinereţe să facă politică, s-a ferit a se ocupa cu avocatura, n-a primit să fie numit în vreun consiliu de administraţie şi nu s-a amestecat în nici un fel de afaceri; a făcut la moşia sa agricultură sistematică, fără a stoarce avuţia pământului sau a nedreptăţi pe locuitori.

Ca ministru sau prim-ministru nu a făcut o concesie nimănui, nu a dat măcar un bilet de drum-de-fier gratuit, singur se ducea la casa de bilete C.F.R. de lua biletele necesare servitorilor săi, de grija ca nu cumva vreunul să abuzeze de numele şi poziţia sa.

Nu a făcut tranzacţii de principii politice pentru a veni sau a rămânea la cârma ţării.

Nici ambiţia măririlor personale, nici interesele materiale nu l-au ademenit în viaţă să părăsească linia de purtare ce şi-o impusese de la începutul carierei sale.

P.P. Carp a fost unul din cei mai serioşi oameni ce i-a avut ţara, în toată acţiunea sa politică a fost pururea cu inima în cap, încât judecata i-a fost pururea rece şi neinfluenţată de sentimentalism. Om devotat şi conştiincios îndatoririi ce-şi luase de a se ocupa de politică, a urmat în mod regulat şedinţele parlamentare, fără a lipsi de la vreuna, decât când era trimis în misiune de ţară în străinătate, sau era bolnav, de aceea a luat parte activă la toată legislaţia noastră, fie ca propunător, fie ca colaborator.

Întreaga lui viaţă politică şi adevăratele sale tendinţe se găsesc în discursurile rostite în Parlament, la întruniri politice şi în interviurile ce a dat. Toate sunt simple, pe înţelesul fiecăruia, fără fraze întortochiate şi vorbe goale; din studierea lor va rezulta adevărata judecată şi se vor spulbera minunăţiile inventate prin legendă de grai şi de scris, ce au circulat o jumătate de veac asupra lui P.P. Carp.

Dealu -Mare, 1922

LUPU C. KOSTAKY

[Fragmente, din „Convorbiri literare", an. LXX, nr. 11-12, nov.-dec. 1937; idem *Scrisoarea.*]

3

MENTORII MEI

Prin dolicefalia țestei sale, mai pronunțată decât chiar a nordicilor, conu Petrache avea o înfățișare deosebită de a contemporanilor săi; iar prin răspunsurile sale sumare deși uneori tăioase, chiar în vorbirea curentă, nu numai de la tribună, el trecea drept un om sever, deși în realitate, pentru cei ce-l cunoșteau mai de aproape, ascundea o inimă duioasă, compătimitoare și pe care desigur i-au cunoscut-o toți aceia care au avut prilej să fie oaspeții lui la Țibănești, unde în cerc restrâns înaltele sale calități sufletești se reliefau mai evident decât în vălmășeala cluburilor eterogene din capitală. Dar tocmai din cauza numeroaselor sale deosebiri intelectuale și sufletești și mai presus de toate din pricina sincerității sale în viața privată și onestitate în cea publică, conu Petrache nu era pe placul vulgului. Întocmai ca și Aristid cel drept al elenilor, el a fost un ostracizat al vremii sale, neînțeles și de aceea invidiat de semenii săi. Astfel se explică cum, pe când atâția anonimi sunt eternizați prin statui pe piețele publice sau cel puțin prin busturi de marmură sclipitoare în sălile Parlamentului, imaginea lui conu Petrache nu se mai găsește, ea este pitită dar cald păstrată în inima câtorva din admiratorii săi sinceri.

Chiar marele și justul rege Carol I, ademenit de lingușirile interesate și zvonurile false ce prietenul de o viață a lui Carp, Titu Maiorescu a știut să răspândească în preajma Tronului, s-a lăsat înșelat, încredințând conglomeratului guvernamental, cu dizolvantul Take Ionescu ca factor principal, încheierea atât de șubredă a așa-zisei Păci de la București.

După ultimul consiliu ținut la Sinaia de către Suveranul țării, acesta, recunoscând greșeala față de Carp, l-a îmbrățișat, favoare de care nu s-a mai bucurat nici unul din sfetnicii marelui rege.

Dar la moartea sihastrului de la Țibănești, regina Maria, veșnic opusă politicei naționaliste a lui Carp, recunoscând lealitatea acestuia, scrie văduvei, la Țibănești: „Eu, care foarte îndeosebi eram combătută de el, am păstrat totuși un colț din inima mea pentru bătrânul, cinstitul gentleman, care mi-a spus în viață deseori adevăruri.

Acum e în pace. Aibă Domnul sufletul său".

Mulţi dintre cei mărunţi la suflet nu vor fi putut înfrânge resentimentele lor ca mărinimoasa regină, nemernicia lor însă nu scade întru nimic măreţia şi dreptatea Aristidelui român.

[Al. Tzigara-Samurcaş, *Memorii, I*, Editura „Grai şi suflet – Cultura Naţională", Bucureşti, 1991, p. 80-81.]

4

ORATORI AUZIŢI

Carp – ce concizie de gândire, ce formă lapidară !

Multă vreme oratoria lui sintetică se deosebea atât de profund de genul grandilocvent, avocăţesc şi prolix al majorităţii contemporanilor săi, încât Carp nici nu era socotit printre marii oratori ai generaţiei sale. Târziu abia el s-a impus admiraţiei obşteşti.

Fireşte, Carp nu era un vorbitor de mase populare. El nu se adresa sufletului, ci numai raţiunii. Prin aceasta însăşi, era un parlamentar, exclusiv un parlamentar, dar un neîntrecut parlamentar.

Vorbea scurt, fără artificii, cu sobrietate de gesturi, cu o voce metalică şi cu solemnitate, dacă nu era provocat la glumă şi la ironie. De altminteri, puteai să ştii dinainte dacă avea de gând să ţie un mare discurs sau să se mărginească la intervenţii de ordin secundar. În acest din urmă caz, venea îmbrăcat în haine obişnuite şi vorbea de la locul lui. În primul caz, îşi punea redingota şi urca grav treptele tribunei.

Se mândrea că toată pregătirea cuvântărilor lui era pur mintală. „În fiecare dimineaţă, spunea el, după ce mi-am sfârşit toaleta, mă întind pe canapea şi, timp de un sfert de ceas, îmi fac pentru tot restul zilei şi toaleta mintală. Atunci şi aşa îmi concep discursurile".

Considera ca un fel de eleganţă să nu apară la tribună cu note şi cu acte. Cel mult, din când în când, câteva cuvinte pe dosul unei cărţi de vizită sau pe un minuscul petec de hârtie. Posed printre documentele mele una din aceste hârtiuţe: scheletul marelui său discurs de la Mesaj din 1909. E scris, pe ea: 1) Coroana, 2) Programul, 3) Duca, 4) Politica externă – atât şi nimic mai mult.

În genere, avea însuşirile specifice oratoriei parlamentare. Mai întâi dispunea de o armă cu care era greu de luptat. Era omul cel mai de

spirit din epoca lui. Întreruperile lui erau fără replică. Prin ilaritate cucerea lesne auditoriul cel mai ostil. Îmi aduc aminte când era prim-ministru la 1911, a dărâmat toate discursurile opoziției prin două-trei vorbe de duh azvârlite pe când, liniștit, distrat și cu monoclul în ochi, își bea ceaiul pe banca ministerială.

Pe de altă parte, marea lui autoritate morală, unită cu judecata lui corozivă, îi asigurau ușor o superioritate în discuție. Nimeni nu dobora un adversar cu mai mare înlesnire și cu mai puțină cruțare.

Dar, desigur, că mai presus de toate, Carp impunea prin sinceritatea credințelor lui.

Nu-l voi uita niciodată la primul Consiliu de Coroană din iulie 1914 de la Sinaia, precum și la discuția Mesajului din 1915, când au avut loc în Cameră istoricele dezbateri cu privire la atitudinea României în războiul mondial. Dezaprobam, dezaprobam cu desăvârșire tot ce spunea, dar nu mă puteam stăpâni să admir fraza incisivă, vigoarea argumentației, juvenila combativitate a acestui moșneag credincios convingerilor lui până la sublim și până la absurd.

O atare elocință nu putea sfârși decât în apoteoza unui neîntrecut succes sau în catastrofa unei înfrângeri shakespeariene.

Soarta a voit ca acesta din urmă să fie sfârșitul lui Petre Carp.

Opera omului politic s-a prăbușit – talentul oratorului însă va supraviețui.

(14 ianuarie 1932)

[Apud: I.G. Duca, *Portrete și amintiri*, Editura Humanitas, 1990, p. 117-119.]

CUPRINSUL

Studiu introductiv de Ion Bulei V
Notă asupra ediției de Marcel Duță LXXVII
Tabel cronologic LXXXI

Partea I (1868-1888)

Chestiunea evreiască. (Ședința Camerei din 26 aprilie 1868) 3
Războiul franco-german și neutralitatea României (Ședința Camerei din 5 iulie 1870) 20
Reforma legii comunale [Teoria drepturilor cetățenești] (Ședința Camerei din 5 februarie 1874) 23
Libertatea alegerilor. (Ședința Camerei din 1 februarie 1875) 26
În jurul unei calomnii (Ședința Camerei din 6 februarie 1875) 31
Convenția comercială cu Austro-Ungaria (Ședința Camerei din 29 iunie 1875) 37
Apărarea d-lui Maiorescu (Ședința Camerei din 17 ianuarie 1876) 46
Desființarea internatelor Statului (Ședința Camerei din 5 februarie 1876) 49
Convenția cu Rusia (Ședința Senatului din 17 aprilie 1877) 53
Răspunsul la Mesaj [Garanțiile neutralității] (Ședința Senatului din 23 aprilie 1877) 57
Răspunsul la Mesaj [Problema intervenției noastre peste Dunăre] (Ședința Senatului din 26 noiembrie 1877) 61
Orfelinate pentru copiii celor căzuți în război (Ședința Senatului din 4 februarie 1878) 65
Condițiile de pace (Ședința Senatului din 13 februarie 1878) 69
Discuția Adresei (Art. 7) (Ședința Senatului din 6 decembrie 1878) 74
Propunerea de revizuire și chestiunea evreiască (Ședința Senatului din 28 februarie 1879) 78
Alegerea Colegiului al IV-lea din Vaslui (Ședința Camerei din 29 mai 1879) 84
Art. 7 din Constituție (Ședința Camerei din 28 septembrie 1879) 88
Inalienabilitatea și indivizibilitatea pământurilor rurale mici [Lege] (Ședința Camerei din 11 decembrie 1879) 100
În contra unor insinuări calomnioase (Ședința Camerei din 16 ianuarie 1880) 105
Ordinea socială (Ședința Camerei din 13 martie 1881) 114
Bugetul pe 1881-1882 [Progresul financiar, politic și social] (Ședința Camerei din 30 martie 1881) 118
Chestiunea Dunării (Ședința Camerei din 3 decembrie 1881) 133

Convenţia de la 1875 cu Austro-Ungaria. (Şedinţa Camerei din 12 ianuarie 1882). .143
Legea tocmelilor agricole [Chestiunea agrară faţă cu teoria libertăţii] (Şedinţele Camerei din 11 februarie, 14 şi 18 martie 1882) 149
Criza monetară (Şedinţa Camerei din 29 noiembrie 1884) 173
Era Nouă [Organizarea Statului] (Şedinţa Camerei din 4 decembrie 1884) 182
Contra înfiinţării porturilor france. (Şedinta Camerei din 5 februarie 1885) 193
Impozitul funciar. (Şedinţa Camerei din 8 februarie 1885) 202
Bugetul pe 1885-1886 [„Producţiunea şi consumaţiunea"] (Şedinţa Camerei din 11 martie 1885) 210
Criza economică [Şi mărturie de credinţă junimist-conservatoare] (Şedinţa Camerei din 28 noiembrie 1885) 220
Legea comunală [Necesitatea descentralizării] (Şedinţa Camerei din 27 noiembrie 1886) 237
Discuţia Adresei [„Regele Carol şi dorobanţul"] (Şedinţa Camerei din 29 noiembrie 1886) 246
Bugetul pe 1887-1888 [„Raportul firesc între trebuinţă şi putinţă"] (Şedinţa Camerei din 10 martie 1887) 252
După întrunirea de la „Orfeu" (Şedinţa Camerei din 16 martie 1888) 270
Programul [junimist al] noului guvern [„Reformarea interioară a partidelor şi a Statului Român"] (Şedinţa Camerei din 28 martie 1888) 280

Partea a II-a (1888-1915)

Politica externă între Austria şi Rusia (Şedinţa Camerei din 7 decembrie 1888) ..289
Guvernul şi presa (Şedinţa Camerei din 25 ianuarie 1889) 292
Judecata politică şi judecata morală, I (Şedinţa Camerei din 1 febr. 1889) 294
Despre abuzuri şi corupţie (Şedinţa Camerei din 17 martie 1889) 300
Neutralitatea României şi continuitatea conservatoare (Şedinţa Camerei din 30 martie 1889) 303
Înfiinţarea unui „Club Constituţional" (Şedinţa Camerei din 1 aprilie 1889) ...312
Descentralizarea administrativă şi comunală şi problema libertăţilor (Şedinţa Camerei din 16 mai 1889) 315
„Convinşi şi învinşi" – Conservatori vechi şi noi, liberali vechi şi noi (Şedinţa Camerei din 12 decembrie 1889) 323
Împotriva proceselor politice. Judecata politică şi judecata morală, II (Şedinţa Camerei din 24 ianuarie 1890) 332
Organizarea armatei şi în special a cavaleriei (Şedinţa Camerei din 21 martie 1890) 349
„Frază şi argument". Despre fortificaţiile de apărare a ţării (Şedinţa Camerei din 27 aprilie 1890) 352
Majoritate şi minoritate în parlament. Despre partidul liberal-conservator (Şedinţa Camerei din 22 noiembrie 1890) 359
Chestiunea intervenţiei Statului – în concepţia conservatoare (Şedinţa Camerei din 12 mai 1892) 364
Legea maximului şi „Ce este poporul" (Şedinţa Camerei din 9 aprilie 1893) ...374
Legea învoielilor agricole şi teoria intervenţiei Statului (Şedinţa Camerei din 5 mai 1893) 386
Adversarii politici (Şedinţa Senatului din 1 decembrie 1893) 406

Sentimentul datoriei şi al patriotismului (Şedinţele Camerei din 3 şi 4 februarie 1894) 416
Chestiunea drepturilor constituţionale: libera circulaţie, întruniri, manifestaţii de stradă... (Şedinţa Camerei din 4 martie 1894) 422
Împroprietărirea cu pământ şi ideile conservatoare (Şedinţa Camerei din 8 martie 1894) 430
Problema Transilvaniei şi a românilor din afara graniţelor (Şedinţa Senatului din 13 decembrie 1894) 441
„Doctrina mea în materie economică" (Şedinţa Camerei din 13 martie 1895) ... 454
Datoria guvernului în timpuri de nelinişte (Şedinţa Senatului din 25 noiembrie 1897) 462
Două direcţii ieşite din 1848: liberalii şi conservatorii (Şedinţa Senatului din 5 decembrie 1897) 471
„Două condiţiuni financiare: impozitele şi împrumuturile" (Şedinţa Senatului din 30 ianuarie 1898) 480
În apărarea legii minelor (Şedinţa Senatului din 17 februarie 1899) 487
În chestiunea legii învăţământului a lui Spiru Haret (Şedinţa Senatului din 22 martie 1899) 504
Pledoarie pentru junimism (Şedinţa Camerei din 26 noiembrie 1899) 521
„Remedierea stării actuale" – Programul financiar al primului ministru (Şedinţa Camerei din 29 septembrie 1900) 532
Trecut şi viitor (Şedinţa Camerei din 13 ianuarie 1906) 543
Politica externă şi politica internă (Şedinţa Camerei din 4 decembrie 1909) 552
„Fierul roşu şi autoritatea morală" (Şedinţele Senatului din 28 şi 29 noiembrie 1911) 569
Concentrarea partidului conservator (Şedinţa Camerei din 3 aprilie 1912) 579
Problema agrară şi conservatorismul (Şedinţele Camerei din 1, 14 martie şi 16 aprilie 1914) 585
Chestiunea neutralităţii şi viitorul Statului Român (Şedinţa Camerei din 18 decembrie 1915) 613

ANEXE

O scrisoare a lui Petre Carp 619
Petrea P. Carp de Lupu C. Kostaky 619
Mentorii mei de Al. Tzigara-Samurcaş 621
Oratori auziţi de I.G. Duca 622

CĂRŢI FUNDAMENTALE ALE CULTURII ROMÂNE

Colecţie iniţiată, coordonată şi finanţată de
Fundaţia pentru o Societate Deschisă

1200.00

ISBN 973-9232-57-X

Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale
Cărţi fundamentale